FÜLEP LAJOS LEVELEZÉSE II.

FÜLEP LAJOS

LEVELEZÉSE

II.

1920–1930

FÜLEP LAJOS LEVELEZÉSE

II.

1920-1930

BUDAPEST 1992

Szerkesztette,
a jegyzeteket és a mutatókat összeállította

F. Csanak Dóra

Készült
az MTA Könyvtára és az MTA Művészettörténeti Kutató Intézet
együttműködésében, az OTKA támogatásával, a 2455. sz. szerződés keretében

ISBN 963 7381 38 4 összkiadás

ISBN 963 7381 44 9 II. kötet

TARTALOM

BEVEZETÉS 17

LEVELEK
339. Mandonnet, Pierre – Fülep Lajosnak 1920. II. 4. 21
340. Tihanyi Lajos – Fülep Lajosnak 1920. II. 4. 22
341. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1920.] II. 24. 24
342. Gesztesi – Fülep Lajosnak 1920. III. 10. 25
343. Vignot, Pierre – Fülep Lajosnak 1920. III. 17. 26
344. Solari, Pietro – Fülep Lajosnak 1920. III. 20. 27
345. Mandonnet, Pierre – Fülep Lajosnak [1920.] IV. 1. 28
346. Eckhardt Tibor – Fülep Lajosnak 1920. IV. 12. 28
347. Noirmont, baronne de – Fülep Lajosnak 1920. VI. 29
348. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1920. IX. 22. 30
349. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1920. IX. 23. 34
350. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1920. X. 20. 35
351. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1920. XI. 13. 37
352. Fülep Lajos – Göde Lajosnak 1920. XI. 16. 39
353. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1920. XI. 24. 42
354. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1920. XII. 2. 44
355. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1920. XII. 14. 46
356. Vályi Félix – Fülep Lajosnak [1921.] II. 11. 48
357. Fülep Lajos – [Takács Józsefnek] 1921. II. 28. 49
358. Fülep Lajos – [Göde Lajosnak] 1921. II. 28. 50
359. Vályi Félix – Fülep Lajosnak [1921. III. 15.] 52
360. Vignot, Pierre – Fülep Lajosnak 1921. IV. 4. 53
361. [Takács József] – Fülep Lajosnak 1921. IV. 11. 55
362. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1921. IV. 15. 56
363. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1921. IV. 16–17. 57
364. Szántó Rezső – Fülep Lajosnak [1921. IV. 24. előtt] 59
365. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1921. IV. 25. 60
366. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1921. V. 2. 62
367. Fülep Lajos – Nagy Imrének 1921. V. 9. 64
368. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1921. V. 25. 65
369. Szappanos Gyula – Fülep Lajosnak 1921. VI. 17. 67
370. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1921. VII. 26. 69
371. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1921. VII. 26. 70
372. Fülep Lajos – Nagy Ferencnek 1921. VIII. 2. 71
373. Fülep Lajos – Nagy Ferencnek 1921. VIII. 2. 73
374. Fülep Lajos – Nagy Ferencnek 1921. VIII. 8. 74
375. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1921. VIII. 15. 77

376. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1921. VIII. 17. 77
377. Fülep Lajos – Kner Imrének 1921. VIII. 19. 78
378. Kner Imre – Fülep Lajosnak 1921. VIII. 22. 79
379. Babits Mihály – Fülep Lajosnak [1921. VIII. 27.] 81
380. Fülep Lajos – Babits Mihálynak 1921. VIII. 29. 82
381. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1921. VIII. 29. 83
382. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1921. IX. 2. 84
383. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1921. IX. 8. 85
384. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1921. IX. 9. 86
385. Kner Imre – Fülep Lajosnak 1921. IX. 12. 88
386. Fülep Lajos – Kner Imrének 1921. IX. 16. 89
387. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1921. IX. 24. 90
388. Kner Imre – Fülep Lajosnak 1921. IX. 27. 91
389. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1921. X. 3. 92
390. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1921. X. 5. 94
391. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1921. X. 7. 95
392. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1921. X. 20. 97
393. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1921. X. 22. 98
394. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1921. XI. 7. 98
395. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1921. XI. 16. 102
396. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1921.] XII. 2. 103
397. Vincze Elek – Fülep Lajosnak 1921. XII. 20. 104
398. Alexander Bernát – Fülep Lajosnak 1921. XII. 27. 105
399. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1921.] XII. 27. 106
400. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1921. XII. 31. előtt] 107
401. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1921. XII. 31. 109
402. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1922. I. 3. 109
403. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1922. I. 10. 109
404. Ravasz László – Fülep Lajosnak [1922. I. 10. után] 110
405. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1922. I. 12. 111
406. Kner Imre – Fülep Lajosnak 1922. I. 17. 112
407. Fülep Lajos – Kner Imrének [1922. I. 20.] 113
408. Fülep Lajos – Fenyő Miksának 1922. I. 23. 113
409. Kner Imre – Fülep Lajosnak 1922. I. 23. 114
410. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1922. III. 1–16. között] 114
411. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1922. III. 20. 116
412. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak [1922. III. 25. után] 118
413. Fülep Lajos – Kerecsényi Zoltánnak 1922. III. 31. 119
414. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1922. IV. 1. 120
415. Fülep Lajos – Kner Imrének 1922. IV. 24. 121
416. Kner Imre – Fülep Lajosnak 1922. IV. 26. 124
417. Fülep Lajos – Kner Imrének 1922. VI. 12. 125
418. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1922. VI. 21. 126

419. Kner Imre — Fülep Lajosnak 1922. VII. 3. 127
420. Fülep Lajos — Kner Imrének 1922. VII. 7. 128
421. Kner Imre — Fülep Lajosnak 1922. VII. 10. 129
422. Fülep Lajos — Kner Imrének 1922. VII. 15. 130
423. Elek Artúr — Fülep Lajosnak [1922.] VII. 15.] 131
424. Kner Imre — Fülep Lajosnak 1922. VII. 19. 131
425. Fülep Lajos — Elek Artúrnak 1922. VII. 21. 132
426. Fülep Lajos — Elek Artúrnak [1922. VII. 21—VIII. 1. között] 134
427. Elek Artúr — Fülep Lajosnak [1922.] VII. 26. 135
428. Elek Artúr — Fülep Lajosnak 1922. VIII. 1. 135
429. Fülep Lajos — Elek Artúrnak 1922. VIII. 8. 136
430. Mousson J. Tivadar — Fülep Lajosnak 1922. VIII. 12. 137
431. Fülep Lajos — Elek Artúrnak 1922. VIII. 16. 138
432. Fülep Lajos — Elek Artúrnak [1922. VIII. 16—IX. 12. között] 140
433. Fülep Lajos — [Mészöly Miklósnak] 1922. VIII. 21. 141
434. Athenaeum kiadó — Fülep Lajosnak 1922. IX. 4. 142
435. Fülep Lajos — [Mészöly Miklósnak] 1922. IX. 11. 144
436. Fülep Lajos — Elek Artúrnak [1922.] IX. 12. 146
437. Fülep Lajos — Révészné Alexander Magdának 1922. IX. 13. 147
438. Králik László — Fülep Lajosnak 1922. IX. 15. 149
439. Váczy József — Fülep Lajosnak 1922. IX. 16. 152
440. Fülep Lajos — Elek Artúrnak 1922. IX. 18. 154
441. Fülep Lajos — [Mészöly Miklósnak] 1922. IX. 19. 155
442. Elek Artúr — Fülep Lajosnak 1922. IX. 20. 156
443. Fülep Lajos — Elek Artúrnak [1922. IX. 20—X. 18. között] 157
444. Nagy Sándor — Fülep Lajosnak 1922. IX. 24. 159
445. Fülep Lajos — Elek Artúrnak 1922. X. 9. 160
446. Noirmont, baronne de — Fülep Lajosnak 1922. XI. 2. 161
447. Kerecsényi Zoltán — Fülep Lajosnak 1922. XI. 4. 163
448. Fülep Lajos — Ravasz Lászlónak 1922. XI. 9. 164
449. Fülep Lajos — Fenyő Miksának [1922. XI. 29.] 167
450. Fülep Lajos — Ravasz Lászlónak 1922. XII. 8. 167
451. Fülep Lajos — Ravasz Lászlónak 1922. XII. 8. 168
452. Fülep Lajos — Ravasz Lászlónak 1922. XII. 8. 168
453. Ravasz László — Fülep Lajosnak 1922. XII. 20. 170
454. Tolnai Károly — Fülep Lajosnak [1922.] XII. 21. 170
455. Fülep Lajos — Tolnai Károlynak 1922. XII. 27. 171
456. Gellért Oszkár — Fülep Lajosnak 1923. I. 4. 172
457. Fülep Lajos — Elek Artúrnak 1923. I. 12. 172
458. Fülep Lajos — Elek Artúrnak [1923.] I. 26. 176
459. Tolnai Károly — Fülep Lajosnak [1923.] II. 23. 176
460. Fülep Lajos — Elek Artúrnak 1923. III. 22. 177
461. Fülep Lajos — Tolnai Károlynak 1923. III. 22. 179

462. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1923.] III. 30. ... 180
463. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1923. IV. 6. ... 181
464. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1923.] IV. 19. ... 182
465. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1923. V. 2. ... 183
466. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1923. V. 7. ... 187
467. Kerecsényi Zoltán – Fülep Lajosnak 1923. V. 15. ... 188
468. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1923. V. 16. ... 190
469. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1923. V. 18. ... 193
470. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1923. V. 19. ... 193
471. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1923. VI. 6. ... 195
472. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1923. VI. 27. ... 198
473. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1923. VI. 29. ... 199
474. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1923. VI. 30. ... 200
475. Alexander Bernát – Fülep Lajosnak 1923. VII. 7. ... 201
476. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1923. VII. 18.] ... 202
477. Elek Artúr – Fülep Lajosnak [1923.] VII. 25. ... 202
478. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1923. VII. 27. ... 203
479. Gellért Oszkár – Fülep Lajosnak 1923. VII. 31. ... 203
480. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1923. VIII. 9. ... 204
481. Alexander Bernát – Fülep Lajosnak 1923. VIII. 24. ... 204
482. Révész Géza és Révészné Alexander Magda – Fülep Lajosnak 1923. VIII. 31. ... 205
483. Kövesházi-Kalmár Elza – Fülep Lajosnak 1923. IX. 1. ... 206
484. Pogány Kálmán – Fülep Lajosnak 1923. IX. 8. ... 208
485. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1923.] IX. 28. ... 209
486. Pogány Kálmán – Fülep Lajosnak 1923. X. 3. ... 210
487. Lesznai Anna – Fülep Lajosnak [1923. X. 21. előtt] ... 211
488. Pogány Kálmán – Fülep Lajosnak [1923. X. 22. előtt] ... 213
489. Fülep Lajos – Kövesházi-Kalmár Elzának 1923. X. 24. ... 214
490. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1923. XI. 8. ... 215
491. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1923.] XI. 12. ... 215
492. Fülep Lajos – Kerecsényi Zoltánnak 1923. XI. 26. ... 217
493. Pogány Kálmán – Fülep Lajosnak 1923. XI. 26. ... 218
494. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1923.] XII. 15. ... 219
495. Pogány Kálmán – Fülep Lajosnak 1923. XII. 23. ... 219
496. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1923.] XII. 29. ... 220
497. Lesznai Anna – Fülep Lajosnak [1923. XII. 30. előtt] ... 221
498. Forbáth Róbert – Fülep Lajosnak [1924.] I. 17. ... 222
499. Pogány Kálmán – Fülep Lajosnak 1924. I. 27. ... 223
500. Pogány Kálmán – Fülep Lajosnak 1924. II. 2. ... 225
501. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1924.] II. 16. ... 226
502. Natti Józsefné – Fülep Lajosnak 1924. II. 27. ... 227
503. Pogány Kálmán – Fülep Lajosnak 1924. III. 2. ... 227

504. Pogány Kálmán – Fülep Lajosnak 1924. III. 11. 229
505. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1924.] IV. 5. 230
506. Fülep Lajos – Kerecsényi Zoltánnak 1924. VI. 11. 231
507. Pogány Kálmán – Fülep Lajosnak 1924. VII. 3. 234
508. Elek Artúr és Réti István – Fülep Lajosnak [1924.] VII. 28. 235
509. Nagy Sándor – Fülep Lajosnak 1924. VIII. 23. 235
510. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1924.] IX. 1. 237
511. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1924.] IX. 7. 237
512. Sinkó Ervin – Fülep Lajosnak 1924. IX. 8. 238
513. Fülep Lajos – [Medgyaszay Vincének] 1924. IX. 22. 239
514. Fülep Lajos – [Medgyaszay Vincének] 1924. IX. 22. 240
515. Fülep Lajos – [Medgyaszay Vincének] 1924. IX. 25. 240
516. Fülep Lajos – a Dunamelléki Ref. Egyházkerület püspöki hivatalának 1924. XI. 2. 241
517. Sinkó Ervin és Lesznai Anna – Fülep Lajosnak 1924. XI. 13. 241
518. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1924. XII. 4. 242
519. Sebestyén Jenő – Fülep Lajosnak 1924. XII. 13. 244
520. Fülep Lajos – Kner Imrének [1924. XII. 19.] 246
521. Lesznai Anna – Fülep Lajosnak [1924. XII. 23.] 246
522. Kner Imre – Fülep Lajosnak 1925. I. 1. 247
523. Szegő Gyula – Fülep Lajosnak 1925. I. 6. 248
524. Fülep Lajos – Papini, Giovanninak 1925. II. 4. 251
525. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1925. II. 26. 264
526. Sinkó Ervin – Fülep Lajosnak 1925. III. 5. 264
527. Sinkó Ervin – Fülep Lajosnak 1925. V. 7. 265
528. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1925.] VI. 9. 266
529. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1925. VII. 20.] 266
530. Tolnai Arnold – Fülep Lajosnak 1925. VIII. 23. 267
531. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1925.] IX. 4. 268
532. Vojnics Ferenc – Fülep Lajosnak 1925. X. 14. 269
533. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1925.] X. 18. 270
534. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1925. X. 24. 273
535. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1925.] X. 28. 274
536. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1925.] X. 30. 274
537. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1925.] XI. 11. 275
538. Hideg János – Fülep Lajosnak 1925. XI. 18. 275
539. Abonyi József – Fülep Lajosnak 1925. XII. 4. 278
540. Molnár Antal – Fülep Lajosnak 1925. XII. 10. 282
541. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1925.] XII. 16. 282
542. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1926. I. 29. 283
543. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1926.] I. 29. 284
544. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1926. III. 6. vagy 7. előtt] 285
545. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1926. IV. 1. előtt] 287

546. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1926. IV. 1.] 288
547. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1926.] IV. 10. 288
548. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak 1926. IV. 10. 290
549. Kárpáti Aurél – Fülep Lajosnak 1926. IV. 13. 291
550. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak [1926.] IV. 15. 291
551. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1926. IV. 25. 293
552. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1926. V. 2. 293
553. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1926. V. 6. 297
554. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1926. V. 10. 298
555. Kerecsényi Zoltán – Fülep Lajosnak 1926. V. 25. 298
556. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1926.] V. 26. 300
557. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1926. V. 17–23. között] 302
558. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1926. VI. 24. előtt] 303
559. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1926. VI. 24. előtt] 303
560. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak [1926.] VI. 24. 303
561. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1926. VII. 1. 304
562. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1926. VII. 12. 304
563. Kárpáti Aurél – Fülep Lajosnak 1926. VIII. 6. 305
564. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1926.] VIII. 15. 305
565. Kéler Tasziló – Fülep Lajosnak 1926. IX. 7. 306
566. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1926.] IX. 10. 308
567. Mannheim Károly és Tolnai Károly – Fülep Lajosnak 1926. IX. 18. 309
568. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1926.] X. 15. 309
569. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1926. XI. 27. 310
570. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1926.] XII. 30. 311
571. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak [1927. I. 10.] 312
572. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak 1927. I. 17. 314
573. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1927. I. 24.] 315
574. Fülep Lajos – Kerecsényi Zoltánnak 1927. I. 26. 316
575. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1927. II. 14.] 320
576. Czérnay Imre – Fülep Lajosnak 1927. III. 12. 320
577. Éber László – Fülep Lajosnak [1927. III. 17. előtt] 322
578. Éber László – Fülep Lajosnak [1927.] III. 17. 323
579. Éber László – Fülep Lajosnak [1927.] III. 28. 324
580. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1927. IV. 13. 325
581. Fülep Lajos – Kerecsényi Zoltánnak 1927. IV. 14. 327
582. Éber László – Fülep Lajosnak 1927. IV. 19. 328
583. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1927. IV. 21. 329
584. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1927. IV. 22. 329
585. Fülep Lajos – Kerecsényi Zoltánnak 1927. IV. 22. 331
586. Tolnai Arnold – Fülep Lajosnak 1927. V. 2. 332
587. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1927. V. 10. 333
588. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1927. V. 17. 334

589. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1927. V. 27. 336
590. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1927. VI. 21. 337
591. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1927.] VII. 20. 338
592. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1927. VII. 25. 339
593. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1927. VII. 30. 340
594. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1927.] VIII. 1. 341
595. Fülep Lajos – Kerecsényi Zoltánnak 1927. VIII. 15. 342
596. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1927. VIII. 26. 343
597. Kerecsényi Zoltán – Fülep Lajosnak 1927. VIII. 26. 344
598. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1927. IX. 9. 346
599. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1927. IX. 17. 347
600. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1927. IX. 25. 348
601. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1927. IX. 30. 349
602. Sikabonyi Antal – Fülep Lajosnak 1927. X. 10. 350
603. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1927.] X. 26. 351
604. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1927. XI. 4. 351
605. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1927. XI. 9. 353
606. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1927. XI. 30. 353
607. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1927. XII. 13. 356
608. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1927. XII. 23. 357
609. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1928. I. 3. 358
610. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak 1928. I. 5. 359
611. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1928. I. 7. 360
612. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak 1928. I. 16. 361
613. Gellért Oszkár – Fülep Lajosnak 1928. I. 18. 362
614. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1928. I. 19. 363
615. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak 1928. I. 22. 364
616. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1928. I. 25. 365
617. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak 1928. I. 26. 366
618. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak 1928. I. 27. 366
619. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1928. I. 28. 368
620. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1928. II. 2. 370
621. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1928. II. 3.] 371
622. Sibakonyi Antal – Fülep Lajosnak 1928. II. 6. 372
623. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1928. II. 13. 373
624. Fülep Lajos – a Pandora szerkesztőségének 1928. II. 14. 374
625. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1928. II. 16. 374
626. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak 1928. II. 18. 376
627. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak [1928. II. 19. vagy II. 26.] 377
628. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1928. II. 21. 378
629. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1928. II. 24. 380
630. Fülep Lajos – az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulatnak 1928. II. 25. 381

631. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1928. II. 25. 382
632. Athenaeum RT – Fülep Lajosnak 1928. II. 25. 383
633. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1928. III. 2. 384
634. Athenaeum RT – Fülep Lajosnak 1928. III. 3. 385
635. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1928. III. 7. 387
636. Athenaeum RT – Fülep Lajosnak 1928. III. 10. 389
637. Fülep Lajos – az Athenaeum RT-nek 1928. III. 14. 390
638. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak 1928. III. 14. 391
639. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1928. III. 18. 392
640. Sikabonyi Antal – Fülep Lajosnak 1928. III. 20. 393
641. Kerecsényi Zoltán – Fülep Lajosnak 1928. III. 24. 394
642. Dobossy Elek – Fülep Lajosnak 1928. III. 26. 397
643. Keleti Arthur – Fülep Lajosnak 1928. III. 30. 398
644. Mannheim Károly – Fülep Lajosnak 1928. IV. 19. 399
645. Sikabonyi Antal – Fülep Lajosnak 1928. IV. 20. 400
646. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1928.] IV. 26. 401
647. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak 1928. IV. 26. 402
648. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak 1928. IV. 27. 403
649. Fülep György – Fülep Lajosnak 1928. IV. 28. 404
650. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1928. V. 26.] 404
651. Sikabonyi Antal – Fülep Lajosnak 1928. V. 30. 405
652. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1928. VI. 16. 406
653. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1928. VII. 7. 407
654. Tolnai Károly és Mannheim Károly – Fülep Lajosnak 1928. VII. 7. 407
655. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1928. VII. 16. 408
656. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1928. VII. 18. 409
657. Haraszti Zoltán – Fülep Lajosnak 1928. VII. 23. 409
658. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1928. IX. 23.] 410
659. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1928.] IX. 27. 410
660. Keleti Arthur – Fülep Lajosnak [1928.] X. 9. 413
661. Csók István – Fülep Lajosnak 1928. X. 19. 413
662. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1928. XI. 5. 414
663. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1928. XI. 15. 415
664. Sikabonyi Antal – Fülep Lajosnak [1928. XI.] 27. 417
665. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1928.] XII. 15. 418
666. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1929. I. 2. 419
667. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1929.] I. 11. 419
668. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak 1929. I. 11. 420
669. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1929. I. 21. 421
670. Kátai Endre – Fülep Lajosnak 1929. I. 28. 426
671. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1929. II. 7. 426
672. Kajdi Lajos – Fülep Lajosnak 1929. II. 14. 427
673. Kajdi Lajos – Fülep Lajosnak 1929. II. 20. 427

674. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1929. III. 22. 428
675. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak 1929. III. 27. 430
676. Fülep György – Fülep Lajosnak 1929. III. 29. 430
677. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1929. V. 3. 432
678. Koncz Antal – Fülep Lajosnak 1929. V. 6. 432
679. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1929.] V. 8. 433
680. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1929. V. 18. 434
681. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1929.] V. 29. 434
682. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1929.] VII. 2. 435
683. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak 1929. VII. 10. 436
684. Fülep Lajos – Szilágyi Bélának 1929. VII. 16. 437
685. Poellnitz, Mary von – Fülep Lajosnak 1929. VII. 19. 438
686. Tolnai Károly – Fülep Lajosnak [1929.] VIII. 1. 444
687. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1929. VIII. 3. 445
688. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1929. VIII. 9. 447
689. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1929. VIII. 9. 449
690. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1929. VIII. 9. 461
691. Fülep Lajos – Szakács Imrének [1929.] VIII. 9. 462
692. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1929. VIII. 11. 463
693. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1929. VIII. 12. 464
694. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1929. VIII. 13. 466
695. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1929. VIII. 14. 467
696. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1929. VIII. 17. 468
697. A drávapiski ref. egyházközség presbitériuma – Fülep Lajosnak 1929. VIII. 18. 471
698. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1929. VIII. 19. 471
699. Opris József – Fülep Lajosnak 1929. VIII. 20. 473
700. Sulyok István – Fülep Lajosnak 1929. VIII. 23. 474
701. Fülep Lajos – Kátai Endrének 1929. VIII. 24. 475
702. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1929. IX. 9. 477
703. Csapó Sándor – Fülep Lajosnak 1929. IX. 10. 478
704. Fülep Lajos – Kováts J. Istvánnak 1929. IX. 17. 479
705. Fülep Lajos – Kováts J. Istvánnak 1929. IX. 18. 482
706. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1929. IX. 19. 484
707. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1929. IX. 19. 485
708. Kováts J. István – Fülep Lajosnak 1929. IX. 21. 489
709. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1929.] IX. 24. 489
710. Fülep Lajos – Szakács Imrének [1929.] X. 3. 490
711. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1929.] X. 10. 491
712. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1929. X. 14. 493
713. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1929. X. 17. 494
714. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1929. X. 22. 495
715. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1929. X. 25. 497

716. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1929.] X. 27. ... 499
717. Fülep Lajos – Berze Nagy Jánosnak 1929. X. 31. ... 500
718. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1929. XI. 4. ... 501
719. Fülep Lajos – Babits Mihálynak 1929. XI. 5. ... 503
720. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak 1929. XI. 7. ... 504
721. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1929. XI. 17. ... 505
722. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1929. XI. 20. ... 506
723. Kuncz Aladár – Fülep Lajosnak 1929. XI. 27. ... 507
724. Fülep Lajos – Berze Nagy Jánosnak 1929. XII. 6. ... 507
725. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1929. XII. 15. ... 510
726. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1929.] XII. 21. ... 513
727. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak 1929. XII. 21. ... 514
728. Kuncz Aladár – Fülep Lajosnak 1930. I. 4. ... 515
729. Szántó Rezső – Fülep Lajosnak 1930. I. 5. ... 516
730. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1930. I. 8. ... 517
731. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak [1930.] I. 9. ... 518
732. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak [1930.] I. 13. ... 518
733. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1930. I. 14. ... 519
734. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1930. I. 14. ... 520
735. Babits Mihály – Fülep Lajosnak 1930. I. 15. ... 521
736. Fülep Lajos – Babits Mihálynak 1930. I. 16. ... 522
737. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1930. I. 16. ... 523
738. Fülep Lajos – Kárpáti Aurélnak [1930.] I. 16. ... 524
739. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1930. I. 17. ... 524
740. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1930. I. 17. ... 525
741. Szántó Rezső – Fülep Lajosnak 1930. I. 18. ... 526
742. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1930. I. 23. ... 527
743. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1930. I. 23. ... 529
744. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1930. I. 26. ... 529
745. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1930. II. 11. ... 530
746. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1930. II. 15. ... 532
747. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1930. II. 18. ... 533
748. Ravasz László – Fülep Lajosnak [1930. II. 18. vagy 19.] ... 533
749. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1930. II. 22. ... 534
750. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1930. II. 26. ... 534
751. Mannheim Károly – Fülep Lajosnak 1930. II. 26. ... 535
752. [Halasy-] Nagy József – Fülep Lajosnak 1930. III. 14. ... 536
753. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1930. III. 17. ... 538
754. Fülep Lajos – Szakács Imrének [1930. III. 16. vagy 17.] ... 539
755. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1930. III. 17. ... 540
756. Szakács Imre – Fülep Lajosnak 1930. III. 25. ... 541
757. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1930. IV. 4. ... 542
758. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1930. IV. 4. ... 542

759. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1930. IV. 14. 543
760. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1930. IV. 15. 544
761. Fülep Lajos – Szakács Imrének 1930. IV. 16. 544
762. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1930.] V. 7. 545
763. Fülep Lajos – Babits Mihálynak 1930. V. 9. 546
764. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1930. V. 16. 546
765. Babits Mihály – Fülep Lajosnak [1930. V. 21.] 547
766. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak [1930. V. 21. után] 548
767. Fülep Lajos – [Halasy-] Nagy Józsefnek [1930.] V. 24. 548
768. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1930. V. 24. 550
769. Kirschanek Ödön – Fülep Lajosnak 1930. V. 30. 553
770. [Nagy Sándor] – Fülep Lajosnak 1930. VI. 10. 553
771. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1930. VI. 23. 554
772. Kirschanek Ödön – Fülep Lajosnak 1930. VI. 26. 555
773. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1930. VII. 4. 555
774. [Halasy-] Nagy József – Fülep Lajosnak 1930. VII. 4. 557
775. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1930. VII. 5. 557
776. Fülep György – Fülep Lajosnak 1930. VII. 26. 558
777. [Nagy Sándor] – Fülep Lajosnak 1930. VII. 31. 558
778. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1930.] VIII. 22. 559
779. Szakács Imre – Fülep Lajosnak 1930. VIII. 28. 561
780. Fülep Lajos – a Tolnai Ref. Egyházmegye Bíróságának 1930. VIII. 29. 561
781. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1930.] IX. 16. 564
782. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1930.] X. 2. 564
783. Kuncz Aladár – Fülep Lajosnak 1930. X. 8. 565
784. Elek Artúr – Fülep Lajosnak 1930. X. 9. 566
785. Fülep Lajos – Babits Mihálynak 1930. XI. 7. 568
786. Fülep Lajos – Elek Artúrnak [1930.] XI. 12. 570
787. Tolnai Vilmos – Fülep Lajosnak 1930. XI. 21. 572
788. Fülep Lajos – a Baumgarten Alapítvány kuratoriumának 1930. XI. 25. 572
789. Mollináry Gizella – Fülep Lajosnak 1930. XII. 17. 573
790. Fülep Lajos – Elek Artúrnak 1930. XII. 22. 575
791. [Halasy-] Nagy József – Fülep Lajosnak 1930. XII. 24. 577
A levelezésben gyakran előforduló személyek 579
Rövidítések 586
Fülep Lajos levelei 589
Fülep Lajosnak írt levelek 594
Fülep Lajos megjelent, megírt vagy elveszett műveinek említése 600
Fülep Lajos tervezett vagy megrendelt műveinek mutatója, megírt művek tervezett kiadásai 604
A levelekben előforduló idegen szavak és kifejezések 607
Életrajzi vázlat 613
Névmutató 620

BEVEZETÉS

Fülep Lajos levelezésének második kötete az 1920 januártól 1930 december végéig írt és kapott leveleket tartalmazza. Az első kötethez hasonlóan nem kerültek bele a teljesen magánjellegű és a Fülep személyes pályájához nem kapcsolódó, kizárólag hivatalos egyházi ügyeket tartalmazó darabok.

A bő egy évtizedet felölelő kötet Fülep Lajos életének részleteiben legkevésbé ismert időszakát tárja fel, s azt, amelyről az eddig megjelent emlékezésekben nem egy téves és pontatlan állítás látott napvilágot. Ez az időszak nemcsak kevéssé ismert, hanem egyszersmind életének talán legnehezebb periódusa is volt.

A kötet az 1920 évi mintegy fél esztendős második római diplomáciai megbízatásával kezdődik, majd onnan való hazatérése után Fülep megvalósítja több éve érlelődő s 1916 őszén a teológiára való beiratkozással realizált elhatározását: falusi papként élni lelkészi és írói munkájának.

Pályafutásának állomásai Medina, Dombóvár, Baja s végül lelkészségének utolsó, húsz esztendeig való színtere: Zengővárkony.

Minthogy az e levelekben foglaltak megmagyarázásához olyan levéltári kutatásokat kellett végezni, amelyeknek eredménye nem volt a jegyzetekbe a szokásos módon beilleszthető, de ismerete a teljes megértéshez elengedhetetlen, az ismétlések elkerülése végett s a dolgok hátterének megvilágítása érdekében a medinai, a dombóvári, a bajai és a zengővárkonyi lelkészi poszt első említésénél összefoglalóan közlöm azokat a dokumentumokat, idézeteket ill. megállapításokat, amelyek Fülep Lajos életének e szakaszait megvilágíthatják. Itt, az első helyen sorolom fel az e színterek problémáival kapcsolatos többi levelet is, a későbbieknél pedig erre az első, részletes jegyzetre utalok.

Hasonló módon jártam el három más, fontos téma kapcsán: az első az 1923-as bajai kormányzólátogatás nyomán támadt, a kabinetirodát és a belügyminisztériumot is mozgásba lendítő affér, amely a bajai városi főispán bukásával végződött. A második az 1929–1930-ban zajló, Fülep Lajost mélységesen elkeserítő Kajdi-ügy. Alighogy megvalósulni látszott az a vágya, hogy szép fekvésű falusi környezetben élhet lelkészi munkájának és – saját elbeszélése szerint – ekkortájt felismert feladatának, művészetfilozófiája megírásának, a faluba került új tanító, Kajdi Lajos részint önös érdekből, részint bosszúvágyból, amiért Fülep megakadályozta törvényellenes céljainak elérését, elhatározta, hogy tönkreteszi, s a falu egy részét maga mellé állítva pokollá tette az életét. Noha hamarosan kiderültek Kajdi múltjának sötét foltjai, a dolog odáig fajult, hogy Fülep ellen is egyházmegyei fegyelmi vizsgálat indult, amely ugyan felmentéssel, sőt teljes erkölcsi elégtételadással végződött, mégis hosszú időre feldúlta az életét és munkaképtelenné tette. Ehhez járult még a pécsi ügyészségen ugyancsak Kajdi feljelentésére nemzetgyalázás és kormányzósértés miatt indított vizsgálat is. Mindez annál súlyosabban érintette, mivel a zengővárkonyi csere létrejötte érdekében a parókia saját költségére kezdett renoválásával és kibővítésével komoly anya-

gi áldozatot vállalt, s adósságait lelkészi jövedelméből nem, csak külön keresetből tudta volna törleszteni. Zaklatott lelkiállapota miatt viszont képtelen volt dolgozni. Az anyagi gondokat végül a baráti támogatással elnyert Baumgarten-díj enyhítette valamelyest, s a vele járó hírverés hatására meghívták magántanárnak a pécsi egyetemre. Ez sem ment azonban simán: mint korábban is, valahányszor összeütközése támadt valakivel, azonnal előkerült a Tanácsköztársaság idején történt egyetemi tanári kinevezés vádja. Most is igazolnia kellett magát, ezúttal a református egyház külön e célra összehívott társadalmi bizottsága előtt, amelynek határozata a pécsi egyetem bölcsészeti karának tanácsát volt hivatva befolyásolni és megnyugtatni.

E három eseménysor — a Horthy-látogatás, a Kajdi-ügy és a pécsi magántanárság — ugyancsak külön kapott hosszabb-rövidebb összefoglaló jegyzetet.

A kötet 453 ill. 454 levelet tartalmaz, egy datálatlan német levélfogalmazványt ui. a tematikailag megfelelő helyen, jegyzetben közlök illusztratív céllal.

A kötet anyagának mintegy harmadrésze kapcsolódik Fülep Lajos egyházi pályafutásához és tevékenységéhez. E levelek közül az említett Kajdi-üggyel kapcsolatos valamennyi feltalálható darabot közreadtam, bár tartalmuk olykor nagyrészt fedi egymást. Mégis szinte mindegyik tartalmaz a többiben nem említett részleteket, s a Kajdi-üggyel kapcsolatosan írt levelek száma és terjedelme jól érzékelteti, mennyi időt és energiát emésztett fel a Fülep és egyházközsége életét feldúló eset körüli küzdelem.

A levelezés további kétharmad része Fülep Lajos más kapcsolatainak és írói munkásságának dokumentumaiból áll. Amint rendeződni kezdett az élete, megkereste régi barátait: a Nyugat köréből ismert és szeretett Elek Artúrt, a Vasárnapi Kör néhány tagját: Kner Imrét, Lesznai Annát; kedves tanítványát, Tolnai Károlyt, majd utóbb a régi elveszett barátot, Kárpáti Aurélt. Néhányan maguk jelentkeztek: Mannheim Károly, Sinkó Ervin, Szántó Rezső és mások. Új kapcsolatok is kialakultak, vagy felbukkantak olyan régi ismerősök, akik korábban levélíróként nem szerepeltek.

A személyes kapcsolatok felelevenítésével párhuzamosan Fülep elővette félbemaradt munkáit is: a Dante-könyvet, a misztikusokat, kötetben megjelentette a Magyar művészetnek a Nyugatban közreadott fejezeteit, s más kiadatlan műveinek publikálását is tervezte. Utóbb egyre szaporodó felkérések nyomán új tanulmányok, kritikák, könyvismertetések kerültek ki a tolla alól.

A kötet leveleinek sorszáma 339-cel kezdődik, így folyamatosan kapcsolódik az I. kötet anyagához. A levelek kronologikus rendben követik egymást, a kötet a dátumokat ezúttal sem a levélen feltüntetett formában és helyen, hanem egységesen a levél elején, azonos formában közli. Azonos dátum esetén először a Fülep által írt, majd a kapott levelek következnek a címzettek ill. levélírók betűrendjében. Olykor előfordul, hogy Fülep ugyanannak a személynek ugyanaznap két vagy néha több levelet is írt: ilyenkor első helyre kerül a hivatalos, másodikra a magánjellegű levél.

A levél szövegében [ ]-ben a rövidítések feloldása, a jegyzetekben pedig a feltételezett vagy kikövetkeztetett adatok olvashatók, indoklásukkal kiegészítve.

Idegen nyelvű levelek a jegyzetekben magyar nyelven is szerepelnek.

A leggyakrabban előforduló személyekről külön lexikonszerű mutató készült betűrendben. Ebben találhatók meg mindazok, akiknek neve mellett a levél szövegében nincs jegyzetre utaló szám; a többiekről az első ill. a legfontosabb helyen a jegyzetben olvasható magyarázat.

A jegyzetekben közölt idézetek mindig magyar nyelvűek, akármilyen is az eredeti nyelvük.

A levelekben gyakran esik szó Fülep Lajos könyvtárában meglévő könyvekről. Ez csak a halála idején birtokában lévő művek esetében állapítható meg bizonyosan, a Fülep halála után a Művészettörténeti Kutatócsoport munkatársai által készített könyvjegyzék alapján (MTAK Kézirattár Ms 4600/11.) Maga a könyvtár a Kutatócsoport birtokába került s ott elkülönítve őrzik.

A barátok, tisztelők által Fülep Lajosnak dedikált könyvek ajánlásainak szövegét a Könyvértékesítő Vállalat III. antikvár könyvaukciójának katalógusa alapján idézem. E műveket még életében odaajándékozta, s 1987. XI. 20–21-én aukcióra kerültek, adataik és az ajánlások szövege a katalógus 104–158. lapjain szerepelnek.

A bibliai utalások feloldása nem a mai, hanem a húszas években használatos Károli Gáspár – bibliafordítás szerint olvasható a jegyzetekben.

Külön mutatók készültek a levélírókról és címzettekről, Fülep Lajos műveiről, valamint elveszett, tervezett, meg nem írt vagy megrendelt írásairól; továbbá az idegen szavakról és kifejezésekről. Fülep életének e szakaszát adatszerű kronológia foglalja össze.

Köszönet illeti a Soros-alapítványt, amely lehetővé tette a fiesolei Archivio Papiniben és a firenzei Casa Buonarotti-ban (Tolnai Károly hagyaték) való kutatást; az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárát, a Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattárát, a Dunamelléki Református Egyházkerület Levéltárát és a Békés Megyei Levéltárat, továbbá a ságvári, dombóvári, magyarbólyi és zengővárkonyi református lelkészeket, akik lehetővé tették számomra az egyházközségi irattárak használatát.

339. MANDONNET, PIERRE – FÜLEP LAJOSNAK

Bellevue, 1920. II. 4.

Mon cher Monsier Fülep,

Votre carte postale de Rome[1] vient me rejoindre ici après avoir passé par Fribourg.

J'ai quitté la Suisse à la fin de juillet de l'année dernière pour m'établir ici, aux portes de Paris.

Je n'ai reçu de vous l'année dernière qu'une seule lettre:[2] celle que vous m'avez écrite après votre retour à Rome et à laquelle j'ai répondu sans tarder. C'est la censure, sans doute, qui aura coupé notre correspondance.

J'avais vu après Pâques l'abbé Vignot qui avait passé qualques instants à Fribourg. Je lui avais donné votre adresse en lui demandant de vous écrire. Il m'avait promis de le faire, mais je ne suis pas sûr qu'il ait mis cela à exécution. Je ne l'ai pas revu et je n'ai pas son adresse. J'espère que je ne tarderai pas à savoir où il se trouve et je vous l'apprendrai aussitôt; car je ne veux pas tarder à vous donner signe de vie.

J'ai quitte Fribourg après y être resté vingt-huit ans. L'état de ma santé et la fatigue d'un long enseignement m'ont poussé à prendre une façon de retraite afin de tirer, s'il se peut encore, quelque chose des notes et projets d'études que j'ai accumulées depuis un trentaine d'années.[3]

J'habite à Bellevue, à mi-chemin de Paris à Versailles avec un jeune confrère, officier mutilé de la guerre qui s'adonne avec moi aux études historiques.

Ma santé est bonne et semble bénéficier de la nouvelle vie et d'un nouveau climat. L'hiver est d'ailleurs ici d'une douceur exceptionelle pendant cette année. Je ne doute pas que ce mot vous arrive, même sans le recommander à la poste. Il vous dira le bon et affectueux souvenir que je garde toujours de vous.

Tout votre codialement,

Fr.[ère] P.[ierre] Mandonnet O[rdinis] P[raedicatorum]

31 Avenue de Château
Bellevue (Seine-et-Oise)

MTAK Kézirattár Ms 4588/289.
Kézírás.
Rómába írt levél.

Kedves Fülep uram,

római levelezőlapja itt ért utól, miután megjárta Fribourg-t.

Múlt év júliusának végén otthagytam Svájcot, hogy itt, Párizs kapuja előtt telepedjem meg.

Tavaly egyetlen levelet kaptam csak Öntől, azt, amelyet Rómába való visszatérése után írt, s amelyre késedelem nélkül válaszoltam. Bizonyára a cenzúra szakasztotta félbe levelezésünket.

Húsvét után találkoztam Vignot abbéval, aki kis időt Fribourgban töltött. Átadtam neki a címét s kértem, hogy írjon Önnek. Megígérte, de nem vagyok benne bizonyos, hogy sort kerített-e rá. Azóta

nem láttam s nincs meg a címe sem. Remélem, hamarosan megtudom hol van, s azonnal tudatom Önnel; nem akarok ugyanis késlekedni, hogy életjelt adjak róla Önnek.

Huszonnyolc évi ottlét után elhagytam Fribourg-t. Egészségi állapotom és a hosszas tanítás fáradalmai arra késztettek, hogy nyugalom-félébe menjek s ha lehetséges, csináljak még valamit azokból a jegyzetekből és tanulmány-tervekből, amelyeket harminc év óta összegyűjtöttem.

Bellevue-ben lakom, félúton Párizs és Versailles között egy ifjú társammal, aki hadirokkant tiszt és velem együtt a történeti tanulmányoknak él.

Egészségem jó, s a jelek szerint jót tesz neki az új élet és a más klíma. Az idei tél egyébként itt kivételesen enyhe volt. Bízom benne, hogy ha nem ajánlottan küldöm is, elér Önhöz ez a pár sor. Hírt ad arról a jó és szeretetteli emlékről, amelyet azóta is őrzök Önről.

Szíves üdvözlettel

Pierre Mandonnet fráter O[rdinis] P[raedicatorum]

Avenue de Château Bellevue (Seine-et-Oise)

Mandonnet, Pierre (1858–1936) 1882 óta domonkosrendi szerzetes. 1891–1918 között a fribourgi egyetem egyháztörténeti tanszékének professzora, utóbb a párizsi Saint Jacques kolostorban, 1927-től Le Soulchoirban élt. FL valószínűleg 1910. VII.-ban ismerte meg, amikor beteg édesanyjával Humilimontban volt s onnan elutazott Fribourgba az ott tartózkodó Vignot abbéhoz, de lehetséges, hogy már 1909-es franciaországi útján találkoztak, amikor Vignot abbé több jeles katolikus pap-tudóssal összeismertette. Ld. FL lev. I. köt. 136/2.

[1] A levelezőlap nem ismeretes. FL – aki 1918. XII. óta a Magyar Külügyminisztérium sajtóosztályának szerződéses munkatársa volt, 1919. XII. 25.-i kelettel a következő megbízólevelet kapta Sommsich József külügyminiszter aláírásával: Uram, szíveskedjék Rómába utazni s kapcsolatot teremteni az olasz gazdasági körökkel, információkat gyűjteni gazdasági és kereskedelmi kapcsolataink újra felvételének miként jéről s tájékoztatni őket hazánk helyzetéről. Sommsich s.k. külügyminiszter. (Az eredetiben francia nyelven. Hitelesített másolata: Dunamell. Ref. Ek. Lt. A ppi hiv. ir. 2193/1930.)

1919. XII. 29.-i keltezésű levelében Velics László követségi tanácsos felhívja a magyar, és felkéri a külföldi hatóságokat a Budapestről Bécsen át Rómába utazó FL támogatására és védelmére. (U.o.) Az utazásra tehát 1919. XII. utolsó, vagy 1920. I. első napjaiban került sor. Maga FL feljegyzéseiben 1919. decemberét említi dátumként. Mint Eckhardt Tibor 1920. IV. 12-i (346. sz.) leveléből kiderül, FL a római magyar követ, gróf Nemes Albert kinevezése előtt teljesen önálló tevékenységre kapott megbízatást. Ez alkalommal 1920. VI. 20-ig volt Rómában. Egy erre az időre vonatkozó rövid feljegyzése így szól: II. ut. 1919 decemberében újra Rómában – 1920 júniusig. L'Ungheria settimana ungherese [...] Nemes kinevezése; hazajöttem, októberben felbontottam a szerződést [a Külügyminisztérium sajtóosztályával], Medinába mentem. (MTAK Kézirattár Ms 4592/83.) E második római kiküldetése idején szerkesztette FL a L'Ungheria. Rassegna settimanale, politica ed economica c. lapot, amelynek 1920. I. 24. és V. 12. között 9 száma látott napvilágot. A lap cikkei nagyrészt névtelenül jelentek meg.

[2] A levél nem ismeretes.

[3] Pierre Mandonnet 1920 után megjelent nagyobb munkái: Saint Dominique. Gent, 1921. és Dante le théologien. Paris, 1935.

340. TIHANYI LAJOS – FÜLEP LAJOSNAK

Wien, 1920. II. 4.

Kedves Filippó,

akárhogyan történt, nem lehet rosszalás nélkül tűrnöm a már leleplezett és bevallott kajánságodat, amelynél fogva képes voltál engem Bécsben elkerülni,[1] pardon fel nem keresni. Nagyon örültem volna neked és ezen a kívánságomon kívül a többi,

amiről írtam[2] – azt hiszem a te kívánságaidnak felelnek meg legjobban. Egyébiránt erre még lesz időd, ha legközelebb erre jársz. Ne hogy elmulaszd felkeresni Dr. O.[scar] Reichelt. XIX. Chimani str. 11.[3] Addig is gondoskodtam hogy neved és kimagasló vállaid ismeretessé váljanak. Nem csak a képed[4] van már itt – természetesen mind a többiek is – de azt tervezem hogy a katalógusomban a cikked[5] lefordítva megjelenjen. Most fordítja Mohácsi Jenő.[6] (Jaj neki ha te egyszer mint műfordítóval foglalkozol vele). De ez az ő baja. Más az enyém, amin ez esetben szíveskedjél segíteni. Olaszországban utazásodról, már előbb értesülve, kerestelek. Nekem az a tervem hogy a kiállítás[7] idején vagy után (ha képeimet átadom, külföldi kiállításokra) szóval minnél előbb, Itáliába utazom. Azt hiszem, mi még előbb, itt találkozunk, mert a kiállítás a terv szerint csak III/1-én nyílik meg. Addig te talán hivatalos összeköttetéseddel vagy a köv.[etkező] ajánlott módon, meg tudnád szerezni a szükséges vízumot. Itt hallottam egy Bataglia vagy Brafaglia nevű olasz műkereskedőről, akiről E. A. Reinhard[8] bécsi író útján, tudom hogy érdeklődött irántam és szeretne tőlem képeket Olaszországba bizományba venni. Ha megtalálod vagy ismered ez urat úgy ő, ha nem ő, más írjon nekem levelet megbízás formájában kiállításról vagy rendelésről.[9] Természetesen ennél még sokkal célravezetőbb, ha a te a vízumot magát tudod megszerezni. Ha nem talán a fenti módon, talán itt az olasz missiónál. – Végső esetben pedig, amire pedig – a már sokszor és fentidézett kajánságod dacára – feltétlenül számítok arra hogy 6-8 hét múlva, visszatérőben okvetlen felkeresel és támogatni fogsz és tudsz a missiónál ebben az ügyben! Nehogy egymást elkerüljük addig is kívánatos az hogy az összeköttetés közöttünk addig is fennálljon. Tehát írj újra, mennél előbb. Írd meg hogy számításod szerint mennyi a havi költség Firenzében? (esetleg lejebb) – amennyiből 1 hónapig tisztességesen megélhetek. (nem 1 hóra 1/2 évre mennék ha lehetséges lesz) megjegyzem festékem, anyagom van elég. Írj annál inkább mert a készülő és szép katalógust meg fogom neked küldeni. Igazis régi barátomat Aczél[10] szállodást Hotel Imperial Via Valletto keresd fel üdvözletem mellett szintén a kérésem esetleges szanálását remélem tőle is

ölel szeretettel

Lajos

MTAK Kézirattár Ms 4589/310.
Kézírás.
Címzés: Signor Luigi Fülep, Rom, Hotel Lavigne 72 Via Sistina. R[ecommandée] Express. [Más kézzel:] Italien
Feladó: L. Tihanyi Wienna Austria. III. Landstrasse Hauptstrasse 7. Pension Stadtpark.

Tihanyi Lajos (1885–1939) festő, a Nyolcak alapító tagja. 1909-től számos hazai és külföldi kiállításon résztvett, első gyűjteményes kiállítása 1918. X.-ban volt Budapesten a Ma Váci utcai kiállító helyiségében. Itt szerepelt először Fülep Lajosról készült portréja. 1919 végén Bécsbe, majd Berlinbe és Párizsba költözött, ahol haláláig élt. FL-sal való kapcsolatának előzményeit ld. FL lev. I. 338. sz. levél.

[1] FL 1919. XII.-ben Bécsen át utazott Rómába, de eszerint nem találkozott a Bécsben tartózkodó Tihanyival.

[2] Tihanyi Bécsből 1919. XII. 15-én FL-nak írt levelében (ld. FL lev. I. köt. 338. sz.) arra kérte barátját, fordítsa németre 1918-ban a Nyugatban megjelent róla szóló cikkét. (Tihanyi Lajos. Az arckép a festőjéről. - Nyugat 1918. XI. 1–16. 21–22. sz. 692–696.) Többi kívánsága: FL írjon

könyvet Romakóról, akinek műveit Tihanyi ekkor ismerte meg dr. Oskar Reichel gyűjteményében; ismerje meg FL is ezt a gyűjteményt, amelyben Egon Schiele művei és a 15–20 legjobb Kokoschka-kép található.

[3] O. Reichel írta az 1920-as bécsi Tihanyi-kiállítás katalógusának bevezetését. (Ld. a 7. sz. jegyzetet.) Az itt megadott cím Oberdöblingben van.

[4] FL utóbb így nyilatkozott Tihanyi róla készült portréjáról: „Nagyon örülök a Tihanyi monogr.[áfia] írása szándékának. Ezzel egyúttal kérdésére is feleltem, úgy értékelem-e őt ma, mint félszázaddal ezelőtt, amikor írtam róla. Ugyanúgy, mert ezen a subjektív területen is lehetséges exakt ítélet, ha a feltételek megvannak hozzá. [...] Az én portrait-m hollétéről mit se tudok. Valamikor régen azt hallottam, Amerikába került, de hogy igaz volt-e a hír, s ha igen, ott van-e még, egyáltalán megvan-e még, nem tudom. Kár, mert egyik fő műve volt, nagy ambícióval csinálta." (FL Dévényi Ivánnak, 1966. II. 17. Eredetije az MTA MTKcs. C–I–159/668., megjelent Jelenkor, 1975. 10. sz. 921.) A Tihanyi-hagyaték Párizsban Jacques de la Frégonnière, Marton Ervin és Halász Gyula (Brassai) birtokában maradt meg, 1970-ben ajándékképpen a MNG birtokába került, benne a FL-portré is.

[5] A cikk – tudomásom szerint – nem jelent meg.

[6] Mohácsi Jenő (1886–1944) író, műfordító, publicista. A magyar irodalom alkotásait fordította németre. A Tűz c. (Bécs–Pozsony) folyóirat egyik szerkesztője volt.

[7] Tihanyi kiállítása 1920. III–IV.-ban volt Bécsben a Moderne Galerie rendezésében, a Josefstädter Strasse 21. sz. alatt. Ez volt a Moderne Galerie első kiállításrendezése.

[8] Adatai ismeretlenek.

[9] A levél Tihanyinak valószínűleg azért kellett, mert a békeszerződés megkötése előtt az utazás nehézségekbe ütközött. Olaszországi Tihanyi-kiállítást a Tihanyi szakirodalom nem tart nyilván.

[10] Valószínűleg azonos azzal az E. Atzellal, aki 1911-ben Rómában előfizetője volt a FL, Lukács György és Hevesi Sándor szerkesztette A Szellem c. filozófiai folyóiratnak. (Ld. MTAK Kézirattár Ms 4592/20. ill. FL Lev. I. 200. sz.)

341. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Róma, 1920.] II. 24.

Kedves Elek,

lev.[elező]lapját[1] megkaptam s nagyon örültem neki.

Kívánságának – a cikkeket illetőleg – nagyon szívesen tennék eleget, attól tartok azonban, aligha jutok hozzá.[2] Túlságosan el vagyok foglalva. Melléklem a lapom[3] eddig megjelent számait – gondolhatja, ilyen lap csinálása mennyi munkával jár, mikor gyakran mindent magamnak kell csinálni. Ha gondolja, az Az Újságban fel lehetne használni belőle egyetmást (pl. az Apponyir[ól] szóló cikket a 4-ik számból,[4] amelye[t] tényleg egy neves zsurnaliszta írt, de a nevét nem szabad közölnöm!) s akár ismertetni is lehet a lapot, *de nem szabad megírni, ki csinálja és hogyan, milyen céllal stb. készül.* Ámbár azt is, hogy szabad-e ismertetni, meg kellene kérdezni a külügyi sajtófőnöktől, Eckhardt-tól,[5] (tel.[efon] 11-73), mert nem tudom, mi az ő intenciója e tekintetben.

Éppen ma idéztük[6] a maga mondását, hogy „nem akar Rómába jönni, mert nem akar fázni!" [J]ól mulattunk rajta. Tudja [m]eg, hogy itt kánikula van!

Fényképet szerzek Venusról.[7]

Ha máskor is ír, nagyon megörvendeztet mindkettőnket.

Szívből üdvözöljük

Fülepék

Hely és év: postabélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 2. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 43–44.
Kézírás, rongált.
Címzés: Monsieur Elek Artur Ungheria Budapest I. Mátray utca 5. I. 5. Ungheria

[1] A levelezőlap nem maradt fenn.
[2] Elek Az Újság c. napilap munkatársa volt, feltehetőleg lapjába kért cikket FL-től. FL nem írt az Az Újságba.
[3] Utalás a L'Ungheria c. lapra. Ld. 339/1.
[4] A cikk a L'Ungheria 1920. I. évf. 4. sz.-ban jelent meg a „Commenti" rovatban Il conte Alberto Apponyi. La „voce dell' Ungheria a Parigi" címmel, Un deputato aláírással. Az Az Újságban a következő hetekben nem található az itt említett témával kapcsolatos, a L'Ungheriát idéző cikk.
[5] Eckhardt Tibor (1888–1972) politikus, ügyvéd. 1919 őszétől 1920-ig a Miniszterelnökség sajtóügyeinek vezetője, 1922-től képviselő. 1930-ban a Független Kisgazdapárt alapító tagja, 1932–1940 között elnöke. 1940-től haláláig az Egyesült Államokban élt.
[6] FL ez alkalommal feleségével együtt volt Rómában.
[7] Nem tudni, mely Venusról kért Elek fényképet.

342. GESZTESI – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1920. III. 10.

Kedves Lajos!

Tibornál[1] láttam az Ungheria[2] negyedik számát. Ebből látom, hogy élsz és kitűnően dolgozol. Nagyon szeretném tudni, hogy legutóbb február 16-án kelt levelemet megkaptad-e?,[3] amelyben az itteni politikai helyzetről is hosszasabban tájékoztatlak. A magyar sajtó és az egész magyar közvélemény nagyon sokat (sőt véleményem szerint jogosulatlanul sokat) vár Olaszországtól, most már rajtatok a sor, hogy ezt a várakozást kielégítsétek. N.[emes] gróf[4] most már naponta kap rövid rádiósürgönyöket és minden lehető alkalommal újságot is. A többieket illetőleg Tibor úgyis ír Neked.[5]

Meleg kézfogásokkal és kézcsókkal

Gesztessy

Fölhívom figyelmedet a Mittagspost mellékelt cikkére,[6] ami nagyjában az én impresszióimat is fedi. Kíváncsi vagyok a Te ottani benyomásaidra ebben a tekintetben.

MTAK Kézirattár Ms 4592/79.
Gépirat autogr. aláírással „Külügyminisztérium" feliratú levélpapíron.
Rómába írt levél.

A levélíró valószínűleg Gesztesi Gyula (1887–?) újságíró, külügyminisztériumi tisztviselő, aki még 1920-ban a párizsi magyar követség sajtófőnöke lett. Személyére Bardoly István hívta fel a figyelmet. FL II. római kiküldetéséről ld. 339/1.

[1] Eckhardt Tiborra utal. Ld. 341/5.
[2] Ld. 339/1.
[3] A levél nem maradt fenn.
[4] Nemes Albert gróf (1866–1947 előtt), aki 1890-től a római magyar követség attaséja, 1911-ben

külügyminiszteriumi osztályfőnök, 1920–1926 között római magyar követ és meghatalmazott miniszter volt, a Külügyi Bizottság tagja.

[5] Ld. 346. sz.

[6] Az újságkivágat nincs a levél mellett.

343. VIGNOT, PIERRE – FÜLEP LAJOSNAK

Paris, 1920. III. 17.

Mon bien cher Fülep,

Votre lettre[1] m'a trouvé en pleines prédications; et quand j'aurais pu y répondre, me revoici au lit, tel que vous m'avez vu à Fribourg et à Humilimont[2] en 1910, de la même manière, pour les mêmes causes, avec les mêmes obsessions. Écrivez-moi comme alors, vous m'avez fait tant de bien! C'est moi aujourd'hui qui aurais à vous réconforter, et je n'en ai pas la force. Je ne puis que vous embrasser bien fraternellement, – j'avais espéré que nous serions plus fréres encore[3]... Prions l'un pour l'autre, mon bien cher et bien bon ami

Pierre Vignot

Aurize-vous quelques détails à me donner sur la mort de notre vieille amie[4] de Florence?

Si vous venez jamais en quelque point que ce soit de la France, dites le moi.

Ne croyez pas que ce petit mot me contente, je vous écrirai une grande lettre dès que vous m'aurez dit oú je dois vous l'adresser, – et que je serai sorti de ce nouveau tunnel.

J'ai soixante-deux ans! Que Dieu me donne une sainte mort, et à vous une sainte et féconde vie.

MTAK Kézirattár Ms 4590/206.
Kézírás Hotel des Saints-Pères 65, Rue des Saints-Pères, Paris (VIe) feliratú levélpapíron.
Rómába írt levél.

Nagyon kedves Fülepem,

levele prédikációim közepette ért el hozzám, s amikor válaszolhattam volna rá, ismét ágyba kerültem, ahogy Fribourgban és Humilimontban is látott, ugyanúgy, ugyanazon okok miatt, ugyanolyan lidércnyomásokkal. Írjon nekem éppúgy, mint akkor, oly jót tett nekem! Most nekem kellene Önt vigasztalni, s nincs hozzá erőm. Csak megölelni tudom igaz testvéri szeretettel – azt reméltem, hogy még közelebbi testvérek leszünk...

Imádkozzunk egymásért, nagyon kedves, nagyon jó barátom

Pierre Vignot

Tudna nekem részleteket mondani régi firenzei barátnőnk haláláról?

Ha bármikor, bárhová Franciaországba jönne, értesítsen.

Ne higyje, hogy ez a rövid levélke kielégít, hosszú levelet fogok írni, amint megmondja, hová címezzem – és ha kijutok ebből az újabb alagútból.

Hatvankét éves vagyok! Isten adjon nekem szent halált, Önnek pedig szent és termékeny életet.

[1] A levél nem maradt fenn.

[2] FL 1910. VII–VIII.-ban Humilimontba vitte üdülni beteg édesanyját s megfordult Fribourgban is. Mindkét helyen találkozott Vignot abbéval. Ld. FL lev. I. 136. sz.

[3] Vignot abbé azt remélte, hogy FL katolizálni fog. Ld. a 446. sz. levelet.

[4] Utalás Gordigiani Gabriellára (1840 k.–1917), Michele Gordigiani firenzei festő feleségére. Meleg barátság fűzte a fiatal firenzei filozófusokhoz s nagy része volt abban, hogy FL otthonossá lett a firenzei szellemi és társasági elit köreiben. 1908-ban és 1909-ben vendégül látta FL-t Striano-Ronta-i villájukban, 1910 elejétől fogva pedig, firenzei tartózkodása végéig FL a Piazza Donatello 6. sz. alatti Gordigiani-ház különálló kerti szobájában lakott. FL 1910-ben így írt róla: Akinek a legtöbbet köszönhetek Firenzében, az Mme G.[ordigiani]. Benne a végzetet, a gondviselést látom. A legkritikusabb pillanatban ő adta a kezembe a Theologia Deutsch-t, Molinost, s ami mindennél fontosabb: Santa Caterina da Sienat. Ez a legnagyobb jótétemény az életemben. Ezzel a rendkívüli öregasszonnyal (ma azt hiszem 70 éves), aki még ma is megőrizte bámulatos szellemi frissességét, közöltem a gondolataim, együtt olvastunk sokat, vele sok órát töltöttem és töltök. Nincs itt senkim rajta kívül. (MTAK Kézirattár Ms 4592/7. 10.)

344. SOLARI, PIETRO – FÜLEP LAJOSNAK

Stuttgart, 1920. III. 20.

Caro Dott.[ore] Fülep –

Sono partito improvisamente e ora mi trovo qui – per conto dell'Epoca.[1] Non ò potuto neppure correggere le bozze dei miei due ultimi articoli,[2] e mi dispiace di non averla neppure potato salutare. La prego con questa mia di voler inviare il compenso dei due detti articoli a mio padre (Sig.[nore] Giuseppe Solari-Formia prov.[incia] di Caserta). Spero di trovarla ancora a Roma al ritorno e di poter ancora dare qualcosa al Suo giornale.[3]

Voglia gradire i miei migliori ringraziamenti e saluti:

Pietro Solari

MTAK Kézirattár Ms 4592/80.
Kézírás.
Rómába írt levél.

Kedves doktor Fülep,

váratlanul utaztam el és most itt vagyok az Epoca költségén. Nem tudtam korrigálni két utolsó cikkem levonatát és sajnálom, hogy még elköszönni sem tudtam Öntől. Ezúton kérem, szíveskedjék a két említett cikkemért járandóságomat apámnak, Giuseppe Solari úrnak, Formia, Caserta provincia, elküldeni. Remélem, hogy visszatértemkor még Rómában találom és adhatok még valamit a lapjának.

Fogadja legmelegebb köszönetemet és üdvözletemet

Pietro Solari

Solari, Pietro (1895–1956 után) újságíró, utóbb antifasiszta művek szerzője. 1920-ban a FL szerkesztette L'Ungheria c. lap állandó cikkírója. Jegyzett cikkei a 2., 3., 4., 5., 6. és 7. számban olvashatók.

[1] Itáliában ezidőben több Epoca c. napilap jelent meg: Rómában, Nápolyban, Palermóban és Milánóban. Solari valószínűleg az 1917-ben alapított Epoca c. római esti lap munkatársa volt.

[2] Ezidőtájt írt utolsó cikkei a III. 6.-i 5. számban: La contesa pel Banato (p. s. aláírással) és a Ruteni e Ungheresi (P. S. jelzéssel), ill. a III. 18.-i 6. számban a La contesa pel Banato folytatása (p. s. szignálással.).

[3] A levél után a IV. 10.-i 7. számban a La resistenza slovacca al regime ceko c. cikk jelent meg Pietro Solari aláírással.

345. MANDONNET, PIERRE – FÜLEP LAJOSNAK

Roma, [1920.] IV. 1.

Cher Monsieur,

Je suis encore ici jusqu'à Pâques, et comme j'ai eu le plaisir de vous le dire, lors de mon premier séjour, j'aimerais á vous revoir avant mon départ. Si vous pouviez passer vendredi ou samedi prochain vers trois heures de l'après midi, vous seriez sûr de me trouver.

Cordialement votre

Fr.[ère] P.[ierre] Mandonnet O[rdinis] P[raedicatorum]

A dátum évszáma a tartalom alapján kiegészítve: FL az 1920-as év áprilisát töltötte Rómában.
MTAK Kézirattár Ms 4588/290.
Kézírás Collegio Angelico Via S. Vitale 15 feliratú címeres levélpapíron.
Rómába írt levél.

Tisztelt Uram,

húsvétig még itt vagyok és ahogy már első ittlétem idején volt szerencsém mondani Önnek, elutazásom előtt szeretném viszontlátni. Ha jövő pénteken vagy szombaton d.u. három óra körül el tudna jönni, bizonyosan itt talál.

Szíves üdvözlettel

Pierre Mandonnet fráter O[rdinis] P[raedicatorum]

Mandonnet, Pierre ld. a 339. sz. levél jegyzetét.

346. ECKHARDT TIBOR – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1920. IV. 12.

Kedves Barátom!

Nemes gróf[1] legutóbbi levelében érdeklődött a Te hivatalos kiküldetésednek jellege és az ő általa ezzel szemben elfoglalandó álláspont felől,[2] miért is nem térhetek ki, hogy Téged megkérjelek, hogy eredetileg teljesen önálló hatáskörre szóló instrukcióidat Nemes követ úrnak időközben megvalósult hivatalos teljhatalmú képviselői megbizatásával kellő módon összeegyeztetni és magadat pro foro interno az ő irányításának alávetni szíveskedjél.

Eckhardt sk.
min.[iszteri] o.[sztály]tanácsos
a külügyi sajtóosztály vezetője

Nagyságos dr. Fülep Lajos úrnak Róma

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 2193/1930.
Gépirat, rajta: M. Kir. Külügyminisztérium Sajtóosztálya Biz. ad. 500/13–920. – Dr. Nagy Sándor püspöki titkár aláírásával és a Dunamelléki Ref. Egyházkerület pecsétjével hitelesített másolat 1930.

VII. 31-i kelettel. (A másolat a FL pécsi magántanári habilitációja alkalmából tartott igazoló eljárás céljára készült.)
A címzés a levél szövege alatt van.
Rómába írt levél.

Eckhardt Tibor ld. 341/5.
[1] Ld. 342/4.
[2] Ld. 339/1.

347. NOIRMONT, BARONNE DE – FÜLEP LAJOSNAK

Grisy-Suisnes, 1920. VI.

Monsieur,

votre carte[1] recommandée à M.[onsieur] l'abbé Vignot vient d'arriver ici, je tiens à vous dire que la maladie étant devenu de plus en plus douleureuse ici, M.[onsieur] l'abbé a dû sur le conseil des médecins aller se soigner dans une maison de santé. Il est à la Terrasse à Chamalières Puy de Dôme. Je cris Monsieur qu'il vaut mieux que vous lui écrivez à nouveau *sans recommender* la lettre à cette adresse. Vous savez combien même une signature lui coûte quand il est malade.

Je lui fais parvenir votre carte. Depuis le départ le 2 Mai je n'ai presque pas eu de nouvelles – il est en pleine crise et n'écrit pas. Je sais que vos prières Monsieur seront comme les miennes bien ferventes pour lui. Veillez me donner votre adresse après Rome pour qu'il sache où vous retrouver.

Je vous prie, Monsieur de recevoir l'assurance de mes sentiments distingués.

B[ar]onne de Noirmont
Grisy-Suisnes
S.[eine] et M.[arne]

Votre lettre en Avril était bien arrivée. M.[onsieur] l'a.[[bbé] n'a pu en lire que quelques passages.

MTAK Kézirattár Ms 4589/88.
Kézírás.
Rómába írt levél.

Uram,

Vignot abbé úrnak szóló ajánlott levelezőlapja nemrég érkezett ide, meg kell mondanom Önnek, hogy mivel betegsége itt egyre fájdalmasabbra fordult, az abbé úrnak orvosai tanácsára szanatóriumba kellett mennie. Puy de Dône-ban van a Terrasse à Chamalières-ben. Azt hiszem, uram, legjobb lenne, ha újból írna neki erre a címre, de ne ajánlva. Ön is tudja, mily nehezére esik még csak a nevét is leírnia, amikor beteg.

Lapját elküldtem neki. Május 2-i elutazása óta szinte semmi hírem sincs róla – válságban van és nem ír.

Tudom, hogy Ön is, mint jómagam, buzgón imádkozik majd érte. Kérem, adja meg nekem a Róma utáni címét, hogy tudja, hol találhatja meg Önt.

Fogadja Uram, tisztelettelteljes üdvözletemet

Noirmont báróné
Grisy-Suisnes Seine-et-Marne

Áprilisi levele rendben megérkezett. Az abbé úr csak néhány szakaszát tudta kiolvasni.

Noirmont báróné Vignot abbé tisztelőinek köréhez tartozott, FL e minőségében került vele kapcsolatba, olykor ő továbbította Vignot abbénak FL leveleit. Vignot abbé halála után is váltottak néhány levelet.

[1] A lap nem ismeretes.

[2] A levél nem ismeretes.

348. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Bp. 1920. IX. 22.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

A Főt.[iszteletű] Püspök Úr,[1] illetőleg a kihelyező bizottság f.[olyó] hó 17-én engem Medinára segédlelkésszé nevezett ki azzal, hogy állásom elfoglalása után a Nagyt.[iszteletű] Esperes úr a medinai lelkész mellé helyettes lelkésszé fog kinevezni, tekintettel egyrészt arra, hogy ott teljes hatáskörű adminisztrátorra van szükség, másrészt arra, hogy megvan hozzá a szükséges qualificatiom, a lelkészi oklevelem.[2] Kihelyezésem *feltételes* jellegű volt, amennyiben engedélyt kaptam arra, hogy a medinai viszonyok megismerése céljából a helyszínre kiszálljak, ott Arany lelkész úrral s a hívekkel értekezzem s utána nyilatkozzam, vajjon vállalkozom-e a súlyos természetű megbízásra.[3] A vett utasításokhoz híven Medinára utaztam s ott töltöttem három napot, 18, 19, 20-ikát. Méltóztassék megengedni, hogy a szerzett tapasztalatokat röviden Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr elé terjesszem határozat végett.

Utazás közben Göde Lajos[4] szekszárdi lelkész informált a helyzetről, aki kiküldetésemről a Püspök úrtól értesült s ellátott engem kitűnő tanácsokkal. Ezekhez híven, valamint a békéltető szándéktól vezéreltetve, mellyel utamra elindultam, igyekeztem a lelkész és a hívek között felmerült, csaknem áthidalhatatlan ellentétet valahogy kiegyenlíteni. Mondhatom, igen nehéz munka volt, mindent megtettem, ami embertől telik s mégsem dicsekedhetem vele, hogy fáradozásomat teljes siker koronázta. A vasárnapot teljesen ennek az ügynek szenteltem, napestig folyt a tanácskozás s még a prédikációt is arra használtam, hogy az ellenfeleket engesztelékenységre bírjam, prédikálván nekik a „szelídekről, akik örökségképpen bírják a földet"[5] s a prédikációm egyaránt szólt a papnak és híveinek. Ha teljes sikert nem is, annyit mindenesetre elértem, hogy mindkét felet el tudtam mozdítani szélsőséges álláspontjától: a papot attól, hogy az egész konvenciót természetbe követelje, a híveket pedig attól, hogy öreg lelkipásztoruknak január 1-én való távozásához ragaszkodjanak. Addig-addig beszéltem nekik (természetesen külön-külön), míg végre egyik félen a józan belátás, a másik félen az emberséges indulat valamelyest fölülkerekedett. Arany lelkész úr hajlandó volt engedményeket tenni igényeiben, a hívek pedig késznek nyilatkoztak arra, hogy lehetővé tegyék a helyettes lelkész existenciáját oly módon, hogy járandóságait a rendes lelkésszel megossza. Az elvi megállapodás tehát megvolna s már ez is nagy szó az ottani viszonyok között, gyakorlati megvalósítása azonban nem kielégítő s épp ezen a ponton van szükség Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr tekintélyének és bölcs belátásának beavatkozására.

Minthogy a presbitérium tagjai azt hangoztatták, hogy a gyülekezet tagjai a díjlevélben megállapított kötelezettségeknek nem tudnak eleget tenni, felszólítottam őket, mondják meg ők, mennyi hát az, amennyit a gyülekezet, túlságos megterhelődés nélkül, adhatna úgy, hogy a konvenció egy részét természetben, a többit pedig pénzben szolgáltatná be. Erre ők a következő ajánlatot tették: adnak természetben 10 m[éter]m[ázsa] búzát (20 q helyett), 8 1/2 m[éter]m[ázsa] kukoricát, 3 öl fát (5 helyett) és 63 liter babot, a többit pedig (amiben benne van 19 m[éter]m[ázsa] búza, 8 1/2 H[ekto]l[iter] bor, 2 öl fa, szalma, stb.) megváltják, nem tételenként számítva, hanem összesen 20.000 Koronával. Ez az ajánlat természetesen igen messze van attól, amennyire az eredeti díjlevél rúg (legföljebb a fele annak), másrészt nemigen elegendő ahhoz, hogy két család tisztességesen megéljen belőle, magam is feleséges ember lévén. Én természetesen még az ajánlattétel előtt kijelentettem, hogy annak magam részéről való elfogadásáról nem nyilatkozhatom, mert az felsőbb hatóságomtól függ, mindössze látni akarom az ő szándékaikat s szeretném a békés tárgyalás alapját megteremteni. Hogy ajánlattételüknek valamilyen nyoma maradjon, beleegyezésükről — természetesen szabálytalan — jegyzőkönyv-félét készítettem (a gyűlés is szabálytalan volt, hisz a presbiterek nincsenek is mind főlesküdve stb.). Mire azonban a pár sort megírtam, meggondolták magukat (különösen Nagy György Mihály[6] intenciójára) s a különben is semmire se kötelező jegyzőkönyvet sem akarták aláírni. Erre, késő este lévén, ott hagytam őket. Félóra múlva Nagy György M.[ihály] egy másik társával — nyilván számot vetve eljárásuk helytelenségével s annak várható következményeivel — utánam jöttek, s azt az ajánlatot tették, hogy ők az ügyet újra közgyűlés elé viszik, mert ők még ezért az ajánlatért sem vállalják a vagyoni felelősséget, s ha a közgyűlés hozzájárul, aláírják a jegyzőkönyvet s elküldik nekem. A dolog azután ennyiben maradt. Hazajövetelem után közöltem a dolgot Nagyt.[iszteletű] Bilkei Pap István úrral, volt tanárommal a Teológián, aki különösen jóakarattal érdeklődik az ügy iránt s ő odanyilatkozott, hogy a medinaiaknak meg kell adniok, ami a díjlevélben foglaltatik s azt Nagyt.[iszteletű] Esperes Úrnak hatalmában van rajtuk behajtani. Én azonban ma is azt hiszem, hogy békés megegyezéssel kell a dolgot megoldanunk. Az ajánlatot, mint említettem, magam is kevésnek tartom, azt hiszem azonban, hogy ha Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr nem egyszerűen elvetve, hanem alapul véve modósítaná, a medinaiak — *tekintettel arra, hogy a jobb elemek közöttük többségben vannak* — zúgolódás nélkül eleget tennének neki s akkor én is nyugodt lélekkel mehetnék közéjük, nem kellvén attól tartanom, hogy ellenséges indulattal fogadnak. Természetesen Arany lelkész úr még inkább kevesli az ajánlatot, de ő is hajlandó mindennek természetben követelésétől elállni s mint mondotta, beéri 20 m[éter]m[ázsa] búzával és felényi borral (4 H[ekto]l.[iter] természetben, az öt öl fához azonban, mint amennyi szerinte okvetlenül szükséges, ragaszkodik. Én azonban, nem ok nélkül, meg vagyok győződve, hogy ő ezekből a mennyiségekből is hajlandó engedni.

Azt hiszem, ezekután tiszta kép állt Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr előtt s talán nem lesz nehéz olyan középutat találnia, mely az összes érdekelteket kielégítse és megbékítse. Éppen ezért, meg sem várva a közgyűlés határozatát s a jegyzőkönyv megérke-

zését, siettem ezeket már most előterjeszteni időkímélés céljából, mert attól a naptól kezdve, hogy minden rendbe jön, úgyis 8—10 napot kell még szánnom ügyeim elrendezésére s dolgaim bepakolására és elrendezésére, amit előbb nem kezdhetek el, mint amikor bizonyossá válik lemenetelem. (Mintegy ötezer kötetből álló könyvtáromat kell bepakolnom, bútoraimat beraktároztatnom stb.) Amint azonban értesítést kapok, nyomban hozzálátok s mindent meg fogok tenni, hogy hamar elkészülhessek s a gyülekezet körében állásomat elfoglaljam.

Teljes tisztelettel arra kérem már most Nagyt.[iszteletű] Esperes Urat, méltóztassék az ügyet megvizsgálni, határozni s engem határozatáról szívesen értesíteni, hogy pozitív eredmény esetén, idején elkészülhessek.

Másodszor pedig egy szíves fölvilágosítást vagyok bátor kérni: a medinai gyülekezet az idén még semmi járandóságot sem adott meg lelkészének; ha megadja, most fogja megadni egyszerre az egész évre szólót (a jegyzőkönyv szerint dec.[ember] 31-ig kellene mindent megadniok s január elsejére új megállapodás lépne életbe s a járandóságok új, a következő évre szóló beszolgáltatása kezdődnék); engem, mint helyettes lelkészt, természetszerűleg a járandóságok fele illetne meg, minthogy azonban én nem szolgáltam ott az egész esztendőt, csak arra az időre illet meg, amit ott szolgálok, egyelőre majd szolgálatba, illetőleg szolgálati viszonyba lépésem napjától f.[olyó] év végéig; esetleges kontroverziák elkerülése végett Arany lelkész úrral, tisztelettel kérem Nagyt.[iszteletű] Esperes Urat, méltóztassék a kvótát megállapítani s mindössze csak annak szíves figyelembevételére vagyok bátor fölkérni, hogy itt Budapesten, holmijaim elpakkolása, raktárba szállítása stb. meglehetős nagy anyagi megterheléssel fog járni (itt egy egyszerű hurcolkodás ezrekbe kerül); azonkívül arra is méltóztassék tekintettel lenni, hogy jövő január elsejével nem kezdődnék meg a következő évi járandóságok beszolgáltatása, hanem valószínűleg csak új aratáskor s addig is biztosítani kell valahogy a megélhetést. Egyébként a dolognak ezt a részét is föltétlenül Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr bölcs belátására bízom, eleve is megnyugodva szíves határozatában.

Végezetül magamról legyen szabad néhány szót ejtenem: több évi külföldi tartózkodás és más pályán működés után (tanári, és külügyi sajtószolgálat) belső indíttatásból léptem a lelkészi pályára s hogy most falusi gyülekezetbe vagyok kimenendő, nem véletlenül vagy jobb híjján történik: magam óhajtom így, az lévén a hitem, hogy Magyarországon elsősorban a népet kell nevelni és erősíteni. Ebben a munkában feleségem, aki tanári diplomával bír, részt fog venni: ő eddig is működött belmissioi téren, titkára volt a leánydiákszövetségnek stb. Még azt is megjegyezhetem, hogy mindketten szívesen megyünk olyan helyre, ahol nehézségek vannak, mert nem az az ambíciónk, hogy a készbe beüljünk, hanem hogy erőnktől telhetőleg dolgozzunk Isten segítségével.

Mindezek után magamat Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr jóindulatába ajánlva és szíves értesítését várva

vagyok kész szolgája

Dr Fülep Lajos

Budapest, I. Lógodi utca 51.

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 320/1920.
Külzetén: Érk. – Sept. 29. Káplán Dr Fülep – Budapest, medinai káplánság ügye i. sz. 320.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] Petri Elek (1852–1921) 1876–1904 között ref. teológiai tanár, 1904–1915-ig lelkész, 1915–1921-ig, haláláig a Dunamelléki Ref. Egyházkerület püspöke. 1920. IX. 17-én, a II. lelkészképesítő vizsga letételét követő napon kirendelte FL-t segédlelkésznek Medinára. (MTAK Kézirattár Ms 4593/8.)

[2] A segédlelkészség a teológia elvégzése utáni ideiglenes állás. A püspök nevezi ki; a segédlelkésznek nincs önálló parókiája, díjlevele, nincs felszentelve. – A helyettes lelkésznek hasonlóképpen nincs önálló parókiája, díjlevele, nincs felszentelve, de teljhatalommal működik kinevezése helyén (bizonyos esetekben, mint itt is, a rendes lelkész mellett.) – Adminisztrátor lehet más egyházközségbeli rendes lelkész is, pl. a meghalt lelkész helyett, utódjának meghívásáig vagy megválasztásáig, vagy maga a megválasztott lelkész a beiktatásig.

[3] A medinai egyházközségben ekkor jó ideje komoly feszültség volt Arany Antal lelkész (1842–1929) és hívei, ill. a presbitérium között, ami megrontotta az egyházi élet nyugalmát. 1920 márciusában a gondnok és a presbiterek egy része leköszönt hivataláról, követelve a lelkész lemondását s azzal fenyegetőzve, hogy nem fizetik meg a járandóságát. Arany ez ügyben többször panaszt tett a Tolnai Egyházmegye esperesénél, Kátai Endrénél. A presbitérium ugyancsak az espereshez fordult s kérte, nyugdíjazzák a lelkészt „gyűlölködő természete" miatt. (A Tolnai Ref. Em. jkve. Szekszárd, 1920. 33. ill. Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 34/1920.) Az esperes három alkalommal vizsgálóbizottságot küldött Medinára, amely Gilicze Sándor kajdacsi és Göde Lajos szekszárdi lelkészből, valamint Túry Sándor nagydorogi köszségi főjegyzőből állt. A bizottság megállapította, hogy Arany „saját beadványaiban is megbizonyított modortalan, sértő, minden pastorialis prudentiat nélkülöző kijelentései, ténykedései, szóval egész magaviselete, bánásmódja miatt képtelen immár mint gyülekezeti lelkész hasznos munkát végezni." (Tolnai Ref. Em. jkve. Szekszárd, 1921. 12.) A helyzet megoldására Petri püspök először 1920. májusában ideiglenes káplánt rendelt Medinára, majd amikor FL 1920. IX. 20-án letette a II. lelkészképesítő vizsgát, másnap, IX. 21-én őt rendelte ki helyettes lelkésznek. (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 305/1920. Kinevezését ld. az 1. sz. jegyzetben.)

FL, mint itt közölt levelében Kátainak írja, 3 napra Medinára utazott a helyzet felderítésére s beszámolt az esperesnek tapasztalatairól. Arany Antal ugyanaznap, IX. 22.-én szintén írt Kátainak: „Fülep Lajos most vizsgázott lelkész, nős ember, most vasárnap bemutatkozott, kevesen jelentek meg a templomban." (A Tolnai Em. ir. 313/1920.) X. 6.-án Arany ismét ír az esperesnek, ebben már szó esik későbbi levelei fő témájáról, a javadalom kérdéséről is: „[FL] egyezkedett az állítólagos presbiterekkel – a bort elengedte nekik, – tehát bornemissza lesz." (Uo. a 332. és 333/1920. közötti számozatlan irat.) X. 9.-én közli Arany, hogy FL bútor, edény és ágynemű nélkül jön Medinára s a parókia vendégszobájában lakik majd. (Uo. 337/1920.) X. 20.-án jelenti, hogy FL megérkezett s felveti a kérdést, hogy neki (t.i. Aranynak) mitől kezdve jár csak félfizetés. (Uo. 356/1920.) X. 30.-án megkérdezi, hogy most, amikor már ott van a helyettes lelkész, ő el van-e csapva? (Uo. 360/1920.) Arany nyilván a jövedelme megcsappanását sérelmezte elsősorban: XI. 24.-i kelettel írt Kátai esperesnek szóló levelében panaszolja, hogy „ő (t.i. FL) elengedi egészen a lelkészi conventioból a bor árát, ami ezidőszerint 25 ezer koronát képvisel. 28 1/2 métermázsa búza helyett 11 mm-val megelégszik s így csonkítja a lelkészi fizetést." (Uo. 386/1920.) Más alkalommal a medinai kanász 60.000 koronás jövedelmével hasonlítja össze a papi javadalmat. (Uo. 379/1920.) FL a továbbiakban többször kéri Kátait, utasítsa Aranyt határozottan a jövedelem megfelezésére, de hogy eredményre jusson, Göde Lajos szekszárdi lelkész segítségét is igénybe kellett vennie.

Arany Antal ezután szinte bombázza az esperest panaszleveleivel. Ezekben eleinte olyan „vádak" szerepelnek, miszerint Fülep Lajosné csak Medinán tanult meg főzni, hogy FL-t a gyerekek a háta mögött „a szakállas"-nak nevezik, majd az, hogy ő, Arany nem tudott arról, hogy FL Szekszárdra vagy Pestre utazott. (Uo. 230., 249., 258. és 285/1921.) Utóbb azonban politikai váddal is előhozakodik: „Ha nem tudná nagytiszt. Esperes úr dr Filep előéletét, szíveskedjék tudomásul venni, Filep Lajos úr is 16 többi társával együtt Kunfi által még a Károlyi rezsim alatt s Kun Béla

ideje alatt az egyetemre tanárrá neveztetett ki, mert buzgó communista volt. (Lásd A bolsevizmus Magyarországon a proletárdiktatúra alatt – dr Szabó László.)" (Uo. 285/1921.)

Hasonló panaszok egész sorát küldte Arany Antal a budapesti püspöki hivatalnak, Petri Elek püspöknek, majd az ő halála után Takács József püspökhelyettesnek és Ravasz László püspöknek is. (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv ir. 290., 411., 2191 és 4640/1921. ill. 265/1922.) Még hónapokkal azután is, hog FL Medináról Dombóvárra került, köszönettel fordul Ravasz püspökhöz „a communista kinevezett tanár" áthelyezéséért, s egyszersmind tiltakozik amiatt, hogy FL állítólag vissza akar térni Medinára lelkésznek, s mint írja, ezért izgat ellene (ti. Arany Antal ellen), ezért állította pellengérre (az Egy gyülekezet lelki képe c. FL-cikkre utal), s felhánytorgatja ekkor is, hogy jövedelme felét át kellett engednie FL-nak.

A tolnai egyházmegye 1920. VIII. 11.-i közgyűlésén az esperesi beszámoló a következőkben foglalta össze a medinai helyzetet: „Valóságos tűzfészek mostanában a medinai egyházközség élete. Nem külső szerencsétlenség, nem nagy elemi csapások nehezednek ezen egyházközség életére, hanem a régi turáni átok, a belviszály. A belviszály, amelyet szándékosan vagy tudatlanul maga a kiöregedett lelkész idéz fel a maga türelmetlenségével, a maga összeférhetetlenségével, gyűlöletessé téve maga körül mindenkinek a vele való érintkezést és végkifejlésben az egyházi életet [...] [A vizsgálóbizottság kiküldetése] sem hozta meg az óhajtott csendességet. Arany Antal lelkész úr a kiküldött bizottságok tagjait személyükben támadta és sértegette, tudatlansággal, rosszindulattal vádolta, azután és azóta az adminisztrátor személye ellen fordult és annak valósággal gyötrelmessé teszi mindennapi életét. Örökös mindennapi kötekedések, szitkozódások, sőt a parokiális élet lealacsonyítására hangos káromkodásoktól visszhangzik a templom tövében épült parochia, az Isten háza körül járó és ottan lakó hívek nagyobb lelki épülésére. Arany Antal lelkész úr mindenkit ellenségének tekint, aki nem az ő szája íze szerint beszél és önmagát végkép képtelen megbírálni és képtelen az egyházi élet külső tisztességét és belső békességét fönntartani." (A Tolnai Ref. Egyházmegye jegyzőkönyve. Szekszárd, 1921. 32.)

1922 januárjában a Tolnai Ref. Egyházmegye időszaki tanácsa mint fegyelmi bíróság, 1922. augusztusában pedig az egyetemes konventi bíróság Arany Antalt „a viszályoknak és gyűlölködéseknek kiapadhatatlan kútforrását" kötelességszegés és fegyelmi vétségek miatt nyugdíjazta. FL azonban ekkor már nem volt Medinán, a püspök 2318/1921. sz. iratában 1921. XI. 1-től áthelyezte Dombóvárra. (MTAK Kézirattár Ms 4593/20.)

[4] Göde Lajos (1882–1953 után) ref. lelkész. 1910–1924 között szekszárdi, 1924–1929-ig budapesti püspöki másodlelkész, 1929-től nagykőrösi lelkész.

[5] A textus a hegyi beszédből való: Máté 5, 5.

[6] Medinai presbiter, gondnok.

349. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Bp. 1920. IX. 23.

Nagytiszteletű Esperes úr!

Még ugyanaznap, mikor levelem postára adtam, érkezett meg (express!) a medinai presbiterek „határozata", melyet mellékelten nyomban megküldök.[1] (A nagy sietségnek, amivel a dolgot csinálták s a határozatot elküldték, azt hiszem, részben a többségnek visszatérő engedékenysége az oka, részben az, hogy Nagy György Mihály,[2] mint a dolog elrontója, félt a többség haragjától. Úgy hogy a pillanat elég alkalmasnak látszik a tapintatos, de energikus beavatkozásra.)

Mint levelemben jeleztem s mint a mellékletből látni méltóztatik, ez a jegyzőkönyv tulajdonképpen nem is presbiteri gyűlési jegyzőkönyv, semmi hivatalos jelle-

ge és értéke nincsen – mégis szükségesnek tartottam, mert a sok huzavona és szómegmásítás után az volt az impressióm, hogy ezek az emberek még ezt a határozatukat is képesek megváltoztatni, esetleg eltagadni: mivel álljak tehát fölsőbb hatóságom elé? Ilyennek méltóztassék tehát tekinteni: az ő beszédjük megrögzítésének és megőrzésének. De ezzel a kezében Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr látja az intenciokat s bizonyosan meg fogja találni rájuk az igazságos szentenciát.

Elvföladás nem történt: eddig senki más nem nyilatkozott, mint az egyházközség. Magamat illetőleg nem kell nyilatkoznom, mert jeleztem, látatlanba' megnyugszom Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr határozatán. Hogy Arany lelkész úr[3] is meg fog nyugodni, egészen biztosra veszem.

Ismételten Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr szíves jóindulatába ajánlva magam vagyok kész szolgája

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 319/1920.
Külzetén: Érk. 920–Sept. 29. Dr Fülöp L. Budapest medinai káplánság ügye i. sz. 319.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] A levél mellett megvan a medinai presbiterium 1920. IX. 19-i határozata a lelkészi javadalomról, FL kézírása, 12 aláírással.
[2] Medinai presbiter, gondnok.
[3] Ld. 348/3.

350. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Medina, 1920. X. 20

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Szíves válaszát[1] f.[olyó] hó 4-én kaptam meg Budapesten. Akkor nyomban hozzáláttam a készülődésnek, mely, mint előre jeleztem, két hetet vett igénybe, úgy hogy *18-án érkeztem meg Medinára.* Kérem tehát, méltóztassék helyettes lelkészi kinevezésemet megküldeni,[2] miután segédlelkészi kinevezésemet[3] azóta bizonyosan meg méltóztatott kapni. Helyettes lelkészi kinevezésemet kérem méltóztassék legalább f.[olyó] hó 18-tól vagy még előbbről datálni, mert már megérkezésem napján presbiteri gyűlést kellett vezetnem s a jegyzőkönyvet h.[elyettes] lelkészi minőségben alárírnom, mert e minőség nélkül nem tarthattam volna meg a gyűlést a kellő formában, pedig halaszthatatlanul sürgős volt.

Ami már most az itteni állapotokat illeti, természetesen még semmi sem változott. De hiszen nagyt.[iszteletű] esperes úr megírta, hogy csak hosszú munkától vár javulást, így hát bizonyosan nem fog e híren csodálkozni. Sajnos, a nehézségek mindkét oldalon igen nagyok. Az atyafiak kötik magukat ahhoz, hogy a megajánlott kvantumnál többet nem adnak. E héten adókivető gyűlést kell tartanunk, s a kivetést az esperes úrnak megküldött ajánlatuk alapján akarják megtenni. Miután nagyt.[isz-

teletű] esperes úr ehhez természetszerűleg nem járulhat hozzá, szíves utasítását kérem, miként viselkedjem én? Olyan költségvetést, mely az ő ajánlatuk alapján jött létre, szabad nekem egyáltalán aláírnom? Ha pedig nem szabad, ki fogja azt valamiképpen szentesíteni, hogy az atyafiak azután elkezdjék a befizetést? — ami anélkül nem történnék meg. Legyen szabad nagyt.[iszteletű] esperes úr figyelmét fölhívni rá, hogy — mint már előző levelemben jeleztem — pontos és határozott utasítás nélkül én magam fejétől semmit sem teszek, mert semmiféle szabálytalanságot elkövetni nem akarok; addig pedig, amíg nincs intézkedés, se fizetés, se reparálás nincsen, pedig mindkettőre szükség van most már; a háznál nincs se liszt, se fa, az ablakok pedig be vannak törve. Ez tehát az egyik kérdés, az atyafiakkal való viszonylatban.

A másik kérdés az Arany lelkész úrral[4] való viszonylatban merül föl. Már előző levelemben bátorkodtam kérdést intézni az iránt, mi módon fog megosztatni közöttünk a jövedelem. Akkor nagyt.[iszteletű] esperes úrtól azt a választ kaptam, hogy felényi részben egy-egyőnknek. Ez így, elvont formában nem okozna nehézséget, hiszen a törvény is így intézkedik, a nehézség a mi konkrét esetünkből merül föl, abból, hogy a most beadandó adó f.[olyó] év végéig szól, én pedig ezen év utolsó negyedében jöttem ide — azt kell tehát megállapítani, hogy az idei, most *egyszerre* befolyó lelkészi fizetésből mennyi illet meg engem. Én nem akarok Arany lelkész úrral semmiféle huzavonába sem keveredni, ezért méltóztassék tehát pontosan megállapítani, hogy engem mi illet meg, szintazonképpen, hogy a papi használati földei *idei* jövedelméhez is van-e valamilyen jussom. E megállapításnál már előző levelemben kértem annak szíves tekintetbe vételét, hogy egyrészt mily horribilis költségbe került nekem a lejövetel (én nem mint káplán jöttem le, aki egy kézirattáskával utazik, hanem mint helyettes lelkész), másrészt hogy az idei év eltelte utánra is kell jutni a most befolyó jövedelemből, mert az atyafiak nem fognak január elsején azonnal újra fizetni.

Végül legyen szabad nagyt.[iszteletű] esperes urat azon szíves igéretére emlékeztetnem, hogy Arany lelkész úrnak szigorú levelet ír: bizony erre *sürgősen szükség* van, mert az öreg úr úgy látszik úgy érti az ő félrevonulását, hogy amikor én a szükséges fölvilágosításokat kérem tőle, (hiszen nekem most kell megismerkednem az itteni ügyek részleteivel) akkor kijelenti, hogy nem törődik semmivel, amikre pedig nem kérik, azokra nézve véleményt mond kurátor és mások jelenlétében, sajnos, mindig igen bántó módon, úgy hogy az atyafiakat tovább is keseríti.

Nagyt.[iszteletű] esperes úrnak szíves utasítását várva vagyok alázatos szolgája

Dr. Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 357/1920.
Külzetén: Érk. 920. Oct. 26. h. lelkész – – Medina ecclesialis nyomorúságok i. sz. 357.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] A válaszlevél nem maradt fenn.
[2] A helyettes lelkészi megbízás nincs meg FL hagyatékában.
[3] Ld. 348/1.
[4] Ld. 348/3.

351. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Medina, 1920. XI. 13.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Egyszerre szándékoztam részletesen beszámolni mindenről – a pastoralis munkáról és az adminisztratívról –, nevezetesen a költségvetés fölterjesztésével egyidejűleg. Egy közbejött incidens azonban arra kényszerít, hogy újra a lelkészi javadalom megosztása dolgában fordulja sürgősen nagytiszteletű Esperes Úrhoz.

A költségvetésről és adókivetésről[1] egyelőre csak annyit jelentek tehát, hogy egészen szabály- és törvényszerűen nem történhetett meg, mivel már a múlt évben kellett volna megtörténnie, ami meg nem történvén, most sürgősen kellett hozzálátni kivetéshez és beszedéshez, mert az év folyamán végzett javítási munkálatokért fizetni kellett, másrészt én is itt álltam minden bevétel, pénz, búza stb. nélkül s még a kenyérhez való lisztet is kölcsön kellett kérni. Azért nem lehetett mást tenni, mint egyelőre hagyni őket, hogy fizessenek be saját intenciójuk szerint s ha azután Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr nem járul hozzá az ő ajánlatukhoz, a hiányzó összegek megfizetésére kötelezni őket.

De nem erről akartam írni. Hanem arról, hogy bekövetkezett, amitől előre tartottam s aminek elhárítására Nagyt.[iszteletű] Esperes Urat kérve kértem, hogy t.i. Arany lelkész úr[2] a javadalom megfelezését úgy értelmezi, hogy ő *az 1920-ik év utolsó negyedére eső javadalom felét* szánja nekem, mert, mint ő mondja, a többiért ő szolgált meg. (A módról, amellyel ezt tudomásomra adta, ezúttal nem akarok szót ejteni.) Azon kérdésemre, hogy 1921. január elsejétől ki fogja nekem kiutalni a javadalom felét, azt felelte, hogy az egyházközség. Az egyházközség azonban, mint tudni méltóztatik, nem fizet január elsején, hanem csak minden év őszén és másként nem is fizethet, mert akkor van behordás, eladás stb. amiből az következik, hogy nekem 1921 január 1-től 1921 október-november haváig a levegőből kellene élnem. Én Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr szavait, hogy engem „a lelkészi javadalom fele" illet meg, úgy értelmeztem, hogy mindannak a fele illet meg, ami most befizettetik, – mert ha e javadalom *névleg* az 1920-ik évre szól is, a *valóságban* az 1921-ik évre is szól, illetőleg az új befizetésig, ebből a javadalomból ugyanis a lelkész nemcsak 1920 év végén él, hanem az 1921-ik évben is új behordásig, s ezt azért adnák ki neki egyszerre, hogy addig megélhessen belőle. A valóságban tehát a javadalom kiutalása az egyházközség részéről gazdasági év szerint történik. Vegyük pl. az esetet, hogy egy adminisztrátor valamely év január 1-én foglalja el helyét – akkor az illető őszig miből él? Olyan abszurdum ez, hogyha ennek komoly lehetőségét számításba kellett volna vennem, nem jöttem volna le Medinára oly rengeteg költséggel, törődéssel, elhagyva (a visszaszerzés lehetősége nélkül) b[uda]pesti lakásomat stb. csak azért, hogy három hónap múlva vissza kelljen mennem innen. Mert ha én csak az idei javadalom negyedrészének a felét kapom meg, szóval csak a f.[olyó] év december 31-ig eső részt, s azután jövő évi október-november hóig semmit – akkor nyilvánvaló, hogy nekem 1920 december 31-én innen el kell mennem, mert azután semmiből a legjobb szándék mellett sem élhetek meg. Hogy ez esetben, ha nekem a ja-

vadalmazás megfelelő rendezése nélkül távoznom kell Medináról, itt mi fog történni, arról jobb nem is beszélni, de bizonyos, hogy itt olyan fölfordulás lesz, amilyennek mását keresni kell. Az atyafiak olyan becsapásnak fogják tekinteni a dolgot, hogy azután senki szavára sem fognak hajlani, de még csak meghallgatni sem fognak senkit. Még szeptemberben, amikor ide lelátogattam, kijelentették, hogy amit adnak, csak azon föltétellel adják, ha minden megosztódik (de ezt is csak hosszas kapacitálásomra, mert mindenáron ahhoz kötötték magukat, hogy Arany lelkész úr ne kapjon semmit s még a faluból is távozzon). Bármilyen fontos is ez a szempont, mégis csak azt kell tekinteni, ami törvényes és jogos. Ezt pedig csak Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr állapíthatja meg s döntheti el. Én a magam részéről már elintézettnek tartottam azzal, amit Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr a javadalom megosztására vonatkozólag írt, a magam hibáján kívül vagyok tehát kénytelen újra e kérdéssel molesztálnom, melynek *mindenki számára érthető* sürgős elintézésére tisztelettel újra megkérem, mert a bizonytalanság megbénít pastoralis működésemben is.

Ami a tanítói állás javadalmi jegyzőkönyvét illeti, van szerencsém jelenteni, hogy 1894 óta új nem vétetett föl, mindössze Tóth János tanító működése idején a gyülekezet 600 K[oroná]-val javította a tanító fizetését. Az állás betöltésében az a változás történt 1913 január 1. óta, hogy Tóth János tanító innen 1920 augusztus 16-án máshova ment s helyébe október 3-án Précséni[!] István volt pálfai másodtanító választatott meg; közben f.[olyó] évi szeptember 1. óta itt működött s ma is működik Kiss Mózes, az állam által ideiglenesen ideküldött tanító.

Nagytiszteletű Esperes Úrnak szíves értesítését várva vagyok alázatos szolgája

Dr. Fülep Lajos
h.[elyettes] lelkész

Vasárnap lévén, nem adhattam föl a levelet s azért a közben történtekről is tudósíthatok röviden: délután néhány presbiter már meginterpellált a fizetés megosztása kérdésében, melyet illetőleg híre ment Arany lelkész úr föllépésének. Én megnyugtattam őket, hogy minden rendben van s tőlem nem is fognak soha mást hallani. De ha mégis oda lyukadna ki a dolog, hogy nekem fizetés híjján jan.[uár] elsején mennem kellene innen, akkor már most ajánlatos a remediumról gondoskodni, mert a biztosan kitörő vihar Arany lelkész úr testi épségére is végzetes lehet.

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 372/1920.
Külzetén: Érk. 920-Nov. 18. h. lelkész – – Medina belső ügyek, viszályok. i. sz. 372.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] Ld. 350. sz.
[2] Ld. 348/3.

352. FÜLEP LAJOS – GÖDE LAJOSNAK

Medina, 1920. XI. 16.

Kedves Kollega Úr,

folyton készülgettem rá, hogy átsétálok Önhöz Szekszárdra[1] (mert vasúton menvejöve nincs elég idő a megbeszélésre), de a hamar beköszöntött nagy hideg eddig meggátolt, azután meg írni is akartam s mindig abban a reményben, hogy majd *jókat* írhatok, mert az egy hónap alatt, mióta itt vagyok, történt több olyan dolog, amit mint jót, meg lehetett s kellett volna írnom. Az írásban gátolt az elfoglaltság (adókivetés stb.), végül pedig a *rossz* annyival több lett, mint a jó, hogy folyton vonakodtam a papírra vetésétől. Most azonban olyan pontra jutott, hogy ha valamiképpen nem segítenek, az esperes és Ön, akkor minden felborul s minden eddigi munkám kárba veszett. Pedig sajnálnám, mert mint Ön is tudja, nagy ambícioval feküdtem bele feleségemmel együtt, amint megérkeztünk, nekiláttunk a pastoralis munkának, van vasárnapi iskolánk, igen látogatott, a gyerekek nagyon szeretik, sőt még a szülők is, föltámasztottuk az ifjúsági egyletet, a dalárdát, minden csütörtökön van bibliamagyarázat, hetenként kétszer énekórák, más napokon más tanítás; azután megkezdtem a házankénti látogatást, betegek látogatását stb. Szóval a kezdet sokat igért, dacára a békétlenek gáncsoskodásának, akik nem akarják megengedni, hogy az iskola más célokat szolgáljon, mint a gyermekek tanítására, akik zúgnak amiatt, hogy az ifjúság nem jár kocsmába stb. Olyan nagy itt az elhanyagoltság vallási téren, hogy sokszor azt kérdem magamtól, vajjon belmissziót végzek-e vagy külmissziót s hogy keresztyéneknek beszélek-e vagy afrikai négereket térítgetek; felnőtt, tehát konfirmált s különben intelligens és derék ifjak – az ifjúság színe-java – nem tudnak többet az evangéliumról és Jézusról, mint a kannibálok.[2] De nem akarom ezeket a bajokat fölsorolgatni – hiszen azért jöttem ide, hogy megpróbáljam őket orvosolni. Magam imádkoztam érte, hogy Isten olyan helyre állítson, ahol nehéz föladat vár rám. Nos, olyan helyre is állított, meg is próbáltam helyt állni, beleálltam a munkába testestőllelkestől s hiszem is, hogy idővel lenne valami eredménye. Most azonban, amint említettem, úgy látszik olyan pontra jutottam, honnan nem látom többé a jövőt vagy amit látok az igen rossz, sőt ijesztő. Most ugyanis egyenesen az ittlétem lehetősége vált problematikussá. S ez az, amiről a kollega úrnak hirtelenében be akarok számolni, tanácsát s esetleg beavatkozását kérve. Az eset a következő:

Mikor szeptemberben ide lelátogattam (akkor, amikor a vasúton találkoztunk), egy egész nap tárgyaltam az atyafiakkal. Eleinte semmiképpen sem akartak azon álláspontjukból engedni, hogy az öreg Arany távozzon innen január elsejével. Én aztán addig-addig kapacitáltam őket, magyarázván nekik, hogy hiszen ő úgy lesz itt mintha nem is lenne, míg végre ettől elálltak. Aztán meg azt akarták, hogy a fizetésből ne jusson neki semmi, mert – azt mondták –, ha neki is jut, inkább nem fizetnek. Nagynehezen aztán ettől is sikerült eltérítenem őket, mire végre beleegyeztek abba, hogy *úgy is fizetnek, ha a fele az övé lesz, a fele meg az enyém.* Arról azonban, hogy a díjlevelet a maga egészében természetben megadják, hallani sem akartak s én hamarosan meggyőződtem róla, hogy ezt hiábavaló forszírozni. Erre megkérdeztem tőlük, mennyi volna az, amit ők ajánlanának. Az ajánlat így hang-

zott. 10 m[éter]m[ázsa] búza, 8 1/2 m[éter]m[ázsa] kukorica, 3 öl fa és 63 liter bab természetben, a többi (azaz 20 m[éter]m[ázsa] búza, 8 1/2 h[ekto][iter] bor, szalma, 2 öl fa stb.) megváltva összesen 20.000 Koronával. Hát ez kétségtelen, hogy amit ők húszezer koronán megváltanak, többet ér — de én örültem, hogy ennyit is sikerült elérnem, gondoltam, kezdetnek ez is elég, majd ha összeismerkedünk, talán többet is fognak adni s különben is, ha ezt az ajánlatot az esperes úr nem találja elfogadhatónak, ő még mindig változtathat rajta. Ezt az ajánlatot írásba foglaltuk, én közöltem az öreg Arannyal, aki nagyon elégedetlenkedett vele, mikor azonban megmagyaráztam neki, hogy máskülönben semmit sem fognak fizetni, legalább is executio nélkül nem, azt mondta: „hát, ha másként nem lehet, így is jó." Szóval beleegyezett. Én aztán Pestről elküldtem az ajánlatot az esperes úrnak, leírtam, hogyan jött létre s azt is, hogy az atyafiak csak úgy tesznek *neki* eleget, *ha minden, ami befizetődik, elfeleződik az öreg Arany közt s közöttem.* Nagyon kértem azonban, állapítsa meg ő, hogyan történjék az osztozás, mert én nem akarok az öreg Arannyal úgy osztozkodni, hogy felsőbb hatósági utasítás ne legyen a kezemben. Sajnos, az esperes úr nem adott olyan választ (s ez most derült ki), amely minden kontroverziát eleve kizárt volna. Ő ugyanis röviden csak azt írta, hogy engem „a lelkészi javadalomnak, akár pénzbeli, akár terménybeli, a fele illet meg." Én azt hittem, ezzel minden rendben van, lemondtam a külügyminiszteriumban viselt állásomról, elhagytam (a visszaszerzés lehetősége nélkül) pesti lakásomat, holmiaimat nagy költséggel bepakkoltam és elraktároztam, ugyancsak nagy költséggel leutaztam Medinára feleségemmel együtt s elkezdtem, mint föntebb vázoltam, működésemet. Megtörtént az adókivetés s még a beszedés is (szabálytalanul, mert felsőbb jóváhagyás nélkül, de másként nem lehetett, mert nagyon el voltunk késve, pénz kellett kőművesnek stb. én magam is kölcsön búzából ettem kenyeret stb., de, gondoltam, az esperes úr be fogja látni, hogy az idén másként nem lehetett.) Nos, a beszedést megelőző időkben számtalanszor esett itthon szó arról, hogy nekem 5 m[éter]m[ázsa] búzám lesz és 10.000 koronám stb. s az öreg Arany sohasem tett egy szó megjegyzést sem. Amikor azonban a beszedés már megtörtént s át kellett hozni a 10 m[éter]m[ázsa] búzát s a többit, azzal állt elő, hogy engem nem az egésznek a fele illet meg, hanem *csak az ezen év utolsó negyedére eső résznek a fele, mert én az 1920-ik évben csak egy negyedévet szolgálok még itt.* Én erre azt kérdeztem tőle, hogy január elsejétől én miből fogok élni s attól kezdve ki fog engem fizetni? Azt felelte: az egyházközség. Ami, lefordítva, azt jelenti, senki. Az egyházközség ugyanis *nem fizethet adót novemberben és januárban,* ez abszurdum, különösen ha már novemberben oly sokat fizetett (ennek a kis falunak az egyházi adója az idén 10.000 K[oroná]-n felül van!) Én azonnal közöltem a dolgot az esperes úrral, megírva neki, hogy ha csakugyan így van — amit nem tudok elhinni — amint az öreg Arany mondja, hogy engem csak egy negyedévi résznek a fele illet meg, akkor én *január elsején kénytelen vagyok elmenni* Medináról, mert nincs, amiből jan.[uár] elseje után megélhessek. Megírtam, miként értelmeztem az ő szavait az osztozkodásról s mért tartottam természetesnek, hogy az egésznek a fele engem illet: egyszerűen azért, mert ahogy az öreg Arany is nem 1920-ban él meg ebből a javadalomból, hanem 1921-ben, ugyanígy kellene nekem is akkor élnem belőle. A

gyülekezet ugyanis gazdasági év szerint teljesíti a fizetést s a lelkésznek egyik behordástól a másikig kell megélnie. Én viszont, ha most csak f.[olyó] évi de.[ember] 31-ig eső részt kapok, január elsejétől jövő őszig semmiből volnék kénytelen élni. Kedves kollega úr tudja, hogy én nem kapzsiságból jöttem le Medinára, hiszen, ha még az egésznek a felét kaptam volna, az sem lett volna sok, mikor maga az egész sem sok. Én hajlandó voltam a legegyszerűbb, sőt legszűkösebb módon élni, hogy azonban egy negyedévi javadalom feléből, azaz *egy egész évi javadalom nyolcadrészéből éljek egy teljes éven át* másodmagammal – ugyebár elképzelhetetlen?

Most aztán várom az esperes úr döntését. Közöltem vele azt is, hogy ha az atyafiak majd megtudják az én távozásom órájában (mert addig eltitkolom előttük), hogy én nekem el kell mennem innen, mert nincs, amiből megéljek s hogy annak, amit befizettek, nem a fele, hanem a 7/8-ad része lett az öreg Aranyé, akkor itt olyan vihar fog kitörni, amelyben az öreg Arany testi épségét is veszedelem fenyegeti, de meg a gyülekezettel magával is nem tudom, mi fog történni. Nem fognak ezek többé senkire se hallgatni és senkinek sem hinni. Persze, ha az öreg Aranyban volna egy szikrányi belátás, nem jutna ide a dolog. Ha józanul tudná mérlegelni a saját érdekét, akkor sem. Hiszen, ha én elmegyek innen, többé neki sem fognak adni semmit s talán még erőszakkal is visszaveszik, amit adtak. Ennek a szerencsétlen embernek azonban a kapzsiság (amelyhez foghatót el sem tudtam képzelni) teljesen elvette az eszét: úgy látszik, már egészen abnormális, maniakus ember, akiről Huszárné[3] is azt mondja, hogy bolond. Mióta jobban ismerem, magam is azt hiszem. Sajnos azonban egy embernek az őrülete mondhatatlan károkat tud előidézni, olyanokat, amiket soha sem lehet jóvá tenni. Hiszen, hogy a nyáj züllött, talán azért is elsősorban a pásztor a felelős – méltó befejezése az ő szerencsétlen életének, hogy mindent magával rántson a pusztulásba. Nekem megírta az esperes úr, hogy ha az öreg Arannyal nem tudok boldogulni, akkor hivatalból nyugdíjaztatja. Már többször tehettem volna olyan jelentést, aminek az lett volna a következménye, de én ezzel a fegyverrel nem élek és nem is fogok soha, inkább tűrök és tűrtem volna is akármeddig, én nem szegem nyakát senkinek – végül is a kapzsiság, úgy látszik, nyakát fogja szegni neki.

Így állanak e pillanatban a dolgok, kedves kolléga úr. Ha Önnek van valamilyen mentő gondolata, kérem közölje az esperes úrral s általában kérem, foglalkozzék az üggyel. Én ma is változatlanul állom, amit vállaltam: hogy embernyi munkát végzek, ha az existenciám biztosítva van. Enélkül azonban lehetetlen. Ha Ön szükségesnek tartja, átmehetek Szekszárdra valamelyik nap s ott szóval is értekezhetünk a dologról. De akárhogy is, *mielőbb* dűlőre kell jutni a dolognak, mert utána kell néznem, hol helyezkedem el. Nekem Medina eddig körülbelül 10.000 Koronámban van, minden kis megtakarított (eladott könyvekből szerzett) pénzem ráköltöttem s másfél hónap múla menjek tovább innen – egy kicsit súlyos dolog, gondolhatja, nem jószántamból tenném. Arról nem is beszélve, mennyire deprimálna a munkamezőnek s a megkezdett munkának elhagyása. De még ez sem fontos. A fontos a gyülekezet, mely elmerül, ha megtörténik az, amit írtam!

Ha lehet segíteni, kérem, tegyék meg hamarosan.

Szeretettel üdvözli szolgatársa

Dr Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 375/1920.
Külzetén: Érk. 920-Nov. 30. h. lelkész – – Medina belső ügyek, bajok. i. sz. 375.
Kézírás.
Szekszárdra írt levél.
Göde Lajos ld. 348/4.

Mellette 376/1920. sz. a. Göde Lajos 1920. XI. 25-én kelt levele Kátai Endre espereshez, melynek mellékleteként küldte el FL levelét: „Úgy látom, a mi öreg Arany Anti bátyánk teljesen meggabajodott. Nem tudja, hogy tulajdonképpen az ő kenyeréről van szó, mikor egy szerencsétlen paptársunk eddigi minden karrierjéről lemondva Medinára megy krisztusi munkára." A továbbiakban azt írja, hogy Arany Antalnak az osztozást illetően formálisan igaza van ugyan, de a lényegben nincs, s hogy megrögzött gyűlölködő és uzsorás. Ld. 348/3.

[1] Medina Szekszárdtól kb. 18–20 km-re van.
[2] Ezt a tapasztalatát az Egy gyülekezet lelki képe c. cikkében írta meg. (Reformáció, 1921. IX. 15. 18. sz. 190–191.)
[3] Huszárnét a 363. sz. levélben mint a paplak körül élő személyt említi FL.

353. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Medina, 1920. XI. 24.

Nagytiszteletű Esperes Úr,

mellékelten van szerencsém tisztelettel megküldeni a végre elkészült költségvetés-előirányzatot.[1] A késedelemre talán nem szükséges mentségeket fölhoznom: mikor ide jöttem, itt már minden annyira el volt késve, hogy sorba kellett venni a dolgokat, egyszerre lehetetlen volt mindent elintézni. Amilyen elhanyagoltak voltak az administratív ügyek, ép olyanok, vagy ha lehet, még rosszabbak a lelkigondozás ügyei. Pedig ez utóbbiak, szerintem, fontosabbak az előbbieknél, mert az előbbiek csak eszköz, az utóbbiak pedig a cél. Hogy e térem mit végeztem, részletesen be fogok számolni róla, amint az eredmény láthatóbbá válik. Egyelőre máris tudósíthatok annyiról, hogy a templomlátogatás, a nagy hideg dacára is, növekedik, a vasárnapi iskolában, az időjárás szerint, 30–50 gyermek szokott részt venni, nagyon szeretik s még felnőttek is meghallgatják, a csütörtök esti bibliamagyarázatra legutolsó alkalommal 50–60-an gyűltek össze, az ifjúsági egyesület minden este összejön és jövő héten, ha Isten segít, megalakul a nők egyesülete is, mint a Lórántffy Zs.[uzsánna] egyesület fiókja.[2] Megindult tehát a munka minden vonalon s a vetés megkezdődött. Részben ez a munka, részben az egyéb administratív ügyek, de főként az, hogy az atyafiak elszoktak egyházi kötelességeik teljesítésétől s most apránként kell visszaszoktatni őket, okozta, hogy a költségvetést csak egy hónapi ittlétem után van módomban beküldeni. Már előző levelemben jeleztem, hogy nem ment minden szabályszerűen, mert nem mehetett. T.i. az adókivetés is megtörtént már, sőt jórészt a beszedés is, mielőtt a költségvetés egyh.[áz]megyei jóváhagyásban részesült volna. Az adott körülmények között azonban mást nem lehetett tenni: az iskolánál javítások voltak végzendők, melyek nélkül a tanítás lehetetlen volt, iskolán és paplakon 20 ablak volt betörve, a háznál nem volt semmi fánk, nem volt lisztünk, nem volt pénzünk stb. stb.

muszáj volt, törik-szakad, az adószedést megkezdeni. Szabálytalan előzmények csak szabálytalanul fejeződhettek be, a törvényt már nem lehetett betartani, miután egy év óta nem volt betartva: hiszen ennek a költségvetésnek tavaly ilyenkor kellett volna elkészülnie! Rendesen és törvény szerint majd csak akkor mehet a dolog, ha a múltat egészen liquidáltuk.

Ami már magát a költségvetést illeti, Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr már megírta nekem,[3] hogy nem fogja jóváhagyni. Ezt én magam is kértem. Legyen szabad azonban most, hogy a viszonyokat itt alaposabban ismerem, nézetemet a kérdésről előadnom. Kétségtelen, hogy amit az atyafiak 20.000 K.[oroná]-n megváltottak, annál többet ér s ekként a lelkészi fizetség némi rövidséget szenved. De méltóztassék megnézni az egész szükségletet: 81.716 K.[orona]! Horribilis összeg ilyen kis gyülekezetben. Csak a tatarozási munkálatok közel 23.000 K.[oroná]-ba kerültek az idén. A legtöbb adófizető 500–1000 K.[orona] adót fizetett pénzben, a terményen kívül! Igen sokan persze nagyon zúgolódtak is érte. Az a meggyőződésem, hogy ha most a költségvetés egyszerűen visszavettetik s a hívek még jobban megterheltetnek, igen nagy elkeseredés lenne belőle s a határozatnak csak karhatalommal lehetne érvényt szerezni. Amivel a gyülekezet békéje hosszú évekre föl volna dúlva — még jobban, mint most — s az eredmény mégis nagyon problematikus volna. Ezért egy *közvetítő* indítványt bátorkodom tenni: ha csak lehet, ne méltóztassék a költségvetést *kereken* visszavetni, hanem *módosítani*, olyan módon, hogy a szükséglet és fedezet különbségéből, a 18.915 K.[orona] többletből a lelkész fizetésére még 5–10.000 K[orona] kiadassék, akár pénzben, akár a termény-többletből. Többet nem igen lehet e többletből venni, mert az csak a papíron van meg ilyen összegben, lévén benne 3177 K.[orona] tavalyi adóhátrálék, hátrálék pedig lesz az idén is, meg aztán a szükségletben szereplő faárak, 2400 Kor.[ona], már illuzorikusok, mert ma már 3200–3600 K.[oroná]-t kérnek. Ezt az elmúló évet már úgyis úgy kell tekinteni, mint amely elromlott s jórészt elveszett, örülnünk kell, hogy annyira lehet jutni az atyafiakkal, hogy egyáltalán fedezzék az egyház szükségleteit. Ebben az évben már csak foldozgatásokkal lehet segíteni. Ilyen foldozgatás az én indítványom, melyet ha el méltóztatik fogadni, s neki érvényt szerezni, azt hiszem, mindnyájan nagyon meg lehetünk elégedve. Majd a jövő évi költségvetésnél igyekeznünk kell többet elérnünk. Én remélem, hogy a lelkészi fizetésre többet lehet számítani, mert ilyen nagymértékű épület-javítások talán nem lesznek — ámbár azt, hogy a díjlevelet teljes egészében kifizessék, simán keresztülvihetőnek nem tartom.

Amit itt írtam, ne méltóztassék fogadatlan tanácsadásnak tekinteni; ha Nagyt.[iszteletű] Esperes Úr nem tartja jónak, méltóztassék napirendre térni fölötte s bölcs belátása szerint eljárni. Én, a magam legjobb belátása szerint, nem tudok jobbat javasolni, mint amit javasoltam. A gyülekezet gyógyulása megkezdődött — ha most kíméletlenül operálunk, a beteg alighanem kimúlik.

Mostanában jöttem rá, hogy az idén még a választók névjegyzékét sem készítették el. Ezt is hamarosan elkészítjük s elküldjük. Az is baj, hogy fiatal tanítónk van, aki járatlan az egyházi ügyekben s keveset tud segíteni. A költségvetés írásbeli munkáját ő végezte, első ilyen munkája, tessék elnézéssel lenni a törlések stb. iránt.

Ha nagyt.[iszteletű] Esperes Úr javaslatomat elfogadja s a gyülekezetet lelkészi fizetés kipótlására kötelezi, méltóztassék ezt mielőbb megtenni, amíg a pénz el nem fogy.

Nagytiszteletű Esperes Úrnak alázatos szolgája

Dr Fülep Lajos
h.[elyettes] lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 393/1920.
Külzetén: Érk. 920-Dec. 2–6. h. lelkész – – Medina, belső bajok, költségvetés. i. sz. 393.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] Nincs a levél mellett.
[2] A ref. egyházban kibontakozó evangelizációs irányzat híveinek Lorántffy Zsuzsanna Egyesületét 1893-ban Szilassy Aladárné alapította. Az egyesület a szegények, árvák lelki és anyagi gondozását vállalta, gyermekek vasárnapi iskolájának vezetőit képezte. 1903-ban megalapították a diakonisszaképzést a magán- és kórházi betegápolás ellátására. Egyetemre és főiskolára járó leányok részére Lorántffy Zsuzsanna Kollégiumot állítottak fel. Az Egyesület kiadta az Olajág c. folyóiratot is.
[3] A levél nem ismeretes.
[4] Précsényi István FL lelkészsége idején került Medinára tanítónak.

354. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Medina, 1920. XII. 2.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Szíves válaszát[1] hálás köszönettel vettem. Hál' Istennek, az rögtön rendet teremtett. Arany lelkész úr[2] attól a pillanattól kezdve egy szóval sem ellenkezett és úgy látszik – egyelőre legalább – belenyugodott a helyzetbe. A magam részéről is teljes mértékben osztom N[agy]t[iszteletű] Esperes Úr azon nézetét, hogy ameddig csak lehet, maradjon meg az öreg úr, ha hivatalában nem is, de legalább az otthonában, szóval, hogy addig ne történjék ellene eljárás, amíg erre kényszerítő szükség nincs. Ezért nem is panaszkodtam ellene semmiben és zokszó nélkül viseltem türelemmel mindent, mindössze is azt tettem szóvá, ami további ittműködésemet hiúsította volna meg, kirántván alólam a megélhetés lehetőségét. Én tisztában voltam a rám váró föladattal, mikor ide lejöttem s elhatározott szándékomon, hogy helyt állok, amíg módom van rá, ma sem változtattam. A vállalt föladatot el akarom végezni, ahogy Isten tudnom adta s bizonyára Ő tudja, mért állított engem olyan helyre, ahol krisztusi türelemre van szükség – nyilván nekem meg e türelem megtanulására van szükségem. Mert más a türelem a szándékban és elméletben és más a megvalósulásban. Jobb gyakorló iskolát pedig, mint a medinai, keresve se lehetne találni.

A javadalom-megosztás most ilyen módon történt meg: mindazt, amit a hívek lelkészi fizetésre behoztak (10 m[éter]m[ázsa] búza, 8 1/2 m[éter]m[ázsa] kukorica, 20.000 Korona, 3 öl fa, 63 liter bab) egyszerűen kétfelé osztottuk. N[agy]t[iszteletű]

Esperes úr levelének vétele után maga Arany lelkész úr utasította a gondnokot[3] erre a szétosztásra. Ez az osztoszkodás ugyan nem egyezik teljesen N[agy]t[iszteletű] Esperes Úr utasításával. Azt méltóztatott ugyanis írni, hogy „a mi a javadalma a lelkésznek pénzben, terményekben, földekben, természetesen a mostani értékek szerint, tessék azt kétfelé osztani és a felét 4-ed évi részletekben Arany lelkész úrtól és az egyházközségtől követelni." Én ezen sokat gondolkoztam, de megvallom, nem tudtam rájönni, mi módon lehetne megvalósítani. Pénzt és terményt az egyházközség csak egyszer fizet be évente, már be is fizetett s jövő őszig már nem fog fizetni — hogy követelhetném hát negyedévenként? Továbbá: a papi földek csak jövő ősszel fognak, illetve nyáron, megint teremni, hogy követelhetem a termésüket előre, negyedévenként? Hiszen azt ma még nem lehet tudni, mennyit fognak teremni, de ha tudni lehetne is, nincs, amiből meg lehetne adni, amíg a termény be nincs takarítva. Ez pedig majd csak a nyáron és ősszel lesz. Ilyen okokból én nem tudok érvényt szerezni szó szerint N[agy]t[iszteletű] Esperes Úr utasításának, azt hiszem azonban hogy *ezen utasítás szellemében jártam el,* amikor a magam részéről is hozzájárultam Arany lelkész úr intézkedéséhez, mellyel a most befolyt javadalmat osztotta ketté. Annál is inkább, mert mint írtam, ehhez a gyülekezet is ragaszkodik. Mint hogy azonban, ismétlem, így némi eltérés van N[agy]t[iszteletű] Esperes Úr szószerint vett utasítása s annak gyakorlati megvalósítása között, utólagos szíves hozzájárulását kérem a fönt jelzett osztozkodáshoz, mert semmi olyasmit nem szeretnék tenni, amivel N[agy]t[iszteletű] Esperes Úr teljes mértékben egyet nem ért. Ha pedig nem méltóztatnék hozzájárulását adni, úgy szíves utasítását kérem arra nézve, hogy az általam felhozott nehézségek figyelembevételével mi módon rendeli el a negyedévenkénti szétosztást.

A legutóbb küldött költségelőirányzathoz és kísérő soraimhoz pótlólag még a következőket óhajtanám előterjeszteni: ott csak azt tartottam kívánatosnak, ha N[agy]t[iszteletű] Esperes Úr a pénz-többletből és a búza többletből valamit még a lelkészi fizetésre kiadni rendelne. Azután, hogy nekünk a 10 m[éter]m[ázsa] búzát kiadták, kiderült, hogy maradt még 5—6 m[éter]m[ázsa] búza. A presbiterek azon állításával szemben ugyanis, hogy a búzát sokan nem fogják befizetni, csaknem mindnyájan befizették. Így tehát az atyafiak még kötelezhetők arra, hogy a már beszolgáltatottan kívül is adjanak némi búzát a többletből. Mindennél fontosabb volna azonban, ha N[agy]t[iszteletű] Esperes Úr *az öt öl fának csonkítatlan kiszolgáltatására kötelezné őket.* Az eddigi fa fogyasztásunk alapján tett számításaim ugyanis azt mutatják, hogy három öl fával lehetetlen a telet átvergődnünk. Még az öt is szűkecskén lesz elegendő. Az öt öl fa tehát teljesen és tökéletesen nélkülözhetetlen. És én hiszem is, hogy ha N[agy]t[iszteletű] Esperes Úr kötelezi őket, a rendeletnek eleget is fognak tenni. Úgy hogy, ha az atyafiak a 20 ezer koronán felül még némi pénzt, a 10 m[éter]m[ázsa] búzán kívül még némi búzát s az öt öl fát megadnák, akkor azt hiszem senkisem tekinthetné a díjlevelet megcsonkítottnak s akkor Arany lelkész úr is tökéletesen meg lehet elégedve és semmi oka és joga nem lehet többé panaszra.

Még egyszer hálásan köszönve N[agy]t[iszteletű] Esperes Úr gyors és erélyes in-

tézkedését, bátorkodom arra kérni, kegyeskedjék e pótintézkedéseket hasonlóan megtenni a legmélyebb tisztelettel

alázatos szolgája

Dr Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. Iktatatlan irat, a 399/1920. sz. levél mellett elhelyezve.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 348/3.
[3] Valószínűleg a 348. sz. levélben is említett Nagy György Mihály.

355. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Medina, 1920. XII. 14.

Nagytiszteletű Esperes úr!

Mellékelten tisztelettel megküldöm a választók névjegyzékét[1] szíves jóváhagyás végett.

Miután Nagyt.[iszteletű] Esperes úr fölbátorított arra, hogy a medinai állapotokról minél gyakrabban és részletesebben tudósítsak, élek az alkalommal, bár kerülni óhajtom még a látszatát is annak, hogy panaszkodom. De így legalább pontosabban méltóztatik látni helyzetemet.

Medinán a legsürgetőbb teendő: a lelkigondozás. Sajnos azonban, az adminstratív ügyek is annyira el vannak hanyagolva, hogy aminek egy évvel, vagy félévvel ezelőtt kellett volna elkészülnie, csak most készül el, ami természetesen a lelkigondozás rovására megy, mert időmet elfoglalja. Ezen is könnyen lehetne segíteni, ha kellő munkatársak állanának mellettem. A gondnok[2] azonban egészen tehetetlen ember, csaknem analfabéta. Dolgát csak igen nagy késedelemmel végezi el. (A választók névjegyzékét is elküldhettem volna már egy héttel ezelőtt, de ő miatta nem lehetett.) Az idén azért maradt meg a hivatalában, mert akit helyette választottak, nem fogadta el a gondnokságot. És nem fogadta el, mert nem az alkalmas volta miatt választották meg, hanem dacból Arany n[agy]t[iszteletű] úr[3] ellen. Több ilyen dacból választott presbiter is van. Most ezekkel nekem kell tusakodnom. Az előttem dúlt anarchiának következményeit ilyenformán mind én viselem. Persze, ezeken a bajokon mind segíteni lehet és segíteni fogunk, de idő kell hozzá és türelem. Egyelőre nekem olyan teendőim vannak, hogy jó távollevő pusztákra kell átmennem fát kérnem az uraságoktól, mert a befizetés 1/4 meg 1/2 ölenként történik, úgy hogy két hetenként beáll a fakrízis, úgy hogy nincs semmi fa a háznál – pl. 3 nap múlva éppen úgy leszünk. Mindez azért van, mert idejében, amikor lehetett volna, nem gondoskodtak semmiről, mert Arany lelkész úrnak nem akartak adni semmit. Most aztán végtelenül nehéz a beszerzés.

De nincs kellő munkatársam az írásbeli munkák végzésére sem. Itt van pl. a választók névjegyzéke. A gondnokkal és két presbiterrel együtt állítottam össze s egy napig dolgoztunk rajta. A két példányban való lemásolást a tanítóra[4] akartam bízni, mivel sürgős volt s én már elég időt eltöltöttem vele. Ő azonban kijelentette, hogy csak úgy végzi el, ha a presbiterium előre megszavazza, mennyit fizet érte. Ez természetesen megint késedelmet jelentett volna, másrészt minden apróságért nem hívhatom össze a presbitereket. Nekiláttam tehát a feleségemmel s megcsináltuk magunk. Ezt sem panaszképpen mondom el, a tanítót sem akarom vele Nagyt.[iszteletű] Esperes úr előtt bántani, de mégis szeretném tudni, hogy amikor ilyen megtorlódott munka van – mint lesz majd az adófőkönyv lemásolása, de nyomban rá az újnak is elkészítése stb. – van-e a lelkésznek arra auktoritása, hogy a tanító segítségét igénybe vegye? Az Egyh.[ázi] Törv.[ények][5] erről nem rendelkezik, de valamilyen módnak mégis kell lenni rá. Én hiszem, hogy normális körülmények között, amikor minden a maga idején készül el s nem minden egyszerre, a tanító sem fog vonakodni attól, hogy segítsen, amennyire a ráérő ideje megengedi. De addig is, amíg ez a normális állapot bekövetkezik, igen óhajtanám, hogy N[agy]t.[iszteletű] Esperes úr egy-két szóval engem e kérdésben fölvilágosítana.

Arany lelkész úrral most már kevesebb a baj, miután mindentől távoltartja magát. Csak éppen olyankor beszélek vele, amikor föltétlenül muszáj, ez is elég kínos, mert mindig nagyon mérges szegény – dehát így is el lehet viselni, mert igen ritkán van egymással beszédünk.

Mindent összevéve, a medinai állapotokban valamelyes javulás mégis tapasztalható. Szörnyű ugyan az egyháztól való elvadultság, de lassanként talán majd csak megváltozik ez is. Az ifjúság sok jót ígér s ez igen bíztató és megnyugtató jelenség. Tóth János volt tanítónak nagy érdemei vannak az ifjúság vezetése körül. Kár, hogy elment innen.

Maradtam a legmélyebb tisztelettel N[agy]t.[iszteletű] Esperes Úrnak alázatos szolgája

Dr Fülep Lajos
h.[elyettes] lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 408/1920.
Külzetén: Érk. 920. Dec. 20. h. lelkész – – Medina belső ügyek-bajok, panaszok, választók névjegyzéke. i. sz. 408.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] A névjegyzék nincs a levél mellett.
[2] Valószínűleg a 348. és 354. sz. levélben említett Nagy György Mihály.
[3] Précsényi István.
[4] Egyházi törvények a magyarországi református egyházban Bp. 1906. Az egyházi életet meghatározó és szabályozó, az országos református zsinat által alkotott törvénycikkek gyűjteménye.

356. VÁLYI FÉLIX – FÜLEP LAJOSNAK

London, 1920 [helyesen: 1921] II. 11.
Inverness Court,
1, Inverness Terrace
Hyde Park W. 2.

Kedves Fülep,

kerestem Magát Romában az ősszel, de hiába. Champion küldött nekem a Maga részére 4 kötet Stendhalt, én elvittem őket Romába, ahol deponálva vannak Bírónál.[2] Ott rendelkezhetik felettük. – Champion 72 francst reklamál, kéri a Maga címét. Megadjam-e s pontos-e a cím, amelyre e lapot küldöm? Hogy van? Sokszor üdvözli

Válvi Félix

Válvi 1920. II. 11-ről datálta levelét, a postai bélyegzők azonban London, 1921. II. 11. ill. Medina, 1921. II. 17.-ről származnak. FL 1920. X.-ban költözött Medinára, tehát budapesti lakásáról 1920. II.-ben nem küldhették volna oda utána. 1920. II.-ban Rómában volt.
MTAK Kézirattár Ms 4590/168.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Dr Louis Fülep I., Logody-u. 51. Budapest I. Hungary [áthúzva, ráírva:] Medina, Tolna megye.

Válvi Félix születési és halálozási éve nem ismeretes. Publicista, filozófiai és szociológiai író. 1906 és 1911 között főleg Párizsban és Berlinben élt a Pester Lloyd tudósítójaként. 1907-ben lefordította Nietzsche: Jenseits von Gut und Böse c. művét, 1911-ben Louis Liard egy munkáját németre, Wissenschaft und Metaphysik. Autorisierte Übersetzung nach der 5. Auflage. Anhang: Émile Boutroux: Die Philosophie in Frankreich nach 1867 címmel. Előadott az 1908-as heidelbergi filozófiai kongresszuson. Az I. világháború alatt és után Svájcban élt, 1914 és 1920 között szerkesztette a Párizs-Lausanne-ban megjelenő La Revue Politique Internationale c. lapot. Károlyi Mihály levelezésében (778.) mint újságíró, diplomáciai ügynök, Andrássy Gyula politikai bizalmasa szerepel. 1927–28-ban a Review of Nations. An Organ for Panhumanism and Spiritual Freedom c. genfi folyóirat szerkesztője. Erdeklődése egyre inkább a keleti problémák felé fordult. 1922-ben Párizsban kiadta L'Europe en Asie Mineur; le signification profonde du problème turc. c. kötetét, amely Londonban angolul is megjelent Europe in Asia Minor: The Real Singificance of the Near East Question címmel, valamint Spritual and Political Revolution in Islam. London, 1925. c. munkáját. Az 1930-as években előadott a Sorbonne-on, szerkesztette a Synthèse c. kötetet. 1932 után nagyobb utazásokat tett Indiába, Kínába, Japánba ill. Koreába, szerepe volt abban, hogy Kőrösi Csoma Sándort 1933 februárjában Japánban buddhista szentté avatták. FL 1906-ban Párizsban ismerkedett meg vele és 1948-ig voltak kapcsolatban egymással.

[1] Champion, Edouard: párizsi könyvkiadó. 1913–1940 között kiadta Stendhal összes műveit 34 kötetben. Mint Válvi 359. sz. leveléből kikövetkeztethető, FL – nyilván anyagi okból – nem tudta átvenni a Válvi által számára rendelt és Rómába küldött Stendhal-köteteket.

[2] Bíró Lajos (1880–1948) író, újságíró, Ady barátja. A Károlyi-kormány idején külügyminisztériumi államtitkár, e minőségében ő szerződtette 1918. XII. elején FL-t a Külügyminisztérium sajtóosztályára. A Tanácsköztársaság idején FL-sal együtt az írói választmány tagja: egyben az írói szakszervezet elnöke is volt. A Tanácsköztársaság bukása után emigrált, előbb Bécsben, e levél írása idején Rómában, majd Párizsban élt. Végül Londonban telepedett le s utóbb filmforgatókönyveket írt. FL-sal való korábbi kapcsolatára ld. a FL lev. I. köt. 16. és 318. sz. levelet.

357. FÜLEP LAJOS – [TAKÁCS JÓZSEFNEK]

Medina, 1921. II. 28.

Nagytiszteletű Uram!

Még múlt év október havában, amikor medinai állomáshelyemre megérkeztem, kinevezett Kátai Endre esperes úr a medinai egyház administrátorává, megbízva „az összes anyagi és szellemi ügyek vezetésével." Ebben a minőségemben természetszerűleg minden levelet, amely a medinai lelkészi hivatalnak címezve érkezik, én veszek át. Így esett, hogy Nagyt.[iszteletű] Uramnak Arany Antal lelkész úrhoz[1] intézett, de a lelkészi hivatalnak címzett levelét[2] is én vettem át s bontottam föl s csak mikor átfutottam és megértettem, miről van benne szó, tudtam, hogy nem engem illet. Utána természetesen eljuttattam ahhoz, akinek szólt. Szándékomon kívül történt, tehát, hogy tartalmáról én is tudomást vettem. Miután azonban ez már megtörtént, méltóztassék megengedni, hogy e levél tartalmára néhány sorban én is reflektáljak. Mindenekelőtt méltóztassék megengedni, hogy hálás köszönetemet fejezzem ki a rágalmak dacára meg nem ingott bizalomért, melyre valóban nagy szükségem van túlzás nélkül példátlannak nevezhető helyzetemben. E soraimmal tulajdonképpen egyéb célom nincs is, mint hogy atyai jóságát megköszönjem. Ami egyéb tennivalóm lehetne, hogy a rágalmakat cáfoljam, továbbá, hogy az itteni helyzetet pontosan ismertessem. Az elsőt szükségtelennek találom, miután – szerencsére – nem találtak hitelre, de meg nem is tudnám rászánni magam. A másodikat is szükségtelennek tartom, mert úgy látom, Nagyt.[iszteletű] Uram körülbelül tisztában van a helyzettel, pontos kép megrajzolásához pedig annyit kellene írnom, hogy azt leírni is, de elolvasni is, fölöttébb hosszú és unalmas is volna. Mindössze azt akarom közölni Nagyt.[iszteletű] Urammal, aki mindig szíves és jó indulattal viseltetett irántam: hogy a mi egyházunk fönnállása óta talán még nem került lelkipásztor (legalább is, akit annak lehet nevezni) olyan kegyetlen helyzetbe, mint én. Én legalább, amit itt szènvedtem, szívesen elcserélném a gályarabok testi szenvedéseivel. Hogy milyen állapotba jutottam itt, arra ebből lehet következtetni: azzal az elhatározással jöttem le Medinára, hogy ha akármi történik is, helyt állok – mégis, már két hónap múlva kénytelen voltam az esperes urat kérni, mentsen föl a megbízatásom alól, mert nem bírom tovább, tönkre megyek s egészen hiábavaló áldozat lennék. Az esperes úr azonban arra kért, maradjak tovább is a helyemen – s attól a naptól kezdve, amikor úgy éreztem, hogy már nem bírom tovább, újabb két és fél hónap telt el! Mióta itt vagyok, alig alszom egy pár órát éjjelente s az idegeim teljesen megőrlődtek. Ha nem volna meg az a hitem, amit úgy látszik, semmi sem tud elpusztítani, és az elszántságom, hogy az egyházért akarok dolgozni, akármi lesz velem, még a papi palástot levetve is elfutottam volna már innen. Mert magamra hagyatva állok itt egy évtizedeken át széjjelzüllesztett gyülekezetben s egy szerencsétlen, mindenre kész elvetemedett emberrel szemben, aki nem riad vissza a legaljasabb eszközöktől sem, hogy engem innen elüldözzön, vagy, ha lehet, tönkre tegyen. Az evangéliumi munkát igazán sokat igérő kezdettel inauguráltam itt, ahol már el is felejtették, hogy evangélium van, ahol az én missiom már nem is belmissio volt, hanem külmissio – mára a szép kezdet-

ből minden elpusztult, csak a vasárnapi iskola van még fönn s virágzik, mert a gyermekeket még nem sikerült megmérgezni! Ha nem bíznék annyira az egyházunk jövőjében, kétségbe kellene esnem olyan egyház fölött, melynek testében ötven évnél tovább lehetett olyan fekély, mint ez az ember, melynek egyik gyülekezetét évtizedeken keresztül egy Lombroso-féle[3] delinquens natus-ra bízták. És bár nagyon későn jött, mégis az új idők jelét látom abban, hogy végre a felsőbb hatóság – a presbiterium kérelmére – megindítja ellene a nyugdíjaztatási eljárást. E fölött való dühében kapkod most ez a szerencsétlen ember mindenhova s a segítséget természetesen most sem tudja másban látni, mint a hazugságban és rágalomban. Ahol ilyen volt a nap 37 éven keresztül, ott gondolhatja Nagyt.[iszteletű] Uram, milyen lehet a gyülekezet.

Ami a díjlevél-ügyet illeti: soha semmit nem tettem és nem teszek esperesem tudta és engedélye nélkül.

Ennyi mártíromság után megérdemelném, hogy olyan gyülekezetbe jussak, ahol Istentől vett szellemi képességeimnek és az ő kegyelméből szerzett tudásomnak valami hasznát is vehessem. Avagy annyira bővölködünk bennük, hogy annyinak a pusztulását, amennyi az enyém, föl se vesszük?

Nagyt.[iszteletű] Uramnak továbbra is atyai jóindulatába és szeretetébe ajánlva magam

Dr Fülep Lajos
h.[elyettes] lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 411/1921. Külzetén: Érk. III. 2.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Takács József (1851–1928) ceglédi ref. lelkész, egyházkerületi főjegyző (püspökhelyettes).

Petri Elek (Ld. 348/1.), a Dunamelléki Egyházkerület püspöke 1921. III. 3-án meghalt, a levél megszólítása valószínűsíti, hogy a levél már nem neki, hanem az őt helyettesítő Takács József püspökhelyettesnek szól. A válasz (361. sz.) másodpéldány, aláírva nincs, a h.[elyettes] püspöki cím azonban szintén Takács Józsefre utal.

[1] Ld. 348/3.
[2] A levél nem ismeretes.
[3] Lombroso, Cesare (1836–1909) olasz orvos, a bűnügyi antropológia megalapítója. Uomo delinquente c. műve világhírűvé tette.

358. FÜLEP LAJOS – [GÖDE LAJOSNAK]

Medina, 1921. II. 28.

Nagytiszteletű Uram! Kedves Kolléga Úr!

Ön bizonyára emlékszik rá, milyen kapacitálások után fogadtam el a medinai administrátorságot. Mikor azonban elfogadtam, azt is elhatároztam, hogy minden energiámmal és tudásommal nekifekszem itt a munkának. Meg is tettem, de már két hó-

nap múlva Arany Antal[1] gonoszsága folytán, olyan helyzetbe jutottam, hogy — nem bírván tovább — kérnem kellett esperesemet,[2] mentsen föl megbízásom alól. Ő arra kért, maradjak tovább is a helyemen. Megtettem. Az aknamunka azonban — leírhatatlan eszközökkel — azóta is tovább folyt ellenem s most, úgy látom ez az ember már arra is vetemedett, hogy engem a Püspök úrnál[3] megrágalmazzon. Teszi ezt a felett való dühében, mert a presbiterium kérésére az egyh.[áz]megyei bíróság megindította ellene a kényszernyugdíjaztatási eljárást. Rajtam akar ezért bosszút állani, akinek köszönheti, hogy a gyülekezet még nem hordta ki a parochiáról. Emellett az ember mellett s az általa évtizedek alatt tönkretett és szétzüllesztett gyülekezetben emésztődöm és őrlődöm meg, aki, úgy érzem, a jó igyekezetemért, ha másért nem, talán mégis kevésbbé rossz, kevésbbé átkos sorsot érdemelek. Én magam nem tudom kiszabadítani magam belőle. Innen, ahol vagyok, elszakítva mindenkitől, nem is látok rá semmiféle lehetőséget. Hát nem kínálkozik sehol hely a mi egyházunkban, a mi egyházkerületünkben, ahol nekem megfelelő tér nyílna a munkára? Hisz én nem akarok egyebet, mint munka-lehetőséget s mellé a legszerényebb megélhetést. Lehet, hogy van ilyen, csak nem tudok róla. Egyre várom, mikor lesz már pályázat, hogy már révbe jutnék, hisz már nem vagyok gyerek ember, akinek mindegy az idő — de hiába várom. A „Kálvinista Szemlét" járatom — közli-e ez, vagy nem a pályázati hirdetményeket? Ha nem közli, hol szerezhetnék róluk tudomást? Ha soká ebben a helyzetben, ebben az állapotban leszek, amiben most, érzem, tönkre megyek, belepusztulok. Evangéliumi munkára vállalkoztam, nem pedig, hogy hátba támadó alattomos ellenségekkel hadakozzam. Ez fölemészti az ember erőit s képtelenné teszi az igazi munkára is. Mikor az ember ennyire tele van már undorral a förtelemtől, akkor apostol sem tud lenni igazán. S ez végtelenül elkeserítő, kétségbeejtő. Az életem itt meddő munkával, negatívummal: védekezéssel telik el. Nekem, aki építeni akarok, hadakoznom kell. S így telik az idő, és múlik a jó munkának a lehetősége, pedig, úgy érzem és tudom, vétek minden percért.

Kérve kérem kedves Kolléga Urat, értesítsen most, vagy amikor lehet, ha tud számomra menekvést, segítséget, megoldást. Kérem, ne hagyjanak el engem egészen, ne engedjenek itt megőrlődnöm. Odaadtam magam egészen az egyháznak, nem lehet közömbös az egyháznak, mi lesz velem. Megfelelő helyen még jó szolgálatot tehetnék. S nem kívánok mást, mint szolgálni: Istennek és egyházamnak.

Eddigi jóságát is hálásan köszönve
igaz tisztelő híve

Dr Fülep Lajos
h.[elyettes] lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 411/1921. Külzetén: Érk. III. 2.
Kézírás.
Szekszárdra írt levél.

Göde Lajos ld. 348/4.
A címzett neve nem szerepel a levélen; a püspöki hivatali iratok között az ugyancsak II. 28-i keltezésű, valószínűleg Takács József püspökhelyettesnek szóló levél (357. sz.) mellett van elhelyezve.

Feltehető, hogy Göde Lajos szekszárdi lelkésznek szól, akit FL Medina kapcsán 348. sz. levelében említ, s akihez 1920. XI. 16-án kelt levelében (352. sz.) segítségért fordult.

[1] Ld. 348/3.
[2] Kátai Endre
[3] Petri Elek ld. 348/1.

359. VÁLYI FÉLIX – FÜLEP LAJOSNAK

[London, 1921. III. 15.]
1, Inverness Terrace,
London, W. 2.

Kedves Fülep,

Márc.[ius] 2.iki levelét[1] most vettem. Már Csók Pistától[2] tudtam, hogy Maga elment a kálvinizmus rideg doktrináit tanítani Medinába,[3] holott van egy más Medina[4] más vallásos alapon, ahol a Maga szép szőke szakálla jobban virulna, s ahol Magát jobban meg is becsülnék, mint amaz elszakadt tatár törzsnél, amely ugyan felvette a kereszténységet ezer évvel ezelőtt, de a Duna völgyében csak marhaságokat produkált az utolsó 2–3 században. Sajnálom Magát, egy ilyen Európa és a világ elé állítható fejjel, aggyal, s mindazzal ami benne van, ami benne rekedt, s amit ott a második, a kálvinista Medina apró emberkéi között legfölebb a mindennapi krumplihoz tálalhat fel pótléknak.

Ezt a szörnyű gazságot, amit a magyar sors egy olyan talentumra rótt, mint Fülep Lajos, valahogy jóvá kell tenni. Én elhatároztam, hogy ha más nem, én megpróbálom jóvá tenni. De ezt a Maga segítsége nélkül nem lehet. Magának muszáj *produkálnia* valamit, amivel én kiállhassak a világ elé azzal, hogy ezt Fülep Lajos írta. Minthogy a revue[5] legkésőbb májusban újra megindul, londoni székhellyel, *bármit ad nekem május elsejére* leközlöm angol v.[agy] francia nyelven. Ajánlom, válasszon történelmi témát: p.[éldának] o.[káért] Kossuth Lajost vagy *„Olaszország és a magyar kérdés a 19. században"*, vagy „A magyar kérdés az osztrák abszolutizmus idején (1849–1867)." Mindehhez dokumentumot Magyarországon szerezhet. Ha ilyen fajta diplomáciai történelmi tanulmányokat ír nekem, kettőt ér el:

1) Emlékezteti a világot, hogy van egy Fülep Lajos nevű elsőrangú ember a Duna völgyében, egy medinai kálvinista templom szószékén, ahová nem való.

2) Pénzt is keres, mert fizetni is fogok valamit.

Ami engem illet, *nagyszerűen* érzem magam Londonban, a világtörténelem eme központi kohójában s nem kell nekem a világtörténelem alsóbbrendű seggtörlőinek egyetlen kontinentális W.C.-je se! – Kettőezer méternyi magasságból szarom a kontinensre, s a kontinens Ön által jól ismert legnagyobb marháira. Arra a kérdésre, hogy mit csinálok Londonban, ezt a 2000 méternyi választ szoktam adni. Tényleg minden dolgom rendben van itt, a revue meg lesz újra indítva, elég nagy társaságot alapítok a revue körül, amely óriási talapzat lesz számomra. Oly hallatlanul jól ér-

zem magam Londonban, a British Museum könyvtárában, az angol barátaim társaságában, hogy nem cserélnék senkivel e percben a kontinens vezető ökrei és egyéb baromfiai közül. Oly nagy perspektívák nyíltak számomra, – hogy már Japánba készülök a jövő télire *előadásokra*, s új összeköttetések szerzésére. Amerikán keresztül fogok utazni, New-York, San Francisco, Yokohama – Tokio – Peking.

Minden jót kíván és válaszát várja igaz híve

Vályi Félix

Ne törődjék a Stendhal-kötetekkel.[6] Majd valahogy elintézem.

A dátum: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4590/169.
Kézírás Savoy Hotel, London W.C. 2. feliratú levélpapíron.
Címzés: Hungary. Dr. Fülep Lajos úrnak Medina Tolnamegye Hungary (Via Budapest)

Vályi Félix ld. a 356. sz. levél jegyzetét.

[1] A levél nem ismeretes.

[2] FL és Vályi 1906-ban sokat volt együtt az ugyancsak Párizsban élő Csók Istvánnal, aki Emlékezéseim Bp. 1945. c. írásában többször szól róluk, adatai azonban meglehetősen pontatlanok.

[3] Ld. 348/3.

[4] Vályi érdeklődése ezekben az években a közel- és középkeleti, általában az iszlám problémái felé fordult, ezért utal a szaud-arábiai Medinára. 1922-ben és 1925-ben Londonban és Párizsban könyvei jelentek meg keleti kérdésekről.

[5] A revue: a Vályi-alapította és szerkesztette Revue politique internationale. Párizsban és Lausanneban jelent meg 1914. I. és 1920. III. között. Nem indult meg újra; FL nem írta meg a kért cikkeket.

[6] Ld. 356/1.

360. VIGNOT, PIERRE – FÜLEP LAJOSNAK

Auxerre, 1921. IV. 4.

Mon bien cher Fülep

Votre lettre, c'est-à-dire la lettre que Madame de N.[oirmont][1] a reçue de vous à mon sujet, m'est arrivée ici, dans cet hôtel où nous avons autrefois logé ensemble, à deux pas de ces sculptures du portail de la cathédrale que vous aviez tant admirées.[2] Je retourne à Joigny[3] demain; c'est là que vous voudrez bien m'écrire et de là que je vous écrirai. Vous ne vous trompez pas, nous nous sommes retrouvés pour mon salut. Vos lettres[4] de l'an dernier, pendant ma terrible crise, m'ont fait infiniment de bien; je les savais par coeur; donnez-m'en de semblables à lire, sans vous lasser. Je suis toujours malade de corps (intermittences du coeur, tension artérielle formidable, soixante-trois ans) et l'esprit (souvenir torturant de tout ce que j'ai lu et entendu de contraire à ma foi chrétienne catholique). J'ai l'âme, ce me semble, profondément religieuse; je prie du matin au soir; je n'aime rien tant que d'entendre parler des choses divines. Mais j'ai trop vécu dans la mauvaise compagnie. Vous rappelez-vous un petit livre d'un Monsieur H.[ébert],[5] que j'avais envoyé à Madame Gordigiani[6] et dont vous aviez fait peu de cas? Ce pauvre ami m'a été funeste, il

a troublé et empoisonné ma vie, sans réussir, grâce au ciel, à tuer en moi l'amour de l'Église. Je reste persuadé que j'étais, comme vous me le dites *prêtre-né,* je bénis Dieu de m'avoir pris dans son service, je le supplie de me faire vieillir et mourir en saint prêtre. Il me faudrait seulement un bon cadre, des bonnes conversations quotidiennes. Mais où chercher cela? Fribourg n'est plus possible, tous nos Français, le Père Mandonnet,[7] etc. en sont revenus. L'Italie — hélas! c'est sa faute, — je n'y remettrai jamais les pieds.[8] Et vous, mon bien cher Fülep, ne vous reverra-t-on jamais en France? N'oubliez pas qu'à Joigny et à S.[ens?][9] vous seriez accuilli avec une immense joie. Les malheurs de votre patrie me touchent plus que vous ne pensez peut-être, je sens combien vous en souffrez; mais la mienne est-elle beaucoup plus heureuse? Oh, aidez-moi à me consoler et à vous retrouver en Dieu!

Je vous embrasse bien fraternellement, parlez-moi longuement, de vous et de notre commun Seigneur et maître Jésus-Christ.

Pierre Vignot
Joigny, Yonne

MTAK Kézirattár Ms 4590/207.
Kézírás 4 képeslapon folyamatosan írva, amelyeket közös borítékban küldött el Vignot abbé. Feliratuk: 1. Auxerre – La Cathédrale et les Quais. 2. Auxerre – L'Horloge. 3. Auxerre – La Cathédrale – Portail de droite. 4. L'Yonne illustré – Auxerre – Saint-Germain-Crypte – Tombeau des Evêques.
Címzés: Monsieur Louis Fülep Medina (Tolna m.) Hongrie
Feladó: Pierre Vignot, Joigny, Yonne – France

Nagyon kedves Fülepem,

levele, azazhogy az a levél, amelyet Noirmont asszony kapott Öntől velem kapcsolatban, megérkezett ide, abba a hotelba, amelyben valamikor együtt laktunk, pár lépésre a katedrális kapujának szobraitól, amelyeket annyira megcsodált. Holnap visszamegyek Joignyba, kérem, oda írjon majd nekem, s én is onnan írok Önnek. Igaza van, találkozásunk az üdvömet szolgálta. Elmúlt évi szörnyű kríziseim idején írt levelei végtelenül jót tettek, kívülről tudtam őket; ne hagyja abba, küldjön még további ilyen leveleket. Testileg állandóan beteg vagyok (az érverés kihagy, a vérnyomás szörnyű, hatvanhárom év), s lelkileg is (gyötrő emléke mindannak, ami katolikus hitemmel ellentétes dolgot olvastam és hallottam). Úgy érzem, mélységesen vallásos lélek vagyok; reggeltől estig imádkozom; legjobban a szent dolgokról való beszélgetést szeretem hallgatni. De túl sokáig éltem rossz társaságban. Emlékszik egy bizonyos M. Hébert könyvecskéjére, amelyet elküldtem Mme Gordigianinak, s amelyet Ön nem sokra becsült. Ez a szegény barátom végzetes hatással volt rám, megzavarta, megmérgezte az életemet, bár hála az égnek, nem tudta megölni bennem az Egyház szeretetét. Ma is meggyőződésem, hogy amint Ön mondta, papnak születtem, áldom Istent, hogy szolgálatába fogadott s kérem, hogy szentéletű papként öregedjem és haljak meg. Csak jó környezetre, mindennapos jó beszélgetésekre lenne szükségem. De hol keressem őket? Fribourg lehetetlenné vált számomra, valamennyi francia, Mandonnet atya stb. eljött onnan. Itáliába – sajnos az ő hibájából – nem teszem be többé a lábam. És Önt, nagyon kedves Fülepem, sose látjuk már Franciaországban? Ne feledje, hogy Joignyban és S.[ens]-ban óriási örömmel fogadnák. Hazájának bajai közelebbről érintenek, mint ahogyan talán gondolja, tudom, mennyire szenved miattuk; de az én hazám vajjon sokkal boldogabb-e? Óh segítsen megvigasztalódnom s találkozzunk Istenben!

Testvéri szeretettel ölelem, írjon hamar önmagáról és közös urunkról és mesterünkről, Jézus Krisztusról.

Pierre Vignot
Joigny, Yonne

[1] Ld. 347. sz.

[2] FL 1909 tavaszán Vignot abbé társaságában több francia katedrálist látogatott meg. 1910. tavaszán így írt erről: 1909 telén (januárban) magyar földre mentem s k[örül]belül 6 hetet a szüleimnél töltöttem Becskereken. Onnan Párizsba mentem (6 hét), onnan Londonba (10 nap), onnan francia vidékre (Chartres-t, Rouent már előzőleg láttam), Reims, Amiens, Laon, Sens, Joigny, Vézelay, Auxerre, Avalon etc., kezdetben egyedül, később barátommal abbé Vignot-val, aki sok dologban a kezemre járt, összehozott archeologusokkal – minden kis francia városban, ahol katedrális van, az abbé egyúttal archeologus, mégpedig gyakran kiváló (abbé Chartraise, Pissier etc.). Csodálatosan derék és kedves emberek. Csupa szív és lélek. Szeretik az embert és a művészetet. Az ember olyan messze van a németektől, mint egy világ a másiktól.

Ez az utam a legnagyobb revelációm volt, melyben eddig részesültem. A katedrális s a plasztikájuk! (MTAK Kézirattár Ms 4592/7. 2–3.) E közös útjukra utalnak az auxerre-i lapok.

[3] Joigny Vignot abbé szülővárosa az Yonne partján, Yonne kanton központja, ekkor kb. 6000 lakosa volt.

[4] FL levelei nem ismeretesek, halála előtt Vignot abbé valószínűleg megsemmisítette őket.

[5] Marcel Hébert abbé (1851–1916) Vignot abbé paptársa és barátja, az École Fénelon igazgatója volt. Olvasmányai hatására eltávolodott a katolikus egyház dogmáitól, közeledett a szocializmus eszméihez, majd szakítva az egyházzal Brüsszelbe költözött, ahol tanításból és újságírásból élt. Ez az élmény Vignot abbénak évtizedeken át tartó hatású lelki válságot okozott. (Ld. FL lev. I. köt. 123. sz.) Itt valószínűleg Hébert valamelyik művére utal: L'évolution de la foi catholique. Paris, 1905. és Le Divin. Expériences et hypothèses. Études psychologiques. Paris, 1907.(Mindkettő a Bibliothèque de philosophie contemporaine c. sorozatban jelent meg.) – Esetleg a La „forme idéaliste" du sentiment religieux. Paris, 1909. vagy a Le pragmatisme. Études de ses diverses formes... W. James bevezetésével. Paris, 1908. ill. 1909. mindkettő a Biblithèque de critique retigieuse c. sorozatban.)

[6] Ld. 343/3.

[7] Mandonnet, Pierre ld. a 339. levél jegyzetét.

[8] Vignot abbé valószínűleg az olasz–francia politikai ellentétekre utal.

[9] S[ens] nincs messze Joignytől, FL Vignot abbéval együtt látogatta meg a katedrálist 1909-ben.

361. [TAKÁCS JÓZSEF] – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1921. IV. 11.

Tiszteletes helyettes lelkész Úr!

Beterjesztett kérvényére[1] értesítem Tiszteletes Urat, hogy nincs módomban elhelyezni Medináról, mert nincs rendelkezésem alatt megfelelő egyén, akit ott alkalmazhatnék,[2] de Tiszteletes Úr részére sem tudnék megfelelő helyet juttatni.[3] Értesültem arról, hogy Arany Antal lelkész úr fegyelmi alatt van, a körülmény sem engedi, hogy Medina helyettes lelkész nélkül maradjon. A fegyelmi eljárással tisztázódni fog a helyzet és a szolgálatban sem lesz annyi nehézség. Türelemre kérem azért Tiszteletes Urat, mert a nélkül egyházépítő munkát végezni nem is lehet, pedig éppen ezt várjuk Tiszteletes Úr működésétől.

'Szíves üdvözlettel

[Takács József]
h.[elyettes] püspök

Tiszteletes dr. Fülep Lajos helyettes lelkész úrnak
Medina

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. A 411/1921. irat mellett elhelyezve.
Gépelt másodpéldány aláírás nélkül. A címzés a szöveg után van.
Medinára írt levél.

[1] Ld. 357. sz.

[2] FL Medináról való áthelyezése után Kátai Endre esperes káplánja, Szőnyi József került a helyére, akit utóbb megválasztottak rendes lelkésznek.

[3] A legközelebbi megürült lelkészi helyre, Sósvertikére a Kálvinista Szemle 1921. IV. 24-i sz.-ban (144.) jelent meg pályázati felhívás. Ld. 365/5.

[4] Az Arany Antal medinai lelkész elleni fegyelmi eljárás sokáig húzódott, mert a két egyházmegyei ügyész betegség és más okok miatt nem tudta 1921-ben a bírósági ügyeket intézni. (Ld. A Tolnai Ref. Em. jkve. Szekszárd, 1921. 32.) Fegyelmi úton történt nyugdíjazására csak 1922. VIII.-ban hozott határozatot az Egyetemes Konventi Bíróság. (A Tolnai Ref. Em. jkve. Szekszárd, 1922. 71.)

362. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Medina, 1921. IV. 15.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Feleségem tegnap megérkezve Budapestről azt a – nem közvetlenül N[agy]t.[iszteletű] Esperes Úr szájából – hanem másod vagy harmad-kézből vett értesülést közölte velem, hogy N[agy]t.[iszteletű] Esperes úr valamelyes tisztázatlanságot érez részemről a medinai kántortanítónak a januárban kintjárt vizsgáló-biztosok előtt tett azon kijelentése folytán, hogy egyszer az általam hirdetett biblia-estét valami disznótor miatt elmulasztottam. Én, ha méltóztatik rá emlékezni, a vizsgálat lefolyásáról egy szót sem írtam. Én ugyanis mindent ettől a vizsgálattól vártam, mivel azonban a legtökéletesebben csalódtam benne s mivel az a meggyőződésem, hogy több kárt tett, mint hasznot (s ezt bizonyítani tudom), megfogadtam magamban, hogy nem írok többé ezekről az ügyekről, hanem, ha végkép nem bírom ki itt, akkor az egészségem roncsainak megmentése céljából visszavonhatatlanul kérem a fölmentésemet. Most sem akarok az ügy részleteibe bocsátkozni, mert papíron hosszadalmas volna, bár végtelenül kínos rámnézve, hogy felettes hatóságom előtt bár csak egy napig is hamis színben álljak. Egyelőre mindössze annyit óhajtok megjegyezni, hogy aki N[agy]t.[iszteletű] Esperes úrnak olyan írott vagy szóbeli jelentést tett, mintha én a tanító ezen vagy más állítását igazként koncedáltam volna, az N[agy]t.[iszteletű] Esperes urat tudatosan és rosszhiszeműen félrevezette. Én a tanító állítására igenis reflektáltam, és azt mondtam: Amit a tanító úr mond, nem igaz, valótlanságát ebben a pillanatban igazolni tudom. (A tárgyaláson jelen volt gondnok – akinél én azon a bizonyos toron voltam – elmondhatta volna, hogy én csak a nagy hófúvás folytán résztvevők hiánya miatt elmaradt *biblia-óra idejének eltelte után* távoztam az iskolából s még az utolsó percben is erőszakkal kellett kapacitálni.) Hogy a bizonyításhoz a vizsgálóbiztosok békítési kísérlete után nem ragaszkodtam, annak meg volt a nagyon szomorú oka – s amit részletesen ismertetni csak nagyon sok oldalnyi írással volnék képes.

Annyit azonban mondhatok, hogy soha senki kötelességtudóbban, pedánsabban nem viselkedhetett és nem viselkedett, mint én ama bizonyos estén. Aki tudja, hogy én hogy viselkedtem, nem azt mondja rá, hogy másként illett volna, hanem azt, hogy különben nem lehet.

Szégyellem azonban és mélyen fölháborít, hogy nekem ilyesmiről kelljen beszélnem, hogy ezt magyaráznom kelljen, hogy magamat ilyen hitványságoktól tisztáznom kelljen. Isten mentsen meg ettől. Nem tettem akkor sem, amikor ilyen piszkot akart egy jellemtelen fráter rám frecskelni, most sem teszem.

Ha azonban N[agy]t.[iszteletű] Esperes úr óhajtja, 28-án egy félórai időt szánva e kérdésnek, kimerítően ismertethetem a vizsgálat lefolyásának módját s a magam viselkedését és akkor sok mindent, ami előtte homályosan vagy talán egészen hamisan áll, világosan fog látni. Azt hiszem, némi meglepetéssel fogok szolgálhatni.

Nagytiszteletű Esperes Úrnak a legmélyebb tisztelettel alázatos szolgája

Dr Fülep Lajos
h.[elyettes] lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 120/1921. Medinai ikt. sz. 53/1921.
Külzetén: Érk. 921-IV-19. h. lelkész – Medina, belső viszályok – harcok i. sz. 120.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] A levél az Arany Antal ügyében tartott három vizsgálat egyikéről szól. Az említett értesülés Haypál Benő budapesti lelkésztől származik. (Ld. 365/4.) A levélben tárgyalt, Précsényi István tanító által tett kijelentésen kívül FL feltehetően azért tartotta káros hatásúnak a vizsgálatot, mert noha a bizottság Arany Antalt marasztalta el, a költségeket jórészt a medinaiaknak kellett viselniök, s ezt ők jogtalannak tartották, mivel a perköltségeket a vesztes félre szokták hárítani. FL-nek pedig azért tettek szemrehányást, mert ha ő annakidején nem vette volna rá őket, hogy beleegyezzenek Arany Antal Medinán maradására, hanem szándékuk szerint elkergetik, régen megszabadultak volna tőle.

363. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Medina, 1921. IV. 16–17.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Ma reggel postára tett levelemben[1] írtam, hogy nem akarok már a medinai állapotokról jelentést küldeni, addig legalább, amíg itt kibírom. Ma délutánra már megint olyanok történtek, amik teljesen lehetetlenné teszik itt maradásomat, ha gyökeres és sürgős intézkedés nem történik. Feleségemmel együtt lementünk a pincébe, hogy felhozzuk az esővíznek egy edényt, amely a mienk. Arany Antal[2] a folyosón áll és elkezd dühödten ordítani, hogy mi ne merjünk az ő krumplijukhoz nyúlni – quasi mintha el akarnánk lopni. Én hónapok óta nem szóltam már hozzá, akármit mondott, de mivel most kinn a folyosón úgy ordított, hogy az kihallatszott az udvarba és a szomszédba, rászóltam, hogy ne kiabáljon, a magam edényét csak fölhozhatom a pincéből. Ő azonban annál veszettebbül ordítozott, elmondott engem marhának,

mindennek, hogy kitúrom a lakásából stb. stb. Ha ez az első ilyen eset lett volna, nem szólnék semmit. De ez minduntalan megismétlődik. Ha a feleségem vagy én padlásra vagy pincébe megyünk valamiért, utánunk jön, és ellenőrzi, hogy mit csinálunk.

Mintegy két héttel ezelőtt történt a következő eset: malomba voltam búzát viendő s felmentünk a padlásra a búzát zsákba merni. Mikor az atyafiak a búzát nekünk kiutalták, akkor Arany nem engedte elosztani, hanem összeöntötte az egészet, azaz tíz mázsát. Az ősszel őrlettek ők is, mi is, Huszárné vitte a malomba, meg is hozta az őrletési igazolványt, amely szerint az ő számukra 5, a mi számunkra 2 m[éter]mázsa búzát őröltek meg. Neki tehát, akit a tíznek a fele illet meg, búzája most már *nem volt*. Mégis, mikor én most felmentem a harangozóval a búzáért, utánunk jött s a legdurvábban ránk ordított: „Mi lesz ezzel a búzával?" Meg hogy nekem semmi jogom azt elvinni stb. stb. Mindezt a harangozó jelenlétében. Ezzel a dolognak azonban még nincs vége. A búzáról, melynek 3 m[éter]mázsának kellett volna lennie, megméretése után kiderült, hogy *mindössze 180 kiló*. Az én búzámból tehát 120 kiló hiányzik, ami talán nem nagy dolog egy nagy gazdaságban, de akinek az egész évi búzajárandósága 5 m[éter]mázsa, ott bizony nagyon is sok. Az évet már így nem tudjuk megúszni. Hogy hova lett — csak egy részről tudom. Ő ugyanis *tartozott vetőmaggal valamelyik gazdának* s egyszerűen *az enyimből elégítette ki*. Ezt nem is tagadja. De a többiről nem akar tudni. Azt állítja, hogy a volt gondnok lopta el a padlásról!

Még csak egyetlen dolgot akarok elmondani, amiből a többit könnyű kitalálni. A januárban itt járt bizottság a presbiterium színe előtt mondta Aranynak, hogy köteles a lakás felét s a szükséges bútorokat stb. rendelkezésemre bocsátani, mivel én (akkori levelem bizonyítja) csak olyan föltétel mellett jöttem le ide, ha ilyeneket nem kell lehoznom, ami a mai körülmények között különben is lehetetlenség. Ezzel szemben márc.[ius] hó 20-án, virágvasárnapján délelőtt, mikor már beharangoztak s én a palástot vettem magamra, hogy bemenjek a templomba, bejött az irodába s a következő levelet tette elém: „1920 oct.[óber] 17 óta használja bútoraimat, melyeket csak kis időre engedtem át, — már feleségem is felszólította önöket azok visszaadására — s most mivel meg vagyok győződve ellenséges indulatáról, ezennel felmondok, 2 nap alatt átadni kegyeskedjék minden a szobában levő holmikkal együtt." Ilyet tesz be egy papnak az asztalára, mikor az éppen a szószékbe indul! S azután, hogy a felsőbb hatóság megmondta neki, mi a kötelessége! Azután, hogy a vizsgálóbiztosok felolvastatták előtte N[agy]t.[iszteletű] Esperes Úr szigorú levelét! Egyszóval nekem két nap múlva innen mennem kellett volna. De azt gondoltam, megvárom, hogy ő maga vegye el ezeket a holmikat. Ami meg is történhet bármely pillanatban. Megjegyzem, hogy az időtájt is semmiféle érintkezésem sem volt vele.

Ilyenek történnek itt. Abból, amit nekem ír, hogy „már feleségem is felszólította Önöket" — képzelheti mi van itt.

De ezzel Arany Antal nem éri be. Hanem minduntalan *ír a püspöknek*, eddig már három levelet írt,[3] amelyekben a legaljasabban *megrágalmaz*, többek közt azt állítván rólam, hogy *dorbézolok*, hogy ellene *szubplántálok* stb. olyan dolgokat, amelyekért ha világi hatóság elé állítom őt, hát becsukják. Most már hét hónapja tűröm

ezeket a dolgokat, de ha egyházi hatóságomtól nem kapok kellő orvoslást, végül is kénytelen leszek a világihoz fordulni, mert ez az ember már nem éri be azzal, hogy az egészségemet teszi tönkre s nekem nagy anyagi károkat okoz, hanem az egyéni és papi becsületem ellen tör s egyenesen az existenciámat akarja tönkre tenni. Ha ilyen ember pap maradhat és palástot viselhet, akkor az egyház megszűnt az lenni, aminek lennie kell.

Kérve-kérem N[agy]t.[iszteletű] Esperes Urat, méltóztassék engem arról értesíteni, hajlandó-e és tud-e az irányban intézkedni, hogy ez az ember innen haladéktalanul eltávolíttassék, mert végül is én leszek kénytelen innen eltávozni.

N[agy]t.[iszteletű] Esperes úrnak a legmélyebb tisztelettel alázatos szolgája

Dr Fülep Lajos
h.[elyettes] lelkész

Szégyellem, hogy ilyenekről kell beszélnem. Reggelre kelve azt találta ki ez az őrült ember, hogy bezárta a padlást és magához vette a kulcsát, azt a padlást, amelyen van a lisztünk, kukoricánk, babunk stb. és amelynek ajtaja mögött van az árnyékszék. Helyettes püspök úr, N[agy]t.[iszteletű] esperes úr is azt tanácsolta, hogy legyek türelemmel. Most már csak azt kérem, méltóztassék megmondani azt is, hogy *hogyan* lehet egy ilyen veszedelmes őrülttel élni?

F[ülep] L[ajos]

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 121/1921.
Külzetén: Érk. 921-Ápr. 20. h. lelkész – – Medina Viszályok i. sz. 121.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] Ld. 362. sz.
[2–3] Ld. 348/3.
[4] Takács József 361. sz. levelére utal.

364. SZÁNTÓ REZSŐ – FÜLEP LAJOSNAK

[Prága, 1921. IV. 24. előtt]

Kedves Fülep,

ámbár egy kisebb örökkévalóság óta nem láttam, egyáltalán nem ötletből írok most, – jó sok kilométer távolságban szűkebb hazámtól. Aminthogy soha ötletszerűen nem gondoltam Magára, – nagyon is sokszor vagdalták a fejemhez – itt is. Wienből is – „típusának" – egy kicsit a típusunknak – visszavonhatatlanul bekövetkezett Untergangját.

Magát bizonyára mindez – bevallottan – még csak nyugtalanná sem teszi, de aki e sajátmagától fülledő extázis közepében él, ahol a dialektikus fejlődés egyénenként is *mindenkit* állásfoglalásba gyömöszöl, ahol megtalálni vélték a közös nevezőt – az ugyancsak szilárdan álljon a maga értékelési létráján, ha nem hajlandó meztelenül, szédülten együtt hemperegni velük.

Soha még ilyen intellektuális csőcselék nem képződött nagy mozgalmak nyomában mint most. S mert „szférájuk összemérhetetlenségéről" beszélnek — meg- és legyőzhetetlenek.

És — [kihúzva: végül] utolsó Homeridának[1] lenni is szép, ha az idők tehetetlensége — úgy látszik — igazolja őket.

Dolgozik-e? Akar-e még valamit?

Magam egészen reménytelenül tanulok filologiai ostobaságokat. Talán otthagyom, talán csak a filozófiai doktorátust várom meg, — amely a jövő szemeszter végén már esedékes. Mindenkijét sokszor üdvözlöm

Szeretettel
Szántó Rezső

Prag II. Pořič 14. a/ bei Fr[äu]l[ein] Buchsbaum

A dátum: a medinai postai bélyegző dátuma, a levél ez előtt íródott.
MTAK Kézirattár Ms 4589/281.
Kézírás.
Címzés: Dr Fülep Lajos úr (Ungarn) Medina Tolna-megye (via Budapest)
Feladó: R. Szántó Praha II. Pořič 14a per Buchsbaum

[1] Homerida – szó szerint Homérosz ivadéka, a homéroszi szövegek fenntartását és terjesztését életcéljának tekintő énekmondó.

365. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Medina, 1921. IV. 25.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Mikor öt év előtt, emberkorban, elegendő élettapasztalattal a lelkészi pályára léptem,[1] ez volt az irányelvem: „eddig a magam ura voltam, ezután az egyház szolgája vagyok, s bárhogyan rendelkezik velem egyházi felsőbbségem és bárhova állít Isten akarata, zúgolódás nélkül és alázattal fogadom." Emellett kitartok most és akarok ezután is. Éppen ezért, bár egész sereg félreértést látok fennforogni, zúgolódás nélkül és alázattal meghajlok N[agy]t.[iszteletű] Esperes Úr akarata előtt.[2]

Túloznék azonban, ha azt mondanám, hogy nem fáj. Sőt igazán mondhatom, hogy az életemben eddig ért nagy fájdalmak között ez egyike a legkínosabbaknak. De Isten bizonyára tudja, miért mérte rám ezt a csapást. Nyugodtan, félelem nélkül állok az Ő színe előtt. Benne reménykedem, hogy ez az egész ügy még tisztázódni fog valaha, anélkül, hogy nekem már egy szót kellene szólnom vagy valamit is tennem.

Az ügyről magáról tehát hallgatva, csak legutóbbi levelem[3] megírásának motívumait akarom néhány szóval ismertetni. Haypál Benőtől[4] azt az üzenetet, illetőleg egyenes felszólítást kaptam, írjak ez ügyben N[agy]t.[iszteletű] Esperes úrnak, mert — mint mondta — N[agy]t.[iszteletű] Esperes úrral való beszélgetéséből azt a benyomást merítette, hogy meg volna velem elégedve, bizalommal is viseltetnék irántam, azonban az a disznótor- rágalom valamiképpen tisztázatlanul áll N[agy]t.[isz-

teletű] Esperes úr előtt és nem tudja, mit gondoljon róla; Haypál kért, hogy írjak ez ügyben N[agy]t.[iszteletű] Esperes úrnak, sőt azt üzente, hogy ha én nem teszem meg, hát akkor ír ő maga. Másrészt ezen értesülést kapván N[agy]t.[iszteletű] Esperes úr vélekedéséről, *kötelességemnek tartottam* felvilágosítani. Én a tanító-ügyet négy hónappal ezelőtt, a vizsgálat kinnjártakor teljesen befejeztem, annyira, hogy én ezt a „letárgyalt ügyet ismét és ismét előtérbe toltam és azzal bíbelődtem volna." A vizsgálat előtt írtam róla 2—3-szor, azóta azonban — úgy emlékszem — *soha egyetlen-egy szóval sem említettem* és még csak távoli célzást sem tettem reá, ami különben sem szokásom. És nem is írtam volna róla most sem, és bizonyára soha életemben, ha nem merült volna fel az a számomra *új* és váratlan körülmény, hogy e csakugyan régi és letárgyalt üggyel kapcsolatban egyházi felsőbbségem előtt tisztázatlanul állok. Ez meglepetés volt a számomra és, ismétlem, nem a régi tanító-ügy, hanem merőben új dolog. És mivel az volt és az a nézetem, hogy nekem épp úgy szükségem van egyházi felsőbbségem feltétlen bizalmára, mint felsőbbségemnek arra, hogy bennem feltétlenül megbízhasson, kötelességemnek tartottam e bizalmat esetleg megingató körülmények elhárítására megtennem azt, amit nálamnál idősebb s az ügyben bizonyára elfogulatlan ember is mellőzhetetlenül szükségesnek tartott s aminek eddig való meg nem történését egyenesen mulasztásnak minősítette részemről.

Mégis, annak tudatában is, hogy kötelességemet teljesítettem vagy legalább is véltem teljesíteni, kérem N[agy]t.[iszteletű] Esperes urat, tessék a dolgot meg nem történtnek tekinteni.

Panaszaimat egyébként is nem önmagamért adtam elő. Nekem csak egy dolog volt a szemem előtt: az Egyház érdeke. S ha az egészségi állapotomról s egyéb személyesnek látszó körülményekről írtam, ezt sem magamért tettem, hanem azon hitben, hogy legjobban meg fogják világítani az itteni állapotot. Amíg akár Arany, akár a tanító engem személyemben bántottak, nem szóltam semmit és soha sem is szóltam volna. Amikor azonban viselkedésük vagy az Egyház békéjét, vagy az evangéliumi munkámat veszélyeztette, kötelességemnek tartottam szólni. Hogy magamról is, a magam helyzetéről is szóltam, azért volt, mert abban a hitben éltem, hogy a medinai Egyháznak valósággal létkérdése az én itt maradásomnak és az én egészségesen és intenzive dolgozni-tudásomnak lehetősége. Adja Isten, hogy tévedtem légyen és az itteni nehéz helyzet nálam nélkül is megoldódjék — bárcsak jobban, tökéletesebben, Isten országához méltóbban, mint ahogy esetleg nekem sikerült volna! Nem a magam akaratából jöttem ide: én letettem a magam akaratát Isten és felsőbbségem kezébe — ugyanők fognak innen máshova tenni, amikor jónak látják.

Éppen ezért sem az őrhelyem iránt való hűtlenség, sem az elkedvetlenedés vagy elkeseredés nem indít arra a kérésre, amivel ezúttal N[agy]t.[iszteletű] Esperes úrhoz fordulok, hogy t.i. kegyeskedjék nekem szolgálati bizonyítványt küldeni a Medinán 1920 október 18-ika óta eltöltött időmről, mert szándékom a sósvertikei lelkészi állásra pályázni,[5] ha most szerzendő információimból azt a meggyőződést nyerem, hogy a papi lakásban elférek a könyveimmel. Kicsiny eklézsia ugyan és gyenge javadalom — de az én igényeim csak arra szorítkoznak, hogy a munkáimhoz nél-

külözhetetlen szerszámaimmal, azaz a könyveimmel elférjek, s az életemet Krisztus szegényének[6] módjára fenntartsam. A tehetségemnek minden munkakört, amelyre Isten rendel, egyformán megfelelőnek tartok.

Nagytiszteletű Esperes Úrnak a legmélyebb tisztelettel alázatos szolgája

Dr Fülep Lajos
h.[elyettes] lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 138/1921. Medinai ikt. száma 60/1921.
Külzetén: Érk-921-V-2. h. lelkész – – Medina belső ügyek – panaszok i. sz. 138.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] FL 1916 őszén, 31 éves korában iratkozott be a budapesti református teológiai akadémiára.
[2] Kátai Endre levele nem maradt fenn.
[3] Ld. a 362. és 363. sz. leveleket.
[4] Haypál Benő (1869–1926) ref. lelkész, 1896 óta az akkor szervezett budai egyházközség papja. Ő eskette Ady Endrét Boncza Bertával. 1919. XI. 13-án levelet írt Petri Elek püspöknek, amelyben közli, hogy FL ajánlkozott segédlelkészül, fizetést nem kér, s ő, Haypál tud neki munkát adni. Az iktatókönyv szerint FL „XI. 19-én kineveztetett." (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi. hiv. ir. 1153/1919.) Az általa aláírt szolgálati bizonyítvány viszont csak az 1920. IX. 7–1920. X. 18. közötti időről szól. (U.o. 2193/1930.) – A tanítóval való ellentét részletei ismeretlenek.
[5] Sósvertike Baranya megyei, a szentlőrinci járáshoz tartozó község, 343 lelkes református gyülekezettel. 1918. I. 20. óta Schmidt Béla volt a lelkésze. A Takács József püspökhelyettes által a Kálvinista Szemle 1921. IV. 24-i sz.-ban meghirdetett állásra FL 1921. V. 9-én nyújtotta be pályázatát. (Ld. 367. sz.) A kért szolgálati bizonyítvány 249/1921. számmal, 1921. V. 3-i kelettel található meg FL hagyatékában. (MTAK Kézirattár Ms 4593/11.) Az állást 1922. VI-ban Ambrus György volt fiumei lelkész nyerte el.
[6] Utalás Assisi Szent Ferencre.

366. DOBOSSY ELEK – FÜLEP LAJOSNAK

Kaposvár 1921. V. 2.

Igen tisztelt Uram!

Nagyon kérem bocsássa meg egy ismeretlennek, hogy e levéllel és egyben nehány kéréssel zaklatom. Mentségemül szolgáljon, hogy az ismeretlenség csak egyoldalú és inkább formai, mert én az Ön írásait régebben ismerem és feleségem[1] nagybátyjával, Ripp-Rónai Józseffel és Márffy Ödön[2] barátommal sokszor beszéltünk Önről. – Magamról csak annyit, hogy pályámat, (katona tiszt voltam) melyre csak a sors szeszélye révén kerültem, – otthagytam s most egyelőre minden időmet a képzőművészetek és az evvel foglalkozó irodalom minél alaposabb megismerésére fordítom. Konkrét tervek evvel kapcsolatban a viszonyok miatt egyenlőre nem alakultak ki bennem.[3]

Miután az Ön írásai nekem már régebben a magyar képzőműv.[észeti] irodalom legkomolyabb értékeit jelentik, amelyek szellemében és irányában érzem a magamkereste célt is, – Önhöz fordulok ezúttal nehány apróbb kéréssel, – később, ha sze-

rencsém lenne esetleg személyesen is megismernem, – talán egyéb útbaigazításért is.

Most bátorkodom kérésemet rendben felsorolni:

1) A „Nyugat" 918 tavaszán Öntől egy cikksorozatot[4] hozott, (Európai művészet és magyar műv.[észet]) melynek valószínűleg befejező cikke a festészetről valamiért már nem jelent meg. Nagyon kérném, ha ezen cikk Önnek valamilyen formában megvolna, – szíveskedjen nekem maximum egy hét tartamára kölcsönözni.

2) A „Huszadik Század" valamelyik háborús évfolyamában megjelent Önnek Lázár Béláról egy cikke,[5] melyet én – sajnos – kikölcsönöztem és nem kaptam többé vissza. Nagyon kérem, szíveskedjék e szám datumát közölni, hogy megszerezhessem a kiadónál. Amennyiben Önnek e számból véletlenül felesleges példányai lennének, – egyet ebből is elkérnék egy hétre.

3) Én az Ön írásai közül csak azokat ismerem, melyek a Nyugatban, Huszadik Században, a Hétben és a A Ház-ban jelentek meg, – de bizonyára ezek közül is elkerülhette némelyik a figyelmemet.

Nagyon szeretném azonban, ha az Ön összes képzőművészettel foglalkozó írásait megismerhetném, – s ezért arra kérem, – ha ugyan evvel nem rovok Önre túl nagy terhet és egyáltalán lehetséges, – hogy szíveskedjék közölni, hogy hol és mikor jelentek meg Öntől cikkek. (esetleg könyv.)

4) Nagyon érdekelne és kérem ha csak nehány szóval is, – közölje velem, hogy jelenleg dolgozik-e és min?

Ezek után nem marad más hátra, hogy mégegyszer megkérjem, – ne vegye rossz néven, hogy ilyen hosszú levéllel és ennyi kérdéssel zavarom meg medinai nyugalmát.

Amennyiben a nagyon kért válasza alkalmával valami a kért dolgok közül elküldhető volna, kérném ajánlottan küldeni, nehogy valami elvesszen.

Rippl Rónai mester meleg üdvözletét tolmácsolva, vagyok őszinte tisztelője és híve

Dobossy Elek

Cím: Dobossy Elek, Kaposvár, Róma villa.
Rippl-Rónai József úr címén.

MTAK Kézirattár Ms 4586/14.
Kézírás.
Medinára írt levél.

[1] Dobossy Elek felesége, Anella Paris Rippl-Rónai Józsefné Lazarine Boudrion húgának árvája volt. 1910 óta Rippl-Rónaiék nevelték. 1973-ban halt meg.

[2] Márffy Ödönnel (1878–1959) FL fiatalkorában, Párizsban került közelebbi barátságba, bár már a Magyar Szemle „balszélfogó" asztalától, Budapestről ismerték egymást.

[3] A művészettörténeti irodalom nem regisztrál Dobossy-műveket; képzőművészeti érdeklődéséből feltehetőleg nem születtek megjelent írások.

[4] A Magyar művészet fejezetei a Nyugatban Európai művészet és magyar művészet (Bevezető rész „Magyar művészet" című tanulmányom folytatólagosan közlendő fejezeteihez.) = Nyugat, 1918. III. 16. 484–499. – Magyar építészet (Magyar művészet I.) = Nyugat, 1918. IV. 16. 682–694. – Magyar szobrászat (Magyar művészet II.) Ady Endrének. = Nyugat, 1918. V. 16. 807–821. A

magyar festészet című befejező rész három folytatásban jelent meg a Nyugat 1922. II. 16. 229–243., III. 1. 353–362. és III. 16. 383–398. számaiban.

[5] A magyar művészet. Lázár Béla: A magyar művészet jövője. Bp. Dick Manó, 1916. c. FL-írás a Huszadik Század 1917. 4. sz. 369–371. jelent meg.

367. FÜLEP LAJOS – NAGY IMRÉNEK

Medina (Tolna m.[egye])
1921. V. 9.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Alulírott tisztelettel bejelentem, hogy pályázatom a sósvertikei meghirdetett lelkészi állásra.[1]

Személyi adataim a következők: 1885. jan.[uár] 23-án születtem Budapesten. A teológiát Budapesten végeztem, az első lelkészképesítőt 1918 szept.[ember] 8-án, a második lelkészképesítőt 1920 szept.[ember] 16-án tettem le, mindkettőt jeles eredménnyel.[2] A közbeeső két évi gyakorlati időt a budai lelkész mellett töltöttem segédlelkészi minőségben.[3] 1920 október 18-ika óta Medinán (Tolna megye) működöm helyettes lelkészi minőségben, amiről a csatolt szolgálati bizonyítvány tanúskodik.

Többi okmányomat pótlólag fogom beterjeszteni.

A legmélyebb tisztelettel

Dr Fülep Lajos
ref.[ormátus] h.[elyettes] lelkész

MTAK Kézirattár Ms 4593/12. Külzetén: 403/1921 Május 25
Dr Fülöp pályázata Vertikére (későn jött) $\frac{497}{1921}$. sz. A felsőbaranyai ref. egyházmegye esperesétől. Jelentkezése későn érkezett be, figyelembe vehető nem volt. Kóros, 1921. június 2.
Nagy Imre esperes.
Rajta „Felsőbaranyai Egyházvidék pecsétje" feliratú körbélyegző.
Kézírás.
Kórosra írt levél.

Nagy Imre (1857–1923) kórosi ref. lelkész, 1911–1923 között a Felsőbaranyai Egyházmegye esperese.

[1] Ld. 365/5.

[2] Az első lelkészképesítő vizsga bizonyítványa 1918. IX. 18-án kelt (MTAK Kézirattár Ms 4593/5.), a második 1920. X. 12-én. (U.o. Ms 4593/9.)

[3] Ld. 365/4.

[4] Ld. 348/3. – A szolgálati bizonyítvány: MTAK Kézirattár Ms 4593/11.

368. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Medina, (Tolna megye.) 1921. V. 25.

Kedves barátom,

1918 ősze óta, amikor Szovátáról visszatértem Pestre vizsgázni s az oláhok miatt nem mehettem többé Erdélybe, nem láttalak és nem válthattam veled levelet.[1] Pedig ez alatt az idő alatt írtam neked háromszor is: mindig arra a hírre, hogy valaki olyan utazik arra felé, aki elviheti a levelem, leültem, írtam neked, de mégis csak a fiókomban maradt, mert nem volt, aki elvigye. Most is a fiókomban vannak ezek a levelek[2] – jó lesz a jövendő historikusok számára.

Istenem! mindig arra készültem, hogy a ti tájatokra megyek s most úgy látszik, te jössz erre mifelénk. Ezt se bánom, csak legalább sikerüljön, hogy te légy ennek a kerületnek a püspöke![3] Emlékszel, mikor 3 éve együtt bámultuk Kováts izzadását és Sebestyén homlokát az impozáns fekete nyakkendő felett?[4] akkor még nem gondoltuk volna, hogy az egyikük valaha valamiben neked komoly konkurrens lesz s a másik irányító potentát. Buták és gonoszak az emberek, ilyeneket kiáltanak ki vezérekül – ők pedig vállalják.

Tegnapelőtt fejeződött be a szekszárdi lelkészi konferencia[5] (19-től 23-ig tartott), itt volt Kováts is, gondolhatod miért, szerencsére eredmény nélkül, mert a Tolnai tractus nagy része már le is szavazott melletted (Göde[6] aznap reggel szavaztatott, mikor Kováts érkezett), másik része is – 1–2 kivétellel – melletted fog állni. Ha minden tractusban olyan fölényed volna, mint itt, nyugodtan lennék. Ezt az egykettőt is csak kisgazdapárti agitációval meg fenyegetésekkel vették le a lábáról, köztük egy olyat, aki B.[ilkei] Pap mellett adott ki 2 körlevelet s végül – Kovátsra szavazott. Ebből mindent megérthetsz – az illetőt is.

Magamról, ha érdekel, röviden! 1919 tavasza óta boldog házas vagyok. Elvettem Gábor Zsuzsánna ref.[ormátus] hajadont,[7] a Leánydiákszövetség volt titkárát, aki minden evangéliumi munkámban hűséges segítő társam. Existenciális szempontból a lehető legrosszabb körülmények között élek: mégis múlt ősszel kineveztek adminisztrátornak egy öreg Sobri Jóska mellé,[8] akihez fogható gazembert sok világjárásomban se láttam soha. Azóta itt kínlódom, őrlődöm, pusztulok – s várom, hogy valahol parochia üresedjék. De amint üresedik – el is paklizzák úgy, ahogy te talán, e kerületben egyelőre előkelő idegen, el se tudod képzelni. Sokan siratnak engem – de eddig senki se segített. Pedig nemcsak rólam van szó: az a munkám,[9] ami most készül (persze nagyon szakadozottan, ahogy ép az itteni állapotok engedik) azt hiszem akkor is ifjú és friss erejű lesz, amikor a mostani egyházpusztítók dédunokáinak az emléke is kimúlt ebből az ő szennyes világukból.

De a jó Isten bizonyára tudja, mit akar velem, s azt is, mit az Egyházzal. Mint ahogy tőle várjuk a döntést a püspöki szék ügyében is, mi, akik te érted Őhozzá imádkozunk.

Isten áldjon, kedves Laci, ha majd lélekzethez engednek jutni pesti jó barátaid, írd rá egy papírra a neved és küldd el, hadd lássam régen látott kezedvonását. Ha a Fő-

tiszteletű asszony veled van, akkor most, ha Kolozsvárott, akkor később, de ne felejtsd el legmélyebb tiszteletemet átadni.

A régi szeretettel ölel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. C 141. Ravasz László iratai. Levelek. Megj.: Ráday-évkönyv IV–V. 186–187. Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] FL és Ravasz László az I. világháború idején, legkésőbb 1917-ben ismerkedett meg személyesen Budapesten. Ravasz ekkor az erdélyi ref. egyházkerület püspökhelyettese volt, FL még nem fejezte be a teológiát. FL tanulmányai végeztével Erdélyben szeretett volna lelkészként elhelyezkedni, ezért 1918. IV. 4-én az Erdélyi Református Püspöki hivatalhoz fordult (323/1918.) s kinevezést kért, amit 1918. V. 21-én kapott meg Szovátára. 1918 tavaszán és nyarán az erdélyi egyházkerület részéről többnyire Ravasz László intézte FL ügyeit. Különféle felmerült nehézségek miatt azonban 1918. IX. 10- én FL lemondott szovátai állásáról s más erdélyi állásért folyamodott (Erdélyi Ref. Püspöki Hivatal 1486/1918.), végül azonban nem ott, hanem a Dunamelléki Egyházkerületben Baracskán, utóbb pedig Budapesten kapott segédlelkészi kinevezést. 1919-es és 1920-as diplomáciai kiküldetései miatt, majd egyetemi tanárrá történt kinevezésekor egy időre elhalasztódott falura költözése és lelkészi működésének kezdete. Erre 1920. októberében, Medinára történt kinevezésekor került sor.

[2] A levelek nem maradtak fenn.

[3] Petri Elek dunamelléki püspök 1921. III. 3-án bekövetkezett halála után a budapesti Kálvin-téri lelkészi posztra Ravasz Lászlót hívták meg. Ravasz 1921. III. 15-i táviratában azt válaszolta a meghívásra, hogy „jelenlegi helyzetem erkölcsi súlya és kerületemnek tartozó hálám csak úgy engedi a parochia elfogadását, ha azzal együtt püspöki megbízatás jár." (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki iratok, 11. doboz „Püspökségem iratai" c. csomó). Szilassy Aladár III. 18-i válaszában azt írta vissza, hogy püspökké választását nem garantálhatják, de jelölésének feltétele, hogy a Dunamelléki Egyházkerületben szolgáló lelkész legyen. (U.o.) A püspökválasztási hadjárat során a jelöltek érdekében ill. vetélytársaik ellen számos röpirat született; a Ravasz László megválasztását ellenzők egy része az Egyházi Törvények 181.§-ára hivatkozott: „Mindenik egyházkerület az egyházkerület kebelében működő lelkészek, lelkészjellegű tanárok közül élethossziglan az anya-, és missziói egyházközségek presbyteriumainak szavazásával püspököt választ." Mivel Ravasz mindeddig az Erdélyi Egyházkerületben viselt tisztséget, hogy indulhasson a Dunamelléki Egyházkerület választásán, V. 3-án megválasztották Kálvin-téri lelkésznek. A választási harcban ellenfelei szabadkőműves múltja miatt is támadták, noha már 1917. II. 8.-án kilépett a szervezetből. A szavazás eredményét VI. 26-án állapította meg a Darányi Ignác főgondnok vezette bizottság: a 335 szavazat közül Ravasz László 208, Kováts J. István teológiai tanár 59, Takács József püspökhelyettes, ceglédi lelkész 40, Nagy Ferenc pesti esperes 19, Hamar István teológiai tanár 4, Bilkei Pap István teológiai tanár 3, Szabó Aladár budapesti lelkész 2 szavazatot kapott. (Kálvinista Szemle, 1921. VII. 3. sz.) Ravasz IX. elején érkezett meg Kolozsvárról családjával Budapestre, püspöki beiktatására X. 2-án került sor. A továbbiakban is az 1916 óta egyházkerületi főjegyzőként, azaz püspökhelyettesként szolgáló Takács József maradt a püspökhelyettes.

[4] FL itt a Kálvin-Szövetség 1918. I. 29.–II. 1-i III. téli konferenciájára utal. Kováts J. István I. 29-én A keresztyénség társadalmi erői a múltban címmel tartott előadást, Sebestyén Jenő pedig I. 30–31-én A predesztináció és problémái címmel. Ehhez I. 30-án FL is hozzászólt, amelyről kivonatos ismertetés jelent meg: „alapvető fontosságú a metafizikai és etikai vonal közti különbség. Minden filozófiai gondolkodás alapja a gondolatok viszonya. Itt a szabadság és a megkötöttség viszonyáról van szó. Ezt a kettőt a legerősebben ki kell élezni, hogy tisztán megkülönböztessük a fogalmakat. A predesztináció kell, hogy minden vallásfilozófiának alapja legyen. Két világnézet van: a vallásos és a tudományos. Ez a kettő sohasem egyenlítődhetik ki egymással." (Prot. Egyházi és Iskolai Lap 1918. 7. sz. II. 17. 67–68.)

Sebestyén Jenő előadásának másnapi második részéhez Ravasz László is hozzászólt, megállapította egyebek között, hogy a predesztinációról három szempontból lehet vitatkozni: vallásbölcseleti, teológiai és gyakorlati szempontból, s hogy „a vallásbölcseletire FL mutatott rá előző nap." (U.o. 77. p.)

[5] A szekszárdi lelkészi konferencia 1921. V. 19–22-én volt. Bevezetésül Kátai Endre esperes tartott áhitatot, Göde Lajos és Sebestyén Jenő előadása után d.u. 4 órakor FL tartott előadást Általános keresztyén vagy református? címmel, 22-én este 7-kor templomi vallásos estély volt, amelyet FL imája és igeolvasása nyitott meg. A konferencia zenei műsorain FLné énekelt. Az Általános keresztyén vagy református c. előadásról a helyi lap így írt: Egész előadását jellemezte a filozófiailag művelt elmének éles logikája. A keresztyén felekezetek egyetemes értékeinek elbírálását illetően új szempontokat mutatott meg. (Tolnamegyei Újság, 1921. V. 28. Ms 4601) 17–18. Ld. még 371/7.

[6] Ld. 348/4.

[7] Az esküvő 1919. VI. 9-én volt a Kálvin-téri templomban.

[8] Utalás Arany Antalra. Ld. 348/3.

[9] FL valószínűleg Firenzében elkezdett, befejezetlen Dante-könyvén dolgozott tovább. Utóbb két rövidebb Dante-tanulmányt publikált: Dante (Részletek a tízes években írt nagy Dante-tanulmányból) címmel (Nyugat, 1921. IX. 16. 18. sz. 1369–1382.), és Dante címmel (Hit és Élet, 1921. IX. 25. 17. sz. 1–3.). – Lehetséges az is, hogy egy más, ezidőtájt ugyancsak firenzei tanulmányai folytatásaként készülő műről, egy a misztikusokról szóló könyvről van szó. (Vagy a kettő egy.) FL könyvtárában számos e témával kapcsolatos, a 20-as évek elején publikált kiadvány található; hagyatékában fennmaradtak e munkához készült jegyzetek ill. fogalmazványtöredékek (MTAK Kézirattár Ms 4583/3.), az időpontot az valószínűsíti, hogy a jegyzetekhez néhány esetben 1921-ből való, Medinán készült egyházi iratok hátlapját használta fel. Ld. még 398/5., 491. sz., 533. sz., 564/3. és 570/3.
Ravasz László már ismeretségük kezdetén ismerte FL Dantéról írt, a Műveltség Könyvtárának készült tanulmányát. Megnevezetlen közös ismerősüknek a következőket írta: Olvasom a Fülep Lajos Dante-jét. Add át neki meleg kézszorításom; kevés ilyen szép dolgot olvastam. Ne is foglalkozzék soha mással, mint Danteval, a gótikával, scholastikával, általában a középkori új synthesisekkel. (1917. I. 13. MTAK Kézirattár Ms 4593/59.)

369. SZAPPANOS GYULA – FÜLEP LAJOSNAK

Csót-tábor, 1921. VI. 17.

Kedves Lajosom!

Leveled,[1] a te kedves, meleg, szerető írásod nagy öröm volt nekem, az egyébként örömtelen sorsomban. Irántad való ugyanolyan érzéssel vettem és olvastam, mint amilyen azt diktálta neked. Családi ügyben 10 napig távol voltam, csak ma 17-én kaptam meg, ezért maradt el eddig is a válasz. Családomat kiutasították a szerbek. Őket kellett elhelyeznem. Ideiglenesen Öcsényben, Szilágyiéknál[2] hagytam a famíliát, remélve, hogy a megszállás hamarosan megszűnik.[3] Ha ez nem következnék be, pár hónapon belől, akkor majd Pilisen helyezkedünk el, ahol az eshetőségekre tekintettel már béreltem is lakást.

Irántam érzett szeretetednek és rokonszenvednek kifejezése, melyet leveled tolmácsolt, megvallom, nem lepett meg. Úgy éreztem, hogy így kell annak lenni, nem is lehet másképpen. Hiszen a te érzésed az enyémnek a reflexe, – és megfordítva. – Mégis azt a szeretetet, azt a barátságot, melyet te nyújtasz felém, valami megkülön-

böztetett érzéssel fogadom, mert tudom, hogy az megtisztelő reám nézve annál a fajsúlynál fogva, melyet a te nagy tudásod és egész egyéniséged képvisel. Amikor ezt az utolsó mondatot leírom, nekem is hangsúlyoznom kell valamit. Azt, hogy nem tartozom azok közé, akik mások hiúságát szeretik legyezgetni. Sőt az én meggyőződésszerű igazságomat meg szoktam mondani még akkor is, ha az kegyetlennek látszik vagy ha abból magamra egyenesen hátrány származnék is. Ennek a földön futója vagyok ma is. Ezért nem valami nagy népszerűségnek örvendek paptársaim között, kivéve azt az igazán egy-két jóbarátot, akik annyira közelemben vannak, hogy előttük lelkem kinyitott könyv. De így vagyok a másik irányban is. Az igazi tudás, jóság, szeretet, akarat előtt mindenkor készséggel minden hátsó gondolat nélkül meghajlok és elismerem azt, bárminek láttassék is elismerésem. De az utóbbira mily ritkán adódik alkalom, oh boldogságos Isten, egy egész emberi életen át! A veled való megismerkedés egy ilyen ritka alkalmat szült. *Mint kezdeményező,* ízléstelenségnek tartottam volna ezt *szemtől-szembe* néked megmondani már akkor, midőn ennek mások előtt kifejezést adtam. Leveled olvasása után azonban jólesik ezt megmondanom, mert tudom, hogy soraimból kiolvasod nemcsak a szeretetet, de a minden elfogultság nélküli őszinteséget is.

Remélem — és szeretném, ha a nyár folyamán már ismét találkozhatnánk. Erre a legjobb alkalom volna természetesen, ha a szerbek mielőbb kivonulnának. Alsónyéken, ahová a legmelegebb szeretettel várunk és — elvárunk benneteket. De ha a szerbek nem mozdulnak, akkor is inkább Őcsényben ugye, majd ha Gödéékkel mentek, mint a medinai „korhadt vén fa" árnyékában?![4] Itt katonai körökben úgy beszélik — azt hiszem ők is csak remélik, — hogy a szerbek júliusban kitakarodnak. Az bizony nagy ünnepnap volna nekem. Feleségem megvigasztal azzal, hogy híveim otthon nagy kitartással és hűséggel várnak reám. Az intrika nem ártott semmit, sőt ha rövidesen visszamehetnénk, nagyobb szeretettel fogadnának bennünket, mint valaha. Hát ha az Isten úgy akarja, ebből a keserűből is édeset hozhat még ki számunkra.

Egy örvendetes hírt is közlök veled. B[uda]pesten átutazva hallottam meglehetősen benfentes helyről, hogy minden reménységünk meglehet arra, hogy Ravasz már most abszolút többséget nyer.[5] Megerősíteni látszik ezt a hírt az a körülmény is, hogy Kovács Istvánnal[6] találkozva szokatlanul nagy hidegséget tapasztaltam részéről.

Hálásan megköszönve Nagytiszteletű Asszonynak rólam formált jóvéleményét, kérlek add át tiszteletteljes kézcsókomat, téged pedig meleg, őszinte, baráti szeretettel ölellek:

Szappanos Gyula

MTAK Kézirattár Ms 4589/284.
Kézírás.
Medinára írt levél.

Szappanos Gyula (1885–1927) ref. lelkész, 1913-tól Alsónyéken szolgált, az I. világháború éveiben tábori pap. Alsónyék szerb megszállása idején, 1921. I.-ban dunaföldvári adminisztrátor, III.-ban a Csót-tábori leszerelőtáborba került. IX.-ben visszatért Alsónyékre, 1926-tól Bátaszéken lett lelkész.

[1] A levél nem ismeretes.
[2] Ócsényben Szilágyi Béla volt a lelkész, Fl. és Szappanos Gyula közeli barátja.
[3] Dél-Magyarország szerb megszállása 1921 őszén szűnt meg.
[4] A „korhadt vén fa" utalás Arany Antal medinai lelkészre. Ld. 348/3.
[5] Ld. 368/3.
[6] Kováts J. István teológiai tanárra utal, aki ugyancsak indult a püspökválasztáson s aki Ravasz László után a legtöbb szavazatot kapta. Ld. 368/3.

370. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Medina, 1921. VII. 26.

Nagytiszteletű Esperes úr! Kedves Bátyám!

Folyó hó 21-én kelt szíves sorait[1] vettem s a bennük kifejezett kívánságnak a legnagyobb készséggel teszek eleget, ha utóbbi időben megint meglehetősen megrendült egészségi állapotom megengedi. De remélem, hogy akkorára össze tudom szedni magam. A belém helyezett bizalmat hálásan köszönöm.

Egyúttal azon tisztelelteljes kérésem terjesztem elő, kegyeskedjék számomra sürgősen *szolgálati bizonyítványt* küldeni. Azért kérem ilyen sürgősen, mert a Kálvinista Szemlében megjelent tahitótfalusi lelkészi állásra a pályázat,[2] de nem három héttel, hanem csak kettővel a pályázat lejárta előtt jelent meg. Már pedig, amíg innen a posta Szentgyörgyre megy, meg vissza jön, abba esetleg tíz nap, a legjobb esetben nyolc nap telik, s így a pályázatom éppen-éppen hogy megérkezhet Dabasra. Ha valahogy valami kis akadály történik, tán meg se érkezik. Ezért kérem olyan nagyon a postafordultával való megküldést.

Tekintettel arra, hogy Nagy esperes úr igen ragaszkodik a törvény pontos betartásához, kérem a szolgálati bizonyítvány kiállítása körül az E.[gyházi] T.[örvények] II.§16. tekintetbe vételét,[3] mely szerint „a szolgálati bizonyítvány csak akkor fogadható el, ha igazolva van benne, hogy a pályázó nem áll fegyelmi vizsgálat vagy választhatósági jogát felfüggesztő ítélet hatálya alatt." Attól tartok, ha ez nincs benne expressis verbis, esetleg kifogásolja. A magam részéről viszont azt nagyon szeretném s erre különösen megkérem kedves Bátyámat, igtasson bele egy-két jó szót, aminek hatása alatt talán eljönnek olyan messziről is meghallgatásomra, mert nincs ott helyben senki, aki az ügyemet mozgassa.

A legmélyebb tisztelettel
alázatos szolgája

Fülep Lajos
h.[elyettes] lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 235/1921.
Külzetén: Érk. 921-VII. 28. lelkész – – Medina, egyh. adókivetés – szolg. biz. i. sz. 235.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.

[2] A tahitótfalui lelkészi állásra, amely már több mint egy éve megürült (Kálvinista Szemle, 1920. IV. 11.), a gyülekezet Pápay Istvánt hívta meg, de a döntést az egyházkerületi bíróság megsemmisítette. (Kálvinista Szemle, 1921. IV. 17.) A lap VII. 24-i számában (252.) VII. 12-i kelettel Takács József pályázatot hirdetett, a jelentkezéseket VIII. 8-ig Nagy Ferenc espereshez Alsódabasra kellett küldeni. A gyülekezet és Pápay István fellebezést nyújtott be a meghívás felfüggesztése miatt, de a választást érvénytelennek jelentették ki. Tildy Zoltánt választották meg lelkésznek, aki 1930-ig szolgált Tahitótfaluban.

[3] Ld. 355/3. FL itt szó szerint idézi a törvénycikk utolsó bekezdését az 1906-os kiadásból.

371. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Medina (Tolna m.), 1921. VII. 26.

Kedves Barátom,

szívből gratulálok a gyönyörű eredményhez.[1] Ha kártyás ember volnék, azt mondanám, úgy drukkoltuk össze, nem annyira a szavazatokkal, mint inkább azzal, hogy „nyomtuk", mint a huszonegyet játszó lassan kinyomja az első kártya mögött levőt. Ha valamelyikünk a szavazatbontás előtt Pesten járt – mint jó magam is –, azt az itthon levők megostromolták: mi hír? Ennek a választásnak külön fejezete az a drukkolás, és aggodalom, amit kiálltunk. Olyan emberek, akik téged sohase láttak, se hallottak, úgy drukkoltak érted, mint az életükért. Különösen a tolnaiak, a mi kettőnk[2] kivételével egy sem ismer személyesen, mégis – egy-kettőt letudva – mind rád szavazott. De, mondom, nemcsak rád szavazott, hanem reszketett érted. E körül Gödének vannak nagy érdemei. Számot is tartanak rá – az esperes[3] már meg is mondta Szilassynak –,[4] hogy ezt a tractust látogatod meg elsőül.

Magam is óhajtom, noha egyúttal azt is óhajtom, hogy én már ne legyek akkor itt. De nem ám azért, hogy elkerüljelek, hanem ellenkezőleg azért, hogy közelebb legyek hozzád. Nem gondoltam, hogy püspökséged első heteiben már kéréssel megyek a nyakadra, de mit csináljak, muszáj. Hogy itt nem bírom ki, talán már jeleztem múltkoriban írt levelemben. Nem akarom részletezni a dolgot, de kérlek, vedd szó szerint, amit mondok: itt elpusztulok. Most ki van írva a tótfalusi (Tahi-tótfalu) lelkészi állásra a pályázat,[5] s én megpályázom. Senkim más, aki ott valamit tehetne értem, egyedül te. Az esperes, Nagy Ferenc,[6] rosszakaróm, előttem teljesen ismeretlen okból. Életemben tán egyszer beszéltem vele s nemcsak hogy nem bántottam meg, de igen előzékeny voltam vele. Egyszerűen, azt hiszem, megérezte a *más embert.* Ő tehát nem fog támogatni. Te azonban, ha akarod, megcsinálhatod a számomra a dolgot, ha eltérsz az eddigi sablontól s úgy lépsz föl az érdekemben, ahogy azt megteheted, a törvény nem akadályoz: akár behívatod magadhoz az előljárókat, akár kiküldesz valakit. Legjobban örülnék neki, persze, ha meghívnának. Mert ilyen messze, engem meghallgatni, aligha fognak eljönni. Egy év óta olyan disznóságok történtek az állások betöltése körül, hogy ha nem lépsz föl erélyesen, a legnagyobb bajok lesznek, később helyrehozhatatlanok.

Ha én oda jutnék – amivel, mondhatom, az életemet mentenéd meg – részt vehetnék a pesti munkákban is, többek között a Kálvin-szövetségben[7] is, amelyet, úgy

képzelem, újra életre fogsz kelteni. De minden egyébben is rendelkezésedre fogok állhatni.[8] S ha egyszer helyben leszek, azt is megígérem, sohasem fogok többé semmit se kérni. Mert egyszer is nagyon kínos. De nem az én szégyenem, hogy így van.

Isten áldjon és segítsen meg.

Szeretettel ölel

Fülep Lajos

Ha a tahi-tótiak hajlandók volnának magukénak választani, de esetleg félnek a költségtől, hogy ilyen messziről kelljen nekik odahurcolkodtatni, megnyugtathatod őket, hogy hurcolkodni csak Pestről kell, mert ott van mindenem.

Dunamell. Ref. Ek. Lt. C 141 Ravasz László iratai. Levelek.
Közölve Ráday Évk. IV. 187–188.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A püspökválasztásra utal. Ld. 368/3.
[2] Utalás Göde Lajosra. Ld. 348/4.
[3] Az esperes: Kátai Endre.
[4] Szilassy Aladár (1847–1924) jogász, a közigazgatási bíróság másodelnöke, világi részről vezető szerepet játszott a ref. egyház életében. Ő alapította a KIE-t (Keresztyén Ifjúsági Egyesület.)
[5] Ld. 370/2.
[6] Ld. a 373. sz. levelet.
[7] Kálvin Szövetség 1908-ban alapított belmissziós társaság, elsősorban társadalmi problémák megelőzésével ill. társadalmi kérdések orvoslásával foglalkozott.
[8] Az I. világháborút követően a ref. egyházon belül kiteljesedő belmissziós mozgalom nyomán felvetődött az általános keresztyén – református ellentét. Az általános keresztyénséggel szembeállított történelmi kálvinizmus fő hangoztatója Sebestyén Jenő teológiai tanár volt, aki a ref. egyház hitvallásaihoz való ragaszkodást képviselte. A történeti kálvinizmus és a belmissziós munka körüli vita elsősorban a Dunamelléki egyházkerületben éleződött ki. Ravasz László püspökké választása után igyekezett feloldani a feszültséget; álláspontja szerint „egyháziasítani kell az egyesületi keresztyénséget, evangelizálni a történeti egyházat." A Ravaszéhoz hasonló álláspontot hangoztatott FL a Szekszárdon, 1921. V. 20-án tartott lelkészi konferencián (ld. 368/5.), „Általános keresztyén vagy református? címmel tartott előadásában. Azt vizsgálta, kizárja-e egymást a két mozgalom, vagy valamilyen viszonyban, ill. korrelációban van-e egymással. FL a szükségszerű korreláció mellett foglalt állást. Valószínűleg ennek az ellentétnek a feloldásában remélt Ravasz László segítségére lenni a Pesthez közel eső Tahitótfaluban való megválasztása esetén.

372. FÜLEP LAJOS – NAGY FERENCNEK

Medina (Tolna megye) 1921. VIII. 2.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Tisztelettel alulírott ezennel beterjesztem pályázatomat a tahi-tótfalui meghirdetett lelkészi állásra.[1] Mellékelten csatolom lelkészi oklevelem másolatát és szolgálati bizonyítványomat.[2]

Méltóztassék megengedni, hogy a hivatalos okmányokon kívül még egyet-mást előadjak pályázati kérvényem támogatására:

A lelkészi pályára a hivatás érzéséből léptem, miután már egyéb képesítésem is volt és más téren is működtem. A budapesti Tud.[omány] Egyetemen kitüntetéssel doktori oklevelet szereztem a bölcsészeti szakon, tanítottam a budapesti Kereskedelmi Akadémián és az Iparrajziskolában,[3] több évet külföldön töltöttem tanulmányokkal foglalkozva, a m.[agyar] kir.[ályi] vall.[ás] és közok.[tatásügyi] minister támogatásával. A magyaron kívül bírom a német, angol, francia, olasz és spanyol nyelveket. Tudományos munkáim könyvben és szakfolyóiratokban jelentek meg, melyek alapján 1913-ban nekem ítéltetett Budapest székesfőváros Ferenc József-tudományos díja.[4] Külföldi tudományos társulatokban előadásokat tartottam.[5]

Mindezeket nem azért hozom föl, hogy reájuk alapítsam pályázati igényem jogcímét, hanem csupán annak megvilágosítására, hogy mindezeknél és minden egyébnél előbbre helyeztem Isten országának építését és a magyar népnek lelki-szellemi nevelését és mindent odahagyva, ennek a feladatnak szenteltem magam egész erőmmel és odaadásommal. A második lelkészi vizsga letétele után azonnal kimentem gyülekezeti munkára,[6] még pedig olyan falusi gyülekezetbe, ahol évek óta a legáldatlanabb viszonyok uralkodtak, a béke teljesen föl volt dúlva, a templom látogatatlan stb. Önálló hatáskörű adminisztrátorrá neveztetvén ki, fáradságot nem kímélve fogtam a gyülekezet újra-építéséhez és sok türelem árán Isten segítségével sikerült is benne a rég óhajtott békét megteremtenem, az egyháztagokat a templomba lassanként visszaszoktatnom, az egyház megrendült tekintélyét helyreállítanom. Minden eszközt megragadtam e cél érdekében s kezdettől fogva meghonosítottam a vasárnapi iskolát, biblia-estéket, külön foglalkoztam az ifjúsággal, a felnőttek oktatásával (a téli évszakban az estéket a bibliai és erkölcsi tanításokon kívül egészségtan, történelem, számtan stb. tanítására használván és használtatván.)

Ez a munkám, ez a törekvésem: de nem dicsekszem benne, hanem csak a Krisztus keresztjében, melyet hordoznom bőven volt alkalmam.

Az Ő nevével ajánlom magam Nagytiszteletű Esperes Úr és a nagyérdemű Presbiterium jóindulatába.

A legmélyebb tisztelettel alázatos szolgája

Fülep Lajos
ref.[ormátus] h.[elyettes] lelkész

A nagyérdemű presbiteriummal van szerencsém közölni, hogy működési helyemnek (Medina, Tolna m.[egye] vasúti állomása Hídjapusztaapáti a Budapest (Kel.[eti] p.[álya]u.[dvar]) — szekszárdi vonalon. Előzetes értesítésre a presbiterium kiküldöttjeit az állomáson kocsi fogja várni.

F.[ülep] L.[ajos]

MTAK Kézirattár Ms 4593/164.
Külzetén: Nagytiszteletű Nagy Ferenc esperes úrnak Alsódabas Dr Fülep Lajos h. lelkész pályázati kérvénye a tahi-tótfalui lelkészi állásra 2 melléklettel.
Kézírás.
Alsódabasra írt levél.

[1] L.d. 370/2.

[2] A lelkészi oklevél nincs meg FL hagyatékában. A szolgálati bizonyítványt Kátai Endre állította ki 1921. VII. 28-án (MTAK Kézirattár 4593/13–14. 2 pl.)

[3] FL bölcsészdoktori oklevele 1912. VI. 8-án kelt, filozófiából, művészettörténetből és olasz-nyelv- és irodalomból doktorált summa cum laude eredménnyel. (MTAK Kézirattár Ms 4592/23.) – 1915 tavaszától kezdve, majd az 1915/16-os tanévben helyettes tanárként franciát tanított a Budapesti Társulati Kereskedelmi Akadémia felsőkereskedelmi iskolájában. – 1915 őszétől 1918-ig művészettörténetet is előadott a Budapesti Községi Iparrajziskola női továbbképző tanfolyamán. Itt 1920-ig szerepel a neve a tanárok listáján.

[4] A Főváros által 1892-ben alapított Ferenc József koronázási jubileumi ösztöndíját a tudományos irodalom kategóriájában FL 1913-ban kapta meg. A díj „nem a bevégzett tehetségeket akarja megkoronázni, hanem támogatni kívánja azokat, akik a magyar tudományos irodalom, szépirodalom, művészet (festészet, szobrászat, építészet, zene), valamint a kereskedelem és ipar területén rátermettségüknek már nyilvánvaló jelét adták..."

[5] A külföldi előadások: a firenzei Biblioteca Filosoficában Nietzsche-ről 1910. II. 13-án, majd La memoria nella creazione artistica címmel 1911. I. 29-ben, ez utóbbinak kapcsán II. 11-én külön vitaülést rendeztek.

[6] Medinai lelkészségére utal: ld. 348/3.

373. FÜLEP LAJOS – NAGY FERENCNEK

Medina, 1921. VIII. 2.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

A hivatalos kérvényen[1] kívül, kérem, méltóztassék megengedni, hogy privátim is előterjesszem kérésemet.

Talán némi merészségnek látszik részemről, hogy éppen én kérem kegyes támogatását, aki nem tudtam szimpátiáját kivívni,[2] de teszem azt abban a reményben, hogy esetleg aggályai velem szemben azóta már eloszlottak, miután egy év leforgása alatt bebizonyítottam, hogy nem diplomáim számát akartam a lelkészivel szaporítani, hanem testestől-lelkestől Krisztus és az egyház szolgálatába szenteltem magam. Egy év ugyan még nem nagy idő, de ha Nagytiszteletű Esperes Úr ismerné azokat a körülményeket, amelyek között ez az idő eltelt s azt a mérhetetlen sok szenvedést, amelyet hivatásom teljesítéséért elviseltem – tanúm rá Kátai Endre N[agy]t[iszteletű] esperes úr-, akkor meggyőződnék arról a hűségről, mellyel helyemen kitartottam.

Ami más téren való működésemet illeti: a legszigorúbb fegyelem ideáljával léptem a lelkészi pályára s ezt a mértéket első sorban magamra alkalmaztam, alkalmazom és kívánom is mindig alkalmazni. Ezért soha püspököm tudta és engedélye nélkül egy lépést sem tettem s amikor 1919-ben külföldre mentem, ő maga ezzel küldött s oszlatta el aggodalmaimat: „csak menjen, ez most minden másnál fontosabb."[3] S hogy mekkora szolgálatot tettem a magyarság ügyének, erősen hiszem, egykor még nyilvánvalóvá lesz mindenek számára.

De ha valaha miben vétettem is, a lefolyt év alatt levezekeltem. Senki és semmi más támogatóm nincs, mint a munkám, a szenvedésekben kipróbált türelmem, alázatosságom és jóra való igyekezetem. Isten színe előtt merem mondani, hogy ha N[agy]t[iszteletű] Esperes úr működésemet és törekvésemet látná, megtisztelne jóin-

dulatával és megsegítene támogatásával — amire kérem is a mi megbocsátó és szerető Urunk nevében.

Alázatos szolgája

Fülep Lajos
h.[elyettes] lelkész

MTAK Kézirattár Ms 4593/18.
Kézírás.
Alsódabasra írt levél.

[1] Ld. a 372. sz. ugyancsak VIII. 2-i keletű levelet.
[2] FL alighanem joggal tartott Nagy Ferenc ellenszenvétől: a Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. között 875/1919. sz. a. Nagy Ferenc beadványban sürgeti a forradalmakban szerepet vállalt lelkészek felelősségre vonását, adott esetben lelkészi oklevelüktől való megfosztását is.
[3] A püspök: Petri Elek ld. 348/1. Egy a hagyatékában fennmaradt feljegyzésben FL így ír: Petri nélkül egy lépést se tettem, ő biztatott, menjek (t.i. itáliai diplomáciai kiküldetésére). (MTAK Kézirattár Ms 4592/83.)

374. FÜLEP LAJOS — NAGY FERENCNEK

Medina (Tolna m.[egye])
1921. VIII. 8.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Mellékelten pótlólag van szerencsém megküldeni a keresztlevelem. Mivel még nincs gyakorlatom a pályázásban, (bár sose is tennék rá szert!), az E.[gyházi] T.[örvények][1] pedig expressis verbis csak a szolgálati bizonyítványt és oklevelet említi csatolandó okmányokként, azt hittem — pedig már szinte azon a ponton voltam, hogy a keresztlevelet is a borítékba tegyem, —, hogy másra nincs is szükség. Nagyon köszönöm, hogy e mulasztásra figyelmeztetni kegyeskedett.

Egyúttal hálásan köszönöm szíves fölvilágosító sorait is.[2] Legjobb szeretném ugyan, ha erről a dologról — föltéve, hogy addig még marad belőle valami, de én hiszem, hogy nem — alkalomadtán szóbelileg érintkezhetnénk, mert úgy érzem, hogy akkor egy pár szóval minden teljesen tisztázódnék. Kívánsága elől azonban semmiképp sem akarok kitérni, sőt örülök a jóindulatú bíztatásnak.

Mindenekelőtt azonban nekem is el kell oszlatnom egy tévedést N[agy]t[iszteletű] Esperes Úr részén. Én ugyanis nem tételeztem föl N[agy]t[iszteletű] Esperes Úrról s ilyen gyanúnak tehát kifejezését sem adhattam, hogy irántam „ellenséges" indulattal viseltetik.[3] Nem tételezhettem föl, mert tudtommal semmi okát sem adtam és súlyos meggyanúsítás lett volna egy lelkipásztorral szemben, hogy ok nélkül ilyen indulatot táplál valaki ellen. Nekem mindössze az az impressiom volt, hogy N[agy]t[iszteletű] Esperes úr valami miatt bizalmatlan velem szemben, illetőleg, hogy nincsen egészen meggyőződve szándékaim komolyságáról a lelkészkedést illetőleg. Ha tényleg így áll a dolog — nem vitatom, csak mint akkori impressiomat közlöm — elismerem, nem egészen ok nélkül való volt. Hiszen Ön engem közelebbről nem ismert, de esetleg

hallott rólam, hogy közben künn jártam Olaszországban, továbbá hogy a Külügyministerium kötelékébe tartoztam[4] – nem minden alap nélkül gondolhatta tehát rólam, ha csakugyan gondolta, hogy olyan ember vagyok, aki se ide se oda nem tartozom egészen s egyszerre két lovon is akarok ülni. Nagyon valószínűnek tartom, hogy hasonló körülmények között hasonló esetről magam is így gondolkoztam volna. Elvégre olyan valakinek, akivel az ember egyszer-kétszer találkozott, – nem ismerheti az eszejárását és – mint a régiek mondták – a szívejárását. Hogy nekem milyen kínos volt minden perc elvonása igazi hivatásomtól, azt csak én tudtam és néhány intimusom, akikkel az aggodalmaimat közöltem. Azonban olyan ponton fogtak meg engem, amelyen sohasem tudtam ellenállni, azt mondták: kötelesség megtennem, amihez – nexusaim révén – csak nekem van utam és módom s így, akármennyire is ellenkeztem, vállalnom kellett a rámrótt föladatot. De csak azzal a föltétellel, s magamban is azzal az elhatározással tettem, hogy amely pillanatban megfeleltem missiomnak, le is mondok róla – mint ahogy rettenetes türelmetlenül vártam a napot, hogy a lelkészi diploma végre kezemben legyen s én kimehessek gyülekezeti munkára. Az volt a szándékom és tervem, hogy amint kezemben az oklevél, egy napot sem töltök tovább Pesten, hanem rögtön kihelyeztetem magam és megyek s éppen akkor, mikor e vágyam teljesüléséhez értem, mikor már a vizsgához ültem le, amely után mehettem, szóval épp az utolsó pillanatban ért az a meglepetés, hogy – igazolnom kellett magamat.[5] Engem egy pillanatig sem aggasztott az, hogy igazolni tudom, hiszen – polgári foglalkozásomban – a Külügyministeriumba a kommün bukása után egyenesen visszahívtak,[6] az egyházban pedig sem a püspök, sem a tanári kar tagjai, akikkel pedig minden dolgom állandóan közöltem, soha egy szó kifogást sem tettek. Engem csak az aggasztott, hogy esetleg napokba fog telni, amíg a dolgot tisztázni tudom s emiatt késik a kimenetelem. Ismétlem, nem gondoltam azt, hogy ily életbevágó ügyben N[agy]t[iszteletű] Esperes Úr káromat akarja, de meg különben is rendületlenül hittem benne, hogy engem Isten hívott el a munkára – hanem azt gondoltam, hogy ha engem jobban ismerne, vagy ha nem is ismerne, de szimpátiával nézne (a szimpátia pedig megértő), akkor vagy saját maga is szó nélkül igazolt volna engem, vagy pedig barátságosan megkérdezett volna engem a dolgok hogy-smiként-állása felől. Én abban az időben – a sok munkától – igen kimerült és ideges voltam s fölöttébb érzékeny is. Impressiom nagyon fájdalmas hatású volt rám nézve s ha azóta, természetesen, enyhült is, mégis mindig vártam az alkalmat, hogy N[agy]t[iszteletű] Esperes Úrral közöljem. Mert éreztem, hogy egészen csak úgy tudok megszabadulni tőle, akár van alapja, akár nincs. Alkalom csak most kínálkozott rá s én éltem vele. Kötelességemnek tartottam. Mert, mint levelemben említettem, nekem a fegyelem mindenek fölött való s most még azt is hozzátehetem, hogy valósággal a szerzetesi fegyelem az ideálom: amikor a följebbvaló az alárendeltjeinek minden dolgáról, gondolatáról és érzéséről tud. Kötelességemnek tartottam közölni gondolatomat N[agy]t[iszteletű] Esperes Úr hozzám való állásfoglalásáról, abban a reményben, hogy ha téves volt, el fog oszlani ez a gondolat, ha pedig alapos volt, akkor a másik részen fenforgó tévedést fogja megszüntetni.

Nekem N[agy]t[iszteletű] Esperes Úr levele után a legcsekélyebb kételyem sem

marad fönn aziránt, hogy, ha régen esetleg nem egészen helyesen ítélt volna meg engem, most már nem vonja meg tőlem jóindulatát. Ebben a tudatban még csak arra kérem, méltóztassék meggyőződve lenni, hogy bennem soha egy csöpp rancune sem élt. Ez az érzés egészen idegen tőlem.

Jóságos sorait még egyszer hálásan köszönve maradtam a legmélyebb tisztelettel alázatos szolgája

Fülep Lajos
h.[elyettes] lelkész

MTAK Kézirattár Ms 4593/19.
Kézírás.
Alsódabasra írt levél.

[1] Ld. 355/3.

[2] Ld. a 373. sz. levelet. Nagy Ferenc válasza nem ismeretes.

[3] Ld. a 371/5. és a 373. sz. levelet.

[4] FL itt arra gondol, hogy 1918. IX. 18-án letett első lelkészképesítő vizsgája és az 1920. IX. 16-án letett második lelkészképesítő vizsga között a Külügyminisztérium szolgálatában állt: 1918. XII. 20-án kormánybiztosi kinevezést kapott a Fiumében rekedt magyar tisztviselők személyi és anyagi ügyeinek rendezésére, ahová XII. 30-án el is utazott. Fiuméből Rómába ment, ahol 1919. II. végéig az olasz és magyar politikai közeledés érdekében munkálkodott olasz politikus barátai, elsősorban Giovanni Amendola segítségével. Hazatérése után egyetemi tanári kinevezést kapott, majd 1919. XII. 25-én a Külügyminisztérium újból kiküldte Rómába az olasz politikai és gazdasági kapcsolatok újrafelvételére. (Ld. 339/1.)

[5] Bár FL-t 1918-ban kinevezték szovátai, majd baracskai segédlelkésznek, egyik helyet sem foglalta el. Amikor sor került a második lelkészképesítő vizsga letételére, az 1920. IX. 13-án megtartott írásbeli után a lelkészvizsgáló bizottság IX. 15-i ülésén megállapította, hogy „Dr Fülep Lajos irataiból nem tűnik ki világosan, hogy az 1. lelkészképesítő óta eltelt időt tényleg egyházi szolgálatban töltötte-e. [...] Dr Fülep Lajos szóbeli vizsgálatra bocsáttatik ugyan, de míg magát nem igazolja arra nézve, hogy a két esztendőt minő megbízatásokban töltötte, oklevelét visszatartja." Utóbb az előadó „jelenti, [...] hogy Dr Fülep Lajos időközben a kívánt iratokat és bizonyítványokat beterjesztette.

A vizsgáló bizottság az okmányokat átvizsgálván, azokat minden tekintetben kielégítőnek ítélte, s határozza, hogy Dr Fülep Lajos bizonyítványa a minősítés után kiadassék." (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A Lelkészvizsgáló Bizottság 1920. IX. 15-i ülésének jegyzőkönyve.) Az itt szereplő igazolást 1920. IX.-ben állított ki Petri Elek püspök, amelyben tanúsítja, hogy FL 1918. X. 1-től a bizonyítvány kiadásának idejéig a budapesti ref. egyháznál szolgált, s „magát minden tekintetben kifogástalanul viselte." (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 2193/930. Hiteles másolat.)

[6] Visszahívásáról FL 1930-ban a következő feljegyzést írta: „mikor aug.-ban Pestre [t.i. 1919-ben Nógrád megyéből] visszajöttem, ott várt sajtófőnök levele, azonnal menjek be [t.i. a Külügyminisztériumba], igazoltak; nem kértem róla írást, nem kellett, restelltem volna..." (MTAK Ms 4592/83.) Hivatalos igazolásának a Külügyminisztériumban nem maradt nyoma: Bp. 1930. VII. 1-i keltezésű, 6504/1. 1930. sz. iratában olvashatatlan aláírású főkonzul a külügyminisztériumi jegyzőkönyvre hivatkozva igazolja, hogy a minisztérium FL-nak a kommunizmus alatti magatartását nem tette elbírálás tárgyává, de a minisztérium ügyirataiban nem fordulnak elő olyan adatok, amelyek szerint magatartása kifogás alá esett volna. (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 2193/1930.)

375. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Medina, 1921. VIII. 15.

Kedves Barátom!

Négy napi távollét után hazaérve, feleségem az Ön édes anyjáról szóló szomorú hírrel fogadott.[1] Nagyon tudok osztozni az Ön fájdalmában: engem nyolc évvel ezelőtt ért ugyanez[2] s ha rá gondolok, ma épp oly intenzív, mint akkor volt. És ma is, mint akkor, a legnagyobb dolognak tartom, ami embert érhet. Nekem legalább az volt s ma is az. Vigasztalni meg se kísértem, csak közlöm Önnel a tapasztalatom: az ember akkor áll ismét talpra, amikor újra együtt él az édesanyjával; egyidőre úgy érzi, mintha brutálisan elszakították volna tőle, de azután rájön, hogy sohase szakadnak el egymástól s az édesanyja minden percben vele van. Minden jóból, amiben részesülök, azt érzem, ő hozta el nekem, vagy ő vezetett el hozzá.

Az itteni zavaros viszonyok miatt nem mertem eddig invitálni, mert bizonytalan ideig maradhatok, sokszor voltam azon a ponton, hogy mindent itt hagyok.[3] Most azonban valamelyest bízom a rendben, mert a vén gazember[4] ellen megindítják a fegyelmit s nyugodtabb időkre számítva, nagyon örülnék neki, ha Ön pár hétre lejönne: paraszthánál szállás akad s ha másutt nem, a kocsmában étkezés.[5] Ha pedig újra ránk talál köszönteni a meleg, akkor kitűnő fürdés esik a falu tövében folyó Sióban. Önnek is bizonyára jót tenne egy kis környezet-változás.

Mindketten – ezt tudja! – nagy szeretettel várjuk, mintahogy fájdalmában is szeretettel vagyunk együtt Önnel

igaz hívei és barátai

Fülepék

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 3. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 45–46.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.

[1] Elek Artúr anyja, Elek Sándorné halt meg; VIII. 14-én temették.
[2] FL édesanyja hosszú súlyos betegség után 1913. IX. 9-én halt meg Nagybecskereken.
[3] Ld. 348/3.
[4] Arany Antalra utal. Ld. u.o.
[5] Elek Artúr VIII. 24–IX. 6. között nyaralt Medinán. FL-éknak nem volt önálló háztartásuk, a paplak vendégszobájában laktak s közös konyhán főztek az irántuk ellenséges Arany-házaspárral, ezért nem láthatták vendégül Elek Artúrt.

376. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Medina, (Tolna m.) 1921. VIII. 17.

Kedves Barátom,

azóta bizonyára látja, hogy leveleink[1] keresztezték egymást s körülbelül ugyanegy időben ugyanegyet gondoltunk! Amint leveléből megértettem, hogy hajlandó arra, amire invitáltam,[2] nyomban megpróbáltam a lakásszerzést. Sajnos, ami legjobb, legmegfelelőbb lett volna: éppen mellettünk levő öreg asszonynál – nem sikerült, mert

szemérmetlen és fölháborító követelésekkel állt elő. Lakás azonban biztosan lesz, csak nem olyan közel, mint ez — ami, jó idő esetén, nem volna olyan baj, mert hiszen itt nincsenek nagy távolságok, rossz időben azonban elég kellemetlen, mert nagy sár tud lenni. Viszont amíg a nyár tart, nincs igazi sár, csak amolyan: véka eső, köböl sár s hamar elmúlik. Természetesen comfort-ra nem szabad gondolnia, mert minden nagyon primitív — de hiszen 14 napra le lehet mondani róla. Lesz helyette jó levegő, ha meleg az idő, fürdő, továbbá sok szilva és szőllő, mely nagyban érik! A kosztot megtudakoltam a kocsmában: ebédet 40, vacsorát 20 K.[oroná]-ért adnak s úgy tudom elég jót. Ha nem is mindennap, de csaknem mindennap húst is adnak — a tulajdonos egyúttal mészáros is. A vacsorára nézve ugyan azt javallta a Feleségem, hogy hozzon magával esetleg némi szalámit, azonkívül, ahol lakik, főzethet magának kemény vagy híg tojást, leggyakrabban ugyanis úgy gondoljuk, hogy a szabadban fog, vagy fogunk vacsorálni, ha kisétálunk valamerre. Mi igen korán szoktunk vacsorázni: 6—7 között s 9-kor feküdni: itt meg kell ám szokni a korai fekvést, korai kelést! Ámbár, ha jól esik, alhat reggel is, ameddig jól esik, nem fogják zavarni!

A jövetel módjáról a következőket: mivel e levél oda- s a válasz ideérkezésével is sok idő telik s kár érte, megrövidítheti úgy, hogy ha telefonál Pestről *Szedres*-be a *csendőr-őrs*-re, hogy mikor érkezik: onnan majd átüzennek nekem. Táviratozhat is (utolsó távirda: Kölesd), de az nem nagyon biztos. Ha azonban egyik sem felelne meg, postafordultával feleljen levélben, mert soká ér ám ide, a vasúthoz pedig okvetlen kocsiról kell gondoskodnom, mert 7 km ide az állomás.

Az utazás pedig így történik: indulás d.u. 3 óra 20 p.[erc]-kor Keletiből szekszárdi vonattal, érkezés 10 óra tájban este *Hídjapusztaapáti* állomásra (erre kell jegyet vennie), figyelmeztetem, hogy 2 Tengelic (Kölesd-T.[engelic] és Kis T.[engelic]) előzi meg — szóval ott figyeljen! Hídján én majd kiáltom a nevét, Ön is kiáltsa az enyémet!

Most tehát: szeretettel *várjuk*, jöjjön minél előbb! Meleg üdvözlettel

Fülep

OSzK Kézirattár Fond 253/174–175. 4. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 47–48.
Kézírás, kissé rongált.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
A levél mellett FLné Elek Artúrnak szóló levele FL betoldásával.

[1] Elek Artúr levele, amely keresztezte FL 375. sz. levelét, nem maradt fenn.
[2] Utalás Elek Artúr medinai meghívására ld. 375/5.

377. FÜLEP LAJOS — KNER IMRÉNEK

Medina (Tolna m.) 1921. VIII. 19.

Kedves barátom,

ebből az arab nevű faluból írok magának, ahol immár tizedik hónapja paposkodom, várva, hogy innen valami jobb és megfelelőbb helyre kerüljek, ami, remélem, meg is történik tán az ősz folyamán.

Végzem a hivatásom és dolgozgatok, már ahogy tudok — ha majd elkészült, ami most a kezem ügyében van,[1] békültebben nézek a világba. De, sajnos, még idő kell neki, terjedelmesre kell híznia.

Világi eseményekről, könyvújdonságokról stb. itt nem igen tudok. Múltkor Pesten jártomban azonban magammal hoztam Elek Artúrtól (akit éppen most várok ide hozzánk egy kis nyaralásra)[2] egy csomó Nyugatot s azok egyikében olvastam Laczkó Géza ismertetését[3] a maguk kiadta régi magyar könyvekről (Legendák, Heltai G.[áspár] stb.) — nagyon lekötelezne vele, ha megküldené őket nekem. Egyelőre nem vagyok abban a helyzetben, hogy könyvre pénzt adhassak, hát csak úgy kérem barátságból, alkalomadtán majd megszolgálom. Sőt arra is megkérem, hogy ha esetleg még valami olyan könyvük jelent meg közben, amiről azt gondolja, hogy engem érdekel, azt is legyen szíves elküldeni.

Egyúttal pedig fölajánlom, hogy ha valami új könyvük jelenik meg s azt akarja, hogy én írjak róla a Nyugatba, készséggel teszem meg, ha idején megküldi nekem.

Laczkó recenziója nagy öröm volt nekem, mert azt láttam belőle, hogy dolgoznak; én ugyanis olyan rémhíreket hallottam magukról, hogy az oláhok a megszálláskor leszerelték a nyomdájukat, elvitték stb. Ugye, nem igaz?

Örülnék, ha hírt vehetnék magától magáról!

Melegen üdvözli

Fülep Lajos

Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 1–2. Megj.: Fülep–Kner lev. 21. ill. Sümegi György: Az elveszett Éden. FL és Kner Imre levelezéséből. = Magyar Grafika, 1990. 6. sz. 30.
Kézírás.
Gyomára írt levél.

[1] Valószínűleg a Dante-könyv töredékéből közreadott cikkekre utal. Ld. 368/8.
[2] Ld. 375/5.
[3] Laczkó Géza ismertetése: Három csepke könyvek. = Nyugat, 1921. I. 16. 153–154. A könyvekről ld. 378/2.

378. KNER IMRE — FÜLEP LAJOSNAK

Gyoma, 1921. VIII. 22.

Kedves Barátom!

Óriási meglepetéssel olvastam kedves levelét.[1] Már borzasztó régen nem hallottam Önről semmit sem, s majd elhűltem, amikor levelét olvastam. — Azt a luxust is csak Magyarország engedheti meg magának, hogy Fülep Lajos Medinán legyen református lelkész. — Hiába, nagyon bővében vagyunk a tehetséges embereknek. —

Ami a felőlünk való rémhíreket illeti, azoknak kétharmadrésze igaz. Tudniillik, gépeink és betűink kétharmadrészét tényleg leszerelték és elvitték, s elvitték egész akkori papírraktárunkat is. Az ország megcsonkítása folytán pedig elveszett vevőterületünk kétharmadrésze is, és így elképzelheti, hogy milyen helyzetben vagyunk. Rosszabban, mint egy cég, amely kétharmaddal kisebb mint mi voltunk, mert orga-

nizációs kereteink még mindig a régiek, és csak a régi színvonal elvben való feladása mellett lennének csökkenthetők. – Elképzelhetetlenül kínlódunk tehát, én magam minden erőm megfeszítve kell, hogy dolgozzam, s sokszor már egyéni teljesítőképességem végső határán járok, de fel nem adok semmit, inkább abbahagynám a munkát.

Mivel irodalmi téren szabad véleménynyilvánítás, szabad hang nem lehetséges, hiszen mindenből politikát csináltak, nem lehet kiadványaimat egyelőre a régi irányban folytatnom. Mást pedig, ami eddig irányomtól való eltérést, elvfeladást, vagy konjunkturahajszolást jelentene, semmi szín alatt nem akarok csinálni, ezt az időt egy régi tervem felújítására akarom felhasználni. Számomra 1850-ben megszűnt a magyar irodalom egyelőre. De úgy látom, illetve régi meggyőződésem, hogy a magyar kultúra és a magyar társadalom egyik legfőbb betegsége éppen a tradíciótlanság – és úgy látom, hogy legnagyobb szellemeink, akiket persze holtig destruktivakként üldöztek életükben, mindig a Nyugattal való szellemi kapcsolaton dolgoztak, az általános emberinek, az európaiságnak a bajnokai voltak. Az a hitem, hogy régi íróink igazán való megismertetése, helyes világításba való beállítása, újrafelfedezése, ha az az iskolai nevelést, illetve a klasszikusok iskoláinkban való megutáltatását ellensúlyozni alkalmas volna, elsőrendű kultúrcselekedet lenne. –

A múlt évi három kis könyv[2] ennek a programmnak az au[f]taktja volt, – és egy kísérlet arra is, hogy a magyar könyvstílus, a tradicíókhoz kapcsolódó magyar tipográfia felé egy lépést tegyünk.

Sajnos, anyagi erőnk, és a mai nagy árak nem olyanok, hogy ezeket a törekvéseket tömegkiadványokon valósítsuk meg. Így ezeket is csak kis példányszámban, ha nem is kifejezett luxuskiadásként lehet megcsinálni. –

A tavalyi három kis könyv 600–600 példányban jelent meg, több mint fele nem kelt el. Idei kiadványainkat 1200 példányban, két másik sorozatot 600–600-ban nyomok.[3] Hogy programmunkat amelyen Király Györggyel[4] és Kozma Lajossal[5] dolgozunk együtt, tisztán lássa, majd amint annyira leszünk, küldök részletes prospektusokat. –

A három kis könyvből nem küldtem szét a szokásos tiszteletpéldányokat, ezt anyagi helyzetünk nem engedi meg, csupán közelebbi barátaink kaptak azokból, de persze Önnel kivételt tettem. – Elküldtem a három kis könyvet, kérem, fogadja szívesen. Meg fogja érteni, hogy mai helyzetem milyen, elszakítva attól a körtől, amelyben szellemi életemet éltem, legkedvesebb munkatársaimtól, s hogy ez a fent explikált kiadó programm sem egyébb, mint: – Medina.

Elek Artúrnak én is, Feleségem is őszinte részvétünket akartuk küldeni, édesanyja elhunyta felett,[6] de annyira le vagyunk láncolva, hogy nem jutott rá időm. Kérem, adja át neki, üdvözletünkkel együtt, és közölje vele azt is, hogy két hónapos kis leányunk van,[7] akinek végtelenül örülünk, bár egyelőre sok gondunk van vele, mert táplálása természetes úton nehézségekkel jár, mesterségeshez meg nem akarunk egyelőre nyúlni. –

Úgy Önt, mint kedves Nejét, s Elek Artúrt szeretettel üdvözli régi barátjuk

Kner Imre

MTAK Kézirattár Ms 4588/103. Másodpl.: Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 3–4. Megj.: Fülep–Kner lev. 22–23. ill. Sümegi György: Az elveszett Éden. FL és Kner Imre levelezéséből. = Magyar Grafika, 1990. 6. sz. 30–31.
Gépírás autogr. aláírással Kner Izidor könyvnyomtató, Gyoma, Kozma Lajos fametszetével díszített levélpapírján.
Medinára írt levél.

[1] Ld. 377. sz.

[2] A három könyv: Az miasszonyunk Sziz Mária csodáiról való hét legenda, mellyeket egynéhány szenteknek életeknek rövid históriájával egyetemben több régi magyar manuskriptumokból kiszedegetett Király György deák. (Király György utószavával). 1920. – Heltai Gáspár: Egy nemes emberről és az ördögről szóló história, mellyet egyéb fabulákkal és lött dolgokkal egyetemben Heltai Gáspár írásaiból kiszedegetett és ím újra napfényre bocsátott Király György deák. (Király György utószavával). 1920. – Egy özvegyasszonyról és egy katonáról való história, mellyet egyéb régi trufákkal azaz mind víg és szomorú történetekkel egyetemben mindeneknek örömére és okulására egybegyűjtött Király György deák. (Király György utószavával). Közös címük: Három csepke könyvek.

[3] A Kner-bibliográfia Lévay Botondné–Haiman György: A Kner-nyomda kiadványainak tükrében 1882–1944. Bp. 1982. I. 128–135. 1921-ből Kner Izidor összes aforizmáinak új kiadását, valamint az Amicus kiadó megbízásából nyomtatott Molnár Anna, Júlia szép leány, Kőmíves Kelemenné és egyéb régi balladák könyve (Angyal Géza utószavával), valamint Szent János mennyei jelenésekről való könyvét tartja nyilván, ez utóbbi kettő 500–500 példányban jelent meg. A két sorozat: a 12 kötetes Kner-klasszikusok és a Monumenta Literarum első sorozata 12 füzetben.

[4] Király György (1887–1922) irodalomtörténész, tanár. 1918-ban az iskolai reformbizottság egyik vezetője, 1919-ben FL-sal egyidőben egyetemi tanárrá nevezték ki a régi magyar irodalmi tanszékre. Utóbb megfosztották katedrájától, a Nyugat munkatársaként, fordítóként dolgozott. Az ő javaslatai alapján és szerkesztésében jelentek meg Kner Imre kiadványsorozatai. Halála után a Nyugat 1922. V. 16-án emlékszámot adott ki.

[5] Kozma Lajos (1884–1948) építész, iparművész, grafikus, utóbb műegyetemi tanár. A művészeti direktórium tagja. Könyvdíszeinek zöme a Kner-nyomdában megjelent kiadványokon szerepelt.

[6] Ld. 357/1.

[7] Kner Zsuzsa (1921–1973) zongoratanári diplomát szerzett, utóbb Haás Pál nyomdász, majd könykiadó felesége.

379. BABITS MIHÁLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Szekszárd, 1921. VIII. 27.]

Kedves Barátom!

Itt vagyok Szekszárdon, már huzamosabb ideje de egy készülő művem[1] mindeddig annyira elfoglalt, hogy még arra se jutott időm, hogy értesítselek. Ismered a teljes elmerülésnek ezeket a heteit. Egy szőlőhegy tetején élünk, valóságos remeteségben. Most már csak egy hetem van, szept. 1-jén utazom – de, addig is: nem néznél be Szekszárdra. Anyám címe: *László utca 1272.*

Szívből üdvözöl a viszontlátás reményében

Babits Mihály

A dátum: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4585/66.

Kézírás Szekszárd, Hitelbank palotája feliratú képeslapon.
Címzés: (Török Sophie kézírása.) Nagys. Fülep Lajos úrnak ref. lelkész Medina. Tolna m.

[1] Babits a Halálfiain dolgozott, amely 1921. X. 2.–1922. I. 17. között folytatásokban a Pesti Naplóban jelent meg először.
[2] FL Elek Artúr társaságában bement Szekszárdra, de Babitsot már nem találták ott. Ld. 380., 387. és 389. sz.
[3] Babits Mihályné, Kelemen Auróra.

380. FÜLEP LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Medina 1921. VIII. 29.

Kedves Barátom!

Szíves soraidnak[1] igen megörültem, de oly rövid terminust szabtál a beruccanásra, – 3 napot! – amennyi alatt nehéz, csaknem lehetetlen aktuálni.

Körülbelül ugyanakkor, amikor te írtál ide, írt neked innen oda Elek Artúr, (aki jelenleg itt van)[2] ugyancsak találkozásra nézvést; a leveleitek keresztezték egymást; kérdés azonban, megkaptad-e, mert ő címül csak „Szekszárd"-ot írt. De akkor még ő is azt gondolta, hogy te tovább Szekszárdon maradsz.

Már most ami az én bemenetelemet – s velem az övét illeti, nemigen valószínű, hogy elseje előtt meg fog történhetni.

Ha mégis mód kerülne rá, akkor természetesen élni fogunk vele s meg fogunk keresni téged. Ha azonban valamelyest meghosszabbodnék szekszárdi tartózkodásod, akkor k[örül]belül biztosra mondhatom, hogy rövidesen beruccanunk s megkeresünk a jövő hónap első napjainak valamelyikén. Ha tehát valamiképpen mégis tovább maradnál, mint lev.[elező]lapodon jelezted, kérlek, ne restelj róla értesíteni.

Szíves üdvözlettel

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond III/467. 1. sz. Megj.: Gál István: Fülep Lajos levelei Babitshoz. = Jelenkor, 1972. 7–8. sz. 733.
Kézírás.
Szekszárdra írt levél.

[1] Ld. 379. sz.
[2] A Medinán nyaraló Elek Artúr (ld. 375/5) a következő levelet írta a Szekszárdon időző Babitsnak:

Medina, 1921. VIII. 25.

Kedves Babits,

itt vagyok második napja Medinában, Fülep Lajosék árnyékában. Azzal a szándékkal jöttem, hogy valamelyik nap elrándulok Szekszárdra és meglátogatom. Ha Fülepék velem tartanak: meglátogatjuk. Hírvivőnek- és hozónak küldöm ezt a levelet. Azt szeretném tudni bizonyosan, hogy Szekszárdon van-e még?

Várom válaszát, s addig meleg érzéssel köszöntöm mind a kettejüket.

A viszontlátásig

Elek Artúr
Medina (Tolna m.)

OSzK Kézirattár Fond III/395/4.
[3] Ld. 379/2., 386/9. és 387/3.

381. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Medina, 1921. VIII. 29.

Nagytiszteletű Esperes Úr!
Kedves Bátyám!

Már csak tessék elnézni — szeretettel kérem — ha még néhányszor szolgálati bizonyítványért kocogtatok be.[1] Eddig még csak egyszer pályáztam életemben (Tahitótfalura) s úgy látszik, ott még a pályázat is megszűnik. Tehát nem számít. Újra kell kezdenem: jelenleg Csákvárt[2] (ahova Kováts I.[stván] el akart helyeztetni) hirdették meg s meg is próbálom. Kérem szépen, méltóztassék számomra szolgálati bizonyítványt küldeni s nagyon szeretném, ha olyan volna, mint amilyet legutóljára kaptam, amelynek szövegét szórólszóra ide is írom: „Szolg.[álati] biz.[onyítvány]. Alulírott hivat.[alosan] igazolom, hogy dr. F.[ülep] L.[ajos] úr 1920 októb.[er] 1-től a mai napig a medinai egyházban mint h.[elyettes] lelkész szolgál s magas képzettségével, mélységes hitével és ékesszólásával, úgy a hívek mint az egész egyházmegye lelkészi karának szeretetét és nagyrabecsülését kiérdemelte. Igazolom, hogy sem fegyelmi vizsgálat, sem választhatósági jogát felfüggesztő ítélet hatálya alatt nem áll."

Nem érdemlem ugyan meg e nagy dicséretet s csak restelkedve írom ide — de most is csak abban a helyzetben vagyok, hogy ahova pályázom, ott nem ismernek és senki sincs, aki ott ügyemet támogathatná, a szolgál.[ati] bizonyítvány az egyetlen ajánlóm.

(A feleségem azzal ugrat, hogy akár mindjárt sokszorosíttatni lehetne.)

Szappanos Gyulától tegnap kaptam lev.[elező]lapot, melyen sebtében értesít, hogy szept.[ember] 4-re tervezi első igehirdetését Nyéken s engem is oda invitál.[3] Nem tudom, mehetek-e majd. Még azt sem tudom, hogy lehet oda jutni, meg egyáltalán átengednek-e már a néhai demarkáción. K.[edves] Bátyám ott lesz?

igaz tisztelő híve

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 263/1921.
Külzetén: Érk. 1921. IX. 1.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] A szolgálati bizonyítvány, amelyet Kátai esperes 548/1921. sz. a. 1921. IX. 1-i kelettel írt meg, FL hagyatékában (MTAK Kézirattár Ms 4593/15. sz.) található meg. Szövege azonos azzal, amelyet FL 370. sz. levelében kért s amelyet Kátai VII. 28-i kelettel készített el. (MTAK Kézirattár Ms 4593/13. sz.)

[2] Csákvár ref. egyházközsége a 16. században alakult; 1921-beli lélekszáma 1592. Kováts J. István – mint FL Ravaszt Lászlónak szóló 391. sz. levelében írja, – adminisztrátornak akarta kineveztetni Takács püspökhelyettessel FL-t. A lelkészi poszt az 1901 óta Csákváron szolgált Dézsi Mihály (1859–1921) 1921 tavaszán bekövetkezett halálával ürült meg. Az állást a Kálvinista Szemle 1921. VIII. 28-i számában (292.) hirdették meg. Betöltésére 1922. IV.-ban került sor, amikor Varga Sándort, a későbbi vértesaljai esperest választották meg.

[3] Szappanos Gyula ld. a 369. sz. levél jegyzetét.

[4] FL nem vett részt Szappanos Gyula hazatérése utáni első igehirdetésén. Barátja, Szilágyi Béla őcsényi lelkész 1921. IX. 12-én Kátai esperesnek hallomás alapján beszámol az ünnepségről,

amelyre a szerb hatóságok nem engedték odautazni. (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 46/1921.) Eszerint Kátai sem volt jelen.

382. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Medina, 1921. IX. 2.

Kedves Barátom,

a hírek szerint e hó 3-án érkezel végkép Pestre! Nem tudom, igaz-e, de bár úgy volna. Gondolom ugyan, mennyi dolgod lehet az első napokban a helyre verődéssel, de mivel megbíztattál,[1] hogy nem bánod, ha a nyakadra megyek – talán lesz egy-két perced az én létem és életem számára a magad bajai között is – egy pár információt már most akarok küldeni neked, hogy esetleg későn ne legyen máskor.

Tahitótfaluról[2] nem tudok azontúl semmit, amit írtál s Forgács,[3] hogy alighanem beszüntetik a pályázatot. Ez tehát ilyenformán inaktualissá válik. Közben azonban kiírták *Csákvárt*,[4] ami a lehető legjobb volna nekem, mert elég közel van Pesthez, k[örül]belül 3 órányira. A pályázat 18-án jár le – én is részt veszek benne, még ugyan nem nyújtottam be, de amint megjön a szolg.[álati] biz.[onyítvány] Kátaitól, nyomban benyújtom. Hát, kedves Barátom, itt volna a jó alkalom, hogy tegyetek végre valamit értem. Én nem tudom, hogy és mint – de megtalálhatjátok a módját, ha akarjátok. Én el vagyok rá szánva, hogy még legföljebb ezt a hónapot töltöm itt s aztán fölmegyek Pestre. Hogy mi lesz azután, nem tudom. Csak azt tudom: ha ebben az évben nem jutok olyan helyre, ahol dolgozhatok, azután minden késő lesz.

Egyébként itt van most Bogyiszló[5] is, megürülve. Alighanem hamar ki is fogják írni.

Továbbá úgy hallom, a felszabaduló baranyai tractusban lesz egész sereg eklézsia üres és betöltésre váró. Tehozzád bizonyára rövidesen meg fognak érkezni a jelentések. Oda is elmennék szívesen, mert ott nagy missio vár az egyházra – amit még úgy látszik, el se kezdett. Annak a népnek 50 év múlva csak a híre lesz meg![6] Ott persze messzebb volnék Pesttől – de ha az ügy megkívánja, akkor így is jól van. Csak az a fő, hogy valahol hasznos és jó munkát végezhessek, mert ezt a meddőséget nem bírom.

Szeretettel ölel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1870/1921.
Mellette ugyanezen a számon IX. 19-i kelettel Vincze Elek külsősomogyi esperes Kiliti, 1921. IX. 15-i jelentése az egyházmegye segédlelkész-szükségletéről. (Rajta: 858/1920.) Jelenti a h.[elyettes] püspöknek 1. (lelkész nincs) Dombóvár, missziói egyház, fiz.[etés] kieg.[észítés] nincs. Valószínűleg Ravasz László, helyet keresvén FL számára, tette ide a Dombóvárra vonatkozó jelentést, ahová a püspök neveztetett ki lelkészt, s nem választás útján került oda.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ravasz László augusztusban egy hetet Pesten töltött, majd családjával IX. 9-én érkezett meg végleg Kolozsvárról. Itt említett FL-nek szóló levele nem maradt fenn.

[2] Ld. 370/2.

[3] Forgács Gyula (1879–1941) ekkor, 1910 óta péceli ref. lelkész, 1924-től sárospataki, 1933-tól budapesti skót missziói lelkész. 1920-tól a Reformáció (amelybe FL is írt) és a Ref. Igehirdető c. lapok szerkesztője. Az 1921-es választáson püspökjelölt, de önként visszalépett és táborával együtt Ravasz László megválasztását támogatta.

[4] Ld. 381/2.

[5] Bogyiszló a kalocsai járásban, a solti egyházmegyéhez tartozott, amelynek esperese ekkor Kerecsényi Zoltán volt. 1988 lelkes gyülekezetében Tóth Pál fungált 1921. VIII. 1-én bekövetkezett haláláig. Ravasz László teljesítette FL 371. és 394. sz. levelében megfogalmazott kérését. Bp. 1921. XII. 1-i kelettel levelet írt a bogyiszlói gyülekezet presbitériumának, amelyben a következők olvashatók: Nem akarom jogotokat korlátozni, mert nálam jobban senki sem becsüli a gyülekezet századok során fejlett autonomiáját.

De kérlek titeket, hogy mielőtt valaki mellett lekötnétek szavatokat: ismerjétek és hallgassátok meg FL dombóvári lelkészt.

Én úgy ítélem, hogy benne jó pásztort lelhetnétek. (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki ir. 1. doboz. III/1–35.)

Az irat mellett III/1–36. sz. a. van Kerecsényi esperes Dabon, 1921. XII. 22-én Ravasz Lászlónak szóló levele, amelyben különféle nehézségekre hivatkozva javasolja, hogy ne küldje el a FL érdekében írt levelet, hanem várjon vele.

A bogyiszlói pályázat a Kálvinista Szemle 1922. III. 25-i sz.-ban jelent meg (106.), 1923. V. 18-án Gerenday Endre nyerte el az állást. FL ekkor már meghívott bajai lelkész volt.

[6] Alig két hét múlva jelent meg FL Egy gyülekezet lelki képe c. cikke (Reformáció, 1921. II. évf. 18. sz. IX. 15.), amelyben így ír:

Mindent összefoglalva azonban, mindennek alapja és betetőzése gyökere és gyümölcse: az *egyke-rendszer.* Túlzásnak ezt az állítást csak az fogja találni, aki nem gondolta végig ezt a gyakorlatot minden előzményében és következményében. De aki meggondolta, hogy az egykézés *előre megfontolt szándékú gyilkosság* alapján jött létre, aki meggondolja, hogy egy falu 90%-a gyilkosokból áll, szóval olyan egyénekből, akik minden isteni és emberi törvényt lábbal tiporнak és – mint ők hiszik – büntetlenül tiporhatnak, akik a „természetet" a maguk kénye és kedve szerint dirigálhatják, azoknak be kell látnia, hogy ilyen emberekben vallásnak, hitnek, istenfélelemnek a csírája sincs meg, vagy ha volt, kiveszett. Ez pedig nemcsak egyházi baj, hanem egyetemes nemzeti is. Jelentőségét azért nem értettük meg igazán, mert még igazán szemébe se néztünk. Féló, csak akkor értjük meg, amikor késő lesz. (Aki egész rettenetességében akarja megismerni ezt a bűnt és következményeit, annak a Sárközben kell tanulmányoznia: néhány évtized múlva e dúsgazdag, páratlanul szép fajtájú és színreformátus magyarságnak már csak az emlékét fogják őrizni könyvek és múzeumok, mint egyes rég kipusztult indián fajokét.) (191.)

383. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Medina, 1921. IX. 8.

Kedves Barátom,

ezeket a sorokat a gólyatollal írom!

1) Egy levele érkezett ide tegnap, azt továbbítom.

2) Még Medinán említettem magának valami levelet, amit postára föladás céljából át akartam adni, de elfelejtettem. Itt mellékelem és kérem, legyen szíves *ajánlva* föladni, e célra mellékelek 10 K[oroná]-t, mert még magának is tartozom 3 K[oroná]-

val. Csak arra kérem, hogy ha vissza ír, ne tegyen említést erről a levélről, mert erre a szívességre egy régi nőismerősöm kért föl s nem szeretnék alaptalanul valami gyanúba keveredni.

3) Ha a cikkem[1] a Nyugatban megjelenik, legyen szíves, gondoljon rá — amit ők könnyen elfelejthetnek! — hogy küldjenek nekem példányt belőle. Sőt azt szeretném, ha legalább *3 p[él]dányt kapnék.*

Hallottam a postás kisasszonytól, milyen jó helyet kaptak a vonaton. Igen örültem neki! Remélem, végig jól ment!

Hanem nagyon hiányzik ám maga nekünk itt: igen-igen megszoktuk! Csak adná már Isten, hogy valami jobb parochiájú ekklézsiába tudnék kerülni! Most van vagy 3–4 üresedés, nem tudom, jut-e belőlük nekem vagy egy.[2] Az már igazán végkép elkeserítő volna, ha most se. Ezt a rendszertelen, összefüggéstelen munkájú életet nem bírom — az kellene már nekem, hogy napról-napra rendesen, szakadatlan dolgozhassam.

Ha valamilyen jó hírei vannak, örvendeztessen meg vele bennünket!

Mindketten sok szeretettel üdvözöljük

igaz barátja

F.[ülep] Lajos

Apropos! Elfelejtettem Osváték üdvözletét megköszönni — kérem, adja át az én tiszteletemet is!

OSzK Kézirattár Fond 253/174–175. 5. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 49–50.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Benne külön papíron FLné levele.

[1] A Dante-cikkre utal. Ld. 368/9.

[2] A csákvári és bogyiszlói pályázatra utal. Ld. 381/2., 370/2. és 382/5. Végül Ravasz püspök XI. 1-i hatállyal, 1921. X. 2-án 2318/1921. sz. a. kinevezte Dombóvárra helyettes ill. missziói lelkésznek. (MTAK Kézirattár Ms 4593/20.)

384. ELEK ARTÚR — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1921. IX. 9.

Kedves Barátom,

már 6-án éjfál táján megérkeztem ide, de az életem attól fogva egy hajsza volt. Csak most, késő estére, jut időm, hogy íróasztalhoz üljek.

Tehát: non c'è male. Csak az első ébredésem volt furcsa. Mikor kívül derengeni kezdett, kinyitottam a fülemet és vártam a disznó-tehén-kakas-birka-kutya-koncertet. A vérfagyasztó „tutu! tu-tu-tu-tu"-t, a mitől az elkárhozott malacok lelke kórusban sír föl az alvilágból. Mondhatom, nagyon fájdalmas volt az, mikor rájöttem, hogy hiába várom medinai mindennapos gyönyörűségemet. Még is fölkeltem 1/2 6-kor, jóllehet 1 óra volt éjfél után, mire ágyba kerültem.

Még mielőtt elmentem Nyugatékhoz és átadtam a kéziratot.[1] Nagy örömmel fogadták. Osváttal azóta is beszéltem. Kéri és várja a festőművészettel foglalkozó tanulmányát.[2] Annak is igen-nagyon örülne, ha Ravaszt sikerülne rávennie arra, hogy a Nyugatnak írjon.[3] De nem hisz a kísérlet sikerében. Az Ady – Ravasz-ügyre ő is jól emlékszik, s arra gondolt, hátha Adyról írna valamit a püspök úr?[4] Ravasz egy ötlet, úgy-e? (Az első szójátékost is le kellett volna bunkózni!)

Tegnap már útnak is indítottam két kis olasz fordításomat,[5] ezzel a levéllel egy időben a Nyugat szept. 1-ji számát adom postára.

Még szerdán d.u. föllátogattam uramöcsémékhez[6] s ott kipakkoltam Medinán szerzett ismereteimet. Szakszerűen értekeztem a libatömés bonyodalmairól és a kukorica terméketlenségéről. A magammal vitt tojások közül – a csomagolás dicséretére legyen mondva — egy sem törött el.

Laczkó Géza a Carducci-nyomorúság elkészültének szörnyen megörült, pedig azt hittem már, hogy mással végeztette el közben a fordítást.[7]

Olasz vendégem is van. Norsa barátomnak[8] orvos unokaöccse, rándult el nehány napra Pestre (Bécsből), hogy törvényszéki orvostani intézeteinket és egyebeinket megtanulmányozza. Szégyenlem, de jobban beszél olaszul, mint én. Vasárnapra nyakamba veszem és megmutatom neki Budát. A padovai egyetemen asszisztens.

És Budapest sokkal jobban tetszik neki mint Bécs, amelyről úgy vélekedik, hogy túlságosan hasonlít az ő városaikhoz, azaz hogy Torinóhoz. Nyilvánvalóan azok közül az olaszok közül való, akik nem szeretik a régit, hanem a „modern"-ért rajonganak.

Tegnap már a hivatalomba is bevonultam. Ismét nagy sokaságú kondoleáló levél[9] várt benne. Mikor készülök el a válaszolgatással!

Képzelje, már Schubringtól[10] is megjött a válasz szept 2-án Medinából elküldött levelemre. Nem hiába Medina a világ közepe!

Ma fölkeresett Kerner néni gépész fia, az István. Kérdeztem, hogyan talált rám, amire kiderült (involontariamente), hogy faluvégi és légymelléki kis szobámban alaposan körülnézhetett, mert egyrészt a leveleimen megtanulmányozta a boríték hátára írott címemet, másrészt a Nyugat-on elolvasta életemnek azt a kompromittáló adatát, hogy főmunkatársa vagyok ama folyóiratnak. A címemet ugyan elfelejtette, de azt, hogy Nyugatos vagyok, nem, s azért egyenest Nyugatékhoz ment föl, onnan a lakásomra jött, s végül Az Újság szerkesztőségében akadt rám. A másik kompromittáló adat. Csak közvetve rossz hírbe ne kerüljön általa Ön is. A jóember állítólag a családjáról akart hírt adni általam, de talán inkább arra az ígéretemre gondolt, hogy megkérdem, hátha találok számára házmesteri állást. Meg is kíséreltem, s reménység is mutatkozik.

Most pedig még egyszer köszönöm a sok jót, a miben részesítettek. Csákvár, Bogyiszló[11] felől nagyon várom a jó híreket. Egyben üdvözlöm medinai barátainkat, Judi nénit és Tóthékat. De többi barátomat is: a Nam- és Kimmacskát, Pudort és Vilit, a szép zöld mezőket, a tiszta kék eget, a Siót és a kedves kerti cinegéket.

Szeretettel

Sor Alessio-juk

MTAK Kézirattár Ms 4586/51.
Kézírás.
Címzés: Tisztelendő dr. Fülep Lajos ref. h. lelkész úrnak Medina (Tolna vmegye)

[1] Ld. 368/9.
[2] Ld. 366/4.
[3] Ravasz László nem írt a Nyugatba.
[4] Ady Az én kálvinistaságom c. cikkében (Nyugat, 1916. 6. sz. III. 16. 378–379.) a maga és ősei kálvinista voltát deklarálta annak kapcsán, hogy Bernolák Nándor lett az új debreceni egyetem első rektora és hogy a debreceni egyetemi kör üdvözölte Rákosi Jenőt a Nyugat és Ady elleni támadásáért. E cikkében „a legszilajabb antiszemitizmussal" vádolja meg Ravasz Lászlót. Ravasz a Protestáns Szemle hasábjain két cikkben válaszolt Adynak Aleph álnéven: az Ady kálvinistasága c. cikkben (Prot. Szemle, 1916. 4. sz. 268–270.) ironikusan kommentálja Ady érveit, amelyekkel ősei kálvinistaságát bizonyítja, s tiltakozik azon állítása ellen, hogy valaki kálvinista lehessen, noha nem vallásos. Antiszemitizmus c. cikkében (Prot. Szemle, 1916. 4. sz. 270–271.) ró szignó alatt pedig a személyét ért támadásra reflektál.
[5] A fordítások nem maradtak fenn FL hagyatékában.
[6] Valószínűleg FL apósáékra, Gábor Bélára és feleségére utal.
[7] Utalás Giosuè Carducci: Dante c. művére. Bp. 1920. (Kultúra Könyvtár 21.), amelyet Elek Artúr fordított és Laczkó Géza írt hozzá előszót. FL példányában a következő dedikáció volt olvasható: „Fülep Lajosnak, keserves munkámban segítő társamnak hálás szeretettel Elek Artúr."
[8] Norsa, Umberto (1866–1943) Elek Artúr barátja, olasz műfordító. Angol, német, lengyel és magyar költőket fordított. Petőfi-fordításai 1906-ban és 1912-ben, Arany Toldi-ja és Toldi estéje 1931-ben, Madách: Az ember tragédiája 1936-ban jelent meg.
[9] Anyja halálára utal. Ld. 375/1.
[10] Schubring, Paul (1869–1935) művészettörténész, berlini, bázeli, majd hannoveri professzor, Elek Artúr barátja. Az olasz művészettel foglalkozott. FL könyvtárában Die Sixtinische Kapelle c. műve (Roma, 1909.) volt meg.
[11] Ld. 381/2. és 382/5.

385. KNER IMRE – FÜLEP LAJOSNAK

Gyoma, 1921. IX. 12.

Kedves Barátom!

Sem levelemre, sem a küldött három kis könyvre[1] nem kaptam választ? Csak nem vesztek el azok a postán? Kérem, tudassa azonnal, ha nem kapta volna meg őket, hogy a postán megreklamálhassam.

Szíves üdvözlettel régi híve

[Kner Imre]

Nagytiszteletű Fülep Lajos ref. h. lelkész úrnak
Medina
Tolnamegye

Eredetije nem maradt fenn; Kner Imre gépelt, aláírás nélküli másodpéldánya a Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 5. Megj.: Fülep–Kner lev. 23. A címzés a levél végén van.
Medinára írt levél.
[1] Ld. 378/2.

386. FÜLEP LAJOS – KNER IMRÉNEK

Medina, 1921. IX. 16.

Kedves Barátom,

kérem, bocsásson meg, hogy – legalább a látszat szerint – sürgetésre volt szükség míg szíves levelére[1] tőlem választ kapott. Amíg Elek itt volt,[2] nem igen jutottam hozzá a levéliráshoz, mert az egész napot együtt töltöttük, azután meg, amint elment, mindenféle hivatalos restanciákat kellett elintéznem: de higyje el, jóformán azon a napon akartam írni Önnek, mikor tudakozódó sorai ideértek. Így is végtelenül restellem a dolgot s kérem nézze el. Megkaptam annakidején a könyveket is; s igen szépen köszönöm őket.

Amit a régi irodalom újra kiadásáról ír, nagyon örvendetes, különösen nekem – akinek ez szintén régi tervem! Egyszer már meg is csináltam volt a programmját egy kiadó számára,[3] aki erre vállalkozni akart. Jóformán ki is volt már osztva a szerep, hogy ki-ki melyik kötetet fogja kiadni. Azután jöttek a fölfordulások, én magam félreálltam s pontosan éppen Király Gy[örgyö]-t ajánlottam a vállalat szerkesztőjévé – de természetesen nem lett belőle semmi, nagyon kompromittáltnak tartották. (Ez az „új éra" eleje felé volt.) A magam részéről azonban végtelenül sajnálom, hogy csak ilyen luxus-formájú s kevés számú kiadványokban valósítható meg a terv, mert – nézetem szerint – a régi magyar irodalom *teljesen* ismeretlen nálunk s jóformán az egészet (t.i. ami értékes benne!) ki kellene adni. Én valami olyanfélét szerettem volna csinálni, mint a Laterza-féle „Scrittori d'Italia", vagy kisebb, népszerűbb formában a Papini-Carabba-féle „Scrittori nostri". Ez utóbbinak kötetei egy lírába kerültek! s mégis igen csinos kiállítású, nagyon kedves könyvek. És olyan dolgok jelentek már meg köztük, amik igen nagy szolgálatot tesznek, mert előző kiadásaik vagy teljesen elfogytak, vagy igen drágák: Michelangelo levelei, Lorenzo Medici, Cavalcanti stb. versei, Cennnino Cennini tractatusa stb. stb. Természetesen, tisztában vagyok vele, hogy minálunk a mai viszonyok között ilyesmire még csak gondolni sem lehet.[5]

Az Önök könyvei nagyon szépek s igazán nagy örömem telt bennük. Érdeklődéssel várom programmjának jelzett prospektusát.

Ami az én medinai létemet illeti – Ön bizonyára gondolhatja, hogy döntő volt közöttük a pesti levegő és viszonyok elviselni nem tudása. Másrészt már rég szerettem volna olyan helyen lenni, ahol nyugodtan dolgozhassam s egy néhány készülő dolgom befejezhessem. Sajnos, ezt itt nem találtam meg, de remélem, hogy majd eljön az is. De ha az idén nem, akkor kimegyek a világból.

Eleknek átadtam üdvözletét, illetőleg megmutattam neki a levelét, nemcsak a rávonatkozó részét, hanem az egészet, mivel tudtam, hogy érdekelni fogja. Ő is viszont üdvözli Önöket. Szegény, azt hiszem, az anyja hosszas betegsége és halála után, mely igen megviselte, jót tett neki az itt létel.[6] Mi legalább mindent elkövettünk, hogy disztraháljuk. Jobb kedéllyel és jobb bőrben is ment el. Utóljára még benn voltunk Szekszárdon, el volt ragadtatva tőle.[7]

Kérem, tartson meg tovább is jó emlékezetében.
Feleségemmel együtt szíves szeretettel üdvözöljük s a régi barátsággal

Fülep

Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 6–7. Megj.: Fülep–Kner lev. 23–24.
Kézírás.
Gyomára írt levél.

[1] Ld. 385. ill. 378. sz.
[2] Ld. 375/5.
[3] A kiadói program nem ismeretes. Valószínűleg nem azonos a Révai Testvérek Irodalmi Intézete által 1916. X. 20-án írt levélben foglalt „Magyarország művészete" című illusztrált monográfia-gyűjtemény tervével. Ld. FL-lev. I. köt. 293. sz.
[4] Ld. 378/4.
[5] Mindkét sorozat 1910-ben – FL itáliai tartózkodása idején – indult Bariban ill. Lancianoban. A Papini-féle Scrittori nostri-ban tervezte FL kiadni Sienai Szent Katalin válogatott leveleinek gyűjteményét. Mind a négy említett mű megvolt FL könyvtárában: Michelangelo Buonarroti: Lettere, con prefazione di G. Papini. Lanciano, R. Carabba, 1910. Vol. 1–2. Scrittori nostri. – Lorenzo de' Medici: Opere, a cura di Attilio Simoni... Bari, G. Laterza e figli. 1913–1914. Scrittori d'Italia. (Esetleg: Lorenzo de' Medici: Poemi. Lanciano, 1911. Scrittori nostri.) – Le rime di Guido Cavalcanti. Lanciano, R. Carabba, 1910. Scrittori nostri. – Cennino Cennini: Il libro dell'arte. Ed. riveduta... per cura ci Renzo Simi. Lanciano. R. Carabba, 1913. Scrittori nostri.
[6] Ld. 375/2.
[7] Ld. 379/2.

387. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Medina, 1921. IX. 24.

Kedves barátom,

a sok mindent, a fáradozást, dolgaimmal törődést, könyvek-, Nyugat- küldését és a többit sorban nagyon – de nagyon köszönöm.[1] Bár sajnálom, hogy abban a hajszában, melyről ír, nekem is részem volt. Remélem, azóta már túl van mindenen, visszazökkent a régi kerékvágásba s már talán csak a messze távolban ködlik emlékezete határán Medina, benne az elkárhozott malacokkal és emberekkel. Szegény Elek, maga jól megszenvedhetett itt. No de reméljük, hogy ha máskor eljön hozzánk, jobb dolga lesz – Isten adja, magának is, nekünk is!

A Nyugattól 850 K[oroná]-t kaptam a cikkért[2] – látja, most én is nagypénzű lettem. Hiába volt olyan büszke. Hallott-e a cikkről véleményt? Nekem ugyan megvan róla az egészen pontos véleményem, s végeredményben nem is fontos az egész, mert a készülő Dantémban így egy szó sem marad meg ebből – mégis szeretném tudni, hogy hatott jobbfajta emberekre.

Babitssal találkozott-e közben?[3] Tisztázódott-e a szekszárdi elmaradt találkozás dolga? A művészetről szóló tanulmányt[4] nagyrészt le kell újra írnom, mert ugyan a lényegén semmit sem kell változtatnom, az marad, amint van, de kifejezéseken kénytelen vagyok enyhíteni: alaposan elbánok benne a „nemzet nagyjaival" s a mai világ-

ban ezért megköveznek, ami még korai volna – még jobban meg akarom érdemelni. De azért, ha nem jó közbe semmi, hamarosan meglesz és akkor elküldöm. Egy számba nem fog beleférni, két részben kell majd közölni.

Magunkról, sajnos, semmi jót nem mondhatok. A helyzet változatlanul stagnál. Még semerre se látom a révet, ahova kiköthetnénk. S hozzá meg Zsuzsa aggasztóan beteg több két hete óta: nagyon köhög és lázas is. Nagyon nyugtalanít, félek, hogy valami komoly baj lesz belőle. Állandóan rémeket látok.

Az üdvözleteket mindenkinek pontosan átadtuk, viszonozzák.

Tudom, hogy maga boldog lesz, ha kilábol a levelek özönéből, mégis, ha akadna némi szentheverdel ideje s bennünket élete folyásáról, hogylétéről és dolgairól értesítene, nagyon örülnénk neki mindaketten.

Szeretettel

Fülep

OSzK Kézirattár Fond 253/174–175. 6. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 51–52.
Kézírás, rajta FLné soraival.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.

[1] Ld. 375., 376., 383., 384. sz.
[2] Ld. 368/9.
[3] Ld. 379., 386. és 387. sz.
[4] A Magyar festészetre utal: Ld. 366/4. A tanulmány 3 részben jelent meg.

388. KNER IMRE – FÜLEP LAJOSNAK

Gyoma, 1921. IX. 27.

Kedves Barátom!

Szíves sorait[1] csak most kaptam meg, mert nem voltam itthon vagy 10 napig. –

Nagy érdeklődéssel olvastam levelét, amelyből mégis jobban látom ennek az elhelyezkedésnek, amely igazán csak nálunk lehetséges, az indokait. Nagyon meg tudom elhatározását, melyhez bizonyos hősiesség kell, érteni. –

Ami a kiadványokra vonatkozó megjegyzéseit illeti, ezekre persze megvannak a magam ellenvetései. Itthon ma jó tömegkiadvány nem lehetséges, mert a tömegek könyvfogyasztó képessége a minimálisra csökkent. Sok jel van arra, hogy ezen a téren sokat változtak a viszonyok a háború előttihez képest, és remélni lehet, hogy ha a gazdasági viszonyok és a tömegek kereseti viszonyai változnak, nagyon sok jó könyvet lehet majd elhelyezni, de ma ez egyelőre nem lehetséges. Én ma nem vagyok abban a helyzetben, hogy nagy példányszámokba, sok papírosba nagyobb tőkét fektessek bele. Ez csak idegen tőke bevonásával lenne lehetséges, amihez azonban nem akarok folyamodni, mert ez függetlenségem és céljaim feladását jelentené. Így tehát nem tudok nagyobb példányszámot hozni, s amit a mai viszonyok között lehetne is az sem lenne olyan nagy, hogy lényegesen olcsóbb árakat jelentene. Én nem engedek a kiállítás nemes színvonalából és a tartós famentes papírosból, tehát bizonyos

áron alul nem is lehetnek könyveim. Viszont a legcélszerűbb technikák, a leganyagszerűbb és legpuritánabb megoldás, és a szakértelem (amelynek birtokában a kísérletezés a kivitelnél a minimumra redukálódik, és a termelő eszközök leggazdaságosabb kihasználása lehetséges) garantálják azt is, hogy az árak nem fognak nagyon magasra emelkedni. Itt tehát nem luxuskiadványokról van szó, hanem békebeli értelemben is szép könyvekről, amelyeket nem túlságosan gazdag emberek is meg tudnak majd venni. –

Tovább menni a mai viszonyok között nem lehetséges, és így is megvan az az elégtételem, hogy tudom: megtettem, amit ezek között a viszonyok között csak megtenni lehetett. –

Annakidején meg fogom a prospektusokat küldeni, s addig is maradunk szíves, őszinte üdvözlettel régi híveik

[Kner Imre]

A levél eredetije nem maradt fenn; Kner Imre aláíratlan, gépelt másodpéldánya a Békés m. Lt.-ban XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 8–9. Megj.: Fülep–Kner lev. 24–25.
Medinára írt levél.

[1] Ld. 386. sz.

389. ELEK ARTÚR – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1921. X. 3.

Kedves Barátom,

csak a minap küldtem el levelemet.[1] Most főként azért írok, mert közben találkoztam Babits-csal, sőt hívásra náluk is jártam. Nos hát levelemet igen is megkapta, de már csak a magáénak elküldése után s akkor is egy nappal az elutazása előtt. Az Ön levele pedig Pesten érte utól.[2] Ecco. Különben nyakig ült otthon (Szekszárdon) a regényében.[3] Mint mondja, vívódva írta és írja, újra meg újra. A Pesti Naplóban éppen ma, vasárnap, jelent meg az első folytatása. Elolvastam. Érdekesen indul, bár a stílusában van valami kissé erőltetett pattogatás, olyanféle, amilyen Móriczból erőltetés nélkül szokott kijönni. Mikor arról beszéltem neki – Babitsnak – hogy Szekszárd milyen szép hely, maga is áradozva kezdett róla beszélni. Pedig Öntől úgy tudtam, hogy nem igen fogékony a szépségei iránt. De olyanfélét talán valamelyik rossz percében mondott. Költőnk kitűnő színben és húsban van. Az arca valósággal megkerekedett. Öröm ránézni.

Kaposy[4] csakugyan megkerítette Athenaeuméktól a maga Dantéját. Amelyre nézve – sajnos, hogy kicsit megkésve – azt az ötletet vetem föl, hogy meg kellene kísérelni, hátha kiadná külön kis könyvben valamelyik kiadó. Hein?

Az Anthologiám[5] dolgának hírét vette az Athenaeum, és Heltai[6] elhívott, hogy vele tárgyaljak. Ő is készült t.i. olyanféle versgyűjtemény kiadására. Hamarosan megállapodtunk benne, hogy nem időszerű még a dolog. Meg kell várni, amíg a sajtóban nagyobb lesz a biztosság, s az embert nem bélyegzik hazaárulónak azért, amért egyik-másik politikai-felfújta költőt kihagyott. Egyben jelezte (Heltai), hogy

az A.[thenaeum] Guido da Verona[7] egész termését megvásárolta olcsó pénzért. Kitérő mozdulatomra csak azt kérte, hogy olvassam majd el a szóbanforgó könyveket. Ennyit megígértem.

Egyelőre azonban sehogysem megy a munka. Szégyen-bégyen, sőt átkozott-adta! Jó lenne beoltatnom magamat valami hangyából csapolt szérummal.

De a Signora betegsége[8] állandóan nyugtalanít. Legutóbbi híradása ki nem megy a fejemből. Nem jó volna fölszállítani Pestre? Borzalmas elgondolni is ott, abban az orvostalan vadonban. Nagyon hálás volnék, ha valami friss hírével mihamarabb megnyugtatna.

A minap egy antikváriumban a következő könyvre akadtam: Das Leben des H.[eiligen] Aloysius Gonzaga. Nach der ältesten italienischen Biographie des P[ater] Virgilio Cepari, S.[ocietatis] J.[esu].[9] Érdekli? S ha igen, elküldjem?

Most jut azonban eszembe, hogy hiszen októberben volnánk, s hogy októberre Pestre készültek. Eldőlt-e már valamelyik pályázat?[10] Gajáry Pistának[11] tegnap érkezett meg a nénje, Fónagyné. Neki semmi befolyása, semmi ismeretsége Bogyiszlón. Beszélt azonban a foktői tiszteletessel, valami Kurdi (?) nevűvel.[12] Attól tudja, hogy úr szavának B[ogyiszló]-ban semmi értéke. Ellenkezőleg, csak rontaná esélyeit a pályázónak. S úrnak veszik ebben a kérdésben őt is, a szomszéd község papját. Bizony, nagy kár, hogy így van. Másrészt azonban Judi néni szavának értéke növekedik így.

Ezzel a levéllel egyidejűleg a Nyugatot is elküldöm. Belétettem Alexandernek Riedlről írott tárcáját.[13]

A szemhatár különben derül. Az Est az eredeti nyugták leközlésével bizonyította be, hogy a sajtóját az annyiszor lezsidózott mozisok megpénzelték.[14] És a teleszájú kurzus-sajtó egyetlen kukkal sem felelt még erre a vádra. Az Új Nemzedék új szerkesztőt és új programot jelent be.[15] Beszélik, hogy Bangha páter[16] Kádárnak[17] és Lendvainak[18] is kiadja az utat. Még megérjük, hogy a tátott szájak becsukódnak.

Várom híreit a Signoráról s mind a kettejüket szeretettel üdvözlöm.

Sor Alessio.

MTAK Kézirattár Ms 4586/52.
Kézírás.
Címzés: Tisztelendő dr. Fülep Lajos ref. h. lelkész úrnak Medina (Tolna vmegye)
Feladó: Elek Artúr Budapest I., Mátray utca 5. I. 5.

[1] Elek valószínűleg nem a FL-hagyatékban fennmaradt előző, 348. sz. levélre utal, – amely nem „a minap" íródott, – hanem közben írhatott még egyet, amely nem maradt fenn. Itt FL 387. sz. levelére válaszol.

[2] Medinai nyaralása idején FL-sal együtt tett szekszárdi kirándulásra és a meghiúsult Babitssal való találkozásra utal. Elek levele Babitsnak 380/1., Babits levele FL-nak 379. sz., FL levele Babitsnak 380. sz.

[3] Babits regénye: a Halálfiai. Ld. 379/1.

[4] Kaposy, helyesen Kaposi József (1863–1922) irodalomtörténész, egy ideig katolikus pap, a Szent István Társulat igazgatója. 1890–1905. XII. végéig a Magyar Szemle szerkesztője, 1919-től az Egyetemi Könyvtár tisztviselője. Főleg Dantéról írt. Könyve: Dante Magyarországon. Bp. 1911. – 1921-ben megjelent Szent Ferenc: Fioretti-fordítása is. – FL Dantéja: Alexander Bernát, az Athenaeum-kiadónál megjelenő Műveltség Könyvtára c. sorozat tervezett világirodalmi kötetébe

1909-ben Dantéról szóló tanulmányt rendelt FL-tól. A cikk 1911-ben elkészült, 1916-ban eljutott a korrektúráig, de a kötet nem jelent meg. A tanulmány az Elek-ajánlotta módon, külön kötetben sem jelent meg. (Szövegét ld. Fülep I/II. 211–311.) Nem sokkal ezután, a Nyugat 1921. IX. 16-i 18. sz. 1369–1382. megjelent e tanulmánynak a ma Ms 4555/10. jelzetű tördelt korrektúrája alapján lerövidített változata. Ld. 383/1. – Van a hagyatékban egy kéziratos, töredékben maradt, ugyancsak Firenzében írott Dante-könyve FL-nak, amelyen a 20-as években tovább dolgozott és kiadását tervezte. Jelzete: MTAK Kézirattár Ms 4562/3.

5 1911-ben jelent meg az Elek Artúr-válogatta Újabb magyar költők lírai anthológiája 1890–1910. c. gyűjtemény a Nyugat kiadásában. Valózínűleg ennek folytatására gondolt Elek, de terve nem valósult meg.

6 Heltai Jenő (1871–1957) író, újságíró, 1918–1934 között az Athenaeum kiadó irodalmi igazgatója, utóbb igazgatósági tagja volt.

7 Da Verona, Guido (1881–1939) népszerű olasz regényíró, költő. A 20-as években sorra jelentek meg regényei az Athenaeum kiadásában, főleg Komor Zoltán, valamint Fábri Dezső, Honti Rezső és Éber László fordításában.

8 FLné betegségére ld. 387. sz.

9 Gonzaga Szent Alajos (1568–1591) jezsuita szerzetes, az ifjúság pártfogója, pestises betegek ápolója. Cepari első ízben 1606-ban Rómában megjelent munkája a szenttel kapcsolatos irodalom alapműve. FL könyvtárában halálakor nem volt meg a könyv.

10 A csákvári és bogyiszlói pályázatokra utal. Ld. 381/2. ill. 382/5.

11 Gajáry István (1884–1939) újságíró, zeneszerző, 1906 óta az Az Újság zenekritikusa, Elek Artúr kollegája.

12 Kurdy Béla (1870–1945 után) 1921 óta foktői református lelkész, 1933–1945 között a solti egyházmegye esperese.

13 Riedl Frigyes VIII. 7-én bekövetkezett halála alkalmából írta Riedl Frigyes címmel A. B. aláírással Az Újság 1921. IX. 2. számában. Alighanem ennek hatása alatt írt FL Alexandernek. (Ld. Alexander Bernát 398. sz. válaszát.)

14 Az Est 1921. IX. 30-i számában A sajtó dzsungelből. – az 1921. X. 1-i számában Ki állott a zsidó mozisok zsoldjában? Mit kaptak egyes lapok a régi Moziszövetségtől? és X. 2-i számában A „konstruktiv" sajtó nyugtái. Hallgatnak a régi mozisok zsoldosai c. cikkekre utal.

15 Az Új Nemzedék szerkesztőváltozását Változások az Új Nemzedék szerkesztőségében címmel jelentette be az X. 2-i számban. A korábbi felelős szerkesztő, Krüger Aladár lemondott, helyette Cavallier József, a korábbi szerkesztő került a helyébe. Szerkesztőnek a Központi Sajtóvállalat dr. Szabó László egyetemi magántanárt hívta meg. – A programváltozást a Ki az ura a helyzetnek? c. cikk jelentette be ugyancsak a X. 2-i számban.

16 Bangha Béla (1880–1940) jezsuita szerzetes, politikus, hitszónok. 1913–1923 között a Magyar Kultúra c. folyóirat szerkesztője. 1918-ban ő hozta létre a Központi Sajtóvállalatot.

17 Kádár Lehel (1884–1935) jobboldali fajvédő újságíró, író.

18 Lendvai István (1888–1945) jobboldali újságíró Szegeden, majd Budapesten. 1914-től az Új Nemzedék munkatársa.

390. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Medina, 1921. X. 5.

Kedves barátom –

a harangozó vár a postára s azért csak röviden két dologról: 1./ a legutolsó postával kaptam Maglione és Strini könyvkereskedőtől (Loescher udóda) Romából egy könyvet: „Le opere di Dante, edizione critica della Societa Dantesca" – [1] [csak úgy

tud]om megfejteni a dolgot, hogy maga [küldette ne]kem tán Norsa[2] által. Mivel [ez a] dolog fölöttébb kinos, kérem, (írja meg,) hogy csakugyan így van-e?

2./ A Dante-cikkről való vélemény-közlést mért vette olyan komolyan?[3] Csak úgy gondoltam, hogy ha éppen véletlenül hall valamit, ne felejtse el megírni – de hogy csak egy lépést tegyen is, vagy direkt kérdezzen, erre egyáltalán nem gondoltam, s nagyon kérem, ne incommodálja magát vele.

Szeretettel

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 7. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 53.
Zárt levelezőlap, a bélyeg kivágva, ezért a szöveg megcsonkult, ez részben, feltételesen pótolva.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Kézírás.

[1] A Firenzében 1921-ben kiadott mű élete végéig megvolt FL könyvtárában.
[2] Ld. 384/8.
[3] Ld. 387. sz. – Elek valószínűleg a 389. sz. levélből következtethető, korábban írt s nem ismeretes levelében számolt be arról, hogy tudakozódására mit tudott meg a Danet-cikk visszhangjáról.

391. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Medina (Tolna m.) 1921. X. 7.

Kedves Barátom!

Megkaptam szíves soraid.[1] Köszönöm, hogy nagy elfoglaltságod közben időt szakítottál rájuk.

Ugyancsak köszönöm a Dombóvárra[2] való áthelyezést is, mint jó szándékodnak nyilvánulását. Amit a gyülekezet lelkületéről írsz, nagyon biztató – de a puszta lét lehetőségét sem tudom, megvan-e ott. Úgy látszik, magad sem tudod egészen biztosan, különben közlésed nem volna olyan határozatlan s oly kevéssé megnyugtató. Azt írod ugyanis: „ha anyagilag biztosítani tudják ezt az évet stb." – tehát az is lehet, hogy nem tudják? Akkor én velem mi lesz? Utazhatok máshová? Nem győzöm anyagilag. Az idén már egyszer megtörtént, hogy *Pestre* kellett utaznom hiába, mert Kováts Takácssal Csákvárra[3] neveztetett ki adminisztrátornak, vissza kellett csinálnom s ez a hecc ezernél több koronámba került –, egyszerűen az ablakon kidobva, mikor a legszükségesebbre is alig telik! (Adósságom van fizetetlen.) *Próbavállalkozásokba tehát lehetetlen belemennem.* Egyszerűen nem bírom se testileg, se lelkileg, se pénzileg. Gondold meg, hogy *másodmagammal vagyok,* két ember személyi- és háztartási fölszerelésével kell utaznom, aminek csupán a podgyász költsége rengetegre rúg. Adósságomat pedig nem szabad szaporítanom – elviselhetetlen nekem. (Soha életemben nem volt egy fillér adósságom, csak mióta pap vagyok.) Ha állandó helyre megyek, nem baj – ha azonban bizonytalanra, ahonnan esetleg pár hét múlva mennem kell, akkor nem győzöm. Talán emlékszel rá, mielőtt Erdélybe mentem, Károly bátyánk[4] kínált nekem valahol jó jövedelmű sinecurát (va-

lami kastélyban lakhattam volna), de nem fogadtam el, mert nem tekintettem kellő munkatérnek s inkább mentem a kezdet nehézségeivel küzdő Szovátára.[5] Most sincsenek anyagi igényeim s a *legnagyobb örömmel* megyek el Dombóvárra, ha van hol laknom s mit ennem. Mást nem kívánok, de ezekről, sajnos, még nem mondhatok le. Mivel pedig a te leveledből egyáltalán nem derül ki, hogy e két kellék ott csakugyan megvan, sőt kérdésbe van téve, mielőtt engem csakugyan odahelyeznél, engedd meg kérlek, hadd írjak előbb (s e levéllel egyidejűleg teszem) Jakab Lajosnak[6] pontos információk beszerzése végett. Addig tehát, amíg onnan megfelelő választ kapok, kérlek, tartsd függőben a dolgot – amint a válasz megjön, azonnal értesítelek.

Leveled többi részére külön és részletesebben fogok felelni, most sietek, hogy ez elmenjen, hogy esetleg késése folytán valami galyiba ne történjék.

Szerettel üdvözöl

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki ir. 1921. I. doboz, II/40.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Nem maradtak fenn.

[2] Ravasz László javasolta megoldásként az újdombóvári misszió lelkészségét, amelyet püspöki kinevezéssel s nem választás révén lehetett betölteni. Javaslatának alapja a FL 382. sz. levele mellett elhelyezett Vincze Eleknek, a külsősomogyi egyházmegye esperesének 1921. IX. 15-i jelentése az egyházmegye segédlelkész-szükségletéről (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A ppi hiv. ir. 1860/1921.) amelyben első helyen szerepel „Dombóvár, lelkész nincs: missziói egyház, fizetéskiegészítés nincs." A dombóvári kinevezést Ravasz 1921. X. 2-án írta alá (MTAK Kézirattár Ms 4593/20.)

Dombóvár Újdombóvárral közösen és együttesen 1917-ben lett önálló anyaegyházközség. FL ottani működésének kevés dokumentuma maradt fenn. Legátfogóbb s munkásságáról képet adó irat ez időből a Missiói jelentés Dombóvár egyházközség társ-, leány- és fiókegyházairól, illetve szórványairól, valamint ezek lelkészi gondozásáról az 1921-ik évben, amely a következőket tartalmazza:

1921 év november 1-én vettem át az egyházközség vezetését, azért a megelőző időre vonatkozólag csak hallomás útján szerzett adataim vannak a hitéletet illetőleg. Nagy általánosságban azt mondhatom, hogy a hitélet – más helyekhez viszonyítva – eléggé eleven, és sokat ígérő javulást is mutat. Ebben azt hiszem, nagy része van annak, hogy a híveket házanként látogatom s a betegeket amily gyakran csak lehet, fölkeresem. A hívek különösen örülnek és hálásak azért, hogy a hittan-tanítást a lehető leggondosabban látom el s főleg, hogy a tanítványokat megtanítottam az egyházi énekekre. Mint jóformán mindenütt, úgy itt is a gyülekezetnek bizonyos csoportja az, mely az egyház ügyeivel buzgón foglalkozik és törődik; áldozatkészségben azonban senki se marad hátra s mindenki megteszi, amire egyáltalán képes. Sajnos, a gyülekezet anyagi erői igen korlátoltak, pedig a ref. egyháznak kevés gyülekezete van, mely oly fontos hivatást tölt be s annyira rászolgálna a támogatásra, mint a dombóvári. Nagy katolikus tengerben főleg olyan foglalkozású tagjai vannak, akik másutt elég gyakran a szocializmus felé orientálódnak. A hívek legfőbb vágya, hogy lelkészlakjuk legyen állandó lelkésszel, templomuk és kántorjuk. A telekvétel valamelyest közelebb hozta e vágy részleges teljesülését, de megvalósítása egyelőre még saját erőiket meghaladó nehézségekbe ütközik. Ugyanez az oka annak, hogy a szórványokat még alig látogathattam, de bírom két egyháztagunk ígéretét, hogy kocsijukat rendelkezésemre bocsátják s akkor majd eleget tehetek eme kötelességemnek is.

Fülep Lajos
h.[elyettes] lelkész

Dombóvár, 1922. jún. 28.

Dombóvárnak ekkor 16 szórványa volt: Alsó- és Felsőleperd, Borjád, Csurgó, Mászlony, Nosztány, Nagykonda, Ó- és Újdalmand, Sütvény, Szakcsi major, Szarvasd, Tárkány, Tüske, Ürgevár és Vörösegyháza.

Ugyanebből az iratból kitűnik, hogy Dombóvár 9876 lakosából 322 volt református, s tartalmazza az irat az egyházi- és hitéletre vonatkozó számszerű adatokat. (Eredetije a ságvári egyházközség irattárában.)

[3] Ld. 381/2.

[4] Nagy Károlyra (1868–1926) utal, aki ref. lelkész, 1908-tól az Erdélyi Egyházkerület főjegyzője, 1918. II.-tól püspöke volt, akkor tehát, amikor FL ott kívánt lelkész lenni. Egyik korábbi, 1918. V. 5-én kelt Ravasz Lászlónak szóló levelében FL a következőket írta: A püspök úr abban a tévedésben volt, hogy én valami sinecurát keresek, s többek közt felajánlott egy helyet, ahol tán 17 lélek van, míg aztán felvilágosítottam, hogy én *gyülekezeti intenzív munkát* is akarok végezni s egészen kis helyre csak átmenetileg mennék; *nagy hely* alatt persze még mindig *falut* értek, nem várost, amiből nem kérek. Nem tudom, miből következtethetett az én sinecurás szándékomra, ami eszem ágában sem volt soha, s amelynek a gyanúja még ma is bánt. (FL-lev. I. köt. 300. sz.)

[5] Ld. 368/1.

[6] Jakab Lajos közjegyző, 1920 óta a Külsősomogyi Egyházmegye világi tanácsbírája. Úgy látszik jó barátságban volt Fülepékkel, FLné is említi férjének szóló egyik levelében (MTAK Kézirattár Ms 4587/32.).

392. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Medina, 1921. X. 20.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Mellékelten megküldöm a medinai egyház kiegészített leltárát.[1]

Csatolom egyúttal a 900 Koronáról szóló nyugtát.[2]

Közlöm egyúttal, hogy az egyházi felszerelés átvételekor Arany lelkész úr kezén maradt tárgyak közül: 1./ az egyház rézpecsétjét (melyet egy évig állítólag nem talált meg) azonnal átadta, amint az átadásra vonatkozó esperesi utasítást kézbesíttettem neki; 2./ a parochiális könyvtár nála lévő, rongált első kötetét még nem adta vissza helyrehozott állapotban, amire az utasítás kötelezte — az egyház pedig még nem tudta beszerezni az ő költségére, mert nem kapható; 3./ az egyházmegyei kerületi stb. jegyzőkönyvek ma is abban a chaotikus állapotban vannak, melyben ő átadta s így nem volt módomban megállapítani, mi hiányzik belőlük, s mi nem; magam pedig nem vállalkozhattam a penészes, piszkos és büdös könyvhalmaz elrendezésére. Úgy vélem, annak kötelessége rendbe hozni és áttekinthető sorrendbe rakni, akinek a keze alatt így bepiszkolódtak és megpenészedtek. Az átadáskor erre fölszólítottam, de mindmáig nem tett eleget a kötelességének.

A legmélyebb tisztelettel

Dr. Fülep Lajos
h.[elyettes] lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 319/1921.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] A leltár nincs a levél mellett.

[2] A nyugta sincs a levél mellett.

393. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Medina (Tolna m.) 1921. X. 22.

Kedves barátom,

közben jártam Dombóváron[1] s most már készülök az átköltözésre. Sajnos, nem az, ami kellene: bútorozott szoba, konyha nélkül, vendéglőben étkezés – úgy számítom, 1500–2000 K[oroná]-t rá kell fizetnem havonta az ott élésre. Mégis megpróbálom, ameddig bírom. Egyébként e dolgokról majd bővebben szóval: november első vagy második hetében Pestre kell mennem.

Most két intézkedést kérek:

1./ légy szíves a feleségem számára (egyetemet végzett, középiskolai tanárnő, Pesten is 3 évig tanított hittant különböző iskolákban) megbízást adni, hogy a dombóvári *két polgári leányiskolában és az elemi iskolában* ő tanítsa a hittant – én majd a gimnáziumban látom el a hitoktatást. Ezt a megbízást már Dombóvárra kérem küldeni, a ref.[ormátus] lelk.[észi] hivatalhoz.[2]

2./ mivel a dombóváriak igen sürgetik, hogy én mielőbb menjek oda, mielőtt az ottani administrátor[3] távozik, mert ha csak egy órára is üresen talál maradni a lakás (az ő lakását veszem át), akkor más elfoglalja s többé lakást keríteni nem lehet – úgy számítom, hogy már 29-én elmegyek innen s ezért jó volna, ha az én utódom[4] is a november elseji terminus előtt egy-két nappal megjöhetne ide.

Ebben a két dologban kérve szíves intézkedésedet, szeretettel üdvözöllek

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 2589/1921.
Kézírás.

[1] Ld. 391/2.

[2] FL levele mellett ugyanezen az iktatószámon Ravasz László Bp. 1921. XI. 1-i keltezésű levelének gépelt másolata, amelyben hozzájárul, hogy dr FLné középiskolai tanárnő a két dombóvári polgári iskolában és az elemi iskolában hitoktatást végezzen. A VKM hozzájárulásáról nem tud nyilatkozni, a maga részéről azonban elfogadhatónak tartja a középiskolai tanári oklevelet a megbízáshoz.

[3] FL dombóvári elődje Tóth Lajos volt.

[4] Medinai utódja Szőnyi József h. lelkész lett.

394. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Dombóvár (Tolna megye) 1921. XI. 7.

Kedves Barátom!

Múlt hó 5-én kelt szíves soraidra,[1] mint már jeleztem, hamarosan szóval véltem és reméltem felelhetni. Mivel Pestre menésem így elhúzódott, nem halogatom tovább az írást és reflektálok rá röviden – Te talán hosszúnak is fogod találni, de a tárgy fontosságához képest nem lehet eleget mondani róla. Előre is kérlek, ne vedd illetéktelen beavatkozásnak a püspöki hatáskörödbe, amiket mondok, sem kéretlen tanácsadásnak – mindössze *motiválni* akarom a magam előző levelét, hogy tisztán

lásd milyen lelkiállapotból és gondolkodásból származott az. Lehet, hogy ez a gondolkodás téves – de ha megismered, legalább megbocsátod. Tout pardonner, c'est tout comprendre.

Azt írtad, hogy Csákvárra vagy bárhova,[2] papválasztásnál betevésemet kértem tőled s hogy erre képtelen vagy. Nem emlékszem, pontosan *ezt* és *így* kértem-e, de ha tettem, csak a szükségkép röviden való írással járó darabosságnak következménye lehetett. Én a „betevést" a következőkép képzeltem el: tudva azt, hogy a mi választási törvényünk gyalázatosan rossz, úgy véltem, nem szándékozol életét prolongálni, használhatóságát bizonyítani és tekintélyét fönntartani és fokozni azzal, hogy tiszteletben tartod, hanem eltekintesz bornírt szellemétől és amennyire törvényszegés nélkül lehetséges, betűjétől is; van valakid valahol, aki e szégyenletes törvény következtében tönkre megy, mert akárki hátra könyökölheti, azt a valakit méltónak tartod arra, hogy minden tőled telhetőt megtégy érte és az élete megmentése érdekében sürgősnek is: akkor nem nézed a törvényt, ha szabad-e szombatnapon gyógyítani s a verembe esettet csak milyen rituálék között kihúzni,[3] nem várod meg, hogy az illető írjon neked Csákvárról vagy más helyről – hiszen hetekkel előbb szerzel tudomást a lehetőségekről, mint ő –, nem várod meg, hogy ott megmozduljon minden befolyás s a Te esetleges megmozdulásod már elkéssen, hanem legelsőül mozdulsz meg, és minden tekintélyed latbavetésével s minden rendelkezésedre álló illendő eszközzel odahatsz, hogy az illető választók értsék meg, miről van szó. Ezt pedig nem tekinted „korteskedésnek", a választási perek legfőbb bírájának méltóságával összeférhetetlennek. Korteskedni érvényesülni akaró pártok vagy egyének érdekében szokás és lehet. De aki rossz papjai és törvényei folytán tönk szélére jutott egyházunk püspöke vagy és szándékod, mert kötelességed, ezt az egyházat buzgó és mindenüket odaáldozó lelkipásztorok munkatérhez juttatásával megmenteni, minden erőddel megragadod az alkalmat, amint kínálkozik. Valamelyik gyülekezetben (és hány van ilyen!) 30–40 évig rossz pap „működött"; az a gyülekezet elvadult az egyháztól, de meg gyökeresen el is felejtette, milyennek kell lennie a papnak, nem is ítélheti meg, milyenre van szüksége – rá lehet az ilyenre bízni a választás szabadságát, egyházilag elzüllesztett, érzéküket, ítéletüket elvesztett emberekre? Akaratuk ellenére is érvényesítsd a magad akaratát az ő érdekükben és az egész egyházában.

Körülbelül ilyenféle gondolatokat imputáltam én Teneked. Abban a meggyőződésben, hogy e kérdés tekintetében ugyanúgy gondolkodol, mint én, írtam neked. Kérlek, ne érts félre: nem vagyok l'art pour l'art törvénytagadó. Skóciában vagy Hollandiában máskép gondolkoznék. Ott magam is a törvény pontos betartását kívánnám. Mert ott a törvény az egyház érdekében s nem tönkre tételére hozatott és tudnak is vele élni. Nálunk a falusi gyülekezetek tagjai sok-sok helyen vagy korruptak, vagy kiskorúak. Mindaddig tehát, amíg jobb törvényt hoznak – s rajta lennék, hogy mielőbb megtörténjék – megakadályoznám, amennyire csak módomban volna s akárhogyan is, hogy az egyház még jobban tönkre menjen a rossz törvény következtében: ha magát a törvényt nem is, legalább a kártékony hatását megszüntetném. Mi lett volna a Te püspökké választásoddal is, ha az egyház veszedelmére a törvény betűje győz s vele a törvényeskedők? A Te megválasztásod lehetősége is azon ál-

lott meg, hogy néhány lelkes ember szembeszállt a stupid törvénnyel s a lehetőséget beleverte a bornírt betűk közé s az emberek fejébe.[4] Ha a választást megelőző campagne-t végig olvasnád az egyházi lapokban s a gonosz röp-lapokon, azt látnád, hogy akik ellened voltak, legfölső forumra a törvényre appelláltak, mint amely a Te megválasztásod tiltja — s akik melletted voltak és keresztül vitték, hogy téged választottak meg a választási pörök legfőbb bírájává, bizony nem arra hivatkozhattak, mint ellenfeleik, hogy görcsösen ragaszkodnak a törvény minden betűjéhez, hanem hivatkoztak a Te charismáidra s arra, hogy a mi kerületünknek mekkora szükségük van rájuk. S ez a belátás győzött a törvény betűjével és a farizeusokkal szemben. És hidd el, — tapasztalatból mondhatom — a nagy többség ma már tőled is ezt várja: a szellem győzelemre juttatását a betű fölött, a charismák (mindenkié) munkába állítását a törvény-adta lehetőségeken túl. Nemcsak én rólam s az én ügyemről van szó — hanem általában minden ügybe való energikus belenyúlásról s még az új törvények *előtt* való reformálásról. Látod, akik Kovátsot akarták, legalább is *jóhiszeműek* (a gazokról nulla mentio fiat, noha „sunt") azért akarták, mert benne a kíméletlen kiseprűzőt és megújítót látták: akik pedig téged akartak, *ezt is* várták s várják tőled azon a többin kívül benned, ami Kovátsból hiányzik. Akik pedig sem téged nem akartak, sem Kovátsot — aligha számítanak s biztosan mindent helyeselni fognak. Úgy hogy minél energikusabban nyúlsz bele az ügyekbe, annál biztosabban mögötted lesz osztatlanul mindenki: a Kovátsisták az *energikusságért*, a Te híveid pedig az intencioért, mellyel energia alkalmaztatott.

Forgács[5] több ízben írta nekem, hogy ti erélyesen szándékoztok „belenyúlni" a papválasztásokba s erélyesen a „kezetekbe veszitek." Az én konkrét esetemben pedig mindenki, akik helyzetemmel ismerős, még amikor a Te püspökséged csak remény volt, azzal bíztatott — s bíztat ma is —, hogy Te majd „megcsinálod." Te ellenben azt írod, hogy „többet nem tehetsz", mint hogy „adott esetben ajánlasz valakit, vagy *kéred* ennek vagy annak a megválasztását." Valakinek itt nyilván nincs igaza: vagy mindazoknak, akik az „erélyes belenyúlást" várják s biztosként hirdetik, vagy neked, aki a kérést tartod az egyetlen lehetőségnek. Bár ott tartanánk, hogy gyülekezeteinket s egyházunkat kéréssel lehetne megmenteni. Hidd el, én volnék a legnyugodtabb s legboldogabb ember. De amikor azt sem lehetett elérni, hogy pl. abban a gyülekezetben, ahol egy évig martírkodtam hiában, kitegyék azt az embert,[6] aki 36 év alatt tönkretette a gyülekezetet s akinek olyanok vannak rováson, amikért sehol semmilyen hivatalban egy napig sem tűrnének meg valakit! Vagy: baranyai utadon tapasztalhattad, mit jelent a magyarságra és egyházunkra az egyke;[7] nos, hasonló állapotokat találhattál volna itt a Sárközben is: dúsgazdag faluk, gyönyörű fajta, 30—40 évvel ezelőtt még színreformátus — ma 60% katolikus s ha így folytatódik, egy pár évtized leforgása alatt ott teljesen vége a reformátusságnak. Az őcsényi pap[8] szerint ő utánna már aligha lesz ott szükség papra — nem lesz kit gondozni. A decsi pap[9] öreg — már nagyban emlegetik az utódát. Ha csakugyan az lesz (nem rossz ember, de tehetetlen), ott is halad majd minden a végpusztulás felé. — Vannak olyan helyek, ahol vasárnap ketten szoktak a templomban lenni: pap és tanító — maradhat így, mehet így tovább? Csak aki úgy közte él ezeknek a dolgoknak, mint én, s úgy

látja is őket, tudja, mi történik s esik igazán kétségbe. Kedves Barátom, ma minden eszközt meg kell ragadni és emberfölötti erővel alkalmazni, hogy megmeneküljünk.

De nagyon sokat kellene erről írni, levélben el sem férne: majd ha Pesten leszek s Te is úgy kívánod, értekezhetünk róla. Talán Te meg tudsz nyugtatni — bizonyára meg van a programmod e rettenetes bajok fokozatos orvoslására.

Végül a bogyiszlói ügyről,[10] melyről írsz, néhány szót. Az atyafiak még ma is teljesen *tanácstalanul* állanak. A többség ugyan Mészölyt, a faddi papot[11] szeretné, — másrészt azonban nem tartják sürgősnek a döntést a díjlevél tekintetében remélt engedékenység miatt. A sz[en]t. benedeki papnak, Kováts F.[erenc]nek[12] is vannak, úgy látszik hívei: kész katasztrófa volna. A faddiakra viszont demoralizáló hatású — faddiak szájából hallottam — hogy lelkipásztoruk 2 évi (!) ottlét után faképnél hajlandó hagyni őket a jobb jövedelem kedvéért. (A népnek, bármennyire korrupt, a legtöbb esetben mégis finomabb erkölcsi érzéke van, mint a papjának.) Szóval nagy a megoszlás. Végül mellettem is van némi mozgás s állítólag meg akarnak hallgatni. Ez a megoszlás semmiképp sem válik a gyülekezetnek javára — s ha ilyen körülmények között teljesen rájuk bizatik a döntés, az eredmény még kevésbé fog javukra válni. Az okait majd elmondom egyszer szóval. Nos, ha elképzelhető bölcs beavatkozásra kínálkozó s a bizonytalanságban bizonyosság-teremtést kínáló alkalom, úgy ez az: természetesen ma már más a helyzet, mintha az első pillanatban nyúlhattál volna a dologba — akkor dirigálhattál volna. Ma már csakugyan nem tehetsz mást, mint tanácsolsz és kérsz, ha akarsz. S erre meg is kérlek, légy oly jó, tedd meg: azt hiszem, ez csak nem összeférhetetlen a választási perek legfelső bírájának tisztével, ha *írsz nekik s lelkükre kötöd, hallgassanak meg engem okvetlenül s megokolod, mért kívánod ezt.*[13] Csak ennyit, semmi többet. Azonban arra kérlek, hogy ezt közvetlenül nekik való írás formájában tedd meg — a közvetett üzenetnek kevesebb a foganatja. A püspöknek csak joga van azt tanácsolni valamelyik gyülekezetnek, hogy kit hallgasson meg?!

Egyelőre más menedéket nem látok a számomra. Pedig a helyzetem változatlanul rossz, s neki megfelelő a lelkiállapotom is. Ami azt a „katasztrófát" illeti, melyről tudakozódol, majd szóval — bár jeleit és nyomait szó nélkül is meg fogod látni rajtam. Ha talán Te tudsz más menedéket számomra a bogyiszlóin kívül, kérlek, ne mulaszd el.

Szeretettel üdvözöl

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki ir. I. doboz, II–25.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ravasz László X. 5-i levele nem maradt fenn. Feltehetőleg FL 371. és 382. sz. levelére válaszolt benne.
[2] Ld. 381/2., 370/2., 382/4.
[3] Máté 12, 11.
[4] Utalás az Egyházi Törvények 181.§-ára ld. 368/3. - Ld. még 368/3.
[5] Ld. 382/3.
[6] Utalás Arany Antalra ld. 348/3.

[7] Az egykéről FL először az Egy gyülekezet lelki képe c. cikkében írt. Ld. 382/6.
[8] Az őcsényi pap: Szilágyi Béla.
[9] A decsi pap: Bus Gyula. Utóda Arany Dénes 1924-től helyettes, 1927-től rendes lelkész lett.
[10] Ld. 382/5.
[11] Mészöly Győző III. 1-én került Faddra, nem ő lett a bogyiszlói lelkész. Utóbb Alsónyékre került.
[12] Kovács Ferenc dunaszentbenediki pap ekkor már csaknem 30 éve szolgált állomáshelyén.
[13] Ravasz Lászó megírta a kért levelet: ld. 382/5.

395. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Dombóvár, 1921. XI. 16.

Kedves Barátom

– legutóbbi, okt.[óber] 23-án kelt levelében[1] már feddőzik a hosszú hallgatásért, hát még most, amikor azóta megint 3 hét telt el! Dehát: amikor a levele megjött, már nagyban pakoltunk s az indulásra készültünk Medináról át Dombóvárra,[2] ahol jelenleg vagyunk; azután: itt kipakoltunk; azután: előbb Zsuzsa volt beteg, majd meg az én Medináról hozott hűlésem fajult el úgy, hogy ágyba kerültem s vitézül nyomtam is egy hétig; csak most keltem föl belőle s még nem egészen rendben – ez csak elég sok baj, kellemetlenség és nyomorúság! Ugy-e, megbocsát, tudván ezeket az okokat?

Medináról tehát eljöttünk. Sajnos, itt Dombóváron sincs cseppet sem jobb dolgunk. Itt még nincs paplak, bérelt, illetőleg rekvirált lakásban lakunk, mely a földgolyó legkellemetlenebb helyén van s noha két hete benne lakunk, bátran mondhatom, elviselhetetlen – csak azért viseltük el eddig, mert én nem tudtam menni ahhoz, hogy elmenjünk belőle. Más lakást pedig itt aligha kapni – hiszen itt is vaggonlakók vannak![3] Így hát nagyon lehet, hogy a mi dombóvári lakozásunk nem lesz hosszú életű.

Egyébként a jövő héten, ha egészen jobban leszek, Pestre megyünk, lehetőleg már hétfőn, én a hét végén visszajövök, Zsuzsa még a rákövetkező hetet is fenntölti ruhaügyekben – úgy hogy, ha Isten megsegít, hamarosan találkozunk s akkor szóval mondunk el mindent.

A medinaiak,[4] akiket levelében tudakol, mind jól vannak. Azt hiszem, porcaccio is – sajnos. Most egyedül van! Többé nem tesznek mellé senkit – nem mernek. De állítólag most már csakugyan el akarják intézni. Vederemo.

Apropos: nem reklamálásból kérdem, csak hogy tudjam: a Nyugat nov.[ember] 1-i számát elküldte? – mert ide nem jött meg. Lehet, hogy a medinai vagy a szedresi postás kisasszony kegyeibe fogadta. A 16-it, ha esetleg még nem küldte el, kérem, most ne is küldje, majd átveszem személyesen Pesten.

A magyar pikturáról szóló essayt (2 folytatás lesz)[5] viszem magammal. Csak aztán adjon is neki helyet Osvát, mert jó hosszú. A kettő együtt 50 sűrűn írott oldal (rendes írópapír nagyságú.)

A közeli viszontlátásig mindketten sok-sok szeretettel üdvözöljük

Fülep Lajos
Ref.[ormátus] lelkészi hivatal.

OSzK Fond 253/174. 8. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 54–55.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 391/2.
[3] Trianon után az utódállamokból menekültek egy része sokáig vagonokban lakott.
[4] Utalás Arany Antalra ld. 348/3.
[5] Ld. 366/4.

396. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Frankfurt a.[m] M.[ain], [1921.] XII. 2.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Bocsásson meg, hogy csak most írok levelet, azonban Pestről való elutazásom óta állandóan szállodában laktam és csak ma költözhettem be a szobámba; most azonban, hogy megadhatom a címemet, írok, noha nincs sok, a Tanár urat érdeklő közölni valóm.

Még Lipcsében – ahol mindössze két napot töltöttem el, mivel nem vettek fel az egyetemen nehány hiányzó okmány miatt – megrendeltem a kívánt könyveket és remélem, hogy azok eljutottak rendeltetési helyükre azóta. Az orvosságot ugyancsak megvásároltam, azonban azt mondotta hogy elküldeni nem lehet most külföldre. Mihelyest megtudom a Tanár úr új címét ismét megpróbálom; talán mégis sikerül eljuttatnom valamiképen.

Lipcséből átutaztam Drezdába és gyönyörű volt az a két hét amelyet ott töltöttem. Mert nem csupán a képtár (páratlan velencei és németalföldi osztályával), a grafikai gyűjtemény, a „Grünes Gewölbe",[1] hanem a drezdai barokk-építészet emlékei jönnek számba a tanulmány szempontjából. Ez az építészet egészen szorosan összefügg a római-barokkal és mégis valami egészen különös jelleggel rendelkezik: a római barokkban együtt található és egymással összefonódó principiumok itt északon különválnak és a legszigorúbb következetességgel lesznek keresztülvive Pöppelmann[2] „Zwinger"jében egyrészt és Bähr[3] „Frauenkirche"-jében másrészt. Az egyik a puszta rhytmizásása a végtelen térben otthon-levő formáknak, a másik a szigorú magábazárkózása, a tértől való idegenkedése a tömegeknek, amelyek egyetlen felfelé sóvárgó szenvedélytől hajtva, mintha azonnal egyesülni akarnának a tér-feletti éggel. –

Drezdából azután idejöttem Frankfurtba és itt felvettek mindjárt az egyetemen. És most tanulok – de távolról sem annyit, amennyit kellene. De valamiképen úgy érzem már, hogy erkölcstelenség ma, amikor mindenki, aki az emberhez közel áll olyan végtelenül sokat feláldoz, ma nyugodtan egy-helyben ülni és dolgozni.

És az ember csak várja, hogy hívják; csak körültekint, hogy nincs-e rá szükség valahol. És a különös csak az, hogy még ma is léteznek teljesen „fölöslegesek", akiket semmire sem lehet felhasználni, akiket soha sem fognak hívni.

Kautzsch[4] előadásai az egyetemen igen kitűnőek, sok mindent megtanulhat ez

ember nála, amit Goldschmidt[5] és Dvořak[6] is elhanyagoltak előadásaikban. A másik műtörténész Swarzenski[7] pedig igen nagytudású múzeumi szakember.

Vasárnap meglátogatom majd Mannheimékat Heidelbergben.

Most pedig bocsánatot kérek a Tanár úrtól azért hogy csupa ilyen érdektelen dologgal voltam a terhére és kérem, hogy ne tekintse szerénytelenségnek, ha ezután választ fogok várni erre a levélre. De nagyon fontos nekem, hogy tudjak a Tanár úr sorsáról valamit.

Igaz tanítványa

Tolnai Károly

Cím: Frankfurt a. M. Hohenzollern Str. 15. II. bei Glaser

A dátum évszáma kiegészítés: Tolnai Károly egy a John Simon Guggenheim Memorial Foundationhoz beadott kérvénye szerint az 1921–1922-es tanévet töltötte a frankfurti egyetemen. (Dott. P. Ragioneri közlése.) Tolnai olasz nyelvű Curriculum vitae-je szerint is bécsi és berlini tanulmányai (1918–1919 ill. 1919–1921) után töltött egy szemesztert Frankfurtban.
MTAK Kézirattár Ms 4590/9.
Kézírás.
Eredetileg feltehetően Medinára írt levél (borítékja nem maradt fenn), mint később a 399. sz. levél is. FL azonban ekkor már átköltözött Dombóvárra.

[1] Drezdai múzeum ill. kincstár, 1721-ben épült.
[2] Pöppelmann, Mathäus Daniel (1662–1736) drezdai barokk építész.
[3] Bähr, Georg (1666–1738) drezdai barokk építész.
[4] Kautzsch, Rudolf (1868–1945) művészettörténész, 1915–1930 között frankfurti egyetemi tanár.
[5] Goldschmidt, Adolf (1863–1944) művészettörténész, 1912-ben Wölfflin utódaként a berlini egyetem tanára lett.
[6] Dvořak, Max (1874–1921) osztrák művészettörténész, 1909-től a bécsi egyetem tanára.
[7] Swarzenski, Georg (1876–1957) művészettörténész, 1915-től frankfurti professzor, utóbb kivándorolt az USA-ba.

397. VINCZE ELEK – FÜLEP LAJOSNAK

Kiliti, 1921. XII. 20.

Tisztelendő Helyettes Lelkész Úr!

A kongrua kieszközléséhez a közölt okmányok s a közölt módon kellenek. Szíveskedjék állampolg.[ári] jogára vonatkozóan az ottani, vagy megelőző tartózkodási helyének közs.[égi] elöljáróságától valamilyen bizonyítványt kérni, érettségi bizonyítványának másolatát pedig meghozatni. Ezekre sürgős szükség van máris.

Készséggel hozzájárulok, hogy Felesége a polg.[ári] isk[olá]-ban hittant tanítson.[1]

A földigénylés ügyében tett jelentést tudomásul veszem.

A családi pótlék ügyében szíveskedjék a püspöki hivataltól igénybejelentési lapot kérni, ezt kitöltve hozzám küldeni. Egyébiránt úgy ebben, mint a rendkív.[üli] segély ügyében a püspöki hivatal tud felvilágosítást adni.

A vallásos estélyről szóló örvendetes jelentést tudomásul veszem.

Nem emlékszem, hogy 133.34 K.[orona] kongruájáról szóló nyugtát még visszakaptam volna. Kérem ezt a most mellékelt nyugtával együtt.

Az evangélikusokkal való egyesülés az ottani presb.[itérium] dolga.[2] Szigorú elvi alapon minden ilyen egyesülés képtelenség. Talán az egyház anyagi helyzete indokolná – valami nagyon szerencsés megállapodás mellett – hogy az ember ettől eltekintsen.

Kiváló tisztelettel

Vincze

MTAK Kézirattár Ms 4590/21.
Rajta: „Külső Somogyi Református Egyházmegye Egyházi Hivatala" feliratú bélyegző, kézzel: 1089–1921. szám", az aláírás alatt „Külső Somogy Reform. Esperes" feliratú bélyegző.
Kézírás.
Dombóvárra írt levél.

Vincze Elek (1887–1935) balatonkiliti lelkész, 1920 óta a Külsősomogyi Egyházmegye esperese.

[1] Ld. 939/2.

[2] FL előző levele nem maradt fenn, ezért nem tudni, mit írt benne az evangélikusokkal való egyesülés tervéről.

398. ALEXANDER BERNÁT – FÜLEP LAJOSNAK

Badenweiler, 1921. XII. 27.

Kedves barátom,

Tehát vannak kedves és örvendetes meglepetések is! Hogy eszébe jutottam![1] Annyi történt azóta, mintha tíz vagy húsz év telt volna el. A legnagyobb bajunk feleségem betegsége,[2] a többi mind semmi ehhez képest. Ép negyvenéves házasságunk után három hónappal érte őt a balsors és ma sem gyógyult meg...

Én jól vagyok és elég szorgalmasan tudok dolgozni. Most fejeztem be egy Spinozáról szóló könyvet,[3] mely Münchenben fog megjelleni, de magyarul is ki fogom adni. Csak még nem értem rá lefordítani.

Egy másik munkába most fogok, a művészi alkotó erőről és művészetről, az Pesten fog megjelenni áprilisban.[4]

Így szórakozom kissé.

Most haza akartam menni egyelőre csak nehány hétre, de nem lehet. Azt hiszem, húsvétkor megpróbálom haza vinni feleségemet, de ez nagyon nehéz ügy, azonfelül vagyonba kerül.

Gondol-e még a misztikusokra?[5]

Egyáltalán írjon valamit magáról, értem, hogy nehezen tud elhelyezkedni, megfelelő helyet találni. De tudtommal Dombóvár[6] szép nagy hely! Egyszer egy öcsém ott volt az államvasútnál mint fűtőházfőnök.

Dombóvár mindig kedves volt előttem, mert arra vitt a vonat Olaszországba!

Mit szól a világról? Én el vagyok képedve és teljesen desorientálva. Merre megy az emberiség hajója? Magyarországé?

Szíves üdvözlettel és k.[edves] feleségének az ismeretlennek tisztelő üdvözletet.

Igaz szeretettel

Alexander

MTAK Kézirattár Ms 4585/46.
Kézírás.
Dombóvárra írt levél.

[1] FL levele nem ismeretes. Ld. 389/13.
[2] Alexander Bernát felesége nem sokkal később meghalt.
[3] A Spinoza. [Bp. 1924] c. mű a Népszerű Zsidó Könyvtár sorozatban jelent meg, 78 lapos füzet lévén csak rövidített változata lehet a Spinoza. Geschichte der Philosophie in Einzeldarstellungen 4. Abt. 1. 18. Bd. (München, 1923.) kiadású 178 lapos kötetnek.
[4] Alexander legközelebb megjelent kötete a Tanulmányok. Művészet. Bp. 1924. c. mű volt a Pantheon kiadásában, benne 1898–1916 és 1923–1924-ben írt tanulmányaival. A művészi alkotóerőről szóló tanulmány nincs köztük.
[5] FL firenzei éveiben foglalkozott a misztikusokkal. Ld. 368/9.
[6] Ld. 391/2.

399. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. [1921.] XII. 27.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Bocsásson meg, hogy soraimmal zavarom és egy nem kevéssé szerénytelen kéréssel járulok Ön elé. A karácsonyi szünidőre ugyanis hazajöttem és január elejéig itt vagyok. Gondoltam, hogy – ha nem zavarnám munkájában – meglátogathatnám talán Medinában egy napra a Tanár urat. Nagyon kérném, ha ez lehetséges volna engem mihamarabb (talán sürgönyileg) értesíteni (cím: Országház tér 4. II.).

Újból bocsánatot kérve, maradtam igaz híve és tanítványa

Tolnai Károly

MTAK Kézirattár Ms 4590/10.
Kézírás.
Címzés: Dr Fülep Lajos tanár úrnak ref. lelkészi hivatal Medina (Tolna megye) (áthúzva, helyette más írással:) Dombóvár Baross utca 10. szám. Ajánlva.
Feladó: Tolnai, Országház tér 4. II.
A levél valószínűleg nem érte el idejében FL-t s a találkozásra csak 1923. I.-ban került sor.

400. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Dombóvár, 1921. XII. 31. előtt]

Kedves barátom,

megkaptuk levelét s könyvét,[1] nagyon köszönjük. Sajnálom, a kedvünk nem ment el olvasása után sem. De miért is ambicionálja ezt olyan nagyon, hogy direkt azzal a szándékkal küldi? Egyelőre még éppen ellenkező eredményt ért el. Bízom benne, így lesz ezután is mindig s végül is bele fog törődni sorsába.

Feleségem még az ágyban lakik – nem mintha szünetlenül feküdne, de benne van otthon, ahonnan kilátogat a szobába, sőt olykor az utcára is. Abban reménykedem, a sok pihenés majd megteszi a magáét.

A Medinára címzett Nyugatokat megkaptuk, sőt a legutolsó ide címzettet is. Amelyikben Révész engem úgy kipellengérez.[2] Mondhatom, velem kapcsolatban ugyancsak megbukott a memoriája, ha én „bornemissza"-ként élek benne. Talán azért emlékszik olyan rosszul, mert olykor én igazgattam a lábait s mivel ő az önön ivóképességét tartotta a maximálisnak, azt hitte, ha valaki nálánál valamivel józanabb maradt, bizonyosan nem is ivott. No, majd egyszer megírom az ellen-emlékezéseimet, abban éppen arra a leírt éjszakára sok érdekes részlet lesz, amiket, úgy látszik, ő már elfelejtett. Legalább is nem írta meg, hogy Ady az ő nyakán lovagolt,[3] pedig az nagyon épületes látvány volt. Erről hallgat az öreg ágyú. Egyelőre persze örülök neki, hogy ilyen boriszonyos, rendes burzsujt írt belőlem, mert a másféle tán még kellemetlen is lett volna papi mivoltomra. Igaz ugyan, hogy a mi hájfejűink nem olvassák a Nyugatot.

Köszönöm az Osvát-féle üzenet[4] továbbítását. De nekem is volna valami viszontüzenni valóm. Még pedig az, hogy ha az Athenaeum csakugyan ki akarja adni az essayt, akkor az utolsó fejezetnek a Nyugatban való megjelenése után *másnap* már meg is kellene jelenni a könyvnek, mert ha csak a megjelenése után kezdik a könyvet csinálni, akkor *nyár* lesz, mire megjelenik, ezt pedig nem akarnám. Ha tehát kiadják, elő kellene már most venni az előző fejezeteket s gondoskodni a két *Izsóreprodukció*ról.[5] Nem tudom, Ön milyen viszonyban van Schoen Arnolddal[6] s találkozik-e vele – hátha még megvolnának a Főv.[árosi] Múzeumban a *fényképlemezek*, amiket 3 éve *Nok*[7] múzeumi laboráns készített: ez rendkívül megkönnyítené s megrövidítené a dolgot! Ha esetleg megvannak, akkor én is írnék nekik. Nagyon szeretném, ha a gyors elhatározásra szíves lenne Osvátot figyelmeztetni: akár kiadják, akár nem. Ha kiadják, lássanak hozzá, – ha nem adják, mondják meg mielőbb, hogy mással tárgyaljunk. De ne hagyják a dolgot a levegőben.

Nem emlékszem, hogy is mondta Ön, hogy mennyi tantième-t kérjek: 10%-ot a bruttóból? S azt előre kifizetik, tekintet nélkül az eladott példányok számára? Tehát: ha nyomnak p[él]dául 1000 példányt, akkor a kötet bolti ára szorozva ezerrel: ebből 10% az enyém? s előre? Szeretném tudni, hogy tájékozatlanul ne álljak velük szemben.

Kedves Elek, maga arra bíztat: írjak! Nos, én fogadást teszek rá, ha megfelelő otthonom lesz, én leszek a legtermékenyebb magyar író s annyi cikket adok Önnek,[8]

amennyit akar — de nézné meg itt a helyemet s mondaná meg, lehet-e itt valamit is dolgozni.

Minden jót kívánunk mindaketten és el-nem kedvetlenedett szeretettel köszöntjük

Fülep Lajos

A dátum az érkezés postabélyegzője; a levél ez előtt íródott.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 9. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 56–58.
Kézírás. Benne külön cédulán FLné Elek Artúrnak írt sorai.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray-utca 5. I. 5.

[1] Elek Artúr Álarcosmenet c. 1913-ban a Nyugat kiadásában megjelent kötetét küldte el a következő dedikációval: Fülep Lajoséknak régi, nagyobbára ifjúkori bűneimnek ezt a gyűjteményét, hogy még jobban belémlássanak és elmúljék tőlem a kedvük. Szeretettel 1921 Karácsonyán Elek Artúr.

[2] Révész Béla (1876–1944) író, szerkesztő, a Népszava munkatársa. Ady Endre barátja, számos róla szóló könyv szerzője. 1919 után – mivel tagja volt az írói direktóriumnak – emigrált, 1922-ben tért haza. – A Nyugat 1921. XII. 16-i 24. számában (1796–1797) jelent meg Ady Endre c. könyvének részlete. Az utalás a következő mondatokra vonatkozik: FL az elsők közt volt, aki a régen megszűnt „Hazánk"-ban hirdetve üdvözölte Ady megérkezését és jól meglátta, mi jön Ady „Új versek" című könyve után. – Ezután leírja Pethes és FL Adyval töltött éjszakáját a Három Hollóban, s Ady temperamentumának magával sodró hatását illusztrálja benne a két „bornemisszá"-ra. A szöveg a mű kötetes formájában a 198–200. lapon olvasható. Könyvalakban Ady Endre életéről, verseiről, jelleméről címmel jelent meg Gyomán 1922. Kner kiadásban.

[3] FL Ady éjszakái és éjszakája c. írásában úgy mondja el az esetet, hogy Ady ült Pethes nyakában. Említi Révész jelenlétét is (Fülep II/61.)

[4] Osvát Ernő üzenete a Magyar művészet kötetes kiadására vonatkozott. A könyv előszavának kelte 1922. IX., a könyvpiacra 1923. IV. 6. előtt került ki: Magyar művészet. Bp. 1923. Athenaeum, 191 l. (Gondolat és Írás II.)

[5] Izsó táncoló parasztfiguráinak reprodukciói FL Magyar szobrászat c. tanulmányának Nyugatbeli megjelenésekor készültek (ld. 366/4.), a kötetes kiadásban ugyanaz a két kép jelent meg, mint a Nyugatban. A Nyugatbeli megjelenés idején FL a Fővárosi Múzeum munkatársa volt, ott volt altiszt az itt is említett Nok Gyula. Az illusztrációk kérdése a következő évben számos levélben előkerült még: FL javasolja Eleknek, hogy „elő kellene venni" Izsót. Elek felkéri FL-t, hogy írjon róla tanulmányt az általa szerkesztett Műbarát c. lapba, FL elvállalja a cikk megírását, amely azonban nem készül el. (Ld. 405., 410., 411., 414., 418., 427., 432., 433., 437., 441., 443. és 445. sz.)

[6] Schoen Arnold (1887–1973) művészettörténész, 1921-től a Lantos antikvárium szakértője, 1938-tól a Fővárosi Levéltár főlevéltárosa, 1941–1948 között a Budapesti Történeti Múzeum igazgatója.

[7] Nok Gyula ld. az 5. jegyzetet.

[8] Elek Artúr a Műbarát c. folyóirat számára kért cikkeket FL-től. A lap 1921–1923 között jelent meg. 1921. évfolyamának alcíme: Művészeti folyóirat gyűjtők részére. Havonta kétszer jelent meg a Helikon műkereskedelmi és könyvterjesztő RT kiadásában, igénytelen külsővel, illusztrációk nélkül. 1922-től az alcím elmaradt, a lap külső kivitelében és tartalmában is igényesebbé vált, jobb papíron, nagyobb formátumban, illusztrációkkal jelent meg havonta egyszer. A III. évfolyamból már csak 4 szám látott napvilágot, majd megszűnt. FL nem írt bele.

401. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Dombóvár, 1921. XII. 31.

Kedves Barátom!

nem feledkeztél-e meg ígéretedről és írtál-e a bogyiszlói atyafiaknak?[1] mert még eddig nem jöttek el meghallgatni. Ha netán elfeledted, ismét megkérlek rá, főleg arra, hogy *direkt nekik* írj; mert az esperessel[2] ilyen tárgyban nem sokra lehet menni.

Helyzetem változatlanul rossz – amit, mint egyszer írtad, prestige-kérdéssé tettél, nemigen érzik annak.

Neked s k.[edves] családodnak minden jót kívánva az új évben szeretettel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki ir. 5. doboz. II/b. 30., az „Elnöki iratok 1922" feliratú palliumban.
Kézírás zárt levelezőlapon.
Címzés: Főtiszteletű dr Ravasz László ref. püspök úrnak Budapest IX. Ráday-utca 28.

[1] Ld. 382/5.
[2] Az esperes: Kerecsényi Zoltán dabi lelkész.

402. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1922. I. 3.

Kedves Barátom!

Beérkezett információim szerint a levél *direkt* elküldése nem bíztató.[1] Úgy tudom, hogy a díjlevél körü is baj van, amit közigazg.[atási] bírósági úton kell elintézni. Légy szíves, alkalmas módon vidd ki [áthúzva: Talán Göde L.[ajos] segíthetne ebben téged] – hogy a bogyiszlóiak *tőlem* kérjenek ajánlást a papválasztásra. Akkor egy pillanat alatt rendben van az ügy, s útra kel a levél, mely november óta az alkalomra vár.

Szeretettel üdvözöl

R.[avasz] L.[ászló]

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki ir. 1. doboz. III/I–36.
Kézírásos fogalmazvány Kerecsényi Zoltán Ravasz Lászlónak írt levele mellett.
Dombóvárra írt levél.
[1] A bogyiszlói lelkészválasztásra utal: ld. 382/5.

403. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Dombóvár, 1922. I. 10.

Kedves Barátom!

Köszönöm szíves soraid[1] s a készséget, melyet jelzel. Rajta leszek, hogy ha csak lehet, igénybe is vehessem. Sok bizodalmam ugyan nincs hozzá, mert ha a bogyiszla-

iakat ennyire tudnám befolyásolni – akkor a többit is elintézhetném velük. De azért megpróbálom – Gödével közöltem a dolgot, hátha ő meg tudja közelíteni őket.

Hanem közben megürült *Váczhartyán!*[2] Nem gondolod, hogy mindenkép nekem való: Pesthez közel, ahol mindenben részt vehetnék s talán olyan módon lehetnék segítségetekre, ahogy még nem is gondoljátok? A magam munkáira is nagy jelentőségű volna könyvtárak közelében lennem – a költözködés is könnyebb lenne Pestről a sok könyvvel. Meg tudod-e ezt csinálni nekem? Vagy már ebben is idegen befolyás döntött? Igazán rettenetes volna. Az Istenre kérlek, tégy meg minden tőled telhetőt! Pesthez oly közel még csak elér a püspök keze s ha valahol, hát ott csak hallgatnak rá! Nagyon kínos volna a desillusio ezen a ponton. Vagy így kell lennie – te tehetetlenségre kárhoztatva, én pedig kiüldözve az egyházból?

Én még ma is azt hiszem, ha te igazán akarod, meg tudod csinálni. Ha kimondod: „most már aztán én is akarok valamit, ne mindig más" – akkor meg kell lennie. El sem mondhatom, mily rossz volna e hitemben csalódnom. Ha ennyi cselekvést nem engedne neked az az egyház, amely élére állított és vezérének emleget – akkor mi ez az egyház?

Emberben, egyházban való hitem már úgyis megrendült – kérlek, mentsd meg, mielőtt ledül. Nélküle hogy lehessek pap?

Szeretettel üdvözöl

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki ir. I. doboz. II/II–10.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. a 402. sz. levelet, ill. 382/5.

[2] Váchartyán a váci járásban fekszik, a pesti egyházmegyéhez tartozik. Az egyházközség 1784-ben alakult, lélekszáma 452. A lelkészi állás Földváry László lelkész halálával ürült meg. Amint Ravasz László írja 404. sz. levelében, a Kálvinista Szemle 1922. II. 11. számában (51.) híradás jelent meg, hogy a gyülekezet Kónya Gyula Rákospalota-újfalusi lelkészt hívta meg Földváry helyébe.

404. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1922. I. 10. után]

Édes Barátom!

Váchartyánra gondoltam,[1] de az öreg Földváry alig hidegült meg, már az esperesnél volt a meghívás egy közeli lelkész részére.

Általunk adható legnagyobb segélyre (7500 K[orona]) hoztalak javaslatba.[2]

Egy másik lelk.[észi] állásról is szó van.[3]

Szeretettel köszönt

R.[avasz] L.[ászló]

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki ir. I. doboz. II/II–10.
A 403. sz. hátára írt fogalmazvány.
Dombóvárra írt levél.

[1] Ld. 403/2.
[2] FL megkapta az említett segély.
[3] Nem tudni, milyen lelkészi állásra gondolt Ravasz püspök.

405. ELEK ARTÚR – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1922. I. 12.

Kedves Barátom,

hogy ezúttal olyan sokára írok, annak egyszerű az oka: nem jutott időm arra, hogy Osvátot megkeressem és a könyve ügyét megbeszéljem vele, de már megtörtént.[1] Azt ízeni, hogy a könyv dolgát hamarosan dülőre viszi. Jobbra vagy balra. Egy pillanatra sem feledkezett meg róla, több ízben is szóba hozta és mindannyiszor jó hajlandóságot tapasztalt. Hogy a dolog ennyire elhúzódott, annak talán gazdasági megfontolás az oka (a kiadó részéről.) Amint bizonyosat megtudok Osváttól, nyomban értesítem. – A honorárium ügye pedig úgy van nagy általánosságban: 10 (esetleg kevesebb) százalék a példányok bolti ára után (megszorozva a példányok számával), még pedig rögtön és egészében kifizetve a könyv megjelenése után. Persze nem minden kiadó hajlandó erre. De az Athenaeum, úgy tudom, igen, sőt az a Maupassant-gyűjteménye[2] *fordítóinak* is 3 százalékot ad a bolti árból. A „Kultúra" és egyéb csúfnevű zugkiadók égre-földre verekszenek az ilyen emberséges stipulációk ellen.

A Signora gyöngélkedése elszomorít. Neki különben legközelebb írok (mint ahogy illik, sőt úgy hallottam, kötelesség) s addig is jobbulást és szép időt kívánok.

Hogy mivel voltam annyira elfoglalva? A Műbaráttal.[3] Keserves munka az: clichéecsinálóhoz, nyomdához stb. szaladgálni nap-nap után, tárgyalni és bírkózni. Amellett a Nagy Balogh János könyve[4] is szorongat. Már fojtogat, annyira sürgős volna. (Caro mio, mégiscsak lekaphatná, még ott Dombó tetején is a N.[agy] Baloghra vonatkozó emlékeit.[5] Tegye meg, ha nagyon kérem.)

Révész Béla[6] itthon van. Már itt is marad, ha egyelőre csak hónapos szobában is. A korrektúráit ráolvastam. Mulatott rajtuk, és megvallotta, hogy némi szorongással emlékezett Önről. A mellett a javát elhallgatta. – Schoen Arnold[7] még sem lett a Főv.[árosi] Múz.[eum] igazgatója, de a fényképlemezeket[8] remélem, nélküle is meg tudom majd szerezni.

Az esedékes Nyugatot is ma indítom útnak.

Szeretettel üdvözli mind a kettejüket

Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/53.
Kézírás.
Dombóvárra írt levél.

[1] Utalás a Magyar művészet kötetre. Ld. 400/4.
[2] Guy de Maupassant összes művei 1921–1930 között jelentek meg az Athenaeum kiadásában, Benedek Marcell, Honti Rezső, Király György, Kuncz Aladár, Laczkó Géza, Lányi Viktor, Szabó Lőrinc, Tóth Árpád és mások fordításában.

[3] Ld. 400/8.
[4] Nagy Balogh János élete és művészete (1874–1919). Egy ismeretlenül élt festő emlékkönyve. Szerk. Elek Artúr. Bp. 1922. Benne: Petrovics Elek: Előszó. – Elek Artúr: Nagy Balogh János élete és művészete. – Bálint Jenő: Nagy Balogh János az ember. A kötetet FL az Ars Una 1924. I. évf. 4. sz. 163. ismertette.
[5] Elek itt nem FL Nagy Balogh János személyéhez fűződő emlékeire, hanem a művei-keltette hatásra utal: ld. 410/3.
[6] Ld. 400/2.
[7] Ld. 400/6.
[8] Az 1918-ban a Nyugatban megjelent Izsó-reprodukciókról van szó: ld. 400/5.

406. KNER IMRE – FÜLEP LAJOSNAK

Gyoma, 1922. I. 17.

Kedves Barátom,

Egy szívességet kérek:

Talán hallotta, hogy Firenzében nemzetközi könyvvásárt rendez az olasz kiadóegyesület, melyre bennünket is meghívtak.[1] Eredetileg nem akartam résztvenni, mert ez költségekkel jár, s nincs semmi eredményre kilátás, de ha a magyar kiadóegyesület testületileg résztvesz, akkor én is kimegyek, mert az az érzésem, hogy részvételem valamit emelné az általános színvonalat a magyar csoportban. –

Azért fordulok Ünhöz, mert tudom, hogy sokáig élt Firenzében. Nem ismerne-e ott valakit, akivel németül lehetne levelezni, s aki emellett úgy „ehrenamtlich", legfeljebb nehány szép könyv ellenében, elvállalná azt, hogy néha utánanézne a dolgaimnak, beküldendő vázlatok alapján elvégezné a vitrina berendezését, és képviselné érdekeimet: jelen lenne a ki- és bepakolásnál, stbi, stbi. Mert üzleti képviselőre egy olyan elszigetelt nyelvű kiadónak, mint én vagyok, nincs ott szüksége. Venni úgy se venne senki, s a részvételnek csupán demonstrációs célja lenne. –

Érdeklődéssel várom válaszát. Ugyanis egy olasz kiállításon már elsikkadtak kiküldött tárgyaink, s egyéb érdekeink, nem lévén ott megbízottunk. –

Valaki említette nekem, hogy Önt érdekelné a Monumentában megjelent Énekek Éneke-kiadás[2] Engedje meg, hogy egy példányát elküldjem. Ha másvalami is érdekelné, közölje velem.

Maradok szíves üdvözlettel régi barátja

[Kner Imre]

Nagytiszteletű Fülep Lajos ref. lelkész úrnak
Dombóvár

A levél eredetije nem maradt fenn, Kner Imre aláíratlan gépelt másodpéldánya a Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 10. Megj.: Fülep–Kner lev. 25–26.
Dombóvárra írt levél. A címzés a levél szövege után van.

[1] A firenzei könyvvásárról ld. még a 407., 409., 415. és 416. sz. leveleket.
[2] Canticum canticorum az az Bölcs Salamon király által szerzett Énekek éneke, mellyet a régi és igaz szent könyvekből magyar nyelvre fordított Heltai Gáspár kolozsvári prédikátor. 1921. (Monumenta literarum I/1.)

407. FÜLEP LAJOS – KNER IMRÉNEK

[Dombóvár, 1922. I. 20.]

Kedves barátom,

– levele vétele után azonnal írtam Firenzébe[1] egy egyetemi tanár ismerősömnek,[2] aki ha elvállalná (magyarul is tud!) a legalkalmasabb volna. Csak az a baj, hogy immár 9-ik éve (!!!) távol lévén Firenzétől, nem tudom egész biztosan, ott van-e még az illető s egyáltalán ki van még ott hajdani barátaim s ismerőseim közül. Ha azonban ettől nem kapnék postafordultával választ (amint kértem), írok egy másik barátomnak, aki tavaly még ott volt s így valószínűnek tartom, hogy ma is ott van, s aki szintén tud németül. Mennyi idő van e dolog elintézésére?

Könyvet majd csak akkor kérek Öntől, ha megbízásának eleget tehetek.

A kedves küldeményt addig is szépen köszönöm.[3]

szívből üdvözölve

Fülep Lajos

A dátum: postabélyegző.
Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 11–12. Megj.: Fülep–Kner lev. 26.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Nagyságos Kner Imre könyvkiadó úrnak Gyoma Békés megye.

[1] Ld. 406/1.
[2] A professzor kilétét nem sikerült megállapítanom.
[3] Ld. 406/2.

408. FÜLEP LAJOS – FENYŐ MIKSÁNAK

Dombóvár, 1922. I. 23.

(F.[olyó] hó 27-én este 1/2 9 órakor a Pálffy-téri vendéglőben megtartandó Ady vacsorán [áthúzva:] jelen leszek) sajnos – nem leszek jelen, mert nagyon messze vagyok. De üdvözlöm a megjelenteket.

Fülep Lajos

PIM Kézirattár V 3181/255.
Gépirat a Magyar Gépiparosok Országos Szövetsége feliratú postai levelezőlapon; a zárójelbe tett szöveg és a címzés a meghívótól, a többi FL autogr. kiegészítése.
Címzés: Nagys. dr. Fenyő Miksa úrnak Budapest V. Zrínyi-u. 1.

Az első Ady-vacsorát Ady barátainak társasága a költő születésnapjának tiszteletére rendezte 1921. XI. 23-án a Bristol szálló különtermében. Móricz Zsigmond, Schöpflin Aladár és Szini Gyula beszéde után az Ady-emlékek gyűjtésének módjáról tárgyaltak s felhívást tettek közzé a sajtóban, hogy akik ilyenekkel rendelkeznek, küldjék el őket Fenyő Miksa címére. Megállapodtak abban, hogy minden hónap 22-én üléseznek és megünneplik minden év november 22-ét, Ady születésnapját. A jobboldali Új Nemzedék éles támadást intézett az összejövetel résztvevői ellen Móricz Zsigmond beszéde miatt, aki a nagybeteg Ady 1918. decemberében a Vörösmarty Akadémia alakuló ülésén mondott szavait idézte: „ebben a ránk szakadt szabadságban és gyászban [legjobb], ha összebúvunk.

magunk közé menekülünk, hogy átmentsük magunkat egy szebb korba", mert mint mondta, a jelen még szomorúbb, mint a forradalom volt, „annak túlzott, szinte doktrinér idealizmusával szemben ma irányeszméket tévesztett életben tévelygünk." (Idézet a Szózat 1921. XI. 24-i számából.)

409. KNER IMRE – FÜLEP LAJOSNAK

Gyoma, 1922. I. 23.

Kedves Barátom,

Nagyon köszönöm szíves jóindulatát, főként ezt a gyors elintézést. –[1]

Mint jeleztem, üzletileg nincs semmi értelme. De mint demonstrációnak igen. Hadd tegyünk mi, destruktív zsidók valamit azért, hogy a külföldön tudják, hogy van itt valami kultúra féle. –

A könyvkiadók egyesülete most tárgyalja, hogy részt fogunk-e venni, vagy nem, én is attól teszem függővé elhatározásomat, de ettől eltekintve örömmel állok rendelkezésére, csak közölje kívánságait.

Szíves üdvözlettel vagyok régi híve

[Kner Imre]

Nagytiszteletű Dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak
Dombóvár

A levél eredetije nem maradt fenn, Kner Imre gépírásos, aláíratlan másodpéldánya a Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. 13. Megj.: Fülep–Kner lev. 26–27.
Dombóvárra írt levél. A címzés a levél után van.

[1] Ld. 406/1.–407. sz.

410. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Dombóvár, 1922. III. 1. – 16. között]

Kedves Barátom,

finalmente! Bizonyára sokat szidott már – de hallgassa meg szegény ember panaszait. Nem tudom, tudja-e, hogy hurcolkodtunk, Zsuzsa akkor is beteg volt, azóta is sok bajunk volt. Két hete föl is ment Pestre, elsején már meg is operálták[1] – most ott fekszik a Lorántffy Zsuzsánna kórházban (VII. Ilka utca 51. 3. sz. szoba) s én csak szűkszavú híreket kapok róla, hogy az operáció sikerült, hogy állapota javult, de a részleteket nem tudom, azt sem, mikorra várható felépülése s hogy az teljes lesz-e most már, vagy pedig marad még valami baj. Most képzelje el az én heteimet az operáció *előtt*, míg rászántam magam, míg beleegyeztem, míg innen eleresztettem (én, sajnos, nem mehettem föl) és napjaimat az operáció *után* – s akkor tisztán láthatja, mért nem írtam eddig se levelet, se cikket.[2] Pedig igazán nagyon szerettem volna azzal a cikkel megemberelni, de nem volt hozzá öt percnyi nyugalmam. Most talán

lesz s ha tudna valami olyan témát adni, amit itt is megírhatnék, minden anyag és segédeszköz nélkül, nagyon szívesen megtenném. Nagy Balogh, azt hiszem, már késő, hisz a kiállítása hamarosan meglesz — meg aztán, amint tudja, az én emlékeim róla nem a lehető legjobbak.[3] Talán én még nem láttam azokat a dolgait, amik maguknak tetszenek.

A Műbarát[4] *második* számát megkaptam, az elsőt nem, de nem is csodálom, hiszen még mindig Medinára jár, hozzá Fülek Lajos névre — ilyen körülményes utakon s ilyen névadással nem csoda ha elvesz. Pedig igen sajnálom, mert nagyon el vagyok ragadtatva tőle — hiszen ez gyönyörű lap. Ha maga nekem annakidején *így* mondta volna el, hogy a lap ilyen nagy lesz, akkor feltétlenül magának adtam volna a pikturáról szóló tanulmányt. Én akkor a régi Műbarátot, vagy legföljebb azt egy *kicsit* megnagyobbítva tartottam szem előtt s attól féltem, egy év is kell neki, míg az egész megjelenhet benne.

Megkaptam a Nyugatot is, nagyon köszönöm, hogy még mindig fárad vele. Engem akkor, mikor arról haboztam, odaadjam-e a cikket, Osvát azzal bíztatott, hogy *egy* számban hozza az egészet — s íme, most még egyik részét sem hozta egyben. Három darabra szakad s ez is mily későn.[5] Így jártam a könyv üggyel is![6] Úgy látom, nem lesz már belőle semmi! Hát mi a fenének tartják akkor lóvá az embert? 3 mila accidenti bene assestati!

Itt van végül mindennek tetejébe, hogy tudajdonképpen még mindig hajléktalanok vagyunk, mert egy szobánk van, meg egy kis előszobánk — s ez csak nem nevezhető lakásnak s nem olyannak, ahol dolgozni lehet. Pedig úgy számítottam rá, hogy nyárára már olyan helyen leszünk, ahova maga is eljöhet s igazán *velünk* lehet, nem a falu végén.[7] (Post festa derült ki, hogy a bűztorony mért bűzölgött úgy! mert nem petróleumot kellett volna benne égetni, hanem — repceolajat! Hát hallott már ilyet! Nem hiába vasutas itt mindenki, de tanul is az ember — utólag.)

Terhelni igazán nem akarom, mert tudom — hiszen írja — mennyire el van foglalva, de ha valami dolga a VII ker[ület]-ben, az Ilka utca táján akad s benézne Zsuzsához (d.u. 2—4 a látogatási idő), ő bizonyára örülne neki. Különösen néhány nap múlva, mikorára a kloroform okozta bágyadtsága és émelygése elmúlik, mely igen nagyfokú. Napokon keresztül egy kortyot sem tudott lenyelni, állandó hányingere volt.

Tegnapelőtt lejött ide a Föv.[árosi] Könyvkiadó[8] embere (Schützenberger) hogy egy Nietzsche levél-kötet fordítására kapacitáljon[9] — de nem álltam kötélnek. Pedig elég jó kondíciókat ígért: 500 K[oroná]-t fvenként. Aztán kért, hogy ajánljak valakit: magát nem akartam, mert utolsó leveléből következtetve még megmérgesedett volna rám, mást meg nem tudtam. Így hát elment szegény, úgy, ahogy jött.

Nem volna jó egyszer a Műbarátban is elővenni Izsót[10] és közölni azokat a teljesen ismeretlen terrákat, amelyekből én hármat a Nyugatban kiadtam? Rendkívül érdekesek vannak köztük — és senkisem tud róluk. Még a múzeumi emberek sem ismerték őket, mikor én fotografáltam.

Szeretettel üdvözli

Fülep Lajos

A dátum a tartalom alapján: FLné operációja III. 1-én már megtörtént, a Magyar festészet c. tanulmány harmadik része, amely a Nyugat 1922. III. 16-i számában jelent meg, még nem látott napvilágot.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 10. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 59–61.
Kézírás.
Nagyságos Elek Ar[túr úrnak] Budapest I. Mátray-utca 5. I. 5.
Feladó neve: Fülep Lajos
Feladó állása (foglalkozása): ref. lelkész
Feladó lakcíme: Dombóvár.
Csonka boríték, a feladóra vonatkozó nyomt. rubrikákkal, a bélyegző hiányzik.

[1] FLné vakbéloperáción esett át.
[2] Ld. 405/5.
[3] FL nem írt a Műbarátba Nagy Balogh Jánosról. A 400 rajzból és képből álló kiállítás a Szépművészeti Múzeumba került hagyaték anyagából a Helikon művészeti egyesület Dohány utca 44. alatti helyiségében volt látható. Elek Artúr Az Újság 1922. III. 19-i sz.-ban e.a. szignóval Nagy Balogh János címmel írt róla, s cikkét így végzi: Emlékkiállítását, mely talán utólszor mutatja meg művészetét ekkora teljesség szerint, mindenki nézze meg, akinek a művészet szent ügye. – A Műbarát c. lap 1922. II. évf. 4. sz.-ban is jelent meg cikk a kiállítás kapcsán a művész életéről (89.1.), bejelentve, hogy „Nagy Balogh művészetével részletes tanulmány keretében szándékozik foglalkozni" a lap. A 6–8. sz. 139–144. lapjain Farkas Zoltán tollából jelent meg a Nagy Balogh János művészete c. cikk. – FL véleménye Nagy Baloghról utóbb változott: Fodor András naplójában 1950. V. 14-i kelettel a következőket írja: „Nagy Istvánt, Nagy Baloghot nézzük meg újra. Tudjuk, hogy az utóbbiból Fülepnek kivételesen jó véleménye van, hisz már tavaly róla iratott önkéntes jelentkezőkkel dolgozatot." (Fodor András: A Kollégium. Napló, 1947–1950. Bp. 1991. 426.)
[4] Ld. 400/8.
[5] A Magyar művészet; Magyar festészet c. részletére utal: ld. 366/4.
[6] A Magyar művészet kötetes megjelenését ld. 400/4.
[7] Utalás Elek Artúr medinai nyaralására. Ld. 375/5.
[8] A Budapesti Könyvnyomda és Kiadószövetkezet 1891-ben létesült.
[9] A kötet nem jelent meg. A Nyugat 1923. XVI. évf. 1. sz.-ban (90–92.) olvasható Feleky Géza: Nietzsche levelei. Bevezetés Nietzsche leveleinek legközelebb megjelenő magyar kiadásához c. tanulmánya.
[10] Ld. 400/5.

411. ELEK ARTÚR – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1922. III. 20.

Kedves Barátom,

sokról és sokat kellene írnom, de fojtogat az egyéb munka, s azért kénytelen leszek rövidre fogni a mondanivalómat.

A Signoráját tegnapelőtt látogattam meg másodszor.[1] Az állapota némi hőemelkedéstől eltekintve, amit a nyílt, de szemlátomást (ezt idézetképpen írom) gyógyuló seb okoz, kitűnő. A lelkiállapota nemkülönben. Hál' Istennek csakhogy ilyen szerencsésen végződött a nehéz eset.

A Műbarát első számát nyomban elküldettem.[2] Hihetőleg meg is kapta.

Bizony nagy kár, hogy tanulmánya nem ott jelent meg.[3] Hiszen mondtam, hogy az uj Műbarát terjedelme pontosan még egyszer akkora lesz mint a régié; azt magam se

tudhattam, hogy annál is nagyobb, mert azt az Athenaeum raktáron őrzött papirosának mérete döntötte el az utolsó percben. Bizony nagyon sajnálom. Azt hiszem, anyagilag is jobban járt volna úgy.

Most magáról a tanulmányról kellene írnom. De azt nem lehet kutyafuttában. Hogy szó nélkül még se hagyjam, hát egész röviden úgy foglalom össze róla való véleményemet: *nagyon értékes* írás és ilyen mértékű synthesisnek első kísérlete nálunk. Nem mondom, hogy minden részletkérdésre nézve egyetértek fejtegetéseivel, de mindentől függetlenül is olyan nagyértékű munkának ítélem tanulmányait, hogy külön könyv alakjában mindenképpen meg kell jelenniök. Meg is fognak. Osvát, sajnos, szörnyű állapotban van mostanság. Kisleányát[4] (17 éves) a napokban szállították ki 9 hetes ágybanfekvés után előrehaladt tüdőcsúcshuruttal az Erzsébetszanatóriumba. Ő maga influenzás lázzal került ágyba, s ott azután kiújult megint lázzal járó hólyaghurutja. Nagyon legyöngült s most is ágyban van. Neki fáj legjobban, hogy három részre volt kénytelen szakítani tanulmányát. Ha ő talpon volna, a könyv dolga már nyélbe volna ütve. De így is meglesz. Magam is érdeklődöm majd a merre lehet.

Az Izsóra vonatkozó ötletét[5] hálásan köszönöm. Megragadtam és nem bocsátom el. Már jártam Lykánál, kinek sok fényképe van a terrákról. Ő annak idején Szmrecsányi Miklós számára készíttette, ki nagy apparátussal látott Izsó életrajza megírásának.[6] Tudom, hogy nehezet kívánok innen: de hát vállalná Ön a képeket magyarázó tanulmány megírását! Nehéz lesz rá más alkalmas embert találnom.

Tanulmányáról művészek körében sok elismerő szót hallottam. Különös melegséggel és beható érdeklődéssel beszélt róla Beck Ö. Fülöp.[7]

Magam tele vagyok bajjal. Harmadik hete molesztál a synusom, és nem tudok a végére jutni: Akarva-nem akarva leveri a kedvemet is, nem tudok dolgozni, a tennivaló még jobban felgyülekezik, a terminusok majd megfojtanak, s szalad az idő.

Bocsásson meg ezért a kuszált írásért is. Vágtában írtam. A legközelebbi föllélekzésig, amely, remélem, hosszabb tartamú lesz, szeretettel üdvözli

Elek Artúr

MTAK Kézirattár Ms 4586/54.
Kézírás.
Dombóvárra írt levél.

[1] Ld. a 410. sz. levelet.
[2] Ugyancsak a 410. sz. levélben reklamálta FL a Műbarát elveszett első számát. Ld. 400/8.
[3] A Magyar festészet c. a Nyugatban megjelent tanulmányra utal. Ld. 366/4. ill. 410. sz.
[4] Osvát Ágnes utóbb, 1929. XI. 1-én tüdőbajban meghalt, apja, Osvát Ernő közvetlenül ezután agyonlőtte magát.
[5] Ld. 400/5. ill. 410. sz.
[6] Szmrecsányi Miklós nem írta meg Izsórol tervezett könyvet. Izsó Miklós és a bécsi magyar technikusok c. közleménye a Lyka Károly szerkesztette Művészet c. folyóirat 1910. 406–411. és 1911. 2–22, 70–86. lapjain jelent meg.
[7] Beck Ö. Fülöp (1873–1945) szobrász, éremművész, Elek Artúr és FL személyes ismerőse.

412. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

[Dombóvár, 1922. III. 25. után]

Kedves Barátom!

A nevemet látva a borítékon, bizonyára kitaláltad, miről van szó belől.

Nem tehetek róla, hogy még mindig itt tartunk, nem az én szégyenem – magad állapítottad meg[1] – s ez a szégyen már meg is fog maradni, akármi történik, de talán meg lehet akadályozni, hogy nagyobbra nőjjön.

Meghirdetted a bogyiszlait[2] – tehát mégsem kértek Tőled tanácsot! – s én meg is pályázom. A május, melyre Te az én ügyem elrendeződését kilátásba helyezted, veszedelmesen közeledik. Most hát nagyon kérlek, ragadd meg erős kézzel a dolgot, mindenesetre kösd lelkére az illetékes esperesnek is.

Hát Halasról[3] esetleg szó sem lehet? nem történhetik meg, hogy éppen azok fordulnak Hozzád ajánlásért? Igaz, hogy nem az a kis gyülekezet, amire én vágytam, de majd gondom lenne rá, hogy azzá legyen: hogy szétosztódjék 2–3 gyülekezetté. A megélhetésem fölüli jövedelem tudod, hogy nem ambícióm tárgya. S ha már „valaki"-nek kell lennie annak, aki odakerül, akkor, bizonyára magad is úgy véled, a legtöbb joggal én jelentkezem.

De végül is nekem mindegy, melyik – csak az a fő, hogy ne feledkezz meg a terminusról, mely rámnézve immár életkérdés.

Legutolsó leveledben 7500 K.[orona] segélyt említettél – még nem kaptam meg, de előre is köszönöm.[4] Nagyon elkel. Feleségem elsején operálták a Lórántffy-ban (vakbelét kivették), ma is ott van; utazásokkal s egyebekkel bele fog ferülni 20 ezer K[oroná]-ba. S honnan?

Most fejeződött be a Nyugatban a magyar művészetről szóló munkám (majd könyvben is kijön),[5] ép ma kaptam meg a végit. Ezzel a levéllel megküldöm Neked.

Szeretettel köszönt

Fülep Lajos

A tartalom alapján datálva: a bogyiszlói lelkészi állás meghirdetése (1922. III. 25.) után.
Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki ir. I. doboz III/II–23.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ravasz Lászlónak ez a levele nem maradt fenn.

[2] Ld. 382/5. – A bogyiszlói pályázati hirdetés a Kálvinista Szemle 1922. III. 25-i számában jelent meg (106.). FL pályázatát ld. 413. sz.

[3] 1922. III. 19-én meghalt Kiskunhalas nagytekintélyű lelkésze, Szilády Áron irodalomtörténész, az MTA tagja. A halasiak Ravasz Lászlót hívták meg lelkésznek, aki nem fogadta el a meghívást (Kálvinista Szemle 1922. IV. 15. 134.). A több mint 10.000 lelkes gyülekezetet ez alkalomból ketté szándékoztak osztani, az 1923. XII. 15-én megjelent pályázat (Kálvinista Szemle 435.) már két lelkészi helyre szól. A két megválasztott lelkész, Pataky Dezső és Szabó Zsigmond beiktatására 1924. III. 30-án került sor.

[4] Ld. 404/2.

[5] Ld. 366/4. ill. 400/4.

413. FÜLEP LAJOS – KERECSÉNYI ZOLTÁNNAK

Dombóvár, 1922. III. 31.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Tisztelettel alólírott ezennel beterjesztem pályázatomat a bogyiszlói meghirdetett lelkészi állásra. Mellékelten csatolom lelkészi oklevelem másolatát, szolgálati és születési bizonyítványomat.[1]

Azon adatokon kívül, melyeket e hivatalos okmányok tanúsítanak, közlöm, hogy teológiai képesítésem mellett fil.[ozófiai] doktori oklevelem is van, melyet 1912-ben a budapesti Tud.[omány] Egyetemen nyertem el, kitüntetéssel,[2] hogy könyvben és szakfolyóiratokban megjelent tudományos munkáimat 1913-ban a Ferenc József-tudományos díjjal tüntették ki, hogy hosszabb időt töltöttem külországokban, hol tudományos társulatokban előadásokat tartottam[4] s ma is intenzív tudományos munkásságot fejtek ki.

Mint lelkész odahagytam a fővárost azért, hogy a magyar nép lelki-szellemi nevelésének éljek, mert az a meggyőződésem, hogy az ország lelki és anyagi újra építését a népen kell kezdeni.

Ezért dolgozom szakadatlanul s mint szolgálati bizonyítványom mutatja, Isten sikerrel áldotta meg fáradozásomat, amiről különben jelenlegi működési körömnek, a dombóvári egyháznak minden egyes tagja is bizonyságot tehet. Miért is igen örülnék, ha a bogyiszlói gyülekezet küldöttei idefáradnának, meghallgatnának s itt a helyszínen maguk győződnének meg mindenről.

Magamat a Nagytiszteletű Esperes Úr, valamint a bogyiszlói nagyérdemű Presbiterium és az összes atyafiak jóindulatába ajánlva vagyok a legmélyebb tisztelettel

alázatos szolgája

Dr. Fülep Lajos
ref.[ormátus] lelkész

MTAK Kézirattár Ms 4593/24.
Külzetén (FL írása:) Nagytiszteletű Kerecsényi Zoltán ref. esperes úrnak Dab.
Fülep Lajos ref. lelkész pályázata a bogyiszlói lelkészi állásra 3 db. melléklettel. (Kerecsényi Zoltán írása:) April 3. ajánlva jött. Rendben.
Rajta Solti ref. egyházmegye Esperesi Hivatala Dab feliratú pecsét, 185/1922. szám.
(Kerecsényi Zoltán írása:) A választható jelöltek sorába fölvétetett. Dab 1922. april 18. Kerecsényi esperes. Cím: Ref. lelkészi hivatal: Dombóvár.
Alatta: Solti Ref. Egyházmegye esperesi hivatala feliratú körpecsét.

[1] Ld. 382/5.
[2] Ld. 372/3.
[3] Ld. 372/4.
[4] Ld. 372/5.

414. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Dombóvár, 1922. IV. 1.

Kedves Barátom,

mindenekelőtt melegen köszönöm, hogy feleségem a kórházban – nagy elfoglaltsága mellett is – többször meglátogatta.[1] Igen jól esett neki s megállapította, hogy maga nagyon jó és kedves beteglátogató.

Hogy még egyszer visszatérjek a tanulmány[2] esetére, mivel levelében kitér rá: igaz, hogy Medinán mondta, az új Műbarát kétszerese lesz a réginek, de mikor én erre megjegyeztem, hogy még úgy is 7–8 számon menne végig, azt felelte rá: alkalmasint. Ez pedig valósággal regényszámba ment volna. Persze, ha mindketten előre láttuk volna, hogy a lap ekkora lesz, más lett volna. – De ezt maga sem tudta.

A tanulmányról írt apreciáló szavait nagyon köszönöm. A kifogásait szeretném hallani s megvitatni. Valaminek az ellenkezőjéről mindenesetre nehéz volna engem meggyőzni. Én t.i. abban a szent meggyőződésben élek, hogy ez az első kísérlet – nemcsak magyarul, hanem a világon – az impresszionizmus művészet=történet= filozófiai helyzetének és jelentésének megmagyarázására.[3] Ismerem az egész számbavehető irodalmát: az igazi kérdés meg sem jelenik sehol. Ötletek, igen – de történeti helyzetének az egész fejlődésbe való, jelentés-interpretáló beállítása, sehol. Azt, természetesen, elismerem, hogy az enyém se olyan megoldás, mint kellene, mivel ez csak *vázlat* – de azt hiszem, hogy a problémának helyes beállítása ez és csak ez lehet. Ha nagyon akarnám, megcsinálhatnám úgy és olyan részletességgel, hogy mindenki számára meggyőzőnek kellene lennie s akár az utolsó szót is kimondhatnám e témáról – az anyagnak tökéletesen ura vagyok, a legkisebb részletekig, Párizsban hosszú időn keresztül olyan tanulmányokat végeztem e téren, mint tán kevesen: de ma már nem érdekel eléggé ahhoz, hogy a megírására annyi időt szánjak, mint kellene. Egyszer meg akartam csinálni, együtt is volt az egész anyag, föl is ajánlottam Lykának, hogy adassa ki Singerékkel – de abban az időben a kiadók sorozatos és összegyűjtött művek kiadásában konkurráltak egymással, s én a legjobb akarat mellett se kezdhettem az „összes műveimmel." (Bármennyire örülnék neki, ha megvolnának.) Így már most a részletes megírás feladata másra marad – de aki tudományosan gondolkozik és eredményt akar elérni, azon az úton kell mennie, amelyet megmutattam.

Izsóra[4] vonatkozólag ünnepélyesen kijelentem, hogy: vállalom. Az időpontot e pillanatban nem tudom megállapítani; mert egy s máson szeretnék túl lenni, de ha túl leszek, állok rendelkezésére. Persze, történeti dolgot, már ami a kronológiát stb. illeti, nem nyújthatok, hanem csak forma- és probléma-történetit, olyanfélekép, mint a Nyugatbeli Izsó-fejezetben. De akkor majd szükségem lesz a fényképekre. Sőt, azt gondolom, érdemes volna külön publikációt is szánni Izsónak, olyan album-félét,[5] amilyeneket kiadtak, benne 10–15–20 reprodukcióval. Ha a szövegnek nem kellene hosszúnak lennie, alkalomadtán vállalkoznék rá. Abban aztán föl lehetne esetleg használni a Szmrecsányi[6] adatait is.

Most pedig hallgassa meg egy gyomorszakértő tanácsát. Vegyen még ma, a leg-

első patikában (a Retek-utca sarkán is kap) egy doboz *Eucarbon*-t: bécsi gyártmány (Prof. [essor] Pauler), fekete szén-bonbonok, ha akármilyen zavar van a gyomrával, egyen meg (meg kell rágni lisztté, lenyelni s utána egy korty víz) étkezések után 1—2—3-at belőle, már aszerint, hogy mennyire kellemetlenkedik a baja: ha kicsi a baj, elég 1—1, ha rosszabb, 3—3 is szedhető s még több is, mert egészen ártatlan szer. Vagy úgy is próbálhatja, hogy csak este vesz be 2—3-at, vacsora után 1—2 órával. *Ez föltétlenül rendbe fogja hozni.* De komolyan mondom, ne legyen bizalmatlan, ne féljen semmitől, mert semmi ártó sincs benne s szedheti akármennyi ideig, a szervezet nem szokik úgy hozzá, hogy aztán meg az legyen a baj. Nekem igen kitűnő orvosok mondták, hogy a háborúban naponta marékszám ették, amikor szükségük se volt rá, egyszerűen elővigyázatból, előrelátásból. Ez a legjobb gyomor-dezinficiáló. Akinek még eddig ajánlottam, nem győz hálálkodni érte.

A Műbarát 3. számát is megkaptam, köszönöm. Hanem az a Hevesy![7] Mortacci! De hát még a Nyugatban „művészet reincarnatioja"! Che profeta del culo!

S végül: ne hagyja magát annyira szétszaggatni. Vigyázni kell — az emberek megeszik az embert. S aztán — mi marad?

Szeretettel üdvözlöm

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 11. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 62–64.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.

[1] Ld. 410/1. ill. 411/1.
[2] A tanulmány: Magyar festészet. Ld. 366/4. – FL 410. sz. levelében ír arról, hogy a Műbarátnak adta volna a tanulmányát. Ld. még 400/8.
[3] FL első, 1904-es párizsi tanulmányútján kezdett az impresszionizmus történetével foglalkozni. Dutka Ákosnak írt 1905. IX.-i levelében (Fl-lev. I. köt. 15.) közli, hogy írja az impresszionizmus történetét. Lyka Károly 1906. XII. 3-i levelében felajánlotta a mű fejezetenkénti publikálására a Művészet c. lap hasábjait. (FL-lev. I. köt. 40.) A készülő munka kéziratának töredéke Ms 4577/4. sz. a. található meg FL hagyatékában (MTAK Kézirattár.) A benne tárgyalt problémák részben bekerültek a Magyar művészet c. kötetbe.
[4] Ld. 400/5.
[5] Az Izsó-album nem készült el.
[6] Ld. 411/6.
[7] A Műbarát 1922. III. 3. 60–64. jelent meg Hevesy Iván: A szobrászat legújabb irányai c. cikke. – Hevesynek a Nyugat 1922. II. 1-i 3. számában 182–190. megjelent A művészet reinkarnátiója c. cikkére utal.

415. FÜLEP LAJOS — KNER IMRÉNEK

Dombóvár, 1922. IV. 24.

Kedves Barátom,

még január 23-án kelt azon levele,[1] melyben írja, hogy a könyvkiadók egyesületének elhatározásától teszi függővé a firenzei kiállításon való részvételüket — azóta

nincs semmi hírem e dologról, vártam, hogy majd értesít, lesz-e belőle vagy nem valami; hallgatásából arra következtetek, hogy lemondtak róla.

Levelében oly szívesen tett ajánlatára, hogy ha közlöm kívánságaim, „rendelkezésemre áll" — közlöm is őket, de úgy, hogy ideiglenesen nyújtott *hitelnek* tekintem a könyveket, miket nekem megküldeni hajlandó, mert amint megfelelő helyzetbe jutok, lerovom az értük járó tartozást, s remélem, hogy azután majd rendes kliensei közt lehetek. Bizony nagyon kínos nekem, aki ezelőtt oly sok könyvet vehettem — egyszerűen megszereztem mind, amit csak akartam — most ilyen módon kell szert tennem rá. Csak már ne tartana soká!

Megjegyzem, hogy ami könyvcímeket ideírok, *nem föltétlen* óhajaim — csak úgy, ha megerőltetés nélkül küldhetők. S volnának a „Klasszikusok" sorozatból:[2]

I. Őszi harmat. III. Koszorú. XI. Auróra. (esetleg: IV. Csokonai és IX—X. Petőfi. VI. VIII. Vörösmarty — de ezek csak úgy, ha nagyon fölös példányai vannak.)

A Monumenta-ból:[3] 3. Aucasin és Nicolette. 6. Faustus. 7. Milton.

S ha megjelent a második sorozat, abból: 2. Kalidásza. 7. Cervantes.

A „Nyugat"-ban a múlt hónapban fejeződött be a magyar művészetről szóló tanulmányom,[4] mely annak idején a Szellemi Tudományok iskolájában tartott előadásaim[5] szövege. Ki szándékozom adni könyvben: lenne 12—15 íves a kötet. Kellene hozzá 3 reprodukció (ha több van, annál jobb, — de több híjján 3 is elég). Az iskolával való kiadói kapcsolata miatt — mielőtt más kiadóval állapodnék meg — tudni szeretném, nem volna-e kedve elvállalni a publikálását? Persze, nem a hajdani kis füzetek formájában,[6] hanem megfelelő köntösben, mert ez az írás alapvető a modern magyar művészet történetére és a maga nemében első ilyetén kísérlet és összefoglalás.

Hát barátainkról[7] tud-e valamit? Feleségemmel gyakran, mondhatnám naponta, emlegetjük őket. Különösen Máliról szeretnék hírt kapni hol, hogy van és mit csinál?

Lehet-e vele levelet váltani? stb. Nagyon lekötelezne, ha esetleges értesüléseit közölné velem.

Feleségem a napokban jött meg Pestről, ahol operáltatása miatt 1 1/2 hónapot töltött. Kivették a vakbelét, sokat szenvedett. Ilyen örömeink vannak ebben a különben is dögletes világban.

Mindkettőnk részéről meleg üdvözlettel

Fülep Lajos

Békés m. Lt. XI. Kner Nyomda ir. C/30. 14–17. Megj.: Fülep–Kner lev. 27–28.
Kézírás.
Gyomára írt levél.

[1] Ld. 406. sz.

[2] A Kner-klasszikusok: A magyar költészet remekei Balassitól Tompáig. Összeáll. Király György. Kozma Lajos fametszetes könyvdíszeivel. Gyoma, 1921. c. sorozatból a következő kötetekről van szó:

I. Őszi harmat után. Istenes, vitézi és virágénekek, mellyeket Balassi Bálint s egyéb neves és névtelen poéták munkáiból a XVI., XVII. és XVIII. századokból összegyűjtött Király György.

III. Koszorú a magyar költészet tavaszi virágaiból. Faludi Ferenc, Anyos Pál, Bacsányi János, Dayka Gábor, Verseghy Ferenc, Virág Benedek, Kisfaludy Sándor, Kazinczy Ferenc, Szemere Pál, Kölcsey Ferenc és Berzsenyi Dániel munkáiból összeállította Király György.

XI. Aurora. Anthologia a magyar költészet fénykorából. Kisfaludy Károly, Bajza József, Eötvös József, Czuczor Gergely, Garay János és Tompa Mihály munkáiból összeállította Király György.

IV. Lilla. Anakreoni dalok. Ódák. Marosvásárhelyi gondolatok. A lélek halhatatlansága. Dorottya. Anthologia Csokonai Vitéz Mihály költészetéből.

IX. Dalaim. Anthologia Petőfi Sándor legszebb költeményeiből.

X. János vitéz. – A helység kalapácsa. – Bolond Istók. – Az apostol. Írta Petőfi Sándor.

VI. A merengőhöz. Anthologia Vörösmarty Mihály legszebb költeményeiből.

VIII. Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde. Színjáték 5 felv. Ld. 378/3.

[3] A Monumenta literarum I. sorozatából. Király György szerkesztésében, Gyoma, 1921. A következő kötetekről van szó:

3. Aucasin és Nicolete. Ófrancia széphistória. Ford. Tóth Árpád.

6. Az híres neves varázsló és garabonciás D[oktor] Faustus János históriája azaz mint kötötte volna magát írással az ördögnek és miket látott, hallott, mívelt volna, míglen végezetül jól érdemlett jutalmát, a poklokra ragadtatván, megnyerte volna. Nagyobbrészt önnön hátrahagyott munkáiból minden dagályos, hívságos és istentelen embereknek rettenetes például és jóakaró intésül német nyelven összegyűjtetett és első ízben kinyomtatott Frankfurtban. A. D. 1687. mostan pedig magyar nyelvre fordíttatott Király György deák által. 1921.

7. John Milton: Kisebb költeményei. Ford. Tóth Árpád. 1921.

A II. sorozatból:

2. A király és a bajadér. Málaviká és Agnimitra. Kálidásza vígjátéka. Szankszrit eredetiből ford. Schmidt József. 1922.

3. A nemes, istenfélő és szépséges bolognai kisasszony Cornelia di Bentivoglio szomorú és vidám története, mint lőn sok viszontagságok és küzdelmek után Alfonso d'Este ferrarai herceg hitvese, mellyet minden hű szerelmesek mulatságára, tanulságára és példájára spanyol nyelven megírt Miguel de Cervantes Saavedra, és most magyarra fordított Király György. 1922. Ld. 378/3.

[4] A Magyar festészetre utal. Ld. 366/4. ill. 400/4.

[5] A Vasárnapi Kör tagjai ill. barátaik 1917. III. 16. és VI. 8. között a budapesti Pedagógiai Szeminárium helyiségében előadássorozatot tartottak az őket magukat foglalkoztató kérdésekről. Az előadások hangsúlyozottan nem népszerűsítő jellegűek voltak. Mint a prospektus (amelyet valószínűleg FL fogalmazott) írja: „...a materializmussal szemben a transcendentia problémáinak fontosságát, a relativista impresszionizmussal szemben a principiumok egyértelmű érvényességét, az anarchikus minden-mindegy világnézettel szemben a normatív etika pathosát hirdetik." (MTAK Kézirattár Ms 4592/26–27.) Előadott Balázs Béla, Fogarasi Béla, Fülep Lajos, Hauser Arnold, Lukács György, Mannheim Károly és Ritoók Emma, szemináriumot vezetett Antal Frigyes és Kodály Zoltán.

[6] Kner válaszát ld. 416. sz. – A Szellemi Tudományok Szabadiskolájának előadói közül Kner Balázs Béla 11, Lukács György 1 művét adta ki, azonkívül Lesznai Anna két kötetét, aki – bár nem adott elő az iskolában – a Vasárnapi Kör állandó tagja volt. – A „hajdani kis füzetek" kitétel Mannheim Károly Lélek és kultúra. Programmelőadás. Bp. 1918. (Előadások a szellemi tudományok köréből 1.) c. művére utal, amely a Szellemi Tudományok Szabadiskolájának bevezető előadását tartalmazta. A füzetet nem Kner adta ki.

[7] Barátaink – a Vasárnapi Kör tagjaira utal. Az I. világháború éveiben tartott összejövetelek Balázs Béla Naphegy-utcai lakásán, ahol vasárnap délutántól hétfő hajnalig filozófiai és etikai kérdéseket vitattak meg kötetlen beszélgetések során. Résztvevői Lukács György, Balázs Béla, Hauser Arnold, FL, Lesznai Anna, Mannheim Károly és mások; Pesten jártában alkalmanként Kner Imre is. Hallgatóként diák-korú barátaik és tanítványaik is jelen voltak: Tolnai Károly, Káldor György, Sinkó Ervin, Gergely Tibor, stb.

[8] Máli = Lesznai Anna.

416. KNER IMRE – FÜLEP LAJOSNAK

Gyoma, 1922. IV. 26.

Kedves Barátom,

Szíves sorait vettem, de időközben eldőlt a dolog,[1] a Kiadók és Könyvkereskedők Egyesülete együttesen rendezi és gondoskodik a képviseletről is. – Így tehát tárgytalan a dolog, különben pedig üzleti érdekem nem is fűződik hozzá semmi, legfeljebb általában, erkölcsiek. – „Herausschneiden das Kupfer!" mint németül alig tudó derék főszolgabírónk néhai Mokány Berci[2] nyomán mondja. –

A könyveket[3] ma elküldtem, kérem, fogadja őket szívesen, remélem, öröme telik bennük. –

Ami a Nyugatban megjelent cikksorozatot[4] illeti, őrületes elfoglaltságom miatt nem jutottam még hozzá, hogy elolvassam, pedig nagyon érdekel, s ezért előjegyeztem magamnak. – Kiadására nézve azt jegyzem meg, hogy eddig nem foglalkoztam ilyenek kiadásával, de most teszek egy kísérletet. Hevesy Ivánnak három kis könyve jelenik meg nálam, illusztrációkkal.[5] Nem tudom, hogy a mai rémes viszonyok között, amikor a könyvpiac pang, de mégis egyre több könyv jelenik meg, lehet-e ezekkel valamit csinálni. Ezek sikerétől függ, hogy lehet-e csak elvben is szó róluk, de ha nem sikerülnek, akkor nem merek belevágni. Míg pedig ezeknek a sikere eldől, abba beletelik vagy 4–5 hónap. Akkor esetleg közlöm majd impresszióimat a lehetőség felől, de ezt kötelezettség nélkül, ha addig más kiadási alkalom nyílik, okvetlen ragadja azt meg. –

Barátainkról igen keveset tudok. Máli[6] jól van, a gyerekek[7] igen jól vannak, ez most az ő fő öröme és gondja. Címe: Frau Amalie Moskovitz, avagy zempléni Moskovitz Amália, Nisny Hrusov, posta: Rakovec nad Ondavou, Zemplinska zupa, Slovensko. Örülni fog, ha írnak neki. Rajzol és ír, nagy kedvvel és nagy elkeseredéssel. Levelezni lehet vele ezen a címen. Felesége betegségéről részvéttel értesültünk. Mi hálistennek jól vagyunk, kisleányunk immár 10 hónapos és ugyanannyi kiló, nagy magánosságunkban és elvonultságunkban legfőbb örömünk. Sokat dolgozom, de néha kevés hittel és bizakodással. – Király György,[8] akit talán Ön is ismer, és aki nekem igen kedves munkatársam, nagyon súlyos beteg. Más újságot nem tudok.

Írjon, ha kedve és ideje van. Sokszor üdvözli önöket régi hívük

[Kner Imre]

Eredetije nem maradt fenn. Kner Imre aláírás nélküli gépelt másodpéldánya a Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 18. Megj.: Fülep–Kner lev. 28–29.
Dombóvárra írt levél.

[1] Ld. 406/1.
[2] A parlagias, maradi gondolkodást megtestesítő figura. Eredetileg Kisfaludy Károly Csalódások c. vígjátéka alapján a Borsszem Jankóban szereplő karrikatúra-alak.
[3] Ld. 415/2–3.
[4] A Magyar művészetre utal: ld. 400/4. ill. 415/6.
[5] Hevesy Iván Kner által kiadott művei: A futurizmus, expresszionizmus és kubizmus művészete. Gyoma, 1922. 115 p. – Az impresszionizmus művészete. Gyoma, 1922. 103 p. – A posztimpresszionizmus művészete. Gyoma, 1922. 99 p.

[6] Máli: Lesznai Anna.
[7] A gyerekek, Lesznai Anna fiai Garai Károly (1903–194?), Jászi György (szül. 1915. utóbb közgazdász) és Jászi András (szül. 1917. utóbb germanista).
[8] Ld. 415. sz.
[9] Ld. 378/4.

417. FÜLEP LAJOS – KNER IMRÉNEK

Dombóvár, 1922. VI. 12.

Kedves Barátom!

Bocsásson meg, hogy nagyszerű küldeményét[1] csak most köszönöm meg s szíves soraira csak most felelek. Mióta feleségem itthon van az operáció után s bár, úgy látszik egészséges, de gyönge és ápolásra szorul, ritkán s nehezen jutok a levélíráshoz. A könyvek igazán nagyon szépek, nagy örömem telik bennük. Nem is fogok nyugodni addig, amíg valamikép nem viszonzom értékes küldeményét.

Szegény Király György[2] azóta itt hagyott bennünket. Én csak az Ön leveléből értesültem betegségéről, de az a pár szó, amit Ön akkor írt, hogy „nagyon súlyos beteg", megdöbbentett. Egyszerre rossz sejtelmem támadt, feleségemnek mondtam is, hogy alighanem baj lesz, pedig nem tudtam semmit betegségének fokáról: csak ismertem Királyt s tudtam, hogy ha az ilyen emberről más is tudja, hogy „súlyosan beteg", akkor ott már igen nagy bajnak kell lennie. A sejtelmem, sajnos, igazolódott.

Ami az általam proponált könyv kiadását[3] illeti, Ön természetesen legjobb belátásával cselekszik. Valami azonban fölöttébb kínosan érintett: hogy a könyvemet valamelyes összefüggésbe hozta Hevesy Iván dolgaival.[4] Nem csekélyebb meglepetés volt számomra, hogy Ön egyáltalán vállalkozott a kidásukra. A Nyugatnak se tudom megbocsátani, hogy ezeket a rémes dilettáns fecsegéseket lenyomtatta – de azután még könyvben is megörökíteni őket: Hisz ez az ember túl tesz Lázár Bélán! Én nem is értem, hogy ülhetett Ön föl neki, nem tudom másként elképzelni, mint hogy Ön nem is olvasta a dolgait, hanem valakinek az ajánlatára egyszerűen beugrott.

A nyáron hol lesznek? Örülnék már, ha láthatnám Önöket, hiszen régi barátaink közül oly hosszú ideje nem láttam senkit. S nem is tudok róluk semmit. Mindössze Révész Gézáékról – az asszonytól[5] kaptam hosszú levelet Amsterdamból, ahol laknak. Úgy látszik, hosszú küzdelmek után végül mégis révbe jutottak. Arra nem is gondolnak, hogy hazajöjjenek, amit nagyon értek. Bár én is másutt lehetnék.

Ugyancsak most írok Málinak. Az itteni könyvkereskedőnek éppen ma szóltam, hogy hozassa meg Önöktől a Máli Édenkertjét.[6] Többi könyvemmel együtt az is 2 év óta be van pakolva Pesten, pedig végtelenül szeretem s most már nagyon megszomjaztam rá. Vissza akarom élni vele az elmúlt – úgy látszik, örökre – időket. Leszünk-e még valaha mind együtt, akik voltunk?[7] Csak most látni meg igazán, mi veszett el.

Én, ahogy éppen tudok, dolgozgatok, kínlódom. Nem megy sehogy – hisz rendes szobám sincs. Csak lassú pusztulás ez, nem élet.

Még egyszer köszönettel, s mindkettőnk részéről minden jót kívánva mindnyájuknak igaz hívük

Fülep Lajos

Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 19–22. Megj.: Fülep–Kner lev. 29–30.
Kézírás.
Gyomára írt levél.

[1] Ld. 415/2–3.
[2] Ld. 378/4.
[3] Ld. 415/6. és 416/4.
[4] Ld. 416/5. Hevesy Iván Nyugat-beli cikkei: A művészet reinkarnációja. = Nyugat, 1922. II. 1. 3. sz. 182–190. és A politikai plakát. = Nyugat, 1922. IV. 16. 8. sz. 517–523. Ld. még 414/7.
[5] Révész Géza (1878–1955) pszichológus. Göttingenben tanult, 1918-tól a budapesti egyetemen a kísérleti lélektan professzora. 1919 után emigrált, Amszterdamban élt, ahol 1939-től egyetemi tanár lett. – Az utalás Révészné Alexander Magdára vonatkozik. Ld. 437. sz. A hosszú levél nem maradt fenn.
[6] Máli = Lesznai Anna. Édenkert c. verskötete 1918-ban jelent meg saját könyvdíszeivel és borítórajzával. FL Lesznai Anna: Édenkert. címmel írt róla az Esztendő 1919. II. évf. 1. sz. 138–142.
[7] A Vasárnapi Körre utal. Ld. 415/7.

418. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Dombóvár, 1922. VI. 21.

Kedves Barátom,

köszönöm küldeményeit[1] és szíves fáradozását. Örülök, hogy egészségéről már jobb híreket ír.

Mi úgy vagyunk, mint voltunk. Bogyiszló[2] már elveszett – most aztán megint másra kell várni. Megint merült föl terv – kicsi falu, Baranyában[3] – bárcsak beválna. Igaz, csöpp hely és messze Pesttől, de nem bánnám, igen szép vidéken van, a Mecsek aljában. Megint biztatnak – vederemo. Csak legalább addig lenne meg, hogy a nyár folyamán Ön is lerándulhatna még hozzánk. Mert ezt nagyon szeretném.

Ha kimegy Németországba, s nem lenne terhére, megkérném 1–2 könyv beszerzésére. Akkor majd küldenék rá valót. De csak úgy, ha nem terheli a dolog.

A Műbarát[4] utolsó (5.) számát megkaptam, de a 4.-et nem. Úgy látszik, az elveszett valahol útközben. Tán valami műbarát kívánta. A Nagy-Balogh könyv megjött,[5] nagyon szép, köszönöm.

Az Izsó-cikket[6] megírom, amint fényképek lesznek hozzá. Megígértem, állom. Jó volna, ha azok a figurák is köztük lennének, amiket én a Nyugatban közöltem. De valami – akármilyen – kis Izsó biográfia jó lenne, ha a kezemben lehetne akkor, ha esetleg valamilyen dátumra szükségem lenne. Talán tud Ön küldeni.

Osváthnak ugyancsak ma írok úgy, amint Ön tanácsolta.[7]

Júliusban talán – ha kapok szabadságot – elmegyünk néhány hétre Szekszárdra. Mert, sajnos, most mi vagyunk kénytelenek máshoz menni.

Az öcsémuram címe: dr Gábor Béla;[8] I. Székács utca 12. Bizonyára nagyon boldog lesz a bélyegekkel.

Ha esetleg nem megy Németországba, nem volna kedve Szekszárdhoz? Hátha találnánk ott megfelelő helyet arra az időre, míg mi is ott lennénk. Jó kis házikóban, kerttel, ahol eldolgozgathatna.

Lesznai Annának a napokban írtam[9] – kíváncsi vagyok, eléri-e a levelem s az övé engem. Már nagyon szeretnék tudni róla. Nekem a legkedvesebb mai magyar poétám Ady után s mint embert is nagyon szeretem.

Szegény Király[10] elmúlása engem is nagyon megszomorított. Kevésszer találkoztam vele – az Egyetemen, még mikor ott „fungaltam" – de nagyon kedvemre való ember volt.

Minden jót, és szeretettel üdvözlöm

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 12. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 65–66.
Kézírás rajta FLné soraival.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Küldi: Fülep Lajos Dombóvár.

[1] Nem tudni, mit küldött Elek Artúr. Talán a Magyar festészet 3. részét tartalmazó 1922. III. 16-i Nyugat-számot, esetleg a Műbarát áprilisi számát.
[2] Ld. 382/5.
[3] Az utalás valószínűleg összefügg FL Ravasz Lászlónak szóló 382. sz. levelében említett reményével, hogy a visszacsatolás után több baranyai faluban lehet számítani betöltendő lelkészi helyre. Az egyházi sajtóban ezidőben nem jelent meg mecsekalji faluban megüresedett állásra hirdetés.
[4] Ld. 400/8. A Műbarát áprilisi–májusi számára utal.
[5] Ld. 405/4.
[6] Ld. 400/5.
[7] A Magyar művészet kötetes kiadásáról van szó. Ld. 400/4.
[8] Gábor Béla – FL apósa.
[9] A levél nem ismeretes.
[10] Ld. 378/4.

419. KNER IMRE – FÜLEP LAJOSNAK

Gyoma, 1922. VII. 3.

Kedves Barátom!

Csak most válaszolhatok levelére, mert három hétig nem voltam itthon. Örülök, hogy tetszettek a küldött könyvek.[1]

Király György[2] elvesztésébe azóta sem tudok belenyugodni. Olyan törhetetlen munkakedv és erő volt benne, hogy sohasem vettem elég komolyan betegségét, s így nem is számoltam elvesztésének gondolatával s ezért ért teljesen készületlenül a veszteség.

Ami a kiadni szándékolt könyvet[3] illeti, én csak annyiban hoztam az Önét vonatkozásba a Hevesyével, hogy nekem ez a Hevesy-féle lesz az első enemű kiadványom, s meg kell várnom, a piacon hogy fogadják. Addig, míg némi tapasztalásom nincs ezen a téren, nem lehet tovább mennem. De egyébként azt hiszem, hogy ítélete túl szigorú és elfogult is. Ne felejte el, hogy én ezeket elsősorban népszerűsítő kiadványoknak szánom, s hogy levelében aposztrofált körünknek[4] az volt legnagyobb hibája, hogy eszméi népszerűsítésétől mereven elzárkózott és túlságosan arisztokratikus álláspontra helyezkedett. Ezért nem tudott aztán gyökereket ereszteni s megtalálni lefelé a kapcsolatokat. Ezért éreztem én is csak félig otthon magam benne. – Hevesy forrásait én ismerem, tudom, hogy mennyiben eredeti és mennyiben nem az, de azt is tudom, hogy szélesebb körök számára ma nincs művészeti író Magyarországon, s főként nincs, aki világnézeti perspektívába állítaná be azt, amiről írnia kell. Az Ön írásainak nívója pedig olyan, hogy szélesebb körök számára nem is merném kiadni. –

Régi körünk elvesztése nekem is nagy csapás. Itt vidéken szellemileg teljesen izolálva élünk, s ez nagyon fájdalmas, nehéz és következményeiben, saját fejlődésemre való kihatásában is igen súlyos dolog. Én sem tudom, mikor leszünk megint együtt, mikor lesz meg ismét az a szellemi támaszom, amelyet zárt kis társaságomban megtaláltam. Nagyon nehéz idők ezek!

Mi a nyarat itthon töltjük, nem szoktunk sohasem elutazni, részint nem telik, részint nincs rá időnk.

A viszontlátásig még egyszer sokszor üdvözöljük mindkettőjüket és maradunk szíves üdvözlettel régi híveik

[Kner Imre]

Eredetije nem maradt fenn. Kner Imre aláírás nélküli gépelt másodpéldánya a Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 23–24. Megj.: Fülep–Kner lev. 30–31.
Dombóvárra írt levél.

[1] Ld. 415/2–3.
[2] Ld. 378/4.
[3] Ld. 415/6., 416/4. és 417/2.
[4] A Vasárnapi Körre utal: ld. 415/7.

420. FÜLEP LAJOS – KNER IMRÉNEK

Szekszárd, 1922. VII. 7.

Kedves Barátom,

vettem szíves sorait,[1] amelyek épp oly melancholikusak, mintha magam írtam volna.

A könyv ügyre[2] vonatkozólag megismétlem: nem akartam kapacitálni – de én úgy gondoltam, ez az írás nem olyan megközelíthetetlen nívójú. Mikor egyes részei megjelentek, egész különböző rendű-rangú emberektől kaptam leveleket (ne-

kem ismeretlenektől),[3] amiből azt láttam, hogy sokféle érdeklődést keltett; ezekből ugyan nem állapíthattam meg, mennyire értették meg – de volt egy pár konkrét esetem, amikor személyesen tapasztalhattam, hogy átlag intelligenciájú emberek, persze kellő odaadással és erőkifejtéssel, föl tudták fogni. S ez a fő. Ennél lejjebb, nézetem szerint, nem kell menni. Egyébként éppen ma azt a hírt kaptam, hogy az Athenaeum ki akarja adni, Osvát foglalkozik vele, aki pedig ugyancsak nem híve a megközelíthetetlen dolgok kiadásának – de az Athenaeum se.

Osvát különben szívesen látná, ha írnék a Nyugatba Révész Ady-könyvéről.[4] Nekem a könyv nincs meg és megszerzésére, sajnos, nem vállalkozhatom. Kérni pedig restellem – ha azonban Ön szívesen rendelkezésemre bocsátana egy recenziós példányt, én meg szívesen írnék róla. (A Nyugatban már megjelent cikkek után is.)

Málinak[5] már hetekkel ezelőtt írtam az Ön által megadott címre, de semmi hírt se kaptam tőle. Pedig türelmetlenül várom híreit.

Még 8–10 napig címem: Szekszárd, N[agy]t[iszteletű] Göde Lajos ref.[ormátus] lelkész leveleivel; azután megint: Dombóvár.

Arra is ilyen fene meleg van?

Szíves üdvözlettel igaz híve

Fülep Lajos

Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 25–26. Megj.: Fülep–Kner lev. 31.
Kézírás.
Gyomára írt levél.

[1] Ld. 419. sz.
[2] A Magyar művészet Kner Imre általi kiadásáról van szó: ld. 415/6., 416/3. és 417/2.
[3] A levelek nem maradtak fenn.
[4] Révész Béla: Ady Endre életéről, verseiről, jelleméről. Gyoma, 1922. c. kötetre utal. Ld. 400/2. FL nem írt róla. A Nyugatban korábban Babits Mihály és Kuncz Aladár recenziói jelentek meg az 1922. VII. 1. 13–14. sz. 869–870., ill. u.o. 871–875.
[5] Máli = Lesznai Anna. Ld. 415/9. és 416/6.

421. KNER IMRE – FÜLEP LAJOSNAK

Gyoma, 1922. VII. 10.

Kedves Barátom!

Megkaptam szíves levelét[1] s természetesen azonnal elküldtem b.[ecses] címére az Ady-könyvet,[2] amelyben Ön is ki van szerkesztve egy éjszakai kimaradás kapcsán. –

Így hát illik is, hogy kapjon belőle. –

B.[ecses] megjegyzéseit[3] egyébként érdeklődéssel vettem tudomásul. A helyzet azonban egyre súlyosbodik, ismeretlen közgazdasági veszedelmek előszelét érzem, s így kénytelen vagyok a legnagyobb fokú rezerváltsággal eljárni összes dolgaimban. – Így azt sem tudom, hogy mostani készülő kiadványaim lebonyolítása után foglalkozom-e még kiadással?

Málitól[4] én is régen nem kaptam semmi hírt, s így nem tudom, ott van-e még. Valószínű, hogy ebben a melegben inkább otthon marad, mint hogy Bécsbe menjen. —

A viszontlátásig sokszor üdvözli Önöket régi hívük

[Kner Imre]

Eredetije nem maradt fenn. Kner Imre aláírás nélküli gépelt másodpéldánya a Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 27. Megj.: Fülep–Kner lev. 32.
Dombóvárra írt levél.

[1] Ld. 420. sz.
[2] Ld. 420/4. ill. 400/2–3.
[3] A Magyar művészettel kapcsolatos megjegyzésekre utal. Ld. 420/2.
[4] A Magyar művészet kötetes kiadásáról van szó: ld. 415/6., 416/3., 417/2. és 420/2.
[5] Máli = Lesznai Anna. Ld. 415/9., 416/6. ill. 420/5.

422. FÜLEP LAJOS – KNER IMRÉNEK

Szekszárd, 1922. VII. 15.

Kedves Barátom,

a szép Ady-könyvet[1] köszönöm, nagyon köszönöm, amint megint Dombóváron leszek (úgy gondolom: jövő hét közepén), írok is róla. Közben itt szereztem Önnek egy kuncsaftot. Kérem küldje el a *„Klasszikusok" teljes sorozatát*[2] (fűzve), a „Három csepke könyveket"[3] *utánvét* mellett e címre: N[agy]t[iszteletű] Göde Lajos ref.[ormátus] lelkész, Szekszárd. Egyúttal mellékeljen, ha még van belőle, egy idei almanachot s prospektust publikációiról. Egy legutolsó prospektusában olvastam, hogy eddigi kiadványainak ára is föl fog menni. Szeretném, ha a fönt nevezett könyveket még *az eddig érvényben volt áron küldhetné* meg Göde barátomnak — persze, csak úgy, ha lehet.

Mi hétfőig leszünk itt, akkor még 2–3 napot a Sárközben töltünk s onnan haza.

Szíves üdvözlettel

Fülep Lajos

Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 28. Megj.: Fülep–Kner lev. 32.
Kézírás zárt postai levelezőlapon.
Gyomára írt levél.

[1] Ld. 400/2. ill. 400/3. FL nem írt róla.
[2] Ld. 378/3. ill. 415/2.
[3] Ld. 378/2.

423. ELEK ARTÚR – FÜLEP LAJOSNAK

München, [1922.] VII. 15.

Kedves Barátom,

hatodik napja vagyok ma itt, és ötödik napja, hogy némi megszakításokkal ugyan, esik az eső. A múzeumok szerencsére vízállóak, de szabadbarándulásról, holmi Gatyásokba – szó sem lehet. Pedig nagy fájdalom az. A feneketlen városba így hamar belefárad az ember. Bajom nincsen, lábam az új orthopaed-cipőben kitűnően szuperál.

De most, ha könyvet akar,[1] írja meg, hogy mit, még pedig óvatosságból Drezdába (Hauptpostlagernd), mert itt már csak egy hétig leszek. Szeretettel köszönti mind a kettejüket.

Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/118.
Kézírás Anselm Feuerbach Melancholie feliratú képeslapon.
Címzés: Tisztelendő dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Dombóvár (Ungarn).

[1] FL a 418., 425/3., 426/1., 428/2., 429/1. és 431. sz. levelekben ír könyvkéréseiről.

424. KNER IMRE – FÜLEP LAJOSNAK

Gyoma, 1922. VII. 19.

Kedves Barátom!

Örülök, ha sikerült örömet szereznem az Ady-könyvvel.[1] Szép is a könyv, s elég jól fogy is, csak az a kár, hogy nehezen tudunk vele eljutni a megszállott területre. –

Megrendelését köszönöm, a könyveket a megadott címre ma elküldettem.[2] Nem is árt egy kis propaganda, mert az emberek maguktól nem igen veszik őket. –

A magasabb ár csak az ősszel lép majd életbe, de már ma a duplájáért sem lehetne ezeket a könyveket ilyen kiállításban előállítani. Talán soha sem lesz többé lehetséges egy ilyen kiadás. –

Szíves üdvözlettel vagyok régi híve

[Kner Imre]

Nagytiszteletű Dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak
Dombóvár –

Eredetije nem maradt fenn; Kner Imre aláíratlan gépelt másodpéldánya Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 29. Megj.: Fülep–Kner lev. 32–33.
Dombóvárra írt levél. A címzés a levél alján van.

[1] Ld. 400/2. ill. 420/3.
[2] Ld. 422/2–3.

425. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Dombóvár, 1922. VII. 21.

Kedves Barátom,

megkaptuk müncheni kártyáját,[1] éppen mikor Szekszárdról visszaérkeztünk. Nagyon örültünk a híradásnak, bár sajnáljuk, hogy kirándulása nem mindenben sikerül úgy, mint remélte.

Mi se vagyunk — még most se — a legjobban. Zsuzsa állandóan érzi a fájdalmakat az operáció helyén s jövő héten föl is megy Pestre, hogy újra megnézesse magát. Helyzetünkben is csak pislákoló reménységek itt-ott. Most szó van Bajáról,[2] ahova meglehetős chance-aim vannak, nagyon beajánlottak s az egyház küldöttei talán holnapután vagy a másik következő vasárnap már itt is lesznek, hogy megismerkedjenek. Bajának is van azonban egy nagy baja: hogy t.i. a mi egyházi törvényeink szerint az elhunyt lelkész özvegye még egy ideig benne marad a lakás és a javadalom birtokában s így én, a meghívás esetén, csak 1924 áprilisában léphetnék egészen jogaimba. Igaz ugyan, hogy — mint hallom — a bajaiak modus vivendit keresnek előbb odamenetelem lehetővé tételére, de hogyan és miként, ma még nem tudom. Egyébként is Baja gyönge megélhetést jelent: 14 hold föld, 6 öl fa és némi pénz, — ami falun talán elég, de olyan nagy városban aligha. Másrészt előnyei is vannak: azt mondják, szép város (én nem ismerem), de meg közel van a Duna. Azonban: nem falu! Szóval sok a pro és contra. Ugyancsak most Dombóváron is úgy kezd alakulni a helyzet, hogy a megélhetési viszonyok javulása, sőt talán lakás is remélhető. Az egyház alighanem rövidesen birtokába jut 20 hold földnek. S az itt elég sokat ér. Insomma: vederemo. Remélem, hogy az év folyamán dűlőre jut: megyünk-e vagy maradunk.

Ami a könyveket[3] illeti, nem megvételükre kérem, hanem csak adatok beszerzésére. A bátyám[4] ugyanis, mostani terve szerint, Németországon át megy vissza Indiába, még pedig hamarosan s így őt fogom megkérni, hogy vegye meg — persze a sajátjából — a könyveket és küldje is el őket. Amit tehát tudni szeretnék, ez: *Deussen*[5] *indiai* filozófiai műveinek és fordításainak listája s áraik (csak az indiaiak: mert vannak neki egyéb dolgai is — Schopenhauerről, görög filozófiáról stb. — ezek *nem kellenek*); különösen azonban a fordításai: Fünf filosoph.[ische] Bücher des Mahabharatam, azután szemelvények a Védákból stb. én nem tudom már a pontos címüket s a kiadójukat; továbbá: *Oldenberg:*[6] Buddha (ár és kiadó); *K. Neumann:*[7] Buddha-Gespräche (3 kötet, ár és kiadó.)

Továbbá úgy tudom, ha az ember ott veszi a könyveket, vagy innen rendeli, akkor különböző árakat kell fizetni. Viszont az a kérdés, hogy ha küldi valaki, nem kell-e ezt a különbözetet vám vagy egyéb formában mégis megfizetni. Én úgy hallottam, tudományos művekre nincs olyan nagy vám — de ez nem bizonyos, csak úgy hallottam. Szóval azt kellene kipuhatolni, hogy kerülne kevesebbe a beszerzés és az elküldés. Erre kérném tehát, még pedig úgy, hogy amint szíves volt végére járni, legyen szíves azonnal megírni, mert nem tudom, meddig marad még itt a bátyám, se azt, hogy meddig lesz Németországban. Bocsássa meg, hogy ilyenekkel terhelem, de azt

hiszem, hogy egyetlen könyvkereskedőnél és könnyen megszerezheti az összes adatokat.

Osváttól mindezideig még semmir hír, se előleg. Csak ne aludna már el megint a dolog!

A feleségem most nem tud írni, mert fáradt, lefeküdt (este van, s ő egész nap lekvárfőzéssel fáradozott), de szívből üdvözli magát és szeretettel velem együtt

Fülep Lajos

OSzK Fond 253/174. 13. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 67–69.
Kézírás.
Címzés: Herrn Arthur Elek Dresden, Hauptpostlagernd Deutschland. Absender: Dr Fülep Lajos Dombóvár (Ungarn)

[1] Ld. 423. sz.

[2] Baja református egyházközsége 1811-ben jött létre, Trianon előtt az Alsóbaranya–Bács–Szlovénia egyházmegyéhez tartozott. Amikor a békeszerződés megkötése után a város felszabadult a három éves szerb megszállás alól, a csonka Bács-megye székhelye lett, egyházközségét pedig a solti egyházmegyéhez csatolták. Ekkori 24.000 főnyi lakosa közül mindössze 341 volt református. Lelkészi posztja Széles Áron (1842–1922) lelkész halálával ürült meg. (Ld. Kálvinista Szemle 1922. VI. 24. 224.) Kerecsényi Zoltán esperes ideiglenesen Tóth Bálint szeremlei lelkészt bízta meg a bajai adminisztrátori teendők ellátásával.

Valószínűleg Ravasz László volt az, aki – esetleg Kerecsényi esperes útján – FL meghívását a bajai presbitériumnak sugallta. 1922. VII. 23-án 7 tagú küldöttség utazott Dombóvárra FL p.é-dikálását meghallgatni, s a bajai Független Magyarság c. napilap híradása szerint 1922. VII. 22. saját költségén bárki csatlakozhatott hozzá. 1922. VII. 27-én és VII. 28-án Olácsy György kántortanító tollából cikk jelent meg a bajai Független Magyarság ill. Új Élet c. lapban A református lelkészválasztás előkészületei címmel, amelyben Olácsy nagy elismeréssel szól FL-ról s – némi pontatlansággal – ismerteti az életútját.

Augusztus folyamán a presbitérium úgy döntött, hogy meghívja FL-t lelkésznek s dr. Mészöly Miklós főgondnok útján felvette vele a levélbeni kapcsolatot.

FL elsősorban életkörülményeinek megoldatlansága miatt törekedett elkerülni Dombóvárról, ahol albérletben lakott, nem lehetett saját háztartása s ez az infláció fokozódásával megnehezítette a megélhetését amúgyis csekély jövedelméből.

A dombóváriak viszont ragaszkodtak hozzá, s azon voltak, hogy jobb jövedelemhez juttassák, s a lakáshelyzetét is megoldják. Ez némileg nehéz helyzetbe hozta FL-t, amíg sem a bajaiak szándéka, sem a dombóvári helyzet rendeződése nem volt bizonyos.

Nehézséget jelentett, hogy a lakás ügye Baján sem oldódott meg azonnal: az özvegy papnénak a református egyházban kialakult szokás szerint joga volt férje halála évében s a rákövetkező ún. kegyeleti évben is megmaradni a parókián. Baján a Deák Ferenc és Petőfi Sándor utca sarkán álló templomhoz csatlakozott a Petőfi utcából nyíló paplak, a telek belső részén pedig a régi elemi iskola, amelyről az egyház régen lemondott az állam javára, s amelynek tanterme 1909 óta üresen állt. A parókián a díjlevél szerint 3 szobás lelkészi lakás volt, ehhez járult a lelkészi hivatal s talán egy további hivatali helyiség is; Széles Áronné ugyanis egy beadványában 5 szobás paplakról ír. A presbitérium felajánlotta FL-nak, vegye birtokba egyelőre a lelkészi hivatalként szolgáló helyiséget s a belőle nyíló kis utcai szobát, a kegyeleti év tartamára pedig ideiglenesen rendbehozzák számára a régi iskola tantermét. FL először megpróbálta akár anyagi áldozat árán is elérni, hogy azonnal végleges helyére költözhessék s Széles Aronné menjen a tanteremből kialakítandó lakásba, de erről a megoldásról később lemondott. 1922. XI. 15-én megkapott a parókián 2 szobát, majd 1924 tavaszán beköltözhetett az egész paplakba.

FL 1922. IX. 11-én kapott értesítést meghívásáról. A Kálvinista Szemlében ez alkalommal a következő hír jelent meg: „A bajai ref. gyülekezet elhunyt lelkésze Széles Áron utódául dr Fülep Lajos új-dombóvári lelkészt hívte meg. Dr Fülep Lajosban rendkívüli képességű papot nyernek

a bajaiak s a bajai kisszámú reformátusságnak nagy szüksége van arra, hogy abban a nagy róm. kath. városban a református egyház őrállója messze kimagasló szellemi fegyverzettel képviselje egyházunk érdekeit." Kálvinista Szemle, 1922. IX. 30. 340.

Ravasz László támogatását bizonyítja, hogy az X. 15-i presbitériumi gyűlésén FL megválasztása után Tóth Bálint adminisztrátor bejelentette, hogy a püspök 50.000 Koronát adott az egyházközségnek a lelkészi fizetés kiegészítésére. X. 19-én a bajai Független Magyarság c. napilap hírt ad az egyházi hatóság jóváhagyásáról.

A dombóváriak azonban még ekkor sem nyugodtak bele lelkészük elvesztésébe. Az A Nap c. újság 1922. X. 25-i számában tudósítás jelent meg, mely szerint a dombóvári reformátusok Benárd Ágoston nyugalmazott népjóléti és munkaügyi miniszter vezetésével küldöttségben keresték fel Vass József népjóléti minisztert, s arra kérték, tegye lehetővé, hogy FL „ne legyen kénytelen őket lakáshiány miatt elhagyni." A miniszter megértéssel fogadta őket s a dombóváriak azzal a meggyőződéssel távoztak, hogy „most már nyugodtak lehetnek, hogy a nagytiszteletű urat nem fogják elveszíteni."

Kerecsényi Zoltán, a solti egyházmegye esperese XI. 4-i levelében melegen üdvözölte FL-t a solti egyházmegyébe kerülése alkalmából s hozzájárult ahhoz, hogy a kegyév tartama alatt ő legyen a helyettes lelkész. Fülepék november második felében költöztek Bajára, FL ekkor elnökölt első ízben a presbitériumi gyűlésen, s XII. 3-án tartotta első bajai istentiszteletét.

[3] Ld. 418., 423., 426., 428., 429. és 431. sz.

[4] Fülep Jenőre utal (1875–1949 után). FL bátyjára, aki fiatal korában Budapesten újságíró volt, 1912-ben Bombayben üzletember, 1929-ben hazatért és a Magyar Külkereskedelmi Intézet igazgatója lett, 1939-ben Ungvárott a Kereskedelmi Minisztérium előadója volt. 1949-ben Budapesten külkereskedelmi aligazgató lett.

[5] Deussen, Paul (1845–1919) vallásfilozófus, indológus. 1887-től berlini, majd 1889-től kieli professzor. Az európai és az ind filozófia szintézisére törekedett, számos az ind filozófiáról szóló műve ill. fordítása van. A kért könyvek: Vier philosophische Texte de Mâhabhâratam... in Gemeinschaft mit dr. Otto Strauss aus dem Sanskrit übersetzt von Paul Deussen. Lpz. 1906. és Sechzig Upanishads des Veda, aus dem Sanskrit übersetzt und mit Eihleitung und Anerkennung versehen von Paul Deussen. Lpz. 1897.

[6] Oldenberg, Hermann (1854–1920) indológus, 1881-től kieli, 1908-tól göttingeni professzor. Számos fordítása, szövegkiadása és az ind filológia, nyelvészet és vallástörténet tárgykörébe tartozó alapvető műve van. Buddha c. kötete Stuttgart, 1921. valamint a Reden des Buddha, München, 1922. kiadása élete végéig megvolt FL könyvtárában.

[7] Neumann, Karl-Eugen (1865–1915) buddhista művek fordítója. FL könyvtárában a Die Reden Gotemo Buddha's, München, 1922. c. három kötetes munkája volt meg.

426. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Dombóvár, 1922. VII. 21.–VIII. 1. között]

Kedves Barátom!

Ha még [...] szokat: itt minden várja, kedves [...] olyan szép helyen fog lakni, hogy majd nem tud elmenni, azért jó lesz úgy intéznie dolgát, hogy csakugyan maradhasson. – Deussenre[1] nincs szükségem, azért, ha még nem vette meg, kérem, ne is vegye, legalább az én számomra ne.

Egy szó mint száz: szeretettel várjuk

Fülepék

Datálva a tartalom alapján: FL VII. 21-én (425.) kéri Elek Artúrtól a levélben említett könyveket, Elek pedig VIII. 1-én közli, hogy megvette Deussent. (429. sz.)
Kézírás postai levelezőlapon, a bélyeg levágva, ezért a bélyegző is megsemmisült. A megcsonkult szövegrészek kipontozva.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 14. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 70.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.

[1] Ld. 425/5.

427. ELEK ARTÚR – FÜLEP LAJOSNAK

Drezda, [1922] VII. 26.

Kedves Barátom,

ma reggel érkeztem meg ide, és az előbb olvastam el levelét.[1] A könyvek[2] dolgában hamar utánajárok, s azután bővebben írok majd. Osvátnak még ma írok.[3] Szeretettel üdvözli mindkettejüket

Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/116.
Kézírás Strozzi: Die Bassgeigenkünstlerin feliratú képeslapon.
Címzés: Tisztelendő dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak. Dombóvár (Ungarn)

[1] Ld. 425. sz.
[2] 425/5–7.
[3] A Magyar művészet kötetben való kiadása ügyére utal ld.: 400/4.

428. ELEK ARTÚR – FÜLEP LAJOSNAK

[Drezda,] 1922. VIII. 1.

Kedves Barátom!

Kutyafékomadta! mért nem várhattam én 24 óráig![1] Tegnap még a világ leggyámoltalanabb legénye, és ma? Nos, ma az antikváriumban megvettem nyolcvan márkáért a Vedânta Sûtráit Deussen fordításában,[2] jó nyolcadfél száz lapos felvágatlan kötetet. És a hátára nyomottakból megállapítottam, hogy Deussen többi ilyen munkája is Brockhaus kiadásában jelent meg Lipcsében. Most csak az a kérdés, hogy nem csizmadiát fogtam e? Egyébiránt meglátja hamarosan, amint otthon leszek. Innen sajnos nem küldhetem. Hát van-e nálam életrevalóbb és ötletesebb embere a földkerekségnek? A Signora dolga nyugtalanít. De jó az Isten! Szeretettel mind a kettejüket

Elek Artúr

A város neve: postabélyegzőről.
MTAK Kézirattár Ms 4586/55.

Kézírás Gustave Courbet: Die Steinklopfer feliratú képeslapon.
Címzés: Tisztelendő dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Dombóvár (Ungarn).

[1] Ld. 426/1.
[2] Ld. 425/5. A megvett könyv: Die Sûtras des Vedânta oder die Çârîraka-Mîmâṁsa des Bâdarâyana... Übersetzt von P. Deussen. Lpz. 1887.

429. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Dombóvár, 1922. VIII. 8.

Kedves barátom,

ma reggel, nagy meglepetésemre, megkaptam a Deussent![1] Szóval: Ön megérkezett. Kedves meglepetés volt számomra, mert bár számítottam rá, hogy hamarosan megjön, mégis, azt hittem, az utazással tovább fog tartani. Ön ugyanis nem írt se pontos, se hozzávetőleges időt jövetele idejéről. Eszerint én se tudtam pontos időt írni feleségemnek, aki jelenleg még Pesten van (hova szupervizitre kellett mennie) – de éppen ma reggel föladott lev.[elező]lapomon másodszor lelkére kötöttem, hogy mielőtt Pestről eljön, tudakozódjék Ön után, hátha már ott találja. Hogy azonban idejében megkapta-e az én leveleimet, s ha igen, tényleg megkeresheti-e Önt, bizonytalan, egyrészt, mert innen – különösképpen – nagy késéssel megy oda a posta (míg onnan nagyon jól érkezik), másrészt Zsuzsa úgy látszik utazás közben meghűlt s amint leveleiből látom, feküdt is és az orvoshoz se tudott kitűzött terminusra menni, kommissióit se végezte el s bátyáméknál[2] se volt eddig, noha holnap, szerdán lesz egy hete, hogy Pestre ment. Legutóljára azt írta, hogy ha minden rendben van s az orvos jóváhagyja, akkor csütörtökön jönne vissza. És pedig d.u. 3 órakor indulna, mégpedig valószínűleg a Keletiről (mivel Kelenföldön már nehéz helyet találni) s így alighanem még 2 óra előtt elmegy hazulról. Azért írom meg ezeket, mert ha még idején megkapná, nagyon szeretném ha találkozhatnának. Már amikor Zsuzsa fölment, tervbe volt véve, de akkor még kevésbbé tudtuk, k.[örül]belül mikorára jön meg Ön.

De most gyerünk csak vissza Deussenhez! Hát igazán nagyon köszönöm, hogy ennyit törődött és fáradt vele, cipelte, expediálta stb., de azért komolyan mérges voltam (bármennyire örültem a könyvnek), mikor azt olvastam, hogy saját pénzén meg is vette! Hiszen azon a 80 M.[árk]-án egy napig élhetett volna ott, s bizonyára nem vitt magával fölösen pénzt, hogy ilyesmire is teljék. Nem így gondoltam és a dolgot, hanem vagy úgy, hogy idején adtam volna Önnek márkákat, vagy, mikor erről lemaradtam, hogy a bátyámmal küldettem volna meg a könyveket. Mert azt semmi áron se akartam, hogy Ön a márkáit emiatt fogyassza! Most aztán mit ér vele, ha idehaza, koronákban kapja meg? Most már nem mehet vissza ezt az elmulasztott napot vagy egyéb mulasztást kipótolni! Ismétlem, nagyon köszönöm a jóságát s igen hálás vagyok érte, de jobb szerettem volna, ha áldozat nélkül történt volna.

De egyúttal most már engedje meg, hogy szaván fogjam s ha – mint írja[3] – itt-

hon könnyebb a Deussenek jegyzékét összeállítania, megkérem rá most újra, amikor hazajött. A küldött könyv ugyanis még 1887-ben jelent meg s Deussen fordításainak nagyrésze azóta jött ki. Bármelyik könyvkereskedőnél a *Volckmar*-katalógusból[4] 5 perc alatt össze lehet állítani az egészet. Sajnos, az itteni könyvkereskedőnek nincs Volckmarja, de Pesten minden valamire valónak van. Nem az árak fontosak, hanem a *pontos címek, a kiadó neve és a lista teljessége.* (Az ár teljesen mellőzhető.)

A bajaiak — nem tudom, írtam-e már — itt jártak,[5] nagy megelégedéssel tértek vissza s mozognak is, de, éppen ma tudtam meg, a választás késni fog a díjlevél jóváhagyása miatt. Pedig úgy szerettünk volna — s reméltük is — még a nyár végén vagy az ősz elején odahurcolkodni. Barátaink dicsérik a várost, s különösen a paplak környékét. Ha csakugyan meglesz, akkor egy ideig nem fog ám Németországba járni sor Alessio!

Még egyszer hálás köszönettel s minden jót kívánva igaz híve

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 15. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 71–73.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray u. 5. I. 5.
Föladó Fülep Lajos ref. lelkész Dombóvár.

[1] Ld. 425/5. és 429/2.
[2] Fülep Jenőre utal. Ld. 425/4.
[3] Valószínűleg Eleknek egy a 425. sz. levélre írt válaszára utal, amely nem maradt fenn.
[4] 1829-ben alakult lipcsei könyvkiadó- és könyvkereskedő cég.
[5] A bajai presbitérium küldöttsége VII. 23-án járt Dombóvárott FL meghallgatására. Ld. 425/2.

430. MOUSSON J. TIVADAR — FÜLEP LAJOSNAK

Hőgyész, 1922. VIII. 12.

Kedves Tiszteletes Uram!

Itt van előttem a világ legszebb, legnagyszerűbb decoratív írása, — öröm nézni — de nekem teljesen olvashatatlan![1] Bocsássa meg igaz őszinteségemet: négyen fejtettük meg, reám a legkisebb oroszlán-rész jutott, a legnagyobb öcsémre esett, a véletlenül jelenlévő pesti nagybátyám és atyám fejtették meg a „hogy" betűket. Most már mégnagyobb öröm nézni a soros jellegű díszítményt, annál is inkább, mert olyan meleg szeretet árad ki azok iránt, kiket én is szeretek. — Máli[2] nagyon jól van — eltekintve attól, hogy közvetlenül elutazásom előtt nagyon idegessé tette a környékbeli sarlach járvány, mely miatt a gyerekekkel[3] Bécsbe menekült. — Szegény, rettenetesen szenvedhet a betegségektől való félelmében. Három hétig voltam Náluk; naponta együtt festegettünk a legvidámabb hangulatban, — az estét pedig néha egész zajos jó kedvvel töltöttük. (Gergely Tibor is ott van) 1, 2 óráig éjfélután. Hermin néni[4] operáció utáni állapota sokszor nem kielégítően lett elbírálva — persze Máli által, ki skrupulizálásra nagyon hajlandó — ez a körülmény természetesen sokszor felhő volt a körtvélyesi kedvesen kék égbolt alatt. Hermin néni megérkezése után persze kide-

rült, hogy a Pestről küldött rokoni sürgönyök sorai között többet akart olvasni mint a sorokból, s innen származott a rettenetes aggodalom. Egyébként H.[ermin] néni is jól volt mikor eljöttem, frissen mozgott, élénken társalgott, s éjfélig mindig kitartott velünk. — Káldorral tavaly előtti nyáron találkoztam — sokat róla nem mondhatok, miután csak 3—3 este voltunk együtt — az utolsó este Kari[5] és az ő búcsúestéje volt, másnap indultak Németországba, K.[ari] a technológiára, Káldor pedig a jogra. Ha visszaemlékszem, az aranysárga lesznai nedű mellett komoly diskurzus nem is volt — pillangó gondolatok, hangos vígság, később szótlanság (Káldornál) végül szomorú elsápadás — s aztán megint minden rendben... Tolnairól nem hallottam, vagy pedig kikerülte a figyelmemet. Manheimékről [!] sokat hallottam, gondolom pesti orvos — igen? kis gyermekük van, ki a születése óta nem fejlődik — gondolom 16 hónapos — ez a keserűségük. Ennyire vélek emlékezni; de ha tévednék, bocsásson meg, — igen sok nevet hallottam. Levelét tán nem jól címezte, tótul kell: *Nysny-Hrušov* post: Banovce n/Ondovom. Zemplinska župa.

Szívélyes üdvözlettel vagyok kész híve

Mousson J. Tivadar
Michalovec
Zemplinska Župa

(Az éjjel utazom)

MTAK Kézirattár Ms 4589/36.
Kézírás.
Dombóvárra írt levél.

Mousson Tivadar (1887–1946) festő, 1906-tól Balló Ede tanítványa a Képzőművészeti Főiskolán. 1911-től a Zemplén-megyei Nagymihályon polgári iskolai rajztanár, így közel lakott Körtvélyeshez, Lesznai Annáék birtokához. Több hazai és külföldi kiállításon vett részt. Hőgyész, Mousson szülőhelye Tolna megyében van, FL feltehetően megtudta, hogy Mousson ott tartózkodik, s írt neki, hogy megtudja tőle Lesznai Anna címét. Ld. 415/8.

[1] A Moussonnak szóló FL-levél nem ismeretes.
[2] Máli = Lesznai Anna.
[3] Ld. 416/7.
[4] Hermin néni = Moscovitz Geyzáné Deutsch Hermin, Lesznai Anna édesanyja.
[5] Kari = Garai Károly, Lesznai Anna első házasságából született fia. Ld. 416/7.

431. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Dombóvár, 1922. VIII. 16.

Kedves barátom,

most már igazán bocsánatot se tudom hogy kérjek magától, hogy még mindig e nyavalyás könyvügyben[1] molesztálom. De attól tartok, hiába írok Osvátnak közvetlenül, mert hiszen eddig se kaptam tőle közvetlen értesítést soha, hanem mindig Ön által üzent — a könyv ügy pedig még most sincs egész tökéletesen rendben, legalább a szerződésben. Hát már most akár haragszik, akár nem, megkérem, foglalkozzék még egyszer ezzel a dologgal — akármennyire itt van is az ideje, hogy haragudjék.

Azért nem is az Athenaeumnak[2] küldöm vissza a szerződést s a levelet, hanem Önnek, ha Ön jó lenne Osvátnak átadni, ő majd célhoz juttatja.

Kérném a következőket:

1. Osvát hagyassa jóvá a szerződésbe toldott 7-ik pontot. A reprodukciók[3] nélkül a könyv vak és béna. Ugyanazokat a reprodukciókat szeretném, amik a Nyugatban megjelentek — nem lehetne egyenesen azokról készíttetni? Ha nem, vagyis ha új fölvételekre van szükség, csináltassa meg az Athenaeum a 3 fotót a szobrokról, de *szem előtt tartva a már megjelenteket a Nyugatban,* hogy *ugyanazokat a szobrokat ugyanazon nézetből vegye föl.* De ne halogassák időtlen időkig! Hisz a klisék levonatát nekem is látnom kell, s mind erre sok idő megy el.

2. Az Athenaeum kéri a *kéziratot.* Kéziratul csak a megjelent cikkeket adhatnám, de azokból a régebbiek nincsenek itt meg nekem. (Pesten vannak becsomagolva 20 könyves láda közül valamelyikben — tehát hozzáférhetetlenül.) Osvát tehát legyen olyan jó, kerestesse ki ezeket a számokat és küldje el nekem átnézés végett. E számok a következők: *1918 március 16, április 16. május 16, 1922 február 16, márc.[ius] 1., március 16.* Minél előbb megkapom, annál előbb visszaküldöm. Rövidke előszót[4] is akarok írni hozzá.

Ezek volnának tehát a kéréseim, miknek Osváthoz való közvetítését kérem.

Külön említem meg, hogy — mint a mellékelt szerződésből Ön is látja — az Ath.[enaeum] nem fizeti előre az egész bruttó 10%-át, hanem csak az eladás szerint. Dehát ezen már én aligha tudok változtatni.

Legutóbbi leveléből látom, hogy úgy látszik elfelejtettem megírni, hogy megkaptam Németországból küldött levelét és lapjait.[5] Pedig szándékomban volt. Utólag köszönöm őket.

Ugyancsak nagyon köszönöm a küldött könyvlistát is. Igaza van, persze hogy könnyebb lett volna még elutazása előtt itthon megcsinálni. De azt gondoltam, ott mégis k[örül]belül meg tudják mondani az árakat. Mert arra is gondoltam, hogy egyiket-másikat meghozatom magam. Ez a lista csakugyan teljes, csak mintha egy dolog hiányoznék róla. Úgy rémlik nekem, hogy Deussennak 1913. v.[agy] — 14-ben jelent meg egy szemelvényes — népszerű — kötete a vedikus hymnusokból vagy az upanishadokból.[6] Sőt úgy rémlik, kezemben is volt a könyv, de azért lehet, hogy tévedek. Ezt csak egy újabb Volckmer-kat[alogus]ból[7] lehetne megállapítani, de erre már kérni sem merem. Kérem, ne is törődjön vele — hiszen bár a listán levőket tudnám megkapni!

Valamire azonban mégis kérem, amit könnyen megtehet. Önnek biztosan van *Harrasowitz* antikv[ár]katalógusa,[8] nekem egész csomó van — Pesten — a *pontos címére* volna szükségem, hogy megadhassam a bátyámnak, mert Harr[assowitz]nál vannak — legalább voltak — olyan külföldi indologiai publikaciok, amiket Németországban csak nála lehetett megkapni. Van neki egy kitűnő ind katalógusa is (nekem is megvan — Pesten). A bátyámtól[9] most megkaptam az oxfordi Max Müller-féle Upanishadokat,[10] más két könyve [!] (Mahabharata és Vedák) félreértette a könyvkereskedő s rosszat küldött. Ezeket visszaadtam. Úgy hogy soványan maradtam.

Még egyszer nagyon köszönöm Önnek a Deussen-Vedanta-t:[11] de így nem alku-

szunk! Hát hogy jut Önnek eszébe egy fotora emlékezni,[12] amit én már rég elfelejtettem. Mikor Zsuzsa említette, azt se tudtam miről van szó!

Tehát még egyszer és még egyszer: bocsánat és köszönet!

Igaz híve, szeretettel

Fülep

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 16. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 74–76.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Föladó: dr Fülep Lajos ref. lelkész Dombóvár.

[1] A Magyar művészet kötetbeni kiadására utal. Ld. 400/4.
[2] Az Athenaeum IX. 4-én igazolta vissza FL VIII. 12-i szerződéstervezetét. Ld. 434. sz.
[3] A kötetben két Izsó-reprodukció jelent meg, ugyanazok, amelyek a Nyugat 1918. V. 16. XI. évf. 10. sz. 807–821.-ban is.
[4] Az előszó dátuma: 1922. IX.
[5] Elek Artúr németországi képeslapjai: 423., 427. és 428. sz. Az említett levél nem maradt fenn.
[6] Die Grundworte des indischen Monismus aus den Upanishads des Veda. Die alt-indische Philosophie nach den Grundworten des Upanishads... in der Übersetzung von P[aul] Deussen. 1914.
[7] Ld. 429/4.
[8] Harrasowitz, Ottó által 1872-ben Lipcsében alapított antikvárium, könyvkereskedés és kiadó. 1948 óta Wiesbadenben működik. Főbb szakterületei: filozófia, teológia, régészet, könyv- és könyvtártudomány.
[9] Ld. 425/4.
[10] The Upanishads. Translated by F. Max Müller. 1–2. Oxford, 1879. (Sacred Books of the East.)
[11] Ld. 428/2.
[12] Ld. 341/7.

432. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Dombóvár, 1922. VIII. 16.–IX. 12. között]

Kedves Barátom,

megkaptam a küldeményt[1] [...] ját. Nagyon köszönöm, hogy fáradt vele, de azt hittem[m...m]ár nem Ön fogja elvégezni, hanem Osvát uta[sítására a] Nyugat kiadóhivatala. Ennyit csak megtehetett [volna!] Hogy fogom én Önnek valaha leszolgálni ezt a [nagy] szolgálatot? Hát a költségek? Egyszer csak össze kell számolni ezeket is! – Az Ön példányára vigyázunk, beborítottam s odaadtam gépelésre megbízható embernek és nagyon a lelkére kötöttem, hogy macula ne legyen ám rajta. – Hogy az Izsóra vonatkozó ígéretemet[2] állom-e még? hát hogy is tételezhet föl ilyet?! Annak idején, mikor vállaltam, megmondtam, hogy *minden körülmények* között vállalom – nem tettem függővé semmitől. Így hát nem változtathattam az intenciómon.

A cinkék itt már hetek óta ijjesztgetnek s egész odavagyok, mikor a hangjukat hallom. Ha a téli hidegtől és sötétségtől való iszonyodás így fokozódik bennem, veszedelmes mániává fajul. Lux, lux! Menjünk Keletre.

Mindketten szeretettel üdvözöljük

Fülep Lajos

A tartalom alapján datálva: FL 1922. VIII. 16-án kérte Elektől a Magyar művészet részleteit tartalmazó Nyugat-számokat (431. sz.), IX. 12-én írja, hogy a Nyugatokat még nem küldi vissza (436. sz.).
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 17. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 77.
Kézírás postai levelezőlapon. A bélyeg levágva, a bélyegző ezért hiányzik s a szöveg is megcsonkult. A valószínűsíthető szöveg zárójelben kiegészítve.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray u. 5. I. 5.

[1] A küldemény: a Magyar művészet első részeit tartalmazó Nyugat-számok. Ld. 431. sz.
[2] Ld. 400/5., valamint 410., 411., 414. és 418. sz.

433. FÜLEP LAJOS – [MÉSZÖLY MIKLÓSNAK]

Dombóvár, 1922. VIII. 21.

Mélyen tisztelt Főgondnok Úr!

Én is rendkívül sajnálom ezt a levélelvesztési incidenst – de hál'Istennek komolyabb baj nem történt miatta. Hiszen a közbenső idő úgy is várakozási és előkészítő időnek volt szánva.[1]

Főgondnok úr második levelét – az elsővel együtt[2] – ma vettem s nyomban válaszolok rá, remélve, hogy még odaérkezik a kívánt időre, 24-ikére.

Azonkívül, amit Olácsy úrnak[3] írtam, újabbat csak azt írhatom, hogy tegnap, vasárnap délután itt már határozat hozatott az egyház birtokába jutott 20 kat.[asztrális] hold bérbeadása felől s csütörtökön a hirdetés ki is fog doboltatni. Ezzel tehát a lelkészi javadalom nagyobb része el van intézve. Ezenkívül a hívek bejelentették, hogy legalább 15 m[éter]m[ázsa] szenet adnak össze egymás közt a télre. Végül, ami a legfontosabb, mindent elkövetnek lakás szerzése érdekében. Éppen ma délután is voltak nálam ketten jelentést tenni ez irányú tárgyalásaikról és mozgolódásukról.

Itteni helyzetem illusztrálása céljából közlöm mindezeket. Amint ugyanis híre ment az atyafiak közt a bajaiak szándékának (a küldöttség ittjártával kapcsolatban), akkor egyszerre mindenfelől fölkerestek azzal, hogy: „hát Tisztelendő úr itt akar hagyni bennünket?" Erre természetesen nem felelhettem mást, mint hogy akarni ugyan nem akarok, de hát kénytelen vagyok az elmenetelre gondolni, mert nem megfelelő a lakásom. Ha már most ők minden akadályt elhárítanak az én ittmaradhatásom elől, sőt még azon fölül is mindent megtesznek a rajtam való könnyítés céljából, akkor én fölöttébb nehéz helyzetbe jutok. Ha akkor elmegyek, úgy fest a dolog, mintha engedtem volna őket hiába fáradozni, de egyáltalán nem akarok náluk maradni – amilyen gondolatnak sohasem szabad gyökeret vernie a lelkünkben lelkipásztoruk felől, mert meglazíthatja az egyház iránt való ragaszkodásukat. Szeretném tehát, ha egész nyíltan és egyenesen beszélhetnék velük, ahogy szoktam s kimenekedhetnék ebből a nekem rendkívül kínos kertelgetésből velük szemben. Ez természetesen csak úgy történhetnék meg, ha Bajáról rövidesen olyan pozitív értesítést kaphatnék, melynek alapján egész leplezetlenül nyilatkozhatnék a dombóváriak előtt. Azért tehát azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok az egyházi előljáró urakhoz, hogy akár

jobbra, akár balra, de mielőbb lennének szívesek az ügyet olyan pontra vinni, amely az én színvallásomat itten lehetővé teszi. Mert nem állhatok jót érte, hogy valamelyik nap, szorult helyzetemben, nem leszek-e kénytelen olyan kijelentést tenni, ami kötelez s amit vissza nem vonhatok. Én, ismétlem, védekezem tőlem telhetőleg, de nagyon kérem a bajaiakat, segítsenek, amint lehet – mert esetleg, idő múltával, nem lehet s akkor talán mindnyájan megbánjuk.

Hálásan köszönöm az irántam eddig is megnyilvánult bizalmat s nagy örömmel vettem tudomásul a presbiterium egyöntető állásfoglalását és óhaját. Én is azzal az óhajjal viszonzom, bár mielőbb s a legjobban rendbe jönne minden, úgy, ahogy Önök kívánják s én is kívánom. De hiszem is, hogy úgy lesz. Azt hiszem, már csak egy-két technikai dolog elintézéséről van szó. A legteljesebb bizalommal vagyok az ügy sikere iránt. Hiszem, hogy ami eddig történt, nem ok nélkül és nem hiába történt s hogy Isten is azt akarja, amit mi akarunk s ezért meg is fog segíteni bennünket.

Kérem Főgondnok urat, fogadja őszinte tiszteletem nyilvánítását s kegyeskedjék az előljáró uraknak is tolmácsolni

tisztelő híve

Dr Fülep Lajos

MTAK Kézirattár Ms 4593/25.
Kézírás.
Bajára írt levél.

Mészöly Miklós bajai ügyvéd, 1925. I.-ig a református egyházközség főgondnoka.

[1] FL bajai meghívására utal. Ld. 425/2.
[2] Egyik levél sem maradt fenn.
[3] Olácsy György bajai állami tanító, ref. kántor. Nagy szerepe volt FL bajai megválasztásában. Ld. 425/2. További kapcsolatukról ld. 574/4.

434. ATHENAEUM KIADÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1922. IX. 4.

Nagyságos Fülep Lajos úrnak
Dombovár

Szíves tudomására hozzuk, hogy a mai napon a következő tartalmú b.[ecses] levél érkezett hozzánk:

„Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat tekintetes igazgatóságának,
Budapest

Alábbiakban van szerencsém azon egyezmény egyes pontjait felsorolni, amely „Európai művészet – magyar művészet" című könyvem[1] kiadására vonatkozólag közöttünk létrejött.

1. Önök kiadásra elvállalják fenti című könyvemet, amely a „Nyugat" című lapban folytatásokban megjelent.

2. A terjedelem tekintetében igyekezni fogok a súlyos viszonyokra való tekintet-

tel minden túlságos terjedelemszaporítástól tartózkodni. Tudomásul veszem, hogy könyvem terjedelme lehetőleg 13 ív lesz, de a 15 ívet semmiképen sem haladhatja túl.

3. Tiszteletdíj fejében Önök nekem mindenkor a kizárólag az Önök által megállapítandó fűzött kiadású, magyar koronában kifejezett bolti ár 10, az Tíz százalékát fizetik, mindenkor a tényleg eladott példányszám után, évi elszámolás alapján. Tudomásul veszem, hogy ez az elszámolás mindig május hóban történik az előző évi kelendőségre vonatkozólag, mely alkalommal az engem megillető összeg az akkori bármely törvényes pénznemben azonnal kifizetendő. A várható tiszteletdíjamra most előre 10.000—, azaz Tízezer koronát vettem fel előleg címén, mely összeg a legközelebbi elszámolásból fog levonatni mindaddig, míg ez az összeg teljesen kiegyenlítést nem nyer.

4. Az első kiadás példányszáma legalább 2000, azaz Kettőezer példány, de az Athenaeumnak jogában áll magasabb példányszámot is nyomtatni. Tudomásul veszem, hogy az Athenaeum egy-egy kiadás példányszámához tiszteletpéldányok és elkallódás címén 5%-ának megfelelő példányszámot nyomathat tiszteletdíj mentesen.

5. Az első kiadás elfogyta után a második és további kiadásokra az Athenaeum hasonló feltételek mellett szintén feltétlen jogot szerez, amennyiben azonban egy új kiadás közrebocsátására nem vállalkoznék, úgy a kiadói jog reám száll vissza és afölött szabadon rendelkezhetem.

6. Az Athenaeumnak jogában áll könyvemet gyűjteményes vállalatokban is megjelentetni és terjeszteni.

7. Az Athenaeum kötelezi magát, hogy könyvemhez három reprodukciót készíttet Izsó Miklós általam megjelölt műveiről.[2]

Budapest, 1922. augusztus 12.

Kiváló tisztelettel:

Fülep Lajos sk."

Fenti levél tartalmát tudomásul vesszük és reánkvonatkozó kötelezettségeit ezennel elismerjük.

Kiváló tisztelettel:

Athenaeum
Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat

MTAK Kézirattár Ms 4585/58.
Gépírás „Athenaeum" irodalmi és nyomdai részvény társulat Budapest feliratú levélpapíron. A címzés a szöveg előtt.

[1] A kötet végül Magyar művészet címen jelent meg, az első, bevezető fejezet címe Európai művészet és magyar művészet.

[2] A kötetben csak két reprodukció jelent meg.

435. FÜLEP LAJOS – [MÉSZÖLY MIKLÓSNAK]

Dombóvár, 1922. IX. 11.

Mélyen tisztelt Főgondnok Úr!

F.[olyó] hó 8-ról kelt becses levelét,[1] melyben a meghívásról értesíteni szíveskedik, vettem, s mind az értesítést, mind pedig a közölt határozatot hálásan köszönöm. A meghívást elfogadom s kérem, kegyeskedjék ezt köszönetem mellett az egyház elöljáróságával s alkalomadtán a gyülekezet többi tagjával közölni.

Ezzel tehát a dolog érdemi része el volna intézve. Hátra vannak a formalitások és – ha lehet – néhány gyakorlati kérdés elintézése. A formalitások, azt hiszem, most már hamar lepereghetnek, miután az elhatározó lépés megtörtént s az velem közöltetett, szerencsére nem későn, bár épp a 12-ik órában. (Itt már aligha lehetett volna tovább húznom-halasztanom a dolgot: az egyház már rendelkezik a kapott 20 hold földdel, ki is adta bérbe – igen előnyösen, 38.80 q. búzáért – s az egyháztagok már nagyon követelték rajtam a házépítési akció megindítását.)

A gyakorlati kérdések főleg, a lakás-ügyre koncentrálódnak. Nagy sajnálattal vettem tudomásul, hogy a paplakok[2] soká nem fognak rendelkezésemre állni. Hát biz ez elég baj – de hát lehetne mégis találni jobb megoldást, mint a proponált! Az iskola átalakítása elég sok pénzébe fog kerülni az egyháznak – s ami a legnagyobb baj, ez a kiadás csak azért történik, hogy ideig-óráig való megoldást teremtsen. Ha már ennek a kiadásnak meg kell történnie, nem lehetne-e jobban kihasználni? Úgy tudom, az öreg papné azért is ragaszkodik a papi lakáshoz, mert albérlője van. Nem tudom, ebből mennyi jövedelme van, de a magam részéről szívesen fizetnék neki havi 2000 azaz kettőezer koronát, ha ő menne az iskolába lakni s átadná a papi lakást. Nekem mondhatatlanul fontos volna, ha mindjárt olyan lakásba kerülnék, amelyben véglegesen berendezkedhetnék és zavar nélkül folytathatnám lelkészi és tudományos működésemet. (Számomra a rossz lakás, hurcolkodás stb. dupla anyagi veszteséget jelent: amilyen mértékben akadályozva vagyok a munkában, olyan mértékben zsugorodik a jövedelmem is.) Évek óta egy nagyobb munkán dolgozom, melynek idegen nyelveken való megjelentetését is elő kell készítenem s ehhez lehetőleg tágas helyre van szükségem a könyveim és jegyzeteim miatt.[3]

De van itt egy másik, speciálisan bajai szempont is. Ha majd a beiktatásomra kerül a sor – ami persze történhet hónapokkal állásom elfoglalása után is –, szeretném, ha némi solemnitással folyna le: nem a magam kedvéért, mert egyénileg éppen nem vagyok az ilyesminek kedvelője, hanem azért, mert Baja olyan nagy katholikus város lévén, fontosnak tartom a tekintélyünk öregbítését ily módon is. Szeretném, ha maga a püspök is lejönne,[4] s hiszem, meg is teszi, ha elfoglaltsága éppen akkor megengedi; mindenesetre azonban szeretném, ha a gyülekezet lehetővé tenné néhány reprezentatív emberünk összejövetelét ez alkalomból s esetleg olyan értekezlet tartását, amilyet az utóbbi években több helyen tartottak. (Magam is vettem részt ilyenen Szekszárdon s tapasztaltam, mennyire emelte az egyház tekintélyét, de magának a gyülekezet lelki életének is mennyire javára volt.) Természetesen ez nem olyan terv, amihez ragaszkodom s amit a gyülekezetre akarnék octroyálni – de így

távolból elképzelem a hasznosságát. — Megvalósításának azonban conditio sine qua non-ja volna a megfelelő és méltó otthon.

De még enélkül is szükséges volna. Ugyancsak azért, mert Baja annyira katholikus. Ilyen helyen a lelkésznek különösen kell representálnia. Minden valamirevaló embernél kell majd látogatást tennem — nem szeretném, ha olyan környezetben találnának, amely az általam képviselendő bajai egyházról formált véleményüket kedvezőtlenül befolyásolná. Nekem ugyanis az az óhajom és tervem, hogy a bajai egyházat Isten segítségével és előljárótársaimmal karöltve belsőleg megerősítsem — és külsőleg is! Minden eszközt föl szeretnék használni e cél érdekében s már eleve is kérem hozzá mindnyájuk szíves támogatását.

Lehet, hogy ezek olyan skrupulusok, amelyek nyomban el fognak oszlani, amint odamegyek, mert lehet, hogy az Önök által proponált megoldás is minden tekintetben teljesen megfelelő lesz. Én föltétlenül megbízom abban, hogy épp úgy megtesznek mindent az ügy érdekében, mint megtennék én, ha ott lennék — de szóvá teszem ezt a dolgot, mert ez most már közös ügyünk s nekem is kötelességem a lehető legjobb megoldáson gondolkodnom.

Az említett szempontokon kívül vannak még mások is, amelyek mind az egyházra, mind rám nézve kívánatossá teszik, hogy e kérdést még kölcsönös áldozatok árán is jól oldjuk meg. De talán az említettek is elegendők ahhoz, hogy Főgondnok urat s a presbiteriumot arra kérni bátorkodjam, hogy e szempontok figyelembe vételével méltóztassanak a lakás ügyében határozni.

Megjegyzem végül: ha az özvegy olyan egyéniség volna, akivel békén meg lehet férni, szívesen bérelném tőle a lakást úgy is, hogy ő a kisebbik részében benne maradna. De erről nem tudok véleményt formálni, mert nem ismerem őt — szíves tanácsukat kérem erre nézve.

Püspök úrral közölvén a dolgot, talán mindjárt meg is említhetné neki Főgondnok úr, hogy Bajára jövetelét óhajtanók. Én legalább az ő látogatásától igen sokat remélek.

Mindnyájukra Isten áldását kérve, vagyok Főgondnok úrnak igaz tisztelő híve

Dr Fülep Lajos
ref.[ormátus] lelkész

MTAK Kézirattár Ms 4593/26.
Kézírás.
Bajára írt levél.

Mészöly Miklós ld. a 433. sz. levél jegyzetét.

[1] A levél nem maradt fenn.

[2] A tulajdonképpeni parókiára és az üresen álló tanteremből kialakított lakrészre utal. Ld. 425/2.

[3] Valószínűleg a Firenzében megkezdett Dante-kötetre utal. A mű nem készült el, kézirata FL hagyatékában van. (MTAK Kézirattár Ms 4562/3.) Ld. még 368/8.

[4] FLné 1922 őszén a költözés ügyében Budapesten járt s felkereste Ravasz László püspököt is. X. 18-i levelében így ír: Voltam Ravasznál, felelt a Maga levelére, hogy el ne felejtsem, ideírom miről szólt: 1. beiktatás, [...] (MTAK Kézirattár Ms 4587/33.) A beiktatást 1924. VI. 22-én Kerecsényi Zoltán esperes végezte.

436. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Dombóvár, [1922.] IX. 12.

Kedves Barátom,

sebtében tudatom, hogy tegnap ide érkezett a hivatalos értesítés mely szerint a bajaiak elhatározták meghívásomat.[1] Ha semmi se jön közbe (a határozat egyhangú volt, de ilyenkor mindig koncedálni kell a lehetőséget, hogy valaki a meghívás helyett választást akar – reméljük, erre nem kerül sor), akkor néhány héten belül lebonyolódnak a formaságok, s mi mehetünk. Képzelheti, mennyire örülünk a dolognak. Egyelőre ugyan egy kis üröm-csepp van még az örömben, t.i. az özvegy papné a kegyév leteltéig (1924 ápr.[ilis] 24) nem akar kimenni a paplakból – s addig a használhatatlan iskolából akarnak nekünk szükséglakást alakítani. Én ugyan még mindig próbálkozom a paplak megszerzésével, de ha nem sikerülne – bele kell nyugodnunk. Majd csak kihúzzuk valahogy ott. Az a fő, hogy egyszer már a holmijaink közt lehessünk. De ha sikerül a paplakba jutnunk, akkor úgy-e meglátogat bennünket hamarosan?

Az Athenaeum még nem küldte meg azt a szerződés példányt,[2] amit *ők írnak alá* – pedig a levelükben úgy jelezték, hogy amint én az enyimet beküldöm, ők azonnal küldik az övékét.

Tud-e valamit a klisékről, hogy megkerültek-e a Pallasnál?[3] Én nagyon szeretném, mert látom, hogy kitűnőek.

Az Ön Nyugat-példányát nagy gonddal őrzöm, de még nem küldöm vissza – ha megengedi – korrektúráig. A cikket egyébként már lemásoltattam belőle.[4]

A kézirat-anyagot ezen a héten küldöm meg az Athenaeumnak. Eddig nem lehetett. Jó volna, ha a reprodukciók ügye is mielőbb rendbe jönne s a könyv készülhetne.

Mi mind a ketten elég jól vagyunk, különösen Zsuzsa, aki óriásit haladt az utóbbi időben. Már nem is látszik rajta, hogy beteg volt.

Harrasowitztól[5] most kaptam katalógust s ebből látom, mily olcsón vette a Deussent.[6] Nála 150 M[árká]-ra van jelezve s hozzá jön újabb 1000% Aufschlag a Márka esése miatt.

Szeretettel üdvözöljük mindketten

Fülep Lajos

Az évszám a tartalom alapján kiegészítve: FL 1922. őszén került Bajára.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 18. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 78–79.
Kézírás, a bélyeg és a bélyegző levágva. A levél végén FLné soraival.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.

[1] Ld. 425/2.
[2] Ld. 434. sz.
[3] A Pallas nyomda nyomta a Nyugatot, amelyben 1918-ban a Magyar szobrászatról szóló fejezet az Izsó-illusztrációkkal megjelent.
[4] A Nyugat 1918-as évfolyamában megjelent Magyar művészet-fejezeteket tartalmazó Nyugat-számokra utal. Ld. 431–432. sz.
[5] Ld. 431/7.
[6] Ld. 428/2.

437. FÜLEP LAJOS – RÉVÉSZNÉ ALEXANDER MAGDÁNAK

Dombóvár, 1922. IX. 13.

Kedves Magda,

még márciusban írt levelét[1] annak idején megkaptam, nagy örömet okozott vele, hogy végre közvetlenül, saját magától kaptam híreit s oly részletesen! Bocsásson meg, hogy oly soká nem írtam, de a mi bajaink éppen akkor igen megsokasodtak. Zsuzsa már az időtájt betegeskedett, a vakbelével volt baja, hol kelt, hol feküdt, míg aztán áprilisban meg is operálták. Az operáció szerencsére jól sikerült, de ő utánna még igen sokáig gyönge lábon volt, mert a belső varratok folytonosan komplikációkat okoztak; ezek a mostani rossz, tisztátalan anyagból készült seb-varró fonalak majd minden esetben gyulladást idéznek elő. Sőt azt mondhatom, hogy egész mostanáig, a legutóbbi hetekig szenvedett velük, gyenge volt, sokat feküdt s csak most kezdi magát igazán összeszedni. Remélem, hogy most már, ha így halad, hamarosan teljesen rendbe jön. Ilyen körülmények között aztán nekem se sok levélíró loisirom volt. Egy szobában lakunk, cselédünk nincs, magam is végzek házi munkát s egy teljesen nyugodt órám nincs naponta. Minden én rajtam keresztül bonyolódik le, házi, egyházi, iskolai ügyek és sok embernek-családnak magánügyei, kik mind hozzám fordulnak ügyükben-bajukban.

Ami minket illet, hogy mért mentünk vidékre stb. annak hosszú sora van. De talán emlékszik még rá, hogy amikor Pesten együtt voltunk, mindig erre készültem. Én Pestre semmi szín alatt sem akartam maradni, torkig voltam vele. Legfőbb vágyam az volt, hogy valami kedves kis faluban, szép vidéken, lehetőleg itt a Dunántúl jussak valami barátságos, kertes parochiába, s ott éldegéljek csendben, zavartalanul, csak a munkámmal törődve. Rettenetes sok restanciám van, elkezdett dolgok tömege, aminek folytonos meg-megakadása elviselhetetlenné keserítette az életemet. Sajnos, ez a vágyam két év alatt nem teljesült. Az ország megcsonkulásával az elhelyezkedés arányosan csökkent az elvesztett részekkel, sőt még jóval azon túl, mert az elfoglalt részekről sok pap is bejött s természetesen azok is konkurrensek. Így hát két év alatt nem tudtam elérni, hogy kedvemre való helyen megválasszanak. A választások körül különben is rengeteg a visszaélés, sógorság-komaság alapján történnek, nekem meg nincs rokoni kötelékem parasztokkal. Egy évig egy különben nagyon szép fekvésű kis faluban, a Sió partján voltunk,[2] ott azonban nem bírtuk ki tovább, mert még ott volt az öreg pap[3] is (bár már nem fungált), egy fedél alatt kellett vele laknunk, s ez olyan vén gazember volt, akihez foghatót életemben se láttam, de ilyet még híriből se hallottam. Keserűségekkel teli, elvesztegetett esztendő volt. Onnan tavaly novemberben ide jöttünk Dombóvárra,[4] itt jó dolgunk lett volna jó emberek közt, akik szeretnek bennünket, de még fiatal egyház és nincs paplak! (Valószínűleg jövőre fognak építeni.) Lakást kapni pedig lehetetlen. (50 család vaggon-lakó van itt.) Így tehát beszorultunk egy bútorozott szobába, az előszoba az iroda. Ez az esztendő is teljesen elveszett, mert itt úgy vagyok, mintha csak az utca közepén volnék. De meg a könyveim sincsenek velem – itt nem volna helyük – s a jegyzeteimet se tudnám szétteregetni.

Ennyi hányatás, szenvedés, nyomorúság után most végre, úgy látszik, jobb fordulat állt be a mi sorsunkban is. A bajai egyház meghívott lelkészének,[5] tegnapelőtt jött a meghívás, s ha a formalitások akadálytalanul lebonyolódnak, akkor talán okt.[óber] – novemberben oda is mehetünk. Sajnos, ott sem lesz a helyzetünk rögtön tökéletes, mert az özvegy papné még egy évig benne lakik (ún. kegyeleti év) a paplakban, s addig megintcsak valami szükség-lakást fognak nekünk állítani. De oda legalább magunkkal vihetjük a holmijainkat s reméljük, hogy több helyünk és kényelmünk, nekem meg több nyugalmam és dolgozási lehetőségem lesz. A várost én nem ismerem, de igen dicsérik, hogy kedves, szép hely, s ami a fő, ott a Duna, én pedig vízimádó vagyok (legalább külső használatra.) Bár adná az Isten, hogy legalább ez egyszer ne csalódnánk, – mert bizony, mi is úgy vagyunk, mint maguk, sok reménynünk ment már füstbe. Sőt, ha a keresztjeinket lemérnénk, nem tudom, melyőnké lenne súlyosabb. Hát persze, azért Baja se egészen az, amire én vágytam, mert város, én pedig legjobb szeretnék már egy pusztán lakni – De hát így is jó lesz, ha jó lesz, amíg csakugyan eljutok valami kis faluba a Mecsekaljába,[6] ahova nagyon vágyom. (Mert vidéknek az igazán párját ritkítóan szép, gazdag, változatos.)

Ilyen körülmények között sajtó alá nem dolgozhattam az egész idő alatt, legföljebb a jegyzeteimet szaporíthattam. Legelőször a Dante-könyvemen[7] szeretném már túl lenni, amely egyúttal a líra elméletét is magában foglalná. Ha csakugyan elkészül, igen nagy könyv lesz, ettől sokat várok. Mindenesetre rajta leszek, hogy néhány idegen nyelven is megjelenjen, mert magyarul nem nagyon sok értelme van.

Az Athenaeummal most kötöttem szerződést „Magyar művészet" c. kis könyvemre,[8] melynek részletei folytatásokban már megjelentek a Nyugatban. (Részben maga is ismeri, mert még 1918-ban kezdett megjelenni. Én aztán egészen megfeledkeztem róla s a végét az idén adtam oda, mert kérték. Sajnos, igen vázlatos, rövid dolog, pedig egy- azt hiszem alapvető megoldás van benne: az impresszionizmusé. De ezt külön kellene még egyszer részletesebben megcsinálnom, ki tudja kerül-e még rá sor valaha. (Ott nem lehetne-e ilyesmit vagy hasonlót elhelyezni holland forintok fejében?) Ha majd megjelenik, elküldöm maguknak.

Két év előtt, mint talán tudja, lenn voltunk Italiában,[9] de ebben sem volt köszönet, mert az idő nagy részét betegen töltöttem, rettenetesen kínzó ischias kötött az ágyhoz – az egész idő alatt egyszer se tettem a lábam múzeumba.

Nagy megilletődéssel olvastam édesanyjának elhunytát és egészen egyet tudok érezni magukkal, aki ezen kilenc évvel ezelőtt átmentem, de aminek a súlyát egész életemben hordozni fogom.[10]

A levelében jelzett jó fordulat Géza munkájában,[11] minek még a nyár előtt be kellett következnie (tud.[ományos]intézet vezetése stb.), megtörtént-e?

Ha momentán részletesebben nem tudna írni, kérem, értesítsen legalább egy lev.[elező]lapon, hogy megkapta a levelem, mert a Borkától[12] vett értesítés szerint (akitől címüket is megkaptam), nem tartom lehetetlennek, hogy mire ez a levél odaér, maguk már nem lesznek ott.

Zsuzsával együtt mindkettejüket a régi szeretettel üdvözlöm

Fülep

A mellékelt levelet kérem adja át édesapjának,[13] ha még ott van – ha nincs, postán.

MTAK Kézirattár Ms 4567/2.
Kézírás.
Amszterdamba írt levél.

Alexander Magda (1885–1972) művészettörténész, Alexander Bernát leánya, 1910-től Révész Géza felesége. 1919 után Hollandiában élt. FL ifjúkorától élete végéig baráti kapcsolatban volt vele.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Medinára utal: ld. 348/3.
[3] Arany Antal medinai lelkész, ld. 348/3.
[4] Ld. 391/2.
[5] Ld. 425/2.
[6] Ld. 418/3.
[7] Ld. 435/3. ill. 368/8.
[8] 434. sz.
[9] Ld. 339/1.
[10] FL édesanyja 1913. IX. 9-én halt meg.
[11] Révész Gézát ld. 417/5. – A „jó fordulat" ekkor valószínűleg még nem következett be. Révész Géza Amszterdamban először külső előadóként tanított az egyetem közgazdasági fakultásán, egy önéletrajzi feljegyzése szerint 1921-től együtt dolgozott az egyetemen. F. J. J. Buytendijkkel, a későbbi utrechti pszichológia-professzorral. 1925-ben egyetemi magántanár, 1931–32-ben az amszterdami pszichológiai laboratórium vezetője lett, rendes tanárrá 1939-ben nevezték ki. (MTAK Kézirattár Ms 5549/116. I.)
[12] Alexander Borka, (1891 után–1946) utóbb Rényi Artúrné, A. Magda húga.
[13] Az Alexander Bernátnak szóló levél nem maradt fenn.

438. KRÁLIK LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Gödöllő, 1922. IX. 15.

Kedves Barátom!

Hát lépre ment Kegyelmed is? Ifjúkori emlékeitől elbódítva, érzelmeitől behálózva fölkereste soraival volt tanárát, mert azt hitte, hogy azzal együtt visszavarázsolhatja a múltat is? Ej, ej, hogy még a józaneszű íróemberekkel is megeshetik néha, hogy áldozatai lesznek az illúzióiknak!

De félre a tréfával: nekem valóban nagy örömet szerzett a l.[evelező]lapjával,[1] s most csupa hálából arra kényszerítem, hogy olvassa el ezt a nagy lepedő-papirost! Örülök, hogy valakit megkaparinthattam, akinek elpanaszolhatom ezer bajomat. Ezzel ugyan nem segítek magamon, de legalább könnyítek a szívemen.

Kedves Barátom! Én most azt sem tudnám pontosan megmondani, hogy mikor láttuk mi egymást utóljára; csak azt érzem, hogy már nagyon régen. Épen azért ne csodálkozzék azon, hogy élete folyásáról, körülményeiről nagyon rosszul vagyok tájékozva. Hiszen még az édes apja is csak nagyon hiányos és felületes felvilágosítással szolgált, ha úgy néha Ön iránt érdeklődtem. Egyebet nem is tudok Önről, minthogy időközben megházasadott, és hogy egy darabig egyetemi professzor volt.[2] Pedig elhiheti, hogy jó és balsorsa, sikerei és munkássága mindig nagyon érdekeltek, és bizony nagyon szeretnék ezekről többet is tudni. Ha tehát legközelebb felrándul Pestre, föl-

tétlenül elvárom, hogy személyesen felkeres Gödöllőn, ahol majd részletesen és bőségesen beszámolhat életének utolsó tizedéről.

Ön azonban arra kíváncsi, hogy milyen körülmények között élek én most. Édes Istenem! Beh könnyű erre a felelet! mert akár hiszi, akár nem: kijelenthetem, hogy most már olyan jól élek, mint annakidején, a háború előtt, Becskereken. Persze, ezt a jólétet ki kellett küzdeni és érdemelni. És ha nem untatom, elmondom nagyjából az utolsó nyolc évnek fontosabb eseményeit.

Kezdjük a háború kitörésével: 1914. június 28-ával. Kivételesen épen e napon fejeztük be a tanévet, mert vasárnapra esett, és a piaristáknál költöttük el a szokásos nagy Tedeum-i ebédet. A lakoma után, úgy 4 óra tájban, sétálni indultam, amidőn a vármegyeház sarkán, épen Nepomuk szobra tövében, találkozom Somfayval.[3] Őtőle tudtam meg a szarajevói merénylet hírét. Le nem írhatom azt a megdöbbenést, amit ennek a hírnek a hallatára éreztem. Rögtön tisztában voltam vele, hogy erre iszonyú háború fog kitörni, amelyben egyrészt a magyarság és németség, másrészt a szláv és francia nemzetek a létükért fognak küzdeni, és rettenetes borzalom futott rajtam végig. Hazarohantam, ahol feleségemet Bödcher bíróék társaságában találtam. Elmondtam nekik a hallottakat és borzalmas sejtéseimet. Ők azonban nem akartak nekem hinni, amit a jövendőket illetően közöltem velük. A Kassandra[4] szerepe jutott nekem akkor, és azóta hányszor mind a mai napig! Mindent előre meg szoktam jövendölni, de senki sem ad hitelt szavaimnak.

Egy hónappal rá tényleg kitört a háború. Borzalmas volt minden tekintetben; még most is sajnálom, hogy szemtanúja voltam az emberiség eme legnagyobb elaljasodásának. Folytonos remegés, aggodalom szűkölés voltak állandó lelki állapotaim. Féltettem a családomat, nemzetemet, az egész emberiséget. A legidősebb fiamat, 18 éves korában besorozták katonának, a szegény gyerek négy évig aktív részt vett az általános öldöklésben. Majd engem is besoroztak, és már úgy volt, hogy nekem is be kell vonulnom, amikor a direktorom (Dr. Bartha György,[5] talán emlékszik reá?) nagy „kegyesen" fölmentetett. A mellett szüntelenül küzködnünk kellett a mindennapi kenyérért, mert hiszen a mi csekély fizetésünkből sohsem tellett kalácsra. Közben a szerbek is be-betörtek a Bánságba, attól kellett tartanunk, hogy Becskereket is hatalmukba kerítik. – Néha, amikor a hadi szerencse nekünk kedvezett, rövid időre föl is lélekzettünk, de a vége mégis rettenetes volt. 1918. nov.[ember] 17.-én a szerbek mégis csak bevonultak Becskerekre és ott megvetették a lábukat. Ez volt a legborzasztóbb! Nem tudtuk, hogy mit csináljunk. Más tisztviselők, az államiak, legalább abban a kedvező helyzetben voltak, hogy ha nekik az idegen uralom nem tetszett, azonnal odébbállhattak, mert tudták, hogy a magy.[ar] állam majd csak gondoskodik róluk. Mi, városiak, azonban ki voltunk szolgáltatva a szerbek kényekedvére. Azonnal rátették a kezüket az intézetünkre, egy darabig fizetést sem kaptunk, épen csak a tanulók tandíjából tartottuk fenn magunkat. Majd nagy kegyesen megengedték, hogy privátházakban tovább tanítsunk és utólag a fizetésünket is kiutalták. Az 1919/20. tanévre plane engem berendeltek a szerb gimnáziumba, hogy ott a német nyelvet tanítsam. Keserves munka volt! De még keservesebb lett a második félévben, amidőn ugyanott a cseh nyelvet kellett tanítanom. Mennyi megaláz-

tatásban volt részem! S mind ezt el kellett tűrnöm a nyomorult exisztenciánkért. A legfájdalmasabb azonban az volt, hogy a Pesten tanuló két legidősebb fiammal nem érintkezhettünk. Csak titokban és csempészve tudtunk nekik pénzt kiküldeni és magunkról hírt adni.

Ezzel betelt a serleg: midőn 1920 május havában le kellett volna tenni a hűségesküt,[6] én megtagadtam azt és a tanév végével, júl.[ius] 4-én elhagytam családostul Becskereket, ahol életem legszebb 25 évét töltöttem. Sok jó barátot, ismerőst és tisztelőmet kellett otthagynom, no meg egy kis sírocskát a temetőben...

Azóta két esztendő múlt el. Állást azonnal kaptam, bár nem voltam áll.[ami] tanár. De hát német szakú tanár nincs, szükség van rám, azért nem kerültem a B/listára sem. Nagyon nehéz volt az elhelyezkedés. Most már túl vagyunk a kezdet nehézségein. Van csinos, négy szobás lakásunk, szemben vele a királyi park. Gödöllő klímája kezdetben nagyon éles volt nekünk, bizony az első télen sokat fáztunk. Most már megszoktuk ezt is, mint sok más egyebet, még az új embereket is. Igaz, hogy nem nagyon keresem a társaságot, még kaszinóba sem járok, beérem kis családom szűk körével, meg a régi kedvenc íróimmal. Előveszem régi barátaimat: a könyveket, amiket még diákkoromban szereztem meg, és nagy gyönyörűséggel olvasom el újra meg újra. Közben nagy sétákat teszek a parkokban és erdőkben, amikben itt nincs hiány. Néha bemegyek Pestre, felkeresem egyik-másik becskereki ismerősömet, viszont azok is ellátogatnak hozzánk. Sőt Gödöllőn is, rajtunk kívül, van még más becskereki család is, teszem azt Bigéék, Makk Ivánék, mostanában pedig Oldal, a fotografus, akar itt letelepedni. — Időközben két nagyobb fiam is befejezte tanulmányait: Laci[7] már két évvel ezelőtt, jelenleg műépítész Nagyszombatban, de még az ősszel készül visszajönni Pestre feleségestül. — Pali egy éve vegyészmérnök, egyelőre a fővárosi villanyműveknél van alkalmazásban. — A harmadik fiam, Ákos,[8] most a nyolcadikba jár, míg a legkisebbik, Lajos[9] a második osztály növendéke.

Ezek azonban legnagyobbrészt csak külsőségek, amikből nem lehet sokra következtetni. Belső életemről nem tudnék oly hamarosan beszámolni. Röviden csak annyit, hogy sokat búsulok, mert látom mennyit szenved és nélkülöz a magyar középosztály, az értelmiség. Biztosra veszem, hogy már nem bírja sokáig ezt az egyenlőtlen harcot. Tanártársaim is többnyire menekültek és őrajtuk szemlélhetem legközvetlenebbül, hogy a szegénység mennyire lesüllyeszti a kultúrát. Nyomor és művelődés nem egyeztethetők össze. Csak ahol van energiafölösleg, ott virágozhatnak a művészetek, tudományok és az általános műveltség. Magyarország, de egész Európa is, rohamosan közelednek a primitív, barbár állapothoz. Az emberiség szomorú jövőnek néz eleibe...

Hogy én még nem süllyedtem le teljesen, azt annak a kedvező körülménynek tudom be, hogy időközben egy kis örökséghez jutottam, amelyből pótolhatom a szűkös jövedelmet. Különben pedig már talán elpusztultam volna...

Íme nagyjából megfeleltem a kérdésére. Nagyon lekötelezne, ha addig is, míg személyesen találkozunk, Ön is rövedesen tájékoztatna a maga viszonyairól. Mégegyszer köszönöm, hogy megemlékezett rólam, aki továbbra is maradok őszinte öreg barátja

Králik László

MTAK Kézirattár Ms 4588/190.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Dr Fülep Lajos író úrnak Dombóvár.
Feladó: Králik László tanár Gödöllő, Erzsébet királyné út 15. sz.

Králik László (szül 1868–70 körül) középiskolai tanár, FL osztályfőnöke a piarista rend vezetése alatt álló nagybecskereki községi róm. kat. főgimnáziumban. Mint világi tanár magyart, németet, filozófiát és franciát tanított. 1920-tól a gödöllői róm. kat. főgimnázium tanára lett, az iskola fennállásának utolsó évében, 1929/30-ban megbízott igazgató volt.

[1] A levelezőlap nem ismeretes.
[2] FL 1919. VI. 9-én kötött házasságot Gábor Zsuzsannával a Kálvin téri templomban. – Egyetemi tanári kinevezése már 1918. őszén elhatározott tény volt, de az olasz nyelv és irodalom tanszékére történet kinevezése csak 1919. V. 22-én jelent meg a Hivatalos Közlöny XXVII. 22. sz.-ban, V. 2-i kelettel. Már előzőleg, 1919. IV. 19-én megbízást kapott, hogy az 1918–1919. tanév második felében 1-1 órás előadást ill. szemináriumot tartson Dante: La vita nuova c. művéről. A Tanácsköztársaság bukásával a kinevezés érvényét veszítette. (A kinevezés: MTAK Kézirattár Ms 4594/3., a megbízás: Ms 4594/2.)
[3] Kiléte ismeretlen.
[4] Utalás a trójai királylányra, aki a meg nem hallgatott jós megtestesítője.
[5] Dr. Bartha György magyar–történelem szakos piarista tanár, a nagybecskereki főgimnázium igazgatója. A „kegyesen" kifejezés a piarista = kegyes tanítórend nevére utal.
[6] Az I. világháborút lezáró fegyverszüneti egyezményt követően, még a békekötés előtt, a megszállás idején megkövetelték a volt magyar tisztviselőktől az utódállamoknak teendő hűségesküt, noha ezt a hágai nemzetközi egyezmény 45. cikke tiltja. Akik megtagadták, azok minden az állammal szembeni jogukat elveszítették, s legtöbbször állásuktól is megfosztották őket.
[7] Králik László (1897–?) építész.
[8] Králik Ákos a gödöllői róm. kat. főgimnázium értesítője szerint mérnöknek készült.
[9] Králik Lajos 1919 tavaszán érettségizett, jogi pályára ment.

439. VÁCZY JÓZSEF – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1922. IX. 16.

Kedves Barátom!

A nyáron Tiszakürtön tartózkodtunk, kb. két órai járásnyira Kísérhez, ahol a te szülőhazád van. Ezen a helyen nagyon sokszor gondoltam rád. Erre ösztönöztek a végtelen jász puszták s a rajtuk termett szálas jászfiak, akik legtöbbnyire kálvinisták azon tájon és bár ez idő szerint mocskosul káromkodnak s haszonlesők, alapjában véve mégis jó emberek. A kürti pap, Okos Gyula,[1] úgy látszik nem sokat törődik velünk, mert nem nagyon terelgeti nyáját abba a szép kis templomba, amelynek gombján a kálvinista csillag oly messzire ellátszik az ízzó napsütésben. Milyen kár – gondoltam, hogy ez a nemes nyáj jó pásztor nélkül van, hogy belegabalyodik ez is a napi élet kusza folyondárjába s lesz olyan, mint a többi magyar: a maga kis pénzéért késhegyig menő, iránytű nélkül tévelygő, de mindig csak az orráig-zsebéig látó, mocskos szájú, egyre rosszabb indulatú emberféreg. És képzeletemben téged szántalak nekik, aki az ő vérükből való vér vagy s biztosan rá tudnál tapintani a lelküknek arra a helyére, ahol a rossz irányba való megváltozás rákfenéje lappang bennük. Mit lehetne

ebből a jó és nemes anyagú fajtából nyúrni, micsoda nagyszerű népet, ha hozzávaló kéz fogná meg zablájukat! — Hanem mindez csak álmodozás volt, utazás egyik rögeszmém körül, amelynek talán nincs is reális alapja, főként azért, mert te is nagyon messze szakadtál már ettől a fajtától. Most meg, hogy olvasom levelednek[2] azt a hírét, hogy bajai pap leszel, még jobban kitörlöm a fejemből.

Egyébként mindez nem zavarja meg azt az őszinte örömöt, amelyet bajai papságod hírére éreztem. Végre nyeregbe jutsz hát. Ezt az állapotot már inkább nekedvalónak gondolom, mint a medinai és dombovári eklézsiát, bár sejtelmem sincs róla, hogy mekkora lehet ez az egyházközség. Ha nagy, sok bajod lesz vele, amit te tudom, hogy nem szeretsz. A papi robot is csak robot, s nem neked való, aki a papon kívül még sok más is vagy. Nem szeretném, ha szétszaggatna a sok tennivaló, mint ahogy bizonyára te sem szeretnéd. Sok szerencsét kívánok hozzá és teljes megelégedést.

Nagyon örültünk a másik jó hírnek is: Zsuzsa szerencsés felépülésének. Már roszszat sejtettünk abban a nagy hallgatásban, amely benneteket előző leveled óta körülvett. De hála Istennek jó úton van minden. Teljes felépülést kívánunk Zsuzsának, megerősödést, nyugalmat és jó kis otthont a sok hányt-vetettség után az új parókhián.

Bizony nagyon jó volna, hogy ha az én bajomra is tudnál valami medicinát, — amint ezt leveledben írod. Hanem erre már bajosan tudsz te is. A besavanyodás nálam a lelki erőtlenséggel egyenlő. Ehhez járul azután az egyre erősbbödő testi elesettség is, amely a küszöbön levő öregség legelső lépcsője. Nem Pest az oka ennek, — hiszen egy esztendőben tízszer is alig mozdulok ki odúmból, hanem inkább a nagy társtalanság, eltemetettség. Én azt hiszem, hogy ha közelről látnád, hogy hogyan élek, belecsömörödve az apró életgondok és mesterségem megunt robotjába, reám is azt mondanád, amit egyszer Sikó Zoltánra[3] mondtál: nekem úgy tetszik, mintha ez az ember már régen meghalt volna s így holtan járna tovább a világban, puszta megszokásból. Mit találgassam, hogy mi okozta ezt? Mit találgassam, hogy mi kellene ahhoz, hogy még egyszer mozgásnak induljon ez a fájó gép, amely csak pipál?[4] Majd csak elmúlik az élet valahogy.

Jelenleg sokat olvasok, sokat sétálok (bár csak az utcákon és legtöbbször szén után), aztán átkozom az iskolát, amely korai felkelésekre készt, továbbá teszek-veszek a ház körül — — és nincs tovább. Evezni nem járok, (az egész nyáron kétszer voltam a Dunán), barátaim nincsenek, az ismerőseimtől óvakodom, Kecskemétre csak akkor megyek, ha nagyon muszáj, — de itthon azért csak elmúlnak a napok. Még jó, hogy olyan türelmes feleséggel áldott meg az Isten, mint amilyennel megáldott, mert ha egyedül volnék, bizonyosan még rosszabb lenne.

Mit mondjak még mást? Azt hiszem, híven megírtam mindent életem belső és külső körülményeiről. Úgy ám, ha te itt volnál a közelemben, aztán néha jól megráznál, — akkor talán még felkavarnál bennem valamit. Ha ugyan van bennem. De így! Éreztem én nagyon jól, hogy mit vesztek benned, mikor kitetted a lábad ebből a piszok városból! Hanem ezt már helyre nem lehet hozni semmiképen.

Ha Pesten jártok, akár Zsuzsa, akár te, el ne kerüljétek a házunk táját. Jól esik

látni benneteket és gondolni arra, hogy valamikor az én ösvényem is arrafelé kanyargott, amerre ti haladtatok.

Még egyszer jó egészséget kívánunk nektek és minél előbb a bajai parochiát.

Szeretettel ölellek

Váczy Jóska

MTAK Kézirattár Ms 4590/147.
Kézírás, a levél végén Váczy Józsefné FLnénak írt soraival.
Címzés: Dr Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Dombóvár.

Váczy József életrajzi adatai ismeretlenek. A Kisfaludy-Társaság 1926. II. 2-i közgyűlésén ismertették a Franklin Társulat regénypályázatára beérkezett négy műről szóló bíráló jelentést. A jutalmat Lőrinczy György bírálata alapján – némi átdolgozás ill. átsimítás elvégzése után – Váczy József budapesti tanár Pusztai harangszó c. műve nyerte el. Váczy alighanem FLhez hasonlóan a Jászságból származott, ez leveléből is gyanítható, s a 16. századi történelmi regény első fejezete is a Jászságban játszódik. Református lehetett, de nem a budapesti református gimnázium tanára volt.

FL 1928-ban a Könyvbarátok Lapja április–júniusi 3. sz. 244. ismertette a regényt, amely a berlini Voggenreiter Verlagnál jelent meg 1927-ben s a Kisfaludy-Társaságon kívül a kassai Kazinczy Társaság jutalmát is elnyerte.

[1] Okos Gyula utóbb ókécskei lelkész, 1923-ban a Kecskeméti Egyházmegye tanácsbírája lett.
[2] A levél nem ismeretes.
[3] Sikó Zoltán őrszentmiklósi ref. lelkész.
[4] Utalás Arany János: Mi vagyok én? c. versére.

440. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

D[ombó]vár, 1922. IX. 18.

Kedves Barátom,

nem írta pontos idejét Münchenbe ruccanásának,[1] s ezért blindre kísérletezem, hátha még Pesten érem.

Köszönöm az újabb intervenciot s az értesítést. A kéziratot[2] – mellyel egyébként dolgom nem volt, mert nem változtattam rajta – most küldtem el Osvátnak. Egy pár sornyi előszót írtam hozzá s ehhez k[örül]belül 2 hét kellett! Ahányszor leültem írni, mindig jött valaki s ez a lakás olyan, hogy ha akár Zsuzsához jön is valaki, nem izolálhatom magam.[3]

Kértem Osvátot, hogy ha csak lehet, csináljon ki nekem jobb betűtípust, mint amilyenről Ön értesített.

Ugyancsak újra és nyomatékosan megkértem a reprodukciók dolgában,[4] melyekről semmi hírem se tőle, se Öntől. Pedig ezek föltétlenül szükségesek. Csak legalább megvolnának a clichék a Pallasnál, azok nagyon jók volnának! Olyat ma nem tudom, lehetne-e csinálni.

Ami hogylétünket illeti: Zsuzsa az utóbbi hetekben kitűnően összeszedte magát, meghízott, megerősödött, de néhány nap óta megint nem a legjobban van. Úgy látszik, megint egy fonal küzködik kifelé! Amíg ezek mind ki nem jönnek, addig úgy látszik, el lehetünk készülve ilyen időközi zavarokra.

Egyébként türelmetlenül várjuk, hogy a bajai dologban a formalitások leperegjenek s mehessünk.[5] Sajnos, még egy pár hétbe beletelik. Csak legalább addig mehetnénk, amíg a nagyon rossz idő ránk nem szakad. Pedig a fecskék már elmentek s a cinkék egész nap cinegnek. Jaj de félek az idei téltől. Hideg, sötét – brr! Még a gondolatától is majd kibújok a bőrömből.

Újabb müncheni útjának mindaketten igen örülünk – köszöntse kérem szívem teneai Apollóját[6] – és szeretettel üdvözöljük

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 19. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 80–81.
Kézírás, a boríték csonka.
Címzés: Nagyságos Elek (...) Budapest I. Mátray-utca 5. I. 5.
Küldi: Fülep Lajos Dombóvár

[1] Valószínűleg a 431. sz. levélben említett, elveszett Elek Artúr-levélre utal. Ld. 431/5.
[2] A Magyar művészet kötetes kiadásáról van szó. Ld. 400/4.
[3] Dombóvári lakáskörülményeiről ld. 437. sz.
[4] Ld. 400/5.
[5] Ld. 425/2. A költözés elhúzódott, november második felében került rá csak sor.
[6] A teneai Apollo a müncheni Glyptothekben van.

441. FÜLEP LAJOS – [MÉSZÖLY MIKLÓSNAK]

Dombóvár, 1922. IX. 19.

Mélyen tisztelt Főgondnok Úr!

Szappanos Gyula dr. kollegámtól, az alsónyéki paptól kaptam ma levelet,[1] melyben közli velem, hogy az egyház már milyen nagy áldozat árán próbálta az özvegy papnétól a lakást megszerezni, de hiába s egyúttal tereprajzot is mellékelt a leveléhez az iskolából számunkra alakítandó lakásról és környékéről.[2] Mivel ilyen formán minden további kísérletezés végkép hiábavalónak tekinthető s mivel nem szeretném, ha esetleges félreértésből a meghívás körüli formalitások elintézésében zökkenők lennének, kérem, méltóztassék az egész lakásügyet, úgy, amint kitervelték, elintézni. Így legalább az egyház megkímélődik a fölösleges és túlságos áldozathozataltól. Másrészt nyilván ez mutatkozik a leggyorsabbik és simább elintézésmódnak. Már pedig ez fontos szempont, mert nyakunkon az ősz s nagyon jó volna a hurcolkodást addig megejteni, amíg az egészen rossz idő be nem köszönt. A bútorok be és kirakásánál nem valami kellemes és hasznos.

Tehát ha már így egymásra találtunk a bajai egyházzal, essünk túl mielőbb a formaságokon. Eddig oly szépen ment minden, hogy hiszem, végig úgy fog menni az egész. Kérem tehát az előljáróságot, szíveskedjék az ügy mielőbbi elintézését az esperes úr[3] figyelmébe ajánlani.

Teljes tisztelettel kész híve

Fülep Lajos
ref.[ormátus] lelkész

MTAK Kézirattár Ms 4593/27.
Kézírás.
Bajára írt levél.

Mészöly Miklós ld. a 433. sz. levél jegyzetét.

[1] Ld. a 369. sz. levél jegyzetét. A levél nincs meg.
[2] Ld. 425/2. ill. 437. sz.
[3] Az esperes: Kerecsényi Zoltán.

442. ELEK ARTÚR – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1922. IX. 20.

Kedves Barátom,

Ευρηκα! vegye ezt a felkiáltást jó jelnek, a melyet azért bocsátottam előre, hogy türelmesebben olvassa az alább következőket. Hogy ennyi ideig hallgattam, annak oka a clichéekeresés volt.[1] A Pallasnak nincsenek meg. Napok múltak el, mire kiderült. Arra a Nyugat kiadóhivatalában porló clichée-tömeget személyesen vizsgáltam meg darabonként. Ott sem voltak. A közelmúlt ínséges ideiben hűtlen sáfárok eltüzelhették egyebekkel a fáját. Most hát mi legyen? Kimentem a Fővárosi Múzeumba. Nok úr[2] már nem volt ott d.u. 1 helyett már 1/2 1-kor hazatért. Ma azután előbb telefonon marasztaltam, azután rajta ütöttem. Derék ember. Mindjárt ideadta a lemezeket, nem is kettőt, de négyet. Csakhogy, amennyire meg tudtam ítélni, 2–2 ugyanarról az objektumról készült más-más nézetből. Akárhogy, fő a lemez. Mert a clichéet amúgy se használhattuk volna: nagy lett volna a könyv méretének. Holnap elviszem a lemezeket a Műbarát[3] cinkográfusához és előhivattatom őket. Két kópiát azután átadok az Athenaeumnak, hogy a clichéet az ő jobb cinkográfusukkal készítessék el. Jó lesz így? Zatracena, ha én azt mondom, hogy ci penso io!

A betűtypus dolgában látatlanban kár volt reklamálnia. Hátha Önnek jobban tetszik, mint nekem? Aztán meg, gondolom, amit a nyomda bölcsei maguk közt kicsináltak, hogy t.i. ama könyvsorozatnak az a betűfajta legyen a betűje, attól aligha fognak most már tágítani.

Hogy az Athenaeum szerződését[4] meg nem kapta, az ne nyugtalanítsa – izeni Osvát. Az ügy mindenképpen el van intézve.

Most pedig hadd örülök én is Bajának.[5] Micsoda gyönyörűség lesz majd a könyvei között kinyújtóznia! Nem kicsi lelkierőre lehetett szükségük ahhoz, hogy annyi ideig kibírják olyan kedvük ellen való helyeken és körülmények között. Csak jó egészség járuljon a jó szerencséhez. A Signora megjobbulásának nagyon örültem, majd annyira, mint amennyire a jelentkező újabb rosszullét híre elkedvetlenített. De talán csak múló indispositio lesz.

Münchenbe a hét vége felé indulok, de egy héten belül újra itthon leszek. Csak a húgom fiát helyezem el, s azzal visszafordulok. Pedig bár feledkezhetném el ott! Itthon még mindig sehogy sem boldogulok a munkával. Tétlen ölöm az időt, igaz, hogy förtelmes időt, cudar, gaz időt. Nem csodálom, hogy megszöknek előle a fecs-

kék, csak az az egy nem szép, hogy bennünket magukkal nem visznek. Korán lesz telünk az idén, de majd csak elmúlik. Meleg lakást és jól világító lámpást kívánok ellene. Petróleum helyett nem okosabb lenne karbiddal világítani? Annak a fénye süt és melegít.

Hogy el ne felejtsem, a buddhista irodalomnak erről a két újabb alkotásáról tude?:

1. Hermann Oldenberg:[6] Reden des Buddha. Leipzig, Kurt Wolff, 1922. (Szerzője 2 évvel ezelőtt halt meg.)

2. Zeitschrift für Buddhismus. München, Oskar Schloss.[7]

Szeretném teleírni ezt a teméntelen árkust, kár hogy nem akkora betűkkel kezdtem, mint maga a leveleit. Hamarjában nem tudok egyebet, ezért elmetszem a szót és röviden minden jót, az ügyek gyors lebonyolítását és jó egészséget, hozzá jókedvet kívánok igaz szeretettel mindkettejüknek

Elek Artúr

Igaz! Ma olvastam valahol, hogy a református tábori püspök-jelöltek között szerepel Göde István[8] is. Bizonyára nem írok vele újságot.

MTAK Kézirattár Ms 4586/56.
Kézírás Az Újság politikai napilap fejléces levélpapírján.

[1] A Magyar művészet kötethez kért Izsó-reprodukciók kliséiről van szó. Ld. 400/5.
[2] Ld. 400/7.
[3] Ld. 400/8.
[4] Ld. 434. sz.
[5] Ld. 425/2.
[6] Ld. 425/6.
[7] Zeitschrift für Buddhismus und verwandte Gebiete. Trier–München–Neubergben megszakítással megjelenő folyóirat 1914–1919. ill. 1929–1930. között.
[8] Göde Lajos szekszárdi lelkészt (ld. 348/4., az István név tévedés) Elek 1921-ben FL-sal együtt tett szekszárdi kirándulásán ismerte meg. A protestáns tábori püspökség korábban csak cím volt, tényleges megszerzésére 1923-ban került sor, 1956-ig állt fenn. Felváltva református ill. evangélikus lelkészt neveztek ki. A Kálvinista Szemle 1921. VII. 17. sz. 241. Nagy Ferencet és Kontra Aladár óbudai lelkészt említi esélyesként; Göde Lajos nem lett tábori püspök. Végül Soltész Elemér volt nagybányai lelkészt nevezték ki, beiktatására 1924. XII. 17-én került sor. Utóda 1948-ban Szimonidész Lajos evangélikus lelkész lett. FL-t valamilyen okból érdekelte a tábori lelkész kinevezése, ld. 448/9., valamint feleségének 1922. X. 18-i levele (MTAK Kézirattár Ms 4587/33.), amelyben Ravasz Lászlónál tett látogatásáról számol be, s a megbeszélt témák között említi a tábori püspökség kérdését is, amelyről nyilván férje üzenetét közvetítette a püspöknek.

443. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Dombóvár, 1922. IX. 20–X. 18. között]

Kedves Barátom,

bocsásson meg, hogy oly soká nem írtam. Közben odaát voltam Baján, meg bajaiak voltak itt, meg bajok is voltak, hogy nem jutottam hozzá. Mindenekelőtt köszönöm a fényképek[1] körül való fáradozását – elküldésük nem sürgős, ráér majd

ha Baján[2] leszünk (ha csakugyan odajutunk rövidesen!) A Műbarát[3] számára akár a többi clichét is megkészíttetheti, mert a cikket — ha csak a legkisebb lehetőség is van rá — megcsinálom, amikor kell.

Bajai impresszióimról, azt hiszem, még nem írtam. Valósággal el vagyok ragadtatva, nem magától a várostól, mert azt még nem ismerem, hanem a városnak attól a részétől, ahol a templom s a paplak van: ilyet Magyarországon aligha lehet még egyet látni. A fák az út fölött valósággal összefonódnak, mint a Giardino Boboli[4] babérútján. S a Duna oda csak pár lépés. A lakás környéke általában igen finom, úri és csöndes. De hogy már most odajutunk-e, még mindig nem bizonyos: az özveggyel bajok vannak. Az én csillagzatom, úgy látszik, amelyik alatt születtem, hím- és nőnemű vén zsiványokkal volt tele.[5] De azért reméljük, hogy a dolog most már hamarosan nyélbe ütődik. Legalább is most kell eldőlnie, még ezen a héten. Képzelheti, hogy örülünk neki — csak attól félünk, hogy akkorra meg talál változni az idő. S az bizony nagy baj volna.

A vaságyra vonatkozó kedves értesítését nagyon köszönjük — de most, hogy az öccse nősül, nem lesz-e szükség rá? Mikor Ön az ágyat említette, még nem gondolt erre az esetre. S az az említés egyáltalán nem volt kötelező jellegű, legalább is nem szeretnők, ha Ön annak tekintené, mert nagyon rosszul esne nekünk, ha Ön csak azért, mert az ágyról említést tett, ide adná, pedig ott esetleg szükség volna rá. Minden skrupulus nélkül merjük azonban elkérni, ha még meg van, a petróleum lámpát, mert arra tudom, nem lesz szükségük. Baján ugyanis — horribile dictu! — nincs villany, hanem gáz, de az sincs a paplakba bevezetve és sok helyen, ahol van, leszereltetik, mert olyan drága, s visszatérnek a petróleumhoz. Hát bizony a villany hiánya elég kínos lesz, de hát — annyi baj legyen!

Nagyon szeretnénk, ha már nemcsak mi lennénk ott, hanem Ön is — kíváncsiak vagyunk, mit szól majd hozzá. Baján is lehet majd fürdeni, nemcsak Medinán!

Zsuzsa a jövő héten fölmegy Pestre, mert ha hurcolkodásra kerül a sor, ő fogja a pestit dirigálni, én pedig itt pakolok össze. Addigra, remélem, eldől, hogy mehetünk-e Bajára már most. Ő majd szóval elmeséli aztán a részleteket. Ő ugyan nem volt Baján, de már annyit hallott róla s látott rajzban, hogy mintha csak ott lett volna, olyan.

Még egyszer sok köszönet. Szeretettel üdvözöljük

Fülepék

A tartalom alapján datálva: FL 1922. IX. 20-án azt írja, hogy még nem ismeri Baját, s hogy felesége a következő héten Pestre megy. X. 20-án FLné már Pestről ír férjének, ahol a költözést készítette elő.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 21. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 84–85.
Kézírás, a végén FLné soraival. A bélyegző megcsonkult.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.

[1] Ld. 400/5.
[2] Ld. 425/2.
[3] Ld. 400/8.
[4] Giardino Boboli = Boboli kert, a firenzei Palazzo Pitti kertje.
[5] Arany Antalra (ld. 348/3.) ill. Széles Áron özvegyére (ld. 425/2.) utal.

444. NAGY SÁNDOR – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1922. IX. 24.

Tisztelt Uram!

Szerettem volna azonnal válaszolni Önnek,[1] sajnos azonban a most folyó műegyetemi beiratások és ezzel kapcsolatos egyéb dolgaim nem tették lehetővé. Mindenekelőtt meg kell köszönnöm szíves figyelmét, mellyel szerény könyvismertetésemet[2] felfedezte. Ami pedig a kérdéseit illeti, hirtelenében nem is tudom melyikre válaszoljak. Kezdem talán Mannheimmel. Bizonyára tudja, hogy elvette Láng Juliskát,[3] és talán azt is, hogy Heidelbergben tartózkodott sokáig. Jelenleg Württembergben vannak mindketten, címük: *Sulz am Neckar, Kurhaus Albeck.* Megemlítem, hogy Máté Olgától[4] tudom a címét, s most éppen ez után a levél után fogom vele – első alkalommal küldve neki levelet – a közvetlen érintkezést felvenni három év után. Ő egyébként sokat dolgozik; a Logos egyik tavalyi számában megjelent egy hosszabb ismertetés tőle a *Theorie des Romans*-ról,[5] valamint a Tűz című bécsi irodalmi hetilapba (nem tudom, hallott-e ön erről a lapról) írt több érdekesebb kis cikket aktuális kulturális kérdésekről. Az egyiket módomban is áll esetleg önnek elküldeni.

Egyebet nem igen tudnék Mannheimről írni. Szántóról is keveset tudok csak mondani. Már vagy öt hónapja nem volt idehaza, s vele sem levelezek. Mint testvéreitől hallom, a Prágai Magyar Hírlap munkatársa, s úgy gondolom, annak címén megkapja az Ön levelét.

Tolnairól semmit nem hallottam, Káldorról pedig csak annyit, hogy lefordította és utószóval ellátta Engelsnek valamelyik írását.[6]

Úgy érzem, hogy éppen azért, mert másokról oly keveset írtam, kellene magamról részletesebben nyilatkoznom, azonban míg előbb a közölni való hiánya, most annak bősége akadályoz, nem tudván hirtelenében miről is írjak. Legyen talán *ezúttal* elég ennyi: a műegyetemen az utolsó évemet végzem s remélem, mához egy évre okleveles mérnök leszek. Egyébként éppen oly elevenen ég bennem a vágy filozófiai és mathematikai tanulmányok iránt mint azelőtt, bár a nyomorúságos gazdasági és politikai helyzet igen sok energiámat felőrli. És különben is – értsen meg, Uram – huszonhárom éves koromra barátaimnak a fele meghalt, s aki megmaradt, azokat is jórészt évek óta nem láttam. Tudja-e hogy mily szörnyű ez? Tudja-e hogy nem tudom már, mikor volt utóljára egy önfeledt boldog pillanatom?

És mindennek ellenére dolgozom, s bár tán többet is tehetnék, azt hiszem így sem teszek keveset. Mennyi mindenről kell megfeledkeznem ha csak egy pillanatra is gondolataimnak akarok élni! S ne várja tőlem annak kifejtését, mennyire bűn, megbocsáthatatlan bűn minden megfeledkezés.

Jól esne, ha megírná, mit csinál, hogy van, készen van-e már Dante könyve,[7] (melynek egy részét különben a Nyugatban élvezettel olvastam) szándékozik-e mostanában Pestre jönni. Kozma Lajossal[8] beszéltem nemrég, ki igen melegen emlékezett meg Önről, többek közt azt mondván, hogy nagyon szeretné Önt Pesten tudni (ahol most nincs jóformán senki), amit természetesen én is teljes mértékben aláírok.

Maradok, Önt is, feleségét is sokszor üdvözölve

Nagy Sándor

MTAK Kézirattár Ms 4589/47.
Kézírás.
Címzés: Nagys. Dr Fülep Lajos úrnak Dombóvár
Feladó: Nagy Sándor Budapest VII. Erzsébet körút 22. III. 22.

Nagy Sándor életrajzi adatai ismeretlenek; ekkor műegyetemi hallgató, később filozófiai tanulmányok szerzője, Mannheim Károly és Tolnai Károly baráti körének tagja. Málnai Jenő 1919-ben FL-nak írt levelében közli, hogy össze akarja őket ismertetni egymással (FL-lev. I. köt. 335. sz.), erre valószínűleg sor is került.

[1] FL levele nem ismeretes, e levél alapján feltételezhető, hogy FL Tolnairól ill. Mannheimról érdeklődött benne.
[2] Nagy Sándor: Az ismeretelmélet logikája címmel Mannheim: Die Strukturanalyse der Erkenntnisstheorie. Berlin, 1922. c. művéről írt a Nyugat 1922. VIII. 1. 15–16. sz.-ban 1033–1034.
[3] Láng Juliska pszichológus, Mannheim Károly felesége (?–1954.).
[4] Máté Olga (1878–1961) fotóművész, Zalai Béla filozófus özvegye.
[5] Georg Lukács: Die Theorie des Romans. Ein geschichtsphilosophischer Versuch über die Formen der grossen Epik. Berlin, 1920 = Logos, 1920/21. Bd. IX. 298–302. – A Tűz. Az egyetemes kultúra magyarnyelvű folyóirata. Szerk. Gömöri Jenő. Bratislava. Az 1921. I. évf. 1–2. sz.-ban Heidelbergi levél, 46–50., az 1922. II. évf. 1–3. sz.-ban Heidelbergi levelek II. 91–95. címmel írt Mannheim.
[6] Engels, Friedrich: Ludwig Feuerbach és a német klasszikus filozófia lezárása. Wien, 1922. (Európa ismeretterjesztő könyvtár. 3.)
[7] Ld. 368/8.
[8] Ld. 378/5.

445. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Dombóvár, 1922. X. 9.

Kedves Barátom,

ha megsejtettem volna, hogy először írt utazási terminusa megváltozik,[1] idején megkértem volna rá, hogy amikor a lemezekről[2] levonatot készíttet, legyen szíves arról a kettőről, amelyik a Nyugatban megjelent, egy füst alatt s az én költségemre egy-egy levonatot az én számomra is készíttetni. A másik kettőről ugyanis van levonatom, ez a kettő azonban Nyugatéknál veszett, mikor a kliséket készítették. Vajjon késő volna-e most megcsináltatni őket s nem járna-e fáradsággal és időveszteséggel Önnek? Megjegyzem *nem sürgős,* csak úgy gondoltam, ha már kéznél vannak a lemezek, szeretnék egy-egy jó levonatot ebből a hiányzó kettőből – amióta elvesztek, mindig nagyon vágytam rájuk, de nem lévén Pesten, nem tudtam megszerezni őket. Csakhogy – emlékszik-e még, hogy melyik az a bizonyos kettő, ami a Nyugatban volt? Ha esetleg nem emlékszik lerajzolom s elküldöm őket, mert a füzetet[3] szeretném itt tartani korrektúráig. (Olyan csúnyán gépelték le, hogy félek a hibáktól.)

Szeretnék Önnek jót írni Bajáról,[4] de azonkívül, hogy a meghívás megtörtént, jót nem mondhatok, mert az özvegy papné, aki a kegyeleti év jogán még 1924. ápr.[ilis] 24-ig benn lakhat a paplakban, nem akar kimenni belőle, noha már 100 K[oroná]-t ígértek neki. Most úgy akarják elrekviálni tőle a lakás egy részét, hogy sikerül-e, még

nem tudom, de ha sikerül, se kellemes. Zsuzsa a hét folymán át akar rándulni, egy kicsit széjjelnézni, azután talán majd többet fogunk tudni a dologról.

Egész betege vagyok már ennek az állapotnak, zaklatottságnak, igen gyakran hosszantartó erős szívdobogásom van, még éjjel is, és az idegrendszerem már tökéletesen tönkre ment.

Aggodalmaiban öccse jövőjét illetően nem osztozunk, különösen Zsuzsa igen optimista. Ő legalább azt mondja, hogy az ilyen emberekből jó férjek válnak s ha az egyik fél energikus, akkor a házasság sikerül. Leginkább a két dudás nem szokott elférni a csárdában.[5] S ez alighanem így is van.

Hallott-e róla, hogy szedik-e már a könyvet?[6]

Mindketten sok szeretettel üdvözöljük

Fülep

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 20. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 82–83.
Kézírás. A boríték csonka.
Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó neve: dr Fülep Lajos
Feladó állása (foglalkozása): ref. lelkész
Feladó lakcíme: Dombóvár.
(A feladóra vonatkozó rovatok nyomtatásban a borítékon.)

[1] Elek Artúr müncheni utazására utal. Ld. 440. ill. 442. sz.
[2] Ld. 400/5.
[3] Ld. 432/1.
[4] Ld. 425/2.
[5] A 440. sz. levélben említett, elveszett Elek-levélben lehetett szó erről a házasságról.
[6] Ld. 400/4.

446. NOIRMONT, BARONNE DE – FÜLEP LAJOSNAK

[Grisy-Suisnes] 1922. XI. 2.[1]

Monsieur,

J'ai reçu hier votre lettre[2] et m'empresse d'y répondre. Hélas! hélas – votre pauvre et grand ami[3] n'est plus! En mars 1921. il a été pris d'une de ses affresuses crises à Paris, au milieu d'une magnifique station à N.[otre] Dame. Il eut une petite congestion qui le força à renoncer à ses sermones. L'état nerveux s'établit, il vint ici sur mes instances, y resta jusqu'en mai, puis alla à Clermont Ferrand dans une maison de santé où il resta jusqu'en Xbre retourna à Joigny y passa l'hiver 21–22. puis toujours souffrant vers Juillet son D[octeu]r lui ordonna Rojat à cause d'une forte arterio sclérose. – Vers le milieu d'Août j'allais le voir là, le trouvais bien fatigué, cependant mieux à certains égards. Il me dit son projet de regagner Joigny par Lyon – à peine rentrée chez moi une dépêche m'appelait dans cette ville. Il venait d'y être frappé de congestion *dans la rue.*

Il fut transporté à son hôtel, et de là par les soins d'un curé de Lyon chez les

Soeurs de S.[aint] Vincent de Paul – quand j'arrivai le 5 8bre au soir près de lui notre pauvre abbé Vignot était presque sans connaissances. Cependant j'ai l'impression qu'il me reconnut. C'était le soir à minuit. Après il essaya de parler mais on ne pouvait plus le comprendre et seuls de perpétuels signes de croix de son bras droit (le gauche étant paralysé) nous montrait que sa grande âme se préparait à l'adieu Suprême. Vers le matin 9 h[eu]res il rendit le dernier soupir, et 1 h[eu]re avant il pronança distinctement les 2 mots „Sainte Vierge."

Sa famille n'arriva que le lendemain matin, les dépêches ayant été retardées. Il m'avait bien dit en Juillet à Joigny où j'avais été le voir, qu'il avait de vos nouvelles.[4] Il n'a pas eu la force de vous répondre. Vous étiez resté pour lui un ami bien cher.

En 1912 lors de sa première maladie chez moi il me lisait des passages de vos belles lettres qu'il emportait toujours avec lui, et vous le consoliez. – Sa 2e crise a été pire que cella là. N[ous]s étiont à bout de forces, p[ou]r le remonter, sa situation était devenu lamentable, il ne savait où vivre ni comment vivre surtout depuis la guerre qui lui avait fait un mal affreux. Dieu dans sa bonté l'a pris à lui sans grande souffrance p[ou]r la fin, après toute cette endurée au long de sa vie. Peu de personnes l'ont compris, seuls quelques amis fidèles ont su tout le prodigue de sa nature. La bonté de son coeur. Il continue à vivre pour ceux là, dont vous êtes., Monsieur, la mort ne détruit rien – ne le plaignons pas du céleste repos, plaignons nous qui n'entendrons plus l'enchantement de sa parole, ni le rayonnement de son génie, ni les enseignements profonds de son âme d'apôtre.

I vous souhaitait *catholique*[5] ceci je puis vous le dire il me l'a dit maintes fois. Tous ces détails vous seront bien cruels, je suis à votre disposition si vous aviez quelqu'autre chose à savoir.

Sa maison, ses beaux meubles sont à ses nièces.

Croyez, Monsieur, à mes sentiments distingués

B[ar]onne de Noirmont

A helynév a levélpapírról kiegészítve.
MTAK Kézirattár Ms 4589/89.
Kézírás Suisnes 3 Grisy-Suisnes Seine-et-Marne feliratú levélpapíron.
Címzés: Monsieur Le Docteur Fülep Lajos Dombóvár Hongrie

Uram,

tegnap megkaptam levelét, sietek rá válaszolni. Sajnos, sajnos az Ön szegény, nagy barátja nincs többé! 1921 márciusában Párizsban elérte szörnyű kriziseinek egyike, a Notre Dame-ban tartott nagyszerű ájtatosságainak közepén... Egy kis vértolulása támadt, amely miatt kénytelen volt lemondani a prédikálásról. Idegállapota kiegyensúlyozódott, sürgetésemre idejött, itt maradt májusig, aztán Clermont Ferrand-ba ment szanatóriumba, ahol egészen októberig maradt, majd hazament Joignyba, ott töltötte az 1921–22-es telet, majd, mivel még mindig betegeskedett, július körül orvosa Rojat-ba küldte súlyos arteriosclerosis miatt. Augusztus közepe táján odamentem meglátogatni, nagyon fáradtnak találtam, bizonyos értelemben azonban mégis jobban volt. Szólt arról a tervéről, hogy Lyonon át hazamegy Joignyba, alighogy hazaértem, sürgöny hívott ebbe a városba. Ott az utcán érte az agyvérzés.

A hoteljába szállították, onnan pedig egy lyoni plébános gondoskodásából a paulai szent Vince rendi nővérekhez; amikor október 5-én este megérkeztem hozzá, szegény Vignot abbé szinte eszméletlen volt. Mégis az volt az érzésem, hogy megismert. Ez éjjel volt, éjfélkor. Később megpróbált

beszélni, de már nem lehetett érteni a szavát, csak a jobb kezével vetett keresztek (balja megbénult) mutatták, hogy nagy lelke a végső búcsúra készül. Reggel 9 körül utolsót lélegzett s egy órával előtte tisztán e két szót ejtette ki: „Szent szűz."

Rokonai csak másnap reggel érkeztek oda, mivel a sürgönyök késve érkeztek meg. Júliusban Joignyban, ahol meglátogattam, mondta nekem, hogy hírt kapott Öntől. Nem volt ereje válaszolni rá. Ön igen kedves barát maradt neki mindvégig.

1912-ben, első betegsége idején, nálam, felolvasott nekem szakaszokat az Ön szép leveleiből, amelyeket mindig magánál tartott, s Ön vigaszt adott neki. Második krízise rosszabb volt amannál. Minden erőnkkel azon voltunk, hogy felerősítsük, mivel siralmas állapotban volt, nem tudta, hol éljen, hogyan éljen, különösen a háború óta, amely rettenetesen fájt neki. Isten az ő jóságában végül az élete során elviselt fájdalmak után nagy szenvedés nélkül vette magához. Kevesen értették meg őt, csak néhány hű barát ismerte természetének gazdagságát, szívjóságát. Ezek számára tovább fog élni, s Ön is ezek közé tartozik. A halál nem rombol szét semmit, ne sajnáljuk hát tőle mennyei nyugodalmát, sajnáljuk magunkat, akik nem halljuk többé bűvös szavát, ragyogó szellemét, apostoli lelkének tanításait.

Elmondhatom Önnek, hogy szerette volna, ha Ön katolizál, amit nem is egyszer mondott nekem. Ezek a részletek kegyetlenül érintik majd Önt, s ha még valamit tudni szeretne, rendelkezésére állok.

Háza, szép bútorai az unokahúgaié lettek.

Maradok Uram, tisztelettel

Noirmont báróné

Noirmont, baronne de ld. a 347. sz. levél jegyzetét.

[1] A dátum bizonyosan téves. A francia szövegben ugyan egyértelműen 27bre áll, de csak november 2-án íródhatott, mivel Vignot abbé október 6-án bekövetkezett haláláról ír benne.
[2] A levél nem ismeretes.
[3] Utalás Pierre Vignot abbéra.
[4] FL levele valószínűleg nem maradt fenn.
[5] Vignot abbé 343/2. levelében céloz rá, hogy „még inkább testvérek" lehettek volna.

447. KERECSÉNYI ZOLTÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Dab, 1922. XI. 4.

Tisztelendő H.[elyettes] Lelkész Úr!
Kedves Uram Öcsém!

A múlt hó 15-én megtartott bajai lelkészválasztási egyházközségi közgyűlés az üresedésben lévő lelkészi állást az Ön személyével töltötte be.[1] Miután a törvényadta határidőn belül a választás föllebbezéssel megtámadva nem lett, az jogerőssé vált s ennek alapján a koncessát Tisztelendőségednek ezennel kiadom s nálam lévő okmányait visszaküldöm.

A koncessa kiadásával szokás a lelkészi díjlevelet is megküldeni a megválasztott lelkész részére. Mivel azonban a bajai egyház ezúttal új díjlevelet szerkesztett s az egyháztestület csak most erősítette meg és még nem küldötte le azokat hozzám, ez alkalommal nem mellékelhetek díjlevelet, hanem mihelyt a kerülettől megkapom, azonnal megküldöm az Önt illető példányt.

Arról nyertem értesítést, hogy a bajai híveknek óhajtása az volna, hogy Tisztelendőséged az állást a legrövidebb idő alatt el is foglalná. Ha ez óhajtás az Önével is

találkozik és megegyezést tudnak létesíteni, semmi kifogásom az ellen, ha Tisztelendő úr a kegyév tartama alatt a helyettes lelkészi hivatalt Önmaga kívánja betölteni. Sőt nagy megnyugvásomra is szolgálna ez a megoldása a dolognak s ezért a helyettes lelkészi megbízatást már ezúttal is szívesen kiadom Tisztelendőségednek.

Ezt az alkalmat örömmel ragadom meg arra is, hogy a legmelegebb érzésekkel üdvözöljem kedves Uram Öcsémet a bajai papságában. Lelkipásztori buzgóságának, egyházépítő lelkes munkásságának jó híre ide is eljutott és érdemes személyének traktusunkba való bekapcsolását az egyházmegye nyereségének tartom. Isten adjon Önnek erőt, hogy azok a szép talentumok, amelyekkel a gondviselés kedves Öcsém Uramat megáldotta, új munkakörében gazdag gyümölcsözéssel érvényesüljenek úgy egyházának, mint önnön magának.

Ha Bajára költözése megtörténik, szíveskedjék erről hozzám jelentést küldeni, hogy a szeremlei lelkész urat bajai adminisztrátorsága alul fölmenthessem.[2]

Szeretetteljes szíves üdvözlettel maradtam

Kerecsényi
esperes

MTAK Kézirattár Ms 4593/29.
Kézírás „Solti ref. egyházmegye Esperesi Hivatala Dab 459/1922. szám" fejbélyegzős papíron. Az aláírás alatt „Solti ref. egyházmegye esperesi hivatala" szövegű körbélyegző.

[1] Ld. 425/2.
[2] A szeremlei lelkész, Tóth Bálint, akit Kerecsényi esperes Széles Áron halála után FL meghívásáig a bajai adminisztrátorsággal megbízott.

448. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Dombóvár, 1922. XI. 9.

Kedves Barátom,

mindenekelőtt köszönöm a jó szót, amit mellettem szóltál a bajaiaknak.[1] Az megerősítette őket elhatározásukban és megnyugtatta őket benne. Most már a koncessa is megjött, sőt az esperes – bár nem is kértem még, de nagyon a kedvemre tette – már ki is nevezett Bajára administrátornak a kegyeleti év idejére. Ez tehát megvolna – de itt meg egy nőnemű Arany Antal[2] van, szörnyű boszorkány. Ha születésemkor tudtam volna a horoszkópomat, hogy csillagzatom ilyen vén zsiványokkal van összekötve, inkább vártam volna még egy kicsit. Minden évre jut nekem belőlük egy. A lakás dolgában van vele baj, de talán most már mégis sikerül elintézni. A bajaiak legalább is nagyon szeretnék – s magam is – ha minél előbb mehetnék. Égető szükség is volna rá, mert ez az egyház utolsó óráit éli. Ha a kegyév leteltével jutnék csak oda, már én is „csak holttestet láthatnék".[3] Most még remélem, sikerül talpra állítani. Legalább is el vagyok szánva megtenni mindent, amit ember, Isten segítségével, egyáltalán tehet.

De a bajaiaknak Veled szemben is volna kívánságuk. Azt szeretnék, ha Te igtatnál [!] be engem – s hogy én is ezt szeretném, mondanom sem kell.[4] Tudom, hogy ez nagyon, de nagyon nagy áldozat s ha csak ceremóniáról volna szó, nem ragaszkodnék hozzá – de sokkal többről van. Először is olyan gyülekezetről, melynek 48 éven át volt, úgy látszik, meglehetősen gyönge papja, aki – a felesége hatása alatt – különösen az utolsó években oka volt a gyülekezet végromlásának. A bajaiaknak nagyon rossz fogalmuk lehet s van is a ref.[ormátus] papról; nagyon fontos volna, ha Te megmutatkoznál az egész gyülekezetnek. Az én hosszabb időre terjedő és tervezett munkám mellett és közben valósággal villamos áramként hatna ez rájuk s én igen sokat várok tőle. De van más szempont is: Baja nagy kath.[olikus] fészek, két szerzetesrenddel (ciszterci főgimnázium),[5] két plébániával stb. (a megszállás óta megyeszékhely is), óriási mértékben hozzájárulna a gyülekezet elveszett tekintélyének emeléséhez, ha Te a városban megjelennél és szerepelnél. A reformátusok erre az esetre nagy ünnepségeket rendeznének s bizonyára az egész város meghallgatna Téged.[6] Szóval minden tekintetben nagy jót tennél kerületednek egyik jobb sorsra érdemes, intelligens gyülekezetével. S ezért én magam is nagyon kérlek, ha csak teheted, teljesítsd ezen kívánságukat.

De ez csak az első. Mert kívánság és kérés van még néhány. Baján valami 8–9 iskolában kell hittant tanítani, mintegy 20 heti órában, 100-nál több tanulónak. Ha ezt rendesen elvégzem, akkor egyébre nem marad időm, mert a hittanórák helyei szanaszét vannak a városban. A gyülekezettel való pásztori foglalkozás – ahogy én szeretném, s ahogy szükséges is – *teljesen lehetetlen.* Múlhatatlanul szükséges és sürgős volna *vallástanár* odahelyezése, t.i. olyané, akit a miniszterium lát el.[7] Olyan városban, ahol tanítóképző, gyakorló iskola, gimnázium, polgári, több elemi stb. van, azt hiszem, méltányos kívánság s nagy mulasztás, hogy eddig is nem volt ott vallástanár. A gyülekezettel együtt tehát arra kérlek, légy oly jó ezt az ügyet *energikusan kezedbe venni* s a ministeriummal vallástanárt állíttatni. (Még Dombóváron is két külön vall.[ás] tanárjuk van a katolikusoknak – a káplánokon kívül.) Ha esetleg a gyülekezetnek kell a tárgyban Hozzád vagy a ministeriumhoz valamilyen fölterjesztést tennie, kérlek, légy szíves tájékoztatni róla.

A bajaiak – az egyház szegény lévén s most óriási kiadásokkal megterhelve (épületátalakítások, tatarozás stb.) – segélyt akarnak kérni a kerülettől (50 ezer K[orona]t), de úgy hallom, nem volt kellő kérvényük a ker.[ületi] K.[öz]gyűlés előtt s ezért elestek tőle. Tóth Bálint szeremlei pap, jelenleg bajai adminisztrátor is, mulasztása ez, és pedig úgy látszik, szándékos, mert a bajaiak nem az ő jelöltjét választották. Nagy csapás volna, ha a segélyt ilyen okból végleg elvesztenék. Nem utalhatnál ki Te magad is? Sőt más alapokból, amit és amennyit csak lehetne, mert attól tartok, katasztrófába jut az egyház. (Ha a kegyév letelt – még 1 1/2 év! – akkor majd jobban lesz minden.) Ha majd esetleg megkapjátok az amerikai Beach-féle segélyt,[8] akkor különösen gondoljatok erre az egyházra. (A dombóvárit is ajánlom a figyelmetekbe, de az momentán jobban áll, mint a bajai, mert kapott 20 kat.[asztrális] hold földet s nincsenek oly horribilis kiadásai, mint amannak. Sőt, amit eddig soha nem tettem, most megteszem, egyrészt, mert átmenetről van szó, másrészt, mert ez az át-

meneti idő igen súlyos lesz ránk (beteg asszonnyal vagyok, no meg hurcolkodás stb.): a magam számára kérem, juttassatok, ha valamilyen lehetőség van, vagy segélyforrás megnyílna. Soha sem fog nekem kelleni, ha majd rendben leszünk. De most bizony nagyon kellene. (A legutóbbi időig Dombóváron havi 2000 K[oroná]-ért szolgáltam. Még mindig úgy, hogy minden időmet odaadtam, amiről tanúskodik ezeknek az embereknek végtelen ragaszkodása — már a népjóléti miniszternél is jártak deputációval, hogy nekem lakást szerezzenek. Még mindig remélik, hogy itt maradok!)[9]

Végül egy pár szót egész bizalmasan, más témáról, t.i. a tábori püspökségről.[10] Mindenütt az a vélemény alakult ki, hogy az lesz, akit Te ajánlasz. Így van-e, nem tudom. De ugyancsak járja az a hír is, hogy N.[agy] F.[erenc] lesz. Őszintén és barátilag közlöm Veled, hogy emiatt nagy az elégedetlenség. Nehogy azt hidd, hogy én Göde[11] mellett, mint barátom mellett, kardoskodom. Ilyen dolgokban nálam nincs barátság. Nem arról van szó, ki legyen, hanem ki *ne* legyen. Szóval többet mondhatnék erről. Nekem csak egy fontos a dologban: a Te prestige-ed s az, hogy meg ne gyanúsíthassanak, mint most teszik. A Te illetetlenségedre szükségünk van.

Szíves üdvözlettel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnök ir. I. doboz. II/II–10.
Eredeti iktatószáma: 64–1922.
Kézírás, a beiktatásról, a vallástanár kinevezésről ill. a bajaiaknak és FLnak kért segélyről szóló részeknél egyes szavak Ravasz László által aláhúzva.

[1] Az utalás feltehetőleg arra vonatkozik, hogy Ravasz püspök a bajai presbitérium figyelmébe ajánlotta FL-t mint meghívandó lelkészt.

[2] Arany Antal ld. 348/3. – A nőnemű Arany Antal: Széles Áronné, a bajai lelkész özvegye. Ld. 426/2.

[3] Utalás Petőfi: Megy a juhász szamáron... című versére.

[4] Ld. 435/4.

[5] Az itt említett ciszterciták mellett ferencesek voltak Baján.

[6] FL beiktatását nem Ravasz László végezte, ő 1924. X. 4-én járt Baján, amikor végiglátogatta a solti egyházmegyét. Ekkor valóban nagy hatású prédikációt mondott, mint Ráday Gedeon egyházmegyei főgondnok Ravasznak szóló levelében írja: Egyet-mást hallottam már „diadalutadról", de persze csak részleteket. Így többek között Fülep Lajos bajai lelkész úr számolt be az ottani „ünnepnapokról". Azt írja szóról-szóra: „volt is az egyházi beszédnek olyan hatása, hogy a hallgatóság valósággal meg volt babonázva. Különösen örömömre szolgált, hogy Baján főispán, alispán is kitettek magukért. Úgy látszik, használt a múltkori lecke." (Iklad, 1924. X. 30. Elnöki ir. IV. doboz. III/VII–6.)

[7] E magánlevélre FL feltehetően azt a választ kapta, kérje hivatalosan, hogy felesége – mint korábban Dombóvárott is (ld. 393/2.) – Baján vallást taníthasson. Ez XII. 8-i kelettel megtörtént (ld. 451–452. sz.). Fél évvel később, 1923. VI. 13-án Kerecsényi esperes pótlólag bejelentette Baját a Dunamelléki Ref. Egyházkerület püspöki hivatalánál, mint amely egyházközség önálló vallástanító segédlelkészt kér. A kérést azonban nemcsak FL, hanem utóda, Sebestyén Sándor idejében sem teljesítették. FL tanította a vallást a ciszterciták III. Béla gimnáziumában, a kereskedelmi és polgári iskolában, valamint a tanonciskolában 1922–1927 között, ahogyan az iskolák nyomtatott értesítői tanúsítják. Felesége eszerint feltehetőleg az elemi iskolákban tanított (ld. 451. és 453. sz.). Az ő munkájáról az esperesi látogatás nyomán olvasható jelentés. (A Solti Egyházmegye 1926. IX. 9-én tartott köz- és bírósági gyűléseinek jegyzőkönyve. Kunszentmárton, 1926. 48.)

[8] 1922. VIII.-ban az amerikai ref. egyház képviseletében J. Good, dr. Beach és dr. Schäffer lelkészek jártak Magyarországon. Az általuk hozott segélyből kapott FL.
[9] Ld. 425/2.
[10] Ld. 442/8.
[11] Ld. 348/4.

449. FÜLEP LAJOS – FENYŐ MIKSÁNAK

[Dombóvár, 1922. XI. 29.]

(F.[olyó] hó 22-én este fél 9 órakor a Pálffy téri vendéglőben tartandó Ady vacsorán jelen leszek.)[1]

Távollétem miatt sajnos nem jelenhetek meg. De nagyon kérem, méltóztassék följegyeztetni, hogy címem már nem „Medina", hanem Baja, mert mindig kerülő úton kapván az értesítést, oly későn jut a kezembe, hogy ha lehetne is mennem, lekésnék.

Igaz tisztelettel

Fülep Lajos

A dátum: postabélyegző.
PIM Kézirattár V 3181/268.
Gépirat postai levelezőlapon, a zárójelbe tett szöveg a meghívótól származik, a többi FL autográf szövege.
Címzés (FLné írása): Nagyságos dr. Fenyő Miksa igazg. úrnak Budapest V. Zrínyi u. 1.
[1] Ld. 408/1.

450. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1922. XII. 8.

Főtiszteletű Püpök Úr!

Van szerencsém tisztelettel bejelenteni, hogy Baján, ahol lelkésszé választattam, administrátori minőségben elfoglaltam állásomat[1] november 27-én, a solti egyházmegye n[agy]t.[iszteletű] esperesének[2] a kegyeleti év[3] tartamára szóló kinevezése alapján.

Minek szíves tudomásul vételét kérve vagyok a legmélyebb tisztelettel

Dr. Fülep Lajos
lelkész

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 3351/1922.
Közölve: Ráday-Évkönyv IV–V. 189.
Kézírás, a levélen „A bajai ref. eklésia pecsétje 1811" feliratú körbélyegző.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 348/2. ill. 425/2.

[2] Az esperes: Kerecsényi Zoltán.
[3] Kegyeleti év: az özvegy lelkészné a ref. egyház szokása szerint a férje halálát követő csonka évben és az utána következő esztendőben is megmaradhatott a parókián. Ld. 425., 435., 437. sz.

451. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1922. XII. 8.

Főtiszteletű Püspök Úr!

2589/1921. sz. leiratával méltóztatott engedni, hogy feleségem Dombóváron a polgári és elemi iskolákban a református vallású növendékek hitoktatását elláthassa,[1] azon az alapon, hogy feleségem, aki középiskolai tanárnő, már Budapesten több éven át működött e téren. Mivel új állomáshelyemen, Baján, még fokozottabb mértékben van szükségem arra, hogy időm jelentékeny részét a meglazult gyülekezeti élet helyreállításának szenteljem, másrészről pedig még több iskolában kell vallástanítást végeznem, tisztelettel kérem, kegyeskedjék megengedni, hogy feleségem Baján is elláthassa a hitoktatást a polgári (fiú és leány) és az elemi iskolákban.

A legmélyebb tisztelettel

Dr. Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 3349/1922.
Kézírás, rajta alul A bajai ref. eklésia pecsétje 1811. feliratú körbélyegző. Kívül: 3349/1922. dec. 12. Megj. Ráday Évkönyv IV–V. 189.

A levélen Ravasz László írásával: „Megadatik; állandó állami alkalmaztatása t[árgyá]ban felterjesztés teendő hozzám. R."
[1] Ld. 393/2., 448/6., 452/2. ill. 453. sz.

452. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1922. XII. 8.

Kedves Barátom,

Mindenekelőtt hálásan köszönöm a segítséget, mit James Goodtól[1] számomra szereztél. Enélkül nem tudom, hogy úsztuk volna meg a hurcolkodással és beszerzésekkel járó költségeket, melyek meghaladták a százezer K[oroná]-t – a bajai egyház pedig csak igen sokára fogja egy részüket megtéríthetni, mert nincs neki miből. Igazán égből jött segítség volt ez, baráti szív közvetítésével.

A kipakolásnak, elrendezkedésnek öregét most fejeztük be – jövő héten kezdem a gyülekezeti munkát, amely bizony nem lesz csekélység. Egyenként kell visszahódítani a híveket, akiket még lehet, mert nagy részük teljesen elvadult az egyháztól, vagy a legjobb esetben közömbös. Éppen azért nagyon kérlek, támogass bennün-

ket abban, hogy *államilag dotált vall.[ás] tanárt* kaphassunk. Sajnos, én nem tudom a módozatát, hogy hogyan kell kérni, mik a föltételei — kérlek, küldess nekem pontos információt erre vonatkozólag titkárod vagy valamelyik pesti vall.[ás] tanító útján. Akármelyik szívesen meg fogja tenni — s én direkt is fordulnék valamelyikhez, de nem tudom, melyik állami azok közt, akiket ismerek. Addig is, amíg ez sikerül, kérlek, fakultáld újra a feleségemet.[2]

Mellékelten egypár fölterjesztést is küldök, gondolom, egy füst alatt elmegy minden. Továbbá a kívánt nyugtát is küldöm, Goodnak pedig néhány nap múlva írok.

Feleségem közölte velem üzeneted, hogy magyarázzam meg, amiket a táb.[ori] püspökség betöltéséről írtam.[3] Megismétlem, amit különben talán már írtam is, hogy eszemágában se volt az ügybe fogadatlan prókátorként beleártakoznom — engem az egészben nem a tábori püspökség érdekelt, amely nekem (őszitén megmondom, bár talán nem helyes, hogy így van) egészen közömbös, hanem a Te személyed érdekelt. Rosszul esett nekem, hogy ezzel az üggyel kapcsolatban Rólad kellemetlenségeket kellett hallanom. T.i. nem akrják elhinni, hogy Te N.[agy] F.[erenc]-et legjobb meggyőződésed szerint pártolod, hanem ki azt rebesgeti, hogy meg akarsz tőle szabadulni, ki pedig, hogy „kárpótolni" vagy „lekenyerezni" akarod — mind olyan motívumok, amelyek Nálad gyengeséget tételeznek föl, sőt, ami talán még rosszabb, az egyenesség hiányát, legalább is ebben a konkrét esetben. Nekem azért fájt ez, mert mindeddig *föltétlen* bizalmat tapasztaltam irántad mindenfelé, sőt valóságos vakhitet, hogy amit Te teszel, jól van téve. És én fontosabbnak is tartom ennek a bizalomnak megmaradását, mint a táb.[ori] püspökség akármilyen elintézését. Te erre azt mondod, hogy akárkit támogatnál, valamivel úgyis meggyanúsítanának. Elég tapasztalatom van hozzá, hogy az ilyet kizártnak ne tartsam eleve — de azért nem igen hiszem. N.[agy] F.[erenc] ellen ugyanis régi keletű az animozitás s mivel benne általában strébert látnak (joggal vagy nem, nem az én dolgom), minden hasonló föllépésekor a stréberség érvényesülése ellen tiltakoznak. A többség szemében tehát, ha őt pártolod, a stréberség támogatójának látszol, lehet, hogy vannak más — talán elkerülhetetlen — rossz látszatok is, de valahogy nekem ez a legkellemetlenebb. Az is lehet, hogy a Te pozíciódban elkerülhetetlen a félremagyaráztatás s talán naivitás is részemről, mikor azt szerettem volna, hogy ez Veled meg ne történjék s még nagyobb naivitás, hogy amikor megtörtént, megütköztem rajta — de hát én ma is azt szeretném, ha a te személyedet bármilyen fajta gyanúsítás elkerülné, mert igen fontos érdekek függnek tőle.

Segélyekre, sajnos, ezután is szükségünk lesz, az egyháznak is, nekünk is, legalább is amíg a kegyeleti év letelik — amelyet bizony nehéz lesz végig csinálni ilyen drága városban (pesti árak s még nagyobbak is) mindenfajta terménybeli jövedelem nélkül. Azért kérlek, továbbra se feledkezz meg rólunk. Az egyház nevében egyébként hamarosan kérvényt akarok felküldeni azért az elmaradt 50 ezer K[orona] segélyért, de előbb megtudakolom hogyan is kell azt pontosan kérelmezni, mert bizony én nem tudom. Már az első hónapi fizetésemet is aligha fogják idején kiutalhatni. Talán megint megindít a jó Isten valami amerikait vagy hollandust! A mi magyarjainknak most a harang a legfőbb gondjuk. (Bizonyára tudod, hogy a nyékiek 100 q

búzát adtak össze, csak azért, hogy a harangok a toronyban legyenek, mikor Te meglátogatod őket!)

Még egyszer szívből köszönve mindent szeretettel üdvözöllek

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki ir. I. doboz. II/II–10.
Eredeti ikt. száma 3349/1922. Rajta: Érk. XII. 12. Elint. XII. 20.
Kézírás.

[1] Good, James J. (1850–1924) korábban philadelphiai és readingi lelkész, majd daytoni (Ohio) teológiai professzor. Először 1896-ban járt Magyarországon, maj 1922. és 1923. nyarán ismét ide látogatott. Anyagilag is segítette a magyar református egyházat, saját vagyonát végrendeletileg külmissziós célokra hagyta.
[2] Ld. 393/2. ill. 451., 453. sz. és 448/6.
[3] Ld. 442/8. és 448/9.

453. RAVASZ LÁSZLÓ — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1922. XII. 20.

Tisztelendő Lelkész Úr!

F[olyó] é.[vi] december hó 8-án kelt kérvényére[1] ezennel hozzájárulok ahhoz, hogy dr. Fülep Lajosné tisztelendő asszony, aki okleveles középiskolai tanárnő, a bajai fiú- és lánypolgári iskolákban, valamint az elemi iskolában is, a református vallású növendékek hitoktatását elláthassa.

Ily irányú állandó alkalmaztatása iránt méltóztassék hozzám előterjesztést tenni.

Kiváló tisztelettel

[Ravasz László]
püspök

Tisztelendő dr. Fülep Lajos ref.[ormátus] lelkész úrnak. Baja.

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 3349/1922.
Gépelt másodpéldány aláírás nélkül, FL 1922. XII. 8-i levele mellett. A címzés a levél szövege alatt. Bajára írt levél. A címzés a levél alján.

[1] Ld. 448/6., 451/1., 452/2.

454. TOLNAI KÁROLY — FÜLEP LAJOSNAK

Bécs, [1922.] XII. 21.

Mélyen tisztelt Tanár Úr!

Bocsásson meg, hogy ha egy szerénytelen kéréssel fordulok Önhöz. Az ünnepek után ugyanis leutazom Pestre és gondoltam, talán lehetséges volna egyben meglátogatni Tanár urat is mert már oly régen nem láttam és nagyon szeretnék beszélni Ön-

nel. Természetesen csak akkor mehetnék le Bajára, ha tudhatnám, hogy nem zavarom ott Tanár urat, és ezért nagyon kérném, ha csak egy pár sorban is, lenne olyan szíves értesíteni engem, hogy jöhetek-e és mikor.[1]

Még egyszer bocsánatot kérve és válaszát várva maradtam kellemes ünnepeket kívánva igaz híve és tanítványa

Tolnai Károly

Cím: Wien, IX. Alser Strasse 32. II. bei Modern. Amíg választ kapok, addig itt vagyok Bécsben.

(A lakás tekintetében természetesen nem szeretnék Tanár úr terhére esni; de bizonyára lesz ott valami vendéglő vagy egyéb lakhatási lehetőség.)

Adja át kérem üdvözleteimet feleségének.

MTAK Kézirattár Ms 4590/11.
Kézírás.
Címzés: Dr Fülep Lajos ev. ref. lelkész úrnak Baja Bács-Bodrog megye Ungarn
Feladó: Tolnai, Wien, IX: Alser Str. 32. II. bei Modern

[1] Tolnai 1923. január elején egy hetet töltött Baján FL-nál. (ld. 457/10.) Erről a látogatásról később a következőket írja: A rendkívül művelt és olvasott Fülep jól ismerte a szellemtudományi szemlélet „ősapjának", Diltheynek és tanítványának Tröltschnek műveit is. Ezek megvoltak könyvtárában. A fiatal Lukács Gy. barátja volt. Mindennek ellenére Fülep sokáig kitartott fiatalkori dogmája mellett: a szellemi szférák autonomiája mellett kardoskodott; az esztétikai szféra számára autonom volt és még a húszas évek elején is elvetette a szellemtudomány alaptételét a szférák párhuzamosságáról és kölcsönhatásáról. Amikor Baján meglátogattam és három napot nála töltöttem a 20-as évek elején, erről vitatkoztunk sokat. Végülis magáévá tette a Dvořak-Dilthey féle látásmódot és ebből a módosított szemszögből írta meg *„Művészet és világnézet"* c. gyönyörű cikksorozatát (az Ars Una-ban). (Lőrincz Ernő: Fülep Lajos munkásságának tudománytörténeti jelentősége. Bp. 1975. Kézirat 75. Tolnay Károly 1973. X. 15-i leveléből.) Ld. még 495/8.

455. FÜLEP LAJOS – TOLNAI KÁROLYNAK

Baja, 1922. XII. 27.

Kedves Barátom!

Végre életjel Magától![1] Mennyit nyomoztam már,[2] de hiába – majd elmondom, ha itt lesz. Lejövetelét illetőleg csak annyit: a legnagyobb örömet szerzi vele mindkettőnknek, hisz már oly régóta várjuk. (Csak aztán most is az ne történjék, mint másfél éve, hogy későn kapja értesítésemet,[3] de én a Magáét csak tegnap kaptam s így nem küldhettem előbb választ.) Ha esetleg jár még a *hajó,* kellemesebb és *gyorsabb* rajta az utazás lefelé. Ajánlom figyelmébe. Csak, kérem, értesítsen idején jöttéről, hogy várhassam. Elszállásolásáról majd gondoskodunk. Szóval: jöjjön, amint jöhet, vagy amikor akar s minél hosszabb időre.

Szeretettel

Fülep Lajos

Firenze, Casa Buonarotti, Tolnay Károly hagyatéka. Megj.: Lackó Miklós: Fülep Lajos levelei Tolnay Károlyhoz. = Jelenkor, 1987. 11. sz. 1013.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Herrn Karl Tolnai Wien IX. Alser Str. 32. II. bei Modern.
Feladó: Dr. Fülep Baja, Ungarn

[1] A levél előzményét ld. 454. sz.
[2] Nagy Sándor 444. sz. leveléből kiderül, hogy FL tőle érdeklődött Mannheim Károlyról, Tolnai Károlyról és Káldor Györgyről.
[3] Ld. 399. sz.

456. GELLÉRT OSZKÁR – FÜLEP LAJOSNAK

Budapest, 1923. I. 4.

Igen tisztelt Uram, –

a Nyugat febr.[uár] 1-re Móricz-számot tervez.[1] Nagyon szeretnők, ha ebbe a számba Ön is írna. Úgy gondoljuk, hogy minden könyvével más-más foglalkozzék. Nem volna kedve a Fáklyá-ról írni?[2] Kérjük szíves válaszát, remélhetjük-e 20.-ig a kéziratot?

Üdvözlettel igaz híve

Gellért Oszkár

MTAK Kézirattár Ms 4587/142.
Kézírás a Nyugat szerkesztőségi levélpapírján.
Bajára írt levél.

[1] A terv csak később valósult meg: a Nyugat 1924. II. 16. 4. száma volt a Móricz-szám.
[2] A fáklya c. regényről Bíró Lajos írt a Nyugatba (276.), FL – akinek Eör. álnéven a Magyarság 1918. VIII. évf. 1. sz.-ban (18–19.) jelent meg Móricz Zsigmond: A fáklya c. cikke. – nem írt a Nyugat Móricz-számába.

457. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Baja, 1923. I. 12.

Kedves Barátom!

Örökkévalóság, hogy nem cseréltük meg egymással híreinket. Hát bizony eddig mi nyakig benne voltunk a strapazzoban s még most is benne vagyunk vállig. Első hetek: kipakolás, rendezgetés. Napszámosok ennyit és így nem dolgoznának semennyiért. Azután – teljesen elhanyagolt egyház ügyei. Azután: társadalmilag kötelező látogatások adása és fogadása (s ez még el fog tartani jó néhány hétig.) De most már mégis csak szakítok időt, hogy hírt adjak. Mindenekelőtt nagyon, de nagyon köszönöm a sok jót, amivel bennünket minden tekintetben segített. Nagy öröm a mai nyo-

morúságos világban az Ön barátsága, amely valóság a számunkra, ha — sajnos — távol vagyunk is egymástól.

Eddigi életünk folyását a föntiekből k[örül]belül láthatja. A bajaiak kérdezősködéseire, hogy „hogy érezzük magunkat Baján" — rendesen azt szoktam felelni, hogy még nem értem rá „érezni magam". A sok szétszaggatottsághoz és zaklatottsághoz még az is járul, hogy bizony feleségem még mindig nem egészen egészséges. Én pedig a hajszákban természetesen még idegesebb lettem, rosszul alszom stb. Remélem azonban, hogy lassanként majd csak rendeződik és javul minden. Ha elmúlnak ezek az első idők s kifújhatom magam, akkor — remélhetőleg — majd emberibb életet élhetek s végre dolgozhatom is. Várván várom. A Dante könyvem[1] gondolata állandóan üldöz, mint valami fixatio.

S ezzel aztán mindjárt áttérek a mesterségbeliekre. Bosszant az Athenaeum, amely még egyre késik a könyvemmel.[2] Reméltem, hogy legalább karácsonyra meglesz. S az sem! Pedig mégis csak az a legjobb könyv-saison. A gazdasági helyzet pedig olyan, hogy megcsinálhatták volna a kalkulusaikat — hiszen nagyobb változás egyhamar úgy se lesz. Hát mire várnak még? Annakidején ők sürgettek — most meg teljesen elaludt a dolog. Pénzt se küldenek — de még ez se bánt annyira, mint a könyv késése.

Most pedig valamire vonatkozólag tanácsát, s ha a dolgot jónak látja, alkalomadtán szívességét kérem. Holmiaim közül előkerültek mintegy 10 év előtt a Műveltség Könyvtára számára írott, de meg nem jelent (az egyetemes irodalomtörténet-kötet ugyanis nem jelent meg — abban lett volna a Nyugatban közölt Dante is) olasz irodalmi essay-im is.[3] Arra gondoltam, nem lehetne-e ezeket a Nyugatban sorozatosan közölni? (Egyrészt: nem vesznének kárba, másrészt, pénzt is kapnék értük, ami szintén fontos.) És pedig úgy gondoltam, hogy *„Az újkori irodalom kezdetei"* összefoglaló címen lehetne közölni. K[örül]belül meg tudom mondani az egyes fejezetek terjedelmét is, mivel kefelevonatban vannak s Nyugat oldalakra átszámítva lennének: 1. *Petrarca* (12 oldal) 2. *Humanismus* (13 old[al]), 3. *Ariosto* (18 old[al], 4. *Machiavelli* (12 old[al]), 5. *Tasso* (10 old[al]).

Megjegyzem, hogy népszerűsítő modorban írt, inkább ismertetés jellegű cikkek ezek, mint nagyobb igényű irodalmi vagy tudományos alkotások, de mindegyikben van [!] jó, eredeti részek, amelyekért kár volna, hogy örökre fiókban maradjanak. Mit gondol, kellene az ilyesmi a Nyugatnak?[4] S ha gondolja, hogy igen, lenne olyan jó, *alkalomadtán* Osváttal megbeszélni, s engem értesíteni — de nagyon kérem, csak alkalomadtán, mert nem szeretném, ha ezért csak egy lépést is tenne külön.

Van azután itt még egy hosszabb, szintén kiszedett (37 lexikonoldal) *„A regény a XIX. században."*[5] Ebben is vannak jó megállapítások, sajnos azonban, mivel elém volt írva egyrészt a *teljesség*, másrészt a szűk terjedelem, egy-egy nagy íróról nem tudtam annyit írni, amennyit kellett volna, viszont jóformán mindenkit meg kellett említenem, úgy hogy bizony ez egy kicsit lexikális jellegű (37 oldalon a francia, angol, német, olasz, orosz regényről!) De azért, ha csak lehet, ezt is szeretném értékesíteni, s arra gondoltam, nem lehetne-e külön, valami gyűjteményes vállalatban kiadni? (apropos: a magyar regényről nincs benne szó.) Olyan félére gondoltam, mint volt

(vagy még van?) a Modern Könyvtár.[6] Én nem tudom, mi van nálunk ilyesmi s hol lehetne kiadni? — arra kérem, legyen szíves egy kicsit gondolkozni rajta s ha tud valami megoldást, azt is közölni velem.

Szeretném, ha csak lehet, ezeket a még következő zaklatott heteket arra használni, hogy a már meglevő dolgaimat elhelyezzem, értékesítsem, hogy addig is keressek velük valamit, amíg rendesebben dolgozhatom, amíg újat írhatok.

Remélem, hogy most már az Izsó-cikkre is hamarosan sor kerül. Ha azonban Önnek esetleg most kell, megcsinálnom bármikor, mert ha kell, meglesz, törik-szakad.

Van aztán még egy progettom, amit úgy mellesleg szeretnék megcsinálni, ha lehetne s amivel ugyancsak lehetne keresni. Még pedig: arra gondoltam, hogy manapság minálunk nem lehet külföldi könyveket vásárolni, mert drágák. Ezen már próbáltak úgy segíteni, (nálunk is, de különösen Bécsben), hogy egyes külföldi műveket egyszerűen kiadtak (Pesten vagy Bécsben), így kevesebbe kerülnek, mint az eredeti kiadás, s nagy a kereslet utánuk. Arra gondoltam, hogy csinálnék *négy Anthologiát*[8] (valami közös cím alatt) a legszebb költeményekből: 1. francia, 2. angol, 3. német, 4. olasz antológiát (persze, mind az eredeti nyelven s egy kis bevezető tanulmánnyal ellátva, az illető kötet nyelvén.) Úgy hogy a kötet egészen angol, francia, stb. lenne s akár Bécsben vagy Németországban is lehetne árusítani. Én azt hiszem, hogy ez igen jó *üzleti vállalkozás* is lenne, ha egy jóravaló kiadó a kezébe venné. (Persze csinosan kellene a könyveket kiállítani). Mit szól hozzá? És nem csinálhatná-e meg ezt az Athenaeum? (Ötödikül egy magyar kötetet is lehetne csinálni.) Erre vonatkozólag is kérem a véleményét s azt is, hogy ha érdekesnek tartja a dolgot, legyen szíves ezt is megbeszélni Osváttal. Talán ő majd elintézi az Athenaeummal, ha megtetszik neki a dolog. Remek anthológiákat tudnék összeállítani! (Kezdetnek úgy 300 oldalasnak gondolnám a köteteket, de én hiszem, hogy több kiadás is lenne belőlük s akkor lehetne fokozatosan bővíteni?)

Szóval, amint látja, sok mindenféle terv buzog bennem — s talán meg is valósulnak, ha Ön egy kicsit kezébe veszi őket.

Idelenn volt most nálam egy hétre egy volt tanítványom, fiatal műtörténész (Tolnai Károly) *igen* tehetséges, kitűnő fiú, őtőle értesültem, hogy Pogány Kálmán milyen nehéz viszonyok között van, eladogatja a holmiait stb. Nem lehetne vele iratni a Műbarátba?[9] Pogányt igen kitűnő embernek, s amellett jó szakembernek ismerem, aki azt hiszem, éppen gyűjtők számára érdekes dolgokat tudna írni. S amellett talán a műkereskedésben is jó hasznát lehetne venni. Én nagyon sajnálom szegényt, mert igazán jobb sorsra érdemes ember, s olyan, amilyen nálunk csak igen kevés van.

Tavaly nem fürödhettünk együtt, remélem azonban, az idén majd igen![10] Mindenki nagy enthusiasmussal beszél itt a Sugovica[11]-fürdésekről, azt mondják, itt nagy vizi élet van, csónakázás, fürdés stb. Nyárára megígérte lejövetelét Tolnai is, szeretném összehozni Önöket, azt hiszem, Önnek is sok öröme lesz benne. Páratlan jó fiú s ami a fő, amint már említettem, rendkívül tehetséges. Azt hiszem, belőle lesz az első nagyszabású magyar műtörténész, ha egyáltalán magyar lesz majd, s nem marad kinn, idegenben. Most Parisba készül, meg Spanyolországba. Most csinálja a doktori disszertációját (Brueghelről),[12] 23 éves, de már jelentékeny tudása van. Ha akko-

rára megoldódnék itt a lakás ügye (t.i. ha addigra az öregasszonyt ki lehetne innen költöztetni,) akkor megoldhatnánk az elhelyezés dolgát is. De akárhogy is, jövetelére biztosan számítunk. Sőt ha előbb is lejöhetne – esetleg húsvét táján – annak is nagyon örülnénk. Legrosszabb esetben a hotelben is el lehetne, Tolnai is ott lakott, hozzánk egészen közel, s igen szép helyen van, ép a Sugovica partján. Valóságos üdülőhely s Önnek jó pihenés volna néhány napra. A város meg igen kedves s azt hiszem, jól érezné magát itt. Lenne itt muzsika is, vannak elég szép számmal muzsikusok s össze akarjuk szedni őket. (Volt itt egy zene-egyesület, mint egylet megszűnt, de a tagjai megvannak s köztük 1 – 2 igen derék ember.)

Most már aztán mi is nagyon örülnénk, ha hírt hallanánk Magáról és sok szeretettel üdvözöljük

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 22. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 86–91.
Kézírás, a végén FLné Elek Artúrnak szóló soraival.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: dr. Fülep Lajos ref. lelkész Baja

[1] Ld. 368/8. ill. 435/3.
[2] A Magyar művészet kötetre utal. Ld. 400/4.
[3] Az Athenaeum kiadó Műveltség könyvtára c. sorozata 1905-ben indult, 12 egyenként 40–45 íves népszerű tudományos kötetet terveztek a különböző tudományterületek ismertetésére. 1913-ig 10 kötet látott napvilágot. A tervezet szerint a 11. kötet a magyar, a 12. pedig a világirodalom történetét tartalmazta volna, ez utóbbi szerkesztője Alexander Bernát volt. Alexander FL-t kérte fel az e levélben említett cikkek megírására, amelyekből 1916-ban korrektúra levonat készült, de a kötet nem jelent meg. Szövegüket ld. Fülep I/II. 211–402.
[4] A Nyugat nem közölte a cikkeket.
[5] A regény a XIX. században c. tanulmány mindmáig kiadatlan; korrektúrája FL hagyatékában van. (MTAK Kézirattár Ms 4555/18.)
[6] A Modern Könyvtár c. sorozat Gömöri Jenő szerkesztésében, az Athenaeum kiadónál jelent meg 1910-től. 1922-ig csaknem 700 füzete látott napvilágot.
[7] 400/5.
[8] A terv nem valósult meg.
[9] Pogány Kálmánnak nem jelent meg írása a Műbarátban, de a szerkesztésében kiadott Ars Una c. folyóirat 1924. januári száma (167.) elismeréssel szólt a Műbarátról és sajnálkozott a megszűnése miatt.
[10] E levélben FL nyárra, utóbb húsvétra hívja Eleket, a 460. sz. levélben ismét húsvétra. Elek Artúr utóbb azt írja, hogy 1923. pünkösdjén két éjszakát töltött Baján. (589. sz.) Eszerint 1923. V. 20–21-én s még egy napot volt ott. FL 472. sz. levelében utal egy Elek-levélre, amelyben arról ír, milyen jól érezte magát, s nyárra, több hétre híva kérdi, számíthat-e látogatására vagy Németországba utazik. (Ld. 472/3.)
[11] Sugovica – a bajai egyik Duna-ág neve. A sajtó ezekben az években arra bíztatta a bajai publikumot, hogy a Sugovicát magyar néven, Kamarás-Dunának nevezzék.
[12] Tolnai végül Hieronymus Bosch-ról írta doktori disszertációját. Nota riassuntiva degli studi e lavori di Carlo de Tolnay c. gépiratos feljegyzésében elmondja, hogy eredetileg Brueghelt választotta disszertációja tárgyául. Amikor azonban 1923-ban a müncheni Piper-cég megbízta Brueghel rajzai corpusának elkészítésével, s a kötet 1925-ben, még doktorátusa előtt megjelent, végül Boscht választotta. A disszertáció nyomtatásban 1937-ben jelent meg Baselban, s elnyerte a francia Académie des Inscription et Belles Lettres Fould-díját. A kötetben olvasható nyomtatott ajánlás: En hommage à M. Louis Fülep.

458. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Baja, 1923.] I. 26.

Kedves Barátom

– a napam[1] ép itt lévén, fölhasználom az alkalmat, hogy vele visszaküldjem – köszönettel – az Ön Nyugat-p[él]dányát,[2] amelyre most már nincs szükségem, mert itt van a magamé is.

És bocsásson meg, hogy ezt az alkalmat egyúttal arra is fölhasználom, hogy a könyvem korrektúrájának (végre!) első felét is Önhöz küldjem, arra kérve Önt, hogy ha esetleg Osvátnak, akár magának az Athenaeumnak direkt átadni szíves lenne – *de csak amikor úgyis megy oda!* Ne haragudjon érte!

Hanem – milyen ronda nyomás! Milyen kis oldalak lesznek! S a reprodukciók – mint valami délamerikai bélyeg! Jaj, de ízléstelen társaság!

Legközelebb majd többet!

Szeretettel

Fülep Lajos

Hely és év a tartalom alapján kiegészítve. (A Magyar művészet megjelenése előtt.)
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 23. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 92.
Ceruzaírás.
Budapestre írt levél.

[1] Gábor Béláné, FLné Gábor Zsuzsanna édesanyja.
[2] A Magyar művészet kötetes kiadásához Elek Artúrtól elkért Nyugat-példányokra utal. Ld. 400/4. 431. sz. 432/1. és 436/4.
[3] A Magyar művészet-kötetre utal. Ld. 400/4.

459. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Bécs, [1923.] II. 23.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Bocsásson meg, hogy ilyen sokáig nem írtam, azonban visszaérkezésem után kicsit megbetegedtem és így csak nemrégiben találkozhattam a Gyurival.[1]

Az „Ezeregy éjszaka" két kötetét Pesten hagyta annak idején, de majd írni fog, hogy előkeressék; így persze hosszabb időbe fog telni amíg eljutnak Bajára. Érdeklődött Tanár úr iránt és reméli, hogy alkalom fog adódni tán egyszer, amikor beszélhetnek egymással. Könyve a jövő héten fog megjelenni,[2] Gyurin kívül eddig csak Lenával[3] és Révicsekkel[4] találkoztam.

A „Don Quijote" kívánt kötete már megjött, nem tudom, hogy leküldjem-e póstán, vagy magammal hozzam-e a nyáron.

A magam munkája azóta nem haladt semmit. Most egy utazásra készülök,[5] de a politikai bonyodalmak következtében ez is bizonytalanná vált.

És Dantét olvasom;[6] de erről majd inkább szóban.

A Káldorkának eddig még nem írtam; majd tán holnap.

Kérem, ne haragudjon, hogy csak ily röviden írtam, de nekem nehezemre esik, komolyabb dolgot levélben közölni.

Maradtam igaz szeretettel tanítványa

Tolnai Károly

N.[ota B.[ene] Adja át kérem feleségének üdvözleteimet; remélem, hogy egészségiállapota azóta javult.

Az évszám: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4590/12.
Kézírás.
Címzés: Dr Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja. Bács-Bodrog megye, Ungarn.
Feladó: K. Tolnai, Wien IX. Alser Str. 32. II. bei Modern.

[1] A bécsi emigrációban élő Lukács Györgyre utal.
[2] Valószínűleg a Geschichte und Klassenbewusstsein. Studien über marxistische Dialektik. Berlin, 1923. (Kleine Revolutionäre Bibliothek. Bd. 9.) c. műről van szó. – Miután FL-t a Nyugat felkérte, hogy írjon Lukács 1920-ban megjelent Theorie des Romans c. kötetéről, (ld. 460/2. és 461/3.), feltehetőleg tudakozódott Lukács azóta megjelent műveiről. Lukácsnak ekkor cikkeken kívül az említett műig nem jelent meg kötetes munkája.
[3] Jelena Andrejevna Grabenko (1889–1930 után) orosz festő, aki 1914–1918 között Lukács György felesége volt. FL a Vasárnapi Körből ismerte. Ekkor Bécsben élt, utóbb hazatért Oroszországba.
[4] Valószínűleg a bécsi emigrációban élő Révai József.
[5] Tolnai Francia- és Spanyolországba utazott. Ld. 462. 476. és 485. sz.
[6] Ld. 461. sz.

460. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Baja, 1923. III. 22.

Kedves Barátom!

Én se makacsságból hallgattam![1] De valahogy egy pár levél megírása a rendes munka elkezdésével volt összekötve nálam, hogy érdemlegeset írhassak – s ez bizony állandóan halasztódott. Nekem a sok szobában ételtől, nem alvástól, elgyengüléstől valami beleütött a tüdőmbe, valami csúcshurut-féle (amit én eddig csak hírből ismertem s iszonnyal gondoltam rá) – most pedig, hogy kinyílt az idő, nem tudok itthon lenni, egész nap csak járni van kedvem, kinn lenni a szabadban. Közben a feleségem már annyira volt, hogy itt megcsinálják rajta azt a bizonyos műtétet, fölkészültünk rá, már be is vittem a kórházba minden szükséges fölszereléssel, de – szemben az előző vizsgálattal – ott kiderült, hogy momentán nincs szükség a beavatkozásra, ill.[etve] esetleg céltalan volna, még várni kell, talán elmúlik a dolog magától. –

Ma már aztán rászántam magam – nemcsak tegnap jött levelének hatása alatt, mert már tegnapelőtt elhatároztam volt –, hogy elkezdem az ülést az íróasztal előtt s így az első levél Önnek megy, amint eredetileg terveztem. (A mai nap még levélíró

és hivatalos ügyek elintézésére való — ha mindennel elkészülök, holnap már munka kezdődik.)

Lukács könyvéről[2] *bizonyosan írok,* de újra el kell olvasnom előbb, mert már rég olvastam. Elolvasása pedig nem oly kis dolog, még nekem se, aki pedig meglehetősen otthon vagyok ebben a gondolkodásban. Amennyire csak lehet, sietni fogok vele, mert most már szeretnék túl lenni rajta: előbb azonban a Lesznai Anna könyvéről[3] kell írnom. Ezt — ha nem zavarnak túlságosan (pedig alig van egy nyugodt órám!) egy-két nap alatt nyélbe ütöm, azután rögtön sorát kerítem a Lukács és Izsó cikknek (apropos: nem felejtette el visszaszerezni a fotografiákat?)[4]

Az Athenaeum? A fene ott enné meg! Nem hozta ki a könyvet[5] karácsonyra — de úgy látom, húsvétra se lesz belőle semmi. Pedig a revisiókat már rég megcsináltam s vissza is küldtem! Igazán nem tudom, mit akarnak — hogy gebbednének meg! Csak legalább küldenének elég pénzt — eddig összesen 20 ezer K[oroná]-t kaptam s ma már tele vagyok adóssággal. Legalább küldenének egyszerre 50—60 ezret, hogy tudnék vele mit kezdeni — meg hoznák már ki azt a szerencsétlen könyvet, hogy ne kellene vele többet gondolni.

Deussent már elolvastam: nemcsak a Vedanta-t, hanem a Gesc[ichte] der Phil[osophie] 6 kötetét is.[6]

Amit annak idején az anthologiákról írtam, úgy látszik félreértette: az Insel-féle Bibliotheca Mundi,[7] melyet említ, egész más valami. Ebben eddig mindössze 3 anth[ologia] jelent meg: hebraica, helvetica és hungarica. Én pedig *francia, angol, német* és *esetleg olasz* lírai anthologiára gondoltam (magyarra eredetileg nem is), amilyen a Bibliotheca Mundiban nincs és talán nem is lesz — de még ha lenne is, a magyar kiadás itthon kelendőbb lenne, mert olcsóbb s éppen azért gondoltam jó üzletnek, mert angol, francia, olasz könyvet ma nem lehet megfizetnünk, viszont vannak sokan, akiknek kellenek s megkapnák magyar kiadásban, még pedig legalább olyan jól összeállítva, mintha odakinn csinálták volna. Szóval én most is nagyon életrevalónak tartom ezt a dolgot s ha találnék rá kiadót, szívesen megcsinálnám, mert kevés és nekem kedves munkával pénzt is kereshetnék.

Nem volna kedve húsvétkor leruccanni?[8] Most már jár a hajó s azon élvezet az utazás (lefelé mindössze 8 óra). Feleségem elmegy vakációzni, úgy hogy jól elférnénk.

Szeretettel üdvözöljük mindketten

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 24. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 93–95.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: dr. Fülep Lajos ref. lelkész Baja.

[1] FL III. 21-én kapta kézhez Elek válaszát 457. sz. levelére, amely azonban nem maradt fenn.

[2] Lukács György: Die Theorie des Romans. Ein geschichtphilosophischer Versuch über die Formen der grossen Epik. Berlin, 1920. c. művéről van szó. FLnak a munka első, a Zeitschrift für Ästhetik und Allgemeine Kunstwissenschaft Bd. 1916. 225–390. különnyomata volt meg „Fülep Lajosnak üdvözlettel a szerző. 1917. 27/VII." dedikációval. A cikk nem jelent meg.

[3] A cikk Lesznai Anna lírája. („Az Eltévedt litániák" alkalmából.) címmel a Nyugat 1923. IX. 16-i 17–18. sz. 282–290. jelent meg.
[4] Ld. 400/5.
[5] A Magyar művészet c. kötetre utal. Ld. 400/4.
[6] Ld. 425/5. és 428/2. – Deussen, Paul: Allgemeine Geschichte der Philosophie c. 6 kötetes műve 1919–1920 élete végéig megvolt FL könyvtárában.
[7] Ld. 457/8. A lipcsei Insel-Verlag Bibliotheca Mundi c. sorozata 1920-tól kezdve jelent meg; antológiák és egyes szerzők művei alkották. A FL által említett antológiákon kívül 1920-ban a Ruszkij Parnassz c. gyűjtemény is megjelent.
[8] Ld. 457/10.

461. FÜLEP LAJOS – TOLNAI KÁROLYNAK

Baja, 1923. III. 22.

Kedves Károly,

hát bizony jó soká adott életjelt magáról,[1] már el nem tudtam képzelni, mi történt – elég baj, hogy nyavalyáskodott s az volt az ok.

Én se voltam jól eddig: ami még sohasem történt velem életemben, a tüdőm fájt (s még fáj is) már vagy két hónap óta. Úgy látszik, a sok szobalevegőtől, kevés alvástól, egyáltalán legyöngüléstől, valami jobboldali tüdőcsúcshurut féle ütött belém. Most, hogy megjött végre a jó idő, azzal próbálom kireparálni, hogy egész napokat elsétálok. (Látja, nem hiába mondtam én mindig magának, hogy az embernek nem szabad túlságba mennie, mert aztán mégis csak fizetnie kell a kierőszakolt többletért.)

A romantikáról szóló könyveket kár volt olyan sebbel-lobbal visszaküldeni, igazán ráértek volna még a nyárig s akár azután is.

Köszönöm, hogy szólt Gyurinak a Tausend u.[nd] e.[ine] Nacht miatt[2] – eddig ugyan még nem jött meg. A „Theorie des Romans"-ról[3] mostanában szándékozom írni a Nyugatba (mivel fölkértek rá), de előbb újra el kell olvasnom, mert már rég olvastam.

Hogy a Cervantest elküldje-e most vagy ne: teljesen arra bízom, ahogy magának *kényelmesebb*. Szükségem nincs rá momentán.

Hanem azt a jegyzéket, amit én adtam magamnak esetleg beszerzendő könyvekről, kérem, küldje vissza, mert már nem emlékszem, miket is írtam föl, azóta pedig egyetmást már megrendeltem s köztük esetleg olyat is, amit magának fölírtam, kétszer pedig kár volna megvenni valamit. Majd átnézem a listát s ami nem kell, törlöm és visszaküldöm.

Dantéról[4] való véleménye kialakulására nagyon kíváncsi vagyok, különösen, hogy találkozik-e az enyimmel.

Feleségem a maga elmenetele után rosszabbul volt, meg is akarták operálni – de aztán megint jobban lett s az operáció elmaradt. Most abban bízunk, hogy talán nem is lesz rá többet szükség.

Mikor indul útra?[5] Vagy még most is van akadály? Ne hagyjon egészen hírek nélkül!

Mindketten szeretettel üdvözöljük, édes apjának[6] kérem adja át tiszteletemet

Fülep Lajos

Firenze, Casa Buonarotti, Tolnay Károly hagyatéka. Megj.: Lackó Miklós: Fülep Lajos levelei Tolnay Károlyhoz. = Jelenkor, 1987. 11. sz. 1013.
Kézírás.
Címzés: Herrn Karl Tolnai Wien IX. Alser Str. 32. bei Modern.
Feladó: dr Fülep ref. lelkész Baja (Ungarn)

[1] Ld. 459. sz.
[2] Gyuri – Lukács György Ld. 459/2.
[3] Ld. 459/2. és 460/2.
[4] Ld. 459/6.
[5] Ld. 459/5.
[6] Tolnai Arnold, Tolnai Károly apja. 1910-ben vágújhelyi előnévvel magyar nemességet kapott. A Magyar Dohánykereskedelmi RT igazgatója, utóbb kormányfőtanácsos. Fiát kereskedelmi pályára szánta, s amikor ő művészettörténész akart lenni, felkereste FL-t, mint fia kedves tanárát s megkérdezte, elég tehetségesnek tartja-e a fiút. FL igenlő válaszára kijelentette, hogy akkor minden lehetőséget megad neki, hogy a legjobb képzésben legyen része.

462. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Bécs, [1923.] III. 30.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Nagyon köszönöm a levelét[1] és igazán végtelenül bánt, hogy már Ön is megbetegedett. Állítólag Káldorka is agyon-dolgozta magát és valami Bajor faluba kellett elutaznia pihenés végett. Így hát valami szégyenérzés fog el, ha arra gondolok, hogy holnapután utazom Párisba. Mert hát az örömet nem bírom ám elfojtani egészen.

Gyuri,[2] Lena[3] és Revicsek[4] tegnap meglátogattak, de egészen megfeledkeztem újból megkérdezni, hogy mi van az „Ezeregy-éjtszakával".[5]

Itt küldöm a kívánt cédulát és kérem, ha időközben eszébe jutott valami egyéb fontos könyv amire szüksége volna, akkor tessék azt is hozzáírni.

Most még az utazással kapcsolatban egyetmást el kell intéznem. Párisból majd bővebben írok – ha nem zavarom soraimmal. (Cím: Paris, 83, Rue Victor Hugo. Bois-Colombes. Mme Devienne)

Feleségének is, Önnek is jobbulást kívánok és kellemes ünnepeket.

Igaz híve és tanítványa

Tolnai Károly

A dátum évszáma: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4590/13.
Kézírás.
Címzés: Dr Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja Bács-Bodrog megye. Ungarn

Feladó: Tolnai, Wien, Alser Str. 32. II. bei Modern.

[1] Ld. 461. sz.
[2] Ld. 459/1.
[3] Ld. 459/3.
[4] Ld. 459/4.
[5] Tolnai 459. sz. levelében ír a FL által Lukács Györgynek kölcsönadott Ezeregy éjszakáról.

463. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Baja, 1923. IV. 6.

Kedves barátom

– köszönöm szíves értesítését a könyvről:[1] az átkot nem vonom vissza, sőt ráduplázok. Mert még nagyobb disznóság az Athenaeumtól, hogy ha megjelent a könyv, nekem nem küldött belőle. Ez már igazán mégis csak sok. Írtam egyébként Osvátnak,[2] hogy küldessen belőle vagy tíz példányt. Egyébként a lehető legrosszabbkor jött ki, az itteni könyves is mondja, hogy 3 év óta ilyen rossz időszakuk nem volt, mint a [...] [tud]tam én, hogy így lesz! Így van ez velem mi[ndig ...] még az a következménye is lehet, hogy [...] kurzus-lap rám mászik és elm[ond kommu]nistának, miegyébnek, akkor aztán jól nézek ki a gyülekezetem előtt. Nagyon kérem is, hogy ha a redakcióban lapokat nézegetve, lát valamit róla, legyen olyan jó, vágja ki és küldje el nekem. Úgy hallottam, a Pester Lloydban (legalább így mondták) jelent már meg róla recenzio-féle:[3] Ön nem látta s nem tudja, mikor volt? Önnek nincs kedve írni róla a Nyugatba v.[agy] Az Újságba?[4]

Csak pénzt kapnék legalább! Nagyon bajban vagyok. Zsuzsa ma vagy holnap jön meg Sárközből. Sajnálom, hogy Ön nem jött – de nem volna rá alkalom hamarosan? Tudja, hogy mi mindig *nagyon* örülnénk neki.

Szeretettel

Fülep

Legközelebb többet. Megyek temetni.

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 25. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 96–97.
Kézírás zárt levelezőlapon, a bélyeg kivágva, ezért a szöveg megcsonkult. Néhány helyen a feltételezhető értelem szerint kiegészítve.
Címzés: Nagys. Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.

[1] Elek Artúr itt említett levele nem maradt fenn: a Magyar művészet kötetről van szó. Ld. 400/4. ill. 460/5.
[2] A levél nem ismeretes.
[3] FL értesülése téves volt: A Pester Lloydban Alexander Bernát tollából később 1923. IV. 29-én jelent csak meg recenzió Ungarische Kunst címmel.
[4] A Magyar művészetről sem Az Újságban, sem a Nyugatban nem jelent meg rcenzió, Elek Artúr máshová sem írt róla. A Pesti Naplóban Szilágyi Géza ismertette a könyvet 1923. IV. 15-én.

464. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Bois-Colombes, [1923.] IV. 19.

Mélyen tisztelt Tanár Úr!

Bocsásson meg, hogy most írok először — tegnap volt éppen két hete, hogy megérkeztem ide — de a sok nézéstől az ember megfeledkezik minden egyébről.

Természetes, hogy ezalatt a rövid idő alatt elenyészően kevés dolgot láttam ahhoz képest, ami itt fel van halmozva; de valami áttekintés-félét — azt hiszem — nyertem. Kezdem avval, ami kiábrándító volt: és ez a 19. sz.[ázad]-beli francia festészet (nem az impresszionistákra gondolok, azoktól nem sokat vártam, hanem a Barbizoniakra és Delacroixra). Valahogy az az érzése az embernek, ha sokat látott belőlük, hogy csak relatív értékek, mérve az akademisták tökéletes ürességén: de mik a Barbizoniak a 17. sz.[ázad] hollandusaihoz képest, — akiknek egyenes folytatói — és mi a Delacroix a Rubens mellett? Tudom: igazságtalanság volna félreismerni az akarásuk tisztaságát; de itt a historia kérlelhetetlenségéről van szó; arról, hogy már a 30-as 40-es években valami egészen jelentős dolog képzőművészetben nem volt lehetséges. Daumier az egyetlen kivétel. És a kérdés itt az, hogy vajjon miért és hogy miben különbözik az „új tájkép" a Hollandustól, miben a Delacroix romantikája a Rubensétől? A természethűség nagyobb lett amazoknál, a színek tüze emennél: mindazonáltal absztraktabbak. Ott, a 17. sz.[ázad]-ban, egy mindent átfogó tudat és életérzés volt adva: a természet nekik a nagy „mozdulatlan" otthona minden életnek, és ha az élet mégannyira zajos és sürgő is (jellemző, hogy úgy egészen ritkán festették): a végtelen térnek csöndjét nem zavarja ez. Az ő tájképeik *mindig* népesek, nekik a természet és élet együtt van adva, mint magától-értetődő egység. A barbizoniak fedezik fel a magányos „természetet", amely „kívül fekszik"; nem az élet természetes adott foglalatja, hanem valami külön, valami távoli és a viszonyuk hozzá a *szentimentális* vágyódás és merengés, egy elfeledett és általuk újra-megtalált értékhez: de a Hollandusok magától-értetődő benne-levésük elveszett. Ahogy a Corot a van Goyenhez — úgy a Millet a Brouwerhez: a Millet parasztjait az egyszerűség mintaképeivé teszi; de jól érezni, hogy ezek a leegyszerűsített kontúrok, ezek a szimplán kirajzolódó szilhouettek és ezek a Chardinien világos színek: nem a behatolásból, nem a „paraszt-világ" újra-teremtéséből, hanem csak szentimentális monumentalizá[lá]sából erednek. Nem a paraszti-természet objectivitása — amit a Bruegel a pukkadásig kompakt masszáival állított elő, — hanem csak egy subjektiv aspektus képmásai. És noha ők a szépet, az „egyszerű természetben" fedezték fel újra: mégis, a hollandusok eleve adott megszépítő egysége elveszett. A Rousseau lombjának zöldje Ruysdaelon mérve „kiesik" a képegységből és a Corot ezüstös ködje hideg és ízetlen ama süppedően puha tónus mellett amelyet a 30-as évek hollandusai mutatnak. És a Delacroixval is így van: ő *akarta* a romantikát, — akkor, amikor az eleven élet profánná vált már, — ő *akarta* a színek pompáját és a szenvedélyek tüzét — egy korban, amikor az élet maga nem tudott nyújtani többé fejedelmi ünnepségeket mint a 16 sz.[ázad] Velencéjében vagy a 17. sz[ázad] Antverpenjében és amikor már nem lobogott a heroikus ideálért való láng — amikor mindez legfeljebb a színpadon volt még megtalálha-

tó: neki meg kellett teremteni a művészetének előfeltételeit, – Tizian és Rubens az életből kapták mindezt. És ezért oly absztrakt a Delacroix: néha igazán olyan mint a színpadi dekoráció. A nagy képei a Louvre-ban tisztára históriai dokumentumok: csak a skizzei között vannak igazán szépek. (Az kétségtelen, hogy nagy tehetség volt, de rossz korban született). – És nem hiszem, hogy subjectiv előítéletből ered ez értékelés: a samosi Juno, a Michelangelo „Rabszolgái", a Rembrandtok, a Notre Dame tere és Sainte-Chapelle üvegképei, a Musée Cluny gobelinjei, a Parthenon fríz töredéke és még sok-sok minden ma is ugyanolyan szenzációs annak aki először látja: itt az objektív értékben van nyilván a baj.

De most semmit nem írtam a nagy benyomásokról. Ha nem untatom, majd a következő levélben. Remélem, hogy egészségügyi állapota javult azóta és kérem, ha nem fárasztja és van egy kevés ideje, hogy írjon, ha csak egy sort is. (A könyvcédulát sem kaptam még meg.)[1]

Igaz szeretettel tanítvány

Tolnai Károly

Cím: Bois-Colombes, Rue Victor Hugo 83. Mme Devienne.

A dátum évszáma: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4590/14.
Kézírás.
Címzés: Dr Fülep Lajos református lelkész úrnak Baja. Becs-Bodrog megye. Hongrie.
Feladó: Tolnai. Bois-Colombes. Rue Victor Hugo 83.

[1] FL 461. sz. levelében ír a Tolnainak átadott beszerzendő könyvek jegyzékét tartalmazó céduláról.

465. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1923. V. 2.

Főtiszteletű Püspök Úr!

A Kormányzó úr Őfőméltósága délvidéki útja alkalmával meglátogatta Baja városát is április hó 27-én.[1] Engem, mint a ref.[ormátus] egyház képviselőjét meghívtak a fogadtatást előkészítő értekezletre a bajai városházára, ahol meg is jelentem, – mégis tudtom és hírem nélkül (erről az értekezleten nem lévén szó) úgy intézkedtek, hogy a kísérő menet 8. számú kocsijában foglaljon helyet a rom.[ai] kath.[olikus] plébános,[2] a 19. számúban pedig a ref.[ormátus] lelkész s a 20-ikban az evang.[elikus] lelkész,[3] akik a meghívott vendégek (egyházak, hivatalok, iskolák, intézetek, egyesületek stb.) közt a *legutolsók* lettek volna; továbbá szintén tudtom és hírem nélkül úgy, hogy az összes bajai egyházak nevében a rom.[ai] kath.[olikus] plébános – akit részünkről erre senki sem hatalmazott meg – üdvözölje a Kormányzó urat. Én mindenről a nekem küldött kész programmból[4] s a helybeli lapokból értesültem 26-án délután;[5] 27-én reggel 9 órakor a meghívót és jegyeket visszaküldtem a város részéről a rendezéssel megbízott főjegyzőnek,[6] megírván, hogy ilyen körülmények közt

nem jelenek meg. A rendezőség nem intézkedett, noha a Kormányzó úr csak d.u. 2 órakor volt a városba érkezendő, tehát idő volt rá bőven. Így aztán a fogadtatáson én nem vettem részt, valamint evang.[elikus] kollégám sem. Kénytelen voltam ekként cselekedni, mert Baján rendszerrel állunk szemben: ez már a harmadik hasonló eset 2 éven belül (az első kettő még elődöm idején történt). Ebben a tárgyban a ref.[ormátus] egyháztanács április hó 29-én fölháborodásának kifejezése mellett egyhangúlag a csatolt határozatot hozta,[7] melyet az egyháztanács nevében azon tiszteletteljes kéréssel küldök meg, kegyeskedjék *haladéktalanul* informálni a dologról magát a Kormányzó urat, hogy őt tévesen máshonnan másként ne informálják, hamis színben tüntetve föl a ref.[ormátus] egyházat.

Megjegyzem, hogy az ügy Baján még nincs befejezve. Úgy látszik, terrorizálni akarnak, mert tegnapelőtt a bajai városi főispán[8] hívatott (az evang.[elikus] lelkészt is), ma pedig az államrendőrség vezetője[9] rendőrt küldött hozzám (s az evang.[elikus] lelkészhez, — hogy ekkor és ekkor jelenjünk meg hivatalában, különben idézést kapunk! Hát ez már igazán hallatlan és tűrhetetlen! Természetesen se a főispánhoz, se a rendőrfőtanácsoshoz nem mentünk el, hanem megvárjuk, hogy megidézzenek bennünket. (Talán az eperjesi idők vannak visszatérőben?)[10] Ha csakugyan megteszik, azonnal közlöm Főtisztelendőségeddel, előre kérve, hogy személyes tekintélyének s az egyház tekintélyének egész súlyával lépjen föl ezen erőszakoskodás ellen. Én mint eddig, úgy ezután se engedek egy jotát se egyházam jogaiból és becsületéből, de szükség, hogy az egész egyetemes egyház támogasson. Meg vagyok róla győződve, hogy ha energikusan lépünk föl, jövőben nem történik hasonló dolog.

Az esperes úr[11] által számunkra javasolt 150 ezer K.[orona] segély helyett csak 60 ezret kaptunk — nem tudom eléggé Főtiszteletűséged gondjaiba ajánlani ezt a nehezen küzdő, de végtelenül fontos és nagyrahivatott egyházat.

A legmélyebb tisztelettel

Dr Fülep Lajos
ref.[ormátus] lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1182/1923. Elhelyezve: 2346/1923. Bajai ikt. sz. 34/1923. Kézírás.

[1] A Horthy Miklós kormányzó 1923. IV. 28-i bajai látogatásával kapcsolatos incidens nyomán Ravasz László püspök 1923. V. 3-i kelettel levelet kapott Bartha Richárdtól, a kormányzói kabinetiroda főnökétől, amelyben magyarázatot kér arra, miért csak a katolikus plébános és a zsidó rabbi jelent meg a kormányzó fogadtatásán a helybeli papság részéről s miért maradt távol a református lelkész. Ravasz V. 7-i válaszában közölte a kabinetirodával, hogy ő a bajai presbitérium hozzá eljuttatott jegyzőkönyvi kivonatából már korábban értesült a történtekről, s az ügy kivizsgálását gróf Ráday Gedeonra, a solti egyházmegye főgondnokára bízta. (Ráday egyébként 1921 áprilistól decemberig az 1923-ban is kormányon lévő Bethlen István-kabinet belügyminisztere volt, 1923-ban pedig Egységes párti képviselő, mint korábban az éppen fungáló belügyminiszter, Rakovszky Iván is.) Ravasz püspök válaszában ígéretet tett arra, hogy a vizsgálat végeztével jelenteni fogja az eredményt. Levele meglehetősen óvatos, sőt elzárkózó FL-ról szólva, aki a történtekben „állítólag" ismétlődő magatartást vélt felfedezni Baja városa részéről, sőt kijelenti: „Hogy a lelkész magatartásában mennyi volt a túlbuzgóság, vagy a tapintat hiánya, most megállapítani nem tudom, de

amennyiben ilyesmi előfordult, módom lesz reá ezért komoly feddésben részesíteni." (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1182/1923., elhelyezve: 2346/1923.)

Ugyanezen az iktatószámon található Ravasz László ugyancsak V. 7-én kelt Ráday Gedeonnak szóló felkérése a vizsgálat elvégzésére, valamint az a FL-nak szóló levele is (466. sz.), amelyben egyebek mellett azt írja, hogy a meghívás sértő volta ellenére el kellett volna mennie a főispánhoz, amikor magához rendelte. FL erre a levélre V. 16-án válaszolt. (468. sz.)

FL természetesen értesítette a történtekről közvetlen felettesét, Kerecsényi Zoltán solti egyházmegyei esperest is, aki V. 15-i kelettel reagált a tudósításra. Dicsérő elismerését fejezi ki a lelkész és a bajai presbitérium „határozott, egyenes és gerinces eljárásáért", amelynek a jövőt illetően meglesznek az üdvös következményei. (467. sz.)

A kabinetiroda helyettes főnöke, Uray István V. 21-én „Bizalmas! Saját kezébe!" jelzésű válaszában nyugtázza Ravasz László V. 7-i levelét és a következő mondattal, elhárítva magáról a felelősséget a történtek miatt, szinte tálcán kínálja az egyháznak a panasztétel indoklását: „Engedje meg Méltóságod ez alkalomból még annak közlését, hogy midőn a bajai főispánnal az Ő Főméltósága ottani látogatásával kapcsolatos intézkedéseket megbeszéltem, nyomatékosan hangsúlyoztam, hogy a keresztény egyházak *együttes* fogadtatásának és ezek nevében a római katolikus plébános által mondandó üdvözlő beszédnek csak akkor lehet helye, ha ebben a keresztény egyházak megállapodásra jutottak." (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1182/1923. Elhelyezve: 2346/1923.)

Minthogy a Ráday Gedeon-vezette vizsgálat FL magyarázatát helyesnek és indokoltnak találta, Ravasz László VI. 23-i kelettel a belügyminiszterhez. Rakovszky Iványhoz fordult s FL jelentéseinek gondolatmenetét és érvelését követve panaszt tett, s elégtételt kért a református egyháznak, VI. 26-án pedig arra kérte Ráday Gedeont, sürgesse a panasz elintézését, ne engedje halogatni vagy elhallgatni az ügyet. Ugyancsak VI. 26-án a Rakovszky Iván belügyminiszterhez írt levélhez hasonló tartalmú részletes jelentést küldött a kabinetirodának is. Fülep Lajosnak VI. 29-én írt hivatalos levelében pedig kijelenti: „a becsatolt adatok alapján eddigi magatartásukat helyesnek és kötelességszerűnek tartom, a nagytiszteletű esperes úr elismeréséhez a magam részéről is hozzájárulok." (473. sz.)

Rakovszky belügyminiszter VIII. 25-én válaszolt, levelét a Dunamelléki Ref. Egyházkerületnek címezte. Elismerte benne a rendezőbizottság intézkedéseinek helytelenségét és sajnálkozását fejezte ki miattuk. Egyúttal utalt arra, hogy mivel a bajai városi főispánt, Krúdy Ferencet időközben felmentették állásából, további intézkedésre nincs szükség. (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 2346/1923.)

Az ügy a sajtó útján természetesen nyilvánosságra került. A Kálvinista Szemlében már 1923. V. 12-én (180.) megjelent egy „A bajai reformátusok és a kormányzó látogatása" c. cikk, szerző nélkül, „Beküldetett" megjelöléssel, amely ismerteti a bajai presbitérium határozatát a Horthy-látogatás esete után, szól a két korábbi sérelemről is, amikor a nemzeti hadsereg bevonulásakor és Horthy Miklós első bajai látogatása idején a város vezetősége egyáltalán nem hívta meg a református egyházat az ünnepségre, s közli, hogy megbízták Czérnay Imre presbitert, a bajai törvényhatósági bizottság tagját, hogy a bizottság legközelebbi ülésén tegye szóvá az esetet és kérjen elégtételt a református egyháznak.

A bajai Független Magyarság című napilap júniusi és júliusi számaiban egymást követték a főispán távollétéről, érkezésének várható időpontjáról, majd elmaradásáról szóló cikkek, de ennek okáról hallgattak a híradások. Amíg a főispán sorsa bizonytalan volt, nyilvánvalóan óvatosan kezelték az információkat. VII. 21-én jelenti a lap, hogy „Krúdy Ferenc főispán városunkba érkezett", (3.) VII. 25-én pedig „Krúdy főispánt felmentették állásából." (1.) A felmentés okát azonban sem ebben, sem „A főispánválság" c. másnapi tudósításban nem közlik (2.), azt csak a VII. 28-i „A reformált egyházak papjait ért sérelem a közgyűlés előtt" című cikkből. (2.) tudhatta meg a bajai olvasóközönség.

Az incidensbe tehát belebukott a város legmagasabb rangú vezetője, az ügy azonban még nem ért véget. Noha Rakovszky belügyminiszter a Dunamelléki egyházkerület előtt kifejezte sajnálkozását, a bajai helyi vezetés nem szánta el magát arra, hogy megkövesse a sértett egyházközséget.

Egy hónap múlva, IX. 25-én Petri Pál, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium államtitkára

levelet írt Ravasz Lászlónak, amelyben – meglehetősen pongyola fogalmazásban – s mintegy mellékesen utal arra, hogy „Úgy emlékszem, hogy említést tettél nekem arról a sérelem-féléről, amely Baján a protestánsokat érte..." A továbbiakban elmondja, hogy amikor szóvá tették a plébános és a református lelkész közötti sértő megkülönböztetést a kocsirendben való elhelyezésüknél, Krúdy főispán védekezésében azzal érvelt, hogy a plébános nem mint pap, hanem mint pápai kamarás került a 9. helyre, valamint azért, mert idegenek is voltak jelen, akikkel ő „inkább tudott beszélni." Ezután tér rá Petri a levél lényegére, hogy t.i. elterjedt a hír, miszerint a bajai városi közgyűlésen interpellálni kívánnak a polgármesternél, Vojnics Ferencnél, akinek erre adott esetben válaszolnia kell. Balku Gyula megyei, most már megyei és városi főispán kérésére hivatkozva arra kéri Ravaszt, hogy az ügy jelentéktelen volta miatt a lelkész, azaz FL hasson oda, hogy erre ne kerüljön sor. Ezután fenyegetésre fordítja a szót: „Annyival is inkább jobb volna ez, mert akkor azt hiszem viszont, hogy a lelkész is ki volna téve a támadásoknak.

E lelkészt, azaz Dr. Fülöp [!] Lajost ugyanis a szélsőséges Károlyi-féle irányzat hívének, sőt szabadgondolkozónak tartják, azt mondják, hogy a Nyugatban dolgozott állandóan, a forradalom alatt egyetemi tanszéket nyert és ezen állásában állítólag a kommun alatt is megmaradt.

Ómaga is hangoztatta, hogy a háború utáni időkben Rómában tartózkodott és ott politikai missziót teljesített. Kétízben nősült, első felesége, kitől időközben elvált, Erdős Renée írónő volt." (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 109/1923. Elhelyezve: 2346/1923.)

Ravasz László X. 8-án válaszolt Petri Pál államtitkárnak s elküldte neki másolatban az ügy aktáit. Kijelentette, hogy bár a belügyminiszter sajnálkozását tudomásul vette, elvárta volna, hogy az újonnan kinevezett bajai főispán is kijelentse valahol, miszerint helyteleníti és sajnálja elődje eljárását. Mivel ezt nem tette meg, ő, mármint Ravasz elküldi a belügyminiszter levelét a bajai egyházközségnek s felhatalmazza arra, hogy a tartalmát nyilvánosságra hozza.

E levélben Krúdy volt főispán védekezésére is reflektál a püspök: visszautasítja a plébános preferálására vonatkozó érveket. A papok nem magánszemélyként voltak jelen, hanem egyházuk képviseletében, s egyébként FL is tökéletesen beszél legalább négy európai nyelven. FL politikai múltjára és a magánéletével kapcsolatos vádakra a következő választ adja: „Én ebben az ügyben nem keresem azt, hogy Filep [!] Lajosnak milyen volt a viselkedése a Károlyi-kormány alatt. Én Őt elődömtől, [Petri Pál apjától, Petri Elek püspöktől!] mint egyik lelkészemet vettem át, akinek a forradalom alatti viselkedése épp így megvizsgálva és igazolva volt, mint bárki másé a Dunamelléki egyházkerületben. Jelen esetben a sérelem nem az Ő személyét érte, hanem az egyházat. Az pedig kétségtelen, hogy az egyházat Ő jog- és kötelességszerűen képviselte. Ha valakinek kifogása van Filep Lajos ellen, múltjára való hivatkozással, álljon elő és érvényesítse azokat, ha tudja, ott ahol annak helye van, de a református egyház hivatalos képviselőjét semmiféle hatóság ne bántsa meg, ha pedig megbántotta, adjon elégtételt." Végül közli, hogy kérni fogja a bajai presbitériumot, tekintse az ügyet a maga részéről lezártnak, de még egyszer hangsúlyozza: „Az új főispán azzal támogathatja [ezt] a legjobban, ha a maga részéről is kifejezi a presbitérium elnöksége előtt azt, amit a belügyminiszter úr erős szavakkal és engem megnyugtatóan kinyilvánítani kegyes volt, t.i. hogy az eljárást helyteleníti és fölötte sajnálkozását fejezi ki." (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 2346/1923.)

A kormányzólátogatás okozta incidens gyökeres változást hozott FL és Ravasz László kapcsolatában is. Valószínűleg a 470. sz. levél rendreutasító hangjának hatására történt, hogy míg korábban a püspöknek szóló hivatalos jelentés mellett, vele egyidejűleg FL nem egyszer bizalmas, baráti hangú tudósítást is küldött Ravasz Lászlónak, erre később csak ritkán került sor s akkor is észrevehetően tartózkodóvá vált leveleinek hangja.

[1] Ld. még 466–471., 473–474. sz.

[2] Gonczlik Kálmán

[3] Imreh Sámuel

[4] A program a 1182/1923. sz. alatti iratok között van.

[5] A Független Magyarság c. bajai lap 1923. IV. 27-i számában (2.) a Horthy Miklós kormányzó Baján c. cikk közli a fogadtatás programját. Eszerint „Először a helyőrségi tisztek küldöttsége, utána Bács megye törvényhatósága tiszteleg Szabovlyevics alispán vezetésével, majd az összes egyházfők

(minden felekezet egyszerre) akik nevében Gonczlik mond beszédet." – A lap IV. 28-i száma „A kormányzó megérkezése. A kocsirend" című cikke közli a sérelmezett sorrendet. (2–3.)

[6] Dr. Kocsis János

[7] Kivonat a bajai ref. egyháztanács 1923. ápr. 23-án tartott ülésének jegyzőkönyvi határozatából. Gépelt és FL által hitelesített példánya a 2346/1923. sz. csomóban van.

[8] Krúdy Ferenc

[9] Dr. Trenka Kálmán

[10] Utalás az 1687-ben Eperjesen tartott vésztörvényszékre, ahol Caraffa Thököly híveinek megfélemlítésére és kiirtására 24 ártatlan – többnyire protestáns – embert kivégeztetett.

[11] Kerecsényi Zoltán

466. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1923. V. 7.

Tisztelendő Lelkész Úr!

34/1923. számú jelentését[1] sajnálattal vettem, miután időközben a kabinet irodától is felvilágosítást kértek az incidensre vonatkozólag, felkértem Ráday Gedeon solti egyházmegyei gondnok urat, hogy az ügyet megvizsgálni és arról a kerületi elnökségnek jelentést tenni szíveskedjék. Magam részéről a kabinetiroda útján felküldött jelentésemben hangsúlyoztam, hogy mint kerületem minden hivatalosa és híve, úgy a bajai egyházközség lelkésze és presbyteriuma a legnagyobb tisztelettel viseltetik az államfő magas személye és közjogi méltósága iránt. Viszont hivatali kötelességem egyházam tekintélyét a törvényszabta módon minden körülmények között megvédeni, különösképpen a Kormányzó Úr Ő Főméltóságának személyével kapcsolatban, miután Ő is ehhez az egyházhoz tartozik és annak célzatos vagy véletlen mellőzése, az Ő személyét is érinti. Kérem szíveskedjék az egyházmegyei gondnok Őnagyméltóságának az esetleg kívánt kiegészítő jelentést megtenni.

Egyben kérem figyelemmel lenni a következő szempontokra: megállapítandó, hogy a 8. kocsitól a 18. kocsiig mely hatóságok testülete helyeztetett el. Nem minősíthető-e az itt elhelyezett küldöttség sora a katholikus egyház kiegészítő részének. Másodszor, nem mulasztotta-e el Tisztelendő Lelkész Úr április 27-én délelőtt megtett tiltakozását írásban, vagy tanúk által igazolható tartalommal küldeni át a rendezőséghez. Harmadszor, tett-e Tisztelendő Lelkész Úr tiltakozásában olyan kijelentést, hogy a vett sérelem ügyében a felelősséget magáról elhárítja. Negyedszer: elvileg sérelmet nem jelent az, hogyha az összes felekezetek egy egyénnek vezetése alatt tisztelegnek, de ennek elhatározása, valamint annak megállapítása, hogy ki vezesse a küldöttséget az érdekelt egyházak képviselőinek kölcsönös megegyezése alapján történhetik meg.

Ha a Főispán Úr,[2] Tisztelendő Urat magához kérette, illő formák között nézetem szerint Tisztelendő Úrnak már azért is meg kellett volna ott jelennie, hogy tiltakozását élő szóval kifejezze. Végül amennyiben az államrendőrség részéről idézést kapna, vagy bántó formák között hivattatnék, erről azonnal tegyen nekem jelentést.

Egyházam méltóságát hivatali tisztemből kifolyólag kötelességszerűen a legerélyesebben meg fogom védeni, de egyben figyelmeztetem Tisztelendő Urat arra, hogy ezekben a kérdésekben régi jó tanács legyen irányadó suaviter in modo, fortiter in re.

Szíves üdvözlettel

[Ravasz László]
püspök

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1182/1923. Elhelyezve: U.o. 2346/1923.
Gépelt másodpéldány aláírás nélkül.
Bajára írt levél.

[1] Ld. a 465. sz. levelet és jegyzetet.
[2] Krúdy Ferenc bajai városi főispán.

467. KERECSÉNYI ZOLTÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Dab, 1923. V. 15.

Tisztelendő H.[elyettes] Lelkész Úr! Kedves Uram Öcsém!

Mindenek előtt kedves kötelességemnek érzem dicsérő elismerésemnek kifejezést adni úgy Önnek, mint a bajai ref.[ormátus] egyház presbyteriumának azon határozott, egyenes és gerinces eljárásukért, amellyel a bajai városi előljáróság részéről, ref.[ormátus] egyházunkat ért sérelmes megbántás ügyében annyi méltósággal képviselték bajai egyházunkat.[1] Hiszem, hogy a régi gyengeséget felváltó és erőt mutató, meg nem alkuvó határozott maguktartásának a jövendőt illetőleg meglesznek üdvös következményei, ref.[ormátus] egyházunk illő megbecsültetésében és tiszteletében.

Tudomásul vettem a presbyterium azon határozatát is, mellyel özv. Széles Áronné úrnővel szemben, a lelkészlakás tisztességének megóvása érdekében kellő eréllyel felléptek. Reménylem, hogy ennek is meglesz a kívánt hatása, amelyet múlhatatlanul elvárunk és megkövetelnünk kell.

Ami a lelkészi konvenciós földeknek a kegyév tartama alatti megosztását illeti, a múltkori levelemben adott direktivát most is fenn kell tartanom. Ennek helyes, vagy helytelen voltát vita tárgyává tenni nem kívánom, mivel régi egyh.[áz]kerül.[eti] határozatokon alapul, s ez a szokásos eljárás van használatban ma is. Tudom, hogy ez nem minden igényeket elégít ki; maga a kerület is érzi, hogy ez a kérdés újabb rendezésre szorul; adott is megbízást Nagy Ferenc esperes úrnak az előmunkálatok megindítására, de az ügy még tető alá nem került. Régi világnak maradéka ez, amikor még a nyomásos gazdálkodás, az u.n. hármas kalkatúra divatozott, melyben a földek 1/3-a őszivel, 1/3-a tavaszival volt elvetve, 1/3-a pedig ugaron maradt. Sok régi díjlevélben, a földek használatát illetőleg, ez a korlátozás még ma is benn van.

Tisztelendőségednek egy tévedésére azonban rá kell mutatnom. Az apríl 24-től kezdődő év nem gazdasági, – hanem u.n. egyházi év; a gazdasági év szeptember 1-től, vagy október 1-től (régebben szentmihály naptól) kezdődik. A régi kerül.[eti]

határozat is azért adta meg az özvegyeknek az 1/3 rész őszi vetés használatát, mivel másként a kegyévnek, a gazdasági évbe benyúló 7 vagy 8 hónapos idejére a földjavadalomtól teljesen elesnének.

Méltóztassék tehát ebben megnyugodni s ha az özvegy lelkészné úrnőnek kifogása nincs ellene, a gyakorlatban ezt akképpen megoldani, hogy a folyó év őszén kezdődő gazdasági év földhaszonbérének 1/3 része illesse az özvegyet. Így azután annak se lesz semmi akadálya, hogy Uram Öcsém az összes földilletményt már most több vagy kevesebb évekre haszonbérbe kiadja.

A konvenciós ölfa járandóság kérdése azonban más elbírálás alá esik. Az a 6 öl failletmény egy teljes esztendőre jár, amelyet részekre is könnyű osztani, vagyis minden hónapra egy fél öl esik ebből. Itt csak azt a kérdést kell világosságra hozni, hogy Széles Áron illetménye hogyan nyert kielégítést addig. Ha t.i. az ő fizetését minden konvencionális deputátumokat illetőleg, szentgyörgy naptól – szentgyörgynapig terjedő egy-egy évre számította és adta ki az egyház, akkor az özvegynek f.[olyó] év ápril[is] 24-től, 1924 ápril[is] 24-ig jár 6 teljes öl fa.

Mivel azonban az egyháznak egy része az 1900-as évek elején tisztviselőinek fizetését a polgári év szerint kezdte kiszolgáltatni, oly módon, hogy a kezdő évben december 31-ig csak az illetmények 2/3 részét adták ki; ha Baja is így járt volna el: akkor 1923. január 1—december 31-ig illeti a 6 öl fa; 1924. január 1-től ápril[is] 24-ig pedig 2 öl. Fontos tehát, hogy ez a kérdés tisztába hozattassék; mert ha a díjlevélnek még egyéb naturáléi is volnának, ezek is ennek a nyomán igazodnak.

Ezzel kapcsolatban azután Tisztelendőségedet is arra hívom fel, hogy ha majd lelkészi illetményeinek teljes birtokába lép, a presbyteri gyűlés jegyzőkönyvében tessék azt is leszögezni, hogy a díjlevélben biztosított fizetésének kiszolgáltatása (a földeket nem értve ide) az egyházi, vagy a polgári év szerint fog-e történni. Ez a határozottság sok félreértésnek és vitának veszi az elejét.

Kiváló tisztelettel

Kerecsényi
esperes.

A bajai áll.[ami] tanképző int.[ézet] igazgatóságának értesítését idecsatolva felkérem és megbízom Tisztelendő Dr Fülep Lajos ref.[ormátus] lelkész urat, hogy a jelzett vizsgákon az esperes képviseletében eljárni szíveskedjék.

Kerecsényi
esperes

MTAK Kézirattár Ms 4587/346.
Kézírás, a papíron bélyegzővel ütött felzet: Solti ref. egyházmegye Esperesi Hivatala.
Rajta: Dab, 158/1923. szám. Hátán körpecsét.
Bajára írt levél.

[1] Ld. a 465. sz. levelet és jegyzetét.

[2] A bajai presbitériumi gyűlés 1923. IV. 29-i jegyzőkönyvének 10. pontja a következőket tartalmazza erről: Lelkész felemlíti, hogy a lelkészlak özv. Széles Áronné úrnő által lakott részében olyan dolgok történnek, amelyek a paplak decorumával össze nem egyeztethetők, így különösen újabban az, hogy színésznők naponta odajárnak énekpróbára, ami a hívekben, sőt idegenekben is megütközést és botránkozást támaszt. (Idézi: Dobai 31.)

468. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1923. V. 16.

Kedves Barátom!

F[olyó] hó 7-én kelt hivatalos leveledre[1] a kormányzó-fogadtatás tárgyában némi késéssel válaszolok. Néhány hete nem vagyok egészen egészséges és nehezemre esik az írás.

Óvatosan tartózkodó és rideg válaszod fájdalmas meglepetés volt számomra. Nem kell „beleolvasnom" a sorokba, nyilván kifejeződik bennük a gyanú, hogy nézeted szerint másként is lehetett volna cselekednem s talán helyesebb is lett volna. Ebből arra következtetek, hogy a presb.[iteriumi] határozatot és kimerítőn tájékoztató levelem nem méltattad kellő figyelemre, mert különben nem tennél föl olyan kérdéseket, melyekre már ott a felelet és egész más lelkülettel írtál volna. Ezekután nem nagyon bízhatom hozzá, hogy jelen levelem több figyelemre talál – de rajtam ne múljék, megteszem, ami ma tőlem telik, az eset megvilágosítására.

Első kérdésed szerint „megállapítandó, hogy a 8. kocsitól a 19. kocsiig mely hatóságok testülete helyeztetett el. Nem minősíthető-e az itt elhelyezett küldöttség sora a kath.[olikus] egyház kiegészítő részének?" Nyilvánvaló a presb.[iteriumi] határozatból és levelemből, hogy *nem:* mindenütt egyes számban van szó a róm.[ai] hath.[olikus] egyház képviselőjéről, a plébánosról. Ha közvetlenül előttem mind a kath.[olikus] egyház képviselete lett volna, egy szót se szóltam volna. De a menetben a plébános *egyedül* képviselte a kath.[olikus] egyházat – közte és köztem pedig szerepeltek: gimnáz.[ium] igazgatója, tanfelügyelő, pénzügyigazgatóság, törvényszék, jár.[ás]bíróság stb. sőt négy-öt hellyel *előttem* két kocsiban a *sajtó képviselői* (bajai sajtó!). Másodszor: átvételi elismervény ellenében átadott levélben tiltakoztam a dolog ellen a következő szöveggel: „A fogadtatáson, melyen ilyen különbség tétetik a rom.[ai] kath.[olikus] plébános és a ref.[ormátus] lelkész között, nem vehetek részt, nem a magam csekély személyére való tekintetből, amely nem számít, hanem az egyházra való tekintetből, amelyet képviselek s amelynek decorumára ügyelnem elemi kötelességem – ezért mellékelten tisztelettel visszajuttatom a nekem küldött jegyeket és meghívót." Felelősség-áthárításról én nem írtam és pedig szándékkal, egyrészt, mert abszurdnak és komikusnak tartom, hogy felnőtt és felelős állásban lévő embereket figyelmeztetni kelljen rá, másrészt, mert a kicsikarásnak leghalványabb árnyékát is el akartam hárítani magamról és egyházamról. T.i. egyszer s mindenkorra el kellett intéződnie, hogy ezek az emberek mit akarnak. Harmadszor: persze, hogy elvileg nem jelent sérelmet, ha az összes felekezetek nevében egy pap beszél, föltéve, ha ez – mint írod – „az érdekelt egyházak képviselőinek kölcsönös megegyezése alapján történt." Ámde erről szó sem volt! S ezért nem értem, hogy' teheted ezt a tisztázandó pontok közé, mikor a presb.[iteriumi] határozatban benne van, hogy a város előljárósága „az üdvözlések közé az összes bajai egyházak nevében való szólásra a rom[ai] kath.[olikus] plébánost jelölte ki *a ref.[ormátus] lelkész tudta és megkérdezése nélkül.*" Végül, ami a főispán hívását és azt illeti, hogy ha az „illő formák között" történt, el kellett volna menni a „tiltakozás" kedvéért is – csak ennyit:

nem történt illő formák közt, legalább is szerintem, az egész presbiterium és felekezeti különbség nélkül mindazon bajaiak nézete szerint, akiknek tudomásuk van róla, sőt a *sértés tetézését* látja benne mindenki. A főispáni titkártól (tehát nem magától a főispántól) kaptam a következő levelet: „Krúdy Ferenc főispán úr megbízásából felkérem, hogy ma, azaz f.[olyó] hó 28-án délután fél öt órakor szíveskedjék a főispáni hivatalba felfáradni." Szerintem kevésbbé [!] „illő formák között" már nem is lehet eljárni. Megjegyzem, ha a főispán maga írt volna, el akkor se mentem volna, de válaszoltam volna, tudtára adván, hogy szívesen látom hivatalomban; azokután, hogy oly gyalázatosan megsértették egyházamat, elvárhatom, hogy én hozzám jöjjenek, ne pedig engem idézgessenek; valóban kínos, hogy ebben igazolnom kell magam püspököm előtt. Ami pedig az „élő szóval" való tiltakozást illeti: hát abból már éppen elég volt, mert céltalan is volt! *Ez már megtörtént kétszer!* Olvashatod a presb.[iteriumi] határozatban, hogy két éven belül ez már a *harmadik eset*, amikor a ref.[ormátus] egyházat Baján így megbántják: akkor, igenis megtörtént az élőszóval való tiltakozás, de az ilyesminek semmi értelme sincsen. Az egyházat a nagy nyilvánosság előtt bántották meg, tessék a nyilvánosság előtt reparálni! (Közgyűlésen! Mint városi biz.[ottsági] tag én is ott leszek.)

Ezzel a kis, ostoba üggyel kapcsolatban rengeteget kellene írnom, mert rengeteg dolog függ össze vele. Igazán megérteni csak akkor fogod, ha lejössz ide és megismered a viszonyokat. Hát én nagyon kérlek, tedd meg mielőbb. Addig is kérlek, légy szíves a következő dolgokat puszta szavamra elhinni:

a bajai ref.[ormátus] egyháznak még kevéssel ezelőtt nem volt becsülete és tekintélye. Ma van. Majd — kérdezz meg itt bárkit, mi okozta ezt a változást, mely fél év óta következett be. Azelőtt szégyenkeztek itt az emberek a reformátusságuk miatt, ma büszkék rá. Azelőtt futottak az egyházuktól, ma ragaszkodnak hozzá és nem hiszem, hogy volna az országban még egy hasonlóan áldozatkész gyülekezet. Az egyház becsülete nemcsak a tagok, hanem idegen felekezetűek szemében is helyreállt. Nos, kérdezz majd meg bárkit, reformátust, katholikust, zsidót stb., hogy amit a fogadtatás dolgában tettem, ártott-e az egyház visszaszerzett tekintélyének, vagy használt? Még ma is, nincs olyan nap, hogy a legkülönbözőbb felekezetű, rendű-rangú emberektől (ciszterci rendi tanároktól!) üzeneteket ne kapjak, helyeslésüket fejezvén ki, gratulálván stb. A presbiterek pedig boldogan hozzák hírül, hogy mindenfelé azt mondják nekik „büszkék lehettek a papotokra." Legtöbben azt hiszik, remélik és várják, hogy az eset miatt a főispánnak mennie kell helyéről. (Ha van még Magyarországon törvény és törvénytisztelet.)

Mindezek közt azonban legmeglepőbb volt számomra leveled vége, a „figyelmeztetés", hogy „suaviter in modo, fortiter in re." Ne vedd rossz néven, ha eszedbe juttatom, amit úgy látszik, elfelejtettél: hogy én nem vagyok mai és különösen nem tapasztalatlan gyerek. Nemcsak születésemnél és neveltetésemnél fogva van bennem az úri formák természete, de életem nagy részét olyan környezetben és társaságban éltem is, amilyen kevés van nálunk; továbbá nemcsak kis bajai ügyek, hanem országos, sőt világpolitikai dolgok voltak a kezembe téve és bonyolítottam le őket országok intézőivel. Ilyen tanácsot még se kaptam soha. Hát én ugyan tisztelettel

tudomásul veszem, mert egyházi felsőbbségemtől jön (bár magát a tanácsot nem értem és nem tudom, hogy tettem volna eleget, ha történetesen ante rem kapom), — de hogyan adjam tovább a presbiteriumomnak, amelynek szintén szól, miután teljesen azonosítja magát velem abban, ami történt? (Az én határozati javaslatomat ők még súlyosbították.) Annak a presbiteriumnak, amely szintén nem gyerekekből, hanem meglett, 40—70 évig való korú tekintélyes emberekből áll, köztük törvényszéki tanácselnök,[2] (városi!) főjegyző,[3] (városi!) árvaszéki ülnök,[4] a Bajai Ipartestület elnöke[5] stb.

Tudatom veled, hogy a presbiteriummal még nem közöltem leveled. Ezeknek az embereknek olyan más fogalmuk van Rólad — természetesen olyannak látnak, közvetlenül nem ismerve, amilyennek én elmondtalak — és annyira mást várnak Tőled a szóban lévő ügyben, hogy eddig nem mertem őket leveleddel hitükben megrendíteni. Proponálok valamit: ha jónak látod és úgy akarod, tekintsük leveled megíratlannak és írj helyette másikat. (Amilyeneket mindnyájan várunk a ref.[ormátus] püspöktől.) Ha azonban nem tartod szükségesnek, ám maradjon ez, akkor ezt közlöm velük. Mert valamit már kell közölnom velük.

N[ota] B[ene]: az evangelikus lelkész[6] ugyanúgy cselekedett, mint én, és az ő presbiteriumuk hasonló határozatot hozott, mint a mienk.

Ismétlem: nagyon sokat kellene írnom (többek között arról is, amit maga Horthy mondott a fogadtatáson a kath.[olikus] papoknak: indirekte mi már kaptunk elégtételt) s akkor, ha egészen előtted volna a dolog a körülmények és viszonyok ismeretével, nem gyanakodnál, nem bizalmatlankodnál többet, hanem ellenkezőleg: Te is büszke lennél erre a kis egyházra s talán vezetőjére is. És eleve meg volnál győződve, hogy bármi történt vagy bármi történjék itt a mi részünkről, annak úgy kellett és kell történnie, mert másként nem is lehetne Isten és egyház elárulása nélkül.

Szolgák vagyunk: de szolgálatunk nem lehet szervilizmus.

Várom tehát: vagy új leveled, vagy értesítésed, hogy maradjunk a réginél.

Szíves üdvözlettel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1182/1923.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 466. sz. – Az előzményeket ld. a 465. sz. levélben és jegyzetében.

[2] Dr. Rácz Károly törvényszéki tanácselnökről utóbb, Debrecenbe költözése alkalmából FL név nélkül, „lelkipásztor" aláírással cikket írt a Bajai Református Lapja 1927. húsvéti számába (II. évf. 3. sz. 1–3.) Az igazi presbiter címmel. Negyedszázaddal később, 1952-ben özvegye kétségbeesett levelet írt FL-nak, mivel csekély vagyonát, házát, majd özvegyi nyugdíját is elvették s így megélhetése beteg leányával együtt reménytelenné vált. FL-nak sikerült visszaszereznie az özvegy nyugdíját s a postai utalványok tanúsága szerint mind őt, mind halála után leányát, Rácz Margitot is rendszeresen támogatta anyagilag. (MTAK Kézirattár Ms 4589/159–166.)

[3] Dr. Puskás Dezső.

[4] Szabó Sámuel.

[5] Czérnay Imre.

[6] Imreh Sámuel.

469. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1923. V. 18.

Főtiszteletű Püspök Úr!

A kormányzó úr baja látogatása[1] alkalmával egyházunkat ért sérelem tárgyában f.[olyó] hó 3-án 34/923. sz. alatt első fölterjesztésemben pótlólag van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy ugyane tárgyban az esperes úrhoz[2] tett jelentésemre a mai napon 158/923 sz. alatt kaptam tőle választ,[3] melyet alább szószerint közlök. Legyen szabad kiemelnem, hogy az esperes urat csak nagyjában tájékoztam [!] a történtekről, minden kommentár nélkül közölvén vele a puszta tényt, joggal föltételezvén, hogy a körülményeket ő úgy is ismeri, amelyek a mi cselekedetünket szükségessé tették. Az esperes úr válasza a következő:

„Mindenek előtt kedves kötelességemnek érzem dicsérő elismerésemnek kifejezést adni úgy Önnek, mint a bajai ref.[ormátus] egyház presbyteriumának azon határozott, egyenes és gerinces eljárásukért, amellyel a bajai városi előljáróság részéről ref.[ormátus] egyházunkat ért sérelmes megbántás ügyében annyi méltósággal képviselték bajai egyházunkat. Hiszem, hogy a régi gyengeséget felváltó és erőt mutató, meg nem alkuvó határozott maguktartásának a jövendőt illetőleg meg lesznek üdvös következményei, ref.[ormátus] egyházunk illő megbecsülésében és tiszteletében."

Minek szíves szemelőtt tartását kérve Főtisztelendőségedtől az ügyről formálandó véleményében

vagyok mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos
ref.[ormátus] lelkész

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1304/1923. Elhelyezve: u.o. 1182/1923. Bajai ikt. száma: 40/1923. Külzetén: Ad 1304/1923. V. 22.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. a 465. sz. levelet és jegyzetét.
[2] Kerecsényi Zoltán.
[3] Ld. 467. sz.

470. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1923. V. 19.

Kedves Barátom!

Úgy látszik, hogy mindkettőnknek a lényeges kérdésekre vonatkozó egyező felfogásunk mellett is az adminisztrációra nézve mindig eltér a felfogásunk. Ez magában véve nem jelentene semmit, azonban ha hivatalos ügyről van szó, annál a körülménynél fogva, hogy ez idő szerint fájdalom én vagyok a püspök és Te a bajai lelkész, a megoldás mégis csak az, hogy hivatalos ügyekben Te alkalmazkodj az én felfogásomhoz. Szerettem volna, ha ebben a kérdésben nem kellett volna magánlevelet is vál-

tanunk, miután magánlevélben sokkal okosabb és kedvesebb témákat beszélhetnénk meg, de miután úgy látom, hogy még mindig szükség van erre, én készséggel vállalkozom erre a feladatra.[1]

Mindenekelőtt azt hangsúlyozom, hogy az én hivatalos irataim mindig óvatosan tartózkodóak és ridegek, mert ilyeneknek kell lenniök. Nagyon szeretem, ha minden hozzám érkező felterjesztés is ilyen hangon van írva. Mikor eljön az ideje annak, hogy szükségesnek lássam az expectorátiót, hiánytalanul meg lesz. Addig a püspök bizalmat kér egyik lelkészétől arra vonatkozólag, hogy Ő is éppen olyan hűséges védője az egyház becsületének, mint bárki más, s épp úgy rajta van, hogy az egyházat ért sérelem megfelelő módon jóvá tétessék, mint az, akinek személyén keresztül érte az egyházat ez a sérelem. Arra most nem is hivatkozom, hogy Ravasz Lászlónak Fülep Lajostól és viceversa ezt a bizalmat igényelni és elvárni akkor is meg volna a joga, ha semmiféle hivatalos szolgálat Őket nem kötné. Leveled tartalmát két részre osztom. Egyik része a dolog érdemére tartozó és általam is kért felvilágosítás. Ezt örömmel olvastam, s csupán az a kifogásom ellene, hogy ilyen formában hivatalosan nem használhatom. Éppen ezért kérlek, hogy írd meg egyszerűen, szárazon, hivatalos formában, hogy a kabinetirodától kezdve a belügyminiszterig, bárhol felhasználhassam. Ilyenek: a 8-ik kocsitól a 19-ik kocsiig, mely hatóságok és testületek helyeztettek el, s mennyiben nem minősíthetők az itt elhelyezett küldöttségek a katholikus egyház kiegészítő részének? Ugyancsak legyen még egyszer leírva a jegyeket visszaküldő levelednek a másolata.[2] Az is helyén van, ha megjegyzed, hogy felelősség áthárításról miért nem írtál. Jó volna, ha becsatolnád annak a levélnek is a szövegét, amellyel a rendezőség az összes bajai egyházak nevében való szólásra a római katholikus plébánost[3] jelölte ki, vagy annak az egyénnek a nevét, aki által erről Titeket értesítettek, vagy azt a meghívót, programmot, amelyben ez schwarz auf weiss ki volt nyomtatva. Azt hittem, nem kell Neked magyaráznom ezt, hogy ezekre azért van nekem szükségem, mert ismerem az embereket s nem akarok egy olyan akcióba belemenni, amelynek folyamán egy inkriminált lépést bárki kétségbe vonhatna, be nem bizonyítottnak vehetne, vagy pláne letagadhatna, ilyen is előfordulhat abban a világban, amely ellen küzdünk. Azután egyszerűen írd le a főispáni titkár levelének a másolatát,[4] s azt amit Te válaszoltál reá; vagy amint leveledből látom, ha nem válaszoltál, annak az indoklását, miért nem válaszoltál? Nagyon szeretném, ha tudnád annak a rendőrnek a nevét, aki által Téged a főkapitány[5] behívatott, s azt is megírnád, de ezt csak abban az esetben, ha a rendőr kifejezetten az incidenssel kapcsolatban hívatott. Végül egy-két szóban a már megtörtént kétszeri sérelmet, amelynek harmadik ismétlődése ez a mostani.

Ismételten kérlek tehát, bármennyire fárasztó is ezekre a dolgokra újból kitérni, hivatalosan, nem bánom, ha óvatosan, tartózkodóan és ridegen, írd meg a kért felterjesztést. Levelednek második része személyes természetű, félig inkrimináció, félig önigazolás. Az utóbbira nincs szükséged, mert amit a bajai református egyháznak helyreállott tekintélyéről írtál, arról nekem van tudomásom és erre örömmel hivatkozom. Sohse gondolj arra, hogy én nem tudom ki vagy és mit csinálsz, ha erről nem is adok ki mindegyre encyklikákat. Ami pedig a figyelmeztetés inkriminálását illeti,

erre is csak azt mondhatom: hordozd el, mert kötelességemből kifolyólag történt. Én figyelmeztetéseket nemcsak gyermekeknek szoktam adni, mint ahogy Te gondolod; éppen úgy megteszem legmagasabb helytől kezdve a legalacsonyabbig mindenkivel szemben, mikor köteles vagyok, mint egy presbyteriummal szemben, s nem törődöm vele, hogy minisztertanács vagy presbyterium részesül-e benne és veszi jó vagy rossz néven. Szól ez nemcsak Neked, hanem szól a presbyteriumnak is, mint ahogy remélem Te magad is intéztél ilyen figyelmeztetést hozzájuk akkor, amikor a dologgal foglalkozni kezdettek. Ez tulajdonképpen csak a mindnyájunk közös pásztori lelkiismeretének a megszólalása, amelyet meg kell hallgatnunk, amikor ilyen kérdést intézünk el. Nem képzelek presbyteriumot amelyik oly gyermekies gondolkozású legyen, hogy egy ilyen főpásztori szót rossz néven vegyen, hacsak készakarva felizgatva és a főpásztori figyelmeztetés rossz világításba helyezve nincs. Mindezeknek alapján bizalommal kérlek, szíveskedj levelemet mégegyszer elolvasni s ennek a levélnek világossága mellett érteni. Terjeszd sürgősen presbyteri gyűlés elé, s az precíz, konkrét s tárgyilagos választ adjon reá, amelynek végső hangjai újra kifejezhetik a sérelem által felszabadított keserű érzéseket. Meg kell értenetek, hogy egész múltkori levelemnek az a célja, hogy igazságunk minél dokumentálhatóbban és fellépésem minél erőteljesebb lehessen. Minden félreértés, ami e körül felmerül, erőnket fogyasztja, azt pedig talán egészen felesleges hangsúlyoznom a dologban, hogy a vett sérelmet mindnyájatoknál jobban érzem, a felelősséget teljesebb mértékben hordozom és az elégtétel iránt a legmesszebbmenő erkölcsi igényeim vannak.

Neked pedig szívből kívánom, hogy sok kiváló tulajdonságaid között hathatósan fejleszd a barátaid iránt való személyes bizalom érzetét.

Szíves üdvözlettel

Ravasz László
[áthúzva:] püspök.

MTAK Kézirattár Ms 4593/32. Eredeti ikt. száma: 1304/1923.
Gépirat autogr. kiegészítésekkel Dunamelléki Református Püspök fejlécű levélpapíron.
Bajára írt levél.

[1] Előzményét ld. a 465. sz. levélben és jegyzetében ill. a 466–469. sz. levelekben.
[2] A levél szövege a 468. és a 471. sz. levelekben olvasható.
[3] Gonczlik Kálmán.
[4] Szövegét ld. a 468. és a 471. sz. levelekben.
[5] Dr. Trenka Kálmán.

471. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1923. VI. 6.

Főtisztetű Püspök Úr!

1182/923. sz. leiratában[1] foglalt kérdéseire a bajai kormányzó-fogadtatás részleteit illetőleg részben a bajai ref.[ormátus] egyháztanács június hó 5.-én hozott határo-

zatában adja meg a kívánt fölvilágosítást, melyet hiteles másolatban idemellékelek,[2] részben pedig én terjesztem elő az alábbiakban azon adatokat, melyek felett rendelkezem.

1. A kocsisor[3] kérdésében tájékoztat az e.[gyház]tanácsi határozat és a bajai városi előljáróság hivatalos programmja, melynek egy példányát mellékelem. – 2. Részvételemnek megtagadását a fogadtatáson a sérelmes eljárás miatt április hó 27-én reggel 9 órakor írásban jelentettem be a következő szövegű levéllel, melyet a meghívókat szignáló városi tisztviselőhöz intéztem: „Dr Kocsis János t[isztelet]b[eli] főjegyző úrnak. – A fogadtatáson, melyen ilyen különbség tétetik a rom[ai] kath.[olikus] plébános[4] és a ref.[ormátus] lelkész között, nem vehetek részt, nem a magam csekély személyére való tekintetből, amely nem számít, hanem az egyházra való tekintetből, melyet képviselek s amelynek decorumára ügyelnem elemi kötelességem, – ezért mellékelten tisztelettel visszajuttatom a nekem küldött jegyeket és meghívót. 1923. IV. 26." –

A felelősség áthárítását azért nem foglaltam szavakba, mert furcsának tartom, hogy olyan egyéneket kelljen figyelmeztetni reá, akik teljes felelősséggel egy egész város ügyeit intézik s akik közt van a kormányhatalom megbízottja is, a főispán[5] személyében; azonkívül nem óhajtottam a felelősségre hivatkozással az erőszakolásnak még látszatát sem kelteni, mert éppen annak kellett itt végre és egyszersmindenkorra megbizonyosodnia, hogy a város vezetősége jószántából hajlandó-e respektálni a törvényt vagy nem. – 3. Másnap, 28.-án a főispán *titkárjától* a következő levelet kaptam:

„Nagytiszteletű Uram! Krúdy Ferenc főispán úr megbízásából felkérem, hogy ma, azaz folyó hó 28.-án délután fél öt órakor szíveskedjék a főispáni hivatalba felfáradni. Őszinte tisztelettel – aláírás, főispáni titkár." – Én a városi főispánhoz se el nem mentem, se nem válaszoltam e levélre. Egyáltalán nem zárkóztam ugyan el az elől, hogy a dolgot békésen intézzük el, de ezt az utat és módot nem tartottam alkalmasnak és méltónak. Nem mint egyén, hanem mint a ref.[ormátus] egyház képviselője Baján, különösen azután, hogy egyházamat megsértették, elvárhattam, hogy a főispán maga jöjjön el hozzám ez ügyben, vagy, ha másutt akar velem találkozni, ő maga írjon nekem. A főispáni titkárral nem levelezek ilyen fontos dologban. Sem írásban, sem négyszemközti beszélgetéssel ezt az ügyet elintézni nem lehet, legföljebb az elintézését előkészíteni. Ezt azonban szintén olyan formában kísérelték meg, mely maga is bántó. Négyszemközti magyarázkodás volt már az előző sérelmes esetek után – de mindig eredménytelenül, mert megismétlődtek. Mivel a sérelem az egyházat nyilvánosan érte, mindenki tud róla – s el is ítéli, felekezeti különbség nélkül –, a reparálásnak is, ha komoly és őszinte, nyilvánosan kell megtörténnie, mert csak ilyenben mutatkozhat meg a szándék s lehet némi garancia a jövőben való elkerülésükre. – 4. Ami a rendőrfőtanácsos[6] szereplését illeti, aki rendőrrel akart maga elé idéztetni, sajnos, nem tudok egyebet mondani róla, mint már írtam. A rendőr nevét nem tudom, írást nem hagyott itt, csak úgy mondta, fenyegetőleg, hogy ha nem megyünk – mert az evang.[elikus] lelkészt[7] is idézte – akkor majd írásos idézést kapunk. Az írott idézés azonban elmaradt. Így tehát okmányilag bizonyítani nem tu-

dom, de nem lehet kétség az iránt, hogy a rendőrtanácsos ebben az ügyben hivatott, mert velem egyidejűleg hivatta az evang.[elikus] lelkészt is ugyanazon rendőrrel és pedig azután, hogy a városi főispáni titkár levelére egyikünk se reagált. Valaki előtt egyébként a polgármester[8] úgy nyilatkozott, hogy a rendőrtanácsos akcióját nem helyesli – amiből szintén kiderül, hogy csak ebben az ügyben hivathatott bennünket. De mindenkinek, aki tud erről a részletről, az itt a véleménye, hogy a rendőrfőtanácsos nem a saját iniciatívájából cselekedett.

Hogy ezen jelentésemet előbb nem küldhettem el, annak gyengélkedésem volt az oka.

Mivel a solti e.[gyház]m.[egyei] gondnok úr őnagyméltósága[9] eddig nem keresett meg ez ügyben, továbbra is Főt.[iszteletű] Püspök Úr erélyes támogatását kérem az egyháztanáccsal együtt a bajai egyház nevében.

Teljes tisztelettel

Dr. Fülep Lajos
ref.[ormátus] lelkész

MTAK Kézirattár Ms 4593/31. ill. Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1182/1923. Bajai ikt. száma: 50/1923.
Kézírásos fogalmazványtöredék ill. kézírás, ez utóbbi mellett jegyzőkönyvi kivonat az 1923. VI. 5-i bajai presbitérium gyűlésről, valamint a bajai Független Magyarság két száma.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 466. ill. 470. sz. Az ügy részleteit ld. a 465. sz. levélben és jegyzetében.
[2] A melléklet címe: Kivonat a bajai ref.(ormátus) egyházközség egyháztanácsának 1923 június hó 5-én tartott ülésén fölvett jegyzőkönyvéből.
[3] A kocsirend a következőket tartalmazza:
I. Kocsirend. A pályaudvartól a csapatszemléig 10 kocsi, a papok nem szerepelnek.
II. Kocsirend. A sportversenytől a városházára.
8. Shvoy Kálmán vkszt. ezredes. Dr. Gonczlik Kálmán plébános. [...]
19. Dr. Fülep Lajos ref. lelkész. Dr. Péner Miklós rabbi.
20. Imreh Sámuel luth. lelkész. Czérnai Imre Ipartestület elnöke.
III. Kocsirend. A városházáról a pályaudvarra.
12. Dr. Gonczlik Kálmán plébános. Major József pénzügyigazgató.
[...]
19. Dr Filep Lajos ref. lelkész. Dr. Péner Miklós rabbi.
20. Imreh Sámuel ev. lelkész. Czérnai Imre Ipartestület elnöke.
[4] Gonczlik Kálmán.
[5] Krúdy Ferenc.
[6] Dr. Trenka Kálmán.
[7] Imreh Sámuel.
[8] Vojnics Ferenc.
[9] Gróf Ráday Gedeon.

472. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Baja, 1923. VI. 27.

Kedves Barátom,

hát ez igazán hosszú hallgatás, de arányban van bajainkkal. Zsuzsa most második hete beteg, végig feküdte az egész időt, most kezd fölkelegetni; valami nagy influenzába esett, mitől még a szája is megdagadt, kívül, belül, mandulája is, izületei fájtak stb. és 39° körül hullámzott a láza. Ugyanebben az időben mindenféle hittanvizsgáim s egyéb nyavalyás[1] dolgaim voltak. Ha mindez nem lett volna, már reklamáltam volna lejövetelét, de így bizony csak kórházba csöppent volna. Ha csakugyan olyan jól érezte magát, mint írja,[2] akkor most már megkérdezhetem – mert néhány nap múlva, azt hiszem, rendbe jövünk – hogy hát jön-e majd néhány hétre ide? vagy mégis csak német földre megy?[3] Eddig bizony nem sokat lehetett fürdeni, mert hűvös volt, de majd csak megembereli magát az idő. S most már van ám jó mód a fürdésre, majd meglátja! Ha kedve van a leruccanáshoz, tudnia kell, eléggé megmondtuk, hogy mi mennyire örülünk neki.

Az Osvát-számot megkaptam[4] és nagyon szépen köszönöm. Ellenben Osváttól, illetőleg Nyugatéktól, semmi hír a Faddy L.[ajos] névvel szignált Lesznai-cikkemről.[5] Nem tud Ön róla semmit? Tán a pseudonym miatt nem akarják közölni? Ez nagy kár volna, mert sok mindennek a megírását lehetetlenné tennék számomra. Kár volna nekik olyan csökönyösnek lenni. (Hiszen én nem írok semmi olyat, amiért nem vállalhatnám a felelősséget – csak a papi mivoltommal nem fér össze, ezt meg kell érteniök.) Ha csakugyan emiatt okoskodnának, talán Ön megmagyarázhatná nekik a dolgot.

Az Osvát-ünnepre nem gratuláltam; aznap (vasárnap! tudja, mi az nekem) elmaradt, azután meg már késő lett. Majd egyszer alkalomadtán.

Csinál-e valami okosat? Én eddig nem tehettem semmit. Most akarok.

Mindketten szeretettel üdvözöljük

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 26. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 98–99.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: dr. Fülep Lajos ref. lelkész Baja

[1] Utalás a Horthy-látogatásra Baján. Ld. 456. sz.

[2] A levél nem maradt fenn. Vö. 457/10.

[3] Ld. 457/10. – Elek Artúr nyáron Németországba utazott, VII. 25-én Frankfurtból írt FL-nak (477. sz.), VIII. 5-én érkezett haza Budapestre. (Ld. 480. sz.)

[4] A Nyugat 1923. V. 27-én a Vígszínházban ünnepelte meg Osvát Ernő irodalmi működésének 25. évfordulóját, majd bankettet tartott a Royal szállóban, ahol átadták az ünnepeltnek Beck Ö. Fülöp plakettjét. A folyóirat 1923. VI. 16. 11–12. számát is Osvát tiszteletére, vele kapcsolatos írásokból állították össze. Elek Artúr A konzervatív Osvát Ernő címmel írt bele (738–740.). Ez a szám Osvát Ernő emlékkönyve címmel külön is megjelent.

[5] A cikk nem álnéven, hanem FL neve alatt jelent meg. Ld. 460/3.

473. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1923. VI. 29.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

A bajai sérelem tárgyában f.[olyó] é.[vi] jún.[ius] 6. szám alatt pótló felterjesztését[1] kezemhez véve, annak alapján a szükséges előterjesztéseket megtettem.

A kabinetiroda útján a Kormányzó Úr Őfőméltóságának jelentést tettem a lefolyt incidensről,[2] amelyből meg kellett állapítanom, hogy a bajai hatóságok részéről egyházunk tekintélyét és méltóságát súlyosan sértő és határozottan a szándékosság látszatát mutató eljárás történt. Megállapítottam, hogy ez a magatartás, legélesebb ellentétben állván a Kormányzó Úr magas személyével, közvetve reá nézve is bántó, egyszersmind megállapítottam, hogy a Nagytiszteletű Lelkész Úr magatartása ebben az ügyben kifogástalan és kötelességszerű volt. A sajnálatos incidensért a felelőséget az illetékes hatóságokra hárítva, kifejeztem azt, hogy velem együtt, egyházam minden egyes tagja és hivatalosa a legmélyebb tisztelettel és köteles hódolattal viseltetik az Államfő magas személye iránt.

A Belügyminiszter Úrhoz[3] intézett előterjesztésemben, amelyet mint főgondnok-helyettes, Ráday Gedeon, rangidős egyházmegyei gondnok úr fog aláírni,[4] a sértés megtorlását és egyházunk közjogi helyzetéhez méltó teljes elégtételt kértem. Egyszersmind felkértem a főgondnok-helyettes úr őnagyméltóságot, hogy ezt az ügyet személyesen befolyásának latbavetésével is gyorsan dülőre vinni szíveskedjék.

Végül értesítem nagytiszteletű Lelkész Urat és a presbyteriumot, hogy a becsatolt adatok alapján eddigi magatartásukat helyesnek és kötelességszerűnek tartom, a nagytiszteletű esperes úr elismeréséhez a magam részéről is hozzá járulok.

Remélem, hogy bajai egyházközségem vezetőinek a továbbiakban is korrekt magatartása, egyházunk tekintélyét ezen a fontos és fenyegetett ponton méltó módon képviselni fogja.

Nagytiszteletű Lelkész Úrnak és a presbyteriumnak szíves üdvözletét küldi

[Ravasz László]
püspök

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1843/1923. Elhelyezve: 2346/1923.
Gépelt másodpéldány kézírásos kiegészítéssel, aláírás nélkül.
Bajára írt levél.

[1] Ld. 471/2. – Az előzményeket ld. a 465. sz. levélben és jegyzetében.
[2] VI. 26-án kelt fogalmazványát ld. Uo. 2346/1923.
[3] Rakovszky Iván.
[4] Ld. Ravasz László VI. 26-i keltű, Kegyelmes Uram! megszólítású, továbbá ugyancsak VI. 26-án Ráday Gedeonnak írt leveleit. Elhelyezve: Uo. 2346/1923.

474. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1923. VI. 30.

Kedves Barátom!

Ma vagy holnap, felterjesztésetekre elmegy a hivatalos válasz.[1] Eddigelé azt a bizalmas értesítést kaptam, hogy az elégtétel adás a legteljesebb lesz. Tehát zárjuk le valahára ennek az ügynek a tárgyalását, ez most hivatalosan, jó formában, nagyon jó úton van.

Amit egyebekben reám vonatkozóan írtál,[2] mindenek előtt arról biztosítalak, hogy az ilyen baráti megnyilatkoztatást nemcsak szívesen veszem, hanem meg is köszönöm. Hiányát nagyon érzem mindig, mert csak egy kedves és jó lélek szokott barátaim közül ilyesmikről beszélni velem. Azonban nem lep meg, mert természetesnek találom, és egész biztosra vettem, hogy bekövetkezik. Mikor egy ismeretlen X kerül egy nagy közösségnek az élére, azt mindenki a saját igényei és óhajtásai szerint alakítja és azt szereti benne, amit tőle vár és beleproinciál, ha pedig az az X maga is jelent valamit, programmja, módszere van, munka közben mindjárt kiderül, hogy nem azért jobb, hogy mások róla alkotott véleményét igazolja és programmját megvalósítsa, hanem azért, hogy a maga tartalmát érvényesítse mindaddig, amíg nem jönnek reá az emberek, hogy vele szemben a helyes mód az, hogy reá bízzák magukat és tőle vezettetik, igen sokan csalódást éreznek. Természetes dolog, hogy ez a csalódás is éppen olyan kevert igazság-érzés, mint az előlegezett bizalom, mind a kettőben van egy csomó igazság és egy csomó tévedés. Ez ellen nincs más apelláta, mint ha az illető vezető ember mindig frissen tartott alázatossággal és készséggel, lelkiismeretére apellál és egyedül annak a tanácsát követi, ugyanakkor pedig hűségesen meghallgat minden komoly véleményt, különösen azokat, amelyek kifogásokat emelnek.

Hízelgés és magasztalás ellen elég jól be vagyok biztosítva azáltal, hogy soha sem hiszem el, sőt valósággal gyötrelmes meghallgatnom is. A kritika ajtaját mindig nyitva tartom, s ezen az úton lehet a legközelebb és legbiztosabban hozzám férkőzni. Természetes dolog, hogy azt sem tudom ígérni, hogy mindig igaznak fogadom el. Sok keserű csalódás megtanított arra, hogy jogi kérdésekben precíz és óvatos legyek, ennek sohasem láttam még kárát, míg az ellenkezőjének már sokszor. Viszont, ahol prófétai aktusról van szó, ott bűnösnek tartom a pedantériát.

Itt tájékoztatlak a segélyezés kéréséről is.[3] Igazad van, 150.000-et kértetek és 60.000-et kaptatok. Azonban a vidéki gyülekezetek közül feltétlenül a legtöbbet kaptátok. A múlt héten, ha jól emlékszem, még 50.000 koronával toldottuk ezt meg, s azt hiszem az őszre megint ki fogok szorítani nektek egy akkora összeget, hogy azzal a kért 150.000 koronán felől segélyezhessünk. Lendítenél a dolgon, hogy ha egy hozzám intézett levélben a bajai egyház szükségeiről részletesebben tájékoztatnál engem. Ezzel az erőmet gyarapítom ahhoz, hogy érdeketekben döntőleg léphessek fel.

Azt a tervemet, hogy meglátogatlak Titeket, nem adtam fel. Egyelőre azonban sürgős külföldi utaim hátráltatnak, viszont a főispánváltozást is meg akarom várni.[4]

Mindnyájatokat szívesen üdvözöl

[Ravasz László]
püspök

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki iratok 2. doboz. III/III–37. Eredeti, áthúzott iktatószáma: IIIa/62 1923.
Gépelt másodpéldány aláírás nélkül.
Bajára írt levél.

[1] Ld. 465., 471. és 473. sz.
[2] Hacsak nem a 470. sz. levélben említett, Ravasz Lászlónak szóló FL-levélre utal, feltehetőleg a 468. sz. levélben írtakról van szó.
[3] Ld. 465. sz. FL 1923. III. 9-i kelettel, 19/1923. sz., hivatalos ügyekről szóló levelében egyebek mellett a következőket írta: „A solti e.[gyház] m.[egye] esperese közölte velem, hogy a 190/1922. sz. konventi határozat alapján hozzá intézett felhívásra a segélyezésre szoruló városi gyülekezetek megjelölését illetőleg Baját 150 k[orona] segélyre ajánlotta. Magam is nyomatékosan kérem a Főt.[iszteletű] Püspök Urat, hogy a segélyek megállapítása alkalmával a bajai egyházat támogatni kegyeskedjék, mint amelyik talán mindenkinél inkább rászorul a segítségre." (Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 735/1923.)
[4] Ravasz László csak 1924. X. 4-én, a solti traktusban tett látogatásakor jutott el Bajára.

475. ALEXANDER BERNÁT – FÜLEP LAJOSNAK

Budapest, 1923. VII. 7.
(aug.[usztus] végéig Bimbó utca 1).

Kedves barátom,

kritikám[1] nem a barátnak szól, akit, bár lusta levélíró, mégis fölötte szeretek, hanem a szerzőnek, akit igazán nagyrabecsülök, talán nem annyira mint kellene, de annyira, mint én tudom. Milyen más hang ez az öné, mint amelyek keresztül kasul száguldoznak a levegőben. Micsoda ocsmány élet ez most! Micsoda emberek hallatják hangjukat! Milyen söpredék, de még az is a könnyű fajtából való került most felszínre. És az Ön komoly, becsületes bátor és tartalmas szava!

Géza megkapta-e levelét,[2] nem tudom. Címük Amsterdam, Keizersgracht 283. Mindig is ott laktak. A nyáron nálunk voltak Badenweilerben. Aztán, szegény feleségem halála után, együtt mentünk el Warnemündébe ahol meg én betegedtem meg. Onnét elmentünk én Berlinbe, ők Amsterdamba. Én Öntől egy levelet kaptam,[3] arra feleltem.[4] Most a nyáron megint szándékozunk találkozni és Magda[5] talán haza is jő néhány hétre Budapestre. Én egyelőre Budapesten maradok, mert bár mindenütt rossz, otthon is, de oly rossz, mint pl. Berlin, mégsem lehet sehol. A német most kevés kivétellel tűrhetetlen. Az is lehetséges, hogy a tűrhetetlenek a kivételek, de nekem véletlenül azokból jutott nagy sor. Szóval itthon maradok, ahol jó lakásom van és egy nagyon szerető lányom, Borka,[6] aki hallatlanul elkényeztet.

Nagyon köszönöm a Bajára való meghívást, melyet nagy örömmel elfogadok.[7] Mihelyt időbeosztásom megengedi, lemegyek, persze előbb értesítem, vagy bevárom az Ön feleletét. Júliusban már alig lehet, de aug.[usztus] elején, azt hiszem igen.

Remélem, hogy kedves neje már kigyógyult egészen influenciájából és kérem adja át az ismeretlennek az ismeretlen szíves üdvözletét

igaz híve

Alexander

MTAK Kézirattár Ms 4585/47.
Kézírás.
Bajára írt levél.

[1] Ld. 463/2.
[2] A levél megérkezett a címzetthez (ld. 482. sz.), de nem maradt fenn Révész Géza hagyatékában.
[3] A levél nem maradt fenn.
[4] Ld. 398. sz.
[5] Révész Gézáné, Alexander Magda. Ld. 437. sz.
[6] Ld. 437/12.
[7] A látogatásra csak később került sor. 1925. VI. 19–21. között. Alexander Bernát Balassa Józseffel együtt érkezett Bajára, aki rokonait kereste fel. Látogatásukról, „Híres tudós vendégei voltak Bajának 3 napig" címmel számolt be a Független Magyarság 1925. VI. 23-i száma.

476. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Toledo, 1923. VII. 18.]

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Kártyája[1] már csak Madridban jutott el hozzám és kérem ne haragudjon, ha nem írok most bővebben, de így utazás közben nem igen lehet. Gyönyörű dolgok vannak itt. Csak rossz tudat, hogy Önöknek megint nem jól megy és hogy felesége újból megbetegedett. Jobbulást kívánok és igaz szeretettel maradok tanítványa

Tolnai Károly

A dátum: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4590/15.
Kézírás Toledo. Cuadro de Greco. Entierro del Conde de Orgaz felíratú képeslapon.
Címzés: Dr Fülep Lajos református lelkész úrnak Baja. Bács-Bodrog megye. Hongrie.

[1] Nem maradt fenn Tolnai Károly hagyatékában.

477. ELEK ARTÚR – FÜLEP LAJOSNAK

Frankfurt, [1923.] VII. 25.

Kedves Barátom,

csak ilyenkor, este, vacsora közben – ha asztal mellett költöm el és nem künn valami padon – jut időm kártyaírásra. De ilyenkor már végtelenül fáradt vagyok. Öt-hat órányi talpalás a lábamban és a fejem is fáradt. Ez magyarázza, hogy olyan gyéren írok. Ebben a városban nagy az én gyönyörűségem. Két felséges múzeum, s kellemetlen modern városrészek között olyan bájos óváros, amilyen kevés van. Beh szép! Jó volna tudnom, hogyan van a Signora? Mindenesetre csókoltatom a kezét és mindkettőjüket szeretettel köszöntöm

Elek

Az évszám: postabélyegzőről.
MTAK Kézirattár Ms 4586/57.
Kézírás Frankfurt a. M. Garten im Goethehaus felíratú képeslapon.
Címzés: Nagytiszteletű dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja (Ungarn) (über Budapest)

478. ELEK ARTÚR – FÜLEP LAJOSNAK

Frankfurt, 1923. VII. 27.

Kedves Barátom,

ennek a szobornak[1] az édes gyönyörűségéről jaj be tökéletlen fogalmat ad ez a kép. Elküldöm még is, hogy a boldog érzésemből maguknak is juttassak valamit. Harmadik napja szürcsölöm ennek a városnak gazdagságát. Még holnap itt, holnapután Würzburg.

Szeretettel mind a kettejüket. A Signorának külön jó egészséget.

Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/58.
Kézírás Athena des Myron. 5. Jhh. v. Chr. felíratú képeslapon.
Címzés: Nagytiszteletű dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja (Ungarn.) (über Budapest.) Petőfi Sándor-utca.

[1] A képeslapon ábrázolt szoborra utal, amely alá Elek Artúr odaírta: Giovinezza di bellezza Che si fugge tuttavia... Az idézet Lorenzo de Medici Trionfi. I. Canzona di Baco c. költeményéből való, pontos szövege: Quant'è bella giovinezza
Che si fugge tuttavia!

479. GELLÉRT OSZKÁR – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1923. VII. 31.

Igen tisztelt Uram –,

itt küldöm Osvát barátom megbízásából Faddy Lajos cikkének[1] levonatát. Osvát arra kéri Önt, várja meg a levelét,[2] mielőtt a levonatot korrigáltan visszaküldené. Osvát most nincs Budapesten, rövidesen azonban visszatér szabadságáról, akkor azonnal írni fog Önnek.

Szívélyes üdvözlettel igaz híve

Gellért Oszkár

MTAK Kézirattár Ms 4587/143.
Gépirat autogr. aláírással a Nyugat szerkesztőségi levélpapírján.
Bajára írt levél.

[1] Ld. 460/3.

[2] Osvát levele nem maradt fenn; feltehetőleg arra kérte FL-t, szignálja cikkét a saját nevével. Gellért itt még Faddy-cikkről ír, FL álnevével, a kritika végül FL neve alatt jelent meg.

480. ELEK ARTÚR – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1923. VIII. 9.

Kedves Barátom,

itthon vagyok. Vasárnap érkeztem jó fáradságos út után. Ma vonulok be a hivatalomba. Sok szépet láttam, egy esztendőre megint jól megszíttam magamat. Szeretnék most már magukról hallani valamit. A Signora és az Ön egészségéről. Volt és van-e sok fürdés.

Szeretettel üdvözli mind a kettejüket

Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/59.
Kézírás Fränkisches Luitpoldmuseum, Würzburg Nr. 13 Tilmann Riemenschneider: Eva vom Südportal der Marienkapelle in Würzburg. 1493. feliratú képeslapon.
Címzés: Nagytiszteletű dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja Petőfi Sándor-utca.

481. ALEXANDER BERNÁT – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1923. VIII. 24.

Kedves barátom,

nagyon köszönöm szíves meghívását,[1] de fájdalom most nem fogadhatom el, mert végre én is szabadságra mehetek és megyek is – Riminibe, ahonnét talán kirándulok Rómába is. Viszem a lányomat, Borkát,[2] magammal. Meglehet, hogy Lilly leányom[3] Berlinből is oda jő. Érdemes megemlíteni, hogy nem úgy örülök az útnak, mint máskor szoktam, először mert nagyon drága, azután mert általában már nem nagyon tudok örülni. Bajára elmenni elteszem magamnak későbbre, talán ha visszajövök, amit azonnal jelentek. Innet 29. d.u. indulok és valószínűleg négy hétig maradok.

Más jelenteni valóm nincs. Talán érdekelni fogja, hogy egyik levelét, persze aláírás megmutatása nélkül odaadtam egy ismerősünknek, nőnek, aki csodálatosan kiolvassa az írásból az író sok minden tulajdonságát. Ha nem előttem történik, sohasem hittem volna, hogy írás után annyit lehessen tudni az emberről. Első szava az volt, hogy írója szónok, ami úgy látszik igaz, bár én nem hallottam sohasem szónokolni. Végre annyit mondott, hogy végre azt mondta, tán Fülep Lajos. A levelet nem olvasta, egyáltalán nem olvassa az írást, csak nézi. A levél olvasása úgymond, megzavarná.

Még meggyőzőbb volt rám nézve hogy Lilly leányom és Pali[4] fiam levelét analizál-

ta és bámulatosan eltalálta sok tulajdonságukat. Beteges, gyönge, fiatal asszony, aki nagyon intelligens és egész életét mindenféle missziók szolgálatában tölti.

Adja át, kérem, kedves nejének tiszteletemet és köszönetemet a szíves meghívásért, mellyel remélhetőleg nem sokára élni fogok.

Szíves üdvözlettel igaz híve

Alexander Bernát

MTAK Kézirattár Ms 4585/48.
Kézírás.
Bajára írt levél.

[1] Ld. 475/7.
[2] Ld. 437/12.
[3] Alexander Lilly, utóbb berlini színésznő, majd August von Sacher holland ügyvéd feleségeként 1940-ig Amszterdamban, azután New Yorkban élt.
[4] Alexander Pál (189?–1964 előtt) vegyész, Angliában, majd az USA-ban élt.

482. RÉVÉSZ GÉZA ÉS RÉVÉSZNÉ ALEXANDER MAGDA – FÜLEP LAJOSNAK

[Durbury,] 1923. VIII. 31.

Kedves Fülep,

Magda[1] tartozik Magának levéllel. Ő fog majd felelni. Én nem tartozom s azért írok. Most Belgiumban nyaralunk egy oxfordi kongresszus után, hol előadást tartottam.[2] Hogy velünk hogy megy, azt röviden nem írhatom meg, de megy valahogy. Lehet, hogy Magda télen Pestre megy. Sokszor üdvözli feleségével együtt barátsággal..

Révész Géza

Kedves Fülep,

bocsásson meg hűtlenségemért melyet hamarosan jóvá fogok tenni. Könyvét meg fogom hozatni,[3] örömmel hallom, hogy jól vannak. Mi is megvagyunk. Addig is míg írok sok üdv.

Zsuzsikának is, Magának is

Magdától.

A város neve: postabélyegzőről.
MTAK Kézirattár Ms 4589/177.
Kézírás Durbury, Panorama vue du rocher de la Falaize feliratú képeslapon. A felirat alatt Révészné Alexander Magda írásával: (Ardennes) Hotel Albert.
Címzés: Mons. Dr. Fülep Lajos Dombóvár (áthúzva, helyette:) Baja Hongrie Református lelkészi hivatal.

Révész Géza ld. 417/5.
[1] Révészné Alexander Magda. Ld. a 437. sz. levél jegyzetét.
[2] Az előadás nem szerepel Révész Géza műveinek bibliográfiájában. Amennyiben megjelent, az angol nyelv és az időpont alapján esetleg az Experiments on Animal Space Perception, vagy a The

Didactic Value of Lantern Slides and Films című tanulmányok valamelyikéről lehet szó. (Megj. a British Journal of Psychology 1924. 14. ill. 15. kötetében.)

[3] A Magyar művészetre utal. Ld. 400/4.

483. KÖVESHÁZI-KALMÁR ELZA – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1923. IX. 1.
I. Virányos 6/a

Geehrter Herr D[okto]r.

Dieser Tage traf ich Eber Sándor[1] bei Erzsébet.[2] Es ergab sich dass wir auf Kriegerdenkmäler zu sprechen kamen, zu denen ich jetzt eine Reihe von Entwürfen machte. Er sagte in Baja gefragt worden zu sein, und meinte Sie hätten ja dort viel Einfluss und er wolle also mit Ihnen und eben diesen die ihn fragen sprechen. Nun hab ich mir gedacht es ist am besten ich schreib Ihnen selbst und erkläre Ihnen meine Arbeiten. Es ist mir im Lauf dieser Arbeiten so stark zum Bewusstsein gekommen, wie unsinnig es ist junge Leute „Architektur" lernen zu lassen, denn dabei kann eben nichts herauskommen als Anleihen bei vergangenen Stylen. Das wirkliche Schaffen aber mit Räumen kann erst kommen nach langjähriger Kultur, wenn man von Naturalismus weg zum bilden [!] abstrakter Formen gelangt ist. Es ist hier ein Hősörökítő emlékek bizottság das seit einem Jahr oder länger es sich zur Aufgabe gemacht hat zwischen Bildhauern und den Gemeinden Aufträge zu vermitteln. Was dabei zunächst herauskam war schrecklich, und es sind nun schon eine ganze Reihe von Dörfern vermacht mit den furchtbarsten Hurrapatriotischem Teater. [!] Unter den Photos der Entwürfe die ich dort sah, ist ausser den Entwürfen von Damkó[3] und von einem jungen Kunstgewerkler, fast nichts was auch nur erträglich wäre. Sie kennen ja die bildhauerische Produktion hier, es wird Sie also nicht wundern. Nun lässt sich ja doch diese an sich schöne Aufgabe der Piätät [!] für die Gefallenen auch künstlerisch lösen, und es hat mich sehr interessiert, da die allerverschiedenartigsten Lösungen zu suchen. Nun möchte ich aber auch gerne eine Realisation sehen. Es ist ja derzeit so, dass diese Denkmäler das einzige sind womit ein Bildhauer wenn auch nicht glänzend so doch überhaupt verdienen kann, die Plastik ist jetzt ganz besonders schlecht daran mit den hohen Kosten der Materialausführung, die besonders bei Stein völlig den Friedenskosten in Gold entsprechen. Geld ist aber heute ausser bei den Bauern nur bei Juden und diejenigen die für modernere Bestrebungen Interesse hatten, die „destructieven" sitzen in Wien, und was hier ist sucht für seine Salons nur Dinge im Styl der Barbediene Bronzen und Lungarni Marmore. Trotzdem wir so ganz anspruchslos leben ist es also für mich nicht möglich, auch nur das nöthige zu verdienen, da ich doch niemals an den schlechten Geschmack Concessionen mache. Umso wertvoller wäre es mir könnte ich jetzt solche Denkmäler zu machen bekommen. Ich glaube dass Sie von meinen Arbeiten genug gut denken um sie aus eigener Überzeugung empfehlen zu können. So lege ich Ihnen also kleine Bilder meiner Entwürfe bei.[4] Sollten Sie sich wirklich für diese interessieren wollen, so sende ich Ihnen gerne grössere Bilder die für Laien auch mehr

herzeigen. Ob man bei einer etwaigen Bestellung die Vermittlung der bizottság zu Hilfe nehmen soll oder nicht, ist ein Detail über das man später reden kann. Ich leg Ihnen auch ein Abbild einer Horthy-plakette bei.[5] Vor 3 Jahren sass er mir zu einer grossen Büste mit Händen, die jetzt der Staat kauft, aber das ist eine Schwergeburt (der Staatsankauf).

Es ist noch nachzutragen dass sich diese Denkmäler in Kunststein für circa 30 – 50 Metermasa buza machen lassen. Ausführung in echtem Material kommt natürlich viel höher.

Wenn Sie sich meiner Angelegenheit annehmen wollten wär ich Ihnen wirklich dankbar, denn ich brauche es sehr, gleichzeitig aber ich kann das ruhig sagen, würden Sie auch für die Geschmackskultur in Ungarn wirken. Wie wohl taten Sie übrigens diesen grauslichen Pest (Ofen nehm ich doch etwas aus) den Rücken zu kehren und ein anderes Leben zu beginnen. Ich wünsche Ihnen dazu recht viel Glück und Erfolg.

Mit besten Grüssen

Elsa Kövesházi-Kalmár

MTAK Kézirattár Ms 4588/188.
Kézírás.
Címzés (idegen kézzel): Tiszteletes Dr. Fülep Lajos ev. ref. lelkész úrnak Baja.
Feladó (Kövesházi-Kalmár Elza írásával): Kövesházi-Kalmár Elza. I. Virányos út 6 a.

Tisztelt Doktor úr!

A napokban Erzsébetnél találkoztam Éber Sándorral. Valahogyan háborús emlékművekre terelődött a szó, amelyekhez mostanában egy sor tervet készítettem. Azt mondta, hogy Baján érdeklődtek nála s úgy gondolja, Önnek ott nagy befolyása van, tehát beszélni akar Önnel és azokkal is, akik hozzá fordultak. Úgy gondoltam, legjobb, ha magam írok Önnek és felvilágosítom a munkámról. E munkák során erősen tudatosult bennem, mennyire értelmetlen dolog „építészetet" tanítani a fiataloknak, mivel ebből nem sülhet ki más, mint kölcsönzés elmúlt stílusokból. A térrel való igazi alkotómunka azonban csak hosszú évek kulturálódása nyomán jöhet létre, amikor az ember eltávolodva a naturalizmustól elérkezik absztrakt formák megalkotásáig. Van itt egy Hősörökítő emlékek bizottság, amely egy éve vagy még régebben feladatául tűzte ki, hogy megbízásokat közvetítsen szobrászok és községek között. Ami eddig kijött belőle, az rettenetes, s egész sor falut tönkresilányítottak a legszörnyűbb hurráhazaffyas díszletekkel. A tervek fotói között, amelyeket ott láttam, Damkó és egy fiatal kontár tervein kívül szinte semmi sincs, ami akár csak tűrhető is lenne. De hisz Ön is ismeri az itteni szobrászati termékeket, tehát nem lepődik meg rajta. Márpedig az elesettek iránti kegyeletnek ez a szép feladata művészi módon is megoldható, s én nagy érdeklődéssel kerestem a legkülönbözőbb megoldásokat. De most már szeretnék valamit megvalósulva is látni belőlük. Hiszen ezidőszerint az a helyzet, hogy szobrász, ha nem is ragyogóan, de egyáltalán csakis ilyen emlékművekkel tud keresni, mivel a plasztika egész különösképpen rossz helyzetben van a magas anyagárak miatt, amelyek különösen kő esetében a békebeli áraknak felelnek meg aranyban. Pénzük azonban a parasztokon kívül csak a zsidóknak van, azok pedig, akik érdeklődnek a modernebb törekvések iránt, a „destruktívak" Bécsben vannak, aki pedig itt maradt, az a szalonjába csak az álművészeti kacatáruk stílusát keresi. S bármennyire igénytelenül élünk, nem vagyok képes akárcsak a legszükségesebbeket is megkeresni, mivel sosem teszek engedményt az ízléstelenségnek. Ezért is nagyon sokat jelentene nekem, ha most ilyen emlékmű-megrendeléseket kaphatnék.

Azt hiszem, elég jó véleménnyel van a munkáimról ahhoz, hogy meggyőződéssel ajánlhassa őket. Ezért mellékelek Önnek terveimről készült apró képeket. Ha valaki érdeklődnék irántuk, szívesen küldök nagyobbakat, amelyek laikusoknak is többet mondanak. Hogy esetleges megrendeléseknél a

bizottság közvetítését segítségül hívjuk-e, vagy sem, olyan részletkérdés, amiről később beszélhetünk. Mellékelek egy Horthy-plakett másolatot is. Három éve ült nekem egy nagy mellszoborhoz „kézzel együtt", amelyet most az állam vesz meg, de ez nehéz szülés lesz (az állami vásárlás).

Megjegyzendő még, hogy ezek az emlékművek műkőből kb. 20–50 métermázsa búza árába kerülnek. Nemes anyagból persze sokkal többe.

Igazán hálás lennék érte, ha hajlandó lenne foglalkozni az ügyemmel, mert nagy szükségem volna rá, de nyugodtan állíthatom azt is, hogy Magyarország ízlésbeli kultúrája érdekében is cselekedne. Egyébként milyen jól tette, hogy hátat fordított ennek a förtelmes Pestnek (Budát valamelyest kivételnek tekintem), és új életet kezdett. Sok szerencsét és sikert kívánok hozzá.

Szíves üdvözlettel

Kövesházi-Kalmár Elza

Kövesházi-Kalmár Elza (1876–1956) szobrász, Bécsben, Párizsban és Firenzében dolgozott. FL 1907-ben Firenzében ismerte meg, 1908-ban cikket készült írni róla (Ld. FL-lev. I. köt. 72. sz.) a Lyka-szerkesztette Művészet c. lapba, amely az 1909. 3. sz.-ban jelent meg. (162–170.)

[1] Éber Sándor (1878–1947) festő, Székely Bertalan tanítvány, 1902-től bajai rajztanár. FL kapcsolatban állt vele s „állítólag a lelkész [FL] a modellje Éber kelebiai oltárképe Krisztusának." (Sümegi 72.)

[2] Valószínűleg Héczey Erzsébet, akit FL 1907-ben Firenzében ismert meg. Jó barátságban volt az akkor ugyancsak Firenzében élő Kövesházi-Kalmár Elzával.

[3] Damkó József (1872–1955) szobrász, iparművész. Párizsban tanult, majd Rómában élt. Több köztéri szobra áll Magyarországon.

[4] A levél mellett 6 db különböző méretű, hősi emlékműveket ábrázoló fénykép, hátlapjukon Kövesházi-Kalmár Elza feljegyzései a szoborra, anyagára, méretére stb. vonatkozólag.

[5] A plakett-másolat nincs meg.

484. POGÁNY KÁLMÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1923. IX. 8.

Igen tisztelt Uram,

bocsásson meg, hogy falusi elvonultságában soraimmal zavarom, és még inkább, hogy jóformán idegen létemre írok Önnek és ami ennél is nagyobb merészség: kérek Öntől valamit. Higyje el, ha Wilde barátom nem bíztat és nem állana kettőnk között az Ön páratlanul tehetséges és páratlanul kedves tanítványa, Tolnai Károly, talán sohasem szántam volna el magam erre a levélre.

Pedig igazán nagy okom van rá, hogy Önhöz forduljak és támogatását kérjem. Én ugyanis egy október közepén meginduló magyar művészeti folyóirat[1] szerkesztőjéül szegődtem, – jó vagy rossz órámban-e: még nem tudom, annyi azonban bizonyos, hogy egyenlőre érdemetlenül. De mert – bár nehezen – vállaltam a súlyos feladatot, most már kedvet és erőt is érzek a megoldásához. Valami szép köntösbe öltöztetett, komoly és mégis élénk, változatos tartalmú, friss hangú lapot akarok csinálni, olynat, amellyel útját egyengetném egy eljövendő tudományos magyar *művészettörténeti* revünek, amelyet persze már csak a mi kollektívebb érzésű, kevésbé begubózott természetű utódaink fognak megcsinálni. Ehhez a gyönyörű előkészítő munkához kérem, igen tisztelt Uram, az Ön nagybecsű segítségét, mert enélkül valóban nem merem remélni a sikert. Éppen ezért végtelenül lekötelezne, ha már a legelső szám-

ban hozhatnék valamit az Ön tollából.[2] Nagyon kérem, legyen kegyes — lehetőleg postafordultával — erre vonatkozó elhatározását velem közölni.

Igenlő válasza esetén üdvös lenne, a továbbiak megbeszélése, főleg pedig programom részletes ismertetése végett, személyesen találkoznunk, — tetszése szerint: Pesten v.[agy] Baján.[3] Én a következő hét 3-4 napját (szept.[ember] 12—15-öt) kivéve — amikor a lap ügyében Bécsbe utazom — állandóan Pesten tartózkodom.

Kedvező döntését várva, vagyok megkülönböztetett tisztelettel kész híve

Pogány Kálmán

MTAK Kézirattár Ms 4589/137.
Kézírás Ars Una. Művészeti Szemle szerkesztősége és kiadóhivatala. Budapest VI., Révay-utca 14. Telefon 14-32 feliratú levélpapíron.
Bajára írt levél.

[1] A lap: Ars Una. Művészeti Szemle. Szerk. Pogány Kálmán. Bp. Magyar Műkiadó kiadása. Havi folyóirat. 1923. X. és 1924. VI. között 9 száma jelent meg, majd megszűnt.
[2] FL Művészet és világnézet c. 3 részes tanulmányának első része az Ars Una 1923. X. 1. évf. 1. sz. élén jelent meg (1–11.). A két következő folytatás a 2. sz. 41–46., ill. a 3. sz. 75–91. látott napvilágot.
[3] A találkozásra Baján került sor. Ld. 486/1.

485. TOLNAI KÁROLY — FÜLEP LAJOSNAK

Bécs, [1923.] IX. 28.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Kártyáját[1] már csak Spanyolországban kaptam kézhez és gondolván, hogy az útról visszaérkezve amúgy is meglátogathatom, mindig csak halasztottam a választ. De mikor — augusztus közepén — visszaérkeztem, úgy látszik nem valami jó színben lehettem — (beteg persze egyáltalán nem voltam, csak kissé fáradt) — Édes-Atyám[2] azt kívánta, hogy ne utazgassam még, külső dolgok is közrejátszottak az első hetekben — róluk nem érdemes részletesen szólni, mert kedvező értelemben intéződtek el — de az utazási tervet így fel kellett adni sajnos, egyenlőre; ha azonban nem zavarnám a karácsonyi szünetben vagy tavasszal, akkor nagyon jó volna — t.i. nekem — ha láthatnám megint.[3]

Rossz érzés volt tudni, hogy megint bajai vannak és hogy Felesége újból megbetegedett.

Az út gyönyörű volt, egészében négy és fél hónapig tartott (Párisban csaknem két hónapot lehettem) — és sok dolgot egészen másként tanított látni. A Louvre és a Prado kincsei mellett persze a francia középkori architektúra volt fontos (Laon, Amiens, Rouen, Caen, Mons, Chartres, Angers, Poitiers, Angôulème, Périgueux, Bordeaux, Moissac, Toulouse, Montpellier, Arles voltak a főbb állomások), azután ez az egészen sajátos spanyol-világ; Toledo ösmerete nélkül aligha értheti az ember Grecot. A látottakat most próbálom földolgozni. Ám nagyon lassan megy a munka, sokszor egészen kihágy az intenzitás.

Levélben nehéz volna mindezekről írni, annyiról kellene és oly hosszan, hogy csak belefogni sem mer az ember. Ezért jobb lesz eltenni, míg élőszóban lesz közölhető.

Pogány Kálmán egy hete itt volt és mondotta, hogy még nem kapott választ Tanár úrtól felszólítására.[4] A magam részéről is nagyon kérném, hogy ha lehetséges, küldjön az új folyóirat számára valami cikket, mert úgy érzem, nagyon fontos volna, ha éppen Tanár úr szerepelne itt.

Most pedig kérném — noha jól tudom, hogy erre a pár sorra nem érdemlem meg — ha csak röviden is, tudasson hogylétéről és arról, hogy Felesége meggyógyult-e már. És ne haragudjon nagyon, ha ily sokáig tartott, amíg válaszoltam. Ma egy hete már írtam egy levelet, csak azután mégsem küldtem el.

Igaz híve és tanítványa

Tolnai Károly

N. B. Úgy hiszem már megírtam, hogy a Don Quichotte hiányzó kötetei megérkeztek, azonkívül Buber „Ekstatische Konfessionen"-ja.[6] Kérném megírni, hogy elküldjem-e postán. Ha még valamire szüksége volna, természetesen a legnagyobb örömmel állok rendelkezésére.

Az évszám: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4590/16.
Kézírás.
Címzés: Dr Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja Bács-Bodrog megye. Ungarn.
Feladó: Tolnai, Wien, Alser Strasse 32. bei Modern.

[1] A kártya nem maradt fenn.
[2] Tolnai Arnold. Ld. 461/6.
[3] Tolnai bajai látogatása 1923 karácsonyáról 1924 húsvétra, majd augusztusra halasztódott. Legközelebb Pesten találkoztak személyesen, 1924. novemberében. Ld. 494/1., 496/3., 505/3., 510/3., 511/2. és 521/4.
[4] Ld. 484. sz.
[5] Tolnai 459. sz. levelében említi már a FL részére beszerzett könyvet.
[6] Buber, Martin: Ekstatische Konfessionen. Lpz. 1923. c. művének ez a kiadása élete végéig megvolt FL könyvtárában. A könyv korábbi kiadásai 1909-ben és 1921-ben jelentek meg.

486. POGÁNY KÁLMÁN — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1923. X. 3.

Kedves Uram,

arról kellene írnom, hogy mily boldoggá és bizakodová tett az Ön körében töltött néhány óra[1] és hogy — a laptól[2] és minden egyébtől eltekintve — mily öröm volt rám nézve Önt közelebbről megismerni. De nincs időm, a tennivalók kezdik a körmömet égetni. Azért csak röviden: sürgősen szükségem volna (a prospektus számára)[3] az első szám részére irandó (vagy már megírt?) cikk címére. Én ezt ajánlottam: „Művészet mint világnézet"[4] — maradhat? Kérem, legyen kegyes egy lev.[elező]lapon értesíteni.

Önagyságának kézcsókom küldve s Mindkettőjüket melegen köszöntve, vagyok kész híve

Pogány Kálmán

MTAK Kézirattár Ms 4589/138.
Kézírás az Ars Una szerkesztőségi levélpapírján.
Bajára írt levél.

[1] Ld. 484/3.
[2] Az Ars Una c. folyóiratra utal. Ld. 484/1.
[3] Az Ars Una prospektusa Ms 4601/23. sz. a. megvan FL hagyatékában.
[4] A tanulmány végleges címe: Művészet és világnézet. Ld. 484/2.

487. LESZNAI ANNA – FÜLEP LAJOSNAK

[Körtvényes, 1923. X. 21. előtt]

Kedves Fülep,

köszönöm *első* sorban, hogy *írt* rólam[1] – másodsorban azt, hogy mit írt.

Az a tény, hogy *írt* (nem az én hiúságom de a *maga mellettem* nyilvános helytállása) késztet arra, hogy sietve írjak és *kérem,* írjon nekem levelet és magukról és magáról.

Tán bevallom, eddig azért nem írtam mert azt véltem csak félig vállal: s pedig ez a **baráti tény** fontosabb volt nekem minden mély érdeklődésnél, melyet mindig *éreztem* szünet nélkül s mely tudtam magában is megvan velem szemben. Igen – ezért nem vettem fel tavaly a levelezés fonalát.[2] Bocsásson meg érte hogy tévedtem, – kishitű voltam: de oly soká nem keresett fel soraival sem, hogy kételyemnek némi alapja lehetett volna: ha szabadna lelkiekben tünetekből ítélni. De nem szabad: és én nem is szoktam: s ha néha teszem tévedek.

Kedves Fülep: Hrušovon vagyunk június óta, télen Wien mellett lakunk. – Nem jön soha Wienbe.[3] Alig lehet levélileg eldadogni mindazt a mi évek óta átviharzott az emberen. – Mégis valahogyan megismerne: alapjában az maradtam a *jót* kereső s mindenben magamat önnön gyengeségemet lelő. – Sokat írtam de semmi készet: főleg naplót. Ez tán legjobb írásom de formátlan. Munkakedvem van, de *energiám* nincs.

Két három évig egészen letört és ideges voltam. Sok harc és baj volt: sokat ki tudtam küzdeni sokat nem. Például: némi belső teszem szókimondón szerelmi rend vóna, de munka és élet forma rend (40 év felé járok pedig) az nincs, pedig ép oly fontos. A „szerelmi-rend" szón ne nevessen: azt értem alatta, hogy őszinte voltam mindenben és úgy én mint azok kikkel az élet összehozott tudtunk „nem rosszak" lenni, jóakaratúak és őszinték egymáshoz. És tán még több is – de erről nem lehet így beszélni. Viszont absolut negálom a mai életformámat, ezt az életet a közös emberi sorsokon kívül – és mégis még bűnösebb lenne máskép. – Itt valamit elvéthettem – vagy elvétek. S nem dolgozom pedig tán *kötelesség* elmondani mindazt a mit

tudunk. Úgy érzem minden költészet értelme ma a „szerény közlése annak amit lelkünkkel tudunk." A magánynak (s tehát a kerek *csak artistikus* műnek sem) nincs értelme ma: csak mint ugródeszka az érintkezés felé szerepelhet. S az élet az egyetlen *eleven* műfaj – s a beszélgetés. – Szeretném tudni mit dolgozik, vagy *min*, milyen kérdéseken töri az eszét és fejét és *lelkét*.

Hogy vannak kívül belül: Zsuzsa? Adja a jó Ég, hogy jót írjon.

Mi a jó Istennek hála Isten áldáskákkal[4] eléggé rendben volnánk csak mamám[5] nincs sajna a régi jó egészségben. Beteges és nem oly fiatalos már: ez fáj, mert hihetetlenül össze vagyunk nőve szeretetben és meghitt szokásokban „világnézeti" harcok dacára. Adja a jó Isten, hogy még soká enyém lehessen! A kis Isten áldáskák: Gyuri[6] pont a papája, derék kötelességtudó és igen *okos* „kis professzor" – sőt ügyes is hála Istennek tornában és ilyesmiben, igen kedvesen rajzol: de mégis dominál nála két tulajdonság: mélyen szelíd és racionalista, szóval kultúrlény. Andris[7] eddig még a betűket sem tudta megtanulni nagy mesemondó és kis bolond. Mégsem én: mert szőke sovány és rém szelíd jó gyerek. Kari[8] „nagy és okos" 4 éves technikus – kivel *elvben* mindenben különbözünk absolut hasonló temperamentum mellett. – A férjemtől[9] hála a jó Istennek sűrűn kapok hírt mióta elutazott: ma jobban ismerem mint régen, s megtudta tenni hogy 47 évvel *sokkal* jobb és *egyszerűbb* ember még mint 35 évvel: ez a legnagyobb szó. Hála Istennek igen jó barátom maradt: bár mint tán tudja elváltunk. De ez nem jelent semmit ilyen emberi közelségben. Gergőcról[10] kell még referálnom: négy év óta velem volt mindig, áldott jó és okos, félig nagyon komoly férfi félig absolut tiszta gyerek-lélek. Senki se sejtette milyen ember lakik benne, mikor vasárnaponkint[11] a zongora mögé bújt. Igen *kitűnő* rajzoló (s eddig közepes festő) – egészen egyéni és ügyes is a mi nem hiba. Ritkán láttam olyan jól „tájképet rajzolni" mint őt: ez a specialitása különben. Valami eleven lélek van az általa rajzolt fákban, hegyekben: animális élet. *Meghitt konkrétság*, nem tudom jól kifejezni. Egyéni életet kap minden rög. A többi barátról most nem írok, majd mindenkiről „tudok" (a folytonosság értelmében) – kérdezzen s örömmel írok. Kérem írjon magukról. Most nem írhatok tovább. November 1-ig Isten segedelmével itt: Hrušov. Posta: Banovce n/Ond. Zůpa Zemplin. Azután: Mauer bei Wien. Lange Gasse 8.

Melegen üdvözli

Máli

Kérem *mit tud* Knerékről. Levélírói lustaságból ezer éve nem tudok róluk, szeretnék írni nekik de örülnék ha Maga előbb kicsit tájékoztatna felőlük, akkor könnyebb írni. Idén nem volt Imre Wienben? Tavaly felkeresett.

A dátum a levél Dombóvárra érkezésének bélyegzőjéről van véve, tehát ez előtt íródott.
MTAK Kézirattár Ms 4588/207.
Kézírás.
Címzés: Tiszteletes Fülep Lajos lelkész úrnak Dombóvár (áthúzva, helyette:) Baja Tolna megye Magyarország
Feladó címe: Tibor Gergely.
Retouradresse: Hrušov Banovce n/Ond Zupa Zemplin Cesko-Slovensko.

[1] Ld. 460/3.
[2] FL 420. sz. 1922. VII. 7-én kelt levelében írja Kner Imrének, hogy hetekkel azelőtt írt Lesznai Annának, de nem kapott tőle választ.
[3] Hrusov – Körtvényes szlovák neve. – FL készült Bécsbe kimenni, de – nyilván anyagi okok miatt – a látogatás elmaradt. Ld. 521/8.
[4] Lesznai Anna fiait szokta így nevezni.
[5] Moscovitz Geyzáné, Deutsch Hermin.
[6] Ld. 416/7.
[7] Ld. 416/7.
[8] Ld. 416/7.
[9] Lesznai volt második férjére, Jászi Oszkárra utal.
[10] Gergőc = Gergely Tibor.
[11] A Vasárnapi Körre utal. Ld. 415/7.

488. POGÁNY KÁLMÁN – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1923. X. 22. előtt.]

Kedves Uram,

minden energiámat latbavetve dolgozom, hogy okt.[óber] végére mégis megjelenjünk,[1] tehát – most – csak ennyit: Boldog vagyok, végtelenül boldog, hogy a cikket[2] megírta, és hogy *úgy* írta meg – pedig felborította vele az egész szám egyensúlyát, ám amikor elolvastam, kijelentettem – pestiesen – egyensúly: fiatal. Kefelevonatot nem küldettem, de legyen nyugodt: én éppoly skrupulózus vagyok, mint amilyennek – kéziratából – Önt megismertem; a nyomda különben egész elsőrangú szedőt bocsátott rendelkezésemre. A mutatványszámokat illetőleg teljesen kívánsága szerint jártunk el, a prospektust[3] (5-öt) ma adtam póstára. Kedden jövünk ki a plakátokkal, mához egy hétre az első számmal.

Fogadja őszinte hálámat és – Mindkettőjüknek – meleg üdvözleteimet. Kész híve

Pogány Kálmán

A cikk tördelve 10 1/2 oldal. Sürgősen kérem a befejező részt, hogy arról levonatot küldhessek. A honorárium kb. 150.000 K.[orona] lesz (az első számért).

A dátum a Bajára érkezés postabélyegzője, a levél ez előtt íródott.
MTAK Kézirattár Ms 4589/139.
Kézírás az Ars Una szerkesztőségi levélpapírján.
Címzés: Nagytiszteletű dr. Fülep Lajos ev. ref. lelkész Baja
Feladta: Pogány K. Bp. VI. Aréna-út 140.

[1] Az Ars Una számai a szerkesztő szándéka szerint minden hónap 15-én kellett volna, hogy megjelenjenek.
[2] A Művészet és világnézet c. tanulmányra utal. Ld. 484/2.
[3] Ld. 486/3.

489. FÜLEP LAJOS – KÖVESHÁZI-KALMÁR ELZÁNAK

Baja, 1923. X. 24.

Geehrte Künstlerin,

lange habe ich Ihnen nicht geantwortet,[1] denn ich wollte mich erst gründlich umsehen, erkundigen etc., obwohl ich nicht vieles hoffte. Denn eben, als Ihr Brief kam, war bei mir A.[lexander] Eber[2] u.[nd] meine Pastor- Kollegen aus den reichen Sárközer Dörfen (Őcsény, Alsónyék),[3] und dann stellte es sich aus, dass fast überall solche Monumente *schon aufgestellt worden sind.* Wenigstens in den kalvinistischen Dörfen, wo ich Einfluss hab, ist das alles schon vorüber, – in den Bácskaer reichen katholischen Gemeinden wird man mich weder fragen, noch anhören. (Für diesen bin ich ja nichts anderes, als ein verfluchter Ketzer. Sie wissen sicher nicht, was für Verhältnisse in Ungarn sind.)

In Baja selbst hat man noch kein Monument aufgestellt[4] – wann u.[nd] wie wird man es machen, weis bisher noch niemand. Ob man mich dann anhören wird ist auf fraglich. Auch hier herrscht ja der stupidste Klerikalismus.

Ich kann Ihnen nur soviel versprechen, dass ich meinerseits alles und *gerne* tun werde, was ich überhaupt tun kann – nur bin ich sehr skeptisch. Hauptächlich auch, weil wie gesagt, Sie *sehr spät* mit der Sache gekommen sind.

Ist aber noch etwas möglich, und *mir* möglich, wird alles geschehem, was von mir abhängt.

Mit den besten Grüssen

Ihr L. Fülep

MTA MKCs–C–I–164. fond.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Tisztelt Művésznő!

sokáig nem válaszoltam Önnek, mivel először alaposan körül akartam nézni, érdeklődni stb., bár nem sokat reméltem. Amikor levele megérkezett, épp nálam volt Éber Sándor és lelkészkollégáim a gazdag sárközi falvakból, (Őcsény, Alsónyék) s kiderült, hogy *már szinte mindenütt* felállítottak ilyen emlékműveket. Legalábbis a kálvinista falvakban, ahol van befolyásom, túl vannak mindenen, – a gazdag bácskai katolikus egyházközségekben pedig se meg nem kérdeznek, se nem hallgatnak rám. (Hisz nekik csak átkozott eretnek vagyok. Ön nem tudja, micsoda állapotok vannak Magyarországon.)

Baján még nem állítottak emlékművet – senki sem tudja még, mikor és hogyan fogják megcsinálni. Kétséges az is, hallgatnak-e majd rám. Hisz itt is a legostobább klerikalizmus uralkodik.

Csak annyit ígérhetek Önnek, hogy részemről mindent és *örömmel* fogok megtenni, amit egyáltalán tehetek – csak éppen nagyon szkeptikus vagyok. Elsősorban azért is, mert mint mondtam, *nagyon későn* jelentkezett az ügyben.

Ha azonban lehetséges még valami, s olyan, amit *én* megtehetek, minden meglesz, ami tőlem függ.

Szíves üdvözlettel

Fülep L.

[1] Ld. 483. sz.
[2] Ld. 483/1.
[3] Szilágyi Béla őcsényi és Szappanos Gyula alsónyéki lelkészek, FL barátai.

[4] A bajai Független Magyarság 1923. VIII. 5-i száma sürgette egy bajai hősi emlékmű felállítását, de a lap még 1925. V. 24-én is azt írja, hogy a következő év VIII. 20-án fogják csak felavatni. 1926-ban nincs róla említés.

490. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1923. XI. 8.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Mai napon 250.000 koronát utaltam ki a bajai lelkész nehéz helyzetének könnyítésére, a rendelkezésemre álló alapból. A múlt hetekben tartott segélyező-bizottsági ülés az egyházközségnek két forrásból összesen 110.000 korona segélyt utalt ki. Erre vonatkozólag az esperes értesítést fog küldeni, hogy ez összegből mennyi használható fel a papi fizetés pótlására.

Szíves üdvözlettel

[Ravasz László]
püspök

Nagytiszteletű Filep Lajos ref. lelkész úrnak Baja

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki iratok. 3. doboz, II/V–44.
Eredeti iktatószáma: IIe/63.1923.
Gépelt levél másodpéldánya aláírás nélkül. A címzés a szöveg után van.

491. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Bécs, [1923.] XI. 12.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Nagyon köszönöm a levelét[1] és meghívását. Nyarára okvetlenül le szeretnék menni Bajára;[2] hogy a karácsonyi látogatásból mi lesz, azt sajnos most még nem tudom magam sem, mert egy publikációt kellene előkészíteni márciusig (Bruegel-rajzokról)[3] és külföldről érkező fényképekre kell várnom, hogy befejezhessem azt. Mindenesetre írni fogok még, hogy lejöhetek-e.

A kívánt könyvek egy-részét valószínűleg megkapta már Tanár úr (Büttner,[4] Bernardt,[5] Cervantes,[6] Buber[7]); a Tertullianust[8] még nem tudtam megszerezni. A Hegel „Phaenomenologie-"ját nem sürgethettem meg, mivelhogy a Káldorka címe ösmeretlen amióta elhagyta Heidelberget. A Lukácsnak még szólni fogok az „Ezeregy éj"[9] ügyében; azt hittem régen elintézte, mert annak idején megígérte, hogy írni fog haza ebben az ügyben.

Egyébként kevés újságról lehet csak írni. Egyik nap úgy megy el mint a másik. Most főleg a Hieronymus Bosch[10] foglalkoztat, aki Bruegel legfontosabb elődje volt és akinek összes főművei Spanyolországban vannak. Mindannyit láthattam a nyáron.

És vele kapcsolatban a korabeli didaktikus-satírákkal [!] (Murner,[11] Kaysersberg,[12] Brant[13] stb.) Az ember innen még konkrétabban láthatja Bruegelt.

Az „Ars Una" első számában levő cikkét[14] elolvastam és nagyon tetszett. Kár, hogy ilyen rövidre kellett össze-szorítani.

Ne haragudjon kérem, ha ma csak ilyen röviden írhattam, de még egy munkát kell elintéznem.

Adja át kérem, üdvözleteimet Feleségének és Önnek meghívását mégegyszer köszönve, maradtam szeretettel igaz híve

Tolnai Károly

N.[ota B.[ene] Édes-Atyám címe: Wien, Lothringer Strasse 4. II.

A levelében említett folyóirat-számok (újabb írói termékekkel) nyilván valami tévedésen alapul Talán másvalaki említette azokat Önnek. –

Az évszám: postabélyegzőről.
MTAK Kézirattár Ms 5690/17.
Kézírás.
Címzés: Dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja. Bács-Bodrog megye. Ungarn.
Feladó: K. Tolnai, Wien, Alser Str. 32. II. bei Modern.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 485/3.
[3] Die Zeichnungen P. Bruegels. München, Piper, 1925.
[4] Büttner, Hermann: Das Buch vom volkommenen Leben. Eine deutsche Theologie. Jena, 1920. c. kötet közreadója; a mű élete végéig megvolt FL könyvtárában. Minden bizonnyal a misztikusokról szóló tervezett művéhez kérte FL az itt említett többi könyvvel együtt. Ld. 368/8.
[5] A Tolnai által megvásárolt mű a Joseph Berhardt által fordított Eine deutsche Theologie. Lpz. 1920. vagy esetleg a Die philosophische Mystik des Mittelalters. München, 1922. c. kötet lehetett. Mindkettő megvolt FL könytárában.
[6] Ld. 459., 461., 465. és 485. sz.
[7] Ld. 485/6.
[8] FL könytárában egy Il pensiero di Qu. S.F. Tertulliano Lanciano, é.n. Cultura dell' Anima kiadáson kívül Tertullien Apologétique. Texte établi et traduit par Jean-Pierre Waltzing. . . Paris, 1929. Collection des Universités de France c. mű volt meg halála idején.
[9] Ld. 459., 461/3. és 485/5.
[10] Ld. 457/11.
[11] Murner, Thomas (1475–1535) író, teológus, erkölcsi szatírák és vitairatok szerzője, amelyekben a vallási és társadalmi élet visszásságát tárta fel.
[12] Kaisersberg vagy Kaisersperg (Johannes Geiler) (1445–1510) teológiai doktor, strassburgi hitszónok. Prédikációiban, postilláiban és más műveiben a vallási élet hanyatlásáról és az új, megtisztult vallás szükségszerű eljöveteléről írt.
[13] Brant, Sebastian (1457/58–1521) író, Das Narrenschiff c. művében a társadalom hibáit, az emberi természet gyarlóságát és bűneit pellengérezi ki. – E levél tanúsága szerint már 1923-ban készen volt Tolnai 1925-re elkészült disszertációjának koncepciója. Az említett szerzőket művében többször említi és idézi, konklúziójában szembeállítja őket Bosch-sal, amikor a Boscht jellemző ellentétes tulajdonságok, vonzalmak számbavétele után megállapítja: ...Bosch azért tárja fel kora ellentmondásait, hogy ezek legyenek alkotóművészetének keretei, ezzel túllép Branton, Murneren vagy Kaiserpergen, akik a világról alkotott kritikájukban teljesen mellőzik annak pozitív oldalát. ld. Hieronymus Bosch, Basel, Holbein Verlag, 1937. 51.
[14] Ld. 484/2.
[15] Tolnai Arnold. Ld. 461/6.

492. FÜLEP LAJOS – KERECSÉNYI ZOLTÁNNAK

Baja, 1923. XI. 26.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Mellékelten küldöm a nyugtákat.[1]

Csatolom a magamét is, kérve, kegyeskedjék aláírni s visszaküldeni.

A lelkész-szentelésről való elmaradásom ügyében[2] a következőket jelenthetem:

Mivel a körlevél – kifejezetten „megválasztott s megerősített új *rendes* lelkészek"-ről beszélt, hivatalosan pedig én még mindig h.[elyettes] lelkész vagyok, kérdést intéztem a püspöki hivatalhoz; hogy rám is vonatkozik-e az utasítás vagy nem. Erre nov.[ember] 12-i dátummal a következő, 2832. sz. választ kaptam: „A felszentelés kérdésében értesítem N.[agy]t.[iszteletű] Urat, hogy mivel az esperesi hivatal a bajai megválasztás után a koncesszát kiadta, a felszentelésnek semmi akadálya sincsen. A gyakorlat szerint – bár több precedens volt már arra, hogy a megválasztott lelkész kérte és meg is kapta a felszentelésre az engedélyt – a már *beiktatott* lelkészek szoktak felszenteltetni. Az adott esetben tehát tisztán N.[agy]t.[iszteletű] Úrtól függ, hogy megjelenik-e a f.[olyó] évi felszentelésen vagy a jövő évre marad."

Szóval: nekem *külön kellett volna kérnem* mint engedélyt, hogy az idén szenteltessem föl. Már pedig én a körlevelet is későn kaptam – jóval a rendes jelentkezési határidőn túl –, a levélváltással is idő telt, úgy hogy már nem is kérhettem meg idején az engedélyt; esetleges hiábavaló Pestre utazást pedig nem reszkírozhattam – így hát jövőre marad a felszentelés és pedig, úgy látszik egészen a szabályoknak megfelelően. Azt gondolom tehát, hogy a püsp.[öki] hivatal nem tart többé számot igazolásra, s a dolog el van intézve.

Az 5 mázsás e.[gyház]megyei segély még nem érkezett ide. 5 q: nehézsúlyú távgyalogló!

Teljes tisztelettel

Dr. Fülep Lajos

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 3572/1923.
Kézírás.
Dabra írt levél.

[1] Valószínűleg a 490. sz. levélben említett segély nyugtáira utal.

[2] A Kálvin-téri templomban 1923. XI. 18-án tartott lelkész-szentelésre 20 lelkész jelentkezett, köztük FL is, de a felszentelésen csak 17-en vettek részt. A Dunamelléki Ref. Ek. Lt. Püspöki hiv. iratainak iktatókönyvében a 2832/1923. sz. rovatban FL neve mellett ? látható. Felszentelése 1924. XI. 16-án volt. Ld. 516. sz. ill. Kálvinista Szemle 1924. XI. 15. 372.

493. POGÁNY KÁLMÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1923. XI. 26.

Kedves Uram,

most – hétfőn délben – vettem levelét,[1] melyre, miután már nagyon vártam, nyomban felelek.

Ötletét, hogy a „Műv.[észet] és világnézet" befejező részét más cím alatt hozzuk örömest akceptálom.[2] Most már csak arra kérem, hogy mentől előbb írja meg és szállítsa, a harmadik közleményt pedig – amely közben nyilván elkészült – *adja fel azonnal póstára.* Ezt nem szerkesztői taktikázásból kérem Öntől, hanem mert véresen szükségem van rá, különben a *karácsonyi számmal* kénytelen leszek *januárban* kijönni,[3] ami, esetleg, egész vállalkozásunknak megássa a sírját; pedig elég szépen indult anyagilag is, erkölcsileg is (már közeledünk – egy szám után! – a 300. előfizetés felé és a könyvesboltokban is elkelt legalább száz példány).

A következőkben nem akarom kitisztult lelkiismeretét felhőkkel borítani, de – látva, hogy nem neheztel, van bátorságom kijelenteni – mind a két számmal legfőképpen Ön miatt késtünk. Következtetése ugyanis, melyet a kézirat beküldésének és a lap megjelenésének időpontjából merített, nem áll meg, mert egy ily gazdag klisé-anyaggal felszerelt folyóirat gondos nyomdai előállítása – főleg a gépmester hosszadalmas korrigáló munkája következtében – 16–18 napig is eltart, különösen kezdetben egy ily munkára eléggé be nem gyakorolt személyzetű nyomdai vállalatnál. Természetesen eszem ágában sincs késedelmeskedése miatt sopánkodni, mert jól tudom, hogy az Önhöz hasonló kvalitású írók sohasem működtek óramű-pontossággal, mégis arra kérem, vegye tekintetbe, hogy még csak az első propaganda-számoknál tartunk, s így nem engedhetjük meg magunknak a folytonos elkésés luxusát. Egyébként gratulálok a második részhez, amely éppoly kitűnő, mint az első.

Szívből köszönti kész híve

Pogány

A külön könyvkiadásra mi is gondoltunk.[4] Ebben az ügyben még ma beszélek a kiadóval! – A *recenzió*kra[5] szintén a legsürgősebben szükségem lenne, bár ezekről már meg sem emlékezett levelében.

MTAK Kézirattár Ms 4589/140.
Kézírás az Ars Una szerkesztőségi levélpapírján.
Bajára írt levél.

[1] A levél nem ismeretes.
[2] A Művészet és világnézet (ld. 484/2.) mindhárom része azonos címen jelent meg.
[3] A karácsonyi szám időben jött ki. Ld. 495/1.
[4] A Művészet és világnézet nem jelent meg önállóan. Ld. még 495/7.
[5] Műkedvelők bővedje. = Ars Una, 1923. I. évf. 3. sz. 121–123., és a Nagy Balogh János élete és művészete. = Ars Una, 1924. I. évf. 4. sz. 163. c. kritikákra utal.

494. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Bécs, 1923.] XII. 15.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Bocsásson meg, hogy ismét zavarom írásommal. Csak azt szeretném megkérdezni, hogy lehetséges volna-e a karácsonyi szünetben egypár napra Bajára jönni.[1] Ha igen, akkor nagyon kérném azt is megmondani, hogy mikor zavarok legkevésbé: az ünnepek alatt vagy után?

Káldorkáról még mindig nem tudunk itt semmit.

Válaszát várva, maradtam igaz híve és tanítványa

Tolnai Károly

N.[ota] B.[ene] Adja át kérem üdvözleteimet Feleségének.

A hely és év: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4590/18.
Kézírás.
Címzés: Dr Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja Bács-Bodrog megye. Ungarn.
Feladó: K. Tolnai, Wien, Alser Str. 32. II. bei Modern.
[1] Ld. 485/3.

495. POGÁNY KÁLMÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1923. XII. 23.

Kedves Uram,

ezúttal mindent idejében megkaptam[1] s így sikerült még karácsony előtt kihozni a decemberi számot. Szombatra jelent meg s én azonnal póstára adattam az Ön részére két példányt. Igen-igen melegen köszönöm a „befejező részt"-t[2] és a recenziókat[3] (a Nagy Baloghról szólót a januáriban adom, mert újévtől minden számnak lesz „Szemlé"-je; így látom okosabbnak).[4] Ha L.[ázár] B.[éla] vagy a többiek nyilatkoznának,[5] idejében értesíteni fogom, hogy – ha kedvére van – felelhessen nekik. Az esedékes honoráriumot (300.000 K[orona] eddig) a kiadóhivatal útján átutaltattam a Librairie française-nek.[6] A „Művészet és világnézet" könyvalakban való kiadását illetőleg legközelebb írok, mert még nem készült el a kalkuláció.[7] Nagyon szeretném, ha a mi vállalatunknál jelenhetne meg. A kéziratot tegnap küldettem el Önnek, a Dvořak irodalmi hagyaték megjelent első kötetével együtt.[8] Az utóbbit, mint az Ars Una karácsonyi ajándékát, természetesen: recenzió reményében (én vagyok a világ legönzőbb szerkesztője, jól tudom). Azt hiszem, tetszeni fog a könyv és szívesen megteszi, azonfelül a szerzője – kivételesen – nem dilettáns. (Igaz is: a „bőved"-hez melegen gratulálok; telitalálat). A *kölcsönkönyveket* viszont sürgősen visszakérem, mert a Szépműv.[észeti] Múz.[eum] és egy másik tulajdonos erősen zaklatnak értük. A Múzeumban most végzik a revíziót.

Még egyszer: hálásan köszönöm, és kellemes ünnepeket kívánok.

Őszinte híve

Pogány Kálmán

MTAK Kézirattár Ms 4589/141.
Kézírás az Ars Una szerkesztőségi levélpapírján.
Bajára írt levél.

[1] Ld. 493. sz.
[2] Ld. 484/2.
[3] Ld. 493/5.
[4] Az Ars Una prospektusa még csak minden harmadik számban ígér recenziókat.
[5] FL Műkedvelők bővedje c. kritikájára utal. Ld. 493/5. Lázár Bélának Egy magyar gyűjtemény. Bp. 1922. c. megjelent kötetéről van szó.
[6] Fóti József Lajos bölcsészdoktor (aki 1911-ben a FL-szerkesztette A Szellem c. folyóiratban Apáczairól írt tanulmányával számításba jött a szerzők közt) az I. világháború után Budapesten Librairie française címen könyvkereskedést nyitott.
[7] Ld. még 493/4.
[8] Pogány itt Dvořak: Kunstgeschichte als Geistesgeschichte. Studien zur abendländischen Kunstentwicklung. München, Piper, 1924. c. művére utal. Dvořak munkáit halála után Karl Maria Swoboda és Wilde János adta közre. A recenzió-kérés gondolata feltehetőleg összefügg Tolnai Károly és Pogány Kálmán barátságával. Tolnai 1923. I.-i bajai látogatásakor megvitatta FL-sal Dilthey, Dvořak és a szellemtörténeti iskola más nagyjainak nézeteit (ld. Tolnai Károly Lőrincz Ernőnek írt 1973. X. 15-i levelét. = Lőrincz 37.), s talán beszélt erről Pogánnyal, s így támadhatott az az ötlet, hogy felkérjék FL-t, írjon Dvořak megjelenő műveiről az Ars Unába. (Ld. 455/1.) Hogy FL valóban készült a recenzió megírására, tanúsítja, hogy Dvořak: Kunstgeschichte als Geistesgeschichte c. művének tulajdonában lévő példányában ceruzás oldaljegyzések és egy „Rec." feliratú cédula található, amelyen ugyanezen lapszámok olvashatók. FL azonban meg akarta várni a teljes Dvořak-életmű megjelenését a cikk megírásával. Erre utal Tolnai 573. levelében: „...azt hiszem Dvořak *módszerét* ebből is eléggé tisztán lehet kivenni, úgy hogy kár volna várni a Rezensioval." – A cikk nem készült el.

496. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Bécs, 1923.] XII. 29.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Bocsásson meg, hogy csak most válaszolok levelére.[1] De mikor az ünnepek előtt az osztrák visszautazási engedélyt meg akartam szerezni és e célból elővettem az útlevelet, kitűnt, hogy egy nehány napig érvényes csak; erre új útlevelet kellett készíttetni. Arra várok még mindig. A magyar követségen – úgy látszik – nagyon lassan dolgoznak. Most pedig már túl késő lesz, mert nekem elseje után megint itt kell lennem és várni a fényképekre, hogy a munka befejezhető legyen.[2] Kérem, hogy ne haragudjon nagyon reám; remélem, hogy húsvétra és a nyáron hosszabb ideig Baján lehetek majd.[3] Hiszen most úgyis csak egypár napra jöhettem volna le.

Az „Ars Una"-beli cikkének[4] folytatására nagyon kíváncsi vagyok, mert a második közlemény gyönyörű volt. Én most a „Cézanne" cikken dolgozom;[5] de egyelőre lassan megy és nagyon elégedetlen vagyok vele.

Ha valami könyvre volna szüksége, kérném megírni.

Igaz szeretettel tanítványa

Tolnai Károly

A hely és év a tartalom alapján datálva: a Művészet és világnézet harmadik része 1923. XII.-ben jelent meg, amikor Tolnai a bécsi egyetemen tanult.
MTAK Kézirattár Ms 4590/19.
Kézírás.
Bajára írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] A Die Zeichnungen P. Bruegels c. kötetre utal. Ld. 491/3.
[3] Ld. 485/3.
[4] Művészet és világnézet. Ld. 484/2.
[5] Cézanne történeti helye. = Ars Una 1924. 6. sz. 205–226., Tolnai első nyomtatásban megjelent cikke. FL Pethes Imre halálakor a Nyugat 1924. XII. 2.-i sz.-ában megjelent írásában idézi: „Tolnay Károly kimutatta, hogy a múlt század második felében a jelentéstelen töredékhez rendelt formát [...] *egyedül* Cézanne találta meg." (Fülep II. 11.)

497. LESZNAI ANNA – FÜLEP LAJOSNAK

[Bécs, 1923. XII. 30. előtt]

Kedves Fülep,

szeretettel üdvözlöm, s ne gondolja, hogy minapi levele[1] óta nem volt gyakran magának szánt *toll* a „lelkemben" – írni az más, Tolnait[2] még nem kereshettem fel (telefonja nincs?) – olyan sok „napi-teendő akadt (ház rendbehozatala, szállóvendég, keresése egy kiállítási lehetőségnek illetve kettőnek Gergőc[3] és magam számára.) Béni[4] itt járt és rajongott Tolnaiért. – Kérem úgy tudom karácsony tájt maguknál lesz,[5] mondja meg neki hívjon fel engem illetve írjon nekem – én nagyon szívesen látnám viszont. Egyéni képem eddig nincs róla, de a maga szeretete sokat jelent számomra. – Magamról nyáron sokat megírtam, *többhöz* már beszélgetni kéne, szembe nézni, s együtt lenni. A távolság csúf dolog. Mannheimet sem láttam évek óta: rettenetesen örülnék együtt lehetni – Hála a jó Istennek eléggé rendben vagyunk; ányókám[6] ugyan sajna lehetne frissebb is, adja a jó Isten, hogy ismét jobb periodusba kerüljön *egészségileg*. Engem néha nagy bátortalanság fog el: jön az öregség – s oly keveset váltottam valóra (magamban és objektíve) abból a mit szentül „potenciális magamnak" érzek. Lauter unterlassungs Sünden – und Andere auch. Oly végtelen kevés a szeretet a mersz és szorgalom bennem. – Kedves Fülep gondoljon ránk szeretettel. *Írjon*, falun (fél-falun) jobban kerül idő az írásra. (Nagyon örültem *levelének* s meg is őriztem szeretettel; *barátságból* és „hiúságból" is. Bennem való hite: nagyon kell. Folyton kételkedem magamban – minden meglévő munkámban – s hallatlan szépeknek látom a megírni elmulasztottakat. S annyi megírni való lenne. Csak merné hinni az ember: hogy érdemes. – Na, ma kissé melancholikus vagyok: a karácsonyi ünnepek olyan béke és megalapozottság-sóvár napok: idegenben s nyugtalan lélekkel nehezen megoldható feladat. – Zsuzsát ölelem. Adjon a jó Isten belső karácsonyt mindeneknek!

Szeretettel

Máli

Gergőc üdvözletét küldi.
Ép most lelte meg Gerg[7] Tolnai telefonját, fel fogjuk hívni, ő ne bajlódjék engem hívással.

A dátum a Bajára érkezés postabélyegzője, a levél ez előtt íródott.
MTAK Kézirattár Ms 4588/209
Kézírás.
Címzés: Nagytiszteletű Fülep Lajos ev. ref. lelkész úrnak Baja. Ungarn.
Feladó: Tibor Gergely Mauer bei Wien Lange Gasse 8.

[1] A levél nem ismeretes.
[2] Lesznai Anna a Vasárnapi Körből ismerte Tolnait.
[3] Gergőc = Gergely Tibor.
[4] Ferenczy Béni éppúgy mint ikertestvére, Noémi, Tolnai Károly közeli barátja volt. Az utóbbiról Tolnai Ferenczy Noémi címmel Bp. 1934.-ben könyvet publikált.
[5] Ld.485/3., 491/2. és 494/1.
[6] Moscovitz Geyzáné, Deutsch Hermin.
[7] Gerg = Gergely Tibor.

498. FORBÁTH RÓBERT – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1924.] I. 17.

Nagytiszteletű Uram!

Pogány Kálmán barátom beteg és engem kért, hogy ígéretéhez képest megküldjem Lehel Ferenc válaszát,[1] ha szíves lenne elolvasni és amennyiben szükségesnek gondolja reflektálni, mégpedig póstafordultával, mert már tördelik a 4. számot.[2]

Lehel kéziratát szintén kérjük visszaküldeni.

Tiszteletteljes üdvözlettel

Forbáth
az Ars Una kiadója

A hely és év: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4589/142.
Kézírás Forbáth Róbert feliratú levélpapíron.
Címzés: Nagytiszteletű Dr Fülep Lajos ev. ref. lelkész úrnak Baja Ajánlva.
A borítékon nyomtatva: Forbáth Róbert (Kézzel:) VI. Felsőerdősor 31.
Rajta FL ceruzaírásával: Érkezett I. 22. D.e. 10 1/2-kor
Válaszom elment 11-kor.

[1] FL az Ars Una-ban publikált Műkedvelők bővedje c. recenziójában (1923. XII. 1. évf. 3. sz. 121–123.) mások mellett Lehel Ferenc három művéről is írt: Gulácsy Lajos dekadens festő. Bp. 1922. – Csontváry Tivadar a posztimpresszionista festés magyar előfutára. Bp. 1922. és Cézanne. Bp. 1923. Mindhárom Amicus kiadás. Lehel reagált a kritikára, de FL tiltakozása miatt Pogány Kálmán a választ nem adta ki. Az írás 1924-ben Ecce criticus. Kritikakritika címmel kibővítve megjelent a szerző kiadásában. Benne a 42–54. lapokon foglalkozik FL-sal; az eredetileg az Ars Una-ba szánt rész a füzet 42–44. lapjain ismerhető fel. Azt is megírja benne Lehel, hogy Pogány Kálmán megígérte neki válasza közreadását, de FL kérésére hivatkozva mégsem adta ki. Ugyanebben a

művében támadja mindazokat, akik szerinte megakadályozták, hogy írásai napilapokban és folyóiratokban megjelenjenek, vagy bírálták megjelent műveit (Bálint Lajos, Elek Artúr, Felvinczi Takács Zoltán, Kárpáti Aurél, Németh Antal, Osvát Ernő stb.).

[2] A 4. szám 1924. I.-ban jelent meg; FL megtagadta a viszontválasz írását.

499. POGÁNY KÁLMÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1924. I. 27.

Igen tisztelt Doktor Úr,

köszönöm a gorombaságot:[1] az ilyen leplezetlen őszinteség – akármennyire kemény is a hangja – legalább tisztázza a helyzetet, és ha harmadik személyen át érkezik is az emberhez,[2] többet ér a szemtől szembe való udvariaskodásnál, – ami mögött úgyse rejlik szimpátia.

Ebben a helyzetben ugyan céltalan minden további szószaporítás és pontot kellene tennem, aminek nincs folytatása. Mégis, úgy érzem, szerkesztői mivoltom többre kötelez azzal szemben, akinek folyóiratom megindítása körül oly sokat köszönhetek. Ha tehát nem untatja, olvassa el, mi az én álláspontom ebben az egész kritika-affaireben.

Magam is azt tartom, hogy lényegében L.[ehel] F.[erenc] kevesebbet kapott, mint amennyire rászolgált, – talán kevésbbé [!] bölcselkedésének sekélyességével vagy adatainak megbízhatatlanságával, mint inkább azzal a hetyke cinizmussal, ahogy műveinek hőseit és általában a mai kor küzdő művészeit kezeli, akiket simpliciter hülyéknek tart. A kritika *hangját* azonban – őszintén – kissé harciasnak és – mit mondjak? – túlságosan zamatosnak találtam, amit ugyan olvasói minőségemben szerfölött élveztem, de aminek szerkesztő létemre csak mérsékelten tudtam örvendezni, mert egyedül én tudom és én tudhatom, milyen veszedelmes aknamezőre kerültem, amióta, a jelen viszonyok közepett, egy lap szerkesztésére vállalkoztam. Ha L.[ehel] így gondolta az én „visszás érzéseim"-et, akkor igaza is volt. De viszont – hacsak meg nem álmodta – nem tudhatott róluk, mert én vele – igen vegyes okokból – semmiféle személyes nexusban nem állok. Különben is, ha a delikvens-triumvirátus[3] valamelyik tagja iránt részvétet éreztem, az semmiesetre sem ő, hanem H.[evesy] I.[ván] volt, akit ugyan még csak látásból sem ismerek, de akinek jóhiszemű – megengedem: kissé botorkáló és elnagyolt – propagatív tevékenysége nem feltétlenül ellenszenvet keltő. Különösen ma, amikor sokkalta kevesebb szellemi munkával mérhetetlenül többet lehet elérni – valutákban és egyebekben.

Ennyit magáról a kritikáról. L.[ehel] F.[erenc] válaszát a múlt hét valamelyik délutánján kaptam meg a Korvin-nyomda művezetőjétől, amikor, meglehetős súlyos lázbetegen, a januári szám tördelése végett a nyomdába vánszorogtam. A nagy kínlódással elvégzett munka után kimerülten futottam át a válasziratot, melyről első impresszióm az volt, hogy egy rutinos újságíró ügyes riposztja, teletömködve alattomos gúnyolódással, amikre Öntől majd megkapja a kellő feleletet s ezzel az ügy a lovagiasság szabályai szerint el lesz intézve. Szentül hittem, hogy megsemmisítően fog rá

lesújtani. Ezért igyekeztem mentől gyorsabban elküldeni a replikát. S mert ennek póstai ajánlással kellett történnie és én nem tudtam mi lesz velem másnap (amint tényleg még napokig betegeskedtem), megkértem az A.[rs] U.[na] kiadóját,[4] legyen szíves nevemben azt eljuttatni az Ön címére. Ágyból kelve olvastam a szitkozódó, sőt fenyegető tiltakozást.

Nos, kedves Uram, én sem Öntől, sem L.[ehel] F.[erenc]től, sem senki mástól meg nem ijedek. Nem hencegek vele: egyszerűen ilyen a természetem. Ki így, ki úgy születik. Ezenfelül némi tréningre is tettem szert az ijedelmekkel szemben. Félre ne értse hát, ami most következik.

A választ nem adom ki. Pedig eredetileg csakugyan más volt az elhatározásom és arról a közvetítő útján nálam érdeklődő L.[ehel] F.[erenc]-t már értesítettem is. Most tehát nemcsak gyávának, de még következetlennek is fogok feltűnni. Fatális helyzet valóban. Mégsem teszek másként. Mert itt, szerintem, kétféle — egy primär és egy sekundär lovagiasság esetével állok szemben, és én röviden: a sekundärre szavazok. Vagyis nem publikálom a nyilatkozatot; noha ellenkezőleg akartam cselekedni, mivel egyrészt azt hittem (istenem: fiatal róka vagyok még a szerkesztősködés terén), hogy erre sajtójogilag kényszerítve is vagyok (holott csak a ténybeli tévedések helyreigazítását muszáj leközölnöm, másfelől — és leginkább — úgy gondolkodtam, hogy mindenkinek, akit megtámadtak elemi joga a védekezés és ennek a védekezésnek — hacsak útszéli hangot nem használ — kötelesség helyet adni. A támadónak pedig alkalom adatik a viszontválaszra, s ezzel slussz! Persze ekkor eszembe se jutott, hogy akadhat még másik lovagias tisztem is. A hosszú háború és forradalmak hozzászoktattak, hogy az ember úgy lövöldöz, hogy vissza is lőnek. És ezt mindenki természetesnek találja s nem tör ki éktelen haragban miatta. És nem fenyegetőzik rögtön leleplezéssel és botránnyal, ha az ellenfél is megszólalhat. Jól van, Uram, hát nem fog megszólalni. Nemcsak azért, mert Ön tiltakozását jelentette be és én ezt a vétót fenntartás nélkül, a következményeknek fittyet hányva respektálom, hanem főleg, mert most utólag újból és nyugodtan elolvasván azt az ominózus nyilatkozatot, belátom, hogy annak rejtetten sértegető alaphangja tényleg méltatlan ahhoz az erkölcsi és szellemi szinthez, amelyen az Ön egész irodalmi munkássága folyik. Tehát nem fog megjelenni.

De csak a mi lapunkban. Mert tévedés feltételezni, hogy L.[ehel] F.[erenc] nem használja fel ezt az alkalmat nevének egy kis üzleti forgalomba hozatalára. Most azután mind a ketten sorra kerülünk és velem szemben bizonyára nem lesz rest forradalmi múltamból is fegyvereket kovácsolni. Vederemo... Talán mégis okosabb lett volna, ha Ön még egyet és erősebbet koppint a fejére s ettől végleg elhallgat. De mindegy.

Ön persze dühös rám, mert ezt az egész komédiát nekem köszönheti. Hát lehet. De erre sincs segítség. Sajnálom.

Isten velünk! Kész híve

Pogány Kálmán

MTAK Kézirattár Ms 4589/143.
Kézírás az Ars Una szerkesztőségi levélpapírján.

Címzés: Nagytiszteletű dr Fülep Lajos úrnak ref. lelkész Baja
Feladta: Pogány Kálmán Bp. VI. Aréna-út 140.

Előzményét ld. 498. sz.

[1] FL válasza, amelyet a 498. sz. levél borítékján olvasható jegyzet szerint fél órán belül írt és küldött el, nem ismeretes. Tartalmára az 500. sz. levél is utal.

[2] FL válaszát nyilvánvalóan Forbáth Róbertnek küldte el.

[3] A triumvirátus: a Műkedvelők bővedjében tárgyalt három szerző: Lázár Béla, Hevesy Iván és Lehel Ferenc.

[4] Forbáth Róbert.

500. POGÁNY KÁLMÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1924. II. 2.

Jó Uram,

hát legyen béke közöttünk és bocsássa meg, ha nekihevülésemben kétségbevontam irántam való rokonszenvét.[1] A bántásokat pedig, mik kölcsönösek voltak, felejtsük kölcsönösen. Igaza van: a jó emberek szeressék egymást.

De hogy, a vitát berekesztve, érzelmekről beszélünk, engedje meg a következőket megjegyeznem:

Engemet tulajdonkép két momentum sértett. Az egyik az Ön suppositioja, hogy összejátszottam L.[ehel] F.[erenc]-cel (amire most talán már fölösleges szót vesztegetni). A másik pedig az az elszomorító megállapítás (s ezt már korábbi leveleiből is pedzettem), hogy Ön kedvetlenül, csupán adott szava által kényszerítve, írt nekem és valójában nagyon szeretné, ha mentől előbb végeszakadna a hozzám való írói összeköttetésének. Ez igen mélyen szúrt a szívembe. Először: mert viselkedésem semmiképp sem provokálta, másodszor: mert sok szép tervemet kellett miatta újra fogalmaznom. Ez az a seb, amely még ma sincs behegedve, – de erről igazán szégyen panaszkodni.

Kérem, számítson továbbra is barátai közé és én maradok mindenkor őszinte és kész híve

Pogány Kálmán

Levelét, kívánsága szerint, megmutattam F.[orbáth Róbert] úrnak.

MTAK Kézirattár Ms 4589/144.
Kézírás az Ars Una szerkesztőségi levélpapírján.
Rajta gumibélyegzővel: VI., Felsőerdősor 31. IV em. 15.
Bajára írt levél.

[1] FL nyilvánvalóan megenyhült és békítő hangon válaszolt Pogány Kálmán 499. sz. levelére. A válasz nem ismeretes.

501. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Bécs, 1924.] II. 16.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Nagyon köszönöm a levelét.[1] A harmadik cikke talán a legszebb és igazán jó volna ha könyv-alakban is megjelenhetne.[2] A Cézanne-cikk[3] egészen rövid és gyönge dolog, de hát meg kellett írni, megígértem. (Azonkívül azt hiszem nem is egészen érthető kívül-álló számára, annyira összezsúfolt).

Most pedig ne haragudjon, de egy kéréssel fordulok Tanár úrhoz. Arról van ugyanis szó, hogy a Ferenczy Béni felesége[4] (a két kis gyermekkel)[5] le szeretne utazni úgy március közepe táján Bajára (szeptemberig maradnának) és megkértek, hogy érdeklődjem Tanár úrnál, vajjon lehetne-e ott két szobás lakást kapni ennyi időre és hogy ha igen, milyen költséges az körülbelül. Áprilisban Béni is leutazna. Ne vegye rossz néven, hogy ilyen kéréssel zaklatom; de szegény Béniéknek itt mindenféle bajuk van a lakásukkal és ezért el szeretnének utani innen.

Káldorka letette a doktorátust[6] és most leutazik Olaszországba. Március végén valószínűleg idejön Bécsbe.

Egyebekben nagyon el vagyok foglalva mostanában a munkával (amelyet még márciusig be kell fejeznem.) Azért ne haragudjon, ha csak ilyen röviden írtam. Húsvétra úgyis leutazom.[7]

Igaz szeretettel tanítványa

Tolnai Károly

N.[ota] B.[ene] Adja át kérem Feleségének üdvözleteimet.

(A Ferenczyék lehetőleg ellátással együtt szeretnék a lakást. Ha Baján nem tudnának kapni, akkor még idején jó volna megtudniok, hogy más helyütt kereshessenek, azért kérem Tanár urat, egy pár sorban értesíteni – mégegyszer kérem, ne haragudjon a zaklatás miatt.)

Hely és év a tartalom alapján: a Művészet és világnézet 3. részének megjelenése ill. Tolnai Cézanne-cikkének megjelenése évében, 1924-ben, amikor Bécsben tanult.
MTAK Kézirattár Ms 4590/20.
Kézírás.
Bajára írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] A Művészet és világnézet 3. részére utal. Ld. 484/2. Könyvalakban való megjelenéséről ld. 493/4. és 495/7.
[3] Ld. 496/4.
[4] Ferenczy Béni első felesége Yvonne Ungermann (1901–1936), akivel Bécsben 1922. I. 28-án kötött házasságot. A család végül nem ment Bajára. Ld. 505/2.
[5] Rozi (szül. 1922.) és Mátyás (1923–1943).
[6] Káldor György a heidelbergi egyetemen lett közgazdasági doktor. Paneuropa c. gépiratos disszertációja a heidelbergi Egyetemi Könyvtár katalógusában 1925. IV. 27. dátummal szerepel, ez eszerint a doktorrá avatás időpontja lehet.
[7] Az utazásra nem került sor. Ld. 501/5. ill. 505/3.

502. NATTI JÓZSEFNÉ – FÜLEP LAJOSNAK

Baja, 1924. II. 27.

Nagytiszteletű Úr!

Vőm[1] felemlítette, hogy a közeli napokban el fog jönni – áldott emlékű édes Apám[2] születésének 100 éves évfordulójára tett alapítványomat megbeszélni. –

Kérem Nagytiszteletű Urat, halassza el jövetelét míg egészségem helyreáll – akkor kérni fogom.

Rendkívül fájt, hogy e kegyeletes dologról semmi sem jutott tudomásomra; a múlt év végén szándékoztam Nagytiszteletű Urat kérni, hogy látogasson meg, de december első napjaiban gyengélkedni kezdettem: 3 hó óta nem hagytam el szobáimat.

Ez évben a kegyeletes hagyatékra máskép határoztam, de kérni fogom Nagytiszteletű Urat, hogy személyesen intézze el (vőm el van foglalva) *és pedig csakis az én alapítványomról lehet szó – majd* megbeszéljük.

Vőm tegnap említett adományát kérem jótékony célra fordítani.

Tiszteletteljes üdvözlettel

Natti Józsefné
fregattkapitány özvegye
alsóeörsi és vámosi Gaál Clotilde

MTAK Kézirattár Ms 4589/50.
Kézírás arany címeres díszített levélpapíron.
Címzés: Tekintetes és Nagytiszteletű Dr Fülep Lajos ev. ref. lelkész úrnak Baja.

Natti Józsefné a bajai ref. egyházközség tagja volt, a bajai Független Magyarság 1923. III. 2-i számában egy 1000 Koronás adomány kapcsán – nyilván tévesen – Gaál Franciskaként van említve.

[1] Natti Józsefné leánya, Clotilde Mészöly Miklós ügyvéd, bajai ref. egyházközségi gondnok felesége volt.

[2] Az apa kilétét nem sikerült megállapítanom. A Solti Egyházmegye közgyűlési jegyzőkönyveiben ilyen alapítványról nincs szó.

503. POGÁNY KÁLMÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1924. III. 2.

Kedves Uram,

ne vegye zokon késedelmes válaszomat, de patvarkodásainkra azzal akartam pontot tenni, hogy megküldtem Önnek kefelevonatban Tolnai első művészettörténeti tanulmányát („Cézanne történeti helye"),[1] melynek megírására közvetlenül a „Művészet és világnézet"[2] inspirálta a mi drága barátunkat. Sajnos, a nyomda, amelynek bornírt faktorával állandóan harcban állok, még mindig nem készítette el a szedést s így egy-két napot még várakoznia kell. Remélem, ha elolvasta, szívesen fátyolt borít a köztünk felmerült félreértésekre és örömest megírja a „Művészet egységét és sokságát",[3] – de talán még egyebet is, amire, íme, tisztelettel felkérem.

Amikor ugyanis T.[olnai] cikkét elolvastam, az az ideám támadt, hogy egy teljesen C.[ézanne]-nak szentelt A.[rs] U.[na]-számot rendezek, mely a C.[ézanne]-problémát több oldaláról tárgyalná.[4] T.[olnai] — gyönyörű filozófiai aláfestéssel — a cézanne-i festészet történeti kialakulását rajzolja meg, de hallgat arról, ami C.[ézanne] után, éppen C.[ézanne]-nal kapcsolatban következett. Már pedig: „benne van az egész múlt; *de az egész jövő is*", — ahogy Ön mondja a magyar művészetről szóló könyvecskéjében. Nos, kedves Uram, lenne-e kedve kifejteni, in concreto *C.[ézanne] és a mai művészeti irányok viszonyát;*[5] egy ilyen értekezés pompásan helyezkednék a Tolnaié mellé. Önhöz fordulok evégett, mert C.[ézanne]-nal nálunk — tudtomra — senki Önnél behatóbban nem foglalkozott (és mily régóta: most jut eszembe egy cikke, melyet még a boldogult „Szerdá"-nak küldött Párisból C.[ézanne] halálakor),[6] de azért is, hogy gyönyörködhessem a látványban, amint a tanítvány egykori mestere társaságában bemutatkozik a magyar művészeti irodalomban. Kérem, ne fosszon meg ettől az örömtől, engem, Magát, de leginkább Tolnait, aki csak úgy úszott a boldogságban, mikor ennek a lehetőségét előtte megpedzettem (személyesen hozta el a cikket s azután nyomban visszautazott). Megteszi? T.[olnai] cikkének a szedését még a héten kiforszírozom és levonatát azonnal elküldöm Önnek. Nagyon kérem, döntését minél előbb közölje velem.

Ugyanakkor — márc.[ius] első napjaiban — fogja megkapni a „februári" számot, — ami fölött — kérem — ne mosolyogjon,[7] mert a mai pénzszűkének a nyomdai árak folytonos horribilis emelkedésével való viszonyát tekintve, az a csudálatos és szinte hihetetlen, hogy még egyáltalán megvagyunk. A karácsonyi *(60 oldalas)* szám 8 1/2 milliónkba került, a januári *(36 oldalas)* 9 1/2 millióba, a februári (szintén 36 oldalas) talán már 13 milliót — vagy még többet fog felemészteni; előfizetési árainkat pedig szerényen csak 33%-kal emeltük! Ez a helyzet, kedves Uram, s ha a kiadó[8] nem lenne egy páratlan idealista, aki inkább a saját száját fosztja meg a legjobb falatoktól, csakhogy a lapnak előteremtse a költségeket: már el kellett volna pusztulnunk. Így még mindig reménykedem (persze: csak a szívem s nem az eszem szerint, mert logikusan a gazdasági viszonyoknak teljes, ad abszurdum tartó züllése várható).

Meleg üdvözlettel

Pogány Kálmán

Hogy el ne felejtsem: a januári számban közölt recenziójáért Fóti Lajosnak 30.000 K[oroná]-t utaltunk át[9] (még kb. 0.024-es zürichi alapon). A „Művészet egységét és sokságát" mikorra várhatom? És a Dvořak-recenziót?[10] Bocsássa meg szerénytelenségemet.

MTAK Kézirattár Ms 4589/145.
Kézírás az Ars Una szerkesztőségi levélpapírján.
Bajára írt levél.

[1] Ld. 496/4.
[2] Ld. 484/2.
[3] FL nem írta meg a cikket.
[4] A Cézanne-szám nem készült el. Ld. 504/2.
[5] A cikk nem készült el, Pogány Kálmán következő levele szerint kénytelen volt lemondani a tervről.

[6] A cikk Paul Cézanne címmel a Szerda 1906. X. 31. 5. számában jelent meg. (254–256.)
[7] Pogány 493/3. és 495/1. sz. levelében írt sürgetésére utal.
[8] Az Ars Unát A Magyar Műkiadó, Forbáth Róbert adta ki.
[9] A Nagy Balogh János élete és művészete c. recenzióról van szó. – Ld. 495/6.
[10] Ld. 495/8. ill. 396/6.

504. POGÁNY KÁLMÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1924. III. 11.

Kedves Uram,

íme: Tolnai cikke.[1] Ígéretem szerint megküldtem, bár a C.[ézanne]-szám szép tervét fel kellett adnom,[2] mert az annyi reprodukciós költséggel járt volna, amennyit mostanában nem bírunk el. A C.[ézanne]-nal kapcsolatos tanulmányra[3] vonatkozó kérésem tehát nem sürgős, de annál gyorsabban szükségem volna valamilyen írásra Öntől,[4] amit a márciusi számban, Tolnaival együtt, hozhatnék. Ezt a számot már a jövő héten tördelem, mert nem akarunk vele annyira lemaradni, mint a februárival. (Ha megélünk, ősszel (a II. évben) feltétlenül új nyomdába kell átmennünk.[5]) Nagyon kérem azonnali értesítését: számíthatok-e cikkre és milyen terjedelemben? Ha igen: várok 19-ig. Pompás lenne, ha a „Műv.[észet] egysége és soksága"[6] jöhetne a T.[olnai] Cézanne-cikkével!

Szívből üdvözli

Pogány

Kíváncsi vagyok, mit szól a T.[olnai] megállapításaihoz? Különösen, hogy C.[ézanne] a „vég" és utána a „semmi." Úgy emlékszem: Önnek más a véleménye. Annál érdekesebb volna, ha ezt egy cikk keretében tüzetesen kifejtené (így dopingol egy szerkesztő).

MTAK Kézirattár Ms 4589/146.
Kézírás az Ars Una levélpapírján. A rajta lévő szövegből a VI. Révay-utca 14. áthúzva, helyette bélyegzővel: VI., Felsőerdősor 31. IV. em. 15.
Bajára írt levél.

[1] Ld. 496/4.
[2] Ld. 503/4.
[3] A Cézanne és a mai művészeti irányok c. cikktervre utal. Ld. 503/5.
[4] A márciusi számban nincs FL-írás.
[5] Az Ars Unát megszűnéséig a Korvin Testvérek grafikai intézete nyomta.
[6] Ld. 503/3.

505. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Bécs, 1924.] IV. 5.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Nagyon köszönöm a levelét[1] és a fáradozását a Béniék lakása ügyében.[2] Azóta úgy alakultak a viszonyok, hogy Béniék valószínűleg hazautaznak Nagybányára. Ők is sokszor köszönik Tanár úrnak, hogy nem feledkezett meg róluk.

Az én húsvéti lejövetelem tervét így inkább elejtettem;[3] amúgy is csak rövid időre jöhettem volna, mert húsvét után le kellett adnom a munkát Münchenben (a munka határideje egyébként máris lejárt).[4] És onnan tanulmányútra mennék Hollandiába és Angliába,[5] – ha csak nem jön valami akadály közbe. Akkor valószínűleg csak augusztusban jönnék vissza Bécsbe és innen – ha nem zavarnám – hosszú időre lejöhetnék Bajára látogatóba. Persze kár, hogy olyan nagysokára láthatom csak viszont.

Tegnap megérkezett itt Káldorka; Heidelbergben letette a doktorátust[6] és most valószínűleg végérvényesen Bécsben marad, Ő is sokszor üdvözli Tamár urat.

A Cézanne-cikket[7] túl enyhén tetszett megbírálni. Én tudom mennyi mindent kellett elhagynom – vagyis mennyi mindent hagytam el, azért, hogy „cikk" legyen belőle. – A szöveget magyarúl írtam, de még a kéziratot elolvasta Wilde Jancsi és a magyarság szempontjából itt-ott kijavította. Így hát nem az én érdemem, ha a magyarság szempontjából kielégítő.

Egyebekben nagyon el vagyok foglalva most a munkával, de semmiképp sem megy előre. Még mindig nem érkezett meg hat fénykép és emiatt nem lehet lezárni.

Ne haragudjon kérem, hogy ilyen röviden írok; hát akkor augusztusban úgy-e le szabadna jönnöm?

Igaz szeretettel tanítványa

Tolnai Károly

Hely és év a tartalom alapján. (Tolnai 1924-ben Bécsben tanult, 1924. II. 16-i (501. sz.) levelében ír Ferenczy Béni családjának bajai elhelyezéséről, 1924-ben jelent meg az Ars Unában Cézanne történeti helye c. cikke stb.)
MTAK Kézirattár Ms 4590/21.
Kézírás.
Bajára írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 501/4.
[3] Ld. 501/5.
[4] A Die Zeichnungen Bruegels. München, 1925.-ra utal. Ld. 457/11. ill. 491/3.
[5] Tolnai Bosch-kutatásai miatt utazott Hollandiába és Angliába. Ld. 510. sz.
[6] Ld. 501/6.
[7] Ld. 496/4.

506. FÜLEP LAJOS – KERECSÉNYI ZOLTÁNNAK

Baja, 1924. VI. 11.

Kedves Bátyám!

Vettem hivatalos értesítésedet jöveteledről[1] – örömmel és szeretettel várunk s annak különösen örülünk, hogy most több időt fogsz körünkben tölteni.

Ami a beiktatást illeti, hát ha így áll a dolog, természetesen megtartjuk. Hisz én nem is azért akartam halasztani, mert megtörténtével éppenséggel nem fordíthatnám másfelé a szekerem rúdját, de valahogy génant-nak tartottam, hogy esetleg nem sokkal utána, ha alkalom kínáloznék, itt hagynám Baját.[2] Azt pedig, hogy a beiktatás elhalasztható, azért gondoltam, mert tolnai traktusi barátaim közt van olyan is, aki már tíz éve van egy helyen s máig sincs beiktatva. Ha azonban nincs kifogásod ellene, egyszerű keretek közt tartjuk meg.

Én Bajáért 1 1/2 [év] alatt, Isten segítségével, dicsekvés nélkül mondhatom, meglehetős sokat tettem. Az egyház külsőleg-belsőleg jóformán ki van cserélve, amit eléggé jelképez az, hogy az egyházi épületekre, azt hiszem, nem fogsz ráismerni.[3] És sikerült mindezt adósság nélkül megcsinálni. Másfelekezetűek is adakoztak eddig legalább 3 milliót s nagyobb részük megmondta, hogy az én kedvemért ad, olyanok is, akiket soha se láttam. Ezek, persze, többnyire zsidók, akiket az mozdított meg, hogy én soha semmiféle felekezeti vagy politikai dologban nem exponálom magam, sőt, lehetőleg bele se avatkozom, hanem a magam egyházának védelmére szorítkozom (már pedig itt állandóan en garde kell lenni), s lehetőleg azt építeni és fejleszteni. Anyagi segítségüket pedig nem utasítom el, mert azt tartom, inkább adjanak, mint ne adjanak. Szóval, már úgy, ahogy, de sikerült az egyházat anyagilag is valamennyire lábraállítani. De azt se akarom Előtted leplezni, hogy viszont nagyon sok dolog volt és van, ami elvette a kedvemet. Először is az özveggyel-lakás 1 1/2 éven át, amit itt magamnak kellett végig küzdenem, egyedül Te voltál segítségemre.[4] Azután nem kisebb mértékben a kántorunk,[5] aki az öreg Széles idejében évtizedek alatt megszokta, hogy részben azt csináljon, amit akar, részben állandóan veszekedjen a pappal. (Különösen a felesége rettenetes hárpia s az bújtogatta mindig.) Szélessel egy egész könyvtárra való röpiratot adtak ki egymás ellen. Sajnos, itt is, mint gyülekezeteink 95%-ában, a tanító az egyház született és legnagyobb ellensége. Ilyen örökségeket vettem én át (s még hasonlókat) s az energiám nagy része az ezekkel való küzdelemre fordíttatott eddig. Baján igazán rend nem is lesz addig, amíg a régi korszak emlékei teljesen el nem tűnnek lassacskán. De ezt nagyon nehéz kívánni. (Hogy csak egy adatot közöljek Veled az újabbak közül: a kántor úr múlt pénteken közli velem, hogy ő pünkösd délelőttjén még itt lesz, első napon, de délután már nem, mert Pestre utazik, látogatóba menő feleségét kíséri, s így természetesen nem lesz itt másodnap se. Mikor pedig én kereken kijelentettem, hogy ehhez nem járulok hozzá, különösen mivel átlag két havonként el-el utazik s itt hagy bennünket – néha úgy, hogy egyáltalán be se jelenti – s még mikor azt is mondtam neki, hogy kénytelen leszek bejelenteni az egyházi felsőbbségnél, akkor is kitartott amellett, hogy ő bizony elmegy. És el is ment volna, csak az a váratlan incidens akadályozta meg,

hogy nekem másodnap Csanádra kellett kimennem, a lába törött Losonczy[6] helyett fungálnom s így Baján nem maradt volna senki, aki az isteni tiszteletet tartsa: de még a csanádiaknak is nagy kapacitálásába került, hogy rábírják a maradásra. Hát persze, könnyen beszél – állami tanító, onnan él, az egyháztól lakást kap, amelyikből nehéz volna kitenni, noha még Széles idejében felmondott neki az egyház – megvan róla a szabályszerű határozat –, mert már akkor is csak úgy gondolták a békességet elérhetőnek vele, ha innen kiteszik s másutt bérelnek inkább lakást neki. T.i. egész rémregény, ahogy az egyházi épületekben erőszakoskodott, s amennyit Szélesnek harcolnia kellett vele. Hát ezt folytatja most is.) Én ezekről a dolgokról nem beszéltem Neked, mert nem akartam panaszkodni. Inkább csak a jókat írtam meg, a rosszakat nem. Pedig van ezekből is bőven. Én nem értem ezt a dolgot: három évvel ezelőtt, mikor még a tolnai traktusban voltam, Kátai elvitt magával vizitációs útjára – minden gyülekezetben, ahol megfordultam, baj volt a tanítóval, a legtöbb helyen vizsgálat alatt is állt s akkor, a látogatás alatt intézte el Kátai a viszályok nagy részét – nem értem, mért van, hogy épp a tanítók azok, akik a legtöbb bajt és kárt okozzák az egyházban. Ez igazán olyan probléma, amit meg kellene már oldani, mert különben még nagyon sok áldatlan következménye lesz. Bajáról annyit mondhatok, hogy van itt 3 plébánia, barátok, zirciek[7] stb., akik nagyobbára mind fenekednek ellenünk, mögöttük áll a kalocsai érsek nagy hatalma és anyagi ereje – de ezek a külső ellenségek együttvéve nem tesznek annyi kárt, mint az ilyen belső ellenség.

Végezetül még Szélesné hozzám továbbított tűzhely-kérő levelére s azon megjegyzésedre óhajtok reflektálni, hogy „legjobb belátásotok szerint intézkedjetek a benne érintett dologban." Ez az utasításod t.i. ellene mond előző, kategórikus utasításaidnak, amelyek szerint a presbiterium felelősség terhe alatt köteles még karhatalommal is megakadályozni, hogy az épületekhez tartozó alkatrészek el ne vitessenek. Én akkor azoknak az utasításoknak érvényt is szereztem, azon az alapon, hogy ebben az ügyben a mi belátásunk nem mérvadó – nagyon helyesen –, hanem csupán a törvény. Mert ha ilyen dolgokat „belátásra" bíznánk, akkor néhol nagyon furcsa dolgok sülnének ki. Én tudtam azt, hogy Szélesné manőverét nem hagyja abba, de mind meg tudtam hiúsítani a Te utasításod határozottságával. Ha most mégis az előljárók „belátására – bízatnék a dolog, akkor a főgondnok – aki az egyház ügyeivel soha se foglalkozik, gyűlésekre, még a közgyűlésre se jön el, csak olyankor avatkozik bele a dolgokba, amikor Szélesnéről van szó, aki nekik évtizedeken át a befőtteket és lekvárokat szokta volt készíteni – mondom, a főgondnok akkor egyszerre arra a „belátásra" jutna, hogy igenis adjuk oda Szélesnének, amit magáénak vindikál s ugyanennek a „belátásnak" esetleg megnyerne 1–2 presbitert s akkor nyomban meglenne a huzavona és meghasonulás. Mert pl. olyanok is vannak a presbiteriumban, akik igenis tudják, hogy az a kérdéses *tűzhely az egyházé.* (így pl. dr. Rácz Károly t[ör]v[ény]széki tanácselnök,[8] aki 25 éven át volt az egyház gondnoka és presbitere) s akik sohase jutnának hasonló „belátásra". Arról nem is beszélve, hogy az egyház most nem tudna a mi számunkra másik tűzhelyet beállítani ehelyett – minket pedig talán mégis csak első sorban illet meg. Éppen ezért én arra kérlek, kedves Bátyám, hogy maradj meg eredeti álláspontodon, ne bocsáss szabadjára és ne bízz a

„belátásra" semmit, mert ez esetben olyan befolyások érvényesülnének, amelyek ellentétesek az egyház érdekével. Az özvegy kunyerálásainak és esküdözéseink pedig ne ülj föl – nincs az a vén cigányasszony, aki úgy tud kunyerálni és esküdözni, mint ő, de éppen annyi igazsággal is. Ha majd látja, hogy hiába manőverez, abbahagyja, – mint ahogy velem szemben már abba is hagyta, mert én kereken tudtára adtam, hogy kár fárasztania magát. Lehet, hogy ittlétedkor erről már szó sem fog esni, de ha mégis megtörténnék, nagyon kérlek, ne engedj egy jottát se, mert ha a kis ujjad nyújtod, a lapockád is bekapják s nem lesz többé soha vége Szélesné próbálkozásainak. Már pedig én nagyon szeretném már legalább a Szélesné-ügyet véglegesen ad acta tenni.

Baj, úgy látszik, mindenütt van. Hála Istennek, amik itt Baján vannak, elenyésznek a közeli gyülekezetekéhez képest. És remélem, hogy lassacskán ezek is majd eliminálódnak. Addig pedig majd eldől, hogy itt-létem végleges-e.

A közeli viszontlátás reményében igaz szeretettel és tisztelettel üdvözöl

Fülep Lajos

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/9. A Solti Em.ir. Bajai ir. 223/1924.
Kézírás.
Bajára írt levél.

[1] Az értesítés nem ismeretes. Kerecsényi Zoltán 1924. VI. 22-én a 10 órás istentisztelet keretében iktatta be FL-t rendes lelkésznek. Az eseményről híradás jelent meg a Független Magyarság 1924. VI. 22-i számában.

[2] FL továbbra is falura szeretett volna kerülni: 1924. IX-ben a megürült balatonkenesei lelkészi helyre pályázott. Ld. 513–515. sz.

[3] FL 1924. III. 30-án így összegezte a feladatokat és eredményeket: „...legfontosabb az anyagi és szellemi helyreállítás folyamatának megindítása minden téren. Külsőleg az elhanyagolt egyházi épületek tataroztatása. Belsőleg a vallásos élet, a templombajárás föllendülése; okozója az intenzívebb lelki gondozás, a hívek házankénti látogatása (Idézi Sümegi 68.) – A Kálvinista Szemle 1924. V. 31-i számában (31.) a következő híradás jelent meg: „A bajai református egyházban most folyik az évek hosszú során át elhanyagolt egyházi épületeknek az új lelkész által a múlt évben megindított tatarozása. A nagyméretű munkálatok költségeinek fedezéséhez buzgó áldozatkészséggel járultak hozzá a hívek, de segítették az egyházat más vallású bajai polgárok is. Szép példáját adta az egyházi összetartozás érzésének gróf Teleki József, a pesti egyházmegye gondnoka, aki egy millió koronát, továbbá a kiskunhalasi egyház, mely kéretlenül keresztyén telepátiából százezer koronát küldött a bajai egyháznak. Melyik jómódú testvéregyház gondol még rá ezekben a nehéz időkben?"

[4] Ld. 425/2.

[5] Olácsy György kántortanító. Ld. 433/3.

[6] Losonczy Géza, a Bajáról 6–7 kilométerre fekvő Érsekcsanád lelkésze.

[7] Ferencrendiek ill. ciszterciták.

[8] Ld. 468/2.

507. POGÁNY KÁLMÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1924. VII. 3.

Kedves Uram,

nagy örömmel olvastam sorait,[1] mert hosszú hallgatását már-már valami újabb félreértésre magyaráztam. Kedves és megtisztelő invitálását melegen köszönöm, de a közeli hetek folyamán alig lesz alkalmam új otthonában felkeresni, mert – ha a 8–9. kettős számmal[2] elkészültem – sportoló társaimmal meg akarjuk valósítani régi tervezgetésünket, hogy víznek fel Győrig (és vissza) evezünk, ami kb. 9 napig fog tartani.

Különben, ha nem is kapom meg lev.[elező]lapját, ép írni készültem Önnek. Két okból. Először: szépen kérni akartam, hogy írjon néhány sort a Wilde Jancsi és Swoboda szerkesztőségében megjelent *Dvořak-kötetről*,[3] mert a kiadó már neheztel késedelmünkért. Másodszor: közölni óhajtottam, hogy L.[ehel] F.[erenc] mégis csak megjelentette válaszát[4] egy általánosságban a kritikusok, de legnagyobb terjedelemben ellenünk intézett pamfletben. A megtámadottak (rajtunk kívül: Elek, Osváth [!], Németh Antal,[5] Takács Z.[oltán],[6] Bálint L.[ajos][7]) közül egy már beperelte, a többi – legalább egyelőre – agyonhallgatja. Én a legközelebbi számban egy nyilatkozattal fogom helyreigazítani a L.[ehel] hazugságokkal spékelt beállítását. Igazán restellem, hogy az A.[rs] U.[na] Önnek ilyen kellemetlen affairet szült. (L.[ehel] füzetének címe: „Ecce criticus. Kritika kritika:" Pesten minden könyvesboltban kapható, biztosan már Bajára is került belőle; én egy-két napra kölcsönkaptam).

Jó vizet és minden egyebet!

Őszinte híve

Pogány Kálmán

MTAK Kézirattár Ms 4589/147.
Kézírás az Ars Una szerkesztőségi levélpapírján.
Bajára írt levél.

[1] A levelezőlap nem maradt fenn.
[2] Az Ars Una a 8–9. számmal megszűnt.
[3] Ld. 495/8. ill. 396/6.
[4] Ld. 498/1.
[5] Németh Antal (1903–1968) színházi rendező, kritikus, utóbb színigazgató.
[6] Felvinczi Takács Zoltán (1880–1964) művészettörténész, kritikus, egyetemi tanár. A Hopp Ferenc Keletázsiai Múzeum létrehozója és 1948-ig igazgatója, a Pester Lloyd és a Der Cicerone művészeti kritikusa.
[7] Bálint Lajos (1869–1926) újságíró, a Világ c. napilap alapítója és 1913-ig felelős szerkesztője.
[8] Pogány válasza Válasz egy „szerencsétlen förmedvény"-re címmel az Ars Una 1924. 1. évf. 8–9. sz. 356. jelent meg.

508. ELEK ARTÚR ÉS RÉTI ISTVÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Venezia, [1924.] VII. 28.

Kedves Barátom,

az én hallgatásom lelkifurdalás, önvád, tunyaság és sok emberi fogyatkozás eredménye. De semmi esetre sem a feledésé. Folyton sokat gondolok magukra, és kérdem magamtól: lehetséges-e félreérteni az én érzelmeimet? Nem szabad, ha lehetne is. – Bár juttathatnék maguknak is abból a végtelen gyönyörűségből, amelyben benne élek.

Szeretettel

Elek Artúr

Szívből üdvözöl

Réti Pista[1]

MTAK Kézirattár Ms 4589/172.
Venezia R. Gallerie Accademia G. Bellini La Fortuna feliratú levelezőlapon.
Címzés: Főtisztelendő dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja (Ungheria) Petőfi Sándor-u.

[1] Réti István (1872–1945) festő, a nagybányai művésztelep tanára és szervezője, majd a Nagybányai Szabad Festőiskola egyik vezetője, 1923-tól a Képzőművészeti Főiskola tanára, Elek Artúr és Fülep közeli barátja.

509. NAGY SÁNDOR – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1924. VIII. 23.

Mélyen tisztelt Uram!

Az Amicus könyvkiadó vállalat[1] egyik tulajdonosa s vezetője, Reiter László[2] egy könyvsorozatot szeretne összehozni, melynek első füzetei ez év decemberében jelennének meg. A sorozat címe Új Európa,[3] s a benne megjelenendő 5–6 íves tanulmányok csupán a témák némiképpen aktuális megválasztásában és azon könnyen érthető feldolgozásában alkalmazkodnának a közönséghez, de mi sem volna tőlük távolabb, mint puszta ismertetést nyújtani és megfeledkezni önálló és új szempontok alkalmazásáról. Eddig két tanulmány megjelenése van körülbelül elintézve: Beke tanár úr[4] tanulmánya a relativitás elméletéről és az enyém Spenglerről.[5] Hogy kis mindenki van egyébként már számbavéve e sorozatban való aktív és passzív részvételre, arról most nem szándékozom írni, viszont előre is megnyugtatom Önt, hogy amíg nekem a dolgok folyásába némi befolyásom lesz, addig (s ez remélem, hosszú határidő) a dilettáncia, – melynek egy része ellen Ön eléggé nem helyeselhetően nemrég harcot folytatott[6] – nem fog szóhoz juthatni.

Ami pedig ezen levél megírására késztetett, az a következő: Reiter is, én is nagyon szeretnők, ha írna egy magvas tanulmányt e sorozat számára Ady költészetéről.[7] Ne furcsállja kedves Uram, hogy a témát mi adjuk meg Önnek. Úgy véljük: igen hálás dolog volna az, ha az egyetlen magyar esztétikus megírná a bizonyára általa is

előbb-utóbb kiadásra szánt felfogását az egyetlen mai magyar irodalmi problémáról. Higyje meg Uram, tapasztalásból tudom, hogy sokan várják az ítéletét az Ady-perre vonatkozólag.[8]

Nagyon szépen kérem Önt, a legrövidebb időn belül értesítsen, vajjon számíthatunk-e az Ön becses közreműködésére avagy sem. Írja meg kérem, továbbá azt is, hogy igenlő válasza esetén mikorra számíthatnánk a kéziratra. *Nekünk igen fontos volna,* ha *október közepéig* megkaphatnók a kéziratot, mert az igen gondos tipográfiai kiállítás, mely az Amicus egyéb kiadványait is jellemzi, csak a fenti időpont betartása mellett tenné lehetővé, hogy az Ön könyve karácsony előtt megjelenhessék.

Amennyiben volna esetleg valami más megirandó témája, amelyet e sorozatba be lehetne illeszteni, úgy kérem, hogy arról is értesítsen.

Meg kell még említenem, hogy a kiadás körül mindenben Reiter úr határoz, s nekem csupán — ki egyébként az egész dolgot indítványoztam — véleményező „rábeszélő" szerepem van.

Válaszát *minél előbbre* kérve maradok mély tisztelettel

Nagy Sándor

A közös ismerősökről legközelebb.[9]

MTAK Kézirattár Ms 4589/48.
Kézírás.
Bajára írt levél.

Nagy Sándor ld. 444. sz.

[1] Az Amicus Reiter László által 1920-ban alapított könyvkiadó. Tevékenysége 1920–1924 között a legjelentékenyebb: magyar irodalmi alkotásokat (Petőfi, Füst Milán, Tersánszky stb.) olyan művészek illusztrációival, mint Derkovits Gyula, Fáy Dezső, Márffy Ödön stb., képzőművészeti monográfiákat, régi külföldi ritkaságokat és sorozatokat adott ki. Kiadványtermése 1925 után csökkent, de ekkor is több alkalommal részesült külföldi elismerésben.

[2] Reiter László (1894–1945) író, könyvkiadó, grafikus. Az Amicus kiadó alapítója Angyal Gézával, a Magyar Bibliophil Társaság alapító és vezetőségi tagja.

[3] Az Új Európa című sorozat nem valósult meg.

[4] Beke Manó (1862–1946) matematikus, 1919-ig egyetemi tanár. Főleg tankönyveket írt.

[5] Nagy Sándor Spengler-tanulmánya az általa szerkesztett Szintézis. Tanulmányok a szellemi tudományok köréből című két kötetes, az Amicus kiadásában 1926–27-ben megjelent tanulmánygyűjteményében jelent meg Oswald Spengler és a német filozófia címmel (90–109.), a következő megjegyzéssel: E tanulmány egy Spenglerről szóló nagyobb munka első része. FL írt a kötetről a Könyvbarátok Lapja 1928. 3. sz.-ban (237–238.).

[6] Utalás az Ars Unában megjelent Műkedvelők bővedje c. recenzióra. Ld. 495/5., ill. 498., 499., 500. és 507. sz.

[7] A FL-tól kért Ady-tanulmány nem készült el.

[8] Az Ady-per, amelyre a levél utal, az ugyancsak az Amicus kiadásában 1923-ban megjelent Ady Lajos: Ady Endre c. kötet kapcsán lángolt fel s főleg 1923. október–novemberében zajlott. (Reiter László szerkesztésében 1924-ben jelent meg a Dokumentumok az Ady-kérdésben c. kötet is.)

[9] A közös ismerősök valószínűleg a Tolnai-Káldor kör tagjai voltak.

510. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Bécs, 1924.] IX. 1.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Június 24-iki meghívását[1] csak most kaptam meg, mert május vége óta tanulmányúton voltam Hollandiában, Angliában és Burgundiában.[2] Arra kérem tehát, hogy ne haragudjon, ha csak most válaszolok levelére. Ha Tanár úrnak nem esnék terhére, leutaznék e hét végén vagy a jövő hét elején Bajára,[3] de sajnos hosszabb ideig aligha maradhatnék egy pár napnál, mert elhatároztam, hogy a rigorózumot mégis leteszem és a disszertátiomat csak itt Bécsben tudom befejezni.[4] Azért kérem Tanár urat megírni, hogy hát nincs-e túl későn, szabad-e jönnöm?

Mégegyszer köszönöm, hogy gondolt rám.

Igaz híve és tanítványa

Tolnai Károly

Hely és év a tartalom alapján: „itt Bécsben" – írja Tolnai a levélben. 1924. IV. 5-én (505. sz.) írja, hogy Hollandiába és Angliába készül; a doktorátus a következő évben 1925 nyarán tette le.
MTAK Kézirattár Ms 4590/35.
Kézírás.
Bajára írt levél.

[1] A meghívást tartalmazó levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 505. sz.
[3] Tolnai végül nem utazott Bajára: ld. 501/5., 505/3., Pesten találkoztak: 511/4. és 521/4.
[4] Ld. 457/11.

511. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Bécs, 1924.] IX. 7.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Köszönöm sorait[1] és kérem, ne haragudjon hogy a nyáron – ígéretem ellenére – nem adtam hírt magamról. Most hát túl késő van már; de szívesen lejönnék Pestre arra a két napra, amikor Tanár úr ott lesz[2] és egyben kérem megírni, ha valami könyvre vagy más ilyesmire szüksége volna, hogy lehozhassam magammal. (A Diltheyt[3] még nem felejtettem el).

Egyebekben remélem, hogy jó egészségben vannak. Nekem most fel kellene dolgoznom azt a sokféle dolgot amit láttam az utazáson,[4] de bizony elképesztően lassan haladok előre.

Igaz szeretettel tanítványa

Tolnai Károly

Hely és év a tartalom alapján: az 510. sz. levéllel azonos papíron, s a levélben említett témák is azonosak az 510. sz. levélbeliekkel.
MTAK Kézirattár Ms 4590/36.

Kézírás.
Bajára írt levél.

[1] A levél vagy lap nem maradt fenn.
[2] Ld. 521/3.
[3] FL könyvtárában a következő 1924-ben vagy korábban megjelent Dilthey-művek voltak meg halálakor (ezek valamelyikére utalhat Tolnai): Dichterische Einbildungskraft und Wahnsinn. Rede... gehalten... am 2. August. 1886. Lpz. 1886. – Einleitung in die Geisteswissenschaft. Versuch einer Grundlegung für das Studium der Gesellschaft und der Geschtichte. Bd. I. Lpz.–Berlin, 1922. (A könyvtárlista szerint a II. kötet is megvolt, ez azonban időközben eltűnt.) Az I. kötetben lapszéli jelzések, benne egy témákat és lapszámokat feltüntető cédula, ez azonban későbbi lehet, a művészetfilozófia témáira utal.) – Das Erlebniss und die Dichtung. Lessing – Goethe – Novalis – Hölderlin. Lpz. – Berlin, 1924. Wilhelm Diltheys Gesammelte Schriften. Bd. V. és VI. Einleitung in die Philosophie des Lebens. I–II. Lpz.–Berlin, 1924. A lapszéleken ceruzás jelzésekkel. (E sorozatból utóbb az 1927. évi VII. és az 1931-es VIII. kötetet is megszerezte FL.
[4] Tolnai Hollandiában, Angliában és Burgundiában járt. Ld. 510/2.

512. SINKÓ ERVIN – FÜLEP LAJOSNAK

Wien, 1924. IX. 8.

Igen tisztelt uram,

nem tudom emlékezni fog-e még nevemre.[1] Nekem mindenesetre örömet szerezne, ha fáradságot szánna rá, hogy könyvemet[2] elolvassa és – ha elég érdekesnek vagy értékesnek ítéli – valahol kritikát írjon róla.[3]

Remélem, hogy a Nyugat útján úgy a könyv, mint a levelem el fog jutni Önhöz.

Őszinte tisztelője

Sinkó Ervin

Címem: Franz Spitzer[4]
Wien XIX. Barakke 43.

MTAK Kézirattár Ms 4589/264.
Kézírás kockás papíron.
Bajára írt levél.

[1] Sinkó Ervin, mint fiatal diák résztvett a Vasárnapi Kör összejövetelein.
[2] A fájdalmas isten. Bécs, 1923. c. verseskötetről van szó, amely „Fülep Lajosnak őszinte tisztelettel Sinkó Ervin Wien, 1924 szeptember hó" ajánlással volt meg FL könyvtárában.
[3] FL nem írt kritikát a kötetről.
[4] Sinkó Ervin eredeti családi neve Spitzer Ferenc volt.

513. FÜLEP LAJOS – [MEDGYASZAY VINCÉNEK]

Baja, 1924. IX. 22.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Van szerencsém tisztelettel beterjeszteni pályázatomat a balaton-kenesei lelkészi állásra.[1]

Pályázatomhoz egyelőre mellékelem születési bizonyítványomat és lelkészi oklevelemet; szolgálati bizonyítványom még nem érkezett meg az esperesemtől,[2] aki – mint az egyházi lapokból bizonyára tudni méltóztatik – dr. Ravasz püspök urat kíséri útján a solti egyházmegyében, melybe Baja is tartozik. A szolgálati bizonyítványt azonban napról-napra várom és kérem, méltózassék megengedni – e *vis major*ra való tekintetből – hogy utólag pótolva terjesszem be.

Addig is legyen szabad megemlítenem, hogy Baján[3] 1922 novembere óta működöm, amikor az egyházközség egyhangú bizalmával hivattam meg, s hogy egyebet nem óhajtok, mint azt, hogy a b.[alaton]-keneseiek itt, a helyszínen, győződjenek meg Isten segítségével eddig végzett munkám eredményeiről. Ezt megelőzőleg Dombóvárott[4] működtem, mint missiói lelkész, amely tevékenységemről ugyancsak nagyon szeretném, ha információkat szerezhetnének, nemkülönben pedig, ha általában tájékoztattatnák magukat, a szolg.[álati] bizonyítványon kívül, dr Ravasz püspök úr által is.

Ami képzettségemet illeti, a teologiain kívül bölcsészeti doktorátust is tettem, kitüntetéssel, sok évet töltöttem külföldön, s a magyaron kívül bírom a német, francia, angol, olasz és spanyol nyelvet, tudományos munkáimról pedig az illetékes körök adhatnak tájékozást.

Mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos
bajai ref.[ormátus] rend.[es] lelkész

MTAK Kézirattár Ms 4593/45.
Kézírás.
Külzetén FL írásával: Nagytiszteletű mezőföldi e.[gyház]m.[egye]-i ref.[ormátus] esperes úrnak Lepsény.
Dr. Fülep Lajos ref. lelkész Baja pályázata a balatonkenesei lelkészi állásra. Rajta [idegen írással:] 1924. IX. 24. Visszalépett!

A mezőföldi egyházmegye a dunántúli egyházkerület része volt, ekkori esperese, Medgyaszay Vince balatonfőkajári lelkészként 1900–1909, lepsényi lelkészként pedig 1920–1935 között volt esperes. 1935–1945 között az egyházkerület püspöke lett.

[1] Balatonkenese a Dunántúli Egyházkerületben fekvő anyaegyház, Veszprém megye enyingi járásában. 1931 lélekből 1215 volt református. 1924. IX-ben Németh István halálával megüresedett a lelkészi poszt (Kálvinista Szemle, 1924. IX. 13. 300.) Az állást 1925. II.-ban Molnár Géza a garamszentgyörgyi lelkész nyerte el.

[2] Az esperes: Kerecsényi Zoltán.

[3] Ld. 425/2.

[4] Ld. 391/2.

514. FÜLEP LAJOS – [MEDGYASZAY VINCÉNEK]

Baja, 1924. IX. 22.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Kérem, méltóztassék megengedni, hogy mellékelt pályázatomban hivatalosan előterjesztett kérésem mellett külön is megismételjem azon kérésemet, hogy pályázatomat, ha netalán szolg.[álati] bizonyítványom 1–2 napi késéssel érkeznék meg utólag, ez okon ne méltóztassék mellőzni. A pályázat kiírásáról a Kálvinista Szemle 13-iki számából értesültem,[1] mely ide 15-én d.u. érkezett meg – én azonnal írtam esperesemnek,[2] ő azonban éppen 15-ike óta körúton van püspökünkkel a solti tractusban. 22-ikén érnek Dabra, ahol esperesünk lakik, s így remélem, hogy ő legkésőbb ezen a napon kézhez kapta levelem, melyben a szolg.[álati] bizonyítványt kértem, s ha akadálya nem volt, ő bizonyára azonnal megírta, s el is küldte, mert rendkívül pontos és pedáns ember, aki haladék nélkül intézi az ügyeket. Ha holnap vagy holnapután nem érkezik meg ide a szolg.[álati] bizonyítvány, akkor írok esperesemnek, hogy a szolg.[álati] bizonyítványt már ne is nekem, hanem egyenesen Nagytiszteletűségednek küldje.

Bajáról, ahol szeretek lenni s ahol nagyon ragaszkodnak is hozzám a hívek – ez a feloszlásnak indult gyülekezet két év alatt szinte újjá teremtődött s megerősödött – csak azért mennék el, mert mindig a Balaton mellé vágyódtam, és pedig falura.

Szíves jóindulatát kérve igaz tisztelettel

Dr Fülep Lajos
ref.[ormátus] lelkész

MTAK Kézirattár Ms 4593/44.
Kézírás.
Lepsénybe írt levél.
Medgyaszay Vince ld. 513. sz.

Előzményét ld. 513. sz.

[1] A pályázat a Kálvinista Szemle 1924. 13. sz. 300. lapján jelent meg.
[2] Az esperes: Kerecsényi Zoltán.

515. FÜLEP LAJOS – [MEDGYASZAY VINCÉNEK]

Baja, 1924. IX. 25.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Ma mégis megkaptam a szolg.[álati] bizonyítványt s azonnal küldöm, hogy még idejében odaérjen. A bizonyítványban foglaltakhoz pótlólag közlöm, hogy engem *1922 október* 15-én választottak meg Baján (ill. hívtak meg), tehát már két éve szolgálok itt.

Szíves jóindulatát ismételten kérve
mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos
ref.[ormátus] lelkész

MTAK Kézirattár Ms 4593/46.
Kézírás.
Lepsénybe írt levél.

Medgyaszay Vince ld. 513. sz.
Előzményét ld. 513. és 514. sz.

516. FÜLEP LAJOS – A DUNAMELLÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET PÜSPÖKI HIVATALÁNAK

Baja, 1924. XI. 2.

Főtiszteletű püspöki hivatalnak
B[uda]pest

Tisztelettel jelentem, hogy a 16-i papszentelésen megjelenek.[1]

Dr Fülep Lajos
ref.[ormátus] lelkész

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 25/1924.
Kézírás.
Címzés: Főtiszteletű ref. püspöki hivatalnak Budapest IX. Ráday utca 28.
Feladó: Ref. lelkészi hivatal, Baja.

[1] A lelkész-szentelés előzményeit ld. 492/2. Az 1924. XI. 16-án a Kálvin-téri templomban tartott papszentelésen 17 lelkész vett részt, köztük FL. (Kálvinista Szemle 1924. XI. 15. 376.)

517. SINKÓ ERVIN ÉS LESZNAI ANNA – FÜLEP LAJOSNAK

Wien, 1924. XI. 13.

Igen tisztelt Uram,

a mellékelt prospektusból[1] láthatja, hogy lapot akarok csinálni és szebbet, mint amilyet a prospektus külseje ígér. Ehhez kérném az Ön segítségét, munkáját. Nagyon örülnék, ha kéziratát mielőbb láthatnám és még a Testvér karácsonyi számában hozhatnám az Ön írását.[2]

Talán még emlékszik rám a régi társaságból[3] – én emlékszem Önre és nagyon kellemes érzésekkel. Szíves válaszát várva

tisztelettel üdvözli

Sinkó Ervin

Kedves jó Fülep,

ha levélíró lennék írtam volna, mert *sokat* gondolunk magára. A nyár, a rém bús tavasz után, eleinte igen fájóan később – az ember regenerálódik – nyugodt és szép volt. Persze anyókám[4] hiányát állandóan érzem minden lelki és praktikus kér-

dés megoldásában. – Kedves Fülep mit csinálnak, írjon mielőbb. Én is kérem, küldjön kéziratot a Testvérnek. Tolnai nem jött ki hozzánk,[5] – pedig híttam, s szívesen láttam volna. – A nyáron nem dolgoztam sokat. Ha le lesznek mind gépelve verseim, küldök másolatot. Kérem írjon. Zsuzsát ölelem. Hála a jó Istennek eléggé rendben.

Öreg Málija

Mauer/Wien. Lange Strasse 8.

MTAK Kézirattár Ms 4589/265.
Kézírás.

[1] A prospektus nincs a levél mellett. A Testvér c. folyóirat Sinkó Ervin szerkesztésében, bécsi emigrációja idején jelent meg, első száma 1924 decemberében, majd 1925. decemberben, a 13. számmal megszűnt. Címét minden bizonnyal a Sinkó gondolkozását erősen meghatározó Vasárnapi Kör sugallta, amelynek néhány tagja (Lukács György, Balázs Béla, Hajós Edit és Hamvassy Anna) „testvérnek, tesvinek" szólította egymást. A lapot Sinkó krisztiánus meggyőződése szócsövének szánta, a magyar költészetből hiányzó spirituális hangot kívánta megszólaltatni, ennek előzményét Ady kései költészetében, Balázs Béla és Lesznai Anna lírájában találta meg.
[2] FL nem írt a lapba.
[3] A Vasárnapi Körre utal. Ld. 415/7.
[4] Lesznai Anna édesanyja halálára utal.
[5] Előzményét ld. 497. sz.

518. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1924. XII. 4.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Mellékelten van szerencsém tisztelettel megküldeni a nyugtát a sveizi segélyről, melyet egyúttal hálásan megköszönök.[1]

A pénzt feleségem eddigi kezeltetésére kellett fordítanom és éppen feleségemtől értesülök róla, hogy Főtiszteletűséged úgy értelmezhető kijelentést tett előtte, amely szerint nemcsak ilyen különösebb esetben, már eddig is segítségére lett volna a bajai lelkésznek, ha tudta volna, hogy segítségre van szüksége. Sajnos, hogy a bajai lelkésznek segítségre van szüksége, egyházi körökben annyira köztudomású, hogy már szinte közmondásos, s azért én inkább hallgatni szoktam róla, mint beszélni – de bármennyire igyekeztem is erre, még így is kénytelen voltam átlag negyedévenként hol az e.[gyház]kerülethez, hol az e.[gyház]megyéhez segélyért fordulni; igaz hogy leginkább a bajai egyház számára, de hát ez végeredményben egyre megy, mert ahol az egyház ilyen szegény, ott eo ipso a papja is az. Ha az egész magyar ref.[ormátus] egyház olyan anyagi helyzetben volna, mint a bajai, akkor én az én helyzetemet nem szégyelném – így azonban az az érzésem, mint a koldusé a gazdag ember ajtaja előtt, s aki a gazdag ember számára talán pillanatnyilag megsajnálandó, de végeredményben közömbös idegen, akihez igazán semmi köze. A bajai hívek áldozatkészségét az itt töltött két év alatt, Isten segítségével, sikerült nagy mértékben fokoznom,

de egy bizonyos határon túl nincs rá erkölcsi és fizikai lehetőség, s ez a határ is alatta van a ma szükséges minimumnak; a bajai hívek anyagi helyzete úgy aránylik egyikmásik alföldi gyülekezetéhez, mint egy a millióhoz, és ugyanígy aránylik teherhordása is – de fordított arányban.

Az én református lelkészi önérzetemet – ilyen körülmények között! – megalázta, hogy havonta az államtól kellett a segítséget várnom, amely mintegy injekciókkal, anyagilag lábon tartson; s most mégis, ennek a segélynek elveszítése katasztrófa rám nézve, mert igaz ugyan, hogy az államsegéllyel sem volt az existenciám biztosítva, de mégis valamelyes enyhületet jelentett – most ez is elvész, mert amikor 260 a.[rany] korona *évi* kongruát kapok majd *havi* 1 035 000 k.[orona] segély helyett, akkor már az állami támogatás az én számomra csak névleges. Igaz, hogy az államsegéllyel együtt is csak úgy tudtam eddig existálni, hogy más forrásokból is kellett merítenem (kosztos gyermeket tartani, időnként a magam vagy a feleségem családjától kérni stb.), most azonban, az új helyzetben, már egyáltalán nem tudom, mi lesz velem jövőre.

Hogy a bizonytalanságnak ez az érzése, s egyáltalán ez a megalázó helyzet nem lehet valami felemelő hatással az aktivitásomra, talán külön említenem se kell.

Közölte feleségem továbbá Főtiszteletűséged azon fölszólítását, hogy Jeszenszky József[2] s.[egéd] lelkész állapotáról, a bajai elmegyógyászati főorvosnál való tudakozódása után, tájékoztassam. A főorvossal már ezt megelőzőleg beszéltem, J.[eszenszky] kórlapját át is olvastam, s így abban a helyzetben vagyok, hogy a fölszólításnak azonnal eleget tehetek. A főorvos diagnózisa szerint: J.[eszenszky] schizofréniás, gyógyult; „gyógyult" azt jelenti, hogy bármikor elengedi az elmegyógyintézetből, ha van neki hova lennie, pl. család, vagy valamilyen állás, amiből megélhet; schizofréniás lévén és nem paranoiás, sem exaltált, váratlan kitörések eddig se lehettek nála, s számítás szerint ezután se lesznek; szóval nincsenek nála ún. kiszámíthatatlan lehetőségek; értelmesen beszél és viselkedik, csak a gondolkodása olykor kissé nehézkesebb és kuszáltas; remény van azonban rá, hogy ez a „gyógyultsága" állandóan tovább fejlődik s eljuthat a számára tökéletes gyógyultságig, vagyis ahhoz az állapothoz, amikor önállóan megállhat; ez esetleg már félév alatt is bekövetkezhetik; éppen ezért a főorvos kívánatosnak tartaná, ha J.[eszenszky] letenné a II. lelk.[ész] képesítő vizsgáját, hogy azután valahol káplániába mehessen; ezt tanácsolta is neki, hogy szerezze be a szükségeseket és tanuljon. A főorvos egyenes tanácsára azután én arra bíztattam J.[eszenszky]-t írjon Komáromnak,[3] aki járjon utána, vajjon a pesti teol.[ógiai] akadémián vizsgára bocsátanák-e, s ha igen, milyen föltételektől függ s mikor kerülhetne rá a sor; ő a tudakozó levelet megírta, elküldte, most a választ várja, de még nem kapta. Ha esetleg szolgálnia kellene neki ebben a kerületben, s ha egyáltalán nem tudna kimutatni, ma még, annyi szolgálatban töltött időt, amennyi a két vizsga közt szükséges, erre az esetre – de természetesen, csak ha erre az expediensre szükség lenne – talán ki lehetne őt nevezni bajai tartózkodása idejére bajai káplánná, hogy az esetleg szükséges idő leteltével szolgálati bizonyítványt adhassanak neki. Én egyébként megpróbálom az életbe való visszatérését egyengetni – hogy az ne egyszerre, átmenet nélkül történjék – oly módon, hogy alkalomad-

tán majd kisebb s könnyebb egyházi funkciókat bízok rá és megfigyelem, hogyan tud azoknak megfelelni. A diagnózis szerint tehát olyan ember, akin lehet és kell segíteni. A magam részéről őt szelíd, csendes kissé túlságosan szótlan embernek mondhatom, akiben megvan a nagy kívánság az iránt, hogy egész, aktív és hasznos ember legyen.

Gyógyulásának tempója természetesen függ környezetétől és ellátástól is. Azért mindenesetre kívánatos volna, hogy ne maradjon túl sokáig a valódi bolondok ép eszű embert is megőrjítő irtózatos társaságában, továbbá, hogy az ellátását meg lehessen javítani. Azt szeretném, ha a hét minden napjára rendszeresen meg volna híva ebédre (ő ui. bármikor kijárhat) valamelyik ref.[ormátus] úriházhoz; eddig három ebédet tudtam neki biztosítani (egy nálunk); de ezenkívül is, reggel és este, jó volna, ha a kórházinál valamivel jobb kosztot kaphatna; a kórházi koszt bizony nagyon gyenge, inferioris. Eddig egy hölgy — Nyáry Ilona barátnője[4] — aki egyébként nem református (r.[ómai] kath.[olikus]) s maga is mások segítségére szoruló szegény, főzött neki naponta a sajátjából s be is vitte a kórházba. De már nem bírja tovább. Ha esetleg lehetne egy párszázezer k[oroná]-t havonta J.[eszenszky] számára oly céllal folyósítani, hogy az illető hölgy abból, kórházi ellátásának pótlására, főzögessen neki, bizony nagyon jó volna.

Teljes tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 3202/1924. Bajai ikt. száma: 138/1924. Megj.: Ráday-évkönyv IV–V. 190–191.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A levélben a Magyar Földhitelintézet értesítése Ravasz püspöknek, hogy 1924. XII. 2-án kelt levele alapján dr. Fülep Lajosnénak 3.530.000 Koronát kifizettek a Dunamelléki Ref. Egyházkerület közpénztára rovatból.

[2] A levél közreadója, Nagy Edit szerint „Nem tudjuk, mi lett Jeszenszky sorsa, a teológiai akadémiai jegyzőkönyvek szerint később sem tette le a lelkészképesítő vizsgát." (Ráday Évkönyv IV–V. 191.)

[3] Komáromi kiléte ismeretlen, talán Komáromi János józsefvárosi segédlelkészről van szó.

[4] Kiléte ismeretlen.

519. SEBESTYÉN JENŐ — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1924. XII. 13.

Kedves Barátom!

Leveledet[1] megkaptam s ilyen kényes kérdést természetesen nem is tárgyalnék szerkesztői üzenetekben.[2] Sajnos, mindezideig nem volt alkalmam a püspökkel beszélni, mert mindig vidéken van,[3] Budapesten pedig egész sereg tanácskozással úgy le van kötve, hogy mi nehezebben jutunk hozzá, mint a távolabb állók. Hétfőn azonban végre beszélek vele és kerülőúton megpróbálom meghallgatni véleményét.

Abban teljesen igazad van, hogy a püspöki széknek különösen az 526 holdak után,

egyáltalán nincs szüksége a kalocsai plusra.[4] De hogy az egyházkerület vezérkara ily nagyszerű formában sietne segítségére az exponált gyülekezetnek, abban mégis kételkedem. Az a baj, hogy az ilyen kérdéseket oly nehéz nyilvánosan megtárgyalni, mert az emberek nem eléggé objektívak ahhoz, hogy a cikkíróban is érdekmentes objektivitást tételezzenek fel.

Az általad tervezett kritikus kérdéseket Kováts István is föl akarja dolgozni,[5] azonban ő is azon töri a fejét, hogy hol lehetne azt kiadni. A pápai főiskola nyomdája s a tahitótfalusi Sylvester nyomda sokkal olcsóbb, mint a budapestiek, azonban csak nagyon szenzációsan megírt brosúra számíthatna arra, hogy önmagát kifizeti. Ez azonban viszont azt jelentené, hogy az író keveredne harcba az egész egyházi világgal.

Abban nagyon igazad van, hogy jó lenne egyszer mindent együtt megírni, hadd lenne megfelelő diagnózisa e kornak az utókor számára. És viszont az is igaz, hogy nem lesz orvoslás addig, amíg a diagnózis megállapításait tisztán nem látják az emberek. Én arra gondoltam, hogy ezt a röpiratot mindenre kiterjedőleg közösen meg kellene csinálni, s azután nem egy embernek, hanem legalább 150 lelkésznek aláírni. Akkor tenné meg az igazi hatását és nem mernének ezzel a tekintélyes csoporttal úgy elbánni, mint az egyesekkel könnyen megtehetnék. Én ebben az irányban próbálom ezt a kérdést megoldani.

Isten veled! Boldog és áldott karácsonyi ünnepeket kívánva, szeretettel üdvözöl kész híved:

Sebestyén Jenő

MTAK Kézirattár Ms 4589/255.
Gépirat autogr. aláírással a Kálvinista Szemle szerkesztőségi levélpapírján.
Bajára írt levél.

Sebestyén Jenő (1884–1950) teológiát Budapesten, Utrechtben és Genfben végzett, 1917-ben bölcsészdoktorátust is szerzett. 1918-tól az elméleti teológia professzora Budapesten. 1947-ben nyugalomba ment. 1920–1931 között a Kálvinista Szemle, 1934–1938 között a Magyar Kálvinizmus szerkesztője volt.

[1] A levél nem ismeretes.
[2] Ravasz László vidéki körútjára FL 513. sz. levele is utal.
[3] FL nyilvánvalóan a Kálvinista Szemle 1924. XI. 22-i számában (377.) Sebestyén Jenő tollából megjelent A kalocsai őrhely megépülése c. cikkre utal, amely hírül adta, hogy Kaszay István gazdag kalocsai ügyvéd egész vagyonát a kalocsai ref. egyházra hagyta végrendeletében, benne 400 holdat a lelkészi javadalomra, 200 holdat iskolai célra, 50 holdat pedig a Dunamelléki Egyházkerület püspöke javadalmának kiegészítésére. A Sebestyén Jenő levelében említett 526 hold valószínűleg azonos azzal az 540 holddal, amelyet Ravasz László 1926-ban kapott püspöki birtokként, s amelynek ügye eszerint már 1924-ben folyamatban volt.
[4] A „kritikus kérdés" az egyházi földbirtok lehetett, Kováts J. Istvánnak ilyen tárgyú cikkét nem találtam.

520. FÜLEP LAJOS – KNER IMRÉNEK

[Baja, 1924. XII. 19.]

Kedves Barátom

– most, amikor bizonyára adnak ki jegyzéket könyveikről s új publikációkat is bocsájtanak ki, kérem, ne feledkezzenek meg rólam se, ha módomban lesz, beszerzem, ami érdekel. Olvastam „Pancsatantra"-fordításról[1] – azt már is kérem, legyen szíves utánvéttel megküldeni.

Látta már Sinkóék „Testvér"-ét?[2] Hozzám ma jött. A múlt hónapban Pesten voltam s együtt Tolnaival és Káldorral[3] – utóbbi állandóan Pesten lakik,[4] Tolnai átjött erre az alkalomra. Káldor a P.[ester] Lloydnál dolgozik, Tolnainak Brueghel-je Pipernél, sajtó alatt.[5] Málival[6] nagy ritkán levelet váltok. Szeretnék a nyáron kimenni hozzájuk.

Szeretettel üdvözli

Fülep Lajos

A dátum: postabélyegző.
Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 30. Megj.: Fülep–Kner lev. 33.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Nagyságos Kner Imre könyvnyomtató úrnak Gyoma Békés megye.
Feladó: dr Fülep Lajos ref. lelkész, Baja.

[1] Pancsatantra, azaz ötös könyv. Az életbölcsességnek régi indiai tankönyve az emberek és állatok világából való mulattató és tanulságos történeteknek versekkel tarkázott világhírű gyűjteménye. Szanszkrit eredetiből fordította és az utószót írta Schmidt József. Gyoma, 1924.
[2] Ld. 517/1.
[3] 511/2.
[4] A Magyar Életrajzi Lexikon szerint Káldor György csak 1926-ban tért haza az emigrációból. E levél arról tanúskodik, hogy már 1924 végén Budapesten dolgozott.
[5] Ld. 457/11.
[6] Máli – Lesznai Anna.
[7] FL nem jutott el Bécsbe.

521. LESZNAI ANNA – FÜLEP LAJOSNAK

[Bécs, 1924. XII. 23.]

Kedves Fülep

miért nem válaszolt levelemre,[1] hogy vannak? Meleg figyelmébe ajánlom a „Testvért"[2] mely sokkal jobb és változatosabb szeretne lenni mint a milyen (pedig tán elég jó a lehetőséghez képest ez az első szám) *Kérünk* szépen kéziratot.[3]

Hála a jó Istennek eléggé rendben megvagyunk Isten áldáskákkal. Sokat rajzolok, keveset írok – azért is ha nem írt eddig – bátorítson kissé. Vagy érdemes velem törődni poetailag vagy nem – s tudja nekem kell a mások hite a munkához, Írjon.

Ma várom haza a jó Isten segedelmével Karit,[5] holnapután öregemet.[6]

— A barátokat nagyon leköti a kenyérkereset — hibázik a régi vasárnapi hangulat.[7] Gergőc[8] *jó szorgalmas* és hála Istennek tehetséges. Szeretném ha felnőtt alakban megösmerné, tudom szeretné őt és munkáit.

Régi Málija.

A dátum: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4588/208.
Címzés (idegen kézzel:) Tek. Fülep Lajos lelkész úrnak Baja Ungarn
Feladó: (bélyegző): „Testvér" szerkesztősége Wien, XIX. Grinzinger Allee 7/43.

[1] Ld. 517. sz.
[2] Ld. 517/1.
[3] FL nem írt a Testvérbe.
[4] Lesznai Anna fiaira utal: ld. 487/6–8.
[5] Kari: Garai Károly, Lesznai Anna első házasságából született fia. Ld. 487/8.
[6] Talán Gergely Tiborra utal.
[7] A Vasárnapi Körre utal. Ld. 415/7.
[8] Gergőc = Gergely Tibor.

522. KNER IMRE — FÜLEP LAJOSNAK

Gyoma, 1925. I. 1.

Kedves Barátom!

Ne haragudjon, hogy csak most válaszolok szíves soraira,[1] de eddig olyan őrült módon el voltam foglalva, hogy nem jutottam az íráshoz. Csalódik feltevésében, mert nem adok ki új katalógust. Két évi szünet után csak a Pancsatantrát[2] adtam ki és a Kosztolányi-Byron: Mazeppa második kiadását,[3] ezeket is csak aféle életjelnek, a folytonosság kedvéért, de kiadni bizony rendszeresen, még évekig nincs szándékomban. —

Így hát persze katalógust se volt érdemes kiadnom, hanem a tavalyiból mellékelek egyet. —

Küldöm a Pancsatantrát, és egy számlát, a megfelelő engedménnyel, amit azonban diszkréten kérek kezelni, mert nem szabadna engedményt adnom, az Egyesület[4] rossz néven veszi. Mellékelek egy csekklapot, amellyel portóköltség nélkül lehet az összeget beküldeni. —

Különben semmi különös újság, csak a rendes nyomdai dolgaimmal foglalkozom: közigazgatási nyomtatványokkal, amelyekkel reorganizálhatom üzememet anyagi erő és teljesítőképesség tekintetében. Hogy lesz-e még idő, amikor majd kiadhatok, azt nem tudom. Félek, hogy öreg leszek akkorra, és nem lesz már bennem elegendő áldozatkészség, idealizmus és fiatalság, s nem lesz meg a korral a kellő kapcsolatom, amely nélkül a kiadásnak nincsen értelme. —

Régi barátaimról sohase hallok. Nem írnak. Herberttől[5] se kaptam már vagy egy éve semmit, a mozikönyvén[6] kívül, amely igazán elsőrangú. De sajnos, ilyen távolról igazán nem lehet a szellemi kontaktust fenntartani. A kör többi tagjaival pláne

nem érintkezem, hiszen egyedül csak Herberthez és Málihoz[7] fűzött közülük barátság. Hogy ők hogy élnek, ebben a gyökértelenségben, azt nem tudom, nem irigylem őket, dacára annak a szellemi légkörnek, amelyben nekem kell, — teljes izoláltságomban — élnem. —

Írjon kérem, amikor ideje engedi, az Ön foglalkozása talán nem köti le annyira minden percét, mint nekem az enyém. Nálunk különben semmi újság, egyformán telnek a napok, csak a két gyerek[8] adja meg az életnek az értelmét, ők képviselik a jövőt, amelyért dolgozom.

— Maradtam szíves üdvözlettel régi híve

[Kner Imre]

Eredetije nem maradt fenn; gépelt másodpéldánya a Békés m. Lt. XI. 9. Kner Nyomda ir. C/30. 31. Csekély eltéréssel megj.: Fülep–Kner lev. 33–34.
Bajára írt levél.

[1] Ld. az 521. sz. levelet.
[2] Ld. 521/1.
[3] Byron: Mazeppa. Ford. Kosztolányi Dezső. 2. kiad. Gyoma, Kner, 1924. Divéky József illusztrációival. Első kiadása 1917-ben jelent meg.
[4] Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Egyesülete.
[5] Herbert = Balázs Béla (1884–1949) költő, drámaíró, filmteoretikus. Kner Imre kiadásában 1916–1919 között 11 kötete jelent meg (versek, drámák, prózai írások, fordítások). Kner Imre az I. világháború éveiben Budapesten létekor eljárt a Balázs Béla lakásán tartott Vasárnapi Kör összejöveteleire. FL Lukács révén ismerte meg Balázst 1910-ben, a Szellem szerkesztése idején, s ugyancsak eljárt a Vasárnapi Kör találkozóira.
[6] Der sichtbare Mensch oder die Kultur des Films. Wien-Leipzig, 1924.
[7] Máli = Lesznai Anna
[8] Kner Zsuzsa (1921–1973) ld. 378/6. és Mihály (1923–1945).

523. SZEGŐ GYULA — FÜLEP LAJOSNAK

Fiume, 1925. I. 6.

Kedves jó Barátaink!

Ha pár soros köszöntőm[1] hozzájárulhatott ahhoz, hogy a karácsonyi ünnepet kedvesebbé tegye Nektek, úgy viszont — elhihetitek — ma érkezett kedves leveletek[2] a legszebb újévi meglepetést szerezte minekünk. — Illetve meglepetés csak részemre volt, mert bizony a telepatikus Kicsuli,[3] amikor megkérdeztem: „mit gondolsz, mit kaptunk ma" — gondolkodás nélkül felkiáltott: „levelet Fülepéktől". — Megálmodta a lelkem. — Pedig nem is szóltam neki, amikor karácsonyi lapomat medinai címetekre elindítottam, mert nem igen bíztam benne, hogy közel négy évi hallgatás után, választ kapok reá. — Na de most itt van és mi boldogan vesszük fel a fonalat, ott ahol elhagytuk. —

Hol is szakadt meg a fonál? Ott, hogy egy szép napon levelet hozott a posta Mahomet híres városából,[4] melyben egy bizonyos Lodovico — Lajos barátunk bejelenti, hogy megundorodván a világ mindenféle színezetű gazságától, letelepedett a Kába árnyékában,[5] hogy teljes seclusioban meghitt beszélgetést folytasson az ő Istené-

vel és a maga lelkével, akit – mellesleg említvén – testi alakjában Zsuzsának hívnak. – Mi akkor nagyon elszontyolodtunk; szidtuk az Istent és az embereket, mert mi szegény balgák azt hittük, hogy a mi prófétánknak okvetlenül Jericho kürtjére[6] van szüksége, hogy szava meghallassék. – És nem gondoltunk arra, hogy a próféta harsona nélkül is próféta marad akármilyen halk hangon hirdesse is az igét – az eljövendők számára. – Mindezt különben Alexander Bernát[7] sokkalta nagyobb tekintéllyel állapítja meg Rád vonatkozólag abban a nekünk beküldött szép tárcában, melyet valamennyien – Vera lányunkat is beleértve – büszke meghatottsággal olvastunk. – Magánál a könyvnél[8] még tartunk, mert szégyenletes ignoranciánkat tekintve, azt bizony kávéskanalanként kell bevenni, hogy teljesen megértsük és méltányoljuk. – Nagyon köszönöm szíves figyelmedet és a dedikációt. – Nem hiszem hogy valaha plagium örömöt okozott volna az – áldozatnak, de ha igen, úgy ebben az esetben. –

Az általad keresett könyvnek[9] még ma utána nézek, ha egyéb kell, csak írjál tekintet nélkül ama bizonyos 100 líra szabta korlátokra, amelyre egyébként nagyon is emlékszem, mint ahogy adósságaimról ritkán szoktam megfeledkezni. Igaz is, hogy az utolsó években elég szép alkalmam is volt magamat a vonatkozó evidenciatartásban gyakorolni, mert hallgassátok meg ez utolsó 3 évnek részletes történetét: –

A stato libero megalakítása,[10] majd a Z.[anella] kormány interiálása folytán én – nolens volens, de inkább nolens, a helyi politika homlokterébe kerültem. Bár semmiféle hivatalos pozíciót nem fogadtam el, a köztudatban mint amolyan titkos Metternich-féle (en miniature) szerepeltem. – Eredmény 1922. febr.[uár] 21: alapos fejbeverés, március 3: szökés és bujdosás. – Ez utóbbi keserves másfél esztendeig tartott, amelyből egy teljes évet Versecen (Vrsac – S.[zerb] H.[orvát] S.[zlovén királyság]) töltöttem, ahová az a szerencsétlen véletlen juttatott, hogy az én egyébként tisztességes, derék Kicsulim elég vigyázatlan volt ott látni meg a napvilágot. – Az Abderiták[11] városa valóságos Elysium[12] ahhoz a fészekhez képest; azt hiszem sehol annyi bután gonosz ember egy csomón nem található, hát képzelhetitek milyen gyöngy volt ott az életünk. – Amikor az olaszok Sušákot[13] kiürítették, odaköltöztünk és ott vártuk be – egy teljes félévig – a fejleményeket amíg Giardino generalis[14] kormányzóvá történt kinevezésével megszűnt itt a betyár világ és helyre állván a törvényes rend és személybiztonság, múlt azaz 1923 októberében szépen hazajöttünk. Nehéz viszonyok között kellett újrakezdeni, – mert a lelki emóciókon kívül, bizony anyagilag is erősen deranzsáltan fogtam bele az új élet megalapozásához.[!] – De szerencsém volt. Aránylag rövid idő alatt sikerült a veszteségeket lelkileg és anyagilag kiheverni, annyira, hogy most újra boldogan és megelégedetten, ha szerényen is, – távol minden társadalmi és pláne politikai ambíciótól – éljük családi életünket és a megszokott optimizmussal nézünk a jövő elébe. –

Hogy a legnagyobb hányattatásunk közepette is hányszor jutottatok eszünkbe, annak csak az Isten és nehány jó barátunk a megmondhatója, akikkel Rólatok beszélgettünk. – De bizony mi is csak arra lyukadtunk ki, hogy „látni szeretnélek". – És ezért kérlek, édes Lajosom, siess azzal a munkáddal[15] hogy legalább arra a kis útiköltségre fussa, mert ami az itt tartózkodást illeti, majd csak találunk arra módot,

hogy azt – még a Ti viszonyaitokhoz képest is – olcsóvá tegyük. Legszebb volna, ha a nyarat együtt tölthetnők,[16] mert bizony belátható időn belül mi sem mehetünk még másfelé, mint a közeli Abbaziába. A villámat sikerült eladnom, ami erősen hozzájárult a helyzetünk szanálásához. – Konkrét tervet még nem akarok közölni, mert a nyárig még sok minden megváltozhatik, de bízzátok rám és a Kicsulira, majd kisütünk valamit, hogy összejöhessünk. –

Sőt még az sincs kizárva, hogy a tavasszal találkozhassunk. – Ugyanis a mi jóbarátaink – Komócsyék – (Te is ismered a Rózsit) sajnos Pécsre költöztek, ahol a Feri bátyja kanonok: K[omócsy] István. Megígértük, hogy meglátogatjuk. Baja oda, tudtommal, csak egy – Katzensprung. Ezt az ugrást mi szívesen megtennők, de bizonyos okokból inkább másutt találkoznánk veletek, mint Baján. Hát ezt valahogy majd össze lehet kombinálni.

Akárhogy is legyen azonban, a most megkezdett fonalat ugye nem ejtjük el újra. Ígérjétek meg, hogy legalább időnként életjelt adtok magatokról. És most eleget firkáltam, veszem a Vera lányomat [!] és elmegy a Benedetto Croce könyv megkeresésére.

Igaz szeretettel ölelünk, a lányok is, akik közül a nagyobbak nagyon is emlékeznek, változatlanul hű

Gyulátok

MTAK Kézirattár Ms 4589/285.
Kézírás Studio legale Avv. Giulio Dott. Szegő Fiume, Palazzo Bacchich feliratú levélpapíron.
Címzés: Tiszteletes Dr Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja Ungheria
Feladó: ugyanaz a nyomt. szöveg, mint a levélpapíron.

Szegő Gyula ügyvéd, Fiume tiszti ügyésze. FL 1919-ben ismerte meg, amikor a Magyar Külügyminisztérium megbízásából a fiumei magyar tisztviselők és alkalmazottak személyi és anyagi ügyeinek rendezésére kormánybiztosi megbízást kapott. Szegő Gyula halála után özvegyével és leányaival is baráti kapcsolatot tartott fenn és levelezett.

[1] A karácsonyi üdvözlet nem maradt fenn.
[2] A levél nem ismeretes.
[3] Szegő Gyuláné beceneve.
[4] Utalás Medinára.
[5] Az Iszlám legfőbb szentélye Mekkában.
[6] A zsidó nép Jozsué vezetésével kürtjeit megfújva járta körül Jerikó városát, amelynek falai erre összeomlottak s így elfoglalhatták. Ld. Jozsué könyve 6, 1–20.
[7] A Magyar művészetről írt tárcára utal. Ld. 463/2.
[8] A Magyar művészet c. kötetről van szó. Ld. 400/4.
[9] Mint a levél végén kiderül, FL egy Croce-kötet megszerzését kérte Szegőtől. Ez lehetett a La poetica di Dante. Bari, 1921. vagy az Estetica Bari, 1922. (FL ezidőben Dante-könyve befejezésén dolgozott.) Mindkettő élete végéig megvolt a könyvtárában.
[10] Az I. világháborút követően Olaszország és Jugoszlávia egyaránt igényt tartott Fiuméra. A Consiglio Nazionale 1918. X. 30-án Itáliához csatlakozott s 1919. IX-ben D'Annunzio szabadcsapatai élén elfoglalta a várost. 1920. XI. 12-én a rapallói szerződésben Olaszország és Jugoszlávia megegyezése szerint „stato libero"-vá, szabad várossá nyilvánították Fiumét, melynek élére Riccardo Zanella került az autonom párt képviseletében. Szegő e levél tanúsága szerint Zanella híve lehetett, szemben az olasz nacionalistákkal, akik 1922. III. 3-án államcsínnyel átvették a hatalmat. Utóbb az 1924. I. 27-i római paktumban Fiumét Olaszországnak, Sušakot pedig Jugoszláviának ítélték. 1924. IX. 17-én Olaszország felmondta a rapallói szerződést.

[11] Város a régi Trákiában, az elnevezés gúnyszó: hóbortos kisvárosiasságot jelent.
[12] A homéroszi eposzok regényes vidéke, a boldogok szigete, az örök tavasz és öröklét helye.
[13] Sušak (Sziszek) horvátországi város, az 1924. I. 27-i római paktum alapján Jugoszláviáé lett.
[14] Giardino, Gaetano Ettore (1864–1930) magas katonai beosztások után 1923. IX.-től 1924-ig Fiume katonai kormányzója, 1926-ban Itália marsallja lett.
[15] Valószínűleg FL tervezett Dante-könyvére utal. Ld. 368/8. ill. 436/3.
[16] A közös nyaralásra nem került sor.

524. FÜLEP LAJOS – PAPINI, GIOVANNINAK

Baja, (Ungheria) 1925. II. 4.

Carissimo Papini,

Ti mando questa lettera per tramite del tuo editore,[1] perchè non so il tuo indirizzo attuale. Spero che anche così ti raggiungerà in tempo.

Senza gli errori di lingua e di grammatica, mi sono già disavvezzato dal esprimermi in Italiano;[2] e senza le eventuali espressioni crude, non ne ho la scelta, e bada unicamente al senso ed all'essenza.

Come tu sai, una casa editrice[3] – e la più grande d'Ungheria – sta pubblicando la tua „Storia di Cristo" in Ungherese. La Ditta ha domandato a me di curare la traduzione, ma io non ho potuto assumermi l'incarico per diverse ragioni. Poi mi ha domandato di scrivere pel (!) libro una prefazione, collo scopo di presentare l'autore al pubblico ungherese. A ciò acconsentii e mi ci assunsi. Mentre scrivero, la lettura del tuo libro mi ha procurato enorme piacere, ma in un punto m'ha molto addolorato. E appunto di ciò desidero parlarti.

E ti voglio parlare non da scrittore a scrittore, ma da cristiano a cristiano.

Accentuo questo, per scausare fin da principio eventuali malintesi o sospetti, che potrebbero facilmente nascere. Tu forse sai che io sono protestante, di confessione calvinista. E dico anche subito: lo sono, non solo perchè nato tale, ma anche se nato cattolico, sarei diventato protestante. Perchè non tutti hanno la religione, nella quale nascono, ma ci sono alcuni avendo quella, che si scelgono. E ci fu tempo per me per scegliere quando ero indifferente in materia confessionale. Se mai, ero piuttosto prossimo al cattolicismo, che conoscevo meglio del protestantismo, e di cui le grandi opere e i grandi santi erano ciò che più di tutto amavo e veneravo su questa terra. Ma malgrado ciò ho sempre sentito – anche, ripeto, quando non ero protestante che di nome-, che non potrei appartenere alla chiesa cattolica post-tridentina,[4] e appartenendoci, ne uscirei. La ragione te la dico in poche parole: appunto perchè ero imbevuto dello spirito dell'Evangelo, perchè lo sentivo troppo in tutta la sua purezza e semplicità, mi faceva ribrezzo nel cattolicismo *la Chiesa,* quella costruzione, si, prodigiosa, ma così aliena appunto allo spirito autentico dei vangeli, con tutte le consequenze dell'allontanamento così disastrose alla realizzazione del vero regno d'Iddio su questa terra, come lo ha fondato G.[esu] Cr.[isto] Intendimi bene: non dai cattolici o dalle opere cattoliche mi separava qualche ostacolo insormontabile, giacchè, anzi, mi sentivo e sento ancora più che mai cattolico nel senso primordiale della parola, vale a dire, cristiano universale, *qui nullum christianum a se alienum pu-*

tat. Ed in pratica, difatti, mi nutrivo di autori cattolici (in specie, s'intende, dei padri e di quelli medievali – ti rammenti la mia passione per S[an]ta Caterina?[5] è un rammarico eterno per me di non aver poi curato quella scelta di lettere per i „Scrittori nostri"[6] che abbiamo progettata, ma colla mia andata a Roma[7] le mie circonstanze si sono cambiate, e poi venne la guerra!), avevo dei buonissimi amici cattolici praticanti, fra essi anche persone ecclesiastiche considerevoli (p.e. Mandonnet),[8] e non c'è mai stato nulla in cui non saremmo andati perfettamenti d'accordo in virtu della carità cristiana. Giacchè cattolico, nel senso vero, significava per me un christianismo largo, ricco, non-esclusivo, universale, katholikos – come lo intese per l'appunto, S[an] Paolo.

Insomma, ciò che voglio dire, non è il protestante che lo dice ora, ma il cattolico nel senso suaccennato, e ti prego di ascoltarlo come tale. Come vedi, non voglio celarti il mio protestantismo, anzi, te lo dichiaro subito, ma vorrei che tu lo prenda nel significato come lo intendo io.

Ciò che mi turba nel tuo libro – di cui faccio gran conto non soltanto come libro, ma più ancora come *azione* –, è quella frase nella „Preghiera a Christo": „...la Chiesa unica e universale che parla da Roma colle parole ineffabili del Tuo Vicario..."E impossibile fraintenderla. Parli della Chiesa Romana, istituzione umana, storica e terrena, e perciò come tutte l'altre difettosa e fallace, come tutti gli uomini per terra, sieno essi Papi o Cardinali, come tutto che vive nel tempo questa vita empirica. Tu conosci la storia quanto a me e sai bene, che cosidetti Vicari ce n'erano, che erano piuttosto i rappresentanti dell'Anticristo che di Christo. So bene la distinzione fra la persona del sacerdote e la sua funzione, ma quando si parla di Papa, si parla appunto di persona, vale a dire, di chi non soltanto legge messa ed assolve, ma vive una vita visibile a tutti. E rappresentore in modo autentico Christo per terra voul dire non soltanto recitare le sue parole, ma vivere, o cercar di vivere la sua vita. (Dei frutti si conosce...)[9] Non si può essere vicarii di parole, senza essere vicarii di vita. Anche tu combatti contro il fariseismo, e non credo che tu possa ammettere che un truffatore, un assissino, un débauché, un ateo, un cinico possa essere, col consenso di Christo, il suo vicario. Eppure, quando tu parli di vicario, parli non di questo o di quello individuo, ma del Papa in genere, cioè di chi siede sulla cosidetta Sede di Pietro – parli anche di Allessandro VI[10] e simili (e di tutti quanti che Dante ha avuto il coraggio di collocare nell'Inferno), e vuoi che essi sieno i rappresentatni della Chiesa unica ed universale di Christo che parlano con parole ineffabili. Le conseguenze di quella tua frase, se pensata in fondo, sono così terribili, da far perdere la fede nella fondazione divina della Chiesa. (E per il poetà, come dici bene, tutto è presente!)[11]

Eppero (!) nella origine divina della Chiesa, nella sua esistenza voluta di Dio credo anch'io. Ma non credo che la volontà di Dio sia perfettamente ed esclusivamente ipostasiata in questa o quella forma di Chiesa. (Neppure, s'intende, in nessuna protestante – tutt'al più si può costatare in una più buona volontà per realizzarla che nell'altra.) La volontà di Dio – appunto perchè di Dio – si manifesta sempre invisibile in via empirica, perciò la sua vera Chiesa non può essere che invisibile. Il Regno di Dio è in voi –[12] dice Christo, vale a dire, nella vostra anima, anch'esse invisibili

ad altri che a Dio. E dove due o tre sono insieme nel mio nome, ci sono anch'io.[13] E questa è appunto la ragion d'essere della Chiesa. Perchè, d'accordo, finchè viviamo su questa terra, abbiamo bisogno di organizzazioni: per mettere insieme le nostre anime deboli, per accendere l'una sull'altra, per compiere lavori che sparsi non potremmo compiere. Ma ogni organizzazione, fatta di uomini, è soggetta ad errori e anche a peccati. Nessuna può pretendere di esser perfetta, e perciò unica; mettersi nei panni di Dio impeccabile e dire che io sono Dio per terra, è una presumzione sacrilegia; guidice non può esser che Dio stesso come lo dimostra Cristo in diverse parabole. Unica è soltanto quella comunione di anime, sieno esse di qualunque confessione od organizzazione, alla quale appartengono *tutte* le anime credenti sinceramente in Christo, le anime di buona volontà, e cercandi a conformare la loro vita alla sua. Vale a dire, la grande, universale Chiesa cristiana, invisibile agli uomini, visibile soltanto a Dio.

So bene come questo concetto di „Chiesa invisibile" certi teologi cattolici ritengano essere un concetto protestante. Certi materialisti non possono esser contentati che colla materia visibile e tangibile. Ma lunghi dall'essere un concetto settario, è anzi fondamentalmente cristiano, l'unico possibile universale, di origine apostolica. È contenuto, fra altri, in questo passo di S[an]Paolo (Gal. 3,26–28.): „siete tutti figliuoli di Dio, per la fede in Cristo Gesù. Poichè voi *tutti* che siete stati battezzati in Cristo, vi siete rivestiti di Christo. Non c'è qui nè Giudeo nè Greco; non c'è nè schiavo nè libero; non c'è nè maschio nè femmina; poichè voi *tutti* siete *uno* in Christo Gesù." E come? non c'è nè Giudeo, nè Greco – nè Italiano, nè Ungherese, nè Svedese, nè cattolico, ne Calvinista, nè Luterano, nè Metodista ecc.? Domanda pure ad un Italiano o ad un Ungherese, ad un sacerdote cattolico o ad un pastore protestante, e sentirai che si, che c'è, e ci sarà sempre! Ma dove rimane allora l'unità del corpo di Cristo per terra, dove la potenza universale del cristianismo, che innalzi sopra ogni limite empirico? Se non c'è nè Giudeo nè Greco – soltanto nella Chiesa invisibile può essere che non ci sieno, li, dove accanto al fatto di appartenere alla comunità di Cristo, le differenze empiriche non contano più. Non spariscono, ma non contano. E son convinto che un Gandhi[14] indiano è più vicino al Regno di Dio, in cui le meretrici entrano prima di molti alti dignitarii ecclesiastici, che non tanti e tanti pezzi grossi delle chiese visibili cristiane di differente denominazione.

E come si può mai credere che di questa umanità di 1500 milioni sulla terra soli quei 250 milioni cattolici, e anche di essi soltanto una parte infima, sieno la chiesa unica di Christo – morto per tutti? Non vuol dire questo, denigrare lo Spirito Santo che soffia dove vuole,[15] tener in poco conto la potenza di Cristo, quasiche non potesse oltrepassare certe barriere augustissime e dispendesse da certe formule costruite da uomini, da formule, che lui non si è mai sognato di concepire? Nè lui, nè i suoi discepoli immediati? Da formule che ci sono oggi e domani non ci saranno più? Questo modo di pensare conduce dritto-dritto al fabbricare eretici, e non al universalismo apostolico – conduce a quel orrore che era ed è ancora la macchia cainica sulla fronte dell'Umanità. (E se ci cadono anche protestanti, come è avvenuto, tanto peggio.) Cristo, mosso a pièta per le nostre sofferenze e la nostra scel-

leratezza, non ha domandato a quelli, ai quali si è avvicinato, di quale confessione essi sieno – anzi, gli repugnavano quelli che si ritenevano essere i membri autentici della Chiesa unica di quei tempi, come lo dimostra luminosamente la parrabola del Samaritano (eretico),[16] facendoci vedere che nulla deve separare prossimo da prossimo, perchè ciò sarebbe contrario alla volontà di Dio. Conosceva, ammettera Christo eretici? No. Nè conosce il Papa? Si. Ma io vorrei sapere chi di quei due è eretico? Savonarola,[17] che fa decretare Cristo Re della nostra Firenze, o Papa Alessandro che lo anatemizza e maneggia in modo di farlo impiccare? Impiccare ed ardere in nome della Chiesa unica ed in nome del vicario di Cristo. Il concetto dell'eresia è il concetto più infernale che l'uman genere abbia mai prodotto. È l'Anticristo incarnato. Perchè nega che Dio o Cristo abbia forza sufficiente per redimerci collo spirito e coll'amore, senza ferro, fuoco ed assissinii. Quasi che il sacrifizio di Cristo, il suo sangue e la sua morte non bastassero – negando così l'efficacia dell' opera del Redentore, rendendola incapace e perciò superflua. Io non conosco contradizione più grande possibile di quella che esiste fra il Vangelo di Cristo e gli anatemi del Concilio di Trento. Eppure questa contradizione è la consequenza logica ed inevitabile del concetto di Chiesa unica visibile.

E chiumque si metta da questa parte non può sfuggire a questa contradizione, malgrado tutto l'amore che porti a Christo e la sincera buona volontà di servirlo. La contradizione fra universalismo evangelico e l'esclusivismo romano è cosi flagrante anche nel tuo libro (non nella storia di Cristo, ma nella prefazione e nella conclusione) che io non posso capacitarmi come tu, mente acuta e critica, non l'abbi vista. Tu dici, appropriando le superbe parole di S.[an] Paolo: „Con quelli che non hanno legge mi son fatto come se fossi senza legge, per guadagnare quelli che non hanno legge... mi faccio *ogni cosa* a *tutti* per salvare ad ogni costo alcuni. E tutto faccio per amore dell'Evangelo..." [18] O questa è parlata evangelica o quella di Chiesa *unica,* inflessibile... ma le due, contradicendosi così crudamente, non possono esserlo, e nessuna sophisticheria fin alla fine del mondo riuscirà ammetterle d'accordo. Cristo facendo del bene, non classificava prima gli uomini secondo le loro confessioni – perchè facciamolo noi e con quale diritto, quando „un discepolo non è da più del maestro; ma ogni discepolo perfetto sarà come il suo maestro?"[19] Eppero tu escludi colla tua affirmazione e definizione della Chiesa unicamente vera milioni e milioni di anime, le quali pure si confessano di essere seguaci del Cristo degli Evangeli e vogliono esserlo. Tu, che vuoi esser coll'Apostolo *ogni cosa* a *tutto*, scrivi dunque soltanto per i cattolici? Per i Tedeschi, Ungheresi, Giapponesi e Tibetani non vuoi esser nulla? Io so bene che esser ogni cosa a tutti è molto difficile – ma cosa non è difficile nel cristianismo, se lo si prende sul serio? Tu, a quanto io ti conosca, non avevi l'abitudine di indietreggiare di fronte alle difficoltà. Non lo vorrai mica cominciare ora, quando dici che comincia per te una vita più difficile e un obbligo più faticoso? Con questo esclusivismo respingi però moltissime anime alle quali potresti fare del bene. Vedi, Dio ha benedetto le tue fatiche e le tue buone intenzioni, si serve del tuo libro come di stromento potente – ed in proporzioni più grandi di quel che tu forse non hai sognato e gli ha fatto sorpassare il limite da te, forse, prefissogli! Non inten-

di il significato di questo fatto? Perchè restingere allora deliberatamente il campo, contro la volontà *manifesta* di Dio?

Sono 4 anni da che tu avesi scritto questo libro, ed io capisco bene ed ammetto che in un dato tempo della nostra vita si possa esprimersi in quel modo tuo. Ma riesaminando, riconsiderando la cosa serenamente, e, in specie, vedendo il vero universalismo di Cristo in azione anche per mezzo del libro stesso – mi par impossibile che un uomo sempre sincero con se stesso e cogli altri, come tu lo sei, non senta la necessità di ritoccare qualche sua affermazione precipitata, mica per opportunismo, ma per fedeltà alla suprema legge enunziata da Cristo di non scandalizzare i suoi.

Venendo poi al caso speciale della traduzione in ungherese del tuo libro, sono ben lieto del fatto e spero che potrà far del bene anche da noi – ma quanto di più potrebbe fare!, e mi attrista l'idea che quanti mai ci saranno quelli che arrivati a quel passo si sdegneranno e tutto il buon effetto del resto sfumerà, come suol accadere in casi simili, e si riterranno gabbati, perchè si sentiranno, o sospetteranno d'essere stati menati per il naso da un propagandista clericale abilmente camuffato, e nascosto dietro un libro evangelico – a torto, ma sarà così, e nè tu, nè io potremo andar da tutti per spiegar loro che hanno torto. Eppure, sono anime cristiane, saranno magari semplici, ma care a Cristo, e peccato per ogni danno che anche involontariamente si cagiona loro. Specie, quando così facilmente lo si può evitare. Perchè, vedi, press'a poco la metà della popolazione ungherese è protestante e sa perfettamente bene che Dio ha salvato questo popolo sciagurato, dopo la catastrofe di 1526 (invasione turca), col mezzo della Riforma, che nella immensa disgrazia gli ha dato in mano il vangelo. Prima e fin'allora questo popolo non ne sapeva quasi nulla. I riformatori hanno tradotto la Bibbia in ungherese, hanno fondato scuole e tipografie ed hanno evangelizzato il paese nel senso vero della parola. In quel tempo su 50 scuole o tipografie ce si era una cattolica. E la sorte di questo popolo sarebbe stata tutta differente, se non veniva dopo la ristaurazione forzata del Cattolicismo. Sai, chi l'hanno fatto? I Gesuiti ed i Habsburgi, degni associati, e l'hanno fatto con fuoco e ferro, e coll'applicazione del principio cuius regio, eius religio – facendo tornare i grandi con favori habsburghiani al cattolicismo abbandonnato, era giocoforza ai sudditi di seguire i loro padroni. Ma malgrado tutto il martirio (quanto sangue!), il protestantismo non soltanto è rimasto vivo, ma la parte protestante della popolazione era ed è quella più intelligente, meno superstiziosa, superiore, ed i grandi della nostra storia, i Kossuth, i Petőfi etc. erano in massima parte protestanti. Ed anche oggi non vi è per questo popolo altra salvezza che il Vangelo. Ma credi forse che la „Chiesa unica" in Ungheria si preoccupi particolamente della sorte del Vangelo? In possesso di richezze indicibili e di tante terre, quante non possiede insieme tutto il resto del clero al mondo, il clero ungherese è singolarmente preoccupato a renforzare il proprio potere politico e temporale anche a costo della rovina definitiva del paese. Perchè non può condurre ad altro che alla rovina finale l'odio che il clero semina e propaga, mettendo gli Ungheresi gli uni contro gli altri – tutto in nome della Chiesa unica e del Vicario di Cristo. Tu non hai, non puoi avere idea di quel che succede da noi di giorno in giorno, di ora in ora. Potrei raccontartene durante delle settima-

ne. Oramai avvelenano perfino l'anime dei bambini (di quelli dei quali Cristo disse, che guai a chi ne scandalizza uno solo),[20] e per darti una qualche idea, cito questo solo fatto fra innumerevoli: un ragazzo cattolico di lo anni mi ha raccontato poco fa che il catechista (un curato) ha detto loro, catechizzandoli (!) in scuola (in scuola dello Stato), di non dover più parlare ai protestanti, perchè essi non sono uomini, ma carogne e vanno tutti nell'inferno — e la madre di questo ragazzo è protestante! (giacchè 30% dei matrimonii qui sono misti.) Ti meraviglierai se te dico che per i protestanti d'Ungheria cattolicismo significa prima di tutto gesuitismo ed habsburgismo — soci e complici anche oggi, adoperandosi di far tornare l'uno l'altro all'antico potere? Il Vangelo non entra in queste mire per niente. Stando cisì le cose, facilmente potrai immaginare l'effetto che nei lettori protestanti (e saranno i più!) farà quella frase disgraziata.

Noi abbiamo *provato* i benefici della Riforma ed anche oggi li proviamo. Ma inoltre, non li provano *tutti* i cristiani, anche i cattolici? Fiaurati un po', se la Chiesa unica fosse davvero rimasta per sempre tale ed unica! Sai cosa te dico? Se non ci fosse stata la Riforma, tu saresti stato il primo a voler farla, anche a costo della tua vita. Se la Chiesa „unica" è oggi quella che è — più spirituale, in certo senso più evangelica — le deve appunto alla Riforma che l'ha fatto che sono sorte altre Chiese accanto ad essa. E ti dico per di più, che senza la Riforma neppur tu saresti stato in grado di scrivere questo libro e avendolo scritto, non l'avresti potuto pubblicare — ed anche scritto e pubblicato, non ci sarebbero stati quelli ai quali si poteva dare in mano! O perchè allora l'enorme servizio che la Riforma ha fatto a tutti noi, senza eccezione (malgrado i difetti suoi e di quelli delle sue chiese, che io conosco perfettamente), il servizio di averci esonerato dal terribile obbligo di dover fare la riforma per conto nostro — perchè ricompensarlo in questo modo, escludendo il protestantismo dalla comunanza di Christo? Un simile alleggiamento può convenire ad un Chesterton,[21] per fare delle spiritosaggini, che oggi ci sono e domani non se le trovan più, ed a certi proseliti parigini decadenti, che diventan poi scrittori di S.[aint] Sulpice[22] e di sagrestia — ma non può convenire ad un Giovanni Papini, che cerca in tutta coscienza la verità.

Ma se volessi dir tutto, non finirei in questo mese — il meglio sarebbe, naturalmente, se potessimo parlare insieme, e son convinto che c'intenderemmo. Per ora, pur troppo, non è possibile, e perciò così per iscritto rivolgoti la domanda: nell'interesse dell'efficacia del tuo libro non saresti inclinato a mutare quella frase oppure *sopprimere tutto quel capoverso?* („Tu sai queste cose, Cr.[isto] G[esù]... ecc.")[23] Io, essendo, in piena conoscenza delle circonstanze di qui, te lo consiglio da cristiano e da amico — altrimenti non avrei scritto per causa di alcune righe tante pagine fitte che mi hanno costato parecchia fatica. Se non consenti, io curerò quella prefazione già scritta per due-terzi, condurro il mio compito al termine collo stesso animo come se avresti consentito. Ed in ciò che scrivo non lascero tralucere niente di tutta la mia afflizione. Ma il tuo libro e la tua opera ci guadaguerebbero.

È la volontà del bene che mi ha mosso. Ti prego dunque di non prendertelo a male se mi fosse fuggita — anche a me, da parte mia — qualche espressione che ti

possa dispiacere. Attribuisci lo unicamente alla difficoltà che provo nell' esprimermi in Italiano (dopo dodici anni di assenza! — salvo alcuni mesi ho passato a Roma 5 anni fa),[24] e nel trovare i termini appropriati. Tu devi leggere quel che ho scritto coll'anima, e non cogli occhi soli, e — ripeto — da cristiano, non da scrittore.

In ogni modo pregoti di rispondere *a volta di corriere.* Se consenti a quel mutamento da me proposto, includi una lettere di due-tre righe, diretta al editore, *nella quale comunichi la tua volontà espressa.*[25] Io la farò pervenire a destinazione. Ma, dico, la cosa è *urgentissima,* perchè a quest'ora il libro è già probabilmente composto e non aspettano che la mia prefazione per andare in macchina. Ma io voglio prima avere la tua riposta.

(N. B.) La Ditta, che pubblica il libro, neppur essa è cattolica.)

Cosa fa Marrucchi?[26] Sta ancora lo Borgo S[an]ta Croce?

Ti stringo la mano affettuosamente

Lodovico Fülep

L'indirizzo scrivi così:
Dr Fülep Lajos
Baja (Ungheria)
E scrivi, prego, raccomandato!

Archivio Papini. Fondazione Primo Conti, Fiesole.
Kézírás.
Firenzébe írt levél.

Kedves Papini,

kiadód útján küldöm Neked ezt a levelet, mivel nem tudom a jelenlegi címedet. Remélem, hogy így is idejében odaér.

Nem tehetek mást, minthogy nem törődve a nyelvi és nyelvtani hibákkal, csak az értelemre és a lényegre ügyelek, – elszoktam már attól, hogy olaszul fejezzem ki magam.

Mint tudod, egy kiadó – méghozzá a legnagyobb magyarországi kiadó – közreadja magyarul Krisztus története című művedet. A cég engem kért fel a fordításra, én azonban különböző okok miatt nem vállalhattam el. Ezután arra kértek, hogy írjak a könyvhöz előszót s mutassam be a szerzőt a magyar közönségnek. Ebbe beleegyeztem és elvállaltam a megbízást. Közbevetőleg megírom, hogy könyved olvasása igen nagy örömet szerzett, egy ponton azonban nagy fájdalmat okozott nekem. Erről szeretnék Veled beszélni. S nem úgy akarok Hozzád szólni, mint író az íróhoz, hanem mint keresztyén a keresztyénhez.

Ezt azért hangsúlyozom, mert szeretném már a kezdet kezdetén elkerülni a könnyen támadható esetleges gyanúkat és félreértéseket. Tudod talán, hogy én protestáns vagyok, református vallású. S azt is azonnal kijelentem: nemcsak azért tartozom ehhez a felekezethez, mert beleszülettem, hanem ha katolikusnak születtem volna is, protestánssá lettem volna. Nem mindenkinek az a vallása, amelyben született, vannak, akiké az, amelyet maguk választanak maguknak. S nekem volt időm választani, amíg közömbös voltam a vallás dolgában. Ha egyáltalán voltam valami, közelebb álltam a katolicizmushoz, amelyet jobban ismertem a protestantizmusnál és amelynek nagy alkotásait és nagy szentjeit mindennél jobban szerettem és tiszteltem. Ennek ellenére azonban mindig éreztem, – ismétlem, még akkor is, amikor csak névleg voltam protestáns, – hogy nem tudnék a tridentinum utáni katolikus egyházhoz tartozni, s ha odatartoznék, kilépnék belőle. Elmondom Neked néhány szóval az okát: éppen, mert átitatódtam az evangélium szellemével, mert nagyon is átéreztem egész tisztaságát és egyszerűségét, elborzasztott a katolicizmusban az Egyház, az a csodálatos alkotás, amely azonban mégis annyira idegen az evangéliumi szellemtől, s ennek az idegenségnek a szerencsétlen következménye, hogy oly távol van Isten igazi országának megteremtésétől ezen a világon, úgy, ahogy

Jézus Krisztus létrehozta. Jól érts meg: nem a katolikusoktól vagy a katolikus alkotásoktól választott el valamilyen áthághatatlan akadály, sőt; katolikusabbnak éreztem és érzem magam, mint valaha, a szó eredeti értelmében, vagyis egyetemes keresztyénnek, aki *nullum christianum a se alienum putat.* S gyakorlatilag tényleg katolikus szerzőkből táplálkoztam (értve ezalatt az egyházatyákat és a középkoriakat, – emlékszel Sienai Szent Katalin iránti lelkesedésemre? Örökké sajnálom, hogy nem tudtam megcsinálni azt a levélválogatást a „Scrittori nostri" számára, amelyet terveztünk, de Rómába menetelemmel megváltoztak a körülményeim, azután jött a háború). Voltak igen kedves gyakorló katolikus barátaim, köztük megbecsült egyházi személyiségek, (pl. Mandonnet), s nem volt olyasmi, amiben tökéletesen egyet ne értettünk volna a keresztyéni szeretet révén. Mivelhogy a „katolikus" igazi értelmében számomra egy tág, gazdag, nem-kizárólagos, egyetemes katholikos keresztyénséget jelentett, úgy, ahogyan írásai szerint Szent Pál értelmezte.

Egyszóval nem a protestáns mondja, amit mondani akarok, hanem a fenti értelemben vett katolikus, s arra kérlek, hogy Te is így hallgass meg. Láthatod, nem akarom eltitkolni előtted protestantizmusomat, sőt, sietek tudtodra adni, de szeretném, ha Te is úgy értenéd szavaimat, ahogyan én szánom őket.

Könyvedben – amelyet nemcsak mint könyvet, hanem még inkább mint tettet is nagyra tartok, – ez a mondat zavar a „Könyörgés Krisztushoz" című fejezetben: „az egyetlen és egyetemes Egyház amelynek hangja Rómából harsog a Te Helytartód csalhatatlan szavaiban." Lehetetlen félreérteni. A Római Egyházról beszélsz, egy emberi, történeti és földi intézményről, amely éppen ezért gyarló és tévelygő, mint minden más intézmény, mint minden földi ember, legyen az pápa vagy kardinális, mint mindenki, aki az időben éli ezt az empirikus életet. Éppúgy ismered a történelmet, mint én, s jól tudod, hogy az említett helytartók nem ilyenek voltak, hogy sokkal inkább az Antikrisztus helytartói voltak, mint a Krisztuséi. Jól ismerem a megkülönböztetést a pap személye és funkciója között, de amikor a pápáról van szó, pontosan a személyről van szó, azaz arról, aki nemcsak misét mond és föloldoz, hanem aki mindenki számára látható életet él. És Krisztust hitelesen képviselni a földön nemcsak annyit jelent, mint ismételgetni a szavait, hanem élni vagy megpróbálni élni az ő életét. („Gyümölcseikről ismeritek meg őket...") Nem lehet őt szavakkal képviselni, ha nem képviseljük az életünkkel is. Te magad is harcolsz a farizeizmus ellen, s nem hiszem, hogy szerinted valaki, aki csaló, gyilkos, kicsapongó, istentelen vagy cinikus, Krisztus jóváhagyásával s az ő helytartója lehessen. Mégis, amikor helytartóról beszélsz, nem erről vagy arról az egyénről szólsz, hanem a pápáról általában, arról, aki Szent Péter úgynevezett trónusán ül, – szólsz VI. Sándorról és a hozzá hasonlókról is (s mindazokról, akiket Danténak volt mersze a pokolra küldeni), s azt akarod, hogy ezek legyenek Krisztus egyetlen és egyetemes egyházának képviselői, akik csalhatatlan kijelentéseket tesznek. Ennek az állításodnak, ha a mélyére tekintesz, oly szörnyűek a következményei, hogy elveszik az ember hitét az Egyház isteni eredetében. (S jól mondod, hogy „a költőnek minden ugyanaz és mindenütt jelenvaló!")

Pedig az Egyház isteni eredetében, abban, hogy Isten akaratából létezik, én is hiszek. Azt azonban nem hiszem, hogy Isten akarata tökéletesen és kizárólagosan tételezhető ebben vagy abban az egyházban. (A protestánsokban sem – legfeljebb nagyobb igyekezet tapasztalható a megvalósítására az egyikben, mint a másikban.) Isten akarata – éppen mert Istené – mindig empirikus módon, láthatatlanul nyilvánul meg, s ezért az ő igazi egyháza nem lehet más, mint láthatatlan. Isten országa bennetek van – mondja Krisztus, azaz a lelketekben, amely szintén láthatatlan Istenen kívül mindenki más számára. És ahol ketten vagy hárman egybegyűlnek az én nevemben, én is ott vagyok közöttük. És éppen ez az egyház létének értelme. Mert elismerem, hogy mivel ezen a földön élünk, szükségünk van szervezetekre; hogy egyesítsük gyönge lelkeinket, hogy egyik fölgyújtsa a másikat, hogy elvégezzünk olyan munkákat, amelyeket külön-külön nem tudnánk elvégezni. De minden ember-alkotta szervezet ki van téve hibáknak, sőt bűnöknek is. Egyik sem mondhatja magáról, hogy tökéletes, és hogy ő az egyedüli; a tökéletes Isten helyébe tenni magunkat s azt mondani, hogy én vagyok Isten a földön, szentségtörő önhittség, csak maga az Isten lehet bíró, ahogyan Krisztus több példázatban is megmutatta. Egyetlen csak a lelkeknek az a közössége, amelyhez minden Krisztusban őszintén hívő lélek tartozik, legyen az bármilyen felekezetű vagy bármely szervezet tagja, – a jóakaratú lelkeké, akik igyekeznek életüket az övéhez hasonlóvá tenni. Vagyis ez a nagy, egyetemes, az emberek számára láthatatlan, csak egyedül Isten számára látható keresztyén egyház.

Jól tudom, hogy a „láthatatlan egyház" fogalmát némely katolikus teológusok protestáns foga-

lomnak tartják. Némely materialisták csak a látható és érinthető anyaggal elégszenek meg. Pedig egyáltalán nem szektás fogalom, inkább alapvetően keresztyén, az egyetlen lehetséges, egyetemes, apostoli eredetű fogalom. Egyebek mellett Szent Pálnak ama passzusában foglaltatik benne: „Mert mindnyájan Isten fiai vagytok a Krisztus Jézusban való hit által. Mert akik Krisztusban keresztelkedtetek meg, Krisztust öltöztétek fel. Nincs zsidó, sem görög; nincs szolga, sem szabad; nincs férfi, sem nő, mert ti mindnyájan egyek vagytok a Krisztus Jézusban." (Gal. 3, 26–28.) Hogyan? nincs se zsidó, se görög, se olasz, se magyar, se svéd, se katolikus, se kálvinista, se lutheránus, se methodista stb.? Kérdezz csak meg egy olaszt vagy egy magyart, katolikus papot vagy protestáns lelkészt, s megtudod, hogy igenis van és mindig is lesz! De hol marad akkor Krisztus testének földi egysége, hol a keresztyénség egyetemes hatalma, amely felülkerekedik minden empirikus korláton? Hogy ne legyen többé se zsidó, se görög, – az csak a láthatatlan egyházban lehetséges, ahol a Krisztus közösségéhez tartozás ténye mellett nem számítanak az empírikus különbségek. Nem tűnnek el, csak nem számítanak. S meggyőződésem, hogy egy indiai Gandhi közelebb áll Isten országához, amelyben az érdemesek megelőzik sok magas egyházi méltóság viselőit, mint a különböző elnevezésű látható keresztyén egyházak nem egy nagy alakja.

És hogyan hihető az, hogy ebből a földünkön élő 1500 milliónyi emberiségből csak az a 250 millió katolikus, s ezeknek is csak csekély része alkossa Krisztus egyedüli egyházát – aki pedig mindenkiért halt meg? Nem annyit jelent-e ez, mint tagadni a Szent Lelket (amely fú, ahová akar), lebecsülni Krisztus hatalmát, mintha nem tudna átlépni bizonyos tiszteletre méltó korlátokat és mintha bizonyos emberek által konstruált formuláktól függene, olyan formuláktól, amelyeknek megalkotására ő még csak nem is gondolt soha? Sem ő, sem a közvetlen tanítványai? Olyan formuláktól, amelyek ma vannak és holnap nem lesznek többé? Ez a gondolkodásmód egyenesen az eretnekek fabrikálásához vezet, nem pedig az apostoli egyetemességhez, – ahhoz a szörnyűséghez, amely Káin-bélyeg volt és marad az emberiség homlokán. (És ha protestánsok is beleesnek ebbe a bűnbe, ahogy megtörtént, annál rosszabb.) Krisztus, amikor megindult szenvedéseinken és gonoszságunkon, nem kérdezte azoktól, akiken segített, melyik felekezethez tartoznak, – sőt taszították, akik azon idők egyetlen egyháza tagjainak tartották magukat, ahogyan világosan elénk tárja az (eretnek) samaritánus példázata, megmutatván, hogy semminek sem szabad elválasztania felebarátot a felebarátjától, mert az ellentétes Isten akaratától. Ismert, elismert Krisztus eretnekeket? Nem. És a pápa? Ő ismert. Szeretném azonban tudni, hogy kettejük között ki az eretnek? Savonarola-e, aki Krisztust a mi Firenzénk királyává kiáltotta ki, vagy Sándor pápa, aki kiátkozta és felakasztatta őt. Felakasztatta és elégettette az egyetlen egyház nevében, és Krisztus helytartójának nevében. Az eretnekség fogalma a legpokolibb, amit az emberi nem valaha is produkált. Maga a megtestesült Antikrisztus. Mert tagadja, hogy Isten és Krisztus elég erős ahhoz, hogy a lélek és a szeretet erejével váltson meg bennünket, tűz, vas és gyilkosságok nélkül. Mintha Krisztus áldozata, vére és halála nem volna elégséges, – tagadva ezzel a Megváltó művét, elégtelenné s egyúttal fölöslegessé téve. Nem ismerek nagyobb ellentmondást, mint azt, amely Krisztus evangéliuma és a tridenti zsinat kiátkozásai között van. Pedig ez az ellentmondás logikus és kikerülhetetlen következménye az egyedüli, látható egyház fogalmának.

És aki erre az oldalra áll, nem menekülhet ettől az ellentmondástól, bármennyire szereti Krisztust s bármilyen őszintén akarja őt szolgálni. Az evangéliumi egyetemesség és a római kizárólagosság között olyan nyilvánvaló az ellentét még a Te könyvedben is, (nem Krisztus történetében, hanem az előszóban és a konklúzióban), hogy nem tudom, hogy nem vetted észre Te, az éles és kritikus szellem, amikor Szent Pál fenséges szavait alkalmazva azt mondod: „A törvény nélkül valóknak törvénynélkülivé lettem, noha nem vagyok Isten törvénye nélkül,... hogy törvény nélkül valókat nyerjek meg. Mindeneknek mindenné lettem, hogy minden módon megtartsak némelyeket. Ezt pedig az Evangéliumért mívelem."

Vagy az evangéliumi beszéd, vagy az, amely az egyetlen, hajlíthatatlan Egyházról szól, de mindkettő egyszerre nem lehet; oly élesen ellentmondanak egymásnak, hogy nincs az a szofisztika, amely valaha is összhangba tudná hozni őket egymással. Krisztus, amikor jót tett, nem osztályozta előbb az embereket felekezetük szerint – miért és milyen jogon tesszük ezt mi, amikor „nem feljebbvaló a tanítvány az ő mesterénél, hanem mikor tökéletes lesz, mindenkor olyan lesz, mint a mestere." Tehát kijelentéseddel és az egyedül igaz Egyházról adott meghatározásoddal Te is kizársz millió és millió lelket, akik pedig az evangéliumi Krisztus követőinek vallják magukat és azok akarnak lenni. Te, aki

az apostollal szólva mindeneknek mindene akarsz lenni, eszerint csak a katolikusoknak írsz? A németek, a magyarok, a japánok, a tibetiek számára nem akarsz semmi se lenni? Jól tudom, nagyon nehéz mindene lenni mindeneknek, – de mi nem nehéz a keresztyénségben, ha komolyan vesszük? Te, amennyire ismerlek, nem szoktál meghátrálni a nehézségek előtt. Ne kezdd el most, amikor, mint mondod, nehezebb élet, fáradságosabb kötelezettség kezdődik számodra! Ezzel az exkluzivitással azonban kirekesztesz igen sok lelket, akikkel jót tehetnél. Lásd, Isten megáldotta fáradozásodat és jószándékodat, hathatós eszközül használja fel a könyvedet, méghozzá nagyobb mértékben, mint amiről Te akár csak álmodhattál is, túl azon a mértéken, amelyet Te magad elé tűzhettél! Nem érted, hogy ez mit jelent? Miért korlátozod tehát szánt szándékkal a hatását Isten kifejezett akarata ellenére?

Négy éve, hogy megírtad ezt a könyvet, s én megértem s elismerem, lehet, hogy életünk egy adott időpontjában úgy fejezzük ki magunkat, ahogyan Te tetted. De ha nyugodtan, újból átgondolva, megvizsgálva, s különösképpen működésében látva Krisztus igazi egyetemességét éppen ennek a könyvnek a révén is, lehetetlennek tartom, hogy valaki, aki mindig őszinte önmagához és másokhoz, mint ahogy Te az vagy, ne érezné szükségesnek átsimítani némely elhamarkodott kijelentését, nem opportunizból, hanem hűségből Krisztus legfőbb törvényéhez, hogy ne botránkoztassuk meg az övéit.

Rátérve most már könyved magyar fordításának sajátos esetére, nagyon örülök a ténynek, s remélem, hogy nálunk is sok jót fog tenni, – de mennyivel több jót tehetne! S elszomorít a gondolat, hányan fognak felháborodni ehhez a szakaszhoz érve, s a többi rész minden jó hatása füstbe megy majd, ahogyan ilyen esetekben történni szokott, az olvasók becsapottként húzódnak vissza, mert úgy érzik, vagy azt gyanítják majd, hogy egy evangéliumi könyv leplében rejtőző klerikális propagandista az orruknál fogva vezette őket; – nem lesz igazuk, de így lesz, és se Te se én nem mehetünk oda mindenkihez megmagyarázni, hogy téved. Mert a keresztyén lelkek, mégha együgyűek is, kedvesek Krisztusnak, s bűn, ha valaki akaratlanul is kárt okoz nekik. Különösen ha ezt oly könnyen el lehet kerülni. Mert látod, a magyar népnek csaknem a fele protestáns és tökéletesen tisztában van azzal, hogy Isten ezt a szerencsétlen népet az 1526-os katasztrófa (a török invázió) után azzal mentette meg a reformáció révén, hogy nagy nyomorúságában kezébe adta az evangéliumot. Addig, korábban ez a nép szinte semmit sem tudott róla. A reformátorok lefordították a bibliát, iskolákat és nyomdákat alapítottak, s a szó igazi értelmében evangelizálták az országot. Ebben az időben ötven iskola és nyomda között egy ha katolikus volt. S ennek a népnek egészen más lett volna a sorsa, ha nem következik utána a katolicizmus erőszakos restaurációja. Tudod, kik csinálták? A jezsuiták és a Habsburgok, egymás méltó szövetségesei, s megcsinálták tűzzel és vassal, a cuius regio eius religio elvének alkalmazásával; a Habsburgok kedvezményekkel vették rá a hatalmasokat az elhagyott katolicizmushoz való visszatérésre, s az alattvalóknak kötelezően követniök kellett uraikat. S minden mártíromság ellenére (mennyi vér folyt!) a protestantizmus nemcsak életben maradt, hanem a lakosság protestáns része a múltban és ma is az intelligensebb, kevésbé babonás része a nemzetnek és történelmünk nagyjai, a Kossuthok, a Petőfik stb. legnagyobbrészt protestánsok voltak. És még ma sincs más üdve ennek a népnek, mint az evangélium. Azt hiszed, hogy a magyarországi „egyedüli egyház" különösképpen törődik az evangélium sorsával? Elmondhatatlan gazdagság és annyi föld birtokában, amennyit a világ összes többi klérusa nem mondhat magáénak a magyar klérus csak azzal foglalkozik, hogy kierőszakolja saját időleges politikai hatalmát, akár az ország végső pusztulása árán is. Mert az a gyűlölet, amelyet a klérus szít és terjeszt, nem vezethet máshoz, mint a végső pusztuláshoz, amikor szembefordítja egymással a magyarságot, – mindezt az egyedüli egyház és Krisztus helytartójának nevében. Nincs, nem lehet fogalmad arról, mi folyik nálunk napról-napra, óráról-órára. Heteken át tudnék mesélni róla. Most már a gyermekek lelkét is megmérgezik, (azokét, akikről Krisztus azt mondta, jaj annak, aki csak egyet is megbotránkoztat közülük), s hogy némi fogalmat adjak Neked róla, számtalan eset közül csak ezt az egyet idézem fel: egy tízéves katolikus fiú mondta nekem nemrég, hogy az iskolában (állami iskolában) azt mondta nekik hittanórán (!) a hittanár, (egy plébános), hogy nem szabad többé beszélniök a protestánsokkal, mert azok nem emberek, hanem rohadt dögök, és mind pokolra kerülnek, – s ennek a fiúnak az anyja protestáns! (Itt a házasságoknak csaknem 30%-a vegyes házasság.) Csodálkozol, ha az mondom Neked, hogy a magyarországi protestánsoknak a katolicizmus mindenekelőtt jezsuitizmust és habsburgizmust jelent, – akik ma is szövetségesek és bűntársak, s azon igyekeznek, hogy visszajuttassák egymást régi hatalmukra? Az evangélium egyáltalán nem sze-

repel a céljaik között. Így állván a dolgok, könnyű elképzelni, milyen hatást kelt ez a szerencsétlen mondat a protestáns olvasók körében (s ezek lesznek többségben!)

Bebizonyítottuk a reformáció jótéteményeit, s még ma is bizonyságot teszünk róluk. De nem bizonyítják-e az összes többi keresztyének, a katolikusok is. Képzeld csak el, mi lett volna, ha az egyedüli Egyház örökre megmaradt volna egyetlennek! Tudod-e, mit mondok? Ha nem lett volna reformáció, Te lettél volna az első, aki megcsinálod, még saját életed árán is. Ha az „egyedüli" Egyház ma az, ami, – spirituálisabb és bizonyos értelemben evangéliumibb, – azt éppen a reformációnak köszönheti, amely megújulásra kényszerítette; annak köszönheti, hogy létrejöttek mellette más egyházak is. Sőt azt is mondom, hogy a reformáció nélkül Te se lettél volna abban a helyzetben, hogy megírd ezt a könyvet, s ha megírod, nem tudtad volna közreadni, – és ha megírod és közreadod, nem lettek volna olyanok, akiknek a kezében adhatod! És azt az óriási szolgálatot, amelyet a reformáció kivétel nélkül mindnyájunknak tett (hibái ellenére s egyházai hibái ellenére, amelyeket tökéletesen ismerek), azt, hogy felmentett a rettenetes kötelezettség alól, hogy a magunk bőrére kelljen megcsinálnunk, – miért kell így meghálálni, kizárva a protestantizmust Krisztus közösségéből? Ilyesmi megfelelhet egy Chestertonnak, hogy írásaiban szellemeskedjék, amelyek ma vannak s holnap már nincsenek, vagy némely dekadens párizsi prozelitáknak, akik aztán a Saint Sulpice írói és sekrestyei szenteskedők lesznek, de nem felelhet meg egy Giovanni Papininak, aki egész lelkiismeretével az igazságot keresi.

De ha mindent el akarnék mondani, sose érnék a végére, – legjobb lenne persze, ha beszélgethetnénk egymással, s meggyőződésem, hogy megértenénk egymást. Minthogy ez egyelőre nem lehetséges, ezért így írásban fordulok Hozzád kérésemmel: könyved hatékonyságának érdekében nem lennél-e hajlandó megváltoztatni azt a mondatot, vagy *kihagyni az egész szakaszt?* („Jézus Krisztus, te tudod mindezeket... stb.") Én, aki ismerem az itteni körülményeket, mint keresztyén és mint barátod, ezt tanácsolom neked, – egyébként nem írtam volna néhány sor kedvéért ennyi oldalt, ami jókora fáradságomba került. Én, ha nem egyezel is bele, megírom a már feliben-harmadában kész előszót, ugyanolyan lélekkel fejezem be a vállalt feladatot, mintha hozzájárultál volna. És azon, amit írok, nem fog átütni semmi az én nagy fájdalmamból. De a könyved és a műved nyerne vele.

A jóakarat késztetett az írásra. Ezért arra kérlek, ne vedd zokon, ha esetleg kicsúszott a tollam alól valami olyan kifejezés, amely rosszul eshetett Neked. Egyedül annak tulajdonítsd, hogy nehezemre esik olaszul kifejeznem magam (tizenkét évi távollát után, – kivéve néhány hónapot, amelyet öt éve Rómában töltöttem), s nehéz megtalálnom a megfelelő szavakat. Amit írtam, ne csak a szemeddel, hanem a szíveddel is olvasd, és – ismétlem – mint keresztyén, ne csak mint író.

Mindenképpen arra kérlek, válaszolj *postafordultával.* Ha beleegyezel az általam javasolt változtatásba, mellékelj a kiadónak szóló két-három sornyi levelet, *amelyben közlöd kifejezett akaratodat.* Én majd eljuttatom a címzetthez. De, hangsúlyozom, a dolog *nagyon sürgős,* mert a könyv valószínűleg már most egyben van s csak az én előszómat várják, hogy nyomdába adják. Én azonban megvárom válaszodat. (NB. a cég, amely a könyvet kiadja, nem katolikus.)

Mit csinál Marrucchi? Még mindig a Borgo Santa Croce 10 alatt lakik?

Szeretetteljes kézszorítással

Fülep Lajos

A címet így írd: Dr Fülep Lajos Baja (Magyarország)
És kérlek, a j á n l v a írj!

Fiesole, Fondazione Primo Conti. Archivio Papini.
Megj.: F. Csanak Dóra: Fülep Lajos levele Papinihoz. = Kortárs, 1988. 9. sz. 87–96.
Kézírás.

Papini, Giovanni (1881–1956) író, tanulmányíró, szerkesztő. 1903–1907 között Prezzolinivel a Leonardo c. lap szerkesztője, majd 1908–1913 között a Prezzolini-szerkesztette La Voce egyik leggyakoribb cikkírója, egy ideig szerkesztője. Ez idő tájt a pragmatizmus híve, 1913 körül a futurizmushoz csatlakozott, majd szakított Marinettivel. Harcos ateista; a világháború után nagy visszhangot váltott ki váratlan megtérése s Krisztus története című világsikert aratott könyve. Az 1930-as években közeledett a fasizmushoz, bolognai professzor, akadémiai tag lett. FL 1907 őszén, Firenzébe érkezése

után nem sokkal megismerkedett vele, s Gabriella Gordigiani biztatására Papini vonta be a Biblioteca Filosofica körében folyó munkába, amelynek Papini egyik fő hangadója volt. Ismeretségük kezdetéről FL a Krisztus története előszavában így ír: „Első érintkezésünk viharba fulladt; már az ötödik szónál vitába keveredtünk, úgy kellett széjjelválasztani bennünket. [...] Ezután gyakran találkoztam vele. [....] gyakran pillantottam meg messziről Papini nyurga figuráját, amint öles léptekkel vágtatott előre, mint a hullámtörő éle a megtorló habok közt; eszményien csúnya feje, pisze orra, örökké harapásra késznek látszó szája, felső ajka alól kiálló nagy fogai, kusza üstöke a hátracsapott kalap alól széjjelberzenkedve, mint megannyi apró kígyó; akár csak valami férfi-Medusa feje, amelyik mindig azon füstölög, kit dermesszen meg valami elképesztő paradoxonnal, vagy gorombasággal –; mintha mindenestül azonmód most rúgtatna ki valamelyik megbarnult firenzei freskó embercsoportjából, vagy valamelyik Donatello-szobor fülkéje árnyékából –; hóna alá csapott irat-paksamétával vagy könyvekkel iramlott el mellettem, kurtán biccentve, vagy torpant meg egy pillanatra néhány szót váltani. Gyakran könyököltük meg egymást, de véletlenül, a könyvkereskedő pultja előtt, ahol az újdonságok közt turkált, s rövidlátó szemét villámgyorsan jártatta a lapokon; leginkább azonban a Biblioteca Filosofica-ban méricskéltük egymást,'ahova szinte naponta jártunk mind a ketten s a vasárnap délutáni előadások után többedmagunkkal együtt mentünk el valamelyik terraszra a hallottakat megvitatni. Közel azért sokáig nem férkőztünk egymáshoz. Én Amendolával és Marrucchival barátkoztam s beértem velük." (Fülep II. 28–29.)

[1] A Storia di Cristo a firenzei Vallecchi kiadónál jelent meg.

[2] FL 1907–1914 között élt Itáliában, majd 1919. I–II. hónapokban ill. 1919. XII.–1920. VI.-ig volt Rómában.

[3] A Krisztus története magyarul az Athenaeum kiadásában jelent meg. A kiadó először FL-t, majd Éber Lászlót kérte fel a fordításra (ld. Éber L. – Elek Artúrnak 1924. XI. 20. OSzK Kézirattár Fond 253/126.), végül pedig Révay Józsefet, aki elvállalta és elkészítette a munkát. A könyv nagy sikert aratott, 1925-ben és 1926-ban 3–3 kiadásban jelent meg s 1944-ig összesen 13 kiadása látott napvilágot. Igen élénk sajtóvisszhangot is keltett. A katolikus sajtó hevesen támadta FL bevezetését, így Várdai Béla ill. Hetényi Gyula (Kat. Szemle 1925. 9. füzet 565. és 1926. 6. füzet 365.), az Élet egy szerkesztői üzenetében (1925. VII. 19. 15. sz. B. I. névre) egyenesen arra biztatta az olvasót, tépje ki FL előszavát a kötetből s a helyére köttesse be Várdainak a Kat. Szemle 1924. évi 6. füzetében megjelent ismertetését a Storia di Cristo 3. firenzei olasz kiadásáról (373–377.). A Fülep-bevezetés kitépését Várdai 1925-beli kritikája is ajánlotta.
Az Athenaeum kiadó nyilván ennek hatására az 1933-ban megjelent 9. kiadástól kezdve a FL-bevezetés nélkül adta közre Papini művét, természetesen nem szerepelt a neve a címlapon sem. A tartalomjegyzéket azonban nem nyomták újra s ott továbbra is olvasható volt: „A Storia di Cristo szerzőjéről... III".

[4] A tridenti zsinatot a római katolikus egyház 1542–1563 között tartotta, a reformáció megfékezése ill. az ellenreformáció megindítása volt a célja.

[5] Mint FL 1910 tavaszán Firenzében írt feljegyzése tudósít: „Most egy kis könyvet készítek, válogatott leveleket S(an)ta Caterina leveleiből a Papini collectioja, Cultura dell'Anima számára." (MTAK Kézirattár Ms 4592/7. 10–11.)

[6] Papini két sorozatot szerkesztett ezekben az években: a Cultura dell'Anima-t és a Scrittori nostri-t. A FL-tervezte levélválogatás nyilván az első sorozat számára készült volna; 15 évvel később összetévesztette őket. A Scrittori nostri ugyancsak 1910-ben indult Lancianoban; főleg szépirodalmi műveket tartalmazott, míg a Cultura dell'Animában főleg filozófiai munkák jelentek meg.

[7] FL 1912. X. 20.–XI. közepéig, majd 1913. I–II. elejéig s végül 1913. III.–1914. V. végéig élt Rómában.

[8] Ld. 339. sz. levél jegyzetét.

[9] Gyümölcseikről ismeritek meg őket. Vajjon a tövisről szednek-é szőlőt, vagy a bojtorjánról fügét? Máté 7, 16.

[10] VI. (Borgia) Sándor 1492–1503 közötti uralma a pápaság történetének erkölcsi mélypontját jelenti.

[11] Az idézet Papini Krisztus történetéhez írt bevezetőjére utal. Révay József fordításában: A költőnek minden ugyanaz és mindenütt jelenvaló s minden történet szent történet. (22.)

[12] Lukács 17, 21.

[13] Máté 18, 20.

[14] Mahatma Gandhi (1869–1948) indiai államférfi, politikus. Az erőszakmentesség fogalmát a hegyi beszéd és Tolsztoj eszméi nyomán alakította ki. 1920-tól a polgári engedetlenség mozgalmát megteremtve harcolt a brit uralom ellen. 1924-ig börtönben volt, majd szabadulása után egy időre visszavonult a politikai tevékenységtől és a páriák felemeléséért dolgozott.

[15] A szél fú, ahová akar, és annak zúgását hallod, de nem tudod honnan jő és hová megy; így van mindenki, aki Lélektől született. János 3, 8.

[16] Lukács 10, 30–37.

[17] Savonarola, Girolamo (1452–1498) dominikánus szerzetes. 1494-ben a Mediciek elűzése után Firenze legnagyobb hatalmassága. A gazdagok és főpapok romlottsága elleni prédikációi miatt VI. Sándor pápa 1497-ben egyházi átokkal sújtotta; 1498-ban mint eretneket elégették. FL itt Papini A szerző az olvasóhoz c. a Krisztus történetéhez írt bevezetőjében a következő mondatokra utal: „Ezt a könyvet – bocsánat az utalásért – firenzei ember írta, vagyis annak a nemzetnek a fia, amely valamennyi közt egymaga választotta Krisztust a maga Királyának. A gondolatot elsőnek Girolamo Savonarola pendítette meg 1495-ben, de nem tudta erőteljesen diadalra vinni. 1527-ben a fenyegető ostrom zűrzavarában újra felkapták s nagy többséggel határozattá emelték. A Palazzo Vecchio főkapuján Buonarroti Dávid-ja és Bandinelli Herkules-e közt márványlapot illesztettek a falba, ezzel felírással

Jesus Christus Rex Florentini
Populi P. Decreto Electus

Ez a fölirat, ámbár Cosimo megváltoztatta, ma is ott van, azt a határozatot forma szerint sohasem érvénytelenítették, s nem vonták vissza, és e munka írója ma, négyszázéves bitorlás után is, büszkén vallja magát Krisztus Király alattvalójának és katonájának." (28.)

[18] I. Kor. 9, 21–23.

[19] Lukács 6, 40

[20] Máté 18, 6.

[21] Chesterton, Gilbert Keith (1874–1936) angol–ír költő, író, kritikus. 1922-ben katolizált.

[22] Az érzelgős, csekély irodalmi értékű francia vallásos irodalom gyűjtőneve.

[23] A mondat folytatása: „Jézus Krisztus, te tudod mindezeket és látod, hogy megint elérkezett az idők teljessége és hogy ez a lázban vergődő és elállatiasodott világ nem érdemel egyebet, mint hogy tűzözönnel bűnhődjék, vagy a te közbelépéseddel megváltassék. Csupán a te Egyházad, az az Egyház, amelyet te alapítottál Péter Kősziklájára, az egyetlen, amely megérdemli az Egyház nevet, az egyetlen és egyetemes egyház, amelynek hangja Rómából harsog a te Helytartód csalhatatlan szavaiban, csupán ez az egyház mered még ki a világ dühöngő és iszapos tengeréből, megizmosodva a támadásokban, megnövekedve a szakadásokban, megifjodva a századok során. De te, aki őt szellemeddel gyámolítottad, tudod, hogy még azok közül is, akik benne születtek, mennyien, de mennyien élnek az ő törvényén kívül." (566–567.)

[24] Ld. a 2. sz. jegyzetet.

[25] FL hagyatékában nem maradt fenn Papini-levél, nincs szó az idézett szöveg kihagyásáról Papininek az Athenaeum-kiadóhoz írt leveleiben sem, a szöveg változatlan formában jelent meg.

[26] Marrucchi, Piero (1875–1958) ügyvéd, filozófiai író, a La Voce és a L'Anima munkatársa, a firenzei Biblioteca Filosofica igazgatótanácsának tagja. Számos tanulmányt és fordítást készített, részben Pietro Eremita álnéven. 1915. III. 8-i levelében (ld. FL-lev. I. köt. 285. sz.) ezt írta FL-nak: Még mindig Firenzében lakom a Borgo Santa Croce-beli öreg palotában, s szemem elé most is a San Miniatonak és annak a templomnak a képe tárul, amelyet Michelangelo „a szép parasztlány"-nak nevezett. (Az eredetiben olasz nyelven.)

525. FÜLEP LAJOS — RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1925. II. 26.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Mellékelten van szerencsém megküldeni Baja város segélyéről a jelentést.[1]

Csatolom a nekem szánt 1 mill.[ió] K.[orona] és 10 schillingről szóló nyugtát, kérve annak postán való szíves megküldését, mivel a közel jövőben nem lesz alkalmam személyesen fölvenni. Egyúttal hálás köszönetemet fejezem ki a segélyért és jóindulatú rám-gondolásának ezen újabb jeléért.

Egyúttal beszámolok szegény Jeszenszky Józsefről.[2] Helyzete most már itt, úgy látszik, egészen tűrhetetlen. A közelmúltban mintegy 2 hétig csukva is volt, vagyis nem volt neki szabad felügyelet nélkül kijárnia, abból a szobából pedig, amelyikben lakott, áthelyezték másikba, mert nem fért össze a társaival. Sajnos, az utóbbi időkben én igen keveset foglalkozhattam vele, nálunk nem igen fogadhattam, mert ő — szegény, unalmában — nagyon hozzá tud szokni a váratlan és sűrű látogatásokhoz, azt pedig mindenáron el akartam kerülni, hogy feleségemet egyedül találja — női társaságban igen különösen szokott viselkedni s feleségem félt tőle. Tudom, hogy emiatt neheztel is rám — de hiába, ő benne föltétlenül nem lehet bízni, egyszer-egyszer egész normálisnak látszik, máskor meglehetősen zavart. Most egyetlen vágya és reménye, hogy visszajusson Pestre. Azt mondja, ott mégis vannak hasonkorú barátai, akikkel el tud beszélgetni s nem érzi magát egyedül. Néha nagy kétségbeesés jön rá, különösen tiszta pillanataiban, ilyenkor sírva kérdezget, hogy meddig kell neki még így kínlódnia.

Ha tehát Főtiszteletűséged tehet abban az irányban, hogy őt vissza vigyék a Lipótmezőre, igen kívánatos volna mielőbbi intézkedése, mert mióta J.[eszenszky] meghallotta, hogy esetleg visszakerül oda, folyton tudakolja és sürgeti, hogy mikor lesz már.

Teljes tisztelettel

Fülep Lajos lelkész

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki iratok, 7. doboz II/IX–31.
Eredeti iktatószáma: A ppi hiv. ir. 361/1925.
Budapestre írt levél.
Kézírás, a levélen Ravasz László írásával egy orvos címe, telefonszáma és más feljegyzések.

[1] A jelentés nincs a levél mellett.
[2] Ld. 518/2.

526. SINKÓ ERVIN — FÜLEP LAJOSNAK

Wien, 1925. III. 5.

Igen tisztelt Uram!

Köszönöm kedves sorait,[1] az Ön tetszése számomra nagy biztatás és a nagy közömbösség közepett — mert nemcsak Magyarországon, itt is fojtó a közöny — szük-

ségem van a bátorításra. Hálás vagyok ígéretéért is, hogy számíthatok kéziratára[2] s azzal is nagy szolgálatot tesz majd a Testvérnek, ha ír róla a Nyugatba.[3] Attól félek azonban, hogy a verskötetemről is írni szándékozik[4] — mert ma már nem adnám ki azoknak az írásoknak nagy részét, amik könyvemben szerepelnek.

Málihoz intézett levelét Máli már megkapta.[5] — Kérem ne felejtkezzék el a Testvérről és amint csak lehetséges, tiszteljen meg kéziratával.

Tisztelő híve

Sinkó Ervin

MTAK Kézirattár Ms 4589/266.
Kézírás a Testvér Irodalmi folyóirat. Wien, XIX. Grinzinger Allee 7/43. Postsparkassen-Konto Nr. 25. 126 feliratú levélpapíron.
Bajára írt levél.

[1] FL levelei nem maradtak fenn Sinkó Ervin Zágrábban őrzött hagyatékában. (Csáky Sörös Piroska közlése.)
[2] Ld. 517/2.
[3] A Testvér c. lapot ld. 517/1. FL nem írt róla a Nyugatba.
[4] A fájdalmas isten c. kötetre utal. Ld. 512/2.
[5] Máli = Lesznai Anna. A FL-levél nem ismeretes.

527. SINKÓ ERVIN — FÜLEP LAJOSNAK

Wien, 1925. V. 7.

Igen tisztelt Uram,

ne vegye rossz néven, hogy emlékeztetem megtisztelő ígéretére,[1] de amint a Testvér számaiból látja jó kéziratok hiányában annyiszor kényszerülök kompromisszumokra, hogy kérnem kell — már a Testvér iránt nyilvánított s remélhetőleg még fennálló szimpátiája nevében is — jöjjön írásával segítségemre és pedig amilyen hamar csak lehetséges. Ha még ebben a hónapban — mindenesetre e hó végéig — megkaphatnám, különösen örülnék, mert a következő számra alig van valami, amit osztatlan örömmel adnék nyomdába.

Ismételten elnézését és jóindulatát kérve maradok tisztelő híve

Sinkó Ervin

MTAK Kézirattár Ms 4589/267.
Kézírás a Testvér Irodalmi folyóirat. Wien, XIX. Grinzinger Allee 7/43. Postsparkassen-Konto Nr. 25. 126. feliratú levélpapíron.
Bajára írt levél.

[1] Ld. 517/2. és 526/2.

528. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Bécs, 1925.] VI. 9.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Nagyon köszönöm az „idézést";[1] én bizony nem felejtettem el a szóbeli megállapodást és csak azért nem jelentkeztem mindezideig, mert nem tudtam volna pontosan megmondani a leutazás időpontját. A disszertáció olvasása ugyanis majdnem egy hónapig tartott Schlossernél[2] és csak most került át a másik bíráló tanárhoz (Strzygowski-hoz)[3] úgy, hogy a vizsga-terminus[4] rendkívül elhalasztódott ezáltal, és *július közepe* előtt sajnos aligha lehetek kész vele. Most már sajnos addig itt kell maradnom; de azután, – ha nem zavarnám Tanár úrékat – *nagyon* nagy öröm volna nekem, ha lejöhetnék *hosszabb időre.* Mostanában, hogy a vizsgaanyagot kell átnézni, rendkívül unatkozom és a bajai tartózkodásra mint valami távoli boldogságra gondolok. (Egyébként még nem biztos, hogy Strzygowski elfogadja-e a munkát; ha visszautasítja, akkor hamarább jöhetnék persze.)

Mindenesetre írni fogok elutazásom előtt és bejelentem, hogy körülbelül melyik napon érkezem le.

Mégegyszer nagyon köszönöm a meghívást.

Igaz szeretettel

Tolnai Károly

Adja át kérem feleségének üdvözletemet.

A hely és év a tartalom alapján: Tolnai 1925. VI.-ban doktorált Bécsben.
MTAK Kézirattár Ms 4590/22.
Kézírás.

[1] Az „idézés" nem maradt fenn: FL nyilvánvalóan Bajára hívta Tolnait doktorátusának letétele után. A látogatás három hétig, vagy egy hónapig tartott: ld. 530. és 531. sz.

[2] Schlosser, Julius von (1866–1938) osztrák művészettörténész, egyetemi tanár, a bécsi művészettörténeti iskola tagja, Főműve: Die Kunstliteratur. Wien, 1924.

[3] Strzygowsky, Joseph (1862–1941) Dvořak halála után a bécsi egyetem művészettörténész-professzora, Tolnai nála fejezte be tanulmányait. Az összehasonlító művészettörténetírás megalapítója.

[4] Tolnai 1925. VI-ban doktorált, disszertációja Hieronymus Bosch-ról szólt. Ld. 457/11.

529. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Baja, 1925. VII. 20.]

Kedves Barátom –

köszönöm szíves sorait:[1] a Wulf-könyvet[2] közben elintéztem, már választ is kaptam, sőt már meg is rendeltem (a II. K[ötet][3] csak most jelent meg.)

Bármikor jön, szívesen látjuk.[4] Tolnai Károly 20–25 között érkezik, meddig marad, még nem tudom. De ha még akkor itt lesz, mikor Maga jönni talál, az se baj, majd elhelyezzük mindkettőjüket. Mindenesetre jó előre kérek értesítést, mert pár

napra – még nem tudjuk, mikor – feleségem átrándul a Sárközbe. De ez se alterálja, mert az ő menetele nincs időhöz kötve. De addigra lehet, hogy úgyis megjön.

Arrivederci dunque e saluti cordiali

Fülep

A dátum: postabélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 27. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 100.
Kézírás postai levezelőlapon.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Fülep Lajos ref. lelkész, Baja.

[1] A levél nem maradt fenn. Valószínűleg egy ekkortájt írt FL-levél is elveszett.
[2] Wulf, Maurice Marie Charles Joseph de (1867–1947) Histoire de la philosophie médiévale. I–II. Louvain, 1924–1925.
[3] A II. kötet alcíme: De Thomas d'Aquin jusqu'a la fin du moyen âge.
[4] Elek Artúr látogatása valószínűleg elmaradt. Utóbb egyetlen, 1923-as bajai időzéséről ír. Ld. 457/10. – Tolnai több hetet töltött doktorátusa után Baján. Ld. 528/1. ill. 530. és 531.

530. TOLNAI ARNOLD – FÜLEP LAJOSNAK

Wien, 1925. VIII. 23.

Igen tisztelt tanár Úr!

Rövid távollét után ma hazaérkezvén, igazolom sz.[íves] f.[olyó] h.[ó] 16-án kelt sorainak vételét[1] és hálásan köszönöm jóságos érdeklődését.

Sajna Károly fiam évek óta életmódjával – melyet nem vagyok képes befolyásolni – nagy gondot okoz. Ugyanazokat a szavakat használtam nem egy ízben. Lehetetlen volt eredményt elérni. Nem hiszi. Ő bírja. Utolsó levelében azt írja, hogy „most 3 heti szabadság után" már annyira javultam stb. mégis kényszerítettem, hogy ha nem akar Baján maradni (nem akart a terhére lenni) okvetlen hegyes vidékre kell mennie? Először hogy szót fogadott. De ép úgy mint Ön igen tisztelt tanár Úr, én is sötéten látom a jövőjét.

Egy 25 éves embernek hiába prédikálok! Gondolhatja mit jelent ez nekem.

Higyje el – nagyon kevés az örömöm. Tudom, hogy értékes ember, de sajna azt is, hogy nem életre való – és mintha egészségét lerombolni akarná szándékosan!

Nem tudom hogy hazatért-e már – persze tanácsát – melyért hálás köszönetet mondok – fogadom ezúttal azt fogom tenni, hogy csak 3 hónapra adok neki pénzt – azután valamely üdülő helyre fogom azt címezni. Tudom, hogy ez se fog használni. Kevesebbet eszik, spórol és a neki szánt összeg tovább tart. Mondom nem bírok vele.

Az orvosom is próbálkozott vele mind hiába.

Mit jelent ez szülőnek, azt képzelheti.

Ha tudja kedves tanár Úr befolyásolni, hogy egy jómódú családhoz menjen lakni ahol némileg gondoskodnának a fiúról – bár itt Bécsben is iparkodtam ezen a mó-

don az evésre szoktatni — nem evett, ellenben vendégeket hívott és tudom is [én] mennyi teát fogyasztott tej helyett.

Nehéz gondjaim mellett még ez a gyerek is ilyeneket okoz.

Nagyon nagyon köszönöm kedves tanár úr, ha itt ott ír neki Önre hallgat mert szereti — az apját, testvéreit?? no de ezen nem panaszkodom. Az ő filozófiája más.

Isten vele kedves tanár Úr

hálás tisztelője

Tolnai Arnold

MTAK Kézirattár Ms 4590/1.
Kézírás Arnold de Tolnai Wien I., Hessgasse 1. feliratú levélpapíron.
Bajára írt levél.

[1] Tolnai Arnold ld. 461/6.
[2] A levél nem ismeretes.
[3] Tolnai Károly 1925. VI.-ban letett doktorátusa után kb. 3 hetet, egy hónapot FLnál töltött Baján. (Ld. 528/1.) FL nyilván Tolnai lestrapált állapota miatti aggodalmában írt apjának, Tolnai Arnoldnak.

531. TOLNAI KÁROLY — FÜLEP LAJOSNAK

Velence, [1925.] IX. 4.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Ezt a pár sort már Velencéből küldöm; akartam még Bécsből is írni, de már nem volt rá idő; az utolsó percig, úgyszólván, csomagoltam, azután vonatra ültem. Három napja, hogy itt vagyok, felfrissítettem a régebbi emlékeket és láttam sok olyan templomot, is, amelyekre akkor — négy év előtt — már nem jutott idő.[1] Nagyon nagy benyomást tettek megint a Tintorettók; másként voltak emlékemben. —

Remélem megkapta azóta a könyv-küldeményt; a Dvořak II-öt Piper fogja elküldeni (már írtam neki); Wilde Jancsi ugyanis elajándékozta az összes tisztelet-példányait).[2] A Kneipp-féle orvosságot is elküldtem. Valószínűleg az is nehézség nélkül lépte át a határt.

Bajára sokszor örömmel gondolok, de egyben van valami ami nyugtalanít: hogy akkor egy teljes hónapig a terhére voltam. Ne haragudjon rám. — Majd Rómából talán többet írok; most csak még egy nagyon prózai dolgot: azt hiszem Baján felejtettem a ruhám mellényét; legalább is nem találom; de most úgy sem kell.

Szeretettel tanítványa

Tolnai Károly

Feleségének adja át kérem üdvözleteimet.

Az évszám: postabélyegzőről.
MTAK Kézirattár Ms 4590/26.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés Dr Fülep Lajos református lelkész úrnak Ungheria Baja. Bács-Bodrog megye.

[1] Nota riassuntiva degli studi e lavori di Carlo de Tolnay c. kéziratában Tolnay a következőket írja 1921-es első itáliai útjáról: Az olasz művészet és Michelangelo iránti szenvedélyes érdeklődésem első itáliai utamra nyúlik vissza, ahová 1921-ben azzal a céllal mentem, hogy ott Bruegel olasz kortársait és reá tett hatásukat tanulmányozzam. Mondhatni Bruegel vezetett el Michelangelohoz. Azok a mély benyomások, amelyeket a Michelangeloval való első firenzei és római találkozások tettek rám, döntőek lettek későbbi szellemi orientálódásomra. (Az eredetiben olasz nyelven.) Firenze, Casa Buonarroti, Tolnay Károly hagyatéka.

[2] Dvořak II. = Das Retzel de Kunst der Brüder van Eyck mit einem Anhang über die Anfänge der holländischen Malerei. München, 1925. Wilde János és Karl Maria Swoboda szerkesztésében megjelent műről van szó. Ld. még 454/1. és 495/8. ill. 396/6.

532. VOJNICS FERENC – FÜLEP LAJOSNAK

Baja, 1925. X. 14.

Nagytiszteletű Úr!

Olaszország Türr István születésének 100 éves fordulóján[1] nagy ünnepségekkel áldoz városunk nagy fia, a világhírű olasz szabadsághős emlékének és az olasz lapok, valamint a nagy tábornok intimusa, Gonda Béla[2] miniszteri tanácsos értesítése szerint a Capitóliumon, Mussolini[3] díszelnöksége mellett rendezendő nagy emlékünnepen való részvételre Baja városát is meghívják.

Baja t[örvény] h[atósági] j[oggal] f[elruházott] város tanácsa – hogy ez a meghívás készületlen ne találja – a város közösségének képviseletében való részvételre jóleső érzéssel, hazafiúi örömmel már most felkéri Nagytiszteletű Urat, aki ott nagy olasz műveltségével és kiváló szónoki készségével a magyar nemzet erkölcsi és kulturális fejlettségét, tudományos és művészeti színvonalát a maga nagyságában hirdetheti.[4]

A városi tanács, de a magam nevében is őszinte nagyrabecsüléssel kérem, hogy ezt a városi, illetve nemzeti érdeket szolgáló kiküldetést fogadja el szívesen, megértéssel.

A városi tanács nevében:

Vojnics Ferenc
polgármester

Nagyságos Dr. Fülep Lajos úrnak
ref. lelkész
Helyben.

MTAK Kézirattár Ms 4590/214.
Gépirat Baja THJF Város polgármestere feliratú levélpapíron, autográf aláírással. A címzés a szöveg alatt van.

Vojnics Ferenc (1879–?) 1915 óta Baja polgármestere.

[1] Türr István (1825–1908) mint katona Lombardiában szolgált, 1849-ben átlépett az olasz hadseregbe. Utóbb résztvett Garibaldi harcaiban, tábornok, az olasz nemzeti hadsereg egyik megalapítója lett. Baja szülötte, születésének centenáriumát Itáliában megünnepelték, az erre szóló meghívás az első világháború utáni magyar–olasz kapcsolatok felvételében kiemelkedő jelentőségű volt.

[2] Gonda Béla (1851–1933) mérnök, műegyetemi tanár, technika-történész, 1909-ben kiadja a Türr István emlékezete c. füzetet, 1925-ben pedig Türr tábornok. Születésének száz éves évfordulóján Bp. 1925. c. művet.

[3] Mussolini, Benito (1883–1945) 1922-tól 1943-ig Olaszország fasiszta diktátora. Ekkor, 1925-ben szüntette meg a sajtószabadságot, majd a többpártrendszert és vezette be az egyszemélyes diktatúrát.

[4] A bajai sajtó szinte naponta foglalkozott a Türr-évfordulóval, a Független Magyarság 1925. XI. 14-i száma Meginvitálták Baja városát a római Türr-centennális ünnepségre címmel írja, hogy Vojnics Ferenc polgármester, Mészöly Miklós ügyvéd, Schleicher Géza mérnök, Éber Sándor tanár képviseli majd a várost, akik valamennyien tudnak olaszul. „Dr. Fülep Lajos református lelkészt, a jeles esztétikust is felkérték, hogy vegyen részt a város képviseletében a római Türr-centennáriumon, de dr. Fülep dr. Puskás Dezső h. polgármesternek és dr. Kollár aljegyzőnek kijelentette, hogy semmi szín alatt nem megy le Olaszországba." – XI. 22-én a lap a következőket írja: „Az ünnepség hivatalos szónoka magyar részről Pekár Gyula író lesz, de szónokolni fog olasz nyelven dr. Vojnics Ferenc polgármester is, aki az előzőleg itt Baján dr. Fülep Lajos református lelkész által készített olasz nyelvű beszédet tanult be, amit fonetikus kiejtés szerint írt le a fordítás munkáját végző dr Fülep Lajos művészeti író." – A Kálvinista Szemle 1925. XI. 21.-i száma (474.) tévesen a következőket írja: „Dr. Fülep Lajos bajai lelkészt Türr István tábornok szülővárosa, Baja a 100 éves Türr-ünnepségek alkalmából a saját képviseletében Olaszországba küldte. Dr. Fülep Lajos kitűnően beszél olaszul és így bizonyára nemcsak Baja városának, hanem a magyarságnak is nagy szolgálatokat fog tenni az olasz kultúrvilág vezérembereivel való érintkezés alkalmával." – Vojnics Ferenc és küldött társai 1925. XI. 24-i keltezéssel üdvözlő lapot küldtek FL-nak Bajára. (MTAK Kézirattár Ms 4590/215.)

533. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Róma, 1925.] X. 18.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Bocsásson meg, hogy csak most írok, de az első heteket részint az emlékek felújításával,[1] részint szobakereséssel töltöttem el. Az utóbbit illetőleg kezemre járt a szerencse, mert igazán kitűnő szobát kaptam és pedig azt hiszem ugyanott, ahol az a követségi tisztviselő lakott, kiről a Tanár úr mesélt (az legalább is bizonyos, hogy a magyar *pápai*-követség egyik embere pár év előtt itt lakott): *Via Sicilia 24, V. int.* [erno] *18* presso Signora Cherchi. Igaz, hogy az a kétszobás lakás nem volt kivehető, de egy igen tágas egyszobás lakást kaptam. — Van ezenkívül még egy egyszobás lakása, úgy, hogy ha Tanár úr januárban idejön[2] (amit biztosan remélek) szoba tekintetében nem lesz gond.

Firenzében is, itt is hiába kerestem a Donato Gianottit;[3] teljesen elfogyott. Hasonlókép nem kaphatók a Matteo Bandello[4] novellái. Ellenben S.[an] Agostino „I libri della Fede"[5] már megérkezett és a napokban feladom. A Perez és Baratono[6] könyveit – őszintén megvallom – elfelejtettem eddig megrendelni: holnap lesz időm és elintézem ezt az ügyet.

Egyebekben nagyon kitűnően vagyok, mert Roma csodás és még az időjárás is olyan szép, amilyen talán csak ritkán. Voltakép csak a múlt héten kezdtem meg a munkát[7] (addig a könyvtárak is zárva voltak), de lassan megy. Annyi nézni való van itt, hogy nincs sok kedve az embernek könyvtárban ülni. — A Sixtina mennyezetét illetőleg most is azt hiszem, hogy a bejárattól az oltárfal felé *kell* nézni, hogy szóval Michelangelo maga így gondolta el a kompositiot:, viszont az igaz (amit a Tanár úr mondott), hogy már a belépő látja az utolsó képeket is. (Most a legtöbbet foglalko-

zom a Menyezettel és anyagot gyűjtök egy – meg nem írandó – munka számára,[8] amelyben arról volna szó, hogy miképen alakul ki történetileg az olasz művészetben a cyklikus kompozitio és milyen viszonyban van az az architectura egészéhez; szóval az olasz templomok *kápolnái* mint egységes elgondolású művészi alkotások, a legfőbb substrátuma ennek a thémának. – Mert eddig mindig *izolálva* írták le és elemezték az *egyes* festményeket ahelyett, hogy – ahogy a valóságban tényleg van – a festmények kompositioját a tér-egészben való szerepükből értették volna meg. (Azért nem egészen könnyű ezt megcsinálni, mert aránylag nagyon kevés emlék maradt meg változatlanul; de minden restaurálás ellenére is – azt hiszem – nagyjában még tiszta képet lehet nyerni a fejlődés *egészéről* és ez a fontos. Mert az olasz művészetnek néhány, eddig alig elemezett alapvonása így is kihámozható volna.

Nagyon kérem megírni, ha más könyvekre volna szüksége (vagy bármire) és a januári olasz-útját biztosra veszem.

Igaz szeretettel tanítványa

Tolnai Károly

N. B. Az elutazásom előtt még Bécsben kiírtam a Höllenfahrtok bibliographiáját[9] – és most nem emlékezem, hogy elküldtem-e Tanár úrnak, vagy elfelejtettem feladni. A cédula nincs meg; ha elkallódott újra összeállíthatom, mert magammal hoztam a disszertátionak azt a részét.

Adja át kérem Feleségének üdvözleteimet.

Hely és év a tartalom alapján: Tolnai életrajzi feljegyzései szerint 1925 őszén utazott másodszor Itáliába.
MTAK Kézirattár Ms 4590/23.
Bajára írt levél.

[1] Ld. 531/1.

[2] Baja polgármestere, Vojnics Ferenc hivatalosan négy nappal e levél kelte előtt kérte fel FL-t, hogy vegyen részt a város képviseletében az olaszországi Türr-ünnepségeken (ld. 532. sz.). Ugyanaznap viszont a Független Magyarság híradása arról szólt, hogy FL nem fogadta el a felkérést. FL e levél tanúsága szerint már korábban tudhatott a tervről, s írt Tolnainak a római szállás ügyében, amely levélre Tolnai X. 18-án válaszolt is. Hogy FL részvételét elutasító válasza a város felkérésére nem volt végleges elhatározása, tanúsítja az 537. sz. levél is, amelyben Tolnai FL frakk-kölcsönzésről való érdeklődésére reagál. Ha u.i. FL nem hivatalos minőségben utazott volna Rómába, nem lett volna szüksége frakkra. Az itt említett, tervezett januári időpont viszont már az ünnepségek elmúltával teendő, tehát magánjellegű utazásra vall. Az 534. sz. levélben írottak mellett a pénztelenség is oka lehetett a lemondásnak.

[3] Giannotti, Donato (1492–1573?) firenzei politikai író. FL feltehetőleg az Opere politiche e letterarie a cura di F. C. Polidori, con un discorso di A. Vannucci. Firenze, 1850. kiadású mű megszerzését kérte.

[4] Bandello, Matteo: Le novelle a cura di Gioachino Brofnoligo. 2. rev. ed. I–V. Bari, 1911–1928. kiadása volt meg FL könyvtárában.

[5] E kötet adatait sem FL könyvtár jegyzékében, sem Szent Ágoston műveinek olasz nyelvű kiadásai között nem sikerült megtalálnom.

[6] A Perez olyan gyakori név, hogy azonosítása keresztnév nélkül lehetetlen. – Baratono, Adelchi (szül. 1875) valamely művére, talán a Dante e la visione di Dio. Genova, 1909. utal.

[7] Tolnai utóbb így írt erről: „Bruegel miatt mentem Itáliába, hogy tanulmányozzam az egykorú olasz művészet hatását Pieter Bruegelre. Templomról templomra jártam, mondhatom, az eredmény soványka volt. De ehelyett valami sokkal szebbet kaptam ajándékba. Firenzében a Medici-kápolna

annyira megrendített, valami újat láttam, úgyhogy elhatároztam, hogy erről írnom kell, mihelyt befejezem a Bruegel-könyvet. Ez az érzés Rómában megismétlődött, a Sixtusi kápolnában, le is voltam nyűgözve a nagyságától, és egyben láttam valamit, amiről azt hittem, hogy érdemes kidolgozni.

Három dolgot szerettem volna elkészíteni: a Medici-kápolnának, a Sixtusi kápolna mennyezetének és az Utolsó Ítéletnek az interpretációját. Elég szerény terv, gondoltam, talán 2-3 év elég lesz rá. És mihelyt letettem a doktorátust a bécsi egyetemen, azonnal mentem is Rómába, hogy ezeket kidolgozzam. Azt hittem, egy kicsit naivul, de körülbelül mindenki ezt hiszi, hogy Michelangelóról már mindent tudunk. Olyan óriási bibliográfiája van, több mint ötezer szám, az ember azt hiszi, hogy mindent elmondtak már." (A század nagy tanúi. 250. Ld. még 531/1.)
Tolnai hagyatékában van FL következő írása, borítékján Tolnai feljegyzésével: Fülep Lajos ca 1925-ben számomra készítette ezt a római itinériumot, (1925 őszén utaztam Rómába, három évre).

Roma

első nap: séta: a Monte Pincio-n, a Villa Borgheseben: onnan be a Corso-n a városba, a Piazza Colonnán megállapodni, ha jó az idő, leülni a Singer elé, bekukkantani a Piazza Montecitorio-ra (ott van a „Camera dei Deputati", a képviselőház), vissza a Corsora, s tovább sétálni a Piazza Veneziáig.
Campidoglio (Capitolium) és ottani múzeumok (236. o.[ldal] és 251. o.[ldal])
Foro Romano (280. o.[ldal]) – végigmenni s hátul ki a *Colosseo*-hoz 359. o.[ldal] és esetleg föl a *Palatino*-ra (336. o.[ldal]) vagy fordított sorrendben: 1. Palatino, 2. Forum, 3. Colosseum.
Vatikán: főleg: szoborgyűjtemény (543.o.[ldal]) Appartamento Borgia (590. o.[ldal]) Cappella Sistina (624. o.[ldal]) Stanze e Loggie di Raffaello (605., 621. o.[ldal]) S.[an] Pietro (492. o.[ldal]) – 424. o.[ldal]).
Castel Sant'Angelo (Angyalvár 477. o.[ldal])
Pantheon (435. o.[ldal])
Lateran, a templom: S[an] Giovanni in Laterano és a Museum (394–421. o.[ldal]) itt kimenni a kapun, a Porta San Giovanni-n
Quirinal (a királyi palota) 691. o.[ldal])
Palazzo Doria (215. o.[ldal])
Museo delle Terme (719. o.[ldal])
Séta közben megnézni a következő palotákat és villákat: *Cancelleria* 470 o.[ldal]), *Palazzo Farnese* (771. o.[ldal], *Villa Farnesina* (876. o.[ldal]) s Templomokat: S[anta] Maria Maggiore (737. o.[ldal]), *S[anta] Maria in Cosmedin* (784. s ugyanakkor az ott lévő getto-t), Gesu (230. o.[ldal]).
Elsétálni a *Piazza Agonale*-ra (452. o.[ldal]) s a *Fontana dei Trevi*-hez (204. o.[ldal]).

Római séták és kirándulások:

vacsora után be lehet ülni a Fontana dei Trevi mellett lévő kis kocsmába, neve „Fedelinaro" s ott kérni egy üveg bort, így: una bottiglia (ejtsd bottilja) di Trebbiano.

Városon kívüli séták:

Terme di Caracalla (799. o.[ldal])
Via Appia (909. o.[ldal]) okvetlen!

Nagyon szép séta és remek teázó hely: *Castello dei Cesari* az *Avertino*-n

Távolabbi kirándulások:

Frascati-ba *villanyos*sal (964. o.[ldal]) onnan, ha lehet, átmenni Marcino-n, Albano-n, Genzenon át Nemi-ig. De Frascati-ban okvetlenül megnézni legalább a Villa Aldobrandinit.
Frascatitól Nemiig lehet részben villanyoson, kocsin és gyalog menni.
Tivoli-ba *vasút*on (927. o.[ldal] Villa d'Este!)

A FL hagyatékában halálakor meglévő útikönyvek adatai és az itt közölt lapszámok nem egyeznek, nem tudni, milyen útikönyvre utalnak a feljegyzések.)

[9] Tolnai első e tárgyról írt munkája a La volta della Cappella Sistina (Saggio d'interpretazione) a Bollettino d'Arte-ban jelent meg. (1936. 389–408.)

[10] Tolnai a Bosch-disszertációhoz gyűjtötte össze a pokoljárások bibliográfiáját. Nem küldte el vagy nem maradt fenn.

534. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Baja, 1925. X. 24.

Kedves Barátom

köszönjük párisi szíves megemlékezését[1] – oda nem írtam, sok minden miatt, most csak blindre írok pesti címére, mert nem tudom, haza jött-e már.

Paris miatt talán nem kell Baját egészen mellőzni – az a hajójegy még valószínűleg érvényben van, úgy tudom, a hajók is járnak még, egyelőre az idő is igen jó, hát csak ruccanjon le egyszer már.[2] Nem volna kedve esetleg most, a közeli kettős ünnepen? Mindszent, halottak napja – akkor bizonyára 2 napig nem jelenik meg a lap. Visszafelé aztán lehet vonattal is menni (hajón fölfelé nagyon hosszú az út), most elég jó csatlakozások vannak.

Egyben tanácsát kérem valami ügyben. Novemberben Rómában valami Türr-centenárium lesz, amire Baja városa engem akar kiküldeni, persze minden költségem fedezésével.[3] Nem nagy kedvem van hozzá, mert utálom az ilyen hivatalos cécókat – de annyira nógatnak rá, hogy alig bírok kitérni előle. Valami azonban végkép elriaszt: a tudat, hogy E[rdős] R[enée] Rómában van.[4] Ha elgondolom, hogy azon a cécón s esetleg banketten ő is ott lehet – akkor egyáltalán nem tartom kizártnak, hogy botrányt csinál. Én mindenesetre képesnek ismerem. Azt szeretném tudni, nincs-e valami információja arról, hogy a jövő hónapban hazajön – azt nem gondolom, hogy végleg, mert úgy tudom, hosszabb időre ment ki, hanem valami üzleti vagy egyéb ügyben. Ez esetben *talán* kimennék, de még így is meggondolnám. Mindenesetre igen kérem, hogy ha tud valamit legyen szíves, közölje velem.

Mához egy hétre való lejövetelét egyébként *bizonyosra* veszem s azért a közeli viszontlátásig üdvözlöm.

Fülep

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 28. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 101–102.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.

[1] Nem maradt fenn.

[2] Eszerint Elek nyáron már megvette a Bajára szóló hajójegyet, de utazása végül elmaradt. Ld. 529/4.

[3] Ld. 532. sz.

[4] Erdős Renée: (1879–1965) költő, regényíró, 1913 és 1918 között FL felesége. Emlékeim c. füzetében (Bp. 1931.) azt írja, hogy 1925-ben leányaival Rómába költözött, ahol 1926-ban férjhez ment Erdős Artúrhoz, majd hazatért Budapestre.

535. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Baja, [1925.] X. 28.

Kedves Barátom,

hogy „érdemes-e", azt már igazán csak Maga tudja megmondani,[1] akinek az inkommondációjával jár a lejövetel, mi legföljebb csak annyit mondhatunk, hogy *jobban* örülünk két napnak, mint egynek, ez azonban mit se változtasson a Maga hősi elhatározásán, mellyel ekkora fáradságot vállal. Ezek szerint várjuk vasárnap, én sajnos, akarva se mehetek ki a hajóállomásra, nem a kora reggeli órák miatt, hanem ellenkezőleg, mert attól tartok, hogy a hajó *nem* fog olyan korán megérkezni – nekem pedig az isteni tisztelethez, mely éppen ez alkalommal úrvacsoraosztással van egybekötve, előkészületeket kell tennem. Utóbbi funkció miatt délig el leszek foglalva.

Egyszóval a buon rivederci quanto prima

Fülep

Az évszám: postabélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 29. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 103.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Fülep Lajos ref. lelkész Baja.

[1] Elek Artúr egy fenn nem maradt levelében vagy lapján nyilván azt válaszolta FL 534. levelére, hogy érdemes-e mindszentek napjára lemennie Bajára. A látogatásra nem került sor.

536. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Baja, [1925.] X. 30.

K.[edves] B.[arátom]

nem tudom, írtam-e tegnap s ha nem, megírom most, hogy a hajóállomáson, ha a hajó nem jön be túl későn, szoktak bérkocsik lenni (egy személy: 15,000 K[orona]), sőt bérautó is, mely omnibuszként fuvaroz, azaz személyenként való díjazás [áthúzva: szerint] (ez is: 15,000 K[orona]). Tehát gyalog neki ne vágjon! Mindenesetre nagyon ajánlom, tudakolja meg előbb a hajózási irodában, hogy hogyan járnak most a hajók, nincs-e túl nagy késésük, mert ilyenkor az éjszakai köd miatt néha szokott lenni – s ha a hajó nem alkalmas, tán válassza inkább a vasutat. De akár így, akár úgy, mindenképpen várjuk.[1]

Arrivederci Fülep

Az évszám: postabélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 30. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 104.
Kézírás postai levezelőlapon.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Fülep Lajos ref. lelkész Baja.
Előzményét ld. 534–535. sz.

537. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Róma, 1925.] XI. 11.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

köszönöm a levelét és a csomagot.[1] A szobaügyben érdeklődtem a háziasszonyomnál: azt mondja, hogy *talán* üres lesz addig a kétszobás lakás, de az ára naponta 30 Líra volna.[2] Most azonban el van foglalva egy úr által, aki elutazott, úgy hogy nem lehet megtudni pontosan, mikor adja fel a szobát. Azt hiszem mindezek alapján, hogy jobb volna, ha *vagy* az én szobámat venné át addigra Tanár úr, *vagy* pedig keresnék szállodában szobát. (Én az Albergo Colonnában, Via Due Macelli) laktam az első időben és ott a szobáért – ha jól emlékszem – 15 Lírát fizettem; a szoba jó volt, persze kicsit kicsi, úgy hogy nem tudom, hogy Tanár úr kívánságának megfelelne-e. De akkor én mennék át a szállodába erre az időre.) Kérem tehát, hogy megérkezése napját tudassa velem, hogy még idején lefoglaltathassak szobát. (Úgy látom az én háziasszonyom nem szívesen ad ki rövid időre szobát; különben is olyan igazi *olasz*, hogy semmit nem lehet megtudni tőle pontosan).

A másik ügyben (a frakk-kikölcsönzés) még nem jártam el, mert nem tudom, miféle szabók azok, akik kikölcsönöznek ruhát;[3] én csak olyat láttam aki eladja a ruhát. Nem ismerek sajnos senkit, akitől ezt megtudakolhatnám; a Wilde Jancsit is megkérdeztem (ő is itt van), de ő sem ösmer senkit.

Roppantúl örülök, hogy ilyen hamar viszontláthatom, és abban reménykedem, hogy ittartozkodási idejét meg fogja hosszabbítani.

Igaz híve és tanítványa

Tolnai Károly

Adja át kérem Feleségének üdvözleteimet.

A hely és év a tartalom alapján: Tolnai az 533. sz. levélben 1925-ben ír FL tervezett római útjának előkészületeiről.
MTAK Kézirattár Ms 4590/24.
Kézírás.

[1] A levél nem maradt fenn. A csomag feltehetőleg a Baján felejtett mellényt tartalmazta. Ld. 531. sz.
[2] Ld. 533/2.
[3] Feltételezhető, hogy FL arra gondolt, hogy mégis elmegy Baja város képviseletében Rómába; egyébként ui. nem lett volna szüksége frakkra. (Ld. 523/4. és 533/2.)

538. HIDEG JÁNOS – FÜLEP LAJOSNAK

Kiscsány, 1925. XI. 18.

Kedves Kartársam!

Valamelyik lapból olvastam, hogy az olaszországi *Türr* emlékünnepélyen Ön lesz az egyik, aki mint Baja város kiküldötte Rómában meg fog jelenni.[1] – Amidőn eme megbízatásához Istentől áldást kérek Önre, ugyanakkor egy nagy szívességre is kérem, ha nem szereznék vele fáradságot és dolgot, nevezetesen:

A világháború ama fázisában, amikor 1917-okt.[óber]-ben csapataink olasz földre léptek az u.n. „Flitsch völgyben" áttörve az olasz vonalat, én is, mint annak közelében szolgáló tábori pap, pár héttel a nagy esemény után egy tábori kórházhoz (76. sz.) osztattam be s az olasz föld belsejéből egy az osztrák határhoz közel (18. km) fekvő városkába: Chiusoforte-be helyeztettem, hol úgy nov.[ember] 11—12-e táján egy nagyobb tiszti fogolyszállítmány illetve csapat (kb. 140-en) gyalogszerrel, már a második napon át gyalogolva, éhesen, szomjan, elcsigázva érkezett hozzánk. — Ott stációt tartottak s miután látták, hogy mi magyar tisztek helyzetüket részvéttel szemléltük, bizalommal érdeklődtek afelől, hogy kb. hova szállítják őket? — Én próbáltam megértetni velük, hogy valószínű Pontebbán át Villach—Klagenfurt—Grázon át Magyarországba. S amint Klegenfurtot említém, egy sóhajszerű hang ismételte e város nevét, ami nekem feltűnt és kérdeztem miért érdekli Önt Klag.[enfur]t? — Feleli, mert ott rokonai laknak. — Bravó, felelem, — ott épen ismerős vagyok (t.i. 1 évig e városban laktam, mint működésem központjában és a százados — mert e rangú volt — bizalmasabb kezdett lenni s mondja, hogy tulajdonképen nem Klag.[enfurt]-ban, hanem a mellett egy kis faluban laknak rokonai s én az érdeklődésemmel bizalmát kivívtam, mire a falu nevét is megmondta, (Viktring) majd a rokonai nevét Gräfin Morozzo Moró, — s leírhatatlan lett öröme, mire én kijelentettem, hogy épen eme családdal egész közeli összeköttetésem van! — Akkor már tudtam kivel beszélek, mert az öreg özvegy grófnő nekem nem egyszer panaszolta el sírva: „Mondja, kedves Hideg, ön, mint pap, talán meg tudja az én nagy lelkiharcomat érteni s tud megnyugtatást nyújtani, e rémes felfordulásban lehet-e nálamnál szánandóbb teremtmény? Magam olasz vagyok, (férje Umberto olasz király szárnysegéde volt s több Umberto sajátkezűleg aláírt fényképét őrizte is) rokonaim olaszok, angolok, franciák, osztrákok és vejem magyar földbirtokos (Bottka barsmegyei birtokos, akkor szintén katona) tudhatok-e én, — mint osztrák alattvaló ilyen helyzetben csak hazámért imádkozni? Stb." Ezen panaszában elmondta, hogy unokaöccse (ha jól emlékszem, Otto, Morozzo Móró gróf tényleges katonatiszt, akkor lehetett 25—26 éves) természetszerűleg nem tud életjelt adni magáról, — nos ez volt a fiatalember, kivel én találkoztam és látván ruhái fogyatékosságát (mint bersaglieri sasszárnyas kalapjával) megértettem valamennyi panaszát, rögtön jelentettem a véletlen ismeretséget parancsnokomnak, — aki szintén ismerőse volt az öreg özv.[egy] grófnőnek — kértem, hogy e fogolyszállítmánynak ami csak módjában áll, nyújtson kedvezményt! — E felhívásom eredményeként a gróf külön szobát kapott, és inast is, én ruhával, (fehérneművel) láttam el, sőt még pénzzel is, — és valamennyi számára a gyenge átvonulási fogolykoszthoz *pótlásul* 1—1 konzervet szereztem — mit a chiusofortei állomáson kaptak meg, — általában kedvező ellátásban részesültek; majd csaknem valamennyitől 1—1 lev.[elező]lapot vettem át, mit a fogságbajutásukról írtak és a vöröskereszt útján próbáltam hozzátartozóikhoz juttatni. Mindezt, — úgy véltem — hivatásommal összeegyeztethettem, minden vád nélkül, hiszen akkor már mint pap állottam embertestvéreim rendelkezésére! — A grófnak odaadtam névjegyemet is, (Johann Hideg k[aiserlicher] u.[nd] k.[öniglicher] reform.[ierter] Feldkurat) sőt egy amatőr fotográfiát is, annak a hálának lerovása fejében, amit az öreg

grófnővel szemben éreztem, kinél jobb lelket nem sokat ismertem (beteg katonáimról adományokkal gondoskodott) s akinél lévő két kis fiú unoka (Dódi és Feri) hogy a magyar nyelvet el ne felejtsék — általam nyertek oktatást és a nagyobbikat az I. gimn.[ázium]ból — komáromi bencéseknél — le is vizsgáztattam, míg a másik az I. elemit tanulta! —

Ama találkozáskor azonnal küldtem egy levelet Klegenfurtbe, illetve Viktringbe is, tudósítván a grófnőt, hogy unokaöccse épen került fogságunkba s hogy Kl.[agenfurt]-on át, valószínűleg M[agyarország]-ba viszik s minden jóslásom valóra vált, később talán egy héttel már kaptam az értesítést, hogy a *csóti* fogolytáborba került stb. — hálálkodás — —!

Nos, most, mikor így töviről hegyire mindent leírtam, meg fogja érteni az én kérésemet, midőn nagyon kérem, hogy bármi módon (talán éppoly véletlen folytán, mint én, vagy valakitől megkérdezve esetleg a fenti esetet elbeszélve, vagy elolvasva, átfordítva) nevezett grófról, annak hol és hogylétéről érdeklődjék és nehogy holmi téves véleményt alkosson felőlem, ha nekem e címet megszerezni tudja, szíves legyen velem közölni, hogy én őtet emlékeztethessem ama könnyekre, mik szemében megjelentek, az én szíves segítségemnek tapasztalatára és, mert feltételezem, hogy egy gróf Morozzo Móró-családnak van némi szerepe szép hazájában: felhívjam, hogy a hálát, mit nekem leróni ígért, most rója le, de ne velem szemben, hanem szegény letiport hazánkkal szemben!! És én boldog leszek, ha egy szívet meg tudok nyerni hazánk igaz ügyének, mert — ha lassan is, — de annak napfényre kell kerülni!!

Fentnevezett grófi család *turini* volt! —

Ne legyen feltűnő, és obsitoskodásnak látszó, — ha még egy esetet személyemmel kapcsolatban elmondok! — Ugyanott történt. — Azon napok gazdag fogolyzsákmányai helységünkön át 20—30, vagy még több ezerszám vonultak gyalogszerrel át s a fárasztó út és rossz táplálék miatt sokan dőltek ki a sorokból. Kórházunkba kerültek. Beszélni néhány szót tudtunk velük s a sok olasz beteget megérteni nem. — Javaslatomra a parancsnokság egy olasz orvosnak alkalmazását megengedte. — Egy főorvos: *Kurti Rudolf* — (békében milanói orvos) lett a szerencsés. — Hozzánk került. — Hozzám, — talán előbb leírt ténykedésemből kifolyólag — csodálatos bizalommal kezdett vonzódni. — Barátkozni nem igen lehetett, nem is illett, könnyen a hazafiúi érzés rovására lehetett vón, és mégis, mikor fennti helyről Tirolba helyeztek (Niederdorf, Pusterthal) s nem volt elegendő szoba részünkre s mindenki idegeskedett e tiszttel szemben s nem akart vele egy szobába menni, én készséggel vállalkoztam rá, hogy velem lakhatik. Esti lefekvéskor arra kért, tanítsam magyarul s elmondta, hogy az olasz a magyart, — ellenére e rémes háborúnak — szereti és igen sajnálja, hogy ellenségként kell szembenállani a két népnek! — 5 hetet együtt töltöttem vele, majd én is más beosztást kaptam Déltirolban, ő pedig a sanyarúságba-fogolytáborba jutott *Franzensfestébe.* 2 hét múlva arrafelé volt dolgom, meglátogattam; ez idő alatt már 8 kg-t fogyott, majd a parancsnokságnál elmondtam előbbeni viszonyunkat, a barakkból 40 társa közül kivették, ígéretet nyertem, hogy jobb sorsa lesz azután s tényleg azután egyedüli lakása, és jobb kosztja lett nekie, — többet róla sem tudok! —

Kedves Kartársam! Szíveskedjék gondolkodni a kérdés felett: hol lehetne e két cí-

met megtudni? Nem lehetne-e esetleg valami olasz lap útján, vagy Olaszországban levő magyar ember által a fent írtak ismertetésével nevezett két urat megtalálni, címemet hozzájuk eljuttatni, hogy esetleg, mint boldog nemzet fiai amaz átélt tapasztalatot megerősíthetnék, de mindkettőhöz az én amaz alázatos kérésemet eljuttatni, hogy drága hazánkért, csekély viszonyzásául az én résztvevő segítségemért tegyenek lépést s megáldja érte a jó Isten őket! –

Talán nem lenne vakmerőség, fenntírtaknak valami módon való részletekbeni közlését sem kérnem, hogy aztán az ismeretség felelevenítése által némi szolgálatot lehetne tenni hazánk számára!

Bocsásson meg ezen alkalmatlankodásomért, s hogy ismeretlen létemre ily nagy szívességre kérem, de azt hiszem, Ön ott az idegenben inkább tárgyat kap egy esetleges társaságban való beszélgetéshez és végül talán hazánk érdekének szolgálhat általa?!

Ismétlem kérésemet s Isten áldását kérve kedves Kartársam életére, munkájára, szívességét hálásan megköszönve, maradtam becses válaszát is kérve, kartársi szeretettel

Hideg János
reform.[átus] lelkész

U.i.: Baján Imreh evang.[élikus] kartársamat, és ha van még valaki boldogult Széles Áron[2] úr családjából Baján, – szívesen üdvözlöm! 1914- és 15-ben minden hónapban megfordultam, mint utazó táb.[ori] pap[3] és többször prédikáltam a bajai templomban is.

MTAK Kézirattár Ms 4587/231.
Kézírás Kiscsány-oszrói ref. lelkészi hivatal feliratú levélpapíron.
Bajára írt levél.

Hideg János (szül. 1885.) szavai (1918–1925), majd csányoszrói (1925. V. 25.–1931.), s végül nagyharsányi lelkész, 1953-tól nyugdíjban, 1924–1928 között a baranyai egyházmegye jegyzője, 1928-tól tanácsbírája.

[1] Hideg valószínűleg a Bajai Újság 1925. XI. 12-i számában olvasta, hogy Baját 3 tagú küldöttség fogja képviselni: dr Filepp (!) Lajos ref. lelkész, dr. Mészöly Géza (helyesen Miklós) ügyvéd és Schleicher Géza mérnök. A Független Magyarság 1925. XI. 14-i híradása már azt közli, hogy FL nem megy Rómába. Ld. 532/4. – A Türr-emlékünnepről ld. 532/1.
[2] Széles Áron FL elődje volt Baján.
[3] Hideg János 1914–1918 között volt tábori lelkész.

539. ABONYI JÓZSEF – FÜLEP LAJOSNAK

Baja, 1925. XII. 4.

Nagytiszteletű Dr. Fülep Lajos ev. ref. lelkész úrnak
Baján. –

Nagytiszteletre méltó Uram!

Ide csatoltan küldök – szíves fölhasználás céljából – egy valóban szájról-szájra adott nép-balladát,[1] melyet 1866 táján tanultam Csanád-Apátfalván született édesa-

nyámtól, aki 1852-ben ment férjhez Hódmező-Vásárhelyre és ott e ballada monoton dallamával ringatta álomra testvérhúgaimat — bizonyosan engem is. —

A ballada nyomtatásban még nem jelent meg. Valamikor, valahol olvastam hozzá hasonlót valamelyik gyűjteményben (aligha Krizában),[2] ez azonban — emlékezetem szerint — több tekintetben hátrányára üt el tőle az én akkori, lehet hogy elfogult megállapításom szerint.

Ilyen emlékezet után leírt kéziratot először Vetro Lajosnak (ma nyugalmazott h[ód]m[ező]vásárhelyi tanácsnok) adtam át 1883-ban, akivel együtt mi többen vásárhelyi egyetemi diákok, akkortájban gyűjtöttük össze a h[ód]m[ező]vásárhelyi paraszt költőnek: Nótás Szabó Pálnak a nép ajkán még élő verseit és dalait (fölszállott a fekete sas, Télen nyáron pusztán az én lakásom (Tompa versére)). A gyűjtemény ma is Vetro barátom birtokában van, aki azt Nyizsnyay[1] (A lap alján: 1. Nyizsnyay Gusztáv a h[ód]m[ező]vásárhelyi bohém dalköltő 1883-ban még élt (Petőfi, Tót [!] Kálmán,[3] Sárosy Gyula[4] költeményeit zenésítette meg) és járta a kocsmákat gitárjával hóna alatt. Őt nevezhetnők a magyar népdalok Baudelairejének) talán mások alkotásaival is kiegészítette. A balladát akkoriban Vásárhelyen nem ismerték. —

Talán 6—8 évvel ezelőtt írtam le másodízben és adtam át — ha jól emlékszem Modly Sebő[5] cist.[ercita] r.[endi] tanár úrnak, aki úgy látszik, nem találta érdemesnek a feldolgozásra.

Most nyújtom át Önnek harmadízben; úgy hiszem jó kezekbe került. — A szöveget úgy írtam le, ahogy én azt tanultam: h[ód]m[ező]vásárhelyi tájszólásban. Az apátfalvit én nem ismerem, édesanyánkkal együtt mi ezt így énekeltük minden péntek esti fürösztés idején a búbos kemence padkáján ülve, vagy annak kuckójában szárítkozva. —

A h[ód]m[ező]vásárhelyi tájszólás — melyet családomban ma is őrzök — az 1880-as években, amikor szülővárosomtól elszakadtam, lényegesen eltért a szegeditől hogy a Kecskemét vidékit ne is említsem. Nem ismerte a nyílt „ö"-t csupán ott, ahol az irodalmi nyelv is azt használja, de a „mekegő" beszédet sem. Eufonikus hangzásban használta váltakozva a „közép e"t (mely nagyon hasonlított az „ö"-höz, de egy árnyalattal attól mégis eltért) és a nyílt „e"t.[2] (A lap alján: 2. Rég elmúlt időkről szólok itt. Érettségi arcképeink között van: a tragikus sorsú Szikszay Zoltán mármarosszigeti esperes, a pár évvel ezelőtt elhunyt Futo Zoltán szentesi esperes, Bihari Lajos salánki tanácsjegyző (2 évvel ezelőtt kaptam tőle oly levelet, melyet ha a cseh censor átolvasott volna, bizony bajba kerül), Csapó Péter öcsödi lelkész, Dr. Kmeti Károly egyet.[emi] tanár,[6] Dr. Soós István H[ód]m[ező]vásárhely mai polgármesterének fényképe. —) Három évvel ezelőtt voltam Vásárhelyen és e tekintetben visszaesést figyeltem meg: barátaim beszéde és a szegedi kiejtés között már alig észrevehető a különbség.

Fölhívom ez alkalommal Nagytiszteletű Uramnak figyelmét a közeli Dávod-on élő paraszt-költő munkáira. Azokat én 2 évvel ezelőtt mind átolvastam, őszintén mondva, nem találtam közöttük figyelemre különösebben érdemest, csupán egyet, melyet úgy látszik, irredenta költemények hatása alatt írt. Lehet azonban, hogy tévedek és talán helyes volna, ha verses füzetét, melyben egy elbeszélő költemény is van, az

előljáróság útján beküldeni kérné. Nevére nem emlékszem, ott azonban mindenki ismeri és ha megtudja, hogy érdeklődnek iránta, valószínűleg személyesen adja át munkáját. Hiszen még a költői hiúság sem hiányzik nála. –

Tudom, hogy kissé terjengős voltam, de ha az ember fölidézi, igen nehezen tud szabadulni ifjúságának kedves emlékeitől. Az pedig, hogy közülük itt egy-kettőt – amelyek Önt valószínűleg érdeklik – írásban kívántam lefektetni ez alkalommal, mentségemül szolgálhat arra, hogy bármily megtisztelő volna is rám nézve, nem a személyes érintkezést kerestem, hanem e sorok kapcsán nyújtom át a nép-balladát.

Kiegészítésül meg kell még végül említenem, hogy b.[oldogult] anyám nővéreinek gyermekei is ismerték dallamával együtt a költeményt és hogy az én gyermekeimre, kik ezt tőlem több ízben hallották, bizony nincs már semmi hatással, noha (talán „mert") a szépirodalomnak és zenének ők is lelkes hívei.

Nagytiszteletű Uramnak személyes ismeretség nélkül is őszinte tisztelője

Abonyi József
mérnök

MTAK Kézirattár Ms 4270/11.
Kézírás.
Bajára írt levél.

Abonyi József mérnök, 1913-ban szerzett diplomát, 1923-ban tervező és építési irodát nyitott Baján, a Petőfi Sándor u. 44. alatt, a református templom és parókia is ugyanebben az utcában volt. Cikkei jelentek meg a bajai Független Magyarság c. napilapban.
A levél előzménye: A bajai Független Magyarság 1925. XI. 29-i számának fejléce alatt a következő hír volt olvasható: „Holnap, 29-én vasárnap este fél 9 órai kezdettel dr. Fülep Lajos ref. lelkész, országos nevű művészeti író a Nemzeti Szállodában az ismeretterjesztő ciklus keretében előadást tart „A magyar nép költészete és dalai" címen. Az estély során a magyar nép ajkán született hamisítatlan népdalokból 23 jellegzetes népdalt fognak bemutatni bajai énekesek." – A lap 1–2. oldalán Szaulich Antal másfél oldalas interjúja következik Beszélgetés dr Fülep Lajos lelkésszel a magyar nép költészetéről és dalairól címmel. – A Bajai Újság 1925. XII. 1-i számának 1. lapján beszámol az előadásról. A magyar népdalköltészet gyöngyeit mutatta be dr. Fülep Lajos a vasárnapi liceális előadáson címmel. FL előadásában Bartókot idézte, s a cikk hangsúlyozza az előadó szeretetét és lelkesedését tárgya iránt. A híradás szerint Fülep Lajosné, dr. Pataky István és Bartos Rezső énekelt Karig Emil zongorakíséretével.

[1] A levélhez mellékelt népballada a következő:

Gyöngyvári Katica
(népballada valószínűleg Cs.[anád] Apátfalva vidékéről.)
Közli: Abonyi József

Katicám, Katicám
Gyöngyvári Katicám
Ugyan mi dolog a'

A té selyöm szoknyád
Elűl rövidődik
Elűl rövidődik
Hátul hosszabbodik

Szabó nem jól szabta
Varró nem jól varrta
Szabó is jól szabta
Varró is jól varrta

Vigyétök, vigyétök
fekete tömlöcbe
fekete tömlöcnek
Sötét fenekére

Né agyatok néki
Sé önni, sé inni
Tizenhárom napig
Sé önni, sé inni, –

–

Szarkám, édős szarkám
Gyere ablakomra
Vidd el a levelem
Almádi Jánosnak. –

–

Né add a szarkának
Mert a szarka csacska
Akárkit mögtalál
Mingyár kicsacsogja

–

Fecském édös fecském
Gyere ablakomra
Vidd el a levelem
Almádi Jánosnak

–

Ha ülve tanálod
Tödd a tányérjára
Ha fekve tanálod
Tödd a párnájára

–

Én ülve tanáltam
Tányérjára töttem
(Mingyár kiesett a
kés-villa kezébül)

A szavak elrendezése nem biztos, értelme ez volt.

–

Kocsisom, kocsisom
Gyöngyvári kocsisom
fogjál be hat lovat
Hat fekete lovat.

–

Vigyél el engömet
Gyöngyvári Katimhoz
Gyöngyvári Katimhoz
Az én galambomhoz

–

Embörök, embörök
Jó szívű embörök
(Kinek harangoznak
Olyan nagyon búsan)

Lásd fönti megjegyzést

–

Gyöngyvári Katinak
A té galambodnak
Gyöngyvári Katimnak
Az én galambomnak. –

–

Az én vérem fojjon
Véle egy patakba
Az én lelköm szálljon
Véle egy magosba

–

Égyiket temették
Oltárnak elibe
Másikat temették
Oltárnak mögéje

Különös reminiscentiák

–

Égyikbül kinyílott
Égy szép rozmaringszál
Másikbul kinyílott
Égy szép violaszál

–

Addig növeködtek
Összeölelköztek
Így hát holtuk után
Mégis égyek löttek.

–

[2] Kriza János: Vadrózsák, Kolozsvár, 1863.
[3] Tóth Kálmán (1831–1881) bajai születésű költő, szerkesztő. Versei Petőfi hatását mutatják, több közülük szinte népdallá lett.
[4] Sárosy Gyula (1816–1861) költő, itt feltehetőleg népies hangú verseinek megzenésítéséről van szó.
[5] Módly Sebő a bajai III. Béla cesztercita gimnázium tanára, 1925-ben nyugdíjba ment. Latint, történelmet, földrajzot, közgazdasági és társadalmi ismereteket tanított.
[6] Kmety Károly (1863–1929) 1902-től a közjogy és közigazgatási jog professzora a budapesti egyetemen.

540. MOLNÁR ANTAL – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1925. XII. 10.

Kedves Lajosom!

Mégegyszer nagyon köszönöm azt, amivel ismét megajándékoztál!

Itt küldöm rövid kivonatát[1] annak, amiről beszéltünk (illetve Te beszéltél) és kérlek, légy szíves egy pár találó szakkifejezéssel (melyeket elfelejtettem) kipótolni, hibáit, tévedéseit pedig (biztos lesznek!) rektifikálni, aztán pedig nekem visszaküldeni, hogy eltehessem magamnak.

Zsuzsának azt izenem, hogy nagyon jó volt a velem adott koszt: hálás köszönet érte, s mindazért a jó- és szépért, mivel ismét elhalmoztatok!

Gáborékat[2] szívből üdvözlöm.

Szeretettel ölel hű tanítványod és barátod

Anti

MTAK Kézirattár Ms 4589/10.
Kézírás.
Bajára írt levél.

Molnár Antal (1890–1983) zenetudós, zeneszerző, 1919–1959 között a Zeneakadémia tanára. Szakirodalmi munkássága elsősorban az új magyar zene elismertségét tűzte ki célul. FL-sal 1918-ban ismerkedett meg, megfordult a Vasárnapi Kör összejövetelein is. 1918 és 1926 között több műve dedikált példányát küldte el FL-nak.

1925. XII. 8-án Molnár Antal előadást tartott Az új magyar zene címmel a bajai Nemzeti Szálló nagytermében, Kósa György közreműködésével. Erre vonatkozhat a közölt levél.

[1] Az említett írás nincs a levél mellett.
[2] Gáborék = Gábor Béla és felesége, FLné szülei.

541. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Róma, 1925.] XII. 16.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Csak azért alkalmatlankodom megint, evvel a levéllel, hogy megkérdezzem: mikor jön ide? Remélhetőleg a januári utazásnak akadálya nem lesz.[1]

Én időközben elköltöztem a régi szobából, mert átvehettem a Wilde dr. úr szobáját, amely sokkal jobb az előbbinél. (Cím: *Palazzo Barberini*, presso Attilio Rossi). Innen pompás kilátás van és egészen egyedül vagyok. (A kettős szobából persze nem lett semmi, mert Cherchi-néni kiadta mielőtt szólt volna). Ha megtudhatnám, hogy hányadikán jön, keresnék szobát.

Kellemes ünnepeket és sok üdvözletet a k.[edves] Feleségének.

Igaz híve

Tolnai Károly

Hely és év a tartalom alapján: ld. 531., 533. sz. Tolnai ekkor utazott Rómába, FL pedig oda készült.
MTAK Kézirattár Ms 4590/25.
Kézírás.
Bajára írt levél.

[1] Az utazásra nem került sor. Ld. 533/2. és 537/2.

542. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Baja, 1926. I. 29.

Kedves Barátom,

még meg se köszöntem rólunk való szíves megemlékezését[1] – de hát oly régen is írtam már s ez a közben eltelt idő oly rossz volt! December eleje óta betegeskedtem, de úgy ám, hogy vagy 2 hétig feküdtem is. Képzelje, az a nyavalya, ami nálunk létekor a nyelvem megdagadásában mutatkozott, újra és harmadszor kiütött rajtam, a bal térdemben, állandó fájdalommal, majd megint az arcomon s örökös lázzal (Quinke – vagy Kvinke-ödémának[2] mondja az orvos), addig addig, hogy a bal felső fogsoromban egy rég szunnyadó fogfisztulát fölébresztett és az még most is működik, heteken át fönntartotta a lázat, mely csak most van múlófélben. Orvosom tanácsára fel kell mennem Pestre – valószínűleg februárban ejtem sorát – s tán benn kell időznöm valameddig a Bálint-klinikán,[3] hogy alaposan megvizsgáljanak, mert úgy látták, anyagcsere-zavarok vannak bennem, egyúttal pedig a fogászati klinikára is kell majd járnom, hogy a fisztulát megoperálják. K[örül]belül 2 hónapot így teljesen elvesztegettem s még ilyen perspektíva van előttem – képzelheti, milyen elkeseredett vagyok. Szóval egyelőre rossz, rossz, minden.

A feleségem mellékelt levele[4] se valami jó hírt közöl s kéri a dologban, ha lehet, részvételét. Én nem sok reménnyel vagyok a siker iránt, mert tudom, manapság milyen nehéz az ilyesmi. Ha azonban mégis kisülne, hogy valahol a világ legbecsületesebb, legmegbízhatóbb és legszorgalmasabb emberére volna szükség, akkor én is csak „öcsém uramat" ajánlhatom – ha, mondom, ma még egyáltalán szükség van ilyen emberre s van számára hely ebben a veszett világban.

Egyuttal, ha már benne vagyok, a magam számára is kérek valamit, illetőleg inkább kérdezek: volt-e alkalma érdeklődni aziránt, hogy az Athenaeum mit akar, fizet-e még nekem valamit a Papiniért? (az első és a második kiadás után fizetett à 500 ezret, a többi után semmit, pedig ma már az 5-iknél tart),[5] meg a könyvemért[6] is alig fizetett még valamit s örökké halogatja az elszámolást. Nem akarom Önt ezzel terhelni, csak kérdem, tud-e róla valamit, s tanácsot szeretnék kapni, mit tegyek – írjak tán egyenesen Heltainak?[7] Nekem bizony most sok pénzre lesz szükségem, mert a pesti út s mind az, ami velejár, költséges lesz s ilyen extra kiadásokra nem vagyunk berendezve.

Pogány Kálmánnal felesége halála óta váltottam már levelet,[8] de nem közölte a

körülményeit — tud Ön róla valamit? ha igen, kérem írja meg pár sorban, nagyon fájdalmasan hatott rám az eset.

És Maga hogy van? S mik a tervei az idénre? Baját ne hagyja ki belőlük![9]

Bocsássa meg, hogy ennyi rossz dologgal traktáljuk mindketten, helyette Magának legalább minden jót kívánunk s szeretettel üdvözöljük

Fülep

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 31. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 105–107.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos ref. lelkész Baja.

[1] 1925-ből egyetlen Elek Artúr-levél vagy lap sem maradt fenn.
[2] Allergiás állapot, a csalánkiütéshez hasonló tünetekkel.
[3] Bálint Rezső (1874–1929) orvos, 1916–1929 között az I. Belgyógyászati Klinika professzora. FL klinikai kezelésére csak 1926. V–VI-ban került sor.
[4] FLné mellékelt levelében azt írja, hogy apját rendelkezési állományba tették, amit valószínűleg nyugdíjazás követ. Részben a munkátlanság gondolatától fél, részben attól, hogy a nyugdíja kevesebb, mint a fizetése, ezért Fenyő Miksa segítségével szeretne „bizalmi állásba" elhelyezkedni. Mint tanácsos kerül nyugdíjba, jogi doktorátusa van, tud németül, kissé franciául és tanul angolul. Más szerény állást is elfogadna.
[5] Ld. 524/3. Papini: Krisztus története 1925-ben 3, 1926-ban további 3 kiadásban jelent meg.
[6] A Magyar művészetre utal. Ld. 400/4.
[7] Ld. 389/6.
[8] Pogány Kálmán utolsó fennmaradt levele 1924. VII-ből való, itt nyilvánvalóan egy későbbi, elveszett levelére utal FL.
[9] Elek bajai látogatására többszöri sürgetés ellenére sem került sor. Ld. 545., 547., és 568.

543. TOLNAI KÁROLY — FÜLEP LAJOSNAK

[Róma, 1926.] I. 29.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Még levele[1] megérkezése napján elküldettem a Thomas Pègues: Commentaire-jét.[2] Sajnos azonban a kívánt kötetek egyrésze *elfogyott.* Kapható volt a III., X., XI., XIV. és XV. kötet; ezek remélem nemsokára megérkeznek. Desclée szerint a többi a kiadónak sincs meg; (hogy ez az információ *megbízható-e,* azt nem tudom ellenőrizni; az olaszok az ilyenfajta felvilágosításokat meglehetősen felelőtlenül szokták adni. Annyi bizonyos — ezt saját szememmel láttam — hogy nála csak ezek a kötetek voltak raktáron. De azt állította, hogy a többit meghozatni sem lehet). —

Hogy az idejöveteléből nem lett semmi[3] — az bizony nagyon elszomorító volt és még rosszabb arra gondolni, hogy olyan beteg. Ha csak segíthetnék valamikép; de sajnos erre semmi lehetőség nincsen. De talán az időjárás javulásával a betegsége is hamarább elmúlik. — Adja Isten. —

Ami a munkámat illeti, az lassan-lassan halad („olasz" sebességgel, hogy úgy mondjam). De bármennyire nehéz a szükséges könyveket és egyéb segédeszközöket elő-

teremteni, – mégis boldog vagyok, hogy itt szabad lennem és nem adnám a legmintaszerűbb német szemináriumért sem oda ezt az érzést, amit a puszta ittartózkodás nyújt. És valami olyat érzek: hogy az itteni nem-dolgozás leendő munkásabb időszakok javára fog válni. –

A Sixtina-mennyezet-ről[4] szóló részt nagyjában megcsináltam (persze csak *legelső* fogalmazásban); egy pár dolgot majd kénytelen leszek Németországban utánnanézni, [!] mert itt hiában keresem őket. – Most az „Utolsó Ítélet"- nél vagyok.[5] – De látom: nem lehet megállni. Meg kell csinálni az *egészet,* mert sajnos eddig alig mondottak lényeges dolgot Michelangeloról (ebből a szempontból legalábbis nem).

A nyári meghívást nagyon köszönöm;[6] remélem lehetséges lesz lejönnöm. A Tanár úrnak pedig hamarosan felépülést kívánok (és egyben kérem, ha még valami könyvre volna szüksége, azt nekem megírni.)

Szeretettel tanítványa

Tolnai Károly

N. B. Adja át kérem k.[edves] Feleségének üdvözleteimet.

A hely és év a tartalom alapján: Tolnai Michelangelo-kutatásairól ír; 1925. végén FL is készült Rómába, itt az út elmaradását említi Tolnai.
MTAK Kézirattár Ms 4590/27.
Kézírás.
Bajára írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Pègues, Thomas: Commentaire français litérale de la Somme théologique de Saint Thomas d'Aquin, Toulouse, 1907-ben indult sorozat köteteire utal.
[3] FL római útjának tervéről ld. 532. sz. 533/2., 537/2. és 541/1.
[4] Tolnai e művei később jelentek meg. Ld. 533/8.
[5] Ld. u.o.
[6] A látogatásra nem került sor: ld. 556/5., 564/2. és 570. sz.

544. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Baja, 1926. III. 6. vagy 7. előtt]

Kedves Barátom!

Sajnálom, hogy azon a vacsorán nem vehettünk részt,[1] de bizony ilyen időtájt mi nem igen tudunk mozdulni innen. Nem tudom, közölték-e a meghívó válasz-lapjára írt üdvözletünket[2] – de azt tudja, hogy mindenképen csak jót kívánunk Magának mind a ketten.

Az én felmenetelem most már alighanem húsvét utánra marad.[3] Húsvét már nagyon közel van s amint beköszönt az iskolai vakáció (amikor tehát nem kell tanítani), feleségem beszándékozik a Róna-szanatóriumba, ahol a vakbél operációból maradt bajokat akarja eloperáltatni.[4] Abban az időben tehát nem mehetek, meg kell várnom, míg ő egészen helyreáll s csak azután.

Az Athenaeumtól máig sincs semmi hír.[5] A Papini-könyvből most már a 6. kiadás

jelent meg s nekem adtak összesen 1 milliót! A könyvemért 3 év óta egy vasat se.[6] Most már igazán nem tudom, mit csináljak — adjon már valami jó tanácsot! Írjak oda nekik s kinek?

Most aztán, hogy benne vagyok, mindjárt még két könyv-ügyről megkérdezem. Egy itteni ismerősöm el szeretné adni *Malonyai: Magy[ar] népművészet*-et, melyből a *4 első kötet* van meg neki, (ezek közül az első már régebb ideje elfogyott s ritka s most már a második is elfogyott a kiadónál) mind a négy kötet az eredeti vászonkötésben, jó állapotban. (Kb. 1.300.000–1.500.000 K[oroná]-t remél érte) Azonkívül el akar adni egy német könyvet: Weltall u.[nd] Menschheit, herausg.[egeben] v.[on] Hans Kraemer (Bong & Co.) 5 kötet, eredeti félbőrkötésben (olyan kötetek, mint a Műveltség Könyvtára.) 1.200.000-et remél érte.[7] Megtenné, hogy alkalomadtán megkérdezné Lantostól,[8] nem kellenek-e neki ezek a könyvek s ha igen, mennyit adna értük?

Ez az egyik. A másik pedig ez. Maga többször fölajánlotta, hogy ha valamelyik könyvtárból könyv kell, esetleg a Maga útján hozzájuthatok. Most kellene egy pár, nem tudom, ki tudná-e venni valahol, s ezek: 1. H. Tietze: Die Methode der Kunstgeschichte. Leipz.[ig] 1913 (ezt könnyű megtalálni — talán Magának is megvan, a Szépm[űvészeti] Múz[eum]-ban biztosan.) Aztán: a *„Zeitschr[ift] f[ür] Aesthetik u[nd] allg[eimeine] Kunstwissenschaft"*-ból a *Band 4. 1909* és a *Bd. 14. 1920.* Végül a: *„Zeitschr[ift] für Philos[ophie] u[nd] philos[ophische] Kritik"*-ből a *Bd. 134. 135.* 1909. — Rövid időre kellenének. Ha valami miatt nem tud hozzá jutni, kérem, közölje, majd megpróbálom más úton. De bár legalább annyit megtudnék róluk, hogy meg vannak-e valamelyik pesti könyvtárban (talán a Városiban v[agy] az Egyetemiben.)

A Dante-könyv sokfelé ágazó fejezeteiből most csinálgatom végső formára az elsőt, a bevezetést. Amint kész lesz, küldöm a Nyugatnak.[9] De hogy mennyi idő alatt, még nem tudom. — Csak egészségem volna!

Ha a könyvekkel való dolog esetleg terhére van, ne bántsa! — Húsvétkor nincs kedve leruccanni? Akkorára már jár a hajó.

Mindketten szeretettel üdvözöljük

Fülep

A dátum az érkezés budapesti postabélyegzőjéről származik, a levél tehát ez előtt íródhatott. A bajai bélyegző levágva.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 32. sz.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos ref. lelkész Baja.

[1] A Nyugat 1926. II. 27-én a Gellért szálló különtermében vacsorát rendezett Elek Artúr 50. születésnapja alkalmából. Köszöntőt mondott Babits, Szini Gyula, Schöpflin Aladár és Nagy Sándor, valamint Antonio Vidmar, az olasz követség attaséja, aki Eleket mint az olasz és a magyar kultúra közös munkását üdvözölte. A pohárköszöntőkre Elek Artúr válaszolt. A vacsoráról híradás jelent meg az Az Újság 1926. II. 28-i számában, a Nyugatban Révész Béla üdvözölte Eleket. (1926. III. 16. 6. sz. 481–482.)

[2] Az üdvözlet nem maradt fenn.

[3] FL bel- és fogklinikai kezelésére utal. Ld. 542/3. sz.
[4] Az operáció elhalasztódott. Ld. 545/5.
[5] Ld. 542/5.
[6] Ld. 542/6.
[7] Valószínűleg FL saját példányának eladási kísérletéről van szó. Malonyay Dezső: A magyar nép művészete I–IV. kötete Franklin kiadásában 1907–1912 között jelent meg, az V. kötet, Hont, Nógrád, Heves, Gömör, Borsod, magyar népe. A palócok művészete pedig 1922-ben. Az első kötetről FL ismertetést írt A Hét 1907. V. 5-i 18. számába. (300–302.)

Hogy más könyveit is próbálta pénzzé tenni, tanúsítja egy datálatlan levélfogalmazványa:

Ich besitze das von Ihnen, laut Ihrem letzten Katalog gesuchte Werk, Plotin tr.[aduit] p.[ar] B.[ouillet] 1857. u.[nd] bin bereit es zu verkaufen, möchte wissen 1.) den Preis das Sie dafür geben können, 2.) in welcher Weise ich das Geld erhalten kann, wenn auch dort Valutenausfuhr-Verbote in Kraft bestehen.

Das Exemplar ist übrigens tadellos, in Halbleder gebunden, ich habe es in 1910 nach mehrjährigen Suchen und (olvashatatlan szó) pro 500 Frans erworben.

Az eladásra felajánlott kötet: Les Ennéades de Plotin... traduites pour la première fois en Français accompagnées de sommaires, de notes et d'éclaircissements; précédées de la vie de Plotin et des principes de la théorie des intelligibles de Porphyre per M. N. Bouillet. 3 tom. paris, 1857–61. (A levél: MTAK Kézirattár Ms 4857/1.)

[8] Lantos Adolf (1875–1942) könyvkereskedő, kiadó, a Bibliofil Szemle, a Literatúra és a Lantos Magazin kiadója.
[9] A tanulmány nem jelent meg a Nyugatban.

545. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Baja, 1926. IV. 1. előtt]

[...] nagyon köszönöm a Tietze-könyvet.[1] [...] Tietzet egyébként a mai napon [visszaküldtem cí]mére, ajánlva – sok hasznát nem [vettem] talán semmit, de mégis át kellett néznem, mert az én első fejezetem is methodika,[2] s ezért legalább is „illik". Várom még szíves értesítését a folyóiratokról[3] – nem annyira az a fontos, hogy Ön elküldje, hanem inkább az, hogy tudjam, megvannak-e s hol. Talán majd találok aztán rá módot, hogy valahogyan elküldhessem, ha Ön nem tudja kivenni. Megjegyzem, szintén csak rövid időre kellenek. (P.[ost] S.[criptum] költségeit majd együtt térítem meg.)

Húsvéti lejövetelének[4] itt nálunk már nincs semmi akadálya – feleségem operációja legalább egy évvel elhalasztódott,[5] én pedig szintén kezdem összeszedni magam. Csak legalább jó idő lenne már! Ha tehát kedve van s ráér, örömmel látjuk.

Szeretettel mindkettőnk részéről

Fülep

A tartalom alapján datálva: FL IV. 1-én táviratilag reklamálta a Tietze-kötet visszaküldésének nyugtázását, a kötetet az előző levélben kérte. Ld. 546. sz.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 33. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 111.
Kézírás postai levelezőlapon. A bélyeg levágva, ezért a szöveg is megcsonkult. A feltételezett szöveg [ ]-ben pótolva.

Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos ref. lelkész Baja.

[1] Ld. 544. sz.
[2] A Dante-kötetre utal Ld. 544. sz. 368/7., 435/3. és 544/9.
[3] Elek nem utazott húsvétkor Bajára. Ld. 547. sz.
[5] Ld. 544/4.

546. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Pécsvárad, 1926. IV. 1.]

Múlt héten visszaküldtem könyvét,[1] ugyanakkor invitáltam húsvétra,[2] válaszát várom

Fülep

A dátum: bélyegzőről.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 34. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 112.
Kézírás.
Címzés: Elek Artúr Mátray utca 5. Bp.

[1] A könyv: Hans Tietze: Die Methode der Kunstgeschichte. Lpz. 1913. Ld. 544. sz.
[2] A látogatásra nem került sor. Ld. 547. sz.

547. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Baja, [1926.] IV. 10.

Kedves Barátom!

Nagyon sajnáljuk, hogy nem jött le húsvétra[1] – biztosan számítottunk rá. Pünkösdkor igazítsa úgy a dolgát, hogy jöhessen. Akkor majd csónakázni is lehet majd!

Hogy mi hogy töltöttük az ünnepeket? Hát nem a legjobban – én még mindig nyavalygok. Én belém ha egyszer belém üt, nem akar itt hagyni. De egy jó dolgot hozott mégis a húsvét: E[rdős] R[enée] házassága hírét. Szóval E[rdős] A[rtúrné] lett belőle.[2] Hogy is mondja Gabriele? EA EA Alalà![3]

A könyveket rendben megkaptam, nagyon de nagyon köszönöm s csak most sajnálom, hogy megkértem rá, mert most látom, mennyit kellett velük bajlódnia. Az E[gyetemi] K[önyvtár]-ból meg tudtam volna kapni más úton, mint írtam – csak azt szerettem volna tudni, meg vannak-e ott. (Most 3 k.[ötet] revue van itt.)

Most pedig megint valami könyv-ügyben kérem a *tanácsát,* de csak azt. Valamelyik éccaka alvás helyett, nem tudván okosabbat csinálni, elgondoltam, milyen kötete lehetne összeállítani eddigi cikkeimből. S rájöttem, hogy ez jó volna, mert ezzel egyszerre sok minden elintéződnék. (Felvennék bele egyetmást azokból a kiszedett, de

meg nem jelentekből,[4] miket mutattam.) Címet is találtam neki: „Művészet és világnézet" s első lenne benne az ilyen című tanulmány az Ars Unából.[5] Az egész lenne vagy 400–500 oldal. Sőt néhány reprodukciót is lehetne bele tenni. Nos, mit gondol — *lehet ma ilyesmiről egyáltalán szó?* És ha igen, kivel? Mert ha lehetne, az ősszel ki lehetne rukkolni vele, összeállítás, nyomás stb. — akkorra mind elkészülne.

Megjegyzem: nagyobb formájú (mint a Nyugat, olyan), szép kiállítású könyvre gondolok.

Genius? Amicus? Athenaeum[6] Tudom, milyen rossz konjunktúra van, de megfelelő reklámmal el lehet sütni ilyet is.

Sajnálom, hogy Erdei kiállítását[7] nem láthattam, nem tudom, mit csinált az utóbbi években, de örülök neki, ha jót.

Szeretettel mindkettőnk részéről

Fülep

Az évszám az tartalom alapján: Eleket húsvétra invitálja, Erdős Renée házassága, Erdei Viktor kiállítása.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 35. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 113–114.
Kézírás. A bélyeg letépve.
Címzés: Nagyságos Elek Artú[r úrnak] Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Küldi: Fülep Lajos ref. lelkész Baja.

[1] Ld. 542/9., 545/4.
[2] Ld. 534/4.
[3] Gabriele D'Annunzio-idézet, az olasz fasiszták örömujjongása.
[4] Ld. 457/3–5.
[5] Ld. 484/2. A tanulmányt korábban FL önállóan is ki akarta adni: ld. 493/4. és 495/7.
[6] A Genius Könyvkiadó RT 1920-ban alakult irodalomtudományi és szépirodalmi művek kiadására. – Az Amicus kiadót 1920-ban Reiter László és Angyal Géza alapította, értékes irodalmi és bibliofil műveket adott ki, jeles művészeket foglalkoztatott illusztrátorként. Ld. még 509/1–2. – Az Athenaeum kiadói és nyomdai RT 1868-ban alakult Emich Gusztáv kiadójából, kiadványai a szépirodalom és tudományos irodalom minden ágát felölelték. 1917-től Miklós Andor volt a tulajdonosa, aki az Est-lapokkal együtt működtette.
[7] Erdei Viktor (1879–1945) festő, grafikus, Székely Bertalan, Hollósy Simon és Ferenczy Károly tanítványa, FL ifjúkori barátja. 1904-ben és 1905-ben is megfestette FL portréját (ma a MNM Történeti Képcsarnokában ill. a pécsi Janus Pannonius Múzeumban), valamint fennmaradt két FL-ről készült rajza (MTAK Kézirattár Ms 4599/12–12a). 1907-ben Budapesten rendezett gyűjteményes kiállításán – amelynek katalógusához FL írt bevezetést – a két portré is szerepelt. Későbbi személyes kapcsolatuknak nincs nyoma. Nem tudni, hogyan került az 1926-os kiállításra a katalógusban 9. sz. alatt jelzett „Fülep Lajos képmása. Olajfestmény, magántulajdon", az 1904-ben készült profilkép. Nincs ugyanis nyoma annak, hogy Erdei ekkor kapcsolatba lépett volna FL-sal, holott 1907-es kiállítása után a következőket írta neki: „A képeket illetőleg úgy fogok eljárni, ahogy Ön kívánta: a profilképe legutóbbi levele értelmében bátyja rendelkezésére áll, *en face* képet és az Üzlet-üzlet rajzot (amelyeket nem adtam el) Viktorék címére küldöm." (FL-lev. I. köt. 47. sz. levél.) A képek élete végéig FL tulajdonában voltak, halála után kerültek közgyűjteménybe.

548. FÜLEP LAJOS – KÁRPÁTI AURÉLNAK

Baja, 1926. IV. 10.

Kedves Kárpáti,

a napokban mutatták nekem a P.[esti] N.[apló] szerdai számát, melyben Erdei V[iktor]-ról szóló kis közleményben engem is megemlítenek, az aláírás pedig – *io.*[1] Úgy tudom, ez a Maga pseudonimjének rövidítése s ha tévedés nincs a föltevésemben, vagy a szedésben, arra kell következtetnem, hogy Maga írt rólam néhány olyan jelző kíséretében, amit nem vártam volna. Hát ha csakugyan így van, nagyon örülök neki – nem a jelzőkért, hiszen bizonyára tudja, sohase ambicionáltam az ilyet, hanem mert azt kell látnom belőle, haragja 20 év alatt mégis elpárolgott.[2] Egy kicsit soká tartott, az igaz, de hát jobb későn, mint soha, és jobb még ezen a világon, mint a másikon, amely egyébként, reméljük, messze van még mindkettőnktől. Hogy volt-e oka és joga haragudni, nem keresem – oka mindenesetre volt, nekem is, azt hiszem több, de én már nagyon régóta nem haragszom senkire (ugyan azelőtt se szoktam haragudni, hanem csak hirtelen mérges lenni).

Ha nehéztelését végül is legyűrte s elfogulatlanul tud rám gondolni – azt hiszem, Magának is jobb, s nekem is jobb.

De ha netán mégis tévedtem s az az *-io* nem Maga, térjen napirendre e soraim fölött úgy, ahogyan legjobbnak látja.

En tout cas szíves üdvözlettel

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Levelestár FL – Kárpáti Aurélnak 1. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Erdei Viktor ld. 547/6. Erdei kiállítása 1926. IV. 4-én nyílt meg a Nemzeti Szalonban. A Pesti Napló 1926. IV. 7-i számában Erdei Viktor kiállítása címmel – io aláírással (Kárpáti Aurél egyik szignója) kritika jelent meg, benne a következő megállapítással: „Fülep Lajosnak a legkiválóbb magyar képzőművészeti kritikusnak két évtized előtt leírt megállapítása mai gyűjteményét is jellemzi. Ez a festő nem a kezével, nem a szemével dolgozik, hanem valami belső valamivel, ami ott él ezek mögött az eszközök mögött. Bármit csinál, kisugárzik belőle egész gondolat- és érzésvilága, egész világfelfogása. Nem újságot akar adni. Mégis, amit talál, az új és az övé."

[2] FL és Kárpáti fiatal újságíróként ismerte meg egymást, s gyakran találkozott a Báthori- és Baross kávéházban. Barátságuk valószínűleg akkor szakadt meg, amikor Kárpáti, mint a Kritika szerkesztője 1910-ben felkérte a Firenzében élő FL-t, írjon a lapba, s ő visszautasította a kérés teljesítését. A Kritika 3. sz.-ban (48.) a következő szerkesztői üzenet jelent meg: „Fülep Lajos, Firenze. Tanulságos soraiból sajnálattal konstatáltuk, hogy a becskereki ember hiába lakik három évig Firenzében. A közép-európai modor elsajátításához, úgy látszik, több idő kell, vagy több hajlam. A magunk részéről a legzseniálisabb köldöknézegetésnél is többre tartjuk a hasznos munkát. Addio." (A szerkesztői üzenetre Timár Árpád hívta fel a figyelmemet.)

549. KÁRPÁTI AURÉL – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1926. IV. 13.

Kedves Barátom,

– a régi, aki volt s akit, úgy érzem, tizenöt esztendő alatt se veszítettem el, – a levelét,[1] mint nem várt s talán meg sem érdemelt ajándékot vettem. Nagyon, nagyon örülök neki s mondjam-e, hogy én, azóta a sajnálatos félreértés óta is meleg ragaszkodással, hálás szeretettel gondoltam mindig Magára. Egyszer, mikor a Papini Krisztus-könyve elé írt ragyogó essay-jét olvastam, írtam is Magáról a könyvet ismertető cikkemben.[2] Őszintén, szomorúan és egy kicsit bocsánatot is kérve... Aztán meggondoltam: hátha visszautasítja a felkínált barátságot? – s a cikk csonkán jelent meg. Mindegy, most már elmúlt a neheztelés hosszú ideje, amely alatt – úgy látszik – egymást gyanúsítottuk haraggal és engesztelhetetlenséggel, hál'Istennek: minden alap nélkül. Boldog vagyok, hogy újra úgy szólhatok Magához, mint régen s ha Pestre jön – nem kerüljük el egymást – hanem megint kezet szoríthatunk.

Most érzem: milyen titokzatos, végzetes hatalom lakik a betűkben. Mikor Erdeiről azt a pár sort írtam,[3] igazán nem gondoltam, hogy egy találó citátumnak ilyen, számomra kedves következményei lesznek. S nyilván Maga se hitte volna, hogy egy húsz évvel ezelőtt papírra vetett esztétikai megállapítása, egyszer visszakapcsol Magához egy tisztelő, hűséges jóbarátot, aki most nagyon örül annak, hogy mindezt módjában áll megmondania Önnek.

Ha nem restelli a fáradtságot, kérem, írjon. Nekem pedig nézze el ezt a rettentő írást, – de tollal nem tudok bánni, ceruzával dolgozom évek óta s csupán a Maga tiszteletére merészkedtem ez alkalommal tollhoz nyúlni, mint látom: vesztemre.

Kedves Fülep Lajos, köszönöm még egyszer a levelét s a régi, változatlan szeretettel, szívből köszöntöm – ha családja van – azzal együtt.

Igaz híve és barátja

Kárpáti Aurél

MTAK Kézirattár Ms 4587/338.
Kézírás
Bajára írt levél.

[1] Ld. 548. sz.
[2] A cikk a Pesti Napló „Könyvespolc" című rovatában jelent meg Papini: Krisztus története címmel, az 1925. VIII. 14-i számban.
[3] Ld. 548/1. ill. 547/6.

550. FÜLEP LAJOS – KÁRPÁTI AURÉLNAK

[1926.] IV. 15.

Kedves Barátom,

ha magának kedvesebb a ceruza, nekem is az.

Hát én is örülök az örömének – s a magaménak.[1] Ámbár mindez előbb lehetett volna s nem értem, hogy nem lett. Mintegy 3 évvel ezelőtt Majtényi György[2]

(aki iskola-társam volt) megküldte kis regényét s hozzá levelet írt,[3] melyben elmondja, hogy Magával én rólam beszélgettek. Én akkor válaszoltam neki[4] s körülbelül ugyanazokat írtam neki, mint most Magának s ha jól emlékszem, még azt is hozzá tettem: Mondd meg Kárpátinak stb- Egész bizonyos nem vagyok benne, hogy így *üzentem*-e, de azt bizonyosan tudom, hogy üzenet-*jellege* volt, annyira, hogy én akkor azt hittem, ha Maga már nem haragszik, írni fog — s ha nem ír, abból látom, még mindig haragszik. Hát persze, nem írt. Úgy látszik, Majtényi nem mondta el Magának. Mert ha elmondta volna, akkor nem tartott volna attól, hogy én esetleg „visszautasítom a felkínált barátságot" — mikor magam tettem rá propozíciót évekkel azelőtt.

Ha Pestre megyek, értesítem. De nem szívesen megyek Pestre, csak ha nagyon muszáj. Az orvosom már több félesztendejénél küld, valami kis műtétet kellene végezni rajtam, de egyre halogatom.[5]

Hanem ha Maga tud 1—2 napot szakítani a redakciótól, ruccanjon le.[6] A lejövetel ide nagyon kellemes kirándulás *hajón,* mely déltájban indul s este 8—9 tájt itt van. Kétféle társaság hajója jár: M[agyar Királyi] F[olyam- és] T[engerhajózási] R[észvénytársaság] és Dunagőzhajózási. Visszamenni azonban már nem érdemes hajón, mert hosszú: de elég jó vonatok vannak.

Lejövetel céljára inkább *hétköznapokat* ajánlok, mint vasárnapot, amikor legjobban el vagyok foglalva. Itt-léte kényelmetlenséget nem jelent, a vendégszoba mindig készenlétben, feleségem velem együtt, igen szívesen látja.

Amikor tehát kedve és ideje van, jöjjön, itt jobban ki is beszélgetjük magunkat, mint Pesten.

A viszontlátásra a régi barátsággal

Fülep Lajos

Az évszám a tartalom alapján kiegészítve: a levél válasz Kárpáti Aurél 549. sz. levelére.
OSzK Kézirattár Levelestár FL – Kárpáti Aurélnak 2. sz.
Ceruzaírás.
Bajára írt levél.

[1] A levél előzményét ld. 548. és 549. sz.

[2] A nagybecskereki születésű Majtényi György (eredeti nevén Matuskovits János 1885–1942) kisdiák korában volt FL osztálytársa. A piarista vezetés alatt működő nagybecskereki községi gimnázium 1896–97-es tanévről szóló értesítője szerint III. gimnazista korában intézetet változtatott. Költő, író lett, banktisztviselő és a Tevan kiadó lektora volt.
Valószínűleg Majális c. 1922-ben megjelent regényéről van szó, amely halálakor már nem volt meg FL könyvtárában.

[3] Ld. a 2. sz. jegyzetet. Az említett levél nem maradt fenn.

[4] FL válasza nem ismeretes.

[5] FL pesti kezelésére 1926. V–VI-ban került sor.

[6] Kárpáti bajai látogatásának időpontja nem ismeretes: 1926-ban kétségkívül járt ott: FL 1927. I. 10-i 571. sz. levelében ui. olyan kancsót említ, amilyet Kárpáti náluk is látott.

551. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Baja, 1926. IV. 25.

Egy lev.[elező]lapon legyen szíves nyugtasson meg, hogy a könyveket – miket még egyszer köszönök – rendben megkapta. Még 1–2-re, sajnos, szükségem van, azokat most próbálom német antikvariusoknál beszerezni.

Szeretettel üdvözli

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 36. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 115.
Kézírás postai szállítólevél „Közlemény" rovatában.
Címzés: Elek Artúr Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos ref. lelkész Baja.
[1] Ld. 544., 545/1. és 546. sz.

552. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1926. V. 2.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Mindenek előtt hálás köszönetem fejezem ki irántam való jóindulatának két újabb megnyilvánulásáért: a rólam való kitüntető megemlékezésért húsvéti nyilatkozatában,[1] mit a B.[udapesti] H.[írlap] közölt, s hogy dr. Tóth István[2] min.[iszteri] tan.[ácsos] úrnál interveniált kongrua-ügyem revideálása érdekében. Tóth I.[stván] a napokban itt járt Baján s a felvett jegyzőkönyv szerint k[örül]belül 1.800.000 K[oroná]-ban kívánja kongruámat megállapítani, ami mindenesetre jelentékeny segítség rám nézve. Az ő itt létele magyarázata az idecsatolt kérvénynek is: ő beszélt rá, hogy ilyen kérvényt írjak,[3] ő mondta meg az összeget is, amit benne megjelöltek (nagyobbra szabva, mint amit majd adhatnak, hogy le lehessen csapni belőle), – magamnak sohase jutott volna ilyesmi eszembe, nem is gondoltam, hogy a miniszteriumtól lehet ilyesmire kérni, megvallom, nem is nagyon szívesen tettem, de hát ő, hogy úgy mondjam, valósággal „ellenállhatatlanul" biztatott rá –, ő mondta, hogy küldjem a kérvényt Főtiszteletűségednek azzal a kéréssel, hogy *azt egyenesen őhozzá, az ő nevére kegyeskedjék áttenni a kultuszmin.[isztérium] II. ügyosztályába.* Amire ezennel tisztelettel jesen megkérem.

Egyúttal pedig két tervemet, ill.[etve] kérésemet előterjesztem: 1. Negyedik esztendeje vagyok Baján, s úgy látom, Isten megáldotta igyekezetem: a gyülekezet ma él és virul, a templomot szívesen látogatják, már akadt hívünk, aki „a templom megnagyobbítására" hozott adományt (ezzel azért még ráérünk), különösen a nagyobb ünnepeken el nem férő sokaság miatt (húsvétkor az úrvacsorázók száma is fölül volt 100-on) – ezek és hasonló jelek arra bátorítanak, hogy a szanaszéjjel lakó s különösen a szórványokban élő hívek egybekapcsolására, öntudatának ébresztésére még

egy eszközt próbáljak meg: arra gondoltam, hogy az ősztől kezdve kis gyülekezeti lapot indítanék, a „Ref.[ormátus] Sion"[4] terjedelmében, *„Bajai Református Lapja"* címen[5] egyelőre 4-szer évente adva ki (okt. 31, karácsony, húsvét, pünkösd), 350–400 példányban, melyben hitépítő közlemények mellett regisztrálnánk a gyülekezeti eseményeket. Én abban bízom, hogy még ilyen szerény keretek közt is szép eredményt lehetne elérni. Segítség nélkül azonban nem merek belevágni, mert nem szeretnék anyagi kockázatot vállalni, ill.[etve] nem is tehetném. Hogy milyen mérvű támogatásra lenne szükségem, előre egész pontosan megmondani nem tudom, mert nem tudhatom, mennyi lesz az előfizetője, mennyi egyes példány fog elkelni stb., előzetes költségeink is lesznek, körlevelek nyomtatása stb. — mielőtt azonban egészen elhatároznám magam, már most szeretném tudni, nyújthatna-e Főtiszteletűséged az első évfolyamra 2,5 millió K[orona] segélyt, azzal, hogy ami ebből fönnmarad, azt fölhasználom a következő évfolyamhoz, melyhez már — azt remélem — kevesebb felső támogatás lesz szükséges, de azért mindenesetre szeretném a jövőre is hátam mögött tudni, hogy fiascot ne valljak, ami viszont igen káros hatású lenne. A segítségre, azt hiszem, ha jelentékenyen kisebb mértékben is, mindig szükség lesz, mert a példányoknak kb. felét ingyen szétosztásra szánom. Mondanom sem kell, talán, hogy a segítséget csak a dologi kiadások fedezéséhez kérem, mert magamnak honorárium címén semmit se kívánok. Viszont azt kérem, hogy az esetleges segítés olyan alapból történjék, mely az időnként a bajai egyháznak v.[agy] nekem kiutalandó egyéb segélyekkel nincs összefüggésben, vagyis, hogy a lap segélyezése miatt se az egyház, se magam ne rövidüljünk, mert az minket érintene érzékenyen. — Ha Főtiszteletűséged e tervem helyesli, segélyezni akarja és tudja, akkor az első számot okt.[óber] 31-én jelenteném meg s ehhez a megnyitó cikket Főtiszteletűségedtől már most kérem.[6]

2.Egyházi kölcsönkönyvtár[7] fölállítása a gyülekezeti tagok s főleg a diákság számára (k[örül]belül 120 tanuló van itt) — ezt már csak úgy tudnám megvalósítani, ha Főtiszteletűséged az Iratterjesztéssel s hasonló intézményekkel megküldetné ajándékkép mindazon könyveket, mik e könyvtárba valók lennének. Ettől az intézménytől is, ha meg tud valósulni, sokat várok. Tapasztaltam ugyanis, hogy milyen rendkívül emelte e szorongatott s mindig a maga kicsinységét és szétszórtságát látó gyülekezet önérzetét pl. az, hogy egy tavaly érettségizett diákunk a teológiára ment (első eset a bajai egyház több mint száz éves történetében) — Bárdos Lajos,[8] Pesten van —, karácsonykor és húsvétkor prédikált; szinte mindenkin ez látszott: hát pap is kerül belőlünk? S könnyen meglehet, hogy *minden évben* megy majd diák teológiára. Nos, ezek a diákok *zirci rendi* gimnáziumba járnak, ahol olyan szellemben nevelik őket, melynek ellensúlyozására okvetlenül szükséges a jó ref.[ormátus] irodalom. De a felnőtteknek is szükségük van rá. Ha tehát lehet, ehhez is kérem Főtiszteletűséged segítségét és támogatását. Ez már most aktuális.

A legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. b. Püspöki hiv ir. 1051/1926. Bajai ikt. száma: 28/1926.
Kézírás Bajai Református Egyház fejlécű levélpapíron.

Megjelent Ráday Évkönyv IV–V. 192–193.

[1] A Budapesti Hírlap 1926. IV. 4-i húsvétvasárnapi cikkében „Ravasz László a református egyház időszerű kérdéseiről" címmel cikk jelent meg. Egyik alcíme: Papini református teológiai megvilágításban. Benne a következő megállapítások olvashatók: Papini könyvéről [...] mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy a bevezetőt, amely *egyik legszebb magyar tanulmány*, református lelkész, Fülep Lajos írta. Én a kötetnek ezt a részét értékesebbnek tartom, mint magát a könyvet. Ez a Papini-könyv érdekes jelenség. [...] Ravasz megállapítását idézi a Kálvinista Szemle is (1926. V. 15. 154–155.). „Dr Ravasz László Papini könyvéről" című cikkében.

[2] Tóth István VKM osztálytanácsos, utóbb államtitkár, a protestáns ügyek előadója, a Kálvin-téri egyházközség gondnoka.

[3] E levél mellett található Ravasz László FLnak szóló, 1926. V. 6-án kelt 1051/1926. sz. levelének másolata (ld. 553. sz.). valamit 1926. V. 4-én Klebelsberg Kuno VKM miniszternek szóló levelének másolata, amelyben FL kérését figyelmébe ajánlja, s végül FL Ravasz Lászlónak szóló 1926. V. 10-i levele. Ld. 554.

[4] Református Sion: 1925. XII. 1-én Tahitótfaluban indult havi lap. Főszerkesztője Czeglédy Sándor, Felelős szerkesztője Tildy Zoltán, főmunkatársa Bereczky Albert volt.

[5] A FL-tervezte Bajai Reformátusok Lapja megvalósult, 1–2. kettős száma 1926. karácsonyán, a 3. szám 1927. húsvétkor, a 4. szám pedig pünkösdkor jelent meg. FL Bajáról való távozásakor megszűnt. Példányai FL hagyatékában MTAK Kézirattár Ms 4559/21–23. sz. alatt találhatók. Prospektusa, amelyet FL írt, így hangzik:

Fejléc: Bajai Reformátusok Lapja
Szerkesztőség: Ref. lelkészi hivatal, Baja,
Kiadóhivatal: „Új Élet" R. T. nyomdája, Baja.

K. Atyánkfia!

A közeljövőben *Bajai Reformátusok Lapja* címen hitépítő és egyház-társadalmi újságot indítunk Baján jószándékú és buzgó atyánkfiai közreműködésével. Baján a reformátusok száma aránylag kicsiny; de nem is beszélve arról, hogy a bajai ref. egyháznak századosnál nagyobb múltja van, hogy áldott emlékezetű elődeink nagy áldozatok árán alapították s tartották fönn, kiknek példája minket is munkára és áldozatra kell, hogy indítson – Baja ma végvár, hol *minden* magyarnak fokozott felelősség és kötelesség jut osztályrészül. Ha Isten ezt a kis egyházat annyi veszedelem közt fenntartotta és fölvirágoztatta, bizonyára szándéka van vele ezután is – igyekezzünk hát a megnövekedett felelősségnek és kötelességnek hazánk és egyházunk iránt Isten hívó szavára megfelelni. Mert szent meggyőződésünk szerint, mikor az egyiknek szolgálunk, akkor a másiknak is, s mikor a magyar református egyházat megerősítjük, ugyanakkor a magyar nemzet erejét növeljük, melyre nagyobb szükség van mint valaha. Oly nyilvánvaló igazság ez, hogy nem kell érvelnünk mellette; hiszen mi nem a mellverdesőkhöz fordulunk, kik hangosan kürtölik keresztyénségüket s magyarságukat, de amikor munkáról és áldozatról van szó, vagy egészen láthatatlanná válnak, vagy pedig gáncsoskodással, békétlenség indításával igyekeznek lerontani azt, amit más épít (az ezeréves magyar átok szerencsétlen bélyegesei), – hanem azokhoz fordulunk, akik minden jószándékot, minden munkát és áldozatot megbecsülnek, ha kicsinynek látszik is az, tudván, hogy a hatalmas épületek is kicsiny kövekből s parányi homokszemekből készülnek, tudván, hogy ennek a mi országunknak az élete is, mint Isten országáé „nem beszédben áll, hanem erőben", és tudván, hogy mi is bírjuk az ígéretet: „Ne félj te kicsiny nyáj, mert tetszett a ti Atyátoknak, hogy néktek adja az országot."

Egészen röviden megmondhatjuk tehát, mi a Bajai Reformátusok Lapjának *célja:* Növelni akarja az összetartást a Baja városában élő mintegy 40 km körzetben, 20 faluban és nagyobb pusztán elszórt reformátusok között; közvetíteni fogja hozzájuk az egyetemes egyház vezető embereinek üzenetét; ennek az újságnak hasábjain a lelkész, az egyház elöljárósága és más munkásai lélekben ellátogatnak időről-időre minden hívünkhöz, gyakrabban, mint ahogy személy szerint tehetik; ápolni akarja a békét és egyetértést a többi egyházzal; rendszeresen tájékoztatni fog az egyház életéről, eseményeiről, közli az anyakönyvi adatokat (születés, házasság, halálozás),

kimutatást az adakozásokról; ismertetni fogja a bajai egyház történetét alapítástól mostanig, a benne szerepelt, munka és áldozat terén kitűnt személyiségeket, életüket stb;, rendszeresen ismertetni fogja a Nőegylet s a Vasárnapi iskola működését; munkálkodni fog a hit-élet elmélyítésén és bensőségessé tételén, a Krisztusi szeretet ápolásán s a szeretet-munkák irányításán, hogy könnyebben egymásra találjanak az adakozók és a szűkölködők;

megjelenési ideje: Egyelőre évente négyszer fog megjelenni, 4 oldal terjedelemben számonként. Az évfolyam nem a naptári évhez igazodik, hanem október 31-től megy pünkösdig s az évfolyam négy számának megjelenési ideje: okt. 31., karácsony, húsvét és pünkösd. Az idén az első és második szám együtt fog megjelenni, karácsonykor, ez tehát kettős szám lesz, 8 oldalnyi terjedelemmel.

előfizetési díja: Az előfizetést egész évre, tehát négy számra, a lehető legalacsonyabban állapítottuk meg: összesen *1 pengő*, a postai szállítást beleértve (12.500 K.) Nyilvánvaló, hogy ebből a lapot előteremteni nem lehet s munkánk mellett anyagi áldozatot is hozunk. Mégis ily kevésre szabjuk a díjat, hogy minél többen előfizethessenek rá. Mivel azonban egyrészt így is lesznek olyanok, kik még ennyit sem szánhatnak rá, s másrészt fontosnak tartjuk, hogy a lap *mindenkihez* eljusson, gazdaghoz és szegényhez egyaránt, kérjük, hogy aki csak teheti, küldjön többet s mi ennek fejében *ingyen* adjuk vagy küldjük a lapot azoknak, akiket e célra megjelölnek vagy akikről mi tudjuk, hogy nehezükre esnék az előfizetés. Mind az előfizetéseket, mind az adományokat a lap céljaira közölni fogjuk abban a sorrendben, amint beérkeznek. Ha valaki több példányban óhajtja a lapot, írjon nekünk. A lapot számonként is fogjuk árusítani, egyes szám ára 25 fillér, az első kettős szám ára 50 fillér. A pénz beküldésére chèque-et mellékeltünk, kérjük használják föl.

Hálával fogadjuk, ha valaki előfizetőket gyűjt s egyáltalán előre is megköszönünk minden erkölcsi és anyagi támogatást.

A lap szellemi részét illető megkeresések a szerkesztőséghez intézendők, a többi (előfizetés, szétküldés stb. dolgában) a kiadóhivatalhoz.

Baja, 1926. november 10.

Atyafiságos üdvözlettel
Dr Fülep Lajos
ref. lelkipásztor

A Kálvinista Szemle 1926. XI. 20-i száma (388.) Új református gyülekezeti lap címmel a fenti prospektus alapján ismerteti a Bajai Reformátusok Lapja tervét. Megvalósulása után, az 1926. XII. 25-i száma (431.) a következő ismertetést közli róla: „Új egyházi lapok. Amint már lapunk egyik számában jeleztük, dr Fülep Lajos bajai ref. lelkipásztor szerkesztésében Bajai Reformátusok Lapja címen évnegyedes gyülekezeti lap karácsonyi kettős száma jelent meg 10 oldalon. A lap cikkei közül kiemeljük dr. Ravasz László püspök: „Született néktek Megtartó" című elmélkedését, valamint dr. Kováts J. István theol. igazgató testvéri szózatát a bajai reformátusokhoz. A lap többi cikkei is mind a gyülekezet tagjainak az érdeklődése határán mozognak s egytől-egyig mind fokozza a lap egységes hatását. Bátran mondhatjuk, hogy ilyennek kell lenni egy kimondottan gyülekezeti lapnak, amely nagy egyházi lapjaink mellett olyanokat mondhat el a gyülekezet tagjainak, amelyeket máshol nem olvashatnak. S mint közvetlenül a gyülekezet életére vonatkozó cikkek és hírek, elsősorban a gyülekezet tagjai érdeklik. A lap előfizetési ára egy évfolyamra 1 pengő, megjelenik október 31-én, karácsonykor, húsvétkor és pünkösdkor."

A lap egyházi segélyezéséről ld. 553. és 554. sz.

[6] A cikk: Született néktek Megtartó. A Bajai Reformátusok Lapja számára írta Ravasz László püspök címmel az 1. számban jelent meg (1–2.).

[7] A könyvtár terve megvalósult. A Kálvinista Szemle 1926. XI. 6-i száma (371.) a következőket jelenti:

„Gyülekezeti könyvtár Baján. A déli végek exponált egyházában, melyhez oly sok szórvány tartozik, Baján a gyülekezet lelkésze, dr. Fülep Lajos mozgalmat indított a gyülekezeti tagok s a nagyszámú ifjúság számára kölcsönkönyvtár létesítése érdekében. A könyvtár alapjait az egyházkerületi Iratterjesztéstől a püspök támogatásával kedvezményes áron beszerzett könyvekkel vetették meg, s pénzbeli és könyv-adományokkal növelik. A lapunkban közzétett felhívásra legelőször Főző Jolánka lelkész-árva Pécsről és Ed. Heller zürichi lelkész küldtek könyveket a könyvtárnak, mely azóta, állandóan gyarapszik a bajai hívek adományaiból. Hogy ez a kezdeményezés

milyen eleven szükségletet van hivatva kielégíteni s milyen fontos missziót tölt be a ref. öntudat fölébresztése és megerősítése terén, a könyvigénylők igen nagy száma mutatja."

Ld. még 553. és 554. sz.

[8] Bárdos Lajos (1905–1990) 1925-ben a bajai cisztercita gimnáziumban érettségizett, majd a budapesti ref. teológián tanult. Hatvani, majd sárrétudvari lelkész, utóbb a konventi titkárságon dolgozott, 1956 után Svájcban élt.

553. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1926. V. 6.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

28/1926. számú jelentését örömmel olvastam.[1]

Segélykérését a kívánt módon közvetlenül a 2. ügyosztály elnökéhez megküldöttem.

Az iratterjesztéssel [!] egy provisorikus táblázatot állíttatok össze arról, hogy mely könyveket mekkora kedvezménnyel adhat a gyülekezeti könyvtár számára. Természetes, olyan könyveket, amikért az iratterjesztés [!] maga is fizet a kiadóknak, ingyen nem adhat. De szívesen járok közbe, hogy az egyes kiadó vállalatok vagy személyek ajándékképpen küldjenek egy-egy példányt a kívánt kiadványokból. Könyvárusi forgalomban levő műveim egy-egy példányát én is megküldöm.[2]

A gyülekezeti lap gondolatát is igen helyesnek tartom.[3] Egyidőben beszélgettem a Keresztyén Család[4] valamelyik szerkesztőjével, hogy miképpen lehetne a gyülekezeti lap kiadását megkönnyíteni. Nem tudom ebben a tekintetben mennyire haladt a Keresztyén Család. Talán szíveskedjék velük levelet váltani.

Mind a két vállalatnak anyagi terheit némileg fedezni fogja az az összeg, amit a bajai egyház rendelkezésére bocsátok, ez 100 dollár magyar korona értéke, amiből 60 dollár a lelkész fizetése pótlásául szolgál, 40 dollár pedig missziói munkák költségeire fordítandó.

Kérem erre vonatkozólag nyugtáját beküldeni angol nyelven, 100 dollárról szólóan, megnevezvén benne, hogy az összeget az észak-amerikai presbiteriánus egyház kegyes adományaképpen vettem át.

Szíves üdvözlettel

[Ravasz László]
püspök

Nagytiszteletű dr. Fülep Lajos
ref.[ormátus] lelkész úrnak Baja

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv ir. 1051/1926.
Gépírásos másolat aláírás nélkül. A címzés a szöveg után van.
Bajára írt levél.

[1] Ld. 552. sz.

[2] Ld. 552/7. FL 569. sz. levelében sürgeti az ígért könyvek elküldését. A levél hátlapján Ravasz László kézírásával olvashatók könyveinek címei.

[3] Ld. 552/5.
[4] Keresztyén Család. Vallásos néplap. I. évf. 1. száma Győrben, 1921. I. 16-án jelent meg. Főszerk. Czeglédy Sándor, 1926-tól a VI. évfolyam Tahitótfalun látott napvilágot, főszerkesztője Czeglédy Sándor maradt, felelős szerkesztő Tildy Zoltán volt.

554. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1926. V. 10.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Hálás köszönet az amerikai segélyért,[1] melynek nyugtáját ide mellékelem. Köszönöm továbbá terveim iránt tanúsított szíves jóságát, kilátásba helyezett támogatását, intervencióját, az ígért könyveket.[2]

A lap[3] előállítása körül mindent el akarok követni, hogy minél olcsóbban lehessen megoldani. Az Egyházi Híradóval[4] már érintkezésbe léptem, most – szíves tanácsára – megpróbálom a Ker.[esztyén] Családdal[5] is, de egyik helybeli nyomdával[6] is tárgyalok.

A legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1051/1926. Bajai ikt. sz. 33/1926. Megj.: Ráday-Évkönyv IV–V. 194.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. az 553. sz. levelet.
[2] U.o.
[3] A tervezett Bajai Reformátusok Lapja ld. 552/5.
[4] Egyházi Híradó. Református Egyháztársadalmi és Belmissziói Folyóirat. 1922-ben Budafokon indult havi lap, Demjén István szerkesztésében. 1926-ban Budapestkörnyéki Református Egyházak Egyháztársadalmi és Belmissziói Folyóirata. A Budafoki Református Egyház hivatalos lapja alcímmel jelent meg.
[5] Ld. 553/4.
[6] A bajai Új Élet RT nyomdájáról van szó.

555. KERECSÉNYI ZOLTÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Dab, 1926. V. 25.

Kedves Öcsém!

A segélykérvények hiányzó adatait beírtam és kitöltöttem, 5–5 milliót kérve. Ez természetesen nem irányadó arra, hogy ez összeg meg is szavaztassék, de nem is fontos; mivel úgy is az esperesen áll az összeg mérlegelése, aki csak akkor, a segélyosztó bizottság ülésében láthatom, hogy mekkora summa áll rendelkezésre az egyházmegye részére és mennyi az igénylői száma.

Én is melegen köszönöm a hozzám való kedves figyelemnek számtalan jeleit, ame-

lyekkel ottlétemkor érdemetlenségemet kitüntetni szívesek voltatok. Nagyon jól esik a gyülekezetnek rólam való jó emlékezése: szinte csodálatos, hogy városi emberek előtt, akik annyi egyéni és szellemi kiválóságokkal találkoznak, maradandó hatással lehessen az én igen egyszerű és igénytelen egyéniségem és szereplésem. De csudálatosak az Istennek útjai is. Szinte kedvem ellen vettem át annak idején az árván maradt Baját;[1] most pedig egyik legnagyobb büszkeségem és gyönyörűségem az egyházmegyében, amelynek református népe olyan közel van a szívemhez, hogy úgy érzem, mintha csak haza mennék, mikor megpihenek a tornya árnyékában. Bámuljuk a genit a mikor az iromtalan kőtömegből formál ki valamit, hát az Isten mit tud kiformálni a pásztor és a nyáj szerencsés összetalálkozásával egy gyülekezetben. Az Úr kegyelme legyen továbbra is Veletek.

Tóth Bálintra[2] vonatkozó megjegyzéseidet bizonyos vonatkozásokban meg kell igazítanom. Nem ő volt aki Bajára bekísért, hanem Nyerges Gyula[3] rektor, akinek elintézni való dolga lévén, kért hogy bejöhessen; természetesen szívesen vettem. Nyerges volt az, aki a táskámat is beadta, de azután a dolga után ment nyomban. Tóth Bálint a cséplőgépe eladása ügyében várta az embereit, akik már előtte való napon is fölkeresték; azért nem jött be akkor. Úgy emlékszem azt mondta, hogy ha meg tudnak egyezni, azután mennek be együtt Bajára a jogügylet megkötése céljából. Ha nem tévedek, valami bátmonostori emberek voltak. Tóth Bálinttal az idő rövidsége miatt is keveset beszélgettünk, mivel – kivételesen – korán le is feküdtünk. Ahogy emlékszem annyit kérdeztem, hogy szoktatok-e Ti hozzájuk kimenni Szeremlére, mire azt felelte, hogy püspök látogatása óta[4] nem voltatok. Csupán ennyi vonatkozásban volt szó Rólatok. Az ígért közlést azonban, ha csak módját ejthetjük készséggel várom.

Pesti utadon, gyógykezeltetésedre[5] Isten áldását kérve, szíves tisztelettel és meleg érzésekkel vagyok

szerető bátyád

Kerecsényi
esperes

MTAK Kézirattár Ms 4587/347.
Kézírás, papíron „Solti ref. egyházmegye esperesi hivatala Dab 144/1926" feliratú bélyegző, a 144. sz. kézzel kitöltve.

[1] Baja a trianoni békekötés előtt az Alsóbaranya–Bács-szlavóniai egyházmegyéhez tartozott, 1921 őszén csatolták a solti egyházmegyéhez, miután felszabadult a szerb megszállás alól. Kerecsényi az egyházmegyei jegyzőkönyvekben több ízben hangot adott büszkeségének a baja ref. egyházközségben folyó munkáról szólva. Ld. 689/2.

[2] Tóth Bálint szeremlei ref. lelkész.

[3] Nyerges Gyula szeremlei ref. kántortanító.

[4] Ravasz László 1924. X. 4-én Baján, X. 5-én Szeremlén járt a solti egyházmegyében tett körútja során. Eszerint FL is elkísérte Szeremlére. Ld. még 448/5.

[5] Ld. 542/3., 544/3., 550/5., 557., 558., 559. és 560. sz.

556. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Róma, 1926.] V. 26.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Nagyon köszönöm a levelét és a meghívást.[1] Hogy ilyen sokáig nem írtam, annak az volt az oka, hogy utolsó levelében azt írta Tanár úr, hogy Pestre megy nemsokára s én vártam, hogy megírja pesti címét.

Több mint egy hónapja dolgozom a Vaticanában Michelangelo Sonettjeiről.[2] (Tudvalevőleg a kéziratok egy részét ott őrzik). Az 1897-es kritikai kiadás[3] ugyanis megbízhatatlannak bizonyult az összehasonlításkor s így kénytelen voltam (s vagyok) ezt a philológiai munkát újracsinálni. (Remélem nemsokára befejezem.) Nagyobb öröm ennél a kevéssé szellemi munkánál az, hogy e kéziratokon egy sorozat ösmeretlen Michelangelo-rajz van (közöttük egy pár pompás).[4] Ezeket publikálni szeretném (az engedélyt a könyvtár-vezetőség már megadta). S amíg ezt a munkát be nem fejeztem, addig nem mehetek el innét. (A Vaticanát július 15-én zárják.)

Még nem tudom biztosan, hogy azután elutazhatom-e Bajára,[5] mert szeptemberben okvetlenül Firenzében kell lennem, hogy az Archivio Buonarotti [!] kéziratanyagát hasonlókép átvegyem.[6] Így csak augusztusban volnék szabad, s nem tudom, hogy az megfelelne-e Önöknek? S hogy ily rövid időre elhagyjam-e Olaszországot?

A másik lehetőség a *jövő karácsony* volna, Akkor ugyanis amúgy is meglátogatnám Édes-Atyámat és akkor – ha nem zavarnám – nagyon szeretnék lemenni Bajára is.

Amint látja, még magam sem vagyok egészen tisztában a tervekkel a jövőt illetőleg; csak azt tudom, hogy a megkezdett munkát be kell fejezni itt. – Úgy érzem, nagyon „elmaradtam", s be kell pótolni a mulasztottakat, – s bevallom, szégyenleném így „üres kezekkel" a Tanár úr szemei elé kerülni. Mert bizony eddig *csak* előmunkálatokat végeztem s az *igazi* kérdésekig még nem jutottam el. Hiszen tudom, hogy csak ezeken a munkákon *keresztül* szabad s lehet elhatolni oda, ahol az igazi szellemi problémák kezdődnek, hogy szóval *nélkülözhetetlenek,* mert üres fecsegés volna a szigorúan megalapozott bázis nélkül történetet csinálni – s mégis azt *érzem* mindig, hogy mindez „útban van" s várom már nagyon a napot, amikor más felett is szabad majd gondolkozni, mint szöveg-kritikai, kronologiai s egyéb hasonló kérdések felett. – S ezért is jobb volna, ha akkor jöhetnék Tanár úrhoz, amikor mindez már megettem lesz.

A kívánt Riegl-könyvek közül sajnos csak a Baldinuccit[7] juttathatom majd el Tanár úrhoz; a „Spätrömische Kunstindustrie"[8] tudvalevőleg nem kapható s nekem sincs meg, mert annakidején oly kevés példányban jelent meg hogy azonnal elfogyott. (Pesten megvan az Egyetem művészettörténeti szemináriumának; ha jól emlékezem a Szépművészeti könyvtárának azonban nem volt meg). – A „Holländisches Gruppenporträt"[9] ugyan megvan, de hogy a 10 könyvesláda közül melyiknek a fenekén van, azt most nem tudom megmondani s még azt sem, hogy hol vannak őrizetben azok a könyvesládák. (Nagyon siettem amikor Bécsből elutaztam). A „Holl.[ändisches Gruppenporträt" amely a „Jahrbuchban" jelent meg, természetesen megvan a Szépművészetinek és az Egyetemi könyvtárnak Budapesten (csak ennek a kettő-

nek). Igazán sajnálom, hogy nem tudok segíteni Tanár úrnak ebben a dologban. (T.i. a könyvesládákba minden rendszer nélkül csomagoltam el a dolgaimat; azután leszögezték őket. Teljesen kizártnak tartom, hogy valamelyik láda tetején feküdne a „Gruppenporträt", mert nagy-formátumú s azokat a fenékre raktam.)

Hogy a betegségéből még mindig nem gyógyult fel, az nagyon bánt. Remélhetőleg a nyári evezés jót fog tenni. És ha szabad, én is kérem Tanár urat, hogy értesítsen egészségi állapotáról. Ha valami olasz könyvre volna szüksége, kérem azt is megírni.

Mégegyszer köszönöm levelét

igaz szeretettel tanítványa

Tolnai Károly

Adja át kérem Feleségének is szívből jövő üdvözleteimet.
A kis Gillinek[10] is, ha ott van Baján. –

A hely és évszám a tartalom alapján datálva: FL Pestre készül, beteg; Tolnai utóbb 570. sz. levelében mentegetőzik karácsonyra tervezett látogatásának elmaradása miatt.
MTAK Kézirattár Ms 4590/28.
Kézírás
Bajára írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.

[2] A Michelangelo-szonettek kéziratáról ld. az 533/7. jegyzetben közölt idézetet.

[3] Die Dichtungen des Michelangelo Buonarroti. Herausgegeben und mit kritischem Apparate versehen von Dr. Carl Frey. Berlin, 1897.

[4] Tolnai utóbb a következőképpen nyilatkozott erről: „...amikor a vatikáni könyvtárban kezdtem kutatni a tanulmányaim érdekében, kezembe került a Codex Vaticanus 3211 Michelangelo költeményeinek az autográfiáival. És minthogy a papír akkoriban nagyon drága volt, Michelangelo felhasznált minden papírszeletet, hogy skicceket, rajzokat csináljon rájuk.

Ez a Codex Vaticanus 3211 tele volt még ismeretlen Michelangelo-rajzokkal, eredeti rajzokkal, amelyek nagyrészt a legnagyobb műveivel állottak kapcsolatban. Voltak benne skiccek az Utolsó Ítélethez, voltak a Biblioteca Laurenzianához, egy késői feszülethez és a Szt. Péter-bazilika legkorábbi alaprajzához is. Nyilvánvaló volt, hogy mielőtt hozzáfoghatok a tanulmányomhoz, előbb ezt az anyagot fel kell dolgoznom." (A század nagy tanúi. 250–215.) – A rajzok publikálása: Die Handzeichnungen Michelangelos im Codex Vaticanus. = Repertorium für Kunstwissenschaft. Bd. 48. 1927. 157–205. – Eine Sklavenskizze Michelangelos. = Münchener Jährbuch der Bildenden Kunst, NFV. 1928. 70–84. – Die Handzeichnungen Michelangelos im Archivio Buonarroti. = Münchener Jahrbuch der Bildenden Kunst NFV 1928. 377–476. Ld. még 531/1., 533/7. és 564/4.

[5] Tolnai ezidőben nem járt Baján. Ld. 543., 564. és 570. sz.

[6] Tolnai firenzei kutatásairól ld. a 4. jegyzetet.

[7] Baldinucci, Filippo (1624–1696) művészeti író. Notizie de' professori del disegno di Cimabue in qua. 1–6. köt. Firenze, 1681–1726. megjelent művét német fordításban Riegl adta ki kommentárokkal ellátva, Wien, 1912.

[8] Riegl, Alois (1858–1905) osztrák művészettörténész műve: Die spätrömische Kunstindustrie nach den Funden in Österreich–Ungarn. 1–2. köt. Wien, 1902.

[9] Riegl, Alois: Das holländische Gruppenporträt. Wien, 1902. = Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses. Vol. 23. Part 1. 71–278.

[10] Fülep Gizella (szül. 1913.) FL bátyjának, Fülep Jenőnek a leánya.

557. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Baja, 1926. V. 17–23. között.]

Kedves Barátom,

kénytelen vagyok Magához fordulni s inkommodálni. Most kaptam éppen ipamtól[1] express levelet, hogy napam annyira beteg, hogy nem lehet magára hagyni s így ipam nem tud eljárni abban a dologban, melyre kértem. Erről van szó: jövő héten, 27. v.[agy] 28.-án Pestre megyek, kb. 8–10 napra,[2] hogy a klinikán alaposan megvizsgáljanak ama famozus ödéma[3] miatt, melyről tud s mely azóta többször kiújult, [áthúzva legutóbb] most is ép múló félen van. Pesten létemre több terv van; ipamékhoz nem szállhatok, az említett ok miatt; itteni orvosom mindenáron azt akarja, hogy benn lakjam a klinikán; nekem ehhez van legkevesebb kedvem;[4] arra gondoltam, hogy vagy a Pannoniába, vagy a Vadászkürtbe szállnék, amelyik olcsóbb volna; a Pannoniában persze csak *udvari szobába* mennék, mert az utca nagyon zajos; megkértem ipamat, hogy tudakolja meg az árakat, de ő most el se mozdul hazulról s nem tehet semmit.

Így hát kénytelen vagyok magát megkérni erre: jövetelem napját s óráját, mikor már biztosan tudom, megírom vagy táviratozom, s arra kérem, ha nincs nagyon terhére, *várjon meg a vasúton* s ott adjon tanácsot, hova szálljak. Ipam levelében valami Anker-penziót ajánl, az Anker palotában, mely állítólag jó és olcsó, nem ismerem, de penzióba se szívesen megyek. Nekem *legjobban kéznél lenne a Pannonia,* mert két klinikára kell majd járnom, a belgyógyászatira és fogászatira (Mária u.[tca]). Glücköt[5] nem ismerem, de talán ad így is valami jobb szobát, nem nagyon drágán.

Bocsásson meg, hogy ismét igénybe veszem barátságát – de ha akadályozva van, vagy terhes, akkor ne fáradjon.

A viszontlátásig szeretettel

Fülep

A tartalom alapján datálva: FL 1926-ban szorult klinikai kezelésre, a V. 27. előtti hét V. 17–23-ra esett.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 37. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 116–117.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos ref. lelkész Baja.

[1] Gábor Béla, FLné apja.
[2] FL csaknem egy hónapot töltött Pesten. Ld. 560. sz.
[3] Ld. 542/2.
[4] FL végül kénytelen volt bemenni a klinikára.
[5] Talán Glück Frigyesre, a Pannonia szálló tulajdonosára utal.

558. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Bp. 1926. VI. 24. előtt]

Kedves Barátom,

bementem az I. sz.[ámú] belgy.[ógyászati] klinikára (Bálint)[1] nem lehet másként. Ott leszek 2–3 napig. Onnan valószínűleg a Bethesda kórházba[2] megyek. Egyelőre ne törődjön velem. Mikor majd lehet, jelentkezem.

Szeretettel

Fülep

A tartalom alapján datálva: FL 560. sz., VI. 24-i levelét már a klinikáról hazatérve írta Kárpáti Aurélnak.
OSzK kézirattár Fond 254/174. 38. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 118.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak H.

[1] Ld. 542/3.
[2] A ref. egyház kórháza a Hermina úton.

559. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Bp. 1926. VI. 24. előtt]

[Kedves] Barátom –

hát alaposan [...]k a klinikán. Sajnálnám, [...] messze kivergődne, de ha nincs jobb és okosabb dolga s eljön, nagyon örülök neki, – akár d.e. 10-től, vagy d.u. 3, 1/2 4 tájban; hétfőn s szerdán ezen időkben itthon leszek, kedden, ha jó az idő, valaki elvisz kirándulni délután. Látogatási idő egyébként egész nap van nálam, este 8-ig. (Ludoviceum u. 2/b. I. oszt.[ály] belgy.[ógyászati] klinika, XIII. sz.[ámú] kapu, I. em.[elet] VI. betegszoba.

Szeretettel öleli

Fülep

A tartalom alapján datálva: ld. 558. sz.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 39. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 119.
Kézírás postai levelezőlapon, a szöveg a bélyeg levágása miatt megcsonkult.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.

560. FÜLEP LAJOS – KÁRPÁTI AURÉLNAK

Baja, [1926]. VI. 24.

Kedves Barátom!

Búcsúzatlanul jöttem el, mert az utolsó napokban még a fogászati dolgokat kellett befejezni s délutánra estek, mert d.[él]e.[lőtt] valami fog-kongresszus volt éppen.

Magának s Szántónak[1] úgy emlékszem szombaton kellett volna hozzám jönnie a

megbeszélés szerint, de akkor délutánra magához rendelt a fogász. Én előző nap este felé telefonáltam maguknak a szerkesztőségbe s mivel egyikük se volt ott, üzenetet hagytam — nagyon a lelkükre kötve! —, hogy másnap ne jöjjenek ki hozzám, mert nem leszek otthon; persze az üzenetet nem adták át, Szántó kint is járt, írt nekem pár sort — Magáról nem tudom, volt-e kint.

Mióta itthon vagyok, kezdem összeszedni magam, nagy étvággyal eszem, különösen ha az idő megengedi, hogy evezzek s fürödjek.

Remélem, most már majd jobb idők jönnek s most már valóra váltja Maga is tervét s lehajókázik mielőbb Bajára.[2] A kis vendégszoba mindenkor készen várja. Csak értesítsen 1—2 nappal előbb.

A viszontlátásig melegen üdvözli

Fülep

OSzK Kézirattár Levelestár. FL – Kárpáti Aurélnak 3. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Kárpáti Aurél és Szántó Rezső a Pesti Napló szerkesztőségének tagja volt
[2] Ld. 550/6.

561. ELEK ARTÚR – FÜLEP LAJOSNAK

Róma, 1926. VII. 1.

Kedves Barátom,

hat firenzei nap után negyedik napja, hogy itt vagyok. Szebb ez a város, mint valaha. Mintha nőne a jómódja is — két év óta is előkelőbb lett. Jó lenne ittfeledkezni. De holnapután indulok Nápolyba.

Az egészségéről nem tudok semmit, amióta Pestről hazament. Vajjon javult-e?

Mind a kettejüket baráti szeretettel üdvözlöm

Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/60.
Kézírás Raffaello Il Ritorno di Venere Roma Villa Farnesina feliratú képeslepon.
Címzés: Főtisztelendő dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja (Ungheria) Petőfi Sándor-utca

562. ELEK ARTÚR – FÜLEP LAJOSNAK

Sorrento, 1926. VII. 12.

Kedves Barátom,

Közeledem utam eleje [!][1] felé. Itt váratlanul rossz időbe kerültem. Szakad az eső, és nem kezdhetem meg a kirándulásokat, pedig ide azokért jön az ember. Termé-

szeti szépség dolgában különben annyit láttam, hogy sokkal többet már el sem igen bírnék.

Nem tudok semmit az állapotáról. Boldog volnék, ha hazaérve jó híreket kapnék róluk. Mind a kettejüket meleg baráti érzéssel üdvözli

Elek Artúr

MTAK Kézirattár Ms 4586/61.
Kézírás Sorrento. Panorama da Seiano feliratú képeslapon.
Címzés: Főtisztelendő dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja (Ungheria) Petőfi Sándor-u.

[1] Elek nyilvánvalóan „utam végé"-t akart írni.

563. KÁRPÁTI AURÉL – FÜLEP LAJOSNAK

E.[sztergom,] 1926. VIII. 6.

Feleségemmel együtt sok szíves köszöntést küldünk Esztergomból Bajára –

Kárpáti Aurél
Kárpátiné

MTAK Kézirattár Ms 4587/339.
Kézírás Esztergom feliratú képeslapon.
Címzés: Nagyságos Fülep Lajos író úrnak Baja Petőfi-ucca

564. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Róma, 1926.] VIII. 15.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Végre-valahára befejeztem a cikket.[1] Sajnos ilyen sokáig húzódott el (külső és belső okokból). – Most már túl késő Baja szempontjából. Azért megkérném még-egyszer Tanár urat, hogy ha nem zavarnám Önöket, decembertájt (karácsony előtt vagy után – mert tudom, hogy az ünnepekre csakis alkalmatlan volna) engedje meg, hogy akkor meglátogathassam. –[2]

Remélem azóta egészségileg teljesen rendbejött és a Mystikus-kötet nyomdában van már. –[3]

Nehány nap múlva Sienába, onnan pedig Firenzébe megyek, folytatni az Archivio Buonarrotiban a megkezdett munkát. –[4] Július 15.-e óta itt (a Bibl.[ioteca] V.[ittorio] Emanuele[5] kivételével) minden zárva van, az ösmerősök is elutaztak. De így egyedül jobban ment a munka.

Nagyon röstellem, hogy le kellett mondanom ezidén és teljesen megérteném, ha Tanár úr most már nem látná többé szívesen lejövetelemet,. De úgy érzem, ha most félbeszakítanám ezt a munkát (amely kevés örömmel jár, mert teljesen philo-

logiai) akkor talán soha sem folytatom. Pedig addig a műtörténeti részbe belefogni nem lehet. –

Adja át kérem k.[edves] Feleségének is meleg üdvözleteimet és Tőle is bocsánatot kérek.

Igaz szeretettel tanítványa

Tolnai Károly

Hely és év a tartalom alapján: Tolnai ezután ment Firenzébe. Ld. 567. sz.
MTAK Kézirattár Ms 4590/29.
Kézírás.
Bajára írt levél.

[1] A Handzeichnungen Michelangelos... c. cikkre utal. Ld. 556/4.
[2] A látogatásra ekkor nem került sor. Ld. 543/6.
[3] Ld. 368/8.
[4] Tolnai erről a következőket mondta el: „Miután a Vaticanában végeztem, a firenzei Biblioteca Laurenzianában őrzött Archivio Buonarrotiban dolgoztam. Ezek voltak talán itáliai életem legszebb napjai. Az Archivio Buonarroti kódexeiben is voltak Michelangelo-rajzok. Amikor elfáradtam, kimentem a kerengőre elszívni egy cigarettát, közben a Dóm kupoláját élvezhettem, mert szemben van. Megint egy egész csomó nagyon fontos ismeretlen Michelangelo-rajzot találtam (67-et), és természetes, hogy ki kellett velük egészíteni a vatikáni cikkemet. Ezek a rajzok összefüggtek a fiatal- és férfikor főműveivel. Kis rajzok, de nagy a jelentőségük. Például csak egyet említek: a Medici-kápolna legkorábbi alaprajzát Michelangelótól ott találtam meg." (A század nagy tanúi. 250–251.) Ld. még 531/1., 533/7., 556/4.
[5] 1876-ban jezsuita könyvtárakból létrehozott római könyvtár; a firenzei Biblioteca Nazionale-val együtt Olaszország nemzeti könyvtára.

565. KÉLER TASZILÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1926. IX. 7.

Kedves Lajos!

Már tavaly küldött kedves soraid[1] alapján tervbevettem, hogy lerándulok egyszer Bajára, de eddigi helyhezkötöttségem miatt – tanári állásomból kifolyólag – az arra alkalmas időszakban nem tudtam hozzá időt szakítani. Közben titokban azt is reméltem, hogy – ha más nem is – valami véletlen kényszerűség csak felhoz valamikor Téged is Pestre.

Igazán nagyon jól esnék közös emlékeinkből egyet-mást felelevéníteni. Nemcsak mert minden visszaemlékezésnek megvan a maga csodás, derűs varázsa, de mert gyerekkorom emlékeiből talán a Hozzád fűzött barátságot kell legértékesebbnek tartanom, mert a legmaradandóbb, mondhatnám sorsdöntő volt számomra. Bár erről sohasem tettem említést Előtted, úgy látszik azért Te is sejtetted ezt, csak így tudom magamnak megmagyarázni hogy annyi év múltával, útjaink minden különbözőségének dacára még ma is érdeklődéssel fordulsz felém.

Ámbár, ha különböző utakon is, úgy érzem, mindketten egy cél felé törekedtünk

és kevesen lesznek barátaid közül, kik oly mélységesen át tudják érezni és meg tudják érteni azt a nemes resignatiot amit számodra jelenlegi hivatásod jelent.

Hogy magamról is mondjak valamit: ha kisebb stílusban is, én is az ambiciózusok göröngyös útjait jártam. Végül a zenében véltem leginkább megközelíteni az életnek ama rejtett lényegét, mely valamely formájában — úgy hiszem — minden értékesebb embernek megnyilatkozik. A művész — ahogy én magamnak elképzelem szinte azonos hivatású a jó pappal. A sorsuk is hasonló — azt hiszem. A nagy tömeg gondolataikat igazán megérteni nem képes, de néha valahogy megsejti, megérzi őket és valahogy kialakul a lelki közösség, mely mindkettőjük életfeltétele. És végül valahogy ők is rájönnek, hogy hiszen mindabból, amit mondani akarunk úgyis csak ez a sejtelem és megérzés az igazán igaz.

De nem untatlak tovább teoretikus fejtegetésekkel, melyek csak arra lehetnek jók, hogy írói készségemnek abszolút hiányát bizonyítják, lévén én azon emberek közül való, kik még a levélírásra is csak végszükség esetén határozzák el magukat.

Így a jelen esetben is két nagy kéréssel fordulok Hozzád, melyek közül az első különöskép fontos reám nézve.

Tudtommal Bátyád,[2] kit sajnos nem is volt alkalmam személyesen megismerni, Indiában él — ha jól tudom Bombayban. Tekintve, hogy én e télen egy hosszabb keleti tournée-ra indulok, mely Indián át vezet, rendkívül fontos volna számomra, ha kapcsolatba tudnék Vele jutni.

Első kérésem tehát az volna, hogy, ha lehetséges, közvetítsd ezt a kapcsolatot és ajánlj be nála megfelelően. Nem tudom hogy tartod majd alkalmasabbnak, hogy az ajánló levelet egyenesen az ő címére küldöd-e avagy ide küldöd hozzám. Arról lesz szó, hogy meg szeretném kérni, hogy az ottani zenei viszonyokról informáljon. Természetesen a pontos címét is légy szíves velem mielőbb közölni, továbbá esetleg egy kis tájékoztatást arról, hogy mi is az ő szerepköre Bombayban?

A második kérésem azzal függ össze, hogy az említett világkörüli tournéemat Bajával óhajtanám kiegészíteni.[3] Erre vonatkozólag arra kérnélek, hogy az ottani koncertrendező céggel irass nekem egy kimerítő levelet, mely mindazon adatokat, feltételeket és tudnivalókat tartalmazná, melyek az ügyben fontossággal bírnak, így elsősorban:

1. A költségek részletezve
2. Milyen a zongora, amely rendelkezésre áll
3. Melyik a legcélszerűbb terem; férőhely, szokásos jegyárak
4. Milyen nap a legalkalmasabb a rendezésre (ünnep vagy szombat?)
5. Számítható-e megfelelő érdeklődés stb.

A hangverseny időpontját általában október közepe táján gondolnám, a programmot értékes, de azért könnyen emészthető számokból állítanám össze.

De már sietek levelemet befejezni. Bocsáss meg, hogy drága idődet személyes ügyeimmel ennyire igénybe veszem és oly szerénytelenül visszaélek irántam tanúsított jóindulatoddal, de az első esetben egy rám nézve nagyon fontos ügyről van szó, a bajai koncert viszont azért nagyon vonzó rám nézve, mert alkalmat adna, hogy Előt-

ted végre mint zongoraművész is bemutatkozhassak és Veled néhány órát együtt töltsek.

Előre is köszönve fáradásodat szívből üdvözöl igaz baráti szeretettel

Tasziló

B[uda]pest II. ker. Tudor u. 5 c.

MTAK Kézirattár Ms 4587/341.
Kézírás.
Címzés: Nagys. Dr. Fülep Lajos ev. református lelkész úrnak Baja
Feladó: Kéler Tasziló zongoraművész II. ker. Tudor u. 5 c.

Kéler Tasziló a nagybecskereki gimnáziumban 4 évvel FL alatt járt, tehát 1888–1889 körül születhetett. Egy Kéler Béla nevű fiú (Tasziló bátyja?) FL osztálytársa volt. A budapesti Zeneakadémia irattárában nem szerepel neve a növendékek között, magyar muzsikusokról szóló lexikális művekben sem sikerült adatait megtalálnom. Manojlovics Tódor FL-nak írt 1962. IX. 16-i levelében (MTAK Kézirattár Ms 4588/302.) arról ír, hogy 1911 tavaszán Kéler Taszilóval együtt meglátogatták FL-t Firenzében, a Piazza Donatellon, amikor nagybecskereki ügyvéd barátjuk, Gyenes Viktor is ott volt. „És mindkettőnek, Taszinak is meg Viktornak is milyen tragikus vége volt!" – FL 1962. X. 5-én kelt válaszában írja: „Kéler Taszíról semmit se tudok – úgy emlékszem, a háború alatt vagy után még járt nálam, aztán nyoma veszett, csak abból gondoltam, hogy nem él, hogy nem jelentkezett nálam, nagyon ragaszkodott hozzám, még gyerekként quasi tanítványom volt, valóban csak a halál gátolhatta benne, hogy ne keressen meg, akárhol vagyok. Mi történt vele?" (Zrenjanin [Nagybecskerek] Levéltár).

[1] A levél nem ismeretes.
[2] Fülep Jenő (ld. 425/4.) 1925-ig élt – megszakítással – Indiában, 1925-ben hazatért.
[3] A bajai lapokban sem ekkor sem a következő években nincs említés Kéler Tasziló koncertjéről.

566. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Baja, 1926.] IX. 10.

[Kedves] Barátom!

Bálint Jenő[1] valami Magy.[ar Művészeti] Könyvtár[2] számára akarja a „Művészet és [világnéz]etet",[3] mi az Ars Unában jelent meg – azt írja, hogy Maga is csinál egy füzetet a vállalatnak. Én mindenek előtt a honorárium-kérdést akarom elintézni, írtam is neki ma ez irányban – kérem, legyen olyan jó, tájékoztasson, mit fizetnek ott, mert nem akarok ismét dupe lenni, vagy adjon tanácsot, mit kérjek, mert én nem tudom a mostani árakat.

Mikor jön?

Szeretettel üdvözli

Fülep

A hely és év postabélyegzőről.
OSzK kézirattár Fond 253/174. 40. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 120.
Kézírás postai levelezőlapon a kiegészítések a bélyeg levágása miatt megcsonkult szöveg rekonstrukciója.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.

Feladó: Dr Fülep Lajos Baja.

[1] Bálint Jenő (1889–1945?) művészeti író, kritikus. A 20-as évek elején a Helikon műkereskedelmi RT, majd az Alkotás Művészház művészeti vezetője, 1927-ben a Magyar Művészeti Könyvtár c. sorozat szerkesztője.

[2] Az Amicus kiadó sorozata, 1927-ben megjelent kötetei: Ybl Ervin: Donatello., Szentiványi Gyula: Barabás Miklós művészete., Réti István: Hollósy Simon., Bálint Jenő: Vaszary János művészete., Rabinovszky Márius: Daumier és Vámos Ferenc: Lechner Ödön. Théophile Gautier: Zichy. Sem Elek műve, sem FL tanulmánya nem jelent meg a sorozatban.

[3] Ld. 484/2.

567. MANNHEIM KÁROLY ÉS TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Firenze, 1926. IX. 18.
(egyébként Heidelberg, Landfriedstr. 6.)

A régi vasárnapok[1] jegyében sok szeretettel üdvözli annak két töredéke:

Mannheim Károly
Tolnai Károly

MTAK Kézirattár Ms 4588/294.
Mannheim Károly kézírása Firenze Cappelle Medicee Giuliano de'Medici feliratú képeslapon, Tolnai Károly aláírásával.
Címzés: (Tolnai Károly írása:) Dr Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja (Bács-Bodrog megye.) Ungheria

[1] Ld. 415/7.

568. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

[Baja, 1926.] X. 15.

Kedves Barátom,

vendégeink már nincsenek, az idő gyönyörű – mikor jön?[1]

Ha ünnephez köti, nov.[ember] 1-ig aligha van; de az dupla ünnep, mert Mindszent hétfőre esik. Ez tehát nagyon alkalmas volna – de tart-e addig a jó idő? Ez a bökkenő! Ezért hát, ha addig szerét ejtheti, jöjjön mielőbb – ha nem lehet, legkésőbb mindszentkor, *de minél* több napra.

Mindketten szeretettel üdvözöljük

arrivederci

Lodovico

A hely és év: postabélyegző.
OSzK kézirattár Fond 253/174. 41. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 121.
Kézírás postai levelezőlapon.

Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: dr Fülep Lajos, Baja

[1] Elek Artúr ezután sem járt Baján.

569. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1926. XI. 27.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Mikor bejelentettem a Bajai Reformátusok Lapja tervét[1] és segítségét kértem hozzá, jeleztem, hogy az első szám első cikkét Főtiszteletűségedtől kérem.[2] Mivel a lap szedését kezdjük (kis vidéki nyomda,[3] mely csak apránként tudja végezni), megismétlem kérésem. Ismerve elfoglaltságát, tudom, milyen nagy dolgot kívánok – de az olyan „nehéz" gyülekezetben, mint a mienk, évente szükség volna Főtiszteletűséged jelenlétére s mivel ez lehetetlen, legalább nyomtatásban szóljon híveinkhez. Nagyon hasznos és áldásos lesz mind az ő szempontjukból, mind a lap tekintélyének és súlyának emelése szempontjából. Főtiszteletűséged ismeri a gyülekezetünket, tudja, mire van szükségünk – s ha a ciceroi „nem értem rá röviden írni" kényszerhelyzetébe kerül, annak bizony mindnyájan örülni fogunk. Külön kegyként kérem a cikk 10-ikéig megküldését – ha lehet.

Egyúttal emlékezetében idézem Főtiszteletűséged azon ígéretét mellyel könyvárusi forgalomban lévő könyveinek könyvtárunk számára való szíves megküldését helyezte kilátásba.[4] *Nagyon nélkülözzük őket,* mindenki keresi.

A legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1. c. Elnöki iratok, 10. doboz V/II–62.
Eredeti iktatószáma: 1431–1926.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 552/5.
[2] Ld. 552/6.
[3] Az Új Élet RT nyomdája.
[4] Ld. 553/3. – A levél hátlapján Ravasz László kézírásával:
Emberélet
Látások
Gondolatok
Hazafelé
Két beszéd
Százados énekek
Az ígért kötetek: Az emberélet útjának felén. Beszédek, cikkek, előadások. (Kolozsvár) 1924. 2. kiad. 1925. – Látások könyve. Beszédek, elmélkedések. Kolozsvár, 1917. 2. kiad. Bp. 1924. – Gondolatok. 1–2. kiad. Bp. 1922. 3. kiad. 1925. – Hazafelé. Elmélkedések és imádságok nők számára. Bp. 1925. – Két beszéd. Tisza István és a magyar tragédia. Műalkotás és műélvezet. Bp. 1924. – Százados énekek. Madách Imre pesszimizmusa. Jókai Mór lelke. Bp. 1925.

570. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Bécs, 1926.] XII. 30.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Bocsásson meg, hogy levelére[1] csak most válaszolok. Nem magyarázgatás okából – mert hosszú hallgatásom mindenkép mulasztás –, hanem csak „enyhítő körülmény" gyanánt említem meg, hogy mi volt az ok. – Levele vétele után azonnal vonatra ültem s felutaztam Besztercebányára (ill. Radványra), ahol beteglátogatóban voltam barátomnál (Glieman Aninál). – Úgyszólván *minden* időt mellette töltöttem, s így történhetett meg, hogy levelére nem válaszoltam. – (A majdnem kétheti radványi tartózkodás ideje alatt állapota kicsikét javult, de a teljes felépüléshez még legalábbis két-három hétre lesz szükség).

Most csak pár napig maradok Bécsben, azután visszamegyek Romába. – Kérem Tanár urat, ne nehezteljen reám, ha most próbáltam meglátogatni; de mivel megtettem ezt a nagy utazást Rómától Bécsig, kísértésbe estem (noha tudtam, hogy alkalmatlan időpont) Baja „közelsége" miatt. – Hosszabb ideig amúgy sem maradhattam volna, mert a radványi út kötelességszámba ment. –

Talán megírtam már, hogy – (csoda számba menő szerencsével) – bejuthattam az Archivio Buonarroti-ba és a *sonettekre* vonatkozó kéziratokat mind átnézhettem.[2] (A kiadatlan Michelangelohoz intézett leveleket természetesen nem). – Ugyancsak láthattam az arezzóiakat: evvel az Olaszországban őrzött autographákat mind láthattam. – Nem ismerem a kéziratok azon részét, amelyet 1860 körül szerzett meg a British Museum. – Emiatt (és a rajzok újbóli áttanulmányozása miatt) kénytelen leszek tavasszal Franciaországon keresztül Angliába utazni. – Hogy mennyi ideig kell majd ott maradnom, azt természetesen még nem tudom magam sem. – De már most meg kell kérnem Tanár urat, hogy ne haragudjon, ha Bajára való eljövetelem időpontját nem fogom tudni pontosan meghatározni előre. – Minderről bővebben írhatok majd Angliából. –

Firenzében találkoztam Mannheim tanár úrral (végre *kinevezték* magántanárrá Heidelbergben).[3] Nagyon jó volt vele lenni. – Hívott, hogy jöjjek én is Heidelbergbe, amihez nagy kedvem volna; (természetesen csak e munka befejezése után lehetne erről szó). –

Egyelőre több időt veszítettem el, mint amennyit dolgoztam s emiatt *n a g y o n* rossz a lelkiismeretem. – Roma levegője „viszi" az embert; szinte állandóan „nincs magánál". Ez kétségkívül nagy dolog, felejthetetlen – *de* egyben nyugtalanító annak a számára, aki úgy érzi, hogy *kötelességei* is vannak. *Élni* talán sehol sem lehetne szebben (vagyis gazdagabban és mélyebben) – de *dolgozni...? Ezért* örültem meg a Mannheim tanár úr hívásának, – nem mintha azt hinném, hogy Heidelberg Rómával felér. –

Nagyon érdekelne, hogy a *„Mystikusok"* kötete megjelent-e már s hogy hogy megy Tanár úr további munkája? főleg a Dante. –[4] Remélem egészsége egészen rendbe jött. Ha nem volna túl nagy szerénytelenség, megkérném, hogy alkalomadtán írjon nekem Romába. –

K.[edves] Feleségének adja át kérem legmelegebb üdvözleteimet (a *Condivi*[5] olasz kiadását hiába kerestem, nem volt kapható; de nem felejtkeztem meg s ha valahol ráakadok, elküldöm neki) s neki is, Tanár úrnak is boldog új esztendőt kíván szeretettel a

Tolnai

N.[ota]B.[ene] Édes-Atyám sokszor üdvözli Önöket. — Riegl: Baldinucciját[6] itt nem lehet megtalálni; de ha visszajövök Romába szerzek egy példányt. — Bocsánat a késésért. —

A hely és év a tartalom alapján: a Mannheim Károllyal való firenzei találkozás után, ld. 567. sz.
MTAK Kézirattár Ms 4590/30.
Kézírás
Bajára írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn, FL nyilvánvalóan arról írt benne, hogy Tolnai karácsonyi látogatása nem alkalmas.
[2] Ld. 556/2–3.
[3] Mannheim magántanári előadása később átdolgozott formában Das konservative Denken. Soziologische Beiträge zum Wesen des politisch-historischen Denkens in Deutschland címmel megjelent, (Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik. 1927. Bd. 57. 68–142., 470–495. (Gábor Éva közlése.)
[4] Ld. 368/8.
[5] Condivi, Ascenio: Vita di Michelangelo Buonarroti. Olaszul 1553-ban, 1746-ban és 1823-ban jelent csak meg, majd Firenzében 1927-ben és Milánóban 1928-ban. FL könyvtárában halálakor az 1927-es firenzei kiadás volt meg.
[6] Ld. 556/7.

571. FÜLEP LAJOS – KÁRPÁTI AURÉLNAK

[Baja, 1927. I. 10.]

Kedves Barátom,

hosszú levelének[1] igen megörültem. De sajnálom, hogy Maga, akinek mindennap annyit kell írnia, még ilyen extra-robotot is magára vett.

Mellékelten küldök egy pár soros kis recenziót,[2] mit kérem, helyezzen el a P.[esti] N.[apló]-ban csak így, minden megjelölés nélkül — hiszen semmiség. Tudom, a szabály, hogy csak olyanról szokás recenziót közölni, amit beküldenek, de ami késik, nem múlik — én magam fogom a „bírálati tiszteletpéldányt" a jövő héten elküldeni, t.i. akkor szándékozom egy doboz cserépedényt küldeni s majd ezt a kis könyvet is hozzá pakoltatom. Így legalább nem kell kétszer dolgozni vele.

Amit küldök, nem nagy dolog lesz, de *jó:* olyan vőfélykancsó, amilyeneket egy este nálunk látott, egy pár magyar tányér (apátfalvi), nagyon csinos, s egy színes pohár. Ezek mind régibb fajta holmik, olyanok, amilyenek ma már nem készülnek s ma már falun is egyre ritkábbak, 10—20 év alatt azt hiszem hírmondó se lesz belőlük.

Yblnek[3] utánna néztem. Nem csoda, hogy így van. Az ilyen pasasnak senki se mondja meg az igazat, ha könyvet ad ki, ami gyakran esik, egyik ember a másikra

tolja a recenzeálást, bántani egy se akarja s végül a legutolsó megdicséri. Ybl stb. elhiszi, fejibe száll s felülről beszél. Mikor Pesten voltam, Elek behozta a Nyugattól a modern művészetről szóló könyvét,[4] de oly rossz volt, rossz-lexikon-cikk, hogy azt mondtam, én erről nem írok, vagy kitaposom a belit — s ez ma már késő. Debuisset pridem. Erre Elek is azt mondta, hát akkor inkább ne bántsam s vitte máshoz a könyvet, aki aztán csakugyan megdicsérte.[5] Nincs ma már igazi kritika, mindenkinek meg van kötve a keze, mi voltunk az utolsók, ifjú korunkban, akik csináltunk, mert fütyültünk mindenre s akárkinek neki mertünk menni. Nem titánkodás volt ez, ma is csak úgy csinálnám s másként nem is érdemes. Azért is döglik meg nálunk minden becsületes dolog, mert nincs független kritika.

Ybl egyébként tovább nem érdekel. De mindenesetre nagyon köszönöm, ha értem és helyettem megtanította az ipsét.[6]

Remélem, hogy lesz majd mielőbb alkalmunk újra kibeszélnünk magunkat — Pesten aligha, hacsak valamiért fölmenni nem muszáj, hanem inkább majd itt nálunk! Hiszen most Maga ura az idejének, legföljebb, amelyik nap nem ír, nem eszik — de akkor éppen lesz majd nálunk mit! Feleségem fekszik, úgy látszik, ő is megkapta a spanyolt. De azért üdvözli mindkettőjüket.

Kedves feleségének ismeretlenül is kézcsókom, Magának legmelegebb baráti kézszorításom küldöm

Fülep

A dátum idegen kéz ceruzaírásával a levélen, feltehetőleg a bélyegzőről, a boríték ma nincs a levél mellett.
A levél esetleg lehet korábbi keltezésű, FL ugyanis 572. sz. I. 17-én írt levelében mentegetőzik, hogy sem nem írt, sem a Kárpáti által küldött könyvet nem köszönte meg. Bizonyos azonban, hogy 1926. XII. 24. után kelt, ez t.i. Kárpáti Ybl Ervin: Donatello-könyvéről írt recenziója megjelenésének a dátuma.
OSzK Kézirattár Levelestár FL – Kárpáti Aurélnak 4. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A Pesti Naplóban ez idő tájt nem jelent meg FL recenzió, név nélküli sem.
[2] Kárpáti Aurél Ybl Ervinnel ill. Donatelloval kapcsolatos valamilyen kérdésére utal. Az említett mű: Donatello. Bp. 1927. Amicus. 1–3. rész. Magyar Művészeti Könyvtár 1–3., 10–12. és 15–18.
[4] Ybl Ervin: Az utolsó félszázad művészete. Bp. 1926.
[5] Rabinovszky Máriusz dicsérő kritikája a Nyugat 1926. IX. 1., 17. számában jelent meg (401–402.).
[6] FL itt Kárpáti -io. szignóval megjelent Magyar Művészeti Könyvtár. Donatello–Barabás–Hollósy c. kritikájának következő mondataira utal: „Ám azt már bajos egészen elfogadni, hogy „nem találunk még egy szobrászt a quattrocentoban, sőt *az egész művészettörténelemben, aki a monumentális és dekoratív feladatokat ennyi naturalizmussal telítette volna.*" Hiszen éppen az Donatello végzete, hogy legnaturálisabb szobrai nélkülözik a monumentális hatását s ahogy *Fülep* Lajos tömören jellemző, *Donatello problémáját* élesen megvilágító cikkében mondja: a firenzei Campanile szobrain *„a monumentalitás helyét elfoglalja a brutalitás, az egységes kompozíció helyét a nyers tömeg."* Szobor helyett így szinte magát a modellt kapjuk itt, minden véletlen esetlegességével a „következetlen naturalizmusnak" s a monumenalitás puszta *vágyának*, a rá való törekvésnek ellentmondásában. Fülep tartalmas essay-je olyan új értékelést ad, amelyet ma már lehetetlen negligálni Donatello művészi jelentőségének megítélésében." Pesti Napló, 1926. XII. 24.)

572. FÜLEP LAJOS – KÁRPÁTI AURÉLNAK

Baja, 1927. I. 17.

Kedves Barátom,

azóta már bizonyára elkerítette a keservesemet, hogy se nem írtam, de még a könyvét[1] se köszöntem meg. Talán azt is gondolta: ehol a régi Fülep! Hát nem! Hanem hónapok óta jövök-m ·vek keresztül kasul a Dunántúl, a hivatalos levelezésem se intézem el idejében – az elmúlt hónapokban falusi helyet kerestem, mert végkép jóllaktam a várossal s már nem bírom tovább. Ha Isten segít, a nyár folymán hurcolkodunk is Zengővárkonyba,[2] (a Zengő hegy oldalán, állomása Pécsvárad), kicsi falu, vidéke páratlan szép – a legszebb is csak ehhez fogható, de túl nem tesz rajta. Csak egy nagy baj van – a lakás igen elhanyagolt s a helyretételére rá kell költenem 50 milliót a magaméból, ami nincs, tehát el kell szednem mástól, akinek van. S most éppen ebben operálok.

Sose volt még adósságom, de úgy látszik, nem halok meg nélküle én se.

Ha majd ott leszünk s rendben leszünk, le kell jönnie kedves feleségével – meg kell győződniök személyesen, hogy nem túloztam.

Egyébként pedig ne említse a dolgot senkinek, s.[il] v.[ous] p.[lait]

Könyvét csak most köszönöm meg, miután a sok zaklatottság közt elolvastam. Nagyon tiszteletre méltó Leistungnak tartom, aminek bizonyára sok hasznát vette, hogy megírta.

Mindketten szeretettel üdvözöljük mindkettőjüket

Fülep

OSzK Kézirattár Levelestár FL – Kárpáti Aurélnak 5. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Feltehetően A nyolcadik pohár c., az Athenaeum kiadásában, az OSzK katalógusa szerint 1927?-ben megjelent regényről van szó.

[2] FL eredetileg is falura készült lelkésznek. 1918. V. elején (ld. FL-lev. I. köt. 300. sz.) azt írta Ravasz Lászlónak: „én *gyülekezeti intenzív* munkát is akarok végezni s egészen kis helyre csak átmenetileg mennék; (az erdélyi püspök u.i. egy kis, majdnem szórvány falu lelkészségét ajánlotta neki), *nagy* hely alatt persze még mindig *falut* értek, nem várost, amiből nem kérek." – Több mint 40 évvel ezután pedig így írt Manojlovics Tódornak „...itt én csak a népet, a parasztságot tudtam szeretni, nem valami romantikus glorifikálással, ha valaki, én tudom, ismerem bűneit, de valami ursprünglichet már csak benne találtam." (1962. X. 5. Zrenjanin, (Nagybecskerek) Levéltár.)

Amikor az Erdélyi Református Egyházkerületben, Szovátán 1918-ban a körülmények meghiúsították a letelepedését, majd az ideiglenes jellegű medinai helyettes és dombóvári missziós lelkészi poszt után több, személyes ismeretség és kapcsolat hiányában eredménytelen pályázat után Ravasz László támogatásával meghívták bajai lelkésznek, kénytelenségből elfogadta a meghívást, mivel belátta, hogy a pályázat szinte kilátástalan számára, de nem tekintette végleges megoldásnak. 1922-ben írt leveleiben két alkalommal is szól arról a reményéről, hogy egy kis mecsekalji faluba kerülhet (418. és 437. sz.), majd amikor Baja komolyan szóba kerül, azt írja róla, hogy „nem az igazi", mert város (425. sz.); miután elfoglalta bajai posztját, azért nem siet beiktattatni magát, mert hátha nem lesz ott sokáig (506. sz.), s 1924-ben pályázatot nyújt be a megüresedett balatonkenesei lelkészségre.

E kezdettől hangoztatott szándékát megerősítette a bajai presbitérium néhány tagjával, első-

sorban Olácsy kántorral és Czérnay Imrével való ellentétének kiéleződése is. Az 1927-es bajai presbitériumi ülések jegyzőkönyve a következőket tartalmazza: „...Lelkész közli a presbiteriummal, hogy azon régi s már előbb kifejezett szándékát, miszerint Bajáról más állomáshelyre óhajt távozni, amily hamar csak lehetséges, valóra igyekszik váltani. Ha pályázat útján nem sikerül, megkísérli csere útján s már több felé írt ez irányban – kéri már most a presbiteriumot, hogy alkalmas csere esetén ne gördítsen akadályt szándékának megvalósítása elé. Nem azért óhajt elmenni, mert kerülni kívánja a küzdelmet, hiszen jól tudja, hogy hivatásával vele jár s mindenkor vállalta is; úgy érzi azonban, hogy Baján e kötelességének már mértéken túl eleget tett s többet nem vállalhat, mert többet nem bír. Baján külsőleg-belsőleg romokban találta az egyházat s minden energiáját arra fordította, hogy újra építse. Hogy ez mily mértékben sikerült neki, nem ő hivatott elbírálni. De a munka, mit végzett, nagy és nehéz volt s akkor is az lett volna, ha energiájának jelentékeny részét mindenféle olyan akadályok leküzdése is nem vette volna igénybe, melyek kiküszöbölésének már az ő Bajára jövetele előtt meg kellett volna történnie. Így azonban energiája s egészsége felőrlődött olyan ügyeken, miket sem lelkészi hivatásával, sem az egyház életével nem tart összeegyeztethetőnek, s mikkel a jobb jövő érdekében mégis kénytelen volt szüntelen foglalkozni. Megiszonyodva, kimerült energiával és idegrendszerrel nem képes a szerfölött súlyos feladatot úgy teljesíteni, hogy a kötelesség-érzetét kielégítse.[...] Megrendült egészségének helyreállítása érdekében egyébként, ő mihelyt a folyó ügyek megengedik, szabadságra fog menni, minek pontos idejét közölni fogja a presbiteriummal." (Közli Dobai 35–36.)

1927 elején – miután számos helyen érdeklődött csere lehetősége iránt – két barátja, Szilágyi Béla ócsényi és Szappanos Gyula alsónyéki lelkész ajánlatára fordult Sebestyén Sándor zengővárkonyi lelkészhez, aki 1910 óta ott szolgált s aki – főleg négy iskolás korú fia taníttatása miatt – örömmel fogadta az ajánlatot. Sebestyén 1927. IV. 24-én bemutatkozó istentiszteletet tartott Baján, FL pedig V. 1-én prédikált a zengővárkonyi templomban. Ezt követően mindkét presbitérium hozzájárult a cseréhez.

Zengővárkony Baranya megye pécsváradi járásában lévő, kivételesen szép fekvésű falu. Református egyházközsége 1733-ban alakult, a húszas évek közepén 634 lelket számláló községben 388 volt a reformátusok száma.

A cseréről – amely IX. 1-én perfektuálódott – a Kálvinista Szemle 1927. IX. 24-i száma is hírt adott.

Ld. még 574., 580., 581., 583., 584. és 585. sz.

573. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Róma, 1927. I. 24.]

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Köszönöm k.[edves] sorait; a III-ik Dvořák-ot[1] remélem megkapta már. – Ez csak az *első fele* a kollégiumnak, a második rész úgy hiszem tavaszra jön ki a nyomdából. – De azt hiszem Dvořák *módszerét* ebből is eléggé tisztán lehet kivenni, úgy hogy kár volna várni a Rezensioval.[2] –

Sok szeretettel tanítványa

Tolnai Károly

N. B. K.[edves] feleségét sokszor üdvözlöm.

A dátum: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4590/31.
Kézírás Roma Palazzo Farnese feliratú képeslapon.

Címzés: Nagytiszteletű Dr Fülep Lajos ref. lelkész úrnak. Baja Ungheria Bács-Bodrog megye.

[1] Az utalás Max Dvořak (ld. 396/6.): Geschichte der italiensichen Kunst im Zeitalter der Renaissance. Akademische Vorlesungen első kötetére vonatkozik. (München, 1927.) A II. kötet 1928-ban jelent meg, mindkettő Wilde János és Karl Maria Swoboda szerkesztésében. Tolnai Dvořak III-nak nevezi, mert Dvořak halála után, Wilde és Swoboda szerkesztésében már két kötet megjelent 1924-ben és 1925-ben. A sorozat kötetei nem voltak számozva. Ld. 495/8. és 531/2.
[2] Ld. 454/1. és 495/8.

574. FÜLEP LAJOS – KERECSÉNYI ZOLTÁNNAK

Baja, 1927. I. 26.

Kedves Bátyám!

Amíg 17-i leveled[1] nem kaptam, el nem hittem, hogy lehet levelet ilyen „vegyes" érzelmekkel olvasni, mint én a Tiédet. Mert szakasztott ugyanabban a pillanatban rágott a sárga irigység amiatt, hogy hát hogy' is lehet még valakinek a mai világban ilyen csudálatosan jó kedélye, de ugyanakkor meg kacagtam is, úgy, hogy ha valaki lát, azt hiszi, valami komoly bajom van a felső régiókban. Már rég voltam ilyen elkeseredett, mint éppen abban az időben, mikor leveled jött[2] – s egyszerre, bár nem is volt szándéka, megvigasztalt és felvidított. Hát így is lehet? gondoltam -no, megpróbálom én is! S eszembe jutott, amit kedélyed eredetéről elmondtál, s most már meg-akarom tanulni ezt a tudományt. Tudom, hogy nálam nehezen fog menni, de majd pótolom szorgalommal a tehetség hiányát, s minden órában prédikációt tartok magamnak.

Leveled egyébként felolvastam presbitereknek is, akik nem kevesebb élvezettel és derűvel hallgatták, mint én olvastam s egyhangú határozatban kimondták, hogy egész terjedelmében közzé kell tenni a Bajai Ref.[ormátusok] Lapjában. Felsőbb jóváhagyás végett e határozatot íme fölterjesztem Hozzád, bár élek a gyanúperrel, hogy nem fogod jóváhagyni. Pedig ezt a levelet csakugyan meg kellene örökíteni.[3]

A muskotály eszembe juttatta, hogy hónapok óta tartogatok már számodra egy doboz pipa-dohányt, de nem tudom, hogy küldjem el. Gondoltam, postán, s ráírom: „gyógyfüvek", mert hiszen az, de vajjon a finánc nem szagolja-e meg? Én u.[gyan]i.[s] nem élek már vele, letettem a pipázásról egészen s könnyű szívvel ajándékozgatok dohányt, szivart. Mikor második napja voltunk Medinán (nem Arábiában), beállított egy kis fiú két óriási kalarábéval (de pudvásak voltak), mint egy-egy marharépa, letette a küszöbre, s szólt: „Kütte édes anyám, mert mi usse szerettyük." Hát nagyon megtiszteltnek is éreztem magam. Így vagyok most a dohánnyal én.

Sajnos, előbb más küldeményt juttatok Hozzád, amint látod, bár ez is olyan, amit nem szeretek. De hát hiába, most már nincs más megoldás. Megpróbáltam mindent, de hiába való volt.

Amit előre láttam, sajnos, az is bekövetkezett: a kántor ügy[4] megfiadzott s most van egy ügy helyett kettő. Még szerencse, hogy nem több. Amit ez az ember eddig itt elkövetett, abból kitelt volna száz is.

Hát, kedves Bátyám, bármennyire sajnállak s bármennyire halogattam, végül mégis muszáj volt nekem ezt a sok utálatosságot leirkálnom, s Neked muszáj lesz elolvasnod, sőt intézkedned is.

A kántor-ügyről nem sokat akarok külön írni, ez úgyis bírósági tárgy lesz s ott majd mindent előadok: díjlevél-hamisítást, hamis vallomást a törvényszék előtt az egyház lakás-ügyében (az egyházzal szemben!), stóla ügyeket stb. Csak egyet jelzek előre: ha az elintézés nem lesz teljesen radikális, akkor itt még sokkal nagyobb bajok lesznek. Nem magamért mondom, mert remélem, akkorára már én nem leszek itt — legalább is mindent elkövetek, hogy ne legyek. Mert nekem így is elég volt. Az egyházért mondom, melynek éppen elég volt az ilyesmiből. Kívánatos volna, ha lehet, rövid időn belül elintézni ezt a tárgyat, mert az egyik fő-tanú, dr Rácz Károly t[ör]v[ény]szék[i] tanácselnök,[5] aki vagy 25 éven át volt gondnoka és presbitere a bajai egyháznak, májusban Debrecenbe költözik — már pedig ő egyik fő-fő tudója az elmúlt dolgoknak. N[.ota] B.[ene] Rácz a legjobb, legmegbocsátóbb ember, akivel életemben találkoztam — ez a jóság már „nem normális", szinte elképzelhetetlen, de most már ő is azt mondta, és azt mondja: elég volt!

A másik ügyről, a Czérnay-féléről,[6] mely *részben* a kántorügynek mellékhajtása, többet kell mondanom, de lehetetlen annyit, amennyi szükséges volna, hogy mindennel tisztában légy, meg aztán már beleutálkoztam a sok írásba, erről a dologról. Talán eszedbe fog jutni, kiről van szó — az a magas, fehérbajuszos ember, aki a vizitációs ülésen Veled oldalt szemben, velem éppen szemben ült, ipartestületi v.[olt] elnök, aki akkor úgy nyilatkozott rólam, hogy Te egészen elérzékenyültél, még a mozdulatodra is emlékszem, ahogy letetted a ceruzát s ahogy szoktad, magad előtt összetetted a kezed s szóltál arról, mily szép, hogy így megbecsülik a lelkészüket, s ilyen megértés és egyetértés van stb. Néhány nap múlva egy presb.[iteriumi] gyűlésen ez az ember mint a veszett jött nekem. Mért, s hogyan, alkalmilag szóval mondom el, a presbiteri határozatból láthatod, hogy én nem bántottam — egyébként se akkor, se soha máskor. Ellenkezőleg, mindig túlságos előzékenységgel bántam vele, egyrészt, mert műveletlen emberekkel úgy szoktam, másrészt, mert ismertem patologikus hiúságát.

Egy pár adatot róla, a *legnagyobb bizalmassággal* közölve, mintha gyónnék — mert ezekre nincs más tanúm, mint aki elmondta őket s az persze nem állna oda tanúnak bíró előtt. De Neked tudnod kell őket. Köztudomású tulajdonságai ezek: betegesen hiú, erős mású tulajdonságai ezek: betegesen hiú, erőszakos, bosszúálló, alattomos, intrikus, rossz szájú. Sajnos, én későn tudtam meg, nem figyelmeztettek s beválasztattam presbiternek — s akkor már jó képet kellene vágnom a dologhoz. Intim tulajdonságait aztán elmondta a felesége, aki jóformán hetenként nyakára járt a feleségemnek, hivatlanul és kéretlenül s egész délutánkon át az ura szerelmi és nemi életéről, fajtalanságairól stb. olyan dolgokat mondott el, hogy a feleségem már egész beteg volt bele. Ebből képzeld el az asszonyt! De mondott mást is. Volt náluk egy rokon leány, 17-18 éves, aki segített a borukat kimérni — ez panaszolta nálunk s a vőlegénye is, hogy az öreg (70 éves volt akkor!), szerelmi ajánlatokkal üldözi s felkínálta neki, hogy jól kiházasítja és javára végrendelkezik, ha vele hál stb. Az egész ügy hátterében t.i. nemcsak a kántor szerepel,

mint felbujtó, hanem szerepe van egy végrendeletnek s körülötte a családnak is, ami szintén hosszú história papíron. Elég az hozzá, hogy most azok, akikre eredetileg nem akart hagyatkozni, most szolidárisak vele, örökség reményében — ki tudja, hányadik végrendeletnél tart. Csak én tudok már eddig háromról.

Az egész család tanúsága szerint u.[gyan]i.[s] bolond, aki egyik napról a másikra megy egyik végletből a másikba, ma ezzel tart, holnap azzal stb. s rendesen annak ad igazat, akivel utoljára beszél. (Megtörtént pl. hogy a presbiterium, benne ő is, hozott egy egyhangú határozatot — mikor a közgyűlésen felolvastam, ő ellene szólt a presbiterek padjából! a határozat ellen, minek ő is szerzője volt!)

Előbb-utóbb úgyis odajutottunk volna vele, ahol vagyunk, mert még mindenütt veszekedést csinált. Ami az V. 20-i ülésen történt, csak tünet volt. Már rég vártam reá.

Nem akarok döntésed eléje vágni, csak annyit mondhatok, hogy ez a presbiterium, mely fele részben korrekt úriemberekből, felerészben egyszerűbb, de becsületes, jó gondolkozású emberekből áll, többet nem ül vele egy asztalhoz tárgyalni. Az elöljáróságnak és egyháznak nem csak igazságtevésre, hanem *elégtételre* is szüksége van, mert különben komoly bajok következnek el.

Ami végül engem illet — mindent elkövetek, hogy mielőbb szabaduljak innen, ha másként nem lehet, csere útján. Ezzel a Sodomával[7] jóllaktam — nem akarom időmet, életemet ilyesmivel eltölteni. Most is egy hétig irkáltam ezeket a jegyzőkönyveket. Nincs senki segítségem. Ennyi fáradsággal könyvet írok s keresek vele — itt meg csak vesztegetem az időm s rontom az egészségem. Amit elkezdtem, azt, persze, most már *végigcsinálom*, akárhogy is. Az én tempóm ez. Halogatom az ilyet a végtelenségig — de ha egyszer felveszem, nem teszem le többet, míg teljesen el nem intéződik. Itt most már nincs alku, bocsánatkérés stb. — ilyen komédia volt már a kántorral is néhány, tudom, mit ér. Fiat justitia.

Mindig kis, minél kisebb, csendes, békés faluba kívánkoztam — nem nyugszom, amíg meg nem találom.

De hónapok fognak kelleni hozzá, míg az undor eloszlik belőlem.

Ne haragudj, hogy írásom sorról-sorra vadabb lett, de már egész rosszul vagyok ezektől az ügyekről való firkálástól. S úgyis hasztalan. Egész rémregény ez.

Igaz tisztelettel és szeretettel

Fülep Lajos

A beadványokhoz csatolt mellékleteket kérem, kegyeskedjél jól megőrizni, mert *hátha csakugyan püspök* elé is kellenek vagy *ha visszaküldöd, ajánlva kérem.*

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/9. A solti em. ir. Bajai iratok. 20/1927.
Kézírás.
Dabra írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Bizonyára az Olácsy- ill. Czérnay-ügy miatt. Ld. 4. és 5. jegyzetet.
[3] A levél nem jelent meg a Bajai Reformátusok Lapjában.
[4] Olácsy György állami tanító és református kántor volt Baján. Amikor FL-t meghívták bajai lelkésznek, Olácsy cikket írt mellette a bajai Független Magyarság 1922. VII. 28-i sz.-ban A református lelkészválasztás előkészületei címmel. 1924-ben megválasztották presbiternek, majd hamarosan összeütközésbe került FL-sal. Ennek egyik oka az volt, hogy a lelkészlak és a kántori lakás udvara

szoros kapcsolatban volt egymással, az udvart Olácsy használta, de nem tartotta rendben, ezért FL az együttélés elemi feltételeit előíró házirendet dolgozott ki. A sértődött Olácsy igyekezett FL ellen lázítani a presbitériumot, lemondással fenyegetőzött, amit a presbitérium el is fogadott.

Az ellentét másik oka Olácsy kántori működése volt, amit FL ugyancsak kifogásolt. Amikor felszólította, hogy ne mindig ugyanazokat az énekeket jelölje ki az istentiszteletekre, Olácsy megtagadta az engedelmességet, több alkalommal pedig előzetes engedély és bejelentés nélkül önkényesen távozott Bajáról, amikor szolgálnia kellett volna. Így történt ez Ravasz püspök Bajára látogatása idején, majd 1926 adventjén „ma öt napra elutazom" szövegű levélben közölte távozását, s amikor FL 87/1926. sz. hivatalos átiratában ehhez nem járult hozzá, visszaüzent, hogy „csináljon a tisztelendő úr, amit akar..." (idézi Dobai Ádám, 34.) Az ellene indított fegyelmi vizsgálatot az esperes utóbb megszüntette. 1927. IV. 27-én, amikor FL bejelentette a presbitériumnak, hogy csere útján elhagyja Baját és Zengővárkonyba megy lelkésznek, egyúttal Olácsy nyugdíjazását is közölte. Helyébe Szösz Pál volt pécsváradi kántortanító került.

[5] Ld. 468/2.

[6] Czérnay Imre bajai szabómester, ipartestületi elnök FL indítványára, 1923. I.-ban került be a bajai presbitériumba. Utóbb összeütközések támadtak „Czérnay és FL között, amelyekről FL a presbitériumban a következőket mondta: Czérnay I. a „közgyűlés megtisztelő bizalmára" hivatkozik, mellyel őt presbiterré választották. E szép szavak mögött a következő tények vannak. Czérnay I., aki eredetileg r. kath. volt, miután kitért a kath. egyházból, meg visszatért oda, meg megint kitért, van talán 29–30 esztendeje, hogy második hozzánk betérése óta együttal egyfolytában református; e hosszú idő alatt az egyház „megtisztelő bizalma" nem emelte őt a presbiteri tisztségbe; a közgyűlésnek nem jutott eszébe, amíg Nt Fülep Lajos lelkész nem indítványozta; akinek Bajára jövetele idejétől mind Czérnay, mind családja a legnagyobb hívévé szegődött, annyira, hogy 1923-ban neje is áttért hozzánk, miután állandóan idejárt a mi templomunkba, s házasságukat, melyet polgárilag tán 25 évvel előbb kötöttek, 1923-ban egyházilag is megáldatták stb., s általában a lelkész tevékenységét, úgy a szószékit, mint a többit, a legnagyobb elismeréssel halmozták el és segítségüket számára mindenben felajánlották. Ez a nagy segítési készség volt az, amely a lelkészt – akinek segítségre csakugyan végtelenül nagy szüksége volt a nehéz viszonyok között, arra bírta, hogy Czérnay I-t presbiterül jelöltesse. [...]

Dr. Puskás Dezső és dr. Rácz Károly közlik, hogy Czérnay I. felkereste őket, s azon óhaját fejezte ki, hogy – amint ő mondta – szeretne a lelkésszel „kibékülni" és presbiter maradni. Dr. Rácz Károly a lelkésszel való beszélgetés után Czérnay I.-vel [olvashatatlan szó] hogy a lelkész, bár súlyosan megbántotta Czérnay I., mint minden esetben, most is kész a kiengesztelődésre. Lelkész a presbitérium előtt is kijelenti, hogy kész volt az ügyet békésen elintézni, hagyott rá időt bőségesen, Czérnay I. azonban, noha dr. Rácz Károly biztatták (!), nem fordult hozzá. E körülmények ismeretében a presbiterek többsége azt hangoztatja, hogy Czérnay Imre lemondása fogadtassék el, mert igaz ugyan, hogy a lemondást visszavonta, de azzal, amit a lemondás után a meghívóra írt, lemondását megerősítette, s a leghatározottabban kifejezte, hogy a presbiteriumban nem akar részt venni, viszont a kiengesztelés és béke érdekében nem tette meg azt, amit tennie kellett volna úgyis mint presbiternek, úgyis mint ref. keresztyénnek. Szabó Sámuel fenntartván indítványát, vita indul meg, melyet a lelkész nem akarván jelenlétével befolyásolni, az ülésről kimegy. Visszatérése után szavazatra bocsátja az ügyet, s e szerint öt szavazattal kettővel szemben határozatként kimondja a presbitérium, hogy Czérnay Imre lemondását elfogadja, presb. állását megüresedettnek tekinti." (Idézi Dobai 34.) Ld. még 576. sz.

[7] Bibliai város, amelyet Isten bűnei miatt kén- és tűzesővel elpusztított.

575. TOLNAI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Róma, 1927. II. 14.]

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Nagyon köszönöm a visszaküldött Rieglt,[1] csak attól félek, hogy Tanár úr, – rám való tekintettel – sietett az elolvasással; pedig megírtam – azt hiszem – hogy nem sürgős a visszaküldés. –

A német könyvkereskedő nem hibás (megkérdeztem, s ő azt mondta, hogy jól becsomagolta a Dvořákot).[2] Nyilván a póstán sérült meg a könyv. – A Pègues-et[3] eddig még nem találtam meg, de folytatni fogom a keresést a jövő hét végén. –

E héten kezdtem a „Michelangelo"[4] diktálását; nem tudom még meddig fog tartani, de azt hiszem nagyon sokáig. Ez természetesen csak *első* kísérlet, s még messze van attól, hogy végleges formának volna nevezhető. – De a sokféle megfigyelés már oly nyomasztó, hogy valamikép tehermentesíteni kell az embernek magát. –

Roma gyönyörű most; egész tavaszias.

Szeretettel üdvözli tanítványa

Tolnai Károly

Adja át kérem k.[edves] Feleségének is meleg üdvözleteimet.

Dátum a postabélyegzőről.
MTAK Kézirattár Ms 4590/32.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Dr Fülep Lajos református lelkész úrnak Baja Bács-Bodrog megye.

[1] Nem tudni, melyik Riegl-műre utal. Az 555. sz. levélben arról ír Tolnai, hogy nem kapta meg a FL számára megvásárlandó Spätrömische Kunstindustrie-t (amely utóbb megvolt FL könyvtárában), itt viszont egy elolvasásra kölcsön elküldött műről van szó, talán az ugyanott említett Das holländische Gruppenporträt-ról.
[2] Ld. 573/1. ill. 396/6.
[3] Ld. 543/2.
[4] Itt valószínűleg nem az 556/4. jegyzetben említett Michelangelo-cikkéről, hanem az 533/7. levélben említett, a Sistinával kapcsolatos anyaggyűjtés első rögzítéséről van szó.

576. CZÉRNAY IMRE — FÜLEP LAJOSNAK

Baja, 1927. III. 12.

Nagytiszteletű Uram!

Most amikor a Főtiszteletű Méltóságos Püspök úrhoz felterjesztendő, a bajai református egyház viszonyait és beléletét felkaroló és magába foglaló tapasztalataimat és észrevételeimet tartalmazó emlékiratomon dolgozom,[1] véletlenül egy könyv került a kezembe, amelynek címe a következő: Bolsevizmus Magyarországon. Andrássy Gyula gróf, Matlekovics Sándor, Berzeviczi Albert Wlassics Gyula báró közreműködésével szerkesztette Gratz Gusztáv 1921 Budapest. Ennek a könyvnek negyedik könyv Kultúra című 684 oldalon, oldal jelzés, Új tanárok kinevezése ezek a

sorok állanak. „E kinevezéseknél, melyekhez az ösztönt és mintát a Kunfi rezsim példája szolgáltatta, valamint egy-két újonnan szervezett tanszék szándékolt betöltésénél természetesen nem a tudomány vagy az egyetem érdeke vezette a népbiztosságot: a főszempont a politikai megbízhatóság volt, s a kinevezés alapja a progresszív gondolkodás, vagy épen a kommunista világnézet = ennek eredményeként jutottak katedrához a Varjasok, Fülepek és Szirtesek. De történhetett-e másként mikor — különösen a diktatúra megerősödésével — a munkás-szakszervezetek olyan hatalmat gyakoroltak a népbiztosság fölött, hogy határozatnak kimondták: az egyetemi tanári kinevezések előtt meg kell hallgatni a Magyar Tanítók Szakszervezetének középiskolai személyi bizottságát, nincs-e kifogása az illető ellen szocialista szempontból."

A második rész ahol szintén Fülep Lajos név szerepel a következő sorok olvashatók: Negyedik könyv: Kultúra. Herczeg. Irodalom. Oldaljelzés — Írói direktórium — „A közoktatási népbiztosság egy tizenkét tagú írói direktóriumot szervezett, amely a népbiztosság irodalmi ügyosztálya mellett működött. Az irói direktórium tagjai voltak: Babits Mihály, Balázs Béla, Barta Lajos, Biró Lajos, Fülep Lajos, Kassák Lajos, Komját Aladár, Lukács György, Móricz Zsigmond, Révész Béla, Osvát Ernő és Szini Gyula. Talán nem tévedünk, ha föltesszük, hogy a sűrű köd, amelyben ez a direktórium állandóan botorkált, az irodalmi ügyosztály vezetőjének, Lukács György népbiztosnak fejéből eredt. Szegedi Lukács Györgyöt a budapesti pénzarisztokrácia egyik, degeneráltság minden ismertető jelét magán hordó sarjadékát, a sokat mellőzött, de végül is szóhoz jutott esztéta reformdühe tüzelte. Ez a fanatikus műkedvelő teljesen tisztában volt vele, hogy mi mindent kell lerombolnia a magyar irodalomban, — ő körülbelül halálra szánhatott mindent, amire ráillett a magyar jelző."[2]

Ezeknek a soroknak az olvasása és az ismerős név felfedezése arra késztet, hogy N[agy]tiszteletű úr figyelmét felhívjam rá, hogy van-e több Fülep Lajos az országban? nincs-e tévedés? Ön-e e névnek a tulajdonosa? ezt tudnom kell a további miheztartás végett. Végül meg kell jegyeznem, addig amég N.[agy]tiszteletes úr Bajára nem jött nem tudtuk, hogy van köztünk olyan nyomorult ember, akire a lelkésznek a hívek figyelmét fel kelljen hívni hogy kerüljék, és ne tűrjék maguk között, soha nem gondoltunk arra, hogy a bajaiak rosszmájúak, azt sem tapasztaltuk, hogy van közöttünk olyanok [!] akik szennyvizet képeznek. Az ilyen dolgokat mind ki fogjuk vizsgálni, és a bűnösök bűnhődjenek s.[a]t.[öb]b.[i].

Tisztelettel

Czérnay Imre
a bajai ref.[ormátus] egyház tagja

MTAK Kézirattár Ms 4593/54.
Kézirás.
Címzés: Nagyságos Nagytiszteletű Dr Fülep Lajos úrnak. Református lelkész. Baja.

Az ügy előzményét ld. 574/6.

[1] A Ravasz László püspöknek elküldött beadvány eredeti, aláírt példánya utóbb FL birtokába került, ma Ms 4593/55. sz. alatt van a hagyatékban. Eredeti iktatószáma 612/1927.

Benne Czérnay pontokban foglalja össze FL elleni vádjait: kiprédikálta azokat a presbitereket, akik az általa készített jegyzőkönyvre megjegyzéseket tettek. A gyűléseket nem nyitotta meg és zárta be szabályosan, s személyi dolgokkal foglalkozott. Ravasz püspök látogatása előtt nem a fogadtatás részleteit, hanem más jelentéktelen ügyeket tüzött napirendre. Neki, Czérnaynak le kellett mondania a presbiterségről, holott ő az 1300 főnyi bajai iparos testület örökös díszelnöke, s amikor visszavonta lemondását, FL kijelentette, hogy nem akar vele együttműködni. Elriasztja a híveket a templomba járástól, mert a későn jövőkre rászól. Udvarában nem tűri a zajt. Üldözi a kántort, aki egyúttal állami tanító is, (Olácsy Györgyről ld. 576/4.) nem megy vele együtt temetésre, sőt feljelentést tett ellene, s az ügyben Somogyi József fülöpszállási lelkész e hó 16-án fog kiszállni.

Majd így folytatja: „Dr Fülep Lajos nemcsak befelé bontotta meg az egyetértést, de a külső érintkezése is hasonló. Nem említek mást, csak a Kormányzó Úr őfőméltósága fogadtatását, hogy a református lelkész a református Államfő fogadtatásánál — bevonulási sorrend helytelen összeállítása miatt meg nem jelent, hogy a Kormányzó Úr Őfőméltóságát a református egyházközösség nevében üdvözölje, (ld. 465/1.) — hogy az egyik hazafias istentiszteleten, bár a templomban megjelent — egy elsőéves teológussal végeztette az Istentiszteletet." Hivatkozik továbbá Gratz Gusztáv: A bolsevizmus Magyarországon c. könyvére is, s megállapítja, hogy „nem lehet itt a végeken, itt a szerb uralom alól felszabadult magyar területen kálvinista magyar lelkész, akiről az említett mű az említett két helyen a következőkép ír" (itt idézi a FL-nek szóló levélben is olvasható szövegrészeket) s kéri, függesszék fel a kántor elleni vizsgálatot, „és amennyiben lelkészünk azonos volna a műben említett Fülep Lajossal, egyházunk érdekében „csendben" feltűnés nélkül távozzék el egyházközségünkből."

Ravasz László a feljelentést 1927. III. 21-i kelettel elküldte Kerecsényi Zoltán esperesnek „további ellátás céljából." (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.b. A püspöki hiv. iratai 612/1927. Elhelyezve a bírósági iratok között.) Dr. Bajusz Gábor egyházmegyei ügyész Solton, 1927. IV. 20-án kelt Kerecsényi esperesnek írt levelével együtt visszaküldi az iratokat, s azt írja, hogy „A panasz meghatározott fegyelmi vétség tényálladéki elemeit látszanak ugyan kimeríteni, de a tényállítások valósága semmiféle bizonyítékokkal alátámasztva nincs, sőt hivatalos tudomásom szerint egyik-másik tényállításnak az ellenkezője bizonyítható." A panaszos vizsgálatot kíván, de nem akarja a felelősséget vállalni. Javasolja, hogy FL tegyen ellene rágalmazás címen feljelentést az illetékes polgári büntetőbíróságnál. (MTAK Kézirattár Ms 4593/57.)

[2] Gratz Gusztáv: A bolsevizmus Magyarországon c. művének IV. Könyv. Kultúra. IV. Főiskolák c. fejezetét Császár Elemér írta. — Az Irodalom c. fejezetet Herczeg Ferenc, a Czérnay által idézett szöveg a 696. p.-n található, Herczeg állítása azonban téves: FL nem a 11 tagú írói direktóriumnak, hanem a 29 tagu írói választmánynak volt a tagja.

577. ÉBER LÁSZLÓ — FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1927. III. 17. előtt]

Igen tisztelt Uram,

A fentnevezett kiadóvállalat megbízásából kéréssel bátorkodom Önhöz fordulni.

Az ambiciózus vállalat, amely múlt karácsonykor kiadta az általam Barát Béla és Takács Zoltánnal együtt írt művészettörténetet,[1] jövő karácsonyra „Nagy Mesterek" címen kb. 20 ívre terjedő elegáns, gazdagon illusztrált kötetet szándékozik kiadni,[2] legjobb művészeti íróink 1-1 kb. egy nyomtatott ívet tevő essaijével, lehetőleg olyan mesterekről, akik a nagyközönséget is érdeklik. Mint csendes szerkesztő én vállaltam magamra a megszervezés munkáját és nagyon kérem, méltóztassék szíves közreműködésével megtisztelni. A théma választását teljesen tisztelt Doktor Úrra bíznók és inkább csak szuggerálom azt az óhajt, hogy kívánatos lenne, ha az olasz

művészet valamelyik nagy alakját méltóztatnék kiszemelni.[3] Igazán boldog lennék, ha kérésünket teljesítené és szíves elhatározásáról hamarosan értesítene. Akkor aztán megírnám a szükséges részleteket.

Válaszát, mely remélhetőleg kedvező lesz, alanti címre kérem.

Kiváló tisztelettel és szíves üdvözlettel régi híve

Éber László
I. Kemenes utca 6.

A tartalom alapján datálva: az 1927. III. 17-i (578. sz.) levél előtt íródott.
MTAK Kézirattár Ms 4586/47.
Kézirás Könyvkiadóvállalat Weiler és Társa Budapest, IV, Magyar ucca 40 Telefon: 130–99 feliratú levélpapíron.
Bajára írt levél.

[1] Barát Béla – Éber László – Felvinczi Takács Zoltán: A művészet története. Bp. 1926. Világirodalom. c. mű; 2. bővített, javított kiadása 1934-ben, 2 kötetes propagandakiadása 1935-ben jelent meg.
[2] A kötet nem valósult meg.
[3] FL Giottót választotta, akiről 1908-ban elkezdett, Assisi Szent Ferenc – Dante – Giotto könyvében készült írni, de az elkészült kéziratból nem maradt fenn semmi. (Ld. FL-lev. I. köt. 99., 190. és 243. sz.) Valószínűleg ezt a kéziratot készült felhasználni a cikkhez.

578. ÉBER LÁSZLÓ — FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1927.] III. 17.

Igen tisztelt Uram,

Fogadja leghálásabb köszönetem szíves soraiért,[1] amelyekre részben a családomban bekövetkezett haláleset, részben a magam gyengélkedése miatt nem válaszolhattam előbb, de részben azért is, mert a tervezett munka programja csak a legutóbbi napokban alakult ki teljesen és csak most tekinthetem át az anyagot, amelyre számíthatunk. Ide sorolom máris a kilátásba helyezett Giottót.[2] Szívből örülök neki és alig hiszem, hogy jobb témát választani lehetett volna. Hiszen e munkával az is célom, hogy az elcsépelt portentumok mellett olyan mesterekkel is megismerkedjen a nagy közönség, akik kevésbbé népszerűek.

Mint már megírtam, a terjedelem kb. 1 ív (16 oldal) körül mozogjon, a Világirodalom által kiadott művészettörténet formátumában[3] (szedésmintát egyébként küldünk). Szövegillusztráció nem lesz; a kiadó igen elegánsan táblákon kívánja egyesíteni a képeket. Honorárium ívenkint 100 pengő.

Reménylem, nem lesz akadálya annak, hogy munkájával úgy május vége felé elkészülhessen, mert igen jó lenne ha akkorra megkaphatnók.

Kérem, méltóztassék most már végleges beleegyezéséről értesíteni, mire a kiadó azonnal megküldi a megbízást.

Ismételt köszönettel és szíves üdvözlettel tisztelő régi híve

Éber László
I. Kemenes utca 6.

Az évszám és hely a levélpapír ill. az 582. sz. levél alapján kiegészítve.
MTAK Kézirattár Ms 4586/45.
Kézírás a Világirodalom Könyvkiadóvállalat levélpapírján.
Bajára írt levél.

Előzményeit ld. 577. sz.
[1] A levél nem ismeretes.
[2] Ld. 577/3.
[3] Ld. 577/1.

579. ÉBER LÁSZLÓ — FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1927.] III. 28.

Tisztelt Uram,

Körülbelül két hete írtam második levelemet, a „Nagy mesterek" műbe szánt Giotto-tanulmány ügyében.[1] Sajnos, még nem kaptam meg várvavárt szíves válaszát, amely a dolog végleges elintézését jelentené. Már-már azt gyanítom, hogy levelem elkallódhatott. Most már előrehaladtak előkészítő munkálataim és újabban olyan írókat is sikerült megnyernem mint Elek Artúr, Petrovics Elek, Réti István.[2]

Nagyon kérem tisztelt Doktor Urat, tiszteljen meg mielőbbi szíves, kedvező válaszával, ha pedig korábbi levelemet nem kapta volna meg, úgy tudassa velem egy sorral. Ismétlem: a legnagyobb súlyt helyezem az Ön szíves közreműködésére, a választott téma kiválóan alkalmas.

Örvendeztessen meg tehát szíves elhatározásának közlésével!

Szíves üdvözlettel tisztelő régi híve

Éber László
Budapest, I. Kemenes utca 6.

A hely a levélről, az évszám az 582. sz. levél alapján kiegészítve.
MTAK Kézirattár Ms 4586/46.
Kézírás a Világirodalom Könyvkiadóvállalat levélpapírján.
Bajára írt levél.
Előzményét ld. 577. és 578. sz.

[1] Ld. 578. sz.
[2] A kötet nem valósult meg. — Réti Istvánnak ezidőben Hollósy Simon (1857–1918) c. füzete jelent meg az Amicus kiadásában, a Magyar Művészeti Könyvtár 6–7. számaként. — Petrovics Elek (1873–1945) művészettörténész, 1914–1935 között a Szépművészeti Múzeum főgazgatója. Főként a 20. századi magyar művészetről írt, ekkortájt nem jelent meg kötete.

580. FÜLEP LAJOS — RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1927. IV. 13.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Azt a tervemet, hogy falura menjek,[1] az idén úgy vettem elő újból, hogy még az idén meg is kell valósítanom. Én ezt az életet így tovább nem bírom, nem is akarom, s bizonyos, hogy az évet Baján nem élem túl. Nem azért, mert a hely rossz, — ez a hely most már jó, sőt azt merem mondani, kitűnő, de én itt nem tudom azt a munkát végezni, ami nélkül nekem az élet nem élet. Nem mintha olyan túlságosan el volnék foglalva — kellően beosztva, ezt a munkát játszva el lehet úgy végezni, hogy másik munkára bőven marad idő, de bennem olyan nosztalgia van falu, falusi élet és nép után, hogy betege vagyok. Ha Erdélybe mehetnék, ahová mindig vágytam, még így is, most is elmennék,[2] oláh impérium alá is, dehát úgy tudom, nem eresztenek be — hiszen nem vagyok erdélyi. A Dunántúl marad számomra mint próbálkozási terület s a csere, mint tervem megvalósításának egyetlen módja. Hónapok óta foglalkozom vele, utazgatok mindenfelé, de még eddig semmi eredmény. Igényem nem nagy: rendes és elég nagy paplak, ahol holmijaimmal elférjek, kis ekklézsia, jó vidék — de még ezeket nem találtam meg együtt, vagy ha megtaláltam, az illetőnek nincs szándéka cserélni. Nem szívesen molesztálom Főtisztelendőségedet — de ez a nagy kudarc és kilátástalanság arra késztet, hogy megkérjem, méltóztassék ennek az én sok év óta vajúdó ügyemnek egy kis figyelmet szentelni, s ha lehet, reá valamilyen megoldást találni, Főtisztelendőséged nemsokára elindul a vértesaljai traktust végigjárni. Én ebben az ügyben leveleztem már Varga S.[ándor] esperes úrral.[3] Ő nagy örömmel fogadta szándékomat, sorba is levelezte a lelkészeket, akikről gondolta, hogy cserélnének, de csak egy van eddig hajlandó, a seregélyesi[4] — ott azonban a gyülekezet 2000 lélek, s az nekem túlsok. Most abba vetem reményem, hogy Főtisztelendőséged az esperes úrral egyetemben a körúton talán mégis rátalál olyan helyre, mellyel nyélbe lehet ütni a cserét. Bárki csak jól jár Bajával, különösen ha gyermekei vannak. Mert Baja most már minden tekintetben tökéletesen rendben van: a./ anyagilag — most már a javadalom teljesen kielégítő, különösen a segélyeket is számítva; b./ épületei teljesen rendben; c./ az egyházi élet, minden téren, szép, megszervezett és tökéletesen rendezett.

Természetesen, hogy idejutottunk, nem ment zökkenők nélkül s erről akarok még röviden megemlékezni. Az egészségem javát itt hagyom s legjobb éveimet. Rossz volt itt minden s ami még nagyobb baj, teljes anarchia; s hozzá olyan anarchia, mit megszoktak s mely már a rendszer volt itt. Most, hogy az eredmény megvan s nyilvánvaló mindenki előtt, a gyülekezet kompaktul áll mellettem. Csak ki kell adnom a jelszót valamire s megvan egykettőre. Itt, ahol az adózás is ismeretlen fogalom volt, az elmúlt évben olyan tökéletes adakozás volt, mely — a számarányt tekintve — páratlan az egész egyházban. Természetes, hogy innen mozdulnom igen nehéz, mert amióta — szándékom ellenére — elterjedt a híre távozási szándékomnak, nagy mozgolódás van a gyülekezetben, ami virágvasárnapján demonstrációban tört ki. Már előbb készültek ilyenre, de azt megneszeltem s meg tudtam akadályozni. Azt hittem,

végkép. Most azonban jobban titokban tartották s virágvasárnapján, mikor tömve volt a templom, a végének után fölállt az egész gyülekezet, élén a presbitériummal s az egyik presbiter (a városi polgármester h.[elyettes][5]) beszédet mondott, hogy lebeszéljen elmenő szándékomról. Az egész gyülekezet sírt, olyan férfiak is, akikkel alig beszéltem valaha. Utánna tudtam meg, hogy csakugyan tüntetni is akartak ezzel a megmozdulással, mert híre ment köztük, hogy én valami méltatlan támadások miatt akarok elmenni,[6] melyek az utóbbi hónapokban értek (holott én már 2 évvel ezelőtt pályáztam több felé,) — meg akarták mutatni, hogy mindenki mellettem van s csakugyan azt hiszem, ha ma lemondanék az állásomról, holnap egyhangúlag hívnának meg.

Mert, noha van itt 5 olyan ember, aki ádáz ellenségem, még se számítanak, mert 3 még az adóját se fizeti, a másik kettő meg oda se mer menni, ahol reformátusokat sejt. Eredete az ellenségeskedésnek a kántorunk,[7] akinek elődöm, Széles Áron idejében is évtizedekig tartó huza-vonái voltak lelkésszel és presbitériummal, az én időmben még ádázabbul folytatódott — ez az az ember, aki, mikor Főtisztelendőséged Baját látogatta, jónak látta arra az időre elszelelni innen, mert attól félt, hogy a vizitációnális presb.[iteri] gyűlésen valaki elő találja hozni viselt dolgait (környékről kellett akkor kántornak átjönnie, hogy az isteni tiszteleten orgonáljon). Az idén az egyházmegye fegyelmit is indított ellene, ügyész is jött ki, hivatalból üldözendő büncselekményeket inkriminált — kénytelenek voltunk azonban a kántor írott bocsánatkérésével és javulási ígéretével beérni, mert az ügyész bizalmas közlése szerint ha az ügy bíróság elé kerül, annak vége nem lehet más, mint a kántor elcsapatása, ügyének áttétele a világi hatóságokhoz, állásvesztés (30 évi szolgálat után) és börtön (t.i. okmányhamisítás, bíróság előtt tett hamis eskü etc. szerepeltek.) Ez az elvetemült ember éveken át egyebet nem tett, mint rágalmazott, bujtogatott, lázított és talált is néhány magához méltó cinkost. (Nem nehéz Baján.) Ezek közül az egyik,[8] aki már kétszer volt református, kétszer katholikus, s akinek az aljassága a presbitérium vonatkozó határozatában kellően meg van világítva, úgy mondják, Főtisztelendőségednek is írt ellenem valamit, valamilyen könyv kapcsán,[9] amiben az én kommün-időbeli állítólagos szereplésem van kipécézve. Én nem védekezem s nem mentem magam. Főtisztelendőségeddel ismertetnem e dolgokat nem volt még alkalmam. Van e dolgoknak néhány olyan oldala, mely ma még nem is publikálható, s amik históriai jelentőségűek. (Az iratok és okmányok itt meg vannak nálam.) Csak annyit jegyzek meg, hogy 1918—19—20-ban, — forradalom, kommün, ellenforradalom éveiben — soha, semmit se tettem egyházi és világi feljebbvalóim tudta, sőt egyenes utasítása nélkül, s mindazért, amit tettem, ma is vállalom a felelősséget, sőt büszke vagyok rájuk, s tudom eljön az idő, amikor a cselekedeteim meg fogják találni elismerésüket, amit egyébként soha se kerestem. De mindez most nem is fontos.

Főtisztelendőségedet ismételten kérve ügyem fölkarolására a legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.c. Elnöki ir. 13. doboz, III/1–76. (Eredeti iktatószáma A püspöki hiv. ir. 340/1927.)

Kézírás.
Budapestre írt levél.

A levél mellett a Független Magyarság 1927. IV. 14.-i számából kivágott cikk: Dr Fülep Lajos református lelkész el akar távozni és költözni Bajáról címmel. Rajta FL írásával: Ép mikor a levelem befejeztem, hozta egyik presbiterünk a helybeli lapnak ezt a közleményét, mely arról szól, amiről a levélben írtam. Ld. 581/9.

[1] Ld. 572/2.
[2] Ld. 368/1.
[3] A vértesaljai traktus – a Dunamelléki Egyházkerület észak-nyugati részén fekvő egyházmegye – iratai igen hiányosan maradtak fenn. FL levele nincs meg, s FL hagyatékában sem találhatóak meg Varga Sándor esperes válaszlevelei. Varga Sándor (?–1938) csákvári lelkész, 1923 óta a vértesaljai traktus esperese.
[4] Fejér nagyközség a székesfehérvári járásban. Ekkor kb. 5000 lakosa volt.
[5] Dr. Puskás Dezső bajai polgármesterhelyettes, presbiter.
[6] Ld. 574. és 576. sz.
[7] Olácsy Györgyről ld. 574/4.
[8] Czérnay Imre ld. 574/6. és 576. sz.
[9] A bolsevizmus Magyarországon. Szerk. Gratz Gusztáv. Bp. 1921. Ld. az 576. sz. levélben.

581. FÜLEP LAJOS — KERECSÉNYI ZOLTÁNNAK

Baja, 1927. IV. 14.

Kedves Bátyám!

Sajnos, a csere ügyében[1] most se vagyok előbbre. Bejártam már Tónyát-Baranyát, Somogyot, Veszprémet — találtam is gyönyörű menyasszonyt, de nem akarózik hozzám jönni. Somogyi,[2] mikor lenn járt, Majosházát[3] emlegette, hogy nekem tán jó lenne s az hiszi, Bocsor[4] huzavonák miatt szívesen otthagyná. Írtam neki, de eddig nem válaszolt.

Somogyi és Bajusz[5] azzal ment el innen akkor, hogy ez a kántor és cinkosai úgy se fognak nyugodni.[6] Én is úgy látom. Valami könyvet találtak, melyben rólam van szó s azzal próbálnak engem terrorizálni.[7] De én csak nevetek rajta. Én 1918–19–20-ban (s természetesen azután) nem tette soha egyetlen lépést se egyházi és világi felsőbbségem tudta és egyenes utasítása nélkül. Abban az időben, mikor mindenkit igazoltattak (világi tisztséget viselőt), velem még ezt se tették, mert akik az igazolásokat végezték, minden dolgomat tudták.[8] Szerencsére a gyülekezetben se tudnak semmit csinálni, ma is annyian vannak, mint voltak (tán öten), s minél jobban ádázkodnak, annál jobban kerüli őket mindenki. Soha nagyobb összetartás nem volt itt, mint most. Melléklem a helyi lapnak kis közleményét a virágvasárnapi demonstrációról, melyet olyan titokban készítettek elő, hogy nem tudtam róla.[9] (Az előzőt megtudtam s megakadályoztam.) A leírás hiányos. Nevezetesen olyan sírás volt a templomban, hogy azt se tudtam hirtelenében, mit találjak ki, hogy megállítsam. A férfiak is mind sírtak, olyanok is, akiket alig ismerek.

De hiába, most már el vagyok szánva a menésre. Úgy érzem, némi jogom most már van ahhoz, hogy valamelyest a magam dolgához lássak. Nyugodt vagyok afelől, hogy most már könnyű lesz ezt az egyházat nívón tartani. A nehezén már túl van.

Boldog és áldott ünnepeket kívánva Neked és k.[edves] családodnak szeretettel és mély tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/9. A Solti em. ir. Bajai iratok. 20/1927.
Kézírás Bajai Református Egyház feliratú levélpapíron.
Dabra írt levél.

[1] A zengővárkonyi cseréről szól. Ld. 572/2.
[2] Somogyi József 1922 óta a solti egyházmegye főjegyzője.
[3] Majosháza nagyközség Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyében, a ráckevei járásban.
[4] Bocsor László majosházi lelkész.
[5] Bajusz Gábor a solti egyházmegye ügyésze.
[6] Ld. 574/4.
[7] A bolsevizmus Magyarországon. Szerk. Gratz Gusztáv. Bp. 1921. Ld. még 576. ill. 580/9.
[8] Ld. Az erre vonatkozó iratok a Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.b. A ppi hiv. ir. 2193/1930.
[9] A cikk, amely a levél mellett található, a Független Magyarság c. bajai lap 1927. IV. 14-i sz.-ban jelent meg, a következőket tartalmazza: „Mi a magunk részéről csak annyit mondhatunk itt röviden, hogy Dr Fülep Lajost, az országos nevű esztétát és filozófust olyan súlyos értéknek tartjuk s a hitünk szerint annyira dísze, kiválósága szürke kultúranélküliségében ennek a városnak, hogy a legnagyobb veszteségnek tartanánk, ha arra a ránk, bajaiakra nézve kedvezőtlen elhatározásra jutna, hogy elkívánkozzék Bajáról. Szeretnők visszatartani ettől a lépéstől és megtartani a város jelentős kultúrértékének."

A levélben említett templomi demonstrációról ugyanezen a napon a Bajai Újság számolt be. Eszerint Dr. Puskás Dezső polgármesterhelyettes, presbiter vezetésével küldöttség kérte FL-t, hogy maradjon Baján. FL egészségi állapotára hivatkozott, meghatottan köszönte meg a marasztalást, de kijelentette, hogy a dolog még nem aktuális.

582. ÉBER LÁSZLÓ — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1927. IV. 19.

Igen tisztelt Uram,

Hálás köszönettel kaptam meg szíves sorait,[1] amelyek irántam való jóindulatáról tanúskodnak. Igazán oly nagy súlyt helyezek az Ön közreműködésére és a Giotto-cikk[2] oly jól illeszkedne bele az egész munkába, hogy kérve kérem, méltóztassék a jelzett akadályok ellenére is a cikk megírását elvállalni. Szükség esetén nem is kellene egy teljes ívre terjednie, hanem lehet valamivel kevesebb is és azt hiszem, két hónap alatt, mondjuk legkésőbb július 15.-ig mégis csak elkészülhet. Igaza van, hogy nagy szívességet tesz ezzel nekem személyesen is, mert különös fontosságot tulajdonítok annak, hogy a szépen megtervezett könyvben csakis igazán kompetens szerzők szerepeljenek — és hát nem sok ilyennel dicsekedhetünk! Nagyon kérem tehát, örvendeztessen meg immár véglegesen beleegyező szíves válaszával, mire a kiadó leve-

lét és a szedésmintát azonnal megküldöm. És ne vegye rossz néven, hogy már előre is ennyi irka-firkával terhelem.

Szíves üdvözlettel lekötelezett híve

Éber László
Budapest, I. Kemenes utca 6.

MTAK Kézirattár Ms 4586/44.
a Világirodalom Könyvkiadóvállalat levélpapírján.
Bajára írt levél.

Előzményeit ld. 577–579. sz.
[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 577/3.

583. RAVASZ LÁSZLÓ — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1927. IV. 21.

Kedves Barátom!

Leveledet megkaptam,[1] figyelemmel és megértéssel olvastam. Szívesen támogatlak abban a törekvésedben, hogy csendes falusi helyre kerülj, ha úgy ítéled, hogy az egészségednek és írói munkálkodásodnak előnyére válik. Egyházi szempontból nagyon sajnálom Bajáról való eltávozásodat és szeretnélek sokáig ezen a nehéz ponton látni.

Szíves üdvözlettel

Ravasz
püspök

MTAK Kézirattár Ms 4593/58.
Gépírás autogr. aláírással Dunamelléki Református Püspök fejlécű levélpapíron, 340–1927. jelzéssel.
A papír alsó fele levágva.
Bajára írt levél.

[1] Ld. 580. sz.

584. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Baja, 1927. IV. 22.

Nagytiszteletű Esperes Uram!

Szíves támogatását kérem a következő dologban: abba a helyzetbe jutottam, hogy, ha Isten is akarja, egyszerre két célomat érhetem el. Egyik, hogy falura jussak, a másik, hogy visszakerüljek a tolnai traktusba, hol pályámat — bár nagyon nehéz körülmények közt — kezdtem,[1] s hova mindig visszavágytam. Sebestyén Sándorral[2]

tegnap megállapodtunk, abban, hogy ekklézsiát cserélünk, s vasárnap, 24.-én ő már meg is tartja bemutatkozó prédikációját Baján. Ez a megoldás mindkettőnknek ideális: nekem Várkony, neki pedig Baja a négy fiú neveltetése miatt. Azonban baj van. Lehetséges, hogy a várkonyi atyafiak nehezen fognak beleegyezni a cserébe, nem tudom — de egész bizonyosan tudom, hogy a bajaiakkal nagy küzdelmem lesz, hiszen a küzdelem már hetek óta folyik is, mióta híre ment szándékomnak. Hogy mennyire jutottak e téren, annak illusztrálására ide mellékelem ezt a kis újság-közleményt,[3] mely a virágvasárnapi demonstrációról szól. A presbiterium különösen attól fél, hogy, amint ők mondják, „nem kapnak méltó utódot a helyemre". Én Sebestyént ide nagyon alkalmasnak tartom: komoly, higgadt, tapasztalt és jó gyakorlati érzékű ember. Ide pedig ez kell, hiszen a bajai kis egyház kormányzása, különösen most, hogy tökéletesen rendbe van téve, nem olyan nagy mesterség. A presbiterek legutóbb azt emlegették, hogy ők mindenesetre információt fognak kérni a cserére tervbe vett lelkész esperesétől.

Tiszteletteljes kérésem már most ez: hiszem, hogy Nagytiszteletűséged is egészen jó véleménnyel van Sebestyén Sándorról. Arra kérem, kegyeskedjék különösen meleg hangú levelet intézni a bajai presbiteriumhoz (indokolásul említve, hogy az én beterjesztett kérelmemre), s benne Sebestyén Sándort ajánlani. Méltóztassék megengedni, hogy a bajai presbiteriumot ismerve, néhány szóval megemlítsem, hogy milyen tartalmú levéllel vélném a célt elérhetni. Körülbelül a következőket kérném belefoglalni S[ebestyén]-ről: hogy lelkiismeretes, buzgó, munkás, igaz papi lelkületű, hogy a várkonyi egyházat elhanyagolt állapotából kiemelte és rendbe tette, s főleg, hogy bármely egyház vezetésére alkalmas.

Ha a presbiterium ilyen tenorú levelet kap Nagytiszteletűségedtől, akkor, azt remélem, nem fog tovább nehézséget támasztani. Így tehát mindkettőnk sorsa Nagytiszteletűséged kezében van. A kért levelet pedig Nagytiszteletűséged azt hiszem, nyugodt lélekkel megírhatja, mert Sebestyén csakugyan sok jó tulajdonsággal bír.

Különös kedvezésképpen még csak azt kérem, méltóztassék a levelet mielőbb küldeni, t.i. a legbefolyásosabb és tekintélyesebb presbiterünk[4] Bajáról elköltöző félen van, holmiai nagyrészt becsomagolva állnak, az ő közreműködésétől sokat remélek (nekem szívvel-lélekkel hívem), viszont az ő távoztatásával a nehézségek megint megnövekednek.

Abban a reményben, hogy Nagytiszteletűséged szívesen fog visszafogadni egyházmegyéjébe, ajánlom magam kegyes jóindulatába, a legmélyebb tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10.b. A tolna em. lt. 112/1927.
Kézírás Bajai Református Egyház feliratú levélpapíron.
Dunaszentgyörgyre írt levél.
Mellette Sebestyén Sándor zengővárkonyi lelkész 1927. IV. 25-i keltezésű Kátai Endre esperesnek szóló levele. Benne beszámol a FL-sal kötött megegyezésről a cserét illetően, kéri, írjon neki szóló FL-ról kedvező véleményt tartalmazó magánlevelet, továbbá felvilágosítást kér a csere lebonyolításának hivatalos formaságairól.

[1] FL lelkészi pályafutását a tolnai egyházmegyében, Medinán kezdte, az esperes már akkor Kátai Endre volt.
[2] Ld. 572/2.
[3] Ld. 581/9.
[4] Utalás Rácz Károlyra ld. 468/2.

585. FÜLEP LAJOS — KERECSÉNYI ZOLTÁNNAK

Baja, 1927. IV. 22.

Kedves Bátyám!

A csere-ügyben[1] végre elérkeztem — a célig, már most csak az a fő, hogy el is tudjam érni. Tegnap Sebestyén Sándor[2] zengővárkonyi (tolnai e.[gyház]m.[egyei]) lelkésszel megegyeztem, hogy cserélünk, s vasárnap idejön bemutatkozó prédikálásra. Nem tudom, ismered-e Sebestyént: komoly, higgadt, lelkiismeretes, egyenes és jó lelkületű ember, aki nézetem szerint jól meg fogja állni a helyét Baján s ő rá is nagy áldás, hogy négy tanuló-fiával ide jöhet. Már most csak az a baj, hogy a csere megvalósítása nehezen fog menni. Hogy Várkonyban hogy lesz, azt nem tudom, de hogy a bajaiak nehezen fognak elengedni, azt már tudom. De hát mindent el fogok követni, mert Várkony ideális fekvésű, remek hely, bár azt mondhatnám rá: az Isten is nekem teremtette!

Nagy kérésem most Hozzád ez. Sebestyén itteni szereplése után 1-2 nappal nyélbe szeretném ütni a dolgot a bajai presbiteriummal. Nem tudom azonban, hogy' történjék ez. Nem értem ugyanis, mit jelent ez a törvényben: „ha ... közmegegyezéssel *kérik*." Egyszerűen kérvényt kell beadni Hozzád a presbiteriumnak, amit én s a presbiterek aláírunk — vagy hoz a presbiterium egy *határozatot*, melyben kimondja, hogy az X.Y.-al való cserébe beleegyezik és jóváhagyását kéri? S ha határozat, akkor 15 napi fellebbezési idő eltelte után küldhető-e fel Hozzád, vagy pedig mindjárt? Arra kérlek tehát, kegyeskedjél pár szóban tájékoztatni erről, hogy olyan formában terjesszük fel Hozzád az ügyet, amilyenben kívánod.

Sajnálom, hogy „kiszánkázok" ilyenformán a solti traktusból, melynek esperesétől oly nehéz lesz elválnom — de megpróbáltam Majosházát,[3] s Bocsor[4] azt felelte, hogy felesége ott lakó szüleire való tekintettel „ez időszerint" nem cserél.

Mint bajai pikantériát megemlítem, hogy Czérnay[5] a napokban felment dr Puskás polg.[ár]mes[ter]h.[elyettes]hez (presbiter) a hivatalába s előadta neki, hogy „minden áron szeretne velem kibékülni." Úgy látszik, belátta, hogy minden erőlködése hiába való — s a szégyen az ő fejére száll.

Még csak arra kérlek, hogy a fölokosító levelet mielőbb küldeni kegyeskedjél, mert dr. Rácz presbiterünk[6] — akinek a támogatásától itt sokat várok — elköltöző félen van s előbb kell elintéznem az ügyet, mielőtt ő elmegy, mert aztán még nehezebb lesz.

Előre is hálás köszönettel és szeretettel

igaz híved

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/9. A Solti Em. ir. Bajai iratok. 20/1927.
Kézírásos Bajai Református Egyház feliratú papíron. Rajta kézírással: Fülep L. bajai távozása ügyében.

[1] FL bajai és Sebestyén Sándor zengővárkonyi lelkészek cseréjéről van szó. Ld. 572/2.
[2] Ld. 572/2.
[3] Ld. 581/3.
[4] Ld. 581/4.
[5] Ld. 574/6. ill. 576. sz.
[6] Ld. 468/2.

586. TOLNAI ARNOLD — FÜLEP LAJOSNAK

Wien, 1927. V. 2. III. Strohgasse 45.

Igen tisztelt tanár Úr!

Tegnap egy külföldi utazásról hazatérve, múlt hó 19én k.[elt]sz.[íves] sorait[1] csak most vettem kézhez, miért is eddig nem válaszolhattam.

Károly fiam iránti érzelmeiért és jótékony befolyásáért végtelenül le vagyok kötelezve. A fiú, mint tudom, szereti Önt és hallgat Önre. Proponáltam is neki vagy megengedtem örömmel, hogy hosszabb időre — pihenés céljából — Bajára vagy környékére menjen.[2] Terve, hogy júniusban Angliába, Franciaországba, onnan pedig vissza Rómába visszatérjen. Befejezni akarja megkezdett tanulmányát, azután csak szándékozik Bajára menni Önt meglátogatni. E programm ellen — hiába is tenném — nem szabadkoztam. A fiú vas energiával halad útján, csak félek, hogy fizikuma nem fogja bírni. Nem táplálkozik, mint azt a természet kívánja és egy napon összeroppanni fog. Egyébként látni fogja és lesz alkalma meggyőződni és hozzászólni.

Már most k.[edves] bátyja ügyéhez.[3]

Én magam különféle körülményeknél fogva, főleg azonban orvosi tanács folytán 52 évi működés után, vissza vonultam az üzleti tevékenységtől és — még nem tudok hozzá szokni — a semmit tevésnek szentelem magamat.

A k.[edves] bátyja ügye a mai rendkívüli nehéz időkben bizony némi gondot okoz. Példaképpen a következő. Viktor fiam állás nélkül van és Németországban üzleti részesedést keres akár melyik brancheban. Eddig, igaz, hogy nem régóta keres, nem volt képes valamit találni — ez egy országban hol a konjuktúra felmenőben van. — Hamburgban egy kiviteli cég, ajánlott neki üzleti részesedést 150000 márka befizetés ellen, ha jól emlékszem ez a cég ugyancsak az Indiával való kereskedést folytatja. Viktor, berlini barátaim tanácsára nem fogadta el ezt az ajánlatot — egyébként annyi tőke sem áll a rendelkezésére. —

A tény azonban, hogy német cégek, oda dolgoznak arra enged következtetni, hogy talán mégis lehetséges a vízumot megszerezni. Legyen szíves k.[edves] bátyját felkérni, írjon nekem kimerítően. Megkérném esetleg itteni követünket Ambrozy grófot[4] — talán sikerül közvetítése útján a vízumot megszerezni, mert egy családos ember[nek] ma alkalmas állást találni — a mai körülmények között szinte lehetetlennek látszik.

Örömmel írtam volna biztatóbb formában, de legyen meggyőződve szívesen teszek bátyja érdekében, ami erőmtől kitelik.

És most még, fogadja szívélyes üdvözletét tisztelőjétől

Tolnai Arnold

MTAK Kézirattár Ms 4590/2.
Kézírás Arnold de Tolnai feliratú levélpapíron.
Címzés: Nagyságos dr. Fülep Lajos úrnak Baja Ungarn
Hátlapján nyomt.: Wien I. Hessgasse 5. (áthúzva, FL ceruzaírásával:)
III. Strohgasse 45. Arnold de Tolnai
Tolnai Arnold ld. 461/6.

[1] A levél nem ismeretes.
[2] Az utazásra nem került sor.
[3] Ld. 425/4. Fülep Jenő 1925-ben hazatért Indiából.
[4] Ambrózy Lajos (szül. 1868.) diplomata, 1925–1932 között Magyarország bécsi követe.

587. FÜLEP LAJOS — RAVASZ LÁSZLÓNAK

Baja, 1927. V. 10.

Főtisztelendő Püspök Úr!

Április 21-én kelt n[agy]b[ecsü] levelét, melyben csere-szándékomhoz szíves támogatását helyezi kilátásba, hálás köszönettel vettem.[1] Azóta a csere-ügyben, mint a vértesaljai esperes úr[2] útján továbbított levelemben jeleztem, dülőre jutottam: mind a bajai, mind a zengővárkonyi presbitérium egyhangúlag hozzájárult a cseréhez,[3] az iratok már fölmentek az illetékes espereshez, a solti esperes úr[4] már közölte velem, hogy az iratokat tovább küldte aláírás végett az e.[gyház] m.[egyei] gondnok úrnak[5] stb., szóval a formalitások is befejeződnek néhány nap alatt, s az egész dolog e szerint lege artis elintézettnek tekinthető.

Hosszú várakozás és sok küzdelem után, azt remélem, hogy Zengővárkonyban megtalálom azt, amire most már múlhatatlanul szükségem volt. Így már nem bírtam volna tovább. De mint a legtöbb kis gyülekezet parókiáján, itt is baj van, még pedig nagy. A paplak minden helyisége, egy szobát kivéve, rettenetesen nedves (legutoljára, mikor ott voltam, az iroda sarkában két araszos füvet találtam), penészes s ennélfogva veszedelmesen egészségtelen. A helyszínén szerzett információk szerint gondolni se lehet arra, hogy a gyülekezet bár egy garast is költsön reá. Ha javíttatni akarok, a magaméból kell tennem. Ehhez járul még, hogy a paplak nem elég nagy ahhoz, hogy alkalmatos dolgozószoba teljék ki belőle, úgy építtetnem kell hozzá s természetesen ezt is a magam költségén.[6] Hogy pénzem nincs, tán mondanom se kell. A szükségelt, kb. 50 milliót, úgy akarom kölcsön kérni barátaimtól, ismerőseimtől.[7] Nehezen szánom rá magam, mert soha életemben senkinek se tartoztam semmivel, de most kénytelen vagyok vele, mert ha bankból veszem föl a pénzt, megesz a kamat. Ha úgy koplalom is meg, hamarosan visszafizetem az adósságokat, addig nem lesz nyugtom.

Főtisztelendőségedhez most azzal a kéréssel fordulok, hogy e rám nézve csakugyan életbevágó dologban megsegíteni kegyeskedjék. *Az e.[gyház] kerülettől 15 millió K[oroná]-t szeretnék kapni, részben segély, részben kamatmentes kölcsön (ha van ilyen) alakjában.*[8]

Nem tudom, hol éri e levelem Főtisztelendőségedet, mivel éppen egyházakat látogat, s nem tudom, mikor fog hozzájutni ahhoz, hogy ezzel az én ügyemmel foglalkozzon — de nagy jótétemény volna rám nézve, ha még e hónapban hozzájutnék a segítséghez, mert a lakásba úgy, ahogy van, beköltözni nem lehet (Sebestyénék[9] is állandóan betegeskedtek, egyik fiuk, a legnagyobb, tüdőcsúcshurutos stb.), a munkát pedig mielőbb el kellene kezdeni, hogy még az ősz előtt jól megszáradjanak s használhatók legyenek a szobák.

Tudom, hogy nagy dolgot kérek, de remélem, hogy ezután mindig kevésbbé leszek terhére ilyenfajta kéréssel — adja Isten, ez legyen az utolsó!

A legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek Lt. A/1.b. A ppi hiv. ir. 1278/1927. Meg.: Ráday-évkönyv VI. 244–245.
Kézírás Bajai Református Egyház feliratú levélpapíron.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 583. sz.
[2] Varga Sándor esperes ld. 580/3.
[3] A zengővárkonyi cserére utal ld. 572/2.
[4] Kerecsényi Zoltán.
[5] Ráday Gedeon gróf 1917–1937 között a solti egyházmegye főgondnoka.
[6] A zengővárkonyi parókia nemcsak nedves volt, de három nem nagy méretű szobájával nem volt elégséges FL könyvtárának és gyarapodó néprajzi gyűjteményének befogadására. Ezért beadvánnyal fordult a zengővárkonyi presbitériumhoz, amelyben kéri, járuljon hozzá, hogy saját költségén javítást ill. átalakítást végeztethessen. Amennyiben elmegy vagy meghal, megegyezést kínál a megváltásra nézve, vagy elhordja a felhasznált anyagot és visszaállítja az eredeti állapotot. A presbitérium elfogadta FL ajánlatát. (Presbitériumi ülések jegyzőkönyve, 1927. V. 22.-i ülés. Zengővárkony.) Ez alkalommal épült a parókiához kapcsolódó, a templomkertbe benyúló s onnan is megközelíthető könyvtárszoba, amelyből halála után a FL emlékszoba lett.
[7–8] Az I. világháborút követő infláció után 1927. I. 1-én vezették be a korona helyett a pengőt. 1 pengő 12.500 papírkoronát ért; a FL által kért segély ill. kölcsön 1200 pengő lett volna. 1927. VII. 7-én az egyházkerület a Földhitelintézet útján 300 pengő segélyt utalt ki FL-nak. (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.b. A ppi hiv. ir. 1277–1278/1927.)
[9] Sebestyén Sándor zengővárkonyi lelkész ld. 572/2.

588. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Baja, 1927. V. 17.

Kedves Barátom,

nekem is azzal kell kezdenem, amivel Maga a legutolsó levelét,[1] késedelem magyarázgatásával. De nekem aztán igazán nagy okom van reá. Itt hagyjuk Baját s

megyünk falura![2] De amilyen egyszerűnek látszik, öt szóval elmondva, olyan körülményes volt az idáig-jutás. Hónapokon keresztül kellett leveleznem fűvel-fával, meg utazgatnom keresztül-kasul Veszprém, Somogy, Tolna, Baranya megyében, mint Csicsikof,[3] hogy helyet keressek magamnak. Már egyikünk se bírta a bajai zaklatott életet s a tavasz elején föltettem magamban, hogy még a nyáron dűlőre viszem régi tervünket s keresek falusi eklézsiát. Az ilyen elhelyezkedés csak csere útján történhet, mivel a pályázatok bizonytalanok, s különben is ki tudja kivárni, míg alkalmas hely ürül? Hosszú keresés és törődés után végre sikerült alkalmasnak látszó helyet találni: Zengővárkony, a Zengő hegy oldalában, állomása Pécsvárad (kb. 3 km.), Pécstől öt negyed óra, 388 lélek, hely tündéri szép, javadalom csekély, parókia épület elég nagy, de elhanyagolt, nedves — szóval, mint a legtöbb helyen együtt van a jó a rosszal. Mégis a mi számunkra annyival több jót jelent — s a rosszat majd megszüntetjük — hogy az illető lelkésszel[4] már meg is egyeztem a cserére nézve s a nyár folyamán át akarunk költözni. Bár csak ott lennénk már! De ez nem megy olyan könnyen — nekünk hurcolkodni! Azután meg a tatarozási stb. munkákat magamnak kell végeztetnem, magam költségére, s ehhez föl kell hajtanom, ha tudok, 50—55 millió K[oroná]-t, jobbról-balról kölcsön. Eddig csak 15-nél tartok.

Ha mindezeket végig gondolja, akkor egyszerre látni fogja, mért nem írtam eddig s mért nem invitáltam mostanában. Egyrészt a hivatalos dolgaim se tudom rendesen ellátni, másrészt jövök-megyek s előre nem tudom, mikor vagyok itthon. Ha azonban közben, még Baján, lesz nyugodtabb időszak, megírom, s akkor jöjjön le; ha nem lesz, akkor majd Várkonyba, ha rendbe leszünk. Kevés olyan szép hely van a világon!

Egyelőre ezt a tervet kérem ne említse senkinek — nem szeretem, ha mindenki tudja, hol vagyok. Így is elegen rám zörgetnek.

Várkonyba majd hosszabb időre is el kell jönnie — ott dolgozhat is kényére. Van elég hely, kert, erdő, minden.

Mindketten sok szeretettel üdvözöljük

Fülep

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 42. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 122–123.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 572/2.
[3] Gogol: Holt lelkek c. regényének hőse.
[4] Sebestyén Sándorra utal.
[5] Elek nem járt többet Baján; Zengővárkonyban először 1930. VIII. 22. és IX. 16. között látogatta meg Fülepéket. Ld. még 667., 674., 680., 681. 682. sz. ill. 780.

589. ELEK ARTÚR — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1927. V. 27.

Kedves Barátom,

nagyon meglepett a költözködés híre.[1] Tudom, milyen nehéz az rendes körülmények között is (minden szál hajam az égnek áll, ha arra gondolok, hogy 5000 kötetemmel valaha is ki kell mozdulnom mai fészkemből!), hát még az olyanok között, amilyenekről Maga ír. Sajnos, az megint idegbe kerül majd, pedig azért nagy kár.

Zengővárkony! Ez aztán név, még ha nincsen is itáliai hangzása mint Bajae-nak. Zengő-hegy! Olyan mintha Vörösmarty keresztelte volna el. Nagyon gyönyörű legyen, ha méltó akar lenni a nevéhez, és — Bajához is. Mert nekem az is nagyon szép hely. Mindig örömmel emlékszem az ott töltött napokra s arra a kedves utcára és benne arra a kedves hajlékra is, amelyben 1923. pünkösdjén két éjszakát töltöttem.[2] A kedves öreg nénire és elborult eszű cselédlányára. De főként a kis ház kis udvarára. No és aztán a Dunára és szigetekre is. Általában pedig a régi kultúra szagát őrző régi házas fasoros utcákra. Bennem Baja emléke úgy él, mint szép és kedves városé.

De azért nagyon megértem, hogy nem bírják benne tovább az életet. Szörnyű, szörnyű lehet a kisváros élete, ha az ember el nem húzódhatik előle, hanem „társadalmi" kényszernek kell engedelmeskednie.

A Zengő tövében bizonyára több lesz a ráérő ideje és Signora Susannának is kevesebb a dolga. És mindkettejüknek sokkal kevesebb a reprezentációs kötelezettsége (brr!). Hálásan köszönöm, hogy ilyen nehéz idejében is rám gondol. Igaza van, várjuk meg, amíg az új állomáshelyen teljesen rendbekerültek és ki is pihenték a nagy viszontagságokat. Én közben úgy is elmegyek szabadságra, még nem tudom mikor és nem tudom hová. Eredetileg messzire készültem, egészen Londonig. Most már minden kétségessé lett, azért is, mert közben mindenfelé nagyon megdrágult az élet. Olaszországban átlag 1/3 résznyivel. Londonra van félretett (lassan összekuporgatott) tizenegy fontom, ami talán elég lenne egy heti életre és az útiköltköltség Paris – londoni részére. Annál bizonytalanabb, honnan kerítem elő a többit.

Lám, a gond (vagy a magukéhoz képest inkább csak a: gondocska) engem is kerülget.

Nem írt az egészségéről, de úgy képzelem, hogy a körül nem lehet baj, ha annyit tud utazgatni és sürögni-forogni tőle.

Szegény Osvát két hete nagy lázban fekszik. A veséjétől. Mindazok után, amik a legutóbbi időben érték! Az Isten legyen hozzá irgalmas.

Nem tudom, megírtam-e múltkor, hogy Erdei Viktor megajándékozott egy impozáns méretű szép fényképpel, melyet az Ön profilos arcképéről készíttetett.[3] Most a szobám falán függ.

Ennélfogva eléggé állandó érintkezésben vagyok Önnel. Úgy lennék egyébiránt érzékelhető emlék nélkül is.

Igaz szeretettel üdvözli a kettejüket, hűséges barátsággal

Elek Artúr

MTAK Kézirattár Ms 4586/62.
Kézírás.
Bajára írt levél.

[1] A zengővárkonyi cserére utal ld. 572/2. ill. 588. sz.
[2] Ld. 457/10.
[3] Erdei 1907-ben rendezett gyűjteményes kiállításának katalógusában — amelyhez FL írt bevezetőt — 47. sz. alatt szerepelt „F.L. írói arcképe. Olajfestmény. Magántulajdon. 1904." Az 1926. IV.-ban a Nemzeti Szalonban megtartott tárlaton ugyanez 1904. 9. sz. alatt „Fülep Lajos képmása. (Olajfestmény.) Magántulajdon" megjelöléssel volt kiállítva. (Ma a MNM Történeti Képcsarnokában.) A megnyitás napján Elek Erdei Viktor gyűjteményes kiállítása címmel e.a. szignóval adott közre kritikát az Az Újság 1926. IV. 4-i számában. Ld. még 547/6.

590. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Baja, 1927. VI. 21.

Kedves Barátom,

utolsó levélváltásunk óta csak annyi újság van, hogy — ha igaz — Várkonyban tegnap elkezdték az építést.[1] Legalább is a kőműves így vállalta. Hogy mikor lesz kész, nem tudom, a legjobb eshetőség szerint aug[usztus] első felében költözhetünk. Elég baj, mert ez a se ki, se be állapot a legrosszabb, ilyenkor már a magamfajta ember nem tud semmi okosat se csinálni.

A másik nagy baj, — nálam is ugyanaz, ami drága fővárosunknál: a napról napra növekvő hiteltúllépés. Mindig újabb dolgok sülnek ki s a vége mindennek az, hogy többet kell fizetni. Eleinte úgy volt, hogy 50 millióval megúszom a dolgot,[2] most már 70 körül számítunk — s mi lesz, mire elkészülünk? Ebből 30 mil[lió]t bankból veszek föl, a többit úgy akarom összekapargatni és koledálni, meg — eladásból beszerezni.

Ez utóbbihoz kérem segítségét. Három objectumomat eladnám, mikhez nem ragaszkodom. Rövid leírásuk itt van a mellékelt lapon. Közülük kettőt — a gouachet és miniatűrt — Ön is ismeri, de vajjon emlékszik-e még rájuk?[3]

Én azt gondoltam, hogy *Braun Róbert*[4] útján lehetne tán értékesíteni őket, nekik talán van kellő relációjuk Angliával. Megtenné Ön, hogy beszélne vele? S ha ő akar foglalkozni a dologgal, elküldeném a tárgyakat Önnek. De Braun ezt az üzletet ne annak a disznó Lantosnak[5] csinálja meg, hanem nekem (meg önmagának), — én t.i. a közvetítésért hajlandó vagyok tekintélyes percentet adni, de az *igazi árat akarom tudni s kapni!* (Lantosnak nem is kellene a dologról tudnia.)

Ha van Önnek más tipje, kérem, ott ajánlja föl a dolgot.

A gouachet kint Angliában azt hiszem, jól lehetne értékesíteni, mert nemcsak művészi dolog, de *családi emlék is.* Meg az oklevelet is!

Ha nincs nagyon terhére, alkalmilag kérem beszéljen Braunnal v[agy] akivel gondolja, s ha kell, rögtön küldöm az objektumokat. *Fő-fő reménységem bennük van.* Ha nem tudom őket értékesíteni és jól, az fene nagy baj.

Hát bizony Várkonytól sokat várok. Feleségem számára sokat fog jelenteni, hogy nem kell majd tanítania.

Ha csak 1-2 napra is, nem jöhetne le közben Bajára mégis? Majd aztán sürgönyöznénk a szerkesztőségbe vagy betelefonáltatnánk! Mert Várkony még messze van! Csak ha jön, jó előre jelezze, mert mostanában elkezdem az átjárást az építés miatt.

Bocsássa meg, hogy megint dolgot adok.

Szegény Osvát, a felesége dolgát[6] nem értem, nem tudok belőle semmit.

Mindketten sok szeretettel üdvözöljük

Fülep

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 43. sz. Megj.: Fülep-Elek lev. 124–125.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Baja.

[1] A nedves zengővárkonyi parókia rendbehozatalára ill. a könyvtárszoba építésére utal.
[2] Az 50 millió 4000 pengőt jelentett.
[3] A három objektum: egy 1611-ből származó, Thomas Sharpham birtokelidegenítése ügyében készült oklevél Francis Bacon aláírásával. FL valószínűleg Gordigianiéktól kapta ajándékba. Ld. 657/5. Az eladás nem sikerült, az oklevél Ms 4603/1. sz. a. a FL hagyatékban van. — A Montagu-fiúkat ábrázoló gouache és a profilban ábrázolt férfi miniatűrképe ugyancsak nem került eladásra, élete végéig FL birtokában volt, halála után került más kezekbe. A mellékelt lap nincs a levél mellett. Ld. még 392., 393., 396., 604., 619., 621., 631., 658., 659., 667., 673., 702., 704., 708. és 717. sz.
[4] Braun Róbert (1879–1936) szociológus, a Huszadik Század szerkesztője. Eszerint műkereskedelemmel ill. közvetítéssel is foglalkozott.
[5] Ld. 544/8.
[6] Osvát Ernő felesége Steiner Cornelia 1927 tavaszán öngyilkos lett.

591. TOLNAI KÁROLY — FÜLEP LAJOSNAK

London [1927.] VII. 20.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Bocsásson meg hosszú hallgatásomért. Remélem, hogy következő levelemben, látogatásomra vonatkozólag, biztos hírt adhatok.[1] Sajnos azonban még magam sem tudom meddig kell itt maradnom. A munka sok, de érdekes és a British Museum könyvtára igazán nagyszerű a studiumom szempontjából.

A Pèguest[2] mindenfelé kerestem Rómában, de éppen a kívánt kötet nem volt sehol sem található. —

Remélem Tanár úrék jól vannak. Nagy hálára kötelezne, ha írna egy sort (noha tudom, hogy nem érdemlem meg); és ha szüksége van valami angol könyvre, most megszerezhetném.

Adja át meleg üdvözletemet k.[edves] Feleségének, Önt pedig a régi szeretettel köszönti

Tolnai Károly

Cím: London; 23, Queensborough Terrace (Hyde Park) Miss E. Eldin

Az évszám: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4590/33.
Kézírás Musée du Louvre Rembrandt van Ryn Saint Mattieu évangéliste feliratú képeslapon.
Címzés: Nagytiszteletű Dr Fülep Lajos református lelkész úrnak Baja (Bács-Bodrog) Hungary

[1] Ld. 586/2.
[2] Ld. 543/2.

592. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Baja, 1927. VII. 25.

Kedves Barátom,

igen köszönöm szíves értesítését a néhány objektum ügyében[1] s hogy hajlandó velük foglalkozni. Levele szerint Braun Róbertnek[2] ma kell megjönnie. Nagyon kérem, ha nincs terhére, s alkalom kínálkozik rá, legyen szíves, beszéljen vele annak a leírásnak alapján, mit utolsó levelemhez csatoltam. Ha aztán ő úgy véli, hogy lehet s érdemes a dologgal foglalkozni, elküldöm a tárgyakat Önnek. Én Braunra éppen azért gondoltam, mert a két tárgy szerintem is csak Angliában értékesíthető igazán, de ott esetleg nagyon jól, különösen az egyik (a családi kép). Ernsttel[3] is lehetne beszélni, de vele is csak azon az alapon volna érdemes, ha Angliába továbbítaná a dolgokat. Így talán nagyon is jó volna Ernstet is megpróbálni, mert lehet, hogy neki is vannak oda nexusai, legalább is valószínű. Csak persze, a körmére kellene nézni! Ha esetleg van Önnek más tipje is, annál jobb. Csak kérem, ne említse sehol sem, hogy azok a tárgyak enyéim. Nem kell ott tudniok, hogy ilyenre vagyok utalva. Nekem legkívánatosabb volna, ha kaphatnék rájuk mindjárt néhány mill[ió] előleget, mert pénz rettenetesen kell és rettenetesen nincs. 30 milliót már fölvettem bankból, egyéb kölcsönökön kívül, s még nem látom a végét! Az építési munka Várkonyban gyalázatosan megy és szörnyen sokba kerül.[4] Most pedig már, hogy benne vagyok, nem hagyhatom, be kell fejeznem. Annyi szent, hogy nagy fába vágtam a fejszét. Egyébként most már ott vagyunk, hogy nem várjuk meg, míg ott készen lesz minden, elmegyünk a legnagyobb rendetlenségbe is, mert innen a távolból tehetetlenek vagyunk, hiába utazgatok oda kétszer is hetenként. Legalább aug[usztus] közepén szeretnénk hurcolkodni. Magari! De hogy mennyi bajom van, mintha csak valami komplott volna körülöttem! Mégis csak vannak boszorkányok.

Igen sajnáljuk, hogy eddig nem jött le. Közben mégis voltak olyan időszakok, amikor jöhetett volna. Hát most már aztán csakugyan az őszre marad s Várkonyra.[5]

A napokban kezdjük a pakkolást. Bella prospettiva!

Mindketten szeretettel üdvözöljük

Fülep

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 44. sz. Megj.: Fülep-Elek lev. 126–127. Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.

[1] Az értesítés nincs meg. Ld. 590. sz.
[2] Ld. 590/4.

[3] Ernst Lajos (1872–1937) műgyűjtő, művészeti író. Gyűjteményéből alapította 1912-ben az Ernst-múzeumot, amelyben 1917 óta művészeti aukciókat is tartottak.
[4] A zengővárkonyi parókia átépítésére utal. Ld. 587/6.
[5] Ld. 588/5.

593. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Baja, 1927. VII. 30.

Kedves Barátom,

igen köszönöm szíves és sok fáradozását.

Ma elküldtem címére egy csomagban a 2 képet.[1] A postán sült ki, hogy máskép kellett volna csomagolni, mert így csak 400 P[engő] értéket lehetett ráírni. Remélem, hogy rendben megérkeznek majd.

Azért küldtem csak a képeket, mert az okmányt[2] majd magának B[raun] R[óbert]-nek[3] fogom küldeni. Bár az ő propozíciója nem nagyon lelkesít. Elhiszem, hogy a Boston P.[ublic] L.[ibrary] többet fizet, mint bármely könyvtár — de én *amatőrre* gondoltam, az ilyen még többet fizet. Én úgy gondoltam, hogy megfelelő üzleti és szaklap útján lehetne összeköttetést találni ilyennel. De azért Harasztit[5] is meg fogom próbálni. Esetleg kiküldöm az okiratot Amerikába a sógoromnak.[6] Talán az tud vele valamit csinálni.

A képeknél is úgy gondoltam, csak megfelelő relációval lehet elérni jó eredményt. Nem a miniatűrre gondolok, mert az nem sokat ér. Hanem az angol képre. Művészi értéke ennek se nagy, de *családi vonatkozása* értékessé teheti Angliában — csakhogy oda nincs nekem megfelelő nexusom. Ha a nexus megteremtésében Lantos[7] elkerülhetetlen, nem bánom, ha ő is benne van, de úgy, ha ő *százalékot* kap a közvetítésért. Mert nagy gazember, volt vele dolgom, mindig becsapott. Minden szava hazugság. De, mondom, ha B[raun] R[óbert] a Lantos cég nevével csinálja meg, s Lantos tudtával, nem bánom, ha így jobban lehet értékesíteni — de B[raun] R[óbert] ne engedjen engem becsapni, mondják meg nekem, hogy mit kapni a képért.

Ernstnek[8] angol relációját én éppen nem tartom kizártnak. Az ilyen üzletembereknek mindenütt van valakijük. Itt a fő: a megfelelő amatőrt megtalálni. Ami az eladás sürgősségét illeti, az nem olyan nagy — illetőleg nagyon nagy, de inkább várok, mint hogy veszítsek —, inkább arra gondoltam, ha előleget kaphatnék könnyűszerrel. Ha nem lehet, hát nem lehet.

Bocsásson meg, hogy elutazása előtt ilyen dolgokkal zavartam. Meddig lesz oda? S hova megy? Egyiket se írta.[9]

Mindketten szeretettel üdvözöljük

Fülep

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 45. sz. Megj.: Fülep — Elek lev. 128–129.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Baja.

[1] Ld. 590/3.
[2] A Bacon-aláírta oklevélre utal. Ld. 590/3.
[3] Ld. 590/4.
[4] Braun Róbert úgy tudta, hogy a Boston Public Library őrzi Bacon kéziratait, ezért ajánlotta, hogy FL ott próbálja eladni az oklevelet. Ld. 657. sz.
[5] Haraszti Zoltán (1892–1979 után) jogi tanulmányok után 1923–1962 között a Boston Public Library munkatársa volt.
[6] FLné testvérének adatai nem ismeretesek.
[7] Ld. 544/8.
[8] Ld. 592/3.
[9] Elek Artúr Franciaországba és Angliába utazott. Ld. 596. sz.

594. TOLNAI KÁROLY — FÜLEP LAJOSNAK

[London, 1927.] VIII. 1.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Sokszor köszönöm k.[edves] sorait;[1] hogy el szándékozik menni Bajáról, számomra újság volt. — Egész szívemből kívánom, hogy Zengővárkony megfeleljen végre annak, amit kíván. —[2]

Én a munka miatt valószínűleg egész augusztusban még itt vagyok; szeptember első felében Belgiumban és Németországban leszek. Szept.[ember] második felében okvetlen újra Firenzében kell lennem, mert ott az Archivio Buonarroti publikálatban leveleit kell feldolgoznom.[3] — Látogatásomat tehát újból el kell tolnom (és érzem, hogy késő ősszel ezidén még csak zavartam volna Önöket) — jövő nyárra? Avagy télre? Nem tudom. Vagy eljöhetne Tanár úr Romába nehány hétre?[4] okt.[óber] végén ismét ott leszek. Ez volna a legjobb.

Sok-sok szeretettel

Tolnai. —

A hely és év: postabélyegzőről.
MTAK Kézirattár Ms 4590/34.
Kézírás British Museum (Elgin Room) So-called Theseus. East Pediment of Parthenon feliratú képeslapon.
Címzés: Nagytiszteletű Dr Fülep Lajos református lelkész úrnak Baja. Bács-Bodrog megye Hungary

[1] Nem maradt fenn.
[2] Ld. 572/2.
[3] Ld. 533/7.
[4] FL nem utazott Rómába.

595. FÜLEP LAJOS — KERECSÉNYI ZOLTÁNNAK

Baja, 1927. VIII. 15.

Kedves Bátyám,

köszönöm igen kedves leveledet,[1] melyet a többi mellé teszek, hogy aztán kiadjam őket mind együtt: A legjobb kedélyű kálomista esperes levelei címen. Ilyen leveleket, mint Te, ma már nem ír senki Magyarországon, sok szép régi dologgal ez is elveszett. Hanem a Tieidet megőrzöm a jövendő számára, mert különben nem hiszik el, hogy valaha ilyen is volt. Hogy fogom azonban gyűjteményemet ezután szaporítani? mikor kikerülök vessződ és botod alól? s mikor nem fogok minduntalan bebotlani Hozzád valami tanácskéréssel. Én ugyan azt hiszem, még jó hosszú ideig Tehozzád fogom címezgetni bajos leveleim abrakadabráit, mindaddig, amíg rám nem zörrentesz, hogy: hé öcsém, ott van a saját tulajdon esperesed, rágjad most már annak a fülit!

Hanem mi történt lila-tinta-forrásoddal? tán elapadt a nagy szárazságban? ilyen feketén csak a sokszorosított esperesi körparancsokat szoktad eregetni. Mint hirtelen kelt grafológus és kalligráfus megállapítom, hogy betűid alakjához és szavaid zamatjához jobban illik a másik szín.

Ami már most szegény okos Domokost illeti, mindenben tökéletesen igazad van. Aki épít, legyen ott. A földi igazságszolgáltatás szerint ez csakugyan így van. De az égi szerint másként van. Hát persze, én itt tévesztettem. Én ezt gondoltam: belefáradtam az építkezésbe, hiszen már ötödik éve csinálom,[2] Várkonyban nem nagy dologról van szó, pap meg tanító égre-földre fogadkoznak, hogy minden úgy lesz, mintha magam ott lennék, fölváltva vigyáznak, azonkívül magam is oda megyek kétszer hetenként stb. stb. — *egyszer* csak megtehetem én is életemben, hogy néhány percentyüt könnyítek a dolgomon? De úgy látszik, nem. A fáradság így még nagyobb lett, mert a rettenetes hőségben való örökös utazgatás egészen meg is soványított, sok a károm, csak a Mindentudó tudja, hány mázsa cementet loptak el (nagy patronusaim még azt se tették meg, hogy zár alatt tartsák éjjel) s hónapokig eltartott, aminek pár hét alatt el kellett volna készülnie. De hát most már hiába minden sopánkodás — gazdagodtam olyan leckével, amire nem is volt szükségem, amiből akár tanár lehettem volna; csak éppen azt hittem, egyszer kivételt lehet vele tenni. De úgy látszik, ez az a szabály, amely alól nincs kivétel.

A korpótlék ügyében adott gondos fölvilágosításodat meg is értettem, meg nem is. Mindazt megértettem, amit írtál, csak azt nem értem, mért kell nekem azt mind megcselekednem, 1918-tól kezdve szolg.[álati] bizonyítványokat összekoledálnom stb. Nem értem, mert: a) mindez a szolgálat okmányilag igazolva van a kongruakérvény kapcsán, a korpótlékot úgy tudom együtt utalják ki a kongruával, hátha a magas miniszteriumnak mindezekre a fölösleges adatokra olyan nagy szüksége van, nem hamarább megtalálja ott a saját irattárában? mert hogy *nem-kongruás* lelkésznek be kell terjeszteni mindezt, értem — de hogy a kongruásnak mért kell, annak megértéséhez nem vagyok elég okos Domokos, akármit gondol rólam Kécskén az Okos.;[3] b) ha az én szolgálatom legjobb esetben *1923 január 1-től* számít, mért

kell nekem 1918 szept.[ember] havától kezdve igazolni szolgálataimat? hát mi köze a magas miniszteriumnak ahhoz, amihez semmi köze? mert ha 1918-tól kezdve kell neki szolg.[álati] bizonyítvány, akkor számítsa onnan az igényemet, ha meg csak 1923-tól ismeri el az igényemet, akkor érje be onnan kezdve bizonyítványokkal! Nincs igazam? Afelől, hogy hieroglifáimtól meg fog szédülni, nincs is semmi kétségem, mert varázslatos hatásukat eléggé ismerem, de hogy nekem mostanság egyéb dolgom is lesz, mint szolg.[álati] bizonyítványokat gyűjteni, arra meg éppen mérget veszek.

Valahogy azt ne hidd azonban, hogy ezzel vége mindennek! Van itt még valami! Hát a kongrua? Mi augusztus utolsó negyedében költözünk innen, tehát szept.[ember] 1-én már nem vagyunk itt — a szept.[ember]-i kongruát még fölvehetem (Várkonyban utánnam küldetve) vagy *vissza kell küldenem*? — avagy: már most kell valamit tenni, hogy el se küldjék? s ha igen, mit? s hogy amazt meg ott folyósítsák? nekem kell ebben cselekednem vagy Teneked? sajnos, a várkonyi csak 200 P.[engő] körül van (évente!)

A legnagyobb örömet azonban leveled végével szerezted, hogy majd egyszer átjössz hozzánk Várkonyba. Csak azt szeretném, ha nem kötnéd valami hivatalos bajai úthoz, hanem mikor kedved kerekedik egy kis légváltozásra, átjönnél hozzánk néhány napra. Meglátod, olyan jó gondodat fogjuk viselni, hogy el se kívánkozol többé tőlünk.

Jó kívánságaidat mindkettőnk nevében szívből köszönve, a n[agy]t.[iszteletű] asszony kezét csókolva, mindketten igaz szeretettel és tisztelettel köszöntünk

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/9. A Solti Em. iratai. Bajai ir. 43/1927.
Kézírás.
Dabra írt levél.

[1] A levél, amelyre FL utal, nincs meg.
[2] FL bajai lelkészi évei alatt tataroztatta az egyházi épületeket. Ld. 506/3.
[3] Tréfás utalás Okos Gyula kécskei lelkészre.

596. ELEK ARTÚR — FÜLEP LAJOSNAK

Moissac, 1927. VIII. 26.

Kedves Barátom,

tegnap Souillacban jártam, ma ezt néztem meg. Azt hiszem olyan helyek, amelyeken maga is megfordult. Nekem nagy pihenés ez a gyönyörűség ilyen idilliumi helyeken a fene Páris és a fenébb London után. Szeretettel üdvözlöm mindkettejüket és jelzem, hogy mához egy hétre már nyilván otthon leszek. Akkor újra megfogjuk a dolgot.[1]

Elek Artúr

MTAK Kézirattár Ms 4586/63.
Kézírás Moissaac T[arn]-et-G[aronne] Eglise abbatiale Portail, vue d'ensemble feliratú képeslapon. Címzés: Nagytiszteletű dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Baja (Hongrie) Petőfi Sándor-u. [Áthúzva, rajta más kézírással:] Utána: Zengővárkony, up. Pécsvárad

[1] Valószínűleg a kép- és oklevél eladásra utal. Ld. 590/3.

597. KERECSÉNYI ZOLTÁN — FÜLEP LAJOSNAK

Dab, 1927. VIII. 26.

Kedves Öcsém!

A mint f.[olyó] hó 19-én kelt levelemben ígértem,[1] válaszolok a korpótlék tárgyában újabban is hozzám sóhajtott kérdéseidre.

Előbb azonban a legnagyobb tekintély hótollú botjával (à la Toldi:) sújtalak fejbe, a mikor Rád olvasom, azaz, hogy magad olvasod azt, a mik írva vannak a Luk.[ács] XXIV. 25. és 27. verseiben.[2] Kapitoliumodnak ilyen érzékeny illetésére pedig azzal szolgáltál rá, mivel rest szívű voltál mindazoknak elhívésére, a miket a korpótlékhoz szükséges okmányok felől írtam: hánytorgatván nagy fenekedve, hogy hát mi szükség van a kapellánusi évek szolgálatának bizonyítására, mert: 1.) azt úgy is mindenki tudja, hogy ezt a grádicsot még az esperes, sőt — uram bocsá — még a püspök se ugorhatja keresztül; 2.) csak annyi áldás fakad a nyomán, mint a sociális termelésből jollét, amennyiben a korpótlék zsilipei egy perccel se kezdenek korábban ömleni tőlük. Ejnye, ejnye... hát nem megmondtam már, hogy nem a mi dolgunk a titkok fátyolát bontogatni; igaz hívő beéri azzal, hogy mindez így van megírva a törvényben és a prófétáknál (:értsd végr.[e]hajt.[ási] utasít[ás]). És elkezdvén magyarázza neki... úgy ám, de hát mit magyarázzak neki, a mikor ez így van, azután másként magyarázni nem is lehet. Ezzel vége, punktum!

Ne mondd azonban, hogy érdemeidet felejtem, hát egy pillantást engedek a szentekszentébe és markodba adom ezt az „öreg szentséget". (:majd egyszer elmondom, hogy miért „öreg szentség" minden magas helyről származó írás:). De valahogy el ne kallódjék ám ez az írás thékáidnak százrétű fiókjaiban, hanem használat után visszaküldd hozzám. Javallom, hogy olvasás előtt föl tedd a fekete üveget, nehogy megártson szemeidnek a nagy világosság, mely a miniszteriumi nagy slendriánságra vetíti káprázatos fényességét. Főként pedig óvlak, hogy tekintélyromboló célzattal ne mutogasd másoknak azt, hogy tűnnek el, régóta — mint az enyém 1913 óta — benn levő akták a magas ministeriumból.

Íme azonban, alighogy a botránkozás kövének egyik sarkát lekoptatom, már a másikba ütközik a lábam és még most is csóválom a fejemet a csudálkozástól, hogy az az 5 esztendő, melyet szárnyaim árnyékában, vesszőm és botom terelgetése mellett a bajai kies vizeknél eltöltöttél, ámbár tudományban, tekintélyben a világ csudájára fölhizlalt, a practicumokban még is igen sovány legelővel táplált.

Szeiffensteiner Salamonnal[3] jotja is eszembe, hogy volt a paksiaknak jó néhány

évtizeddel ezelőtt egy nagyeszű keményszavú, örökké zsémbes papjuk, az öreg Munkácsy Sándor, ennek meg egy vele egykorú rektora Szabó István, a kivel együtt öregedtek meg paksi eccl[esi]ánk szolgálatában. Ennek a vaskalapos papnak, a tudományok mellett csak egy szenvedélye volt a preferánc. Minden nap délután 4-től vacsoráig folyt a kártya a három állandó partner: pap, rektor és káplán között. A pap virtuóz volt a játékban, annál gyöngébb a másik kettő. Ha valamelyik ezek közül hibázott, az öreg mindjárt füstölögni kezdett; de volt esze, hogy a kirohanás éle ne a káplán ellen irányuljon, mert méltán tartott attól, hogy ez megunván a folytonos korholást, kereket old és kellemesebb szórakozásokban delektálja magát. Hanem azért a rektorral annál jobban éreztette búsult gerjedezését, aposztrofálgatván őt ilyeténképpen: „azon csak nem csodálkozom, hogy ez a fiatal ember, aki még csak most kezd a preferáncba belezabálni, [!] ezt még nem érti; de hogy ez a vén marha, akit már 30 esztendeje tanogatok, még most se érti, hát ezen csodálkozom." A lágyan csobogó haboknak és a kemény hullámveréseknek ilyen egymásba omlásából eleget érthetett azután a káplán is.

Egy cseppet se kétlem, hogy Te most váltig csodálkozol, hogy hát én meg voltaképpen min is csodálkozom. Hát a nagy logikusnak azon az egyszerű dedukcióján, melyet rajtam keresztül a kegyelmes szék elé teregetsz, hogy ha már a Miniszternek az összes szolgálati bizonyítványaidra szüksége van, hát akkor nyissa ki ő magassága azt az almáriumát, amibe néhány évek előtt a Te kongrua ügyedet békés pihenésre helyezte és válogassa ki abból a Te szolg.[álati] bizonyítványaidat, azután a kongrua fájáról eképpen leszedegetett ékességeket szép piros pamutszálakkal aggassa rá a Te korpótlékod növendék fácskájára, hogy ez is viruljon és gyümölcsözzék hamar.

Én édes jó Teremtőm! hát hogy ne csodálkoznék én is az öreg paksi pappal együtt, ha mindjárt nem is a rektor, hanem a káplán felé fordulva, hogy még ma is akad ember, pláne a solti traktusban, akit már 5 év óta tanogatok, aki még mindig azt hiszi, hogy két ügy közötti távolságot egyszerűen a nullára lehet redukálni csak azért, mivel a V[allás és] K[özoktatásügyi] M[inisztérium] aklainak a kerítései közé van mind a kettő beterelve. Megint jotja nekem eszembe: Máté XV. 16.[4]

Atyai dorgáló vesszőmnek eképpen való megsuhajtatása után, a mi ha goromba is, nem célja hogy fájó sebet üssön, felelek a kérdésre, hogy az álláscsere nyomán a kongrua ügyében mi a teendőtök. Csak annyi, hogy állomástok elfoglalása után ezt, t.i. a hivatal foglalást azonnal jelentitek az illetékes esperesnek: a többi ennek a dolga. Ti pedig vártok, lehet hogy pár hónapig is, míg a kiutalás kerékvágásba zökken. Megtehettétek volna, hogy mind a ketten szeptember 2-ről jelentitek a helycserét s akkor a szept.[ember] 1-én kiutalt kongruát kiki fölvehette volna, még ha postai megbízással is, ha esetleg már nem volnátok a régi helyen és egymás között elszámoljátok.

Az esperesi tinta színe változtatásának csak az az oka, hogy m'óta t'om az eszem én még tintáért pénzt a jordánynak nem adtam. Eddig a falu házán lilát használtak, most feketét öntött a jegyző a kalamárisába; ettől feketült meg az enyém is.

Ámbár nagyon meghatott az együgyű firkálásaimra váró tisztesség, t.i. azoknak a világ színe elé szándékolt teregetése, de már a múltkor is izentem, hogy ezt a szándé-

kot az esperesi tekintély megbontására irányuló merényletnek kell tekintenem, mely a Vidók R. Sándorok, Réső Jánosok, K. Kontha Andrások, Tuba Istvánok, Jóföldi Illések[5] stb. érdemes kurátor a[tya]fiai vélekedését kedvezőtlenül befolyásolná. Csak hadd higyjék ő kegyelmeik, hogy az „Öspörös úr" egész nap morog, mint a mérges oroszlán, nem szükség tudniok, hogy ottan-ottan a padkára is fölugrik és dorombol mint a cica.

Ha pedig kegyes kívánságom ellenére, irányomban érzett tiszteleted mégis kísértetbe ejtene, ne felejtsd el, hogy az elismerő köszönettel nem szoktam adós maradni. Jotja azonban nekem eszembe még utóljára is az Ongul szerencsen király, aki királyi elismerését azzal szokta kifejezni, hogy a megtiszteltnek jó nagyot rúgott a lába szárára. Mentül nagyobb a rúgás, annál nagyobb az elismerés. Hát majd ha tisztelgő látogatáson Várkonyban megjelenek Nálatok, azzal kezdem, hogy lábod szárainak hátulsó részét akkora elismeréssel illetem, hogy szárnyak nélkül repülsz föl a Zengő tetejére. Ugyan azt se tudom, hogy ha igazi hegy-e a Zengő, vagy csak úgy van, mint Dabon a „vén hegy" melyen a pap konv.[enciós] szőlleje is nyújtózkodik: ennek a magassága is jóllehet a tenger fölött 98 méter, de a valóságban legföljebb ha 2 méter.

Békesség és szerencse kísérjen utatakon. Isten áldása legyen Veletek.

Szerető bátyád

Kerecsényi
esperes

MTAK Kézirattár Ms 4587/348.
Kézírás.
A papíron „Solti Ref. Egyházmegye Esperesi Hivatala 410/1927. szám" feliratú bélyegző.
Bajára írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] „És ő mondta nekik: oh balgatagok és rest szívűek mindazoknak elhívésére, amiket a próféták szóltak! — És elkezdvén Mózestől és minden prófétáktól fogva magyarázza nekik minden írásokban, amik ő felőle megírattak."
[3] Az Ágai Adolf-szerkesztette Deák-párti Borsszem Jankó c. élclap állandó figurája: a Dob-utcai boltos, emancipálódó zsidó kisember.
[4] „Jézus pedig monda: Ti is értelem nélkül vagyok-e még?"
[5] Vidók Sándor dunaszentbenedeki gondnok; Réső János majosházi gondnok; K. Kontha András majosházi gondnok; Tuba István ismeretlen; Jóföldi Illés dunaszentbenedeki gondnok.

598. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1927. IX. 9.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

A költözködés és elrendezkedés tatarozással és tisztogatással megszerzett borzasztóságai közt végre odáig jutottam, hogy van tollam, tintám, papirosom s végre bejelenthetem, hogy megérkeztem Z.[engő]várkonyba[1] s itt működöm, minek szíves tudomásul vételét tisztelettel kérem.

Kérem egyúttal, hogy a kongrua átcseréléséhez szükséges hivatalos lépést a V[allás és] K[özoktatásügyi] M[inisztérium]-nál megtenni méltóztassék.

S addig is, amíg íróasztalom használható állapotba kerül, letakarítatván róla a sok minden, és részletesebben írhatok, kérem Nagytiszteletűségedet, fogadjon vissza szíves jóindulatába a tolnai traktusba való visszatérésemkor.

Mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir. 278/1927.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] Ld. 572/2.

599. FÜLEP LAJOS — RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1927. IX. 17.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Három hete itt vagyok új — s ha Isten is úgy akarja, élő formámban — utolsó állomáshelyemen, Zengővárkonyban.[1]

Annyi mindent kellene jelentenem innen, hogy levél keretében el nem fér. Nem az, amit három hét alatt tapasztaltam, hanem amit hónapok alatt — hiszen tavasz óta jártam ide szüntelen. Az érem másik oldalát ismeri Főtiszteletűséged, az egyke folytán való fogyást; a másik oldala: a németség állandó szaporodása és terjedése. *Ez az egész országrész* ma már inkább német, mint magyar, s ha így folytatódik a dolog, egy új kataklizma alkalmával magától leszakad az ország testéről. Ez a hely nem kevésbé exponált, csak más tekintetben, mint Baja. Úgy látszik, nekem mindenkorra ilyet szánt a Gondviselés. Nos, ezt tudomásul is veszem és nem nyugszom bele az állapotokba. Akcióba kezdek, amint lehet. Ha Főtisztelendűséged erre járna s személyesen ismerkedne meg a helyzettel, nagyon jó volna. Országos életbe vágó ügy ez. Naponta veszítjük az országot.

Baj a szegénységünk is. Most hirtelenében a magamé is, aki belemásztam vagy 6000 P[engő] adósságba s még nem tudom, hogy másznak ki belőle. Meg a gyülekezeté is, mely így megfogyatkozva a redukált terheket se bírja. A régi nóta: ha van miből, kérünk segítséget.

Mindenek fölött fontos volna azonban Főtiszteletűséged személyes megjelenése[2] és az, hogy nyugodtan megbeszélhessük, mit kellene tenni. Nagy erősségemre volna Főtiszteletűséged tanácsa és támogatása.

Mély tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.c. Elnöki ir. 12. doboz II/III–52.

Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 572/2.
[2] Ravasz László nem ment Zengővárkonyba. Ld. 606. sz.

600. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1927. IX. 25.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Mellékelten tisztelettel megküldöm az adócsökkentési segély nyugtáját.[1]

A baranyamegyei közigazgatási bizottság sürgető átiratára mielőbb megadjuk a részletes és érdemleges választ. Egyelőre csak annyit jelzek, hogy mindent el fogunk követni, hogy a panaszolt hiányokat megszüntessük, a padok megcsináltatása dolgában éppen tárgyalunk az asztalosokkal.

Teljes tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

P.[ost]S.[criptum] Azután találtam csak meg az egyház pecsétjét, mikor a lelk.[észi] hivataléval már lepecsételtem a nyugtát. Biztonság kedvéért utólag rátettem az egyházét is.

Általában bajban vagyok azzal, hogy egyetmást még mindig nem sikerült megtalálnom.

Így pl. az idei hivatalos iratoknak nem sikerült nyomára jutnom. Iktató-könyv egyáltalán nincs. A postakönyvben egész évben egyetlen szám se volt beírva. Én csak úgy hasból 50-en kezdtem a számozást, az előző évek akta-számaihoz mérten, — most k[örül]belül ennyinek kell lenni.

F.[ülep] L.[ajos]

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. lt. 275/1927.
A zengővárkonyi iktatószám: 55/1927.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] Az 1927. évi zengővárkonyi egyház adó kivetése – ahogy FL Ravasz püspöknek szóló 606. sz. leveléből is kitűnik, az 1927. VI. 24-én elődje, Sebestyén Sándor idejében elfogadott költségvetés alapján készült 1927 szeptemberében, tehát már FL lelkészi működése idején, de ő nem vett benne részt, mivel alig egy hónapja foglalta el posztját és nem ismerte a helyi viszonyokat. Az adó összege jóval több volt az előző évinél, ezért az egyháztagok egy része több egymást követő határidőre sem fizette be, majd XI. 25-i kelettel 114 aláíró panaszlevéllel fordult Ravasz püspökhöz, amelyben megírták, hogy adójuk megsokszorozódott, holott az egyházi épületekben nem történt lényeges javítás. Ravasz elutasította a panaszt (ld. 607. sz.), a presbitérium pedig az 1927. XII. 8-án tartott gyűlésen felszólította FL-t, küldje el a nem-fizetők névsorát az esperesi hivatalhoz,

hogy ott elrendeljék a végrehajtást, mivel az egyházközség különben nem tud eleget tenni fizetési kötelezettségeinek. (Presbiteri gyűlések jegyzőkönyve, 1927. Zengővárkony.)

Bár az iratokból kitűnik, hogy FL még 1928-ban is közbenjárt a pécsváradi főszolgabírónál, hogy halasszák el a végrehajtást, sőt sikerült visszautaltatnia az egyházra alaptalanul kivetett és megfizetett pótadót (ld. 686. sz. I. ponttja), az eset hozzájárult az elkövetkező időkben őt ért súlyos kellemetlenségekhez. Az utóbb ellene hajszát indító Kajdi Lajos tanító egy 1929. VII-ban írt és 16 egyháztaggal aláíratott panaszában az adókivetés körüli elégedetlenséget annak példájául hozta fel, hogy a várkonyiaknak már az ő, Kajdi Zengővárkonyba érkezése előtt is okuk volt lelkészük iránti elégedetlenségre a túlzott összegű adókivetés miatt. FL ezzel kapcsolatos válaszát ld. a 686. sz. levél 2. pontjában.

601. FÜLEP LAJOS — RAVASZ LÁSZLÓNAK

Z[engő]várkony, 1927. IX. 30.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Tóth István min.[iszteri] tanácsos úrral,[1] a II. ü.[gy]o.[sztály] vezetőjével levelet váltottam a kongrua revíziója tárgyában s ő azt tanácsolta, hogy Főtiszteletűséged útján adjak be ez iránt megindokolt kérvényt, mit majd az ügyosztály Petri államtitkár úr[2] elé terjeszt, aki dönt a dologról.

A mellékelt kérvényt azon tisztelettel teljes kérelemmel küldöm meg, kegyeskedjék azt véleményezés után talán egyenesen Tóth I.[stván]-nak küldetni és Petri áll.[am]titkár úrnak a *hivatalos úton kívül is* jóindulatába ajánlani.[3] Tóth I.[stván] a legnagyobb örömmel csinálja meg a dolgot s azonnal lejön, amint a hivatalos formaságok megtörténtek.

Mivel ez az ügy igazán életbevágó, s a gyülekezetre és rám nézve egész életemre kiható, igen kérem hathatós támogatását s a kérvény mielőbb való szíves továbbítását.

A legmélyebb tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.b. A ppi hiv. ir. 2550/1927.
Megj.: Ráday-Évkönyv VI. 245–246.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 552/2.
[2] Petri Pál (szül. 1881.) Petri Elek püspök fia, minisztériumi tisztviselő, 1922-től VKM államtitkár, országgyűlési képviselő, 1935-ben nyugdíjba ment.
[3] Ugyanezen a számon van elhelyezve Ravasz László Klebelsberg Kuno miniszternek szóló, 1927. X. 4-én kelt meleg hangú ajánlólevelének másodpéldánya.

602. SIKABONYI ANTAL — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1927. X. 10.

Igen tisztelt Uram!

Nagyon köszönöm még múlt hónapban kelt szíves sorait.[1] — Bocsásson meg, hogy ezer dolgomtól nem tudtam hamarább válaszolni.

Lapom végre a jövő hét végén megjelenik.[2] Természetesen nyomban küldöm a honoráriummal együtt. Engedje megismételnem: az Ön közreműködése nekem igen becses és igen nagy súlyt helyezek rá. A kritikákban[3] voltak egyes szavak, amik feltűnők lesznek és első pillanatra nekem is erőseknek tetszettek, azonban nem baj, ennek így kell lenni. Kell, rettenetesen kell, az őszinte, komoly egyenes szó és beszéd. Ez hiányzik legjobban ma. És nagyon nagy örömöm, hogy ezt Önben megtaláltam.

Kérem, írja meg, milyen könyvekről írna szívesen. És én azokat az Ön számára megszerzem. Küldhetem-e már most Mach könyvét[4] és Nagy József munkáit.[5] Minél többet közölhetek Öntől, annál inkább örülök. Legőszintébb kritikáját fogom kérni lapomról is és rajta leszek, hogy az az Ön megelégedésére is szolgáljon. —

Köszönöm nagyon szíves invitálását. Ha Pesten nem találkozhatunk, úgy felkeresem a kis faluban, a kis lakban, ahol csak a gazdának... de nem akarom Petőfit idézni.[6] Igazán őszintén kívánnék Önnel találkozni és mindenről beszélni.

Szíves üvözlettel őszinte híve

Sibakonyi Antal

MTAK Kézirattár Ms 4589/258.
Gépírás autogr. aláírással Könyvbarátok Lapja. Szerkeszti Dr Sikabonyi Antal, Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum Kiadja: Singer és Wolfner Irodalmi Intézet RT Budapest, Andrássy-út 16. feliratú levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] A levél nem ismeretes.

[2] A Sikabonyi-szerkesztette Könyvbarátok Lapja negyedévi lap volt, az I. évf. 1. sz. 1927. X–XII. időszakban jelent meg, a 2–4. sz. 1928. első három negyedében. A 4. sz. után megszűnt. FL-nak 1927-ben, 2, 1928-ban 9 recenziója jelent meg benne.

[3] Az 1. számban FL-tól a Petronius és kora. Írta dr. Révay József. Franklin kiadás: 1927. (75–76.) és a Világ képekben. (Lambrecht Kálmán: Emberek, népek, nemzetek. – Bárczy István, Budapest, – Enciklopédia kiadása, 1927. (84–85.) jelent meg. Az „erős" szavak kitétel A világ képekben c. mű recenziójára utal.

[4] FL könyvkritikája: Az érzetek elemzése. E. Mach műve magyarul, fordította Erdős Lajos. Filozófiai Írók Tára, Új sorozat 6. kötet. Franklin Társulat kiadása, 1927. a Könyvbarátok Lapja I. évf. 1928. VII–IX. 4. sz. 294–295. jelent meg.

[5] [Halasy-] Nagy József ekkor megjelent munkái közül a Könyvbarátok Lapja 1. számának hátsó borítóján, a beküldött könyvek között szerepel a Gondolkodók ill. Két filozófus, mindkettő 1927-ben, a Franklin Társulat kiadásában jelent meg. A 2. szám hátsó borítóján A modern gondolkodás. Bp. 1927. Athenaeum (Élet és tudomány 17.) szerepel. Sikabonyi feltehetően ezekről szeretett volna FL-sal íratni. Elképzelhető még a lapban nem szereplő A filozófia története. 2. teljesen átdolgozott kiadás, Bp. 1927. Pantheon (A Pantheon ismerettára) c. mű is. Egyikről sem jelent meg cikk FL tollából. Utóbb A filozófia kis tükre c. művéről a Nyugat 1934. II. 16. 4. sz.-ban írt, (230–231.)

[6] Petőfi: Levél Arany Jánoshoz c. versére utal.

603. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

[Zengővárkony, 1927] X. 26.

Kedves Barátom,

három ünnepnap következik egymás után, 30, 31, 1. — a legjobb alkalom, hogy leránduljon hozzánk,[1] különösen ha az idő ilyen szép marad. Most, sárguló lombokkal, különösen remek a vidék — itt az idén az utolsó alkalom, ragadja meg s jöjjön! Az utazás elég jó s nem is hosszabb, mint Bajára. Indul reggel 8 ó.[rakor] gyorsvonat (Keletiről), Pécsre és 12.50 kor, ott átszáll a Pécs-Bátaszéki vonatra, mely indul Pécsről 1 ó.[ra] 10-kor és *Pécsváradra* érkezik 2 ó.[ra] 16-kor. Pécsvárad a mi állomásunk, ott kell kiszállnia. (A visszautazás ugyancsak igen kényelmes: indul innen fél háromkor s Pestre ér fél kilenckor.) Mivel úgy gondolom, hogy legjobb esetben csak vasárnap jöhet s nekem éppen a vonat érkezése idején isteni-tiszteletem van, magam nem mehetek ki az állomásra, de majd kiküldök valakit, aki — ha gyalog akar jönni — a táskáját is elhozza. A válaszában t.i. jelezze azt is, hogy küldjek-e kocsit — nem azért kérdem, mert az esetleg nehézségeket okoz, éppen nem, hanem mert tudni szeretném, hogy jön inkább. Gyalog 1/2 óra az állomástól hozzánk s remek úton. A kocsi út kevésbbé szép. — Válaszát táviratilag várom, mert levél addigra aligha jön meg. A táviratot így kell címezni: *Zengővárkony, Pécsvárad.*

De „küldönc fizetve" küldje, különben csak a levél-postával érkezik.

Előre bejelentem, hogy negatív választ nem fogadunk el, s jövetelére bizton számítunk.

A viszontlátásig szeretettel üdvözöljük

Fülepék

Helységnév a feladóról, év a tartalom alapján kiegészítve (FL 1927 őszén költözött Zengővárkonyba, Elek első ottani látogatásáról van szó.)
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 47. sz. Megj.: Fülep-Elek lev. 131–132.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr. Fülep Lajos Zengővárkony u.p. Pécsvárad

[1] Ld. 588/5.

604. ELEK ARTÚR — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1927. XI. 4.

Kedves Barátom,

táviratom postára adása óta[1] hordom magammal ezt a levélpapirost, hogy megmagyarázzam rajta táviratom értelmét. Csak ma jutottam egy kis időhöz, — annyi volt a dolgom, a lótni-futnivalóm, és az írnivalóm az utóbbi napokban.

Boldogan mentem volna hívására,[2] amelynek hangja is olyan jól esett. Valóságos vágyódást éreztem Zengővárkony felé. Mégsem mehettem, két oknál fogva is. Az

egyik: hogy nyári utam tönkretett. Annyira megviselt, hogy arról többet mondani, szánalmas dolog lenne. Eladósodtam s nincs módomban adósságaimat újabbal tetézni. A másik ok: hogy néhány hét óta ismét a gyomrommal kínlódtam. Újra rájött a dispepsia,[3] a mely két éve óta békében hagyott.

Ezért nem mehettem. Meg kell várnunk a tavaszt, addigra, remélem, megszabadulok gondjaimtól.

Ha a hívása hangjából következtetnem szabad, jól vannak. Erről azonban valami határozottabbat is szeretnék hallani. Kiheverték már a nehéz költözködést? Szeptemberi kártyámra[4] nem kaptam választ. Abban utasítást kértem, hogy mit tegyek a nálam levő angol családi képpel?[5] Ernstnél e hónapban kezdődik az első aukció.[6] Hogy a katalógusba kerülhessen, sietni kellene véle.

Alexander Bernát temetésén ott voltam.[7] Hatalmas gyászoló embertömeg volt még ott. Balassa József[8] hozzám jött, s az Ön új tartózkodási helyét tudakolta. Azt mondta, két nappal a halála előtt Alexander is érdeklődött, hogy merre lehet Ön.

Másnap Molnár Antallal[9] találkoztam Budán. Ő is az új címüket tudakolta. Mind a kettőnek megadtam — remélem, nem hibáztam vele. Idegeneknek úgy sem mondanám meg.

Rendben vannak-e már teljesen? És a költözködés, házjavítás stb. problémáit hogyan sikerült még is megoldani? Hát a munkához hozzá tudott-e már ülni?

Milyen reménységgel megy a télnek elébe?

Öcsémuram[10] számára annyira fölgyűlt már a bélyegkészletem, hogy maholnap kiszorít a lakásomból.

Mind a kettejüket szeretettel és hálás szívvel üdvözli barátjuk,

Elek Artúr

MTAK Kézirattár Ms 4586/64.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] A távirat nem maradt fenn.
[2] Ld. 603. sz.
[3] Emésztési zavar.
[4] A kártya nem maradt fenn.
[5] Ld. 590/3.
[6] Ld. 592/3.
[7] Alexander Bernát 1927. X. 23-án halt meg.
[8] Balassa József (1864–1945) nyelvész, 1918-ig középiskolai, a Tanácsköztársaság idején egyetemi tanár, majd megfosztották katedrájától. 1920–1940 között a Magyar Nyelvőr szerkesztője. Bajai születésű volt, s amikor Alexander Bernát Baján meglátogatta FL-t, együtt utaztak oda. Ld. 475/7.
[9] Ld. 540. sz.
[10] FL apósa, Gábor Béla.

605. FÜLEP LAJOS — RAVASZ LÁSZLÓNAK

Z[engő]V[árkony,] 1927. XI. 9.

Főtiszteletű Püspök Úr!

A pécsi gyülekezeti terem fölavatása[1] alkalmából igen jó alkalom kínálkozik a föltételesen megígért zengővárkonyi kirándulásra.[2] Zengővárkony Pécstől vonaton 1 óra, automobilon, kitűnő úton, 1/2 óra. Én ugyan be fogok menni a pécsi ünnepélyre, ott azonban bizonyára nem lesz rá alkalom, hogy az előző leveleimben említett dolgokról referáljak. Ezért igen hálás volnék, ha Főtisztelendőséged átrándulna hozzánk s különösen ha itt tartózkodását tetszése szerinti ideig való pihenésre is fölhasználná.

A legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A61.c. Elnöki ir. 13. doboz II/I–60.
Eredeti ikt. száma: A ppi hiv. ir. 1116/1927.
Kézírás, rajta: Sürgős.
Budapestre írt levél.

[1] A pécsi ref. gyülekezeti ház felszentelésére csak néhány héttel később, XII. 11-én került sor. Ravasz László ez alkalommal Pécsre érkezett, résztvett az ünnepségen, másnap d.e. a lelkészekkel és tanítókkal, d.u. a presbiterekkel konferenciát tartott s előadott Baranya népe a mi felelősségünk címmel.

[2] FL 599. sz. levelében hívta Ravaszt Zengővárkonyba; a „föltételesen megígért" látogatásról szóló levél nem maradt fenn. A 606. sz. levél tanúsága szerint Ravasz Lászlónak szándéka volt Zengővárkonyba látogatni. FLné 1927. XII. 7-én a püspöknek írt levelében sajnálkozva írja, hogy múlt hétfőn (XI. 28-án) hiába várták. (Elnöki ir. 12. doboz II/IV–45). FL csak Pécsett találkozott a püspökkel, aki még XII. 12-én visszautazott Pestre.

606. FÜLEP LAJOS — RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1927. XI. 30.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Szombaton, 26.-án este kaptam meg 22.-én kelt n[agy]b.[ecsü] levelét esetleges jövetele tárgyában.[1] Mivel a levél úgy szólt, hogy csak most hétfőre, 28-ra lehetett érteni, másnap, vasárnap reggel táviratoztam Pécsre, hogy temetés miatt én nem tudok vasárnap bemenni, hanem hétfőn megyek be, abban az esetben, ha Főtisztelendőséged a kevéske kint-tartózkodásáért a hosszú utat fárasztónak véli. Pécsről aztán azt a távirati választ kaptam, hogy Főtisztelendőséged ez idő szerint nincs Pécsen, s 2 hét múlva várják. Hogy valami változás történt-e a programmban, még nem tudom, ma írok Nyárynak[2] is — de akárhogy is van, a két hét múlva bekövetkezhető találkozásra és beszélgetésre igen kérem Főtisztelendőségedet, hogy alkalmat adni szíveskedjék. Mikor Főtisztelendőségedet Várkonyba invitáltam, még szép volt az idő s azt reméltem, hogy Főtisztelendőséged néhány napot tölt majd nálunk. Rossz idő-

ben s már megromlott úton 1-2 órára való kijövetelét nem merném erőltetni. Mert ha Főtisztelendőséged, mint írja, még aznap Pesten akar lenni, akkor innen vissza kell mennie Pécsre s onnan a 1/2 4 kor induló vonattal utaznia, mely 9 óra tájban ér Pestre. Így tehát a Várkonyban lételre nagyon kevés idő maradna. Ez esetben inkább bemennék én, ha lehet, még vasárnap, ha pedig nem lehet, hétfőn délre. Ennél azonban sokkal jobb szeretném, ha Főtisztelendőséged úgy rendelkeznék, hogy Várkonyban megidőzne 1-2 napig, mert akkor érdemes az utat megtenni. — Különösen ha az idő szép, bízom benne, hogy itt tartózkodását kellemessé tudom tenni s a pesti zaklatottság után igazi pihenéssé. S közben zavartalanul és részletesen átbeszélhetnénk azokat a dolgokat, miken Főtisztelendőséged igen sokat lendíthetne és javíthatna. Mert magunkban akár én egyedül, akár a többi pappal együtt, nem sokra mehetünk. Már pedig ha itt *nagyon gyorsan* nem történik valami, nyilván későn lesz, mikorára majd történnék.

Emellett az egyre fenyegetőbb veszedelem mellett[3] már a körmünkre égett másik és azonnal való orvoslást kívánó baj is van itt. Én szeptember 1-én foglaltam el hivatalosan a várkonyi állást s az ideig nem csinálták meg itt az adókivetést.[4] Én természetesen nem csinálhattam meg, mert az itteni viszonyok közt még teljesen járatlan vagyok, utasítottam a presbitériumot, készítse el a kivetést. Ez a június 24-én kelt, aláírt és érvényes költségvetés alapján meg is történt olyan arány szerint, mint más években. A kirótt adók összege azonban többszöröse, sőt sokszorosa volt az előző évieknek. Ezt már elődöm megmondta nekem, hogy így lesz, s hogy baj is lesz belőle. Így is lett s a baj az én nyakamba szakadt. Egynéhány atyafi — természetesen a leggazdagabbak, élükön a falu első virilistája — kijelentette, hogy ekkora adót nem fizet s föllázította a többit is. Főleg azt hangoztatják, nem értik mért kell nekik az idén annyival többet fizetniök. Hogy megértsék, én 3 héttel ezelőtt a templomban istenitisztelet után pontról-pontra ismertettem velük a tételeket — de ez nem volt elég nekik; rá 2 hét múlva a presbiterek összehívták a népet a községházára, s elmagyaráztak nekik mindent újra — nem volt elég; utánna 2 nappal a négy főkolompos eljött hozzám, elkérte és áttanulmányozta a költségvetést, minek végeztével kijelentették, belátják, hogy nincs mit csinálni — de úgy látszik, még ez sem volt elég, mert a tegnapi adószedés napján nem fizetett senki, s a napokban azt is hallottam, hogy Főtisztelendőségednek írtak ez ügyben. Hogy igaz-e, nem tudom, de ha igaza volna, kívánnám, mert talán így sikerülne hamarosan dűlőre vinni ezt a kínos ügyet — bár nagyon helytelennek tartom azt az egyre jobban elharapózó szokást, hogy az atyafiak, ahol valami nem tetszik nekik, mindjárt a püspökhöz szaladgálnak, most ha ez csakugyan megtörtént, legyen meg legalább az a haszna, hogy hamar elintéződik a dolog.

Röviden ismertetem a múlthoz képest szokatlanul nagy adókivetés okait. *Azelőtt az atyafiak a lelkészi és tanítói díjlevélnek fele értékét se adták meg.* Főtisztelendőséged tudja, hogy én az egyházzal szemben anyagi téren hogy szoktam viselkedni[5] s így bizonyára föltétlenül elfogadja tényként, ha én mondom, hogy elődöm a megengedettnél nagyobb mértékben s ártalmasan volt engedékeny. Ez az engedékenység t.i. nem csak a díjlevelét érintette, hanem vonatkozott pl. az épületek jó karban tartá-

sára is. Úgy hogy Várkonyban kb. 15 év óta rendes tatarozás nem volt, minek következtében annyira elpusztult minden, hogy végül már tarthatatlanná vált. *Már legutoljára az esperes úr is utasította a presbitériumot a tatarozásra.* Nos, a tatarozások nagyrészt már meg is történtek, úgy azonban, hogy a *költségnek legalább 80%-át én fizettem,* **a magaméból,** *s ezt nem is követelem vissza.* Egy összegben nagyobb kiadást jelent az iskolai padok megújítása, ez maga 500 P[eng]-őn felül van. Kitérni azonban előre már nem lehetett, mert mióta itt vagyok, már *négyszer sürgette meg a baranyai közig.[azgatási] bizottság* s esperes úr ránk írt, csináltassuk már meg, mert még el találják venni tőlünk az iskolai államsegélyt. Nagy tétel pl. a tanítói nyugdíjjárulék is: 212 P[engő]. De mindent összevéve, és most már az itteni viszonyok alapos ismeretével, határozottan állítom, hogy *gyülekezetre rótt teher nem túlságos, és nem elviselhetetlen,* és számtalan más helyen sokkalta nagyobb. A baj forrása az, hogy nagyon *elszoktak* az egyházi teherviseléstől, s most főleg azért rugódoznak ellene, mert a jövőben biztosítani akarják magukat. Úgy gondolják, ha most nem fizetnek, ezután se kell. Én pedig azt tartom, ha a jeget egyszer megtörtük, nem lesz többet baj — annál kevésbé, mert mint a gyülekezetnek meg is mondtam, már jövőre is tetemesen kisebb lesz az adó. (Olyan nagyobb kiadások, mint a padok stb. nem lesznek.) Az első virilistának, aki 360 P.[engő] állami adót fizet, pénzbeli egyh.[ázi] adója 100 P[engő] körül van. Ezzel szemben én a magaméból (t.i. bankból kamatra fölvett pénzből) kifizettem az épületek tatartozására legalább 1000 P[engő]-t, amit nem kívánok vissza, s kb. 500-P[engő]-t olyan javításokra, amiket a kurátor végeztetett, de én fizettem ki, mert az egyház pénztárában nem volt pénz — s én még máig se kaptam meg. Sőt pénzbeli járandóságaimból mindezideig *egyetlen fillért se kaptam,* noha én is jelentékeny engedményeket tettem az amúgy se nagyértékű díjlevélből (a föld hozadéka az idén s díjlevélbeli egyéb járandóságaim alig érik el az 1000 P[engő]-t az s ez szól egész évre!) Szóval, pénzt nem kapok, se járandóságot, se amivel az egyház tartozik nekem — viszont én állandóan fizessem a hiteleződet, mert különben exekválnak, arról nem is beszélve, hogy közben valamiből meg is kell élnem. (Egyelőre még abból élek, amit Baján bankból vettem föl s még nem fizettem ki — de előbb-utóbb muszáj lesz — iparosoknak, s egyebeknek.)

Én arra kérem Főtisztelendőségedet, ha csakugyan írtak innen, ne méltóztassék a dolgot az esperes úrnak[6] átadni, mert akkor *oly soká elhúzódik, hogy azt se én, se az egyház nem bírja ki.* (hamarosan ki kell fizetni a készülő iskola-padokat — ma az iparos is váltóra veszi az anyagot, mi nem tartozhatunk neki.) Hanem méltóztassék egyenesen nekik válaszolni[7] és pedig azt, hogy *fölkéreti magához az iratokat s aztán intézkedik.* S ha azonkívül, amit eddig írtam, Főtiszteletűséged még egyéb fölvilágosítást kíván, azonnal megadom. Csak arra kérem, hogy utánna kegyeskedjék az atyafiaknak *mindjárt* megírni, hogy megvizsgálván a dolgot, nem segíthet rajta. Mert úgy hallom, azt mondták, addig nem fizetnek, amíg Főtiszteletűségedtől választ nem kapnak. Hiszen itt úgy se lehet mit csinálni, fizetniök muszáj, de most már csak dacból is kötik magukat, hogy ők megmutatják, elmennek a püspökig stb. Ha Főtiszteletűséged gyorsan és erélyesen intézkedik, úgy, amint kérem, én azt hiszem, minden hamarosan rendbe jön. Ha hivatalos eljárás lesz belőle, akkor a végtelenségig húzó-

dik, vérszemet kapnak, mi pedig ki vagyunk szolgáltatva a dolgainkat rossz indulattal kezelő világi hatóságok kénye-kedvének, melytől alig várhatjuk, hogy az egyházi adót karhatalommal vagy végrehajtással beszedje. Hallom, hogy volt már eset rá, hogy a világi hatósághoz fordult az egyház az adó behajtása érdekében s félévnél tovább halogatták. Mi pedig félévig se bírjuk már ki, de sőt fél hónapig se.

Mert hiába jön ide esperes, vagy akármilyen bizottság, ez mind nem imponál nekik. Főtiszteletűséged az egyetlen tekintély előttük s én bízom benne, hogy szavát meg is fogadják. Annál inkább, mert most már kezdik látni, hogy én csak javukat akarom, az engedékenység terén is elmegyek olyan határig, amelyre már ők maguk is azt mondták, hogy no, ennél többet már ők se kívánhatnak — ha Főtiszteletűséged megerősíti bennük a végre talán ébredező jobb belátást, akkor hamarosan helyre zökken minden.

Szíves és gyors intézkedését kérve a legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.c. Elnöki ir. 13. doboz III/IV–25.
Eredeti ikt. száma A ppi hiv. ir. 1216/1927.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn. Ld. még 605. sz.
[2] Nyáry Pál (1879–1955) pécsi lelkész, 1928–1940 között a Felsőbaranyai Egyházmegye esperese.
[3] Az egykére és a baranyai magyarság fogyására utal.
[4] Ld. 600/1. ill. 686. sz. levél 1. pontja.
[5] FL már Medinán kiegyezett a presbitériummal, amely sokallta a lelkészi díjlevélben foglalt kötelezettségeket, s elengedte járandóságainak egy részét, ez kiváltotta Arany Antal lelkész elégedetlenségét. Panaszait ld. 348/3. (A/10.b. A Tolnai Em. Lt. 332–333/1920. közötti számozatlan irat ill. u.o. 386/1920.) Zengővárkonyba kerülve ugyancsak nehézségek támadtak a borjárandóság megváltása körül, s FL, mivel maga is úgy tartotta, hogy az egyházi adó és a lelkészi járandóság megfizetése súlyos terheket ró az egyháztagokra, az 1927. XI. 20-i presbiteri gyűlésen a neki járó bormegváltás literenkénti 80 filléres árát 40 fillérre engedte le, sőt, amikor a tanító keveselte a tanítói borjavadalom összeget, sajátjából literenként 10 fillért átengedett neki, így a tanító 50, míg FL 30 filléres árat kapott érte.
[6] Az esperes: Kátai Endre dunaszentgyörgyi lelkész.
[7] Ravasz László FL útján közvetlenül fordult a panasztévő zengővárkonyi egyháztagokhoz. Ld. 607. sz.

607. RAVASZ LÁSZLÓ — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1927. XII. 13.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Kérem, értesítse az ide mellékelt panaszos levél aláíróit,[1] azok képviseletében Sipos Sándor egyháztagot, hogy beadványukat még tárgyalás alapjául sem fogadhatom el. Mind a költségvetés, mind az adókivetés bizonyára szabályszerű módon jött létre, amikor volt alkalmuk a panaszosoknak fellebbezésüket a törvényes formák kö-

zött benyújtani. Miután ezt megtenni elmulasztották, további jogorvoslatnak helye nincs. Intem a híveket, hogy az egyházi terhek hordozásában jókedvű és áldozatos szívvel forgolódjanak és ne sajnálják az Istennek járó tizedet mindabból, amit az Ő kegyelme nekik testi és lelki javakban megadott.

Szíves üdvözlettel

Ravasz
püspök

1 melléklet.

Eredetije Magyarbóly. A zengővárkonyi egyházközség iratai. 1927. Gépirat autogr. aláírással Dumamelléki Református Püspök feliratú levélpapíron. Gépelt másodpéldánya a Dunamell. Ref. Ek. Lt. A ppi hiv. ir. 3404/1927.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] A melléklet 114 zengővárkonyi református egyháztag aláírásával ellátott irat, amelyben panaszolják, hogy egyházi adójuk tizenkétszeresére emelkedett, pedig az egyház épületein nem történt lényeges javítás. Kelte Zengővárkony, 1927. XI. 25. Az ügy előzményét ld. 600. ill. 606 sz.

608. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Kaposvár, 1927. XII. 23. Róma villa

Igen tisztelt Fülep uram,

hosszú idő telt el azóta, hogy Önt félig ismeretlenül (Rippl Rónai veje vagyok) levéllel kerestem fel,[1] — most újból jelentkezem és érdeklődni szeretnék valami iránt.

Címét most hogy Pesten voltam Márffy[2] révén Szántó szerkesztő úrtól szereztem meg és így csak ma menthetem ki magam, hogy Józsi bátyám utolsó idejéről és haláláról[3] nem tudtam Önnek — mint ahogy szerettem volna — hírt küldeni.

Most hogy Pesten jártam (emlékkiállítás[4] és egyéb a hagyatékkal összefüggő ügyek miatt) több oldalról felmerült a kívánság, hogy Józsi bátyám életrajzát megirandó — engedjem át levelezéseit, feljegyzéseit, stb. stb., — amik egy komoly dolog megírásánál természetesen nélkülözhetetlenek.

Mielőtt ebben a kérdésben valamit határoznék, — Önhöz fordulok Fülep uram, mint akit Józsi bátyámmal együtt a képzőművészeti íróink legkülönbbjének tartottunk, s erre a szóbanforgó munkára is a leghivatottabbnak éreztünk, — volna-e kedve és ideje ezt az életrajzot megírni?[5] Mindenbem nagy örömmel lennék a segítségére és meglehetősen rendezett anyagot tudnék 6-8 hét múlva rendelkezésére bocsájtani. Természetesen szóbeli érintkezés ekkor vagy előbb is bizony nagyon szükséges volna.

Csak ha Ön valamilyen okból nem akar vagy tud a dologgal foglalkozni, — venném fel tárgyalásaimat másokkal.

Ismétlem: nagyon biztosan tudom hogy megboldogult Józsi bátyám intentiói szerint cselekszem, mikor a hátrahagyott anyagot (értékes anyagot!) elsősorban Önnek ajánlom fel. Kérem Önt, csak akkor mondjon nemet, ha teljesen lehetetlennek látja a dolgot.

Természetesen kívánatos volna sok szempont miatt, hogy a mű megjelenése ne várasson nagyon sokat magára.

Miután senkit se akarok hiúságában megbántani, — kérem Önt, hogy e levél tárgya kettőnk között maradjon.

Amennyiben válasza — amit remélek — hozzájárulás lesz, — rövidesen megállapodhatnánk a teendőkben.

Kérem szíves válaszát és fogadja mindhármunk[6] szíves köszöntését.

Régi nagyrabecsüléssel maradok őszinte híve

Dobossy Elek

Kaposvár (tel. 3-38)
póstacím: Gr Apponyi Alb. u. 9.

MTAK Kézirattár Ms 4586/15.
Kézírás gyászkeretes levélpapíron.
Címzés (gyászkeretes borítékon:) Nagytiszteletű Fülep Lajos úrnak ev. ref. lelkész Baja. Ev. Ref. egyházközség. (Áthúzva, idegen kézzel:) Elköltözött. Pécsvárad utána Zengővárkony.
A borítékon FL ceruzaírásával: Kaposvár G. Apponyi Albert u. 9.
Budapest, I. Kelenhegyi út 12/14. I. e.

A Rippl-Rónai életrajzról ld. még: 609–611., 614., 616., 618–621., 623., 625., 627., 629–637., 639. és 642. sz.

[1] Ld. 366. sz.
[2] Ld. 366/2.
[3] Rippl-Rónai József 1927. XI. 23-án halt meg.
[4] A Rippl-Rónai emlékkiállításra egy évvel később került csak sor: Elek Artúr az Az Újság 1928. XII. 16-i számába írt róla.
[5] FL Dobossynak írt leveleit nem sikerült megtalálnom; a Rippl-Rónai életrajz ügye rekonstruálható a fent említett levelekből.
[6] Utalás Rippl-Rónai özvegyére, Lazarine Boudrionra, nevelt leányára, Anella Parisra és férjére, Dobossy Elekre.

609. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Kaposvár, Róma villa 1928. I. 3.

Igen tisztelt Fülep uram,

Köszönöm szíves sorait[1] úgy Lazarine nénénk,[2] mint a magunk nevében. Bizony nagyon sajnáljuk mi is, hogy a nyáron nem tudott ellátogatni hozzánk, — pótolhatatlan veszteség, amit akkor nem látott, hallott.

Az életrajzra vonatkozólag azt hiszem nem értettük meg teljesen egymást. Mi levelemmel semmi egyebet nem szándékoztunk, mint arra az esetre — ha az életrajzot *egyébként* megcsinálni kedve volna — a hátramaradt levelezéseket, feljegyzéseket rendelkezésére bocsájtani. Életrajzot e nélkül is lehet írni, (bizonyára többen is meg fogják írni, — hallottam Pesten) — csak éppen ezek birtokában talán teljesebbet, kimerítőbbet.

Kérdéseire tehát csak annyit mondhatok, hogy fogalmam sincs hogy a kiadó (me-

lyik, azon se gondolkoztam) mit fizet az írói részéért, — gondolom ez a példányszámtól és az eladási ártól függ. Ismétlem: ez az író és a kiadó egymásközötti dolga: — sem ebbe, sem abba, hogy a mű terjedelme és egyéb kiállítása milyen legyen, mi befolyni nem szándékozunk. A mi szerepünk az említett írott hagyaték és az író által kívánt reprodukciós anyag (amennyiben birtokunkban van az eredeti: rendelkezésre bocsájtjuk, amennyiben magántulajdonban van: feljogosítjuk a reprodukáltatásra) rendelkezésre bocsájtásán túl megszűnik. A mű kiállítására vonatkozólag csak annyit, hogy az „Amicus" tervez egy Rippl Rónai albumot,[3] c[irc]a 100 színes és nem színes reprodukcióval, bibliofil kiadásban, egy-két cikkel bevezetve, — tehát az életrajz szerintem inkább a szövegre kellene, hogy a súlyt helyezze, és illusztrációt csak annyit és azt hozná, ami a demonstrálásra szükséges.

Természetesen — amennyiben a munkához kedve lesz Fülep uram — nagyon szívesen látjuk itt is, Budapesten is. Január 25.ig itt vagyunk, akkor pár hétre felmegyünk mindannyian Pestre.

A levelezés rendezése folyamatban van, pár hét alatt az itteni anyaggal — remélem — el tudok készülni; — a budapesti csak azután kerülhet szortírozásra.

Nagyon sajnálnám, ha valamilyen kellemetlen körülmény megzavarná azt a kedves elképzelésünket, hogy az életrajz Öntől származnék. Remélem azonban, hogy a pillanatnyi akadályok még idejében elháríthatók lesznek. Mindenesetre kérem további szíves értesítését, hogy január végére esetleg összejöhessünk vagy egyéb kérdéseket addig is — esetleg írásban — tisztázhassunk.

Mindnyájunk meleg köszöntését tolmácsolva maradok régi nagyrabecsülője és híve

Dobossy Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/16.
Kézírás gyászkeretes levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.

Előzményét ld. 608. sz.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 608/6.
[3] Az album nem jelent meg.

610. FÜLEP LAJOS — KÁRPÁTI AURÉLNAK

Zengővárkony 1928 I. 5.
u.p. Pécsvárad

Kedves Barátom,

persze, az évnek végsőt kell rúgnia, hogy eszébe jussunk. Megálljon csak, jöjjön csak ide egyszer, tudom, nem fog másra gondolni, s protekciómért fog esedezni, hogy legalább harangozónak besegítsem itt — mert bizony mondom, jobb itt harangozónak, mint Pesten kolomposnak lenni! Nincs szebb hely ennél — s hogy az enyém, pars mea, nem teszi szebbé számomra, mert már nem is teheti, csak kedvesebbé, csa-

ládibbá. S hogy milyen, nem mondom el, személyesen kell majd meggyőződnie róla a tavasszal vagy a nyáron.

Addig is: köszönöm és viszonzom a jó kívánságokat.

S most valami üzleti dologra térek.

Rippl-Rónai családja hozzám fordult azon óhajukkal, írjam meg Rippli életét, mint anyagot (levelezés stb.) rendelkezésemre bocsátanak.[1] Azt írják, ez a szándékuk Rippli intenciói szerint való. Én erre a föladatra csak úgy vállalkozhatom, ha egy nagy kiadó magáévá teszi a dolgot s mérlegelve a belőle várható jelentékeny hasznot, hajlandó és képes reá áldozni. Én t.i. a *standardbiográfiát* írnám meg, mely teljes és alapos is lenne s mindenkorra fő-fő forrása a témának. Tehát oly könyv lenne, mely nemcsak egy saisonra szólna, hanem évtizedekre. De amellett olyan, mely a *nagyközönségnek* is szóljon, tehát nem nehézkes, hanem könnyed, érdekes, élvezetes, sok intim részlettel, levelekkel, no meg persze képekkel.

Én nem tudom s innen nem is tudhatom, hogy az Athenaeum belekapcsolná-e ezt a vállalkozást üzleti programjába. Maga azonban ott van, s könnyen megtudhatja. Azért arra kérem, legyen olyan jó s beszélje meg illetékes tényezővel, talán mindjárt magával Miklós Andorral[2] a dolgot, s értesítsen az eredményről. A könyv terve készen van fejemben, a család már rendezi az anyagot számomra, úgy hogy hamarosan neki láthatnék s az ősszel már meg is jelenhetne, — ami fontos is, hogy minél előbb! A könyv tervére vonatkozó részleteket addig nem írok, amíg az Athenaeum elvben magáévá nem teszi a dolgot. Csak arra kérem, kezelje a dolgot a *legdiszkrétebben*, s az is, akivel esetleg beszél róla, erre a család nyomatékosan megkért.

Ha az Athenaeum esetleg nem akar foglalkozni a dologgal, vagy ha maga valami jobbat tud s mást tanácsol, kérem, közölje velem mielőbb.

Általában értesítését rövid időn belül kérem, mert a család meg az én válaszom várja.

Szeretettel üdvözöljük mindketten mindkettejüket

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Levelestár FL — Kárpáti Aurélnak 6. sz.
Ceruzaírás.
Budapestre írt levél.

[1] A tervezett kötetről ld. 608. sz.

[2] Miklós Andor (1880–1933) újságíró, lap- és könyvkiadó tulajdonos. Az 1910-ben általa megindított Az Est mellé utóbb megvette a Magyarország és Pesti Napló c. lapokat (Est-lapok), valamint az Athenaeum könyvkiadót és nyomdát is.

611. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Kaposvár, Róma villa 1928. I. 7.

Igen tisztelt, kedves Fülep uram,

nagyon köszönöm szíves levelét,[1] — sokat tisztult vele a helyzet. A félreértésre az én ebben az ügyekben jelentékeny járatlanságom adta az okot. Kiadóval én tényleg

egy szót se beszéltem erről a dologról és egyebet nem tettem eddig, mint a hátramaradt (1883—1926.) levelezést kezdtem szortírozni és a teljesen üreseket félretenni; — és Önnek írtam Fülep uram. Ja — még Petrovics Elekkel[2] beszéltem a dologról néhány szót. (dec.[ember]-ben.)

Szíves sorai vétele után szükségesnek tartom ismételni: mindaddig, míg Ön az életrajz megírását végérvényesen vissza nem utasítja (erre őszintén szólva egy pillanatig sem számítunk) sem íróval, sem kiadóval nem tárgyalok. A hátrahagyott fontos leveleket és feljegyzéseket másnak nem adjuk, egyéb segítségre kaphatók nem vagyunk. Önnek Fülep uram: mindent amit kíván, amit meg tudunk tenni, ami szükséges lehet, hogy az életrajz olyan legyen, amely a megboldogulthoz és Önhöz egyaránt méltó. —

Ezek fixírozása után örömmel hallom, hogy kellő óvatossággal informálódik a kiadás körüli lehetőségekről, — végre is ahhoz, hogy Ön életrajzot akar írni, senkinek semmi köze; amit titokban szeretnénk *egyelőre* tartani az hogy mi is Ön mögött állunk. Amint ez azonban tovább titokban nem tartható — egy napot se kell késlelkednie az ügynek e miatt, — és ha kell, a kiadóval szemben akár holnap is állást foglalunk Ön mellett.

További szíves értesítéseit várjuk és a rend kedvéért közlöm már ma, hogy előreláthatólag január 25től kezdődőleg 2-3 hétre Pesten leszünk. (I. Kelenhegyi út 12/14. I. em.)

Szíves üdvözletét Lazarine nénénk és feleségem[3] is örömmel viszonozzák!

Meleg köszöntéssel régi, készséges híve

Dobossy Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/17.
Kézírás gyászkeretes levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.

Az előzményt ld. 608. sz.

[1] A levél nem ismeretes.
[2] Ld. 579/2. Petrovics 1942-ben Rippl-Rónai albumot adott ki az Athenaeum-kiadónál.
[3] Ld. 608/6. ill. 366/1.

612. FÜLEP LAJOS — GELLÉRT OSZKÁRNAK

Zengővárkony, 1928. I.
16. u.p. Pécsvárad

Igen tisztelt Uram,

szívből köszönöm gyönyörű könyvét,[1] mely végtelen örömet szerzett — és megerősítette bennem a róla írás szándékát, még pedig nem rövidebb lélekzetű recenzióra, hanem hosszabb tanulmányra. Osvát úrtól azonban még nem jött válasz hozzá intézett kérdésemre, hogy írjak-e róla a Nyugatnak.[2]

Ezt pedig azért kell tudom, mert nem mindegy, a Nyugat számára írom-e, hogy a

Könyvbarátok Lapja[3] számára: az elsőnek bővebben írhatok, a másodiknak csak 1-2-3 hasábot. Idejében is kellene tudnom, mert nálam mindenkor beköszönhet valami ilyen fordulat, elfoglaltság stb., ami aztán akadályoz. Ezért egyenesen Önhöz fordulok most a kérdéssel: mivel okvetlen írni fogok Önről, kérem, értesítsen, a Nyugatnak írjak-e vagy a K.[önyvbarátok] L.[apjá]-nak.

Egyúttal azon kérdésemre is kérek választ, hogy a Keleti Artúr könyvéről írott cikket[4] küldjem-e.

Igaz tisztelettel és szeretettel

Fülep Lajos

PIM Kézirattár V 3195/302.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Gellért Oszkár úrnak Budapest VII. Ilka utca 31. „Nyugat" szerkesztőség
Feladó: Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad

[1] Valószínűleg Az utolsó dalért c., Bp. 1928-ban megjelent kötetre utal, amelyet a költő „Fülep Lajosnak régi becsüléssel és szeretettel Gellért Oszkár" ajánlással küldött el.
[2] FL Gellért Oszkár. Részletek egy nagyobb tanulmány első feléből. = Nyugat, 1928. IV. 1. 7. sz. 480–490., a Gellért Oszkár tiszteletére kiadott számban jelent meg.
[3] Ld. 602/2.
[4] FL: Keleti Arthúr: Angyali üdvözlet. = Nyugat, 1928. II. 16. 4. sz. 311–313.

613. GELLÉRT OSZKÁR — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. I. 18.

Igen tisztelt kedves Uram, —

nagyon-nagyon örülök, hogy verseimet méltónak tartja arra, hogy bővebben foglalkozzék velük[1]; de én a magam dolgában természetesen nem lehetek a Ny.[ugat] szerkesztője. Tudom azonban Osváttól, hogy ő már írt Önnek,[2] s arra kérte, hogy cikkét a Nyugatnak írja meg. Most, hogy már tudok a megtisztelő szándékról, engedje meg, hogy mégis arra kérjem: ne csak az utolsó könyvemből alkossa meg ítéletét. Úgy emlékszem, a Velem vagytok-at[3] megjelenésekor Elek Artúr barátunk útján már eljuttattam Önhöz; most a Testvárbánat csillag-át[4] küldöm; nagyon szeretném, ha ezt is átlapozná! A Szerda[5] ideje óta bizonyára fejlődtem, hát még a Magyar Géniusz[6] óta, — de a ma és a tegnap mellé állítva talán a tegnapelőtt sem egészen érdektelen.

Régi igaz becsüléssel és szeretettel

Gellért Oszkár

MTAK Kézirattár Ms 4587/144.
Kézírás „Nyugat. Szépirodalmi és kritikai félhavi szemle" feliratú levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 612/2.
[2] Osvát levele — amelyet nem bizonyos, hogy megírt — nem maradt fenn. Ld. 615/4.

[3] A Velem vz gytok. Új versek. c. kötet Bp. 1926. „Fülep Lajosnak szeretettel Gellért Oszkár" dedikációval volt meg FL könyvtárában.

[4] A Testvérbánat csillaga. Régi és új versek 1900–1922. Gyoma, 1922. Kner-kiadásban megjelent kötete „Fülep Lajosnak örömmel és szeretettel Gellért Oszkár" dedikációval került FL könyvtárába.

[5] Az 1906. X. 3.–XI. 15 között megjelenő Szerda c. lapban, amelynek tulajdonosa és szerkesztője Gundel Antal volt, s amelyben FL 3 írása is napvilágot látott, Gellért Oszkárnak A fele út c. verse jelent meg a 3. sz.-ban. (134–135.)

[6] Az 1892–1903 között megjelenő Magyar Géniusz, amelyet 1902. VI.-tól, amikor szerkesztését Osvát Ernő vette át, a Nyugat előfutárának szoktak tekinteni (mint utóbb a Szerdát is), 1903. I. 1-től Gellért, Osvát és Kovács Jenő szerkesztésében jelent meg. III. 8-tól XII. 27-ig, a lap megszűnéséig Gellért Oszkár volt a felelős szerkesztője.

614. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Kaposvár, [1]928. I. 19.

Igen tisztelt Fülep uram,

ma felkeresett az Est lapok egy megbízottja és Miklós főszerkesztő úr[1] megbízásából megkért, hogy megboldogult Józsi bátyánk[2] levelezéséből egy részt engedjünk át nekik a Pesti Napló vasárnapi számaiban történendő folytatólagos leközlés céljaira, — persze kellő honorárium ellenében.[3]

Én levélben a következőket válaszoltam: 1) a levelezést jelenleg rendezem és február eleje előtt nem lehetek kész 2) *akkor* először megmutatnám az életrajzírónak az anyagot, akivel megbeszélném, melyik része jelenhetne meg nyomtatásban 3) csak akkor tudok nekik végleges választ adni.

Elvileg belementem a dologba, — csak az erős sürgetésnek állok ellent, addig míg Fülep urammal összejöhetünk.

Ebből az alkalomból az Esték embere felhívta a *mi* figyelmünket az Athenaeumra, mint amely nyomda az életrajzot *szívesen* kiadná. Ezt íme továbbítom Önnek Fülep uram; — bizonyára érintkezésbe lép majd velük, — vagy már meg is tette.[4]

Ennyit akartam szíves tudomására hozni ebből a projektumból.

Különösebb hírem nincsen. Az „Amicus" album ügye még alszik.[5]

Mindnyájunk szíves köszöntését tolmácsolva maradok igaz tisztelettel készséges híve

Dobossy Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/18.
Kézírás gyászkeretes levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.

Előzményét ld. 608/sz.

[1] Ld. 610/2.

[2] Rippl-Rónai József, Dobossy feleségének nevelőapja.

[3] A Pesti Naplóban nem jelent meg közlés Rippl-Rónai levelezéséből.

[4] FL Kárpáti Aurél útján vette fel a kapcsolatot az Athenaeum-kiadóval. Kárpáti a Pesti Napló, tehát az ugyancsak Miklós Andor tulajdonában lévő egyik lap munkatársa volt.
[5] Ld. 609/3.

615. FÜLEP LAJOS — GELLÉRT OSZKÁRNAK

Zengővárkony, 1928. I. 22.

Igen tisztelt kedves Uram,

szíves sorait s könyvét köszönettel és nagy örömmel vettem. Eredeti szándékom és tervem is az volt, hogy nagyobb, összefoglalóbb essayt írjak[2] — amint jeleztem is —, s természetesen egész eddigi oeuvreje alapján. Csak abban az esetben írtam volna csupán könyv-recenziót, ha a Nyugat essay céljára már másnak le lett volna foglalva s be kellett volna érnem, hogy csak rövid ismertetést írjak a Könyvbarátok Lapjának,[3] mert oda a lap karaktere folytán mást nem lehet. Ami azonban a megtisztelést illeti, én rám nézve az, ha Önről írhatok.

Ha úgy van a dolog, amint Ön említi, hogy Osvát már *írt* nekem,[4] (múlt időben), nem pedig írni *fog* — akkor levele valahogy, úgy látszik, elveszett, mert én *nem kaptam meg mostanáig.* Ez pedig rám nézve nem valami kedvező momentum. Mert, mint már említettem, nem vagyok föltétlen ura időmnek, s mindig ki vagyok téve annak, hogy a munkát el kell hagynom. Ha én akkor, mikor Osvátnak írtam ez ügyben, mindjárt megkapom a választ, hogy igenis kell az Önről szóló cikk, azóta már csinálgattam volna — így pedig csak majd ezután foghatok hozzá. Mindenesetre így is azon leszek, hogy mielőbb elkészüljek vele.

Osvát válaszának elmaradása más okból is baj nekem. Azt is kérdeztem tőle, hogy a Keleti A[rtur]-ról írt cikket[5] küldjem-e — mivel nem kaptam tőle hírt s erről Ön se tesz említést, máig se tudom, küldjem-e ne-e, s közben egy alkalmat is elmulasztottam, hogy másutt közöljem. Én legjobban szerettem volna a Nyugatban közölni, mert már rég nem írtam bele, s most, hogy végre valamennyire olyan helyzetbe jutottam, hogy megint írhatok, ezt szántam előhírnöknek. Ha Önöknek valamilyen okból K.[eleti]A[rtúr]-ról szóló írás nem kívánatos, kérem, mondják meg nekem nyíltan, az okait nem firtatom, de szeretnék túlesni ezen a dolgon.

S ha mégis úgy van a dolog, hogy Osvát csak szándékozott írni, de nem írt még, vagy ha levele elkallódott, Önt kérem meg, legyen olyan jó, tegye meg, hogy engem egyetlen sorral egy lev.[elező] lapon a cikkre nézve tájékoztasson.

Ad normam azonban általában is szeretném tudni, hogy olyan szívesen látják-e írásaimat, mint hajdan, hogy ehhez igazodjam. S ha igen, módot kellene találnunk arra, hogy az üzenet-váltás kevésbé nehézkesen essék meg a jövőben, mert a késedelem aránytalanul hátravet. Két nap esetleg két hetet von maga után.

Nem a régi, hanem annál sokkalta nagyobb tisztelettel és szeretettel

Fülep Lajos

PIM Kézirattár V 3195/303.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 613/3–4.
[2] Ld. 612/2.
[3] Ld. 602/2.
[4] Ld. 613/2.
[5] Ld. 612/4.

616. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Kaposvár, 1928. I. 25.

Igen tisztelt Fülep uram,

köszönöm mindkét levelét,[1] amelyek egyszerre jutottak kezeimbe.

Örülök, hogy a dolog megy előre és hiszem, hogy február folyamán mindent tudni fogunk, amit kell és megkezdheti nyugodtan munkáját.

Vasárnap este megyünk fel Pestre és kedden már felmegyek Miklóshoz (legkésőbb szerdán) és beszélek a könyvről és egyes levelek leközléséről is. A beszélgetést azonnal küldöm Önnek. Remélem, hogy február első felében akkor itt Pesten még összejöhetünk. Mi előreláthatólag febr.[uár] 18.-a körül jövünk vissza Kaposvárra. A könyvre vonatkozó kívánságait természetesen magaménvá tettem és síkra szállok értük. Igyekszem mindent (frott dolgot és régi kritikákat, újságcikkeket, stb.) felvinni Pestre, hogy együtt legyen *ott.*

Tehát jövő hét végén ott lesz a levelem!

Addig mindnyájan szívesen köszöntjük!

Őszinte, készséges híve

Dobossy Elek

A Műteremház (Kelenhegyi út 12/14) telefonja Jó.[zsef] 386–66. (A házmester jelentkezik.)

Szomszédunk, Duditsné őméltósága Jó.[zsef] 32–14 telefonja is rendelkezésre áll, ő is szívesen átad üzeneteket. Sőt ez utóbbi jobb is, — ha van otthon náluk valaki.

MTAK Kézirattár Ms 4586/19.
Kézírás gyászkeretes levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.

Előzményét ld. 608. sz.
[1] A levelek nem ismeretesek.

617. FÜLEP LAJOS — GELLÉRT OSZKÁRNAK

Z[engő]Várkony, 1928. I. 26.

Kedves jó Uram,

igen köszönöm szíves és gyors válaszát.[1]

Dehogy neheztelek! Nem formaságból írtam, amit írtam: ha Önöknek netán valami okuk lett volna arra, hogy K.[eleti] A.[rtúr]-ról cikket[2] ne kívánjanak, az engem nem bántott volna. Én volnék az utolsó — hajdan viharedzett szerkesztő — aki szerkesztőnek ehhez való jogát kétségbe vonjam.

Itt küldöm hát a cikket, mely ilyenformán már csak a febr.[uár] 16-i számban jöhet — melyben szeretném is, ha jönne, hogy aztán a március 1-i számban következhessék az Önről szóló.

Igen kérem, legyen szíves majd a levonatot a kézirattal elküldeni korrigálásra — mert az én komisz írásomból néha galimatiast csinálnak a szedők. Még az nap visszaküldöm a javított levonatot.

Rég nem voltam már tájukon — ha tavasszal nem kell fölmennem Pestre, szeretném, ha Elekkel, aki úgyis adósunk, Ön is leruccanna ide, ha másért nem, a vidék kedvéért, melynek párja nincs.[3]

Szeretettel üdvözli

Fülep

PIM Kézirattár V 3195/304.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 612/4.
[3] A látogatásra nem került sor.

618. FÜLEP LAJOS — KÁRPÁTI AURÉLNAK

Zengővárkony, 1928. I. 27.

Kedves Barátom,

köszönöm szívből értem való fáradozását, részletes levelét s gondos tanácsait.[1] Tudom, hogy a Maga életmódja mellett mit jelent ennyi időnek reám pazarlása, s különösen ekkora levél — ennek arányában értékelem is, és nem fogom soha elfelejteni.

De ne vegye rossz néven, ha még most is Magán keresztül fűzöm tovább ezt a dolgot. Én addig nem írok Athenaeuméknak, amíg ők nem írnak nekem. Hiszen most már nincs is mit irkálni, küldjék el a szerződés tervezetét[2] — ez úgyis az ő dolguk —, ha megfelel, aláírom, visszaküldöm, s punktum. Tulajdonképpen már most megtehették volna. Hogy a szerződést milyen módon csinálják meg, arra ide mellékelem külön papíron megjegyzéseimet,[3] (a Maga tanácsai alapján — s e föltételekhez *ragaszkodom*), azért, hogy Magának ne kelljen sokat magyarázgatnia náluk, *adja át*

nekik, s kérem, mondja meg nekik, hogy most már forduljanak egyenesen hozzám s küldjék el a megjegyzéseim alapján elkészített szerződés-tervezetet. A többit aztán elintézem én velük, közvetlenül.

Apropos, Maga nem is írta meg nekem Fejes igazgató[4] keresztnevét — azt hiszi, hogy én tudom?

Hogy mikor mehetek Pestre, még nem tudom. Most olyan egyházi ügyek vannak, amik miatt itt kell lennem.[5] Hogy mikor fejeződnek be, bizonytalan. (Bár remélem, már nem tart soká.) De különben se mennék addig, amíg a szerződés nincs kész s az előleg nincs a kezemben. Bizonytalanra nem reszkírozhatom meg a pesti utazás költségeit. Nekem az ide költözés és építkezések rengeteg pénzembe került (5000 P-n felül van adósságom), s most csak a legszükségesebbre futja.

Azt az ordre-t: „persze, hozzánk jön, ha jön!", ezúttal nem követhetem. Ha csakugyan fölmegyek Pestre, a fogaimat is rendbe akarom tétetni,[6] ami nyilván eltart egy hétig, esetleg tovább — ennyi időre pedig nem megyek egy kisgyerekes család nyakára, de meg különben is fárasztó volna nekem (akit Pest amúgy is halálra fáraszt) messziről naponta bemászkálnom. Tegyük el ezt a szíves invitálást máskorra, jobb időre. Majd meghúzódom valami hotelben, a centrumban, bár a pesti hotelektől egyenesen iszonyodom.

A nyaralásra vonatkozó tervének előre örülök.[7] Remélem, hogy a lakás-ügyet sikerül majd megoldani. Legjobb szeretném, ha itt lennének nálunk, sajnos azonban ez a lakás, bár nem kicsi, nem olyan beosztású, hogy kényelmesen elférjenek. Van azonban egyik atyánkfiának egy jóképű, lakatlan, de úgy tudom, berendezett háza, ha azt meg lehetne kapni, jó volna. Majd ha aktuális lesz, beszélek vele. De mindenesetre kívánatos, hogy Maga leruccanjon majd megtekinteni. Akkor aztán egyéb részleteket is megbeszélhetünk.

A pap-regénye[8] készül-e? Gyakran gondolok rá. Ha úgy megírja, amint a tervét nekem röviden elmondta, *nagy* dolognak kell lenni belőle.

Az újszülötthöz gratulálok.[9] Il y a encore des Héros en Hongrie!

És végül: kérem, hogy a könyvkiadás ügyét addig még legyen szíves intézze Athenaeuméknál, amíg velük létrejön a közvetlen érintkezés. Most már, azt hiszem, kevés dolga lesz. Ha csakugyan akarják, nincs tovább semmi tennivalójuk más, mint amit írtam. S bolondok volnának, ha nem kapnának rajta: ilyen jó üzletet rég nem csináltak, mint amilyen ez lesz!

Ismételt hálás köszönettel — kedves feleségének ismeretlenül kezét csókolva, az újszülöttet viszont tiszteltetve —, üdvözlöm szeretettel, feleségem nevében is

öreg barátja

Fülep Lajos

P.[ost]S.[criptum] Még valamit megkérdenék. Ha létrejön az Athenaeummal az egyezség, én nem bízom abban, hogy ők a szerződésben megállapított példányszámon fölül nem nyomatnak, tudtom nélkül, s így én megrövidülök. Hogy lehet ennek elejét venni? Hogy minden példányt számmal láttatok el, vagy magam aláírok? Külföldön mind a kettő szokás: az első a franciáknál, a második az olaszoknál. Nálunk azonban szokatlan, sőt — tapasztalatból tudom — fölháborodnak rajta. Azért kérem, adjon

erre tanácsot, *de most ne említse nekik!* Nem akarom elrontani vele a szerződés feltételeit. Majd ha arra végkép megállapodtunk, csak akkor állnék elő ezzel a dologgal, s úgy, ahogy Maga tanácsolja. Azért kérem, ne sajnáljon tőlem még egy pár sort, s ha tud valami praktikus tanácsot adni — és bizonyára tud — kérem adjon.

F.[ülep] L.[ajos]

Ha lev.[elező] lapot ír, 8 fillér bélyeg kell rá. Nem a ráfizetés miatt mondom — örömmel teszem — hanem mert legutolsó s nagyon várt lapját elégtelen portó miatt *3 nappal később* kézbesítette ki a bölcs p[écs]váradi posta.

A dátum I. 26-ról I. 27-re átjavítva.
OSzK Kézirattár Levelestár. FL — Kárpáti Aurélnak 7. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A Rippl-Rónai biográfiára vonatkozó levél nem maradt fenn.
[2] A levelet FL valószínűleg csak másnap küldte a pécsváradi postára, mivel Eleknek szóló 619. sz. levelében azt írja, hogy „a mai postával" küldi az Athenaeumnak szóló föltételeit. Ezek tartalma feltehetőleg megfelelnek a 630. sz. levélben foglaltaknak.
[3] A melléklet nincs a levél mellett.
[4] Fejes Sándor, az Athenaeum kiadó igazgatójáról van szó.
[5] Valószínűleg az 1927. évi egyházi adókivetés körüli bonyodalmakra uttal. Ld. 600/1. ill. 628. sz.
[6] FL nem utazott Pestre.
[7] Kárpátiék nem nyaraltak Zengővárkonyban.
[8] A regény nem jelent meg, noha Kárpáti Aurél Megölt szerelem c. regényének (amely év nélkül jelent meg s 1922 utánra datálva tartják nyilván) hátsó borítóján a következő hirdetés olvasható: „Az őszi könyvpiac irodalmi szenzációja lesz Kárpáti Aurél A tonzura című nagyszabású társadalmi regénye.

A drámaian izgalmas történet keretében az *örök pap* mélységesen megrázó küzdelmeit rajzolja az író, színekben gazdag képet festve a magyar társadalomnak egy eddig szinte felfedezetlen rétegéről. A körülbelül húsz ív terjedelmű hatalmas kötet a Magyar Regényírók sorozatában, októberre jelenik meg." FL 681. sz. levelében a regény előrehaladásáról érdeklődik, tehát a Megölt szerelem s benne a hirdetés valószínűleg 1929-ben látott napvilágot.
[9] Ifj. Kárpáti Aurél születésére utal.

619. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]V[árkony], 1928. I. 28.

Kedves Barátom,

köszönöm hosszú, részletes levelét,[1] melyre, ha ránézek, vádol a lelkiismeret, hogy ennyi idejét elrablom. Csak jönnének már olyan idők, mikor nem kellene tennem — sőt visszaszolgálhatnám. Dio volesse!

Mindenekelőtt és sietve a Rippl-könyvről[2] informálom, hogy további lépésektől megkíméljem. Tegnap kaptam Kárpátitól levelet[3] — kinek, mint említettem, szintén írtam az ügyben — s ő ezeket írja: „Végre! Fejes igazgatóval[4] ma *mindent elintéztem*, Miklós[5] jelenlétében. Mindketten nagyon örülnek, hogy épp maga írja meg R[ippl] életét és művészi méltatását. Nem tudom, látta-e a karácsonykor megjelent

nagy Zichy-biografiát?[6] Győzze le undorát Lázár[7] iránt és nézze meg, mert F[ejes] és M[iklós] ilyen formátumra s külső kiállításra gondolnak... A könyvet *mielőbb* szeretnék kihozni, *legkésőbb őszre,* a karácsonyi piacra. Mindent úgy mondtam el, amint Maga nekem írta, s nem akarom reprodukálni; csak jelzem: mennyire hízelgő véleménnyel vannak Ön felől." — Szó szerint írtam ide ezeket, hogy lássa, a könyv nagyon kell nekik s eddig rendben is volna a dolog. Most már csak az a kérdés, a szerződést vállalják-e úgy amint én kívánom. Föltételeimet ugyancsak a mai postával küldöm nekik.

Köszönöm az oklevél ügyében való újabb szíves fáradozását. Most már csakugyan nincs mit tenni, mint B[raun] R[óbert] tanácsát megfogadni. Írok Harasztinak[9] — e Domeniddio ci aiuti!

Hanem a képpel[10] én nem tudok innen mit csinálni. Én angol üzleti levelezést lebonyolítani képtelen vagyok (őszintén megvallva, magyart is), noha éveken át tanítottam francia üzleti műveleteket a Kereskedelmi Akadémián[11] (Dio sa, come), én, akinek soha életemben váltó nem volt a kezemben, s ha valahol látok, az üzleti főkönyvre úgy nézek, mint a gazda a kétfejű borjára. Azért ezt gondoltam: Önnek, aki a Műbarátot[12] is szerkesztette, sok érintkezése volt szakmabeli emberekkel, bizonyára akad köztük olyan valaki, aki megfelelő részesedés fejében lebonyolítaná az üzletet, beleértve a levelezést, fénykép-készíttetést stb. Ilyen valakit kellene megbízni vele. Így Magának se lenne rá több gondja, amit már nagyon szeretnék. A képet persze csak úgy adná ki a kezéből, ha az illető *föltétlenül megbízható.* Hiszen a levelezés lebonyolításához úgyis csak fényképre volna szükség. Tulajdonképpen legjobb volna azt kipuhatolni, hogy a képen lévő ifjak családjából, a Montagukból, vannak-e még, vagy oldal-ágiak, s lehetőleg azokkal kellene érintkezést fölvenni. Ezt egy angol Who is who' ból meg lehetne tudni — vagy valamelyik londoni laptudósítótól. Nem ismer odakint ilyesvalakit? Tudom, hogy volt odakint valami Kiss Ferenc nevű tudósító,[13] de nem tudom, kint van-e még, nem tudom a címét s azt se, hogy milyen ember, megbízható-e. Ez azonban olyan dolog, amit Maga a redakcióban egykettőre megtudhat. Ha az informacio jó — vagy esetleg más ember jobb volna — akkor én írnék neki, s ha vállalkozik a dologra, megcsináltatnák a fényképet, elküldeném neki, s ha majd sor kerül rá, a képet is. Én azt hiszem, hogy az itt ajánlott két megoldás közül (Pestről valaki londoni antikváriusnak — vagy londoni magyar) az egyik beválna. Arra kérném hát, legyen szíves ezeket megpróbálni, alkalom-adtán s külön fáradság nélkül.

A kis francia miniatűrt[14] legjobb volna tán Ernszt-aukcióra[15] adni. Hogy nálunk mit ér az ilyesmi, nem is sejtem. Sokat nem várok érte — ha valami csurran, akár mennyike, az is jó lesz.

Igen örülök, hogy feleségemel — akinek egyébként továbbítottam a Maga neki szóló levelét — sikerült találkozást nyélbe ütniök. Nagy strapa neki az ilyen Pestenlétel, csak legalább már radikális eredménye lenne. Hogy egy rongyos vakbél-operacio (a híres „semmiség"!) mennyi galibát csinálhat évekre! Remélem, feleségem elmondott Várkonyról annyit, hogy nem fog tudni ellenállni a tavasszal.

Feleségem írja, hogy a Nyugattal kapcsolatban Maga miket mondott. Ha csaku-

gyan úgy van, hogy a Szimonidesz-könyvről velem szerettek volna iratni, nem kellett volna hozzá más, mint hogy a kiadóhivatali kisasszonnyal iratnak egy lev.[elező]lapot: akarok-e írni róla v.[agy] nem. Én aztán rögtön megmondtam volna (hogy: igen.) — Általában: én nem tartok igényt szerkesztői levelezésre, elég, ha rám gondolnak s a kisasszonnyal iratnak nekem. Én mindig rögtön meg fogom mondani, ha valamihez kedvem van vagy nincs. *Most már szívesen és gyakrabban írnék*, mert jobban ráérek — kérem, közölje velük alkalomadtán. Ha pl. könyv-recenziót kívánnak, az említett módon kérdezzenek meg, s ha vállalom, elküldik a könyvet — ennyi az egész. Nem volt nálam *semmi más ok*, amiért nem írogattam, csak az, amit Maga tapasztalatból ismer, hogy az életem túlságosan zaklatott volt.

Ismételt köszönettel, szeretettel

Fülep

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 48. sz. Megj.: Fülep Elek lev. 133–136.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad

[1] Valószínűleg nem az 1927. XI. 4-i 604. sz. levélre utal, hanem egy azóta írottra, amely nem maradt fenn.
[2] Ld. 608. sz.
[3] A levél nem maradt fenn.
[4] Ld. 618/4.
[5] Ld. 610/2.
[6] Lázár Béla: Zichy Mihály élete és művészete. Bp. (1928.)
[7] Lázár Béla (1869–1950) művészeti író, az Ernst Múzeum igazgatója.
[8] Ld. 590/4.
[9] Ld. 593/5.
[10] Ld. 590/3.
[11] FL 1915–1917 között megbízott helyettes tanárként tanított francia nyelvet a Budapesti Társulati Kereskedelmi Akadémián. Itt volt tanítványa Tolnai Károly.
[12] Ld. 400/7.
[13] Kiss Ferenc adatai ismeretlenek.
[14] Ld. 590/3.
[15] Ld. 592/3.
[16] Szimonidesz Lajos: A világ vallásai. Bp. 1927. c. könyvéről a Nyugatban Zoványi Jenő írt (1927. XII. 1. 23. sz. 789–795.) FL utóbb a Könyvbarátok Lapja 1928. I. évf. 2. sz. 144–148. lapjain írt róla recenziót.

620. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. II. 2.

Igen tisztelt Fülep uram,

ide címzett ajánlott levelét[1] köszönettel vettem; — tegnap eljártam az életrajzügyben, Fejes igazgatóval[2] beszéltem, azután délután Miklós A.[ndor]-ral[3] és Kárpáti

úrral[4] is. Úgy tudom, hogy Fejes igazgató és Kárpáti úr írnak Önnek, mert a délelőtt Fejessel megtárgyalt anyagi rész tudtommal (estig) változást szenvedett.

Fejes szerint addig nem tudunk végleges jellegű tárgyalásba fogni, míg a mű körülbelű[li] fvszáma, a reprodukciók száma és minősége stb. félig meddig megállapítva nincs. Ezzel pedig az Ön feljövetele alig lesz elkerülhető. Ezért nagyon kérem hogy hivatalos ügyei ha engedik, legkésőbb 12–14. között feljönni szíveskedjék, — annál is inkább, mert Fejes úr 15. után elutazik 2 hétre. Addig én elkészülök az írásbeli hagyaték *első* rendezésével.

Amint Fejes és Kárpáthy [!] urak levelei kezében lesznek Fülep uram, kérem közölje mielőbb mikor tudna feljönni. Nem lehet ezt a dolgot csak élőszóval igazán előbbre vinni.

Szíves köszöntéssel — mindnyájunk részéről
őszinte híve és tisztelője

Dobossy

MTAK Kézirattár 4586/20.
Kézírás gyászkeretes levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.

Előzményét ld. 608. sz.
[1] A levél nem ismeretes.
[2] Ld. 618/4.
[3] Ld. 610/2.
[4] Kárpáty (vagy Kárpáthy) Antal, az Athenaeum igazgatója.

621. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

[Zengővárkony, 1928. II. 3.]

Kedves Barátom,

mivel feleségem nagyrészt megírta a megirandókat,[1] s a közeljövőben esetleg személyesen mondhatja el a többit, én most csak az angol kép és kézirat[2] ügyére térek ismét vissza, arra az esetre, ha még hajlandó valamit tenni érte. — Én innen tehetetlen vagyok, én nem fotografáltathatok stb. Azt gondoltam: ha nem lehet Lantos[3] nélkül nyélbe ütni, csinálja meg Braun R[óbert][4] Lantossal. Hiszen nekem, mint írtam is, nem az a célom, hogy ne részeltessek, hanem csak az, hogy ki ne semmizzenek ill. hogy a nagyobb részt el ne vigyék az orrom elől. Ha pl. Braun R[óbert] elvállalná a dolgot Lantos számára való 20–25 % részesedéssel, akkor átadnám nekik teljesen. Csak az a fő, hogy alapos körültekintéssel csinálják meg, s erre nekem Braun R[óbert] a legjobb garancia. Ezért gondoltam mindjárt őrá. Ha Ön hajlandó volna még egy lépést tenni ez ügyben, kérem, tegye meg, s ha vállalják a dolgot, küldeném a kéziratot is. A képek már úgy is ott vannak. Nagyon fontos volna, ha végre lenne már belőle valami, mert a pénztelenség, fizetési kötelezettségekkel komplikálva, szörnyen nyom.

Másik dolog: Rippl-Rónai családja fölkért, írnám meg R[ippl] R[ónai] biográfiáját[5] — azt írják, R[ippl]R[ónai] intenciójának úgy vélnek eleget tenni, ha rám bízzák ezt a dolgot s az anyagot (levelezés stb.) az én kezembe teszik le. Szóval ez lenne quasi a hivatalos R[ippl]R[ónai] biografia. Már most Öntől kérek tanácsot: kivel, melyik kiadóval lehetne ezt megcsinálni; hogy jól jövedelmezzen is? (Mert ez most nekem fontos.) Én azt hiszem, a kiadónak is jó üzlet lenne, különösen ha hamar, mondjuk az ősszel meg is jelenne.

Ha módjában van Önnek a tanácsadás mellett *diszkréten* puhatolózni is, nagyon hálás lennék érte. (A család nagy diszkréciót kér, mert, amint írják „nem akarják senki érzékenységét sérteni.") Szükség esetén, ha a dolog komoly stádiumba jut, fölmennék Pestre, de mivel én csak pár napot lehetek fönt, azért volna fontos, hogy már konkrétumra mehessek, mert ab ovo kezdve mindent, túl sokáig tartana, amennyi ideig nem lehetek távol.

Dolgát tavaszra, legkésőbb húsvétre úgy rendezze, hogy törik-szakad lejöjjön ide.[6] Olyan nyaralásokat pedig ne csináljon, amikbe belebetegszik s még utánuk is ilyen hosszú bőjtjük van.

Szeretettel üdvözli

Fülep

A dátum FLné levelén szerepel.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 49. sz. Megj.: Fülep-Elek lev. 137–138.
Kézírás.
Címzés (FLné írása:) Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray út 5. I. 5.

[1] A levél első felét FLné írta: november 1-re várták Elek Artúr látogatását, mindketten hetekig betegek voltak, édesapja, akit két éve nem látott, vidékre költözött. Címe: Dr. Gábor Béla, Debrecen, Klinika 10. Posta. Ő maga ismét zongorázik. FLné levele alatt FL ceruzás kézírásával: Feleségem pesti útját kérjük ne említse senkinek.
[2] Ld. 590/3.
[3] Ld. 590/5.
[4] Ld. 590/4.
[5] Ld. 608. sz.
[6] Ld. 588/5.

622. SIKABONYI ANTAL — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. II. 6.

Igen tisztelt kedves Uram!

Lev.[elező] lapját[1] megkaptam. A nyomást megállíttattam. Szimonideszt kiszedettem.[2] Sebestyént kihagytam.[3] A 3 utolsó ívet egészen újra tördeltettem. A Szimonideszt igen gondosan korrigáltam. Sajnos, elküldeni nem volt időm. Lapom megjelenése mindezek miatt késik. De nem bánok semmit, ha evvel Önnek a kívánságát teljesíthetem. Nem bánom, mert ezzel is csak meg akartam mutatni, mily nagy súlyt helyezek az Ön munkásságára.

A lapot, a honoráriummal együtt, még e héten küldöm.

Igen sok beszélnivalóm volna, de abban a reményben, hogy Önhöz az egész közel jövőben szerencsém lesz, most nem írok többet.

Kérem válaszát; mikor várhatom nagy örömmel.

Meleg üdvözlettel őszinte tisztelő híve

Sikabonyi Antal

MTAK Kézirattár Ms 4589/259.
Gépirat autogr. aláírással a Könyvbarátok Lapja fejléces levélpapírján.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] A lap nem ismeretes.
[2] Ld. 619/15.
[3] FL cikke: Summa vitae. Visszatekintés egy életre. Írta Sebestyén Károly. Athenaeum kiadása, 1927. A cikk nem jelent meg (ld. 651/4.), tördelt korrektúrája FL hagyatékában maradt fenn. (MTAK Kézirattár Ms 4555/25.) Rajta ceruzaírással: typographiájából ítélve: Könyvbarátok Lapja — nem tudok emlékezni rá, megjelent-e, vagy a szerkesztő visszariadt a közlésétől.

623. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. II. 13.

Igen tisztelt Fülep uram,

biztosra vettem, hogy ma már kapok valami hírt feljövetelére vonatkozólag,[1] — de sajnos semmi se jött. Talán az Athenaeum és Kárpáthi [!] úr nem írtak?

Nagyon kérem szíveskedjen üzenni, mikor jöhet fel, mert mi 6-8 nap múlva haza szeretnénk menni. Dolgok várnak reánk ott is.

Szíves válaszát mielőbbre kérve maradok őszinte tisztelője és híve

Dobossy Elek

I. Kelenhegyi út 12/14.
A ház telefonja Jó.[zsef] 386–66. —

MTAK Kézirattár Ms 4586/21.
Kézírás gyászkeretes levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.

Előzményét ld. 608. sz.
[1] Dobossy 620. sz. levelében hívta FL-t Pestre.
[2] FL hagyatékában nem maradt fenn ekkori, az Athenaeumtól származó levél. – Kárpáty Antalt ld. 620/4.

624. FÜLEP LAJOS — A PANDORA SZERKESZTŐSÉGÉNEK

Zengővárkony, 1928. II. 14. u.p. Pécsvárad

Tek.[intetes] Kiadóhivatal,

szeretnék előfizetni a Pandorára,[1] azonban: 1.) mivel a mi lapjaink (legalább amiket én látok) szükségtelennek tartják regisztrálni, azt se tudom, megvan-e még, 2.) mivel nagyon szeretem a Pandorát, de első 1/2 évfolyama, melyet láttam, nem sajátom, meg akarnám kapni, ha még lehet, mind, ami eddig megjelent, tehát kezdetétől fogva. Kérem azért, küldjék meg nekem, egy csomóban, ami eddig megjelent belőle, indítsák meg az ideit, küldjenek chèque-et s írják meg, mennyit küldjek, hogy visszamenőleg s a folyó évre eleget tegyek.

Tisztelettel

Fülep Lajos

MTAK Kézirattár Ms 4689/24.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: A „Pandora" tek.[intetes] kiadóhivatalának Budapest VII. Rózsa utca 25. Bíró Miklós nyomdája.
Feladó: Dr Fülep Lajos, Zengővárkony u.p. Pécsvárad.

[1] Pandora. Szépirodalmi, művészeti és kritikai folyóirat. Szerk. Szabó Lőrinc. 1927. II. 25. és VII. 14 között 6 száma jelent meg, majd megszűnt., FL megrendelésekor tehát már nem létezett. Mint a 645. sz. levélből kiderül, Sikabonyi Antal hívhatta fel rá FL figyelmét. Szintézis c. recenziójában (Könyvbarátok Lapja, 1928. 3. sz. 237–238.) FL elismerőleg méltatja a folyóirat jelentőségét.

625. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. II. 16.

Igen tisztelt Fülep uram,

köszönöm szíves levelét,[1] — megint egy csomó félreértés, illetőleg rosszul értesültség! Rendkívül sajnálom hogy a dolog így húzódik, mert a mi Budapesten való tartózkodásunk csak ezért a dologért nyúlik ily hosszúra és a kiadásaink igen érzékeny módon dagadnak.

A helyzet a következő: február 2.iki levelemre[2] *napról-napra* vártam szíves válaszát. Közben az Athenaeumnál abban maradtunk, hogy megvárjuk míg a kiadó és az író előzetesen megegyezik. Tegnapelőtt türelmetlenségemben újból felmentem Fejes igazgatóhoz,[3] aki megmutatta Fülep uram időközben odaérkezett szerződéstervezetét.[4] Ma délelőtt is ottjártam és mindennek az eredménye: személyes összejövetelünk nélkül semmi nem fixírozható és meg nem kezdhető.

Először is nekem át kell adnom az itt levő és rendezett írásbeli hagyatékot, a reprodukálandó képek milyenségében és számában meg kell állapodnunk.

Másodszor tisztáznunk kell a kiadóval, hogy hányat tud színesen és hányat mélynyomással hozni.

Magunk között tisztába kell jönnünk hogy az írói, illetőleg szerzői % hogyan oszoljék meg az író és az örökös között.

Egyáltalában: beszélni kellene még sokat, mielőtt megindul a dolog, — írásban ezt nem lehet elintézni. Egyik nem tudja mire vár a másik és a másik vár, hogy majd az egyik tesz valamit.

Az Athenaeum — tudtommal — az Ön szerződéstervezetét elfogadta Fülep uram. Ma ugyan a százalék körül próbálkozott alkudozni, mire én azt mondtam, hogy az nem discutábilis. Erre elhallgatott. A dologról a legnagyobb lelkesedéssel és szeretettel nyilatkozik és mindent el akar követni, hogy ne *egy* könyv, hanem egy esemény legyen az életrajz. Én ebben neki a legmesszebbmenő támogatásomat és segítségemet ígértem be, amit ő nagyon szívesen akceptált.

Tehát nem azért mert országos dolog volna, — hanem mert bebizonyosodottan megreked így a dolog — kell, hogy itt és személyesen finalizáljuk a dolgokat. Az írott hagyatékot — melyet szóbeli kommentárok nélkül a kezemből ki nem adhatok — is csak itt tudom átadni.

Az elhúzódó ittartózkodás eddig is jelentékeny áldozatunkba került és szükség is van Kaposváron a mielőbbi személyes ottlételünkre, — miért is legkésőbb jövő hét szerdáján visszautazunk. Ha eddig nem történt valami, — úgy a dolog hosszabb időre megreked, mert én nem tudom ma biztosan mikor jövök ismét Pestre.

Kizártnak (teljesen és tökéletesen kizártnak) tartom, hogy az Athenaeummal és velünk meg ne értenénk egymást Fülep uram és így a felutazásnak anyagi rizikója nincs. A szerződés itt pertuálható és a kikötött előleg fel is vehető.

Erről a levél feladása előtt még beszélek is Fejes igazgatóval telefonon és ideírom még a beszélgetés lényegét.

Hogy az Athenaeum nem válaszolt: nem taktika a nézetem szerint, mert ők *igazán* és *szívesen* akarják a dolgot és nagyon örülnek, hogy Ön fogja megcsinálni. De ő addig nem tud kalkulálni, míg a reprodukciókra nézve *határozott* kívánságainkat nem közöltük. Végül ismernie kell, illetőleg tudnia kell, hogy a szerző az örökössel rendben van-e. Itt ők csak annyit tudnak, hogy *elvileg* rendben vagyunk, — de hogy az írott hagyaték átengedéséért és a reprodukciós anyag szerzői jogáért a család nem e támaszt *velük szemben* anyagi követeléseket — szintén tiszta képet szeretnének. Ő 7 — 3 %-os kulcsot képzel, amibe mi belemegyünk, bár a Zichy-féle műnél[5] fele-fele volt a részesedés. De ezen nem múlik a dolog. —

Nekem mindezeken túl igen fontos volna egy pár órai nyugodt beszélgetés Önnel Fülep uram, — és nagyon szeretném ha a munka megkezdése előtt itt kissé szét is nézne, hogy kissé emlékezetébe idézze vagy felfrissítse a vizuális emlékeit is.

Tehát: nagyon kérem postafordulóval szíves válaszát, hogy jöhet-e azonnal, mert ha nem jön, mi mai hétfőn hazamegyünk és hagyjuk a dolgot a maga rendes útján megérni.

Mindnyájan melegen köszöntjük!

Őszinte híve és tisztelője

Dobossy Elek

U.i. A telefonbeszélgetés eredménye: Fejes — miután drága díszmunkáról van szó

— 8 %-nál (brutto-fűzött példány után) többet semmi szín alatt nem hajlandó adni. Kérem ha lehet fogadjuk el 6 — 2 %-os megoszlásban. (Azt hiszem én elég méltányos vagyok.) Előleget ád, de a teljes %-ot csak egy bizonyos p[é]ld[ány]szám elfogyta után fizeti teljesen. Egyébként *személyes* megbeszélés nélkül lehetetlennek tartja a további tárgyalást. A nem válaszolásért bocsánatot kér — rám hárítja a hibát ezért. Kérek azonnali választ! — Dob.[ossy]

MTAK Kézirattár Ms 4586/22.
Kézírás gyászkeretes levélpapíron, az utóirat ceruzával.
Zengővárkonyba írt levél.

Előzményét ld. 608. sz.
[1] A levél nem ismeretes.
[2] Ld. 620. sz.
[3] Ld. 618/4.
[4] Talán a 630. sz. szerződésről van szó.
[5] Ld. 619/6.

626. FÜLEP LAJOS — GELLÉRT OSZKÁRNAK

Z[engő]Várkony, 1928. II. 18. Pécsvárad

Kedves jó Uram,

legutolsó levelemben[1] azt írtam, az Önről szóló cikket[2] úgy fogom megcsinálni, hogy a március 1-i számban megjelenhessen. Fogcsikorgatva (de nem képletesen) és restelkedve jelentem be most, hogy kellő időre nem tudom elküldeni. Ez történt: múlt pénteken, mikor legjavában benne voltam a munkában, éppen a 40-ik oldalon, kitört rajtam egy már régibb idő óta lappangó s már többször próbálkozó veszett foggyuladás, nagy fájdalommal, s ami már rosszabb, lázzal, mely levert és elgyöngített, úgy hogy azóta egy betűt se tudtam írni. Ma vagyok először jobban valamennyire, s ha nem esem vissza, hétfőn folytathatom a munkát, melynek kb. 1/3-a van hátra. (Az egész 60—70 kéziratoldal lesz — nem tudok kevesebben elférni s még ez is csak vázlat-féle lesz.)

Rettenetesen bánt a dolog, mert ha még valami komoly nagy nyavalya volna, de fog!

Mindenképpen rajta leszek, hogy mielőbb elkészüljek vele s úgy küldhessem, hogy a márc.[ius] 15-i számban jöhessen.

Igen tisztelettel és szeretettel

Fülep Lajos

PIM Kézirattár V 3195/305.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Gellért Oszkár úrnak Budapest VII. Ilka utca 31.
„Nyugat" szerkesztősége.
Feladó: Fülep Lajos Zengővárkony, Pécsvárad

[1] Ld. 617. sz.
[2] Ld. 612/2.

627. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Hétfő este [Bp. 1928. II. 19. vagy II. 26.]

Igen tisztelt Fülep uram,

csak röviden-kapkodva írok néhány sort a fejleményekről.

Sajnálattal hallom, hogy a fogával baj van,[1] — így a pesti találka egyenlőre elmarad. Mi csütörtökön vagy pénteken lemegyünk Kaposba. Már itt megjegyzem, hogy Kaposban *semmiféle* anyag (se kép, se írott) dolog már nincs, — minden itt van, ideszállítottuk. A kaposvári összejövetel tehát a környezet megismerésén kívül, beszélgetésekkel volna kitölthető. Minden Pesten van, ami egyébként fontos. —

Ma hosszú csatám volt Fejes úrral.[2] Rövid lényeg: szerdára kikalkulalja a könyv hozzávetőleges eladási árát és pedig ca 200 oldal szöveg 60 nem színes, 20 színes (3-4 színnyomás) reproduktiójával, *10 %* (fenyegetésekre beadta a derekát) honorárium alapján, 2300 rendes (fűzött és kötött) és 200 amatőr kiadás + 5 % recenziós példány alapján. A honoráriumok 1/3 előleg, 1/3 megjelenéskor, 1/3 3 hónappal a megjelenés után folyósítja.

Ezen az alapon kalkulál. Akkor válaszol Önnek a tervezetére, — ebben a szellemben. Azért addig ne is írjak, de én addig is megírom ezt az eredményt. A honorárium csak a *fűzött* ár után értendő, — ebből semmi szín alatt nem enged, — inkább nem ad ki kötött példányt, — mondja ő.

Kérem Fülep uram, egyezzenek meg mostmár egymás között, — én többet nem akarok veszekedni velük.

Volna még egy kérésem, — hogy a 10 % 75 % — 25 % arányban oszoljon meg Ön és az örökös között, — de előrebocsájtom, nem szeretném evvel a kedvét szegni, — nem is szívesen tolmácsolom az örökös ebbeli kívánságát. Megjegyzem itt, hogy a már egyszer felajánlott szolgálataimmal azt hiszem rekompenzálhatom Önt, ezért a csekély differentiáért. Szerdán, esetleg csütörtökön én még írok, — mielőtt elutazunk. Valószínű, hogy csak péntek reggel mehetünk mostmár.

Jobbulást kívánunk és melegen köszöntjük!

igaz híve

Dobossy

Datálva a többi Dobossy-levél tartalma alapján. A levél hétfőn, azaz II. 19-én vagy II. 26-án kelt, az előbbi dátum valószínűbb. 1928. II. 16-i levelében (625. sz.) Dobossy még a Fejes igazgató által felajánlott 8 %-os honoráriumról ír, amely 7 — 3 arányban oszlanék meg FL és Rippl-Rónai özvegye között. Eszerint II. 19-én, hétfőn „csikarta ki" a 10 %-os tiszteletdíjat. Előző levelében (ld. 625.) azt írja, hogy „jövő szerdán", azaz II. 21-én készülnek Kaposvárra, e levélben csütörtök-pénteket, tehát II. 22–23.-at említ.

A II. 26-i dátum azért kevésbé valószínű, mert az azt követő (633. sz.) levélben Rippl-Rónai özvegye már nem százalékot, hanem fix összeget kíván, III. 7-én pedig (635. sz.) Dobossy azt írja, hogy FL nem reagált az ő általa e levélben javasolt 75–25 %-os honorárium-megosztási kívánságára.

Az előzményt ld. 608. sz.

[1] FL 626. sz. Gellért Oszkárnak szóló levelében is ír róla.

[2] Ld. 618/4.

628. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1928. II. 21.

Méltóságos Uram!Nagytiszteletű Esperes Úr!

Csatoltan megküldöm a zengővárkonyi egyház 1927 évi adóhátrálékosainak jegyzékét[1] a vonatkozó presb.[iteriumi] határozattal, tisztelettel kérve, hogy a világi hatósághoz áttenni méltóztassék, megfelelő eljárás céljából.

A dologhoz egyúttal némi tájékoztató megjegyzést fűzök. Az adókivetés az 1927 június 24-én (két hónappal idejövetelem előtt) készült, szabályszerű, a presbiterium által elfogadott és aláírt költségvetés alapján történt. Az adókivetés ugyancsak teljesen szabályszerűen és törvényesen készült, utánna a templomban kihirdettetett s hónapokon keresztül mindenkinek módja volt megtekinteni, s akire netán sérelmes, a törvényes úton megfellebbezni. Ehelyett azonban az történt, hogy néhány jobb módú gazda — éppen a legtehetősebbek, noha a szegényekre az adónak párszám[2] utáni része terhesebb — mozgalmat indított, valóságos lázadást szított, aláírásokat gyűjtött, (az ívet olyanokkal is aláíratva, kik már kifizették az adójukat, de hogy a névsor annál nagyobb legyen!) s írt a püspök úrnak, fenyegetőző hangú levelet. A püspök úr 1927 dec.[ember] 13-án kelt levélben,[3] melyet hozzám intézett, válaszolt, s ezt szó szerint ide írom: „Kérem, értesítse az ide mellékelt panaszos levél aláíróit, illetve azok képviseletében Sipos Sándor egyháztagot, hogy beadványukat még tárgyalás-alapjául sem fogadhatom el. Mind a költségvetés, mind az adókivetés bizonyára szabályszerű úton jött létre, amikor volt alkalmuk a panaszosoknak fellebbezésüket a törvényes formák között benyújtani. Miután ezt megtenni elmulasztották, további jogorvoslatnak helye nincs. Intem a híveket, hogy az egyházi terhek hordozásában jókedvű és áldozatos szívvel forgolódjanak és ne sajnálják az Istennek járó tizedet mindabból, amit az Ő kegyelme nekik testi és lelki javakban megadott."

A mozgalom vezetői előzőleg több ízben nálam jártak s kijelentették, hogy ha a püspök úr azt írja, hogy fizetni kell, akkor nem okoskodnak tovább, fizetnek. Azonban a püspök úr válaszának vétele után se fizettek, sőt mindig új és új terminusokat tűztek ki, hogy majd ekkor, majd akkor. A presbiterium, velem együtt, várt, próbáltuk őket a szép szóval való felvilágosítás minden eszközével meggyőzni, megint csak ígérgettek, de nem fizettek. Nekem különösen kínos volt a dolog, mint új embernek itt, hogy végrehajtással kezdjem itteni szereplésemet, s igazán rengeteget fáradtam azon, hogy a békét helyreállítsam, számtalanszor beszéltem velük, s olyankor mindig megígérték, hogy fizetnek, de a végén semmi se lett belőle. Most már sajnálom, hogy idáig engedtem húzódni a dolgot, mert ezzel csak mód adatott egy-két izgágának, hogy tovább szítsa a tüzet s *a többséget terror alatt tartsa. Sokan már tényleg fizetni akarnának*, és szégyellik, ami történt, *elítélik az egész mozgalmat*, de félnek a nagyszájúaktól s ezért passzíve viselkednek.

Most már tovább nincs mit tenni, mint gyorsan cselekedni. Annál inkább, mert se én, se a tanító az 1927 évi pénzben megváltott járandóságunkból még *egy fillért se kaptunk*, sőt, még azt a pénzt se kaptam vissza az egyháztól, amit én az egyház által végeztetett reparációkra, mivel az egyház pénztárában nem volt, a magaméból kifi-

zettem. Lehetetlen tovább várnunk, mert nem tudunk így megélni. De egyébként is, még iparosoknak is tartozik az egyház, néhány száz pengővel, akik szintén nem várnak már a félesztendős tartozásra tovább.

Azért mind a magam, mind a presbiterium nevében arra kérem Nagytiszteletűségedet, kegyeskedjék erélyesen és gyorsan intézkedni. A gyorsaságra azért van szükség: bizalmasan közlöm, hogy, itt nyert információim szerint, a pécsváradi járás főszolgabírája, dr. Fischer Miklós,[4] akinek már máskor is kellett Zengővárkonyban egyházi adót végrehajtással behajtania, roppant húzva-halasztva teszi, mert nagyon keresi a népszerűséget a polgárok közt, képviselőségi tervei lévén. (A tanító[5] meséli, hogy egyszer ilyen várkonyi végrehajtási ügyet félévig húzott el.) Nem vagyok járatos az ilyen ügyekben s nem tudom, kinek fogja áttenni Nagytiszteletűséged az ügyet, a baranyai közig.[azgatási] bizottságnak-e vagy közvetlenül a főszolgabírónak. A tanító úgy mondja, hogy a bar.[anyai] közig.[azgatási] bizottság minden hó első szerdáján szokott ülést tartani s ezért, ha ez az ügy odatartozik, jó volna, ha a legközelebbi, márciusi ülésen keresztül menne, mert különben csak áprilisban kerül rá sor. Én mindenesetre figyelemmel fogom kísérni a dolgot attól a pillanattól kezdve, hogy a főszolgabíróhoz került s ha csakugyan azt látom, hogy halogatja, jelentést fogok tenni Nagytiszteletűségednek, s ha szükséges, a püspök úrnak, aki különben is lelkemre kötötte még dec.[ember] 9-én, Pécsett,[6] hogy a dolog minden fázisáról informáljam s azt is meghagyta, hogy a renitenskedő hívekkel erélyesen járjunk el, mert az engedékenységgel csak ártunk — aminthogy igaza is lett.

Még arra kérném Nagytiszteletűségedet, kegyeskedjék az intézkedés megtétele után engem egy sorral értesíteni, hogy mikor és hova ment az ügy, hogy alkalomadtán kipuhatoltassam, mi van vele.

Kérésemet megismételve, vagyok nagytiszteletű és méltóságos esperes úrnak alázatos szolgája

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir. 70/1928. Eredeti zengővárkonyi iktatószám: 8/1928. Kézírás.

[1] Az egyházi adó ügyét ld. 600/1.
[2] Párszám: az egyházi adó házaspáronként fizetendő része.
[3] Ld. 607. sz.
[4] Keresztes Fischer Miklós pécsváradi főszolgabíróról FL utóbb megváltoztatta itt külső információk alapján kifejezett véleményét s a legnagyobb elismeréssel szólt róla.
[5] A tanító: Denke Antal.
[6] A pécsi gyülekezeti ház felszentelése alkalmából rendezett konferenccián: ld. 605. sz.

629. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. II. 24. péntek reggel

Igen tisztelt Fülep uram,

csak tegnap délutánra készült el az Athenaeum kalkulatiója: lényege az, hogy a könyv fűzve 36–40 p[engő] körüli áron kerül a boltba. Kötött példány után a fűzött után jár a honorárium stb. stb. — mint ahogy múltkor írtam. Kötött példány azonban lesz, — több mint a fele, amint hallom.

Megkértem Fejes urat,[1] hogy írjon Önnek és küldje le a szerződés tervezetét is. Mostmár azután Ön és az Athenaeum között nem sok a differentia, — azt hiszem rendbe jönnek egy-kettőre.

Nagyobb a baj az örökössel.[2] Közben ugyanis megtudtuk, hogy a Zichy család összehasonlíthatatlanul többet kapott az átengedett (rendezetlen) levelezésért és a képek reprodukciós jogáért.[3] Kár, hogy ezt előbb nem tudtuk és engem csak ideális meggondolások vezettek. Igaza volt Lazarinnak aki nagyon keveslette a kilátásba levő összeget.

Ma még tárgyalok hozzáértő ismerőseimmel a dologról és valószínű, hogy az átengedendő anyagért az Athenaeumtól egy nagyobb fix összeget fogunk kérni. *Nekem* minden igyekezetem arra irányul, hogy ez ne húzza-halassza a végleges befejezést és a munka megkezdését.

Természetesen a B[uda]pestre való jövetel aktuális marad továbbra is: az anyag átadása, megbeszélése, képek nézegetése, kiválogatása, — szeretném ha március első felében megtörténhetne. Fejes ig.[azgató] március 15-én több hétre elutazik Pestről — e miatt is sietnünk kellene.

Most újabbat, mást még nem tudok. Kérem szíves értesítését mostmár Kaposvárra küldeni. A találka mielőbbi megbeszélését a legfontosabbnak tartom.

Mindnyájan melegen köszöntjük.

Őszinte, régi híve

Dobossy Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/23.
Kézírás.
Címzés: Nagytiszteletű Dr Fülep Lajos úrnak Zengővárkony u.p. Pécsvárad.

Előzményét ld. 608. sz.

[1] Ld. 618/4.
[2] Rippl-Rónai özvegye, Lazarine Boudrion.
[3] Ld. 619/4.

630. FÜLEP LAJOS — AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULATNAK

Zengővárkony, 1928. II. 25.

Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat tekintetes Igazgatóságának *Budapest.*

Alábbiakban van szerencsém a „RIPPL-RÓNAI JÓZSEF ÉLETE ÉS MŰVÉSZETE" című könyvem kiadására vonatkozó megállapodás egyes pontjait felsorolni:

1) Én megírom és az Athenaeum kiadásra elvállalja „RIPPL-RÓNAI JÓZSEF ÉLETE ÉS MŰVÉSZETE" című könyvemet, amely az Athenaeumnál legutóbb megjelent Lázár Béla: „ZICHY MIHÁLY ÉLETE ÉS MŰVÉSZETE" című könyv alakjában és szedésével fog megjelenni.

2) A szóbanforgó könyv szövegrésze maximálisan 13 ívre, vagyis 208 oldalra terjedhet. Amennyiben kéziratom ennél több terjedelmet adna, úgy tartozom kéziratomat megfelelően rövidíteni. A szövegrészben összesen kb. 80 melléklet készül, melyek közül 60 mélynyomású, 16 háromszínű és 4 négyszínű klisé reprodukció lesz.

3) A képek reprodukálási jogát illetőleg Dobossy Elek úr, az elhunyt Rippl-Rónai József művész úr veje fogja a jogosítványt megadni. Ha bármely oknál fogva ezek a jogosítványok minden kétséget kizáró módon nem jutnak az Athenaeum birtokába, úgy jelen szerződés tárgytalannak tekintetik.

4) Könyvem első kiadásából összesen 2625 példány fog készülni. Ebből a mennyiségből tiszteletdíjköteles 2500 példány, a többi 125 példány, mint 5 %-nak megfelelő mennyiség, tiszteletpéldányok és elkallódások címén nyomatható. A 2625 példányból 200 példány finom papíron, amatőr kiadás céljára fog készülni.

5) Amennyiben az Athenaeum ennél magasabb példányszámot óhajtana nyomatni, úgy a tiszteletdíjmentes példányszám is aránylagosan emelkedik.

6) Tiszteletdíj fejében az Athenaeum nekem az általa megállapítandó bolti ár alapján 10 %-ot fizet nekem, még pedig kifejezetten megállapodva abban, hogy az egyszerű fűzött kiadás 2500 példánya után 10 %-ot fizet nekem, vagyis sem a bekötés, sem a finom kiadás magasabb bolti ára után nekem honorárium nem jár.

7) A tiszteletdíj kifizetése oly módon történik, hogy a valószínű bolti ár egyharmada a kézirat átadásakor, második harmada a mű megjelenésekor, a harmadik harmada pedig a mű megjelenésétől számított 6 hónap múlva készpénzben nekem kifizetendő. Tekintve, hogy az első részlet kifizetése alkalmával a bolti ár pontosan még nem ismeretes, megállapodtunk abban, hogy a mű megjelenésekor, amikor a bolti ár meg van állapítva, a kifizetett tiszteletdíj összegek teljes kétharmadra egészíttetnek ki.

8) Tartozom a nyomdai korrektúrákat és revíziókat gyorsan és pontosan elvégezni. Ha azonban a már kiszedett szövegen utólagos változtatásokat tennék, úgy az ebből eredő költségek engem terhelnek és tiszteletdíjamból levonhatók.

9) Az első kiadás elfogyta után az Athenaeumnak minden további kiadásra hason-

ló feltételek mellett feltétlenül joga van. Ha azonban az Athenaeum bármelyik kiadás elfogyta után könyvem kiadására nem vállalkoznék, úgy a kiadói jog rám száll vissza és én a felett szabadon rendelkezem.

10) Engem könyvem minden kiadásából 1 amatőr kötött példány, 1 amatőr fűzött példány és a rendes kiadás 5 kötött példánya illet meg szerzői tiszteletpéldány gyanánt.

Tisztelettel

Fülep Lajos

OSzK Fond 3.
Gépírás autogr. aláírással.
Külzetén idegen kézzel: 1293 Fülep Lajos: „Rippl Rónai József élete és művészete"
Mellette 2 számolócédula az Athenaeum Rt fejlécével, rajtuk kézírással:
(1.) 723. Fülep Lajos 1931. X. 6. (olvashatatlan aláírás)
(2.) 723 Fülep-féle eredeti szerződés Dr Salusinszkynél (olvashatatlan aláírás) 1932. VII. 29.

Az ügy előzményét ld. 608. sz.

631. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]Várkony 1928. II. 25.

Kedves Barátom,

Signora Susanna[1] nem valami komoly baj miatt mondott le a találkozóról — hosszú históriát mesélt róla, mit én pontosan már nem tudnék elmondani s ez idő szerint éppen fekszik, mert kissé gyengélkedik, úgy hogy most nem gyóntatom, majd el fogja ő mesélni Magának, ha eljön Varconiába,[2] ami remélem, mielőbb megtörténik.

A képek ügyében[3] való szíves fáradozását nagyon köszönöm. Ez a megoldás, azt hiszem, a legjobb. Mindig ilyenről álmodtam. S ha Szilárd[4] csakugyan megbízható, amint Ön írja, s amiben nincs okom kételkedni, akkor teljesen rábízom a dolgot olyan módon és föltételekkel, amint már meg is beszélte vele. A 25 % teljesen rendben van. Bárcsak valóra válnának az ő reménységei s az enyémek is. A kis francia miniatűrt[5] csak adja el ő, ahogy legjobban tudja. Én innen, piactól távol, hogy' tudjak árat mondani? Sejtelmem sincs róla. Ha eladta, vonja le a 25 %-ot s a többit küldje el nekem, voilà tout. — Ami a Műgyűjtőbe való írást illeti,[6] magari, csak nem tudom elképzelni, miről írhatnék és innen Varconiából — annyi évi távollét után mindentől! Vederemo.

Rippl[7] így áll: ma kaptam egyik családtagtól levelet, hogy az Athenaeum hamarosan megküldi a szerződés-tervezetet. Én már megküldtem nekik feltételeimet, csak annyit tudok, hogy lefaragtak belőlük, mert az örökösnek is kell valamit fizetniök. Hogy a tervezet milyen lesz, még nem tudom. Ha nem elégít ki, nem fogadom el, inkább hagyom az egészet. Más munkában vagyok, non mi sorride megszakítani, de ha anyagilag megéri, megtenném, mert leráznám vele az adósságaimat.

Momentán Gellértről írok hosszabb tanulmányt.[8] Mikor belekaptam, rövidebb-

nek gondoltam, de most úgy látom, lesz vagy 40-50 Nyugat-oldal. Már elkészültem volna vele, de közben foggyulladás és láz miatt teljes 8 napig pauzáltam. Kíváncsi vagyok, hogy' fog majd tetszeni ez az írás. Tulajdonképpen még így is csak kivonat lesz, mert rendesen csak könyvben tudnám elmondani, amit kellene. De azt most nem lehet. Un'altra volta. Gellért kötete remek. Hallatlan, hogy mivé fejlődött ez az ember. Annakidején Maga figyelmeztetett — s ezt nem fogom elfelejteni — hogy kísérjem figyelemmel s akkor küldte ő el a könyveit. Mindjárt egészen meghódított, mert ilyen poétát nem elszórtan és hébe-hóba kell olvasni, hanem együtt. Azóta lelkes híve vagyok s örülök, hogy most ezt nyilvánosan elmondhatom. A tanulmány nagyszabású és nehézsúlyú lesz — nem tudom, hogy fogják a mieink emelgetni tudni.

Akár megy Londonba,[9] akár nem, azért tavasszal el kell jönnie hozzánk. Egyik nem gátolja a másikat. Ide nagyon jól lehet utazni a gyorsvonattal Pécsig hamar. Már oly rég volt nálunk!

Egyébként, ha Rippli nyélbe ötődik, akkor én még márciusban, valószínűleg, fölmegyek Pestre.

Mindketten szeretettel üdvözöljük

Don Lodovico

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 50. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 139–141.
Kézírás.
Címzés (rongált borítékon): Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.

[1] FLné
[2] Zengővárkony.
[3] Ld. 590/3.
[4] Szilárd Vilmos műkereskedő, szerkesztő. Régiségeket, metszeteket, képkereteket, népművészeti ritkaságokat árusító üzlete a Mária Valéria u. 7. sz. alatt volt. Szerkesztette A műgyűjtő. Művészeti, műkereskedelmi havi folyóirat c. 1927. szeptemberben indult lapot.
[5] Ld. 590/3.
[6] Ld. a 4. sz. jegyzet.
[7] Ld. 608. sz.
[8] 612/2.
[9] Elek 1928 nyarán Spanyolországba utazott. Ld. 653., 655. és 656. sz.

632. ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT — FÜLEP LAJOSNAK

Budapest, 1928. II. 25.

Nagytiszteletű Fülep Lajos ref. lelkész úrnak,
Zengővárkony. Up.: Pécsvárad.

Mellékelve van szerencsénk a „RIPPL-RÓNAI JÓZSEF ÉLETE ÉS MŰVÉSZETE" című könyvre benyújtott, múlt hó 26.-ról kelt becses tervezete alapján kiadásra elvállalt becses munkájáról szóló szerződésünket[1] elküldeni aláírás céljából. Amint

az aláírt szerződési példányt megkapjuk, bátrak leszünk a mi cégjegyzésünkkel és aláírásunkkal ellátott ellenpéldányt azonnal megküldeni b.[ecses] címére.

Kiváló tisztelettel:

Athenaeum
Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat

Melléklet.

MTAK Kézirattár Ms 4585/59.
Gépirat olvashatatlan aláírással „Athenaeum. Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat. Könyvkiadó-osztály" feliratú levélpapíron.
A címzés nem külön borítékon, hanem a levél szövege előtt van.
Zengővárkonyba írt levél.

Előzményét ld. 608. sz.
[1] A levélben említett szerződést ld. 634. sz.

633. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Kaposvár, 1928. III. 2.

Igen tisztelt Fülep uram,

szíves sorait megkaptam.[1] A legfontosabbról: b[uda]pesti találkozásunk idejéről — nincs említés benne.

Miután a még tisztázatlan kérdések levelezéssel nem rendezhetők, — ezekhez nem is szólok hozzá. Elutazásom előtti napon is beszéltem kívülálló barátokkal a dologról, és tudom, hogy ez nem lesz akadálya a munka megkezdésének. Fejes úr[2] 15-én több hétre (4-5-re ha jól emlékszem) elutazik Pestről és ezért már csak ezért is tisztázni kell addig, ami még tisztázandó.

Én március 10-12. én felmegyek c[irc]a 8 napra B[uda]pestre. Kérem Önt Fülep uram, hogy ez alatt az idő alatt szíveskedjék feljönni Pestre, hogy a megállapodás véglegesen rendbejöjjön, hogy az írásbeli hagyatékot átadhassam és nehány nagyobb gyűjteményt (ahol az utóbbi 4 – 6 év munkáit is láthatjuk) megnézhessünk. Egyben a reprodukciós anyagra is meg kellene állapodnunk.[3]

Amennyiben valami ok miatt a szerződés mégse jönne létre, úgy a b[uda]pesti felutazás költségeit természetesen mi azonnal megtérítjük Önnek. —

Az emlékkiállítás 928. november havában lesz az Ernst múzeumban.[4]

Lázár — mint egész életében — csak fecseg, neki soha semmi körülmények között a kezére nem járunk semmiben, hogy írhasson valamit.

Különben másnak se szándékozunk ily tekintetben segítségére lenni. Az Amicus által tervezett „képeskönyvet"[5] (c[irc]a 100 reproduktio egy 10-20 oldalas bevezetéssel) is lefújtam avval, hogy az csak c[irc]a 1 év múlva lehet aktuális. (Ha a mi könyvünk már javában fogy.)

Kérem tehát Fülep uram postafordulóval szíves értesítését, hogy a jelzett időben feljön-e Pestre. Ellenkező esetben a dolog bizonyára elhúzódna hónapokig, mert

én hamarosan nem mehetek azután Pestre és egyáltalában kétséges, — foglalkozhatom-e még akkor evvel a dologgal.

Kérem tehát Fülep uram — most minden egyéb szempontot stb. félretéve — jöjjön fel Pestre és kezdjük meg a dolgot.

Mindnyájan szívesen köszöntjük.

Régi, jó híve

Dobossy Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/24.
Kézírás gyászkeretes levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.

Előzményét ld. 608. sz.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 618/4.
[3] A találkozásra nem került sor.
[4] Ld. 608/4.
[5] Ld. 609/3.

634. ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. III. 3.

Nagytiszteletű Fülep Lajos ref. lelkész úrnak,
Zengővárkony. Up.: Pécsvárad

Tisztelettel értesítjük, hogy a mai napon a következő tartalmú b.[ecses] levelét vettük:

„AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT
tekintetes Igazgatóságának,
BUDAPEST.

Alábbiakban van szerencsém a „RIPPL-RÓNAI JÓZSEF ÉLETE ÉS MŰVÉSZETE" című könyvem kiadására vonatkozó megállapodás egyes pontjait felsorolni:

1.) Én megírom és az Athenaeum kiadásra elvállalja „RIPPL-RÓNAI JÓZSEF ÉLETE ÉS MŰVÉSZETE" című könyvemet, amely az Athenaeumnál legutóbb megjelent Lázár Béla: „ZICHY MIHÁLY ÉLETE ÉS MŰVÉSZETE" című könyv alakjában és szedésével fog megjelenni.

2.) A szóbanforgó könyv szövegrésze maximálisan 13 ívre, vagyis 208 oldalra terjedhet. Amennyiben kéziratom ennél több terjedelemt adna, úgy tartozom kéziratomat megfelelően megrövidíteni. A szövegrészhez összesen kb. 80 melléklet készül, melyek közül 60 mélynyomású, 16 háromszínű és 4 négyszínű klisé reprodukció lesz.

3.) A képek reprodukálási jogát illetően Dobossy Elek úr, az elhunyt Rippl-Rónai József művész úr veje fogja a jogosítványt megadni. Ha bármely oknál fogva ezek a

jogosítványok minden kétséget kizáró módon nem jutnak az Athenaeum birtokába, úgy jelen szerződés tárgytalannak tekintetik.

4.) Könyvem első kiadásából összesen 2625 példány fog készülni. Ebből a mennyiségből tiszteletdíjköteles 2500 példány, a többi 125 példány, mint 5 %-nak megfelelő mennyiség, tiszteletpéldányok és elkallódások pótlása címén nyomatható. A 2625 példányból 200 példány finom papíron, amatőr kiadás céljára fog készülni.

5.) Amennyiben az Athenaeum ennél magasabb példányszámot óhajtana nyomatni, úgy a tiszteletdíjmenetes példányszám is aránylagos emelkedik.

6.) Tiszteletdíj fejében az Athenaeum az általa megállapítandó bolti ár alapján 10 %-ot fizet nekem, még pedig kifejezetten megállapodva abban, hogy az egyszerű fűzött kiadás 2500 példánya után 10 %-ot fizeti nekem, vagyis sem a bekötés, sem a finom kiadás magasabb bolti ára után nekem honorárium nem jár.

7.) A tiszteletdíj kifizetésére oly módon történik, hogy a valószínű bolti ár egyharmada a kézirat átadásakor, második harmada a mű megjelenésekor, a harmadik harmada pedig a mű megjelenésétől számított 6 hónap múlva készpénzben nekem kifizetendő. Tekintve, hogy az első részlet kifizetése alkalmával a bolti ár pontosan még nem ismeretes, megállapodtunk abban, hogy a mű megjelenésekor, amikor a bolti ár meg van állapítva, a kifizetett tiszteletdíj összegek teljes kétharmadra egészíttetnek ki.

8.) Tartozom a nyomdai korrektúrákat és revíziókat gyorsan és pontosan elvégezni. Ha azonban a már kiszedett szövegen utólagos változtatásokat tennék, úgy az ebből eredő költségek engem terhelnek és tiszteletdíjamból levonhatók.

9.) Az első kiadás elfogyta után az Athenaeumnak minden további kiadásra hasonló feltételek mellett feltétlenül joga van. Ha azonban az Athenaeum bármelyik kiadás elfogyta után könyvem kiadására nem vállalkoznék, úgy a kiadói jog reám száll vissza és én a felett szabadon rendelkezem.

10.) Engem könyvem minden kiadásából 1 amatőr kötött példány, 1 amatőr fűzött példány és a rendes kiadás 5 kötött példánya illet meg szerzői tiszteletpéldány gyanánt.

Zengővárkony, 1928. február 25.

Tisztelettel:

Fülep Lajos sk."

Jelen szerződés tartalmát tudomásul vesszük és reánk vonatkozó kötelezettségeit ezennel elismerjük.

Kiváló tisztelettel:

Athenaeum
Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat
[aláírások]

MTAK Kézirattár Ms 4585/60.
Gépirat autogr. aláírásokkal ill. cégbélyegzővel. A címzés kézírással a levél szövege előtt.
Előzményét ld. 608. sz.

635. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Kaposvár, 1928. III. 7.

Igen tisztelt Fülep uram,

köszönöm gyors és kimerítő válaszát.[1] Nem tudom elég gyorsan és hangosan helyeselni — milyen kár — nézetem szerint helyrehozhatatlan kár — hogy még mindig a levelezésnél tartunk, ahelyett, hogy egyszer már hacsak pár órára is kibeszéltük volna magunkat. Őszintén megvallom mindgyárt itt az elején, hogy nagyon nehezen szántam rá magam, hogy kimerítőbben válaszoljak még; — kedvem — mit tagadjam — nincs már hozzá, mert hitem se benne.

Nincs a levelének Fülep uram — már a dolog üzleti részét illetőnek — egy szava se, amelyet szó nélkül hagyhatnék, ha komolyan akarok válaszolni. Lehet, hogy abban én is hibás vagyok, mert tudósításaimat minden részlet elhallgatásával, erősen kivonatos modorban küldtem, de nem hittem volna hogy ez az érintkezési forma ennyire állandósulni fog; — reméltem, hogy múltkor *mi* találkozhatunk. Hogy az Athenaeummal jó volt vagy se személyesen tárgyalni, — erre nézve is volna egy-két szavam. De hogy megértsük egymást, kénytelen vagyok az elején kezdeni.

Mikor február elején először voltam az Athenaeumnál, az volt a helyzet, hogy az Athenaeum hajlandó kiadni a dolgot és várta, hogy az író, kiadó és család összeüljenek és megbeszéljék a részleteket, szöveget, képet, formát és az anyagi részt. Közben én informálódtam író és kiadó barátainknál (pld Pásztor Árpád,[2] Révai Ödön[3] stb. stb.) mi az usus ilyenfajta dolognál, — végre ebben senkinek sem lehet elég tapasztalata. Sajnos egy fontos információt — hogy a Zichy család mit kapott a Lázár életrajz[4] után — csak elutazásunk előtti napok egyikén tudtam meg, — illetőleg tud*tuk* meg, mert ez nagyobb baj. T.i. Lazarine,[5] — aki meg van (és sajnos nem egészen indokolatlanul) ijedve, hogy miből fog élni, — mindent ami a kezében van, olyan árakért akar értékesíteni, ami az én nem is jóindulatú, de elfogult nézetem szerint is sokszor teljesen lehetetlen. Ebben a dologban is szemrehányásokat tett nekem, hogy az anyagi részét a dolognak lanyhán kezelem, kiadom a kezemből az *ő* lehető jövedelmét.

Az Ath.[enaeum] közben első személyes fennlételem alkalmával kijelentette, hogy a Zichy könyvön okulva, 10% (*együttes*) (értve írót és családot) honoráriumot ilyen díszmunka után nem adhat, hanem vagy fix összeget ád (ezt szívesebben) vagy 6%-ot a fűzött bolti árból. Én ezt a propozíciót 2 szeri 1 1/2–2 órás veszekedés és alkudozás után felvittem 8%-ra, amelyet Önnel annak idején közöltem is.[6] Ekkor is reméltem természetesen, hogy mire aláírásra kerül az ügy, — *mi* előbb úgyis kibeszéljük magunkat, — engedni vagy nem engedni még van idő. Közben Ön felküldte a szerződés tervezetet és velem is közölte, hogy a 10% ból nem enged. Ekkor én újból nekimentem Fejesnek[7] és újabb 2 szeri 2-2 órás vita után (megfenyegettem őket, hogy más nyomdához megyek, — amit mellesleg komolyan is gondoltam) elértem azt, hogy a közben megállapított szöveg és illusztrátiók alapján mostmár 10 %-os együttes honorárium beállításával ki is kalkuláltatta a 2500 példányos első kiadás költségeit.

Itt egy percre meg kell állnom és ha sajnálattal is, de be kell vallanom, hogy arra a jó véleményére, hogy rosz üzletember vagyok, nem vagyok egészen méltó. Én miután a katonaságot 920ban otthagytam, 5 évig egy bank affiliációs osztályában voltam, ahol minden zsidó furfangot és „üzleti" észjárást alaposan megismerhettem, sőt praktizálhattam is. Mondhatom Önnek, hogy Fejes úr nekem egy „könnyű" eset — lett volna, — *ha*. A ha t.i. azt jelentené itt, hogy bizonyos dolgokban nem tudok (mert legbelül nem akarok) élni a zsebemben levő nem hasznavehetetlen fegyverekkel. Reméltem ugyanis, hogy Lazarine osztani fogja azt a kívánságomat, hogy ezt az életrajzi ügyet kissé ideálisabban kezeljük, mintahogy az tán raison volna a helyzetünkben. — Nem így lett. Ő igenis pénzt akar, annál is inkább, mert más is kapott és kap és ő különben is mindent kevesel.

Itt állok tehát egyrészt egy nehezen kikapart gesztenyével (mert hogy ebben van és milyen részem van, előbb-utóbb megtudja Fülep uram) amelyik senkinek se elég meleg.

Na most az írói honorárium kérdésében nehány szót. Hogy nekünk Önről Fülep uram és az írásairól mi a véleményünk, azt hiszem tiszta ügy, — annyira, hogy a következő mondanivalókat nem lehet személyesen felfogni.

A R[ippl] Rónai életrajz bolti ára, azért lesz c[irc]a 40 pengő, mert a 80 illusztráció megdrágítja a könyvet. Ezek nélkül az írói honorárium automatikusan kevesebb lenne. Ha tehát mi ennek a többértékből származó plusnak *egy részét* az özvegynek akarjuk biztosítani, azt hiszem, nem követünk el olyasmit, ami alkalmas volna, hogy az író kedvét szegje. Hogy mindenki minél többet akar látni munkája vagy értékei odaadásakor, — ez csak természetes és ezt rosz néven venni nézetem szerint csak az alkuvás egy burkolt módja.

Múltkor én közöltem Önnel Fülep uram, hogy a 10%-os, c[irc]a 10.000 pengőt kitevő összeg 75–25% arányban oszoljék meg közöttünk; — erre Ön nem reflektált következő leveleiben. Közben az özvegynek megnőttek a kívánságai, és csak hosszú, idegölő (nőkkel okoskodni: fárasztóbb szélmalomharc nincs) viták során tudtam őt odáig vinni, hogy kiadásonként 3000 pengővel megelégedjék. (Az átengedett írásbeli hagyatékért és a reprodukciós anyag szerzői jogáért.)

Én ezt az újabb dolgot az Athenaeummal már nem közölhettem, mert eljöttünk, — de evvel a levéllel egyidejűleg oda is megírom, — hogy az özvegynek ez a kívánsága, amelyből semmi szín alatt nem enged. Hogy a dolog most hogyan és meddig fog húzódni, — nem tudom; — kezdem az érdeklődésemet el is veszíteni iránta. Ha rajtam múlt volna a dolog, nem itt tartanánk, — ebben bizonyos vagyok és ezért nyugodt is, hogy ami késik, nem rajtam múlott.

Én az Ön álláspontját Fülep uram, — kitűnően meg tudom érteni — ami a kifárasztás elleni védekezést illeti — de, hogy mennyire nem lehet tisztázni egy ilyen dolgot, — ez a levelezés (ami megíródott és ami nem íródott meg) a legjobb bizonyíték. Egy másfél-kétórás beszélgetés helyett, betű és papírtenger: eredmény nélkül.

Ami Budapestet illeti: én a jövő héten mindenesetre felmegyek, mert más igen sok apró dolgom van fenn. Ha addig rendbejövünk, — tovább maradok, — ha nem, visszajövök. Felmenni mindenesetre fel kell mennem és ezért azon szíves ajánlata,

hogy költségeimet megtéríti, csak jó szívéről és terveim nem ismeréséről tanúskodik. Én *amúgy* is Pesten leszek 6-8 napig és csak nagyon hosszú meghosszabbítás esetén tudnék ilyesmiről — mondhatom nem szívesen — tárgyalni. Ez nem olyan dolog (az összeg miatt se) amiről két szót is érdemes vesztegetni. A jövő heti felutazás pedig elmulaszthatalan terminusok miatt szükséges.

Most, a végén csak azt sóhajtom, amit az elején: de sajnálom, hogy március 7.én hátrább vagyunk mint januárban. Én, aki tudom mit jelent művészembernél, hogy kedve van e valamihez igazában vagy se — kétszeres idegességgel nézem, hogy hova dagad ez a nagyon kedves ügyem. Azt hiszem, nagyon sok jóindulat szükséges mostmár minden részről, hogy még az lehessen belőle, amit szeretnénk.

Mindnyájunk szíves köszöntését tolmácsolva, maradok igaz híve és tisztelője

Dobossy Elek

U[tó]i.[rat] Most látom, hogy a fele kimaradt, amit gondoltam, hogy megírok. Látszik hogy erőltettem a dolgot.

D.[obossy]

MTAK Kézirattár Ms 4586/25.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] A levél nem ismeretes.
[2] Pásztor Árpád (1877–1940) író, költő, újságíró. 1921 előtt a Pesti Napló, a Magyarország, a Budapesti Napló és Az Est munkatársa. FL kevésre becsülte, amint Dutka Ákosnak szóló 1904. V. 25. előtt írt leveléből kiderül. Ld. FL-lev. I. köt. 2. sz.
[3] Révai Ödön a kiadó-könyvkereskedést alapító Révai Sámuel ifjabbik fia. Nyomdászati és könyvkereskedelmi tanulmányok után apja könyvkereskedésében dolgozott, majd a cég részvénytársasággá alakulása után az RT igazgatója, utóbb a Könyves Kálmán magyar műkiadó rt. vezetője lett. Ez a cég rendezte Rippl-Rónai 1906-os kiállítását, amelyről FL Az Országban és a Magyar Szemlében is írt, s e cikkei jelentették Rippl-Rónaival való kapcsolatának kezdetét.
[4] Ld. 619/4.
[5] Ld. 608/6.
[6] Ld. a 625. sz. levél utóiratát.
[7] Ld. 618/4.

636. ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. III. 10.

Nagytiszteletű Fülep Lajos ref. lelkész úrnak
Zengővárkony. Baranya-megye.

A hozzánk intézett becses soraira[1] vonatkozólag arról kell tisztelettel értesítenünk, hogy a szóbanlevő munka tárgyalásánál Dobossy úrral egyetemben az Önhöz elküldött és aláírt szerződés szövegében állapodtunk meg, amelyet hosszas tárgyalások eredményeztek. E tárgyalások alkalmából megállapítottuk a 10%-os honoráriumot, amelybe bele volt értve a képek reprodukálási joga, valamint az írói honorári-

um. Ma kaptunk Dobossy úrtól egy levelet, amelyben a család részéről megállapodás ellenére különböző igényeket támaszt.

Sajnálattal arról kell értesítenünk I.[gen] t.[isztelt] Nagytiszteletű urat, hogy mi semmiféle újabb honorárium, vagy tiszteletdíj megállapításába nem mehetünk bele. Mi megadjuk ezután a munka után a legmagasabb írói honoráriumot, a 10%-ot, ennél többet ez a munka nem bír el. Ha tehát nagytiszteletű úr a Rippl-Rónai családot képviselő Dobossy úrral nem tudna megegyezni abban, hogy a szerződésünkbe lefektetett és megállapított honorárium összege nem lehet más, mint a 10% honorárium, amelybe minden tiszteletdíj, reprodukálási jog bele van értve, úgy mi a legnagyobb sajnálatunkra kénytelenek vagyunk a szóbanlévő nagyértékű munka megjelenésétől elállani.

Kiváló tisztelettel

Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat

Ajánlott.

MTAK Kézirattár Ms 4585/61.
Gépirat autogr. aláírásokkal, kiegészítéssel, cégbélyegzővel, Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat Könyvkiadó-osztály feliratú levélpapíron. Címzés a levél szövege előtt is.
Boríték címzése: Nagytiszteletű Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Zengővárkony Baranya megye.

Előzményét ld. 608. sz.
[1] Ld. a 634. sz.-ban.

637. FÜLEP LAJOS — AZ ATNENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULATNAK

Zengővárkony, 1928. III. 14.

Az Athenaeum irod.[almi] és nyomd.[ai] R.[észvény]T.[ársulat] tek.[intetes] Igazgatóságának
Budapest

Nyilatkozat.

Hozzájárulok ahhoz, hogy az Athenaeum irod.[almi] és nyomd.[ai] R[észvény]T[ársulatt]-al „Rippl-Rónai József élete és művészete" című könyv kiadására kötött szerződésem 6. pontja úgy módosuljon, hogy a 10% írói tiszteletdíjból 2% Rippl-Rónai József jogszerinti örökösének fizettessék a képek reprodukálási jogának az Athenaeum számára való biztosítása fejében.

Eszerint engem a szerződésben megállapított, egyéb tekintetben változatlan módon és föltételek szerint nem 10%, hanem 8% tiszteletdíj illet meg, 2% pedig ugyancsak a szerződés módozatai szerint Rippl-Rónai József jogszerinti örökösét. Az Athenaeum 2%-ra vonatkozólag külön szerződést köt Rippl-Rónai örökösével, úgy hogy nekem az örökössel szemben semmiféle elszámolási kötelezettségem se áll fenn.

Ezen nyilatkozatom az Athenaeummal kötött szerződésem integrans részének tekintendő.

Fülep Lajos

MTAK Kézirattár 4586/29.
Kézírás. A címzés a nyilatkozat szövege előtt.
Bpre írt levél.

Előzményét ld. 608. sz.

638. FÜLEP LAJOS — GELLÉRT OSZKÁRNAK

Zengővárkony, 1928. III. 14.
Pécsvárad

Igen tisztelt kedves Uram,

Végre el tudom küldeni a cikk — első felét.[1] Ha akkor, mikor közöltem Önnel, ez a nyavalya rám nem jön, rég elküldtem volna az egészet. Az nagyon visszavetett.

Más baj is volt. Nekem az Ön poézise „nagy téma", mellyel egy cikkben kénytelen vagyok elférni. Persze, mikor elgondoltam, azt hittem, elférek — a gondolat oly gyorsan fut meg nagy utat! Írás közben aztán kiderült, hogy nem megy. Már annyi kézirat volt előttem, hogy többre rúgott volna egy egész Nyugat-számnál — s bár szeretnék egy külön Gellért-számot,[2] már csak mégse írhattam meg magam! Erre elkezdtem szabdalni, kurtítani stb., az ilyesmi a leghosszadalmasabb dolog. Így préseltem össze ezt az első felét — s így préselem össze a második felét, amely, a konklúziókat fogva össze, természetesen a konkrétebb és fontosabb. (Ez az első inkább előkészítés.)

Ha nagyobb körülményesség nélkül lehetne különlenyomatot csinálni (majd a kettőből együtt), az én számomra kb. 5 db.-ot, örülnék neki. Majd eljön az idő, amikor részletesebben földolgozva könyv lesz belőle.

A kefe-levonatot kérem legyen szíves okvetlenül a *kézirattal együtt* korrektúrára megküldeni — a kézirat azért kell, mert néha szavakat, sőt sorokat hagynak ki. Ha közben úgy fordul a sor, hogy Pestre kell mennem, (mert egy pesti út már nagyon fenyeget), megtáviratozom, s akkor Pesten korrigálok. De azt hiszem, utam még elhalasztódik. Ha tehát távirat nem megy, kérem ide a levonatot.

S a kiadóhivatali kisasszony útján egy sornyi értesítést, hogy a kézirat rendben odaérkezett!

Meleg kézszorítással igaz híve

Fülep Lajos

PIM Kézirattár V 3195/306.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Hátlapján Gellért elmosódott ceruzaírásos válaszfogalmazványa, amelyben szabadkozik verseinek érdemüket meghaladó dicsérete miatt s Osvát nevében kéri, tudassa sürgősen, mely napon kaphatja kézhez a tanulmány második részét.

[1] Ld. 612/2
[2] A Nyugat 1928. IV. 1-i 7. száma volt a Gellért-szám.

639. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. III. 18.

Igen tisztelt Fülep uram,

utánnam küldött ajánlott levelét[1] tegnap kaptam meg, — ma annyit válaszolok reá, ami már ma is biztos és holnap is az marad. Holnap d.e. ugyanis még egy utolsó (3ik) kísérletet teszek, hogy az Athenaeumnál a követelt 3000 pengő differentiáját tőlük megkapjam. Kilátás erre *nagyon* kevés van — azért már ma — mikor több időm van — megírhatom a választ, amely az életrajz ügyben megváltozhatatlan álláspontunkat képviseli.

Előre bocsájtom, hogy a „galibák" úgy álltak elő, hogy Ön a személyes találkozás és kibeszélés elől következetesen elzárkózott, — leveleim azon részére, amelyek bizonyos kérdéseket — az írásban természetesen ügyetlen módon — tapogatózva tisztázni lettek volna hivatva, — nem tért ki válaszaiban.

Mi nagyon sajnáljuk, hogy a dolog ilyen vágányon fut, — azonban ismétlem, — biztosak vagyunk benne, hogy nem mi vagyunk az oka.

Tehát: 1) a 3000 pengő (nem 3%) szerzői jog megváltási összegből egy fillért se engedünk, — *semmi körülmények* között. Ha a szemben álló két partnerünk egyike nem akceptálja, ezt a (ma — későn sajnos — tudom *milyen szerény* ez a kívánság!) kívánságot, úgy természetesen más megoldás után nézek. Mondanom sem kell, hogy nagyon szívünk ellenére lesz a triász más összeállítása, — de ha kell, nem térhetünk ki előle.

2) Az átadandó írásbeli hagyatékot, melynek rendezése 8 heti szakadatlan munkám eredménye, — fáradsággal, költséggel felhoztam Pestre, hogy az itt levő anyaggal együtt teljesen rendezve átadhassam az írónak. A Kaposvárra való visszaszállítás (nem olyan csekélységről van szó) tehát igen kellemetlen feladat. Miután a kérdés ma még nem aktuális, — nem is foglalok végleges állást ebben.

3) Az Athenaeum által nagyon nehezen akceptált 10% elérésében — mint említettem — nekem jelentékeny részem volt. Ha ma újból csinálnám, máskép mint ennek az összegnek a megfelezése alapján nem is tárgyalnék tekintetbejövő írókkal. Egy ilyen drága (és a reprodukciós anyag miatt drága) munkánál ez is jelentékeny összeg. Tájékoztatásul ide csatolom Fejes úr utolsó levelét,[2] — kérem szíves válasza alkalmával ezt nekem visszaküldeni.

Az Athenaeummal holnap elért vagy el nem ért eredményt még közlöm. Most még arra kérem, Fülep uram, hogy levelem vétele után velem *táviratilag* tudatni szíveskedjék végleges állásfoglalását, mert én tegnap dolgaimat elvégeztem és hazautazhatnék és csak azért maradok még nehány napig, hogy ha a mostani kombináció nem valósulhatna meg, — új megoldást keressek. (Címem: Bp. Gellért szálló)
Hétfő.

Fejes nincs itthon. Helyettesének az az instruktioja, hogy tovább nem lehet menniök. Ők ezt még ma közlik Önnel. Megkértem, hogy próbáljon valamit a direktiojánál, mert *én* semmi szín alatt se engedek. Mondhatom kellemetlen ügy — itt strázsálni és költeni. Arra kérem Fülep uram, hogy ha elfogadták álláspontomat, — jöj-

jön fel *azonnal* Pestre — sok okom van, hogy erre kérjem. Mert levelezni már nem szeretnék többet ebben az ügyben.

Kitűnő tisztelettel

Dobosy Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/26.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

Előzményét ld. 608. sz.

[1] A levél nem ismeretes.

[2] Ld. 618/4. Az említett levél nincs mellékelve, FL bizonyosan visszaküldte.

640. SIKABONYI ANTAL — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. III. 20.

Igen tisztelt kedves Uram!

A cikkeket megkaptam.[1] Nagyon Köszönöm. Nyomdában vannak. A hét végén küldöm a korrektúrákat.

Egy kis zavarról kell beszámolnom. Szimonidesztől[2] egy óriási választ kaptam. Tizenkét gépírásos oldal volt. Szegény, nagyon el van keseredve. Szerette volna, ha válaszát leadom. Természetesen ezt nem tehettem. Arra nem volt időm, hogy ezt a választ Önnek elküldjem, mert nyomban vissza akartam neki küldeni, amit meg is tettem. A választ, amit neki írtam, elküldöm mellékelten Önnek.[3] Mit szól hozzá? Úgy hallom, de ezt bizalmasan írom, hogy Szimonidesz a cikkét másutt akarja megjelentetni. Mindenesetre akkor meg kell gondolnunk, hogy mit tegyünk. Én szeretném elsimítani a dolgot. Természetesen azonban, azt teszem, amit Ön ajánl. Mondanom sem kell, hogy teljesen megbízom Önben és mindenben együtt akarok Önnel haladni.

Egy kérésem volna. Ne haragudjon, de nagyon szeretném, ha a Machról szóló bírálatát[4] megrövidítené. Ez a könyv ugyanis annyira nem általános érdekű, hogy jobbnak látnám, ha róla rövidebb ismertetést hoznánk. Általánosabb érdekű könyvről, mint amilyen volt a Szimonideszé is, mindenkor örömmel hozok hosszabb cikkeket is. De csak úgy tegye, ha nem haragszik kérésemért. Különben küldje vissza és nyomdába adom úgy, amint van.

A jövő héten, talán a korrektúrákkal együtt, megküldöm az ismertetésre szánt könyveknek a jegyzékét. Méltóztassék válogatni. Ravasz könyvéről Rákosi ír.[5] Lafontaine-ről Gyergyay [!] Albert.[6] Ezeket már régen odaadtam munkatársaimnak. Móriczról, úgy emlékszem Schöpflin ígért írni.[7] Hatvany, Komlós, Juhász könyveiről szeretnék magam írni.[8] Ezek közül azonban Juhászt szívesen átengedem. Roheim könyvét[9] biztosan küldöm, akár külön akár azokkal együtt, amelyeket Ön csak ezután fog majd kiválasztani magának.

Köszönöm a borítékra vonatkozó megjegyzéseit. Arról van szó, hogy lapunk havilappá alakul át.[10] Ez esetben csak még inkább szeretnék igen tisztelt Urammal

élőszóval sokat beszélgetni. Kérem, adjon rá alkalmat, amint már ezt sokszor kértem. Ha nem lennék annyira rettenetesen elfoglalva, már leutaztam volna Önhöz. Ha azonban Ön nem jönne, mégiscsak megyek én. Ez azonban csak április végén, vagy május elején történhet meg, mert addig úgyszólván minden pillanatom le van foglalva. Holnap is el kell néhány napra hivatalosan utaznom. Ezért nagyon szeretném, ha Ön jöhetne Pestre.

Meleg üdvözlettel őszinte tisztelő híve

Sikabonyi Antal

MTAK Kézirattár Ms 4589/260.
Gépírás kézírásos kiegészítésekkel és aláírással a Könyvbarátok Lapja fejléces levélpapírján.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] A kételkedő kritikus. Kárpáti Aurél tanulmányai és kritikái.
Franklin Társulat kiadása a Kultúra és Tudomány sorozatban. — Az angol regény mesterei. Írta Kundt Ernő. Franklin kiadása, 1927. — Szintézis. Tanulmányok a szellemi tudományok köréből. Második kötet. Szerk. Nagy Sándor. Amicus kiadása, 1927. — Pusztai harangszó. Történelmi regény. Írta Váczy József. L. Voggenreiter Verlag, Berlin, 1927. — Kelet nagy gondolkodói. Írta Mester János. Franklin kiadás, 1927. FL fenti cikkei a Könyvbarátok Lapja 1928. IV–VI. 1. évf. 3. sz.-ban jelentek meg (230–231; 232–233; 237–238; 244; 247.).

[2] Ld. 619/16.

[3] A melléklet hiányzik.

[4] 602/4.

[5] Rákosi Jenő: Orgonazúgás. Ravasz László könyve. = Könyvbarátok Lapja 1928. 3. sz. 224.

[6] A Könyvbarátok Lapja 2. sz.-nak hátsó borítóján a beküldött könyvek között szerepel La Fontaine összes meséi. Bp. 1927. Dante. Gyergyai nem írt róla, csak a 4. sz.-ban Ambrus Zoltán: A Berzsenyi-dinasztia c. művéről, (300–301.) ill. Émile Henriot: Aricie Brun-jéről (303–304.).

[7] Schöpflin cikke Móricz Zsigmond: Úri muri c. regényéről a Könyvbarátok Lapja 1928. 3. sz.-ban jelent meg (227–229.).

[8] Hatvany Lajosnak két beküldött műve szerepel a Könyvbarátok Lapja 1. ill. 2. sz.-nak hátsó borítóján: Urak és emberek. Zsiga a családban. I–II. Bp. 1927., és Ady a kortársak között. Bp. 1927. Itt az utóbbiról lehet szó, mivel az Urak és emberek-ről a lap 1. sz. ban már írt Kárpáti Aurél (76–78.). Sikabonyi nem írt Hatvany-könyvről recenziót. — Komlós Aladár: Az új magyar líra c. művéről van szó. A Könyvbarátok Lapja 2. sz.-nak borítóján szerepel, mint beküldött mű. Recenzió nem jelent meg róla. — Juhász Géza: Móricz Zsigmond ill. Babits Mihály c. művére utal. Mindkettő 1928. a Könyvbarátok Lapja 4. sz.-nak borítóján szerepelnek. A lapban egyikről sem jelent meg kritika, sem Sikabonyi, sem más tollából.

[9] Róheim Géza: Magyar néphit és népszokások. Bp. 1928. (Élet és tudomány 18.) c. művére utal; a könyv a Könyvbarátok Lapja 3. sz.-nak hátsó borítóján szerepel a beküldött könyvek között. FL nem írt róla.

[10] A Könyvbarátok Lapja nem alakult át havi lappá, hanem megszűnt.

641. KERECSÉNYI ZOLTÁN — FÜLEP LAJOSNAK

Dab, 1928. III. 24.

Kedves Öcsém!

Élénken magam elé tudom képzelni, hogy amikor e levél kópertáját meglátod, milyen hatalmas világossággal gyullad föl agyadban emlékezéseidnek légszeszlámpája:

Úr Isten! hát még mindig áll a Dab falucska parochiája és él még benne megfakult gazdája?

Áll bizony még kedves Öcsém! áll s viharvert lakója is él. Igaz, hogy amióta szót váltottunk, jó nagy idő szaladt el az idők kerekén: egy egész tél átment fölöttünk (:a farka vége ugyan még mindig itt van:). Ennyi idő alatt Videburg professzor uram[1] Verne fantáziájának szekerén háromszor is megtette volna utazását a föld középpontja felé, a Sneffelstől a Stromboli-ig. De hát neki könnyű volt. Mert őt a száguldó vihar s az ömlő lávatenger ragadták, közbe egy kicsit az ősvilág óriásai is megkergették. Engem azonban csak az administráció kopott hajója ringatott csendes vizeken.

Ám azért mi is csak éltünk. Két disznót is levágtunk, egynéhány névnapon és disznótoron magunkat keresztül ettük; ami kis borocskánk termett azt is megittuk s most reménykedve várjuk a szüretet. Hej mikor lesz az!? Közbe Kunszentmiklóson vagy 200 presbyterrel, Lacházán meg 300 ifjúval konferenciáztunk; itthon 16 házi isteni tiszteletet, 17 bibliaolvasó összejövetelt, 19 vallásos estét tartottunk. Az ősz végén a bajai papot is beiktattam;[2] a bankettjén Franck Mihály uram[3] úgy földicsért, hogy alig győztem restellkedni, mert mindig az ősz fürteimet emlegette, amelyek az érdem ezüst koronájával övezik haléntékaimat. Szégyelletemben el is futottam a bankettről még a 2 órai vonattal s így nem kaptam a tortákból.

Hanem hát elég is lesz már ebből a sok dicsekvésből, mert a végén még majd kifogyok a papírból, holott „szívemen fekszik az én terhes adósságom"[4] mind a mai napig is.

Én ugyanis elvettem a sok jót és áldást, melyet meleg szívetek, irányomban mindig szeretettel érező és jóságos baráti szívetek olyan bőkezűséggel nyújtott nekem; köszönetünknek kifejezését pedig a levelezőlapon csak ígértem, de bizony az mind a mai napig csak ígéret maradt. Novemberi leveled[5] még mindig itt pihen azóta az íróasztal balsarkában; sokszor is tekintett rám vádoló szemrehányással, sokszor hallotta a biztatást: „holnap, holnap majd megteszem!" Ez a holnap pedig hónappá nőtt lassanként s immár nem is egyet, hanem ötöt számlál; hát legalább a hatodikba bele ne kanyarodjék.

Még most is élénk emlékemben van, miképpen gömbölyödött ki feleségem ábrázatja a gesztenye láttára. Ucscse mondom, hogy fáin is volt; a finom nektárból, Rátok köszöntve, jót hörpintettem mind a Ti, mind a magunk egésségére. Hanem a gesztenye sütési oktatás kárba veszett. Hiszen magam is Vasvármegyei fi vagyok,[6] már gyerekkoromban kitanultam a gesztenyesütők minden tudományát. Csak hát az a baj, hogy nincs drótfenekű nyeles serpenyő, amit a tűz fölé tartva, benne a gesztenyét lóbálva föl-föl rázni lehetne. Mondom, hogy így is fáin volt.

Ha későn is, mégis hálás szívvel köszönöm a jóságtoknak e meg nem érdemelt kedves jeleit. Annyiszor mutattátok meg, már hozzám való meleg érzésteket, hogy azt már számon se tudom tartani. Áldjon meg érte a jó Isten, kedves feleségeddel együtt!

Hát most már én hadd kérdezzelek és hadd halljak Felőletek valamit, akik elszakadtatok tőlünk s a kiktől még a szellő szárnyán se érkezett semmi hír, arról, hogy gyökeret vertetek-e már az új otthon földében.

Nem csalódtatok-e? Vágyaitok színes képeit valóságra váltotta-e a csendes, békés, nyugodalmas parochia? Nem keseredik-e meg a szívetek azon való bánatban, hogy ott hagytátok Czérnai [!] uramat,[7] szép fehér bajuszával és Olácsyt[8] a jó szomszédot, aki Nálatok nélkül nem is kívánt tovább Baján élni.

Most már a telet is láttátok Várkonyban; nem ott fészkel-e Aeolus atya[9] valamelyik hegyszakadékban kócos üstökű rakoncátlan kölkével, Boreással[10] együtt?

Vágyva vágyom, hogy egyszer majd átjussak a túlsó félre, ahol a szóló szőllő és a zengő barack terem s ahol az Úristen olyan szép fészket rakott hív szolgájának, a kálomista papnak. Jó reménységben vagyok a felől, hogy ezt a kívánságomat meg is valósíthatom.

Őszinte sajnálatomra a kívánt egyházmegyei jegyzőkönyvekkel[11] nem tudok szolgálni, mivel nálam is csak egy-egy példány van belőlük. A nagy nyomdai költségek miatt annyira subtilisen csináltuk a dolgot, hogy csak éppen a szükséges számú példányszámot nyomattuk ki. Hanem azért majd módját találom annak is, hogy az óhajtásodnak eleget tehessek: megpróbálom u.is a világi tiszviselőktől összeszedni, mivel ezeknek úgy se kell és csak elhányják őket.

A jövő héten az egyházmegye alsó körzetének presbytereivel tartunk Szeremlén[12] presbyteri konferenciát, e hó 29-én. Ott járok tehát régi hajlékod környékén, de ez alkalommal nem szándékozom több időt tölteni azon a vidéken, csak éppen az értekezlet napját.

Szeretettel kérlek kedves Öcsém! hogy mulasztásomért, hanyagságomért ne nehezteljen meg reám a lelketek: mert hát bizony sajnos, én is elmondhatnám már az ének szavaival: „bár akarnám, de ez a test, sokszor tehetetlen és rest."[13] Szívben, érzésben, ragaszkodó szeretetben vagyok a régi, aki Ti Reátok mindig a legmelegebb érzéssel gondol és emlékezik. Maradjatok hozzám Ti is a régiek, akik voltatok, amióta csak szerencsés vagyok Benneteket ismerni.

Nagytiszteletű Asszonynak tiszteletteljes üdvözlettel és kézcsókkal hódolok. Tégedet pedig baráti meleg érzésekkel köszönt szerető bátyád

Kerecsényi
esperes

MTAK Kézirattár Ms 4587/349.
Kézírás Solti Ref. Egyházmegye esperese Dab feliratú levélpapíron.

[1] Verne: Utazás a föld középpontja felé c. regényének hőse. A névre rosszul emlékszik Kerecsényi: a professzor neve Lidenbrock.
[2] Sebestyén Sándor bajai beiktatása 1927. XI. 6-án volt.
[3] Bajai presbiter, egyházközösségi gondnok.
[4] Az akkor használatos zsoltároskönyv (Énekeskönyv magyar reformátusok használatára) 110. dicsérete.
[5] A levél nem ismeretes.
[6] Kerecsényi Körmendről származott, Vas megyében is vannak szelídgesztenyések.
[7] Ld. 574/6.
[8] Ld. 574/4.
[9] A görög mitológiában a szelek ura.
[10] Az északi szél görög neve.

[11] Ld. 689/2.
[12] Nagyközség Bács-Bodrog megye bajai járásában, egyházközsége a solti egyházmegyéhez tartozik.
[13] A zsoltároskönyv 131. sz. dicsérete. A pontos idézet: Hogyha lelkünk jóra gerjed / Hamar csügged / Mivel a halandó test / Szüntelenül ostromolja / Meggátolja / S így lesz az a jóban rest.

642. DOBOSSY ELEK — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. III. 26.

Igen tisztelt Fülep uram,

f[olyó] hó 21.iki levelére[1] csak ma tudok válaszolni, mert Fejes igazgató[2] válasza — ki Abbáziában van — csak ma érkezett meg. Ő további koncessiókat nem tesz, — hisz — amint írja — a 10% is nagy engedmény részéről egy ily munkánál.

Nem tudom eléggé hangsúlyozni és aláhúzni: mennyire sajnálom, hogy ennyi — három hónap!! — idő elvesztése után ide jutottunk. Sajnálom, hogy legutolsó levelének reánk vonatkozó beállításait írásban nincs türelmem és bizalmam megcáfolni, — tudom egy rövid órai nyugodt beszélgetés után más véleménye lenne a helyzetről. Talán lesz még mód rá egyszer, — örömmel magyaráznék meg sok oly dolgot, amelyet Ön most kénytelen ferdén látni. Most csak annyit mondhatok: nem úgy van a dolog, ahogy Ön látja és beállítja, Fülep uram. —

Sajnálattal vesszük tudomásul, hogy az életrajz megírására nem vállalkozik Fülep uram, — nekem különösen kedves ideám pusztul el így.

Az Athenaeummal közöltem az ügyek idefordulását; — én részemről a múltkor küldött nyilatkozatot mellékelten visszaküldöm. A szerződés tudtommal automatikusan tárgytalan, de ha kívánja visszaküldhetem azt is.

Az életrajzot — sajnos 3 hónapi késéssel, ami igen kényelmetlen hiba — Lyka Károly úr volt szíves vállalni,[3] az Athenaeum kiadásában, legutolsó kívánságaink alapján. —

Kérem Fülep uram legyen meggyőződve, hogy igen nehéz szívvel írom ezt a pár sort, — *kénytelen* vagyok vele.

Fogadja őszinte nagyrabecsülésem kifejezését,
régi híve és tisztelője

Dobossy Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/27.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

Előzményét ld. 608. sz.
[1] Nem maradt fenn.
[2] Ld. 618/4.
[3] Lyka Rippl-Rónai könyve nem készült el.

643. KELETI ARTÚR — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. III. 30.

Tisztelt és kedves Mesterem!

Hosszabb ideig ágyban fekvő beteg voltam, most kezdek lábadozni, ezért válaszolok csak most, hosszú hallgatás után szíves soraira.

A levele[1] egészen megnyugtatott, én nem csalódtam, én nem csalódhattam Fülep Lajosban. Viszont nem csalódtam azokban sem akik bizonyos kárörömmel érzik magukat felmentve az alól, hogy elismerjék bennem azt akit mindig szívesen ismertek félre. Ők az öröm élénk jeleivel nyugszanak bele abba, hogy itt Fülep Lajos cikkével[2] a *kritikák kritikája* íródott meg — és pedig terhemre. Viszont én az Ön leveleiből tudtam, látom azt, hogy ez tévedés. Én az *igazi* helyre fordultam akkor amikor Fülep Lajost kértem hogy írjon eddigi munkáimról,[3] minden szempontot felölelő ismertetést. Ma változatlanul az a nagy kérésem hogy a *torso,* amint azt levelében is oly szívesen kilátásba helyezte, kiegészíttessék — a hátralevő *positiv* felével.[4] Sajnos ez most nemcsak az Igazság érdeke hanem nekem is úgy kellene mint egy falat kenyér. Sok minden van jelenleg ami jól vagy rosszul fordulhat részemre. Kár volna ha éppen Fülep Lajost szegeznék ellenem. Egész mindegy az, hogy hol jelenik meg az Írás — Fülep Lajosnak minden ajtó nyitva van s Fülep Lajost mindenhonnan meghallják. Magam is vállalom a cikk elhelyezését-ha kell; hisz Zengő Várkony tényleg egy kicsit messze van s azt hiszem hogy ezáltal az előzetes tájékozódás kényelmetlenségének elkerülésében segítségére lehetek. Természetesen a legjobb volna mégis ha a Nyugatban jelenhetne meg az Írás. És itt is szívesen eljárok. (Azért mégis a Nyugatban, mert az a közönség amellyel a legélénkebb kontaktusom van — a Nyugat közönsége.) Hogy alátámasszam kérésemet egy szempontra hívom fel figyelmét: nem mernek írni rólam mióta a cikke megjelent. S bármilyen mulatságos de úgy van hogy emberek akik előbb ajánlkoztak és engedelmet kértek hogy írhassanak e munkámról vagy munkáimról, most minthogy a kritika legfőbb tekintélye oly szempontot vetett fel amikhez ők nem tudnak közellépni, nem mernek foglalkozni vélem. A mulattató a dologban alighanem az, hogy nekik a Művészet általában „idegen". Viszont sok munkám gyümölcsétől kell e fogyatkozások miatt lemondanom. Ez legyen az ami egyúttal *mentségemre* is szolgáljon insistálásomért melyet szeretnék abban a reményben befejezni hogy kérésem komolyságát Fülep Mester méltányolja.

Őszinte üdvözlettel és nagyrabecsüléssel

Keleti Arthur.

(Cím: Bristol szálló)

U.i. Felhasználva ez alkalmat egyúttal közlöm Önnel hogy Thienemann Tivadar dr tanár úr[5] kérte az Ön címét s én az Ön utólagos jóváhagyása reményében azt meg is adtam néki.

MTAK Kézirattár Ms 4587/342
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] A levél nem ismeretes.
[2] Ld. 612/4.
[3] Keleti levele nem ismeretes.
[4] A cikk folytatása nem jelent meg, valószínűleg nem is készült el.
[5] Thienemann (utóbb Tass) Tivadar (1890–1985) germanista, irodalomtörténész, a szellemtörténet képviselője. Pozsonyi, budapesti, pécsi, majd 1934-től ismét budapesti egyetemi tanár, 1922–1940 között a Minerva c. folyóirat szerkesztője.

644. MANNHEIM KÁROLY — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. IV. 19.

Kedves Fülep,

sajnos a magához jövetelből ez alkalommal nem lesz semmi, mert részben egészségi, részben egészségi, részeben munka okokból ide kellett vissza vonulnom.

Nagyon köszönöm meleg szavait,[1] igazán jól estek. Én mindig változatlan ragaszkodással gondoltam magára s hiszem, hogy hamarosan mód adódik a találkozásra. Mindenekelőtt azt indítványoznám, hogy jöjjön ki egyszer Heidelbergbe.[2] Vendégünk lehetne, nálunk szállhatna meg és étkezhetne úgy hogy úgyszólván csak az útiköltségbe kerülne [áthúzva: az egész] a kirándulás. Kérem vegye ezt a hívást komolyan.

Mennél többet jártam a világban s mennél több embert láttam annál jobban szeretem a vasárnaposokat[3] s köztük elsősorban Magát.

Régi barátsággal

Mannheim Károly

Mi Tolnai címe?[4] Az én címem elsejéig Láng Józsefné[5] leveleivel Bp. V. Sas utca 1. (itt ér el legbiztosabban a posta) elsejétől Heidelberg Landfriedstr[asse]. 6.

MTAK Kézirattár Ms 4588/295.
Kézírás „Szent Margit Gyógyfürdő Részvénytársaság" cégjelzésű levélpapíron.
Címzés: N. Fülep Lajos dr. lelkész úrnak Zengővárkony, u.p. Pécsvárad.
Feladó: Mannheim Károly Láng Józsefné leveleivel. Budapest V. Sas u. 1.

[1] FL levele nem maradt fenn.
[2] FL nem utazott Heidelbergbe.
[3] Ld. 415/7. Mannheim részvételének dokumentuma a Vasárnapi Kör által rendezett előadásokról Lélek és kultúra. Programelőadás a II. szemeszter megnyitása alkalmából a Szellemi Tudományok Szabad Iskoláján címmel jelent meg. Bp. 1918.
[4] Tolnai olasz nyelvű Curriculum vitae és Nota riassuntiva degli studi e lavori c. kéziratos írásában írja, hogy 1925–1928 között Rómában volt, ahol a művészettörténetben tökéletesítette magát és mindenekfelett Michelangelot tanulmányozta. Többször járt Firenzében és Itália más vidékein is. 1928-ban Heidelbergbe ment, ahol a Michelangelo-tudós Thode könyvtárát és kéziratos hagyatékát remélte megtalálni. Itt dolgozta fel itáliai gyűjtését Michelangelo kései építészeti terveivel kapcsolatban, amelyeket — Dagobert Frey kivételével — korábban meglehetősen elhanyagoltak. A század nagy tanúi c. kötetben (Bp. 1978.) közölt interjújában Heidelbergről azt mondja el, hogy a korábban ott élő Lukács, valamint az akkor heidelbergi professzor Mannheim Károly kedvéért

is választotta lakóhelyéül, akinek révén ismeretséget kötött Jaspersszel, Friedrich Gundolffal és Alfred Weberrel.

[5] Láng Józsefné Mannheim anyósa volt.

645. SIKABONYI ANTAL — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. IV. 20.

Kedves Barátom!

Mellékelten küldöm a Mach-levonatot.[1] Természetesen nem rövidítettem rajta semmit. Lehetőleg azonnal kérem vissza.

Helyes, tehát a Szimonidesz-ügyről[2] ne is beszéljünk többet.

Hogy miért kértem vissza a kéziratot? Ennek semmi különösebb oka. Egyedül az, hogy a legkedvesebb és legjobb munkatársaimnak a kéziratait szívesen őrzöm meg.

Ön említette levelében a Nyugatot.[3] Bizony egy kicsit irigykedve, szomorúan láttam, hogy nem csak én büszkélkedhetek az Ön írásaival. Szerkesztői hiúságból persze annak örülnék, ha csak nekem dolgozna. Mondanom sem kell, hogy kért cikkeken kívül is minden tekintetben rendelkezésre áll Önnek folyóiratom.

Sárközy [!] könyvéhez[4] megküldeném Pásztor Árpád verseit[5] is, esetleg még egykettőt, ami van. Csodálom, hogy a Pandorát[6] még nem kapta meg. Radó könyvét[7] még nem láttam. Ha megvan Önnek, tessék róla írni. Bocsásson meg, hogy még nem küldtem meg sem Juhász könyvét,[8] sem a címjegyzéket. A címjegyzéket még nem volt időm összeírni, hasonlókép feladni a könyvet. Legkésőbb a jövő héten minden menni fog.

Singerékkel most tárgyalunk arról, hogy a lap havonként jelenjék meg.[9] Engem nagyon sok minden kedvetlenít. Nem hiszem, hogy Ön, boldog elvonultságában tudná vagy csak sejtené is, mennyi minden küzdelemmel, nehézséggel, gonddal és főkép bosszúsággal jár egy becsületes lapnak a szerkesztése. Erről nemcsak szeretnék, de kell is Önnel beszélnem. Szükségét érzem, aminthogy különösen szükségét érzem annak, hogy ha a lap átalakulása megtörténik, Önnel sok mindent megtárgyaljak. Remélem, nem fogja tanácsait, és a mostaninál is szorosabb támogatását megtagadni tőlem.

Kérem, írja meg, hogy lehet Önhöz eljutni. Mostanában ugyan még nem gondolok arra, hogy csak egy napra is elszökhessem munkáim elől, de amint tehetem, talán a jövő hónapban, szíves engedelmével, előre is örülve a személyes találkozásnak, meg fogom Önt látogatni. Most a Múzeumtól is nehezen szabadulhatnék, mert egy kiállítást kell rendeznem.[10] Rettenetesen ki vagyok merülve a sok mindenféle hajszától, alig várom, hogy szabadságra mehessek.

Szíves üdvözlettel és meleg kézszorítással őszinte híve

Sikabonyi Antal

MTAK Kézirattár Ms 4589/261.
Gépirat autogr. aláírással a Könyvbarátok Lapja fejléces levélpapírján.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 602/4.
[2] Ld. 619/12., 622/2. és 640/2.
[3] FL ekkori Nyugatbeli cikkeit ld. 612/2. és 4.
[4] Valószínűleg Sárközi György: Váltott lélekkel c., 1927-ben megjelent kötetére utal. FL nem írt róla. A Könyvbarátok Lapja 2. sz.-ban Barbusse: Erő c. kötete szerepel Sárközi György fordításában. (Bp. 1928. Athenaeum)
[5] Pásztor Árpád (ld. 635/2.) Unt élet rabszolgáinak Bp. 1928. kötete a Könyvbarátok Lapja 3. sz. hátsó borítóján szerepel a beküldött könyvek között. FL nem írt róla.
[6] A megjegyzés arra utal, hogy Sikabonyi hívhatta fel FL figyelmét Szabó Lőrinc Pandora c. lapjára. Ld. 624. sz.
[7] Talán a Magyar sirámok és egyéb költemények c. Bp. [1927.] Lampelnél megjelent Radó Antal-kötetről van szó. FL nem írt róla.
[8] Ld. 640/7.
[9] Ld. 602/2. és 640/9.
[10] Sikabonyi – többekkel együtt – az OSzK könyv-, hírlap-, kézirat- és levéltári anyagát válogatta és rendezte a Magyar Nemzeti Múzeum 1928-as új szerzeményi kiállításához.

646. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]V[árkony, 1928.] IV. 26.

Kedves Barátom,

legutolsó levelem[1] óta semmi hír, életjel etc. onnan Maga felől. Csak nem beteg? De akár igen, akár nem, most már itt az ideje, hogy leránduljon hozzánk.[2] Legjobb volna, ha *rögtön* jönne, mert most van virágjában minden. Hagyja már ott valameddigre Pestet s a redakciót. Közlekedés: Keleti p.[álya] u.[dvar] reggel 8 ó.[ra] pécsi gyors, Pécsen átszállás pécsváradi vonatra, érk[ezés] Pécsváradra 2 h 16' (Ha nem adnak kombinált jegyet egész Pécsváradig, akkor Pécsen, tudtommal át lehet szállni a régi jeggyel s a vonaton adnak újat.) — Rippl-könyvet letettem.[3] Lyka fogja csinálni.[4] Én beleuntam a huzavonába. Mikor hozzám fordultak, egyetlen igényük s ambíciójuk az volt, hogy én csináljam a könyvet — később hetenként emelték anyagi igényüket, mikor már a szerződés készen volt.

Jövetelére bizton számítunk — s mielőbb!

szeretettel

Fülep Lajos

Gellértnek[5] már írtam, jöjjön le ő is. Próbálja kapacitálni!

Az évszám a tartalomból kiegészítve: A Rippl-Rónai-könyvet Lyka Károly fogja megírni.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 51. sz. Megj.: Fülep – Elek lev. 142.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony, Pécsvárad.
A bélyegző olvashatatlan.

[1] FL utolsó levele II. 25-én kelt (631. sz.).
[2] Elek Artúr pünkösdre bejelentett látogatását FL utóbb lemondta. Ld. 650. sz.

[3] FL lemondását a Rippl-Rónai könyv megírásáról ld. 642. sz.
[4] Lyka nem írta meg a könyvet. Ld. 642/2.
[5] Gellért Oszkárnak FL másnap írt. Ld. 648. sz. Lehetséges, hogy a 617. sz. levélre utal.

647. FÜLEP LAJOS — KÁRPÁTI AURÉLNAK

Zengővárkony, 1928. IV. 26.
Pécsvárad

Kedves Barátom,

nagy késéssel és mulasztással köszönöm meg szíves figyelmét, hogy könyvét elküldte.[1] Dehát nekünk falusiaknak is vannak gondjaink-bajaink. Figyelmeztetése azonban, hogy „nem muszáj elolvasni" elkésett[2] — én ezeket a cikkeket mind olvastam még első megjelenésük alkalmával. De azért most újra elolvastam őket s mindjárt írtam is róluk a Könyvbarátok Lapjába — a mostani számban fog megjelenni — rövidebben, mint szerettem volna, de néhány hosszabb recenzióm már bent volt (kimaradt az előző számból) s így a Maga rovására korlátoznom kellett magam.[3]

A Rippl-könyvet — melyért való fáradozását utólag is nagyon köszönöm — letettem.[4] Beleuntam az alkudozásokba. A családnak, mikor engem fölszólított, az óhaja és ambíciója volt, hogy: én írjam a könyvet; később azonban a pénz fontosabb lett nekik s hétről-hétre nagyobb igényekkel léptek föl, még azután is, mikor én már az Athenaeummal megkötöttem a szerződést. Nekem csak úgy érte volna meg, ha sokat kapok érte, mert az én számomra megalkuvást jelent az ilyen könyv. Lyka fogja csinálni.[5]

Mikor jön le hozzánk? Ha a nyáron hosszabb időt gondol itt tölteni családostól, mindenesetre körül kell néznie itt előbb, hogy megfelel-e minden.[6] Az utazás elég kényelmes. Reggel pontosan 8-kor indul a pécsi gyors a Keleti p.[álya]u.[dvar]ról, azzal lejön Pécsig, ott átszáll a pécsváradi h.[elyi]é.[rdekű] vasútra s Pécsváradra ér 2 h 16 p-kor. (Ha nem adnak Pécsváradig kombinált jegyet, akkor — úgy tudom legalább — Pécsen nem kell váltani, hanem a régi jeggyel lehet váltani a vonaton is. Mert kevés az idő Pécsen.) De írja meg néhány nappal előbb, hogy mikor jön, mert a posta itt lassú.

Mindnyájukat szeretettel üdvözöljük

Fülep

OSzK Kézirattár Levelstár. FL – Kárpáti Aurélnak 8. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A kötet: A kételkedő kritikus. Dedikációja: Fülep Lajosnak régi, igaz barátsággal, szeretettel Kárpáti Aurél.
[2] Kárpáti Aurél levele, amelyet a könyvküldeménye mellé írt, nem maradt fenn.
[3] Ld. 640/1.
[4] Ld. 608. ill. 642. sz.
[5] Ld. 642/2.
[6] Kárpátiék nem nyaraltak Zengővárkonyban.

648. FÜLEP LAJOS — GELLÉRT OSZKÁRNAK

Zengővárkony, 1928. IV. 27.
Pécsvárad

Igen tisztelt kedves Barátom,

köszönöm a fáradozást, Osvátnak is.[1] Ez a Kner is azok közül való, akik mindig *valami mást* akarnak. S nem érti meg pl. hogy a Testvérbánat nála maradt példányainak is javára vált volna, ha ő most kiadja ezt a füzetet. — No de valaki majd csak fog akadni. Tulajdonképen legjobb volna, ha maga a Nyugat adná ki.[2] Mért is hagyták abba a könyvkiadást? Mily kár. Ami az én igényemet illeti, rábízom O[svát]-ra a dolgot. Ha kaphatok érte 2—300 P[engő]-t, jó lesz. Haszna nem lesz rajta a kiadónak, de azt hiszem ráfizetni se fog. A Nyugat előfizetői között, azt hiszem, el fog kelni. De most már az őszre kellene maradnia, mert a nyáron nem lehet belekapni.

Tövis? Maradt. De nem a „részletek" miatt. Az Ön kedvéért szívesen megtettem, amiről ma is azt tartom, hogy lehetetlen. De maradt — az entourage miatt! Hát én nem ilyen Gellért-számot képzeltem![3] Ez csúfság volt. Laczkó egészen paralitikus? (Herédia!)[4] S Babits cikke[5] is másodrendű beállítással. Hát csak ennyi telt ki a Ny.[ugat] gárdájától, akkor már jobb lett volna az egész szám végig az én cikkemmel.

De arra az indítványomra soha se reagál, hogy ránduljon le hozzám egyszer Elekkel. Most oly szép itt a vidék, csupa virág. Bizonyára nagy öröme telne benne. Írtam Eleknek is.[6] Ne sokat teketóriázzanak — üljenek vonatra s jöjjenek! Az utazás csak addig körülményes, míg az ember a vonaton nem ül.

Szeretettel üdvözli

Fülep Lajos

PIM Kézirattár V 3195/307.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Gellért Oszkár úrnak Budapest VII. Ilka u. 31.
„Nyugat" szerkesztősége.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad

[1] FL nyilvánvalóan arra gondolt, hogy Gellértről írt tanulmányának könyvvé bővítése esetén a művet Kner kiadásában jelenteti meg, aki Gellért Testvárbánat csillaga c. 1922-ben megjelent kötetének is kiadója volt. Eszerint Gellért tudakozódott a kiadás lehetősége után, de Kner nem vállalkozott rá. Osvát szerepe az ügyben nem ismeretes. FL feltehetőleg arra is gondolt, hogy ha a Kner-kiadás nem lehetséges, a kötet esetleg a Nyugat kiadásában jelenhetne meg.

[2] Az 1908-ban megindult Nyugat már 1909–1910-ben adott ki könyveket. 1911-ben létrejött a Nyugat kiadó RT, amely Nyugat Könyvtár címen sorozatot is publikált. 1913-tól a könyvkiadás megszűnt ill. rendszertelenné vált, 1933 után indult meg újra folyamatosan.

[3] Ld. 638/2.

[4] Laczkó Géza: Gellért Oszkár, a költő. = Nyugat, 1928. IV. 1. 7. sz. 495–498.

[5] Babits Mihály: Gellért Oszkár és a Nyugat. = Nyugat, 1928. IV. 1. 7. sz. 477–478.

[6] Ld. 646. sz.

649. FÜLEP GYÖRGY — FÜLEP LAJOSNAK

N[agy]B[ecskerek], 1928. IV. 28.

Kedves Zsuzsa és Lajos!

Névnapomra vonatkozó jókívánságaitokat jóleső érzéssel vettem,[1] mi is minden jókat kívánunk nektek.

Amint már írtam is a nyár folyamán szeretnénk benneteket viszontlátni, s ha Isten éltet, el is fogunk menni.

Mi hála Isten a mai viszonyokhoz képest eddig elég tűrhető állapotban vagyunk, egészségünk kielégítő, de persze hogy az erőm napról napra fogy, de azért még mindig olyan, hogy ha naponta csak egy órát is lovagolhatnék, akkor talán elérném a 100 évet is, de ehhez nincs módom s így ha talán elérem a 90-et azzal is beérem.[2]

Isten veletek, mindketten Mindkettőtöket számtalanszor csókolva szerető

Apátok

MTAK Kézirattár Ms 4586/329.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Nagytiszteletű Dr Fülep Lajos reform. lelkész úrnak
Zengő Várkony u.p. Pécsvárad Magyarország

Fülep György (1847–1932) FL édesapja. Tízgyermekes jászkiséri gazdálkodó családból származott. Mivel örökrésze nem volt elég a megélhetésre, kitanulta a kovácsmesterséget s kovácsként, majd Szegeden hajógyári munkásként dolgozott. Galiciában katonáskodott, majd szülőfalujában lett kovács. 1874-ben feleségül vette Sándor Rózát, a jászkiséri lévita-tanító árváját, s már három gyermekes családapaként állatorvosi diplomát szerzett a budapesti Állatorvosi Főiskolán. Ez idő alatt született 1885-ben Lajos fia. 1886-ban Nagybecskereken lett városi állatorvos, itt élt haláláig. 1913-ban felesége meghalt, ő nyugdíjba ment, majd meglátogatta Indiában ott élő Jenő fiát. 1914-ben tért haza. Utóbb feleségül vette Merzics Zsófiát. Járt látogatóban Zengővárkonyban is.

[1] Az üdvözlet nem maradt fenn.
[2] Fülep György 85 éves korában, 1932. VII. 10-én halt meg Nagybecskereken.

650. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

[Pécsvárad, 1928. V. 26.]

Hivatalos elfoglaltságom miatt nem alkalmas

Fülep

A dátum: bélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 52. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 143.
Távirat.
Címzés: Elek Artúr Mátray utca 5. Budapest

FL 646. sz. levelében Zengővárkonyba hívta Eleket, aki eszerint elfogadta a meghívást, de utazása végül elmaradt. Csak 1930-ban járt Zengővárkonyban. Ld. 588/5.

651. SIKABONYI ANTAL — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. V. 30.

Igen tisztelt kedves Barátom!

A lap[1] megjelenése még mindég késik. Mondanom sem kell, nem miattam. A jövő héten jön, s nyomban küldöm. Az ígért könyveket[2] még nem küldtem meg és ennek különös oka van. S erről pár nagyon bizalmas, őszinte szó. Úgy van, hogy a lap megszűnik.[3] Nem ismerem ki magam a Singeréknél, hol havonta akarják megjelentetni, hol pedig sehogysem. Engem régóta sok minden nagyon kedvetlenít. És most kirukkolok valamivel, amiről eddig hallgattam, a legbizalmasabban, ha már benne vagyok a vallomásban. Múltkor például az Ön Sebestyén kritikájával volt baj. Befolyásolni nem hagyom magam, ezt meg sem kísérelték soha, azonban kívánták, hogy a Sebestyén kritika ne jelenjék meg, különben leveszik nevüket a lapról. Én akkor, mivel az Ön óhajára be tudtam hozni a Szimonidesz kritikát,[5] egyelőre belenyugodtam a dologba. Azonban még sem tudok belenyugodni az ilyesmikbe. Erről élőszóval kívántam volna és kívánok is még beszélni Önnel. Élőszóval szerettem volna, ha én meggyőzöm Önt és ha Ön meggyőz engem, hogy a béke kedvéért legjobb lesz lemondani a Sebestyén megjelenéséről. De most ennél a fordulónál, elmondtam ezt is. Kérem, értsen meg. Most egy nagyszerű kritikán kellett pár sort változtatnom. Úgy látszik nem vagyok nekik elég konzervatív és elég erkölcsös. Persze ezt nem bánom. Én csak magamat adom és becsületes, egyenes munkát csinálok. Mindez és más egyéb, mondom, kedvetlenített már régóta. És most nem tudom mit csináljak. A kiadó változásokat nem szeretem. A lapot azonban szeretem. A kiadói jog átszáll énreám. És kiadót találnék. De érdemes-e nálunk küzdeni, harcolni, komoly célok érdekében? Mert hogy komoly célok jegyében indult meg és dolgozott lapunk, azt szerénytelenség nélkül mondhatom talán én is, de megnyugtatnak efelől mások is. Dehát mit tegyek? Adjon tanácsot. Június 1.-től szabadságon vagyok. Úgy 15.-ig még Pesten maradok. Azután hazautazom Komáromba, majd pár hétre külföldre. Júniusban feltétlen meglátogatom Önt. Autóval mennék. Azt hiszem reggeltől estig megfordulhatok.

Most, hogy úgy van, megszűnik lapunk, minden kiszedett cikkemet, amik közül többet a következő évfolyam első számában volt szándékom megjelentetni, most kell leadnom. Vagyis nem szabad szedést hátrahagynom. Már csupán ez is sok minden szép tervemet felborítja, már emiatt sem lehet olyan szép a negyedik szám, amint szerettem volna. Öntől, ha jól emlékszem, a Sebestyénen kívül két kiszedett cikkem van.[6] Szeretném és kérném, ha a múltkor megbeszéltekről lenne szíves csak írni. A két verses könyvről[7] és Komlósról.[8] Sajnos, többet nem tudnék most behozni. Ezeket a könyveket már megkapta, és ezért nem küldtem újabb könyveket. Legyen kérem nagyon harcos, és azt sem bánnám, ha ezeket a közös keserűségeinket valami kis cikkébe, valamilyen formában bele tudnám vinni. És ugye remélhetem, hogy Önre mindég számíthatok, hogy együtt dolgozhatunk, ha más kiadónál folytatnám a lapot.

Kérem, írjon pár sort mielőbb, nagyon várom levelét. Még soha ennyire kimerült, agyonhajszolt, fáradt nem voltam. Irigylem Önt boldog elvonultságában.

Őszinte barátsággal, s meleg üdvözlettel híve

Sikabonyi Antal

MTAK Kézirattár Ms 4589/262.
Gépirat autogr. aláírással a Könyvbarátok Lapja fejléces levélpapírján.
Címzés: Nagyságos dr. Fülep Lajos úrnak ref. lelkész Zengővárkony u.p. Pécsvárad
Feladó: (nyomt. fejléces boríték:) Könyvbarátok Lapja. Szerk. Dr. Sikabonyi Antal Budapest Magyar Nemzeti Múzeum. Kiadja: Singer és Wolfner Irodalmi Intézet RT Budapest Andrássy-út 16.

[1] Ld. 602/2.
[2] Ld. 645. sz.
[3] Ld. 640/9.
[4] Ld. 622/3.
[5] Ld. 619/16.
[6] A két kiszedett cikk a 4. sz.-ban megjelent Mach-mű (ld. 602/4.) és a Mi a bölcselet? A gondolkodás történetének kézikönyve. Írta Takács Menyhért. L. Voggenreiter, Berlin 1927. Ez utóbbi ugyancsak a Könyvbarátok Lapja 1928. 4. sz.-ban jelent meg (306–307.).
[7] A két verses könyv Sárközi György ill. Pásztor Árpád kötetei. Ld. 645/4. és 5.
[8] Komlós műve ld. 640/7.

652. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]V[árkony] 1928 VI. 16.

Kedves Barátom,

igen sajnálom, hogy pünkösdkor azt a táviratot kellett küdenem,[1] de jobbnak láttam így, mint hogy lejöjjön s alig lehessünk együtt. Kedden d.e. még a vasúthoz se kísérhettem volna el. Azoknak a napoknak elfoglaltsága pár szóval: vasárnap jóformán egész nap isteni tisztelet (utána fáradtság), hétfőn detto; este presb[teriumi] gyűlés, mert másnap kedden reggel 8-tól esperesi canonica visitatio!

Jöjjön most már minél előbb![2] Ha máskor nem lehet, Péter-Pálkor (péntek-szombat-vasárnap) s akkor itt tölthetne 3 napot hétfő reggelig. Mert ha már jön, hát töltsön itt minél több időt. De ha előbb jöhet, örülünk neki. Kérjen egy pár nap szabadságot.

A vonat-járás, mióta írtam, megváltozott. Még pedig, sajnos, valamivel hosszabb lett az út, mert most Pécsett várakozni kell, ha Pestről gyorsvonattal indul. Tehát: *reggel* indul K[eleti]p[álya] u[dvar] *személyvonat:* 6.45, Pécs érk[ezés] 2,40, indul 3.10, Pécsvárad érk[ezés] 4,37. — gyorsvonat Pestről 8.45, Pécsre ér: 1.20, a többi úgy, mint az előbb. (Ha gyorssal jön, megnézheti Pécset is közben). Délután indul: Sz[emély] v[onat] 12.45., Pécsre ér 6.35; indul 7-kor, Pécsváradra ér 8.21. — Ezek közül lehet választania. Ha esetleg szívesebben jön a délutánival, az sem baj, mert most hosszúak a napok, s mire hazaérünk, még nincs késő: Pécsváradtól mihozzánk kocsin egy negyed óra. Szóval az is egészen megfelelő.

Gellért legutóbb írta, hogy lejönne ő is.[3] Nagyon örülnék neki, ha beváltaná ígére-

tét, s Önnel jönne. Attól mit se tartson, hogy kényelmetlenséget okoznak, mert hely van bőven s tudja, mennyire örülnék mindkettőjüknek.

In summa dunque — szánják el magukat s jöjjenek, örömmel várjuk bármikor.

Szeretettel

Fülepék

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 53. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 144–145.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad

[1] Ld. 650. sz.
[2] Elek Artúr látogatására nem került sor.
[3] Gellért Oszkár látogatásáról nem maradt fenn adat. Az említett levél nem ismeretes.

653. ELEK ARTÚR — FÜLEP LAJOSNAK

Madrid, 1928. VII. 7.

Kedves Barátom,

— ide is eljutottam volna, csak tudnám, hogy lesz tovább. Merjek-e délebbre bocsátkozni, Afrika felé, mikor itt is akkora hőség, hogy már régen sok. Egyelőre a Pradóból merem ki, ami benne van. Otthon bizonyára emberségesebb az idő, mint erretájt. Mennyivel otthonosabb vagyok Itáliában. De panaszra itt sincs okom.

Mind a kettejüket szeretettel üdvözli

Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/65.
Kézírás Greco Retrato de hombre. Museo der Prado feliratú képeslapon.
Címzés: Főtisztelendő dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Zengő-Várkony (Hungaria) u.p. Pécsvárad

654. TOLNAI KÁROLY ÉS MANNHEIM KÁROLY — FÜLEP LAJOSNAK

Heidelberg. — 1928. VII. 7.
Landfriedstr. 6.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Tavaly Londonban elvesztettem azt a levelét,[1] amelyben közölte új címét és így nem írhattam többet Tanár úrnak. Most, hogy Mannheim tanár úrral találkoztam, megkérdeztem, hogy ösmeri-e az új címet, mire ő előkereste az Ön levelét,[2] amelyből látom, hogy haragszik reám. Meg kell jegyeznem, hogy a beígért pofonok reám férnek, — de azonkívül kérem ne nehezteljen tovább reám.

E telet ismét Rómában töltöttem el; Michelangelóról dolgoztam, de sajnos még mindig nem fejeztem be a nagy könyvet, mert egy második cikk[3] elkészítésével sok

időt vesztettem. — Azért jöttem ide, hogy itt nyugodtan megcsinálhassam végre a dolgot. —

Mannheim tanár úr és Juliska[4] roppantul kedvesek és oly jól esik a velük való együttlét. — Most egy németországi tanulmányút előtt állok (körülbelül 10 nap múlva indulok el) és azután vissza szeretnék jönni ide hosszabb időre. — Mily jó volna, ha Ön is ellátogatna Heidelbergába.[5]

Mégegyszer kérem, ne haragudjon reám nagyon, Kedves Feleségét sokszor melegen üdvözlöm.

Igaz szeretettel tanítványa

Tolnai Károly.

Kedves Fülep,

ne haragudjon, hogy annak idején mikor már eldőlt, hogy nem jöhetek Magukhoz nem írtam. Azt hiszem Maga, aki szintén rossz levélíró, ismeri ezt az állapotot: valami gátlás folytán nem jut íráshoz az ember.

Nagyon köszönöm magának igen kedves sorait. Jól estek s nagyon nehezemre esett nem jönni.

Most csak azt írhatom, hogy fogadja meg Tolnai tanácsait s a téli semester folyamán jöjjön ide Heidelbergbe. Mint már írtam Magának — itt teljesen vendégünk lehetne — s ha én nem volnék elég Magának, Tolnait is itt találhatja. Különben ami Tolnait illeti az a benyomásom, ha őt most hívná, a nyári hónapok folyamán lerándulna Magához. Ezt csak bizalmasan, az ő tudtán kívül súgom meg. Feleségét, Magát régi barátsággal üdvözöljük

Mannheim Károly

MTAK Kézirattár Ms 4590/37.
Két kéz írása, a dátum alatti cím Mannheim Károlytól.
Címzés: Nagytiszteletű Dr Fülep Lajos református lelkész urnak Zengővárkony Pécsvárad Ungarn
Feladó: Tolnai Heidelberg. Landfriedstr. 6. per. Adr. Dr K. Mannheim.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] A cikk valószínűleg a Die Handzeichnungen Michelangelos im Archivio Buonarroti. = Münchener Jahrbuch der Bildenden Kunst. N.F.V. 1928. 377–473. Az első Die Handzeichnungen Michelangelos im Codex Vaticanus címen a Repertorium für Kunstwissenschaft Bd. 48. 1947. 157–205. jelent meg.
[4] Mannheim Károlyné Láng Juliska ld. 444/3.
[5] FL nem utazott Heidelbergbe.

655. ELEK ARTÚR — FÜLEP LAJOSNAK

Avila, 1928. VII. 16.

Kedves Barátom,

— az utam élvezetes részét most járom. Sorra régi és kicsi városokat. Eddig megnéztem Toledót, Segoviát, s még ma Salamancában leszek. Fantasztikus nevek, úgy

éltek mindig a képzeletemben, mint álombeli fogalmak. A valóság nem cáfol rá az álomra, s ez a fődolog. Mindkettejüket szeretettel köszönti

Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/66.
Kézírás Avila San Vicente Puerta Principal feliratú képeslapon.
Címzés: Tisztelendő dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Zengő-Várkony (Hungria) u.p. Pécsvárad

656. ELEK ARTÚR — FÜLEP LAJOSNAK

Burgos, 1928. VII. 18.

Kedves Barátom,

ez a végső állomásom itt, Spanyolországban. Örülök, hogy eljöttem és örömmel térek haza erről az utamról. Érdekes volt, sok újat láttam és tanultam. Egyebek közt spanyolságban is jókorát nőtt a tudományom.

A viszontlátásig szeretettel üdvözli mindkettejüket

Elek

MTAK Kézirattár Ms 4586/67.
Kézírás Burgos. Capilla del Condestable, Santa Ana feliratú képeslapon.
Címzés: Tisztelendő dr. Fülep Lajos úrnak ref. lelkész, Zengő-Várkony (Hungria) u.p. Pécsvárad

657. HARASZTI ZOLTÁN — FÜLEP LAJOSNAK

[Boston,] 1928. VII. 23.

Igen tisztelt Uram,

Nagyon restellem, hogy ily sokáig válasz nélkül hagytam levelét.[1] Azonban az utolsó négy hétben vakáción voltam, melyről csak most tértem vissza.

Elutazásom előtt megkérdeztem a könyvtárban,[2] nem reflektálnak-e az Ön Bacon-okiratára.[3] Sajnos, nem mutattak rá hajlandóságot. Egy-két Bacon signaturánk már van; Braun Róbertnek[4] az az információja pedig, hogy a Boston Public Library specialista Baconban, akinek a hagyatéka is itt volna, téves. Bacon első kiadásaink vannak, kéziratainak azonban, az említett aláírásokon kívül, nincsenek. Van persze egy sereg más Elisabeth és James[5] korabeli írásunk, okiratunk is.

Guido Biagi[6] megjegyzése érdekes; de nehezen hihető. Hogy Bacon 1611-ben kancellár lett volna, ellent mond minden Bacon-biografiának, az Encyclopaedia Britannicától Spedding nagy életrajzáig.[7] Nem 1617-e a dátum 1611 helyett? A hetes számjegy az angol írásban sokszor hasonlít az egyes-hez. Kérdés az is, hogy a „pardon of alienation" adása kizárólag a kancellár joga volt-e?

Mindezt persze csak találomra írom, anélkül hogy utána nézhettem volna a dolognak.

Talán a Widener Library, (Harvard University)[8] reflektálna a kéziratra. Ismerek ott egy-két urat, de, őszintén szólva, nekem nehéz volna szóba hozni. Azt ajánlom, hogy írjon Ön közvetlenül. Így:

Director, Widener Library
Harvard University
Cambridge, Mass.
U.S.A.

Mellékelve küldöm a mi könyvtárunk Rendelési osztályának az információját a Bacon kéziratok felől.[9] Ezek az adatok az „American Book Prices Current" köteteiből valók.

Még egyszer elnézését kérem a késedelemért, s vagyok, Uram őszinte tisztelője és híve

Haraszti Zoltán

Boston Public Library

A helynév a tartalom alapján kiegészítve.
OSzK Kézirattár Fond 253/221. A levelet tévesen az Elek Artúrnak írott levelek között tartják nyilván. A 659. sz. levélből kiderül, hogy FL a neki szóló Haraszti Zoltán által írott levelet elküldte Eleknek. A Bacon-oklevél, amelyről szó van, az ő tulajdona volt, s eladásában Elek Artúr segédkezett. Kézírás.

Haraszti Zoltán ld. 593/5.

[1] A levél nem ismeretes.

[2] A Boston Public Library 1852-ben alapított városi könyvtár, a legrégibb, városi adóból fenntartott közintézmény.

[3] Ld. 590/3.

[4] Ld. FL 593. sz. levelét

[5] I. Erzsébet (1533–1603) és I. Jakab (1566–1625) angol király.

[6] Biagi, Guido (1855–1925) irodalmár, könyvtáros, szerkesztő. Ő szerkesztette az 1924-es torinói Dante Divina Commedia-kiadást. FL hagyatékában fennmaradt egy – bizonyos Gabriella Gordigianinak szóló – levele 1896. III. 19-i kelettel, amelyben visszakéri a Bacon-oklevelet, meghatározva mibenlétét. Fontosnak mondja, mert arról tanúskodik, hogy Bacon 1611.X-ben már kancellár volt. Eszerint az oklevelet FL Gordigianinétól kaphatta ajándékba Biagi levelével együtt. (MTAK Kézirattár Ms 4603/1. és Ms 4603/49.)

[7] James Spedding 1857–74 között 14 kötetben kiadta Bacon műveit, róla szóló művei: The Letters and the Life of Francis Bacon. I–VII. 1861–1872. és Az Account of the Life and Times of Francis Bacon. Boston, I–II. 1878.

[8] A cambridge-i (Mass.) Harvard Egyetem könyvtára, az USA legrégibb, 1638-ban alapított könyvtárának része.

[9] A levél mellett külön papiroson L. R. Ranlett-nek, a Boston Public Library beszerzési osztálya vezetőjének nyomtatott formulára géppel írt, sajátkezűleg aláírt közlése az 1919 és 1923 között az Egyesült Államokban vásárolt 3 Bacon-kéziratról, valamint egy angliai Bacon-aláírásról. Megállapítja, hogy Bacon-kéziratok ritkán bukkannak fel a piacon. Az angol nyelvű írás kelte 1928. VI. 15.

658. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

[Pécsvárad, 1928. IX. 23.]

Ajánlatot elfogadom, köszönet, hamarosan írok

Fülep

A dátum: a táviraton lévő bélyegzőről.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 54. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 146.
Távirat.
Címzés: Elek Artúr Mátray utca 5. B[uda]pest

Az ajánlatot tartalmazó levél nem maradt fenn. Tartalma megtudható a 659. sz. levélből

659. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]V[árkony, 1928.] IX. 27.

Mi querido amigo Don Arturo,

két rendbeli levelét[1] s a kép[2] körül való egyéb fáradozását igen köszönöm.

Eszerint most nincs egyebet mit tenni, mint várakozni. Hát reméljük, hogy nem kell sokáig. A 2000 P[engő] árat tehát, úgy, hogy nekem 1800 P[engő] jut belőle, elfogadom — de aztán szeretném, ha ennél maradnánk is. Ebből már ne engedjen Szilárd.[3] Angoloknak ez nem sok pénz.

Hogy a kép nem remekmű, az igaz. De kedves kép s hozzá családi relikvia. Hogy kópia — annak ellene mondok. A hátán levő jegyzet szerint az Exeter Collectionban[4] levő kép *ugyanezen ifjakat* ábrázolja — de más életkorban. Szó sincs tehát kópiáról. A későbbi dátum rajta egészen bizonyosan a retoucheur kezétől való, mert kétségtelen, hogy a képet — keletkezése után talán 100 évvel — restaurálták (különösen alsó részein és jobb oldalán). Ettől eltekintve a kép egész bizonyosan *eredeti.*

Referálok egyúttal a Bacon-iratról, sőt ide mellékelem Haraszti levelét[5] és a könyvtári információt, mit ő küldött. Arra gondolok, hogy ha a kép dolgát lebonyolította Szilárd s megkaptam a pénzt — nem venné-e ő kezébe ezt az iratot is? Én, annyi szent, nem tudom lebonyolítani. Neki talán sikerül jól elsütnie. (Persze, csak abban az esetben, ha Magának nem ad különösebb dolgot a megbeszélés vele.) Haraszti levele után még inkább úgy látom, hogy egészen *unicum-szerű s így rendkívül becses* dokumentum ez — mert hiszen H[araszti] csak azért spekulál az 1611–1617-es számon, mert nem tudja, hogy a dátum nem számmal, hanem *szóval és betűvel van rajta.* Itt tehát kétféle olvasásnak semmi alapja. Hogy pedig „pardon of alienation"-t csak a kancellár adhatott ki, illetőleg neki kellett ellenjegyeznie a királyi levelet — szintén kétségtelen. Királyi jogról van szó, melyet a király a kancellár útján gyakorolt. Így állván a dolog, jól ki kellene használni, mert ilyen okmány úgy látszik nincs több a világon s nagy szerepe lehet a chronologiában.

A kép-ügy végleges elintézése *után* tehát, ha alkalma kerül, és semmit sem terheli a dolog — legyen olyan jó, adja át a levelet és mellékletét Szilárdnak, ha hajlan-

dó vele foglalkozni. Ha nem, kérem vissza. De ha ő átveszi, akkor őrizze is meg jól. Akkor aztán ki kell fundálni, hogy kinek kellene eladni. Talán ezt is legjobb volna magán-embernek.

Hogy nem írok folyóiratokba? Tudtommal csak kettő van olyan, amelyikbe írhattam: Nyugat és Könyvbarátok. Utóbbinak írtam néhány apróságot, még van most is ott kiszedve — de lehet, hogy közben meg is boldogult.[6] A Nyugatba az első Gellért-rész óta,[7] igaz, nem írtam — de majd írok. Kár, hogy akkor az egészet nem közölték. Így csak tönkre tették. Az írás ideje egyébként most kezdődik — a nyáron itt is dögletes meleg volt, az utolsó hetekben pedig oda voltunk erre-arra.

Hanem ad vocem cinkék. Itt voltak, benn voltak — de most megint kimentek az őserdőbe. Úgy látszik, jó időt éreznek. Ez pedig azt jelenti — hogy Kigyelmednek *minél hamarabb le kell jönnie,* még mielőtt az igazi tél megkezdődik. Most már aztán, Don Arturo, nincs pardon! Ha nem jön le, örökre megharagszunk, már pedig ha Maga papot emlegetett, ne felejtse el a közmondást se: megemlegeted a napot, mikor megbántod a papot! 2-3 hét múlva érik a gesztenye, serpenyőben sütjük szabadban, iszunk rá fehér bort — meglátja, fölséges dolog. De ha előbb jöhet, jöjjön előbb. *Gellértet szintén hozza magával,*[8] aki *megígérte,* hogy a nyáron Magával lejön — de mivel Maga nem volt itthon, persze ő se jött volna, de nem is mertem volna invitálni abban a veszekedett melegben. És pedig úgy jöjjenek, hogy néhány napig maradhassanak. Az út nem nagyon hosszú; Pécsig lehet gyorsvonattal menni. Autóval is le lehet most már jönni 3 óra alatt s úgy hallom, nem is kerül nagyon sokba. Ha még 1–2 útitársat maguk mellé vennének, megoszlana a költség s egyre nem sok jutna. Kárpáti biztosan szívesen lejönne. S hátha Osvátnak is volna kedve. Apropos! Jöhetnének Fenyővel, annak van autója![9]

Reciba los afectos de mi mujer y sabe puede disponer del afecto de este su amigo y S.[eguro] S.[ervidor] q.[ue] l.[e] b[esa] l.[os] m.[anos]

Don Lodovico

Az évszám: postabélyegzőről.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 55. sz. Megj.: Fülep – Elek lev. 147–149.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Ajánlott.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony u.p. Pécsvárad

[1] A levelek nem maradtak fenn.
[2] Az angol ifjakat ábrázoló festményre utal. Ld. 590/3.
[3] Ld. 631/4.
[4] A kép hátán lévő angol nyelvű felirat szerint Lord Exeter gyűjteményében található egy ugyanezen ifjakat fiatalabb korban ábrázoló kép.
[5] Ld. 657. sz.
[6] A Könyvbarátok Lapjába írt FL-cikkeket ld. 602/3–4., 619/16; 640/1. — A lap megszűnéséről ld. 640/9.
[7] Ld. 612/2.
[8] Elek zengővárkonyi látogatását ld. 588/5. Gellért látogatásáról nincs adat.
[9] Kárpáti, Osvát és Fenyő nem járt Zengővárkonyban.

660. KELETI ARTÚR — FÜLEP LAJOSNAK

[Palermo, 1928.] X. 9.

Kedves Mesterem!

Nápoly vad zűrzavarából s idegeket próbára tévő lármájából utaztam le ide Siciliába. Már a Roma—nápolyi út felejthetetlen szép volt. A klasszikus táj ezer változata! De Sicilia a legszebb Italia! S milyen bájos szép város Palermo! Micsoda architektúrák vannak, milyen útjai, terei pálmakertekkel s szökőkutakkal! S a Cappella Palatina[1] s Monreale[2] mozaikjai! Micsoda enyheség a levegőben s mennyi szép és kedves ember! S a legnagyobb csoda itt végig Itáliában, hogy ez a nép hogyan kapcsolódik a klasszikus világba. Azért is olyan szép itt minden! olyan nehezen szántam rá magam, hogy ide leutazzam s úgy örülök hogy rászántam magam mégis. Csak az a kár hogy olyan kevés az időm amit itt tölthetek s az is elszalad, olyan rövidek a napok s talán az élet is! — Sokszor üdvözli Panorinus[3] városából igaz híve

K.[eleti] A.[rtúr]

Hely és évszám a postabélyegzőről.
MTAK Kézirattár Ms 4587/343.
Ceruzaírás Palermo — Fontana Pretoria feliratú képeslapon.
Címzés: Nagytiszteletű Fülep Lajos dr. ev. ref. lelkész úrnak Zengő Várkony u.p. Pécsvárad Baranya megye. Ungheria.

[1] A Palazzo dei Normanni 1132–1140 között épült kápolnája.
[2] Palermo melletti városka dómjának falait díszítő 12–13. századi mozaikokra utal.
[3] Palermo ókori neve.

661. CSÓK ISTVÁN — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1928. X. 19. Péntek.
VI. Bajza utca 23.

Kedves jó Lajosom!

Éppen ma egy hete, reggel hat órakor halt meg szegény.[1] Az ajka már nem tudott mosolyogni, de az egész arcán olyan földöntúli boldogság ragyogott, milyet Isten csak azért varázsolhatott rá, hogy lássam, mi vár reá a túlvilágon. Mert ezen a földön, az utóbbi időben, pokoli kínszenvedés volt az élete. Már Franzensbadban azt hittük, koporsóban hozzuk haza. Lehet hogy mégis haza jutottunk, az öröm okozta, — úgy látszott, meggyógyul. Egész könnyen járt kelt az udvaron, a kertben s a szobában. Hogy múlt vasárnap fennjártam nála a Sanatoriumban, olyan szép volt, dacára hosszas betegéségének, azt hittem, most már végre meggyógyul. Kedden újból ágynak esett, szerdán már a halál sáppadtsága öntötte el arcát s pénteken hat órakor karjaimban lehelte ki a lelkét.

Oly jól estek kedves soraid.[2] Oly szívesen tennék eleget szíves meghívásodnak, — de abban a reményben, hogy szegény egészségesen fogja elhagyni a Sanatoriumot, nagy átalakításokba fogtam, s most oly zűrzavar uralkodik nálunk mire rendbe jö-

vünk, tán Karácsony is elmúlik. Az én párom aztán nem várta meg, míg a tiszta új lakásba visszajöhet, hanem kiköltözött a temetőbe. De sokszor mondtam neki, mikor az orvosi tilalmak dacára valami nehezebb munkába kapott — hagyja abba édes, nagyon sokba fog ez nekem kerülni — de hogy neki az életébe kerül, arról álmodni se mertem.

A szíve vitte el. A hosszas betegeskedés (néha nagyszerűen jól volt közbe közbe) annyira legyöngítette, hogy egy lappangó tüdőgyulladás hamarosan végzett vele.

A sírja kissé szűk volt, nehezen lehetett lebocsátani a koporsót. Háromszor is vissza kellett húzni. Mintha egy egy búcsúintés lett volna. Aztán eltűnt a koporsó csücske is a mélyben, mint mikor a nap eltűnik a hegyek mögött.

Igen, a nap, az én géniuszom tűnt el az én ifjúságom, s ha kislányom itt nem volna, milyen sötét volna a világ.

Éppen ezért édes Lajosom, szeressetek egy kicsit. Ha majd össze-összejöhetünk, úgy fogom képzelni, ő csak kiment s nemsokára visszajön.

El ne mulaszd, fölkeresni bennünket, ha felkészülsz Pestre. Te is egyike vagy azon keveseknek, akiket örömest látott, akinek igaz barátságáról megvolt győződve. Kedves feleségednek add át tisztelettelje kézcsókjaimat, téged ölellek változhatlan, régi szeretettel öreg barátod

Csók István

MTAK Kézirattár Ms 4585/241.
Kézírás gyászkeretes levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.

Csók István (1865–1961) festő, Münchenben és Párizsban tanult. 1903 és 1910 között Párizsban élt, FL 1906-os párizsi tartózkodása alatt gyakran találkozott vele s feleségét is jól ismerte. Emlékezéseim Bp. 1945. c. kötetében Csók ír találkozásaikról, de meglehetősen pontatlan adatokkal.

[1] Csók Istvánné Nagy Julia 1928. X. 12-én halt meg, X. 14-én temették a Kerepesi-úti temetőben.

[2] Franzensbad — csehországi fürdő, ma Františkovy Lázně.

[3] FL levele nem ismeretes.

662. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1928. XI. 5.

Nagytiszteletű és Méltóságos Esperes Úr!

Mint jóváhagyó tudomásul-vétel végett bejelentettem, a zengővárkonyi presbiterium-iskolaszék szeptember 9.-én tartott ülésén úgy határozott, hogy a megüresedett kántor-tanítói állást ideiglenesen h.[elyettes] kántor-tanítóval tölti be,[1] addig, míg a tanítói díjlevél megfolyamodott revíziójának ügye elől. Ezen határozat folytán ki is íratott a pályázat a Néptanítók Lapja okt.[óber] 1.-i számában, a jelentkezett öt pályázó[2] közül a presbiterium Mile Barnabás tiszabereki h.[elyettes] kántor-tanítót választotta meg h.[elyettes] kántortanítóul — miről szóló jegyzőkönyvi másolatot csatoltan megküldöm,[3] jóváhagyás és megerősítés végett, s mellékelem egyúttal ne-

vezettnek okmányait, kérve, hogy áttekintésük után hozzám visszaküldeni méltóztassék. Mile Barnabás f.[olyó] hó 4-én meg is érkezett s a mai napon a tanítást meg is kezdte, — amire nagy szükség volt, mert én — aki heteken át végeztem — közben rosszabbra fordult influenzás-bronchytises betegeskedésem miatt nem folytathattam volna.

Csatolom ugyancsak a portó-kimutatást is.

Kérve a fentiekhez szíves hozzájárulását, mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir. 419/1928.
Kézírás.

[1] Denke Antal zengővárkonyi kántortanító 1928. X. 1-én jobb állást kapván elment a faluból. Távozásával kezdetét vette FL élete zengővárkonyi szakaszának legsúlyosabb megpróbáltatásokat jelentő korszaka. Az ideiglenes helyettes kántortanító választására vonatkozó presbitériumi döntést az esperes mint szabálytalant megvétózta (ld. 663/1.), ezután új pályázatot hirdettek s a jelentkezők közül a presbitérium Kajdi Lajost (1903–?) választotta meg. Ld. 669/2.

[2] A zengővárkonyi egyházközség presbitériumai üléseinek 1928. X. 17-i jegyzőkönyve hat jelentkezőt sorol fel: Tegzes S. Zsigmond ny. tanító, Miszla; Erdős Endre Sátoraljaújhely; Osváth Endre Nagyléta; Mile Barnabás Tiszaberek; Tar László Nagykörös és Kovács Kálmán Almajorpuszta. A presbitérium döntése alapján Milét és Tart hívták meg személyes bemutatkozásra. Az X. 26-i ülésen Milét választották meg. Az esperesi vétó miatt a presbitérium XII. 17-i ülésén FL bejelentette, hogy új, rendes tanító állásra kell pályázatot hirdetniök.

[3] A mellékelt 62/1928. sz. 1928. XI. 4-én jegyzőkönyvi másolat Mile Barnabás helyettes tanítóvá választását állapítja meg s hangsúlyozza, hogy a rendes tanítói állás betöltésével megszűnik.

663. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1928. XI. 15.

Nagytiszteletű és Méltóságos Esperes Úr!

772. sz. leiratára, mellyel a h.[elyettes] kántortanító megválasztásának jóváhagyását megtagadni méltóztatott,[1] tisztelettel jelentem a következőket:

1.) A szept.[ember] 7-i presb.[iteriumi] gyűlésen, mikor Denke A.[ntal] tanító lemondását bejelentette s a presbiterium a pályázat kiírását elhatározta, én a leghatározottabban ellenemeztem a h.[elyettes] tanítóság tervét. Denke azonban rávette a presbiteriumot — hogy miért, előttem egészen nyilvánvaló —, főkép azzal ijjesztgetve, hogy a régi díjlevél alapján történő választásból huzavona, pörösködés stb. lesz az új tanítóval, mivel a presbiterium nem akarja a díjlevelet értékének megfelelően kiszoltáltatni. Idézem a jegyzőkönyvből: „A vita végével a presbiterium *a lelkész kivételével* egyhangúan elhatározza, hogy helyettes tanítói állásra hirdet pályázatot." Az én ellenzésem hiábavalónak bizonyulván, nem maradt számomra más, mint a határozatot végrehajtani, hacsak nem akartam a presbiteriummal késhegyig menő harcot vívni s a helyzetet végkép elmérgesíteni. A presbiterium ugyanis — minden fölvilágosításom ellenére — meg volt győződve arról, hogy a határozat nagyon jó s aki mást akar, rosszat akar.

2.) Magam nem tehetvén semmit, törvényes akadályt kerestem, valamilyen jogcímet, hogy a határozatot ne kelljen foganatosítanom. Elutaztam Ócsénybe s megbeszéltem a dolgot Szilágyival,[2] mint a tan.ü.[gyi] bizottság elnökével. Ő azt mondta, hogy választhatunk h.[egyettes] tanítót, a pályázatot ő fogalmazta meg s Ócsényből küldtük el a Népt.[anítók] Lapjának.[3]

3.) Ugyanakkor bejelentettem a dolgot[4] N[agy]t[iszteletű] Esperes Úrnak — mivel pedig ezen bejelentésemre semmi választ nem kaptam (igaz, hogy nem kérdés formájában tettem a bejelentést, de a Szilágyival való beszélgetés folytán azt hittem, az ügy teljesen rendben van), úgy gondoltam, hogy Nagytiszteletűséged nem ellenzi s a választást megejtettem.

Lehet, hogy hibát követtem el azzal, hogy Nagytiszteletűségedtől nem kértem a presbiteriumi határozat végrehajtásának megtiltását — de azt hittem, ezt nem is lehet.

Én a magam részéről megnyugvással fogadom Nagytiszteletűséged döntését, melylyel a választás jóváhagyását megtagadja s igazságot szolgáltat az én álláspontomnak.

Hogy azonban a presbiteriummal a huzavonát lehetőleg elkerüljük, arra kérem Nagytiszteletűségedet, méltóztassék a rendes kántortanítói állásra a pályázat kiírását *egyenesen elrendelni* s a presbiteriumot pár sorban megnyugtatni, hogy a tanítói díjlevél revíziójának meghiúsulását is kombinációba véve, joga van a pályázat kiírásakor a tan.[ítói] díjlevél megváltani szokott tételeit úgy értékelni, hogy az a gyülekezetre valamelyes könnyebbséget jelentsen. Mert ezen fordul meg minden. Denke megijjesztette őket, hogy ha sikerül a revízió, az új tanító ilyen vagy olyan áron követelheti a tételek megváltását, pörösködés lesz stb. Ezt pedig — érthetően — nem kívánják. Tehát nem a tételek megsemmisítéséről van szó — ami, tudom, nem lehet — hanem arról, hogy milyen értékeléshez van joga a presbiteriumnak. Én remélem, hogy mindez fölös aggodalom, mert bízom benne, hogy a revízió sikerül — csak a baranyai közig.[azgatási] bizottság kezén (mely, sajnos, hozzánk nem jó indulatú!) menjen egyszer keresztül, a Kult.[usz] Min.[isztérium]-ban én már meg tudom csinálni; az aggodalom azonban meg van s ezért kell a megnyugtatás.

Nem kívánom fárasztani Nagytiszteletűségedet, s mindössze néhány határozott, s hozzá néhány megnyugtató sort kérek s akkor az ügy bizonyára egy-kettőre, szép simán, az egyház és a tanítás javára elintéződik.

Mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir. 430/1928.
Zengővárkonyi iktatószáma 68/1928.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] Előzményét ld. a 662. sz. levélben.
[2] Szilágyi Béla ócsényi lelkész.
[3] A Pályázat a Néptanítók Lapja 1928. X. 1-i sz.-ban jelent meg. Ld. a 662. sz. levelet.
[4] Ld. 662. sz.

664. SIKABONYI ANTAL — FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1928. XI.] 27.
Kedd

Igen tisztelt kedves Barátom!

Köszönöm levelét.[1] Érzem vádjainak súlyát. De kérem, még ne ítéljen. Előbb hallgassa meg, amit védelmemre levélben vagy élőszóval el kell majd mondanom. A levélváltás sorrendjét nem értem. Én úgy emlékszem, hogy arra a bizonyos hosszú levelére még a nyár elején válaszoltam.[2] Gépelt levelem másolatát elő fogom keresni. Most azonban, engedje meg, ha csupán a lapra és a cikkekre vonatkozólag írok, mert nagyon sietve kívánok felelni.

Levelében mindazt, ami nem vád, ismételten köszönöm. A vádakat, lapküldés stb. stb., igazán élőszóval kívánom tisztázni.

Most úgy van, hogy kiadóm folytatja a lapot.[3] S akkor másképen lesz minden. Havonta vagy két havonkint jelennénk meg. S mindent el fogok követni, hogy az Ön kívánsága szerint menjenek a dolgok, s legbensőbb munkatársnak nyerhessem meg újból. Higyje el, akaratomon kívül történik sok minden úgy, ahogy nekem sem tetszik.

Az új számot holnap, szerdán kapom meg teljesen kiszedve. Körülbelül három napra rá kell imprimálva visszaadnom. Kiadóm az új évfolyamot nem az Athenaeumnál akarja nyomatni. (Ez bizalmas!) Knerre gondol.[4] Kért, hogy szedést ne hagyjak hátra. Holnap tudom meg, van-e hely új kézirat szedésére. Ha van hely, avagy csak kisebb szedést kellene kitennem a lapból, úgy *mindenképen nagyon-nagyon szeretnék még Öntől hozni valamit.* Különösen a vers-kritikákat, s ha van még hely, nem bánom Csekey Pista könyvének ismertetését sem.[5] Erre azért mondom, hogy nem bánom, mivel valami nagyon nem kívánom ezt. Könyvét nem küldte meg nekem. De ha Önnek jól esik, tessék megírni.

Ismétlem, holnap, de lehet, hogy csak holnapután tudom meg, hogy vagyok a helyekkel. Válaszommal addig nem akartam várni, azért most kérem, írja meg a cikket v.[agy] cikkeket. Egyedül a nyomdaváltoztatás miatt biztosat nem mondhatok, sajnos, de, úgy hiszem, minden valószínűség szerint, majdnem biztosan, hozni tudom még cikkét. De vasárnapra, azaz *hétfő (3ka) reggelre okvetlen kezemnél kellene, hogy legyen.* Legrosszabb esetben maradna a köv.[etkező] számra. Kérem, küldje, nagyon szeretném.

Kedves Barátom, míg írom levelemet, addig is folyton ama hosszú levelére küldött válaszomon gondolkozom. Kérem, én arra válaszoltam, mind határozottabban emlékszem. *Enyém volt az utolsó levél! S abban kértem a cikkeket.* Hogy a lapot későn kapta meg, restellem, de erről nem tehetek.

Köszönöm barátságát. Várom levelét és a cikkeket.

Meleg kézszorítással igaz híve

Sikabonyi Antal

A dátum: postabélyegző.
MTA Kézirattár Ms 4589/263.

Kézírás a Könyvbarátok Lapja fejléces levélpapírján.
Címzés: Nagyságos Dr Fülep Lajos úrnak ref. lelkész Zengővárkony U.p. Pécsvárad. Ajánlott.
Feladó (a borítékon nyomt. fejléc) Könyvbarátok Lapja. Szerkeszti dr Sikabonyi Antal, Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum. Kiadja: Singer és Wolfner Irodalmi Intézet RT Budapest, Andrássy-út 16.

[1] A levél nem ismeretes.
[2] A 645. vagy 651. sz. levelek valamelyikéről lehet szó. Mindkettő gépen íródott. FL „hosszú levele" nem maradt fenn.
[3] Ld. 640/9.
[4] Kner a Könyvbarátok Lapját nem, csak 3 mellékletét nyomtatta, egyik Kner Imre Könyvtechnika és könyvművészet c. cikkéhez készült.
[5] Csekey István (1889–1963) jogi író, egyetemi tanár. 1923–1931 között Tartuban professzor, 1931–1940 között szegedi, 1940–1945 között kolozsvári, 1945–1946 között ismét szegedi, 1946–1951 között pécsi közjogi professzor.
Itt talán Északi írások c. Bp. 1928. művéről van szó, mivel Sikabonyi azt írja, hogy Csekey nem küldött a könyvből. Két másik ekkortájt megjelent munkája u.i. szerepel a Könyvbarátok Lapjához beküldött művek között az 1. számban Nagy Ernő és a magyar közjogírás új iránya. Bp. 1926. és a 3. sz.-ban A kisebbségi kultúrautonómia Észtországban. Bp. 1928. Ezekről tehát nem lehet szó.
FL személyes barátságban volt Csekeyvel, s ő proponálhatta Sikabonyinak a Csekey-kötetről írandó recenziót.

665. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

[Zengővárkony, 1928.] XII. 15.

Kedves Barátom

— legutolsó levelem óta azt hiszem, hónapok teltek el,[1] s Magától semmi hír. Ne haragudjon, hogy zaklatom, de: a) nagyon szeretném, ha már lejönne,[2] b) nagyon kellene már a baksis.[3] Nem értem a kép-ügyet. Azóta már el kellett dőlnie jobbra v[agy] balra. Szilárdtól[4] pedig semmi! Hát ha ő nem tud vele csinálni semmit, talán tudna más — de ha ennyi ideig kotlik rajta, megzápul az egész s benne én is. Nem akarom Magát irogatással terhelni — hiszen most már Sz[ilárd] dolga volna, hogy engem informáljon — csak arra kérem, legyen szíves, figyelmeztesse őt, hogy türelmem már fogytán van, de meg egyébként is van, ami szorongat.

Szíves értesítését, leginkább pedig jövetelét várva, szeretettel üdvözli

Fülep Lajos

Hely és évszám a postabélyegzőről.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 56. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 150.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony u.p. Pécsvárad

[1] FL utolsó fennmaradt Elek Artúrnak szóló levele IX. 27-én kelt. (Ld. 659. sz.)
[2] Elek Artúr legközelebb 1930-ban járt csak Zengővárkonyba.
[3] Az angol festmény árára utal. Ld. 590/3. ill. 658. és 659. sz.
[4] Ld. 631/4.

666. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1929. I. 2.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Göde Sándor[1] kollegát már jóval előbb meglátogattam — rögtön, amint betegségéről értesültem. Egyúttal meg is beszéltem vele, hogy amikor kívánja, készségesen állok rendelkezésére és szívesen helyettesítem. Hisz ez természetes.

Az újévi jókívánságot igen köszönöm és szívből kívánok minden jót, főleg jó egészséget.

Teljes tisztelettel

Dr Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir. 1/1929.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Nagytiszteletű ref. esperesi hivatalnak Dunaszentgyörgy Tolna megye.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad

[1] Göde Sándor (1862–1929) pécsváradi lelkész nem sokkal ezután meghalt. Temetése I. 19-én volt, 3 környékbeli pap temette: Jánosi György tolnaváraljai, Fehér József nagypalli és FL zengővárkonyi lelkész. Kátai esperes, amikor az 1929. VIII. 20-i egyházmegyei közgyűlésen elparentálja, elmondja, hogy Göde utolsó hónapjait egy rosszindulatú tanító (Fekete Imre) keserítette meg. A pécsváradi presbitérium egyhangúlag Hegedűs Kálmán segédlelkészt hívta meg utódjául Debrecenből.

A Kajdi Lajos tanító által utóbb FL ellen indított hajsza során Göde Sándor temetését is felhasználták a rágalmazásra.

Ld. a 689. sz. levél VI. pontja.

667. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

[Zengővárkony, 1929] I. 11.

Kedves Barátom,

köszönöm szíves értesítését.[1] Nagyon sajnálom jövetelének halogatását. Már oly rég láttam Magát s nagyon szeretnék már együtt lenni. De most már én is azt mondom, várjuk meg a tavaszt, mert ilyen dermesztő hidegben se az út, se az ittlétel nem kellemes. De tavasszal aztán ne találjon ki megint valami halogató ürügyet!

Áttérve a képre:[2] hát bizony ez a dolog, már mint a pénz, nekem égetően sürgős! Feleségem a héten hazautazott Debrecenbe (visszajövet szándékozik Magával találkozni), s lehet, hogy ezúttal megtörténik a rég halogatott második operácio; ehhez is sok pénz kell; nekem megint a fogaimat kellene rendbe tétetnem stb. stb. — nem is akarok mindent fölsorolni, mert valóságos gyász-litánia. Pénzem meg — semmi! Ha a képből hamarosan nem lesz valami, nem tudom, mihez kapjak. Azért *nagyon* kérem, szorítsa meg Szilárdot![3] Én ennek a dolognak végtelen nyúlását nem értem. Hiszen mikor velem a tervezett árat közölte, oly sürgős volt a hozzájárulásom, hogy táviratban adtam választ.[4] S aztán mégis semmi azóta.

Ugyanakkor a Bacon kéziratról[5] is írtam, hogy akarna-e ő vele foglalkozni, de erre nem kaptam választ.

Ha akkor Lazarine el nem rontja a Rippl-könyv[6] ügyét, azóta már rendben lett volna minden. S most mit értek el vele? Karácsonyra akarták kihozni a könyvet — s kar[ácsony] már elmúlt, a könyvnek semmi híre! Pedig én átadtam volna a kéziratot még szeptemberben. A szerződés már készen volt, alá is írva[7] — s akkor Lazarine megint új igényekkel lépett föl. Nem lehetett vele lépést tartani. Eleinte nem kellett neki semmi, azután meg egyre csigázta a követelését. Most aztán se nekik, se nekem.

Ha Szilárdnál jár, kérem, érdeklődje meg a francia miniatűrt[8] is.

A Montagu-képet[9] — nem tudom, megírtam-e akkor — jó lett volna valami impozáns rámába áttenni, úgy többet mutatott volna. Ez a mostani nagyon jelentéktelen.

Minden jót kívánva, sok szeretettel üdvözlöm

Fülep

Hely és név: postabélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 57. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 151–152.
Ceruzaírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

[1] Nem maradt fenn.
[2] Az angol portréra utal. Ld. 590/3.
[3] Ld. 631/4.
[4] Ld. FL táviratát: 658. sz.
[5] Ld. 590/3.
[6] Ld. 608. sz. és az ott felsorolt levelekben.
[7] Ld. 632. és 634. sz.
[8] Ld. 590/3.
[9] Ld. a 2. sz. jegyzetet.

668. FÜLEP LAJOS — KÁRPÁTI AURÉLNAK

Z[engő]V[árkony], 1929. I. 11.

Kedves Barátom,

köszönöm szíves jókívánságait[1] s ha nem viszonoztam mindjárt, annak oka, hogy nekem az az időszakom a legelfoglaltabb. Ha elkésve is, de igaz barátsággal és szeretettel kívánok mindnyájuknak minden jót.

Hanem: a karácsony elmúlt s a Rippl-könyv[2] nem jelent meg! Ezt érte el Lazarine az örökös fölfelé licitálásával. Én pedig megcsináltam volna a könyvet 2 hónap alatt s legkésőbb szeptemberben átadtam volna a kéziratot. És azt hiszem, jobbat, mint amilyet akárki csinálhat. Most aztán se nekik, se nekem. Pedig az idei alkalom kivételesen jó lett volna az emlék-kiállítás[3] miatt. Mert minden évben csak nem fognak ilyet csinálni?

Kétféle ígérete is volt a múlt évben, hogy lejön; egyik: nyaralásra; másik: terve-

zett pécsi útjával kapcsolatban. Egyikből se lett semmi. Remélem, az új esztendő nem fog így elmúlni. Ha a nyáron esetleg hosszabb időre lejön famíliástól, egy szép kis házat tudok berendezve. De jöjjön le előbb is egyszer a tavasszal. Ilyen tavaszt nem lát másutt. Csináljon az útjából valami hivatalos vidéki reportage-t, mint mások szoktak — akkor lesz rá idő és pénz is. Pl. gazdasági helyzet-tanulmány! Témát egyébként én majd adok, ha kell.

Mindnyájukat szeretettel üdvözöljük

Fülepék

OSzK Kézirattár Levelestár FL — Kárpáti Aurélnak 9. sz.
Ceruzaírás.
Bpre írt levél.

[1] Karácsonyi üdvözlet lehetett, nem maradt fenn.
[2] Ld. 608. sz.
[3] 608/4.

669. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1929. I. 21.

Nagytiszteletű és Méltóságos Esperes Úr!

Szíves soraira válaszolva tisztelettel közlöm, hogy Pécsvárad adminisztrálásában — amiről a temetés után beszélgettünk is — szívesen részt veszek,[1] hogy azonban milyen mértékben tehetem, sajnos, ebben a pillanatban még nem tudom megmondani. (Amint biztosan tudok, azonnal jelentem.) Nálunk ugyanis az a helyzet, hogy a pályázat lejártával ma megtörtént a tanító-választás (Kajdy [!] Lajos drávapiskii praeorans tanítót választották),[2] a h.[elyettes] tanító[3] pedig már előzőleg azzal fenyegetőzött, hogy, ha őt nem választják meg, azonnal elmegy Várkonyból — hogy üres fenyegetés volt-e, még nem derült ki; mindenesetre bizonytalan nálunk a helyzet s megtörténhet, hogy 2 hétre, míg a fellebbezési határidő lejár s az esperesi megerősítés megérkezik, tanító nélkül maradunk; ez esetben én vasárnapokon nem mehetek át, hétköznap azonban igen (s nekem fuvar se kell, ha jó az idő, átmegyek szívesen gyalog). De, ismétlem, a palli kollegával[4] együtt szívesen ellátom minden téren Pécsvárad ügyeit, amikor csak tudom.

Addig is, amíg a választási jegyzőkönyvet beküldöm, (aminek megszerkesztése időt igényel), jelentem, hogy a 10 pályázó között egy B. listás is volt — nézetem szerint azonban ez esetben nincs akadálya az esperesi megerősítésnek s nincs szüksége a miniszteri jóváhagyás kieszközlésének püspöki úton, mert ez a rendelkezés csak arra az esetre szól, ha *alkalmas* B. listás pályázó van — ez pedig se meg nem jelent, sem pedig, ami a fő, *szolgálati bizonyítványt nem mellékelt egyet se,* noha 1905-ben szerezte oklevelét, és kérvényben se hivatkozik tanítói működésére. Ennyi év alatt pedig a tanítói oklevél is érvényét veszti, mert aki (most már nem tudom pontosan, hány évig) 8—10 évig nem tanítóskodik, annak újra vizsgát kell tennie. Úgy hogy

ebben az esetben nyilván olyan B. listásról van szó, aki nem minősíthető „alkalmas"-nak. De fontos is, hogy az új tanító a 2 hét leteltével elfoglalhassa állását, mert a sok változás és kényszerű pauza miatt a tanítás menete kimondhatatlanul szenved.

A legmélyebb tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir. 45/1929.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] Ld. 666/1.

[2] A zengővárkonyi ref. egyházközség pályázatot hirdetett a Néptanítók Lapjában (1929. 62. évf. I. 4. 1–2. sz. 40.) a megürült orgonista-kántortanítói állásra. A presbitérium I. 21-én Kajdi Lajos volt drávapiski praeorans-tanítót választotta meg a jelentkezők közül, aki II. 22-én átköltözött Zengővárkonyba és III. elején megkezdte a tanítást.

Az első ellentétek FL és Kajdi között már áprilisban megkezdődtek, amikor Kajdi — az esperes januári rendelkezése ellenére — nem márciustól, hanem január elsejétől követelte a tanítói javadalom kifizetését. Sikerült maga mellé állítania a presbitérium néhány tagját, s mindinkább FL-t tekintette ellenfelének, aki jogtalan követelését nem ismerte el, sőt VII. 17-én írásban figyelmeztette a presbitériumot ezzel kapcsolatos anyagi felelősségére.

Közben kiderült, hogy Kajdi meghamisította a szolgálati bizonyítványt, amellyel a tanítóságra pályázott. A Drávapiskiben tartott iskolai vizsgálat u.i. azt állapította meg, hogy „iskolája rossz", ő pedig ezt a bizonyítványt „jó-"ra változtatta.

FL szemrehányásaira Kajdi bűnbánatot mutatott ugyan, de ugyanakkor államsegély-kérvényének alátámasztására hamis igazolást próbált kicsikarni a lelkészétől. Amikor ez a terve csődöt mondott, s a kitudódott hamisítás miatt ill. „súlyos és közbotrányt okozó magatartása miatt" VII. 8-án megérkezett az esperestől a fegyelmi vizsgálat megindításáról szóló értesítés, Kajdi bosszút fogadott s elhatározta, hogy maga mellé állítva a falut, előzeti FL-t a lelkészi posztról, hogy utána ő, Kajdi mint Drávapiskiban is, praeorans-tanító legyen, aki bizonyos egyházi funkciókat (istentisztelet tartása, temetés stb.) végezhet. A személyes bosszúálláson túl ez a megoldás kb. kétszeres jövedelmet jelentett volna számára s a falunak is kisebb anyagi terheket jelentett volna, mert a tanítói javadalom természetesen még így is kevesebb volt a lelkészinél. Kajdi júliusban panasziratot fogalmazott FL ellen, amelyet 16 zengővárkonyi egyháztaggal aláíratott és eljuttatta az esperes-hez.

Mivel Kajdit okirathamisítással gyanúsították, FL VIII. 3-án írt Drávapiskibe, ahonnan VIII. 18-án a presbitériumtól Kajdit súlyosan elmarasztaló választ kapott (ld. 697. sz.). Ugyanezidő tájt híre járt, hogy Kajdi, aki Romániából szökött át Magyarországra, mint belényesújlaki tanító 1924-ben az ottani román jegyző fiát felbújtva vele együtt elrabolta a községi adót tartalmazó kazettát, amiért egy évi börtönbüntetésre ítélték. A belényesújlaki jegyző és lelkész, a nagyváradi református püspök és a nagyváradi törvényszék jegyzője levélben megerősítette a hír igazságát (ld. 699., 705. sz.).

Kajdi — bár FL és az esperes is megpróbált lehetőséget adni neki arra, hogy állásáról lemondva önként távozzék, — nem ezt tette. Amikor a Zengővárkonyban IX. 11-én tartott vizsgálat eredményképpen állásvesztésre ítélték, előbb az egyházmegyei, majd az egyházkerületi s végül a konventi bírósághoz is fellebbezett, — eredménytelenül, mert valamennyi fórum helybenhagyta az ítéletet. Az egyházmegyei bíróság fellebbezési tárgyalása XI. 8-án, az egyházkerületi bírósági tárgyalás XI. 25-én volt, (ítéletének száma 28/1929.B.) a konventi bíróság pedig 1930. II. 18-án 9/1930. sz. a. hagyta helyben az eredeti döntést. Ezt a határozatot Baltazár Dezső tiszántúli püspök, a konvent lelkészelnöke, Bónis Ernő főgondnok, világi elnök és Kun Béla jegyző írta alá. (MTAK Kézirattár Ms 4593/149–150.) A már említett bűntetteken kívül sikkasztás, lázongásra való felbujtás, zavarkeltés, lelkészének ártatlan meghurcolása, büntetett előéletének eltitkolása, botránkozást

keltő magatartás, gorombaság, erőszakosság, közcsend elleni kihágás is szerepelt az egyházi és polgári bíróság előtt tárgyalt vádak között.

Kajdi ezek után kilépett a református egyházból, áttért katolikusnak, s olyan igazolást próbált kicsikarni az esperestől, mintha nem fegyelmi úton, hanem vallásváltoztatás miatt veszítette volna el egyházi állását. Jogtalan anyagi követeléseit az egyházmegyei bíróság még 1930 szeptemberében is tárgyalta.

FL szerencsétlenségére Kátai Endre esperes betegsége miatt már 1929 tavaszától nem tudta ellátni hivatalát, s lemondott. Az esperesválasztásra 1929 júliusában, az új esperes, Szakács Imre mórágyi lelkész beiktatására pedig augusztus végén került sor. Addig Kátai vállalta ugyan az ügyek intézését, de gyakorlatilag alig foglalkozott velük, Szakács pedig éppen a Kajdi-ügy legforrongóbb szakaszában vette át hivatalát. Ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy az egyházi felsőbbség Kajdi bűnlistájának napfényre kerülése előtt úgy gondolta, hogy FL is hibás lehet az ellene támadt zendülés miatt. A fegyelmi bizottság egyik tagja, Gilicze Sándor kajdacsi lelkész pl. a következőket írta Szakács Imre esperesnek: „A zengővárkonyiakat Arany Dénes sem tudja lecsillapítani, én is azt mondtam a panaszkodó atyafiaknak, amit leveledben te is jeleztél, hogy ha a tanító eltávozása után is állandósul a tűrhetetlen helyzet, akkor az egyházi felsőbbség tudni fogja a kötelességét Fülepp szemben is. Azonban most még nincs ok Fülep eltávolítására. A panaszok mind olyanok, melyek nem bizonyítottak, legfeljebb az atyafiak csendőrség által való molesztálása szolgáltatna okot, de csak dorgálásra." (Kajdacs, 1929. IX. 22. Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ir.)

A leköszönt esperes, Kátai az 1929. VIII. 20-án tartott egyházmegyei közgyűlésre készített beszámolójának első, kéziratos változatában így írt: „Zengővárkonyban is sajnálatra méltó áldatlan állapotok uralkodnak. A hívek elégedetlensége szinte megdöbbentő fokra emelkedett: olyan forrongó ingerültségre, hogy már szinte lehetetlennek látszik a lelkész és hívek békés együttmunkálkodása. Fájó lélekkel kell megállapítanunk, hogy a lelkészcsere Várkonyban nem sikerült. Az előbbi lelkész, Sebestyén Sándor példás rendet tartott ecclesiájában, preybyteri üléseken soha egy kellemetlen szó sem hangzott el s íme most elszállott közülük a békesség angyala, presbyterium és lelkész, sőt gyülekezet és lelkész ellenség gyanánt állanak egymással szemben; avagy minő felháborító állapot az, hogy csendőr őrjáratnak kellett őriznie a parochia személyi biztonságát.

Sajnos itt is egy rosszindulatú tanító állott a kölcsönös gyűlölködések hátterében, aki ádáz rosszindulattal fűtötte az egyházközség tagjainak lelkébe a gyűlöletet, hogy a maga súlyos visszaéléseiről a figyelmet elterelje a lelkészt állította a gyülekezet elé bűnbakul s arra hárította minden kellemetlenségért a felelősséget.

Az okirathamisítás, a gyülekezet békességének felzavarása, lázítás, mind főbenjáró bűnök, melyek fölött a bűntető bíróság — úgyszintén az egyházmegyei fegyelmi bizottság — fog annak idején ítéletet mondani, — addig is az egyházmegyei bíróság elnöksége felfüggesztette Kajdi tanítót." (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ir.)

Nem tudni, hogy a fentiekből mennyi hangzott el a közgyűlésen, a nyomtatott jegyzőkönyvbe mindössze ennyi került be: „Zengővárkonyban is sajnálatra méltó áldatlan állapotok uralkodnak, melyek a tanító felfüggesztését s a fegyelmi, sőt bűnfenyítő eljárás megindítását is indokolttá teszik." (A Tolnai Egyházmegye 1929. [...] közgyűlésének [...] jegyzőkönyve. Szekszárd, 1929. 23.)

Amíg azonban eddig jutott az ügy, Kajdi csaknem egy évig Zengővárkonyban volt s FL elleni áskálódásaival lehetetlen helyzetet teremtett. FL többször fordult egyházi fellebbvalóihoz segítségért, kérve a döntés sürgős meghozatalát, hogy a nyugalom mielőbb helyreálljon. Amikor az utolsó fórum, a konventi bíróság döntése volt már csak hátra, többször kérte Ravasz püspököt, hogy az egyházközség érdekében mielőbb tárgyalják a Kajdi-ügyet, hogy megállítsák a bomlási folyamatot. Ravasz először lehetetlennek mondta a konventi bíróság rendkívüli összehívását, utóbb azonban, miután Fischer Béla, Baranya megye alispánja 1930. I. 12-én maga írt a Konventnek és a közrend helyreállítása érdekében sürgette az ülés mielőbbi összehívását (26.712/1929. sz. irat), ő is rászánta magát a sürgetésre s ezzel három hónappal meggyorsult a Kajdi-ügy végleges rendezése.

Kajdi ezalatt sem nyugodott, s igyekezett meghurcolni FL-t mind az egyházi, mind a polgári hatóságok előtt. Az általa fogalmazott s 16 zengővárkonyi egyháztaggal aláíratott FL elleni panaszt

benyújtotta a tolnai egyházmegyében, amelynek bírósága a Kajdi-ügy fellebbezésének tárgyalásával egyszerre, 1929. XI. 8-ára tűzte ki a FL elleni fegyelmi tárgyalást. Ekkor ugyan már tisztában voltak a vádak megalapozatlanságával, s inkább a kedélyek lecsillapításáért kívánták hivatalos formában lezárni az ügyet. Szakács Imre esperes a következő sorokkal küldte el az iratokat Keck László egyházmegyei ügyésznek (290/1929. Mórágy, 1929. X. 2.):

„Dr Fülep Lajos ellen lefolytatott vizsgálat adatait is csatolom. Bár az ellene emelt vádak alig vehetők komoly tárgyalás alapjául, jó volna mégis a kedélyeket a lefolytatott bírói eljárás esetleg felmentő ítéletével megnyugtatni. Ha nem is alkalmas a tárgyalásra, tárgyaljuk! Fülep rágalmazási panaszát is küldöm, noha ő a panaszával világi bírósághoz fordulhat és a bíróság oda is fogja utalni a panaszt, de a per nagyobb áttekintési céljából ez iratokat is ide csatolom."

FL-t a dolog mélyen sértette s a bíróság előtt elhangzott szóbeli vallomása nyilván írásos nyilatkozatának (ld. 689. sz.) rövidített változata volt. Az egyházmegyei bíróság a következő indoklással mentette fel a vádak alól:

„A Zengővárkonyban 1929. évi szeptember hó 11-én megejtett vizsgálat és a fegyelmi ügyben mai napon tartott tárgyalás alkalmával beigazolást nyert, hogy Dr Fülep lelkészi hivatásának magaslatán áll és állt, mert ezen panaszt megelőzőleg, működésének ideje alatt, az Úrvacsorával élők száma emelkedett, a hetenkénti vallásos estélyek tartásával a hitélet mélyült, a családok látogatásával pedig a hívek lelkészükhöz közel és vele állandó érintkezésbe jutottak. A tanítói javadalmak egyes tételeinek az államra hárításával és az egyházra alaptalanul kivetett s megfizetett pótadónak visszautaltatásával pedig, az egyháznak anyagi előnyt is szerzett. Ezen megállapítás után kétségtelen, hogy az e tekintetben panaszolt sérelem a valóságnak nem felel meg, annak épen az ellenkezője az igaz és a tény az, hogy Dr Fülep Lajos az egyh.[ázi] I. t.[örvény]c.[ikk] 193§-ában megszabott lelkészi kötelességeket fáradságot nem ismerő buzgalommal, lelkiismeretesen és gondosan látta és látja el.

A feljelentés második pontja sem fedi a valót, mert a helyszínen eljárt vizsgálóbizottság megállapítása szerint az egyházi adó felemelése, az 1927. évi június hó 24-én tartott presbiteri ülésen, tehát panaszlott lelkésznek még az elődje idejében, de akkor is a törvényes formák megtartásával történt.

A tanítóval való áldatlan viszony indító okát és egész történetét teljes részletességgel ezen jegyzőkönyvben a tárgysorozat I. pontja alatt felvett ítélet ismerteti s panaszosok részéről a tanítóválasztást követőleg lelkésznek tulajdonított áskálódások valótlanságát pedig, épen az általuk védelembe vett Kajdi tanítónak az iratok között lévő és lelkészhez intézett eredeti levelei igazolják.

Vádaskodók által a még panasz tárgyává tett többi és különben is jelentéktelen sérelmeknek nagyobb része, nem is volt fegyelmi vétség s azért további bírói eljárás alapját nem is képezhette.

Megállapított tény, hogy az egyházközségben bujtogatások és ennek folytán lázongások voltak, minden más komoly alap nélkül. Tehát egyedül csak azon izgatásokban kereshető és található meg a különben is erőltetetten kiszínezett panaszos sérelmek szülő oka.

Panaszosok egyetlen vádpontjukat sem tudván igazolni, ezért fegyelmi vétség elkövetését megállapítani nem lehetett s Dr Fülep Lajos lelkészt az ellene emelt vád és következményeinek terhe alól felmenteni kellett.

A felmerült költségek megfizetésére a rendelkező részben jelzett módon panaszosok voltak kötelezendők, mert arra kizárólag panaszosok magatartása és alaptalan feljelentése szolgáltatott okot.

Ezen ítélet az egyh.[ázi] V. t.[örvény] c.[ikk] 108. §-ában jelzett fellebbezési jogra való figyelmeztetés mellett nyomban kihirdettetvén, abban panaszosok, továbbá panaszlott és egyházmegyei ügyész is megnyugodtak. [...]"

Benedek Sándor
e[gyház]m.[egyei] gondnok, világi elnök

Szakács Imre
esperes, egyházi elnök

Takács Gyula
e[gyház]m[egyei] világi főjegyző
előadó és u[gy] i[s] mint jegyzőkönyvvezető

(A Tolnai Ref. Egyházmegye 1929[...] közgyűlésének[...]jegyzőkönyve. Szekszárd, 1930. 63–64.)

Kajdi ebbe az ítéletbe sem nyugodott bele, s tovább bujtogatott. A zengővárkonyi egyháztagok 1930. I. 28-án elküldték az előző évben a tolnai egyházmegyéhez benyújtott panaszlevelet a Dunamelléki Egyházkerület püspökének, aki 495/1930. sz. levelében továbbküldte az iratot Szakács Imre esperesnek, ő pedig FL-nak. (Ld. 754–755. sz.) FL erre írt válaszát Szakács esperes 1930. III. 22-i Ravasz püspöknek írt levele mellékleteként küldte el Budapestre, s benne maga is elfogadva FL véleményét azt írta: „miután a panaszlevélben felhozott vádakkal az egyházmegyei bíróság pör alakjában már foglalkozott és Dr Fülep Lajos lelkészt ez alaptalannak bizonyult vádak alól felmentette és a panaszosok e felmentő ítélet ellen nem fellebbeztek, – további eljárást feleslegesnek tartok." (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir. 1930. Iktatatlan ir.)

Ezzel lezárult FL egyházi fegyelmi vizsgálata, Kajdi azonban egyidejűleg a polgári igazságszolgáltatás területén is hajszát indított ellene. 1929. őszén feljelentést tett FL ellen a pécsi ügyészségen a tanítóvá megválasztása alkalmából 1929. II. 23-án tartott vacsorán tett kijelentései miatt:

Magyarország a panama és a megvesztegetés hazája, – Magyarországon mindenki lop, kezdve a miniszterelnökön az utolsó szolgáig, – az ember külföldön szégyelli bevallani, hogy magyar, – ha hazajövünk külföldről, nem kell megkérdezni, hol a magyar határ, mert odaérve érződik a megvesztegetés bűze. – Ki az a Horthy, aki közönséges hajóslegényből cseperedett fel kormányzóvá? éppen elegünk van az ilyen református vezetőkből... stb. stb.

A megidézett tanúk részben elismerték, részben tagadták, hogy hallották volna e kijelentéseket, s a pécsi ügyészség 1930. IX. 26-án bizonyítékok hiányában, valamint a vádló és vádlott közötti közismerten ellenséges viszony miatt megszüntette az eljárást FL ellen „a magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló vétség [...] továbbá kormányzósértés tárgyában." (10.429/k.ü. 1929. sz. Dunamell. Ref. Ek. Lt. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ir.) Október végén az igazságügyi minisztérium is jóváhagyta az ítéletet.

Ezután Kajdi rágalmazás miatt indított újabb pert FL ellen, de a pécsváradi járásbíróság 1930. III. 11-én felmentő ítéletet hozott, mivel FL az egyházi pénzek illetéktelen kezelése miatt „kötelességszerűen és kellő ténybeli alap mellett" tett feljelentést Kajdi ellen. (Kajdit a bíróság 1930. VIII. 13-án egy temetés és egy esküvő alkalmával tanúsított botránkozást keltő viselkedése miatt pénzbüntetésre ítélte, a főszolgabíró pedig kitiltotta Zengővárkony területéről.)

Kajdi utóbb feljelentette rágalmazás miatt FLnét is, aki a Zengővárkonyban 1929. IX. 11-én tartott vizsgálat idején, amikor Kajdi megfenyegette az egyik tanút, hogy vallomása miatt lecsukatja, azt mondta az illetőnek, hogy „ne féljen ettől a rovott múltú, börtönviselt, piszok embertől", Kajdit pedig elkergette a parókia udvaráról. A pécsváradi járásbíróság ebben az ügyben is felmentő ítéletet hozott 1931. I. 30-án, Kajdi ekkor is fellebbezett, de a pécsi bíróság megerősítette FLné felmentését, mivel az idézett kijelentések valóságos tényeken alapultak.

A több mint egy évig tartó izgalom és meghurcoltatás természetesen nagyon megviselte FL-t, annál is inkább, mivel a zengővárkonyi cserével leghőbb vágyát remélte megvalósítani: gyönyörű természeti környezetben fekvő faluba költözni, párszáz lelkes gyülekezet körében élni lelkészi hivatásának és irodalmi munkájának.

Súlyosbította a helyzetet, hogy a csere érdekében annakidején többezer pengős kölcsönt vett fel. Az egyházközösség ui. nem tudta rendbehozatni a nedves, egészségtelen és FL könyvtárához mérten szűk parókiát, ezért a tatarozás költségeit ő maga vállalta és saját pénzén építtetett könyvtárszobát a lelkészlakhoz. Az adósság törlesztésére azonban nem futotta csekély papi jövedelméből, s a Kajdi-ügy izgalmai között cikkírással sem tudott mellékes keresethez jutni. Megoldásként megpróbálta pénzzé tenni szinte minden értékét: a Montagu-ifjakat ábrázoló angol portrét, a francia miniatűrt és a Bacon-aláírta oklevelet, sőt egyszer Rippl-Rónai-képe eladásának gondolata is felmerült benne. Próbálkozásai sorra meghiúsultak, s ezáltal FL szinte kétségbeejtő helyzetbe jutott. Ezt aztán az 1930. januárjában kapott Baumgarten-díj oldotta meg, legalább is részben, amely díj elnyeréséhez FL barátai, Elek Artúr, Kárpáti Aurél és Szántó Rezső nagyban hozzájárultak. Tanácsukra fordult FL Babitshoz s tárta fel előtte helyzetét (ld. 719. sz.), s végül elnyerte a 4000 pengős jutalmat.

A Kajdi-ügy FL által megfogalmazott summázása a 704–705., 707., 711., 719. és 725. sz. leve-

lekben olvasható. Az ügy részleteit a 670–673., 678., 684., 687–693., 695–708., 710., 719., 721–722., 724–725., 730., 733–734., 739–740., 742–750., 753–756. és 779–780. sz. levelek tartalmazzák.

Az üggyel kapcsolatos levelek a közölt jelzetek alatt, az egyéb iratok a Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.e. Bírósági ir. 1929–1930. és A/10.b. A Tolnai Em. ir. 1929. ill. A Tolnai Em. bírósági ir. 1929–1930. továbbá MTAK Kézirattár Ms 4593/130–155. sz. alatt találhatók meg.

[3] A helyettes tanító: Mile Barnabás.

[4] A nagypalli lelkész: Fehér József.

670. KÁTAI ENDRE — FÜLEP LAJOSNAK

Dunaszentgyörgy, 1929. I. 28.

Tisztelendő lelkész Úr![

Vettem a tanítóválasztás iratait, amelyek alapján én megerősíteném a választást, hacsak épen rajtam fordulna meg a dolog. — Nagyon bölcsen cselekedte, hogy kérdést intézett a tanfelügyelőhöz,[1] mert így sokkal hamarabb lehet a dologgal igazodni. —

Amint a tanfelügyelő acceptálja ezen az alapon a választást — én azonnal megerősítem és az okmányokat továbbítom. — De nem tudom még, hogy a tanfelügyelőnek nem lesz-e kifogása ezen okmány másolatok ellen is — jó lenne, ha Kajdi bemutatná az eredeti okmányokat is collega úrnál és akkor rávezethetné, hogy látta az eredetieket is. —

Szíves üdvözlettel

Kátai Endre
esperes

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.e. Bírósági ir. 1929–1930.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.

[1] Berze Nagy János ld. a 717. sz. levél jegyzetét.

671. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1929. II. 7.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Kajdy [!] Lajos megválasztott tanítónk ma személyesen elhozta eredeti okmányait, sőt visszahonosítási okiratát is, úgy hogy ezek mind rendben lévén, a megerősítésnek nincs tovább semmi akadálya s azért igen kérem, méltóztassék azt mielőbb kiadni, hogy állását elfoglalhassa — mert szünetel a tanítás, én nagy beteg vagyok.

Teljes tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. a 68/1929. sz. irat után elhelyezett iktatatlan irat.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.
Az ügy részleteit ld. 669/2.

672. KAJDI LAJOS — FÜLEP LAJOSNAK

Drávapiski, 1929. II. 14.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Nagybecsű táviratát[1] tegnap kaptam meg d.u. 3 órakor ott lévén éppen a postán a leadás idejében, melyet igen szépen köszönök.

Most már megtettem minden előkészületet a költözködésre, 18-án csomagolás, 19-én berakás az állomáson, úgy hogy legkésőbb 22-én ott leszünk. Ezért igen kérem Nagytiszteletűséged méltóztasson az ideig a szóban lévő, ill. ott a kurátor úrnak[2] megemlített legszükségesebb takarítás ügyében intézkedést tenni, ha eddig nem volna még készen.

Erre a két napban óriási hó vihar van, mindig esik, de talán addig megenyhül.

A megerősítést pedig kérném szépen a csatolt válaszbélyeges boríték felhasználásával címemre ajánlva elküldeni, ha még ott van Nagytiszteletű Úrnál, és nem küldetett el ide.

Szíves jóindulatát köszönve, s ezutánra is kérve maradok legalázatosabb tiszteletemmel szolgája

Kajdi Lajos
ref.[ormátus] tanító

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.e. Bírósági ir. 1929–1930.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.

[1] A távirat nincs meg, feltehetőleg a költözéssel volt kapcsolatos.

[2] A zengővárkonyi kurátor Lukács Hosszú István volt, 1929. I. 1-én választották meg.

673. KAJDI LAJOS — FÜLEP LAJOSNAK

Drávapiski, 1929. II. 20.

Kedves Nagytiszteletű Úr!

Nagybecsű sorait megkaptam,[1] s igen szépen köszönöm szíves gondoskodását a dolgok miként je felől. Most már teljesen berakodtunk a vonatba, ma délre, és így előreláthatólag szombaton ott lesz a holmi a pécsváradi állomáson. Mi is innen szombat reggel indulunk el s oda a szombat délelőtti 1/2 11-es vonaton érünk. Talán még

aznap valamennyire el is tudjuk a dolgot rendezni, de ha nem, úgy hétfőn kedden rendbe leszünk.

Vasárnap délutáni fungáláshoz előkészülök s végzem örömest.

Kérem tehát a kurátor urat is értesíteni, hogy mi szombat 24én d.e. érkezünk P.[écs]váradra, s hogy valaki ha értünk is eljönne jól esne, mert velünk is lesz csomag. A fentiek közlése mellett maradok kiváló tisztelettel

Kajdi Lajos
ref.[ormátus] tanító

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.e. Bírósági ir. 1929–1930.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.
[1] Nem maradt fenn.

674. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]Várkony, 1929. III. 22.

Kedves Barátom,

karácsony táján húsvétra ígérte jövetelét.[1] A küszöbön van. Én jobb szerettem volna ugyan fák virágzásakor, de az idén nyilván igen megkésik, húsvét utánra marad — s ezért azt mondom, csak jöjjön hát húsvétkor, de biztosan! Addig még egy hét, s ezalatt sokat épülhet-szépülhet a világ. Azt is megmondom előre, hogy most aztán semmi mentségnek nincs foganatja — azaz csak egy esetben adok pardont, ha t.i. valami rendkívül való rossz idő kelne, mert nem óhajtanám itt négy fal közé zárva szenvedtetni, amiben Pesten is lehet része bőven — egyébként pedig akár Újság, akár betegség ide vagy oda, nem akceptálok semmit. De úgy jöjjön, hogy minél több ideig lehessen itt, már azért is, mert az ilyen dupla ünnep, mint tudja, engem úgy is elvon, s pótolhassuk a hiányt; rég voltunk együtt, azt hiszem, sok elmondani valónk lesz egyik és másik részről. Megírom a jövetelt is: Bp. K[eleti]p[álya]u[dvar] Gy[ors]v[onat]: 8.45^h (Újdombóvár–Pécs felé), Pécsre ér 13.20^h, itt átszáll a pécsváradi vicinálisra, mely indul 15.10^h, és Pécsváradra ér 16.37^h, ahol én várni fogom. Pécsett kb. 2 óra ideje van, ráér egy kicsit beszaladni a városba villanyoson, (bemegy a Városházáig, Széchenyi térig, ott leszáll s benn van Pécs kellős közepén 5 perc alatt) kicsit szétnézni s tagjait megmozgatni. A jövetel idejéül pedig én legalkalmasabbnak vélem, ha eljön még csütörtökön, legkésőbb pénteken, — ezek már úgy is ünnepnapok lévén, ott lehet hagyni azt a ronda redakciót — és visszamegy húsvét után szerdán v[agy] csütörtökön; ezt persze *minimum* gyanánt írom, mert minél jobban megtoldja ittlétét, annál jobban örülünk neki.

Baumgarten-díjának[2] a Maga szempontjából örülök, a magaméból nem, mert azt reméltem, a sok külső bolygás után ezen a nyáron végre itthon hetel, még pedig nálunk, ahol pihenhet is, dolgozhat is teljes szabadságban és függetlenségben; van itt

olyan vidék, akkora kert, s olyan pompás kis méhes, hogy egész kis birodalom. No de remélem, húsvétkor ha meglátja, annyira beleszerelmesedik, nem tud majd neki ellenállni.

Az angol kép[3] ügye most már rettenetesen elkeserít. Én arra a pénzre egész biztosan számítottam s hiánya egészen megbénít. És sehogyse megy a fejembe a dolog. Már több esztendejénél, mind húzódik, pedig közbe egész Montagu-invázió volt nálunk. Úgy gondolom, ha eddig és ilyen kedvező körülmények közt nem sikerült vele semmi, akkor ezután se. De ne vegye rossz néven, én még mindig azt hiszem, Sz[ilárd] manipulált v[agy] manipulál vele valamit. Egyáltalán meg van még nála a kép? látta Maga mostanában? Tudom, Maga most rosszallóan csóválja rám a fejét, de képzelje Magát egy kicsit az én helyzetembe. Ami a kép újra-rámáztatását illeti, Sz[ilárd]nak[4] nincs igaza. Hiszen a mostani ráma nem egykorú, nem is régi, csak ócska; én pedig nem valami új rámát óhajtok hozzá, hanem régit, lehetőleg korabelit és angolt. Ilyesmi néha kerül kézen-közön. Nagyon szeretném, ha még lejövetele előtt egyszer elmenne hozzá, s a ráma neszével megtekintésre kérné a képet s így arról is meggyőződne, hogy megvan-e. Egyúttal pedig megszorítaná Sz[ilárdo]t, hogy csináljon már vele valamit. Elvégre nem nagy összegről van szó, angol ping-pong elnöknek semmiség — s aki ennyiért se tudja elsütni, 25-öt érdemel naponként és óránként. N[ota]B[ene] én nem akarom elvenni Sz[irád]tól a képet, mert ha már ennyi ideig vesztegelt nála, nem nagy kedvem van mással újra kezdeni az egész tortúrát — csak a pénzt szeretném látni, ma subito!

Magunkról sajnos, nem sok jót írhatok. Feleségem betegen jött meg, Pesten megfázott; én pedig az egész télen sokat nyavalyogtam, az ő megjövetelekor olyan derekas spanyollal is, aki azt hittem el is visz ebből az árnyékvilágból. Pedig itt Várkonyban még kívánok élni néhány esztendőket.

Válaszát, ill. értesítését, mikor jön, *mielőbbre* várom. Pécsváradon lévén a postánk s onnan úgy hozzák át, úgyis később kapjuk kézhez. Tehát írjon mindjárt.

A közeli viszontlátásig mind ketten szeretettel üdvözöljük

Fülepék

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 58. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 153–155.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

[1] A látogatásra nem került sor. Ld. 588/5.

[2] A Baumgarten-díjat Baumgarten Ferenc (1880–1927) író, kritikus alapította olyan szépirodalmi és tudományos művek jutalmazására, amelyek „minden vallási, faji és társadalmi előítélettől mentesek és csakis eszményi célokat szolgálnak." A díjazottak évi 3000 – 8000 pengőt kaptak s egy-egy író többször is elnyerhette a díjat. Az alapítvány kurátorai Babits Mihály és Basch Loránd ügyvéd voltak, Babits halála után Schöpflin Aladár lépett a helyébe. A kurátorok mellett 8 tagú, változó összetételű tanácsadó testület működött. FL-t 1947. XI. 8-án egyhangúlag a tanácsadó testület tagjává választották, tisztét az alapítvány megszüntetéséig töltötte be. A díjat először 1929-ben, utóljára 1949-ben adták ki, mindig I. 18-án, Baumgarten Ferenc halála napján.

[3] Ld. 590/3.

[4] Ld. 631/4. és 667. sz.

675. FÜLEP LAJOS — KÁRPÁTI AURÉLNAK

Z[engő]várkony, 1929. III. 27.

Kedves Barátom,

Maga írt nekem karácsonykor egy lev.[elező]lapot,[1] — én viszonoztam rá levelet. Azóta semmi hírem Magáról. Pedig reméltem, egyszer csak jelzi, hogy jön. Most már, hogy kinyílt az idő s a határ madárdaltól visszhangzik, különösen alkalmas volna lejönnie. Fogadja meg a tanácsom, kapcsolja össze jövetelét valami reportage ürügyével. Néhány érdekes cikk témát itt csakugyan találhat. S ekkor megbeszélhetnők nyaralásukat is, ha még fennáll a tavalyi terv, hogy néhány hétre idejönnek a nyáron.[2]

Ha sok is a dolga, annál inkább szakítsa ki magát a pesti taposó malomból. Garantálhatom, hogy itt néhány nap alatt megújul testben-lélekben.

A mai postával küldtem Magának egy kis doboz hímes tojást.[3] Itt készültek. Én azt tartom, ha valamennyi iparművészünket összetennők, nem tudnának egyet ilyet tojni. Remekművek ezek. Szeretném azonban tudni, épségben érkeztek-e meg. Azért kérem, ha megkapta, szalajtson egy lev.[elező] lapot róluk. Ne szobában csomagolja ki, mert fűrész-porban vannak; és vigyázva vegye ki, mert csúszós papírba vannak göngyölve — egy-kettőre kiszalad az ember kezéből. A felesége majd talál nekik helyet kis poharakban.

Ezek a magyar népművészet utolsó mohikánjai. Ma már igazán népies dolgot a nép nem csinál mást, csak ezeket. Ez még igazi — nem talmi. Ha ez elmúlik, vége az egész népművészetnek. Ezért gyűjtöm őket. Nekem sok vidékről van — de a várkonyi valamennyit felülmúlja.

Mindketten mindnyájuknak kellemes ünnepeket kívánunk s szeretettel üdvözöljük

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Levelestár FL — Kárpáti Aurélnak 10. sz.
Kézírás.
Bpre írt levél.

[1] A levelezőlapot FL 668. sz. levelében is említi, nem maradt fenn.
[2] Kárpátiék nem nyaraltak Zengővárkonyban.
[3] FL-nak magának is nagy zengővárkonyi hímestojás gyűjteménye volt; 1947-ben Bpre költözése után a Néprajzi Múzeumnak ajándékozta.

676. FÜLEP GYÖRGY — FÜLEP LAJOSNAK

N[agy]becskerek, 1929. III. 29.

Kedves Zsuzsa és Lajos!

Folyó hó 25-én keltezett leveleiteket megkaptuk,[1] melyre a következőkben válaszolok. Örömmel vettem tudomásul azt az értesítéseteket, ha nem is valami bőven, de meg van a létfenntartásotokhoz szükséges tápszereitek, a hideg időjárás elleni vé-

dekezésre szolgáló tüzelő anyagaitok és esetleg néha talán a szükséghez mérten a testeteket befedő ruhák beszerzése is tudtok valamit áldozni, majd később amidőn jobban megismerkedtek az ottani viszonyokkal, talán jobban ki tudjátok majd a helyzeteteket kihasználni, ez esetben aztán hiszen én is és reménylem is, hogy könnyebb és jobb fog lenni a helyzeteket, de most még mint kezdők vagytok és erre azt lehet mondani hogy minden kezdet bizonyos nehézségekkel jár.

Azt tudtam én édes Zsuzsám, hogy a piacra nem igen jártok, de erre egy jó falusi háziasszonynak nem is igen van szüksége, mert neki mindent, ami a ház fenntartáshoz szükséges anyagokat illeti otthon kell betermelni, sőt a lehetőséghez képest annál többet, hogy legyen jogcíme a piacra menésnek, idővel azt hiszem amint én téged ismerlek, ez is be fog következni.

Ami az állatok tartását illeti, ez ha egy kis szerencsével lenne összekötve, nem lenne károtokra, különösen 1—2 darab angol sertés, az maga magát fogná kifizetni, sőt hasznot is hajtana, vagy egy jó tehéntartás is kifizetné magát, különösen nállatok, ahol a takarmánya jóformán beterem, mert nagy dolog ám az édes Zsuzsám, ha neked nap-naponkint van 10—15 liter tejed ebből a saját házi szükségletedre elhasználsz 1-2 litert a többit ha olcsón is eladod, vagy vajat készítesz belőle s így értékesíted, ezen két állat tartásához, illetve gondozásához még nem volna szükséges férficseléd hogy legyen, ezt el tudná végezni a konyha leány is, a lótartás ellenben már luxus lenne, mert az csak akkor fizetné ki magát, ha azt ki tudnátok használni, vagyis akkor, ha a földeteket magatok munkálnátok, az esetben természetesen nem egy fiút, hanem egy felnőtt embert kellene tartanotok, de erre azt hiszem egyenlőre nincs anyagi erőtök, mert az ehhez szükséges mindenféle eszközök bizony sokba kerülnek, ezt majd akkor tehetitek, ha egy kissé tőkeerősök lesztek.

Kedves fiam Lajos! Köszönöm az érdeklődésedet és azt hogy nekem saját égetésű szilvoriumot szeretnél küldeni, ez nem lehetséges legalább is ezidő szerint, mert ha még eltekintenénk a drága szállítási illetéktől, horibilis vámot kellene érte fizetni, és nem lenne biztos, hogy valami rossz kút vízért kellett fizetni s így a snapszod megkóstolását el kell halasztanom arra az időre, amidőn talán ha élek, a nyár folyamán ha hozzátok megyünk, de ezt megelőzőleg szeretném ha tik jönnétek egy pár hétre ide, mert ha esetleg kidűlök az élők sorából, úgy sem igen fogtok jönni.

Nem tettél említést a leveledben hogy megkaptad-e a múlt levelemben[2] küldött Gyöngyös visontai borszövetkezet reklámlevelező lapját? mert azt levelembe téve küldöttem el részedre.

Ami engem illetve minket illet egészségileg csak megvagyunk, csak én érzem, hogy dacára hogy elég jól eszem és alszom is, mégis napról napra gyengébb vagyok, járástól, munkától hamar fáradok, járásom is kezd bizonytalan lenni, bármily csekély megbotlás és elesem, tudja Isten mitől fogy így el az erőm, az idő?

Boldog Húsvéti ünnepeket és Isten áldását kérve rátok szeretettel sokszor csókol

Apátok

MTAK Kézirattár Ms 4586/330.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

Fülep Györgyről ld. 649. sz.

[1] A levelek nem maradtak fenn. A többesszám Fülep György második feleségére, Merzics Zsófiára utal.

[2] Nem maradt fenn.

677. FÜLEP LAJOS — RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1929. V. 3. u.p. Pécsvárad

Főtiszteletű Püspök Úr!

Csatolt kérvényt[1] azon tiszteletteljes kéréssel küldöm, méltóztassék a V[allás és] K[özoktatásügyi] M[inisztérium]nak áttenni. Biztatást kaptam rá, hogy a segélyt megadják, ha nem is mindjárt, de amint lehet, csak legyen ott náluk a kérvény kéznél. A kérvényben írt indoklás sajnos, nagyon igaz, az operációt még mindig nem tudtuk elvégeztetni, pedig a legutolsó vizsgálat alkalmával az orvos sürgette, hogy most már nem szabad halogatnunk. Én pedig nem tudtam a szükséges pénzt előteremteni, mert a télen kétszer is rajtam volt a spanyol, s másodízben (mikor feleségem Főtiszteletűségednél látogatást tett; de ő nem tudott róla, mert nem írtam meg neki, hogy meg ne ijedjen) olyan mértékben, hogy kis híjja el nem vitt. S utána soká gyengélkedtem.

A legmélyebb tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.b. Ppi hiv. ir. 1189/1929. Megj.: Ráday-évkönyv VI. 246.
Kézírás.
Bpre írt levél.

[1] A Püspöki hivatal iratainak iktatókönyve szerint a kérvényt V.4-én ajánlással továbbították Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

678. KONCZ ANTAL — FÜLEP LAJOSNAK

Kémes, 1929. V. 6.

Kedves Szolgatársam!

Bocsásson meg, hogy soraira ily későn válaszolok, de úgy volt, hogy bemegyek Pécsre és találkozni fogunk. Sajnos azonban, feleségemnek el kellett utazni Pestre édes anyja ápolására, így hát az én utam egy időre elmaradt, de amint tehetem, be fogok menni Pécsre, amiről kellő időben tudósítani fogom a találkozás és megbeszélés végett. Átnéztem a lemásolt bizonyítványt,[1] de az eredetiben nem volt sem az orgonista tanító, sem pedig, hogy iskolája jó. Amint a múltkori levelemben[2] is jeleztem, hogy ilyet nem is írhattam alá, mert az egyházmegyei jegyzőkönyvben az

iskolalátogatók hivatalos minősítése csillaggal jelzett elégséges, ami azt jelenti, ha ismét ilyennek találják, fegyelmi lesz ellene indítva.

Szíves szeretettel üdvözlő szolgatársa

Koncz Antal ref.[ormátus] lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. A Tolnai Em. ir. Bírósági ir. 1929–1930.
Hitelesített másolat, FL kézírása, alatta: Eredetije a pécsi kir. ügyészségen. Rajta a zengővárkonyi ref. egyház lelkészi hivatala 1907. feliratú bélyegző.
Zengővárkonyba írt levél. Mellette Koncz Antal kémesi lelkész jelentése Nyáry Pál espereshez. 1929. VI. 7. FL másolata.

Koncz Antal kémesi ref. lelkész. Hozzá tartozott Drávapiski, ahol Kajdi Lajos tanító volt.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.

[1] FL Kajdi tanító drávapiski-i működéséről szóló, Zengővárkonyban bemutatott, tehát meghamisított bizonyítványát küldte el ellenőriztetésre.

[2] A levél nem ismeretes.

679. TOLNAI KÁROLY — FÜLEP LAJOSNAK

[Hamburg, 1929.] V. 8.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Csak egészen röviden írhatok, mivel roppantul sok a munka. Feljöttem Hamburgba,[1] és — ha minden jól megy — még e szemeszterben (tehát augusztusban) habilitálnak itt; de *három hét* alatt meg kell, hogy csináljam a habilitátiós iratot.

Ha a Tanár úr ősszel Heidelbergbe jön[2] én is lemegyek látogatóba oda és akkor együtt leszünk Mannheimékkal is.

Címem: *Hamburg. Mittelweg 115 b. bei Reymers.*

Sokszor és melegen üdvözlöm k.[edves] Feleségét is, hálás tanítványa

Tolnai Károly

Hely és év a tartalom alapján: Hamburgot a szövegben említi, magántanári habilitációjára 1929 nyarán került sor.
MTAK Kézirattár Ms 4590/39.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Tolnait publikációi alapján hívták meg magántanárnak a hamburgi egyetemre. Curriculum vitae c. írása szerint júniusban volt a próbaelőadás Michelangelóról. Valójában 1929. VII. végén került rá sor: ld. 686. sz.

[2] FL Mannheim Károly korábbi meghívásai alapján gondolhatott heidelbergi utazásra, amelyre azonban nem került sor. Ld. 644/1. és 686/6. Tolnai korábban volt Heidelbergben, ahol H. Thode könyvtárának és kéziratos hagyatékának felkutatását tervezte.

680. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]Várkony, 1929. V. 18.

Kedves jó Barátom!

Nagy szívfájdalommal olvastuk levelét.[1] Hát ennyire jutott? De Isten majd megsegíti. Magára még szükség van ebben a veszett világban.

Mindaketten szívből kívánjuk, és kérjük az Istent, hogy mielőbb átalessen a próbán s egészen meggyógyuljon. Amint pedig kiengedik a felcserek s útra is kelhet, jöjjön ide:[2] itt lesz Magának jó dolga, pihenése, gyógyulása. S akkor nem mondhatja, hogy nem engedi az Újság, mert az alatt úgyis szabadságon lesz. Szóval azt az időt itt kell töltenie, ennél jobb üdülő-helye úgy se lehet sehol, se jobb gondozása és ápolása. Azt pedig — tudván ellenvetését — előre megmondom, hogy nekünk nem hogy terhet, de örömet fog jelenteni ittléte, hely van itt annyi, hogy egymástól kényelmesen el lehetünk és csak akkor keressük meg egymást, amikor éppen akarjuk. Egyébként mindenki éli a maga életét s azt tesz, amit akar, anélkül, hogy a másikba belebotlana.

Levegő meg fölséges van itt s itt úgy fog enni, mint a farkas. A lábbadozónak pedig az kell!

Ha csakugyan operációra kerül a sor, kérem bízzon meg előre valakit, hogy vagy egy lev.[elező]lapon az eredményről értesítsen minket. Szorongva, de hittel várjuk.

Minden szeretetünkkel Maga mellett

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 59. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 156–157.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest Park szanatórium VI. Aréna-út 84.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

[1] Elek Artúr levele nem maradt fenn. Gyomorrákkal operálta Pólya Jenő sebészprofesszor. A műtétet 1930-ban meg kellett ismételni, utána a betegség megszűnt.
[2] Elek nem utazott Zengővárkonyba. Ld. 588/5.

681. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]Várkony, [1929.] V. 29.

Kedves Barátom,

szanatóriumból írott levele óta megkaptam húgának két rendbeli értesítését[1] a második meghozván a várva-várt jó hírt és örömet. Hála Istennek, hogy reményünkben és bizakodásunkban nemcsak hogy nem csalatkoztunk, de még inkább tetézve kaptuk a jót.

Kérem, adja át húgának hálás köszönetemet az értesítésért és tiszteletteljes üdvözletemet.

Most már csak az a fő, hogy tovább is jól menjen minden, amiben, ismerve szívós fizikumát, ugyancsak bízom.

Nálunk most nagy fölfordulás van. A tavasszal bevezettettük a villanyt, most pedig festik az egész lakást. A hét végére elkészül a festés és a tisztogatás is.

Ha majd közeledik az idő, amikor érzi, útra kelhet, írja meg.[2] A Zengő teljes pompájában várja. Az idén meleg nyarunk ígérkezik. De azért itt, magosan lévén és erdők, hegyek közt, tűrhető szokott lenni a hőség. Este meg valósággal hűvös van. Egyébként árnyékos, heverésre alkalmas helyből embarras de richesse. No de hiszen — végre — majd meglátja. Úgy látszik, Magának ilyen komoly galibába kellett keverednie, hogy eljöjjön. E szerint hát még sincs „megírva"!

És ne felejtse el, hogy hosszú időre jön. Ami nem azt jelenti, hogy sok ruhát hozzon; ellenkezőleg; ide alig kell valami; falun vagyunk; én egész nap ingujjban, szandálban mezítlábosan élem világom. A kertből úgy megyünk ki a szabadba, hegyre, erdőbe, hogy senkit se látunk. Én hetekig nem teszem a lábom a falu utcájába. Tehát csak olyan házi strapa-ruhát hozzon, ócskát, amiben akárhova lehet heverészni, meg mászkálni.

Könyv meg, amint tudja, van itt valamelyes (elégnek ugyan nem elég).

Mire megjön, tán már lesz cseresznye is. És földi eper! Erdei! nem kerti, vízízű. Meg vargánya. Majd szedünk mi is.

A madarak még nem csendesültek el egészen, bár a veszekedett zengés, ami volt, csökkent. Néhány késői szerelmes még bolondul. Még lesz mit hallgatnia.

Szeretettel üdvözöljük

Fülepék

Az évszám: postabélyegzőről.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 60. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 158–159.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest Park szanatórium VI. Aréna út 84.
Feladó: Fülep Zengővárkony Pécsvárad.

Előzményét ld. 680/1.

[1] A levél nem maradt fenn, valamint Elek Artúr testvérének, Románné Elek Jankának értesítései sem.

[2] Elek – bár elfogadta FL meghívását ebben az évben nem járt Zengővárkonyban. Ld. 588/5.

682. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]V[árkony] [1929.] VII. 2.

Kedves Barátom,

május 29-i levelére,[1] melyben közli, hogy „már közel van a szabaduláshoz", nyomban válaszoltam, s invitáltam, hogy amint útra lehet kelnie, jöjjön le hozzánk.[2] Azóta több telt el egy hónapnál s Magától semmi hír. Mi történt? Csak nincs tán valami baj? Ha így is van, kérem, ne hagyjon minket bizonytalanságban. De remélem, nem

így van — az után a kitűnő sikerület és láztalanság után nem tudom elképzelni, hogy utólag még valami történt.

Vidékünk most, a sok eső közt, nagyon szép, friss, viruló minden. Meleg sincs — sőt tán egy kicsivel több is elkelne belőle. Magának nagyon jót tenne.

Adjon hát már Magáról valami életjelt, s ami a fő, jöjjön is, amint lehet!

Szeretettel üdvözöljük

Fülep

Az évszám: postabélyegzőről.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 61. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 160.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Zengővárkony Pécsvárad.

[1] Elek V. 29-i levele nem maradt fenn; FL válaszát ld. 681. sz.
[2] A látogatásra nem került sor. Ld. 588/5.

683. FÜLEP LAJOS — KÁRPÁTI AURÉLNAK

Zengővárkony, 1929. VII. 10. u.p. Pécsvárad

Kedves Barátom,

ezelőtt néha legalább megígérte, hogy eljön — most még azt se![1] Hát ezen a nyáron se néz el hozzánk? Most virágzik a gesztenyeerdő — ilyet, azt hiszem, nem látott még. S ezért érdemes zarándokolni.

Várkonyban nincs könyvkereskedés — megtehetné nekem, hogy az Athenaeummal küldetne 5 példányt a „Magyar művészet" c. könyvemből (Gondolat és Írás II.),?[2] Nem kívánom tőlük ingyen, de viszont engedményt adjanak az árából, és pedig minél többet! Nekem nincs belőle példányom, és néhányan kérték. De csak úgy tegye meg, ha nem jár nagy fáradsággal.

Az „örök pap" készül-e?[3]

Szeretettel üdvözöljük mind famíliástól

Fülep

OSzK Kézirattár Levelestár FL — Kárpáti Aurélnak 11. sz.
Kézírás.
Bpre írt levél.

[1] Ld. 675. sz.
[2] Ld. 400/4.
[3] Ld. 618/8.

684. FÜLEP LAJOS — SZILÁGYI BÉLÁNAK

Zengővárkony, 1929. VII. 16.

Kedves Bélám,

megkaptam értesítésed,[1] hogy az esperes úr[2] az áll.[am] ügyészséghez akarván áttenni Kajdi ügyét, a hamisított okmány eredeti példányát kívánja e célra. Nagyon jól tetted, hogy rögtön írtál nekem erről. Én azonnal bementem Pécsre és beszéltem egy igen kitűnő ügyvéddel és egy törvényszéki bíróval. Elmondtam nekik töviről-hegyire, milyen ügyről és milyen emberről van szó. Egybehangzóan mindaketten azt mondták (noha külön-külön beszéltem velük), hogy a hamis bizonyítvány eredetijét *a világért se bízzuk postára és esperes úr se küldje az ügyésznek posta útján!* Azt mondták, elég gyakori eset, hogy ilyen módon küldött iratok a bíróságnál eltűnnek. (Az ügyvéd említette, hogy mostanában a Kúriánál egy nagyszabású ügy iratai eltűntek! Nem tudom, nem-e az Ungváry-perben, nem kérdeztem.) Azt mondták, az eljárás ilyen veszélyes esetben a következő: esperes úr megküldi a bejelentést a pécsi kir.[ályi] ügyészségnek, csatol hozzá egy másolatot a bizonyítványról (amit Te is hitelesíthetsz; megkérdeztem, nem szükséges, hogy közjegyző hitelesítse), s *a beadványban megírja, hogy az eredeti példányt személyesen viszi el valaki az ügyészségre;* mikor aztán esperes úr elküldte a beadványt, egyidejűleg értesít Téged s akkor vagy Te vagy én elvisszük az eredeti bizonyítványt az ügyészségre, ott az elnöktől megtudjuk, melyik ügyésznek osztották ki az ügyet, és *személyesen annak az ügyésznek a kezébe adjuk;* ez az ügyész pedig vagy maga készít róla másolatot s az eredetit visszaadja, vagy pedig átvételi elismervényt ad róla, az eredetit ott tartja és elzárja a saját, *ilyen célra szolgáló Wertheim-szekrényébe!* Ekkor aztán nyugodtak lehetünk. (A törvényszéki bíró azt is megmondta, az ügyészségen valahogy kifejezést ne adjunk azon aggodalmunknak, hogy az okmányt a bíróságon való elveszéstől féltjük, mert — azt mondja — az ilyesmi megtörténik, de *beszélni nem szabad róla.* Hanem csak azt kell mondani, hogy a postán való elkallódástól féltjük s *ezt az indokolást írja bele az esperes úr is a beadványba.* Történhet pl. vasúti katasztrófa stb. — s akkor nekem végem van.) Nem kis dologról van [szó]: arról, ami mindenkinek becses, nekem az életemről, a feleségemnek pedig az existentiájáról. Ha a bizonyíték kicsúszna a kezünkből, képzelheted, mit csinálna velünk ez az ember. (A fényképezést, amit Te tanácsoltál, említettem a jogászoknak, azt mondták rá, szükségtelen és céltalan.)

Kérlek tehát, légy szíves ilyen értelemben sürgősen informálni az esperes urat és megkérni, hogy ilyen módon tegye át az ügyet a pécsi ügyészséghez. Ha már ez az egyetlen mód, hogy a sok bajon és káron valamennyire reparálni lehessen.

Kajdi ma egyébként szolg.[álati] bizonyítványt kért tőlem — pályázat céljára! Viszszaírtam neki, hogy csak esperesi felhatalmazásra adhatok. Szóval most már menne — ha lehetne! Ugyan megesne nekem, ha ő most pályázhatna és valahol megválasztanák: nem azt mondanák itt, hogy a bűne miatt el muszáj volt mennie és kegyelemből elengedték máshova, hanem azt, hogy a pap elmarta, csak neki nem volt jó, mert lám, másutt megválasztották.

Most már egész Pécsvárad is tele van a várkonyi botrány hírével. Elég kellemetlen.

Sokan azt mondják — s én is azt hiszem — hogy egy éjjel megszökik ez a gazember s arra ébredünk, hogy reggel nem lesz itt. Akkor jön majd el a fekete leves uraiméknak — ahogy az esperes úr szokta nevezni a presbitereket. Amikor majd számot kell adni a tanítói jav.[adalom] tételekről, amiket derűre-borúra kiadtak neki s amiket ő rögtön el is költött. A kurátor[3] volt a főcinkosa és fizetett neki figyelmeztetésem ellenére. Most majd kisül, hogy a sajátjából fizetett — mert az egyház nyakába sózni a dolgot nem engedem.

Amint az esperes úrtól az ügyészhez intézendő beadványra nézve valamilyen értesítést kapsz, kérlek, közöld velem azonnal. Hogy aztán Pécsre melyikünk menjen, Tőled függ. Nekem azonban könnyebb, mert közel van. Addig különben még Nyáryval[4] is beszélek a dologról, most nem volt otthon.

Az idén megint bajban leszünk a zsák-hiány miatt. Nem tudnátok nekünk valamennyi zsákot eladni vagy kölcsön adni? Hiszen már nem gazdálkodtok s tán van fölösen.

Szeretettel ölel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. A Tolnai Em. ir. Bírósági ir. 1929–30.
Kézírás.
Ócsénybe írt levél.

[1] Az értesítés nem maradt fenn.
[2] Kátai Endre.
[3] Lukács Hosszú István
[4] Nyáry Pál (1879–1955) pécsi ref. lelkész, 1928–1940 között a Felsőbaranyai Egyházmegye esperese.

685. POELLNITZ, MARY VON — FÜLEP LAJOSNAK

München, 1929. VII. 19.
Albrechtstrasse 51 10

Mein lieber alter Fülep,

eindlich mal wieder ein Lebenszeichen! Vielen Dank dafür. Dass ich von Florenz aus an Dich geschrieben[1] u.[nd] Deiner gedacht, war wohl sehr natürlich u.[nd] in Erinnerung an vergangene schöne Tage. Und nun will ich mein Versprechen halten u.[nd] von mir erzählen, hoffe aber auch Du wirst nächste mal etwas ausführlicher von Deinen persönlichen Erleben berichten. Wenn Dir ein deutscher Brief so schwer fällt dass Du „himmlische Ruhe u.[nd] himmlische Hilfe" dazu brauchst, perchè non scrivimi in italiano? Lo capisco abbastanza bene, anzi, mi faresti un gran piacere. L'italiano è una cosi bella lingua, l'ho risentito con molta ammirazione. Da ich weiss dass Du deutsch sehr gut lesen kannst, will ich Die in meiner eigenen Sprache schreiben u.[nd] erzählen. Wir haben uns seit so vielen Jahren nicht mehr gesehen u.[nd] wissen infolgedessen so wenig über unser gegenseitiges Schicksal dass es schwer fällt, anzufangen. Momentan bin ich noch so erfüllt von meiner Italienreise dass ich damit beginnen will. Ich bin am 5ten Mai nach Florenz gefahren, war dort

bis 14.5. — Wie sehr ich es genossen kann ich nicht schildern, es war mir wie wenn man nach jahrelanger Abwesenheit wieder die geliebte Heimat besucht. Florenz war im Zeichen des Frühlings, überall Glyzinien in dichten Massen, Rosen, überhaupt Blumen, Licht strahlende Sonne, es war einzig. Dann meine langen Spaziergänge n.[ach] Fiesole, die alte Strasse hinauf, dann wieder von Settignano über Vincigliato Fiesole, San Domenico u.[nd] so weiter. Sonnenuntergang von S.[an] Miniato u.[nd] dazu herrliches wundervolles Wetter — wie kann man soetwas beschreiben? Doch Du kennst es ja selbst u.[nd] weisst wie unsagbar schön es ist. Dann bin ich nach Rapallo für 14 Tage wo ich selig war wieder im blauen Mittelmeer baden zu können. Nachmittags bin ich dann zu Fuss in der herrlichen Gegend umhergewandert. Santa Margarita [!] Portofino, manchmal über Ruta bis nach Portofino-Kulm. [?] Dann war ich noch 2 Tage in Genova. Dies alles machte ich allein, mit den bescheidensten Geldmittel, nichts destoweniger habe ich es unendlich genossen, genau so wie ich als junges Mädchen diese Passion hatte, zu Fuss, allein herumwandern in der schönen herrlichen Landschaft Italiens, ebenso war es diesmal u.[nd] machte mich restlos glücklich. Und nun kommt eine merkwürdige Fortsetzung. In Genova holte ich eine junge Amerikanerin ab, die mit der „Roma" dort am 28ten gelandet war. Ja nun muss ich einen Augenblick meinen Reisebericht unterbrechen u.[nd] Dir mitteilen dass ich am 11.Mai 28 nach Amerika fuhr, dort in einer sehr netten Familie in Cleveland als „governess" war, 100 Dollar monatlich verdiente, leider im December selben Jahres wieder herüber musste da ich als geborene Wienerin keine Einreise als „Immigrant" bekam, sondern nur als Besuch galt u.[nd] keinen längeren Aufenthalt bekam. Was ich in Amerika alles erlebt u.[nd] gesehen, kann ich Dir brieflich nicht mitteilen, das gäbe ein Buch, aber ich hoffe bestimmt wir können uns diesen Sommer sehen, dann will ich mündlich viel ausführlicher beschreiben. Doch nun zurück zu meiner jungen Amerikanerin, die eben eine Tochter jener Familie war u.[nd] hauptsächlich nach Europa kam um Hochtouren in der Schweiz zu machen, zuerst aber mit mir meine alte Fusstour (von Bayern nach Italien kannst Du Dich daran erinnern? Du hattest mir M.[ark] 100 dazu gepumpt?)[2] u.[nd] zwar diesmal in umgekehrter Richtung nämlich Italien — Bayern zu gehen. Ich bin zuerst mit ihr noch in Italien herumgereist, aber nicht lange da sie die Hitze vor allem aber ital.[ienische] Küche nicht vertragen konnte. Wir sind dann nach einem längeren Aufenthalte am Como-See direct nach Chiavenna gefahren. Und sie war wundervoll unsere Tour, unbeschreiblich schön. Und ausserdem auch noch eine tüchtige, körperliche Leistung. Wir sind 10 Tage marschiert, meist 8 bis 9 Stunden u.[nd] haben an manchen Tagen es bis zu 41 Kilometern gebracht. Unser Marschtempo war 5 Kilometer in der Stunde. Unser Weg führte von Chiavenna nach St.Moritz, Samaden, Scanft, Schuls u.[nd] s.[o] w.[eiter] also Schweiz, Tirol bis nach Garmisch-Partenkirchen. Von dort aus nahmen wir die Bahn, fuhren nach München hielten uns 5 Tage dort auf, fuhren dann d.[as] h.[eisst] wir flogen in einer Stunde nach Inssbruck von wo aus wir unsere 2te Reise machten. Von Inssbruck zu Fuss auf den Brennero (9 Stunden) nächsten Tag über das Schlüssel-Joch (2200 m) u.[nd] s.[o] w[eiter]. bis wir dann wieder per Bahn nach Cortina kamen wo ich zum erstenmal die Dolomiten sah. Für mich die

ich die Berge so heiss liebe war es ein märchenhaftes Erleben u.[nd] die 12 Tage die ich dort verbrachte gehören zu den schönsten meines Lebens. In Cortina trennte ich mich dann von meiner Amerikanerin die dort von Freunden abgeholt wurde. Sie war ein netter, lieber Kamerad u.[nd] das Zusammensein mit ihr sehr gemütlich. Seit 8 Tagen bin ich hier zurück u.[nd] warte auf meine Kinderleins. Die beiden sind seit September 27 am Bodensee in einem Internat, sehr glücklich u.[nd] ich fahre mit ihnen am 27. d.[ieses] M[onats] nach der Tschchoslovakei, wo Verwandte uns für die Ferien eingeladen haben. Es ist von dort aus nicht weit nach Wien u.[nd] ich möchte Dich bitten mir zu sagen, wie weit Dein jetztiger Wohnort von Wien entfernt ist, denn wenn es möglich wäre würde ich Dich zu gerne besuchen. In deinem kleinem Dörfchen gibt es gewiss ein billiges Gasthaus wo ich für 2-3 Tage wohnen könnte u.[nd] ich würde mich so freuen Dich nach so langen Jahren wie lange ist es eigentlich — ich glaube es sind 16 oder 17 Jahre — wieder zu sehen. Also schreibe mir darüber, bitte![3]

Wir sind von Heidelberg schon seit 24 dauernd weg, waren eine Zeitlang ganz ohne Wohnung, ich mit den Kindern bei Verwandten, mein Mann in Berlin, Dann habe ich 2 Jahre lang hier in München eine kleine Wohnung gehabt, sie aber finanzieller Schwierigkeiten wieder aufgeben müssen d.[as] h.[eisst] wir haben die Wohnung als die Kinder ins Internat kamen vermietet, u.[nd] seit der Zeit treibe ich mich heimatlos in der Welt umher. Es ist nur gut dass ich von Natur eine richtige Zigeunerin immer schon gewesen bin u.[nd] es mir nicht schwer wird. Diesen Herbst will ich wenn ich die Einreiseerlaubniss bekomme wieder nach Amerika fahren für 1 Jahr eventuell f.[ür] 2 Jahre; länger möchte ich der Kinder wegen, die ich furchtbar vermisse, nicht fortbleiben. Aber Amerika ist meiner Ansicht nach das einzige Land wo es sich lohnt zu arbeiten u.[nd] wo man wirklich verdienen kann. Und letzteres muss ich unbedingt da mein Mann der vor dem Kriege als Privatgelehrter nur seinen Studien lebte, jetzt wo er durch den Krieg alles Vermögen verloren, wohl eine kleine Anstellung in Berlin hat, aber mit so minimalen Verdienst dass es nicht für uns alle reicht. Da ausserdem mein Mann nicht pensionsberechtigt ist, auch meine Zukunft ungesichert so dass ich sehen muss mir irgend eine Erwerbsquelle zu suchen. Nun bin ich ja weiter nicht ängstlich, ich bin gesund, meine Kinder auch und bis jetzt hat es immer gelangt u.[nd] was die Zukunft bringen wird muss man sowieso abwarten. Meine Lebensphilosophie die ich nur nach harten Kämpfen errungen habe ist, geniesse was das „Heute" bietet, ohne Angst um die Zukunft u.[nd] auch ohne Bedauern für das Gestern, das unwiederbringlich vorbei ist u.[nd] ich muss sagen ich fühle mich sehr wohl dabei. Ach, lieber Fülep, wir müssen uns sehen wenn es sich irgend wie machen lässt, man kann sich soviel mehr erzählen, als schreiben. —

Und nun zu Lykie.[4] Sie ist Gott sei Dank nicht gestorben, aber hat seit ungefähr 1 Jahr ein sehr sorgenvolles Leben. Edmund[5] hatte durch Jahre hindurch eine glänzend bezahlte Stellung bei Junkers in Persien. Leider hat er sie verloren, ist zwar noch immer in Teheran aber soll sehr wenig verdienen u.[nd] dieses wenige für sich u.[nd] eine junge Russin mit der er zusammen lebt brauchen. Lykie die vorher reichlich Geld vom ihm bekam, jeden Monat M.[ark] 800 u.[nd] auch dazwischen immer

noch Zulagen, bekommt nun schon seit Monaten nicht einen Pfennig u.[nd] ist ganz auf die Hilfe von ihren Verwandten angewiesen. Leider hat sie ihre Kinder aus übergrosser Zärtlichkeit so verwöhnt dass es sehr schwer ist ihr u.[nd] ihnen zu helfen. Sie hat mir im vergangenen Winter als ich sie in Berlin traf sehr leid getan, besonders da sie auch körperlich nicht sehr gut daran ist. Sie wohnt jetzt meist bei einer Schwester oder in Liebenberg. Sven[6] ist in Berlin in einer Bank als Lehrling, da er keine Matura gemacht hat, Alf[7] den ich am nettesten finde, ist gleichfalls in Berlin, um an der technischen Hochschule zu studieren; dann ist noch Fiammetta,[8] die jetzt 17 Jahre, sehr hübsch ist, leider garnichts gelernt u.[nd] von der Lyckie immer hofft dass sie entweder ein berühmter Filmstar wird oder einen amerikanischen Millionär heiratet. Die jüngste Elga, ein riesig nettes Mädel von 9 Jahren ist ein sehr nervöses Kind u.[nd] eher schwächlich. Du siehst, Lyckie hat es nicht leicht u.[nd] ich fürchte nur immer sie wird noch sehr viel Kummer haben mit ihren Kindern. —

Doch nun lieber Fülep für heute Schluss. Ich habe einen ellenlangen Brief geschrieben u.[nd] doch verhältnissmässig so wenig gesagt, aber wie kann man das Schicksal von 16 Jahren in einem einzigen Brief schildern wollen.[9] Unmöglich! Und nun *schreib* auch bitte *Du!* In italienisch, in englisch oder französisch oder in allen diesen Sprachen zusammen, ich werde mir schon ein Bild daraus machen. Ich habe wirkliche Freunde so wie Du, so wenige, Du weisst ich habe nich immer abseits von den Menschen gehalten — dass ich es zu schade finde dass man so wenig von einander weiss.

Bitte grüsse Deine Frau von mir u.[nd] sage ihr ich freue mich jetzt schon, hoffentlich noch diesen Sommer kennen zu lernen. Und nun adieu lieber Fülep für diesmal und innige Grüsse von Deiner alten treuen

Mary

Meine Adresse ist bis zum Sept.[ember]:
Bránky na Morave
Tschechoslovakei

MTAK Kézirattár Ms 4589/136.
Kézírás.
Címzés: Ungarn Herrn Dr. L. Fülep Pécsvárad Ungarn
Feladó: M. von Poellnitz Bránky, na Morave Tschechoslovakei.

Kedves öreg Fülepem!

Végre újabb életjel! Sok-sok köszönet érte. Nagyon természetes, hogy írtam neked Firenzéből és gondoltam rád, az elmúlt szép napokra gondolva tettem. S most megtartom ígéretemet és mesélek magamról, de remélem, hogy legközelebb Te is részletesebben beszámolsz személyes élményeidről. Ha olyan nehezedre esik egy német levél megírása, hogy „mennyei nyugalom és mennyei segítség" kell hozzá, miért nem írsz olaszul? Elég jól megértem, sőt nagy örömet szereznél vele. Az olasz olyan szép nyelv, nagy csodálója vagyok. Minthogy tudom, hogy nagyon jól olvasol németül, anyanyelvemen írok és mesélek neked. Oly sok éve nem láttuk egymást és következésképpen oly keveset tudunk egymás sorsáról, hogy nehéz hozzáfogni. Pillanatnyilag úgy tele vagyok olaszországi utazásommal, hogy ezzel kezdem. Május 5-én Firenzébe utaztam s ott voltam május 14-ig. — Le sem tudom írni, mennyire élveztem, olyan volt, mint amikor az ember évekig tartó távollét után megint meglátogatja szeretett hazáját. Firenzében tavasz volt, mindenütt nagy tömegben gliciniák, rózsák, egyáltalán virágok, ragyogó napsütés, egyedülálló volt. Aztán a hosszú séták Fiesoléba, fölfelé a régi úton, az-

tán Settignanoba Vincigliaton át, Fiesole, San Domenico stb. Naplemente a San Miniatoról nézve, s hozzá csodálatos, gyönyörű idő – hogy lehet ezeket leírni! De hisz Te magad is ismered mindezt s tudod, milyen kimondhatatlanul szép. Aztán 14 napra Rapalloba mentem, ahol boldog voltam, hogy ismét a kék Földközi tengerben fürödhettem. Délutánonként pedig gyalog bejártam a csodálatos környéket, Santa Margherita, Portofino, néha Rután át egészen Portofino-Kulmig. Aztán még két napig Genovában voltam. Mindezt egyedül tettem meg, a legszerényebb anyagi eszközökkel, ennek ellenére végtelenül élveztem, mint amikor fiatal lánykoromban az volt a szenvedélyem, hogy gyalog bejártam Olaszország csodálatos szép vidékeit, éppígy most is, s tökéletesen boldoggá tett. S most következik a különös folytatás. Genovában találkoztam egy fiatal amerikai nővel, aki 28-án érkezett oda a „Roma" fedélzetén. Most egy pillanatra meg kell szakítanom úti beszámolómat és közölnöm Veled, hogy 1928. május 11-én Amerikába utaztam, nevelőnő voltam Clevelandban egy igen kedves családban, havi 100 dollárt kerestem, de sajnos még ugyanazon év decemberében haza kellett jönnöm, mert mint született bécsi nem kaptam bevándorló beutazási engedélyt, csak látogatóit, s nem kaptam hosszabb tartózkodást. Hogy mi mindent éltem át és láttam Amerikában, azt nem tudom levélben közölni Veled, könyv lenne belőle, de nagyon remélem, hogy az idén nyáron találkozunk s akkor élőszóval sokkal részletesebben leírhatom. De vissza fiatal amerikai nőmhöz, aki éppen ennek a családnak egyik leánya volt, s főleg azért jött Európába, hogy Svájcban hegyi túrákat csináljon, előbb azonban velem együtt megtegye régi gyalogtúrámat (Bajorországból Itáliába, emlékszer még rá? Te szereztél nekem hozzá 100 márka kölcsönt!), ezúttal azonban fordított irányban, ti. Itáliából Bajorországba. Előbb még körutat tettem vele Olaszországban, de nem sokáig, minthogy sem a hőséget, de főleg az olasz konyhát nem bírta. Hosszabb tartózkodás után a Comoi tónál egyenesen Chiavennába utaztunk. És csodálatos volt az utunk, leírhatatlanul szép. Azonkívül alapos testi teljesítmény. Tíz napig gyalogoltunk, többnyire 8-9 órát és néhány nap 41 kilométert is megtettünk. Óránként 5 kilométer volt a tempónk. Utunk Chiavennából Sankt Moritzig, Samaden, Scanft, Schuls stb. vitt, tehát Svájc, Tirol, Garmisch-Partenkirchenig. Onnan vasúttal utaztunk Münchenbe, ahol 5 napig időztünk, aztán továbbutaztunk, azaz repültünk egy óra alatt Innsbruckba, ahonnan második utunkat tettük meg. Innsbruckból gyalog a Brenner-hágóra (9 óra), másnap a Schlüssel-Joch csúcson (2200 m.) át stb., míg aztán ismét vasúton megérkeztünk Cortinába, ahol először láttam a Dolomitokat. Nekem, aki oly forrón szeretem a hegyeket, mesés élmény volt, és az a 12 nap, amelyet ott töltöttem, életem legszebb napjai közé tartozik. Cortinában aztán elváltam az amerikai leánytól, akiért odajöttek a barátai. Kedves, helyes pajtás volt s a vele való együttlét nagyon kellemes. 8 napja vagyok itthon és várom a gyermekeimet. Mindketten szeptember 27-e óta a Bodensee mellett internátusban vannak s nagyon jól érzik ott magukat, e hó 27-én Csehszlovákiába utazom velük, ahová rokonok hívtak meg vakációra. Onnan nincs messze Bécs, és szeretnélek megkérni, mondd meg nekem, mennyire van mostani lakóhelyed Bécstől, mert ha lehetséges lenne, szívesen meglátogatnálak. A Te kis faludban bizonyosan van egy olcsó fogadó, ahol 2-3 napra megszállhatnék, s úgy örülnék, ha annyi év után – mennyi is tulajdonképpen? azt hiszem, 16 vagy 17 is megvan – viszontláthatnálak. Tehát írd meg, kérlek!

Heidelbergből már 24-ben végleg eljöttünk, egy ideig teljesen lakás nélkül voltunk, én a gyerekekkel rokonoknál, a férjem Berlinben. Aztán 2 évig itt Münchenben volt egy kis lakásom, de anyagi nehézségek miatt fel kellett adnunk, azaz hogy amikor a gyerekek internátusba kerültek, kiadtuk a lakást és azóta otthon nélkül kóborlok a világban. Még jó, hogy világéletemben született cigánytermészet voltam, és így ez nem esik nehezemre. Az idén ősszel, ha megkapom a beutazási engedélyt, megint Amerikába akarok menni egy, esetleg két évre; hosszabb ideig a gyerekek miatt, akik nagyon hiányoznak nekem, nem akarok kint maradni. De nézetem szerint Amerika az egyetlen ország, ahol érdemes dolgozni s ahol igazán lehet keresni. S ez utóbbira feltétlenül szükségem van, mivel a férjem, aki a háború előtt magántudósként csak a tanulmányainak élt, most, hogy a háború miatt minden vagyonát elvesztette, bár van egy kis állása Berlinben, de oly keveset jövedelmez, hogy nem elég mindnyájunknak. Minthogy ezenfelül a férjem nem nyugdíj jogosult, az én jövőm sincs biztosítva, úgy hogy okvetlenül valamilyen jövedelemforrás után kell néznem. Egyébként nem félek, egészséges vagyok, a gyerekeim is azok s mostanáig mindig sikerült valahogy, s hogy a jövő mit hoz, úgyis ki kell várni. Életfilozófiám, amelyet nehéz harcok árán sikerült elsajátítanom: élvezd, amit a ma nyújt, s ne aggódj a jövőért, ne sajnáld a tegnapot, amelynek visszavonhatatlanul vége, – s meg kell mondanom, hogy

ebben nagyon jól érzem magam. Óh, kedves Fülep, ha csak nyélbeüthető valahogy, találkoznunk kell, mesélni annyival többet lehet egymásnak, mint írni.

És most térjünk rá Lyckire. Hála Istennek nem halt meg, de kb. egy év óta nagyon gondterhes élete van. Edmundnak éveken át ragyogóan fizetett állása volt Perzsiában a Junkers cégnél. Sajnos elvesztette, s bár még mindig Teheránban van, állítólag nagyon keveset keres és erre a kevésre neki magának és annak a fiatal orsz nőnek van szüksége, akivel együtt él. Lycki azelőtt bőven kapott tőle pénzt, havonta 800 márkát s közben még ennél többet is, most egy fillért sem kap hónapok óta és teljesen a rokonai segítségére van utalva. Sajnos túlzott gyöngédségből annyira elkényeztette a gyerekeit, hogy nagyon nehéz rajta és rajtuk segíteni. Nagyon sajnáltam, amikor tavaly télen Berlinben találkoztam vele, különösen, mivel testileg sincs valami jól. Most egyik testvérénél lakik vagy Liebenbergben. Sven Berlinben van gyakornokként egy bankban, minthogy nem érettségizett, Alf, aki szerintem a leghelyesebb közöttük, ugyancsak Berlinben van, a műszaki főiskolán tanul; aztán ott van még Fiammetta, aki most 17 éves, nagyon csinos, sajnos semmit sem tanult és akitől Lycki mindig azt reméli, hogy vagy híres filmsztár lesz belőle, vagy férjhez megy egy amerikai milliomoshoz. A legfiatalabb, Elga, aki roppant helyes 9 éves kislány, nagyon ideges gyerek és eléggé gyönge alkatú. Látod, Lyckinek nem könnyű, s mindig attól tartok, hogy még nagyon sok bánata lesz a gyerekei miatt.

De mára elég, kedves Fülep. Óles levelet írtam s mégis aránylag keveset mondtam el, de hogy lehet 16 év történetét egyetlen levélben elmondani akarni. Lehetetlen! És kérlek, most már *írj Te* is! Olaszul, angolul vagy franciául, vagy mindezeken a nyelveken vegyesen, majd csak kiokosodom belőle. Igazán, nekem oly kevés hozzád hasonló igazi barátom van, tudod, mindig elhúzódtam az emberektől – ezért oly nagy kár, hogy olyan keveset tudunk egymásról.

Kérlek, add át feleségednek üdvözletem s mondd meg neki, már most örülök, hogy remélhetőleg még ezen a nyáron megismerhetem. És most egyelőre adieu, kedves Fülep, szerető üdvözlettel a Te hűséges öreg

Maryd

Címem szeptemberig: Bránky na Morave, Csehszlovákia

Mary von Poellnitz (szül. Mlinarowisch) FL firenzei ismerőse. Bécsi leány volt, aki 1910-ben gyereklány az ott élő Jaroljmek-házaspár gyermekei mellett. 1914-ben férjhez ment Gerhard von Poellnitzhez, aki Augusta Jaroljmek másodunokatestvére volt. Ikrei születtek, akikkel kezdetben sok gondja volt gyönge alkatuk és a háború-okozta élelmezési nehézségek miatt. Férje, aki jogi doktor volt, elvesztette vagyonát és statisztikusként egy bankban vállalt állást. Utóbb az asszony – részben mert elidegenedett férjétől, részben anyagi rászorultsága miatt – az Egyesült Államokban vállalt állást. Később tanító fiával élt együtt.

[1] Mary von Poellnitz Firenzéből írt lapja és FL válasza nem ismeretes.

[2] FL ezzel kapcsolatos lapját ld. FL-lev. I. köt. 286. sz. 10. jegyzetében.

[3] A látogatásra nem került sor.

[4] Lycki = Augusta Jaroljmek (1882–1974) szül. zu Eulenburg grófnő, porosz arisztokrata és diplomata család leánya, aki 1907-ben szülei akarata ellenére férjhez ment Edmund Jaroljmek német üzletemberhez. A háborúig Firenzében éltek s rendszeresen Levantóban nyaraltak, ahol FL többször felkereste őket s megismertette velük magyar barátait (Alexander Bernátékat, Gyenes Viktort, Ódry Árpádot) is. Augusta Jaroljmek festő volt. FL valószínűleg már 1908-ban ismerte Firenzében, levélbeli kapcsolatuk darabjai csak 1910-től maradtak fenn. Férjétől 1931-ben elvált, FL-sal való barátsága és levelezésük FL haláláig tartott. – Liebenberg=Augusta Jaroljmek apjának, Eulenburg-Hertefeld hercegnek keletporoszországi birtoka.

[5] Jaroljmek, Edmund ld. a 4. sz. jegyzetben. Az I. világháború éveit Teheránban töltötte, életéről és tevékenységéről Ich lebte in Teheran című könyvében írt (Wien, 1942.).

[6] Sven – Jaroljmekék idősebb fia.

[7] Alf(red) – Jaroljmekék ifjabb fia, 1944-ben a keleti fronton eltűnt.

[8] Fiammetta – 1912-ben Firenzében született, s mint Augusta Jaroljmek későbbi leveleiből kitűnik, valóban előnyös házasságot kötött.

[9] Mary von Poellnitz 1915-ben és 1918-ban írt levelei maradtak fenn. Ld. Fülep-lev. I. köt. 286. és 319. sz.

686. TOLNAI KÁROLY — FÜLEP LAJOSNAK

[Hamburg, 1929.] VIII. 1.

Mélyen tisztelt Tanár úr!

Sokszor köszönöm levelét.[1] A fakultási előadás és colloquium négy nap előtt volt.[2] Nagyon könnyű volt, úgy hogy egyhangúlag megadták a venia legendit.

A heidelbergi tanszék[3] még mindig nincs betöltve, de már nem valószínű, hogy én oda kerülök. Őszintén megvallom nem is vágyódom vissza, mert itt sokkal több a munkalehetőség. Panofskival[4] jól összebarátkoztam, egészen más mint ahogy távolról elképzeltem: melegszívű és bájos ember. A vizsgát rendkívül megkönnyítette számomra.

A jövő szemesterben Michelangelóról olvasok, és remélem, hogy a szemeszter végén végre befejezem könyvemet.[5]

Mannheiméknak[6] most fogok írni és megkérdezem, hogy mikor lehetne a heidelbergi együttlétet nyélbe ütni. Ha Heidelberg nem volna lehetséges a szemeszter megkezdése előtt, akkor mégiscsak megkérném Tanár urat Hamburgba jönni látogatóba.[7]

Szeptemberben 4 hétre elutazom, de okt.[óber]-ban ismét itt leszek.

Sokszor és melegen üdvözlöm k.[edves] Feleségét.

Sok szeretettel tanítványa

Tolnai.

Wittelweg 115 b.) b[ei] Reymers.

N.[ota]B.[ene] Ha könyvekre volna szüksége, kérem Tanár urat ne feledkezzék meg rólam, akinek nagy örömet szerezne, ha megírná pontosan a címeket. —

Hely és év a tartalom alapján: a levélben Tolnai hamburgi magántanárságáról van szó. Ld. 679/1.
MTAK Kézirattár Ms 4590/40.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.

[2] A hamburgi habilitációról van szó. Ld. 679/1.

[3] Tolnai nem lett heidelbergi professzor. Olasz nyelvű Curriculum vitae-jében (Tolnai-hagyaték, Firenze, Casa Buonarroti) így ír erről az időről: „1928-ban Heidelbergbe megy, ahol a nagy Michelangelista, H. Thode tanított, remélve, hogy megtalálja legalább egy részét Thode könyveinek és jegyzeteinek. — A század nagy tanúi c. kötetben megjelent interjúban Bp. 1979.) pedig arról beszélt, hogy Heidelbergbe ment, ahol tudományos fejlődését remélte s ahonnan könnyen leutazhatott Itáliába. Itt került kapcsolatba Karl Jaspers-szel, Friedrich Gundolffal és Alfred Weberrel."

[4] Panofsky, Erwin (1892–1968) német művészettörténész, 1926–1933 között a hamburgi egyetem tanára. 1935-től a princetoni egyetem professzora, ahol ismét összekerült Tolnai Károllyal.

[5] Tolnai ekkor még csak cikkeket publikált Michelangelóról, első kötete, a The Youth of Michelangelo Princetonban, 1943-ban jelent meg.

[6] Mannheim hívását ld. 644/1. és 679/2.

[7] FL nem utazott Hamburgba.

687. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1929. VIII. 3.

Nagytiszteletű és Méltóságos Esperes Úr!

Megkaptam f.[olyó] hó 1-én kelt n[agy] b[ecsű] levelét s a várkonyi förmedvényt.[1] Mivel egy percig se hagyhatom magamon száradni, most csak ennyit mondok róla; elejétől végig aljas rágalom. Nemcsak hogy nem igaz az egészből egy szó sem, de a főbb dolgokban, pl. az egyházi élet terén, épp az ellenkezője az igaz: soha se volt itt olyan egyházi élet, mint az én ittlétem alatt, persze Kajdi idejövetele előtt. Ezt pontos és konkrét adatokkal fogom bizonyítani. De egyáltalán minden pontról ki fogom mutatni, hogy hazugság és rágalom.

Egyébként ezt az aljas írást Kajdi maga készítette és írta. Azt hiszem, elég hű arcképe neki, aki így képes írni rólam és önmagáról. Az aláírókról pedig azt tartom, a fele se tudta, mit írt alá. A főkolomposokat rágalmazásért bíróság elé fogom állítani.

Kommentár egyébként nem kell hozzá annak a számára, aki tudja az indító okokat. Ha volt valaha elvetemült zaklatás, úgy ez az.

Éppen ezért nem fojthatom el magamban a kínosan fájdalmas érzést a bánásmód miatt, melyben részesülök. Lehet, hogy én most érzékenyebb vagyok, mint kellene, de ne tessék csodálni, tele vagyok sebekkel, gyötrelemmel. Én azonban tudok rá esetet, amikor más traktusban egy lelkészt ilyen módon rágalmaztak, akkor az esperes megküldte neki az iratot, hogy tudjon róla, de még a gondolatát is kizárta annak, hogy az illető válaszoljon rá és saját maga állapította meg, hogy rágalmazás, zaklatás az egész. Én pedig egyetlen jóindulatú szót sem kapok, melyből érezhessem, hogy az egyházi felsőbbségem tudja az igazamat s kész engem megvédeni, s bennem az egyház tekintélyét és érdekét, az elvetemült gonoszság ellen. Itt állok, a pap, szemben egy megvadított tömeggel s egy mindenre elszánt csalóval, aki júl.[ius] 8-án, az iratok átadásakor[2] szemembe mondta, hogy tönkre fog tenni, el fog pusztítani — s a világi hatóság védelmén kívül egyházi részről egyetlen biztató, segítő, megértő szót sem kapok. Ha valaki, úgy én tisztelem a pártatlanságot, de mikor egyik oldalon ott áll a kirpóbált papi tisztesség és becsület, évek odaadó munkájának eredménye, a másik oldalon pedig egy okirat-hamisító és néplázító — akkor mind a két oldalt egyformán kezelni azt jelenti, amit az elsőnek végtelenül megnehezíteni, a másodiknak végtelenül megkönnyíteni a helyzetét. Ne méltóztassék zokon venni, amit írok, de rettenetesen el vagyok keseredve. Én afelől teljesen nyugodt vagyok, hogy az igazság minden tekintetben tökéletesen kiderül — de idegekkel megvert ember vagyok és nem tudom, hogy' bírom ki odáig.

Hiszen a várkonyi helyzet még ezután fog bonyolódni. Amint megírtam többször, Kajdi a tanítói javadalmat fölszedi előre, ép arra való hivatkozással, hogy ő nincs fölfüggesztve. Ha bekövetkezik az, hogy ő vagy megszökik vagy itt marad és elítélik, állásától megfosztják (hiszen még nincs is végleg megerősítve az állásában; a mostani közgyűlésnek kellene megerősíteni — de hát hogy erősíthetné meg a közgyűlés abban az állásában, amelyet csalással szerzett? még a kérvényt se lehet beadni ez iránt) — akkor a presbiterek lesznek felelősek a kifizetett tételekért. Igen, de ki képes ve-

lük megértetni, hogy ők a felelősek, hogy hibát követtek el? Ezt ezek be nem látják soha s akkor, ha lehet, még rosszabbra fordul itt a helyzet. A felelősséget eleve elhárítom érte magamról. Én ismételten és ismételten kijelentem, hogy ha Kajdi júl.[ius] 8-án megkapta volna a felfüggesztést, amint azt *az egyh.[áz]megyei ügyész úr, a törvényre hivatkozva, javasolta,* akkor Várkonyban nem fajult volna így el a dolog és nem állnánk a dráma újabb, szörnyű fölvonása előtt. Én nem tudok ennél súlyosabb esetet, melyben valaha is nálunk az azonnali felfüggesztést alkalmazták — minden más eset, amikor a bűnöst rögtön felfüggesztették, ennél csak enyhébb lehetett. Mert *ritkaság, hogy a tények ennyire teljesen megfeleljenek annak az esetnek, melyre a törvény az azonnali felfüggesztést előírja:* csalással szerzett állás, mely az illetőt attól a pillanattól kezdve nem illeti meg, melyben a csalás kiderül, erkölcsi és anyagi veszély és kár stb. Az erkölcsi kár és veszedelem már is akkora, hogy nagyobb alig lehet; anyagi kár eddig is jelentős, de napról-napra növekedő; a tanító ma csépli az árpáját és búzáját, bizonyos, hogy rögtön eladja az egészet s akkor aztán nem lehet megvenni rajta semmit. Ezzel szemben pedig ott áll az a tény, hogy az *állam táviratilag letiltotta az államsegélyt.*

Nagytiszteletű és méltóságos Esperes Úr! Az Istenre mondom, hogy nem kívánok semmi törvénytelen intézkedést, de az Istenre kérem, tessék megtenni, amihez a törvény nemcsak jogot ad, hanem egyenesen előír. *Méltóztassék meggondolni, hogy itt nemcsak egy lelkésztársának életéről, hanem egy gyülekezetnek az életéről is szó van.* Nagy felelősség ez! S amint az állam megvédte a saját érdekét, kérem méltóztassék megvédeni az egyház érdekét s a tanítót táviratilag fölfüggeszteni; járandóságainak kiutalását megtiltani. Talán még nem lesz késő, talán még meg lehet menteni valamit.

Ami a kir.[ályi] ügyész[3] válaszát illeti, ez még jó ideig nem fog megérkezni Nagytiszteletűségedhez. Én, mikor az iratokat hazavittem és átadtam neki, töviről-hegyire megbeszéltem vele a dolgot s azt mondta, hogy most nyári vakáció lévén, szeptember előtt nem kerülhet reá a sor. Szememre vetette, hogy mért nem azonnal a bíróság elé vittem a dolgot, amint kiderült — azóta már befejeződött volna és Várkonyban se fajult volna idáig a helyzet. Igaz, így van, így kellett volna, ma már tudom magam is, de már ez nem segít. A jóságomnak vagyok az áldozata s annak, hogy mindenáron kímélni akartam egy gonosztévőt. Az ügyész egyébként teljesen tisztázottnak látja a dolgot, annyira, hogy szerinte is már csak egy menekvési lehetőség van Kajdi számára, az t.i. ha megszökik.

Végül pedig nagyon kérem, méltóztassék Nyáry Pál felsőbaranyai esperes urat,[4] akinek traktusában Kajdi 1 1/2 évig szolgált, nevezettnek tanítói és emberi múltjáról, erkölcsi mivoltáról megkérdezni; az ő válasza fontos adalék lesz a bírósági tárgyaláson is.

És ismételten kérem, ha olyat vagy úgy írtam, ami Nagytiszteletűséged kedve ellenére van, kérem, méltóztassék elnézéssel lenni és mostani állapotom rovására írni.

Mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.e. Bírósági ir. 1929–1930.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.

[1] A levél nem ismeretes. — A „förmedvény" a 16 zengővárkonyi egyháztag által aláírt, Kajdi-fogalmazta panaszirat FL ellen. Pontjai a 689. sz. válaszából rekonstruálhatók. (A panaszirat eredetije Dunamell. Ref. Ek. Lt. a/1.e. Bírósági ir. 1929–1930. között.)

[2] A Kajdi elleni fegyelmi vizsgálatra, ill. a tanítói államsegély letiltására utal, amelyre drávapiski-i szolgálati bizonyítványának meghamisítása miatt került sor.

[3] Az ügyész: dr Valkó Gáspár.

[4] Ld. 684/4.

688. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1929. VIII. 9.

Nagytiszteletű és Méltóságos Esperes Úr!

Csatoltan küldöm a 1.) várkonyiak panaszlevelét, 2.) válaszomat,[1] 4 db melléklettel, 3.) rágalmazás miatt eljárást kérő viszont-vádamat.[2]

A választ megírtam úgy, ahogyan tudtam ebben a zaklatott állapotban, mikor alig van időm íróasztalhoz ülni. De majd előadom a többit szóval. Sietve küldöm, mert nagyon fontos, hogy az ügyész úr[3] hivatalból vállalván a vádat az elvadult társaság ellen — ami iránt nincs kétségem — már egy aug.[usztus] 31-i bír.[ósági] ülésen tárgyalható legyen.[4] A rákfenét most már hamar ki kell operálni.

Csatoltan küldöm a can.[onica] vis.[itatio] ívet is,[5] de 2 presbiterrel eddig *fizikai lehetetlenség* volt aláíratnom — én nem mehettem hozzájuk, ők nem jöhettek hozzám. Mivel az adatok úgyis a nálam lévő följegyzések alapján készültek, felelek értük. Most pedig az ívet tovább itt tartani már nem merem, mert félek, kikapok érte. Méltóztassék tehát az esp.[eresi] jelentéshez szükséges adatokat kijegyezni belőle, nekem az ívet nyomban visszaküldeni s én akkor a 2 presbiterrel aláíratva *rögtön visszaküldöm — akkorra már rend lesz Várkonyban!* Minden kérdésre van felelet, csak a 15-re és részben a 33-ra nincs, mert ezekre egyrészt nem lehet ilyen kevés helyen felelni, másrészt ha beleírnám, nem írnák alá. Egyébként az események, a Sz.[ent] Györgyön járt presbiterek stb. szereplése válasz ezen kérdésekre is.

A tegnap megérkezett táviratok egyszerre eldöntötték a várkonyi helyzetet. Kajdi azonban a *távirat után* a kurátor előtt kijelentette, hogy ő fütyül rá, neki nem parancsol senki, a kurátort az utcán úgy összeszidva, hogy az egész utca összeszaladt (a „büdös Istenit" s hasonlókat szórt reá tajtékozva) — *erőszakkal bevitette a gabona egyrészét Pécsváradra.* Ha így megy a dolog, lehet, hogy a közeli napokban letartóztatására kerül a sor. Most már ilyen adatok és vallomások vannak ellene: júl.[ius] 28-án vasárnap a templomból haza menet özv. Magyar Ferencnét és fiát Magyar Jánost a nyílt utcán megtámadta, rettenetesen lehordta, az utóbbit (2 gyermekes apa) *pofonokkal és megveréssel fenyegette, ha még egyszer el mer menni a templomba!* sőt — amint Magyar J.[ános] mondja — már akkor is csaknem tettlegességre vetemedett.

Egyéb adatok fegyelmijéhez: júl.[ius] 8 óta a vasárnapi isteni tiszteleten előima után tüntetőleg helyéről s az orgona mögé ment s míg a prédikáció tartott, ott volt, lehetett hallani, hogy lapoz, zörög stb. — tanúsíthatja harangozó, gyerekek s a megjelent hívek; olyan énekeket pécézett ki — a hívek megbotránkozására — amelyek „gonoszokról", „hatalmasokról" stb. szólnak — de hát ki győzné mindezeket fölsorolni? Mindenesetre kérem ezekre a tény-körülményekre is a vizsgálat és eljárás kiterjesztését, hiszen ezek önmagukban is olyan súlyos bűncselekmények (különösen amit Magyarékkal tett — s *erről a csendőrök jegyzőkönyvet vettek föl*), hogy a legsúlyosabb büntetést vonják maguk után. Én egyébként az eseményeket napról-napra jegyzem s ha majd tárgyalásra kerül a sor, ott mindent előadok s akkorra a tanúkat is bejelentem. De nem tudom elhinni, hogy erre sor kerül — előbb el fog ez innen szökni, hacsak közben le nem tartóztatják. A főszolgabírónak[6] is az a véleménye róla, hogy ilyen veszedelmes alakot még nem látott.

Most, hogy a fordulat megtörtént, azt hiszem, rohamosan visszafordul a nekivadult ár. A csendőrök naponta szorongatják őket, tegnapelőtt 30 personát hallgattak ki s ami a fő, most már kezdenek majd vallani. Amint ez az ember elmegy innen, egyszerre a legteljesebb rend lesz itt, különösen ha a lázító presbiterek is megkapják méltó büntetésüket s kiteszik őket az egyháztanácsból. Mert most aztán példát kell statuálni.

Tegnap cséplés volt nálam s tegnap és ma reggel írtam meg az egész választ, állítottam össze az iratokat, megírtam még 5 levelet — hát ezt már nem is lehet tovább bírni! Itt az ideje, hogy vége legyen!

A főszolgabíró, dr vitéz Keresztes-Fischer Miklós[6] kezdettől fogva gyönyörűen viselkedik — azt hiszem, jól esne neki, ha Nagytiszteletűséged néhány meleg sort írna neki, hiszen az ő támogatására még tovább is szüksége lesz az egyháznak. Igazán a legnagyobb elismerés és köszönet illeti meg részünkről.

Mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Lt. A/1.e. Bírósági ir. 1929–1930.
Zengővárkonyi ikt.száma: 80/1919.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.

[1] Ld. 689. sz.
[2] Ld. 690. sz.
[3] A Tolna Egyházmegye főügyésze dr Keck László volt.
[4] A tárgyalásra IX. 11-én került sor.
[5] Az ív nincs a levél mellett.
[6] Keresztes-Fischer Miklós pécsváradi főszolgabíró.

689. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Dr Fülep Lajos zengővárkonyi ref. lelkész válasza 16 z.[engő]várkonyi egyháztag panaszait és vádjait tartalmazó, f.[olyó] é.[vi] aug.[usztus] 2.-án kézhez vett iratra. Csatolva: 4 db. melléklet.

Zengővárkony, 1929. VIII. 9.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Hosszú Sándor és tizenöt társa, zengővárkonyi egyháztagok aláírásával kelet nélkül beadott, f.[olyó] hó 2-án kezemhez érkezett panaszra[1] ezennel válaszolok s mindenek előtt kijelentem, hogy az egész elejétől végig gonosz hazugság és rágalom, sőt hogy *minden állításuknak egyenesen az ellenkezője az igaz.* Mivel az egyház tekintélyének és a lelkészi tisztességnek érdekében föltétlenül szükséges, hogy az egyházuk békéjét feldúlt és lelkészüket minden áron tönkre tenni akaró vakmerő vádaskodók példás büntetésben részesüljenek mind az egyházi, mind a világi bíróság részéről, a vádakat pontról pontra nemcsak meg fogom cáfolni, hanem okmányokkal és tanúkkal az ellenkezőjüket bizonyítani, egyúttal pedig a vádaskodók ellen idecsatolt beadványomban panaszt emelek hatóság előtt való rágalmazás címén.

A bizonyítás nekem nagyon könnyű lesz, mert az igazság nyilvánvaló, könnyű, de hosszadalmas, mert a vádaskodók tömérdek hazugságot hordtak össze s én nem hagyhatok egyetlen-egyet se cáfolatlanul. Olyan hosszúra azonban még sem terjedhet ezen válasziratom, hogy mindent a legapróbb részletig előadjak, mert annyit írni nem győzök; amit azonban itt előadok, az ügy tökéletes tisztázásához teljesen elegendő lesz, s ami még majd szükségesnek mutatkozik a tárgyaláson élőszóval fogom elmondani, ahol okmányokkal és bizonyítékokkal fölszerelten fogok megjelenni.

Mindenekelőtt fontos a rágalmazó beadvány eredetének ismerete. Két körülményre hívom föl a N[agy]t[iszteletű] e.[gyház] m.[egyei] bíróság figyelmét: 1.) a rágalmazó iratot Kajdi Lajos tanító szerkesztette és saját kezűleg írta, önmagát fölmagasztalván benne, lelkészét pedig a legpökhendibb és szemérmetlenebb hangon emlegetve, úgy, ahogy elítélt fegyencekről sem szokás beszélni; ki tehát a békebontó: az-e, aki ilyen iratot szerkeszt, megír és aláírat, vagy pedig — amint később bizonyítani fogom — aki ellen amiatt volt panasz a faluban, hogy a tanítóról és bűncselekményéről senki előtt se nyilatkozott; s aki bizonyítani tudja, hogy a tanítót, mikor kifogásokat emeltek ellene, védelmébe vette; s aki az egész idő alatt, mióta a zendülés kitört Várkonyban, jóformán nem is beszélhetett senkivel, mert őhozzá nem mert eljönni senki, ő pedig nem ment el senkihez? 2.) Kajdi Lajos Zengővárkonyban állását saját kezűleg hamisított műk.[ödési] bizonyítvány alapján nyerte el. Ennek az ügynek részletei külön bírói tárgyalás anyagát képezik s ezért itt nem akarok velük behatóbban foglalkozni. Elég annyi, hogy július 8-án érkeztek meg hozzám N[agy]t[iszteletű] Esperes Úrtól a fegyelmi iratok, miket én még az nap délelőtt személyesen átadtam Kajdinak. Kajdi akkor engem — aki bizonyítani fogom, hogy hónapokon át módot igyekeztem neki nyújtani arra, hogy bűncselekményeinek következményei elől valahogy megmenekedjen, abban reménykedve, hogy bűnét megbánva, valahol új életet

kezd — ádázul megfenyegetett, hogy *Várkonyban olyan fölfordulást csinál, amilyen még soha se volt, ha neki baja esik, abba belepusztul az egész várkonyi egyház és én is, a föllázított nép engem ki fog verni a faluból stb. stb.* Hogy ezen céljának elérésére csakugyan meg is tett mindent, azt a nyomban bekövetkezett események hangosan bizonyítják: még az nap este gyűlést tartott az iskolában a presbiteriummal, másnap reggel már följött *Csuma János (az egyik aláíró,* akiről az a nevezetes hír járja, hogy elődömet, Sebestyén Sándort, amint a faluban mondják „megpofozta") s a szolgáló leánynak megmondta, mondja meg nekem, *este legyek itthon, mert „kirakják a ruhámat."* Tervük megvalósítását csak a *csendőrség akadályozta meg,* mely éjjel-nappal kint tartózkodott egész héten át, míg a várkonyi *ostrom állapotnak* nevezhető helyzet tartott s azóta is állandóan kijár ide, egyrészt a rend fenntartása kedvéért, másrészt a szakadatlanul folyó vizsgálat és kihallgatások foganatosítása végett. Az állapotokra jellemzőül néhány adat: rémhíreket terjesztettek, hogy *aki templomba mer menni, agyonverik; keresztelésnek* kellett történnie: megfenyegették őket, ha el mernek jönni, megdobálják őket (kereszteléskor csendőrök jártak a templom előtt) stb. stb. Ha nem bujtogatta őket senki, s ha én — amint bizonyítani tudom — a tanítóról és a tanító ellen nem beszéltem senkinek semmit: mért vadult meg egyszerre ennyire a nép s rögtön az után, hogy Kajdi a fegyelmi iratokat megkapta? — Mivel Kajdi, aki február végén foglalta el állását és márc.[ius] 1-én kezdte el a tanítást, már júliusig sokkal többet vett föl illetményeiből, mint amennyi megilleti s alaposan lehetett tartani attól, hogy a tanítói földnek egész évi jövedelmét fölveszi, amihez nincs joga s ami, ha megtörténik, rettenetes anyagi kárba és felelősségbe rántja a presbiteriumot — július 17-én, átvételi elismervényre hivatalos iratot adtam át L.[ukács] Hosszú István egyházgondnoknak, amely iratban figyelmeztettem őt és az egész presbitériumot, fölsorolva már eddig is elkövetett súlyos hibáikat és mulasztásaikat, az őket fenyegető anyagi veszedelemre. Nevezett gondnok ez ügyben a községházára összetoborozta nemcsak a presbiteriumot, hanem Kajdinak legelszántabb párthíveit, állítása szerint *Hosszú Sándor az én iratomat összetépte* (másfelől újabban úgy értesültem, hogy ez *nem* igaz, s az irat még megvan), s ekkor készítette és íratta alá a förtelmes förmedvényt, azután még másikat is, melyben engem nemzetgyalázással és kormányzósértéssel vádolnak [!] — válaszul arra, hogy megpróbáltam akadályozni az egyház megkárosítását! A cél világos: 1.) önmagáról és bűnügyéről elterelni a figyelmet (az okirat-hamisítás bűnügyében egyébként a pécsi kir.[ályi] ügyészség, melyhez az ügy az egyházmegyéről áttétetett, már megindította az előzetes csendőri nyomozást); 2.) ha lehet, elérni azt, hogy Várkonyba bizottság szálljon ki a lelkész ellen emelt vádak vizsgálatára, s akkor ő a nép előtt elmondhassa, hogy lám, nem őt vizsgálják, hanem a papot, s a pap ellen indult eljárás — s így megtévesztvén, a népnek még józanon maradt részét is megtántorítsa; 3.) az ügyet minél jobban összebonyolítsa, engem diszkreditáljon, magát magasztalja, a felsőbbséget is terrorizálja az egyház felbomlásának emlegetésével, engem is megfélemlítsen, a vádak elől retirálásra kényszerítsen — s a támadt zűrzavarban ő valahogy megmenekedjen; de ha ez mégsem sikerül, a bíróságnak annyi munkát adjon, hogy az ő ügyében egyhamar ne ítélhessen, ő azalatt a várkonyi javadalmakból amennyit lehet, még fölvehessen s egyáltalán itt

kihúzhassa addig, amíg valahol másutt meg nem vetheti a lábát (közben pályázat céljára műk.[ödési] bizonyítványt kért tőlem, természetesen megtagadtam, fegyelmije miatt). *Az időpont, az aláírók személye s a szennyirat tartalma mind kézzelfoghatóvá teszik, hogy mért kellett ezt éppen most megírni és beadni.*

Ezzel áttérek a vádaskodás pontjaira. Mivel azonban a tulajdonképpeni, római számokkal megjelölt vádpontok előtt általában mindenféle vádakat és rágalmakat hordanak össze, melyekkel szintén végeznem kell, ezekre is pontonként válaszolok, és pedig megkülönböztetésül arab számokkal jelölvén meg őket. Tehát:

1.) Az egyház pusztulásáról és hanyatlásáról szóló hazugság, melynek ellenkezőjéről íme a bizonyítékok. Elődöm alatt 1927-ben (mely év őszén foglaltam el állásomat) az Úrvacsorával élők száma volt: 389, 1928-ban pedig az én szolgálatom idején 409, (N. B. ezen adatokat nem én szoktam följegyezni, hanem a kurátor és kiskurátor, az ő kötelességük az úrvacsorázók összeszámlálása) tehát 20-al több, mint az előző évben, ami egy 380 lelkes gyülekezetnél különösen figyelmet érdemel, hát még ha hozzávesszük a gyülekezet lélekszámának szüntelen apadását. Az elmúlt télen hetenként vallásos estéket tartottam az iskolában, melyről *akkor* (Kajdi idejövetele előtt!) az volt a vélemény, hogy *sem ilyen szép, sem ilyen látogatott vall.[ásos] estélyek nem voltak még Várkonyban* (volt rá eset hogy 40—50 személy kint rekedt a folyosón); ezen kívül pedig a paplakon feleségem külön összejöveteleket tartott az asszonyokkal, melyek szintén olyan látogatottak voltak, hogy a megjelentek nem fértek el. Özvegyeket, öregeket, betegeket, általában családokat látogattam (s aki papi múltamat ismeri, tudja, hogy e téren nem ismerek fáradságot; bajai szolgálatom dokumentumai is bizonyítják ezt az állandó lelkipásztori tevékenységemet) — *akkor* (a bujtogatás előtt) a várkonyiak úgy nyilatkoztak rólam, hogy ilyen papjuk, aki így foglalkozik a néppel, aki mindenkinek minden ügyes-bajos dolgával törődik, ha lehet elintézi, mindenkin segít,: még nem is volt s nem is tudták, hogy ilyen pap is lehet valaki. (Ha az ő memóriájukban a lelkiismeretlen lélekmérgezés és hónapokon át folyt, valósággal hajtóvadászat-jellegű rendszeres rágalom-hadjárat ezeket a tényeket elhomályosítja, Dr vitéz Keresztes-Fischer Miklós pécsváradi járási főszolgabíró még jól emlékszik rá, miként dicsekedtek előtte a vallásos esték szépségével és látogatottságával stb. — kérem, tessék őt e tárgyban megkeresni és megkérdezni.) Így fest a napról napra való pusztulás és hanyatlás az én időmben! S az én „áldatlan kezemről", „hibás gondolkozásomról" stb. beszéljenek majd előző működési helyem presbiteriumának s a solti e.[gyház] m.[egye] jegyzőkönyveinek azon lapjai, melyek működésemet részletesen ismertetik;[2] azt hiszem, kevés ref.[ormátus] lelkész részesült eddig olyan elismerésekben, mint amilyenekben én, évről-évre, az esperesi jelentésben. Mégis csak csodálatos dolog, hogy mindez 1929 március—április táján (amikor Kajdi itt föllépett), de különösen júl.[ius] 8-án a fegyelmi iratok kézbesítése, és júl.[ius] 17., az anyagi felelősségre figyelmeztető irat után ennyire megváltozott! — A vádolóknak kötelességük lesz megmondani, kin és mikor akartam én valaha uralkodni — én, aki egyéb papi tevékenységem alatt állandóan a gyöngének és elhagyatottnak istápolója voltam, s ha valamibben, talán éppen a szolgálatkészségben és alázatosságban mentem túl az általában megszokott határon. — Én viszont bi-

zonyítani fogom, hogy ép ellenkezőleg, Kajdi uralkodott annyira a presbiteriumon, hogy f.[olyó] é.[v] ápr.[ilis] 29-én kelt, saját kezűleg írt, első helyen aláírt s az egész presbiteriummal aláíratott beadványban[3] presb.[iteriumi] gyűlés tartását követelte azzal a céllal, hogy a tanítói fizetés kiutalásának módjára január hó 21-én hozott és *esperesileg jóváhagyott határozatot megmásítsa*; amit a pressio alatt május 7-én tartott presb.[iteriumi] gyűlés egyhangúan *meg is szavazott neki, de nemcsak ezt, hanem kivétel nélkül minden kívánságát* (ezt a presb.[iteriumi] j[egy]zőkönyvet,[4] mely már egymagában is hű képét adja az állapotoknak és eklatánsul cáfolja meg a hazugságokat, a követelőző beadvánnyal együtt eredetiben be fogom mutatni). Kajdi egyébként is több ízben hangoztatta előttem, hogy az egész presbiterium, sőt az egész nép, az ő kezében van, azt tesz velük, amit akar, tehát vigyázzak magamra! ami ha nem is volt igaz oly mértékben, hogy az „egész presbiterium s az egész nép" az övé volt, mert igenis voltak és vannak jelentékeny kivételek, de tény volt abban az értelemben, hogy *a legizgágábbak és legszájasabbak vele voltak, s vele együtt megfélemlítették és valósággal terrorizálták, a nép jobb érzésű rétegeit* is, akik mukkanni sem mertek, s így ő az övéivel valóban korlátlanul uralkodott Várkonyban. — Ezzel szemben áll az a sajnálatos tény, hogy amikor én a presbiteriumot fölvilágosító szóval óva intettem, ne ellenkezzen törvénnyel és felsőbbséggel (pl. 1928. szept.[ember] 19-én, amikor Denke Antal lemondott tanító bíztatására a törvénnyel ellenkező hely.[ettes] tanítóra hirdették meg a pályázatot,[5] úgy hogy a választást, törvény-ellenessége miatt, esperes úr meg sem erősítette, amiről különben még lesz szó; vagy amikor f.[olyó] é.[vi] május hó 7-én tiltakozásom ellenére, szinte Kajdi parancsára, fölforgatták az esperesileg megerősített határozatot stb.); továbbá az, hogy én hónapok óta nem tudok a presbiteriummal, a tanítónak szinte rendőri felügyelete nélkül érintkezni s míg ők nélkülem és hátam megett számtalanszor gyűléseztek, én hiába hivatkoztam az E.[gyházi] T.[örvények] I.t.[örvény] c.[ikkének] 42 §-ra,[6] nem tudtam velük a tanító nélkül együtt lenni, hogy a tanító ügyeit, fegyelmijét stb. velük megismertessem s őket a súlyos erkölcsi és anyagi felelősségre figyelmeztessem. De a hazugságokkal szemben más is áll: mikor a nagy adó miatt (amiről szintén lesz majd szó) hozzám szinte napról-napra is seregestől jártak, s velem bizony nem egyszer gorombáskodtak, én mindig szelíden és szép szóval igyekeztem őket fölvilágosítani, annyira, hogy pl. R.[émes] Kurucz János és Szabó Sándor, az ügy fő-mozgatói, több ízben kijelentették, hogy ilyen türelmes embert, aki mindig szépen beszél stb. még nem is láttak (nekem nem barátaim, de ha ma megkérdezik őket, azt hiszem, még most is megmondják az igazat). Egyébként pedig a presbiterium, mely részben szintén el van vakítva és meg van vadítva (hiszen közülük való a fő-fő kolompos), szintén megmondhatja, hogy volt-e rá valaha eset, amikor én nem szép szóval és fölvilágosítással tárgyaltam velük az ügyeket erőszakoskodás és parancsnokoskodás helyett — amiről egyébként a pr.[esbiteriumi] jegyzőkönyvek is tanúskodni fognak, mert meg fogják mutatni, hogy volt rá több eset, amikor a presbiteriumban sem a törvénynek, sem az egyház érdekének nem lehetett érvényt szerezni. — Ha tehát a jelenlegi tanító, amint a panasz mondja, nem lázítja, hanem inkább csillapítja az izgatott népet — hogy lehet az, hogy *ilyen csillapításra előzőleg nem volt szükség, júl.[ius] 8 óta viszont*

csendőrökkel kell féken tartani a népet? Hogy lehet az, hogy Kajdi idejövetele előtt, f.[olyó] é.[vi] január 1-én olyan közgyűlést tartottunk, melyről akkor azt mondta mindenki, egybehangzóan, hogy nem emlékszem, mikor volt Várkonyban ilyen szép békés, sima lefolyású közgyűlés? Mért mondták akkor a lelkésznek, hogy végre megértették, az 1927 évi nagy adó óvele semmi összefüggésben sem volt[7] s tudják, hogy *a lelkész igen nagy jót tett az egyházzal, egyrészt, mikor a tanítói javadalomnak örökösen veszekedésre alkalmat adó tételeit egytől-egyig mint át tudta hárítani az államra*, másrészt pedig, amikor az egyházra alaptalanul, (még ittléte előtt) kivetett és megfizetett pótadókat vissza tudta fizettetni stb. stb. — A *pünkösdi beszédre* való hivatkozás pedig túlhalad minden mértéket. Pünkösd előtti pénteken d.u. eljött hozzám Kajdi, akit Koncz Antal kémesi lelkész a tanítóné s egy telefon-beszélgetés útján (amint azt Koncz A.[ntal] jún.[ius] 7. kelt, 19 számú, Nyáry Pál esperes úrhoz címzett hivatalos nyilatkozata[8] bizonyítja, mely az okirat-hamisítási ügy irataihoz van csatolva) figyelmeztetett, hogy bizonyítványa körül baj van, az én levelem révén értesült, hogy velem szemben csúnyán viselkedik és intette őt, hogy emberelje meg magát és viselkedjék tisztességesen, tegye jóvá, amit vétett; Kajdi ugyanis már hónapok óta áskálódott ellenem, mindenfelé rágalmazott s *húsvét hétfőjén*, közvetlenül isteni-tisztelet előtt bejőve hozzám, követelte hívjak össze presbiteri gyűlést, mert ő a januári határozatot, mely a tanítói fizetésnek január 1-től való számítását mondta ki — úgy, amint azt a törvény elrendeli — meg akarja változtatni;, mivel erre nem voltam hajlandó, előttem kijelentette, hogy bosszút fog állni rajtam s *lehetetlenné fogja tenni, hogy én Várkonyban maradjak*. A pünkösd előtti pénteken aztán, Koncz A.[ntal] figyelmeztetése folytán nálam megjelenvén, az *okirathamisítást* eleinte tagadta, majd pedig bűnbánatot színlelve, *beismerte* és nagy képmutatással és könnyhullatások között kérte a bocsánatot, fogadkozott, hogy megjavul, mindent jóvá tesz, hangoztatta, hogy meggyőződött róla, hogy én mindig csak javát akartam és segítségére voltam (s hogy ez mennyire így volt, később kiderül) s fölajánlotta, hogy pünkösd délután, amikor ő fungál, mindezt elmondja a templomban az egész gyülekezet előtt. Én ráhagytam s bár ekkor már nem bíztam javulásában (amint ezt Koncz A.[ntal]-nak is írtam), gondoltam, mégis időt és módot adok neki arra, hogy jóvátegye, amit elrontott. Ő a nyilatkozatot a templomban csakugyan meg is tette, de hogy milyen hátsó gondolattal, hamarosan kiderült. Néhány nap múlva ugyanis megjelent nálam s *azt követelte tőlem, írjam alá a V[allás és] K[özoktatásügyi] M.[iniszterium]-hez, államsegélyének végleges kiutalása iránt benyújtandó s azon tényállítást magában foglaló kérvényt, hogy a kérvényhez a pályázati okmányok vannak mellékelve;* mikor a kérvény aláírását megtagadtam azzal, hogy csalást követnék el vele, hiszen a hivatkozott okmányok közül az egyiket nem lehet mellékelni, hivatalos helyen lévén, s amikor nem akartam ráállni arra, hogy helyette másikat csatoljunk (amely egészen más szövegű volt) — *ismét megfenyegetett a presbiteriummal és a néppel és csakugyan fékevesztett módon folytatta is lázító, romboló munkáját*. Mivel én már jóformán nem beszélhettem senkivel és csaknem izolálva voltam, ő össze-vissza hazudhatott mindenfelé mindent, amit csak akart, s nem volt, aki megcáfolja. S úgy megérlelhette a helyzetet júl.[ius] 8-ra, amikor az e.[gyház]m.[egyei] ügyész úr vádiratát és mellékleteit az es-

peres úr megbízásából kézbesítettem neki, hogy a zendülés csakugyan ki is tört — úgy, amint azt föntebb már vázoltam. Ez a hivatkozott „pünkösdi beszédnek" története és háttere. — Ami pedig azt a vádat illeti, hogy „lelkészünk igen gyűlölködik velünk", arra a förtelmes hazugságra az aláírók közül néhány maga az élő cáfolat. Hogy csak néhány megvilágító adatot említsek (arról nem is szólva, hogy nem „gyűlölködtem" soha, még azokkal sem, akik bántottak): 1.) *Gombos József* beteg leányát hónapokon át, akármilyen rossz időben is, sűrűn meglátogattam, süteményt, könyveket vittem neki, a szülők kérésére — mivel a többitől elmaradt — a konfirmációra külön előkészítettem és ősszel külön konfirmáltam. Akkor Gombos József megkérdezvén, mivel tartozik, azon válaszomra, hogy semmivel, nagyon köszönte fáradozásomat s *nagyban fogadkozott, hogy megfogja hálálni.* Hát gyönyörűen meghálálta! Se azelőtt, se azután, se szóval, se tettel nem vétettem ellene, mindig a legszívesebb voltam hozzá és családjához — hogy miben állt az én gyűlölködésem, majd mondja meg ő! 2.) Ha *Rózsa Pállal* gyűlölködöm, kérdem, *mért éppen tőlem kért a tavasszal 100 P[engő]-t kölcsön,* amit felesége nagy hálálkodások között hozott meg? S amikor feleségemmel együtt meglátogattam őket, mért fogadtak olyan nagy örömmel s mért jött el közülük is egyik-másik mihozzánk? 3.) *Szabó Bárdos Józseféket* is meglátogattuk, Sz.[abó] B.[árdos] J.[ózsef] apjának fájós lábára orvosságot küldtünk, amiért akkor olyan nagyon hálálkodtak — mit vétettem én ellenük s miben „gyűlölködtem"? 4.) *Beczó Jánost,* amint meghallottam, hogy beteg, azonnal meglátogattam, könyvet vittem neki — amikor visszahozta, még a legjobb barátságban voltunk. Azóta nem is beszéltem vele — hát akkor mikor, mit vétettem neki s miben „gyűlölködtem"? 5.) *Ropó Istvánéknál* igen sokszor voltam, az egész háznéppel a legjobb barátságot tartottam — mikor vétettem valamelyikük ellen? 6.) Az elmúlt télen minden héten 2-3 este vendégeim voltak az atyafiak mind családostól, több család is egyszerre, s a legkedvesebb barátságban töltöttük együtt az időt, így — hogy csak az aláírókból említsek — *Papp János* a családjával, *Botykai János* a családjával; ez még februárban, márciusban, sőt áprilisban volt, mi történt akkor egyszerre, hogy a gyűlölködés vádjával állanak elő, holott azóta nem is beszéltem egyikük-másikukkal, mert alig jártam ki, vagy pedig, ha beszéltem, ugyanazon szívélyességgel tettem, mint azelőtt? Hogy volt lehetséges másfél éven át ez a barátságos szívélyes viszony, ha én már régen gyűlölködöm velük? És mért mondták énrólam másfél éven át, hogy *még nem ismertek papot, aki ennyire barátja a népnek,* a népet ennyire szereti, ennyire törődik mindenkinek a dolgával, akihez mindenki bármikor elmehet bármilyen ügyes-bajos dolgával stb.?

2.) „Már idejövetelekor *az adó* túlságos felemelésével gyűlöltette meg magát stb." Hát beszéljenek megint a tények és dokumentumok. Én 1927. aug.[usztus] 25.-én költöztem Várkonyba, *a költségvetés* pedig, mely a kivetendő adó összegét megállapította, *június 24-én kelt, tehát 2 hónappal előbb, mint én állásomat Várkonyban elfogaltam.* A jún.[ius] 24-i presbiteri gyűlésen, mely a költségvetést és az adó összegét megállapította, jelen voltak a lelkészen kívül: K. Szabó Sándor, Kurucz István, Papp János, Apari János, L.[ukács] Hosszú István, Hosszú Sándor, Denke A.[ntal] tanító — szóval a vádaskodó presbiterek közül *Hosszú Sándor és Papp János.* Hozták pedig

a következő határozatot: „IV. Lelkész felolvassa az 1927 évi költségvetést és annak elfogadását. — *Presbiterium a felolvasott költségvetést, tekintettel arra, hogy reálisnak mutatkozik, elfogadja.*" A költségvetést pedig, melyet eredetiben bemutatok, aláírták Sebestyén S.[ándor] lelkész, Denke A.[ntal] tanító, Kurucz István gondnok, Papp János presbiter, L.[ukács] Hosszú István presbiter. *Kivetendő adó összegéül meg van állapítva 2700 P.*[engő]. Ehhez járult azután még egy tétel, mely a költségvetésben még nem szerepel, de mellőzhetetlen volt; t.i. a baranyai közig.[azgatási] bizottság közvetlenül s az esperes úr útján több ízben ránk írt az iskola hiányainak pótlása miatt s az esperes úr szigorúan utasította az egyház elöljáróságát, még azt is mondva, hogy az államsegélyt elveszíthetjük; az elpusztult padok helyett újakat kellett csináltatni, amely célra nagy nehezen és utánjárással én találtam meg a legolcsóbb ajánlatot tevő asztalost, aki 450 P[engő]ért vállalta a padok elkészítését. Eszerint tehát *az adó összege meg volt állapítva, mielőtt én Várkonyba kerültem,* ez utóbb említett tételt kivéve, s nekem csak annyi közöm volt hozzá, hogy maga a kivetés már az én időmben történt. Magát az adó összegének a hívekre való elosztását *Denke Antal tanító végezte* — hiszen én még, mint új ember, *teljesen tájékozatlan voltam a várkonyi adózási rendszer* terén. A presbiterium aztán a szept.[ember] 16-i gyűlésen (a vádaskodók közül jelen voltak: Hosszú Sándor, Gombos József, Papp János) elrendelte az adószedést a következő határozattal: „Gondnok felhívja a presbiteriumot, tűzze ki az egyházi adószedés napját. — Presbiterium az egyh-[ázi] adószedést f.[olyó] é.[vi] október hó 4- és 5-re tűzte ki." Ezeken a napokon aztán megkezdődött a hívek mozgolódása is a nagy teher ellen — aminek lefolyását leírni igen hosszadalmas volna. Hogy én mi mindent tettem felvilágosításukra s milyen engedményekkel igyekeztem a bujtogatott híveket békességre vezetni, azt is sok volna itt leírni — illusztrálásul mindössze egy adatot írok ide, a nov.[ember] 20-i presb.[iteriumi] gyűlés 2. sz.[ámú] határozatát, mely így szól: „Lelkész előterjesztésére a lelkészi és tanítói javadalmazáshoz tartozó borjárandóságnak készpénzben való megváltását presbiterium egyetértve lelkésszel literenként 40 fillérben állapítja meg. Tanító azonban 50 filléres bort kér. *Lelkész — nehogy súrlódások származzanak — felajánlja presbiteriumnak, hogy a tanító által kívánt 50 filléres borárhoz literenként a 10 fillér különbözetet ő a borpénzéből megfizeti. Gondnokot felhatalmazza lelkész, hogy az ő borpénzéből fogja le.* Tanító a 800 literen felüli járandóságát elengedi." Vagyis: a jogerős költségvetésben 60 filléres áron szereplő borváltságot (Sebestyén S.[ándor] a reá eső részt ilyen árban föl is vette) 40 fillérre szállítottam le, de még ezen kívül, propter bonum pacis, *a sajátomból kipótoltam a tanítóét 80 pengővel,* úgy hogy míg ő 50 filléres bor-árat kapott, én 30 filléreset! A mozgolódásnak azonban ezzel sem lett vége — sőt azután sem mindaddig, amíg Denke Antal az elszámolatlanul nála lévő műkedvelői előadási bevételi pénzekből 321 P[engő]-t az egyház pénztárába be nem fizetett az iskola-padok csináltatása költségének részbeni fedezésére. Ilyen bűnös vagyok én a várkonyi adóelégedetlenségben! Mivel azonban a népet könnyű félrevezetni, a bajért az ártatlan lelkészt vádolták — s akik zavart csinálnak és a lelkész ellen törnek, íme, ma is ezt a régi történetet veszik elő, hogy ezzel mutassák meg, lám, a lelkész idejében már volt elégedetlenség! De hogy kik idézték elő s kik felelősek érte — az persze nem mond-

ják meg, mert hiszen *a felelősségben első helyen ott állnak ők maguk, a förmedvényt aláíró presbiterek!*

3.) A tanító-választás lefolyásának ismertetése is nagyon hosszadalmas volna papíron. Ha szüséges lesz, majd elmondom a részleteit — s ki fog derülni, hogy mennyire az egyházközösség érdekében cselekedtem, amit a későbbi események annyira igazoltak. Az én áskálódásom és akadálygördítésem ebből állt: mivel Kajdinak Nagyváradról, az ottani kir.[ályi] kath.[olikus] tanítóképző intézetből van oklevele, 1925. évből, tehát idegen kézen lévő országrészből, nem tudtam, nem lesz-e ez akadálya a megerősíttetésének; hogy tehát a megerősítés emiatt ne késlekedjen, kérdést intéztem ez iránt a tanfelügyelőhöz és esperes úrhoz, akinél a *jóváhagyást,* ha az iratokat rendben találja, *sürgettem is.* Január 24-én kelt levelemben többek közt ezt írtam róla esperes úrnak: „Van azonban itt egy másik mozzanat, s éppen a megválasztott Kajdi L.[ajos] esetében, ami engem némileg aggaszt. Ő ugyanis, mint irataiból kitűnik, megszállott országrészben született s oklevelét Nagyváradon szerezte. Magyar honosságáról nem csatolt okmányt. Azt állítja, hogy a baranyai tanfelügyelő nem fog ez ügyben nehézséget támasztani... Egyébként szimpatikus megjelenésű fiatalember az illető s a nép tetszését nagyon megnyerte... A fellebbezési határidő febr.[uár] 4-én jár le. Én azonban nagyon kérem Nagytiszteletűségedet, kegyeskedjék az iratok átvizsgálása után mindjárt értesíteni, hogy rendben van-e a dolog s a választás esperesileg megerősíthető e, s van-e még valami további teendő... Egyidejűleg írtam a baranyai kir.[ályi] tanfelügyelőnek, Berze Nagy Jánosnak, ki jó ismerősöm, hogy mondja meg véleményét Kajdi megválasztásáról, nevezetesen arról, hogy világi részről van-e valami akadálya az ő megerősítésének, s az államsegély kiutalásának. Amint válasza megjön, rögtön megírom Nagytiszteletűségednek." Ezen levelemre esperes úr 28-án kel levéllel válaszolt (e levelet ide melléklem), s benne többek közt ezt írja: *„Nagyon bölcsen cselekedte, hogy kérdést intézett a tanfelügyelőhöz, mert így sokkal hamarabb lehet a dologgal igazodni."* Kajdit én aztán a megerősítésről *táviratilag* értesítettem, mit ő febr.[uár] 14-i levelében[9] (melyet szintén mellékelek) köszönt meg; csatolom továbbá febr.[uár] 20-án kelt levelét[10] is, melyben köszöni a lakás stb. előkészítése érdekében tett intézkedéseimet. Hát így fest az én „áskálódásom"! Ezek után talán fölösleges szót vesztegetnem az „ádáz harcokra" és egyéb szemen-szedett hazugságokra. A „népszerető és a gyermekekkel jól bánó ember" pedig, amilyennek Kajdi önmagát festi, *Drávapiskiben pörben állt egyházzal, egyháztagokkal és tanulók brutális bántalmazása miatt fegyelmi vizsgálat volt ellene,* amit csak eljövetelekor szüntettek be — amire nézve kérem Nyáry Pál esperes úr megkeresését. A „három derék stb. tanítónk kénytelen itt hagyni falunkat stb."-re egyelőre csak ennyit: Denke A.[ntal] a máza-szászvári iskolához neveztetett ki s hogy oda milyen örömmel ment, megmondhatják, akik tudnak róla, de részleteiről majd fogok beszélni én is; a törvényellenesen választott Mile B.[arnabás] h[elyettes] tanító, kitől *esperes úr a megerősítést megtagadta,* nagy csomó adósság hátrahagyásával bejelentetlenül — távozott: a harmadik pedig: Kajdi!

4.) Hogy a helyszíni vizsgálatot mért kérik, már említettem. A „másvallású községi lakosok"-ra való hivatkozás mögött pedig az lappang, hogy még a helybeli r.[ómai]

kath.[olikus] németek közt is bujtogattak azzal, hogy *amíg én itt leszek, addig nem* lesz nekik kath.[olikus] iskolájuk, mert én megakadályozom![11] Részleteket majd élőszóval adom elő. S e kontextusban még csak azt kérdem: minő egyháztagok, de főként minő presbiterek azok, akik kijelentik, hogy „míg ő itt lesz, templomba nem járunk... stb."?

Most pedig áttérek a római számos panaszokra:

I. Hazugság — ami az eddigiekből bőségesen kitűnik. Igaz az ellenkezője, hogy a tanító dúlta fel alattomos fondorlatokkal az egyh.[áz] község békéjét s ő rágalmazta a lelkészt, aki még akkor se nyilatkozott rosszul a tanítóról, mikor panasszal mentek hozzá, sőt védelmébe vette! (Tanú rá pl. Kovács Sándor közs.[égi] bíró, továbbá Joó János, Bíró Sándor stb.)

II. Mióta pap vagyok, soha szabadságon nem voltam úgy, hogy csak egy vasárnapot is mulasztottam volna szolgálati helyemen! betegség miatt is igen ritkán. Az idei télen 40 fokos lázzal, szinte önkívületben feküdtem, annyira betegen, hogy a gyülekezetben híre ment, nem fogok fölépülni. S ez alkalommal 2 vasárnap nem fungáltam. Az elsőt megelőzőleg járt nálam L.[ukács] Hosszú István gondnok, akit *kértem, próbáljon helyettest szerezni, ő azonban azt mondta, lehetetlen ilyen időben kocsit kapni — akkor volt ez, mikor az egész országban napokra megálltak a vonatok.* A rákövetkező vasárnap feleségemet kértem meg (aki közben hazaérkezett; még betegségem előtt ment el), hogy egy imát mondjon s biblia-magyarázatot tartson, amit ő az Úrasztalánál (nem a szószékben) el is végzett — *a megjelenteknek nagy örömére, megelégedésére és hála-nyilvánításától követve.*

III. Az idei böjti Úrvacsorát a *gondnok egyenes kérelmére osztottam második vasárnap,* mert az első vasárnap Pécsváradon *vásár volt* s amint a gondnok jelentette, nagyon kevesen lettek volna.

IV. Hétköznapokon a könyörgést *mindig megtartottam,* amikor itt szokás, t.i. olyan napok kivételével, amikor nagyon rossz az idő, mert a távol lévő iskolából ilyenkor nem szokták a gyermekeket fölvezetni a templomba; felnőttek pedig — sajnos — már rég idő óta nem jönnek hétköznap a templomba.

V. Hálóingben stb. soha se mentem a templomba, hanem mindig oda illő módon — aki engem ismer, mást föl se tételez rólam. Papucsban már csak azért se mehettem, mert nincs és még soha se volt papucsom. *De mikor látott az aláírók közül valaki — mikor egyikük sem volt egyetlen alkalommal se a templomba?*

VI. Temetési és templomi szolgálatot mindig *ugyanazon ruhákban és palástban végeztem Várkonyban, mint Baján* — sokszor igen előkelő és díszes városi közönség előtt és soha nem volt ellene kifogás. Az itt használt öltözetben fogadtam püspök urat is Baján s ugyanezen palástban — melyről csak azt említem meg, hogy püspök úrtól kaptam. Hogy Göde Sándor temetésén palást nélkül jelentem meg,[12] még e sok ostoba hazugság közt is szinte páratlan; az egyik aláíró vitte a palástomat tartalmazó táskát az úton, a palástot Jánosi Gy.[örgy] és Fehér J.[ózsef][13] kollegáimmal együtt öltöttem föl a lelk.[észi] hiv.[atal]-ban — s hogy rajtam van, azt látta nemcsak a gyászoló család, de a megjelent sokszáz főnyi tömeg is! *Közreműködésemről pedig méltóztassék a gyászoló családhoz kérdést intézni.*

VII. Ostoba hazugság, hogy én a templomban elszenderedem, aki az ágyban is nehezen tudok elaludni. Ellenben az történt, hogy mivel igen rövidke versszakos éneket énekeltünk, a második versszak végeztével nem mentem föl a szószékre — a tanító pedig elhagyta az éneklést. Mikor ist.[en] tisztelet után figyelmeztettem, hogy ne hagyja abba az éneket, amíg a szószékbe föl nem megyek, azzal védekezett, hogy neki *nincs jártassága az orgonálásban s nem tud egyszerre oda figyelni meg rám is*; mikor azonban a hívek egymás közt beszélgettek a dologról, persze *nem az igazi okot mondta meg, hanem ezt az ostoba hazugságot találta ki.*

VIII. Hazugság a javából: mikor a két presbiter Kajdi vezetésével eljött hozzám, az elöl említett presb.[iteriumi] gyűlést követelni, nagy hangon beszéltek arról, hogy a faluban ezt meg azt mesélik! én erre azt mondtam, hogy nekik mint elöljáróknak, nem a pletykák terjesztése a hivatásuk, hanem inkább a nép felvilágosítása, hiszen tudják, Várkonyban, hogy terjednek és dagadnak a pletykák. Ezt mondtam s ez igazság is: *A népről ellenben mindig csak azt mondtam — még akkor is, amikor teljesen megvadították —, hogy én a népet soha se hibáztatom, hanem mindig csak azokat, akik félrevezetik és rossz útra viszik. Tanú erre dr vitéz Keresztes Fischer főszolgabíró, valamint több pécsváradi úri ember, akikkel a várkonyi eseményekről szó esett.*

IX. Bögyös Gy.[örgy] és öreg Akari temetése így történt: januárban lévén, mikor a napok oly rövidek, *a temettetők megkértek,* hogy egyszerre vigyük ki őket, mert mire odakint végzek az egyikkel, sötét lesz; a Bögyös-féle gyászház kb. 6-7 háznyival följebb van, mint az Akari féle s onnan jövet, emez előtt kell elhaladnom. Megbeszéltük a dolgot, hogy mikor Bögyöséknél végeztem, ők lassan indulnak s mire Akarihoz érnek, én kb. végzek is ott, s aztán együtt halad a két gyásznép kifelé — s most tessék elképzelni, hogy egy *80 éves öreget egy óra hosszat parentáltunk az idei szörnyű hidegben!* A Bögyös-féle menet alig érkezett meg, az Akari-féle már indult is; és *a k k o r mindenki nagyon dicsérte ezt a megoldást,* mely különben nem is én tőlem indult ki, de amelynél különbet én se tudtam volna s nem tudnék kitalálni. Ami a stólát illeti — tessék csak megkérdezni szegény Bögyösnét, hogy elfogadtam-e, mikor kínálta! *Szegényektől én még sohase fogadtam el stólát életemben,* hanem inkább még magam segítem őket. Ezzel szemben az az igazság, hogy *Kajdi az egyh.[áz] megyei közgy.[űlési] határozattal szigorúan megtiltott s az előző tanító alatt már megszűnt b ú c s ú z t a t ó t Várkonyban újra meghonosította s ezen a címen a lelkészét jóval meghaladó stólákat szedett* — hiszen nyilván ezért olvasta föl a végnélküli borzalmas rigmusos búcsúztatókat.

X. Hazugság — hiszen, amikor csak engedi az idő, nem is szoktam kalapban járni. Volt azonban egyszer csakugyan eset rá, nagy esőben, hogy nem vettem le. Ezt azonban máskor is meg fogom tenni s azt hiszem, minden más lelkész is megteszi.

XI. A paplakhoz 1927-ben hátul hozzáépítettem egy szobát s a paplak javítására *a sajátomból ezreket költöttem el* — amiért a püspök úr tréfásan el is nevezett „a magyar ref.[ormátus] egyház legnagyobb maecenásának" —, az egész háztetőt elölhátul végig csatornáztattam, hogy a víz ne follyon a falak tövébe, a ház mentét végig alagcsöveztettem e, a ház mentét végig alagcsöveztettem, a belső nedves vakolatot leverettem és biberes cementes vakolattal újra bevonattam stb. stb. *az épület állagán azonban egy hajszálnyi változta-*

tást sem tettem, amit különben az idei can.[onica] vis.[itatio] is láthatott s ami különben is bármikor megállapítható. Mindez pedig megtörtént még Sebestyén S.[ándor] itt létele idején s a következő, május 22-én hozott presb.[iteriumi] határozat alapján: „Lelkész felolvassa Dr Fülep Lajos lelkész beadványát, melyben az egyh-[ázközségi] tanács beleegyezését kéri, hogy *saját költségén a parókhián javítási és alakítási munkákat végeztethessen,* továbbá hogy a kert felől még egy helyiséget hozzátoldhasson. — A beadványban kifejtett okok alapján, *különösen tekintetbe véve, hogy a parókhiális épület a tervezett munkálatokkal* értékében növekedni fog s szebb és jobb lesz, *az egyháztanács* egyhangúlag beleegyezik abba, hogy Dr Fülep Lajos úr a tervezett munkákat saját költségén elvégeztethesse, természetesen úgy, hogy az épület állaga ezzel sem most, sem a jövőben fogyatkozást ne szenvedjen; s elismeri Dr Fülep Lajos lelkész úr, vagy örököse szabad rendelkezési jogát a maga költségén állított részekre úgy, hogy esetleges távozása vagy halála esetén ő vagy örököse a lelkész utódával szabadon megegyezhetnek nevezett részek megváltására nézve, vagy, ha ez nem sikerülne, az anyagot elhordathatják, visszaállítván az épületet eredeti mivoltába." Tanácsterem persze „jelenleg nincs", mert sohase is volt — hol van a világon 380 lelkes gyülekezetben „tanácsterem"?[14] Ellenben *volt és van* lelkészi hivatal, ahol a presb.[iteriumi] gyűléseket tartani, szoktuk — s majd álljon elő az, aki meg tudja mondani, hogy *mikor nem tarthattunk ott gyűlést.* Ez is olyan otromba hazugság, aminél idétlenebben nem lehet kitalálni. A „tanácsterem" bútorait pedig *én tétettem rendbe,* ott az én székeimet stb. használják is, én fűttetem stb. stb.

XII. Ez az utolsó pont is elárulja a célzatot, engem minden módon kompromittálni s lehetőleg már az új esperes előtt. Hiszen *aki a szavazó gyűlésen Szakács n[agy]t[iszteletű] úr ellen agitált, az éppen Kajdi tanító volt,* aki — a jegyzőkönyv tanúsága szerint — ellene is szavazott. Igaz azonban az, hogy amikor én megkérdeztem őket, ismerik-e az esperes-jelölt urakat s melyikre szavaznak,[15] akadtak köztük olyanok, akik ilyen választ adtak: „Én Szakács Imrére szavazok. Jó bora van!" *Ilyet presbiterek mondtak, akik a várkonyi zűrzavar és zendülés fölidézésében és szításában tevékeny részt vettek.*

Kénytelen vagyok azonban az írást befejezni. Oly rengeteg adatot kellene egybehordanom, hogy papíron nem győzöm. Másrészt a mostani állapotok között elegendő időm sincs hozzá. Majd előadom a többit élő szóval. Hiszen az eddigiekből is kiviláglik, hogy mi volt Kajdi célja, amire az aláírókat eszközül fölhasználta: engem innen kipusztítani és Várkonyból preoranciát csinálni, melyben ő legyen a totum-fac.[tum]. (Ilyen hírek az ő intencióiról már hónapokkal ezelőtt kiszivárogtak.) Többek közt ezért is indította ellenem a gyalázatos hajszát, sőt hajtóvadászatot, melynek elérkeztünk utolsó mozzanatához.

A többit a n[agy]t[iszteletű] elnökség és e.[gyház]m.[egyei] bíróság bölcs belátására bízom.

Mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos
ref.[ormátus] lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.e. Bírósági ir. 1929–1930.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre ír levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.

[1] A beadvány eredeti példánya e levéllel együtt a bírósági iratok között van. Közreadása – mivel FL válaszából teljesen rekonstruálható a tartalma – nem látszott szükségesnek.

[2] Utalás a solti egyházmegye jegyzőkönyveinek következő passzusaira:

a) Baja (...) a múlt évben csatoltatott hozzánk. Kis lélekszámú, erőtlen egyház, fontos őrhelye a reformátusságnak és magyarságnak. Ha segítségére nem sietünk, sorvadás fenyegeti. (Kiskunhalas, 1922. 17.)

b) Baja új lelki vezetőt nyert dr Fülep Lajos személyében, aki kipróbált erejével lelkesen fogott a nehéz, de reánk nézve egyházi és nemzeti szempontból egyformán fontos – ezidőszerint nagyon erőtlen – őrhelynek, Bajának megerősítéséhez. De hogy célját elérje, nem nélkülözheti az egyházmegye erőteljes támogatását. (Kiskunhalas, 1923. 17.)

c) Hálával magasztalom a bölcs isteni gondviselést, hogy Bajára Dr Fülep Lajos rendes, Kalocsára pedig Nagy Kálmán segédlelkészek személyében igazi apostoli buzgóságú férfiakat rendelt, akik szívük és lelkük minden idegszálával egyházaikhoz vannak forrva és azoknak leghívebb őrállói. Tisztesség illesse nevüket, megbecsülés a munkájukat. Mindketten méltók arra, hogy hűségükért elismerésünk jutalmazza, Dr Fülep Lajos pedig még ezen felül különös dicsérettel is kiemelem azon férfias és gerinces magatartásáért, mellyel rövid szolgálata alatt a bajai lelkészi állásnak méltóságát és tekintélyét annyira megalapozni tudta. (Kiskunhalas, 1924. 9–10.)

d) Baja. Folytatódott az egyház külső és belső restaurálása. A lelkész egyre fokozódó eredménnyel szerzi vissza a híveket az egyháznak és szoktatja vissza őket a templomba, aminek egyik leghathatósabb eszköze a szanaszéjjel lakó hívek házanként való látogatása. Ugyanilyen mértékben fokozódott a hívek áldozatkészsége is, ami – kívülről jövő segítséggel együtt – lehetővé tette az egyház rendkívül elhanyagolt épületeinek alapjuktól tetejükig való megjavítását és újítását. Szorosabban bajai tevékenysége mellett az új lelkész megkezdte a szórványok gondozását is, így Bácsalmáson XI. 11-én megtartotta a legelső ref. istentiszteletet, mióta ez a község fennáll. [...] Hercegszántón pedig április 27-én volt a legelső ref. isteni tisztelet, melyen a néhány református kívül igen sok kath. és görög keleti is résztvett. Vallásos és egyházi építő előadásokat tartott a lelkész a téli hetekben a bajai templomban, melyet zsúfolásig megtöltött a különböző felekezetű közönség. A presbyterium mindenben buzgón támogatja a lelkészt. Esperes úr szerető figyelme és atyai gondoskodása pedig mindenkor tettre és segítségre készen kíséri ennek a nehéz helyzetű, állandóan harcolni kénytelen egyháznak életét, munkáját és küzdelmeit. (Kiskunhalas, 1924. 23.)

e) ... meleg búcsúszóval emlékezünk meg Dr Fülep Lajosról is, akinek egyházmegyénkből való kiszakadását szintén érzékeny veszteségünk számlájára kell jegyeznünk. Az a kevés híján 5 esztendő, amit bajai egyházunknak, e fontos végvárunknak lelkészi állásán töltött, maradandó emlékűvé és értékűvé teszi ottani működését. Lelkes és buzgó munkálkodása új életre támasztotta ezt a sorvadozó kicsiny gyülekezetet s amellett, hogy öntudatos és gerinces magatartásával tekintélyt szerzett egyházának, híveinek lelkébe is önbizalmat öntött és gyülekezetében igen virágzó szép egyházi életet teremtett. Áldásunk kíséri további útjában is úgy őt, mint leghűségesebb munkatársát, a feleségét. Szolgálatukat köszönjük, jó emlékűket szeretettel megőrizzük. (Kiskunhalas, 1927. 7.)

Ravasz László 1924-ben a solti egyházmegyében tett útjáról püspöki beszámolójában a következőket írja: A szórványok gondozása szempontjából annyiban kedvező a helyzet, hogy a szórványoknak tekintélyes része elég nagy és elég erős arra, hogy önálló egyházközséggé szervezkedjék, s két kiváló misszió központjában, Kalocsán és Baján olyan lelkész van, akik ezt a nehéz feladatot elismerésre méltóan tudják megoldani. (Dunamell. Egyházkerület jegyzőkönyve. Bp. 1924. 20.)

[3] Kajdi beadványa, amelyben presbiteri gyűlés tartását követeli a Dunamell. Ek. 1929–1930. évi bírósági iratai között van.

[4] Az 1929. V. 7-i presbiteri gyűlés jegyzőkönyve a zengővárkonyi parókián van.

[5] Ld. 662. és 663. sz.
[6] A 42. § az egyházközségi gondnok kötelességeiről szól.
[7] Ld. 600/1.
[8] A Dunamell. Ek. Lt. A/1.e. Bírósági ir. 1929–1930. között.
[9] Ld. 672. sz.
[10] Ld. 673. sz.
[11] Ld. 768. és 771. sz.
[12] Göde Lajos Kátai Endrének írt (Bp. 1929. VIII. 8.) levelében visszautasítja a vádat, s kijelenti, hogy Göde Sándor temetésén minden a legnagyobb rendben folyt le. Majd így folytatja: „Fülep Lajostól ma kaptam levelet, amelynek keserű hangját csak az igazságba vetett bizalom tompítja. Úgy látszik, szegény Lajosnak nincs szerencsés keze, vagy nincs megfelelő környezete. Én igazán lélek szerint sajnálom, mert jó embernek és nagy értéknek ismertem meg." (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10.b. A tolnai em. ir. 1929. Iktatatlan iratok.
[13] Jánosi György tolnaváraljai, Fejér József nagypalli lelkész.
[14] A jegyzőkönyv eredetije a zengővárkonyi parókián van.
[15] A két esperes-jelölt Szakács Imre és Szilágyi Béla volt. Ld. 701/4.

690. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1929. VIII. 9.

Nagytiszteletű és Méltóságos Esperes Úr!

A következő zengővárkonyi egyháztagok: Hosszú Sándor, Tamicza József, Papp János, Csuma János, Rózsa Pál, Gerjeni Tamicza József, Papp József, Szek. Bárdos József, Szép János, Szabó Bárdos József, Szalai Sándor, Kocsidi Péter, Beczó János, Gombos József, Ropó István, Botykai János ellen *rágalmazás* címén eljárás megindítását kérem,[1] amely hatóság előtt való rágalmazást Kajdi Lajos tanító fogalmazásában és írásával készült, általuk aláírt beadvánnyal követték el s amely beadványban foglaltakról egyidejűleg megküldött iratomban[2] kimutattam pontról-pontra, hogy egytől-egyig nemcsak szemenszedett, gonosz hazugság, hanem mindennek az ellenkezője igaz, amit az odacsatolt iratokkal is bizonyítok, s amit a tárgyalásra még teljesebben bizonyítani fogok.

Külön elbírálás alá kérem venni Hosszú Sándor, Papp János, Rózsa Pál, Gombos József presbiterek és Botykai János pótpresbiter szerepét, akiket, mint egyházi elöljárókat, súlyosabb felelősség terhel.

Várkonyban ma már az a helyzet, hogy csak a törvény teljes szigorával és megfelelő büntetéssel lehet az egyház tekintélyét s a rendet helyreállítani. A vádaskodóknak és izgatóknak bűnhődniök kell.

A várkonyi zendülésre s vele kapcsolatos rágalom-hadjáratra nézve egyébként kérem vitéz Keresztes-Fischer Miklós dr. pécsváradi járási főszolgabíró úr megkeresését.

S már most kérem az ügynek, amint arra megérett, a pécsi kir.[ályi] ügyészséghez való áttételét.

Mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. A/1.e. Bírósági ir. 1929–1930.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.
[1] FL végül lemondott az eljárás megindításáról. Ld. 754. sz.
[2] Ld. 689. sz.

691. FÜLEP LAJOS — SZAKÁCS IMRÉNEK

Z[engő]V[árkony] [1929.] VIII. 9.

Kedves Barátom!

Köszönöm szíves soraidat[1] s ügyünk érdekében való szíves fáradozásod. Az eredmény meglett: tegnap d.u. megjött a felfüggesztés s óriási hatása lett. Egyszerre megváltozott minden. Csak Kajdi[2] nem! A kurátor[3] előtt, aki előbb főcinkosa volt s akit most a nyílt utcán mindenek füle hallatára rettenetesen leszidott, szórva az „anyja istenit" és hasonlókat, kijelentette, hogy fütyül az esperesre,[4] fölfüggesztésre, neki nem parancsol senki, s dacára a sürgönyben foglalt szigorú tilalomnak, a gabona egy részét még tegnap este bevitte Pécsváradra (hogyan, sok volna leírni!) s nyilván el is adta. Sőt a napokban azt a pár méter fát, ami volt, szintén eladta, lucernát stb. mert most már biztosan arra készül, hogy felszedve, amit lehet, elinaljon. Hogy fog-e sikerülni neki, kétséges, mert most már olyan dolgok vannak ellene, amelyek alapján azonnal le lehetne tartóztatni — s remélem, hogy erre sor is kerül. A főszolgabírónak[5] is az a véleménye róla, hogy ilyen veszedelmes gazembert nem látott még. És éppen nekünk jutott ki a szerencse!

Azt hiszem, a kibonyolódás most már hamar fog menni. S aztán jön a leszámolás a rágalmazó bandával — mert a főbírónak is az a véleménye, sőt óhaja, hogy most már nem szabad félmunkát végezni, példát kell statuálni, ezeket az állammal, egyházzal szembeszálló bicskásokat alaposan meg kell tanítani. De folyik is már a nyomozás keményen.

Feleségem tegnap este említette — a rohanó és torlódó események közt neki is csak tegnap jutott eszébe, — hogy Te reklamáltad az esperes albumához való fényképemet.[6] Hát remélem, nem fogod üres mentségnek venni, de más se, ha azt mondom, hogy elfelejtkeztem róla, hogy magamtól soha eszembe nem jutott volna — feleségem elbeszéléséből ismerve az itteni állapotokat, meg fogod érteni, hogy ez nem is történhetett máskép. De talán még nem késő. Csakhogy már azt sem tudom, mekkora, milyen stb. kép szükséges. Kikerestem egy képet, ha ez jó, kérlek, használjátok fel ezt — ha nem, légy szíves, írd meg egy lev.[elező]lapon, milyen kell s én rögtön bemegyek Pécsre és csináltatok.

Ha gondolod, hogy még szükség van odamenetelemre Benedek[7] ottlétekor, értesítésedre örömmel megyek oda; ha nem kellek, maradok. De remélem, Ti is eljöttök mielőbb — hisz most már 1-2 nap alatt tiszta lesz itt a levegő és gyönyörűség az itt-

létel. Segítséged a lehető legjobbkor jött és döntően járult hozzá a fordulat előidézéséhez. Tudom, hogy Nélküled nem történt volna meg! Köszönöm is szívből.

Ölel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir. 13929. Iktatatlan ir.
Kézírás.
Mórágyra írt levél.

[1] Szakács Imre levele nem maradt fenn.
[2] Ld. 669/2.
[3] A kurátor: Lukács Hosszú István.
[4] Az esperes: Kátai Endre dunaszentgyörgyi lelkész.
[5] Keresztes Fischer Miklós pécsváradi főszolgabíró.
[6] Kátai Endrének, a visszavonuló esperesnek szánt ajándékra utal, az 1929. VIII. 30-i esperesbeiktató közgyűlésen adták át neki: „az egyházmegyei közgyűlés alkotó tagjainak arcképét tartalmazó albumot." (Kálvinista Szemle, 1929. IX. 7.)
[7] Benedek Sándor, a tolnai egyházmegye gondnoka.

692. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1929. VIII. 11.

Nagytiszteletű és Méltóságos Esperes Úr!

Csatoltan küldöm vissza a kézbesítési ívet.

Hogy mit írtam meg, mit nem Kajdi[1] viselt dolgaiból a felfüggesztő távirat óta, már nem tudom. Oly rengeteget kellett írkálnom, hogy nem csoda. De azt talán megírtam, hogy azzal a kijelentéssel „fütyülök az esperesre, nekem nem parancsol senki" s a kurátort a nyílt utcán reprodukálhatatlan kifejezésekkel elhalmozva, a gabona egy részét beszállította Pécsváradra. A csendőrök egyébként egész nap nyomoznak, nagy erővel s most már vannak is adatok! (majd a jövő héten rendszeresen megírok mindent; ízelítőül most csak ennyit: özv. Magyar Ferencnét és fiát, M.[agyar] Jánost — 2 gyermekes apa — júl.[ius] 28-án vasárnap a templomból hazamenet veréssel, pofonokkal stb. fenyegette, ha még egyszer el mernek jönni a templomba stb.) A csendőrök azt mondják, bár nem mer senki vallani a nagyon nehéz pozitívumot produkálni, remélik, hogy lefoghatják; egyébként már egész bűnhalmazatot állapítottak meg s jelentettek a bíróságnak.

De van más is — s ha ez igaznak bizonyul, akkor egy-kettőre vége lesz mindennek, nem lesz tárgyalás stb. Csak az a baj, hogy nehéz a végére járni, mert megszállott területen történt a dolog. Azt az információt kaptuk néhányan, hogy Kajdi Belényesújlakon (Nagyvárad mellett) volt közs.[égi] tanító, ott a közs.[égi] pénztárt másodmagával kirabolta, Kolozsvárra szökött, hol elfogták, 2 évi börtönre ítélték, le is ülte, onnan egyenesen besorozták s az oláh hadseregből szökött ide hozzánk. (Hogy katona-szökevény, azt ő maga is mondta nekem s másoknak is, mutatta a kincstári csizmát, melyben szökött, még viseli). Én megírtam a pécsi kir.[ályi] ügyésznek[2]

a hírt, hogy tudja meg, igaz-e. Állítólag egy nagyváradi menekült tan.[ító] képző int.[ézeti] tanár mondta el a dolgot. (Állítólag oklevele is meg van semmisítve — ami természetes is, ha a rablásról szóló hír igaz.)

Mély tisztelettel

Fülep Lajos

P.[ost] S.[criptum]

Valami fontos dolgot csak el nem felejtettem. T.i. nem tudom, hogy a helyettes tanító beállítása is csak pályázat útján történt-e, vagy pedig ha találunk valakit, úgyis alkalmazhatjuk vagy megbízhatjuk-e? S a 150 P.[engő] havi fizetéstől nem szabad eltérnünk? Ezt azért kérdem, mert az előző h.[elyettes] tanító 120 P.[engő]-t kapott nálunk, ott pedig, ahonnan jött, 80 P[engő]-t. S akadnak olyan nyugdíjas vagy B.listás tanítók, akik olcsón eljönnek, mert csak pótléknak tekintik, amit kapnak. 150 P.[engő] havonta ugyanis nem tudom, hogy kerül ki nálunk a helyi javadalomból — vagy ha kikerül is, soká lesz a kezünkben, mert a javadalom *egyik* tekintélyes tételét, a fát, Kajdi már pénzzé tette és elköltötte. S igaz, hogy a presbitereknek felelniök kell az előre kifizetett tételekért, de amíg fizetési kötelezettségük megállapíttatik s végrehajtatnak, sok idő telik el. Én egyébként teljesen az utasításhoz tartom magam s azt teszem, amit elrendelnek.

F.[ülep] L.[ajos]

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. A Tolnai Em. ir. Bírósági ir. 1929–1930.
Kézírás, az esperes által piros ceruzával néhol aláhuzogatva.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] Az ügy összefoglalását ld. 669/2.
[2] Az ügyész: dr. Valkó Gáspár.

693. FÜLEP LAJOS — SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1929. VIII. 12.

Kedves Barátom!

A legutóbb írottakhoz[1] pótlólag csak annyit jelenthetek: a nyomozás szakadatlanul folyik, a főszolgabíró[2] minden áron igyekszik kipuhatoltatni az izgatásnak nyilvánvalóan Kajdihoz vezető szálait, de persze ez nehezen megy, mert mindenki menti a bőrét és tagad körömszakadtáig. Remény és lehetőség van azonban rá, hogy ha sikerül a szálakat kibogozni, hamarosan tán le is tartóztatják.

Csakhogy erről az emberről nem hiába állapította meg maga a főszolgabíró, hogy *ilyen veszedelmes gazembert még nem látott.* Mert csakugyan az. Menekedéséhez fölhasználja eszközül, hogy engem lehetőleg lekössön, elfoglaljon, s azért — amint tudod — mindenféle vádiratokat készített ellenem. S ezzel elérte tényleg azt, hogy nekem válaszolnom kell rájuk, ami sok munkát ad, mert nekem nem lehet beérnem az-

zal, hogy egyszerűen megcáfolom őket, hanem úgy kell megcáfolnom, hogy az aláírók és hamis tanúk ellen mindjárt viszonvádat is emelhessek rágalmazás miatt.

Legújabban egyébként azt a — még beigazolatlan — hírt kaptuk erről az emberről, hogy Nagyvárad mellett, Belényesújlakon volt községi tanító, ott a községi írnokkal állítólag kirabolta a községi pénztárt, Kolozsvárra szökött, hol elfogták, 2 évi börtönre ítélték, le is ülte, onnan besorozták az oláh hadseregbe, melyből 1926 végén vagy 1927 elején megszökött.[3] (A hadseregből szökését ő maga is szokta mesélni). Diplomája nullifikálva van. Most igyekszünk ennek az adatnak végére járni, mert ha ez igaz, egyszerre vége lenne az egész ügynek.

Időközben azonban váratlan szövetségesei támadnak neki. Szilágyi Bélától[4] értesültem, hogy Jánosi[5] a z[engő]várkonyi iskolát jónak minősítette. Hogy mi van e mögött, azt hiszem, könnyű kitalálni. De hogy milyen kihatása lehet ennek a minősítésnek, ha *kommentár nélkül* kerül a jegyzőkönyvbe, azt hiszem, nem kell magyaráznom. Hogy pedig világosan lásd, miről van szó, elmondom a következőket: Jánosi májusban jött ide iskola-látogatásra Hétivel;[6] mikor meghallotta, hogy Kajdi csak márc.[ius] 1 óta tanít, kikelt, hogy mért nem értesítettük őt erről idején, mert akkor el se jött volna, *ilyen iskolát, s ily kevés működés után tanítót minősíteni nem lehet.* De nemcsak ez volt. Jánosiék nem azon a napon jöttek meg, amikorra bejelentették, hanem másnap — s erre a napra a tanító a gyerekeknek, az én tudtom nélkül, szünetet adott; mikor aztán Jánosiék megjöttek, összeszedett egy pár gyereket s Jánosiék azokat kérdezgették. Hogy ez így van, bizonyítja Kajdi hozzám intézett levele,[7] melyet elküldtem Szilágyinak, de írok neki, hogy küldje el Neked. Kérlek, *őrizd meg jól a levelet, mert még szükség lehet rá,* vagy megtekintés után küldd vissza nekem. Az iskolalátogatás után Jánosi azt mondta, hogy *az iskolát nem minősítheti,* majd eljön az évzáró vizsgára, s legyen az június utolsó vasárnapján. Kajdi azonban a vizsgát megtartotta június 16-án, úgy hogy *Jánosi nem volt jelen.* Mikor tehát Jánosi az iskolát vizsgálta, Kajdi 2 1/2 hónapja tanított s csak a gyerekek felét látta (akiket Kajdi éppen összehívott — s utólag nevetve mondta nekem, hogy csak azokat hívta el, akik tudnak valamit!) — így tehát tanítót csakugyan nem lehet minősíteni. Én tehát Szilágyit arra kértem, intézze el a dolgot Jánosival, hogy *helytelen fogalmazásból félremagyarázás ne lehessen.* A dolog historicumához t.i. hozzátartozik, hogy az *iskolában é n é s a f e l e s é g e m h o s s z a b b i d e i g t a n í t o t t u n k — é s i n g y e n! — m i n t K a j d i s a m i e r e d m é n y v o l t, a m i m u n k á n k e r e d m é n y e.*[8] *Ennek tehát így világosan* benne kell lennie a jelentésben. Szilágyi most arról értesít, hogy Jánosi gorombán válaszolt neki — más szóval, nem tudta vele úgy elintézni, amint kell.

Én tehát nagyon kérlek Téged, légy szíves, beszélj Jánosi fejével, mert annak már csak még se szabad megtörténnie, hogy *mi hónapokon át dolgozunk, küzködünk az iskolában s az eredmény aztán ennek a gazembernek az érdeme gyanánt kerüljön a jegyzőkönyvbe!* Hát ha lelkész a lelkész ellen ilyet meg tud tenni, akkor az embernek igazán kétségbe kell esnie. Hát ezt érdemeljük mi önzetlen, díjtalanul végzett munkáért? Hát akkor legyen az embernek ambíciója, dolgozzon az egyházért, ha pályatársai mindent elkövetnek, hogy amúgy is sok baját még növeljék és szaporítsák? A

Te kezedbe teszem le ezt a dolgot is, tudom, hogy Te el tudod és el fogod intézni úgy, hogy nekünk *teljes elégtétel is szolgáltassék!*

Értesültem róla, hogy a felfüggesztés megérkezése után Neked telefonált ez a gazember. Páratlan a vakmerősége. Nem tudom, megírtam-e Neked, hogyan reagált a felfüggesztésre — oly sokat kellett írnom ide-oda, már azt se tudom, hol a fejem. De szörnyű dolgokat művelt. Már egész bűnhalmazat van rajta, amit a csendőrök napról-napra jelentenek be a bíróságnak.

Ennyi hónapon keresztül ennyi küzdelem mégis sok egy embernek! És emiatt semmi okos, jó és hasznos dolgot se lehet csinálni.

Szeretettel üdvözöl

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ir.
Kézírás.
Mórágyra írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.

[1] Ld. 691. sz.
[2] Keresztes Fischer Miklós, pécsváradi főszolgabíró.
[3] Ld. 699. sz.
[4] Szilágyi Béla őcsényi lelkész.
[5] Jánosi György tolnaváraljai lelkész.
[6] Héti József őcsényi tanító.
[7] A levél nem ismeretes.
[8] A tolnai egyházmegye 1929. VIII. 30-i közgyűlésének jegyzőkönyve a következőket írja: „A zengővárkonyi iskolában a lefolyt tanévben felváltva tanított dr Fülep Lajos, dr. Fülep Lajosné és Mile Barna h. tanító, hogy ennyi változás dacára az iskola eredménye mégis jó, az főleg a lelkész és neje munkájának tulajdonítható, akik hónapokon át fáradságot nem ismerő odaadó buzgalommal tanítottak és pedig minden külön díjazás nélkül." (55–56.)

694. ELEK ARTÚR — FÜLEP LAJOSNAK

Pallanza, 1929. VIII. 13.

Kedves Barátom,

— a Lago Maggiore partjain sütkérezem most már jó másfél hete. Szükséges volt, hogy ide jöjjek, mert otthon nagy lelki depresszióban voltam. Úgy éreztem, hogy azon a földön, amelynek annyi boldog órámat köszönhetem, visszatér belém az életnek kedve. Nem is csalódtam. Testileg is erősödöm, mert az életem olyan tétlenség, amilyenre a magam múltjában egyáltalán nem emlékszem. Talán még is megint ember lesz belőlem, amire hazakerülök. — Mennyire fájlalom, hogy nem láthattam magukat![1] Ha van fátum, ez bizonyosan az. De lesz még talán egyszer jobb idő is.

Mind a kettejüket mély szeretettel üdvözli szerető barátjuk

Elek Artúr

MTAK Kézirattár Ms 4586/68.
Kézírás Lago Maggiore. Pallanza – Panorama feliratú képeslapon.
Címzés: Tisztelendő dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Zengővárkony (Ungheria) u.p. Pécsvárad.
[1] FL minden ez előtt írt levelében hívta Artúrt Zengővárkonyba. Ld. 588/5.

695. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1929. VIII. 14.

Nagytiszteletű és Méltóságos Esperes Úr!

Megkaptam 422 sz. n.[agy] b.[ecsű] levelét.[1]

Hogy a vádaskodók befizetik-e a pénzt, ő dolguk.[2] Én azonban a magam panaszát[3] kénytelen vagyok fönntartani akkor is, ha az övék, a pénz be nem küldése miatt, elesik. Nem bosszúból teszem, és nem pörösködési mániából. A pörtől egyenesen iszonyodom s hogy mennyire igyekszem elkerülni, azt — a magam végtelen kárára — éppen Kajdi esetében mutattam meg, akit már áprilisban bíróság elé állíthattam volna s akivel akkor sokkal könnyebb lett volna végezni és megkíméltem volna magam tömérdek kellemetlenségtől; de a sima elintézést kerestem, közben ő felhasználta az időt — s ezért szemrehányást kaptam Nagytiszteletűségedtől, de a kir.[ályi] ügyésztől[4] is. Most azonban, hogy a dolog idáig fajult, *a rendet, az egyház és lelkész tekintélyét helyreállítani csak úgy lehet, ha a vádaskodók megkapják példás és méltó büntetésüket.* Ismétlem, itt nagy érdekek forognak kockán, mert ha nem bűnhődnek, ha látják, hogy büntetlenül lehet ilyeneket csinálni, akkor a várkonyiakkal nem lehet többé bírni. Ez nem csak az én véleményem, akiről föltételezhető, hogy rémeket látok, szóról-szóra ugyanez a járás főszolgabírájának[5] véleménye, akivel elég gyakran beszélek az ügyről s aki minden alkalommal azt mondja, hogy most már *nem szabad félmunkát végezni, alaposan el kell intézni az ügyet.* Ezt én meg is ígértem neki s nem dezavuálhatom magam. Hogy ez így van-e, amint én mondom, ennek ellenőrzésére méltóztassék hozzá kérdést intézni, ő ismeri az ügyet, a legapróbb részletekig, hiszen ő dirigálja a nyomozást, ismeri a várkonyi népet is, ő a leghivatottabb ebben a tárgyban nyilatkozni.

Panaszom fönntartására a jogalap megvan, még akkor is, ha a pénz be-nem-küldése esetén a pörös eljárás nem indul is meg; mert a hatóság előtti rágalmazást ők csakugyan elkövették, a corpus delicti ott van Nagytiszteletűséged kezében. A rágalmazás bűnét elkövették s én emiatt panaszt is emeltem és vállalkozom arra, hogy minden állításukról okmányokkal, levelekkel, tanúkkal bizonyítom, hogy hazugság.

Teljes tisztelettel kérem ennélfogva Nagytiszteletűségedet, *a vádaskodó iratot ne méltóztassék nekik visszaadni, hanem az én panaszomban csatolni, s az egészet az e.[gyház]m.[egyei] ügyész úrnak*[6] *kiadni,* aki — semmi kétségem felőle — vállalni fogja a vádat hivatalból üldözendő rágalmazás miatt. Elég alapot nyújt erre az én válasziratom a vádaskodásokra.

Ha 31-én az ügy már nem tárgyalható, kénytelen vagyok megnyugodni benne. A rákövetkező legközelebbi bírósági ülésen azonban már sor kerülhet reá.

Abban az esetben természetesen elállok panaszomtól, ha a vádaskodók a gyülekezet színe előtt bocsánatot kérnek. Mert ezzel ugyanazt a célt érjük el, mint a büntetéssel. S ha Kajdi nem lesz itt, valószínűleg ezt a megoldást fogják is választani. De akkor is meg kell beszélnem a részleteket a főszolgabíróval.

Bizony nagyon szeretném már, ha vége volna a sok herce-hurcának s úgy, hogy az egyházra üdvös legyen.

Nem tudom, helyettes tanítónak alkalmazhatnánk-e *tanítónőt.* Mert arra, hogy tanítót kapjunk, alig van kilátás. Pécsváradra se igen volt pályázó, pedig az, mint vasút-melletti és jár.[ási] székhely, sokaknak kívánatosabb Várkonynál. Nyári P.[ál] esperes úr[8] ugyanis ajánlott egy, mint mondja, igen kitűnő tanítónőt. Nagyon kérem, méltóztassék a legközelebb adandó alkalommal erre nézve is tanácsot és utasítást adni.

Mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.e. Bírósági ir. 1929–1930.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.

[1] A levél nem ismeretes.
[2] A FL elleni megalapozatlan panasz perköltségeit az egyházmegyei bíróság a vádat benyújtó egyháztagokra hárította, akik beadványban szegénységükre hivatkozva kérték, hogy a vizsgálatot tekintsék olyannak, mint amelyet hivatalból végeztek el.
[3] Ld. 690. sz.
[4] Dr. Valkó Gáspár.
[5] Dr. Keresztes-Fischer Miklós.
[6] Dr. Keck László.
[7] Valószínűleg Szabolcska Júliára utal. Ld. 706/1.
[8] Ld. 684/4.

696. FÜLEP LAJOS — SZAKÁCS IMRÉNEK

Z[engő]Várkony, 1929. VIII. 17.

Kedves Barátom,

megkaptam 12-én kel szíves soraid.[1]

A fényképet,[2] amint kész lesz, küldöm Szekszárdra. Bizonyára nem fog elkésni, mert a beragasztást az utolsó napokban is meglehet csinálni.

A Jánosi-ügyben várom megnyugtató intézkedésed hírét.[3]

Különösen hat rám azonban két körülmény: 1.) Kajdi a felfüggesztés után telefonált Neked s Te egy szóval se említed leveledben; szó sincs róla, Te nem tartozol beszámolni nekem mindenről, de viszont ne felejtsd el, amit már többször említettem, hogy *Kajdi Tebenned bízik;* ha nem így volna, nem is merne Hozzád fordulni; ő azonban meg van győződve róla, amint hirdette és hirdeti is, hogy Te ki fogod menteni

a bajból, mert én rám haragszol, neki pedig pártját fogod stb.; erre is azt mondom, nem arról van szó, hogy ez igaz-e, mert meg vagyok róla győződve, hogy nem igaz, hiszen gondolatnak is képtelenség, hogy az esperes az egyház veszedelmes kártevőjének oldalára álljon, tény azonban, hogy ő ezt a látszatot fenn tudja tartani s amíg ő Neked telefonálgathat stb. fenn is fogja tartani és van neki mivel biztatnia cinkosait; különösen pedig, ha én csak kerülő úton tudom meg az ilyesmit, s nem Tőled közvetlenül; így olyan színezetet tud adni a dolognak, hogy Te óvele külön bizalmasan érintkezel s hátam mögött tárgyalsz vele — hogy miket fűz még hozzá, elgondolhatod; 2.) azt írod: „a hamisítás vádját Benedek[4] *is* esetleg megdönthetőnek tartja"; ő „is" — hát még ki? ha azonban az elnökség ilyen praeconceptioval fog a tárgyaláshoz, akkor megdőlhet a vád; hogy hogyan, elképzelni uggyan még nem tudom, de hát érhetik az embert meglepetések; én egyelőle annyit tudok, hogy 3 tény áll itt egymás mellett: a.) a felsőbaranyai e.[gyház] m.[egye] 1928 évi jegyzőkönyve, mely szerint K.[ajdi] iskolája rossz, szigorú vizsgálat van elrendelve stb., b.) K.[ajdi] 1929. I. 9-én kelt, az ő kezével írott s Koncz által aláírott műk.[ödési] biz.[onyítvány]-ban ez van: „iskolája jó", c.) Koncz A.[ntal][5] nyilatkozatai kereken kimondják, hogy ez a kifejezés eredetileg nem volt és nem is lehetett benne, mert K.[ajdi] iskolája rossz volt stb; egyik nyilatkozatában azt is megmondja expressis verbis, hogy *összehasonlította az eredetivel s abban nincs benne*;[6] tessék ezt a három tényt egymás mellé tenni s aztán megmondani: történt-e itt okirat-hamisítás vagy nem, s Kajdi követte-e el vagy nem? Te kezdettől fogva szkeptikus voltál ezzel a dologgal szemben — amikor megírtam az itt is megismételt tényeket, azt írtad, ezeket nem tudtad, most már másként látod a dolgot — s végül újra szkeptikus vagy és Benedek *is*? Én nagyon hálás volnék Neked, ha megírnád, *melyik* az a *konkrét pont*, ahol az okirat-hamisítás vádját megdönthetőnek vélitek. Mert, mint gondolhatod, ez rám nézve igen fontos dolog s igazán fölkészülve — amint nekem jóakaratúan tanácsoltad, amit igen köszönök — csak akkor tudok elmenni a tárgyalásra, ha tudom, miről van szó. Mert én magamtól, akárhogy töröm a fejem, sehogy se tudok rájönni, beszéltem a dologról egy igen kitűnő ügyvéddel, s az sem tudott. Ő is azt mondta, hogy a védő el fogja csűrni-csavarni a dolgot, de a tényeket el még sem tüntetheti. Ha pedig a törvényszék elfogadja K.[ajdi] azon vallomását, mit a csendőrök előtt tett s jegyzőkönyvbe is vettek valahogy, hogy t.i. ő *előbb* írta bele azokat a kitételeket s Koncz *olvasatlanul aláírta* — akkor cselekménye a BTK 391 § helyett a 400 § alá esik,[7] mely ugyanolyan mértékű büntetést állapít meg, mint a 391 §, t.i. 5 évig terjedhető börtönt. Tehát egyre megy a dolog. Mert hiába minden: a valótlan tényállítás („iskolája jó") ott van a bizonyítványban és K.[ajdi] kezeírásával! Ezt eltagadni v.[agy] elcsűrni-csavarni nem lehet. *De, ismétlem, ha Ti tudtok rá valamilyen lehetőséget, közöljétek végre velem is, hogy ne érjen készületlenül, meglepetésszerűleg.*

Nem tudom, megírtam-e már azt a nemrégiben kapott, de eddig még ellenőrizetlen és igazolatlan hírt K.[ajdi] múltjáról, hogy Belényesújlakon, Nagyvárad mellett, állítólag kirabolta a községi pénztárt, s évet ült Kolozsváron, oklevele nullifikálva van;[8] az a baj, hogy hosszadalmas végire járni, mert csak minisztériumok, diplomácia stb. útján történhet az érintkezés. Pedig ez nagyon fontos volna, mert ha igaznak

bizonyul, egyszerre vége szakad a K.[ajdi] ügynek, amit, azt hiszem, Ti se bánnátok; mert attól tartok, még nagyon sok gondot, bajt és kellemetlenséget fog okozni mindnyájunknak.

Igen fájlalom, hogy mostanában nem jössz el. Jöveteledre később is örömmel számítok, most azonban, mint írtam, nagyon üdvös hatása lett volna. Roppant megkönnyítette volna a helyzet tisztázását. Mert amíg a reménység él bennük, gondolhatod, hogy nem vallanak egymásra. A lavina akkor fog megindulni, ha ügyüket elveszettnek látják. Nem hiába szokta a főbíró[9] K[ajdi]-ról mondani, hogy ilyen veszedelmes gazembert még nem látott; de ért is a dolgához, bujkáláshoz, hazudozáshoz stb., azt meg kell hagyni. S el nem képzeled, miket használ föl, hogy cinkosait animálja — rajtacsípni azonban nem lehet, akkor, amikor kihallgatásra kerül a sor, tagad mindenki körömszakadtáig.

Az okirat-hamisítás ügyében egyébként én nem mint vádló, hanem mint *tanú* fogok szerepelni. K.[ajdi] t.i. pünkösd előtt, május 17-én *a hamisítást előttem beismerte.* Erre én kész vagyok esküt tenni. A beismerést akkor Szilágyival[10] közöltem is. Talán csak lesz az én vallomásomnak is valamelyes súlya.

Ha mégis megtehetnéd még, hogy eljöjj, nagyon szeretném s nagyon jó volna.

Azt pedig nem tudom elégszer elismételni, hogy ritka veszedelmes emberrel állunk szemben, ha nem fog össze mindenki s tesz meg ellene mindent, ez nagyon sokáig fog még kellemetlenkedni s pótolhatatlan károkat okozni.

Ha nem jössz, legalább írott szóval nyugtass meg vagy világosíts föl.

Szeretettel ölel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ir.
Kézírás.
Mórágyra írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.

[1] Nem maradt fenn.
[2] A 691. sz. levélben említett, az esperesnek szánt albumhoz készült kép.
[3] Jánosi György lemondott tanügyi körvizsgálói tisztéről. Előzményét ld. 693. sz.
[4] Ld. 691/7.
[5] Koncz Antal kémesi lelkész.
[6] Ld. 678. sz.
[7] Mindkét paragrafus a közokirat hamisítására vonatkozik.
[8] Ld. 699. sz. Sulyok püspök levelét ld. 700. sz.
[9] Keresztes Fischer Miklós pécsváradi főszolgabíró.
[10] Szilágyi Béla ócsényi lelkész.

697. A DRÁVAPISKI REF. EGYHÁZKÖZSÉG PRESBITÉRIUMA — FÜLEP LAJOSNAK

Dr[áva]piski, 1929. VIII. 18.

Nagy.[iszteletű] Lelkész Úr!

F.[olyó] hó 3-án kelt megkeresésére[1] a következőkben adjuk meg válaszunkat. Presbiteri értekezletet tartottunk augusztus 18-án, amelyen jelen vannak Koncos János és Bakó Lajos gondnokok, Borsos József, Kasza Lajos, Hegedűs János, Varga József, Kasza Illés, Dani Antal, Kasza József presbiterek. — A levél felolvasása után Koncos J.[ános] gondnok előadja, h.[ogy] Kajdi tanító eltávozásakor vele szemben egy pr.[esbiteri] gyűlésen a gorombaságig személyeskedett és olyan szavakkal illette, amelyek egy tanító száját nem szabad, h.[ogy] elhagyják. A presb.[iterium] arra, h.[ogy] ő népszerű ember volt, tiltakozik, mert több embert alaptalanul feljelentett és megbüntettetett, 2 év alatt több emberrel durván összeveszett, egyeseket megveréssel fenyegetett, így az itteni élete alatt sem népszerűségre, sem a békességre nem vezetett a viselkedése. Iskolája minősítése tanúskodik szorgalmáról, amelyet az e.[gyház]m.[egyei] jegyzőkönyvből sajnos olvasni lehet. A mi egyházunk őt soha nem hívta vissza, s nem is óhajtjuk viszontlátni.

Az az állítása, h.[ogy] Szabó Péter tanító megválasztása az ő érdeme, alaptalan és hazug, mert Szabó tanító urat mi meghívás útján választottuk, aki a munkáját teljes megelégedésünkre végzi, és őt érdemeiért választottuk meg, nem pedig a Kajdi szavaira.

Midőn fentieket N[agy]t[iszteletű] Úrnak mély tisztelettel megküldjük, maradtunk kész szolgái

Koncos János, Bakó Lajos, Borsos József, Kasza Illés, Hegedűs János, Kasza Lajos, Dani Antal, Varga József, Kasza József

Dunamell. Ref. Lt. A tolnai Em. ir. A/10. Bírósági ir. 1929–1930.
Teljes szövegét idéző FLné Szakács Imrének szóló 1929. VIII. 21-i levelében. (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ír.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.
[1] FL levele nem ismeretes.

698. FÜLEP LAJOS — KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1929. VIII. 19.

Nagytiszteletű és Méltóságos Esperes Úr!

Kajdi Lajos fegyelmi ügyével[1] kapcsolatban tisztelettel kérem intézkedések szíves megtételét:

1.) Kérem, méltóztassék a pécsi kir.[ályi] ügyészséghez, (lehetőleg azonnal, te-

kintettel az idő rövidségére), megkeresést intézni, és kérni, hogy a bűnjelként ott lévő hamisított működési bizonyítványt adja ki a 31-i e.[gyház] m.[egyei] bírósági tárgyalás[2] alkalmára, és pedig úgy, hogy *én magam bemegyek érte, személyesen átveszem és személyesen vissza is viszem. Nagyon kérem, méltóztassék nyomatékosan megírni, hogy s e m m i e s e t r e s e k ü l d j é k p o s t á n, hanem csak az én kezembe adják.* A 31-i bírósági ülésre aztán én magam fogom elvinni. Az ügyészséghez intézett megkereséssel egyidejűleg kérem méltóztassék engem értesíteni, hogy tudjam, mikor menjek be.

2.) Kérem, méltóztassék a 16 aláírással ellátott, Kajdi kezeírásával készült följelentést[3] az én válaszommal és válaszom mellékleteivel a fegyelmi iratokhoz csatolni s a fegyelmi tárgyalás anyagába beleiktatni, mint bizonyítékot arra nézve, hogy Kajdi hogyan uszított és bujtogatott a lelkész ellen, milyen rágalmakat koholt ellene és főleg, hogy *célja volt a lelkésznek az eklézsiából való kitúrása,* hiszen fenyegetőzések között ép azt követelik benne, hogy a lelkész távozzék helyéről. Hatóság előtti rágalmazás miatt benyújtott panaszomat, mint már jeleztem, minden körülmények között fönntartom, a 31-i tárgyalástól függetlenül. A 31-i tárgyaláson mint fontos bizonyíték tekintetbe vételét kérem e dokumentumra való kiterjeszkedést.

3.) Kérem, méltóztassék vitéz Keresztes-Fischer Miklós dr. pécsváradi járási főszolgabíró urat megkeresni a várkonyi zendülés lefolyásáról való tájékozódás céljából.

4.) Kérem, méltóztassék Nyáry Pál pécsi lelkész, felsőbaranyai e.[gyház] m.[egyei] esperes urat megkeresni tájékozás céljából afelől, hogy Kajdi előző szolgálati helyén, Drávapiskiben, hogyan viselkedett, hogyan forgatta föl a békét ott is, az egyházi felsőbbséget semmibe se vette, fegyelmi is volt ellene, melyet akkor szüntettek meg, mikor ide megválasztották.

5.) Kérem, méltóztassék tanúul megidézni a következőket:

a.) Szilágyi Béla ócsényi lelkészt arra nézve, hogy Kajdi, mikor május 29-én nála volt, ő előtte is azzal fenyegetőzött, hogy Várkonyban olyan fölfordulást csinál, amilyen még nem volt, hogy engem tönkre tesz, innen kipusztít stb.

b.) L.[ukács] Hosszú István zengővárkonyi egyházi gondnokot, hogy: mikor Kajdi megkapta a felfüggesztő és fizetés-letiltó táviratot, azt mondta neki egyéb szidalmak között, „fütyülök az esperesre, nekem nem parancsol senki", „b... a meg a papját", az utcán a kurátor „büdös anyja Istenit" szidta, a tiltakozás ellenére 9 zsák búzát még aznap bevitetett Pécsváradra és eladott, s azóta is eladta a szalmát stb.

c.) feleségemet, Fülep Lajosnét arra nézve, hogy a fenti tényeket L.[ukács] Hosszú István gondnok még az este, azon melegében és teljes részletességgel elmondta nálunk (t.i. megtörténhet, hogy közben Kajdi a gondnokot, aki nagy kortese és barátja volt, újra befolyásolja s a dolgokat netán enyhítve adja elő);

d.) Papp János presbitert arra nézve, hogy Kajdi milyen módon íratta alá velük a vádaskodó iratot, mert Papp J.[ános] egyik, jegyzőkönyvezett vallomásában azt vallotta, hogy jóformán nem is igen tudja, mit írt alá; L.[ukács] Hosszú István és Papp

János arra nézve is adhatnának fölvilágosítást (ha hajlandók lennének vallani), hogy hogyan és mivel biztatta és bújtogatta őket Kajdi.

Mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. A Tolnai Em. ir. Bírósági ir. 1929–1930. Zengővárkonyi iktatószáma: 45/1929.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] Ld. 669/2.
[2] A tárgyalásra nem VIII. 31-én, hanem XI. 11-én került sor.
[3] A feljelentés a Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.e. Bírósági ir. 1929–1930. iratok között található.

699. OPRIS JÓZSEF — FÜLEP LAJOSNAK

Belényesújlak, 1929. VIII. 20.

Nagytiszteletű lelkész úr!

Tegnap vettem sorait[1] és azokra a következőkről van szerencsém értesíteni: Kajdi Lajos itt a református egyháznál mint tanító tényleg működött és az egyházat súlyosan compromitálta. Hogy kellő felvilágosítást adhassak ezen ügyben, szükségesnek tartom a dolgot egy kissé hosszúra nyújtani. Van egy fiam, aki abban az időben végezte a fém és ipari iskolát, majd haza kerülve szoros barátságot kötött Kajdival, mi itthon nem elleneztük ezen szoros barátságot, mert Kajditól mint tanítótól azt képzeltük, hogy csak jót tanulhat, a fiú ekkor 16, vagy 17 éves lehetett, egy napon adószedést csináltam az irodában, úgy 11. óra után mindkettő bejött az irodába és figyelték az eredményt, majd délben amikor zárlatot csináltunk annyi pénz gyűlt össze, hogy már a kis kazettába nem is férhetett több — mire Kajdi úr megszólalt, hogy nem volna utolsó seft ha ezen kasszát el lehetne emelni, délután ismét folytattuk az adószedést, este megcsináltuk a zárlatot, konstatáltuk hogy 120.000 Leu gyűlt be, bezártuk a belső kasszát, amelynek a kulcsa a pénztárnoknál volt és a külső trezor kulcsát magamhoz véve, eltávoztunk az irodából. Este én nem is vacsoráztam, lefeküdtem, miután nagyon kimerült voltam, lefekvés előtt én a külső kassza kulcsát az éjjeliszekrénybe tettem és reggel már nem találtam ott, rosszat sejtve sietve lementem az irodába, ahol megállapítottam, hogy a kasszába lévő 5 kazetta közzül a belényesújlaki kassza hiányzik, már akkor tisztába voltam, hogy az éjjel ellopták a kazettát, pénzzel együtt, tényleg úgy is történt, Kajdi, hogy a gyanút magáról elterelje már előző napon elutazott miután lelkészétől szabadságot kapott 2 napra, hogy lakodalomba megy, azonban az elfogatásuk után kiderült, hogy Kajdi már Váradon várta a fiamat a kazettával, kerestem, kutattam mindenfelé, sehol semmi nyomuk, míg egyszer úgy 2 hétre reá, tudomásomra jutott hogy mindkettőt elfogták Váradon valami kétes hírű helyen, amikor már nálluk csak 200 Leut találtak, így az itteni csendőrség átvette őket a váradi rendőrségtől, s mindkettőt leláncolva hozták haza Újlakra a nyomozás

befejezésére, a nyomozás minden fázisát ismerem, Kajdit mint bűnsegédet és felbújtót a fiammal együtt elítélték, Kajdi súlyosabb büntetést kapott, mert súlyosbító körülménynek vették tanítói mivoltát, nagykorúságát, Kajdi még a fogházban is 2 ízben is megkísérelte a szökést, amiért el is szállították egy nehéz fegyházba, végre letelvén büntetése, átadták a Nagyváradon állomásozó tüzér ezredhez, hogy tényleges szolgálatát elvégezze, később hozzám került írnoknak egy bajtársa, akitől értesültem, hogy onnét is 2 ízben szökött meg és hadbíróilag el is lett ítélve, végre több rendbeli lopás után sikerült neki átszökni Magyarországra. Úgy értesültem, hogy odaát tanítói állást kapott. Természetes hogy nekem a pénztárba hiányzó összeget 48 óra alatt ki kellett fizetnem, mert másként én is odakerültem volna ahová ők. Fizettem és lelkemben megmaradt a keserűség, nem volt elég, hogy meglopott, hanem tönkre tette gyermekemet, aki ma katonai szolgálatot teljesít. Nagytiszteletű Úr! Ne gondolja, hogy talán belőlem a keserűség és bosszú beszél, arra amit írtam az igazság kötelez, kötelez még a felebaráti szeretet is, mert az ilyen embert, aki ilyeneket csinál, egyenesen a társadalomból ki kell lökni, nem elég amit itt csinált, hanem még előzőleg alattomosan lepofozott egy 80 éves tehetetlen postamesternőt csupa virtusból, nahát egy ilyen ember nem való, hogy még embernek is nevezzék. Lekötelezett volna Nagytiszteletű úr ha közli velem, hogy ezen szerencsétlen emberből mi lett odaát.

Kiváló tisztelettel:

Opris József jegyző

MTAK Kézirattár Ms 4593/140.
FL autográf másolata. Rajta: Opris József körjegyző Belényesújlakon 1929. augusztus 20-án kelt levelének (betű szerint):
A végén: A másolat hiteléül Zengővárkony 1929. szeptember 10.
Dr Fülep Lajos ref. lelkész (Rajta körpecsét.)
Zengővárkonyba írt levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.
FL levele nem ismeretes.

700. SULYOK ISTVÁN — FÜLEP LAJOSNAK

Nagyvárad, 1929. VIII. 23.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Kajdi Lajos tanítóra vonatkozólag f.[olyó] évi 84. sz. alatt kelt becses levelére[1] felvilágosításul idehajlítom a belényesújlaki lelkészi hivatalnak hozzám intézett jelentését másolatban.[2] Abban az esetben, ha ezen kívül akár Nagytiszteleted, akár pedig az egyházi bíróság a további kérdéseket illetőleg a kir.[ályi] ügyészséghez Nagyváradon fordulni kíván, nem kétlem, hogy még egy magyar nyelvű megkeresésre is a szükséges felvilágosításokat meg fogja adni.

Atyafiságos szeretettel:

Sulyok
püspök

Nagytiszteletű Ref.[ormátus] Lelkészi Hivatalnak, Zengővárkony u.p. Pécsvárad Magyarország.

MTAK Kézirattár Ms 4593/136.
Gépírás autogr. aláírással Oficiul Episcopal Reformat Oradea – Református Püspöki Hivatal Nagyvárad feliratú levélpapíron. Ad 66 1929. eln. iktatószámmal. A címzés a levél szövege után. Zengővárkonyba írt levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.
Sulyok István (1859–1967) az 1921-ben létrejött Királyhágómelléki Ref. Egyházkerület első püspöke, nagyváradi lelkész.

[1] Mint 692. sz. levelében írja, FL egy Romániából átkerült tanár útján értesült Kajdi büntetett előéletéről, s a hír tisztázására fordult Sulyok István püspökhöz felvilágosításért. Levele nem ismeretes.

[2] A melléklet MTAK Kézirattár Ms 4593/138. sz. alatt található, Nagy Zoltán belényesújlaki ref. lelkész 1929. VIII. 16-án írt jelentését tartalmazza a Kajdi-ügyről.

701. FÜLEP LAJOS – KÁTAI ENDRÉNEK

Zengővárkony, 1929. VIII. 24.

Nagytiszteletű és Méltóságos Esperes Úr!

Megkaptam 447 sz. n[agy] b.[ecsű] iratát[1] és rögtön válaszolok rá.

Nem tudom, mi volt bennem nagyobb, az öröm-e, hogy a Kajdi-ügy[2] ilyen hirtelen és kitűnően véget ér, vagy pedig a meglepetés afölött, hogy a választási jegyzőkönyvet[3] rajtam reklamálni méltóztatik. Én a választási jegyzőkönyvet *január 25-én,* 22. számmal *ajánlva beküldtem* az összes okmányokkal, s az egészet vissza is kaptam Nagytiszteletűséged 95/929. sz., II. 11-én kelt kísérő levelével, melynek másolatát idecsatolom (az eredetit a tractus-gyűlés alkalmával meg fogom mutatni – postára már nem merem bízni.)[4] Csatolom továbbá a pályázat meghirdetéséről szóló jegyzőkönyvi kivonatot; a presbiteriumnak a megerősítést tudomásul vevő határozatának j[egy]zőkönyvi kivonatát; a választási jegyzőkönyv másolatát.

A választási j[egy]zőkönyv azon példányára, melyet II. 25-én beküldtem, Nagytiszteletűséged rávezette az ideiglenes megerősítési záradékot s úgy küldte vissza. Sajnos, ezt az eredeti példányt beküldenem már nincs módomban. Kajdi ugyanis egyszer elkérte tőlem, más okmányokkal együtt. Most, hogy Nagytiszteletűséged parancsát megkaptam, azonnal írtam neki, hogy küldje vissza nekem, de csak szóval üzente, hogy nem adja vissza, mert valahová beküldte, de ha nála volna, akkor se adná ide, mert az őt illeti! Más okmányt se ad vissza.

Az idecsatolt iratok eléggé megmutatják, hogy annak idején a választás ideiglenes megerősítését kérelmeztem, s a megerősítés az összes iratokkal hozzám meg is érkezett. Az esperesi iratokban lehet, hogy azért nincs nyoma a megerősítésnek, mert azt a vál.[asztási] j[egy]zőkönyvre méltóztatott jegyezni s úgy megküldeni. De akárhogy is, ártatlan vagyok a dologban. No de hát, ha nincs is meg, könnyen lehet rajta segíteni az új másolattal.

Tény azonban, hogy a *végleges megerősítés* iránti kérvényt az e.[gyház]m.[egyei]

gyűléshez nem küldtük be. Nem pedig azért, mert: 1. mióta az okirat-hamisítás ügy napvilágon van, Kajdi, nyilván mert gondolta, úgyis hiába, nem is kívánta a kérelmezést; 2. az utóbbi időben pedig már nem is lehetett kérelmezni, mert egyik szükséges, csatolandó okmány, t.i. a működési bizonyítvány, január 25 óta a pécsi ügyészségen van, mint bűnjel.

Visszatérve már most arra a megoldásra, hogy Kajdi nem fog megerősíttetni s így rögtön ki lehet írni a pályázatot —[5] *ez oly jó megoldás, melynél jobbat elképzelni se lehet.* Amint Kajdi megszűnik várkonyi tanító lenni, a várkonyi fölfordulásnak is egy-kettőre vége lesz. Ezt a megoldást sok levelem közül valamelyikben magam is ajánlottam, úgy látszik, akkor kikerülte Nagytiszteletűséged figyelmét. Ha jól emlékszem, Szakácsnak is írtam.

De már mindegy, akárhogyan is volt, az a fő, hogy a tractus gyűlés csakugyan ne erősítse őt meg s így az ő itteni tanítósága egyszerre szűnjön meg. Ha Nagytiszteletűséged ilyen javaslatot terjeszt az e.[gyház]m.[egyei] közgyűlés elé, kétségtelen, hogy az meg is fogja szavazni.

Én pedig egész életemben áldani fogom Nagytiszteletűségedet esperességének ezen utolsó jótéteményéért rajtam. Adja Isten, hogy meg tudjam hálálni — nem vagyok hálátlan természetű ember és nem nyugszom addig, amíg a jót vissza nem szolgálom.

Addig is, amíg személyesen fejezhetem ki hálás köszönetemet
vagyok mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

4 db melléklet.

Feleségem, akit már nagyon megviselt a sok kellemetlenség, most egészen boldog és külön köszönetét és üdvözletét küldi.

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/L. e. Bírósági ir. 1929–1930
Zengővárkonyi iktatószám: 101/1929.
Kézírás.
Dunaszentgyörgyre írt levél.

[1] Az irat nem ismeretes.
[2] Ld. 669/2.
[3] Kajdi tanítóvá választásának jegyzőkönyvéről van szó, a választás a zengővárkonyi presbitérium 1929. I. 21-i ülésén történt.
[4] FL itt a tolnai egyházmegye esperesválasztására utal. Kátai Endre esperes 1929. V. 21-én betegsége miatt lemondott, de utóda megválasztásáig ill. beiktatásáig ellátta az esperesi teendőket. Zengővárkonyban az 1929. VI. 16-i presbitériumi gyűlésen került sor a választásra, FL és két presbiter Szilágyi Béla őcsényi lelkészre, 5 másik presbiter pedig Szakács Imrére szavazott. Az egyházmegyei szavazatok összesítésekor Szakács Imre 15 szavazattal esperes lett, Szilágyi Béla 9 szavazatot kapott. Zengővárkony szavazata azonban ebben nem szerepelt: a beküldött eredmény nem érkezett meg, FL a postakönyvvel igazolta, hogy elküldte, s az a postán elkallódott. „A zengővárkonyi egyház azon védekezését, hogy postakönyve igazolása szerint beterjesztett szavazata nyilván a szállítás közben elkallódott, igazolásul elfogadja és ezért megtorlással nem él." (A Tolnai Egyházmegye... közgyűlési jegyzőkönyve. Szekszárd, 1929. 34.)
[5] 1929. XI. 11-én Decsről Zengővárkonyba érkezett Császár János és megkezdte a tanítást. A tanítói

pályázat a Néptanítók Lapja 1930. II. 19-i sz.-ban jelent meg (7–8.), a választásra III. 9-én került sor, 7 igen és 1 tartózkodással megválasztották Császár Jánost, aki FL zengővárkonyi tartózkodásának egész ideje alatt, sőt utána is zengővárkonyi tanító volt.

702. FÜLEP LAJOS – SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1929. IX. 9.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Magántudakozódás útján tett kísérleteim, hogy h.[elyettes] tanítót szerezzek, eddig nem jártak eredménnyel. Nagytiszteletűségedet is kérem, hogy ha ideiglenes szolgálattételre akár férfi-, akár női tanerőt ajánlani tudna, kegyeskedjék az illető címét velem közölni, hogy azonnal érintkezésbe léphessek vele. Az iskola-évet már meg kellene kezdeni. Az áldatlan Kajdi- ügy[1] miatt nemcsak én szenvedek s a gyülekezet jó érzésű rétegei, hanem nagy kárát fogja vallani a tanítás hiánya, vagy szaggatottsága miatt, az iskola is. Kérdést intéztem többek közt Németh B. Mihály pécsváradi s.[egéd] lelkészhez is, hogy vállalná-e a h.[elyettes] tanítóskodást egy időre; hajlandónak mutatkozott rá, azonban addig nem kezdheti el a tanítást, amíg a megválasztott pécsváradi tanító[2] el nem foglalta állását. Azért én is kérem Nagytiszteletűségedet, hogy az új pécsváradi tanítónak a ma vagy holnap letelő fellebbezési határidő után a megerősítést nyomban megküldeni méltóztassék, azzal az utasítással, hogy állását azonnal foglalja el. Mert ha ez megtörtént, akkor minálunk is nyomban megkezdődhetne a tanítás. Addig, míg Hegedűs Kálmán[3] megjön s helyét végkép elfoglalja. Németh Pécsváradról járna át – ahol megmaradna kápláni minőségben – naponta a tanítás elvégzésére hozzánk; pécsváradi elfoglaltsága mellett ezt a pécsváradi egyház minden hátránya nélkül megtehetné, hiszen ott nincs olyan elfoglaltsága, mely egész napját igénybe venné; ha pedig valami miatt egyszer-másszor nem jöhetne át, elvégezném én a tanítást; a kántori teendőket vasárnap úgyis a feleségem teljesíti. Ha tehát közben valami más megoldás nem kínálkozik, kérem szíves hozzájárulását ehhez a megoldáshoz, melyre a szükség s a tanítás eminens érdeke kényszerít.

Várkonyban az állapotok, sajnos nem változnak s nem is fognak addig, míg Kajdi itt lesz. Most már teljesen kétségtelenül bizonyítva van, hogy a belényes-újlaki községi pénztár kirablása miatt Nagyváradon egy évi fogházra volt ítélve s ott le is ülte. Egyéb iratok, egyházi hatóságoktól is, így a nagyszalontai e.[gyház]megye esperesétől hamarosan meg fognak jönni. Ha igaz az a hír, hogy oklevele is nullifikálva van, akkor ezen az alapon egykettőre ki lehetne tenni innen, ha ezt ott elmulasztották, s hónapokig kell várni a bírói eljárás befejezéséig – bizony helyrepótolhatatlan pusztulás fog vele járni. Rettenetes szégyen ez, hogy egy ilyen rovott múltú, elvetemült ember így garázdálkodhat az egyházban. Egyébként azon az alapon, hogy mint büntetett előéletű a törvény szerint nem is kaphatott volna honosságot, most az ő visszahonosítását is revideálják. Bizalmasan közlöm, hogy megkértem gr.[ófi] Ráday Gedeont sürgős akcióra.[4]

Én elejétől végig legjobb szerettem volna simán és úgy elintézni ezt az ügyet, hogy Kajdi lemond s egyszerűen itt hagy bennünket — ami jobb lett volna nekünk is, mert más új tanítót választhattunk volna, s neki is, mert nem csukták volna be újra, elveszítvén várkonyi állásán kívül minden egyéb lehetőséget is. Sajnos, a beszámíthatatlanságig menő elvakultságán és elszántságán megfeneklett ez a terv. Merem állítani, ha nem lettek volna neki lelkiismeretlen bíztatói és uszítói, nem fajult volna idáig a dolog. Uszítói pedig még ma is vannak, ma, amikor múltját is tudják! és pedig nemcsak Várkonyban vannak. Szinte hihetetlen ez és elképesztő.

A H[elyettes] tanító-ügyben szíves intézkedését visszatérten kérve és várva vagyok Nagytiszteletű Esperes Úrnak mély tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ir.
Kézírás.
Mórágyra írt levél.

[1] Ld. 669/2.
[2] Az új pécsváradi tanító Darab Ödön volt.
[3] Göde Sándor halála után Pécsváradra Hegedűs Kálmánt hívták meg lelkésznek Debrecenből.
[4] FL bajai lelkészként ismerte meg Ráday Gedeont, aki 1917 óta a solti egyházmegye gondnoka volt, kölcsönösen rokonszenveztek egymással. Ráday, aki 1921-ben belügyminiszter volt s utóbb is magas pozíciókat töltött be, FL kérésére készségesen többször is eljárt a Kajdi-ügyben a belügyminisztériumban. Kajdi büntetett előélete eltitkolása miatt lehetett megtámadni honosításának érvényességét, ezért kellett beszerezni a nagyváradi törvényszék ítéletének iratait (ld. 703. sz.). Utóbb Kováts J. István és Ravasz László is kérte Ráday intervencióját. A Belügyminisztérium a baranyai hatósághoz fordult, s mivel az eljárás igen lassan haladt előre, Ráday írt Keresztes-Fischer Ferenc főispánnak, s bizonyosan ennek hatására adta ki 1930. II. 17-én Keresztes-Fischer Miklós pécsváradi főszolgabíró a Kajdit Zengővárkonyból kitiltó végzést. Ld. 703., 705., 708., 730., 734., 740. és 750. sz.

703. CSAPÓ SÁNDOR — FÜLEP LAJOSNAK

Oradea 1929. IX. 10.

Igen tisztelt Nagytiszteletű Úr!

B.[ecses] levelét[1] megkapva igyekeztem a szükséges ítéleti másolatokat beszerezni, amelyek azonban csak mára lettek készen.[2] A másolatok román nyelven vannak, mert úgy lettek azok megszerkesztve, de különben sem lehet magyar szövegű másolatokat hitelesíteni; azt hiszem azonban, hogy ez nem fog akadályt gördíteni a dolgok elé, mert hiszen ott minden bíróságnál van hiteles román tolmács és fordító, de ha nincs úgy, az igazságügy minisztériumban okvetlenül van s az is lefordítja. — Azokat a részeket, amelyek speciel Kajdira vonatkoznak én mind a három ítéletben aláhúztam pirossal, valamint megjegyeztem, hogy melyik I. II. és III. fokú ítélet.

Az ítéletek lemásolásával és hitelesítésével felmerült efektív kiadásom 300 Lei. — Nagyon örülök, ezáltal úgy a Nagytiszteletű Úrnak, valamint a református egyhá-

zunknak szolgálatot tehetek s remélem, hogy ezek után rövidesen meg fognak szabadulni attól a szélhámostól, aki bizonyára úgy adta ki ott magát, mint egy mártír, akit itt állásától minden ok nélkül megfosztottak. –

Üdvözli mindig kész híve

Csapó Sándor

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. e. Bírósági ir. 1929–1930.
Kézírás. Rajta FL írásával: Csapó Sándor nagyváradi törvényszéki jegyző levele.
Zengővárkonyba írt levél.
Az ügy összefoglalását ld. 669/2.

[1] A levél nem ismeretes.

[2] A három ítélet: MTAK Kézirattár Ms 4593/130–132. sz. a. – hiteles magyar fordításuk: Ms 4593/133–136. Mellettük van elhelyezve (Ms 4593/137.) Csapó Sándor 1929. VIII. 24-én kelt, „Tanár úr"-megszólítással kezdődő levele, amely feltehetőleg arra a Romániában átkerült tanítóképzőintézeti tanárnak szól, akitől FL 629. sz. levele szerint először hallott Kajdi büntetett előéletéről.

704. FÜLEP LAJOS – KOVÁTS J. ISTVÁNNAK

Zengővárkony, 1929. IX. 17.
U. p. Pécsvárad

Főtiszteletű Uram!

Mialatt a püspök úrral a föld túlsó felén lakó magyaroknál jártak,[1] azalatt az innenső magyaroknál, legalább az enyimeknél, olyan baj történt, amilyenre egyhamar nem tudok példát s olyan pusztítás egyházi téren és lelki téren, amelyet nem tudom, lehet-e valaha teljesen reparálni. Önhöz fordulok vele, miután mindenütt a legnagyobb tehetetlenséget tapasztaltam az ügy elintézése tekintetében – sőt, hogy nincs-e benne szándékosság, az Ön megítélésére bízom. Gyanúsítani nem akarok senkit, sőt állandóan védelmére kelek az egyh.[ázi] felsőbbség intézkedéseinek, de a dolgon kívül álló másvallású úri emberek eléggé kifejezést adnak ilyetén nézetüknek.

Hogy mi történt, részletesen leírnom lehetetlen, mert túl sok. Megpróbálom a legfontosabbakat lehető röviden elmondani.

Hogy mi történt, részletesen leírnom lehetetlen, mert túl sok. Megpróbálom a legfontosabbakat lehető röviden elmondani.

Kezdem azzal, hogy mikor én 1927 aug.[usztus] 25-én állásomat itt elfoglaltam, (végre teljesült vágyam, hogy falura jutottam!), tudtam, hogy nem könnyű helyre jövök, hiszen Várkony Baranyában fekszik! De bízva Isten segítségében, nagy kedvvel fogtam a munkához. Mindjárt legelején történt egy incidens, én t.i. készen kaptam az e.[gyház]megyeileg jóvá hagyott költségvetést s annak alapján történt az adókivetés; mivel az adó nagyobb volt az előző évieknél, azt hitték, én vagyok az oka, holott nekem ehhez az adó-megállapításhoz semmi közöm se volt. Ez az incidens aztán, ha nem is egyhamar, szerencsére elmúlt s én úgy tettem kötelességem, amint szok-

tam: látogattam a híveket, betegeket, vall[ásos] estéket tartottam stb., az egyházi élet napról-napra újra épült, növekedett az úrvacsorázók, templomba járók száma, a vall[ásos] esték közönsége nem fért el az iskolában stb. s a várkonyiak mindezt büszkén mesélték mindenfelé, valamint azt, hogy olyan papjuk van, amilyen sohase volt. Meg is tettem mindazt, ami tőlem telt, így pl. a tanítói államsegélyt úgy felemeltettem, hogy jóformán minden terhet az állam visel. Így ment ez f.[olyó] évi február 23-ig. Ekkor elfoglalta nálunk állását a megválasztott új tanító, *ifj. Kajdi Lajos*, ki Drávapiskiből jött, előzőleg román megszállott területről került át hozzánk. Ez az ember, amint később rájöttem, azzal az eltökélt szándékkal foglalta el állását, hogy engem Várkonyból minden úton-módon kipusztít, s Várkony alakuljon át praeorantiává, ő legyen itt minden (Drávapiskiben praeorans volt). Febr.[uár] 23-tól kezdve egyszerre megváltozott itt minden, úgy hogy pár hét alatt nem lehetett ráismerni a gyülekezetre; ő, és néhány cinkosa, akik megválasztását is kierőszakolták, olyan rágalmazást és bujtogatást vittek végbe, hogy rövidesen, a szó szoros értelmében eszüket vesztették az emberek. Közben aztán kiderült valami: *Kajdi saját kezűleg hamisított mük.*[ödési] *bizonyítvánnyal pályázott ide s annak alapján választották meg,* t.i. iskolája Drávapiskiben rossz volt (tessék megnézni a felsőbaranyai e.[gyház]m.[egye] 1928 évi j[egy]zőkönyvében[2] — négy helyen szerepel!), s a mük.[ödési] biz.[onyítvány]-ba beírta, hogy „iskolája jó!" Emiatt megindult az előzetes eljárás — ő pedig még fokozatosabban bújtogatott ellenem. Végre júl.[ius] 8-án megjöttek a fegyelmi iratok Kátai esperestől — mikor átadtam neki, kijelentette, hogy olyan felfordulást csinál Várkonyban, amilyet még nem látott a világ, *bele fog pusztulni az egyház, s én is* stb. stb. s csakugyan valósággal lázadás tört ki, úgy hogy csendőri karhatalom tartotta fönn a rendet heteken át. Rendes eljárás azonban nem indult meg, t.i. nem küldött ki az esperes vizsgáló biztosokat, hogy az ügyet a legközelebbi traktus gyűlés alkalmával tartandó bírósági ülésre előkészítse — én hiába írtam jóformán naponta, nem mozdult a dolog. A bűnvádi eljárást megindította ugyan a pécsi kir.[ályi] ügyészség, de az is nagyon lassan mozgott a nyári szünet miatt s a nyomozás máig sincs befejezve. Aug.[usztus] 8-án aztán Kajdit az e.[gyház]m.[egyei] elnökség felfüggesztette — de vizsgáló biztosokat ekkor se küldtek ki! Úgy hogy *az aug.[usztus] 30-i e.[gyház]m.[egyei] gyűlésen ezt az ügyet egyáltalán nem tárgyalhatták* — s ez alatt a hosszú idő alatt ez az elvetemült gazember korlátlanul folytathatta itt rettenetes romboló munkáját. Mert hogy milyen gazember, közben másból is kitűnt: *Nagyváradon a belényesújlaki községi pénztár kirablása miatt egy évi fogházat ült!*[3] s még egy egész sereg gazságot követett el. Mindezek most mai hiteles, hivatalos iratokkal vannak bizonyítva. De a nép visszafordítására mindezek az adatok már későn jöttek — túlmesszе mentek el, s már nem tudtak visszafordulni. Az e.[gyház]m.[egyei] vezetőség lanyhasága és balkezessége pedig állandóan olajat öntött a tűzre. Kajdi, hogy rajtam bosszút álljon, a legőrültebb följelentéseket tette ellenem s aláíratta cinkosaival — köztük *presbiterekkel*, akik, noha hónapok teltek el közben, *ma is presbiterek!* Végre f.[olyó] hó 11-én kijött 2 vizsgáló biztos, kifejezetten Kajdi ügyében — s ehelyett az ellenem tett följelentést vizsgálták!

De nem, hiába, nem lehet ezt mind elmondani!

A helyzet júl.[ius] 8 óta ez. Templomba nem mernek jönni azok se, aki szeretnének, mert Kajdi és terrorista bandája fenyegető híreket terjesztett, hogy aki templomba mer menni, megverik; keresztelést csendőri asszisztenciával kellett végeznem. S végül: tegnapra volt hirdetve az iskola megnyitása, mivel azonban Kajdi fel lévén függesztve, nem taníthat, *a gyerekeket átvitték és beiratták Pécsváradon a zsidó iskolába!!* Hát ehhez fogható eset azt hiszem, még nem fordult elő. Nem is lehet ezt már mással megmagyarázni, mint hogy olyan *tömeg-őrület* uralkodik itt, amilyen a középkorban volt gyakori, amikor pl. egy egész falu népe évekig járta a világot flagellálva. S hogy hogyan és mikor lesz vége ennek az állapotnak, egyelőre el se tudom képzelni. 25.-én fog összeülni az e.[gyház]m.[egyei] bíróság, de hogy fog ítélni, mikor Kajdi ügye előzetesen vizsgálva sincs? S aztán majd mikor, félév múlva vagy egy év múlva ül össze megint s akkor ítél?

Az emberek pedig utaznak mindenfelé, hogy akit lehet, megmozgassanak ellenem, mert most már nyíltan hirdetett céljuk, hogy Várkonyban többé ne legyen pap — nekik csak tanító kell, s ez az ember! akinek a bűntetteit felsorolni meg se próbálom, annyi van!

Rettenetes csapás volt erre az egyházra s reám, hogy Önök nem voltak itthon. Mert ha itt lettek volna s belenyúltak volna, mikor még nem volt későn, ma már rég vége volna mindennek, s rend volna.

Kérem Önt, gondolkozzon rajta, mit lehet itt csinálni? Megtenné, hogy lejönne, s rendet próbálna teremteni?

Most egyetlen mód van arra, hogy Kajditól gyorsan megszabaduljunk — ami ha megtörtént, azt remélem, beáll a fordulat s apránként majd a javulás is. S ez a mód: *visszahonosításának megvonása és azonnali visszatoloncolása román területre.* Ennek keresztülvitele érdekében gr.[óf] Ráday Gedeonhoz fordultam,[4] ő el is járt a belügyben s azt írta nekem,[5] van rá precedens és lehetőség, miután visszahonosítását büntetett előéletének elhallgatásával szerezte (a büntetlenség egyik szükséges kellék) s itt is gyalázatosan viselkedett. Ráday azt kívánta, szerezzem be a n.[agy]váradi ítéleteket s küldjem el a belügynek. Éppen ma küldtem föl az iratokat, hogy hiteles fordításukat azonnal vigyék be a belügybe s egyidejűleg megírtam Rádaynak,[6] hogy az iratok elmentek, most tegyen meg minden tőle telhetőt. Az a fő, hogy az ügy ne a szokásos hivatalos úton bonyolódjék le, mert annak végét én már nem érem meg élve, de akkorára egyház se lesz itt — hanem maga a miniszter, vagy Sztranyavszky[7] intézze el azonnal, úgy, hogy *rögtön vonják meg* a visszahonosítást, de *ugyanakkor Kajdit már vigyék is a román határra és tegyék át;* a románok örülni is fognak neki, mert a katonaságtól megszökött ide, amint írták róla, „többrendbeli lopás után." Az ügy egyébként a II. ü.[gy]o.[sztály]-ban van Jeszenszky Andor[8] min.[iszteri] o.[sztály]-tanácsosnál.

Ha Önnek módjában van Rádayval érintkezésbe lépni, kérem, tegye meg[9] s rajta kívül kérem, *mozgasson meg mindenkit,* akit lehet s vigyék keresztül a dolgot, úgy, amint én kértem. Itt nemcsak egyházi érdekről van szó, hanem eminensen *nemzetiről* is, ezt értsék meg a vezető katolikus urak is — *teljesen nemzetiségi vidéken ez a három magyar gyülekezet van:* Várkony, Pécsvárad, Nagypall — ez utóbbinak napjai

megszámlálva, s *ha Várkony is elbukott, a magyarság ügye itt örökre veszve van.* Hisz Pécsvárad 80%-a német s ma már Várkonynak is 50%-a! Ha így megy a dolog, a magyarság itt 1–2 évtized alatt eltűnik — s az ilyen, mint a várkonyi eset rohamosan sietteti pusztulását. Nem is beszélve a rettenetes szégyenről a másvallásúak előtt — a pécsváradi urak, főszolgabíró stb. *valósággal kétségbe vannak esve, hogy a mi egyházi felsőbbségünk így tűri ezt a rombolást, ami Várkonyban hónapok óta folyik!*

Ha meg akar győződni Főtiszteletűséged, hogy mindez így van, kérem, jöjjön el hozzánk s lássa meg.

De főleg kérve kérem az Istenre, segítsen megszabadulnunk ettől a pusztító gazembertől az egyetlen gyors módon.

Mély tisztelettel igaz híve

Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 2537/1929.
Rajta: Dunamelléki Ref. Püspöki Hivatal. Érkezett 1929. szep. 19. 2537 szám.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ravasz püspök és Kováts J. István püspökhelyettes nem együtt utazott az Egyesült Államokba; Kováts J. István VIII. végén hazatért és helyettesítette a püspököt, aki VIII–IX. között volt Amerikában.

[2] A Felsőbaranyai Egyházmegye 1928. évi közgyűlési jegyzőkönyvében több helyen van szó Kajdi drávapiski iskolájának rossz minősítéséről.

[3] Ld. 669/2.

[4] FL Ráday Gedeonnak írt levele nem ismeretes.

[5] Ráday Gedeon válasza nincs meg.

[6] FL ez utóbbi levele sem ismeretes.

[7] Sztranyovszky Sándor belügyminisztériumi államtitkár, országgyűlési képviselő.

[8] Jeszenszky Andor a Belügyminisztérium közjogi osztályának helyettes vezetője, minisztériumi osztálytanácsos.

[9] E levél mellett található Kováts J. István Ráday Gedeonnak Bp. 1929. IX. 19-én írt levelének másodpéldánya. Hivatkozva a zengővárkonyi egyházközség békéjét feldúló Kajdi ügyére és Ráday kifejezett készségére, hogy Kajdi eltávolítását betelepedési engedélyének visszavonása útján intézzék el, a maga részéről is nyomatékosan kéri Ráday intervencióját és kérdi, szükségesnek tartja-e Ráday, hogy a Püspöki Hivatal is megkeresse a Belügyminisztériumot. Ld. még 702/4.

705. FÜLEP LAJOS – KOVÁTS J. ISTVÁNNAK

Zengővárkony, 1929. IX. 18.
u. p. Pécsvárad

Főtiszteletű Uram!

Tegnapi levelem[1] siettem befejezni, hogy ne maradjon le a postáról, s ezért nem csatoltam hozzá Sulyok István püspök átiratát,[2] mit ezennel pótlólag megküldök. Még néhány más irat is van nálam Kajdi múltjáról, miket elküldhetnék s amik mind szörnyűnél szörnyűbb dolgokról tanúskodnak, azt hiszem azonban, ez az egy is ép-

pen eleget mond róla. Megjegyzem, hogy a benne közölt belényes – újlaki presbiteri határozat még csak olyat mond, hogy „a jegyző fia által ellopott pénz elköltésében neki is része volt", de akkor, mikor ez a presb.[iteriumi] határozat kelt, nov.[ember] 9.-én, a törvényszék előtt még nem volt tisztázva a lopási eset, viszont a nagyváradi törvényszék 1925 január 20-án kelt 7010/1924. sz. ítélete expressis verbis megállapítja róla, hogy tettestárs volt, sőt a tábla 704/1925. sz. 1925 április 1-én kelt ítéletében fel is emelte büntetését, mint felbújtóét, aki a jegyző fiatalkorú fiát a lopásba belevitte. Mint megírtam, Kajdi az 1 évi fogházat Nagyváradon ki is töltötte, onnan egyenesen besorozták katonának, néhányszor megpróbált szökni, míg végre sikerült neki, amint írják „többrendbeli lopás után" a határon átjönnie. S ez az ember van itt nálunk még ma is és szabadon garázdálkodik, pusztít, rombol, mint a sátánnak vagy a pokolnak inkarnációja. Ma is odaát voltam Pécsváradon, mindenki föl van háborodva s idegen úri emberek olyanokat mondanak az egyházi felsőbbségről, amit nehéz hallani. És most már hiába védekezem, mindenki csak azt hajtogatja, ilyesminek nem szabad megtörténnie nem hogy hónapokig, de 24 óráig se!

Ismétlem kérve-kérem annak energikus keresztülvitelére, amit előző levelemben, mint egyedüli gyökeres megoldást kértem. Gróf Teleki József[3] engem jól ismer, úgyszintén gróf Ráday Gedeon is – én azt hiszem, ha két ilyen súlyú világi emberünk együtt elmegy a miniszterhez vagy államtitkárhoz, addig el se jönnek tőle, míg a kiutasító határozatot ki nem adják; s ezek az urak megteszik ilyen súlyos esetben; Ráday egyébként tudja, miről van szó, hiszen ő már eljárt az ügyben.[4]

Mire ez a levelem odaér, a nagyváradi ítéletek hiteles másolata már bizonyára bent van a belügyminiszterium illetékes ügyosztályában. Cselekedni tehát lehet azonnal.

Ismerem Főtiszteletűségednek nemcsak erélyét, de az egyházról vallott fölfogását is. Tudom, mindent meg fog tenni ez ügyben – hiszen a várkonyi szégyen nem az én szégyenem, hanem egész egyházunké. Híre már úgyis messze elhatott. Ha így megy a dolog, hamarosan nyilvánosság elé is kerülhet, ami ugyancsak nem fog dicsőségünkre válni.

Ismételten kérve a maximális energiát, mely Főtiszteletűségedtől kitelik, vagyok a legmélyebb tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 2537/1929.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.

[1] Ld. 704. sz.

[2] Ld. 700/2.

[3] Teleki József (1859–1945) földbirtokos, egy ideig a Nemzeti Munkapárt elnöke, képviselő, 1892–1927 között a Pesti Egyházmegye gondnoka, 1927–1945-ig a Dunamelléki Ref. Egyházkerület főgondnoka.

[4] Ld. 702/4.

706. FÜLEP LAJOS — SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1929. IX. 19.

Kedves Barátom,

mindenek előtt jelentem, hogy Szabolcska J.[úlia][1] 17-én d.u. megérkezett. Közhírré tétettem, hogy az iskola ma megnyílik, azonban a gyerekeket nem küldték az iskolába, noha a pécsváradi zsidó iskolából a tanulókat tegnap hazaküldték azzal, hogy oda nem járhatnak. A tanítónő tehát itt van, de nem taníthat, mert üres az iskola s a gyerekek nem járnak sehova. Ma és tegnap este órák hosszat tanácskoztam a presbiteriummal s végül abban maradtak, hogy vasárnap, más e.[gyház]tagokkal együtt, megkérdeznek Téged, mit tegyenek. T.i. a presbiterek a nép előtt, szokás szerint, nem akarnak helyt állni.

A fő aggály itt az, hogy attól félnek, fizetni kell a helyettest, s a felfüggesztett tanítónak is ki kell adni a fele fizetést. Én hiába magyarázom nekik, hogy a mi törvényünk szerint ez nem így van, mert a helyettes a *felfüggesztett tanító fizetésének terhére* van alkalmazva — a Te szádból akarják hallani. S ha ezt meghallották, azt hiszem, meg is fognak nyugodni. Csak azt kell velük megértetned, hogy nem két tanítót fizetnek majd, hanem csak egyet, mert a felfüggesztettnek csak az járna, ami a helyettesnek megállapított illetményen felül megmarad. Én Szabolcska J.[úliá]-val havi 110 P[engő]-ben és fűtésben állapodtam meg, s azt hiszem, ezen alól nem is lehet itt tartani, mert hiszen a lakást is neki kell fizetnie, mivel az egyház nem adhat neki lakást. Ha Te határozottan és energikusan beszélsz velük, a tanítás ügye egy-kettőre rendbe jön és Szabolcska hétfőn megkezdheti a tanítást. Most már *kezdenek jobb belátásra térni s ebben meg kell őket erősíteni a többiek előtt.* Csak attól félek, hogy Szabolcska J.[úlia], aki így belecsöppent ebbe a tűzfészekbe, el talál menni, mert már hívják is Szentgyörgyre, ma kapott Kátaitól levelet.[2]

18-án kelt leveled[3] ma megkaptam. Mivel vasárnap talán beszélhetünk a dologról, most nem térek ki részletekre, csak annyit mondok, hogy amint a békesség fölborulását nem én okoztam, úgy helyreállását se én akadályozom. Hogy ez mennyire így van, Te persze nem tudhatod pontosan — vagy elhiszed, vagy nem. És azt is mondhatom, a legnagyobb áldozatra is kész vagyok a békességért, ha mód van reá. Én mindenkor „a békés megoldás mellé" álltam és állok — de hogy ez az én odaállásom itt mit segíthet, nem tudom elképzelni, mert hiszen eddig nem volt semmi haszna. Ha én kezdettől fogva nem a békés megoldás mellett lettem volna, Kajdi talán már nem lenne itt. Ezt a megoldást, „hogy a tanító minél előbb elpályázhasson", nem tudom, hogy lehetséges. Működési bizonyítványt nem adhatok neki, mivel fegyelmi alatt áll és föl van függesztve — ha Te tudsz neki adni olyat, amivel elpályázhat, én nem szólok és nem szólhatok bele. Sőt én is adok neki akármilyen bizonyítványt, ha Tőled erre határozott utasítást kapok. Hiszen én kezdettől fogva ezt óhajtottam, hogy valahova békésen pályázzon, ezt kellett volna tennie már régen, hiszen tanítónak ma elhelyezkednie a legkönnyebb — de ha nem akarta! Most se nagyon hiszek a szándékában, csak húzni akarja az időt, számítva — és pedig nem alaptalanul — a bírói eljárás hosszadalmas voltára. Ismerem ezt az embert — soha nem mond mást, mint

hazugságot. Giliczéék[4] fölajánlották neki, hogy mondjon le s akkor megszűnik ellene minden eljárás s a múltját se bolygatja senki, de nem akarta megtenni. (Okul ajánlották neki: feleségének nem jó ez a vidék, azonnal mennie kell innen, orvosi bizonyítvány.)

Arany Dénest[5] örömmel várom, de hogy ő is mit tud a béke érdekében tenni, nem tudom. Béke nem lesz itt addig, míg Kajdi itt van, s ha tönkre megy a gyülekezet, ebbe megy tönkre. Nagy kár, hogy legalább a vasárnap délutánt nem töltöd itt – én azt hiszem, Te dűlőre tudtad volna vinni a dolgot Kajdival. Enélkül itt rengeteg baj lesz még s Várkony talán évekig nagy gondot fog okozni Neked. Ez az ember most is azt csinálja, hogy reggeltől estig járja a házakat és bujtogat. A gyerekeknek a zsidó iskolába dirigálása is az ő műve volt, közbenjárásáról ma már hivatalos írás van a kezemben; mindenáron meg akarta s akarja akadályozni, hogy itt helyettes legyen, mert az az ő illetményének terhére van.

Most is azt mondom: ha már előbb eljöttél volna, talán már rend is lenne. S hogy most nem jössz, Isten tudja, mit mulasztasz el vele. S végül még azt: a felfüggesztésnek nem a megtörténte, hanem késése volt a vihar oka. Ha a felfüggesztés nem volna, már végképp elpusztult volna minden.

Szeretettel várunk

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ir.
Kézírás.
Mórágyra írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.

[1] Szabolcska Júlia tanítónő, Szabolcska Mihály unokahúga. Érkezését a zengővárkonyi presbitériumi gyűlések jegyzőkönyve 1929. IX. 13-án jelzi, IX. 18-án közlik, hogy előző nap megérkezett és megnyitotta az iskolát. Kajdi kellemetlenkedései miatt XI. 11-én lemondott állásáról.

[2] Kátai Endre dunaszentgyörgyi lelkész, volt tolnai egyházmegyei esperes.

[3] A levél nem ismeretes.

[4] Gilicze Sándor kajdacsi lelkész, egyházmegyei tanácsbíró, lelkészi főjegyző.

[5] Arany Dénes decsi lelkész. Gilicze Szakács Imrének szóló 1929. IX. 22-i levelében (ld. 669/2.) idézi Arany Dénest, akit a helyzet csillapítására küldtek Zengővárkonyba.

707. FÜLEP LAJOS – SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1929. IX. 19.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

A minden fogalmat meghaladó módon elmérgesedett Kajdi-ügyben nem történvén vizsgálat f.[olyó] hó 11-én,[1] nem tudom, hogyan fogja tárgyalhatni ezen ügyet az e.[gyház] m.[egyei] bíróság. Holott július 8 óta Kajdi éppen eleget tett olyat, aminek alapján – s én fokról-fokra megtettem jelentésem – ítélni lehetne.

Könnyebb áttekinthetőség okából itt még egyszer röviden összefoglalom az eseményeket, a részleteket, ha sor kerül rá, majd szóval adom elő.

Július 8-án délelőtt adtam át Kajdinak az esperes úrtól érkezett fegyelmi iratokat, mire ő kijelentette, hogy olyan fölfordulást csinál Várkonyban, amilyen még nem volt, nekem az állásomba fog kerülni a dolog, lehet, hogy neki el kell mennie Várkonyból, de el kell mennem nekem is, majd ő megmutatja, hogy engem nem tűrnek meg itt, az egész falu rám fog támadni, s lehet, hogy itt minden, az egész egyház, bele fog pusztulni, de legelső sorban én; s többször megfenyegetett, hogy vigyázzak magamra, mert nagy bajom lesz. (Hasonló fenyegető kifejezéseket használt május 29.-én Szilágyi Béla ócsényi lelkész előtt, akit kérek erre nézve tanúként kihallgatni.) Figyelmeztetésemre, hogy rossz vége lesz a zendülésnek rá nézve, fejjel megy a falnak, ha szembeszáll egyházi és világi törvényekkel, több ízben hangoztatta: neki nincs már Várkonyban vesztenivalója, neki minden mindegy, ő meg mer tenni mindent. A presbiterekről azelőtt is több ízben, s most is kijelentette, hogy azt tesz velük, amit akar, s általában az egész népről mondta néhányszor, hogy a nép azt teszi, amit ő akar, mert itt mindenki az övé. Erre célozva mondta most is, neki csak egy szavába kerül s felfordul Várkonyban minden. — Ugyanez nap este a presbitériummal gyűlést tartott az iskolában, megmutatta nekik a fegyelmi iratokat s 10 óra utánig tanácskozott velük. Másnap reggel 1/2 7 órakor már feljött hozzám az erőszakoskodásairól eléggé ismert ifj. Csuma János s velem nem beszélhetvén, a nálam szolgáló Zimmermann Katalinnal azt üzente nekem, este 1/2 8-kor otthon legyek, mert feljönnek hozzám s még azt a fenyegető kijelentést tette hozzá: „majd kirakjuk a pap ruháját." (Erről Zimmermann K.[atalin] eskü alatt vallomást tett a pécsváradi kir.[ályi] jár.[ás] bíróság előtt f.[olyó] hó 17-én tartott tárgyaláson.) Mivel olyan hírek is keringtek, hogy beverik a parókhia ablakait stb., kénytelen voltam karhatalmi védelmet kérni a pécsváradi járás főszolgabírójától, s a csendőrök ettől kezdve 8—10 napig kijártak a faluba.

Néhány presbiter és egyháztag utazgatott Mórágyra, Szentgyörgyre.[2] Az utóbbi helyre elment velük Kajdi is, s ott az esperes úr[3] előtt vádaskodtak ellenem és olyan hangon beszéltek, hogy az esperes úr kiutasította őket.

Kajdi korlátlanul uralkodott a faluban. Templomba nem mert járni jóformán senki, mert veszett hírek keringtek, hogy aki fel mer jönni, azt megdobálják, megverik. Kereszteltető szülők felüzentek hozzám, hogy titokban végezzem a keresztelést, mert megfenyegették őket, hogy amikor jönnek, megdobálják őket. Úgy hogy ez alkalomra megint csendőrök jöttek ki! Kajdi júl.[ius] 8-át követő három vasárnap olyan énekeket énekelt, amelyek az emberi gonoszságról szólnak (XXXVI. 1.3.; LXIV.)[4] s a jelenlevők el is értették, hogy ez a papra vonatkozik. S ugyanezen alkalmakon az előima és textusfölvétel után fölkelt az orgonától, és tüntetőleg elment az orgona háta mögé, ott lapozgatott, zakatolt, s csak a prédikáció után jött elő mindig. A néhány templomba menőre az útvonalon lakók rákiabáltak, hozzám nem mert eljönni senki, még hívásra se, s még este se. Magyar Jánost a tanító egyszer (Magyar t.i. eljárt a templomba) megveréssel fenyegette s kezet emelt rá, pofont ígérvén neki. (Erről Magyar J.[ános] vallomást tett a 17.-i tárgyaláson a pécsváradi kir.[ályi] járásbíróságon.)

Július 17-én figyelmeztető iratot adtam át a gondnoknak, melyben fölhívtam, vi-

gyázzon, mert Kajdi már eddig is többet vett föl illetményeiből, mint amennyi itteni szolgálati ideje alapján megilleti s ha el talál menni, nagy anyagi felelősség szakad a presbitérium nyakába. Gondnok erről a dologról értekezni akart a presbiterekkel, de Hosszú Sándor (ú.n. „főgondnok" – hogy miért van itt pár év óta ú.n. „főgondnok", majd élőszóval adom elő) az én hivatalos írásomat ízekre tépte. Ezután pedig förtelmes vádaskodó iratot készített saját kezüleg Kajdi én ellenem, melyre aláírásokat gyűjtöttek s 16 aláírással be is adták az esperes úrhoz. (Előzőleg olyan vádaskodó iratot készített s akart velük aláíratni, melyben pl. ilyenek voltak: én nem vagyok a feleségemmel törvényesen megesküdve, ilyen példát mutatok a népnek! stb. Ezt azonban nem merték aláírni – a benne foglaltaknak azonban természetesen híre ment.) Sőt, aláíratott egy följelentést ellenem nemzetgyalázás és kormányzósértés vádjával – de ezt az aláírók nem engedték elküldeni; erre írt egy másikat a saját nevében és be is küldte a pécsi ügyészségre. (Az eljárást megszüntető ügyészi végzés kézhez vétele után – ami, értesülésem szerint, nemsokára meg fog történni – meg fogom tenni a följelentést Kajdi ellen rágalmazás miatt.)

Augusztus 8-án megérkezett a Kajdit felfüggesztő, illetményeit letiltó távirat az esperes úrtól, melyet Kajdi is megkapott. Kurátor[5] akkor este kétszer is feljött hozzám, egészen feldúlt állapotban, s elmondta, hogy Kajdival találkozott, az mutatta neki esperes úr táviratát s azt kiabálta, hogy „fütyül az esperesre, neki nem parancsol senki", szidta „a kurátor büdös anyja istenit" s azt mondta „b...a meg a papját" – s egy kocsi búzát, meg egy kocsi tüzifát még aznap este Pécsváradra vitetett eladni, és oly iramban, hogy az éppen Várkonyba jövő csendőröket majd elgázolta. Aug.[usztus] 26-án ismét bevitetett Pécsváradra 5 q árpát s eladta Grosz kereskedőnek à 16.50 P.[engő]. Ezután a kurátor két presbiterrel, többszöri figyelmeztetésemre, a még megmaradt gabonát, kb. 1 q búzát és 7 q árpát, fölvitte az iskola padlásán lévő egyházi magtárba. Szept.[ember] 8-án d.u. a kurátor a tanítónál volt, aki követelte tőle, hogy adja át neki a gabonapadlás kulcsát, elnevezte tolvajnak, csendőrökkel fenyegetőzött, majd azt mondta neki, megveri, betöri az ajtót stb.

A szept.[ember] 13-i presb.[iteri] gyűlés határozatának megfelelően másnap kidoboltattam, hogy az iskola 16.-án megnyílik, a tanulók reggel 8-kor legyenek az iskolában. Ehelyett a szülők 15.-én bevitték a gyerekeket Pécsváradra s beiratták a zsidó iskolába, úgy hogy Várkonyban 16-án reggel egyetlen tanuló se jelent meg az iskolában. 17-én azután Szabolcska Juliska tanítónő,[6] akivel a presbitérium kívánságára alkalmaztatása ügyében tárgyaltam, megérkezett. Ekkor kidoboltattam, hogy tanítónőnk megérkezett s 19-én reggel megkezdi a tanítást – 19-én reggel azonban ismét nem jelent meg egy tanuló sem az iskolában, noha előző nap a pécsváradi zsidó iskolában közölték a várkonyi tanulókkal, hogy nem járhatnak oda többé s a befizetett díjat is visszaadták nekik. Hogy a tanulóknak a pécsváradi zsidó iskolába való beiratása Kajdi pokoli terve volt s megvalósításában milyen részt vett, azt kellőképpen megvilágítja két nyilatkozat, amiket pótlólag fogok majd beterjeszteni.

18-án este presb.[iteri] gyűlés volt a helyettes tanítónő alkalmaztatása tárgyában, a presbiterek azonban, arra való hivatkozással, hogy ők nem akarnak a nép akaratával szembeszállni, nem határoztak; határozatukat másnap estére halasztották azzal,

hogy előbb még meghallgatják a népet. Hogy az eredmény mi lesz, előre látható, hiszen 18-án este, a presb.[iteri] gyűlés alkalmával feljött kb. 15 asszony a paplakra s ott kijelentették, hogy nekik a mi tanítónőnk nem kell, ha nem járathatják a gyerekeket a zsidó iskolába, mégse járatják mihozzánk stb.

Idáig fejlődtek az események, mikor ezt a jelentésemet írom. A fejleményeket azonnal jelenteni fogom, hogy a bíróság elé kerülhessenek.

Kérem tehát ezen jelentésemnek, valamint a következendőknek, Kajdi fegyelmi irataihoz való csatolását s a tárgyalásra való fölhasználását, kiadván előre az ügy előadójának.

Kérem egyúttal Szilágyi Béla ócsényi lelkész és L.[ukács] Hosszú István z.[engő]várkonyi gondnok tanúként való megidézését és kihallgatását. Úgy tudom, eddig hiába kértem Nyáry Pál esperes úr[7] megkeresését Kajdi drávapiskii viselt dolgaira nézve, pedig a tőle nyert adatok is hozzájárultak volna azon kérdés tisztázásához, hogy ilyen ember megmaradhat-e egyházi alkalmazásban s tanító lehet-e. Még megelőző múltjára nézve az iratokat átadtam a kint járt vizsgáló biztosoknak, a közben megérkezett törvényszéki és táblai ítéleteket is idején eljuttatom Nagytiszteletűségedhez, vagy pedig a bír.[ósági] ülés alkalmával adom át.

Én már mást nem tehetek, mint ezúttal is elismétlem, amit már annyiszor megírtam, hogy itt egy gyülekezet és lelkész életéről van szó s hogy az eljárás végtelen késedelmessége miatt itt a helyzet annyira elmérgesedett, hogy még Kajdi távozása után is hosszú idő fog eltelni a rend helyreálltáig, Kajdi ittléte alatt pedig minden nap és minden óra leírhatatlan kárt és pusztulást jelent.

Mély tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. A Tolnai Em. ir. Bírósági ir. 1929–1930. Zengővárkonyi iktatószáma: 105/1929.
Kézírás.
Mórágyra írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.

[1] Zengővárkonyban IX. 11-én lezajlott a vizsgálat, amely Kajdit állásvesztésre ítélte.

[2] Mórágyon szolgált az újonnan megválasztott esperes, Szakács Imre, Dunaszentgyörgyön pedig nyugalomba vonult elődje, Kátai Endre.

[3] Kátai Endre.

[4] A XXXVI. zsoltár első és harmadik verse így hangzik: A gonosztevők dolgán / Eszembe veszem ezt nyilván / Hogy Istenre nincs gondja. / Magában felfuvalkodik / Bűneitől meg nem szűnik / A híveket utálja. / Hamis és hazug beszéde / Jó tanúságra nincs kedve / És nem jár igazsággal. / Nálad az élet kútfeje, / Világodnak nagy ő fénye / Mely nékünk szépen fénylik; / Bővítsd rajtok kegyességed / Akik jól ismernek téged / Neved szívvel tisztelik; / Ne hagyd, hogy a kevély lába / Reám rohanjon s hatalma / letapodjon a földre; / Adjad, hogy a hitetlenek / Mélyen megszégyenüljenek / Hullván előtted térdre.

A LXIV. zsoltár: Hallgasd meg, Uram könyörgésem, / Tarts meg ellenségem ellen, / Aki reám támad szörnyen; / Őrizz meg félelmétől engem, / Mentsd meg életem.

Rejts el engem gonoszoktól, / Akik reám fenekednek, / S csak gonoszra igyekeznek; / Tarts meg ő hamis tanácsuktól, / Háborgásuktól.

Őket az önnön gonosz nyelvök / Ejti a veszedelembe; / És kik ezt veszik eszökbe / E dolgon igen megijednek, / és elrémülnek. stb.

[5] Lukács Hosszú István

[6] Szabolcska Júlia ld. 706/1.

[7] Felsőbaranyai esperes, hozzá tartozott Kajdi előző állomáshelye, Drávapiski. Ld. 684/4.

708. KOVÁTS J. ISTVÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1929. IX. 21.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

F.[olyó] évi szeptember hó 17-én, továbbá szeptember hó 18-án kelt leveleire[1] válaszolva tisztelettel értesítem, hogy azonnal írtam nagyméltóságú gróf Ráday Gedeon úrnak[2] kérve nyomatékkal a magam részéről is interventióját a Nagytiszteletű Úr leveleiben részletesen leírt ügyben.

A mai napon volt szerencsém személyesen is az ügyet megbeszélni Őnagyméltóságával, aki közölte velem, hogy az ügyben eljárt a belügyminisztériumban, ahova beküldötte mára közjegyzőileg hitelesített még hiányzó iratot. Megnyugtatott afelől, hogy az ügyet kedvezően intézik el rövidesen.

Kiváló tisztelettel

A püspök helyett:
[Dr. Kováts J. István]
egyházker.[ületi] főjegyző

Nagytisztelet dr. Fülep Lajos ref.[ormátus] lelkész úrnak
Zengővárkony

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 2537/1929.
Gépelt másodpéldány aláírás nélkül. A címzés a levél szövege után.
Zengővárkonyba írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.

[1] Ld. 704. és 705. sz.

[2] Ld. 702/4.

709. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Zengővárkony, [1929.] IX. 24.

Kedves Barátom,

csak úgy találomra írok, mert tudni éppen nem tudom, hazajött-e már.[1]

Köszönöm a szíves megemlékezéseket[2] – örömmel olvastuk, hogy szépen javul.[3] Ha jó lesz az ősz, nem jön el hozzánk végre egy kis üdülésre? Egyszer már csak mégis be kell váltani az ígéretét!

Ha otthon van, megkérem, legyen szíves Szilárdot a Montagu-kép[4] dolgában meg-

sarkantyúzni. Nem akarok panaszkodni, csak annyit mondok katasztrófa fenyeget bennünket. Ez az év mindkettőnk életének legrosszabb éve. Hogy mi történt, papíron elmondani lehetetlen.[5] Ha ép elmével és egészséggel megúszom, Isten különös kegyelme. Szörnyű félévet éltünk át. Nincs az a rémregény, mely vetekszik vele.

Kérem, írjon magáról, hogylétéről, hogy mikor jöhetne hozzánk, – s ha valamire van kilátás Szilárdnál,[6] arról.

Szeretettel üdvözöljük mindketten

Fülep

Az évszám: postabélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 62. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 161.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

[1] Elek Észak-Olaszországban járt.
[2] Csak egy lapja maradt fenn: ld. 694. sz.
[3] Ld. 680/1.
[4] Ld. 590/3.
[5] FL utóbb megírta Elek Artúrnak a Kajdi-ügyet. Ld. 711. sz.
[6] Ld. 631/4.

710. FÜLEP LAJOS – SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1929. X. 3.

Nagytiszteletű Espers Úr!

Iskola és tanítónő fizetése tárgyában küldött, IX. 24-én kelt n[agy]b[ecsű] rendeletének[1] megfelelően a presbiteriumot tegnap estére meghívtam. Mindössze hárman jöttek el, fölolvastam nekik a rendeletet, de – hiába; mint ilyenkor szokásuk, kevesed maguk nem akarnak tenni semmit. Kénytelen voltam ma estére újabb gyűlést hívni egybe – hogy lesznek-e, meglátjuk. A rendelet szerint megkövetelt 8 napon belőli jelentés tehát ez idő szerint még negatív. Sajnos a dologban, hogy Szabolcska J.[úlia][2] már 2 hete itt van, s *még nem kapott egy krajcárt fizetést se, sőt az útiköltséget se adták még meg neki.* Hogy nem soká fogja így bírni, előrelátható.

Mintahogy előre látható volt minden, ami történt, s amint én előre meg is mondtam mindent. Ma már a presbiterium fegyelmi alá vonása vagy felfüggesztése nem használ, csak árt; ha fegyelmi alá veszik, lemond – s akkor még jobban felfordul minden, mert másikat nem lehet a helyére találni. Mindent meg lehetett volna tenni a maga idején – s ma nem tartanánk itt –, de minden elmulasztatott.

Kajdi most azzal agitál (a meghívást mutogatva), hogy őt az esperes arra kéri, menjen el innen máshova – s a nép előtt ez így hangzik: „másutt tehát jó, csak ép itt nem jó!" S a bresbiterium azért *nem meri* visszatartani az őt meg-nem illető fizetési tételeket, mert Kajdi elhitette, hogy őt úgyis fölmentik – s akkor a tanítónő már kifizetett fizetésén kívül az ő nyakukba szakad Kajdi ezen célra lefogott fizetésének visszatérítése is. Ezért volt fontos, hogy Nagytiszteletűséged eljöjjön ide, hogy

minden ilyen skrupulusukat eloszlassa s a tömérdek hazugságot ledöntse – elejét vehette volna még ezután következő, végnélküli és beláthatatlan kellemetlenségeknek. Kajdi fölszedvén mindent (most a kukoricát viszi el), s a pénztár üres – miből lehet majd a tanítónőt fizetni?

Kajdi tegnap megint írt s szolgálati bizonyítványt kért tőlem. Ezt írja: „Ma kaptam egy helyről biztatást, hogy ha okmányaim rendbe teszem s vasárnapra elmegyek, azonnal megválasztanak. Kérem tehát, szíveskedjen adni nekem működési bizonyítványt, s akkor így választható leszek. *Esperes úr sem kifogásolja ezt.* Ellen esetben megvárom az ügyem teljes bírósági lefolytatását, s addig nem távozhatom el. Ugyancsak kérem hitelesíteni a csatolt iratmásolatokat is." Természetesen nem adtam neki műk.[ödési] bizonyítványt – de hogy mi a szándéka, nyilván látható.

Fölhívom Nagytiszteletűséged figyelmét, hogy a bírósági tárgyalásra a felek 15 nappal előbb idézendők meg (V. 80§.) (azért említem, mert Kajdi a törvényt kitűnően ismeri) s ha valami *formaságba* bele lehet kötni, Kajdi bizonyára megteszi; ha pedig formahiba miatt fellebbezhet a kerületre, akkor nyert ügye van, mert ilyen esetben *a kerület új eljárásra utasítja az egyh.[áz]megyét* – s akkor kezdődhet az egész komédia elölről. Holott ma is azzal tudja magát tartani a nép előtt, hogy ha bűnös volna, már elítélték volna! de mivel nem bűnös, nem bánthatják!

De nem folytatom. Hiszen most már k[örül]belül úgyis minden mindegy. El fog itt pusztulni minden, úgy, amint Kajdi még július 8-án bejelentette – s én, teljesen magamra hagyatva és kiszolgáltatva, hiába harcoltam és hiába áldoztam föl magam.

Teljes tisztelettel

Dr Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ir. Zengővárkonyi ikt. száma: 111/1929.
Kézírás.
Mórágyra írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.
[1] A rendelet nincs meg.
[2] Ld. 706/1.

711. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Zengővárkony u.p. Pécsvárad [1929] X. 10.

Kedves Barátom,

csak most jutok hozzá, hogy, bár röviden, szörnyű sorsunkról tájékoztassam.[1] Ecco: február 23-án új tanítónk költözött ide, akit az istenadta nép választott; ettől a naptól kezdve fölfordult itt minden s olyan állapotok uralkodtak és uralkodnak it, amilyenekre eddig a legsötétebb Baranyában (Tiszazug[2] riválisa) se volt még példa; ez a tanító, mind később kiderült, azzal a szándékkal foglalta el helyét, hogy engem innen kiüldözzön s a népet rávegye, hogy itt ne is legyen többé pap (s erre ez a nép könnyen kapható), s aztán ő legyen ú.n. előkönyörgő tanító, aki a papi funkciókat is

végzi s így dupla fizetést kap; fiatal ember lévén, először az asszonyokat bolondította meg – itt pedig asszony-diktatúra van; kiderült aztán róla, hogy egyik bizonyítványát meghamisította – mikor emiatt eljárás indult meg ellene, úgy rám uszította a népet, hogy csendőröknek kellett a rendet fenntartani; állásától felfüggesztették ugyan, nem taníthat, de itt van a faluban s állandóan uszítja a népet – s hogy a bíróság mikor ítél fölötte, még ma se tudom! rettenetesen lassan megy a dolog; pedig közben még az is kiderült róla, hogy Nagyváradon egy évet ült egy községi pénztár kirablása miatt, s más gazságokat is követett el – mégis szabadon garázdálkodhat itt!

Nekem, mióta ez az ember itt van, egy nyugodt napom vagy órám se volt. Egészségileg tönkretett mindkettőnket, de anyagilag is. Nekem a jövedelmem itt alig elég a megélhetéshez, különösen, hogy az idejövetel adósságcsinálással járt – pótolnom kellene mellékessel; írni pedig képtelen voltam valamit az egész idő alatt. Kiadásom meg rengeteg, sokat kellett ez ügyben utaznom, kutatásokat végeztetnem, iratokat beszereztetnem, ügyvédet fizetnem stb. stb. Többek között pl. ez az ember megtette azt, hogy feljelentett engem az ügyészségen nemzetgyalázás és kormányzósértés címén, s hamis tanúkat is állított – ma a legjobb tip arra, hogy valakit föld alá tegyenek; s én ezzel a perspektívával éltem hónapokat (az ügynek még ma sincs vége, most fönn van az igazságügyminisztériumban, de remélem, hogy végre elintéződik és kedvezően; senkinek se említse se ezt, se egyebet). De ez csak egy a sok között, amiket csak olyan elvetemült ember találhatott ki, akihez fogható gonosztevő aligha jár még egy a földön. Az inkarnált sátán ez – nem volt még író, aki ilyet ki tud találni. Studiumnak roppant érdekes, s a népnek ez a pathológiája is – de benne lenni passzív szereplőként több, mint amit magunkfajta ember el tud viselni. Az Isten megsegített, s kész csoda, hogy meg nem őrültem bele.

Különös ez – mióta pap vagyok, valósággal üldöz a balsors. De talán csak vége szakad már egyszer! Tovább ezt úgy se lehet bírni.

Mindebből, amit röviden ide írtam, sejtelme se lehet arról, amin keresztül mentünk. Majd egyszer szóval – ha Isten éltet. Annyit azonban bizonyára lát belőle, hogy nem közönséges baj.

Súlyosan komplikálta és komplikálja katasztrófális anyagi helyzetem. Csináljon már az a Szilárd valamit a képekkel![3] hisz így soha se lesz belőlük semmi!

Van egy kis Rippl aquarellem is (kb. 30x40), Lazarine fekve, legjobb idejéből (Könyves K[álmán] kiállítás, 1907),[4] mit lehetne érte kapni?

És még valami. A Baumgartennél, hallottam, tavaly említették az én nevem is.[5] Tudom, hogy nem sok chance-om van hozzá, mert keveset publikáltam pár év óta, nevem keveset forgott. De ha ezt jövőre megkapnám, ember lenne belőlem s egy csomó megkezdett és félbeszakadt munkám be tudnám fejezni. Nem fogok méltatlannak bizonyulni rá. Életmentés lenne a számomra – új élet. Mit gondol, volna-e rá mód? S ki tudna ebben segítségemre lenni? Talán Maga is? Ha igen, kérem, puhatolózzon ez irányban, s amit lehet, kérem, mozgassa meg érdekemben. És kérem, írja meg, mit gondol róla. Talán vannak még, akik tudják, ki vagyok s ki lehetek.

Oly jól esnék Magával együtt lenni. Ha hosszú és szép lesz az ősz, nem rándulna le egyszer mégis?

Akivel a Baumgartenről beszél, annyit megmondhat neki, hogy rengeteg és szörnyű bajom volt, tiszazugi méretű, csak az ellenem tett gaz följelentést ne említse kérem.

Örömmel olvastuk, hogy jól van s olyan nagyon jól.[6] A hízást ne szégyellje – szüksége van rá Magának. Continuez!

Szeretettel üdvözöljük mindketten

Fülep Lajos

Az évszám: postabélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 254/174. 63. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 162–165.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

[1] Ld. 669/2.

[2] 1929-ben tárgyalták azoknak a tiszazugi asszonyoknak a perét, akik egy bába tanácsára éveken át légypapírról leáztatott arzénnal gyilkolták meg hozzátartozóikat.

[3] Ld. 590/3.

[4] A kép nem került eladásra, FL halála után örököse birtokába került.

[5] A Baumgarten-alapítványról ld. 674/2. – Az alapítvány jegyzőkönyveiben OSzK Kézirattár Fond 145/4–5.), az 1928-ban XII. 12-én és 31-én, ill. 1929. I. 2-én tartott üléseken, amelyekben az 1929 évi díjakról döntöttek, FL neve nem fordult elő.

A következő évi díjra 1929. XII. 7-én Schöpflin Aladár ajánlotta FL-t, Németh Lászlót és Illyés Gyulát. FL kapcsán megjegyezte, hogy két értékes műve van, amelyekre nem tud kiadót szerezni. Réti István, Ambrus Zoltán és Thienemann Tivadar csatlakoztak az ajánláshoz. 1929. XII. 17-én, amikor Elek Artúr és Juhász Gyula 1929-es évdíját 1930–31-re meghosszabbították, Schöpflin és Réti ismét felszólal FL érdekében, utalva rá, hogy „nevezett részére a támogatás átmeneti sürgős szüksége forog fenn." 1929. XII. 23-án – mivel a kritikusok közül FL és Salgó Ernő kapta a legtöbb ajánlást, s a kurátorok nem tudtak dönteni, a tanácsadó testület döntését kérték. A szavazás során FL 4, Salgó 3 szavazatot kapott, így FL kapta az évdíjat.

A jutalmazottaknak jelentést kellett küldeniök működésükről, ezt a jegyzőkönyv szerint 1930. XI. 25-ig csak FL és Tersánszky Józsi Jenő teljesítette. FL jelentése nincs a jegyzőkönyv mellett, szövegét ld. 778. sz.

Ugyanekkor Thienemann FL évdíjának meghosszabbítását kérte, amit Petrovics Elek, Réti István és Schöpflin Aladár is támogatott. 1930. XII. 2-án Schöpflin ismét javasolja Fülep és Tersánszky évdíjának meghosszabbítását, a következő, XII. 16-i ülésen azonban FL neve már nem fordul elő a jegyzőkönyvben. Ld. még 715., 719–720., 726–727., 732., 735–738. és 741. sz.

[6] A levél nem ismeretes.

712. FÜLEP LAJOS – SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1929. X. 14.

Kedves Barátom,

csatoltan küldöm a portó-kimutatást.[1]

Az adócsökkentési segély fejében érkezett Tőled utalványon 263.76 P.[engő.] Levonatott közalapi járulékra 36.60 P[engő] és Joó Andrásnál 108 P[engő], tehát 144.60 P[engő]. Az adócsökkentési segély nyugtája pedig 466 P[engő] néhány fillérről szó-

lott – *59 P[engő]-ről tehát, mely hiányzik, nincs nyugta.* Ez mire vonatott le? Nem tudom a pénztári naplóba beállítani; kérlek legy szíves, világosíts föl erről. – Joó A.[ndrás] kimutatásán szerepel 16.80 P[engő] ami a *tanító* járuléka, amit a *tanítónak sajátjából kell fizetnie,* ez is levonatott az a.[dó] cs.[ökkentési] segélyből – ezt pedig mi Kajditól bevasalni nem tudjuk, hiába is próbálnók; illetményeiből se vonhatjuk le, mert már nincs miből levonni, hiszen többet vett föl, mint ami jár neki. Hogyan állítsam be ezt a tételt a Naplóba s majdan a zárszámadásba? Ha gondolod, szólítsd fel Te Kajdit ezen összeg befizetésére, bár eredménye aligha lesz. Legjobb volna, ha ezt az összeget nekünk, akiktől levontátok, visszaadnátok, s maradjon fönn, mint a tanító tartozása a konviktussal és tan.[ító] egyesülettel szemben. Mert különben én nem látok rá módot, hogy mi hogyan tudjuk elszámolni.

Szabolcska Júliától[2] megkaptam az üzenetet, hogy jelentsem be a tanúkat. Mellékelten küldöm,[3] megjegyezve, hogy ezúttal *negyedszer jelentem már be.* Úgy látszik, az előző bejelentések elkerülték figyelmedet. N[ota]B[ene] volna még más bejelentendő tanú és pedig súlyosan latba eső, de asszony lévén az illető, nem akarom Szekszárdra hurcoltatni, mert az ilyesmiért csak haragot szerzek magamnak. Itt ellenben ki lehetett volna hallgatni. Remélem azonban, az eddigi materia is elegendő, hogy ezzel az emberrel végezzen már a bíróság végre-valahára.

Szíves üdvözlettel

Dr Fülep Lajos

P.[ost]S.[criptum] Kérlek, írd meg az adócsökkentési segély pontos összegét, mert a fillérekre már nem emlékszem, s irat itt nincs róla, mert csak a nyugta-blankettára írtad rá.

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ir.
Kézírás.
Mórágyra írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.
[1] Nincs az irat mellett.
[2] Ld. 706/1.
[3] A melléklet nincs a levél mellett.

713. FÜLEP LAJOS – SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1929. X. 17.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

269. sz., szept.[ember]24 kelt rendeletének vétele után[1] megkértem Nagytiszteletűségedet, hogy miután ezen rendeletéből ki méltóztatott felejteni annak elrendelését, hogy az egyház gondoskodjék a tanítónő számára fűtésről, ezt pótlólag és sürgősen elrendelni kegyeskedjék. Ilyen tartalmi intézkedést azonban mai napig sem kaptam. Most aztán az történt, hogy mikor, utasításomra, a gondnok egy ürméter fát el akart vitetni az iskola udvaráról a tanítónőhöz, Kajdi ellenszegült és megtiltotta ne-

ki, mire a kurátor otthagyta a fát s a tanítónő fűtés nélkül maradt. Megjegyzem, hogy Kajdi fát is sokkal többet elhasznált és eladott már, mint amennyi itteni szolgálati idejére megilleti, arról nem is szólva, hogy semmi joga beleavatkozni a dologba.

Én tehát ismételten kérem Nagytiszteletűségedet, hogy azonnal és szigorúan méltóztassék elrendelni a gondnoknak, hogy a tanítónő számára tüzifáról gondoskodjék, mert ha ez a lehetetlen állapot — mely a bírói eljárás késlekedése miatt már úgy is elviselhetetlen — így tart tovább, ez a szegény tanítónő, akit amúgy is naponta bosszantanak, nem bírja tovább s ha itt hagy bennünket, megint a leglehetetlenebb helyzetbe kerülünk.

Gyors és erélyes intézkedését várva
teljes tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ir. Zengővárkonyi ikt. száma 120/1929.
Kézírás.
Mórágyra írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.
[1] Nem ismeretes.

714. FÜLEP LAJOS — SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1929. X. 22.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Az idéző végzésekkel együtt küldött cédulán olvasható ezen mondat kapcsán: „Hozhattok tanút idézés nélkül is, meg más bizonyítékot is!" — kötelességszerűen és hivatalosan, ismételten fölhívom Nagytiszteletűséged figyelmét arra, hogy Kajdi fegyelmije ügyében a bíróság *így* aligha lesz abban a helyzetben, hogy érdemlegesen ítélkezzen.

A Kajdi elleni fegyelmi ügy *nem az én ügyem,* ahhoz nekem semmi közöm, abban én is tanú vagyok — ez az ügy *nem magánvádra, hanem hivatalból folyik* s a tanúkat hivatalból beidézni, a bíróság érdemleges tárgyalását előkészíteni *egyedül az esperes tiszte.* Én milyen címen és milyen hatalommal vihetek oda tanút? senki se tartozik az én illetéktelen hívásomra odamenni. Már pedig, ha az általam megnevezett tanúk nem jelennek meg, a bíróság nem tudom, mit fog csinálni. (Tulajdonképen a tanúk bejelentése se az én dolgom; az esperes hivatott az iratokból — s a vizsgálati jegyzőkönyvekből, vizsgálat azonban egyáltalán nem volt! — megállapítani, hogy kiknek a beidézése szükséges s ezeknek megjelenéséről gondoskodni; én nem vindikálhatok magamnak esperesi jogokat, amiknek érvényesítéséhez különben sincs hatalmam.)

Ugyanígy vagyunk a bizonyítékokkal: én viszem a még nálam lévőket, de a járásbíróságtól csak az esperes az a fórum, mely hivatalosan iratot kikérhet.

A végzés 3 napot szab a tanúk bejelentésére. Én tehát ezennel 3 napon belül, *immár ötödször*, újra megnevezem a tanúkat s megjelölöm a beszerzendő hivatalos iratokat.

A költségek kímélése céljából úgyis mindössze 2 tanút nevezek meg idézés céljára (jóval többet kellene kihallgatni, de ezt a tárgyalást megelőző vizsgálaton kellett volna már megtenni; mivel azonban vizsgálat nem volt, ez nem történt meg; bírói tárgyalás pedig előző vizsgálat és minden tanú nélkül – képzelhető, mivé lenne.)

A két tanú a következő: 1. *l.[ukács] Hosszú István* zengővárkonyi gondnok; 2. *Szabolcska Júlia* zengővárkonyi h.[elyettes] tanítónő. Ez utóbbinak idézés folytán való megjelenéséről azért kell gondoskodni, mert a napokban érkezett meg állami kinevezése, most pár napi szabadságon van s ha netán elmenő szándéka van, hivatalosan kell reá hatni, hogy a tárgyaláson megjelenjék; az ő megjelenése és tanúskodása pedig igen fontos. Egyébként is nem utazgathat se az én költségemre, se a sajátjára, mert, ismétlem, ez egyikünknek se ügye, hanem az egyházmegyéé.

A *pécsváradi kir.[ályi] járásbíróságtól* beszerzendő ügyirat pedig a következő: *B. 2456/929. sz.* (veszélyes fenyegetés miatt Kajdi L.[ajos] ellen indított bűnügy.)

Egyidejűleg jelentettem a megnevezett tanúk beidézésének s az iratok beszerzésének szükségességét az e.[gyház m.[egyei] gondnok úrnak[1] s az előadó úrnak.[2] Közlöm ezt Nagytiszteletűségeddel, mert minden felelősséget – amely különben sem engem terhel – elhárítok magamról.

Nem csekély meglepetéssel láttam, hogy az ügyek között szerepel egy ilyen című is: „Fülep L.[ajos] fegyelmi ügye."[3] Hogy ilyen „fegyelmi ügy" is van, erről eddig nem volt tudomásom. Azt tudtam, hogy egy elvetemült bújtogató cinkosaival aláíratott s aztán beküldött egy rágalmazó szennyiratot, s hogy ez ügyben – tévedésből – vizsgálat is volt, amely vizsgálat nemcsak a vád alaptalanságát, hanem ellenkezőjét is igazolta, – de hogy azután ez az ügy megmarad az *én* fegyelmi ügyemnek, s nem, mint a rágalmazóké szerepel, azt el se képzeltem. Hasonló ügyekben tudok jó néhány precedenst más egyházmegyékben, de ott, mire tárgyalásra került a dolog, már a rágalmazók kerültek a vádlottak padjára, nem pedig az ártatlanul meghurcolt ember. Eddig az én nevem csak a megbecsülés és tisztelet kifejezéseivel szerepelt együtt – most tették mellé először a „fegyelmi" szót. Remélem, az egyházmegye olyan elégtételt fog nekem szolgáltatni lelkészi becsületemnek és tekintélyemnek hónapokon át, az illetékes helyről kijáró védelem nélkül történt meghurcoltatásért, amilyenre múltamnál fogva számot tarthatok. Itt már nemcsak énrólam van szó, hanem a lelkészi tekintély és becsület elvi kérdéseiről: lehet-e egy tisztességes és olyan munkát végzett lelkipásztort, mint én, gyalázatosan meghurcolni, hónapokon át piszkolni – s mi a következménye ennek?

Hogy e téren Várkonyban hova jutottunk, annak illusztrálására közlöm, sok közül, ezt az adatot: akik Mórágyon jártak, azt a hírt terjesztik, hogy az esperes nagyon megdicsérte őket, az összetartásukért és kitartásukért, s azt mondta nekik, ha még tovább is így összetartanak, s *ha nem járnak a templomba*, akkor megmenthetik a maguk számára Kajdit! Ilyen hírekkel van tele a falu az egyházmegye fejéről. Ehhez, azt hiszem, nem kell kommentár. S hogy azután ezek a hírek milyen varián-

sokkal keringenek a szomszédos községekben is, arról jobb nem beszélni – bár elég tanulságos meghallgatni e tekintetben a katolikusokat és zsidókat is.

Istennek hála, vannak még tisztességes emberek is, akik ilyen fölfordulás és terror közepette se veszítették el erkölcsi judiciumukat, annál bámulatosabb ez, mert magasabb műveltség nélkül való, egyszerű emberek; és bámulatos hősiességgel viselik hónapokon át a martiriumot, s várják, velem együtt, a feldöntött erkölcsi világrend helyreállítását. Ők a zálogai az egyház megépülésének a romokból. Csak a legnagyobb tisztelettel és csodálattal tudok gondolni rájuk és viselkedésükre. Ezek méltó ivadékai a reformáció korának és az apostolok korának. Megállták a próbát. Rájuk mindig lehet számítani.

Jelentettem Nagytiszteletűségednek, hogy Kajdi nem enged fát vinni a tanítónőnek s kértem gyors és energikus intézkedését, de még nem kaptam semmit.

Csatoltan küldöm Szabolcska tanítónőnek egy újabb jelentését[4] (rám bízta, hogy adjam föl, de mivel közben megjöttek az idézések, gondoltam, ide csatolom), kérem, méltóztassék ezt is az előadó úrnak továbbítani.

És csatoltan küldöm a kézbesítési íveket is, 3 db-ot, aláírva és aláiratva.

Teljes tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ir. Zengővárkonyi ikt. száma: 121/1929.
Kézírás.
Mórágyra írt levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.
[1] Benedek Sándor.
[2] Takács Gyula, a Tolnai Egyházmegye világi főjegyzője.
[3] Ld. 669/2.
[4] A jelentés nincs a levél mellett.

715. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Zengővárkony, 1929. X. 25.

Kedves Barátom,

végre megjött várva-várt levele.[1] Sajnos, kevés bíztató van benne, sőt egy s más tekintetben (kép-eladás) megsemmisítő. Úgy látszik, nem segít rajtam már semmi. Mi lesz velem, velünk, csak az Isten tudja.

Ne higyje, nem könnyen engedtem magam a disperazione végső fokára szorítani. Akik közelről ismerik helyzetemet, mind azt mondják, csodálják, hogy *eddig* is bírtam – s nekem, úgy látszik, még tovább is kell bírnom. És sehol semmi remény arra, hogy belátható időn belül vége lesz. Hordoznék én mindent, csak azt tudnám,

mikor lesz vége és jó vége. De így napról-napra a legsötétebb gondolatokban élek reggeltől-estig. Fekete körülöttem minden s bennem is.

No de hát próbálok azért tovább — ne legyen az, hogy nem tettem meg mindent. S vegyük sorba a dolgokat.

Szilárddal,[2] azt hiszem, teljesen hiábavaló tovább kísérletezni. Ha eddig nem tudta nyélbe ütni a dolgot, bizonyára ezután se tudja. Azért kérem, legyen szíves küldesse vissza vele mindkét képet (t.i. a kis francia miniaturet is),[3] majd próbálok velük valami mást.

Az igazságügyminisztériumban — erre nem is gondoltam, hogy tehetne valamit ott — bizony jó volna az ügyet megsürgetni[4] s ha lehet, hamarosan visszaküldeni a pécsi ügyészséghez, hogy már túl legyek rajta. Föl se akarom tételezni, hogy az ig[azságügyi] min[isztérium]ban nem kedvezően intézik el, szóval, hogy nem hagyják jóvá az ügyészség és a főügyészség eljárást megszüntető végzését; legalább is Pécsen azt mondták nekem Ők maguk, hogy ez nem szokott megtörténni. De azért így is jó volna egy jó szót szólni az ügy mellett s azért is, hogy *hamar visszajöjjön* már. Csak az a fő, hogy *teljes diszkrecioban* történjék a dolog, csak olyanra bízza rá, aki e tekintetben teljesen korrekt — mert hiszen a calumniából „semper aliquid haeret". Ámde baj van: nem tudom az akta számát s nem tudom, mikor mehetek be Pécsre, hogy megtudakoljam. Talán így is meg lehet azonban találni a *politikai ügyosztályban,* tán nem forog ott annyi ilyen ügy, s iktatva kell lennie vagy az én nevemen, vagy a feljelentő gazemberén (Kajdi Lajos), és arról is rá fognak találni, hogy a pécsi ügyészségtől érkezett pár héttel ezelőtt. Ha tehát csakugyan tud tenni ebben a dologban, kérem, tegye meg, s ha lehet, *rögtön,* és amint van valami információja róla, kérem közölje velem.

Félek, hogy a Baumgarten[5] is hiú ábránd marad ilyenformán. Bár nem tudtam, sejtettem, hogy Osvát ajánlott engem tavaly, most, az új szituációban aligha lesz nekem ott támogatóm.[6] Mit gondol, *ne írjak én magának Babitsnak s közöljem vele helyzetemet?*[7] Ha jónak véli, kérem, közölje velem címét (azt hiszem: Reviczky tér 7; így van?). Ő nem rossz ember s már érték aljas bántalmak — remélhető, hogy megérti az én állapotomat. De ezen kívül is kérem, tegyen meg Ön is *mindent* a dolog érdekében, s mozgasson meg *mindenkit,* akit csak lehet. S ne legyen túl finnyás az eszközökben — ne felejtse, hogy az életemről van szó s a vízbe fulót fürdőkosztüm nélkül is ki lehet menteni. S ha közvetlenül nem szólhat a két kurátornak[8] — bár, én azt hiszem, az én esetemben megtehetné, mert itt nem az érdemről van most szó, hanem a *kétségbeejtő helyzetről,* amit ők nem tudhatnak s így maguktól nem is érdeklődhetnek helyzetem iránt; hiszen mindenki joggal hiheti, hogy semmi bajom, meg van mindenem, nem vagyok a segítségre ráutalva; már pedig úgy tudom, Baumgarten intencioiban benne volt, és első sorban, az ilyen esetekben való segítés —, kérem, nyerje meg őket mások útján. Csak abba ne nyugodjon bele, hogy esetleg nem sikerül a dolog. *Meg muszáj csinálni,* akárhogy, mert különben tutto è finito. Egyik mondatában egy szót nem tudok sehogy elolvasni, „Babitsot... keresztül lehet megkörnyékezni..." Kin keresztül? a szó k[örül]belül így van írva: *asszonyokon* — cosa vuol dire?

Ismétlem, kedves barátom, ha Maga belefekszik ebbe a dologba, keresztül tudja vinni. S talán az is eredményre vezet, ha írok Babitsnak. Kérem erre nézve *postafordultával* tanácsát – azért tartom sürgősnek, mert hátha eligérgetik, s betelvén a numerus, én kinnrekedek.

Sajnálattal olvastuk újabb baját. Adja Isten, hogy mielőbb jól legyen megint egészen.

Megdöbbent, amit Osvátról ír. Szegény! Mindenkinek meg van a maga keresztje. Segítse meg őt is az Isten – nincs is nekünk más egyebünk, mint a Benne való hitünk; s az a pár jó emberünk, akiket Ő rendelt a számunkra. Ha kellő pillanatban nem akadt volna, aki mellém áll, ma már aligha lennék. Vigyázzanak Osvátra.

De azért restellem szörnyen, hogy ennyi mindennel kell terhelnem. Mit csináljak? Egyelőre csak köszönhetem a jóságát – valamikor talán majd visszaszolgálhatom.

Szeretettel üdvözöljük mindketten

Fülep Lajos

ÖSzK Kézirattár Fond 253/174. 64. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 166–167.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

Az ügy részleteit ld. 669/2.

[1] A levél nincs meg, FL 711. sz. levelére írt válasz volt.
[2] Ld. 631/4.
[3] Ld. 590/3.
[4] Kajdi tanító feljelentette FL-t a pécsi kir. ügyészségen „a magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló vétség és kormányzósértés" miatt. (Részleteit ld. 669/2.) Az ügyészség megszüntette az eljárást FL ellen és ítéletét megerősítésre felterjesztette az Igazságügyi Minisztériumnak. Elek Artúr elveszett levelében valószínűleg felajánlotta, hogy megsürgeti a minisztériumi megerősítést. Erre nem került sor, mivel időközben megérkezett a jóváhagyás. Ld. 716. sz.
[5] Ld. 711/4.
[6] Osvát Ernő leányának halálos betegségére utal; Osvát néhány nappal ezután, X. 28-án leánya halála után öngyilkos lett. Ld. 411/4.
[7] A Babist Mihálynak szóló levelet ld. 719. sz.
[8] Babits Mihályra és Basch Lorándra utal.

716. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]v[árkony, 1929.] X. 27.

Carissimo amico,

dell' affare presso il Ministero della Guistizia non occorre più occuparsi. Questa cosa almeno, è finita, e così, come doveva e me l'aspettavo. Purchè anche il resto vada così.

Saluti affettuosi dal suo

Lodovico

Az évszám: postabélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 65. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 170.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr. Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

Nagyon kedves Barátom,
az Igazságügyi Minisztériumnál lévő üggyel nem kell tovább foglalkozni. Legalább ez lezárult, méghozzá úgy, ahogy kellett s amire számítottam. Csak még a többi is így menjen.
Szeretetteljes üdvözlet

Lodovicójától

A levél előzményét ld. 715/3.

717. FÜLEP LAJOS – BERZE NAGY JÁNOSNAK

Zengővárkony, 1929. X. 31.
u.p. Pécsvárad

Nagyságos Dr Berze Nagy János tanfelügyelő úrnak
Pécs

Mélyen tisztelt Tanfelügyelő Úr!

Mint személyesen közöltem, Kajdi Lajos tanító fölfüggesztetvén,[1] helyettest alkalmaztunk Szabolcska Júlia[2] tanítónő személyében. Nevezett kitűnő tanerő, nagy buzgalommal és lelkiismeretességgel végzi munkáját, előzőleg Dunaszentgyörgyön működött mind az egyházi, mind a világi tanügyi ellenőrzés teljes megelégedésére. Zengővárkonyban azonban a helyzete immár lehetetlenné válik, mert Kajdi minden alkalmat megragad, hogy vele kellemetlenkedjék, sőt a tanításban is zavarja: ott lakván Kajdi az iskolával egy fedél alatt lévő tanítói lakásban, hetekig lekvárt, miegyebet főzött a folyosón, honnan a füst behúzódott a tanterembe, az ablakok alatt kutyáját dresszírozta, az iskolába is bekiabált, a hazamenetelre induló gyermekek előtt csufondáros szavakat szólt a tanítónő után, utánaköpött több ízben, egy kis fiút pofon is ütött stb. – így megy ez állandóan. A tanítónő nálunk nem maradhat meg és nem is fog megmaradni – de ilyen körülmények között bizonyára senki se. – Kajdi ügyében az e.[gyház]m.[egyei] bírósági tárgyalás f.[olyó] hó 8-án[3] lesz Szekszárdon, az ítéletet K.[ajdi] megfellebbezheti – hogy az eljárás befejezéséig mi lesz, el se képzelhetem. Én nem tudom, Tanfelügyelő úrnak mit tenni áll módjában ilyen esetben, de ha van segítség számunkra, kérem, méltóztassék abban részesíteni bennünket.

Teljes tisztelettel

Dr Fülep Lajos
ref.[ormátus] lelkész
isk.[ola] széki elnök

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. A Tolnai Em. lt. Bírósági ir. 1929–1930.

Zengővárkonyi iktatószáma: 123/1929. A címzés a levél szövege előtt van.
Kézírás.
Pécsre írt levél.

Berze Nagy János (1879–1946) 1905 és 1933 között a tanügyigazgatás területén dolgozott, korábban Erdélyben, majd Debrecenben, Pancsován, Szekszárdon; s végül 1924-től haláláig Pécsett volt tanfelügyelő. Mint folklorista legfontosabb munkája a népmese katalógus.

[1] Ld. 669/2.
[2] Ld. 706/1.
[3] A tárgyalás XI. 8-án volt.

718. FÜLEP LAJOS – SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1929. XI. 4.

Kedves Barátom,

végre tehát tudom, amit se én, se senki eddig nem bírt elképzelni: hogy az ügyész[1] vádindítványt adott be ellenem![2] Tehát megtörténik mégis az, hogy mikor egy elvetemült ember, aki előre bejelenti, hogy engem elpusztít, bosszúból ilyen aljas rágalmakat szór egy makulátlan életű papra; mikor a vizsgálat is megállapította már, hogy alaptalan minden; mikor az aláírókat kellene szigorúan, példaadásul megbüntetni – akkor a több, mint félév óta üldözött, agyonhajszolt papnak kell odaállnia védekezni s az egyházi felsőbb hatóság módot ad arra, hogy azt a papot a végsőkig gyötörjék, s ha lehet, mindenre elszánt emberek rajta bosszújukat töltsék. Nem volt rá még eset, hogy *ilyen* nyilvánvaló, égbekiáltó hazugságok alapján, és vizsgálatnak *ilyen* eredménye után, mint ez, valaki ellen vádat emeltek! Ilyen eset még nem volt soha és nem lehet több ilyen.

Ne vedd rossz néven, ha ilyen elkeseredetten beszélek. De Te bizonyára nem tudod, mit jelent 7 hónapig minden napnak és éjszakának minden pillanatát ilyen körülmények közt és ilyen állapotban tölteni. Hogy eddig nem őrültem meg, Isten különös csodája. De nem vagyok messze tőle.

Ilyen gyalázatba ránthatnak bele engem! Sose kívántam s nem kívánok írói és tudósi mivoltomért immunitást papi minőségemben – de hogy én ki voltam *papnak*, mindig, van rá bizonyság bőven. Ott meg kell lennie az esperesi hivatalban a más e.[gyház] megyék j[egy]zőkönyveinek, meggyőződhetel róla, hogy abban az öt évben, amit Baján töltöttem, a solti e.[gyház] m.[egye] esperese minden évben külön fejezetet szentel nekem és munkámnak[3] – s úgy, ahogy még alig írtak valakiről. És itt vannak Kátai és Vincze E.[lek] bizonyítványai – nem mindennapiak.[4] S mikor a cserével foglalkoztam, hány esperes kért, hogy menjek az ő tractusába, mennyire büszke volna rá! S a tolnai tractusban – íme vádlott vagyok, akinek védekeznem kell, hogy folt ne essék rajtam, ki vagyok szolgáltatva, s azok is ellenem fordulnak, akiknek meg kellene védeniök. Ilyen múlt után, s olyan munka után, amit ép itt, Várkonyban is, végeztem!

Hogy meddig lehet az országos botrányt elkerülni, attól tartok, már nem sokáig

függ én tőlem. Ép most van nálam (ma d.e. 3/4 11-kor utazik vissza) az egyik legnagyobb pesti napilap szerkesztője,[5] aki csak ezért jött le ide. Tud mindent. És alig bírtam eltéríteni attól a szándékától, hogy már holnap mindazt, ami itt és velem történt, nyilvánosság elé ne vigye. S csak úgy sikerült, hogy egy nagy interjúban — de a személyes momentumok teljes kikapcsolásával — ismertettem az itteni s általában a baranyai viszonyokat, s megígértem, hogy cikksorozatban írom le az állapotokat (ismétlem: nem a várkonyiakat speciálisan, és nem személyieket, hanem a baranyaiakat általában.) Az interjút nem sokára megláthatod, vasárnapra tervezik a közlését. S abból, amit tettem, azt is megláthatod, hogy én *mindent* elkövettem és elkövetek a botrány elhárítására. De — akaratom és óhajom ellenére — az én üldöztetésemről és kálváriámról sokan tudnak. Hogy mikor, mi, hol robban ki, már nem egészen tőlem függ.

Én csak egyet tudok: én semmiféle megbélyegzést nem élek túl. Hozzám nem férhet a legkisebb gyanú se — s eddig így éltem. Nem kezdhetek másik életet. Engem eddig még nem vizsgálgattak, belém nem piszkáltak, engem nem intettek vagy feddettek — engem mindig például állítottak oda. S az vagyok, aki voltam. Egész életemet, múltamat beszennyezné a legkisebb folt, mely rajtam esik. Mikor Várkonyba jöttem, azzal az elhatározással tettem, hogy ott élek és halok. Ha pedig engem megbélyegeznek, én azzal a szégyennel itt nem maradhatok — élve azonban én már nem megyek el Várkonyból. Csak azzal a reputációval élhetek, mely megillet, melyért megdolgoztam s amelyet legázolni nem szabad, mert méltatlanság. Ha azonban éppen én terhetekre vagyok, ha meg akartok szabadulni tőlem, most könnyen elérhetitek. Már a legvégső fokon állok — nem kell nekem több, mint egy lehellet. Lehet, hogy ez túlzás, lehet, hogy őrület, de nem tehetek róla, hogy idejutottam. Én megtettem mindent azért, hogy ne jussak ide. Csupa seb vagyok, idegeim széttépve. Már nem bírok el többet semmit. Szégyent és gyalázatot meg éppen nem.

Az Isten világítson meg Benneteket!

A viszontlátásig

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ir.
Kézírás.
Mórágyra írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.

[1] Dr. Keck László egyházmegyei ügyész.

[2] Ld. 669/2. ill. 714. sz.

[3] Ld. 689/2.

[4] Ld. MTAK Kézirattár Ms 4593/11., 13–15. ill. 22. és 28. sz.

[5] Szántó Rudolf, a Pesti Napló munkatársa járt Zengővárkonyban. Szignálatlan, „a PN kiküldött tudósítója"-ként jegyzett interjúja „Magyarok, ne Kanadába, hanem Baranyába vándoroljatok ki!" Látogatás Fülep Lajosnál, a pusztuló baranyai magyarság pásztoránál. címmel jelent meg. (PN 1929. XI. 10. 13.)

Az interjúban FL a Kajdi-ügyről a következőket mondja: Egy lelkiismeretlen, ámító, hazug ember – ha akármilyen gazságok sülnek is ki róla – ellenállás nélkül sodor magával fanatizált, elbódított tömegeket, s néhány hét alatt képes évek munkájának eredményét romba dönteni. (Fülep II. 94.) A további cikkek: A magyarság pusztulása. (PN 1929. XI. 17. 10.) – Minden évben egy község

népe hal ki a Dunántúlon. (PN 1929. XI. 26. 9.) – A pusztuló magyarság pusztító igazságai. (PN 1929. XII. 4. 3–4.) – Borzalmas manipulációk, gyermekházasságok, nőuralom és züllés az egész Dunántúlon. (PN 1929. XII. 15. 35–36.) A címek – FL elmondása szerint – nem tőle származnak, a PN szerkesztői fogalmazták őket, s ez hozzájárult ahhoz, hogy FL-nak elment a kedve a további cikkek írásától.

719. FÜLEP LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Zengővárkony, up. Pécsvárad, 1929. XI. 5.

Kedves Barátom,

hosszas tépelődés és küzködés után írom e sorokat.[1] Olyat kell elmondanom bennük, amit minden áron titkolni igyekszem s végül – kérnem. De odajutottam, hogy kénytelen vagyok vele.

Ez az esztendő katasztrofális reám szellemi és anyagi tekintetben. Városról azért jöttem ide kis faluba, hogy még több nyugalmam s időm legyen nagyobb méretű tudományos munkáim folytatásához és befejezéséhez. Különösen a művészet-filozófiámmal reméltem itt mielőbb elkészülni. S olyan baleset szakadt reám, hogy csak áldozatául nem estem, s ha nem segítetek rajtam, nem is tudom, mi lesz velem. Baranyában vagyok, a vadnál rosszabbak, mert elfajultak között. Ezeket akartam megmenteni. Meg is voltam velük, úgy hogy kezdtem remélni, szívós, odaadó munkával, szeretettel előre vihetem őket. Februárban aztán új tanító került ide, fiatalember s azzal a céllal, hogy engem elpusztítson, ő maga maradjon itt.[2] S megőrjített és ellenem vadított itt csaknem mindenkit. Csak a középkorban lehet ilyen fokú, a szó teljes pathológiai értelmében tömeg-őrületnek mását találni. Az elvetemült gazember, akiről azóta kiderült, hogy Nagyváradon egy évet ült pénztár kirablása miatt, a legaljasabb eszközökkel próbált engem megölni; így pl. följelentett nemzetgyalázásért és kormányzósértésért. Hamis tanúkat is állított, úgyhogy hónapokig a bebörtönöztetés veszélye volt rajtam. Szerencsére a pécsi ügyésznek volt annyi esze, hogy átlátta a gonoszságot s az eljárást végül is megszüntette.

De sok volna mindent elsorolni. Elég az hozzá, hogy február óta minden nap minden percében emésztődöm s csoda, hogy még vagyok. Idegeim a végső bomlásig jutottak, eszem csak ezeken a dolgokon jár, s ami még bonyolítja a csapást, anyagilag küzködöm az elmerüléssel. Helyzetem előbb se volt rózsásnak mondható, de megéltem; most azonban nyakig bele kellett másznom az adósságba s a magam erejével ki nem lábolok belőle.

Tudom, hogy tavaly az én nevem is előkerült a Baumgartennél.[3] S tudom, mit mondtál rá. Igazad volt. Ha megkaptam volna is, tavaly nem fogadtam volna el a díjat azzal, hogy adjátok olyannak, aki jobban rászorul. De most én vagyok az, aki talán legjobban rászorulok.

Az itteni gyalázatos állapotoknak talán csak vége lesz már, de akkor is fönnmarad számomra a szörnyű anyagi gond, mely megbénít. S pár hétre el is kellene mennem valahova ebből a környezetből, hogy újra ember legyek. Ha legalább az anyagi gondtól megszabadulok, akkor van reményem rá, hogy mindenképpen talpra tudok állni s

újra dolgozhatok. Ehhez kérem a Te segítő kezed. Ismétlem, normális viszonyaim közt sohase kértem, sőt el se fogadtam volna Baumgarten-díjat, most azonban kénytelen vagyok vele. Ez, úgy érzem, még meg tudna menteni — s talán mégis kár volna nyomorultul elpusztulnom most, amikor eddigi törődésem java eredményét adhatom.

Tudom, Tőled függ minden, azért egyenesen Hozzád fordulok és kérlek, tedd meg értem, amit megtehetsz.

S arra is kérlek, levelem tartalmát ne közöld senkivel. Az ember nem tehet róla, ha beleesik a ganéjba, de azért röstelli.

Igaz szeretettel köszönt

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond III/467. 2. sz. Megj.: Gál István: FL levelei Babitshoz. = Jelenkor, 1972, 7–8. sz. 733–734.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] FL Elek Artúrnak írt 715. sz. levelében kért tanácsot barátjától, hogy Babitshoz fordulhat-e kérésével.
[2] Ld. 669/2.
[3] Ld. 711/5.

720. FÜLEP LAJOS — KÁRPÁTI AURÉLNAK

Zengővárkony u.p. Pécsvárad. 1929. XI. 7.

Kedves Barátom,

nyugtázom a Szántóval küldött üdvözleteket.[1] Jobb szerettem volna azonban őket saját szájából hallani. Ám erre nyilván hiába várok. Maga csak hiteget évről-évre.

Szántót is azért kellett ide lecitálnom, mert Magára nem győztem várni s egy csomó hazai nyavalya összegyűlt már bennem úgy, hogy ki kellett adnom magamból.

Most egyébként olyanra akarom megkérni, amihez nem kell utaznia, ami úgy látszik, nehezen megy.

Az idén katasztrofális anyagi helyzetbe kerültem. Testileg-lelkileg olyan állapotban vagyok, amilyenben még nem voltam soha életemben, pedig már sok mindenen mentem keresztül. Ha nem kapok kellő időben megfelelő segítséget, elmerülök. Hogy mi juttatott idáig, sok volna leírni, majd egyszer elmondom; csak annyit: rémregény, amilyen még alig volt. Kérem azonban, hogy *még ebben a formában se tegyen senkinek egy szó említést se helyzetemről stb.* Senkinek se szabad tudnia, hogy bajban vagyok. Sokáig az életem forgott kockán; még nem vagyok túl mindenen, de tán csak vége lesz már előbb-utóbb.

Segítségét abban kérem: a Baumgarten elosztásánál[2] Osváth [!] az én nevem is említette; Babits azt mondta rá, én nem vagyok ráutalva; igaza volt, akkor el se fogadtam volna a díjat, mert ha nem voltam is valami rózsás anyagi helyzetben, bizonyára volt más rosszabbul is mint én; most azonban fordult a kocka — tönkre jutot-

tam; a napokban írtam Babitsnak[3] s kértem, hogy a legközelebbi osztásnál adjanak nekem is; az okokat nagyjából megírtam neki; Magáról úgy tudom, jóban van vele; arra kérem, valami alkalmas módon persuadiálja őt; úgy hallom, az asszonynak nagy befolyása van rá; így hát jó volna talán, ha Babitsnéval is beszélne, hogy szóljon Mihálynak.

Hogy még egyszer ember lesz-e belőlem, jórészt ettől függ. Mert annyi baj és gond, s köztük még anyagi is, sok nekem. Nem egy, több munkám is van azon a fokon, hogy néhány heti nyugodt koncentráció kell csak hozzá s publikálhatom; így azonban csak vergődöm egy napról a másra.

Kérem, tegyen meg most értem mindent, amit tehet.

Szeretettel üdvözli mindnyájukat

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Levelestár FL – Kárpáti Aurélnak 12. sz.
Kézírás.
Bpre írt levél.

[1] Ld. 718/5.
[2] Ld. 711/5.
[3] Babits Mihályné Tanner Ilona (1895–1955), költői nevén Török Sophie.

721. FÜLEP LAJOS – SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1929. XI. 17.

Kedves Barátom,

ma levelet kaptam Kováts J.[ános] Istvántól,[1] melyben értesít, hogy a püspöki hivatal táviratot küldött Neked a Kajdi-ügyben. S így folytatja: „Nagyon jó lenne, ha kedves Kollégám is megkérné Szakács Imrét, hogy küldje azonnal az iratokat és hagyja meg odahaza, hogy ha Budapestre utazása után érkeznék csak be hozzá az elítélt írásbeli fellebbezése, küldjék express ide föl, hogy még a bírósági ülés előtt itt legyen..."

Kérlek tehát, tekintsd ezt az én kérésemnek is.

Egyébként Kováts I.[stván] azt írja, hogy az ügyet tárgyalni fogják 23-án,[2] akár beérkezik Kajdi fellebbezése írásban, akár nem – ha t.i. Kajdi ott volt a tárgyaláson és hallotta az ítéletet. Ott volt és hallotta s ha ő nem adja be idején fellebbezésének írott indokait, az ő dolga.

Hogy az atyafiak megnyugodtak-e már? Míg ez itt van, igazi nyugalom nem lesz. Most legnagyobb gondunk az adó. Nem fizetik – s ha végrehajtáshoz kell nyúlnunk, megint baj lesz.

Szabolcska Júlia[3] lemondott, elment, nem bírta Kajdi brutalitását. Hamarosan sikerült mást szerezni: Császár Jánost Decsről.[4] Már itt van és tanít.

Szívből üdvözöl

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 1929. Iktatatlan ir.
Kézírás.
Címzés: Nagytiszteletű Szakács Imre ref. esperes úrnak Mórágy. Tolna megye. Rajta: A zengővárkonyi református egyház lelkészi hivatala 1907. feliratú bélyegző

Az ügy részleteit ld. 669/2.
[1] A levél nincs meg.
[2] A tárgyalás XI. 25-én volt.
[3] Ld. 706/1.
[4] Ld. 701/5.

722. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1929. XI. 20.
u.p. Pécsvárad

Főtiszteletű Uram!

A távirati értesítést[1] igen köszönve, jelentem, hogy a 25-i tárgyalásra vonatkozó értesítések 20-án d.[él].u.[tán] ideérkeztek. Azonnal intézkedtem a kézbesítésről, ami már a mai napon meg is történt s a legelső postai alkalmatossággal már küldöm is vissza.

Ha nem méltóztatnék illetéktelen beavatkozásnak tekinteni, azon tisztelteljes kérésem terjeszteném elő, hogy az előadói tiszttel lehetőleg Kováts J.[ános] István főjegyző urat kegyeskedjék megbízni, mert ő az egész ügyet már meglehetősen *ismeri* s *leghamarabb elkészülhet vele.* Különben teljesen Főtiszteletűséged bölcs belátására bízom a dolgot, tudva azt, hogy úgyis a legjobb és legalkalmasabb megoldást fogja választani.

Gyors intézkedését hálásan köszönve
a legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 3312/1929.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.
[1] A táviratot nem maradt fenn.

723. KUNCZ ALADÁR – FÜLEP LAJOSNAK

Cluj-Kolozsvár, 1929. XI. 27.
Str. Bratianu 22.

Igen tisztelt Uram!

A Pesti Napló egy cikkéből[1] tudtam meg az Ön legújabb címét és életének új fordulatát. Mióta itt Erdélyben irodalmi ügyekben mozgolódom, mindig szerettem volna Önnel kapcsolatot találni és általam annyira becsült irodalmi működését némileg ide Erdélyhez kapcsolni. Ezúttal, mint az Erdélyi Helikon című folyóiratnak a szerkesztője fordulok Önhöz és kérem, hogy akármilyen természetű cikkel, kritikával, tanulmánnyal, vagy hozzászólással gazdagítsa folyóiratunkat, amelynek sem célkitűzéseiről, sem színvonaláról itt külön nem akarok írni, csupán azt teszem, hogy levelemmel egyidőben feladatom az Ön címére a szerkesztőségemben eddig megjelent számokat, nézze át azokat s mondjon róluk őszinte kritikát. Nagyon kérem kedves, jó Uram, hogy levelemre mentől előbb szíveskedjék válaszolni. Végtelenül örülnék, ha már legközelebbi számunkban, akármilyen kis írást hozhatnánk Öntől. Karácsonyi számunk zárása december 8–10. Válaszát türelmetlenül várom s vagyok ismeretlenül is a régi és hű tisztelője:

Kuncz Aladár

MTAK Kézirattár Ms 4588/193.
Gépírás autogr. aláírással az Erdélyi Helikon levélpapírján.
Címzés a levél felzetén: Nagytiszteletű Fülep Lajos úrnak, ref. lelkész Zengő-Várkony. Baranya megye. Magyarország.

[1] A cikk, Szántó Rezső interjúja: „Magyarok, ne Kanadába, hanem Baranyába vándoroljatok ki!" Látogatás Fülep Lajosnál a pusztuló baranyai magyarság pásztoránál. = Pesti Napló 1929. XI. 10. 13. Ld. 718/4.

[2] Kuncz Aladár (1886–1931) író, szerkesztő. 1914-től 5 évig tartó franciaországi internáltság után budapesti tanár, 1923-tól Kolozsvárt az Ellenzék, majd az 1929. II. évf. 7.-ik, augusztus–szeptemberi számától 1931. VI. 24-én bekövetkezett haláláig az Erdélyi Helikon szerkesztője.

724. FÜLEP LAJOS – BERZE NAGY JÁNOSNAK

Zengővárkony, 1929. XII. 6.

Nagyságos Dr Berze Nagy János kir.[ályi] tanfelügyelő úrnak
Pécs

5461/929-sz. n[agy]be[csű] megkeresésére[1] mindenek előtt megküldöm Kajdi Lajos zengővárkonyi ref.[ormátus] tanító viselt dolgainak ismertetésére a tolnai ref.[ormátus] egyházmegye bíróságának novemb.[er] 8-án hozott ítéletét, azzal a megjegyzéssel, hogy ezt az ítéletet a dunamelléki ref.[ormátus] egyh.[áz]kerület bírósága novemb.[er] 25.-én másodfokon helyben hagyta.[2]

Ami már most Kajdi viselkedésének, s az itt uralkodott és uralkodó állapotoknak részletes ismertetését illeti, az így írásban szinte lehetetlen – mert akármennyi ada-

tot halmozok is föl, nyomukon a valóságot elképzelni nem lehet, csak annak lehet fogalma róla, aki színről-színre látta. Amivel itt szemben állunk, valóságos tömegpsychosis.

Ott kell kezdenem, hogy Kajdi idejövetele előtt béke és rend uralkodott az egyházban. Két éve működöm itt s ez alatt a templomlátogatók és Úrvacsorával élők száma megnövekedett, az elmúlt télen a vallásos esték közönsége nem fért el az iskolában. A hívek mindenfelé büszkén hirdették az egyházi élet föllendülését.

A zavar már a január hóban tartott tanítóválasztáson kezdődött. Kajdi kortesei föllármázták érdekében a falut és kierőszakolták megválasztását. Február 23-án foglalta el helyét s ettől kezdve megindult ellenem a rágalomhadjárat. Amikor Kajdi elég érettnek látta a helyzetet, nyíltan föllépett ellenem. Bámulatos befolyásoló képességével hatalmába kerítette a presbitérium többségét, mely azt tett, amit ő akart.

Közben a tolnai egyh.[áz] megye tanügyi bizottságának elnöke rájött arra, hogy Kajdi működési bizonyítványában, mellyel ide pályázott, szabálytalanság van: a felsőbaranyai egyh.[áz] megye közgyűlési jegyzőkönyve szerint ugyanis Kajdi *iskolája rossz volt,* műk.[ödési] bizonyítványában ellenben *jónak* volt minősítve. A megkérdezett kémesi lelkész, mint isk.[ola]széki elnök, hivatalos nyilatkozatban kijelentette, hogy a jó minősítés az ő tudta nélkül kerülhetett csak bele a műk.[ödési] bizonyítványba. A tanügyi bizottság elnöke ekkor magához hívta Kajdit, aki én előttem a hamisítás tényét be is ismerte s azzal indokolta, hogy rossz minősítéssel nem választották volna meg — magához hívatta és fölszólította, hogy csalárdul elnyert állásáról mondjon le. Kajdi erre kijelentette, hogy inkább tönkre tesz engem és az egész gyülekezetet. A tan.[ügyi] biz.[ottság] elnöke ezután jelentést tett az egész dologról az esperesnek, aki megindította a hivatalos eljárást. A hozzám kézbesítés végett leküldött fegyelmi iratokat július 8-án adtam át Kajdinak, aki erre kijelentette, hogy olyan fölfordulást csinál Várkonyban, amilyen még nem volt, lehet, hogy neki el kell mennie innen, de el kell mennem nekem is, ő majd megmutatja, hogy engem nem tűrnek meg itt, az egész falu rám fog támadni, s lehet, hogy itt minden, az egész egyház bele fog pusztulni, de legelsősorban én; s többször megfenyegetett, vigyázzak magamra, mert nagy bajom lesz. (Ilyen fenyegetést már előzőleg is hangoztatott előttem: t.i. felhozott hozzám aláírás végett a V[allás és] K[özoktatásügyi] M[inisztérium]-hoz intézett kérvényt, melyben az ideiglenes helyett állandó államsegély kiutalását kérte s a kérvényben azt írta, hogy csatolva vannak a megválasztása alapjául szolgált okmányok; én az aláírást megtagadtam azzal, hogy nem vagyok hajlandó csalást elkövetni miatta, hiszen a műk.[ödési] bizonyítványa az esperesnél van a vizsgálat miatt; mire ő azzal állt elő, hogy majd csatol egy másikat! — ebbe természetesen nem mentem bele, akkor elkezdett fenyegetőzni, de, természetesen, eredménytelenül.) Figyelmeztetésemre, hogy rossz vége lesz ránézve a zendülésnek, ha szembeszáll egyházi és világi törvényekkel, több ízben hangoztatta, neki minden mindegy, ő meg mer tenni mindent. Még aznap este gyülésezett elvbarátaival, — s másnap már, mivel egyikük fenyegető üzenetet küldött nekem, hogy majd feljönnek hozzám s így meg úgy lesz, csendőröknek kellett kijönniök a faluba a rend fenntartására s ettől kezdve egy ideig állandóan kijártak. A hívek nemcsak hogy elmaradtak a temp-

lomból, hanem azt a néhányat, aki el mert jönni, az úton szidalmakkal és fenyegetőzésekkel illették. Vészhírek keringtek, hogy aki templomba mer menni, megverik, fölgyújták — cséplési idő lévén, képzelhető, milyen hatása volt e híreknek. Valóságos terror uralkodott. Kajdi pedig egész nap házról-házra járta a falut. Akkor aztán megindultak a feljelentések ellenem; Kajdi a legképtelenebb dolgokat írkálta össze ellenem (pl. hogy a feleségemmel nem vagyok törvényesen megesküdve! és hasonlókat), aláiratta őket engedelmes pártfeleivel — de volt olyan irat, amit nem mertek mégse elküldeni, másokat azonban elküldtek.

Mindennek tetejébe nemzetgyalázás és kormányzósértés címén is följelentett engem! Augusztus 8-án aztán megjött a fölfüggesztése, amire reprodukálhatatlan kifejezésekkel reagált s az uszítást még vadabbul űzte. Noha föl volt függesztve, illetményeit jogtalanul fölvette előre, az egész évit (a termést stb.) és senki se mert ellene tenni. Szeptember 11-én az egyh.[áz]megye elnöksége két vizsgálóbiztost küldött ki — Kajdi föllármázta a falu népét, mely odagyűlt a paplak elé s ott zajongott; a vizsgálat alatt neki nem kedvező tanút az udvarról kikergették, egy másikat pedig vallomása után ő maga megfenyegetett, hogy becsukatja. (Általában aki nem azt tette, amit ő akart, megveréssel vagy becsukatással fenyegette — így az egyház gondnokát[3] is!) Ezután következtek az iskola körüli zavarok, hiába jött meg a helyettes tanító, a szülők a pécsváradi zsidó iskolába — hol maga Kajdi is interveniált — iratták be a gyermekeket! Csak hosszú huza-vona után hozták vissza őket a várkonyi iskolába, miután a pécsváradi zsidó iskolában további tanításukat megtagadták. Kajdi ez után a helyettes tanítót, Szabolcska Júliát,[4] ahol csak tehette, a legkvalifikálhatatlanabb módon sértegette és bántalmazta, úgy hogy végül is nem bírván tovább, állásáról lemondott s innen eltávozott. A novemb.[er] 8-i egyh.[áz] megyei bírósági tárgyalásra mintegy 45-öd magával vonult föl, nyilván a bíróság megfélemlítésére — ott leírhatatlanul viselkedtek, de hiába volt minden, a bíróság kimondta rá a legsúlyosabb ítéletet, az ellenem szórt hazug vádak miatt pedig az e.[gyház] m.[egyei] ügyész az egész társaság ellen hamis vádaskodásért az eljárás megindítását indítványozta, a kir.[ályi] törvényszékhez kívánván áttenni az ügyet.

Ezek a főbb események — nagyon kivonatosan és hiányosan előadva. Most a helyzet ez: Kajdi még mindig itt van a faluban s amíg ő itt lesz, a rend nem fog helyreállni. A nép még mindig pártolja (főleg az asszonyok) s minden hazugságot elhisznek neki. A templomot — néhány minden tiszteletre méltó kivételtől eltekintve, akik a legzavarosabb időben is hűségesen kitartottak — nem látogatják. Sőt odáig fajult a dolog, hogy néhány nappal ezelőtt egy éltében jó templomjáró öregasszonyt pap nélkül temettek el! Ugyancsak temetés volt ma is — a gyászoló családot riasztgatták, hogy ez meg az lesz, ha a papot el merik hívni, de azután mégis csak én parentáltam el a halottat s a temetés minden nagyobb incidens nélkül folyt le ma délután. Kajdi asszonyokkal tüntetőleg kivonult a gyászház udvaráról, mikor én odaértem.

Hogy ellenem a gyülekezet félrevezetett része ellenséges indulattal viseltetik, az eddig mondottakból eléggé látható. Nyugodt lélekkel mondhatom azonban, hogy soha senkinek se vétettem, ellenkezőleg, akivel csak lehetett, jót tettem. Hogy mit tettem általában a gyülekezetért, arról könnyű meggyőződni — de beszélni róla nem

tartom illendőnek. Kajdi viszont mindent el tud velük hitetni s mindenre rá bírja venni őket. A nép valóságos szuggesztio vagy hipnózis hatása alatt áll. Normálisan ezt a fantasztikus befolyást megmagyarázni nem lehet. Bízom azonban benne, hogy ha Kajdi innen elment, a kedélyek lecsillapodnak s ha nem is egyszerre, de fokozatosan, visszatér az egyházi élet is a rendes mederbe. Már hallatszanak hangok innen is, onnan is, hogy szeretnének templomba jönni, de amíg Kajdi itt van, nem mernek. (N[ota]B[ene] a ma délelőtti isteni tiszteleten, a Kormányzó úr Őfőméltósága nevenapja alkalmából, a közs.[égi] előljáróság, két tagja kivételével, nem jelent meg a templomban. Holnap esküvő lesz s hamarosan még néhány következik utána — egyházi esketés nélkül! époly példátlan eset Várkonyban, mint a pap nélkül való temetés.)

Kajdi ellen egyébként a pécsi kir.[ályi] ügyészség kétrendbeli okirat-hamisítás miatt vezetett nyomozást: 1. a műk.[ödési] bizonyítvány meghamisítása miatt; 2. honosításának hamis adat bemondása alapján való megszerzése miatt; Kajdi ugyanis a kérvényéhez mellékelt jegyzőkönyben azt adta elő, hogy őt 1924 októberében besorozták a román hadseregbe, holott ő akkor a nagyváradi ügyészség fogházában ült lopás miatt, amiért aztán jogerősen el is ítélték egy esztendőre. A pécsi kir.[ályi] ügyészségen e két ügyben a vádemelés, azt hiszem, már meg is történt. (Az egyesítés miatt késett, mert a második ügy utóbb derült ki.) Mivel a nyomozás már befejeztetett, az ügyészség bizonyára adhat fölvilágosítást s talán az iratok is megtekinthetők hivatalos célra.

Teljes tisztelettel

Dr Fülep Lajos
ref.[ormátus] lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. A Tolnai Em. ir. Bírósági ir. 1929–1930. Zengővárkonyi iktatószáma: 130/1929. A címzés a levél szövege előtt van.
Kézírás.
A címzés a levél felzetén van.

Berze Nagy János ld. a 717. sz. levél jegyzetét.
[1] Az irat nem ismeretes.
[2] Az ügy részleteit ld. 669/2.
[3] Lukács Hosszú István.
[4] Ld. 706/1.

725. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1929. XII. 15.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Kováts J.[ános] István úr közölte velem a Kajdi-ügy tárgyalásának ereményét[1] s egyben azt, hogy a Konvent csak áprilisban ül össze,[2] mert bár a törvény szerint a konventi bíróság „halasztást nem tűrő esetekben az elnökség által bármikor össze-

hívható" — egyetlenegy ügyért aligha teszik meg; ha még egy vagy két ilyen sürgős ügy akad, akkor, szerinte, meg lehet kísérelni az összehivatását, s azt tanácsolja, forduljak Benedek Zsolthoz.[3]

Nem tudhatom, van-e még egy-két ilyen sürgős ügy odafent, amelyért érdemes összehívni a konventi bíróságot — azt azonban tudom, hogy ha valóban csak áprilisban kerül ennek az ügynek befejezésére a sor, s addig ez az ember itt lesz (amint hogy itt akar lenni), akkorára a várkonyi egyház megszűnik. Kérem, ne méltóztassék ezt rémlátásnak vagy túlzásnak minősíteni. Az egyházmegyén júniusban elkezdtem az ügy elintézését sürgetni, ami ha idején megtörténik, korántsem fajult volna el ennyire a dolog; de hiába volt minden; csak novemb.[er] 8-án került rá a sor, amikorra tökéletesen megromlott már minden. Az én sürgetéseimre és kéréseimre az volt a szentencia, hogy voltak már másutt is ilyen zavarok, idővel mégis helyre állt a rend; s én hiába mondtam, hogy *ilyen még soha sehol se volt.* A novemb.[er] 8-i tárgyaláson aztán, ahová Kajdi 45-öd magával vonult föl, *az e.[egyház]megyei urak is mind azt mondták, hogy ilyet még nem láttak!*

Elképzelni nem is lehet azt, ami itt van — de leírni se. Csak a helyszínén lehet meggyőződni róla. Mert, ismétlem, erre nincs analógia, hacsak a középkori tömegőrület eseteiben nem. Ezt mondja a környék minden intelligens embere, még a plébánosok is.

Temetés, esküvő itt most már *pap nélkül* megy végbe. K[örül]b[elül] tized napja egy temetésre mégis elhívtak, t.i. a pécsváradi bíró vejét kellett temetni és hiába rémítgették, fenyegették megveréssel stb., nem tántorodott meg. A temetői közönség egy része azonban Kajdi vezetésével kiment a gyászház udvarából, át a szomszéd udvarba, ott lármázott, csúfolódott, szitkozódott (voltak, akik kifelé menet ilyeneket mondtak a bentmaradóknak: „vakuljon meg, aki hallgatni szereti!" stb.), s csak verekedésre nem került sor. Az esküvőket pedig úgy tartják, hogy a lakodalmas nép fölvonul *a temlom elé* rezesbandával, ott üvöltöznek, sziu-indiánok módjára táncolnak, *trágár nótákat énekelnek* — leírhatatlan módon viselkednek. Vezeti őket Kajdi, aki boros üveggel a kezében tele szájjal ordít, a leggyalázatosabb nótákat parancsolja. (Nem ember ez — maga a sátán. S mindent úgy tesznek, ahogy ő dirigál.) Este aztán félóránként vonulnak a templom és paplak előtt (leventék!), reggelig, ilyen nótákkal: „Templomjáró sose voltam..." „Nem kell a pap, minek a pap, csak a kérésem, vakuljon meg mind a két szemére..." Így volt ez múlt szombaton s tegnap is. A paplak ajtaját rondasággal bekenték stb. stb.

Főtiszteletű Uram! ismétlem, lehetetlen ezt mind leírni. De tessék elhinni szó szerint, amint mondom: a legszörnyűbb gonoszságnak ilyen kitörésére eset nem volt még. Se nálunk, se másutt.

Természetes, hogy a közbiztonság is megszűnt. Kajdi azokat, akik nem pártolják, asszonyokat! az utcán leköpi; a feleségemnek odakiabál; Hegedűs Kálmán lelkésztársamnak is utánna köpött (pécsváradi); én ki se mozdulhatok; kiadta a jelszót, hogy ezeket meg ezeket agyon kell verni — amiért vasárnap már csak hogy vérontás nem volt a kocsmában, vannak, akik fegyverkeznek, állandóan revolverrel járnak; visszaállt itt az ököljog kora a legeszeveszettebb anarchia formájában.

Minden nap rosszabb lesz itt a helyzet! S így fog ez menni, amíg Kajdi itt van – azután is még soká fog tartani a javulás, de addig el se kezdődhet. Különösen arra bíztatja őket, hogy *térjenek ki, legyenek katolikusok* – a pécsváradi plébános már úgyis megmozgat mindent azért, hogy Várkonyban (mely az ő filiája), kath.[olikus] iskola legyen;[4] úgy hírlik, tavaszra meg is kapják; ha Kajdi addig itt van, biztosan át is téríti őket – hiszen meg tudta tenni velük azt, hogy gyerekeiket átvitték a pécsváradi zsidó iskolába – s akkor a várkonyi ref.[ormátus] iskolát nem leszünk képesek fenntartani, amint hogy a megmaradt hívek papot se fognak tarthatni s hogy mi lesz a pásztor és iskola nélkül maradt nyáj sorsa, elgondolható. Sok száz éves régi gyülekezet – egy ilyen elvetemült gazember, kapcabetyár miatt! (Mostanában vallotta ki a kurátor, hogy a nála lévő egyház-ládáját is fel akarta törni a nyáron, aratáskor, mikor senki se volt otthon, csak az öregasszony.) Főtiszteletű Uram! – szabad ennek megtörténnie! kérem nemcsak én, hanem velem együtt mindazok a hívek, akik nem vesztették el az eszüket, s az egész környék, mely föl van háborodva!

Egy ilyen gazember miatt – és néhány nymhomániás asszony miatt (talán nem kell kiemelnem külön, hogy e tömeg-őrület fő motívuma a *sexuális megveszekedettség* – s a férfiak bábok az asszonyok kezében) tehetetlenül kell néznünk, hogy megy tönkre anyagilag és erkölcsileg az egyház s hogy mérgezik meg az ifjak és tanulógyerekek lelkét. Szörnyű, ami e téren is történik.

Kérem, méltóztassék legalább egy sorban megírni, hogy a konventi bíróság csakugyan nem ülhet össze egyhamar, segítség erről az oldalról nem várható, hogy valamiképp hozzá szoktassam magam ehhez a gondolathoz, s beletörődjem. Mert arra, hogy magamon az innen elmenetellel könnyítsek, nem gondolok. Isten előtt merem mondani, hogy az egész dologban hibátlan és tiszta vagyok, gyáván a helyemet nem hagyom el, inkább belepusztulok.

Van mégy egy másik segítési lehetőség, melyben kérésemre gr.[óf] Ráday Gedeon interveniált:[5] *Kajdi csalással szerzett honosságának megvonása.* Ha ez megtörténne, rögtön vinnék innen, mert kétrendbeli csalás miatt folyik az eljárás ellene. Remélem, meg is fog történni – csak hogy ez is, ki tudja, mikor. Hónapok óta húzódik már, megy is előre a dolog – de rettenetesen lassan. A belügyminisztérium, elvi döntésről lévén szó, véleményt kért az igazságügyminiszteriumtól – hogy most melyikben van és milyen stádiumban, nem tudom. Az igazságügyben a IV. ü.[gy]o.[sztály]ba tartozik Szolnok Jenő min.[iszteri] tanácsoshoz, a belügyben a II. ü.[gy]o.[sztály]ba Csupor tanácsoshoz.[6] Úgy gondolom, olyan stádiumban lehet már az ügy, hogy *ha most Ráday gr[óf] erélyesen belenyúlna, egy-kettőre el is intéződnék.*

Kérve kérem Nagytiszteletűségedet, akár a konventi bíróság, akár Ráday gr.[óf] útján (de legjobb volna mind a kettő) méltóztassék valami radikális és ami a fő, *gyors,* megoldást találni számunkra, mert minden nap pótolhatatlan veszteségeket jelent és *nem lehet tudni, mely nap megy tönkre az egész egyház.* Akik el akarják pusztítani – és Kajdinak van néhány mindenre elszánt cinkosa – *mindent* elkövetnek ezért és nem nyugszanak addig, amíg nem sikerül nekik.

Nemcsak a magam nevében írom ezeket, hanem mindazon hívek nevében, akik

a legszörnyűbb terror idején csodálatraméltó hűséggel és bátorsággal kitartottak az egyház és az igazság mellett s akik szorongva várják a szabadítás óráját.

A legmélyebb tisztelettel

Dr Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 205/1930.
Hitelesített gépelt másolata A/10. b. A Tolna Em. ir. Bírósági ir. 1929–1930.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.

[1] Miután Kajdit a Tolnai Egyházmegyei bíróság XI. 8-án fellebbezése után ismét megfosztotta tanítói állásától, az egyházkerülethez fellebbezett, amely jóváhagyta az egyházmegyei ítéletet. Kováts J. István levele nem maradt fenn.

[2] A konventi bíróság ülésére 1930. II. 18-án került sor.

[3] Benedek Zsolt ügyvéd, kormányfőtanácsos, a Dunamelléki Egyházkerület világi tanácsbírája, konventi tanácsos.

[4] Ld. 689/11. ill. 768. és 771. sz.

[5] Ld. 702/4.

[6] Csupor István minisztériumi osztályfőnök, hozzá tartoztak a honosítási ügyek.

726. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]várkony, [1929.] XII. 21.

Kedves Barátom,

okt.[óber] 30-i levelére[1] csak most tudok válaszolni. Sok bajomat el se sorolhatom – mindennek tetejébe kb. 10 napja kiújult Quincke-oedemam,[2] az a szörnyű nyavalya, mellyel évekkel ezelőtt a klinikán voltam s mely most teljesen agyonütött. A szüntelen láz megemészt – most is, hogy írok, csak úgy vacogok tőle.

Osvát tragédiája[3] – bár kevés személyes érintkezésem volt bele – bizony engem is szörnyen lesújtott. Sokáig nem tudtam másra gondolni se. Ainsi va toute chair. Pótolni senki se fogja tudni – de bizonyára nem is akarja. Ki vállalná még azt, amit ő?

Szilárdtól megkaptam a képeket,[4] meg is írtam neki. Egyelőre még idehaza vannak. Úgy volt, hogy majd Kiss Ferenc[5] kiviszi magával Londonba, de aztán mégis elment enélkül. A Bacon-autogrammot[6] azonban elvitte. Már régen. Eddig semmi hír róla. Tán nem tud vele mit csinálni. Chi sa?

A Baumgarten-ügyben[7] való fáradozását nagyon-nagyon köszönöm. Most ebbe vetem minden reményem – ha nem üt be, catastrofe. Írtam még akkor Babitsnak, Kárpátinak – ez utóbbi bíztat.[8] Újra megkérem Magát is, ne feledkezzen meg rólam s ha valahol alkalom kínálkozik mozdítani, kérem, tegye meg.

Ha a betegségem megint megmakacsolja magát, megint kezelésre volna szükségem, – de miből? Pieno di debiti.

Itt még mindig őrült világ van.

Gyakran és nagy szeretettel gondolunk Magára, sokat emlegetjük, látni szeretnénk már — a jó Isten adjon Magának áldott karácsonyt és új esztendőt

Fülepék

Az évszám: postabélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 66. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 171–172.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 542/2.
[3] Ld. 715/5.
[4] Ld. 590/3. ill. 631/4.
[5] Adatai ismeretlenek.
[6] Ld. 590/3.
[7] Ld. 711/5.
[8] FL levele Babitsnak ld. 719. sz., Kárpátinak ld. 720. sz. – Kárpáti bíztató levele nem maradt fenn.

727. FÜLEP LAJOS — KÁRPÁTI AURÉLNAK

Zengővárkony, 1929. XII. 21.

Kedves Barátom,

köszönöm nov. 14-i, igaz baráti sorait.[1] Nagyon megbíztatott és megnyugtatott — nem ér-e majd annál nagyobb csalódás?

Bízom Babits jóindulatában,[2] de azt is tudom, mennyi intrika van odafönn s kérdés, nem befolyásolják-e más érdekében. Azért ismételten kérem Magát, álljon résen és tegyen meg mindent értem. (Baumgartennal én már akkor nexusban voltam, mikor odahaza senki se tudott róla — a „Szellem" idején, 1911.)[3]

Sok bajom tetejébe mintegy 10 napja kiújult az a nyavalyám, mellyel pár éve a klinikán voltam.[4] Állandóan fáj s láz gyötör. Mikor már úgyis alaposan leromlottam. Az Úr Isten ugyancsak meglátogatott ebben az esztendőben — de eddig még kibírtam. Meddig még? Ő tudja.

Ha össze tudnám szedni magam valamennyire, januárban Pestre kellene mennem valami előadás tartására[5] — nagyon szeretném, mert végre találkozhatnánk annyi idő után.

Magának, feleségének, fiának áldott karácsonyt és új esztendőt kívánunk mindketten és szeretettel üdvözöljük

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Levelestár FL – Kárpáti Aurélnak 13. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Kárpáti Aurél XI. 14-i levele nem maradt fenn. Nyilvánvalóan FL Baumgarten-díjjal kapcsolatos levelére válaszolt. Ld. 720. sz. ill. 711. sz.
[2] Ld. 711/5. ill. 719. sz.
[3] Baumgarten Ferenc (1880–1927) író, kritikus, a Baumgarten Alapítvány létrehozója. FL Lukács György révén ismerte meg, akinek barátja volt. Baumgarten előfizetett a FL, Lukács György és Hevesi Sándor szerkesztésében 1911-ben megjelenő A Szellem c. folyóiratra, s Konrad Ferdinand Meyerről szóló tanulmányt is adott közlésre, utóbb azonban visszakérte. Konrad Ferdinand Meyerről 1917-ben Münchenben könyve jelent meg.
[4] Ld. 542/2.
[5] A tervezett előadásról utóbb nincs említés, valószínűleg nem került rá sor.

728. KUNCZ ALADÁR – FÜLEP LAJOSNAK

Kolozsvár, 1930. [áthúzva: dec.] I. 4.

Kedves jó Uram,

végtelen örömöt szerzett levelével[1] nemcsak nekem, hanem régi tisztelőinek és barátainak is, így Lakatos Imrének,[2] Makkai Sándornak,[3] akik általam üdvözlik Önt és az enyémhez fűzik kérésüket arra nézve, hogy az Erdélyi Helikonba mentől előbb írást küldjön. *Az igazi árulás*[4] — nagyon jó volna. Általában tessék elhinni (s ez vonatkozik a folyóiratra tett igen helyes észrevételére) az Ön tartózkodási helye felfedezésének azért örültem elsősorban, mert gondoltam Önben a folyóirat számára olyan dolgozótársat nyerhetnék, akiben a művészettörténeti és esztétikai érdeklődésen kívül mindig az általános emberi szempontok és vonatkozások foglalják el a premier plant-t. Ilyen munkatársakat nem egykönnyen lehet találni. Itt nálunk különösen nehéz a helyzet. Egy-két univerzális érdeklődésű írónk nem akar leereszkedni a mi primitív helyzetünkhöz. Pedig itt a műveltségközlésen kívül a folyóirat rendeltetést is tölt be, ami nem megy anélkül, hogy ne a magunk helyzetéből induljunk ki. Irodalom és kisebbségi helyzet, azt hiszem két bőséges *etikai* forrás ahhoz, hogy minden európai jelenséget határozott világszemléleti szemszögbe lehessen állítani. Kíváncsi vagyok a jan.[uár] 1-i számról való véleményére,[5] ahol már bizonyos programkiszélesülés állapítható meg. Ebben az irányban akarnék haladni, de mondom, ha lehetséges, erősebb szociológiai és filozófiai aláfestéssel. (Cikkeink jönnek péld.[ául]: az erdélyi nemzetek mai pszikéjéről, igen érdekes problémák: az erdélyi zsidóság, románság stb. mai lelki arcképe) Az itteni viszonyok között nehéz valamire menni. Nekünk valóban durch u.[nd] durch európainak kell lennünk és emellett az itteni talajról nem lehet felemelkednünk. Ez bizonyos bensőséges átélését kívánja meg a problémáknak, amire a legtöbb ember lusta vagy nem képes.

Igazán nagy kár, hogy Ön nem itt telepedett le.[6] Ezt sokszor elemlegetjük Lakatos Imrével, akivel az Ellenzék[7] redakciójában együtt dolgozunk. Ő is 15 évi külföldi bolyongás után kötött ki az erdélyi szirten. Marosvásárhelyen találkoztam vele s onnan csábítottam ide. Azóta elég sokat dolgozik. Remélem, hogy majd a nyári időszakban ellátogat ide s akkor már egy hosszabb szellemi együttműködés után, látni fogja itt

Erdélyben mindazokat, akik a mi irodalmi csoportosulásunkban résztvesznek s Önre nagy szeretettel és tisztelettel gondolnak.

Várom kéziratát és igaz szeretettel s barátsággal köszöntöm

Kuncz Aladár

MTAK Kézirattár Ms 4588/194.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

Előzményét ld. 723. sz.

[1] A levélnek nem sikerült nyomára bukkannom.

[2] Lakatos Imre (1882–1944) újságíró, előtte orvosi diplomát szerzett. 1907-től Párizsban élt, ott kötött barátságot Kuncz Aladárral. 1919-ben tért haza Marosvásárhelyre. 1925-től a kolozsvári Ellenzék c. napilap munkatársa, 1941-ig külpolitikai rovatvezetője volt. Kuncz halála után 1931. X–XII. között az Erdélyi Helikon szerkesztője.

[3] Makkai Sándor (1890–1951) író, kritikus, 1926-tól az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke, 1936-tól debreceni teológiai professzor. Verseskötetei és regényei jelentek meg, nagy feltűnést keltett 1927-ben Magyar fa sorsa c. Adyról írt tanulmánykötete.

[4] Az igazi árulás c. tanulmány nem készült el, FL hagyatékában sem maradt belőle kézirat.

[5] Kuncz szerkesztői terveire utal, hogy az Erdélyi Helikon 1929. X. számában (660.) a XI-i számra igéri Babits Mihály cikkét, amely „érdekfeszítőn s minden oldalról világítja meg az Erdélyi Helikon egyetemes irodalmi programját. A cikk végül csak az 1930. 1. sz.-ban jelent meg Európaiság és regionálizmus címmel (3–6.).

[6] Utalás FL 1918-as erdélyi papságára. Ld. 368/1.

[7] Az Ellenzék 1880–1944 között megjelent kolozsvári politikai napilap. Bartha Miklós alapította, ekkori szerkesztője Somodi András volt.

729. SZÁNTÓ REZSŐ — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1930. I. 5.

Kedves jó tanár úr,

már hosszú hetek óta egyetlen sor írást nem kaptam s fogalmam sincs róla, hogy mi lehet Zengővárkonyban. Nem értem a cikkek elmaradását sem, — elvégre ha az egyke-sorozatot[1] befejezte volna, még mindig írhat arról, amiről kedve tartja. Kellemetlenségei vannak vagy nem jól érzi magát? Szeretném, ha értesítene, hiszen legutoljára azt írta, hogy feljön Pestre, — mi lett ebből a tervből?[2]

Idefenn semmi újság. Mannheim Károly a feleségével Budapestre jött, — azt hiszem Frankfurtból. Káldor délutáni estélyt rendezett a tiszteletére, amelyen bemutatott bennünket egymásnak. M.[annheim] K.[ároly] nagy melegséggel és szeretettel érdeklődött a „zengővárkonyi remete" iránt. Elmondotta, hogy nagyon szeretné, ha legalább néhány hétre kimennének hozzájuk Németországba. Sajnálta, hogy csak rövid ideig marad Budapesten, különben feltétlenül meglátogatta volna. Meg kellett ígérnem, hogy az egyke-cikkeket összegyűjtöm és elküldöm őket neki. M.[annheim] K.[ároly] itt a Cobden-szövetségben[3] — „haladó szellemű" merkantiltársaság — elő-

adást tartott az intelligencia szerepéről a politikában. Sajnos későn tudtam meg az egészet s nem mehettem el az előadásra, — azt mondják érdekes volt.

Különben minden csendes. A mindennapi munkában őrlődöm különösebb bánat és kétségbeesés nélkül s ez a legszomorúbb az egészben.

Írjon! Sok szeretettel

Szántó

MTAK Kézirattár Ms 4589/283.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 718/5.
[2] Ld. 727/5.
[3] Cobden-szövetség: a szabad kereskedelem híveinek az angliai Cobden Club mintájára 1922-ben alakult társasága.

730. RAVASZ LÁSZLÓ — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1930. I. 8.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Kajdi Lajos zengővárkonyi tanító ügye[1] elintézésének sürgetése tárgyában írt levelére[2] válaszolva, értesítem Nagytiszteletű Urat, hogy nevezett tanítónak az egyházkerületi bíróság ítéletét megfellebbező irata ma érkezett meg az illetékes esperesi hivatalból. Ezt a püspöki hivatal a legrövidebb idő alatt felterjeszti az Egyetemes Konvent bírósághoz. Sajnálattal közlöm azonban, hogy ez ügynek sürgős bírósági tárgyalásra való kitűzésére nézve nem áll módomban a konventi bíróság elnökségéhez előterjesztést tenni.[3]

Értesítem végül Nagytiszteletű Urat, hogy kérésére egyidejűleg megkértem gróf Ráday Gedeon Őnagyméltóságát, hogy a Kajdi ügynek a belügy- és igazságügyminiszteriumban való sürgős elintézése érdekében interveniáljon.

Kiváló tisztelettel

[Ravasz László]
püspök

Nagytiszteletű dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak
Zengővárkony

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 81/1930.
Gépelt másodpéldány aláírás nélkül.
Zengővárkonyba írt levél. A címzés a levél szövege után van.

[1] 669/2.
[2] Ld. 725. sz.
[3] Utóbb mégis megtette: ld. 740. sz.
[4] Ld. 702/4. – E levél hátlapjára gépelve olvasható Ravasz Lászlónak Ráday Gedeonhoz írt levele, amelyben kéri közben járását a Belügy- és Igazságügyminisztériumban. E FL-nak szóló levél valószínűleg nem lett elküldve: Ravasz László időközben értesülhetett a konventi bíróság ülésének időpontjáról, s ezért némileg megváltoztatott szöveggel küldte el levelét. Ld. 734. sz.

731. FÜLEP LAJOS – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Zengővárkony, u.p. Pécsvárad [1930.] I. 9.

Kedves Barátom,

kérem, legyen elnézéssel e nagy késedelem iránt, mellyel könyvét megköszönöm:[1] hetek óta lázas és tehetetlen vagyok, csak most kezdek valamennyire magamhoz térni. Hogy könyve s a rólam való megemlékezés mily nagy öröm nekem, tán mondanom se kell. Csak az a nagy keserűségem, hogy annak idején tanulmányom megírásában megakasztottak.[2] De amint rendesen munkabíró leszek s hozzájutok, fölveszem újra.

Igaz szeretettel üdvözli

Fülep Lajos

Az évszám: postabélyegző.
PIM Kézirattár V 3195/308.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Gellért Oszkár úrnak Budapest III. Újlaki rakpart 3.

[1] Gellért Oszkár: Valami a végtelen sugarakból c. 1929-ben a Nyugat kiadásában megjelent verseskötetére utal, amely Fülep Lajosnak hálás szeretettel Gellért Oszkár ajánlással volt meg FL könyvtárában.
[2] Ld. 612/2.

732. FÜLEP LAJOS – KÁRPÁTI AURÉLNAK

Zengővárkony, [1939] I. 13.

Kedves Barátom,

29-i szíves és örvendetes sorait[1] csak most köszönöm meg – s most is alig. Tán megírtam, hogy az a komisz betegség, mellyel néhány éve fönn voltam a klinikán, újra kitört rajtam[2] s már közel 2 hónapja gyötör – s a legszeszélyesebb utakat-módokat választja. Állandó csak a láz – a fájdalom és gyulladás meg szüntelenül váltogatja a helyét. Most pl. a lábamban van és a szememben – s ezért nem is nagyon látom, mit írok, mert a szemem be van kötve, csak az egyik csücskével nézek úgy-ahogy. Az a baj, hogy ilyen nyomorék lázas állapotban se Pécsre, se Pestre nem tudok menni. Meg kell várnom, amíg egy kicsit lábra kapok s csak akkor mehetek orvoshoz.

A Baumgarten-hír[3] hogy mit jelent nekem, egy-kettőre el se mondhatom. Azonban most már nagyon szeretnék *bizonyosat* tudni. 29-i levelében azt írta, hogy „végleges döntés a jövő héten lesz" – ez a terminus már rég elmúlt. Bár tudom, hogy diszkréten kezelik ezt a dolgot, de Magának bizonyára van rá módja megtudni. Nagyon kérem, *írja meg nekem egy sorban!* Életkérdés.

Mindnyájukat mindketten igaz szeretettel üdvözöljük

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Levelestár FL – Kárpáti Aurélnak 14. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 542/2.
[3] Ld. 711/5.

733. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, u.p. Pécsvárad
1930. I. 14.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Körülbelül 3 héttel ezelőtt írtam Főtiszteletűségednek,[1] nagyjában elreferálván azokat a szörnyűségeket, amiket itt Kajdi Lajos állásvesztésre ítélt tanító temetések és lakodalmak alkalmával véghez vitt s ugyanakkor kérvén-kértem, kegyeskedjék bár egy szóval értesíteni, van-e remény arra, hogy a konventi bíróság hamarosan végez ezzel az üggyel s megszabadulunk ettől az embertől. Kérem, ne méltóztassék zaklatásnak venni, hogy most újra írok – tudom jól, hogy Főtiszteletűségednek az egész kerületre van gondja, de a lehetőség szerint méltóztassék figyelembe venni, hogy Várkony ma az a bizonyos századik juh,[2] melynél elveszettebb és betegebb nincs s amelynek megkeresését a többi talán nem fogja megsinyleni.

A gyülekezetben a gyógyulás processusa még csak el se kezdődhet addig, amíg Kajdinak joga van itt lenni s másik tanítót nem választottunk. Éppen ezért, a kerületi ítélet után, kérdést intéztem az esperes úrhoz, hogy a pályázatot kiírhatjuk-e; ő akkor azt válaszolta, hogy igen, mert a konvent az ítéleten úgy sem változtat; tegnap aztán levelet kaptam től,[3] melyben azt írja, a pályázatot ne írjuk ki, mert Kajdi a konventhez fellebbezett, egyébként pedig ő, t.i. az esperes úr, kérdést intézett ez ügyben a püspöki hivatalhoz, várjuk meg a választ.

Kétségkívül ez a szabályos eljárás, de az egyház tönkre megy bele. A helyettes tanítónak havi 110 P[engő]-t kell fizetni – pénz pedig már nincs az egyház kasszájában. Ha pedig fizetni nem tudjuk, itt hagy bennünket, megáll a tanítás – s a második romlás nagyobb lészen, mint az első volt. Én magam is, hogy meddig leszek képes helyt állni, nem tudom, hetek óta betegeskedem, kimerült és lázas vagyok – nem csoda egy esztendei ilyen kínszenvedés után.

Egyébként, hogy Kajdi ítéletén a konvent változtasson bármit, elképzelhetetlen. Hiszen csak amiket az ítélet óta művelt, ezredrésze is elég, hogy valakit nemcsak az egyházból, de az emberi társadalomból kitaszítsanak. Igaz, hogy a fellebbezési fórumok csak az első bíróságnál szerepelt adatok alapján ítélhetnek – de lehetetlen figyelmen kívül hagyni, hogy ez az ember azóta olyan dolgokat művelt, amilyenekre még nem volt példa egyházunk történetében (a lakodalmas nászneppel fölvonult a templom elé – be azonban nem mentek, mert egyházi esküvőt nem tartottak – s ott trágár nótákat énekelve táncoltak, mint az őrültek, ő dirigált, hejehujázott boros

üveggel a kezében, a bandának parancsolta a nótákat stb.; jellemző, hogy a heténi rezes banda, katholikusok, nem akart játszani, kijelentve, hogy „Isten háza előtt ilyet nem tesz", Kajdi és cinkosai azonban egyenesen kényszerítették rá).

Hogy maga Kajdi is mennyire meg van győződve az ítélet változtathatatlanságáról, mutatják nemcsak ezen cselekedetei is, hanem az is, hogy már hónapokkal ezelőtt elszállította innen minden holmiját, már nem is lakik itt, csak vissza-visszajön a parazsat szítani – mert szavának akar állni, hogy itt mindent elpusztít, tönkre tesz, amint még július 9-én bejelentette; nem lakik itt, de a lakást nem adja át, lezárva tartja.

Főtiszteletű Uram! vannak már itt sokan, akik a felsőbbséget okolják mindenért, főleg azért, hogy ily soká nem szabadítanak meg ettől az embertől. Én hiába magyarázom, hogy milyen a törvényes eljárás, megértetni nem lehet velük. Csak azt hajtogatják, hogy nem törődik velünk senki s hagynak tönkre menni bennünket. A jobb elemekben, akikből a gyógyulás folyamatának ki kell indulnia, egyre nő az elkeseredés.

Én nem tehetek egyebet, mint hogy ismét fölemelem kérő szavam Főtiszteletűségedhez és kérem, segítsenek rajtunk, amíg nem késő. Hiszen úgyis évek kellenek hozzá, míg ez a keresztül-kasul megmérgezett gyülekezet meggyógyul – ha segítenek rajta!

A legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 205/1930. Hitelesített gépelt másolata U.o. A Tolnai Em. ir. Bírósági ir. 1929–1930.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.
[1] Ld. 725. sz.
[2] Újszövetségi példabeszéd, Máté 18, 12–14.
[3] A levél nem ismeretes.

734. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1930. I. 14.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Kajdi Lajos zengővárkonyi tanító ügye elintézésének sürgetése tárgyában írt levelére[1] válaszolva, értesítem Nagytiszteletű Urat, hogy nevezett tanítónak az egyházkerületi bíróság ítéletét megfellebbező irata ma érkezett meg az illetékes esperesi hivatalból. Ezt a püspöki hivatal a legrövidebb idő alatt felterjeszti az Egyetemes Konvent bíróságához. Értesülésem van arról, hogy a konventi bíróság f.[olyó] évi április hó 11-én tartja ülését.

Értesítem végül Nagytiszteletű Urat, hogy kérésére egyidejűleg levélben megkér-

tem gróf Ráday Gedeon Őnagyméltóságát,[2] hogy a Kajdi ügynek a belügy- és igazságügyminiszteriumban való sürgős elintézése érdekében interveniálni szíveskedjék.

Kiváló tisztelettel

[Ravasz László]
püspök

Nagytiszteletű dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak
Zengővárkony

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 81/1930.
Gépírásos másodpéldány aláírás nélkül.
Zengővárkonyba írt levél. A címzés a levél végén van.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2. E levélre vonatkozólag ld. még 730/4.
[1] Ld. 725. és 733. sz.
[2] Ld. 702/4.

735. BABITS MIHÁLY – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1930. I. 15.

Kedves Barátom,

mindezideig nem válaszoltam novemberi hosszú leveledre.[1] Nehéz is lett volna válaszolnom: mert oly dologról volt szó, amire nézve én az én helyzetemben alig tehettem volna bármilyen nyilatkozatot vagy kijelentést análkül hogy az vagy az én köteles hivatali diskréciómat túl ne hágta, vagy veled szemben félreértésre ne vezetett volna. Nem igérhettem semmit, de ridegnek és elzárkózónak sem akartam látszani: mentse ez a nehéz helyzet hallgatásomat!

Most elérkezett az idő hogy hivatalból is írhatok neked, s tekintsd ezeket a soraimat hivatalos meghívónak.[2] A meghívó január 18-ára szól, mert ez a nap az – Baumgarten Ferenc[3] halálának évfordulója – amikor a Baumgarten-alapítvány évről-évre ünnepélyes formák közt kihirdeti a következő évre megállapított évdíjakról szóló határozatot.

Az ünnepség tehát január 18-án, szombaton lesz, az alapítvány házában (Sas-utca 1.), a *Kéve*[4] helyiségében, este 1/2 7 órakor, ha teheted és föl tudsz jutni akkorra Budapestre, tisztelj meg bennünket megjelenéseddel, nagyon fogunk örülni ha személyesen is üdvözölhetünk.

Addig is maradok meleg kézszorítással
őszinte híved és régi tisztelőd

Babits Mihály

MTAK Kézirattár Ms 4585/67.
Gépírás autogr. aláírással.
Címzés: (kézírással): Nagytiszteletű Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Zengővárkony u.p. Pécsvárad Baranya megye.
Feladó: Babits M., Bpest VIII. Reviczky u. 7.

[1] Ld. 719. sz. – A Baumgarten-díjra utal. Ld. 711/5.

[2] FL nem vett részt a díjkiosztáson. Ld. 736. és 738. sz. Eszerint nem lehet valóságalapja az Illyés Gyula által feljegyzett történetnek, amely szerint: „Díja megalapításakor Baumgarten Ferenc nem sokat képzelhetett listába illőbbet nálánál (t.i. FL-nál). S a bizottság elnöke, Babits, személyében is nagyra értékelte a díjazottat, bár épp közelségét nemigen szerette. Érdeklődésére a díj miretordítását illetően az utóbbi, nem kis részben viszont-megbecsülésének kifejezéséül, az egész díszebéd tartama alatt annak a nagy tanulmánynak sürgető megírását fejtegette, hogy Dante magyarra fordítása miként dolgozandó át, mert bár a *Commedia* közlendője bonyolult teológia, és országlási szövevény, ám nyelvezete vaskosan paraszti, amiként például is... és folytak a citátumok, a szíves propozíciók, épp csak annyi szünettel, mialatt az elnöki felköszöntő elhangzott." (Illyés Gyula 1930-ban nem kapott Baumgarten-díjat, így nem lehetett jelen ő sem.) (Illyés Gyula: Az eligazító, Fülep Lajos. = Fülep Lajos emlékkönyv. Cikkek, tanulmányok Fülep Lajos életéről és munkásságáról. Vál. szerk., a jegyzeteket és a bibliográfiát összeáll. Tímár Árpád. Bp. 1985. 185.)

[3] Ld. 727/3.

[4] Kéve: Magyar Képzőművészek és Iparművészek Egyesülete. Szablya-Frischauf Ferenc kezdeményezésére 1907-ben alakult egylet, egyebek mellett kiállításokat is rendezett. 1945-ig működött.

736. FÜLEP LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Zengővárkony, up. Pécsvárad, 1930. I. 16.

Kedves Barátom,

Hálás köszönettel vettem mind szíves értesítésed,[1] mind pedig a rám nézve olyan fontos, életbevágó határozatot. Hogy milyen nagy jótétemény nekem, előző levelemből már tudod – nem is fogok róla megfeledkezni soha egy percre se s erkölcsi kötelességemnek fogom érezni egész életemben, hogy kiérdemeljem bizalmatokat és jóságtokat.

Sajnos az ünnepélyes alkalomra nem tudok fölmenni, mert november közepe óta egy régebbi, most kiújult betegségemmel kínlódom, melytől alig hogy mindennapi dolgaim végezni tudom. Hozzá még másnap, 19-én itt egyházi közgyűlésem van, melyet már nem halaszthatok el s nélkülem nem tartható meg. Pedig szerettem volna személyesen is megköszönni a jótéteményt és valóságban is viszonozni a leveledben küldött „meleg kézszorítást".

Eddig való hallgatásodnak okaival teljesen tisztában voltam és nem is vártam előbbre a választ, mint ahogy megjött. A Te helyzetedben nem is cselekedhettél másként.

Az Erdélyi Helikonban olvasom, hogy a Nyugat kritikai részét bővíteni szándékoztok.[2] Az idén, ha egészségem megengedi, néhány nagyobb lélekzetű dologgal szándékozom kirukkolni, közülük egyik-másik csaknem egészen készen van – emellett azonban szívesen írnék kritikákat is.[3] Ha tehát kezetek ügyébe akad olyan könyv, melyről azt vélitek, hogy nekem való téma volna, szívesen állok rendelkezéstekre. Ezt egyébként mentóul majd Gellértnek is.[4]

Köszönetem megismételve szeretettel üdvözöllek

igaz híved és tisztelőd

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond III/467. 4. sz. Megj.: Gál István: Fülep Lajos levelei Babitshoz. = Jelenkor, 1972. 7–8. sz. 734–735.
Kézírás,

[1] Ld. 726. sz.
[2] Utalás Osvát Kálmán: Beszélgetés Nyugat-szerkesztőkkel c. cikkére utal. (Erdélyi Helikon, 1930. I. sz. 88–90.)
[3] FL legközelebbi írása a Nyugatban: Új Dante-kommentár. Dr Hirschler József: Dante pokla. Cluj-Kolozsvár. (Nyugat, 1930. XII. 1. 23. sz. 786.) A következő években átlag évi 1–1 cikke jelent meg.
[4] A Gellért Oszkárnak szóló levél nem ismeretes.

737. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Zengővárkony, 1930. I. 16.

Kedves Barátom,

leveleink legutóljára keresztezték egymást.[1] Azóta nehéz volt írásra szánnom magam – a nyomorult betegség még mindig nyakamon s apatikus tétlenségre kényszerít.

Ma kaptam az értesítést, hogy a díj ügyét kedvezően intézték el.[2] Ezért rögtön küldöm is Magának közönetemet fáradozásáért, tudom, hogy nagy része van ebben az eredményben – mely most rám nézve életkérdés. Az Isten áldja meg érte és adjon módot nekem, hogy baráti cselekedetét viszonozhassam.

Sajnos, 18-ra nem tudok fölmenni, éppen nyavalyásságom miatt.

Az Osvát-emlékkönyvbe[3] – gondolhatja! – szívesen írnék, de nekem igen kevés személyes érintkezésem volt vele; említésre méltó csak az volna, amikor a prol[etár] diktatúra idején az írói kataszterben[4] működését láttam, meg aztán, amikor a Nyugatot el akarták tőle venni (ez ellen éppen én voltam, aki tiltakoztam Lukácsnál – hogy Osvát mennyire tudott erről, nem tudom; én sose említettem neki; de így volt) – ezek azonban olyan reminiszcenciák, amelyekkel nem lehet kirukkolnom, különösen nekem, mostani minőségemben. Egyéb érintkezésünkben pedig nem volt valami különösebb följegyzésre méltó (egy párszor a redakcióban s kávéházban beszéltem vele.)

Mindkettőnk nevében minden jót, főleg jó egészséget kívánva szeretettel üdvözlöm

Fülep

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 67. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 173–174.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

[1] FL utolsó levelét ld. 726. sz. Elek ezzel egyidejűleg írt levele nem maradt fenn.
[2] Ld. Babits Mihály 735. sz. levelét.
[3] Osvát halála után nem jelent meg emlékkönyv. Elégedetlenség könyve címmel aforizma-gyűjteménye látott napvilágot 1930-ban.
[4] Ld. 576/2.

738. FÜLEP LAJOS – KÁRPÁTI AURÉLNAK

Z[engő]V[árkony, 1930.] I. 16.

Kedves Barátom,

köszönöm szíves értesítését[1] és mindent, amit ez ügyben értem tett. Tudom, hogy Magáé az oroszlánrész benne és nem is fogom elfelejteni soha. Hogy milyen nagy jót tettek velem, azt így 1–2 szóval elmondani se lehet. Majd, ha Isten segít, élőszóval.

Sajnos, 18.-ra nem tudok fölmenni.[2] Egyrészt, még mindig beteg vagyok, másrészt 19-én d.e. egyházi közgyűlésem van, amit most már az utolsó pillanatban nem halaszthatok el. Ha azonban egy kicsit összeszedem magam, szeretnék fölmenni mielőbb.

Hogy mit szólok a Nyugathoz? Magán a lapon változás eddig nem látszik – ha azonban a kavarodás azzal járna, hogy a lap megelevenedne, elkelne, csak azt nem látom, hogyan, kikkel.[3]

Csak gyógyulnék már meg egészen! nincs rosszabb az ilyen felemás állapotnál. Már csak befejeznem kellene egyetmást, s odáig nem jutok el. Apránként ugyan most már javulok, de lassan megy.

Mindnyájukat szeretettel üdvözlöm, Magát szívből ölelem

Fülep

OSzK Kézirattár Levelestár FL – Kárpáti Aurélnak 15. sz.
Kézírás. -
Budapestre írt levél.

[1] Kárpáti levele nem maradt fenn. – A Baumgarten-díj elnyerésére utal. Ld. 711/5. ill. 720., 727. és 732. sz.

[2] A Baumgarten-díj átadásának napja.

[3] Osvát Ernő öngyilkossága után Babits Mihály és Móricz Zsigmond vette át a Nyugat szerkesztését, felelős szerkesztő Gellért Oszkár lett.

739. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1930. I. 17.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Tegnapelőtti levelemhez[1] pótlólag jelentem: Kajdi Lajos II. fokon is végleges tisztség-vesztésre ítélt tanító ma megjelent nálam két tanúval és bejelentette, hogy a *ref.*[ormátus] *egyházból kilép.* Hogy mi a célja, még nem tudhatom – lehet, hogy példát akar adni és másokat is magával rántani, de az is lehet, hogy, amint már rég hirdette, megpróbálkozik a görög kath.[olikus] tanítónak elhelyezkedni, mivel jól tud oláhul.

Azon tisztelettel kérdéssel fordulok Főtiszteletűségedhez, méltóztassék ez ügynek egy percnyi időt szentelni s engem akár közvetlenül, akár az esperes ur[2] útján értesíteni, hogy Kajdi ezen lépésének folyományaképp meg lehetne-e most hirdetni a

pályázatot a r.[eformátus] kántor-tanítóságra, vagy pedig meg kell várnunk második jelentkezését, (ha megteszi) mellyel kitérése befejezett ténnyé válik. Ha a pályázat meghirdethető, úgy kérném azt nemcsak engedély, hanem határozott *utasítás* formájában közölni, mert vannak presbiterek, akik csak ilyen föltételekkel hajlandók a pályázatot kiírni.

Főtiszteletűséged bölcs intézkedését várva,
a legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

U.[tó]i.[rat] A pécsváradi járás főszolgabírájától, dr vitéz Keresztes-Fischer Miklós úrtól értesültem, hogy Baranya m.[egye] alispánja[3] megkeresést intézett a „konventi előadó úrhoz" (ő így mondta) olyan tartalommal, hogy a világi hatóság nem vállalhat tovább garanciát a rend fönntartásáért, ha Kajdi ügye rövidesen be nem végződik s ő innen, az ítélet jogerőre emelkedése után, hamarosan ki nem utasítható. Mert amint jogerős az ítélet, őt azonnal kiutasítják innen.[4] Nem tudom, közöltetett-e Főtiszteletűségeddel ez a megkeresés, melynek tartalmát részletesen nem ismerem, s azt sem tudom, kinek a kezéhez érkezett.

F.[ülep] L.[ajos]

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 243/1930. Zengővárkonyi iktatószáma 4/1930.
A levél végén idegen kézzel: Zengővárkonyi tanítói állásra pályázat hirdetés.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Az ügy összefoglalását ld. 669/2.
[1] Ld. 733. sz.
[2] Szakács Imre.
[3] Fischer Béla.
[4] A kiutasítási végzés példányai: MTAK Kézirattár Ms 4593/147–148. ill. Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. e. Bírósági ir. 786/1930.

740. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1930. I. 17.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Folyó hó 14-én kelt újabb levelére[1] válaszolva értesítem, hogy előző levelemben[2] közöltem Nagytiszteletűségeddel, hogy a Kajdi ügy[3] bírósági érdemleges elintézése tárgyában addig lépéseket nem állott módomban tenni, míg a tanító felebbezése fel nem érkezett. A felebbezés most már itt van, de a periratok nélkül, így tehát a Konventre még mindig nem terjeszthető fel. A periratoknak a Püspöki Hivatalba való sürgős megküldése céljából megkerestem az illetékes esperes urat.[4]

Közöltem első levelemben azt is, hogy Kajdi tanító kérdéses honossága ügyében interveniálásra kértem gróf Ráday Gedeon Őexcellenciáját.[5] Közölhetem idevonatkozóan azt, hogy Őméltósága eljárt az ügyben a belügy- és igazságügyminiszterium-

ban, ahol egybehangzóan arról informálták, hogy az ügy iratait leküldötték a pécsi törvényszék elnökéhez véleményezés céljából. Tessék ezután a módot megkeresni arra, hogy a pécsi törvényszék elnöke informáltassék arról, hogy Kajdi ott tartózkodása veszedelmes.

Gróf Ráday Gedeon Őexcellenciája intervenciója ezenkívül oda is irányult, hogy a közigazgatás figyelemmel kísérje Kajdi tanító helyi magatartását.

Szükségesnek találom, hogy Nagytiszteletű Úr, a közigazgatási hatóságnak jelentést tegyen a tanítónak a ref.[ormátus] templom előtt rendezett a vallásos érzületet sértő és közbotránkozást keltő cselekedetét. [!] Közlöm végül azt, hogy az ügy minél előbb való befejezése érdekében előterjesztést teszek az iránt, hogy a fellebbezés ügyét a konventi bíróság soron kívül intézze el.

Kiváló tisztelettel

[Ravasz László]
püspök

Nagytiszteletű Fülep Lajos dr. ref.[ormátus] lelkész úrnak
Zengővárkony

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. A 81/1930. sz. irat melléklete.
Gépelt másodpéldány aláírás nélkül. A címzés a levél végén van.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 733. sz.
[2] 734. sz.
[3] 669/2.
[4] Szakács Imre.
[5] Ld. 702/4. ill. 730/4.

741. SZÁNTÓ REZSŐ – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1929. [helyesen: 1930.] I. 18.

Kedves jó tanár úr,

a múltkor keresztezték egymást leveleink s egyebek között azért sem írtam rögtön, mert valami értelmetlen szemérmetességgel be akartam várni a Baumgarten-ügy lebonyolítását. Tudtam persze a döntést már nyolc nap előtt, de azt is tudtam, hogy Kárpátival meg Babits-csal levelezett az ügyben s azért nem akartam közbeszólni. Most hogy szerencsésen – és csakugyan szerencsésen – túljutottunk az egészen, talán sok minden könnyebb és jobb lesz.

Amennyire örültem a Baumgarten-díjnak, annyira elszomorított hogy megint beteg. Nagyon kérem, jöjjön fel Pestre.[4] Ha akarja, én mindent előre elintézek a klinikán s a vonatról egyenesen odamehetünk. Csak nem akarja Várkonyban vagy Pécsváradon vagy akár Pécsett kezeltetni magát? Hallom – Kárpáti mondja, hogy még nem is látta orvos mindezideig. Micsoda bűnös könnyelműség ez! Legyen olyan jó

és döntsön minél előbb, azazhogy ne is döntsön, hanem jöjjön fel. Ha beteg, fel *kell* jönnie, ha egészséges – így még sokkal jobb volna – fel *lehet* jönnie.

Megint sürgetem a cikkeket.[5] Mindenekfelett pedig azt, hogy legalább írjon. Azt hiszem, a Rippl-Rónai képre,[6] most már lesz vevő. Egy ideig Pásztor Árpád[7] töprengett rajta, hogy megvegye-e, de olyan alacsony árat kínált érte, hogy nem is tárgyaltam vele.

Sok mindenről tudnánk beszélgetni. Legalább írjon.

Nagy szeretettel

Szántó Rudolf

A helynév a tartalomból értelemszerűen kikövetkeztetve, az évszámot – január lévén – Szántó R. tévedésből írta 1929-nek.
MTAK Kézirattár Ms 4589/282.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Szántó előző levelét ld. 729. sz. – FL levele nem ismeretes.
[2] Ld. 711/5.
[3] Ld. 719. és 720. sz.
[4] FL nem utazott Pestre.
[5] Ld. 718/5. és 729/1.
[6] 711/4.
[7] Ld. 635/2.

742. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1930. I. 23.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Hálás köszönettel vettem Főtiszteletűséged mindkét levelét[1] és igen köszönöm Főtiszteletűségednek az üggyel való törődését és elintézéséért való fáradozását.

Sajnos, Kajdi[2] honosságának dolga – ami legkönnyebben megszabadított volna tőle – már a nyár óta húzódik, az iratokat ide-oda küldik s bár mindenki azt mondja róla, más elintézése nem is lehet, mint a honosság megvonása, ez az elintézés egyre késik s ha így megy, talán akkor ér majd véget, mikor már ránk nézve tárgytalanná válik. Az „egyszerűsített" bürokrácia!

Második leggyorsabb elintézés lenne Kajdi kitérésének perfektuálása. Hogy azonban idején jelentkezik-e majd, kérdéses. Ezen az emberen eligazodni még senki se tudott.

Harmadikul maradna a konverti bíróság döntése – bár lenne meg legalább ez minél előbb, hogy a pályázatot kiírhatnók s megszabadulnánk a h.[elyettes] tanító tartásának elviselhetetlen terhétől.

Ami Főtiszteletűséged utasítását illeti, hogy a hatóságnak jelentést tegyek a templom előtti botrányról, melyet Kajdi rendezett, már akkor, mikor az eset történt, e szerint jártam el, a nyomozás rögtön s a legnagyobb erélyel meg is indult, Kajdit

a csendőrök akkor el is vitték innen, sőt beszállították a pécsi ügyészség fogházába, ahol néhány napig tartották, de aztán megint csak elbocsátották azzal, hogy bár cselekményei súlyosak, nem nyújtanak elég alapot az előzetes fogvatartáshoz. A nyomozás különben ezúttal sem produkálta a várt eredményt — annyit igen, hogy Kajdi elítéltetése biztosra vehető, cinkosai azonban mindent még nem vallottak ki. Lehet azonban, hogy ez most már hamarosan megtörténik, a nyomozás ugyanis még mindig folyik s hozzá még igen nagy hangulat-változás állott be a nép nagy többségénél. Kezdik már látni, milyen gazember rántotta őket bajba s kinek a kedvéért szálltak szembe egyházi és világi hatósággal, s keverték magukat szégyenbe. Mert a szégyent érzik, de különben is fejükre olvassák, amerre csak járnak. Most már sokan mosakszanak s fogadkoznak, hogy nem vettek részt semmiben stb. stb.

E helyzet-változásban nagy része van dr vitéz Keresztes-Fischer pécsváradi járási főszolgabírónak, akinek nevét, bár kath.[olikus] ember, egyházunk jótevői közé sorolhatjuk. Én két éven át nem érintkeztem, mindössze egyetlen-egyszer beszéltem vele, mert elődöm[3] és Göde S.[ándor][4] úgy festették le, hogy nem szereti a reformátusokat s különösen a papokat. Kiderült azonban, hogy ennek ép az ellenkezője az igaz, egyházunkról olyan nézetei vannak, mint akár magunknak — s ezt megbizonyította cselekedeteivel és egész viselkedésével, amióta a fölfordulás itt megkezdődött, szívvel-lélekkel mellém állt, fáradságot nem kívélve dolgozott a rend helyreállításán, mindenben hivatali kötelességét messze meghaladón buzgólkodik. A pécsi ügyészségen is eljárt többször s éppen tőle értesültem, hogy a templomi botrány ügyét ott nagyon komolyan fogják [fel] s a tárgyalásra ügyész fog kiszállni.

Lehetséges egyébként, hogy hamarosan együttes és ünnepélyes bocsánatkérésre kerül sor s a három új házas-pár talán már most vasárnap megesküszik a templomban. Legalább is szó van róla.

Főtiszteletűséged gondolhatja, mennyire várom a béke helyreállását és pásztori munkámnak a szokott módon való folytatását. Enélkül nekem az élet nem élet s minden napomat elveszettnek érzem. Hogy a zűrzavar kitörése, ez elvetemült ember idejövetele előtt milyen egyházi élet volt Várkonyban, maguk a várkonyiak mondták el és hirdették mindenfelé. Most kezdenek rá visszaemlékezni — olyanok most, mint aki kábulatból magához tér, vagy, mint tegnap mondta nekem egyikük (nemrég még fő fölforgató). mint aki nagy betegségből gyógyul. Most eszükbe jutnak házanként való látogatásaim, a téli vallásos esték, a tele templom, a sok úrvacsorázó — és kezdik mondogatni itt és ott: legyen megint úgy! Én is csak ezt kérem a jó Istentől. Ennek az elmúlt szörnyű esztendőnek egy nagyszerű eredménye mindenesetre van: azoknak csodálatraméltó megállása az igazság és egyház mellett, akikről valóban el lehet mondani, hogy tűzben próbáltattak meg, vetekszenek a martirokkal s megérdemlik, hogy őket is „hitünk hősei"-nek nevezzük. Erről majd alkalom adtán szóval szeretnék referálni, mert a romlatlan ref.[ormátus] magyarságnak nagyszerű megnyilvánulása.

A legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 81/1930.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 734. és 740. sz.
[2] Ld. 669/2.
[3] Sebestyén Sándor.
[4] Az 1929-ben elhunyt pécsváradi lelkész.

743. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1930. I. 23.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

4/1930. szám alatt kelt levelére[1] válaszolva értesítem Nagytiszteletű Urat, hogy nézetem szerint a zengővárkonyi református elemi iskolai tanítói állásra a pályázatot meg lehet indítani. Magát a választást azonban a konventi bíróság ítéletének meghozatala előtt nem szabad lefolytatni.

Kiváló tisztelettel

Ravasz
püspök

Nagytiszteletű Dr Fülep Lajos ref. lelkész úrnak
Zengővárkony

Eredetije a zengővárkonyi Ref. Ek. iratai között (Magyarbóly).
Gépirat autogr. aláírással Dunamelléki Református Püspök Budapest IX. Ráday utca 28. szám feliratú levélpapíron. – Gépelt másodpéldánya aláírás nélkül Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 243/1930. A címzés a levél szövege után van.
Zengővárkonyba írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.
[1] Ld. 739. sz.

744. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1930. I. 26.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Tudom, örömet szerzek e hírrel Főtiszteletűségednek, azért sietek vele: ma vasárnap d.[él]e.[lőtt], kb. egy órával istentisztelet kezdete előtt, megjelent nálam a pécsváradi járás főszolgabírája[1] s közölte velem, hogy az egész presbiterium, a községi elöljáróság és képviselőtestület el fog együtt jönni hozzám s ünnepélyesen bocsánatot kér a gyülekezet és a község nevében, utánna mindnyájan a templomba vonulnak s istentisztelet végeztével a három új házaspár mindenki jelenlétében meg fog esküdni. Úgy is lőn. Az említett testületek nevében a körjegyző beszélt, akit erre fölkér-

tek, az én válaszom után pedig maga a főszolgabíró is igen kitűnő allocutiot intézett hozzájuk — aztán mind bementek a templomba, a főszolgabíróval és közjegyzővel[2] élükön (mindkettő katholikus) s végül megtörtént az esketés is.

Most már csak az a fontos, hogy Kajdival mielőbb végezzen a konvent, mert ez a veszedelmes ember napok óta megint itt csatangol Várkonyban s míg idejárhat, a helyzet mindig bizonytalan; az asszonyok még mindig bolondulnak érte; már pedig Várkonyban asszony-uralom van, az történik, amit ők akarnak. Ítélet után azonban a főszolgabíró azonnal kiutasítja Kajdit, de míg erre sor kerülhet, nagyon aggódik, hogy az elért jó eredmény meg talál semmisülni. Mondhatom, a legbuzgóbb református se viselheti jobban szívén egyházunk békéjének ügyét, mint ő, s azt hiszem, nagyon elkedvetlenítené, ha az egyházi eljárás hosszúsága miatt a végre elért jobbulás csakugyan csorbát szenvedne. (Eddig is elégszer kifejezést adott türelmetlenségének — nem csoda, hiszen közvetlen tanúja volt annak a pusztításnak, amit az az ember véghez vitt.)

A pályázat[3] ügyében adott szíves utasítást hálásan köszönöm, megpróbálok érvényt szerezni neki.

A legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 81/1930. Zengővárkonyi ikt. száma 10/1930.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Előzményeit ld. 669/2.

[1] Keresztes-Fischer Miklós.

[2] Pécsváradon – ahová közigazgatásilag Zengővárkony is tartozott – két közjegyző volt: Habich Ádám és Szőcs Béla, ezek egyikéről van szó.

[3] Ld. 743. sz. ill. 701/5.

745. FÜLEP LAJOS — RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1930. II. 11.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Hálásan köszönöm a konventi bíróság megsiettetése érdekében való szíves és eredményes intervencióját.[1] Jan.[uár] 29-én kézbesítettem Kajdinak a végzést, a vétlvet 30.-án elküldtem a konventnek ajánlva. Így hát erről a részről rendben van a dolog.

Kajdi szokása szerint gaztettel reagált: 30-án reggelre az egyházi kertbe ültetett — nagy költséggel és fáradsággal, legfinomabb csemeték, példaadásul szánva a lakósságnak — gyümölcsösöm java ki volt pusztítva. Mindenki egybehangzó véleménye szerint csak ő követhette el. A csendőrök napokig keresték, de nem tudták megtalálni, pedig ott lappangott a faluban az asszonyainál. Most már egyébként mondhatom, hogy a túlnyomó többség türelmetlenül követeli, hogy szabadítsák meg ettől az el-

vetemült embertől – persze, sokan elfelejtik most már mekkora részük van nekik is abban, hogy még itt van.

A főszolgabíró[2] közölte velem, hogy gr.[óf] Ráday[3] m.[éltósága] levelet írt a főispánnak s őt telefonon szólították föl erélyes rendszabályok foganatosítására. Meg is tesz mindent, amit lehet.

Ne méltóztassék rossz néven venni, hogy még mindig kérésekkel és kérdésekkel molesztálom Főtiszteletűségedet – sajnos, kénytelen vagyok. Remélem, ez ügy elintézése után rám tekint végre a jó Isten és megőriz az ilyenektől.

Kéréseim és kérdéseim a következők:

Mindenekelőtt a konventi bíróság tagjait kérem, méltóztassék informálni Kajdiról s a periratokban ismertetett cselekedetei óta elövetett bűneiről (templom előtti botrányok; kitérésre jelentkezés stb.). Elképzelni is hajmeresztő, hogy a bíróság az ítéleten változtathat, lehetetlenség ez – de azért mégis akkor biztos igazán a dolog, ha a bírák kellően tájékoztatva vannak. Ez az ügy most teljesen Főtiszteletűséged kezében van.

Legutóbbi, 243/930 sz.[ámú], január 23-án kelt levélben[4] azt méltóztatott utasításul adni, hogy a pályázatot a tanítói állásra már most meg lehet hirdetni, „magát a választást azonban a konventi bíróság ítéletének meghozatala előtt nem szabad lefolytatni." Én a pályázatot be is küldtem, közben egy új miniszt.[eri] rendelet felől kérdést intéztem a *tanfelügyő*nek, közölve vele azt is, hogy a konventi ítélet után az állást nyomban betöltjük – mire *ő azt felelte, hogy a konventi ítélettel még nincs befejezve a dolog, mert az ítéletet föl kell terjeszteni a miniszteriumba, és pedig nem csak tudomásul vétel, hanem jóváhagyás végett, a miniszter esetleg leküldi az ítéletet a közigazg.[atási] Bizottságnak;* ő ugyan, úgy mond, azt hiszi, a miniszter jóvá hagyja, de hát ehhez is idő kell. A valóságnak megfelelő ez a tanfelügyelői vélemény? Szentesített törvénykönyvünk[5] V. t.[örvény]c.[ikkének] 27.§. azt mondja: „Az egyetemes konventi rendes bíróság határozata végérvényes." Hogy szólhat tehát bele akár maga a miniszter is abba, ami „végérvényes"? Ránk nézve, mint írtam, mindenképpen igen fontos, hogy mielőbb választhassunk, s nem esetleg hónapokkal a konventi ítélet után. Igen kérem, tehát Főtiszteletűségedet, *kegyeskedjék arra utasítást adni, hogy a választást a konventi ítélet után megejtsük és a miniszteriummal a jóváhagyást soronkívül és rövid úton elintéztetni.*

Kérem, kegyeskedjék intézkedni, hogy a konventi ítéletet *rögtön* leírják és megküldjék nekem s *egyidejűleg egy példányt a pécsváradi járás főszolgabírájának is,* aki az ítélet kézhezvételekor Kajdit azonnal kiutasítja és eltávolíttatja a járás területéről. Kérem, méltóztassék arról gondoskodni, hogy az ítélet szövegében benne legyen az „ítélet jogerős" kitétel, mert neki, a kiutasítás könnyebb foganatosításához, erre szüksége van. A főszolgabírónak az ítélet megküldésére vonatkozó kérését az ő egyenes kívánságára tolmácsolom itt.

Még csak azt jegyzem meg, hogy egy második, újabb min.[iszteri] rendelet értelmében a pályázatot előzetes engedély kikérése nélkül meghirdethetjük, mert a tanulók létszáma fölül van a 30-on. Viszont azért is fontos, hogy mielőbb betölthessük

az állást, mert a március 31-én túl betöltött állásoknál szüneteltetik az államsegélyt egész augusztusig.

Ügyünket ismételten Főtiszteletűséged atyai jóindulatába ajánlva

A legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 558/1930. Zengővárkonyi ikt. száma 13/1930. Rajta Ravasz László írásával: Lássa és véleményezze Benedek S.[ándor] őméltósága. R.[avasz]
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] 669/2. ill. 740. sz.
[2] Keresztes-Fischer Miklós.
[3] Ld. 702/4.
[4] Ld. 743. sz.
[5] Ld. 355/4.

746. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1930. II. 15.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Nem óhajtom idejét ismét igénybe venni, csak újból előterjesztem azon kérésemet, hogy a pécsváradi járás főszolgabíráját[1] azonnal értesíteni kegyeskedjék az ítélet jogerőre emeléséről. Talán célszerű volna ezt távirati úton megtenni. T.i. ha csak én kapom meg az ítéletet, lehet, hogy nem értesíthetem őt nyomban, mert talán nem leszek akkor itthon. A falu tele van rémhírekkel, hogy Kajdi engem agyonlő s így megtörténhet, hogy az ítélet ideérkezése idején néhány napra távol leszek. Az eddigiek után föl lehet tételezni róla, hogy erre is képes. Nem vagyok félénk s mindenkor Isten kezében tudom magam, de feleségem megnyugtatására esetleg elmegyek addig, míg ezt a gonosztévőt elviszik innen.

Mély tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 559/1930.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

A levél a Kajdi-ügy konventi bírósági tárgyalásával kapcsolatban íródott. Ld. 669/2.
[1] Keresztes-Fischer Miklós.

747. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1930. II. 18.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Jelentem, hogy Kajdi Lajos[1] a ref.[ormátus] egyházból való kilépését szabályszerűen befejezte s így ő automatice megszűnt tanító lenni nálunk. Amint ez megtörtént, azonnal közöltem hivatalos átiratban a járási főszolgabíróval,[2] aki nyomban kiutasító végzést adott ki, mellyel a község területéről örökre kitiltja.[3] Csak az a baj, hogy, tudtommal, eddig nem sikerült a kiutasító végzést Kajdinak kézbesíttetni, aki állítólag elutazott, de az is lehet, hogy itt rejtőzködik még valahol.

Azt hiszem, Kajdi a kitéréssel arra spekulál, az állástól megfosztásának olyan színt akar adni, hogy az nem fegyelmi úton történt, hanem hogy ő egyszerűen itt hagyta az egyházat s állását. Bár minket azután, hogy megszabadultunk tőle, nem érdekel, hova megy, mit csinál s hol mit hazudik, mégis fontos, az egyház reputációja érdekében, a fegyelmi ítélet, de meg a V[allás és] K[özoktatásügyi] M[inisztérium]nak is tartozunk vele, melynek tudomást kell szereznie mindenről, ami történt, – legfeljebb, midőn az ítélet a V[allás és] K[özoktatásügyi] M[inisztérium]ba áttétetik, hozzá lehet adni még ezt az új ténykörülményt, mely teljesen elejét veszi annak a lehetőségnek, hogy a miniszter bármit is kifogásolhasson az ítéletben.

Ez után már, azt hiszem, nyugodtan választhatunk új tanítót, tekintet nélkül arra, hogy mikor jön meg a V[allás és] K[özoktatásügyi] M[inisztérium]-tól az ítélet tudomásul vételéről szóló értesítés.

Mély tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 558/1930. Zengővárkonyi ikt. száma 18/1930.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 669/2.
[2] Keresztes-Fischer Miklós pécsváradi főszolgabíró.
[3] Ld. 739/4.
[4] 701/5.

748. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1930. II. 18. vagy 19.]

Ítélet helybenhagyatott[1]

Ravasz püspök

Dátum: a Konventi bíróság tárgyalása II. 18-án volt.
Elhelyezve FL 746. sz. levele mellett.
Címzés: Lelkészi hivatal Zengővárkony u. távíróhivatal Pécsvárad.

[1] A Tolnai Egyházmegye ill. a Dunamelléki Egyházkerület bírósága által Kajdi Lajos ügyében kimondott állásvesztésről szóló ítéletet hagyta jóvá a Konvent bírósága, mint legfelső egyházi fellebbezési fórum. Ld. 669/2.

749. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1930. II. 22.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Folyó évi február hó 11-én s február hó 18-án kelt leveleire[1] válaszolva értesítem Nagytiszteletű Urat, hogy mivel Kajdi Lajos kitérése befejeződött, semmi akadálya nincs annak, hogy helyét törvényes formák között betölthessék.

Kiváló tisztelettel

[Ravasz László]
püspök

Nagytiszteletű dr Fülep Lajos ref.[ormátus] lelkész úrnak
Zengővárkony

Eredetije a zengővárkonyi Ref. Ek. iratai között (Magyarbóly).
Gépirat autogr. aláírással Dunamelléki Református Püspök Budapest IX. Ráday utca 28 szám feliratú levélpapíron. – Gépelt másodpéldánya aláírás nélkül a Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 558/1930. A címzés a levél szövege után van.
Zengővárkonyba írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.
[1] Ld. 745. és 747. sz.

750. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1930. II. 26.

Főtiszteletű püspök Úr!

Hálásan köszönöm a táviratot[1] s az 558. sz. utasítást[2] a tanító-választás ügyben. A pályázatot a Népt.[anítók] Lapjában már közzétettem.[3]

Csatoltan küldök egy példányt a *kiutasítási végzésből*,[4] hogy ebből is méltóztassék látni, hogy ilyen hivatalnok még nem fordult elő egyházunk történetében. Esetleg ez is mellékelhető a V[allás és] K[özoktatásügyi] M[inisztérium]hoz átteendő iratokhoz.

Különösen szeretném azonban, ha gr.[óf] Ráday G[edeon][5] őn[agy]m[éltósága] olvasná, mivel annyit foglalkozott ez üggyel, hadd látná, hogyan végződött. Ha tehát Főtiszteletűséged is ezt gondolja, méltóztassék talán neki elküldetni,

Mély tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 645/1930.
Kézírás. Alatta más kézzel: A kiutasító végzés csatoltatott Kajdi L. periratairhoz.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 748. sz.
[2] Ld. 749. sz.
[3] Ld. 701/5.
[4] Ld. 739/4.
[5] Ld. 702/4.

751. MANNHEIM KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Heidelberg 1930. II. 26.
Landfriedstr.[asse] 6.

Kedves Fülep Lajos,

ha nem feleltem idáig[1] annak csak az az oka, hogy írásiszonyom van és már megszoktam hogy barátaim megszokták, hogy nem írok. Most azonban egy kicsit meghűltem, lázam is volt, lábadozom, szóval egy másfajta élethelyzetben vagyok (e percben az se menthet, hogy sok a dolgom) s ezért írok s azzal kezdem, hogy ne haragudjon rám és tudja meg, hogy ha ritkán is írok, mégis gyakran és szeretettel gondolok magára. Szeretnék egyszer elbeszélgetni Magával. Pesti tartózkodásom[2] oly rövid volt ez alkalommal s oly túlzsúfolt, hogy még pesti barátaimmal is alig tudtam beszélgetni. Zengővárkonyra már nem igen remélem, hogy lejutok, de annál inkább remélném hogy maga Frankfurtba tud jönni. Mi áprilisban költözünk át (Cím: Frankfurt/Main Westendstr[asse] 103; ha bármikor elfelejtené elég, ha azt írja: „Universität") egy ideig még eltart míg rendbejövünk, de azután bármikor rendelkezésére áll egy vendégszoba s ha már egyszer rászánta magát a jövetelre, úgyszólván semmibe se kellene hogy kerüljön a kirándulás. Azt hiszem jót tenne magának kissé szétnézni s talán nem is volna olyan megrázó, hogy félnie kellene a kísérlettől.* [Alul:] Sok mindent láttam kint, de azért eddig még mindig a legjobb a vasárnap volt. Lehet, hogy a fiatalság volt a legszebb rajta. Mit csinál, hogy vannak? Nagyon örülnék, ha egyszer mesélne, írna magáról. Megkapta a küldött írásokat?[4] Ma küldök még egy példányt könyvemből.[5] Érdekelne a véleménye. Ha van valami publicatioja küldje el kérem.

Régi szeretettel üdvözli

Mannheim Károly

MTAK Kézirattár Ms 4588/296.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] FL levele nem maradt fenn.
[2] Mannheim pesti tartózkodásáról ld. 729. sz.
[3] FL nem utazott Frankfurtba.
[4] Az e levelet megelőző időből FL könyvtárában a következő Mannheim művek különlenyomatai maradtak fenn: Das Problem der Generationen. München, 1925. – Ideologische und soziolo-

gische Interpretation der geistigen Gebilde. Karlsruhe, 1926. – Das konservative Denken, Tübingen, 1927. – Die Bedeutung der Konkurrenz im Gebiete des Geistigen. Tübingen, 1929. Ezek egynémelyikéről lehet szó a levélben.

[5] Mannheim: Ideologie und Utopie. Bonn, 1929. 2. kiadása u.o. 1930.

752. [HALASY-]NAGY JÓZSEF – FÜLEP LAJOSNAK

Pécs, 1930. III. 14.

Főtiszteletű Uram!

Azt hiszem, hogy az a jóakarat és barátságos érzület, amellyel Önnek segítségére óhajtok menni, feljogosít engem arra, hogy egészen őszintén beszélhessek Önhöz.[1]

Benyújott curriculum vitaejében üresen áll az 1914–1922-ig eltelt szakasz. Arra kérem, legyen szíves engem sürgősen tájékoztatni arról, hogy hol volt és mit csinált ez idő alatt. A kommunizmus utáni időben bizonyosan keresztül ment, mint ref.[ormátus] lelkész valami igazoláson, s ha megvannak az erre vonatkozó írásai,[2] nagyon jó lenne, ha ezeket megküldené nekem. Nem hiszem, hogy volnának titkolni valói, de belátja, hogy nyíltságra van szükségünk. Igen kényelmetlenül érezném magamat, ha valaki olyan kérdést intézne hozzám, amire nem tudnék felvilágosítást adni, vagy ostoba on dit-kre kellene hagyatkoznom.

Egyébként tudatom azt is, hogy a művészettörténet előadására külön megbízást szeretnék Önnek adatni, s ezt a habilitáció kérdésétől tökéletesen külön választanám.[3]

Remélem, hogy a kért felvilágosítások elnyerése után hamarosan személyesen is lesz alkalmam Önt otthonában meglátogatni.

Szíves üdvözlettel köszönti híve

Nagy József

MTAK Kézirattár Ms 4594/9.
Gépírás autogr. aláírással.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] A levél FL pécsi egyetemi magántanári habilitációjára vonatkozik, amelynek kezdeményezésében alighanem szerepe volt a Baumgarten-díjjal való kitüntetése alkalmával a Pécsi Napló 1930. I. 21-i számában A Baumgarten-díj baranyai nyertese c. cikk befejező mondatának: „Irodalmi és tudományos köreink jól tennék, ha e kitűnő írót a pécsi irodalmi életbe való bekapcsolódásra animálnák." Halasy-Nagy József ennek nyomán levéllel kereste meg FL-t (ha csak nem ő maga írta a cikket, hogy proponálhassa a magántanári habilitációt).
Ld. még 757–761., 767., 768., 770–771., 774–775., 777., 782., 785–788., 790–791. sz.

Az 1914–1922 közötti szakaszra, ill. elsősorban FL 1918–1919-es tevékenységének kivizsgálására Ravasz püspök egyházi társadalmi bizottságot hívott össze, mivel FL külügyminisztériumi igazolásának nem maradt írásos dokumentuma. A bizottság tagjai: Ravasz László püspök, Teleki József valóságos belső titkos tanácsos, egyházkerületi főgondnok, Benedek Sándor közigazgatási bírósági másodelnök, egyházkerületi világi főjegyző, Jelsoviczky Sándor ny. belügyminisztériumi államtitkár, a Kecskeméti Egyházmegye gondnoka, Bilkei Pap István teológiai akadémiai tanár, Kerecsényi Zoltán a Solti Egyházmegye esperese, Fromm Lajos ügyvéd, egyházkerületi ügyész és Nagy Sándor püspöki titkár, mint jegyző.

Az ülésen Ravasz László ismertette FL igazolási kérését s elmondta a maga véleményeként,

hogy „a legkevesebb, amit az Egyházkerület e kiváló képességű és nagytudományú lelkészének megtehet, az, hogy a kérést teljesíti." Ezért volt bátor a jelenlevőket összehívni, de hangsúlyozza, hogy ez az ad hoc bizottság nem egyházi forum, hanem egyháztársadalmi zsűri, s mint ilyen teszi vizsgálat tárgyává a rendelkezésre bocsátott adatok alapján dr. Fülep Lajos lelkésznek a forradalmak és különösen a kommunizmus alatt tanúsított magatartását. Bejelenti, hogy dr. Fülep Lajos egyszer már átesett igazolási eljáráson 1920 szeptember 15-én, amikor a Dunamelléki Református Egyházkerület lelkészképesítő bizottsága előtt második lelkészképesítő vizsgálatra jelentkezett. Ennek a lelkészvizsgáló bizottságnak a tagjai voltak: Petri Elek püspök, Nagy Ferenc esperes, Takáts József egyházkerületi főjegyző, az összes teológiai akadémiai tanárok és dr. Pruzsinszky Pál bizottsági előadó.

Ezután Fromm Lajos ismertette FL életútját, majd beszólították őt magát, s „Ravasz László püspök felvilágosítást kért tőle, hogy a lelkészvizsgáló bizottság előtt milyen okmányokkal igazolta magát s be tudja-e azokat most mutatni. Dr. Fülep Lajos elmondja, hogy a bemutatott okmányainak egyrészét rendes lelkésszé történt megválasztása után a lelkészi nyugdíjintézet végrehajtóbizottságához kellett beadni. A többi okmányai közül néhányat – közöttük Praznovszky Iván, Eckhardt Tibor és Sommsich külügyminiszter leveleit – a bizottságnak bemutatja. Ez okmányok és az ezekhez fűzött információk által dr. Fülep Lajos 1918 őszétől kezdve 1920 október hó 1-ig a külügyminisztériummal volt szoros nexusban s annak megbízásából azokban az igen nehéz időkben fontos szolgálatokat teljesített."

„A bizottság határozata a következőképpen hangzott:

A bizottság első sorban azt állapítja meg, hogy dr. Fülep Lajos, aki a második lelkészképesítő vizsgát 1920 szeptember 15-én tette le, a hivatalos igazoltatási eljáráson már akkor átesett. Ugyanis a református egyházban is alá voltak vetve a lelkészek és egyházi tisztviselők az igazoltatási eljárásnak, s a lelkészképesítő vizsgabizottságok még fokozottabb gondot fordítottak arra, hogy lelkészi oklevélhez ne jusson olyan ember, akinek magatartása nemcsak a két évre visszamenő egyházi szolgálat tekintetében, de társadalmi és nemzeti szempontból is kifogás alá eshetnék.

Ez a vizsgabizottság dr Fülep Lajos magatartását minden tekintetben megfelelőnek találta.

A bizottságnak ugyan tudomása van arról, hogy dr. Fülep Lajos a kommunizmus alatt a budapesti tudományegyetemre rendes tanárrá neveztetett ki és hogy – amint ő maga terjeszti elő – nehány előadást is tartott (Dante-val kapcsolatban Assisi Szent Ferencről.) A bizottság azonban elfogadta dr. Fülep Lajosnak azt az állítását, hogy kineveztetése már korábban szóba került a budapesti egyetemen (amit megerősít a már 1919 januárban erről megjelent hírlapi közlemény), továbbá hogy ő a kineveztetést nem kereste, s arról csak püspökének és a külügyminiszterium korábbi sajtófőnökének rábeszélésére és a visszautasítás következményeire való tekintettel nem mondott le, s elfogadta dr. Fülepnek azt az állítását is, hogy már június hó folyamán Nógrádmegyébe egy faluba vonult vissza, ahonnan csak a kommun bukása után tért vissza Budapestre.

Emellett figyelembe vette a bizottság azt is, hogy dr. Fülep Lajos egyetemi tanári kineveztetése után is megmaradt segédlelkésznek, továbbá, hogy egyetemi tanári kineveztetéséhez kifejtett tudományos működése tárgyi alapul szolgálhatott, végre hogy kineveztetését megelőzőleg és a kommun bukása után közvetlenül szerződéses összeköttetésben volt a külügyminisztériummal, ahonnan igen fontos politikai megbízásokat kapott, s a magyar ügy érdekében külföldön üdvös propagandát fejtett ki, hazafias missziót teljesített.

Nem hagyta figyelmen kívül a bizottság azt sem, hogy dr. Fülep Lajos ellen sem a forradalmak alatti viselkedése, sem más ok miatt az egyházi hatóságokhoz panasz soha nem érkezett, hogy amennyiben ő a kommunizmusban bármily csekély mértékben is részes lett volna, az az ő lelkész állására és lelkésszé választhatóságára is kihatással lett volna, végül hogy összes egyházi előljáróinak nyilatkozata szerint lelkészi hivatalát mindig kifogástalanul és példásan töltötte be.

Mindezek alapján a bizottság megállapítja, hogy dr. Fülep Lajos zengővárkonyi református lelkésznek a forradalmak és különösen a kommunizmus alatti viselkedése úgy a becsület, mint a hazafiság és nemzethűség szempontjából teljesen kifogástalan és korrekt volt." (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1897/1930.)

FL magántanári próbaelőadására 1930. XI. 24-én került sor Művészet és valóság címmel. A miniszteri megerősítés csak másfél év múlva, 1932. II. 15-én jelent meg a Hivatalos Közlöny 4. sz.-ban

(29.), a pécsi egyetem határozott sürgetése után. Előadásokat először az 1931–1932 tanév második félévében tartott, az esküt 1932. IV. 8-án tette le Vargha Damján dékán előtt. (MTAK Kézirattár Ms 4594/13.) Utóbb, 1936 és 1940 között az olasz tanszéken is tanított a távollévő Koltay-Kastner Jenő professzor helyett.

[2] Az iratok a Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. a ppi hiv. ir. 2193/1930. sz. a. találhatók meg.

[3] FL habilitációja filozófiából történt, de a tanárképzőintézet kollégiumainak keretében azonnal megbízást kapott művészettörténeti előadások tartására is. Az 1931–32-es tanév második felében művészetelméletet, ill. művészettörténetet adott elő (Egyiptom, Babilon, Asszíria, Perzsia, Kréta művészetéről). Ezen előadásainak jegyzeteit ld. MTAK Kézirattár Ms 4595/1–2.

753. FÜLEP LAJOS – SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1930. III. 17.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Csatoltan megküldöm a zengővárkonyi tanítóválasztás[1] iratait és kérem, hogy a két példányban kiállított választási jegyzőkönyvet jóváhagyó és megerősítő záradékkal ellátva, a fellebbezési határidő letelte után, a többi irattal együtt visszaküldeni kegyeskedjék, hogy az államsegély folyósítása iránt mielőbb megtehessem a szükséges lépéseket.

A választási jegyzőkönyv említett 2 példányán kívül csatolva vannak: 1. Főt[iszteletű] Püspök úr 243. sz. leirata,[2] melyben a pályázat meghirdetésének lehetőségét megállapítja; 2. Főt.[iszteletű] Püspök úr 558. sz. leirata,[3] melyben a választás megejtésének lehetőségét megállapítja; 3. a gyűlési meghívó; 4. a tanulók névjegyzéke, mely a min.[iszteri] rendelet szerint most az államsegély folyósításához szükséges. Kérem méltóztassék ezt *hitelesítő záradékkal* ellátni; 5. Császár János kérvénye; 6. Császár János 5 db. okmánya, ezek közül 3 hiteles másolatban (az oklevelei), az eredetiket azonban nekem bemutatta, teljesen rendben vannak.[4]

A választás teljesen szabályszerűen történt: a fellebbezési határidő 25.-én jár le; a jóváhagyó és megerősítő záradékot e szerint kérem, méltóztassék rávezetni.

Teljes tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

12. db. melléklettel

A zengővárkonyi Ref. Egyházközség iratai. 1930. (Magyarbóly).
Zengővárkonyi ikt. száma 26/1930.
Kézírás.

[1] Ld. 701/5.

[2] Ld. 743. sz.

[3] Ld. 749. sz.

[4] Az említett mellékletek nincsenek a levél mellett.

754. FÜLEP LAJOS – SZAKÁCS IMRÉNEK

[Zengővárkony, 1930. III. 16. vagy 17.]

Kedves Barátom!

Megkaptam a „panaszlevelet" s vele a hivatalos „felhívást". Az előbbit értem, az utóbbit azonban nem. Az előbbiről tudom: Kajdi csinálta, hogy a konventi bíráskodás előtt a püspök úr kezében legyen s maga mellett és én ellenem hangulatot csináljon. (Mint ahogy azt a panaszlevelet, amelyet a novemb.[er] 8-án tárgyaltatok, ő maga írta *saját kezűleg* – én ezt eleget hangoztattam, nem tették vizsgálat tárgyává az illetékesek; ma már az atyafiak is megmondják.)

Nem értem azonban, hogy én miről nyilatkozzam. Ami ebben a szennyiratban csak valamennyire konkrétum (adó-ügyek, tanítók stb.), arról már rég nyilatkoztam, az mind tisztázva van, s *az egyházmegye ítélt is róla – tehát res judicata,* amit újra elkezdeni nem lehet. A többi pedig olyan kósza dolog, alaktalan rágalom, hogy *én ellenem* belőlük vádpontokat összesűríteni nem lehet. Védekező „nyilatkozatra" tehát részemről, azt hiszem, nincsen szükség.

Avagy azt jelenti a nyilatkozattételre felhívás, hogy nyilatkozzam, kívánom-e az aláírók ellen hamis vád miatt az eljárás megindítását? Erre t.i. minden jogalap megvan, mert már bíróilag hamisnak bizonyított vádak újra felsorolásáról van szó. Ez minden további vizsgálat nélkül tisztán álló tény. Igen, de ilyen esetben az eljárás megindítása nem az én óhajomtól függ, mert *hivatalból üldözendő* vétségről van szó. Megrágalmazott, s a rágalmak alól bíróilag tisztázott lelkésznek ugyanazon rágalmakkal újból való illetése miatt az egyházi felsőbbségnek hivatalból kell eljárnia a bűnösök ellen. Az esperesnek, mint a bíróság elnökének, azonnal módjában áll az iratokból megállapítani, hogy res judicata-val és hamis váddal van dolga.

Ezzel szemben felmerül azonban egy szempont: célszerű-e tovább pörösködni s ezt a szörnyű, áldatlan ügyet mesterségesen is tovább életben tartani. Kajdit immár jogerősen elítélték, Z[engő]Várkonyból örökre kitiltották – ide tehát nem jöhet vissza; a kedélyek apránként lecsillapodnak, ma már sokan, akik még egy hónappal ezelőtt pártolták, elkeseredéssel és haraggal beszélnek róla; a templomba kezdenek vissza-szokni; olyanok is eljárnak rendesen, akik ezt a szennyiratot aláírták stb. stb.: mondom, az a kérdés, hogy *ilyen* körülmények között helyes-e Kajdi miatt, aki az egésznek a szerzője, elővenni azokat, akik bizonyára azt se tudják, mit írtak alá. (Sőt, nem is minden aláírás származik a név viselőjétől: Rózsa P.[éter] presbiter kijelentette előttem, hogy anyjának az iraton levő neve nem az anyja írása.)

E tekintetben magam sem tudom, mi volna a helyesebb – mert, viszont, ha semmi se történik ellenük, vérszemet kapnak s megszokják, hogy büntetlenül vádaskodhatnak. Minden esetre jól meg fogom fontolni a dolgot.

Azt azonban már most is mondhatom, hogy legjobb lett volna, ha el se küldted volna nekem ezt az iratot. Te, mint a bíróság elnöke, tudod, hogy ez elintézett és befejezett ügy, s mint ilyet, ad acta tehetted volna. Ehhez a legteljesebb jogod van.

Mivel azonban hivatalos formában leküldted nekem ide, ismét csak arra kérlek, mondd meg hát Te, mit csináljak vele. Mert csak úgy hiába neki ülni és cáfolgatni ezt

a rengeteg hazugságot, csak abban az esetben tenném meg, ha muszáj, mert hiszen néhány napi munka kellene hozzá. Ez esetben azonban mindjárt beadom a viszontvádat is, mert ha már pör lesz belőle, akkor alaposan kell elintézni, s ezúttal nem fogok beleegyezni abba, hogy — mint novemb.[er] 8-án — futni hagyják őket. Végleg véget kell vetni ennek a mentalitásnak.

Utasításod várva

szíves üdvözlettel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. iktatatlan irat a 35/1930. sz. iratcsomóban. Kézírás.

Az ügy részleteit ld. 669/2.
Ld. még a 754. sz.

755. FÜLEP LAJOS — SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1930. III. 17.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Néhány zengővárkonyi egyháztag aláírásával ellátott, f.[olyó] é.[v] január 28-án kelt, a Főt.[iszteletű] Püspök úrhoz küldött s tőle 495 számmal továbbított vádaskodó írásra[1] csak kevés megjegyzésem lehet.

Kétségtelen, hogy: 1. az iratot nem az aláírók szerkesztették, hanem Kajdi — mint azt a másikat, melyet m.[últ] é.[v] novemb.[er] 8.-án tárgyalt az e.[gyház]megyei bíróság, s amely iratot Kajdi saját kerűleg írt is, tartalmáról pedig az aláírók egybehangzóan azt vallották, hogy nem tudják, mi van benne; bizonyos, hogy erről se tudják; sőt, pl. az egyik presbiter kijelentette előttem, hogy anyjának az fven szereplő aláírása nem anyjának a kezeírása. 2. célja hangulat-keltés volt a konventi bíráskodás előtt — ez nagyon is átlátszó az egész szövegben; 3. ugyancsak célja, eddigi módszeréhez híven, a bosszúállás és a „calumniare audacter, semper aliquid haeret."

Ami magát az irat tartalmát illeti, minden valamennyire is konkrét állítását *az egyh.[áz]megyei bíróság már letárgyalta, valótlanságukat megállapította,* a panaszosokat a költségben elmarasztalta, az ügyész pedig indítványt tett, hogy az ügy tétessék át a kir.[ályi] ügyészséghez eljárás megindítása végett hamis vádaskodás, hatóság előtti rágalmazás címen — s ez csak azért nem történt meg, mert az e.[gyház]megye vezetősége több jó eredményt vár a megbocsátástól, mint a megtorlástól. A vádaskodók egyébként megnyugodtak az ítéletben. Az egész tehát befejezett dolog, res judicata, amelyet Kajdi most a saját érdekében újra előrántott.

Ami pedig a nem-konkrét, kósza, eljárásra alapot nem nyújtó állításokat illeti, azokra is csak azt mondhatom, hogy, mint a többi, egytől-egyig valótlanság. Józan ésszel olyat elképzelni se lehet, hogy én csendőrökkel üldöztetem a népet: honnan venném a hozzá való hatalmat? Hogy a csendőri beavatkozásra, sajnos, szükség volt,

legjobban az a tény világítja meg, hogy a baranyai alispán megkeresést intézett a konventhez, közölve, hogy nem vállalhat tovább felelősséget a rend fenntartásáért — még csendőrökkel se! Hiszen itt példátlanul botrányos események történtek, melyek miatt Kajdi és 48 társa ellen vallás elleni vétség címén eljárás indult, több napra tervezett tárgyalása 18.-án kezdődik, Pécsről kiszálló ügyész részvételével. Hogy mit fog eredményezni, előre nem tudható; lehet, hogy mindent letagadnak. Én, a magam részéről jobb szerettem volna, ha az eljárás megszűnik s a tárgyalás meg se tartatik, mert a lecsillapodó kedélyeket megint fel fogja kavarni. Hiába való volt azonban minden közbenjárásom és erőfeszítésem, az ügyészség még a tárgyalás elhalasztásáról se akart hallani.

A rend, egyébként, amint jeleztem, fokozatosan helyreáll, a templomot újra kezdik látogatni, Kajdi volt híveinek nagy része ma már mosakszik és mentegetőzik. Éppen ezért megfontolás tárgyává teszem, hogy az ellenem való vádaskodás miatt kérjem-e egyáltalán eljárás megindítását. Irtózom a pörösködéstől, soha se tettem, a békét és békés munkát mindennél jobban szeretem — ha a rend helyreállása tovább is folytatódik, napirendre térek az egész dolog felett; csak az ellenkező esetben folyamodnék a törvényes eszközökhöz. S akkor kitérnék az aláírások eredetének motívumaira is. (Itt csak annyit, hogy az aláírók közt két főszereplő Kajdi felese — akkor adta ki nekik a tanítói földet, mikor már nem is rendelkezhetett volna vele, az előljáróság azonban nem akadályozta meg.)

Teljes tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. Iktatatlan irat a 35/1930. iratcsomóban. – Zengővárkonyi ikt. száma: 25/1930.
Kézírás.
Mórágyra írt levél.

Az ügy részleteit ld. 669/2.

[1] Kajdi Lajos 1929. VII-ban panaszlevelet fogalmazott meg FL ellen s 16 zengővárkonyi egyháztaggal aláíratva elküldte a Tolnai Egyházmegyéhez. Ennek kapcsán indított az egyházmegyei bíróság fegyelmi vizsgálatot FL ellen s az 1929. XI. 8-i tárgyaláson felmentette a vádak alól. 1930. tavaszán Kajdi bosszúból a Dunamelléki Egyházkerülethez is felküldte a panaszt, amelyet Ravasz püspök visszaküldött Szakács esperesnek, ő pedig eljuttatta FL-hoz. Ld. 669/2. ill. 755. sz.

756. SZAKÁCS IMRE – FÜLEP LAJOSNAK

Mórágy, 1930. III. 25.

Kedves Barátom!

A várkonyi tanítóválasztás[1] iratait küldöm, — a tanítót állásában megerősítem, mit az egyházközgyűlés is végleg megerősítheti. A megerősítési és bekebelezési kérvény annak idején minden tartozékával az egyházm.[egyei] közgyűlésre beküldendő.

Mellékelten küldöm Kajdi levelét.[2] Ha nem tartoztok neki, hadd pereljen, majd a

bíróság ítél. Működési bizonyítványt is kér. A konventi ítélet őt illető kiadmányát, kérlek, küldd vissza, majd én továbbítom neki.

Sok szíves üdvözlettel

Szakács I[mre]

A zengővárkonyi Ref. Egyházközség iratai között. 1930. (Magyarbóly.) Mórágyi ikt. száma Z–8. sz. Kézírás. A tolnai ref. egyházmegye esperese. Mórágy feliratú levélpapíron.

[1] Ld. 701/5.

[2] Kajdi anyagi követelésekkel állt elő, az Egyházkerületi Levéltár bírósági irataiból azonban kiderül, hogy jóval többet vett fel, mint amennyi megillette. Igénybejelentését elutasították.

757. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1930. IV. 4.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Dr Nagy József pécsi egyetemi tanár úrtól azt a fölszólítást kaptam, hogy az ő tanszékéhez tartozó „esztetika" tárgykörből kérjem magántanárrá való habilitálásomat a pécsi egyetem bölcsészet-, nyelv- és történelemtudományi karától. Nagy professzor úr szerint ehhez szükséges egyházi főhatóságom hozzájárulása, nevezetesen egy olyan nyilatkozat, mely szerint egyetemi magántanári működésemnek egyházi részről nincs semmi akadálya. Habilitáltatásom esetén heti 2 órán adnák elő, egyfolytában – s e feladatnak könnyen meg tudok felelni, egyházi teendőim sérelme nélkül, mert vonaton Pécs ide egy óránvira van s naponta öt vonatpár közlekedik.

Tiszteletteljesen kérem Főtiszteletűségedet, kegyeskedjék hozzájárulását megadni s a szükséges nyilatkozatot nekem megküldni.

A legmélyebb tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1065/1930. Zengővárkonyi ikt. száma 31/1930. Megj.: Ráday-évkönyv VI. 247.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Előzményét ld. 752/1.

[1] Ld. 760. sz.

758. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Z[engő]várkony, 1930. IV. 4.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Csatolt hivatalos kérelmemhez[1] szabad legyen pro foro interno még előadnom:

[Halasy-]Nagy professzor úr, akit egyébként személyesen nem ismertem, kb. 2 hó-

nappal ezelőtt írt nekem,[2] hogy találkozni óhajtana velem. Azóta tegnapelőtt voltam bent először Pécsen s beszéltem vele; közölte velem habilitáltatásomra vonatkozó óhaját és tervét, egyúttal azt, hogy Főtiszteletűségedtől nihil obstat-nyilatkozatra van szükségem. Azt is mondta, hogy a nyilatkozatot azonnal kérjem s az eljáráshoz szükséges egyéb irataimmal hamarosan adjam be, mert nemsokára kari ülésük lesz, melyen már tárgyaltatni óhajtja a dolgot. Úgy látom, az a kívánsága, hogy az új félévre elintéződjék a dolog s megkezdhessem működésemet.

Azon megjegyzésemre, hogy nem tehetem ki magam esetleges fiasconak (amire az erősen katolikus befolyás alatt álló Pécsen gondolni lehet), azt felelte, ne tartsak tőle, ő mindent alaposan elő fog készíteni.

Nem kerestem e dolgot, de nem is tudtam volna elfogadható okot mondani, ha nem vállalom. Hiszen csakugyan mindössze annyira lakom Pécstől, mint akik Pest környékéről naponta bejárnak hivatalba. S nekem hetenként csak egyszer kell bemennem két órára, ami igazán semmiség.

S végül azt is gondoltam, bár nem nagy valami, egyházunk tekintélyének talán javára szolgál, legalább erre, mifelénk.

Kérem ezért Főtiszteletűséged szíves hozzájárulásának címemre megküldését.

A legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1065/1930. Megj.: Ráday-évkönyv. VI. 247–248.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Előzményét ld. 752/1.

[1] Ld. 757. sz.
[2] A levél nem maradt fenn. Ld. 752/1.
[3] Ld. 760. sz.

759. FÜLEP LAJOS – SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1930. IV. 14.

Nagytiszteletű Esperes Úr!

Dr [Halasy-]Nagy József pécsi egyetemi tanár úr tanácsára magántanárrá képesítésemet kérelmezem a pécsi egyetem filozófiai szakán.[1] Minthogy ehhez az E.[gyház] T.[örvények] I. t.[örvény] c.[ikke] 143 § D,g, pontja[2] értelmében az egyházmegyei közgyűlés hozzájárulása szükséges, tisztelettel kérem, méltóztassék nekem a hozzájárulást[3] megadni, addig is, amíg azt az egyházmegyei közgyűléstől megkaphatom.

A habilitacioval járó foglalkozásom megfelel egyházi törvényünk intenciójának, mivel a magántanári foglalkozás az egyházi hivatás méltóságát nem szállítja alá, hanem inkább növeli, s hivatalos teendőim végzésében sem szolgálhat akadályul, mert hiszen Pécshez egészen közel lakom, naponta 5 vonatpár áll rendelkezésemre, hetenként csak egyszer kell bemennem órát adni, a tanév maga nem több 8 hónapnál, a

nagy ünnepi szüneteket leszámítva kb. 6 hónap, nem is kell minden félévben előadnom s végül, előadásomat olyan időre tehetem, amikor az nekem legalkalmasabb.

Mindezen indokoknál fogva kérem Nagytiszteletűséged szíves hozzájárulását.

mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. Iktatatlan irat a 35/1930. sz. iratcsomóban. – Zengővárkonyi ikt. száma: 35/1930.
Kézírás.

[1] Ld. 752/1. ill. 757. sz.
[2] Ld. 355/4. A törvénycikk a lelkész kötelességeiről szól, a g-pont a mellékfoglalkozás vállalásáról intézkedik, amelyet az egyházmegyei közgyűlés beleegyezésétől tesz függővé.
[3] Az esperesi hozzájárulás nem maradt fenn.

760. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1930. IV. 15.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Kérésére örömmel értesítem, hogy főhatósága az ellen, hogy Nagytiszteletű Úr a pécsi egyetemen a filozófia magántanárává habilitáltassék, nemcsak hogy kifogást nem emel, de azt Nagytiszteletűséged kiváló tudományos érdemeinél és elismerésre méltó lelkipásztori egyéniségénél fogva örömmel fogadná és nagyra értékelné.

Szíves üdvözlettel

Ravasz
püspök

Nagytiszteletű dr. Fülep Lajos református lelkész úrnak

MTAK Kézirattár Ms 4593/68.
Gépirat Dunamelléki Református Püspök Budapest, IX., Ráday-utca 28. szám feliratú levélpapíron Dunamelléki Református Püspök feliratú körbélyegzővel. Eredeti ikt. száma: ad 1065/1930. sz. FL hagyatékában (MTAK Kézirattár Ms 4593/67.) FL ceruzás fogalmazásában található meg e levél szövege. Eszerint valószínűleg ő fogalmazta meg s küldte el Ravasz püspöknek a szükségesnek tartott szöveget, Ravasz pedig legépeltette és aláírta a levelet. Gépelt másodpéldánya aláírás nélkül a Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1065/1930. A címzés a levél szövege után van.
Előzményét ld. 752/1.

761. FÜLEP LAJOS – SZAKÁCS IMRÉNEK

Zengővárkony, 1930. IV. 16.

Nagytiszteletű Esperes úr!

E hó 14.-én 35/1930 számú kérelmet intéztem Nagytiszteletűségedhez,[1] melyben hozzájárulását kértem a pécsi egyetemen esetleg megtörténő magántanári habilitációmhoz.

Főtiszteletű Püspök úrtól hasonló értelmű kérelmemre érkezett 1065/1930 számú „egyházfőhatósági nyilatkozat" és a kísérőlevél hiteles másolatát[2] csatoltan tisztelettel megküldöm s egyben kérem, méltóztassék kérelmemet annak idején majd pártolólag az egyházmegyei közgyűlés elé terjeszteni.

Mély tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10. b. A Tolnai Em. ir. 1930. Iktatatlan ir. – Zengővárkonyi ikt. száma: 36/1930.
Kézírás, rajta A zengővárkonyi református egyház hivatala 1907 feliratú körpecsét.
Mórágyra írt levél.

[1] Ld. 759. sz.
[2] Ld. 760. sz.
A levél mellett Zengővárkony, 1930. IV. 16. dátummal hitelesített másolat Ravasz püspök IV. 10. és 15. keltezésű nyilatkozatairól. Az első nyilatkozat szövege: 1065/1030. Egyházfőhatósági nyilatkozat. Alulírott kinyilatkoztattam, hogy dr. Fülep Lajos zengővárkonyi református lelkész egyetemi magántanári habilitációja esetén kifejtendő egyetemi magántanári működésének egyházi részről nincsen semmi akadálya. [Ravasz László] püspök. – A másodikat ld. 760. sz.

762. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Zengővárkony, [1930.] V. 7.

Kedves Barátom,

napról-napra készültem írni Magának – de annyi levél-restanciám volt, hogy együtt akarván mind elintézni, a többivel együtt a Magáé is maradozott, sajnos, egy s más minduntalan közbejött ok miatt, amilyen: hivatalos esperesi látogatás és hasonlók.

Közben aztán megjött a levele,[1] melyben az új operációt közli! Ez aztán valósággal fejbe vágott. Úgy meg voltunk nyugodva, hogy az a nagy operáció[2] teljesen rendbe tette, hiszen egészségéről mindig olyan jó híreket írt – s most mégis itt van! De Isten most is meg fogja segíteni és hiszem, hogy ez után már teljesen egészséges is lesz. Ilyen vagy hasonló próbákon mindnyájunknak át kell mennünk. Mi az ilyenre eleve eljegyeztetünk. Megnyugtat nagy nyugalma, bár jobb szeretnék több bizalmat, kevesebb resignációt látni benne.

Nagyon kérem, úgy mint az előző alkalommal, küldessen hírt nekünk *azonnal* az operáció eredményéről. S amikor majd teheti, írjon egy sort saját kezűleg is.

Hanem most aztán a rekonvalescentia idejét *itt muszáj* töltenie nálunk. Most nincs kibúvó! Én garantálom, hogy teljesen meg fogjuk gyógyítani.

Mi most elég jól vagyunk, egészségileg is, én munkailag is.

Minden szeretetünk ott van Magánál.

Fülep

Az évszám: postabélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 68. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 175–176.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest Park-szanatórium VI. Aréna-út 84.
Feladó: Fülep Lajos Zengővárkony u.p. Pécsvárad.

[1] Elek Artúr levele nem maradt fenn.
[2] Az előző operációt ld. 680/1., FL akkor is hívta Eleket, töltsön náluk valamennyi időt, de a látogatásra nem került sor. E második operáció után, 1930. VIII. 22–IX. 16. között Elek néhány napra Zengővárkonyba utazott. Ld. 781. sz.

763. FÜLEP LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Zengővárkony, up. Pécsvárad, 1930. V. 9.

Kedves Barátom,

úgy hallom, e hónapban Pécsre, irodalmi estére jöttök.[1]

Itt lakom a szomszédban, vasúton 1 órányira, autón 15 percnyire Pécstől. Arra kérlek, vegyétek programotokba Zengővárkonyt s ránduljatok ki ide mindnyájan. Az estélyre, ha valami meg nem akadályoz, magam is bemegyek s ott még beszélhetünk a dologról – most az a fő, hogy a tervetekben benne legyen. Talán úgy csinálhatnátok, hogy másnap nem mennétek vissza az első vonattal, hanem akár vasúton, akár autón kijönnétek előbb ide. Megbánni nem fogjátok: ez a mai Magyarország egyik legszebb helye.

Végtelenül örülnék, ha kijönnétek.

Szeretettel köszönt igaz tisztelőd

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond III/4674. 3. sz. Megj.: Gál István: Fülep Lajos levelei Babitshoz. = Jelenkor, 1972. 7–8. sz. 735.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A fennmaradt adatok szerint 1930-ban Pécsett nem volt Nyugat-est. (Tasi József közlése.)

764. FÜLEP LAJOS – ELEK ARTÚRNAK

Zengővárkony, 1930. V. 16.

Kedves Barátom,

nagy örömmel olvastuk a jóhírt[1] – örömömben mindjárt akartam is meneszteni egy háromszoros hurrá-t, de megint hivatalos látogatás volt itt, meg egyéb.

Sajnos, az örömbe üröm is vegyül – a jövő évi perspektíva. Úgy szeretném már Magát teljes egészségben, rendben tudni! No de majd megjön az is – csak ebben

az életben mindent olyan nehezen adnak minekünk. (Nem tudom, hogy' leszünk a másikban — a balcsillag még ott is kísér?)

Hogy utazhasson, azt hiszem, nem fog olyan túlságosan későre maradni.[2] Hiszen nem is hosszú útról van szó. De meg most repülőn is lehet Pécsre jönni, 1 1/2 óra alatt itt van; Pécsről pedig akár autón, akár az újabban járó gyors-motoros vonaton. Úgy, hogy, ha Pécsről autón jön, Pestről 2 óra alatt Várkonyban lehet! ha pedig vonaton, szintén nem sokkal több kell hozzá. Ha jön, én bemennék Magáért Pécsre, pécsváradi autón, mert az olcsóbb; 16—18 P[engő]-ért megteszi az utat. Itt aztán addig maradna, amíg akár gyalog is haza mehet.

Kérem, írjon majd megint hogylétéről s hogy meddig kell a szanatóriumban lennie. De már most rendezze úgy dolgait, hogy aztán Várkonyba jöhessen.

Magunkról semmi újabbat nem írhatok, hacsak azt nem, hogy feleségem még húsvét hétfőjén egy kis séta alkalmával, rosszul lépett, lábát bokában megrántotta, ami azóta mindig fájt s most az orvos inszakadást konstatált, úgy hogy feküdnie kell. De remélem, nem lesz komoly dolog.

A gyógyuláshoz is Isten segítségét kérve mindketten szeretettel gondolunk szüntelenül Magára.

Öleli

Fülep

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 69. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 177–178.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest VI. Aréna-út 84. Park-szanatórium.
Feladó: Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

[1] Elek Artúr sikeres operációjára utal. Ld. 762. sz.
[2] A zengővárkonyi meghívásról van szó ld. 781. sz.

765. BABITS MIHÁLY — FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1930. V. 21.]

Kedves Barátom,

nagyon kedves Tőled, hogy olyan szeretettel invitálsz szűkebb pátriádba,[1] és most igazán sajnálom, hogy egyelőre le kell mondanom erről a szép napról, amelyet Veled tölthetnék. A Nyugat pécsi kirándulását őszre halasztottuk s így ezúttal csak megköszönöm és jobb időkre teszem el szíves meghívásodat.[2]

Egy kérésem is van hozzád. Van nálam egy könyv, amelyről Te tudnál legjobban a Nyugat olvasóinak beszámolni. Egy derék kolozsvári pap könyve, Hirschler Józsefé, aki sok szeretettel, ha nem is sok eredetiséggel foglalkozott Dantéval.[3] A könyvnek szempontjai bizonnyal mások, mint a tieid, hiszen katholikus pap műve s Dantét is katholikus szemüvegen át nézi, de talán mégis találsz benne olyant, amivel érdemes és érdekes foglalkozni. Én most Esztergomba utazom, a könyvet azonban itt hagyom a Nyugat szerkesztőségében, ha kedved van hozzá, hogy írj róla, értesítsd

Gellért Oszkárt, aki címedre el fogja küldeni. Nagyon kérlek azonban, hogy mivel a könyv hiányozna Dante gyűjteményemből, alkalomadtán küldd vissza hozzám.

Régi barátsággal üdvözöl igaz híved

Babits Mihály

A dátum: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4585/68.
Gépirat autogr. aláírással.
Címzés (géppel): Nagytiszteletű Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Zengővárkony u.p. Pécsvárad.
Feladó (kézzel): Babits M., Bpest, VIII. Reviczky u. 7.

[1] Ld. 763. sz.
[2] Ld. 763. sz. A Nyugat-esttel együtt a várkonyi látogatásra sem került sor.
[3] Ld. 736/3.

766. FÜLEP LAJOS – GELLÉRT OSZTKÁRNAK

[Zengővárkony, 1930. V. 21. után]

Kedves Barátom,

Babits írt tegnap,[1] hogy szeretné, ha az ott lévő Hirschler: Dante-könyvről írnék. Kérem, legyen olyan jó, küldesse el nekem.

Abban bíztam, hogy mostanában láthatom: hallottam, hogy Pécsre készültek. De Babits írja, hogy elhalasztották őszre.[2] Akkor okvetlen számítok kijövetelükre – ha addig is nem szánja rá magát egy várkonyi kirándulásra. Aminek végtelenül örülnék.

Szeretettel

Fülep Lajos

A tartalom alapján datálva: Babits 1930. V. 21-én feladott levele érkezésének másnapján.
PIM Kézirattár V 3195/310.
Kézírás Üdvözlet Pécsváradról – Várpark feliratú képeslapon.
Címzés: Nagyságos Gellért Oszkár szerkesztő úrnak Budapest V. Vilmos császár út 34. „Nyugat" szerkesztősége.
Küldi Fülep Lajos Zengővárkony u.p. Pécsvárad.

[1] Ld. 765. sz.
[2] Ld. 763. ill. 765. sz.

767. FÜLEP LAJOS – [HALASY-] NAGY JÓZSEFNEK

Zengővárkony, [1930.] V. 24.

Mélyen tisztelt Professzor Úr,

már igazán restellem, hogy ennyi gondja és irkálni valója támadt attól, hogy nekem szívességet óhajt tenni. Nem is tudom, hogy fogom ezt viszonozhatni.

Igen kérem azonban, ne gondolja egy percig se, hogy valamit el akartam hallgatni s ezzel tudatosan kitettem valamilyen kellemetlen szituáció lehetőségének.[1] Részemről ilyen eljárás minősíthetetlen volna. De én el se képzeltem, hogy ilyen szituáció egyáltalán előállhat. Mikor Ön nekem a habilitáltatásra vonatkozó tanácsot adta, szentül meg voltam róla győződve, hogy Ön mindent tud, mégpedig úgy tud, hogy a múltam abszolút korrektségével abszolút tisztában van. Mivel célzást se tett semmire, fölöslegesnek tartottam előhozakodni vele. Különben is azt hittem, hogy ezekkel a régi históriákkal már az ördög se gondol. Előző levele vételekor felmerült bennem a gyanú, hogy miről van szó, de mivel explicite nem említett igazoltatási eljárást, azt hittem, elegendő, amit megírtam s megküldtem.

Mint előzőleg is írtam, egy lépést se tettem püspökom tudta és utasítása nélkül. (Akkor még Petri Elek volt.)[2] Azt a kinevezést[3] nem kértem, nem óhajtottam — s mikor megtörtént, közöltem Petrivel, de egyben azt a szándékomat is, hogy nem akarom elfogadni. Ő azt mondta, nem tehetem, mert kellemetlen következményekkel járhat. Ő is tudott róla, hogy detektívekkel tartanak szemmel s egyszer kis híjja, hogy el nem vittek. Hozzájárult ehhez, hogy a környezet, melyben tovább dolgoznom kellett volna, elviselhetetlen volt számomra. Így aztán elfogadtam a kinevezést és tanítottam pár hétig — assisi Sz[en]t Ferencről! Mint talán megírtam, a II. lelkészképesítő vizsga előtt maga a püspök igazolt.[4] Hivatalos írást erről azonban nem kértem, hiszen egyházilag teljesen elegendő volt maga a vizsga ténye és működési bizonyítványaim. Persze, a kommün bukása után nekem is ki kellett volna állanom és hirdetnem, hogy mit tettem stb. stb. Ehhez azonban nem volt gusztusom. Különben sem volt más ambícióm, mint hogy valami csendes faluba kerülhessek és dolgozhassam. (Ezért mentem még 1918-ban Szovátára.)[5]

Takargatni valóm tehát nincs (sőt ellenkezőleg) s ezt bizonyítani is tudom. Azonban momentán baj van. Ravasz kint van Edinburghban[6] s mint olvasom, 29-én jön meg; elsején pedig körútra indul Baranyába. Teljes lehetetlenség tehát, hogy 3 hetes távollét után és 2—3 hetes távollét előtt Pesten töltendő tán nem egészen 2 napját arra használhassa, hogy bizottságozzon ebben az ügyben. Gondolkoztam tehát s nem tudtam más megoldást találni, mint hogy írtam a Teol.[ógiai] Akadémia igazgatójának[7] s kértem, küldjön ő sürgősen valamilyen hivatalos igazolást arról az időről, hiszen az egyetlen hivatalos fórum, amelynek engem igazoltatnia kellett, ők voltak.

Igen sajnálnám, ha ezeknek az ügyeknek tisztázásáig függőben tartaná kijövetelét. Én nemcsak hogy nem akartam semmit elhallgatni, de ellenkezőleg, az volt a szándékom, hogy kint-létemkor — teljesen függetlenül a habilitáció dolgától — elmondok Önnek mindent magamról, ami egyáltalán érdekelheti.

Június 3.-án egyébként be kell mennem Pécsre; ha csak tehetem, akkor tiszteletem teszem.

Ismételt hálás köszönettel

igaz tisztelő híve

Fülep Lajos

Az évszám a tartalom alapján: a magántanári bahilitáció 1930-ban zajlott.
OSzK Kézirattár Fond 92/15.

Kézírás.
Pécsre írt levél.

[1] FL életének Halasy-Nagy által 752. sz. levelében kérdezett 1914–1922 közötti szakaszára utal.
[2] Ld. 348/1.
[3] FL professzori kinevezését már 1918 őszén elhatározták, de mint a Pesti Napló 1919. I. 26-i számában megjelent „Babits professzor és a többiek" című, valószínűleg Hatvany Lajos tollából származó cikkből kiderül, a filozófiai tanszéket szánták neki. 1919. IV. 10-én megbízást kapott, hogy heti 1 órás előadást ill. 1 órás szemináriumot tartson Dante La vita nuova c. művéről. Kinevezését az olasz nyelv és irodalom tanszékére Lukács György népbiztos helyettes írta alá V. 3-án, a Hivatalos Közlöny 1919. V. 22-i számában jelent meg a hír. (A megbízás: MTAK Kézirattár Ms 4594/2., a kinevezés u.o. Ms 4594/3.)
[4] Ld. 374/5.
[5] Ld. 368/1.
[6] Ravasz püspök 1930. V. 15-én Skóciába, Edinburghba utazott, ahol a skót egyház évi közgyűlésén vett részt.
[7] Sebestyén Jenő.

768. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1930. V. 24.
U.p. Pécsvárad

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Azt hittem, a köszönettel kézhez vett főhatósági engedéllyel[1] magántanári habilitációm kellékei teljesek, most azonban [Halasy-]Nagy József professzor úr írja, még valami kell hozzá. Pontosság kedvéért ide másolom levelének vonatkozó passzusát, melyben igazoló írást kíván a kommunizmus idejéről, szándékom és óhajom nélkül történt kineveztetésemmel kapcsolatban: „Úgy én, mint tanártársaim meg vagyunk győződve arról hogy ezzel a megbízatással még nem vállalt lelki közösséget a kommunistákkal és bizonyára úgy is tett neki eleget, hogy azzal a becsület és nemzeti hűség ellen nem vétett. Erre indirekt bizonyságul szolgálnak azok az értékes szolgálatok, amelyeket 1920-ban a magyar nemzetnek római kiküldetése alkalmával végzett. Azonban méltóztatik tudni, hogy mindazok az emberek, akik a forradalom és a kommunizmus idejében közszolgálatot teljesítettek, egy ú.n. igazoló eljárásnak voltak kénytelenek magukat alávetni és csak annak kedvező eredménye alapján foglalhattak újra helyet közpályán. Ezt az igazolást még ma is minden alkalommal követelik és annak a hiányában Karunk teljesen hiába foglalkoznék érdemben Nagytiszteletű Úr habilitációjának ügyével, mert a miniszterium részéről nem kaphatná meg működéséhez a szükséges megerősítést. Kénytelen vagyok tehát azt javasolni, méltóztassék valahogyan a budapesti egyetemen és esetleg más megbízatásban töltött szolgálatát igazoló eljárás alá bocsátani. Hirtelenében persze el sem tudom képzelni, hogy milyen testületből kellene ennek az igazoló bizottságnak lennie. A pesti egyetem tanárai aligha tartanák rá magukat illetékeseknek, *de talán a Püspök Úr elnökletével tiszteletreméltó közéleti férfiakból össze lehetne hozni egy igazoló bizottságot,*

akik illetékes ítéletet mondhatnának Nagytiszteletű Úr akkori szerepléséről. *Úgy érzem, hogy e bizottság összeállításával az egyházkerület tartozik is Nagytiszteletű Úrnak.* S viszont lehetetlen állapot, hogy valaki egy esetleg nem is keresett és egyébként tisztességes szereplés következtében egész életében háttérbe legyen szorítva, noha jelleme és tehetsége az előtérben való szereplésre tenné hivatottá."[2]

Most itt két dolgot lehet csinálni:

I. Igazoló irat kiállítása *Püspök, Főgondnok, Lelkészi* és *világi ker.[ületi] főjegyző*[3] aláírásával – bizottsági tárgyalás stb. nélkül. Emellett szól az, hogy hamar meg lehet csinálni és még ebben a félévben tárgyalásra kerülhet a habilitáció dolga. Elvi akadálya, azt hiszem, nincs. Hiszen igazoltatásom annak idején megtörtént, t.i. *1920 novemberében, a II. lelkészképesítő vizsga előtt, amikor a vizsgáló bizottság ezzel a kérdéssel is foglalkozott,* működési bizonyítványaim számbavétele alkalmából.[4] Én akkor azt is közöltem Takács J[ózsef][5] bizottsági elnökkel, hogy soha egy lépést se tettem püspökö̈m[6] előzetes tudta és helyeslése nélkül, és kértem, intézzen ez iránt kérdést hozzá; Takács J.[ózsef] nyomban meg is kérdezte Petri E.[lek] püspököt, aki engem ilyen értelemben teljesen igazolt is. Minderre a tanári kar tagjai is emlékezhetnek még. (Mert valóban úgy volt, hogy mikor kinevezésemet[7] megkaptam – melyről egyébként már a *forradalom előtt* szó volt, s már a kommün *előtt* publikálták a lapok, de végleges aktai elintézést, úgy látszik, csak a kommün alatt nyert –, elvittem Petri E.[lek] püspökhöz és közöltem vele, hogy nem szándékozom elfogadni; ő azonban óva intett azzal, hogy kellemetlen következményei lehetnek rám nézve. Abban az időben tényleg detektívekkel figyeltettek, több ízben a lakásomon is jártak s csakugyan előfordult az a furcsa helyzet, hogy míg egyik oldalról kineveztek, a másik oldalról le akartak fogni. A püspök tanácsára a kinevezést elfogadtam, proforma tartottam nehány előadást (Danteval kapcsolatban assisi Sz[en]t. Ferencről!), amint lehetett, szabadságra mentem, el Pestről falura,[8] s nem is tértem vissza, csak a kommün bukása után.) Említett igazoltatásommal minden rendben volt s az egész dolgot végleg elintézettnek lehetett tekinteni. Hogy valamilyen írást kérjek róla, eszembe se jutott, hiszen soha se volt rá szükség.

Ennek pótlásáról volna most szó, a fentemlített formában. Előnye a gyorsaság. Bár tudom, hogy ennek is most nagy technikai akadálya van, hiszen Főtiszteletűséged 29.-én érkezik haza,[9] s 1-én már útnak indul Baranyába. Elintézni tehát csak úgy lehetne, ha Főtiszteletűséged diktálna egy megfelelő szöveget, aláírná és megbízna valakit, hogy a többiekkel írassa alá s nekem mielőbb küldje el. Ha Kováts J.[ános] István úr nem kíséri el Főtiszteletűségedet a baranyai útra, ő bizonyára szívesen elvállalja a többi aláírás elintézését; de ha ő is megy, talán megtenné a püspöki titkár úr.[10]

II. Bizottság a szó szoros értelmében. Késedelmet jelent, de mellette szól, hogy alaposan mindent az utolsó atomig el lehetne intézni. Mert akkor kérném a vizsgálatnak minden részletre kiterjesztését, tanúk (főleg Praznovszky Iván[11] és Eckhardt Tibor)[12] és iratok alapján. Szükségem ugyan eddig nem volt rá, s én most se érzem szükségét – de wenn schon, denn schon. Ha a miniszteriumnak „igazolás" kell, legalább lásson olyat is, amilyenben tán nem volt gyakran része. Alacsony dolognak tar-

tom, hogy az ember hazájának tett szolgálataival dicsekedjen — nem is emlegettem őket soha; de ha már sor kerül rá, hogy mérlegeljék, történjék meg igazán és alaposan. Nagy nyilvánosság elé ma még sok mindennel nem mehetek, de el fog jönni az ideje; arra illetékesek elé azonban bármikor kiteríthetek mindent. Volt egy pár hét, amikor Magyarország sorsa jóformán a kezembe volt letéve; arra, hogy föladatomnak miként feleltem meg, úgy érzem, csak büszke lehetek. És mindazt, amit valaha tettem, újra megtenném — ha lehet, talán még teljesebb odaadással és elszántsággal.

Hogy a két megoldás közül melyik valósuljon meg, nem lehetek hivatott eldönteni — ezt teljesen Főtiszteletűséged bölcs belátására bízom. Csak azt kérem, ha az elsőt méltóztatik választani, hogy az igazoló iratban expressis verbis jusson kifejezésre mind közszolgálati alkalmaztatásom, mind magatartásom minden gyanún felül álló abszolút korrektsége, hazafisága és nemzethűsége. — Ha a másodikat, akkor — bár tudom, hogy ehhez idő kell, — azt kérem, hogy lehetőleg ne húzódjon túl-soká s a már említett urakon kívül legyenek benne olyanok is, mint a szigoráról különösen ismert gr.[óf] Ráday Gedeon — s ha lehet, nem-református urak is. (Ne mondhassa senki, hogy reformátusok belkörűleg csinálták.) Sőt még azt is szeretném, ha katonák volnának benne (az én dolgaimnak katonai vonatkozásai is vannak, és pedig nagyon, de nagyon érdekesek.)

De akár így, akár úgy, mély tisztelettel kérem, méltóztassék az ezen ügyben eddig tanúsított és hálás köszönettel fogadott jóindulatát betetőzni azzal, hogy azt a lehető leggyorsabban végéhez segíteni kegyeskedik.

Ismételten Főtiszteletűséged szíves elnézését kérve az eddigi és újabb alkalmatlankodásért,

a legmélyebb tisztelettel

Dr Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1897/1930. Megj.: Ráday-évkönyv VI. 248–251.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

A magántanári habilitáció ügyét ld. 752. sz.

[1] Ld. 760. sz.

[2] Az idézett Halasy-Nagy levél nem maradt fenn. – Halasy-Nagy József 1930. IV. 26-i kelettel közvetlenül is írt Ravasz püspöknek és kérte, hogy a pécsi egyetem bölcsészeti karának megnyugtatására tájékoztassa őket FL magatartásáról a forradalom és a kommün alatt. Nem tudnak róla semmi diffamálót, de sem az egyházat, sem FL-t nem akarja kitenni visszautasításnak a szavazáskor. Ravasz László V. 15-én válaszolt a levélre. Mint írja, a háború alatt, 1918-ig, majd 1921-től mostanáig összeköttetésben állt FL-sal. Magatartásáról és egyéniségéről csak a legjobbakat mondhatja. „Ismeretlen előttem életének az a része, amely 1918–1921-ig tart. Erre vonatkozólag legjobb volna közvetlenül őt kérdezni meg, aki bizonyára teljes felvilágosítással szolgálhat" – írja. (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1450/1930.)

[3] A püspök: Ravasz László, a főgondnok: Teleki József, a lelkészi és világi főjegyző: Kováts J. István ill. Benedek Sándor.

[4] Ezzel kapcsolatban a levél utolsó oldalára Ravasz László ráírta: Kérem a levélben említett l[elkész] k[épesítő] v[izsga] b.[izottsági] jegyzőkönyv megfelelő határozatát. R.[avasz.] Ld. 374/5.

[5] Ld. 357. sz.

[6] Petri Elek. Ld. 348/1.

[7] Ld. 767/3.

[8] FL és felesége Nógrád megyébe utazott.
[9] Ld. 767/6.
[10] Nagy Sándor.
[11] Praznovszky Iván (1883–1941 után) 1908-tól a közös, 1919-től a magyar Külügyminisztérium munkatársa, 1919-ben a sajtóosztály vezetője volt. 1920-ban a trianoni magyar békedelegáció titkára, 1922-től párizsi magyar követ. 1928-tól a Budapesti Napilapok testületének elnöke volt.
[12] Ld. 346. sz.

769. KIRSCHANEK ÖDÖN – FÜLEP LAJOSNAK

Pécsvárad, 1930. V. 30.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Hivatkozással a f[ő]t[isztelen]dő pécsegyh.[áz]m.[egyei] főtanfelügyelőség 863/1930. átiratára, tisztelettel kérem, szíveskedjék egy olyan tartalmú nyilatkozatot kiállítani és azt hivatalomnak megküldeni, mely szerint a zengővárkonyi ev.[angéliumi] ref.[ormátus] elemi iskolába jelenleg 40–46 tankötelesnél több be nem utalható és így a 37 róm.[ai] kath.[olikus] tanköteles az iskolába be nem fogadható.

Nekünk erre a nyilatkozatra azért van szükségünk, mivel ennek alapján remény van arra, hogy a Nagyméltóságú Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úr hozzá fog járulni a zengővárkonyi r[ómai] k.[atholikus] tanító állás szervezéséhez.

A zengővárkonyi ev.[angéliumi] ref.[ormátus] egyházközségnek ebből semmi néven nevezendő hátránya nincs.

Kiváló tisztelettel

Kirschanek Ödön

A zengővárkonyi Ref. Egyházközség ir. (Magyarbóly). Ikt. száma: 193/1930.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

A levélen FL írásával a válasz: 193/1930. sz. n.[agy]b.[ecsű] megkeresésére tisztelettel értesítem, hogy a z[engő]v[árkony]-i ref.[ormátus] elemi iskolában a padok mostani száma szerint 34 tanuló helyezhető el, több tanulót az iskolában csak a padok számának szaporításával lehet elhelyezni. Z[engő]v[árkony] 1930. VI. 26.

770. [NAGY SÁNDOR] – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1930. VI. 10.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Főtiszteletű Püspök Úr hosszabb ideje már távol van hivatalától[1] s e miatt f.[olyó] évi május hó 24-én kelt levelére, amelyben a magántanári habilitációjához szükséges igazoló írás tárgyában terjesztette elő Nagytiszteletű Úr kérését, még nem tudott érdemben válaszolni. Általam tudatja azonban Nagytiszteletű Úrral, hogy hi-

vatalos egyházlátogatásáról visszatérve Nagytiszteletű Úr igazolására egy bizottságot fog alakítani.[2]

Kiváló tisztelettel

[Nagy Sándor]
püspöki titkár

Nagytiszteletű dr. Fülep Lajos református lelkész úrnak
Zengővárkony

A levélíró neve értelemszerűen kiegészítve.
Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1897/1930
Gépelt másodpéldány aláírás nélkül. A címzés a levél szövege után van.

A magántanárság részleteit ld. 752/1.
[1] Ld. 767/6.
[2] Ld. 771. sz.

771. RAVASZ LÁSZLÓ — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1930. VI. 23.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Tudomására hozom Nagytiszteletűségednek, hogy f.[olyó] évi május hó 24-én kelt levelében[1] előterjesztett kérésére az Egyházkerület elnöksége a kért igazoló bizottságot f.[olyó] évi június hó 30-án d.e. 11 órára az egyházkerületi székház I. emeleti bizottsági termébe összehívta. A bizottság tagjaiul felkérettek az elnökségen kívül: Ráday Gedeon gróf, Benedek Sándor, Kerecsényi Zoltán, Bilkei Pap István és dr. Fromm Lajos.[2]

Felhívom Nagytiszteletűségedet, hogy a bizottság ülésén jelenjék meg és igazolásához szükséges minden okmányt hozzon magával.

Kiváló tisztelettel

Ravasz
püspök

Nagytiszteletű dr. Fülep Lajos ref.[ormátus] lelkész úrnak
Zengővárkony

MTAK Kézirattár Ms 4593/69. Eredeti ikt. száma 1897/1930.
Gépirat autogr. aláírással Dunamelléki Református Püspök Budapest, IX., Ráday-utca 28. szám feliratú levélpapíron, rajta Dunamelléki Református Püspök feliratú körbélyegző. Címzés a levél szövege után is van.
Címzés: Nagytiszteletű dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Zengővárkony u.p. Pécsvárad Tolna vármegye [!].
Dunamelléki Ref. Püspök Budapest IX., Ráday-utca 28. szám feliratú borítékban.

[1] A pécsi egyetemi magántanársággal kapcsolatos igazolásról van szó.
Ld. 752/1., 767. és 768. sz.
[2] Ráday Gedeon helyett végül Teleki József egyházkerületi főgondnok lett a bizottság tagja. Ráday

1930. VI. 30-án írt Ravasz püspöknek (Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.b. A ppi hiv. ir. 1897/1930.), amelyben közli, hogy nem ott tartózkodott, ahová a FL ügyében írt meghívást küldték, ezért nem kapta meg. A bizottság végleges összetételét ld. 752/1.

772. KIRSCHANEK ÖDÖN — FÜLEP LAJOSNAK

Pécsvárad, 1930. VI. 26.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Hivatkozással a Stefánia közgyűlésén személyesen átadott soraimra, ezen az úton is tisztelettel kérem, szíveskedjék oly értelmű írásbeli nyilatkozatot adni, hogy a ref.[ormátus] iskola tantermében a jelen állapot és mostani berendezés és felszerelés mellett nem helyezhető el több 40 tanulónál.

Mint már megírtam, ebből a ref.[ormátus] egyháznak semmi kára sincs, nekünk pedig esetleg lehetővé teszi, hogy egy lépéssel előre mehessünk.

Kiváló tisztelettel

Kirschanek Ödön
esp.[eres] plébános

A zengővárkonyi Ref. Egyházközség ir. (Magyarbóly). 1930. A pécsváradi ikt. szám: 209/1930. Kézírás, rajta A pécsváradi r.kath. plébánia hivataltól feliratú bélyegző és Róm.kath. egyházközségi és iskolai tanács Pécsváradon feliratú ovális bélyegző.
Előzményét ld. 769. sz.

773. FÜLEP LAJOS — RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1930. VII. 4.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Magántanári habilitacio céljára kérelmezett igazoltatásommal kapcsolatban[1] tisztelettel jelentem, hogy [Halasy-] Nagy József egyetemi tanár urat Pécsváradról telefonon kerestem, de eredmény nélkül; ajánlott levelet is írtam neki,[2] választ még nem kaptam rá; így hát minden igyekezetem hiába volt eddig, hogy irataimat kellő időre visszaszerezzem és megküldhessem.

Mivel Főtiszteletűséged úgy említette, hogy csak 7.-ig marad Pesten, nem várok tovább, megküldöm a kezemben lévő iratokat, amelyeket egyébként már bemutattam — azzal a tiszteletteljes kéréssel, méltóztassék kivételesen megengedni, hogy a többi iratot, amikor visszakapom Nagy prof.[esszor]tól, Főtiszteletűségednek nyári tartózkodási helyére elküldhessem megtekintésre. Hogy emiatt az igazolóiratot később fogom megkapni, a dolog lényegét most már nem érinti, hiszen a jövő tanév megkezdése előtt most úgy sem lesz kari ülés, mely tárgyalhatná.

A „kommunizmus" idejének megemlítése mellett kérem a „forradalmi idők[3] meg-

említését is az iratban, mert erre az időszakra is kívánják az igazolást, — ami egyébként meg is történt.

Egyik iratom, amelyet pedig bemutattam, úgy látszik, ott maradt a tanács-asztalon, mert nem találom, t.i. az a kinevezés, mellyel Petri püspök úr 1919 novemberében Budára rendel ki káplánnak;[4] ha a püspöki titkár úrnál[5] maradt netán, kérném, az idecsatolt iratokhoz mellékeltetni.

Idecsatolt irataim:

1.) Somssich külügyminiszter 1919 XII. 25-én kelt megbízó levele római utamra.[6]

2.) 1919 XII. 29-én diplomáciai levél.[7]

3.) Eckhardt külügyi sajtófőnök 1920 ápr.[ilis] 12-én kelt ad 500/13—920 sz. bizalmas utasítása.[8]

4.) Egy szolgálati bizonyítvány, 1920 okt.[óber] 1-től kezdődő időről, annak igazolására, hogy ellenem semmiféle vizsgálat vagy eljárás nem volt.[9]

5.) 3 példány Ungheria,[10] az a lap, melyet Romában szerkesztettem, annak illusztrálására, hogy milyen rendkívül nehéz viszonyok között képviseltem a magyar ügyet olyan eredménnyel, mely a legfényesebb elismerésre talált. (Az 5. szám tudósít a „magyar hét"-ről, t.i. egész Italiában az akkor igen erős szocialista párt egy teljes hetet szentelt a Magyarország ellen való tiltakozásnak, egész héten át meetingeket tartottak, a parlamentben interpelláltak stb.)

A többi külügyminiszteriumi iratot, melyet egyébként megmutattam, tekintettel szigorúan bizalmas jellegére, talán jobb, ha nem küldözgetjük ide-oda.

Ismétlem hálásan megköszönve Főtiszteletűségednek ügyemmel való jóindulatú sok törődését,

a legmélyebb tisztelettel

Fülep Lajos
lelkész

P.[ost]S.[criptum] Szíves intézkedést kérek az iránt, hogy irataim majd — tekintve pótolhatatlanságukat — *ajánlva* küldessenek nekem vissza.

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.b. A ppi hiv. ir. 2193/1930. — Zengővárkonyi ikt. száma: 43/1930. Megj.: Ráday-évkönyv VI. 251–252.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 752/1.
[2] A levél nem ismeretes.
[3] A határozat megfogalmazásakor figyelembe vették FL kérését.
[4] A lelkészi kirendelés nincs meg, a püspöki hivatal 1153/1919. sz. a. őrzött levélben Haypál Benő budai ref. lelkész 1919. XI. 13-án Petri Elek püspökhöz fordul s közli, hogy FL ajánlkozott segédlelkészül, fizetést nem kér; ő, Haypál tud neki munkát adni. Az iktatókönyv szerint: „XI. 19-én kineveztetett."
[5] Nagy Sándor.
[6–7] Hitelesített másolatuk a ppi hiv. ir. 2193/1930. sz. a.
[8] Ld. 346. sz.
[9] Hitelesített másolata a ppi hiv. ir. 2193/1930., a dátumot FL eltévesztette: a bizonyítvány az 1918. október 1-től kezdődő időről szól.
[10] A FL által 1920-ban Rómában szerkesztett L'Ungheria számait ld. Ms 4592. Ld. még 339/1.

774. [HALASY-] NAGY JÓZSEF — FÜLEP LAJOSNAK

Pécs, 1930. VII. 4.

Mélyen tisztelt Kolléga Úr!

Mivel csak ma érkeztem haza, előbb nem volt módomban a leveleiben[1] foglalt kívánságoknak eleget tennem. Távollétem idején nem küldik a leveleimet utánam, mert nálunk senki sem volt idehaza. Egyébként Füreden beszéltem Benedek Sándor úrral[2] is és azt hallom, hogy püspök úr által összehívott bizottság a munkáját már elvégezte. Kívánatos volna, hogy az általuk kiadandó iratban Kolléga Úr egyetemi megbizatásának a története is ki legyen fejtve, továbbá, hogy ott milyen működést fejtett ki és hogy a megbizatást nem kereste. — Szíves meghívását nagyon köszönöm, azonban nyári terveimre nézve még e pillanatban semmit sem mondhatok, s ezért erre is később szeretnék még visszatérni.

Szíves üdvözlettel vagyok tisztelő híve:

Nagy József

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.b. A ppi hiv. ir. 2193/1930.
Gépirat, dr. Nagy Sándor püspöki titkár által hitelesített másolat.
Az eredeti A m. kir. Erzsébet Tudományegyetem Bölcsészetkari Dékánja feliratú levélpapíron.

FL pécsi magántanári meghívására ld. 752/1.

[1] FL levelei nem ismeretesek.

[2] Ld. 752/1.

775. FÜLEP LAJOS — RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1930. VII. 5.
u.p. Pécsvárad

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Végre a ma esti postával megkaptam Nagy professzortól az iratokat.[1] Egyidejűleg megérkezett a külügyminisztérium válasza is azon kérdésemre, hogy annak idején történt igazoltatásom jegyzőkönyvi kivonatát küldjék meg. Sajnos, ez se sokat ér: nekem az a bajom, hogy semmi rosszat se tettem — mert akik tettek, azok lóhalálában igazoltatták magukat s írást kértek róla; én pedig nem is gondoltam az egész dologgal. Most aztán tizenegy év múltán, nehéz okiratokkal bizonygatni a becsületemet.

De már akárhogy is, küldöm ez iratokat, talán még nem érkeznek későn — s csatolom Nagy professzor levelét is, melyben az igazoló irat szövegére nézve óhaját fejezi ki. Ha még nem késő, s ha egyáltalán lehet e szerint szövegezni, kérem, méltóztassék figyelembe venni.

A legmélyebb tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész

Csatolt iratok:
1.) Külügyminiszterium 6504/1930/1. sz., 1930. július 1-én kelt irata.[2]
2.) Külügyminiszterium 17798/1/920 sz. irata.[3]
3.) Külügyminiszterium 33197/1/1920. sz. irata[4]
4.) [Halasy-] Nagy József egyetemi tanár júl.[ius] 4-én kelt levele.[5]

Dunamell. Ref. ek. Lt. A/1.b. A ppi hiv. ir. 1897/1930.
Megj.: Ráday-évkönyv VI. 252–253.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

FL pécsi magántanárságának ügyét ld. 752/1.
[1] Valószínűleg a 774. sz. levél mellékleteként érkeztek, bár a levélben nincs róluk említés.
[2–3–4] Mindhárom irat hivatalos másolata a püspöki hiv. ir. 2193/1930. sz. a.
[5] Ld. 774. sz.

776. FÜLEP GYÖRGY — FÜLEP LAJOSNAK

Veleki Becskerek, 1930. VII. 26.

Édes fiam Lajos,

Azt hiszem, ha ezt a romantikát, talán szebben kiszínezve, esetleg filmfelvételre érdemesnek találnád feldolgozni, szerintem igen sok bámulója akadna a mai emberiség között, már azért is, mert nehány cselekménye nem mindennapi, hanem ritka cselekmény volt, mint a fényes nappal való megszökés és a börtönfelügyelő és a börtönőr bezárása stb. stb.

Fülep György

MTAK Kézirattár Ms 4603/14.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

Fülep György ld. 649. sz.
Fülep György fia kérésére írt „Borsos Sándor futóbetyár tragédiájának leírása és ismertetése. Mely Jászkisér község és környékén játszódott le az 1870-től 1875, esetleg 1876-ik években" c. kézirat hátára írt levél. A kéziratot ld. MTAK Kézirattár Ms 4603/14. Megj.: Borsos Sándor futóbetyár tragédiájának leírása. Közli F. Csanak Dóra. = Jászkunság, 1991. 6. sz. 18–24.

777. [NAGY SÁNDOR] — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1930. VII. 31.

Nagytiszteletű Lelkész Úr!

A saját kérelmére a Dunamelléki Egyházkerület hivatalos képviselőiből alakult egyháztársadalmi ad hoc bizottság által lefolytatott igazoló eljárás alapján hozott határozatot, továbbá az alább felsorolt eredeti okmányokat van szerencsém mellékelve megküldeni.

1. Dunamelléki Püspök 1153 – 1919. sz. segédlelkész kirendelése;[1]
2. M. kir. Külügyminiszter 6504/1/1930. sz. levele;[2]
3. M. kir. Külügyminiszter 17798/1/1920. sz. levele;[3]
4. M. kir. Külügyminiszter 39197/1/1920. sz. levele;[4]
5. Dr. Nagy József pécsi egyetemi tanár levele;[5]
6. M. kir. Külügyminiszterium 15825! eln. Kük. sz. levele;[6]
7. M. kir. Külügyminiszterium Sajtóosztálya Biz.[almas] ad 500/13 – 920. sz. levele;[7]
8. Somssich külügyminiszter francia nyelvű levele;[8]
9. Kátai Endre esperes által kiállított szolgálati bizonyítvány.
10. L'Ungheria 4. és 5. száma (2 db.)[10]

Kiváló tisztelettel

[Nagy Sándor]
püspöki titkár

Nagytiszteletű dr. Fülep Lajos ref.[ormátus] lelkész úrnak
Zengővárkony

A levélíró személye a „püspöki titkár" megjelölés révén azonosítható.
Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.b. A ppi hiv. ir. 2193/1930.
Gépelt másodpéldány aláírás nélkül. A címzés a levél szövege után van.
Zengővárkonyba írt levél.

FL pécsi magántanársága ügyét ld. 752/1.
[1] 773/4.
[2–4] Az iratok hitelesített másolatai a ppi ir. 2193/1930. sz. a.
[5] Ld. 774. sz.
[6–8] Az iratok hitelesített másolatai a ppi hiv. ir. 2193/1930. sz. a.
[9] A Kátai esperes által 1921-ben kiállított szolgálati bizonyítványok: MTAK Kézirattár Ms 4593/11, 13–14, 15. sz.
[10] A FL által szerkesztett L'Ungheria példányai: MTAK Kézirattár Ms 4592/Ld. 339/1.

778. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]várkony [1930] VIII. 22.

Kedves Barátom,

tegnap este kaptam torinoi lev.[elező] lapját[1] s az első alkalmatossággal küldöm is a választ, melynek lényege 3 szó: jöjjön, jöjjön, jöjjön![2]

No már most a gyakorlati kivitel: kérem, írja meg jövetele idejét úgy, hogy legalább egy nappal előtte megkapjam értesítését. A kocsi miatt.

Jönnie pedig, mint elmondtam, kétféle úton lehet: szárazon és légen. Tehát választhat. Tájékoztatásul leírom mind a kettőnek a menetrendjét:

1.) gyorsvonat Keleti p.[álya]u.[dvarról] indul reggel: 8.30, Pécsre érkezik 13.12, Pécsről indul 13.21, Pécsváradra érkezik 14.25 (ez nem is megy tovább). Ha Pesten nem adnak jegyet egész Pécsváradig, akkor Pécsen nem kell váltania, majd adnak a vonaton, ráfizetés nélkül.

2.) repülő indul reggel 8 órakor, Pécsra érkezik 9.20-kor, vonat indul Pécsváradra a nagy állomásról 9.32-kor, a kis állomásról (hivatalos neve: külvárosi p.[álya]u.[dvar] 9.40-kor; ha a repülő netán késik, célszerűbb és biztosabb a kis állomásról indulni.

Ha idejében tudom jövetelét s netán a vasúton jön, akkor én reggel bemegyek Pécsre, mert úgyis kell a fogorvoshoz mennem, s akkor a 13.21-es vonattal együtt jövünk ki! Ha a repülővel jön, akkor megtehetjük ezt, föltéve, hogy van kedve Pécsen egy kicsit széjjel nézni — én t.i. nem tudom, ismeri-e Maga Pécset. Mert ha nem, gondolom, meg akarja nézni — s érdemes is — már pedig célszerűbb akkor megnézni, mikor már úgyis ott van, mint innen külön bemenni; mert az akarom, hogy mikor itt van, hát pihenjen.

Szóval ez mind a Maga szándékától függ. Én hozzám nem kell alkalmazkodnia, mert én mehetek Pécsre bármikor, az én menetelem nem sürgős. Tehát ez nem számít.

Ha azonban a repülővel jön s úgy, hogy a 9.32-es vonattal már jön is ki, akkor nem megyek be Maga elé, hanem itt várom.

Tekintettel azonban arra, hogy ma szombat van, ajánlatos lenne jövetelét nem levélben, hanem táviratilag közölni, de *küldönc fizetve,* mert különben a levelekkel hozzák ki! S akkor, ha repülővel jön, kérem, jelezze egy szóval a táviratban, hogy nyomban jön-e ki Pécsváradra, vagy délig bent kíván maradni Pécsen. Mert az utóbbi esetben én is bemegyek.

N[ota]B[ene] ha *most kedden* (t.i. 26-án) talán jönni, akkor lehetséges, hogy nem mehetek be Pécsre, mert valami miatt itthon kell maradnom; de ebből arra ne következtessen, hogy keddi jövetele nem alkalmas. Sőt ellenkezőleg, *nagyon is alkalmas,* és örülnék is, ha kedden jönne. Mindössze az van, hogy hazulról nem mehetek el, de itthon *semmi különösebb dolgom!* Vegye szó szerint, amit mondok! Minden nap kivétel nélkül alkalmas, csak éppen kedden d.e. valószínűleg nem mehetek be Pécsre. Egyébként is *teljesen szabad vagyok!*

Most már tehát várom értesítését és Magát

szeretettel

Lodovico

OSZK Kézirattár Fond 253/174. 70. sz. Megj.: Fülep – Elek lev. 179–180.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

[1] A levelezőlap nem maradt fenn.
[2] Elek 1930. VIII. 22 és IX. 16. között töltött néhány napot Zengővárkonyban.

779. SZAKÁCS IMRE — FÜLEP LAJOSNAK

Mórágy, 1930. VIII. 28.

Kedves Barátom!

Kajdi már sürgeti az ügyét,[1] tehát fizetési ügyét bíróság elé kell vinnem. Csináljatok egy leszámolást, illetve kimutatást, melyből a bíróság megállapíthatja, hogy tényleg jár-e neki még vagy nem.

A tanítóválasztás jóváhagyását és Császár bekebelezését is kérni kell. Császárnak esküt is kell tenni.[2]

Kajdinak tegnap jöttek meg a periratai a v[allás és] k[özoktatásügyi] minisztertől. Az egyházi bíróságok ítéletét elfgadták. Most aztán mehet a purgatoriumba.

A viszontlátásig üdvözöllek

Szakács Imre

A fizetési ügyet küldd el direkt Szilágyi Bélához,[3] mert több ilyen ügynek előadójává őt fogom felkérni. Jelezd azonban, hogy elküldted. Megjegyzem, nem árt, ha kissé sietni fogsz, mert az előadó esetleg pótlólag is kér felvilágosítást és ez időbe kerül.

A Zengővárkonyi Ref. Egyházközség. ir. 1930. (Magyarbóly).
Mórágyi ikt. szám: Z-18.
Kézírás a Tolnai Ref. Egyházmegye Esperese. Mórágy feliratú levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.

A Kajdi-ügy összefoglalását ld. 669/2.

[1] Kajdi 1930. II. 12-én fogalmazta meg a zengővárkonyi egyházközséggel szemben támasztott „Követeléseit" (Dunamelléki Ref. Ek. Lt. A/1.e. Bírósági ir. 1930. A tolnai egyházmegye bírósága IX. 11-én tárgyalta és elutasította; Kajdi fellebbezett, a Dunamelléki Ref. Ek. bírósága jóváhagyta az egyházmegye ítéletét.

[2] Ld. 701/5.

[3] Őcsényi lelkész.

780. FÜLEP LAJOS — TOLNAI REFORMÁTUS EGYHÁZMEGYE BÍRÓSÁGÁNAK

Zengővárkony, 1930. VIII. 29.

Nagytiszteletű Egyházmegyei Bíróság!

Ifj. Kajdi Lajos, jogerős ítélettel (melyet a V[allás] és K[özoktatásügyi] M[inisztérium] is tudomásul vett) egyházi tisztség viselésétől végleg megfosztott, egyházunkból ez év februárjában ki-, s a katolikus egyházba betért volt zengővárkonyi tanító keresetet, illetőleg az ő terminológiája szerint „követeléseket" nyújtott be a N[agy]-t[iszteletű] egyházmegyei bíróságnál.

Nevezett követelései nemcsak hogy teljesen alaptalanok és jogosulatlanok, hanem inkább a zengővárkonyi egyháznak, melyen követelőzik, volna tőle tetemes összegű visszakövetelni valója; keresettel ellene az egyház csak azért nem lépett föl, mert úgyis hiábavaló, Kajdin nincs mit megvenni. Eddig legalább abból a rengeteg adósságból, mit itt hagyott, senkinek se sikerült tőle egy fillért visszapörölnie.

A való tényállás, mely merőben ellenkezik azzal, amit Kajdi előad, a következő: Kajdi 1929 február 23.-án foglalta el állását Zengővárkonyban; ugyanez év augusztus 8.-án az egyházmegye elnöksége őt állásából fölfüggesztette; az egyh.[áz] megyei bíróság 1929 november 8.-án, a kerületi novemb.[er] 25.-én, s a konventi 1930 február 18-án egyházi tisztség viselésétől végleges megfosztásra ítélte. A végső, jogerős ítéletet nyilván előre látva, Kajdi február 16-án másodszori jelentkezéssel perfektuálta a ref.[ormátus] egyházból való kitérését. Eszerint tehát Kajdi szolgálatban mindössze 5 1/2 hónapot töltött, február 23-tól augusztus 8-ig — a többit fölfüggesztés, ill. ítélet hatálya alatt.

Nos: ezen 5 1/2 hónapi szolgálatért Kajdi jóval *többet fölvett, mint amennyi az egész évi teljes tanítói fizetés az egyháztól,* s még ő követel táppénzt, borpénzt, költözködési és egyebeket. Kajdi ugyanis a készpénz és terményjáradóságokból, amelyek egész évre szólnak, 5.83 q búza, 0.82 q rozs, 1.17 q zab, 5 q széna kivételével mindent fölvett, a tanító földön termett terményekből pedig *kivétel nélkül mindent, az egész évit!* Hiába volt a fölfüggesztő végzés, hiába a gondnok tiltakozása, Kajdi mindent betakaríttatott és eladatott; erélyesen ellene föllépni s az őt meg nem illető terményeket visszafogni senki sem merte. Hogy Várkonyban milyen állapotok uralkodtak, s mi módon történhetett meg, hogy Kajdi 5 1/2 hónapi szolgálat fejében 12 hónapi fizetést vehetett föl akadálytalanul, annak megvilágosítására csatolom a járási hatóság jogerős végzését, mellyel őt Z.[engő] Várkonyból örökre kitiltotta; egyébként a N.[agy]t.[iszteletű] e.[gyház]m.[egyei] bíróságnak a múlt novemb.[er] 8-i tárgyaláson jelen volt tagjai személyesen is meggyőződhettek Kajdi szerepéről és viselkedéséről.

Kajdi a „Néptanítók Lapja" 1929. I. 4.-i, idecsatolt számában megjelent pályázati hirdetményben részletezett javadalomra választatott meg; ott nincs szó borpénzről, de nem is lehet, mert a V[allás és] K[özoktatásügy] M[inisztérium] 92.785/1928 sz. ide csatolt rendeletével a revideált kántortanítói javadalmat akként állapította meg, hogy a bor-collecta, ill. megváltása alól az egyházat mentesítette s helyette államsegélyt utalt ki; Kajdi tehát a bor értékét megkapta államsegély alakjában s az egyháztól is követeli! Hasonló jóhiszeműség mutatkozik a költözködési költség követelése terén; ilyen költség Kajdinak nem is jár s a törvény értelmében vissza kell térítenie az egyháznak, ha az egyház netán kifizette helyette; a gondnok csakugyan kifizette a költözködési költséget, de nem azért, mert ezt az iskolaszék ajándékul Kajdinak megszavazta, hanem azért, mert Kajdi Várkonyba érkezve, nem tudta a vaggont kiváltani s a gondnokot kérte, váltsa ki helyette „utólagos elszámolásra"; a gondnok ezt meg is tette, Kajdi azonban soha nem számolt el a költözködésre kapott pénzzel. Jellemző nemcsak az, hogy a jogosulatlanul fölvett költözködési költséget követeli (mellyel pedig ő tartozik az egyháznak), hanem még külön az is, hogy 101 P[engő] költözködési költséget számít föl az idecsatolt fuvarlevélen feltüntetett 43.50 P.[engő] helyett. Ilyen módszerrel aztán természetesen könnyű 410.11 P.[engő] követelést kihozni! sőt könnyen lehetne akármennyit.

Kajdi egyébként saját írásában maga is elismeri, hogy visszajár tőle az egyháznak zab, búza, széna, tengeri, fa, répa ára — de hogy mért éppen ennyi, mint amit föltüntet, egy szóval se mondja. Ebből is nyilván látni, hogy többet vett föl, mint amennyi

megilleti — de sokkal több, mint amennyit föltüntet, hiszen csak készpénzt az egész évre járó 44.25 P.[engő] megillető hányada helyett fölvett 125 P[engő]-t, amit részben idecsatolt elismervényei tanúsítanak, részben bizonyítja L.[ukács] Hosszú István 1929 évi gondnok, akitől a pénzt Kajdi kisebb-nagyobb összegekben fölvette „utólagos elszámolásra". Persze, nem számolt el soha s kimutatásában egy szóval sem említi, hogy mennyi pénz jár vissza tőle az egyháznak.

Ami végül a követelt „élelmezési díj"-at illeti: a XI/3-ba tartozó tanítónak fizetése, amilyen Kajdi volt, 144 P[engő]. Ebben benne volt Kajdinál a havi 22 P.[engő] államsegély; maradna helyi javadalomul 122 P.[engő], minek 1/30-a 40' 50 P.[engő]. — Kajdi itt is 52.60 P.[engő]-t számít, hogy milyen alapon, ő tudja. Mert az 1929 augusztus elsejével letiltott államsegélyt az egyházon nem követelheti. Viszont az eddigiekből s a csatolt kimutatásból kiderül, hogy Kajdi az 5 1/2 hónapra egész évi, teljes tanítói jövedelmet élvezett s azonfelül vissza-nem-térített előlegeket vett föl, úgy hogy ami élelmezési díj címén esetleg járna neki, azt többszörösen megkapta.

Mindezek alapján tisztelettel kérem a N[agy]t[iszteletű] Egyházmegyei Bíróságot, méltóztassék Kajdi Lajost alaptalan és jogtalan keresetével elutasítani s egyben megállapítani, mennyi jár tőle vissza az egyháznak, egyrészt azért, hogy egyszers mindenkorra elmenjen a kedve az ilyenfajta követelésektől, másrészt azért, hogy ha valamikor olyan helyzetbe talál jutni, az egyház kereshesse rajta.

Teljes tisztelettel

Dr Fülep Lajos
lelkész, isk.[ola]sz.[éki] elnök

Csatolt iratok:

I. Kimutatás az illetményekről és terményekről, miket Kajdi fölvett.
II. Zengővárkonyi h.[elyettes] tanítói díjlevél
III. A baranyai közig.[azgatási] Biz.[ottság] átirata az államsegély új megállapításáról.
IV. A legutolsó h.[elyettes] tanítói javadalmi jegyzőkönyv.
V. A Néptanítók Lapja 1929 I. 4.-i száma.
VI. Az egyh.[áz]megyei elnökség felfüggesztő végzése.
VII. Államsegélyt beszüntető végzés.
VIII. A pécsváradi járási hatóság kitiltó végzése.
IX. Fuvarlevél Kajdi költözködéséről.
X. Kajdi nyugtája 27.50 P[engő]-ről.
XI. Kajdi nyugtája 74.50 P[engő]-ről.
XII. Kajdi nyugtája 7.70 búzáról és 1 q zabról.
XIII. Cséplési tanúsítvány búza és árpa cséplésére.

Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.e. Bírósági ir. 1930. Zengővárkonyi ikt. száma: 55/1930.
Kézírás.
Mórágyra írt levél.

Előzményét ld. 779. sz.
A felsorolt iratok a levél mellett találhatók.

781. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]V[árkony, 1930.] IX. 16.

Carissimo,

megkaptam lev.[elező] lapját s a Magy[ar]Műv[észet][1] füzeteket. Mindent nagyon köszönök. (Szép ez a lap, de — ne haragudjon! — milyen rossz! Mikor világszerte olyan mozgolódás van, ez alig vesz róla tudomást.)

Nem hallgathatom el, hogy Maga miatt szüntelen lelkifurdalásom van. Állandóan arra gondolok, hogy mily rengeteget költött (nemcsak utazás, de még ajándékok is!) arra a pár napra, amit itt töltött. Ha tudom, hogy oly rövid ideig marad, tán nem is erőltettem volna annyira a jövetelét. Mert így csak fáradt, költött s nem volt belőle semmi haszna. Én azt gondoltam, itt lesz hetekig s itt nemcsak üdül, de dolgozik is — amire mind lett volna itt alkalma. (Mert ha hosszabb időre jön, Magára hagytam volna s dolgozhatott volna) s hozzá még a kabátját is ellopták — megkerült-e már legalább?

Sokat emlegetjük magát, Jó egészségének örülve. Che Dio la mantegna. Szívből üdvözöljük

s szeretettel ölelem

Lodovico

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 71. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 181.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

[1] A Magyar Művészet a Színyei Merse Társaság havi folyóirata, 1925–1938, majd 1948–1949-ben jelent meg. Ekkori szerkesztője Majovszky Pál volt, az Athenaeum adta ki.

782. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]V[árkony, 1930.] X. 2.

Carissimo,

megkaptam a rengeteg küldeményt. De hogy fáradhatott és küldhetett ennyi rengeteget, ilyen rengeteg posta-költséggel hozzá!? Ha én ezt tudom, semmi szín alatt se egyezem bele. Azt hittem, néhány számról van szó — de hogy hetekig legyen dolga vele s ennyit költsön rá, az már túlság! Hát már most én ezt hogy' viszonozzam Magának? El sem tudom képzelni — s egyelőre nem tehetek mást, mint hogy szégyenkezve köszöngetem. Che siate benedetto! A Magy[ar] Műv.[észet]ben egyébként most már sok érdekes és szép dolgot találtam.[1] Mégis nagy dolog, hogy egy ilyen folyóiratot ma fenn tudnak tartani.

Nálunk egyébként semmi nevezetesebb újság, ha csak az nem, hogy szombat óta itt vannak apámék[2] s még itt lesznek kb. 10 napig. Elég nehéz eset az öreg, mert már nem jól lát s különösen nem jól hall.

Magamról sajnos nem jót írhatok: hetek óta megint olyan bél-atónia formás vagyok[3] s ez igen deprimál, bágyadtá tesz. — A docentúra[4] dolgában még semmi érdemleges se történt. Talán az októberi kari ülés fogja tárgyalni. Vederemo.

Hűvös idő jár már erre is — sárgulnak a levelek s hulldogálnak. De a cönögék változatlanul kedvesen uggrálnak és csivögnek. Most is, hogy írok, itt ugrál egy az ablak előtt. És morsezik a harkály.

Mikor fogjuk újra látni? Csak ne lenne olyan messze, s oly drága az út!

Mindketten szeretettel üdvözöljük

abbracci dal suo

Lodovico

Az évszám: postabélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 72. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 182–183.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

[1] Előzményét ld. 781. sz.

[2] Fülep György ld. 649. sz.

[3] FL 1906-ban Párizsban kapta a bélatóniát, amelyről 1910-ben így írt: „Párisban borzasztó beteg voltam, kórházban is töltöttem 8 napot. Bélatóniám volt, amely több mint egy évig tartott. Leírhatatlanul szenvedtem. Gyönge és tehetetlen voltam. Produkálni képtelen. De azért dolgoztam, tanultam, amennyire képes voltam. Félholtan is. Sok orvos vizsgált, senkisem segített. Mikor néha hetekig tehetetlen voltam, öngyilkos akartam lenni. Szüleimre való tekintettel nem tettem. Szenvedéseimnek ma nagyon hálás vagyok. Erdélyben 1907 nyarán egy hónap alatt helyrejöttem." (MTAK Kézirattár Ms 4592/7. 5–6.) Bár nem olyan súlyos formában, mint Párizsban, a betegség élete végéig elő-elővette FL-t.

[4] Ld. 752/1.

783. KUNCZ ALADÁR — FÜLEP LAJOSNAK

[Kolozsvár,] 1930. X. 8.
Str. Bratianu 22. Telefon 7–74.

Nagytiszteletű Fülep Lajos ev. ref. lelkész,
Zengővárkony u.p. Pécsvárad

Kedves, jó Uram,

hálás köszönettel kaptam meg levelét,[1] amely legalább is azt bizonyította, hogy gondol ránk s foglalkozik továbbra is azzal a tervvel, hogy nekünk tanulmányt, vagy cikket írjon. Nagyon sajnáltam, hogy a Szent Ágoston-tanulmányt nem kaphattuk meg.[2] Nem tudom, nem számíthatnánk-e rá karácsonyi számunkra, amelyhez a kéziratot december 15-éig kellene elküldeni? De nagyon örülnék bármely más terminusnak s küldendő cikknek, vagy tanulmánynak is. Amint már első levelemben is írtam az esztétikának, filozófiának és magasabbrendű szociológiának épen azok a területei, amelyeken Ön olyan otthonos, itt sajnos Erdélyben méltó képviselőket nélkülöznek s így ránk nézve mindennél fontosabb volna az, ha munkásságának bár-

mely csekély hányadával is minket kisegítene. Természetesen nem akarom sürgetni s nem akarom megterhelni, csak arra kérem, hogy az első lehető alkalommal gondoljon ránk s küldjön valamit az Erdélyi Helikonnak. Ezt várva és remélve köszöntöm igaz szívvel és őszinte tisztelettel:

Kuncz Aladár

A hely értelem szerint kiegészítve: az Erdélyi Helikon szerkesztősége Kolozsvárt volt.
MTAK Kézirattár Ms 4588/195.
Gépírás autogr. aláírással Erdélyi Helikon. Str. Bratianu 22.
Telefon 7-74 feliratú levélpapíron. Címzés a levél szövege előtt is van.
Címzés: Nagytiszteletű Fülep Lajos ev. ref. lelkész úrnak Zengővárkony u.p. Pécsvárad.

[1] A levél nem ismeretes.
[2] Nem tudni, elkészült-e a cikk; FL kéziratos hagyatékában töredéke sincs meg.

784. ELEK ARTÚR — FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1930. X. 9.

Caro don Lodovico d' Filepepi,

engem az egészsége érdekel most legjobban. Nagyon szeretném tudni, javult-e már az állapota? Remélhetőleg ez a mostani atónia[1] inkább csak dédunokája a hajdani öreg atóniának. Félelmetes elgondolni is. Igazán lekötelezne, ha mihamarabb hírt küldene az állapotáról.

A küldenivaló nyomtatványból végre kifogytam. Örülnék, ha Gesztenye szigeten, a baranyai Csendes Óceánban, valami hasznukat tudná venni. Gondoltam, hogy a Magyar Művészet[2] értékére vonatkozó gyors-véleményét felülvizsgálja, amint meglesz az összehasonlításhoz szükséges anyag a régi Művészet[3] alakjában. Ahhoz mérve az új Művészet magasrendű valami.

Hogy kevesli benne a mai művészetnek juttatott helyet? A folyóirat egy művészcsoportnak, a Színyei Társaságnak[4] tulajdona. Minthogy azonban annak a legjobb magyar művészek tagjai, még pedig nem csak az öregek, hanem a fiatalok is, a M.[agyar] M.[űvészet] amely mindannyiukat sorra kerítette, vagy keríti még ezután, valójában az egész magyar művészetért dolgozik. Hogy odakinn mozgolódás van, amiről a folyóiratban szó esik? Az a mozgolódás egyrészt inkább csak tehetetlen forgolódás, érdekes nincsen benne úgyszólva semmi. Meg tudom ezt állapítani egyrész a magam személyes tapasztalatai alapján, másrészt a külföldi folyóiratok anyagából. Másrészt azonban magyar művészeti folyóirat csak egy van. Természetes, hogy mentül több helyet kell adnia művészetünknek, már csak azért is, mert a külföldi folyóiratok kutyába sem veszik művészetünket. Különben örülök, hogy mégis talált érdekes dolgokat a M.[agyar] M.[űvészet]-ben.

E heves polémika után jelentem, hogy megkaptam már Schubring könyvét: „Dante in der Kunst des 14., 15. u.[nd] 16. Jahrhunderts."[5] A szövegrészben a két első olasz fametszetes kiadás fametszeteiből 80 egynéhány darabot közöl. Harmad-

félszáznál több kép szerepel a mellékleteken. Nagyon érdekes anyag ez. A miről Volkmann[6] könyvében csak szó esik (kép nélkül), az itt facsimilében jelenik meg. Bámulatos képgazdagság! Különösen érdekesek a miniált kódexekből vett fölvételek. A szövegrész a Commedia elbeszélhető anyagának prózára bontása. Csak belenéztem, többet egyelőre nem mondhatok róla. A könyvért (egész vászon) 37 pengőt fizettem portóstul az Amaltheának. Ha látni kívánja, szívesen megküldöm.

N.[ota]b.[ene] annak a Zanichelli-katalógusnak alapján, amelyen végigfutott, meghozattam a Daelli-féle Biblioteca Rara-ból[7] a Commedia 3 kis kötetét. Ez a kiadás a második olasz fametszetes kiadásnak (Venezia, 1491) mind a száz fametszetét eredeti nagyságban közli. Már régen vadásztam reá, nagyon nehéz volt megkaparintani.

Osvát Ernő aforizmás kötete is megjelent Kner kiadásában.[8] A könyv gyönyörű (Ignotus előszava kevésbbé sikerült), de sajnos, túlontúl drága. Az olcsóbbik (igazán nagyon szép félbőrben) 20 p.[engő] az ára. Én persze meghozattam.

Kérdés: érdekelné-e Schoen Arnoldnak most megjelent monográfiaja a Városházáról, a hajdani Károly-kaszárnyáról?[9] Két példányom van belőle, az egyiket szívesen megküldeném.

Én még mindig nagyon jól vagyok és szeretnék sokat dolgozni, de nehéz megcsinálni hozzá a megfelelő életrendet. A szerkesztőségben most igen sok a munkám. De természetesen nem az olyanféle dolgozásra gondolok.

Hírt kérek, caro Lodovico, és annál jobb, mennél jobb a hír.

Szeretettel

E.[lek] Artúr

Az összedrótozott végű bot (elfelejtette fölsorolni a veszteséglistámban) a végét járja. Még is csak kénytelen leszek újat venni. Kár, kár!

És még egyet:

Az a Stendhal-kiadás,[10] melyről beszéltünk a „Divan" (Paris, 37, rue Bonaparte) kiadásában jelent meg jó papíroson (vergé de fil, Lafuma-Navarre) számozott példányokban, szép nyomással. A baj csak az, hogy a sorozat 3 első részét (La Chartreuse, Le Rouge et le Noir és De l'Amour) külön már nem adják, csak az egész sorozattal. Eddig 35 kötet jelent meg, köztük kiadatlan írások is. Egy-egy kötetnek átlag 30 fr[anc] az ára, de van olyan is, amelyé 24 fr.[anc]. Ha hozatni akar belőle, ajánlom Raffaello Uccelli[11] barátomat, akivel katalógust is küldettem Várkonyba. Az ő révén olcsóbban megkapja.

Ma itt csaknem kánikula volt. Micsoda boldogító ajándék!

MTAK Kézirattár Ms 4586/69.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 782/3.
[2] Ld. 781. és 782. sz.
[3] A régi Művészet, Lyka Károly 1902–1918 között szerkesztett lapja, amelyben FL-tól 3 cikk jelent meg 1906–1909 között.
[4] A Színyei Merse Pál Társaság 1920-ban létrejött képzőművészeti társaság, amely főleg a nagybányai és az alföldi művészeket tömörítette.
[5] Schubring, Paul: Illustrationen zu Dantes Göttlicher Komedie, Italien 14.-bis 16. Jahrhundert[...]

Mit 78 Holzschnitten und 388 Abbildungen. Zürich, e levél szerint 1930, a British Museum Catalogue szerint 1931.

[6] Volkmann, Ludwig: Iconografia Dantesca. Die bildlichen Darstellungen zur göttlichen Komödie. Lpz. 1897., olaszul Firenze 1898., angolul London 1899. vagy Bildliche Darstellungen zu Dante's Divina Commedia bis zum Ausgang der Renaissance. Lpz. 1892. c. művéről lehet szó, amely élete végéig megvolt FL könyvtárában.

[7] Biblioteca Rara — Milánóban 1862 óta megjelenő sorozat.

[8] Osvát Ernő: Az elégedetlenség könyvéből. Ignotus előszavával, Kner kiadásában jelent meg 1930-ban 200 példányban.

[9] Schoen Arnold: A budapesti központi városháza (volt invalidusház, majd Károly-kaszárnya). Bp. 1930. Bp. (Székesfőváros várostörténeti monográfiái. 2.)

[10] A „Divan" két Stendhal-kiadást is publikált: Oeuvres címmel 1927–1937 között 79 kötetben, Oeuvres complètes címmel 1927–1947 között 35 kötetben.

[11] Uccelli, Raffaello Elek Artúr firenzei, később párizsi könyvkereskedő barátja.

785. FÜLEP LAJOS — BABITS MIHÁLYNAK

Zengővárkony, up. Pécsvárad, 1930. XI. 7.

Kedves Barátom,

szégyenletesen elkéstem ezzel a kis recenzióval,[1] de nehéz volt leülnöm hozzá, minden jó szándéka mellett igen-igen gyengécske s nem akartam stroncálni, mert Részedről jóindulatot tételeztem föl iránta, ne haragudj a késedelemért; egyéb okom is volt rá, amin azonban most már túl vagyok s könnyebben és gyakrabban juthatok majd hozzá, Deo volente, hogy apróságokat is irkálhassak. Kívánságodhoz híven egyidejűleg megküldtem címedre Hirschler könyvét is.

Közlöm egyúttal, hogy amit tavaly ilyen tájban említettem, művészet-filozófiai munkám, nagyjában és egészében elkészült.[2] Ezt az eredményt elsősorban a Te jóindulatodnak köszönhetem, mellyel segítségemre siettél. Életemnek talán legsúlyosabb időszakában fordultam Hozzád — nem is tudom, mi lett volna velem a Te segítséged nélkül. Ha Isten módot ad rá, hogy ne csak szóval, tettel is lerójam hálámat, boldogan fogom megtenni.

Most azzal foglalkozom, hogy említett munkám néhány fejezetét folyóiratban közlés céljára népszerűen átírjam, ill. kivonatoljam. Hamarosan küldök belőle egyet, s aztán majd apránként a többit is, mert természetesen a Nyugatban gondolom közlésüket.[3] Mentesek lesznek minden céhbeli szak-modortól s azt hiszem, általános érdeklődésre tarthatnak számot. A tudományosabb igényű földolgozást németül tervezem kiadni, talán egyidejűleg a magyar, könnyebb szövegű kötettel.

Egészen bizalmasan — egyelőre, mert még nem befejezett dolog — közlöm Veled, hogy a pécsi egyetemen [Halasy-] Nagy József filozófiaprofesszor kezdeményezésére (akit egyébként személyesen nem ismertem s így semmi részem a dologban) magántanári habilitációm van folyamatban művészet-filozófia tárgykörből[4] Az úgynevezett személyi szavazás már megtörtént. Mivel [Halasy-] Nagy a kollokvium elengedését proponálja a karnak, előre láthatóan csak próbaelőadást kell majd tartanom, ami már nemsokára esedékes is. Ha a formaságok idejében lebonyolódnak,

még ez évben megkaphatom a megerősítést s a jövő félévben meg is kezdhetem előadásaimat. Ez is egyik oka volt elfoglaltságomnak, mert a karnak az az óhaja, hogy a művészet-filozófiai mellett művészettörténeti kurzust is tartsak s így mindakét tárgyból nemcsak vázlatos programot kellett készítenem, hanem lehetőleg részletes anyagbeosztást is, hogy az előadásokat szükség esetén bármely pillanatban megkezdhessem. (Eredetileg t.i. korábbra volt tervezve az eljárás elintézése.) Nos, nem nagy dolog ugyan ez a docentúra, s úgy gondolom, több illetne meg — de azért mégis fontosnak tartom, mert tudtommal ez az első eset, amikor az oly szerencsétlen formában kinevezettek közül egyikünk valahogy mégis visszakerül az egyetemre. Bárcsak precedens lenne belőle s visszavinnék mindazokat, akik arra valók.[5]

Anyagilag persze — és sajnos — nem jelent semmit, mert bár [Halasy-] Nagy prognózisa szerint minden hallgató be fog iratkozni hozzám, a lecke-pénz éppen hogy beutazási költségeimet fogja fedezni. De azért most már annyira mégis vagyok, hogy a Baumgartenből nyomasztó és megbénító adósságaim egy részét legalább ki tudtam fizetni,[6] sőt tudtam a munkámhoz egy pár legszükségesebb könyvet beszerezni. Ez utóbbi téren persze rettenetes hátrányban vagyok, távol a nagy könyvtáraktól, Pécsen pedig jóformán semmi sincs meg. Az egyetem könyvdotációja minimális, még a fontosabb folyóiratokra se futja.

Tavasszal írtad, hogy tervezett pécsi kirándulásotok az őszre maradt.[7] Az ősz itt van, de a Ti jöveteletekről még nem hallok hírt. Nagyon örülnék pedig neki, ha nálam tisztelhetnélek. De egyébként, a Nyugat szempontjából is úgy vélem, jó volna Pécset egy kicsit megmozgatni, hiszen Pest után talán a legvárosabb városunk. Ha valamiben szolgálatotokra lehetek, kérlek, rendelkezzetek velem.

Igaz tisztelettel és szeretettel üdvözöl híved

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond III/467. 5. sz. Megj.: Gál István: Fülep Lajos levelei Babitsnak. = Jelenkor, 1972. 7–8. sz. 735–736.
Kézírás. A levél végén Babits ceruzaírásával a következő nevek olvashatók: Elek, Juhász, Tóth Á., Fülep, Tersánszky, Tamási, Németh, Krúdy; mindazok, akiknek neve a Baumgarten-alapítvány 1930. XI. 25-i ülésének jegyzőkönyvében szerepel.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 763/3.
[2] FL az ugyancsak Babitsnak szóló 719. sz. levelében említi először Művészetfilozófia c. munkáját. A mű első megfogalmazása FL kéziratos hagyatékában maradt fenn, (MTAK Kézirattár Ms 4565/1.) terjedelme 340 folió, de középső része nincs kidolgozva.
[3] A tervezett cikkek nem jelentek meg a Nyugatban.
[4] Ld. 752/1.
[5] Utalás arra, hogy 1919 tavaszán egyidőben nevezték ki a budapesti Tudományegyetemre FL-t az olasz nyelv és irodalom, Babits Mihályt pedig a modern magyar irodalom és a világirodalom tanszékére.
[6] FL 4000 pengős Baumgarten-díjat kapott. Ld. 711/5.
[7] Ld. 763., 765. és 766. sz.

786. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]V[árkony, 1930.] XI. 12.

Carissimo,

már egy hete néz rám az íróasztalon a maga címével megírt boríték, sürgetve, hogy írjam már meg a bele való levelet, de annyi egyéb levelet, különösen hivatalosat kellett megírnom, hogy már tyúkszem nőtt az ujjamon meg a fenekemen. Ma is elküldtem ötöt, de azért hatodiknak most már megírtam volna ezt, hogy még a mai postával elmehessen, de éppen a harmadik sor közepén jártam, lépett be a pécsi színház igazgatója,[1] hogy meginvitáljon a Teatro dei piccoli[!] előadására,[2] persze aztán itt ebédelt s az Elvira most elment a dobozzal a levél nélkül. Így hát csak holnap küldhetem. De azért most azon melegibe könnyítek magamon, s megírom mindjárt, mennyire restellem, hogy levelére csak ilyen nagy késedelemmel felelek. Közben még egy paksamétát is küldött, amit sietek is hálásan megköszönni. A Nouvelles littéraires-nek[3] igen örülök, azt hiszem, januártól kezdve elő is fogok rá fizetni, mert sok érdekeset találni benne. Az M[agyar] M[űvészet]nek ez a száma gyönyörű.[4]

Tegnap bent voltam Pécsen, sajnos, az egész napot bent kellett töltenem, mert háromszor ültem a fogorvos hóhéri székében; de egyúttal beszéltem Nagy J[ózseffe]-l, aki közölte, hogy a próba-előadásom megtartását 24-ére fogja kitűzetni.[5] Az u.n. „személyi" akceptálás dolgában ugyanis már megtörtént a szavazás; nem emlékszem már, azt megírtam-e, vagy utolsó levelem óta esett; denique ezen túl vagyunk s ez rendben van; most még a próba-előadás van hátra — remélem, ez is rendben lesz — s utánna a miniszteri megerősítés.[6] [Ḥalasy-] Nagy szeretné, ha a jövő félévben már előadhatnék. Rám is férne, mert ha félévenként megkapom azt a 300 P[engő]-t, ami maximális magántanári illetmény, még ez a csekélység is komoly segítség számomra ebben a rettenetes nyomorúságban. A docentúra még egy okból is jó volna még; talán így sikerül majd évente 2 hétre külföldre jutnom, mert azt gondoltam, hogy, ha akad jelentkező, évente 20 hallgatóval el-elmennék s az ő taksájukba bele lenne kalkulálva az én költségem is. Már rám férne egy kis kinti levegő s látás 10 hosszú esztendő után, mióta nem voltam túl a határon. Son sogni questi — e chi sà come sarà? Come nel canto: Maria Ninna te l'ho detto Non andar co'bersagliere, Tu ne avrai gran pensieri E chi sa come andrà.

Egyébként most látom, hogy éppen arról nem írtam eddig, amit levele első sorában kíván: arról a büdös (c'est le mot) atóniáról.[7] Hát rossz volt jó pár hétig, hanem aztán kitaláltam azt, hogy minden reggel keserű vizet iszom s azóta elég jól megvagyok. Így élem világom — mint a költő mondja.

Nem tudom, látta-e a B.[udapesti] H.[irlap] okt.[óber] 26-i számának vasárnapi számában Madarassy[8] írt egy kis apróságot a várkonyi gesztenye szüretről, s mellékelt hozzá néhány igen kedves képet. Azt hiszem, Maga örömmel látta volna, mert Várkony szépségiből valami keveset eszébe juttatott volna.

Schubring[9] könyvét kérem, ne küldje el mostanában, rendesen úgy se tudok most foglalkozni vele, mert, mint tudja, egyében kotlok most. De majd eljön a teoria után más idő is. Sçhoen A.[rnold] könyvét köszönettel veszem,[10] ha alkalmilag elküldi, de

nem külön, mert kár a portóért; a Városházához sok emlék fűz, ott büroskodtam pár évig — bár igaz, hogy megrögzött iskolakerülő módjára, amilyen mindig voltam.

A Divan-Stendhallal[11] nagy szívfájdalmat okozott, mert igazán nem drága, de nekem most még se futja rá. Általában ez a nagy bajom, hogy a munkámhoz is sok könyvet kellene megvennem, de nincs miből. Különösen művészet-történeti téren nagyon elmaradtam az utóbbi időben s ezt pótolnom lehetetlen; ezen a pécsi egyetemen se tud segíteni, mert ilyesmire nincs pénz: —a filozófiai szeminariumnak most is adóssága van.

Botot azonban ne vegyen még újat; hozza el mielőbb s én úgy megcsinálom, hogy sose megy szét. Nem írta, a kabát megkerült-e; de abból, hogy hallgat róla, azt sejtem, hogy nem. L'occasione fa il ladro — cantava già Rossini.

Sa Seguro Servidor que besa su mano

Don Luis de Granada y Varraconia

Az évszám: postabélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 253/174. 73. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 184–187.
Kézírás.
Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I. Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

[1] Fodor Oszkár.

[2] A Teatro dei Piccoli, Vittorio Podecca bábszínháza budapesti, a Király színházban tartott vendégszereplése után XI. 10–XI. 16. között Pécsett lépett fel. Előadták a Szevillai Borbélyt, a Gésákat, Respighi A tavasz királynőjé-t, valamint varieté- és gyermekműsorokat. Nincs adat, hogy FL elment-e az előadások valamelyikére. FL-t — mint barátait, Hevesi Sándort és Edward Gordon Craig-t is — nagyon érdekelte a bábszínház, sokszor beszélt az 1913. októberében tett sziciliai utazása során látott palermói bábjáték-előadásokról, amikor a társulat napról-napra, a Nagy Károly mondakör más-más epizódját adta elő, s a legegyszerűbb emberekből álló közönség teljes otthon volt a témában s nagy érdeklődéssel követte az előadásokat. Élményéről cikket készült írni Gordon Craig The Mask c. színházi folyóirata számára (amelyben gyakran volt szó a különféle népek bábjátékairól), s e tárgyban több levelet váltott a szerkesztővel. A cikk — bár FL úgy beszélt róla, mint amely elkészült, — nem jelent meg, valószínűleg a világháború kitörése miatt. Ld. FL-lev. I. 265., 266., 267. és 276. sz.

[3] Nouvelles littéraires — 1922-ben megindított, ma is élő folyóirat. Eredeti címe Nouvelles littéraires artistiques et scientifiques volt, ma pedig Nouvelles littéraires des arts, des sciences et de la société.

[4] Ld. 781., 782. és 784. sz.

[5] Ld. 752/1. ill. 787. sz.

[6] A miniszteri megerősítést a magántársasághoz csak 1932-ben kapta meg, a Hivatalos Közlöny 1932. II. 15-i 4. sz. ban jelent meg a hír (29.)

[7] Ld. 782/3.

[8] Madarassy László (1880–1943) néprajztudós, 1904-től a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa, 1934–36. között a Néprajzi Múzeum igazgatója. „Gesztenyeszüret a Zengővár alján" c. Ébner Sándor fényképeivel illusztrált cikke a Budapesti Hírlap 1930. X. 26-i számában jelent meg. Benne ezeket írja: „Zengővárkony tudós papja, Fülep Lajos dr. levelében még a tavaszon megírta, hogy ha valami rendkívül szépet akarok látni, június végén látogassak el hozzá, amikor a várkonyi gesztenyés ezer gesztenyefája virágba borul. Csakhogy a hivatalnokember nem mindig mehet akkor, amikor szeretné, így aztán néhány hónapos késéssel a gesztenyevirágzás helyett már csak a gesztenyeszüretre érkezhettem." Ezután a falubeliek nevének említésével leírja a szüret lefolyását.

[9] Ld. 784/5.

[10] Ld. 784/9.

[11] Ld. 784/10.

787. TOLNAI VILMOS — FÜLEP LAJOSNAK

Pécs, 1930. XI. 21.

Nagytiszteletű Úr!

Örömmel értesítem, hogy a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi Kar folyó hó 20.-án tartott III. rendes kari-ülésén a bírálóbizottság véleménye alapján Nagytiszteletű Urat a szokásos kollokvium elengedésével a további magántanári cselekményekre bocsátja, s megadta a magántanári próbaelőadásra való engedélyt.

Ennélfogva fölszólítom, szíveskedjék hétfőn, folyó hó 24.-én déli 12 órakor az egyetemi központi épületének kísérleti nagytermében „Művészet és valóság" címmel magántanári próbaelőadását megtartani.

Fogadja őszinte tiszteletem kifejezését.

Tolnai Vilmos
e.[z]i.[dei] dékán

Nagytiszteletű Dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak
Zengővárkony.

MTAK Kézirattár Ms 4594/10.
Gépirat autogr. aláírással A M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Kara Pécs feliratú levélpapíron. Rajta Ikt. száma: *62D*/1930/31 feliratú körpecsét. A címzés a levél szövege után.

Tolnai Vilmos (1870–1937) nyelvész, irodalomtörténész, középiskolai, majd 1925-től pécsi egyetemi tanár.
FL pécsi magántanárságáról ld. 752/1.

788. FÜLEP LAJOS — A BAUMGARTEN-ALAPÍTVÁNY KURATÓRIUMÁNAK

A Baumgarten Ferenc irodalmi alapítvány tekintetes kuratóriumának
Budapest

Zengővárkony, 1930. XI. 25.
u.p. Pécsvárad

Tekintetes Kuratórium!

A tanácsadó testület ügyrendjének rendelkezéséhez híven közlöm — amit e hó 7-én Babits Mihály úrnak magánlevélben már megírtam[1] —, hogy Művészetfilozófia című munkám nagyjából és egészében elkészült s most csak az utolsó simításokat végzem rajta, ill. közérthetőbb, népszerűbb formában átírom fontosabb fejezeteit, hogy a Nyugat-ban közölhessem.[2] Tegnap ugyane tárgykörből a pécsi Egyetemen „Művészet és valóság" címen habilitációs előadást tartottam,[3] melynek alapján a bölcsészeti kar magántanárrá habilitált. (Perfektuálásához még a miniszteri megerősítés van hátra.) Ezen előadásom szövegét szánom első közleményül a Nyugatnak, mivel munkám centrális és alapvető gondolatát foglalja magában.

Hogy az előző évek sok baja után idáig jutottam s ezt az évet relatív nyugalomban a munkának szentelhettem, azt első sorban a nekem juttatott jóindulatú támogatásnak köszönhetem. Kérem, fogadják érte soha el nem múló hálám ismételt kifejezését.

Mély tisztelettel

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 145/49.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
A címzés a levél élén van.

[1] Ld. 785. sz.
[2] Ld. 785/2–3.
[3] Ld. 787. A Művészet és valóság c. székfoglaló nem jelent meg; kézirata sem maradt fenn a hagyatékban.

789. MOLLINÁRY GIZELLA — FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1930. XII. 17.

Az ember egy várt levélre vagy nyomban válaszol vagy soha. Többször a kezemhez ütődött Papini Krisztusa.[1] A nyáron is. Kínomban hoztam ki a könyvtárból. Életem legborzasztóbb élményét éltem. Senkinek se kellett még úgy Krisztus. Én apáról olasz, anyáról délszláv vagyok. Szégyenből ideszültek, itthagytak s ilyen véletlen magyar vagyok. Egész dubiózus 1 1/2 — 2 elemivel. Szagolgatom ezt a Papinit s folyton architektúrába botlok — lélek helyett — amiről én úgy írtózok. Fekszem a fa alatt és sírok. Hogy is gondolhattam: hogy egy tragédiában mankó lehessen egy könyv? Aztán elkezdtem az előszót. Élőszó! rengeteg élő szava bennem amíg élek. Végül kicsúszott minden a kezemből és megjelent ez könyv, az enyém. Oly tisztelettel nézek reá, mint kedves halottja koporsójára a gyászoló. Sokat vagyok egyedül és kevés könyvem van. Nagyon kevés! Kezembe akad egy könyv XI. 14-ének éjfélén „A tragédia eredete" Fordította és bevezetéssel ellátta Fülep Lajos.[2] Ezt a könyvet aki adta 1926 karácsonyán, nagyon féltem, s ezért bele sem néztem. Ettől csak veszedelem jöhet, gondoltam. Most halott már két esztendeje. Hátha síron túl már nem harap, kinyitom ezt a könyvet s mindjárt az élő előszón kezdem s azóta naponta kezemben van: „Hátha a boldogság és szenvedés annyira össze vannak szőve, hogy aki sokat akar az egyikből, ugyanannyit kénytelen magára venni a másikból." 35. oldal. Maga írta. Maga fogalmazta ezt [a] mérleget... Elhümmögtem és hosszú évek óta úgy aludtam el, hogy nem szégyenkeztem. Úgy éreztem, hogy egy testetlen szent Kristóf a vállaira emelt. Hát mindezekért köszönetből, hálából és nagy-nagy tiszteletből az igaz hangú igazinak küldöttem el ezt a könyvet. Nagyon szenvedtem, mert melegebben akartam dedikálni, de reszkettem, hogy Önök kinevetnek. Sokszor esem ilyen helyzetbe. Én úriasszonnyá avanzsálásomig libák után jártam, ez mindig kiüt. Semmi sem segít. Pedig már a harmadik kultúr férj nevel agyba-főbe. Csak a bebör-

tönzésem után külföldre menekülésem idejébe esnek olyan arcok, akik (ez a büdös macska még pacnit csináltat velem! Folyton löki a könyökömet, nem respektálja e komoly művemet.) ilyennek nagyon szerettek: Rilke, Ignotus, Tandler.[4] Boldoggá tett bírálatával![5] Mindenkinél több és kitalálta nagy titkomat, *legbelsőbb titkomat* a monumentális lyrát. De én nem állok oda ezeknek a testileg, lelkileg és szellemileg körülmetélt betűtetvészőknek megmagyarázni, hogy nemcsak a népdal zene, *de a szimfónia is!* Sokat kerestem Önt itt Pesten, de senkisem tudott itt az újdondászok között Önről felvilágosítást adni. Végül az énrám való isteni egyszerűséggel, egy társaságban, Balassa nyelvőr, Fleischer[7] az operaház karnagya és Szüle Péter[8] előtt keservesen elpanaszoltam *„végre felfedeztem!* egy világirodalmi viszonylatban is nagy és tiszta valakit, akiről azt hittem idevalósi, mert magyarra gyönyörűen fordít s most üldözöm, hajszolom s nem találom." Kíváncsian kérdezték „ki az?" Mikor kimondtam — jóízűen kacagtak. „Szép, de elkésett Molly, mert azt már maga előtt felfedezték". Balassa nagy útegyengetőm és atyai barátom, de nagyon rátámadtam „disznóság! miért nem figyelmeztettek? ha ez van." Akkor kaptam meg Zengővárkony címét s reményt (?), hogy Maga úgy sem fog válaszolni, hátat fordított az embereknek. „Akkor szembefordult a világnak!" kiabáltam az én temperamentumommal. De hazajövet elkomolyodtam, új kötetet dedikáltam s férjemmel azt küldettem el. Azóta nem mertem bevallani, hogy vártam a válaszát s ítélő véleményét, de vártam. Abba igaza van a Nyugat Babitskától feluszított kis bocherjének, hogy az utolsó húsz év magyar irodalmát nem ismerem.[9] Hál Istennek! Alig. Őt meg babitsot [!] pláne nem. Nem bírja az ínyem a papírt sehogysem! Papini márvány s még az is hideg nekem. Pedig a márvány úgy termett s nem gépek okádták oda az embereknek. Az *egész* magyar irodalomban Petőfit szeretem és Madách az, akire úgy nézek mint gyerek a védőszentjére. Imádkozom hozzá! Benne voltak meg itthon *egyedül!* azok a benső feltételek, amiből *nagy* művészet születhetik. A többi minden — szerintem — a németalföldi zabáló gáner [!] piktúra (persze nem Rembrandt!) betűbe fülledt tévedése. Irtózom tőlük. Ha ilyenek vagyunk — nemzeti érdek, hogy elhallgassuk. Azért írtam meg ezeket, hogy megértse nostalgiámat véleménye után. Persze nagyon kérem, korrigáljon belé, ha lelkiismerettel úgy látja jónak. Tudom, mennyi van bennem, de azt is, hogy mennyi minden hiányzik belőlem. De sok tekintetben ez addig jó volt. Mert ha Nietzschet s Magát előbb olvasom, akkor a megírt könyvet csak elhatározhatom s nem megírhatom. Nem jól fejezem ki magam, de bizonyos vagyok, hogy megért. Ha úgy véli, hogy törekvésem megérdemli, adjon abból a nemes tapasztalatból, ami Zengővárkonyba vezette. Oh! de tisztelem ezért! Én csak a Gellértre, a Citadelláig jutottam. Nehéz batyu a fiatalság! Végül úgy szeretném tudni, elolvasná-e eddigi két könyvemet? Az is oly elrendelt-esztetikus gesztusa volt, hogy *sorba* olvasta lapról-lapra. Kiolvasta és nézte belőlem, hogy én tudtam mi okból tettem ezt ide s amazt oda. Olyan jó Maga, hogy segít a kritikákat lesajnálni. Ha Maga tudná, hogy én hogy örülök annak, hogy *ők* azok, akik *magyarázzák,* hogy kell komponálni s én vagyok, aki komponál! A mi Urunk sohse fordítsa vissza ezt az áldott sorrendet!

Szívből tiszteli:

Mollináry

A helynév: postabélyegző.
MTAK Kézirattár Ms 4589/7.
Kézírás.
Címzés: Nagytiszteletű Fülep Lajos úrnak Zengővárkony u.p. Pécsvárad.
Feladó: M.I. (Utána olvashatatlan és a Bp. és környékének utcajegyzéke 1949. c. kiadványból azonosíthatatlan név) u. 17.

Mollináry Gizella (1896–1978) költő, író, volt malterhordó munkás, szövőnő, takarítónő, kucséber stb. A Tanácsköztársaság után egy évig Balassagyarmaton börtönben volt, onnan 1920-ban Jugoszláviába szökött, majd amnesztiával hazatért. Versei 1924–1928 között a Nyugatban jelentek meg. 1944-ben a Gestapo fogságba ejtette.

[1] 524/3.

[2] A tragédia eredete vagy görögség és pesszimizmus. Írta Nietzsche Frigyes. Ford. és bevezetéssel ellátta Fülep Lajos. Bp. 1910. (Filozófiai Írók Tára XXIII.)

[3] A földet érint homlokunk (Bp. 1929.) vagy Az arc elsötétül (Bp. 1930.) c. Mollináry-kötetek valamelyikéről lehet szó. FL könyvtárában nem maradt fenn a könyv.

[4] Nem tudni, hol került össze Mollináry Gizella Rainer Maria Rilke (1875–1926) költővel. Kéziratos önéletrajzi regényében („Egészen Bábelig mégy...” MTAK Kézirattár Ms 5318/127.) csak olvasmányélményként említi. – Ignotus a világháborút követő években Bécsben élt. – Tandler talán azonos Julius Tandler (1869–1936) bécsi anatómus professzorral, akit pszichológiai, ifjúságvédelmi, orvosszociológiai problémák is foglalkoztattak.

[5] FL valószínűleg fenn nem maradt levelében bírálta meg Mollináry verseit.

[6] Balassa József ld. 604/7.

[7] Fleischer Antal (1891–1945) karnagy, Kodály Zoltán tanítványa. 1917–1945 között az Operaház karmestere, 1919–1931 között a Nemzeti Zenede tanára is volt. Számos modern zeneművet vezényelt.

[8] Szüle Péter (1886–1944) festő, Ferenczy Károly, Balló Ede és Zemplényi Tivadar tanítványa, a szolnoki művésztelephez tartozott.

[9] Fenyő László a Nyugat 1930. XII. 1.-i számában írta Mollináry Az arc elsötétül c. kötetéről: „...önállóságra való törekvés a rímelés terén valóságos struccpolitika: mintha az utolsó húsz esztendő magyar költőit egyáltalán nem ismerné.”

790. FÜLEP LAJOS — ELEK ARTÚRNAK

Z[engő]V[árkony,] 1930. XII. 22.

Carissimo,

rettenetesen restellem; most, hogy elővettem legutolsó levelét[1] megválaszolás végett, kólint fejbe újra az Izsó-könyvről[2] szóló passzus, mit közben teljesen elfelejtettem. Accidenti! De hogy is lehetett az a könyv annyi ideig nálam, aki a kölcsönkönyvet egy nappal se tűröm meg itt tovább a szükségesnél! Azt hiszem, ebben az esetben nem én vagyok a hibás, hanem Szana, csak ilyen marhának a könyve lapulhatott meg ennyire. Most rögtön fülön fogtam az ipsét, azonnal csomagolom is, s az első posta viszi magával a gazdájához. Hát még egyszer köszönet és bocsánat.

A docentúra[3] dolga mindmostanáig úgy látszott, jól áll. A próbaelőadás[4] u.i. nagyon szépen sikerült, utánna a dékán[5] palam publice kijelentette, hogy a kar magántanárrá habilitál, mindenki gratulált, [Halasy-] Nagy J.[ózsef] átadta a fil[ozófiai] szeminárium kulcsát stb. stb, mert mindenki azt mondta, a dolog már befejezettnek te-

kinthető, más nincs hátra, mint a miniszteri jóváhagyás s az csak formaság — most aztán kisül, hogy a karon és minisztériumon kívül van még egy harmadik fórum, t.i. az egyetemi tanács, s ennek kell fölterjesztenie a habilitációt megerősítésre; nos, a tanácsi referens, valami Molnár nevű jogi professzor[6] (eddig hírét se hallottam ennek a vadmarhának) sehogy se akarja referálni a dolgot s ha végül megteszi, ki tudja, hogyan, vad pápista, aki sehogyse akar belenyugodni, hogy ref.[ormátus] pap legyen docens s mindenáron meg akarja akadályozni ami, én azt hiszem sikerülni is fog neki. Ha így lesz, magát a docentúrát nem nagyon fogom bánni, mert ahogy megvoltam nélküle eddig, meg leszek ez után is, de bosszant, hogy ennyire belemásztam s már sokfelé tudnak a dologról — most aztán mit mondjak, ha fiascoval végződik? Tolnai és [Halasy-] Nagy[7] ugyan erősködnek, hogy csak késedelemről van szó, de én azt hiszem, csak olyan Wunschtraum ez náluk. Hát pazienza e vederemo!

Node itt van még a keserűvíz,[8] a panacea, mellyel úgy kicsúfol, carissimo! Hát persze nincs igaza, de erről nem tehet, mert én nem írtam meg az egész terapiát, melyhez gyakori beöntések és egyéb jók is tartoznak, de ezt elhallgattam pudoreból, hiszen tudja, milyen szemérmes vagyok. Tény és való azonban, hogy a keserűvel kombinálva jól elboldogulok velük. Melegen ajánlom mindenkinek, sőt a keserűt és a beöntést forrón, mert csak úgy érvényes.

Az újabb küldeményt is megkaptam, hálás köszönet érte. Katalógus nem jött eddig áradattal,[9] tán kettő érkezett, de azzal vigasztalom magam, most úgy se tudnék rendelni, rettenetesen csehül állunk. Lehet az is, hogy a boltosok nem tudták címemet leírni, elég a név és Pécsvárad, Hongrie. (Z[engő]Várkony nem szükséges és más se — a postán tudják úgyis, hogy nekem szól.)

Várkony most a hó alatt nagyon szép, milyen jó volna, ha Maga itt lehetne!

Szivárgott-e már ki valami a Baumgartenről?[10] Thienemann[11] megígérte, hogy szót emel mellettem, de nem bízom az eredményben — persze, valami pislákoló reménység még vaksiskodik bennem. Hű, de kellene pedig! Maga megkapja-e megint?

Egészségileg, remélem, jól van.

Az ünnepre és új esztendőre mindketten minden jót kívánunk,

szeretettel öleli

Lodovico

OSzK Kézirattár Fond 253/174. 74. sz. Megj.: Fülep–Elek lev. 188–190.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos Elek Artúr úrnak Budapest I., Mátray utca 5. I. 5.
Feladó: Dr Fülep Lajos Zengővárkony Pécsvárad.

[1] A fennmaradt Elek-levelek közül az utolsó 1930. X. 9-én kelt (784. sz.), itt egy azután írt s elveszett levélre utal FL, mert Szana Izsó-könyvéről amabban nincs szó.
[2] Szana Tamás: Izsó Miklós élete és munkái. Bp. 1897. (Magyar műtörténeti monographiák. 1.)
[3] Ld. 752/1.
[4] Ld. 787. sz.
[5] A dékán: Tolnai Vilmos. Ld. 787. sz.
[6] Molnár Kálmán (1881–1961) jogász. 1925-től a pécsi egyetem közjogi és politikai tanszékét vezette. Előtte egri joglíceumi tanár, a Szent István Akadémia tagja. 1945–1949 között a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem professzora.

[7] Tolnai Vilmos ill. Halasy-Nagy József.
[8] Ld. 782/3.
[9] Ld. 784/11.
[10] FL remélte, hogy Elekhez hasonlóan az ő Baumgarten-díját is megadják a következő évben is. Óhaja nem teljesült. Ld. 674/2. ill. 711/5.
[11] Thienemann Tivadar (ld. 643/5.) a Baumgarten alapítvány tanácsadó testületének tagja volt; az 1930. XI. 25-i ülésen javasolta FL évdíjának meghosszabbítását. Indítványát Petrovics Elek, Réti István és Schöpflin Aladár támogatta. A XII. 2-i ülésen Schöpflin újra felveti az ügyet, de XII. 16-án már nem kerül szóba.

791. [HALASY-] NAGY JÓZSEF — FÜLEP LAJOSNAK

Pécs, 1930. XII. 24.

Kedves Barátom!

Látom, hogy kezdesz idegessé válni.[1] Tanuld meg, hogy akinek egyetemmel van valami köze, annak ideigeinek nem szabad lenni és az emberek komiszságait is filozofikus fölénnyel kell szemlélnie. Tolnai[2] barátunk is naiv literátus lélek, aki nem jártas az egyetemi labirintusban. Ami minket illet, ennek a januári kari ülésen szándékozom kifejezést adni. Bízd reám. A tanács pedig túllépné a hatáskörét, ha leveledben foglalt és Tolnai nyomán való elképzelésed szerint járna el. Ilyesmit el lehetne kezdenie, de mint jogalap nélkül való akciót abba kellene hagynia. Erről azonban nincs is szó. A t.[isztelt] referens úr azzal indokolta előterjesztése késedelmét, hogy a lelkiismerete még nem nyugodt, s ő privátim akar informálódni. Hogy miről, azt nem tudom. A tanács erre a referátumot a jövő ülésre halasztotta, de semmilyen véleményt nem nyilvánított: egy szóval sem a referens privát akciójához nem csatlakozott, sem az ügyről semmi irányban nem határozott. Mivel pedig egy referens mindig kérhet előterjesztése elkészítésére halasztást, semmi szabálytalan nem történt. Sem a kar eljárását, sem senkit nem bíráltak, tehát panaszra nincs ok. Egyedüli sérelem lehet az előterjesztés lassúsága. Ezt viszont a bölcsészkarnak kell nehezményezni.

Az adjunctus-ügyben[3] ma felküldtem a miniszterhez az előterjesztést. Egyebekben pedig légy nyugodt türelemmel és olvasgasd Brandenstein művét.[4] Ezen is lesz elég okod mérgelődni.

A viszontlátásig is minden jót és boldog új évet kívánva vagyok tisztelő híved

Nagy József

MTAK Kézirattár Ms 4589/45.
Gépirat autogr. aláírással.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] A pécsi egyetemi magántársaság megerősítésére utal. Ld. 752/1. ill. 790. sz.
[2] Tolnai Vilmos ld. 787. sz.
[3] Magántanári habilitációjával egyidejűleg FL fizetésnélküli adjunktusi megbízást is kapott a pécsi Erzsébet Tudományegyetem.
[4] Brandenstein Béla műve valószínűleg a Művészetfilozófia. Bp. 1930. (Az Akadémia filozófiai könyvtára 3.) c. kötet lehetett.

A LEVELEZÉSBEN GYAKRAN ELŐFORDULÓ SZEMÉLYEK

ALEXANDER BERNÁT (1850–1927) filozófiai író, publicista, kritikus. 1904-től a budapesti tudományegyetem filozófia professzora, 1893–1914 között a Budapesti Hírlap és a Pester Lloyd színikritikusa. 1887–1919 között Bánóczi Józseffel szerkesztette a Filozófiai Írók Tára c. sorozatot. 1919 után megfosztották katedrájától, 1923-ig külföldön élt, majd hazatért Budapestre.

FL ifjúkori pártfogója; ő bízta meg Nietzsche: A tragédia eredete c. művének fordításával és bevezető tanulmány írásával. A kötet 1910-ben a Filozófiai Írók Tárában jelent meg. Utóbb irodalomtörténeti tanulmányokat rendelt tőle az olasz irodalom tárgyköréből és az európai regényről a Műveltség Könyvtára Világirodalom c., Alexander szerkesztésében készülő kötetéhez, amely azonban nem jelent meg. Résztvett a Fülep–Lukács–Hevesi által szerkesztett A Szellem c. filozófiai folyóirat körüli vitákban is. FL munkásságát a Nietzsche-könyv, A Szellem és A magyar művészet megjelenésekor méltatta a sajtóban. (Budapesti Hírlap 1910. V. 28. 126. sz. 2–3., Budapesti Hírlap 1911. XI. 23. 28. sz. 2–4. ill. Pester Lloyd 1923. V. 29. 119. sz. 1–3.)

ARANY ANTAL (1841–1929) Lelkészi pályáját Gyönkön kezdte meg, 1886-ban cserével Medinára került, ahol parókiát épített, harangot öntetett, orgonát állíttatott, olvasókört szervezett. Ugyanakkor az I. világháború végén egyre élesebb ellentétbe került híveivel, elsősorban a lelkészi díjlevél körül. Vizsgálat indult, amely megállapította Arany Antal hibáit s az Egyházkerület előbb FL helyettes lelkészi kinevezésével próbálta rendezni a helyzetet, majd miután ez nem sikerült, 1922-ben fegyelmi úton nyugdíjba küldték. Arany Antal még évekig pereskedett az egyházzal. Dunaszentbenedeken halt meg.

BABITS MIHÁLY (1883–1941) költő, műfordító. 1911-től budapesti tanár, majd 1916-tól a Nyugat szerkesztője. Innen datálódik FL-sal való ismeretsége. 1919-ben FL-sal egyidőben egyetemi tanár lett, a budapesti Tudományegyetemen a modern magyar és a világirodalom tanszékét kapta meg. A Tanácsköztársaság bukása után csak a Nyugat szerkesztője maradt, 1927-től a Baumgarten-alapítvány kurátora lett, a díj odaítélésével támogatta a nehéz helyzetbe került FL-t s egyúttal segítette visszatérését a Nyugat munkatársai közé.

BILKEI PAP ISTVÁN (1865–1943) ref. teológus. Budapesten és Edinburghban tanult, 1901–1904-ig lelkész, majd 1905-től a gyakorlati teológia professzora lett. 1935-ben nyugdíjba ment. FL teológiai tanulmányai idején professzora volt.

DOBOSSY ELEK (1890 ?–1962) Katonatiszt, majd banktisztviselő; feleségül vette Rippl-Rónai József nevelt lányát, Anella Parist s így Rippl-Rónai halála után ő intézte a hagyatékkal kapcsolatos ügyeket. Rippl-Rónai hagyatékának egy része az MNG Adattárába került, de a tervezett Rippl-Rónai monográfia kapcsán Dobosssynak írt FL levelek nem találhatók az iratok között.

ÉBER LÁSZLÓ (1871–1935) művészeti író, művészettörténész, régész, műfordító, 1914-től az MTA levelező tagja. A középkori művészet tárgyköréből egyetemi magántanárrá habilitálták, 1898-tól, a MNM, 1904-től a Műemlékek Országos Bizottságának munkatársa volt. 1919-ben a Műegyetem professzora lett. 1921-ben nyugdíjazták. Munkatársa volt Elek Artúr Műbarát és Pogány Kálmán Ars Una c. folyóiratának. Szerkesztett a két kiadást megért Művészeti Lexikont (1926, 1935) és társszerzője volt a Barát–Éber–Takács: A művészet története c. műnek. (1926.)

ECKHARDT TIBOR (1888–1972) politikus, képviselő. 1919–1920-ban a Miniszterelnökség sajtóosztályának vezetője. FL ebben a minőségében ismerte meg. Utóbb a Független Kisgazdapárt tagja, majd elnöke. 1940-ben az USÁ-ba emigrált.

ELEK ARTÚR (1876–1944) író, művészeti író, kritikus, 1908-tól az Az Ujság belső munkatársa. A Magyar Géniusz, a Figyelő, A Szerda, a Nyugat és a Magyar Művészet köréhez tartozott. 1921-ben megalapította és 1923-ig szerkesztette a Műbarát c. folyóiratot. FL-sal való ismeretség az I. világháború idejére datálódott, a húszas évektől 1944 tavaszán elkövetett öngyilkosságáig szoros és meghitt barátság volt köztük. Az Elek Artúr emlékére rendezett esten, 1947. IV. 25-én FL emlékbeszédet tartott. (Vázlata: MTAK Kézirattár Ms 4555/30–31.)

FENYŐ MIKSA (1877–1972) író, kritikus, szerkesztő. 1904-től a Gyáriparosok Országos Szövetségének titkára, 1908-ban a Nyugat egyik alapítója, majd szerkesztője és főmunkatársa volt. Ady baráti köréhez tartozott s e réven került kapcsolatba FL-sal. Fenyő bajai születésű volt, FL bajai lelkészsége éveiben kapcsolatban állt ott élő rokonaival.

FÜLEP LAJOSNÉ GÁBOR ZSUZSÁNNA (1896–1958) középiskolai tanár, FL 2. felesége. 1919. VI. 9-én kötött házasságot, a válást 1946. II. 14-én mondták ki. Dombóvárott és Baján FL lelkészsége idején hitoktatóként működött. Zenével és néprajzzal is foglalkozott, Szekszárdon és Baján egyházi és világi előadások alkalmával énekesként lépett fel. Pécsett 1945-ben a közművelődési előadássorozat keretében tartott a Dunántúl népi zenéjéről és tándairól. Második férje Sz. Szabó László mérnök volt.

GELLÉRT OSZKÁR (1882–1967) költő, újságíró, szerkesztő. A Magyar Géniusz szerkesztője, majd a Nyugat munkatársa lett, 1920–1941 között a Nyugat egyik szerkesztője, 1904–1918 között a Pesti Hírlap belső munkatársa volt. A Nyugat révén került kapcsolatba FL-sal, aki ezekben az években — mint a Nyugatban megjelent tanulmánya s levelei is tanúsítják — nagyra becsülte Gellért költészetét.

GERGELY TIBOR (1900–1978) festő, grafikus. Ifjúkorában a Galilei Kör tagja, a Vasárnapi Kör összejövetelein mint a hallgatóként jelenlévő ifjak, a „knábák" egyike vett részt. A Tanácsköztársaság idején a Közoktatási Népbiztosságon dolgozott, majd Bécsbe emigrált, ahonnan 1931-ben Lesznai Annával, későbbi feleségével együtt tért vissza. Budapesten a KUT tagja lett. 1939-ben Lesznai Annával együtt az USÁ-ba emigrált.

HALASY-NAGY JÓZSEF (1932-ig Nagy József) (1885–1976) filozófus, egyetemi tanár. 1905-től a kiskunhalasi ref. gimnázium tanára, 1916-ban a budapesti Tudományegyetem professzora lett. 1948-ban nyugdíjazták. 1910-ben bírálatot írt FL Nietzsche-tanulmányáról és fordításáról (Bpi Szemle 1910. 407. sz. 315–318.), előfizetője volt a Szellemnek s ő lehetett a szerzője annak a Pascal-tanulmánynak és fordításnak, amelyet FL egy levelében említ (FL-lev. I. köt. 193. sz.) 1912-ben Alexander Bernát megbízásából bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel kiadta Pascal Gondolatok c. művét a Filozófiai Írók Tárában.

Ő kezdeményezte 1930-ban filozófiai magántanári habilitációját a pécsi Tudományegyetem habilitációját a pécsi Tudományegyetemen.

KÁLDOR GYÖRGY (1900–1958) újságíró. 1915–1917 között FL tanítványa a Kereskedelmi Akadémia felsőkereskedelmi tagozatán, ahol Káldor Tolnai Károly osztálytársa és barátja volt. 1919-ben emigrált, Heidelbergben végezte az egyetemet és tett doktorátust. Bécsben a Die Rote Fahne, majd 1924-től Budapesten a Pester Lloyd munkatársa lett. A II. világháború alatt munkaszolgálatos, majd 1945-ben a Magyar Rádió külügyi osztályának vezetője. 1950–1955 között bebörtönözték, majd lektorként dolgozott.

KÁRPÁTI AURÉL (1884–1963) író, kritikus, költő, újságíró. 1905-ben a Hazánk c. lapnál dolgozott, majd a Magyar Szemle, A Hét, az Új Idők s utóbb a Nyugat munkatársa lett. 1910-ben szerkesztette a Kritika c. lapot. 1922–1944-ig a Pesti Napló belső munkatársa volt. FL ifjúkorában ismerte meg s ő vitte a Magyar Szemle körébe. Utóbb eltávolodtak egymástól, majd 1926-ban helyreállították barátságukat.

KÁTAI ENDRE (1855–1932) Lengyel katolikus családból származott s lett ref. lelkész Dunaszentgyörgyön. 1906–1929 között a Tolnai Egyházmegye esperese. E minőségben két ízben is FL közvetlen egyházi feljebbvalója volt: Medina és Zengővárkony is a Tolnai Egyházmegyéhez tartozott. 1929-ben megromlott egészségi állapota miatt lemondott az esperességről és nyugdíjba ment.

KELETI ARTHUR (1889–1969) költő, műfordító, A Hét és a Nyugat munkatársa. A képzőművészetek iránti érdeklődés jellemezte. Gulácsy Lajos barátja volt.

KERECSÉNYI ZOLTÁN (1867–1933) dabi ref. lelkész, 1920–1933 között a Solti Egyházmegye esperese. FL bajai lelkészsége idején közvetlen egyházi felettese és barátja volt.

KERESZTES-FISCHER MIKLÓS (1929-ig Fischer) FL Zengővárkonyba költözésekor, 1927-ben Baranya megye pécsváradi járásának főszolgabírája. 1932–1935 között országgyűlési képviselő, 1936–1939-ig a siklósi járás főszolgabírája. 1940-től neve nem szerepel Magyarország Tiszti Cím- és Névtárában.

KNER IMRE (1890–1944) nyomdász, könyvkiadó. FL-sal való kapcsolata 1911-ben [illegible]ődött, amelyről Kner így írt: „Úgy 1911–12 körül kaptam egy nagyon megtiszteiő megbízást. Egy magas színvonalú filozófiai folyóirat nyomtatását kellett vállalnunk. A nyomdai dolgok intézésével Fülep Lajos, a mai zengővárkonyi pap volt

megbízva, aki akkor Firenzében élt. Az első számot nagy reneszánsz stílusú iniciálékkal díszítettem. Arrafelé kerestem akkor a hagyományt, és ezeket az iniciálékat akkor rajzoltattam. Nagy izgalommal vártam Fülep válaszát, amely nemsokára meg is érkezett, de igen meglepő formában. Az iniciálék piros ceruzával vastagon át voltak húzva, s az utolsó lapra ez volt odaírva: „Amelyik nyomdász pedig *csak* betűvel nem tud szép könyvet csinálni, úgyse lesz nyomdász soha." [...] Ez a pofon olyan volt, hogy egy hétig szédelegtem utána, és csak lassan ismertem fel, hogy megérdemeltem. De ez indított el a helyes irányba." (A könyv mestere. Kner Imre levelezése. Bp. 1969. 344.)

Utóbb a Vasárnapi Kör összejövetelein találkoztak, ahová Pesten létekor Kner Imre is eljárt. Szoros barátságuk az 1920-as években bontakozott ki s Kner haláláig, 1944-ig tartott. Sűrűn leveleztek és kölcsönösen meglátogatták egymást Zengővárkonyban ill. Gyomán.

KOVÁTS JÁNOS ISTVÁN (1880–1965) jogi diplomájának megszerzése mellett 1904-től Budapesten és Edinburghban teológiát tanult, majd 1913-ban bölcsészeti doktorátust is szerzett. 1914-ig lelkész, majd pesti teológiai tanár lett. 1918–1919-ben a protestáns ügyek kormánybiztosa, 1920-ban államtitkár, majd 1922-ig nemzetgyűlési képviselő. 1916-tól a Dunamelléki Egyházkerület aljegyzője, 1929-től főjegyzője (püspökhelyettes) volt. 1945-ben nyugdíjba ment. 1932-től a Kálvinista Szemle felelős szerkesztője ill. főszerkesztője. Számos önállóan és szakfolyóiratokban megjelent mű szerzője.

LEHEL FERENC (1885–1975) művészeti író, 1934–35-ben írta és szerkesztette a Nemzeti Művészet c. folyóiratot.

LESZNAI ANNA (családi nevén Moscovitz Amália) (1885–1966) költő, grafikus, iparművész, regényíró. A Nyolcak tiszteletbeli tagja, A Nyugat munkatársa. 1913–1918 között Jászi Oszkár, utóbb Gergely Tibor felesége.

FL az I. világháború éveiben ismerte meg, főként a Vasárnapi Kör összejövetelein találkozott vele. Nagyrabecsülte költészetét, amelyről két ízben is kritikát írt (Esztendő 1919; Nyugat 1923.) Utóljára 1965-ben találkoztak, amikor Lesznai Anna USA-beli emigrációjából hazalátogatott Budapestre.

LUKÁCS GYÖRGY (1885–1971) filozófus. FL személyes kapcsolata 1910-ben kezdődött Lukáccsal, aki akkor Berlinben, FL pedig Firenzében élt. Közösen szerkesztették — Hevesi Sándorral együtt — a két számot megért A Szellem c. filozófiai folyóiratot. Az I. világháború idején a Vasárnapi Kör összejövetelein találkoztak, s mindketten előadtak a Szellemi Tudományok Szabadiskolája által rendezett sorozatok keretében (Lukács etikát, FL előadásainak címe két formában is szerepel: A nemzeti elem a magyar képzőművészetben ill. A nemzeti jelleg problémája a magyar képzőművészetben.) 1919. V.-ban Lukács írta alá helyettes népbiztosként FL egyetemi tanári kinevezését. Az 1920-as években Lukács bécsi emigrációja idején csak közvetett kapcsolatban voltak egymással, levélbeli ill. személyes találkozásra csak Lukács hazatérése, a II. világháború vége után került sor.

LYKA KÁROLY (1869–1965) művészeti író, művészettörténész, szerkesztő. 1902–1918 között a Művészet c. folyóirat szerkesztője, 1914–1936 között a Képzőművészeti Főiskola tanára majd igazgatója. 1906-ban ismerkedtek meg egymással, Lyka FL 3 cikkét közölte a Művészetben s felajánlotta a lapot az impresszionista művészetről szóló készülő művének folytatásos kiadására. Kapcsolatuk hosszú szünet után az 1950-es években újult fel, amikor FLnak oroszlánrésze volt Lyka Kossuth-díjjal való kitüntetésében, s akadémiai tudományos fokozata révén anyagi helyzetének rendezésében.

MANNHEIM KÁROLY (1893–1947) szociológus, egyetemi tanár. 1916-ban szerzett diplomát, majd a Vas utcai felsőkereskedelmi iskola tanára lett (ahol FL is tanított). Résztvett a Galilei kör munkájában, 1919-ben Bécsbe emigrált, 1926-ban Heidelbergben magántanár, 1930-ban Frankfurtban a szociológia és közgazdaság professzora lett. 1933-ban Angliába ment, ahol a London School of Economics, 1946-tól az University of London oktatásszociológia professzora lett.

FL-sal A Szellem szerkesztése idején, egy Hegel-fordítás kapcsán került kapcsolatba, barátságuk a Vasárnapi Kör és a Szellemi Tudományok Szabadiskolája idejéből eredeztethető, itt Mannheim tartotta az utóbb Lélek és kultúra címen megjelent, a II. szemeszter bevezető előadását (Bp. 1918.) Bár nem leveleztek sűrűn, meleg kapcsolatban voltak egymással, Mannheim járt Zengővárkonyban is. FL utóbb „nekem különösen kedves barátom"-nak nevezte Mannheimot (Dévényi Ivánnak 1966. XII. 28.-án írt levelében, MTA Művészettört. Kcs. Adattár C–I. 159/670.)

MEDGYASZAY VINCE (+ 1943.) 1900–1909 között balatonfőkajári ref. lelkészként a mezőföldi egyházmegye esperese, 1920–1935 között lepsényi lelkészként ismét esperes, 1935–1943 között a Dunántúli Egyházkerület püspöke. FL 1924-ben, a balatonkenesei lelkészi poszt elnyerésére benyújtott pályázata idején került vele kapcsolatba.

NAGY FERENC (+ 1928) veresegyházi, majd alsódabadi ref. lelkész, 1913 óta a Pesti Egyházmegye esperese. FL lelkészi pályája elején került vele kapcsolatba.

NAGY SÁNDOR ref. lelkész, 1927. X.-ig a budapesti Skót Misszió magyar lelkésze, utóbb püspöki titkár a Dunamelléki Ref. Egyházkerületben. E minőségben intézte FL ügyeit Ravasz püspök távollétében.

OSVÁT ERNŐ (1876–1929) író, szerkesztő, a Magyar Géniusz szerkesztője, a Figyelő alapítója, a Nyugat szerkesztője. FL nem volt vele közeli kapcsolatban, a Nyugattal ill. a Nyugat kiadóval való ügyeiben Elek Artúr, Osvát bizalmas barátja volt közvetítő közöttük.

POGÁNY KÁLMÁN (1882–1951) művészettörténész, 1908–1920 között a Szépművészeti Múzeum munkatársa, a Tanácsköztársaság idején a művészeti drektórium tagja, ezért elbocsátották állásából. 1923–1924 között az Ars Una szerkesztője, amelyet FL Művészet és világnézet c. tanulmányával indított meg.

RÁDAY GEDEON (1872–1937) földbirtokos, 1910-től Pest megye főispánja, 1920–1921-ben Pest és Szolnok megye megbízott kerületi kormánybiztosa. 1921. IV.–XII. 3-ig a Bethlen-kormány belügyminisztere. 1922–1935 között egységes párti képviselő. 1917 óta a Solti Ref. Egyházmegye gondnoka, e minőségében került vele kapcsolatba FL.

RAVASZ LÁSZLÓ (1882–1975) ref. lelkész, püspök. A teológiát Kolozsvárt és Berlinben végezte, 1907-ben bölcsészdoktorátust szerzett és teológiai magántanár lett. 1907-től Kolozsvárt a gyakorlati teológia professzora, 1918-tól az Erdélyi Egyházkerület főjegyzője (püspökhelyettese). 1921–1948 között budapesti Kálvin-téri lelkész és a Dunamelléki Ref. Egyházkerület püspöke volt, 1951-ben nyugdíjazták. Számos műve jelent meg nyomtatásban, szerkesztette a Protestáns Szemlét és a Református Szemlét.

FL-sal az I. világháború idején Budapesten ismerkedett meg; utóbb 1918-ban ő intézte FL lelkészként Erdélybe települési szándékának megvalósítását. Az 1918-as szovátai segédlelkészi kinevezés után — amely állást FL nem foglalhatta el — legközelebb a Dunamelléki püspökké választása idején kerültek kapcsolatba, amikor FL Medinán volt helyettes lelkész, Kapcsolatuk további alakulása a levelekből és jegyzeteikből ismerhető meg.

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF (1861–1927) festő, 1884-től Münchenben, 1887-től Párizsban majd 1892–1900 között Neuillyben élt. Hazaköltözése után több kiállítása volt, de az átütő sikert 1906-os, a Könyves Kálmán RT által rendezett tárlata hozta meg. FL e kiállításról két cikket is írt, Rippl-Rónaival való kapcsolata ezekkel kezdődött. Utóbb, 1910-ben ismét írt róla a Ház-ba. 1915 őszén, háborús kiállítása megnyitásakor Rippl-Rónai FL-t kérte fel megnyitó előadás tartására, de erre nem került sor, s személyes kapcsolatuk ezzel megszakadt.

SIKABONYI ANTAL (1886–1948) irodalomtörténész, kritikus, az OSzK, majd a Külügyminisztérium könyvtárának munkatársa. A Magyar Bibliofil Szemle szerkesztője volt. FL-sal való kapcsolatának eredete ismeretlen.

SINKÓ ERVIN (1898–1967) író, költő, egyetemi tanár. 1918-ban a Budapesti Munkástanács tagja volt, 1919–1926 között Bécsben élt emigrációban. Itt 1924-ben szerkesztette és kiadta a Testvér c. lapot. Utóbb Jugoszláviában, Párizsban, Moszkvában, majd ismét Párizsban és Jugoszláviában élt. 1950 óta a Jugoszláv Tudományos és Művészeti Akadémia tagja, 1959 után újvidéki egyetemi tanár volt.

FL 1918-ban a Vasárnapi Körben ismerte meg Sinkót, aki Bécsből, a Testvér szerkesztése idején kereste meg az akkor bajai lelkész FL-t cikket kérve tőle lapjának.

SZAKÁCS IMRE (1871–1932) mórágyi ref. lelkész, 1929–1932 között a Tolnai Egyházmegye esperese, mint ilyen FL zengővárkonyi lelkészsége idején közvetlen egyházi felettese volt.

SZÁNTÓ REZSŐ ill. *RUDOLF* (1900–1943) író, újságíró. Budapesti orvostanhallgatóként a Tanácsköztársaság bukása után internálták, majd Prágába emigrált és

bölcsészetet tanult. 1926–1939 között a Pesti Napló külpolitikai rovatvezetője és helyettes szerkesztője. Büntetőszázadban halt meg a keleti fronton.

TOLNAI (1935-től *TOLNAY* Károly ill. Charles de TOLNAY) *KÁROLY* (1899–1981) művészettörténész. Az 1915–1916-os iskolaévben mint a Budapesti Kereskedelmi Akadémia Felsőkereskedelmi Iskolája középső a-osztályának növendéke ismerte meg FL-t, aki francia tanára volt. Mint utóbb megírta, óra alatt művészettörténeti könyvet olvasott a pad alatt s FL büntetés helyett meghívta magához, könyveket kölcsönzött neki s ettől kezdve rendszeresen látogatta FL-t a lakásán.

A következő tanévben Ferenc József 1916. XI. 21-én bekövetkezett halála után az iskola magyar tanára, Glatz Ernő „Trónváltozás; új király, új esztendő" címmel dolgozatot íratott növendékeivel s arra biztatta őket, írjanak őszintén. Tolnai az „elhunyt uralkodó jelentéktelenségét a királyi méltóságnak megcsontosodott, az egyéniségeket béklyóba verő formáiból származtatta, emlegette a Habsburgok degeneráltságát és nem nagy jelentőséget tulajdonított annak a ténynek, hogy egyik király helyett másik uralkodik" — aminek az lett a következménye, hogy néhány társával együtt tanári konferencia elé idézték és csak az iskolából való kimaradásuk mentette meg őket a kicsapástól. FL-t nagyon felháborította az eset s 1917. III.-ban „A jövő nemzedéke" címmel cikket írt (ebből való a fenti idézet), amelyet a Huszadik Században kívánt publikálni. Szabó Ervin közölte vele, hogy ő kiadja a cikket, de a következmények nemcsak a szerzőt és a lapot, hanem a fiúkat sújtják majd, mire FL lemondott a közlésről. A cikk autogr. példánya Tolnai Károly, gépelt másolata FL hagyatékában maradt fenn s azóta megjelent (Fülep I/II. 77–84.) Tolnai magánérettségit tett FL pedig nyilvánvalóan ennek az ügynek a kapcsán lemondott tanári állásáról, az 1916–1917 évi értesítőben már nem szerepel a neve a tanári kar tagjai között.

Tolnait apja kereskedelmi pályára szánta, felkereste FL-t és megkérdezte, elég tehetségesnek tartja-e fiát a művészettörténet művelésére. FL igenlő válasza után kijelentette, hogy minden lehetőséget megad számára. Tolnai a bécsi, berlini és frankfurti egyetemen tanult, Bécsben doktorált, Hamburgban lett magántanár, majd Párizsban, Princetonban és Firenzében működött. A firenzei Casa Buonarroti igazgatójaként halt meg. A húszas években több alkalommal hosszan dolgozott Itáliában, továbbá Heidelbergben élt s innen költözött át Hamburgba. Több alkalommal meglátogatta FL-t, utóljára személyesen 1969-ben találkoztak, s élete végéig mesterének vallotta FL-t, akivel mindvégig levelezésben állt.

VIGNOT, PIERRE (1860 körül – 1921) katolikus pap, korának neves hitszónoka. FL Firenzében, a Gordigiani-házban ismerte meg és barátkozott össze vele. 1909-es franciaországi útján együtt látogattak meg több katedrálist, s Joigny-ban Vignot abbé vendégül látta FL-t késő gótikus házában, ami egész életére szóló élményt jelentett neki.

WILDE JÁNOS (1891–1970) művészettörténész, Michelangelo-kutató. Budapesten és Bécsben tanult, a Tanácsköztársaság idején múzeumi tisztviselőként résztvett a múzeális értékek zár alá helyezésében. 1920-tól Bécsben élt, 1921–1929 között

Karl Maria Swobodával együtt közreadta Max Dvořák írásait és egyetemi előadásait. 1923–1938 között a bécsi Kunsthistorisches Museum munkatársa 1939-ben Angliába települt át s a National Galery-ben volt tisztviselő. 1940-ben Kanadába ment, ahonnan 1941-ben visszatért Angliába. 1950–1958 között az University of London professzora. FL még Budapestről ismerte, utóbb főként Tolnai Károly néven értesült Wilde tevékenységéről.

RÖVIDÍTÉSEK

ang.	angol
Békés m. Lt.	Békés megyei Levéltár
Dobai	Dobai Ádám: Fülep Lajos bajai évei. = Dunántúl, 1982. 1. sz. 25–37.
Dott.	Dottore
Dunamell. Ref. Ek. Lt.	Dunamelléki Református Egyházkerület Levéltára
Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/1.c. Elnöki ir.	Dunamelléki Református Egykázkerület Levéltára A/1.c. Elnöki iratok
Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/L.b. A ppi hiv. ir.	Dunamellékei Református Egyházkerület Levéltára A/1.b. A püspöki hivatal iratai
Dunamell. Ref. Ek. Lt. A/10.b. A Tolnai Em. ir.	Dunamelléki Református Egyházkerület Levéltára A/10.b. A Tolnai Egyházmegye iratai
egyh.	egyházi
érk.	érkezett
FL	Fülep Lajos
FLné	Fülep Lajosné
FL-lev. I. köt.	Fülep Lajos levelezése I. 1904–1919. Szerkesztette, a jegyzeteket és a mutatókat összeállította F. Csanak Dóra. Bp. 1990. 470 p.
Fülep I/I–II.	Fülep Lajos: A művészet forradalmától a nagy forradalomig. Cikkek, tanulmányok 1904–1919. I–II. kötet. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket, a bibliográfiát és a névmutatót összeállította Tímár Árpád. A bevezető tanulmányt írta Tőkei Ferenc. Bp. Magvető Könyvkiadó, 1976. 660 + 765 p.
Fülep II.	Fülep Lajos: Művészet és világnézet. Cikkek, tanulmányok 1920–1970. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket, a bibliográfiát és a névmu-

	tatót összeállította Tímár Árpád. Bp. Magvető Könyvkiadó, 1976.
Fülep – Elek Lev.	Fülep Lajos levelei Elek Artúrhoz. A szöveget gondozta, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Fülep Katalin. Bp. Országos Széchényi Könyvtár, 1990. 350 p.
Fülep – Kner Lev.	Fülep Lajos és Kner Imre levelezése. Összeállította, bevezette és jegyzetelte Sümegi György. A levelek szövegét gondozta Kőhegyi Mihály. Gyula, 1990. 291 p. (Forráskiadványok a Békés megyei Levéltárból 17.)
h.	helyettes
i.sz.	iktatószám
ir.	iratai, iratok
k.	körül
Lpz.	Leipzig
Lőrincz	Lőrincz Ernő: Fülep Lajos munkásságának tudománytörténeti jelentősége. Bp. 1975. 42 p. Kézirat gyanánt.
MNG	Magyar Nemzeti Galéria
MNM	Magyar Nemzeti Múzeum
MTAK	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
MTA MTKCs	Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatóintézet. (Korábban: Kutatócsoport.)
Nagys.	nagyságos
Nt.	nagytiszteletű
OSzK	Országos Széchényi Könyvtár
ném.	német
PIM	Petőfi Irodalmi Múzeum
q	métermázsa
Ráday-évkönyv IV–V.	Fülep Lajos levelei Ravasz Lászlóhoz. Közli Nagy Edit. 1. rész. = A Ráday Gyűjtemény

	Évkönyve IV–V. 1984–1985. Bp. 1986. 177–194.
Ráday-évkönyv VI.	Fülep Lajos levelei Ravasz Lászlóhoz. 2., befejező rész. Közli Nagy Edit. = A Ráday Gyűjtemény Évkönyve VI. Bp. 1989. 244–265.
prot.	protestáns
ref.	református
róm. kath.	római katolikus
Sümegi	Sümegi György: Fülep Lajos tiszteletes úr Baján. = Forrás, 1985. 64–73. p.
szolg. biz.	szolgálati bizonyítvány
Tek.	tekintetes
v.b.t.t.	valóságos belső titkos tanácsos
VKM	Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
Zengővárkonyi Ref. Ek.	Zengővárkonyi Református Egyházközség

FÜLEP LAJOS LEVELEI

(A számok a levelek sorszámára utalnak)

Az Athenaeum RT-nek	630. 1928. II. 25.
	637. 1928. III. 14.
Babits Mihálynak	380. 1921. VIII. 29.
	719. 1929. XI. 5.
	736. 1930. I. 16.
	763. 1930. V. 9.
	785. 1930. XI. 7.
a Baumgarten-alapítvány kuratóriumának	788. 1930. XI. 25.
Berze Nagy Jánosnak	717. 1929. X. 31.
	724. 1929. XII. 6.
a Dunamelléki Ref. Egyházkerület püspöki hivatalának	516. 1924. XI. 2.
Elek Artúrnak	341. [1920.] II. 24.
	375. 1921. VIII. 15.
	376. 1921. VIII. 17.
	383. 1921. IX. 8.
	387. 1921. IX. 24.
	390. 1921. X. 5.
	395. 1921. XI. 16.
	400. [1921. XII. 31. előtt]
	410. [1922. III. 1–16. között]
	414. 1922. IV. 1.
	418. 1922. VI. 21.
	425. 1922. VII. 21.
	426. [1922. VII. 21. — VIII. 1. között]
	429. 1922. VIII. 8.
	431. 1922. VIII. 16.
	432. [1922. VIII. 16.–IX. 12. között]
	436. [1922.] IX. 12.
	440. 1922. IX. 18.
	443. [1922. IX. 20.–X. 18. között]
	445. 1922. X. 9.
	457. 1923. I. 12.
	458. [1923.] I. 26.
	460. 1923. III. 22.
	463. 1923. IV. 6.
	472. 1923. VI. 27.
	529. [1925. VII. 20.]

534. 1925. X. 24.
535. [1925.] X. 28.
536. [1925.] X. 30.
542. 1926. I. 29.
544. [1926. III. 6–7. előtt]
545. [1926. IV. 1. előtt]
546. [1926. IV. 1.]
547. [1926.] IV. 10.
551. 1926. IV. 25.
557. [1926. V. 17–23. között]
558. [1926. VI. 24. előtt]
559. [1926. VI. 24. előtt]
566. [1926.] IX. 10.
568. [1926.] X. 15.
588. 1927. V. 17.
590. 1927. VI. 21.
592. 1927. VII. 25.
593. 1927. VII. 30.
603. [1927.] X. 26.
619. 1928. I. 28.
621. [1928. II. 3.]
631. 1928. II. 25.
646. [1928.] IV. 26.
650. [1928. V. 26.]
652. 1928. VI. 16.
658. [1928. IX. 23.]
659. [1928.] IX. 27.
665. [1928.] XII. 15.
667. [1929.] I. 11.
674. 1929. III. 22.
680. 1929. V. 18.
681. [1929.] V. 29.
682. [1929.] VII. 2.
709. [1929.] IX. 24.
711. [1929.] X. 10.
715. 1929. X. 25.
716. [1929.] X. 27.
726. [1929.] XII. 21.
737. 1930. I. 16.
762. [1930.] V. 7.
764. 1930. V. 16.
778. [1930.] VIII. 22.
781. [1930.] IX. 16.

782. [1930.] X. 2.
786. [1930.] XI. 12.
790. 1930. XII. 22.

Fenyő Miksának
408. 1922. I. 23.
449. [1922. XI. 29.]

Gellért Oszkárnak
612. 1928. I. 16.
615. 1928. I. 22.
617. 1928. I. 26.
626. 1928. II. 18.
638. 1928. III. 14.
648. 1928. IV. 27.
731. [1930.] I. 9.
766. [1930. V. 21. után]

Göde Lajosnak
352. 1920. XI. 16.
358. 1921. II. 28..

[Halasy-] Nagy Józsefnek
767. [1930.] V. 24.

Kárpáti Aurélnak
548. 1926. IV. 10.
550. [1926.] IV. 15.
560. [1926.] VI. 24.
571. [1927. I. 10.]
572. 1927. I. 17.
610. 1928. I. 5.
618. 1928. I. 27.
647. 1928. IV. 26.
668. 1929. I. 11.
675. 1929. III. 27.
683. 1929. VII. 10.
720. 1929. XI. 7.
727. 1929. XII. 21.
732. [1930.] I. 13.
738. [1930.] I. 16.

Kátai Endrének
348. 1920. IX. 22.
349. 1920. IX. 23.
350. 1920. X. 20.
351. 1920. XI. 13.
353. 1920. XI. 24.
354. 1920. XII. 2.
355. 1920. XII. 14.
362. 1921. IV. 15.
363. 1921. IV. 16–17.
365. 1921. IV. 25.
370. 1921. VII. 26.
381. 1921. VIII. 29.

	392. 1921. X. 20.
	584. 1927. IV. 22.
	598. 1927. IX. 9.
	600. 1927. IX. 25.
	628. 1928. II. 21.
	662. 1928. XI. 5.
	663. 1928. XI. 15.
	666. 1929. I. 2.
	669. 1929. I. 21.
	671. 1929. II. 7.
	687. 1929. VIII. 3.
	688. 1929. VIII. 9.
	689. 1929. VIII. 9.
	690. 1929. VIII. 9.
	692. 1929. VIII. 11.
	695. 1929. VIII. 14.
	698. 1929. VIII. 19.
	701. 1929. VIII. 24.
Kerecsényi Zoltánnak	413. 1922. III. 31.
	492. 1923. XI. 26.
	506. 1924. VI. 11.
	574. 1927. I. 26.
	581. 1927. IV. 14.
	585. 1927. IV. 22.
	595. 1927. VIII. 15.
Kner Imrének	377. 1921. VIII. 19.
	386. 1921. IX. 16.
	407. [1922. I. 20.]
	415. 1922. IV. 24.
	417. 1922. VI. 12.
	420. 1922. VII. 7.
	520. [1924. XII. 19.]
	422. 1922. VII. 15.
Kováts J. Istvánnak	704. 1929. IX. 17.
	705. 1929. IX. 18.
Kövesházi-Kalmár Elzának	489. 1923. X. 24.
[Medgyaszay Vincének]	513. 1924. IX. 22.
	514. 1924. IX. 22.
	515. 1924. IX. 25.
[Mészöly Miklósnak]	433. 1922. VIII. 21.
	435. 1922. IX. 11.
	441. 1922. IX. 19.
Nagy Ferencnek	372. 1921. VIII. 2.

373. 1921. VIII. 2.
374. 1921. VIII. 8.
Nagy Imrének 367. 1921. V. 9.
a Pandora szerkesztőségének 624. 1928. II. 14.
Papini, Giovanni-nak 524. 1925. II. 5.
Ravasz Lászlónak 368. 1921. V. 25.
371. 1921. VII. 26.
382. 1921. IX. 2.
391. 1921. X. 7.
393. 1921. X. 22.
394. 1921. XI. 7.
401. 1921. XII. 31.
403. 1922. I. 10.
412. [1922. III. 25. után]
448. 1922. XI. 9.
450. 1922. XII. 8.
451. 1922. XII. 8.
452. 1922. XII. 8.
465. 1923. V. 2.
468. 1923. V. 16.
469. 1923. V. 18.
471. 1923. VI. 6.
518. 1924. XII. 4.
525. 1925. II. 26.
552. 1926. V. 2.
554. 1926. V. 10.
569. 1926. XI. 27.
580. 1927. IV. 13.
587. 1927. V. 10.
599. 1927. IX. 17.
601. 1927. IX. 30.
605. 1927. XI. 9.
606. 1927. XI. 30.
677. 1929. V. 3.
722. 1929. XI. 20.
725. 1929. XII. 15.
733. 1930. I. 14.
739. 1930. I. 17.
742. 1930. I. 23.
744. 1930. I. 26.
745. 1930. II. 11.
746. 1930. II. 15.
747. 1930. II. 18.

	750. 1930. II. 26.
	757. 1930. IV. 4.
	758. 1930. IV. 4.
	768. 1930. V. 24.
	773. 1930. VII. 4.
	775. 1930. VII. 5.
Révészné Alexander Magdának	437. 1922. IX. 13.
Szakács Imrének	691. [1929.] VIII. 9.
	693. 1929. VIII. 12.
	696. 1929. VIII. 17.
	702. 1929. IX. 9.
	706. 1929. IX. 19.
	707. 1929. IX. 19.
	710. 1929. X. 3.
	712. 1929. X. 14.
	713. 1929. X. 17.
	714. 1929. X. 22.
	718. 1929. XI. 4.
	721. 1929. XI. 17.
	753. 1930. III. 17.
	754. [1930. III. 16. vagy 17.]
	755. 1930. III. 17.
	759. 1930. IV. 14.
	761. 1930. IV. 16.
Szilágyi Bélának	684. 1929. VII. 16.
[Takács Józsefnek]	357. 1921. II. 28.
Tolnai Károlynak	455. 1922. XII. 27.
	461. 1923. III. 22.
a Tolnai Ref. Egyházmegye bíróságának	780. 1930. VIII. 29.

FÜLEP LAJOSNAK ÍRT LEVELEK

(A számok a levelek sorszámára utalnak.)

Abonyi József	539. 1925. XII. 4.
Alexander Bernát	398. 1921. XII. 27.
	475. 1923. VII. 7.
	481. 1923. VIII. 24.
Athenaeum kiadó	434. 1922. IX. 4.
	632. 1928. II. 25.

634. 1928. III. 3.
636. 1928. III. 10.
Babits Mihály 379. [1921. VIII. 27.]
735. 130. I. 15.
765. [1930. V. 21.]
Csapó Sándor 703. 1929. IX. 10.
Csók István 661. 1928. X. 19.
Czérnay Imre 576. 1927. III. 12.
Dobossy Elek 366. 1921. V. 2.
608. 1927. XII. 23.
609. 1928. I. 3.
611. 1928. I. 7.
614. 1928. I. 19.
616. 1928. I. 25.
620. 1928. II. 2.
623. 1928. II. 13.
625. 1928. II. 16.
627. [1928. II. 19. vagy II. 26.]
629. 1928. II. 24.
633. 1928. III. 2.
635. 1928. III. 7.
639. 1928. III. 18.
642. 1928. III. 26.
A drávapiski-i ref.
egyházközség presbitériuma 697. 1929. VIII. 18.
Éber László 577. [1927. III. 17. előtt]
578. [1927.] III. 17.
579. [1927.] III. 28.
582. 1927. IV. 19.
Eckhardt Tibor 346. 1920. IV. 12.
Elek Artúr 384. 1921. IX. 9.
389. 1921. X. 3.
405. 1922. I. 12.
411. 1922. III. 20.
423. 1922. VII. 15.
427. [1922.] VII. 26.
428. 1922. VIII. 1.
442. 1922. IX. 20.
477. [1923.] VII. 25.
478. 1923. VII. 27.
480. 1923. VIII. 9.
561. 1926. VII. 1.
562. 1926. VII. 12.

589. 1927. V. 27.
596. 1927. VIII. 26.
604. 1927. XI. 4.
653. 1928. VII. 7.
655. 1928. VII. 16.
656. 1928. VII. 18.
694. 1929. VIII. 13.
784. 1930. X. 9.
Elek Artúr és Réti István 508. [1924.] VII. 28.
Forbáth Róbert 498. [1924.] I. 17.
Fülep György 649. 1928. IV. 28.
676. 1929. III. 29.
776. 1930. VII. 26.
Gesztesi Gyula 342. 1920. III. 10.
Gellért Oszkár 456. 1923. I. 4.
479. 1923. VII. 31.
613. 1928. I. 18.
[Halasy-] Nagy József 752. 1930. III. 14.
774. 1930. VII. 4.
791. 1930. XII. 24.
Haraszti Zoltán 657. 1928. VII. 23.
Hideg János 538. 1925. XI. 18.
Kajdi Lajos 672. 1929. II. 14.
673. 1929. II. 20.
Kárpáti Aurél 549. 1926. IV. 13.
563. 1926. VIII. 6.
Kátai Endre 670. 1929. I. 28.
Kéler Tasziló 565. 1926. IX. 7.
Keleti Artúr 643. 1928. III. 30.
660. [1928.] X. 9.
Kerecsényi Zoltán 447. 1922. XI. 4.
467. 1923. V. 15.
555. 1926. V. 25.
597. 1927. VIII. 26.
641. 1928. III. 24.
Kirschanek Ödön 769. 1930. V. 30.
772. 1930. VI. 26.
Kner Imre 378. 1921. VIII. 22.
385. 1921. IX. 12.
388. 1921. IX. 27.
406. 1922. I. 17.
409. 1922. I. 23.
416. 1922. IV. 26.

	419. 1922. VII. 3.
	421. 1922. VII. 10.
	424. 1922. VII. 19.
	522. 1925. I. 1.
Koncz Antal	678. 1929. V. 6.
Kovács J. István	708. 1929. IX. 21.
Kövesházi-Kalmár Elza	483. 1923. IX. 1.
Králik László	438. 1922. IX. 15.
Kuncz Aladár	723. 1929. XI. 27.
	728. 1930. I. 4.
	783. 1930. X. 8.
Lesznai Anna	487. [1923. X. 21. előtt]
	497. [1923. XII. 30. előtt]
	521. [1924. XII. 23.]
Lesznai Anna és Sinkó Ervin	517. 1924. XI. 13.
Mandonnet, Pierre	339. 1920. II. 4.
	345. [1920.] IV. 1.
Mannheim Károly	644. 1928. IV. 19.
	751. 1930. II. 26.
Mannheim Károly és Tolnai Károly	567. 1926. IX. 18.
	654. 1928. VII. 7.
Mollináry Gizella	789. 1930. XII. 17.
Molnár Antal	540. 1925. XII. 10.
Mousson J. Tivadar	430. 1922. VIII. 12.
Nagy Sándor	444. 1922. IX. 24.
	509. 1924. VIII. 23.
[Nagy Sándor — püspöki titkár]	770. 1930. VI. 10.
	777. 1930. VII. 31.
Natti Józsefné	502. 1924. II. 27.
Noirmont, baronne de	347. 1920. VI.
	446. 1922. XI. 2.
Opris József	699. 1929. VIII. 20.
Poellnitz, Mary von	685. 1929. VII. 19.
Pogány Kálmán	484. 1923. IX. 8.
	486. 1923. X. 3.
	488. [1923. X. 22. előtt]
	493. 1923. XI. 26.
	495. 1923. XII. 23.
	499. 1924. I. 27.
	500. 1924. II. 2.
	503. 1924. III. 2.
	504. 1924. III. 11.
	507. 1924. VII. 3.

Ravasz László	402. 1922. I. 3.
	404. [1922. I. 10. után]
	453. 1922. XII. 20.
	466. 1923. V. 7.
	470. 1923. V. 19.
	473. 1923. VI. 29.
	474. 1923. VI. 30.
	490. 1923. XI. 8.
	553. 1926. V. 6.
	583. 1927. IV. 21.
	607. 1927. XII. 13.
	730. 1930. I. 8.
	734. 1930. I. 14.
	740. 1930. I. 17.
	743. 1930. I. 23.
	748. [1930. II. 18. vagy 19.]
	749. 1930. II. 22.
	760. 1930. IV. 15.
	771. 1930. VI. 23.
Réti István és Elek Artúr	508. [1924.] VII. 28.
Révész Géza és Révészné Alexander Magda	482. 1923. VIII. 31.
Sebestyén Jenő	519. 1924. XII. 13.
Sikabonyi Antal	602. 1927. X. 10.
	622. 1928. II. 6.
	640. 1928. III. 20.
	645. 1928. IV. 20.
	651. 1928. V. 30.
	664. [1928. XI. 27.]
Sinkó Ervin	512. 1924. IX. 8.
	526. 1925. III. 5.
	527. 1925. V. 7.
Sinkó Ervin és Lesznai Anna	517. 1924. XI. 13.
Solari, Pietro	344. 1920. III. 20.
Sulyok István	700. 1929. VIII. 23.
Szakács Imre	756. 1930. III. 25.
	779. 1930. VIII. 28.
Szántó Rezső	364. [1921. IV. 24. előtt]
	729. 1930. I. 5.
	741. 1930. I. 18.
Szappanos Gyula	369. 1921. VI. 17.
Szegő Gyula	523. 1925. I. 6.
[Takács József]	361. 1921. IV. 11.

Tihanyi Lajos 340. 1920. II. 4.
Tolnai Arnold 530. 1925. VIII. 23.
586. 1927. V. 2.
Tolnai Károly 396. [1921.] XII. 2.
399. [1921.] XII. 27.
454. [1922.] XII. 21.
459. [1923.] II. 23.
462. [1923.] III. 30.
464. [1923.] IV. 19.
476. [1923. VII. 18.]
485. [1923.] IX. 28.
491. [1923.] XI. 12.
494. [1923.] XII. 15.
496. [1923.] XII. 29.
501. [1924.] II. 16.
505. [1924.] IV. 5.
510. [1924.] IX. 1.
511. [1924.] IX. 7.
528. [1925.] VI. 9.
531. [1925.] IX. 4.
533. [1925.] X. 18.
537. [1925.] XI. 11.
541. [1925.] XII. 16.
543. [1926.] I. 29.
556. [1926.] V. 26.
564. [1926.] VIII. 15.
570. [1926.] XII. 30.
573. [1927. I. 24.]
575. [1927. II. 14.]
591. [1927.] VII. 20.
594. [1927.] VIII. 1.
679. [1929.] V. 8.
686. [1929.] VIII. 1.
Tolnai Károly és Mannheim Károly 567. 1926. IX. 18.
654. 1928. VII. 7.
Tolnai Vilmos 787. 1930. XI. 21.
Váczy József 439. 1922. IX. 16.
Vályi Félix 356. [1921.] II. 11.
359. [1921. III. 15.]
Vignot, Pierre 343. 1920. III. 17.
360. 1921. IV. 4.
Vincze Elek 397. 1921. XII. 20.
Vojnics Ferenc 532. 1925. X. 14.

FÜLEP LAJOS MEGJELENT, MEGÍRT VAGY ELVESZETT MŰVEINEK EMLÍTÉSE

(A számok a levelek sorszámát jelentik)

Az angol líra mesterei. Írta Kundt Ernő. Franklin kiadása, 1927.
Könyvbarátok Lapja, 1928. I. évf. 3. sz. 232–233.
Fülep II. 232–233.
640.

Az Ars Unába írt recenziók (általában). Ld. még Műkedvelők bővedje. — Nagy Balogh János élete és művészete.
493., 495., 398., 399., 500., 503.

Bajai Reformátusok Lapja
552., 553., 554., 569., 574.

Borzalmas manipulációk, gyermekházasságok, nőuralom és züllés az egész Dunántúlon.
Pesti Napló, 1929. XII. 15. 80. évf. 286. sz. 35–36.
718., 729., 741

Dante. (A Műveltség Könyvtára számára készült tanulmány)
Fülep I/II. 211–311.
389.

Dante (Részletek a tízes években írt Dante-tanulmányból.)
Nyugat, 1921. IX. 16. XIV. évf. 18. sz. 1369–1382.
383., 384., 387., 390.

Erdei Viktor. Képeinek, szobrainak és grafikai műveinek kiállítása.
(Bevezető) Kiállítási katalógus, Bp. 1907. III. 3–14.
Fülep I/I. 181–188.
548.

Az érzetek elemzése. E. Mach műve magyarul, fordította Erdős Lajos. Filozófiai Írók Tára. Új sorozat, 6. kötet. Franklin Társulat kiadása, 1927.
Könyvbarátok Lapja, 1928. I. évf. 4. sz. 294–295.
602., 640., 645., 651.

Gellért Oszkár. (Részletek egy nagyobb tanulmány első feléből.)
Nyugat, 1928. IV. 1. XXI. évf. 7. sz. 480–490.
Fülep II. 215–229.
612., 613., 615., 617., 631., 638., 659.

Kelet nagy gondolkodói. Írta Mester János. Franklin kiadás 1927.
Könyvbarátok Lapja, 1928. I. évf. 3. sz. 247.
640.

Keleti Arthur: Angyali üdvözlet.
Nyugat, 1928. II. 16. XXI. évf. 4. sz. 311–313.
Fülep II. 209–214.
612., 615., 617., 643.

A kételkedő kritikus. Kárpáti Aurél tanulmányai és kritikái.
Franklin Társulat kiadása a Kultúra és Tudomány sorozatban.
Könyvbarátok Lapja, 1928. I. évf. 3. sz. 230–231.
Fülep II. 230–231.
640., 647.

Leonardo da Vinci. Írta Hekler Antal. A Magyar Irodalmi Társaság kiadása. Budapest, 1927.
Könyvbarátok Lapja, 1928. I. évf. 2. sz. 156–157.
Fülep II. 405–406.
647.

Lesznai Anna lírája. (Az eltévedt litániák alkalmából.)
Nyugat, 1923. IX. 12. XVI. évf. 17–18. sz. 282–290.
Fülep II. 192–204.
460., 472., 479., 487.

Magyar festészet.
Nyugat, 1922. II. 16. XV. évf. 4. sz. 229–243. — 1922. III. 1. XV. évf. 5. sz. 353–362.; 1922. III. 16. XV. évf. 6. sz. 383–398.
366., 384., 387., 410., 411., 412., 414., 415., 416.

Magyar művészet. Gondolat és Írás II. Bp. 1923. Athenaeum
366., 400., 405., 411., 412., 415., 416., 417., 418., 419., 420., 421., 427., 431., 432., 434., 436., 437., 440., 442., 443., 445., 457., 458., 460., 463., 475., 482., 523., 683.

A magyar művészet. (Lázár Béla: A magyar művészet jövője. Budapest, Dick Manó, 1916. 176. 1. ára 5 K.)
Huszadik Század, 1917. XVIII. évf. 4. sz. 369–371.
366.

„Magyarok, ne Kanadába, hanem Baranyába vándoroljatok ki." Látogatás Fülep Lajosnál, a pusztuló baranyai magyarság pásztoránál.
Pesti Napló, 1929. XI. 10. 80. évf. 256. sz. 13–14.
Fülep II. 93–99.
718., 723., 729., 741.

A magyarság pusztulása.
Pesti Napló, 1929. XI. 17. 80. évf. 262. 10.
Fülep II. 100–121.
718., 729., 741.

La memoria nella creazione artistica. (Előadás Firenzében a Biblioteca Filosoficaban)
372.

Mi a bölcselet? A gondolkodás történetének kézikönyve. Írta Takács Menyhért. L. Voggenreiter Verlag, Berlin, 1927.
Könyvbarátok Lapja, 1928. I. évf. 4. sz. 306–307.
651.

Minden évben egy község népe hal ki a Dunántúlon!
Pesti Napló, 1929. XI. 26. 80. évf. 269. sz. 9.

718., 729., 741.
Műkedvelők bővedje. (Dr, Lázár Béla: Egy magyar gyűjtemény. Budapest, 1922. — Hevesy Iván három könyve: Az impresszionizmus művészete. — A posztimpresszionizmus művészete. — A futurizmus, expresszionizmus és kubizmus művészete. — Gyoma, 1922. Kner Izidor kiadásai. — Lehel Ferenc három könyve: Gulácsy Lajos dekadens festő. 1922. — Csontváry Tivadar, a posztimpresszionista festés magyar előfutára. 1922. — Cézanne. 1923. Amicus kiadásai.)
Ars Una, 1923. I. évf. 3. sz. 121–123.
Fülep II. 399–404.
493., 495., 498., 499., 500., 507., 509.
Művészet és valóság. (Magántanári próbaelőadás.)
752., 787.
Művészet és világnézet.
Ars Una, 1923. I. évf. 1. sz. 1–11. — I. évf. 2. sz. 41–46. — I. évf. 3. sz. 75–91.
Fülep II. 260–309.
484., 485., 486., 488., 491., 493., 495., 496., 501., 503.
Művészetfilozófia (I. változat.)
719., 785., 788.
Nagy Balogh János élete és művészete. Szerkesztette Elek Artúr.
Bp. Amicus kiadása, 1922.
Ars Una, 1924. I. évf. 4. sz. 163.
Fülep II. 505–506.
493., 495., 503.
Nietzsche. (Előadás Firenzében a Biblioteca Filosofica-ban)
372.
Paul Cézanne.
Szerda, 1906. X. 31. I. évf. 5. sz. 254–256.
Fülep I/I. 425–428.
503.
Patronius és kora. Írta dr. Révay József. Franklin kiadása, 1927.
Könyvbarátok Lapja, 1927. I. évf. 1. sz. 75–76.
Fülep II. 205–207.
602.
A Pesti Naplónak írt recenzió.
571.
Pusztai harangszó. Történelmi regény. Írta Váczy József.
Könyvbarátok Lapja, I. évf. 3. sz. 244.
Fülep II. 237.
439., 640.
A pusztuló magyarság pusztító „igazságai".
Pesti Napló, 1929. XII. 4. 80. évf. 276. 3–4.
718., 729., 741.

A „Storia di Cristo" szerzőjéről. Giovanni Papini: Krisztus története. Fordította Révay József, a bevezetést írta Fülep Lajos.
Bp. é.n. (1925.) III–XL.
Fülep II. 15–43.
542., 544., 549., 552.

Summa vitae. Visszatekintés egy életre. Írta Sebestyén Károly.
Fülep II. 238–239.
622., 651.

Szintézis. Tanulmányok a szellemi tudományok köréből. Második kötet.
Szerk. Nagy Sándor. Amicus kiadás 1927.
Könyvbarátok Lapja, 1928. I. évf. 3. sz. 237–238.
Fülep II. 234–236.
509., 640.

Új Dante-kommentár. Dr. Hirschler József: Dante pokla. Cluj-Kolozsvár.
Nyugat, 1930. XII. 1. XXIII. évf. 23. sz. 786.
736., 765., 766., 785.

A világ képekben. (Lambrecht Kálmán: Emberek, népek, nemzetek. —Bárczy István: Budapest. — Enciklopédia kiadása, 1927.)
Könyvbarátok Lapja, 1927. I. évf. 1. sz. 84–85.
Fülep II. 208.
602.

A világ vallásai. Írta Szimonidész Lajos. Dante kiadása, Budapest, 1927.
Könyvbarátok Lapja, 1928. I. évf. 2. sz. 144–148.
619., 622., 640., 645., 647., 651.

FÜLEP LAJOS TERVEZETT VAGY MEGRENDELT MŰVEINEK MUTATÓJA
MEGÍRT MŰVEK TERVEZETT KIADÁSAI

(A számok a levelek sorszámát jelentik.)

Ady Endre költészetéről tanulmány az Amicus kiadó sorozata számára
509.
Szent Ágostonról szóló tanulmány az Erdélyi Helikon részére
783.
Antológiák a francia, angol, német, olasz és magyar költészetből
457., 460.
Aristo tanulmány kiadása tanulmánykötetben vagy a Nyugatban
457.
Az Ars Una számára kért bármilyen cikk
504.
Cézanne és a mai művészeti irányok viszonya c. tanulmány az Ars Una számára
503., 504.
Csekey István könyvéről recenzió a Könyvbarátok Lapja részére (Északi írások?)
664.
Dante. A Műveltség Könyvtára részére készült tanulmány kiadása egy Az újkori irodalom kezdetei c. kötetben.
457.
Dante. A Firenzében elkezdett könyv megírása
387., 435., 437., 444., 570.
Dante. A könyv bevezető fejezetének közlése a Nyugatban
544.
Dante. A Nyugatban megjelent tanulmány kiadása önálló füzetben
389.
Dvořak, Max hátrahagyott műveiről szóló recenzió
495., 503., 507., 531., 573.
Az Erdélyi Helikonnak írandó cikk, kritika vagy tanulmány
723.
A Gellért Oszkár c. Nyugatban megjelent tanulmány kiadása önálló füzetként Kner Imrénél vagy a Nyugat kiadónál
648.
Giotto. A Világirodalmi Könyvkiadóvállalat Nagy Mesterek c. sorozatába írandó kötet
577., 578., 579., 582.
Halasy-Nagy József műveiről recenzió a Könyvbarátok Lapja számára
602.
Humanizmus. A Műveltség Könyvtára részére készült tanulmány kiadása egy Az újkori irodalom kezdetei c. kötetben, vagy a Nyugatban
457.

Az igazi árulás. Az Erdélyi Helikonnak tervezett tanulmány
728.
A Magyar művészet impresszionizmusról szóló részének kiadása Hollandiában
437.
Izsó Miklósról szóló tanulmány a Műbarátnak
410., 411., 414., 418., 432., 457., 460.
Juhász Géza: Móricz Zsigmond ill. Babits Mihály c. műveiről recenzió a Könyvbarátok Lapja számára
640., 645.
Komlós Aladár: Az új magyar líra c. kötetéről recenzió a Könyvbarátok Lapja számára
651.
Kossuth Lajosról szóló tanulmány a Revue politique internationale számára
359.
Lukács Theorie des Romans c. művéről recenzió a Nyugatnak
459., 460., 461.
Machiavelli. A Műveltség Könyvtára részére készült tanulmány kiadása egy Az újkori irodalom kezdetei c. kötetben vagy a Nyugatban
457.
A magyar kérdés az osztrák abszolutizmus idején (1849–1867) c. tanulmány a Revue politique internationale számára
359.
A misztikusokról tervezett könyv
398., 564., 570.
Móricz Zsigmond: A fáklya c. regényéről recenzió a Nyugat számára
456.
A Műbarát c. folyóirat számára cikkek
400.
A művészet egysége és soksága c. tanulmány az Ars Una számára
503., 504.
Művészet és világnézet kiadása kötetben
495., 547., 566.
A Művészetfilozófia németül
785.
Nagy Balogh Jánosról szóló cikk a Műbarátnak
405., 410.
Nietzsche leveleinek kiadása ill. fordítása
410.
A Nyugat számára írandó kritikák
736.
Olaszország és a magyar kérdés a 19. században. Tanulmány a Revue politique internationale számára
359.

Az Osvát-emlékkönyvbe kért írás
737.
Pásztor Árpád Unt élet rabszolgáinak c. verskötetéről szóló recenzió a Könyvbarátok Lapja számára
645., 651., 664.
Petrarca. A Műveltség Könyvtára részére készült tanulmány kiadása egy Az újkori irodalom kezdetei c. kötetben vagy a Nyugatban.
457.
Radó Antal: Magyar sirámok és egyéb költemények c. verskötetéről recenzió a Könyvbarátok Lapja számára
645.
A regény a XIX. században. c., a Műveltség Könyvtára részére készült tanulmány kiadása valamely Modern Könyvtár-szerű füzetben
457.
Révész Béla: Ady Endre életéről, verseiről, jelleméről c. művéről recenzió
420., 421., 422., 424.
Ripp-Rónai József életrajz
608., 609., 610., 614., 616., 618., 619., 620., 621., 623., 625., 627., 629., 630., 631., 632., 633., 634., 635., 636., 637., 639., 642., 646., 647., 667., 668.
Róheim Géza: Magyar néphit és népszokások c. művéről recenzió a Könyvbarátok Lapja számára
640.
Sárközi György: Váltott lélekkel c. kötetéről recenzió a Könyvbarátok Lapja számára
645., 651., 664.
Sienai Szent Katalin válogatott levelei Papini sorozata számára
524.
Sinkó Ervin: A fájdalmas Isten c. kötetéről recenzió
512., 526
Sinkó Ervin Testvér c. folyóiratáról ismertetés a Nyugatba
526.
A Testvér c. folyóiratba bármilyen cikk
517., 520., 526., 527.
Tasso. A Műveltség Könyvtára részére készült tanulmány Az újkori irodalom kezdetei c. kötetben vagy a Nyugatban
457.
Tihanyi Lajos. Az arckép a festőjéről német fordításban
340.
Az újkori irodalom kezdetei c. kötet.
457.
Az Újságnak írandó cikk
341.

Abbracci dal suo Lodovico (ol.) — öleli az Ön Lodovico-ja
ab ovo (lat.) — kezdettől fogva
a buon rivederci quanto prima (ol.) — a mielőbbi örömteli viszontlátásra
accidenti (ol.) — a guta üsse meg
ad normam (lat.) — miheztartás végett
ad vocem (lat.) — ami azt illeti
affiliáció (lat.) — vállalatok leányvállalattá alakítása egy nagyobb vagy erősebb vállalat által, részvénytöbbség megszerzése útján
ainsi va toute chair (fr.) — ez minden halandó sorsa
allocutio (lat.) — beszéd, hozzászólás
alterál (lat.) — befolyásol, változtat valamin
American Book Prices Current (ang.) — Legfrissebb Amerikai Könyvárak (folyóiratcím)
animositás (lat.) — harag, ellenérzés
ante rem (lat.) — előzetesen
arrivederci (ol.) — a viszontlátásra
arrivederci dunque e saluti cordiali (ol.) — a viszontlátásra tehát, szíves üdvözlettel
atónia (lat.) — bélrenyheség
Auftakt (ném.) — itt: bevezetés (zenei műszó)
baksis — valamilyen szolgálatért adott pénz vagy ajándék (borravaló)
bella prospettiva (ol.) — szép kilátás!
bersaglieri (ol.) — rohamlövész
blindre (ném.) — vaktában
bocher (héber) — talmudiskolai növendék
büroskodni (fr.) — hivatalnokoskodni
calumnia (lat.) — rágalom
calumniare audacter, semper aliquid haeret (lat.) — csak merészen rágalmazni, valami mindig megragad belőle
campagne (fr.) — hadjárat
carissimo (ol.) — nagyon kedves, legkedvesebb
caro (ol.) — kedves
caro mio (ol.) — kedvesem
c'est le mot (fr.) ez a helyes kifejezés
chance (fr.) — lehetőség, véletlen
charisma (gör.) — adomány, kegyajándék
che Dio la mantegna (ol.) — Isten tartsa meg
che profeta del culo (ol.) — micsoda seggfej!
chèque (fr.) — csekk
che siate benedetto (ol.) — áldott legyen
ci penso io (ol.) — én így gondolom

collecta (lat.) — összegyűjtött pénz
conditio sine qua non (lat.) — elengedhetetlen feltétel
corpus delicti (lat.) — bűnjel
cosa vuol dire (ol.) — mit akar mondani?
curriculum vitae (lat.) — életrajz
debuisset pridem (lat.) — előbb kellett volna
decorum (lat.) — tisztesség
delinquens natus (lat.) — született bűnöző
denique (lat.) — tehát
Deo volente (lat.) — ha Isten is úgy akarja
daranzsáltan (dérangé) (fr.) — rendezetlen körülmények között
desperatio (lat.) — kétségbeesés
Dio sa, come (ol.) — Csak az Isten tudja, hogyan
discutábilis (lat.) — vitatható
disztrahál (lat.) — figyelmét eltereli
docentura (lat.) — egyetemi magántanárság
Don (ol.–sp.) — úr
dubiózus (lat.)-kétséges
dupe (fr.) — balek
durch und durch (ném.) — alaposan, teljesen
e Domeniddio ci aiuti (ol.) — a jó Isten segítse benne
ecco (ol.) — íme
ehrenamtlich (ném.) — tiszteletbeli
eklatánsul (lat.) — kétségbevonhatatlanul, kiáltóan
embarras de richesse (fr.) — a bőség zavara
en garde (fr.) — résen lenni
en miniature (fr.) — kicsiben
enthuziasmus (gör.) — lelkesedés
entourage (fr.) — környezet
en tout cas (fr.) — mindenesetre
eo ipso (lat.) — természetszerűleg
ευρηκα — heuréka! megvan!
executio (lat.) — itt: végrehajtás
expectoratio (lat.) — legbensőbb érzések feltárása
expediens (lat.) — közvetítő indítvány, mentség
expressis verbis (lat.) — kifejezetten
famozus (lat.) — nevezetes
fiasco (ol.) kudarc
finalizál (lat.) — véglegesít
finalmente (ol.) — végre!
fixtio (lat.) — itt: rögeszme
fungálás (lat.) — (papi) hivatásában eljárás
génant (fr.) — zavaró, kényelmetlen

gouache (fr.) a vízfestmény egy fajtája
habilitáció (lat.) magántanárrá tétel
Hauptpostlagernd (ném.) — „poste restante" — postán maradó
herausschneiden das Kupfer (ném.) — „kivágni a rezet" tréfás, szó szerinti fordításban
horribile dictu (lat.) — kimondani is szörnyű
Höllenfahrt (ném.) — pokoljárás
ignorancia (lat.) — tudatlanság
Il y a encore des Héros en Hongrie! (fr.) — vannak még hősök Magyarországon
imputál (lat.) — tulajdonít
inaugurál (lat.) — megkezd, megnyit
indispositio (lat.) — gyöngélkedés
inferioris (lat.) — rossz
inkarnált (lat.) — megtestesült
inkrimináció, inkriminált (lat.) — vádaskodás, a vád tárgyát képező
insistálás (lat.) erősködés
insomma: vederemo (ol.) — egyszóval: meglátjuk
in summa dunque (ol.) — egyszóval tehát
intencio (lat.) — szándék
interno (ol.) hátsó lépcsőház
interventio (lat.) — közbenjárás
intimus (lat.) — bizalmas barát
involontariamente (ol.) — véletlenül
K.u.K. reformatischer Feldkurat (ném.) — cs. és kir. ref. tábori lelkész
kalkatura (lat.) — vetésforgó
kapellánus (lat.) — segédlelkész, káplán
kapitolium (lat.) — itt: fej
Katzensprung (ném.) — macskaugrás
koledálni (lat.) — összegyűjteni
koncedálni (lat.) — elismerni
koncessa (lat.) — megerősítés, itt: az esperes által kiadott igazolás a lelkészi meghívás vagy választás jogszerűségéről
kongrua (lat.) — államsegély
kontaktus (lat.) — kapcsolat
kontraktus (lat.) — szerződés
kontroverzia (lat.) — vita, ellentét
konvencio (lat.) — itt: természetbeni járandóság
konvencionális deputatum (lat.) — itt: járandóság
konvent (egyetemes) (lat.) — a magyar református egyházat egyetemesen érintő ügyek intézésére hivatott testület
konviktus (lat.) — itt: közösség, egyházközség
lauter Unterlassungssünden und Andere auch (ném.) — csupa mulasztásból eredő bűn és egyebek is

leu, lei (rom.) — román pénz
Leistung (ném.) — teljesítmény
loisir (fr.) — szabadidő
lux (lat.) — fény
magari (ol.) — bárcsak
meeting (ang.) — találkozás, összejövetel
mi querido amigo Don Arturo (sp.) — szeretett barátom, Artur uraság
modus vivendi (lat.) — életlehetőség
mortacci (ol.) — a fene egye meg
negál (lat.) — tagad
nexus (lat.) — kapcsolat
nihil obstat (lat.) — nincs akadálya
nolens-volens (lat.) — akarva-akaratlanul
non c'è male (ol.) — nem rossz
nulla mentio fiat, noha „sunt" (lat.) — említés ne essék róluk, noha „vannak"/utalás Könyves Kálmán a boszorkányok létét tagadó törvényére
nymphománia (gör.) — túlfűtött nemi izgalom
l'occasione fa il ladro... (ol.) — alkalom szüli a tolvajt, így énekelte már Rossini is
octroyálni (fr.) — ráerőltetni
Le opere di Dante, edizione critica della Società Dantesca (ol.) — Dante művei, a Dante-Társaság kritikai kiadása
on dit (fr.) szóbeszéd, pletyka
O(rdini) P(raedicatorum) (lat.) — domonkosrendi szerzetes
ordre (fr.) — parancs
palam publice (lat.) — nyilvánosan
panacea (gör.) — gyógyír
pardon of alienation (ang.) — elidegenítési engedély
parochia (gör.) — parókia, paplak
pauzál (lat.) — szünetel
perfektuálás (lat.) — megvalósítás, véglegesítés
persuadiál (lat.) — biztat, rábeszél
pieno di debiti (ol.) — tele adóssággal
post festa (lat.) — utólag
praeconceptio (lat.) — előzetesen kialakított nézet, elfogultság
praeorans, praeorantia (lat.) — előkönyörgő (helybeli lelkész híjján bizonyos egyházi funkciók végzésére feljogosított tanító)
premier plan (fr.) — előtér
presbitérium (gör.) — egyházközségi tagokból választott ref. önkormányzati testület
primär (lat.) — elsődleges
pro és contra (lat.) — mellette és ellene szóló
pro foro interno (lat.) — belső használatra
progetto (ol.) — terv
proinciál (lat.) — belé gondol, belevetít

propter bonum pacis (lat.) — a békesség kedvéért
prudentia (lat.) megfontoltság, bölcsesség
pseudonym (gör.) — álnév
pudore (ol.) — szemérem
raison (fr.) — itt: ésszerű
redakció (lat.) — szerkesztőség
reciba los afectos ... stb. (sp.) — fogadja feleségem szíves üdvözletét s legyen meggyőződve barátjának és örökös szolgájának szeretetéről, aki kézcsókját küldi
rekonvalescentia (lat.) — lábadozás
reláció (lat.) — kapcsolat
remedeium (lat.) — gyógyír
reportage (fr.) — riport
reputáció (lat.) — hírnév
res judicata (lat.) — ügy, amelyben már megtörtént az ítélet
retirálás (lat.) — visszavonulás
retoucheur (fr.) — retusőr
rigorozum (lat.) — (doktori) szigorlat
schwarz auf weiss (ném.) — feketén-fehéren
seclusio (lat.) — visszavonultság
secundär (lat.) — másodlagos
semper aliquid haeret (lat.) — valami mindig megragad belőle
ser (sp.) — úr
signatura (lat.) — aláírás
s(il) v(ous) p(laît) (fr.) — legyen szíves
simpliciter (lat.) egyszerűen
skrupulus (lat.) — aggály
son sogni questi e chi sa come sara... stb. (ol.) — ezek csak ábrándok, ki tudja, hogyan lesz. Ahogy a nóta is mondja: nem megmondtam, Maria Ninna, ne járj a katonával, jól megjárod s ki tudja, mi lesz a vége
sor (sp.) — uraság
stato libero (ol.) — szabad város ill. állam
strapazzo (ol.) — megterhelés, strapa
stroncálni — szőrözni
suaviter in modo, fortiter in re (lat.) — szelíden, ami a kivitelt, határozottan, ami magát az ügyet illeti
suppositio (lat.) — feltételezés
synus (lat.) — arcüreg
szubplántál (lat.) — protekciózik (itt: felsőbbséghez fordul segítségért)
tout pardonner, c'est tout comprende (fr.) — mindent megbocsátani annyi, mint mindent megérteni
tractus (lat.) — egyházmegye, esperesség
3 mila accidenti bene assestati (ol.) — a mennykő csapjon bele háromezerszer
un'altra volta (ol.) — majd más alkalommal

Untergang (ném.) — hanyatlás, bukás
ursprünglich (ném.) eredeti, hiteles
usus (lat.) — szokás
vederemo (ol.) — meglátjuk
viceversa (lat.) — kölcsönösen
vindikál (lat.) — magának követel, igényt tart rá
virilista — a helység legtöbb adót fizető polgára
Who is who (ang.) — Ki kicsoda, életrajzi lexikon

1919. XII. 25.	Somssich József külügyminiszter megbízza, utazzék Rómába kapcsolatot teremteni az olasz gazdasági körökkel, információt gyűjteni a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok újrafelvételének lehetőségéről.
1919. XII. vége	Rómába utazik.
1920. I. — VI. 20.	Római tartózkodás. Előbb teljhatalmú megbízottként, utóbb, gróf Nemes követi kinevezése után a követség munkájának keretében dolgozik. Szerkeszti a L'Ungheria. Rassegna settimanale economica e politica c. lapot. Lakcíme: Hotel Lavigne, 72 Via Sistina.
1920. IX. 7. — X. 18.	Segédlelkész a Budapest-budai református egyházközségben.
1920. IX. 16.	Leteszi a 2. lelkészképesítő vizsgát jeles eredménnyel.
1920. IX. 17.	Petri Elek püspök kinevezi Medinára helyettes lelkésznek.
1920. IX. 18—20.	Medinára utazik a helyzet felmérésére.
1920. X. 15.	Felbontja szerződését a Külügyminisztérium sajtóosztályával.
1920. IX. 17. — 1921. XI. 1.	Helyettes lelkész Medinán. A fegyelmi vizsgálat alatt álló Arany Antal lelkész 1920. XI-től egész ott tartózkodása idején feljelentéseket és panaszokat küld FL ellen a püspöki és esperesi hivatalhoz, kezdetben a FL oda helyezésével őt ért anyagi veszeteség, utóbb FL-nak a Tanácsköztársaság idején egyetemi tanárrá való kinevezése miatt.
1921. V. 9.	Pályázik a sósvertikei lelkészi posztra — eredménytelenül.
1921. V. 19. — 22.	Résztvesz a szekszárdi lelkészi konferencián.
1921. V. 20.	Előadást tart Általános keresztyén vagy református? címmel.
1921. VI. 14. — VII. 1.	Az előadás szövege megjelenik a Reformáció c. lapban.
1921. VIII. 2.	Pályázik a tahitótfalusi lelkészi posztra — eredménytelenül.
1921. VIII. 24. — IX. 6.	Elek Artúr Medinán nyaral.
1921. IX. elején	Elek Artúrral Szekszárdra rándul Göde Lajos lelkész és Babits Mihály meglátogatására, aki azonban már visszament Budapestre.
1921. VIII. 19.	Levélben felveszi a kapcsolatot Kner Imrével.
1921. IX. 15.	Megjelenik az Egy gyülekezet lelki képe c. cikke a Re-

	formáció c. lapban, amelyben — egyebek mellett — először ír az egyke-kérdésről.
1921. IX. 16.	Megjelenik Dante c. tanulmánya a Nyugatban.
1921. X. 2.	Ravasz László püspök kinevezi helyettes lelkésznek a dombóvári missziói gyülekezetbe.
1921. X. 2. — 1922. XI. 15.	Dombóvárott missziói lelkész.
1921. XII.	A Nyugat kiadó kötetben kívánja publikálni FL magyar művészetről szóló, részben a Nyugat 1918. évfolyamában kiadott, részben ezután megjelenendő tanulmányait.
1922. II. 16. — III. 16.	Megjelenik a Nyugatban a Magyar festészet c. tanulmány 3 részben.
1922. III.	Révészné Alexander Magda levele révén újból kapcsolatba kerül a Révész-házaspárral és Alexander Bernáttal.
1922. III. 31.	Pályázik a bogyiszlói lelkészi posztra — eredménytelenül.
1922. VI. 21.	Egy meg nem nevezett mecseki kis faluba készül pályázni.
1922. VII. 21.	Felmerül a Bajára való megválasztás lehetősége
1922. VII. 23.	A bajai református egyházközség 7 tagú küldöttsége Dombóvárra utazik FL meghallgatására.
1922. IX. 4.	Szerződést köt az Athenaeummal a Magyar művészet c. kötet kiadására.
1922. X. 6.	Meghal barátja, Pierre Vignot abbé.
1922. X. 15.	Megválasztják bajai lelkésznek.
1922. X. 25.	A dombóvári református egyházközség küldöttsége felkeresi Vass József minisztert, hogy tegye lehetővé FL Dombóvárott maradását.
1922. XI. 15. — 1924. IV. 24.	Helyettes lelkész, majd 1924. IV. — 1927. VIII. végéig rendes lelkész Baján.
1923. I. 2.	Gellért Oszkár felkéri, írjon a Nyugat Móricz-számába.
1923. I.	Tolnai Károly egy hetet tölt Baján.
1923. I.	Kötetben tervezi kiadni az 1910-es években a Műveltség Könyvtára részére írt világirodalmi tanulmányait, valamint antológiákat tervez a francia, angol, német és olasz költészetből.
1923. III. végén — IV. elején	megjelenik a Magyar művészet c. kötet.
1923. IV. 28.	Horthy Miklós kormányzó bajai látogatása. FL nem vesz részt a fogadtatáson, mivel a város vezetősége sértő módon kezelte a protestáns egyházakat.
1923. IV. 29.	Alexander Bernát Ungarische Kunst címmel ismerteti a Magyar művészet c. kötetet a Pester Lloydban.

1923. V. 2. — VII. 25.	A Horthy-látogatásról való távolmaradása miatt vizsgálat indul, amelynek eredményeképpen megbukik a bajai városi főispán, Kurdy Ferenc.
1923. V. 20–21. körül	Elek Artúr néhány napot Baján tölt.
1923. IX. 8.	Pogány Kálmán cikket kér FL-től a X. közepén induló Ars Una c. folyóirat számára.
1923. IX. 12.	Megjelenik a Nyugatban a Lesznai Anna lírája c. cikke.
1923. X. 1. — XII. 1.	Megjelenik az Ars Unában a három részes Művészet és világnézet c. tanulmány.
1923. X. 8.	Felszentelésre jelentkezik a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöki hivatalánál, de félreértés következtében nem vesz részt az aktuson.
1923. XI.	A Művészet és világnézet c. tanulmány külön kötetben való kiadását tervezi.
1924. I.	Lehel Ferenc támadó választ ír FL Műkedvelők bővedje c., az Ars Unában megjelent recenziójára, amely utóbb külön füzetben jelenik meg.
1924. II–III.	A bajai református templomban egyháztörténeti előadássorozatot tart Őskeresztyénség, Assisi Szent Ferenc, Luther, Kálvin, A magyar reformáció címmel. A hallgatók felekezeti különbség nélkül látogatják az előadásokat.
1924. III. 2.	Pogány Kálmán Cézanne-számot tervez az Ars Unaban, felkéri FL-t Cézanne és a mai művészeti irányok viszonyáról szóló tanulmány írására. A szám nem valósul meg. Pogány ugyanakkor „a művészet egységéről és sokságáról" szóló tanulmányt is sürget.
1924. VI. 22.	Kerecsényi Zoltán esperes beiktatja rendes bajai lelkésznek.
1924. VIII. 23.	Reiter László Ady költészetéről szóló füzet írására kéri fel az Amicus kiadó részére a tervezett Új Európa c. sorozatba. A sorozat nem valósul meg.
1924. IX. 8.	Sinkó Ervin Bécsből kéri, írjon recenziót a Nyugatba A fájdalmas isten c. verskötetéről.
1924. IX. 22.	A balatonkenesei lelkészi posztra pályázik, majd visszavonja pályázatát.
1924. XI. 16.	Lelkésszé szentelik a budapesti Kálvin-téri templomban.
1924. XI. 13.	Sinkó Ervin és Lesznai Anna cikket kér tőle a Bécsben megjelenő Testvér c. folyóiratnak.
1924. XI.	Budapesten jár, ahol találkozik tanítványaival, Tolnai Károllyal és Káldor Györggyel.

1925. II. 5.	Levélben fordul Giovanni Papinihez, hogy a Krisztus története c. mű magyar kiadásában hagyjon ki egy a felekezeti ellentéteket élező passzust — eredménytelenül.
1925. tavaszán	megjelenik A Storia di Cristo szerzőjéről c. bevezető tanulmánya Papini Krisztus története c. művének élén.
1925. VI. 19–21.	Alexander Bernát meglátogatja Baján.
1925. VII–VIII.	Tolnai Károly bécsi doktorátusa után 3–4 hetet Baján tölt.
1925. X. 14.	Vojnics Ferenc polgármester felkéri, hogy Baja város képviseletében küldöttséggel utazzék Rómába Türr István születésének centenáriumára. FL visszautasítja a kérést, de 1926. I.-ban Rómába készül. A terv nem valósul meg.
1925. XI. 29.	Előadást tart A Magyar nép költészete és dalai címmel a bajai ismeretterjesztő ciklus keretében.
1925. XII. — 1926.	tavaszán betegeskedik; gyógyítása Baján nem jár eredménnyel.
1926. IV. 10.	Kibékül Kárpáti Auréllal, akivel 1910-ben szakadt meg a barátsága.
1926. IV.	Tanulmánykötetet tervez Művészet és világnézet címmel.
1926. V. 2.	Gyülekezeti kölcsönkönyvtárat alapít Baján. — Bajai Reformátusok Lapja címmel újság kiadását tervezi. A lap 1926. karácsonyán jelenik meg, 1927. pünkösdi, 4. száma után, FL Bajáról való eltávozásával megszűnik.
1926. V. 27. — VI. 24.	Kivizsgáláson van a budapesti I. sz. belgyógyászati klinikán.
1926. IX. 10.	Bálint Jenő a Magyar Művészeti Könyvtár c. sorozatban kívánja kiadni a Művészet és világnézet c. tanulmányt. A terv nem valósul meg.
1927. I.	Felmerül a zengővárkonyi csere terve.
1927. I.	Előszót ír a Nemzeti Szalon III-ik bajai képzőművészeti kiállításának katalógusába.
1927. III. 12.	Czérnay Imre presbiter különböző panaszok kapcsán feljelenti FL-t Ravasz László püspöknél a Tanácsköztársaság idején történt egyetemi tanári kinevezése miatt s követeli távozását Bajáról.
1927. III. 17.	Éber László felkéri, írjon a Nagy mesterek c. sorozat részére. FL Giottót választja témául. A kötet és a sorozat nem valósul meg.
1927. IV. 21.	Megegyezik Sebestyén Sándor zengővárkonyi lelkésszel a cserében.

1927. VI. 21. után	A zengővárkonyi egyházközség szegénysége miatt saját költségére teszi lakhatóvá a parókia épületét. Az ehhez szükséges kölcsön törlesztésére nem futja jövedelméből, ezért két képet és egy oklevelet próbál eladni éveken át — eredménytelenül.
1927. IX. 1. — 1947. XI. 13.	között zengővárkonyi lelkész.
1927. X.	Sikabonyi Antal felkéri a Könyvbarátok Lapja c. folyóirat számára recenziók írására. 1927–1928-ban 11 cikke jelenik meg, egy kéziratban marad.
1927. XII. 23.	Rippl-Rónai József családja felkéri, írja meg Rippl-Rónai életrajzát.
1928. I. — III. vége	Tárgyalások a családdal és az Athenaeum kiadóval. A terv meghiusul.
1928. IV. 1.	Megjelenik a Nyugatban Gellért Oszkár c. tanulmányának első része. Tervezi a mű második részét és az egész önálló kötetben való megjelentetését, amely azonban elmarad.
1929. I. 21.	Kajdi Lajos megválasztják Zengővárkonyban tanítónak.
1929. VII. 8.	Kajdi Lajos ellen fegyelmi vizsgálat indul.
1929. VII.	Kajdi Lajos 16 zengővárkonyi egyháztag nevében panasziratot fogalmaz és ad be FL ellen.
1929. IX. 11.	Kajdi Lajost a Tolna Egyházmegye bírósága állásvesztésre ítéli. FL-t ugyanakkor felmentik a vádak alól.
1929. őszén	Kajdi Lajos feljelenti FL-t a pécsi ügyészségen a magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése iránti vétség és kormányzósértés miatt.
1929. IX. 26.	A pécsi ügyészség megszünteti az eljárást FL ellen.
1929. X. 5.	Nyomasztó adósságai miatt Babits Mihályhoz fordul s kéri, részesítsék Baumgarten-díjban.
1929. XI. 8.	Kajdi Lajos és a zengővárkonyi egyháztagok fellebbezése folytán újabb bírósági tárgyalás során a Kajdi elleni ítéletet helybenhagyják, FL-t újból felmentik.
1929. XI. 10.	Megjelenik a Pesti Naplóban Szántó Rezső riportja: „Magyarok, ne Kanadába, hanem Baranyába vándoroljatok ki!" Látogatás Fülep Lajosnál, a pusztuló baranyai magyarság pásztoránál címmel.
1929. XI. 17.	Megjelenik a Pesti Naplóban FL A magyarság pusztulása c. cikke.
1929. XI. 26.	Megjelenik a Pesti Naplóban FL Minden évben egy község népe hal ki a Dunántúlon c. cikke.
1929. XI. 27.	Kuncz Aladár cikket kér az Erdélyi Helikon számára.

1929. XII. 3–4.	Megjelenik a Pesti Naplóban FL A pusztuló magyarság pusztító igazságai c. cikke.
1929. XII. 15.	Megjelenik a Pesti Naplóban FL cikke Borzalmas manipulációk, gyermekházasságok, nőuralom és züllés az egész Dunántúlon címmel.
1930. I. 5.	Szántó Rezső sürgeti az egyke-sorozat folytatását a Pesti Naplóban.
1930. I. 18.	Baumgarten-díjat kap.
1930. II. 15.	A Dunamelléki Egyházkerület ad acta teszi a FL elleni, ismételten benyújtott panasziratot.
1930. II. 17.	Kajdi Lajost kitiltják Zengővárkonyból.
1930. II. 18.	A Református Konvent bírósága mint legfelső fórum jóváhagyja a Kajdi Lajos elleni ítéletet.
1930. III. 11.	A pécsváradi járásbíróság felmenti FL-t a Kajdi Lajos által rágalmazás vádjával indított perben.
1930. III.	Halasy-Nagy József felkéri, kérelmezze a pécsi Erzsébet Tudományegyetem bölcsészeti karán filozófiai magántanárrá való habilitását.
1930. VI. 30.	Budapesten egyházi társadalmi bizottság igazolja FL 1918–1919-es magatartásának feddhetetlenségét.
1930. XI. 24.	Magántanári próbaelőadást tart Művészet és valóság címmel.
1930. XII. 1.	Megjelenik a Nyugatban FL Babits által kért recenziója Hirschler József Dante-könyvéről.

NÉVMUTATÓ

(A kurzivált szám azt a helyet jelzi, ahol az illetőről részletesebb adatok találhatók.)

Abonyi József 278, *280*, 595
Aczél E. 23, 24
Ady Endre 62, 87, 88, 107, 113, 127, 129, 130, 131, 167, 235, 236, 394, 515, 580, 605
Ady Lajos 236
Ágai Adolf 346
Ágoston, Szent 270, 271, 565, 605
Alexander Bernát 93, 94, 105, 106, 148, 149, 175, 181, 201, 202, 204, 249, 352, 443, *579*, 581, 595, 615, 617
Alexander Bernátné 105, 106, 148, 201
Alexander Borka 148, *149*, 201, 204
Alexander Lilly 204, *205*
Alexander Pál 204, *205*
Ambrózy Lajos 332, *333*
Ambrus György 62
Ambrus Zoltán 394, 493
Amendola, Giovanni 76, 262
Andrássy Gyula 48, 320
Angyal Géza 81, 236, 289
Antal Frigyes 123
Ányos Pál 122
Apari János 454, 458
Apponyi Albert 24, 25
Arany Antal 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 55, 56, 57, 65, 67, 69, 77, 97, 100, 101, 147, 149, 158, 164, 166, *579*, 614
Arany Dénes 100, 102, 423, *285*
Arany János 88, 154, 350
Aristo, Lodovico 173, 605
Atzel ld. Aczél E.

Babits Mihály 81, 82, 92, 93, 129, 286, 321, 394, 403, 425, 429, 498, 499, 503, 504, 505, 511, 513, 515, 521, 522, 523, 524, 546, 547, 550, 568, 569, 572, 574, *579*, 590, 596, 606, 614, 618, 619
Babits Mihályné Kelemen Aurora 82
Babits Mihályné Török Sophie 82, 505
Bacon, Francis 338, 341, 409, 410, 411, 420, 425, 513
Bacsányi János 122
Bajusz Gábor 322, 327, *328*
Bajza József 123
Bakó Lajos 471
Balassa József 202, *352*, 574, 575
Balassa Bálint 122
Balázs Béla 123, 242, 247, 248, 321
Baldinucci, Filippo 300, 301
Bálint Jenő 112, *309*, 617
Bálint Lajos 223, *234*
Bálint Rezső *284*, 303
Balku Gyula *186*
Balló Ede 138, 575
Baltazár Dezső 422
Bandello, Matteo 270, *271*
Bandinelli, Bartolommeo 263
Bangha Béla 93, *94*
Bánóczi József 579
Barabás Miklós 309, 313
Barát Béla 322, 323, 580
Baratono, Adelchi 270, *271*
Barbusse, Henri 401
Bárczy István 350, 604
Bardoly István 25
Bárdos Lajos *297*
Barta Lajos 321
Bartha György 150, *152*
Bartha Miklós 516
Bartha Richárd 184
Bartók Béla 280
Bartos Rezső 280
Basch Loránd 429
Bataglia vagy Bafaglia 23
Baudelaire, Charles 279
Bauer Herbert ld. Balázs Béla
Baumgarten Ferenc 429, 514, *515*, 521
Bähr, Georg 103, *104*
Beach dr. 167
Beck Ö. Fülöp *117*, 198
Beczó János 454, 461
Beke Manó 235, *236*
Bellini, Gentile 235
Benárd Ágoston 134
Benedek Marcell 111
Benedek Sándor *424*, 462, 463, 469, 496, 497, 532, 536, 551, 552, 554
Benedek Zsolt 511, *513*
Bereczky Albert 295
Bernardt, Joseph 215, 216

Bernolák Nándor 88
Berze Nagy János 426, 456, 500, *501*, 507, 510, 590
Berzeviczy Albert 320
Berzsenyi Dániel 122
Bethlen István gróf 184, 584
Biagi, Guido 409, *410*
Bige 151
Bihari Lajos 279
Bilkei Pap István 31, 65, 66, 536, 554, *579*
Bíró Lajos *48*, 172, 321
Bíró Sándor 457
Bocsor László 327, *328*, 331
Boncza Berta 62
Bónis Ernő 422
Borsos József 471
Borsos Sándor 558
Bosch, Hieronymus 175, 215, 216, 230, 266, 273
Bottka földbirtokos 276
Botykai János 454, 461
Bouillet M. N. 287
Boutroux, Émile 48
Bödcher bíró 150
Bögyös György 458
Brandenstein Béla 577
Brant, Sebastian *216*
Brassai ld. Halász Gyula
Braun Róbert 337, *338*, 339, 340, 341, 369, 371, 409
Brueghel, Pieter 174, 175, 182, 215, 216, 221, 230, 246, 269, 271, 272
Brofnoligo, Gioachino 271
Brouwer 182
Buber, Martin 210, 215
Buddha, Gautama 132, 134, 157
Bus Gyula 100, *102*
Buytedijk F. J. J. 149
Büttner, Hermann 215, 216
Byron, lord, George Gordon 247, 248

Caraffa, Antonio 187
Cavalcanti, Guido 89, 90
Cavallier József 94
Carducci, Giosue 88
Cennini, Cennino 89, 90
Cepari, Virgilio 93, 94
Cervantes Saavedra, Miguel de 122, 123, 176, 179, 210, 215
Cézanne, Paul 220, 221, 222, 226, 227, 228, 229, 230, 603, 605, 616
Champion, Edouard 48
Chardin, Jean Baptiste Siméon 182
Chartraise abbé 55
Cherchi, signora 270, 282
Chesterton, Gilbert Keith 256, 261, *263*
Cimabue 301
Condivi, Ascanio *312*
Corot, Jean Baptiste Camille 182
Courbet, Gustave 136
Craig, Edward Gordon 571
Croce, Benedetto 250

Csáky Sörös Piroska 265
Csanak Dóra F. 558, 587
Csapó Péter 279, 479
Csapó Sándor 478, 596
Császár Elemér 322
Császár János *476*, 505, 538, 561
Csekey István 417, *418*, 605
Csók István 53, 413, *414*, 596
Csók Istvánné Nagy Júlia 413, *414*
Csokonai Vitéz Mihály 123
Csontváry Kosztka Tivadar 222, 603
Csuma János 450, 461
Csupa István 486
Csupor István 512, *513*
Czeglédy Sándor 295, 298
Czérnay Imre 185, 192, 197, 315, 317, 318, *319*, 320, 321, 322, 327, 331, 396, 596, 617
Czuczor Gergely 123

Damkó József 206, 207, *208*
Dani Antal 471
D'Annunzio, Gabriele 250, 289
Dante Alighieri 67, 79, 88, 90, 92, 93, 94, 95, 145, 148, 152, 159, 173, 177, 179, 250, 251, 271, 286, 288, 311, 323, 356, 410, 522, 523, 537, 547, 548, 566, 568, 601, 604, 605, 615, 619
Darab Ödön 478
Darányi Ignác 66
Daumier, Honoré 182, 309
Da Verona, Guido 93, *94*
Dayka Gábor 122
Delacroix, Eugène 182, 183
de la Frégonnière, Jacques 24
Demjén István 298
Denke Antal 379, 415, 416, 452, 454, 455, 456
Derkovits Gyula 236
Desclée 284
Deussen, Paul 132, *134*, 135, 136, 139, 140, 178, 179
Dévényi Iván 24, 583
Dézsi Mihály 83
Dilthey, Wilhelm 171, 237, 238
Divéky József 248
Dobai Ádám 189, 315, 319
Dobossy Elek 62, 63, 353, 358, 360, 363, 365, 370, 373, 374, 377, 380, 381, 384, 385, 387, 389, 390, 392, 393, 397, *579*, 596
Dobossyné Anella Paris 62, 358, 363, 579

Donatello, Donato di Nicolo di Betto Bardi 262, 309, 313
Duditsné 365
Dutka Ákos 389
Dvořak, Max *104,* 171, 219, 220, 228, 234, 266, 268, 269, 315, 316, 320, 586

Éber László 94, 262, 322, 323, 325, 328, 329, *580,* 596, 617
Éber Sándor 206, 207, *208,* 214, 270
Eckhardt Tibor 22, 24, 25, 28, 537, 551, 556, *580,* 596
Elek Artúr 18, 24, 25, 77, 78, 79, 80, 82, 85, 86, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 102, 103, 107, 108, 111, 114, 116, 120, 126, 127, 131, 132, 133, 135, 138, 140, 141, 146, 154, 155, 156, 157, 160, 161, 172, 175, 176, 177, 181, 198, 202, 203, 204, 223, 234, 235, 262, 266, 267, 273, 274, 283, 284, 285, 287, 288, 293, 302, 303, 304, 305, 308, 309, 310, 313, 324, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 343, 351, 358, 362, 366, 368, 371, 382, 383, 401, 403, 404, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 418, 419, 425, 428, 434, 435, 436, 466, 489, 490, 491, 493, 497, 499, 500, 513, 514, 523, 545, 546, 547, 559, 560, 564, 565, 566, 569, 570, 571, 575, 576, 577, *580,* 583, 588, 590–592, 596–597, 599, 603, 614, 616
Elek Sándorné 77, 89
Emich Gusztáv 298
Engels, Friedrich 159, 160
Eötvös József 123
Erdei Viktor *289,* 290, 291, 336, 337, 601
Erdős Artúr 273, 288
Erdős Endre 415
Erdős Lajos 350, 601
Erdős Renée 186, *273,* 288
Ernst Lajos 339, *340,* 369
Erzsébet I. angol királynő 410
Eulenburg-Hertefeld, Philipp herceg 443
Exeter, Lord 411, 412
Eyck, Hubert és Jan van 269

Fábri Dezső 94
Faddy Lajos = Fülep Lajos
Faludi Ferenc 122
Farkas Zoltán 116
Fáy Dezső 236
Fehér József 419, 421, 426, 457, 461
Fejes Sándor 367, *368,* 370, 371, 375, 377, 380, 384, 387, 388, 392, 397
Fekete Imre 419
Feleky Géza 116
Felvinczi Takács Zoltán 223, *234,* 322, 323, 580
Fenyő László 574, 575
Fenyő Miksa 113, 167, 284, 412, *580,* 592
Ferenc, Assisi Szent 62, 93, 323, 537, 549, 551, 616
Ferenc József I. király 585
Ferenczy Béni 222, 226, 230
Ferenczy Béniné, Yvonne Ungermann *226*
Ferenczy Károly 289, 575
Ferenczy Mátyás *226*
Ferenczy Noémi 222
Ferenczy Rozi *226*
Feuerbach, Ludwig 160
Fischer Béla 423, 525, 541
Fischer Miklós ld. Keresztes-Fischer Miklós
Fleischer Antal 574, *575*
Fodor András 116
Fodor Oszkár 570, 571
Fogarasi Béla 123
Fónagyné 93
Forbáth Róbert 222, 224, 225, 597
Forgács Gyula 84, *85,* 100
Fóti József 220, 228
Földváry László 110
Főző Jolán 296
Franck Mihály 395
Frey, Carl 301
Frey, Dagobert 399
Fromm Lajos 536, 537, 554
Futó Zoltán 279
Fülep Gizella *301*
Fülep György 149, *404,* 430, 432, 558, 565, 597
Fülep Györgyné 22, 27
Fülep Jenő 132, *134,* 136, 137, 139, 289, 301, 307, 308, 332, 333
Fülep Katalin 588
Fülep Kornélia 273
Fülep Lajosné 25, 40, 57, 58, 65, 67, 68, 80, 91, 93, 98, 102, 104, 107, 111, 114, 115, 116, 118, 120, 122, 124, 125, 132, 133, 135, 136, 140, 145, 146, 147, 152, 153, 154, 156, 158, 159, 161, 166, 168, 170, 173, 176, 177, 178, 179, 180, 198, 201, 202, 203, 204, 205, 209, 210, 211, 212, 216, 221, 226, 242, 244, 249, 264, 267, 271, 275, 282, 283, 285, 292, 301, 302, 312, 313, 315, 320, 336, 337, 338, 369, 371, 372, 382, 395, 396, 419, 425, 430, 431, 451, 462, 472, 476, 547, 553, *580,* 587
Fülep Veronika 273
Füst Milán 236

Gábor Béla 88, 127, 282, 283, 302, 352, 372
Gábor Béláné 88, 176
Gábor Éva 312
Gajáry István 93, *94*
Gál István 82, 504, 523, 546, 569
Gandhi, Mahatma 253, 259, *263*
Garai Károly *125,* 138, 212, 246, 247

Garay János 123
Garibaldi, Giuseppe 269
Gellért Oszkár 172, 203, 204, 361, 362, 363, 366, 376, 377, 382, 383, 391, 402, 403, 406, 412, 518, 522, 523, 548, *580,* 592, 597, 601, 605, 615, 616
Gerenday Endre 85
Gergely Tibor 123, 137, 212, 221, 247, 222, *580,* 582
Gerjeni Tamicza József 461
Gesztesi Gyula *25,* 597
Gianotti, Donato 270, *271*
Giardino, Gaetano Ettore 249, *251*
Gilicze Sándor 33, 423, *485*
Giotto di Bondone 323, 324, 605, 617
Glatz Ernő 585
Glieman Annie 311
Glück Frigyes 302
Goethe, Johann Wolfgang 238
Gogol, Nyikolaj Vasziljevics 335
Goldschmidt, Adolf 104
Gombos József 454, 455, 461
Gonczlik Kálmán 183, 185, 186, 187, 190, 194, 195, 196, 197
Gonda Béla *269*
Gonzaga, Aloysius 93, *94*
Good, James 168, 169, *170*
Gordigiani, Gabriella 26, *27,* 53, 54, 261, 338, 410, 585
Gordigiani, Michele 27
Goyen, Jan van 182
Göde Lajos 30, 33, *34,* 39, 42, 50, 51, 52, 65, 67, 68, 70, 71, 109, 110, 129, 130, 157, 166, 461, 592, 614
Göde Sándor *419,* 457, 461, 478, 528
Gömöri Jenő 160, 175
Grabenko, Lena 176, *177,* 180
Gratz Gusztáv 320, 322, 327, 328
Greco, El, Theotocopuli, Domenico 202, 209
Grosz kereskedő 487
Gulácsy Lajos 222, 603
Gundel Antal 363
Gundolf, Friedrich 400, 444
Gyenes Viktor 308, 443
Gyergyai Albert 393, 394

Haás Pál 81
Habich Ádám 530
Habsburg-ház 255, 260, 585
Haiman György 81
Hajós Edit 242
Halasy-Nagy József 350, 536, 542, 543, 548, 550, 552, 555, 557, 558, 559, 568, 570, 575, 576, 577, *581,* 592, 597, 605, 619
Halász Gyula 24
Hamar István 66
Hamvassy Anna 242
Haraszti Zoltán 340, *341,* 409, 410, 411, 597
Hatvany Lajos 393, 394, 550
Hauser Arnold 123
Harrasowitz, Otto *140*
Haypál Benő 57, 60, 61, *62,* 556
Hébert, Marcel 53, 54, *55*
Héczey Erzsébet 206, 207, *208*
Hegedűs János 471
Hegedűs Kálmán 419, 477, 478, 511
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 215
Hekler Antal 602
Heller Ed. 296
Heltai Gáspár 81, 94, 112
Heltai Jenő 92, *94,* 283
Henriot, Émile 394
Herczeg Ferenc 321, 322
Heredia, José Maria de 403
Heténvi Gyula262
Héti József 465, *466*
Hevesi Sándor 24, 515, 571, 579, 582
Hevesy Iván 121, 124, 125, 126, 128, 223, 225, 603
Hideg János 275, *278,* 597
Hirschler József 523, 547, 568, 604, 619
Hollósy Simon 289, 309, 313, 324
Honti Rezső 94, 111
Horthy Miklós 183, 184, 186, 187, 190, 193, 198, 199, 207, 322, 425, 510, 615, 616
Hosszú Sándor 449, 450, 454, 455, 461
Hölderlin, Johann Friedrich 238
Huszárné 58

Ignotus 568, 574
Izsó Miklós 108, 117, 120, 121, 126, 140, 147, 575, 576, 606
Illyés Gyula 493, 522
Imreh Sámuel 183, 184, 186, 192, 197, 278

Jakab I. angol király 410
Jakab Lajos 96, *97*
James, William 55
Jánosi György 419, 457, 461, 465, *466,* 468, 470
Jaroljmek, Alfred 441, *443*
Jaroljmek, Augusta 440, *443*
Jaroljmek, Edmund 440, *443*
Jaroljmek, Elga 441, 443
Jaroljmek, Fiammetta 441, *443*
Jaroljmek, Sven 441, *443*
Jaspers, Karl 444
Jászi András *125,* 212, 246, 247
Jászi György *125,* 212, 246, 247
Jászi Oszkár 212, *213,* 582
Jelsoviczky Sándor 536
Jeszenszky Andor 481, *482*
Jeszenszky József 243, 244, 264

Jóföldi Illés *346*
Jókai Mór 310
Joó András 494
Joó János 457
Juhász Géza 393, 394, 400, 606
Juhász Gyula 493, 569

Kádár Lehel 93, *94*
Kajdi Lajos 17, 349, 415, 419, 421, *422*, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 433, 445, 447, 449, 450, 451, 452, 453, 456, 457, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 480, 481, 482, 483, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 494, 495, 497, 498, 500, 501, 503, 504, 505, 507, 508, 509, 511, 512, 513, 517, 519, 520, 524, 525, 526, 527, 528, 530, 532, 533, 534, 539, 540, 541, 542, 561, 562, 563, 597, 618, 619
Káldor György 123, 138, 159, 172, 177, 180, 219, 226, 230, 236, 246, 516, *581*, 616
Kálvin János 616
Kaposi József 92, *93*
Karig Emil 280
Károli Gáspár 19
Károlyi Mihály 33, 48, 186
Kárpáti Aurél 18, 223, 290, 291, 292, 303, 304, 305, 312, 313, 314, 359, 364, 366, 368, 394, 402, 412, 420, 425, 430, 436, 504, 511, 514, 515, 518, 519, 524, 526, *581*, 592, 597, 601, 617
Kárpáti Aurélné 305
Kárpáti Aurél ifj. 367, 368
Kárpáty (Kárpáthy) Antal 370, *371*, 373
Kassák Lajos 321
Kasza Illés 471
Kasza József 471
Kasza Lajos 471
Kaszay István 245
Kátai Endre 30, 33, 34, 35, 37, 40, 41, 42, 44, 46, 49, 51, 52, 56, 57, 60, 62, 67, 69, 71, 73, 83, 97, 232, 329, 330, 346, 348, 378, 414, 415, 419, 421, 422, 423, 426, 437, 438, 445, 447, 449, 461, 462, 463, 466, 471, 475, 480, 484, 485, 488, 501, 559, *581*, 592, 593, 597, 607
Katalin, Sziénai Szent 27, 90, 252, 258, 262
Kautzsch, Rudolf 103, 104
Kaisersberg (Kaisersperg) *216*
Kazinczy Ferenc 122
Keck László 424, 438, 446, 447, 448, 468, 502
Kéler Béla 308
Kéler Tasziló 306, *308*, 597
Keleti Artúr 362, 364, 366, 398, 399, 413, *581*, 597, 601
Kerecsényi Zoltán 85, 109, 119, 133, 134, 145, 163, 164, 168, 184, 185, 187, 188, 193, 201, 217, 231, 233, 239, 240, 298, 299, 316, 322, 327, 331, 333, 334, 342, 344, 394, 396, 501, 536, 554, *581*, 593, 597, 616
Keresztes-Fischer Ferenc 478
Keresztes-Fischer Miklós 379, 448, 451, 458, 461, 462, 463, 466, 468, 470, 472, 478, 525, 527, 529, 530, 531, 532, 533, *581*
Kerner István 87
Király György 80, *81*, 89, 111, 122, 123, 127
Kirschanek Ödön 553, 555, 597
Kisfaludy Károly 123, 124
Kisfaludy Sándor 122
Kiss Ferenc 369, 370, 513
Kiss Mózes 38
Klebelsberg Kuno 295, 349, 432
Kmety Károly 279, *281*
Kner Imre 18, 78, 79, 81, 88, 89, 91, 92, 112, 113, 114, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 232, 246, 247, 248, 403, 417, 418, 567, 568, *581–582*, 588, 593, 597–598, 605, 614
Kner Imréné 80
Kner Izidor 81
Kner Mihály *248*
Kner Zsuzsa 80, *81*, 248
Kocsidi Péter 461
Kocsis János 183, 187, 196
Kodály Zoltán 123, 575
Kokoschka, Oskar 24
Kollár Oszkár 270
Koltay-Kastner Jenő 538
Komáromi János 243, 244
Komját Aladár 321
Komlós Aladár 393, 394, 405, 406, 606
Komócsy Ferenc 250
Komócsy István 250
Komor Zoltán 94
Koncos János 471
Koncz Antal 432, *433*, 453, 469, 470, 598
Kontha András K. *346*
Kontra Aladár 157
Kónya Gyula 110
Kósa György 282
Kossuth Lajos 52, 255, 260, 606
Kosztolányi Dezső 247, 248
Kovács Ferenc 101, 102
Kovács Jenő 363
Kovács Kálmán 415
Kovács Sándor 457
Kováts János István 65, 66, 68, 69, 83, 95, 100, 245, 296, 478, 479, 482, 489, 505, 506, 510, 513, 551, 552, *582*, 593, 598
Kozma Lajos 80, *81*, 159
Kőhegyi Mihály 588
Kölcsey Ferenc 122
Kőrösi Csoma Sándor 48
Kövesházi-Kalmár Elza 206, *208*, 214, 593, 598

Kraemer, Hans 268
Králik Ákos 151, *152*
Králik Lajos 151, *152*
Králik László 149, 151, *152*, 598
Králik László ifj. 151, *152*
Králik Pál 151
Kriza János 279, 281
Krúdy Ferenc 17, 184, 185, 186, 187, 188, 191, 196, 197, 616
Krúdy Gyula 569
Krüger Aladár 94
Kun Béla 33
Kuncz Aladár 111, 129, *507*, 515, 516, 565, 566, 598, 618
Kundt Ernő 394, 601
Kunfi Zsigmond 33, 321
Kurdy Béla 93, *94*
Kurti Rudolf 277
Kurucz István 454, 455

Lackó Miklós 172, 180
Laczkó Géza 79, 87, 88, 111, 403
Lafontaine, Jean de 393, 394
Lakatos Imre 515, *516*
Lambrecht Kálmán 350, 604
Láng Józsefné 399, 400
Láng Juliska ld. Mannheimné Láng Juliska
Lantos Adolf 286, *287*, 337, 340, 371
Lányi Viktor 111
Lázár Béla 63, 125, 219, 220, 225, 369, 370, 381, 384, 385, 602, 603
Lechner Ödön 309
Lehel Ferenc 222, 223, 224, 225, 234, *582*, 603, 616
Lendvai István 93, *94*
Leonardo da Vinci 602
Lessing, Gotthold Ephraim 238
Lesznai Anna 18, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 130, 137, 138, 179, 198, 211, 221, 241, 242, 246, 247, 248, 265, 580, *582*, 598, 599, 602, 616
Lévay Botondné 81
Liard, Louis 48
Lombroso, Cesare *50*
Losonczy Géza 232, *233*
Lőrincz Ernő 171, 220, 588
Lőrinczy György 154
Lukács György 24, 123, 160, 171, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 215, 242, 248, 321, 515, 523, 550, 579, *582*, 606
Lukács Hosszú István *427*, 438, 450, 454, 455, 463, 472, 487, 488, 489, 496, 510, 562
Luther Márton 616
Lyka Károly 117, 121, 401, 402, 567, *583*

Mach, Ernst 350, 393, 400, 406, 601
Machiavelli, Niccolo 173, 606
Madách Imre 88, 310, 574
Madarassy László 570, *571*
Magyar Ferencné 447, 463
Magyar János 447, 463, 486
Major József 197
Majovszky Pál 564
Majtényi György 291, *292*
Makk Iván 151
Makkai Sándor 515, *516*
Málnai Jenő 160
Malonyay Dezső 286, 287
Mandonnet, Pierre 21, *22*, 28, 55, 252, 258, 598
Mannheim Károly 18, 104, 123, 138, 159, 160, 172, 309, 311, 312, 399, 407, 408, 433, 444, 516, 535, 536, *583*, 585, 598, 600
Mannheimné Láng Juliska 159, *160*, 408, 516
Manojlovics Tódor 308, 314
Márffy Ödön 62, *63*, 236, 357
Marinetti, Filippo Tommaso 261
Marrucchi, Piero 257, 261, 262, *263*
Marton Ervin 24
Máté Olga 159, *160*
Matlekovics Sándor 320
Matuskovits János ld. Majtényi György
Maupassant, Guy de 111
Medgyaszay Vince *239*, 240, 241, *583*, 593
Medici, Cosimo 265
Medici, Giuliano 309
Medici, Lorenzo 89, 90, 203
Merzics Zsófia 404, 432
Mester János 394, 601
Mészöly Győző 101, 102
Mészöly Miklós 133, 141, *142*, 144, 145, 155, 156, 227, 270, 278, 593
Meyer, Conrad Ferdinand 515
Michelangelo Buonarroti 89, 90, 183, 263, 269, 270, 272, 285, 300, 301, 306, 312, 320, 399, 407, 408, 433, 444
Miklós Andor 289, 360, 363, 364, 365, 368, 369, 370
Mile Barnabás 414, 415, 421, 426, 456, 466
Millet, Jean François 182
Milton, John 122
Módly Sebő 279, *281*
Mohácsi Jenő 23, 24
Molinos 27
Mollináry Gizella 573, *575*, 598
Molnár Antal *282*, 352, 598
Molnár Géza 239
Molnár Kálmán *576*
Montagu-fiúk 338, 340, 429
Móricz Zsigmond 92, 113, 172, 321, 393, 394, 524, 606, 615
Morozzo Moro grófné 276, 277

Morozzo Moro Otto gróf 276, 277
Moscovits Geyzáné, Deutsch Hermin 137, 138, 212, 222, 241, 242
Munkácsy Sándor 345
Mousson J. Tivadar 137, *138,* 598
Murner, Thomas *216*
Mussolini, Benito 269, 270
Müller, Max 139, 140, 269, 270
Myrón 203

Nagy Balogh János 111, 112, 115, 116, 126, 218, 219, 601, 603, 606
Nagy Edit 244, 588, 589
Nagy Ernő 418
Nagy Ferenc 66, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 157, 166, 169, 188, 537, *583,* 593–594
Nagy György Mihály 31, 34, 45, 46, 47, 58
Nagy Imre *64,* 594
Nagy István 116
Nagy József ld. Halasy-Nagy József
Nagy Kálmán 460
Nagy Károly császár 571
Nagy Károly püspök 95, *97*
Nagy Sándor püspöki titkár 28, 536, 551, 553, 554, 556, 557, 558, *583,* 598
Nagy Sándor 159, *160,* 172, 235, 236, 286, 394, 398, 604
Nagy Zoltán 475
Natti Clotilde *227*
Natti Józsefné, Gaál Clotilde *227,* 598
Nemes Albert gróf 22, *25,* 28, 614
Németh Antal 223, *234*
Németh B. Mihály 477
Németh István 239
Németh László 493, 569
Neumann, Karl-Eugen 132, *134*
Nietzsche, Friedrich 48, 116, 574, 575, 579, 581, 603, 606
Noirmont, baronne de 29, *30,* 53, 161, 162, 163, 598
Nok Gyula 107, *108,* 156
Norsa, Umberto 87, *88,* 95
Nótás Szabó Pál 279
Novalis, Friedrich Leopold von Hardenberg 238
Nyáry Ilona 244
Nyáry Pál *356,* 438, 446, 453, 456, 468, 472, 488
Nyerges Gyula 299
Nyizsnyay Gusztáv 279

Odry Árpád 443
Okos Gyula 152, *154,* 342, 343
Olácsy György 133, 141, *142,* 231, 232, 315, 316, 317, 318, 319, 322, 326, 327, 396
Oldal István 151
Oldenberg, Hermann 132, *134,* 157

Opris József 473, 474, 598
Opris Saver 473, 474, 483
Osvát Ágnes 117, 499
Osvát Ernő 86, 87, 102, 107, 108, 111, 115, 117, 126, 129, 133, 135, 139, 140, 154, 156, 173, 174, 176, 181, 198, 203, 204, 223, 234, 321, 336, 338, 361, 362, 363, 364, 391, 403, 412, 498, 499, 504, 513, 523, 524, 567, 568, *583,* 607
Osvát Ernőné, Steiner Cornelia 38
Osvát Endre 415

Pál, szent 252, 253, 254, 258, 259
Panofsky, Ervin *444*
Pápay István 70
Papini, Giovanni 89, 90, 251, 256, 257, *261,* 262, 263, 284, 285, 291, 295, 573, 594, 603, 607, 617
Papp János 454, 455, 461, 472, 473
Papp József 461
Pascal, Blaise 581
Pásztor Árpád 387, *389,* 400, 401, 406, 527, 607
Pataky Dezső 118
Pataky István 280
Pauler professzor 121
Pègues, Thomas 284, 285, 320, 338
Pekár Gyula 270
Péner Miklós 197
Perez 270, 271
Péter, Szent 263
Pethes Imre 108, 221
Petőfi Sándor 88, 123, 166, 236, 255, 260, 279, 281, 350, 574
Pertarca, Francesco 173, 607
Petri Elek 30, *33,* 34, 50, 51, 52, 62, 66, 73, 74, 76, 186, 349, 537, 549, 551, 552, 556, 614
Petri Pál 185, 186, *349*
Petronius Arbiter 350, 603
Petrovics Elek 112, *324,* 361, 493, 577
Pissier abbé 55
Plotinos 287
Poellnitz, Gerhard von 440, 442, *443*
Poellnitz, Mary von 438, *443,* 598
Pogány Kálmán 174, 175, 208, 209, 210, 218, 219, 220, 222, 223, 225, 234, 283, 284, 580, *583,* 598, 616
Polidori F. C. 271
Pólya Jenő 434
Pöppelmann, Mathäus Daniel 103, *104*
Praznovszky Iván 537, 551, *553*
Prezzolini, Giuseppe 261
Précsényi István 38, *44,* 47, 56, 57
Pruzsinszky Pál 537
Puskás Dezső 192, 270, 319, 326, 327, 328

Rabinovszky Máriusz 309, 313
Rácz Károly *192,* 317, 319, 331

Rácz Károlyné 192
Rácz Margit 192
Ráday Gedeon gróf 166, 184, 185, 187, 197, 199, 333, 334, 477, 478, 481, 482, 483, 489, 512, 517, 521, 525, 526, 531, 534, 552, 554, *584*
Radó Antal 400, 401, 607
Raffaello di Giovanni Santi 304
Ragioneri, Pina 104
Rákosi Jenő 88, 393, 394
Rakovszky Iván 184, 185, 186, 194, 199
Ranlett, L. R. 410
Ravasz László 34, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 95, 96, 97, 98, 101, 102, 109, 110, 118, 127, 133, 134, 144, 145, 157, 166, 167, 168, 170, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 190, 193, 195, 199, 200, 201, 215, 239, 240, 242, 243, 245, 264, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 310, 314, 319, 320, 321, 322, 325, 329, 333, 347, 348, 349, 353, 356, 378, 393, 394, 423, 425, 432, 460, 478, 479, 482, 506, 510, 517, 519, 520, 524, 525, 527, 529, 530, 532, 533, 534, 536, 538, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, *584,* 588, 589, 594–595, 599, 615, 617
Reichel, Oskar 23, 24
Reinhard E. A. 23
Reiter László 235, *236,* 289, 616
Rembrandt, Harmensz van Rijn 183, 339, 574
R[émes] Kurucz János 452
Réső János *346*
Respighi, Ottorino 571
Réti István *235,* 309, 324, 493, 577, 597, 599
Révai József 176, 177, 180
Révai Ödön 387, *389*
Révai Sámuel 389
Révay József 262, 350, 603
Révész Béla 107, *108,* 111, 129, 286, 321, 607
Révész Géza 125, *126,* 148, 149, 201, 202, 205, 599
Révészné Alexander Magda 125, 126, 147, *149,* 201, 202, 205, 595, 599, 615
Riedl Frigyes 93, *94*
Riegl, Aloys 300, *301,* 320
Rilke, Rainer Maria 574, 575
Rippl-Rónai József 62, 63, 357, 359, 360, 363, 368, 372, 381, 382, 383, 385, 388, 389, 390, 397, 401, 402, 420, 425, 492, 527, 579, *584,* 607, 618
Rippl-Rónai Józsefné, Lazarine Boudrion 63, 358, 377, 380, 387, 388, 420
Ritoók Emma 123
Róheim Géza 393, 394, 607
Romako, Anton 24
Románné Elek Janka 435
Ropó István 454, 461
Rossi, Attilio 282
Rousseau, Théodore 182
Rózsa Pál 454, 461
Rózsa Péter 539
Rubens, Peter Paul 182, 183
Ruysdael, Salomon van 182

Sacher, August von 205
Salgó Ernő 493
Sándor VI. pápa 252, 254, 258, 259, 262
Sándor Róza ld. Fülep Györgyné
Sárközi György 400, 401, 406, 607
Sárosy Gyula 279, *281*
Savonarola, Girolamo 254, 259, *263*
Schäffer dr. 167
Schiele, Egon 24
Schleicher Géza 270, 278
Schloss, Oskar 157
Schlosser, Julius von *266*
Schmidt Béla 62
Schmidt József 123, 264
Schoen Arnold 107, *108,* 111, 567, 568, 570
Schopenhauer, Arthur 132
Schöpflin Aladár 113, 286, 393, 394, 429, 493, 577
Schubring, Paul 87, *88,* 566, 567, 570
Schützenberger 115
Sebestyén Jenő 65, 66, 67, 71, 244, *245,* 550, 599
Sebestyén Károly 373, 405, 604
Sebestyén Sándor 166, 315, 329, 330, 331, 332, 334, 335, 348, 396, 423, 450, 455, 459, 529, 617
Sharpham, Thomas 338
Shvoy Kálmán 197
Sikabonyi Antal 350, 372, 373, 374, 393, 394, 400, 401, 405, 406, 417, 418, *584,* 599, 618
Sikó Zoltán 153, 154
Simi, Renzo 90
Simoni, Attilio 90
Sinkó Ervin 18, 123, 238, 241, 242, 246, 264, 265, *584,* 599, 607, 616
Sipos Sándor 356, 378
Solari, Giuseppe 27
Solari, Pietro *27,* 599
Soltész Elemér 157
Somfay 150
Sommsich József gróf 22, 537, 556, 559, 614
Somodi András 516
Somogyi József 322, 327, *328*
Soós István 279
Spedding, James 409, *410*
Spengler, Oswald 235, 236
Spinoza, Baruch 105, 106
Spitzer Ferenc ld. Sinkó Ervin
Stendhal, Beyle, Henri 48, 53, 567, 568, 571
Strauss, Otto 134
Strzygowski, Joseph *266*
Sulyok István 470, 474, *475,* 599

Sümegi György 79, 81, 233, 588, 589
Swarzenski, Georg 104
Swoboda, Karl Maria 220, 234, 269, 316, 586

Szablya-Frischauf Ferenc 522
Szabó Aladár 66
Szabó Bárdos József 454, 461
Szabó Ervin 585
Szabó István rektor 345
Szabó László 34
Szabó László 94
Szabó László Sz. 580
Szabó Lőrinc 111, 374, 401
Szabó Péter 471
Szabó Sámuel 192, 319
Szabó Sándor 452
Szabó Sándor K. 454
Szabó Zsigmond 118
Szabolcska Júlia 468, 484, *485,* 487, 489, 490, 494, 496, 497, 500, 505, 509
Szabolcska Mihály 485
Szabovljevits Dusán 485
Szakács Imre 423, 424, 425, 459, 461, 462, 463, 464, 468, 471, 476, 477, 478, 484, 485, 486, 488, 490, 491, 493, 494, 495, 497, 501, 506, 508, 519, 524, 525, 526, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 561, *584,* 595, 599
Szalai Sándor 461
Szana Tamás 575, 576
Szántó Rezső 18, 59, 60, 159, 303, 304, 357, 425, 502, 504, 516, 517, 526, 527, *584–585,* 599, 618, 619
Szappanos Gyula 67, *68,* 69, 83, 155, 214, 315, 599
Szaulich Antal 280
Szegő Gyula 248, *250,* 599
Szegő Gyuláné 248, 249, 250
Szegő Vera 249, 250
Szek. Bárdos József 461
Székely Bertalan 289
Széles Áron 132, *133,* 164, 189, 231, 232, 278, 326
Széles Áronné 132, 133, 144, 148, 158, 160, 164, 166, 188, 189, 231, 232, 233
Szemere Pál 122
Szentiványi Gyula 309
Szép János 461
Szikszay Zoltán 279
Szilády Áron 118
Szilágyi Béla 67, *69,* 83, 100, 102, 214, 315, 416, 437, 461, 465, 466, 470, 472, 476, 486, 488, 561, 595
Szilárd Vilmos 382, *383,* 411, 418, 419, 420, 429, 489, 492, 498
Szilassy Aladár 66, 71
Szilassy Aladárné 44
Szimonidész Lajos 157, 370, 372, 393, 400, 405, 604
Szini Gyula 113, 286, 321
Szirtes 321
Szmrecsányi Miklós 117, 120
Szolnok Jenő 512
Szőcs Béla 530
Szőnyi József 56, 98
Szösz Pál 319
Sztranyovszky Sándor 481, *482*
Szüle Péter 574, *575*

Takács Gyula 424, 496, *497*
Takács József 49, *50,* 51, 55, 62, 66, 70, 83, 95, 537, 551, 595, 599
Takács Menyhért 406, 602
Takács Zoltán ld. Felvinczi Takács Zoltán
Tamás, Aquinói Szent 267
Tamási Áron 569
Tamicza József 461
Tandler, Julius 574, 575
Tar László 415
Tasi József 546
Tass Tivadar ld. Thienemann Tivadar
Tasso, Torquato 173, 607
Tegzes S. Zsigmond 415
Teleki József gróf 233, *483,* 536, 551, 552, 554
Tersánszky Józsi Jenő 236, 493, 569
Tertullianus, Quintus Septimius Florens 215, 216
Thienemann Tivadar 398, *399,* 493, 576, 577
Thode, Henry 399, 433, 444
Thököly Imre 187
Tietze, Hans 286, 287, 288
Tihanyi Lajos 22, *23,* 600, 607
Tildy Zoltán 70, 295, 298
Timár Árpád 290, 522, 587, 588
Tintoretto, Giacopo Robusti 268
Tisza István 310
Tiziano, Vecellio 183
Tolnai Arnold *180,* 209, 210, 216, 267, 268, 300, 312, 332, 333, 585, 598, 600
Tolnai Károly 18, 103, 104, 106, 123, 138, 159, 170, 171, 172, 174, 176, 179, 180, 181, 182, 202, 208, 209, 215, 219, 220, 221, 222, 226, 227, 228, 230, 236, 237, 242, 246, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 275, 282, 283, 284, 300, 301, 305, 306, 309, 311, 315, 320, 332, 338, 341, 399, 407, 433, 444, 581, *585,* 586, 595, 600, 615, 617
Tolnai Viktor 332
Tolnai Vilmos *572,* 576, 577, 600
Tolsztoj, Lev Nyilojavevics 263
Tompa Mihály 123, 279
Tóth Árpád 111, 123, 569
Tóth Bálint 133, 134, 164, 165, 299

Tóth István 293, *295,* 349
Tóth János 38, 47
Tóth Kálmán 279, *281*
Tóth Lajos 98
Tóth Pál 85
Tőkei Ferenc 587
Trenka Kálmán 184, 187, 194, 195, 196, 197
Troeltsch, Ernst 171
Tuba István 346
Tury Sándor 33
Türr István *269,* 270, 273, 275, 617

Uccelli, Raffaello 567, *568*
Umberto I. olasz király 276
Uray István 185

Váczy József 152, *154,* 394, 600, 603
Váczy Józsefné 154
Valkó Gáspár 447, 463, 464, 468
Vályi Félix *48,* 52, 600
Vámos Ferenc 309
Vannucci, Atto 271
Várdai Béla 262
Varga József 471
Varga Sándor 83, 325, *327,* 333, 334
Vargha Damján 538
Varjas Sándor 321
Vass József 134, 615
Vaszary János 309
Velics László 22
Verne, Jules 396
Verseghy Ferenc 122
Vetro Lajos 279
Vidmar, Antonio 286
Vidók R. Sándor *346*
Vignot, Pierre 21, 22, 26, 27, 29, 30, 53, 54, 55, 161, 162, 163, *585,* 600, 615
Vincze Elek 84, 96, 104, *105,* 501, 600
Virág Benedek 122
Vojnics Ferenc 186, 197, *269,* 270, 271, 600, 617
Volkmann, Ludwig 568
Vörösmarty Mihály 123, 336

Weber, Alfred 400, 444
Wilde János 208, 220, 230, 234, 268, 269, 275, 282, 316, *585*
Wlassics Gyula 320
Wölfflin, Heinrich 104
Wulf, Maurice 266, *267*

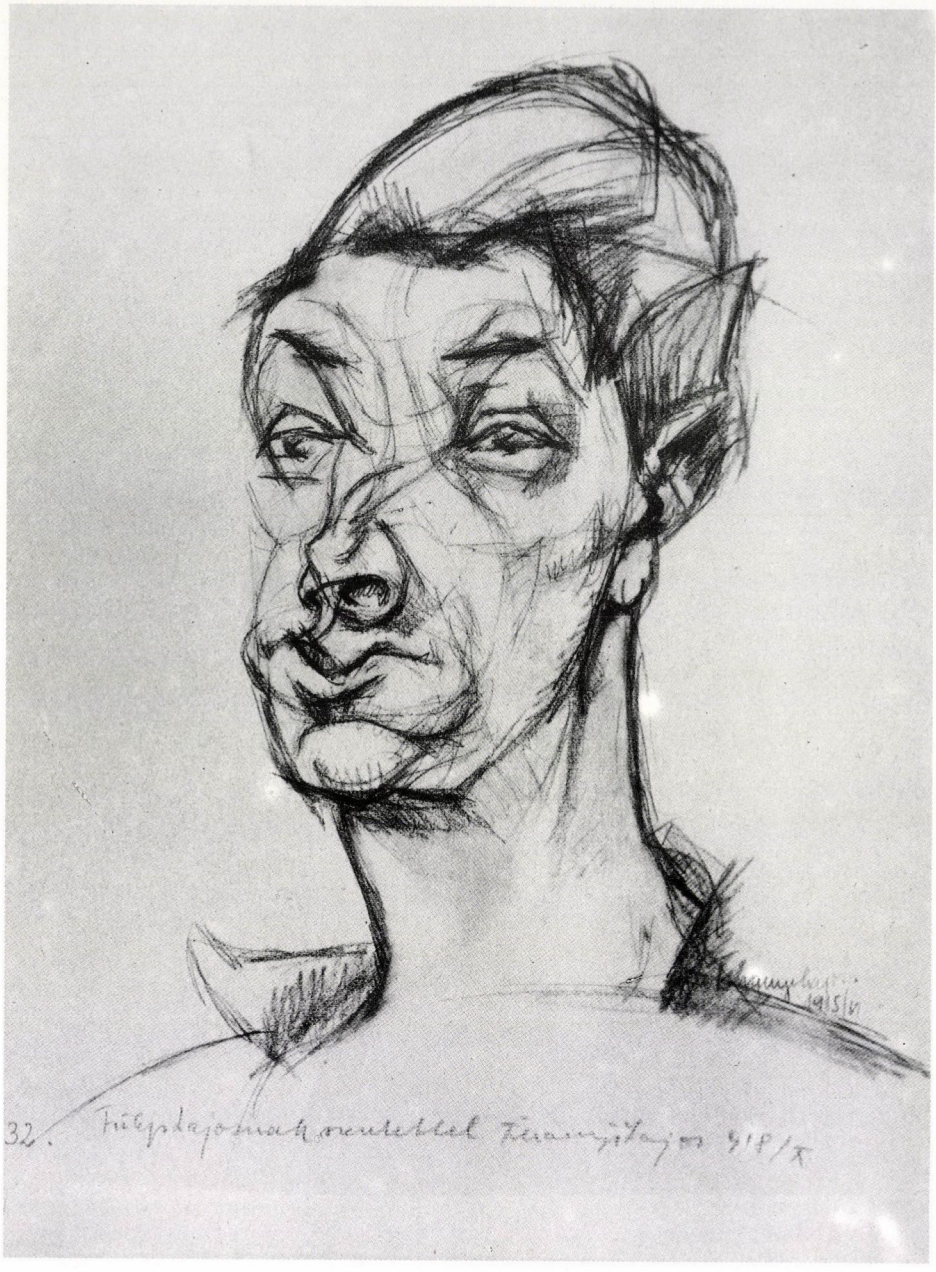
Ybl Ervin 309, 312, 313

Zalai Béla 160
Zanella, Riccardo 249, 250
Zemplényi Tivadar 575
Zichy-család 380, 385
Zichy Mihály 309, 369, 370, 375, 381, 385
Zimmermann Katalin 486
Zoványi Jenő 370

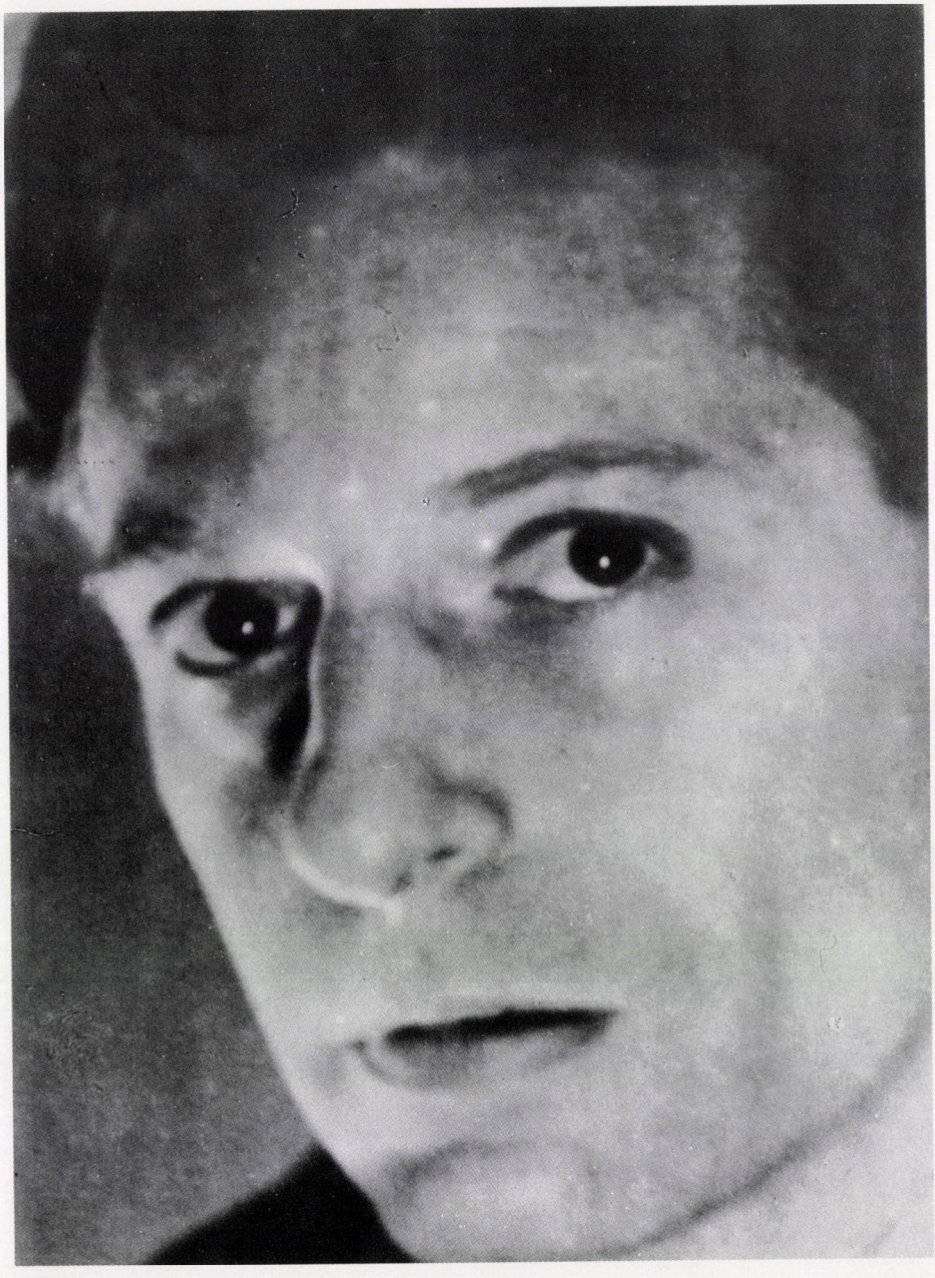
Felelős kiadó dr. Marosi Ernő,
az MTA Művészettörténeti Kutató Intézetének igazgatója
Felelős szerkesztő Tímár Árpád
Műszaki szerkesztő Pongrátz Tamásné
Terjedelem: 56,48 A/5 ív + 20 oldal melléklet
Szedte és tördelte az Argumentum Kiadó
Nyomta a László András és Társa Bt. nyomdaüzeme
Felelős vezető László András
Megjelent 1000 példányban

Fülep Lajos az 1920-as évek első felében

Tihanyi Lajos Fülep Lajosnak dedikált önarcképe

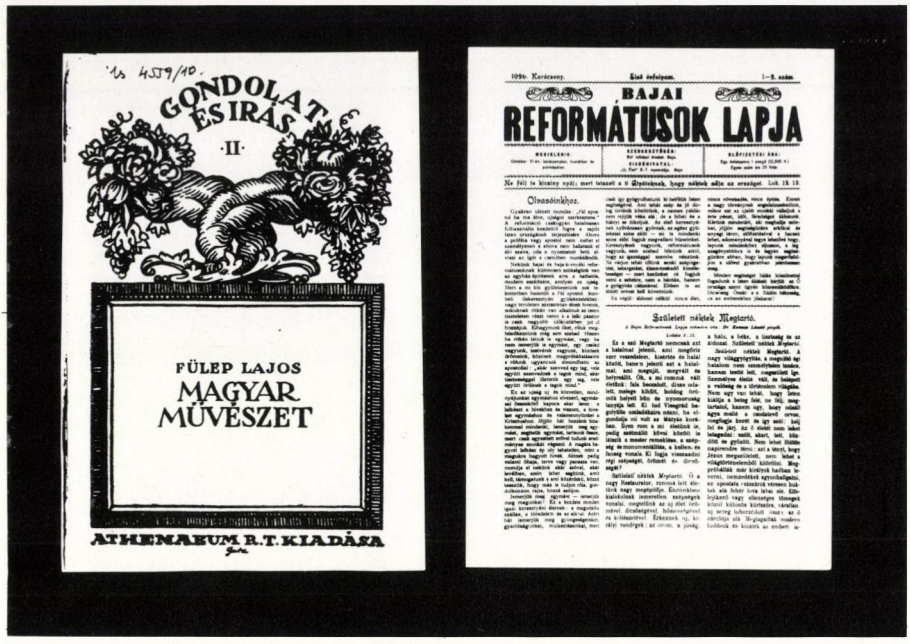
Tolnai Károly

A medinai református templom

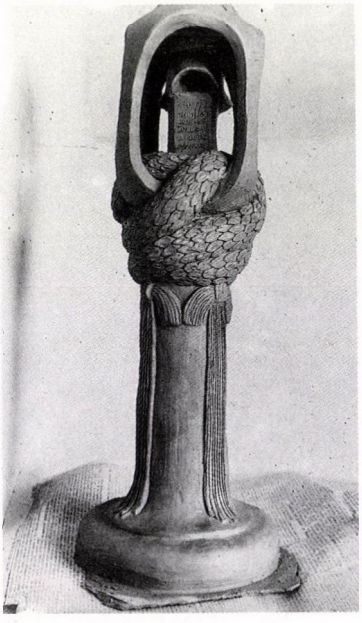

A medinai református templom szószéke

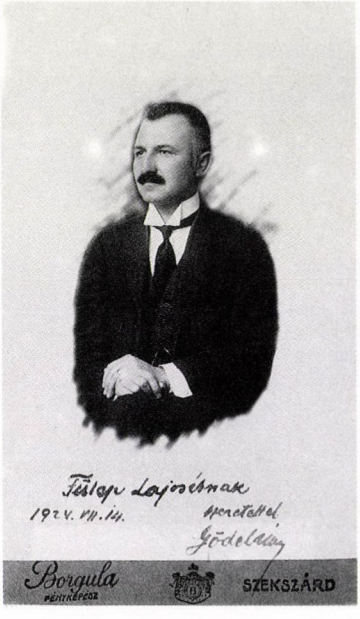

A Magyar művészet (Bp. 1923.)
címlapja

A Fülep-szerkesztette
Bajai Reformátusok Lapja első száma

Kövesházi-Kalmár Elza
egyik hősi emlékmű-terve

Göde Lajos szekszárdi lelkész,
Fülep Lajos barátja

Fülep Lajos a bajai presbitérium tagjaival. 1924. (Az első sorban balról: Kolosváry Sándor ny. főszolgabíró, dr. Mészöly Miklós ügyvéd, főgondnok, dr. Fülep Lajos lelkész, Franck Mihály telekkönyvvezető, gondnok. – A középső sorban balról: dr. Rácz Károly ny. törvényszéki tanácselnök, Szabó Sámuel árvaszéki elnök, dr. Puskás Dezső városi főjegyző, Czérnay Imre szabó, Ipartestületi elnök. A hátsó sorban balról: Olácsy György áll. tanító, kántor, Bitz Henrik építőmester.)

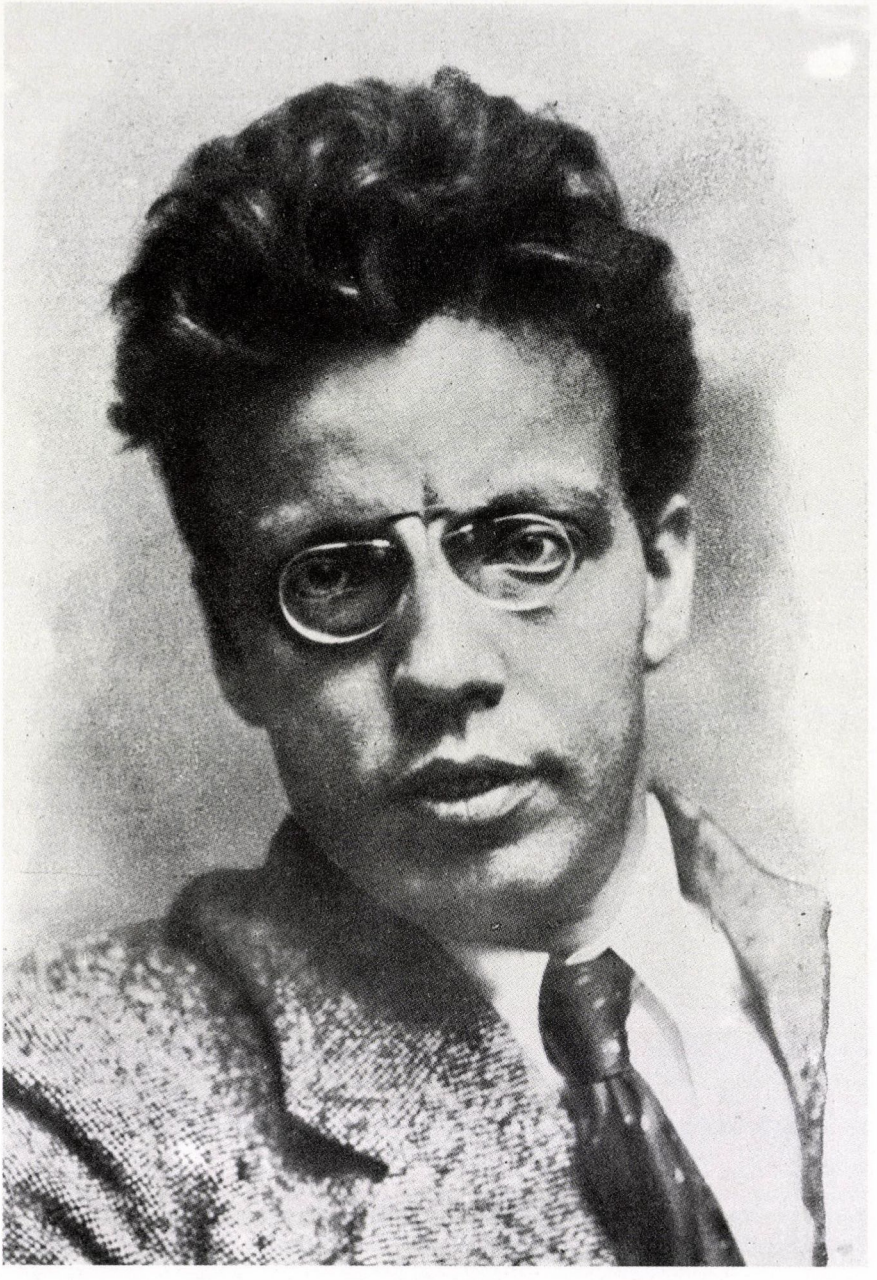
A református egyháznak a levelezésben szereplő néhány vezető személyisége. (Az első sorban balról a harmadik dr. Ravasz László püspök, ötödik dr. Kovács J. István egyházkerületi főjegyző, hatodik dr. Bilkei Pap István teológiai tanár. A középső sorban jobbról az első Sebestyén Jenő a Teológiai Akadémia igazgatója, a Kálvinista Szemle szerkesztője.)

A bajai református templom

A zengővárkonyi református templom és parókia

Giovanni Papini

Gellért Oszkár

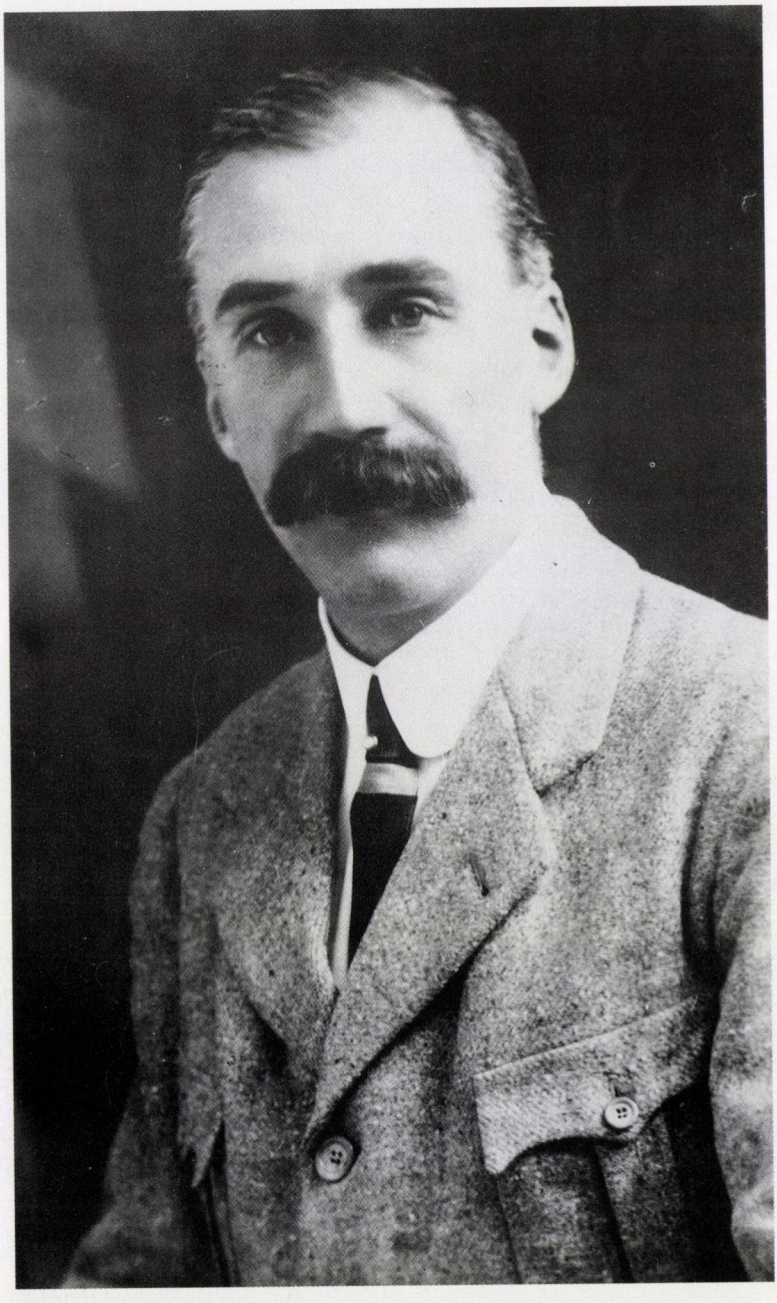
Kárpáti Aurél

Mannheim Károly

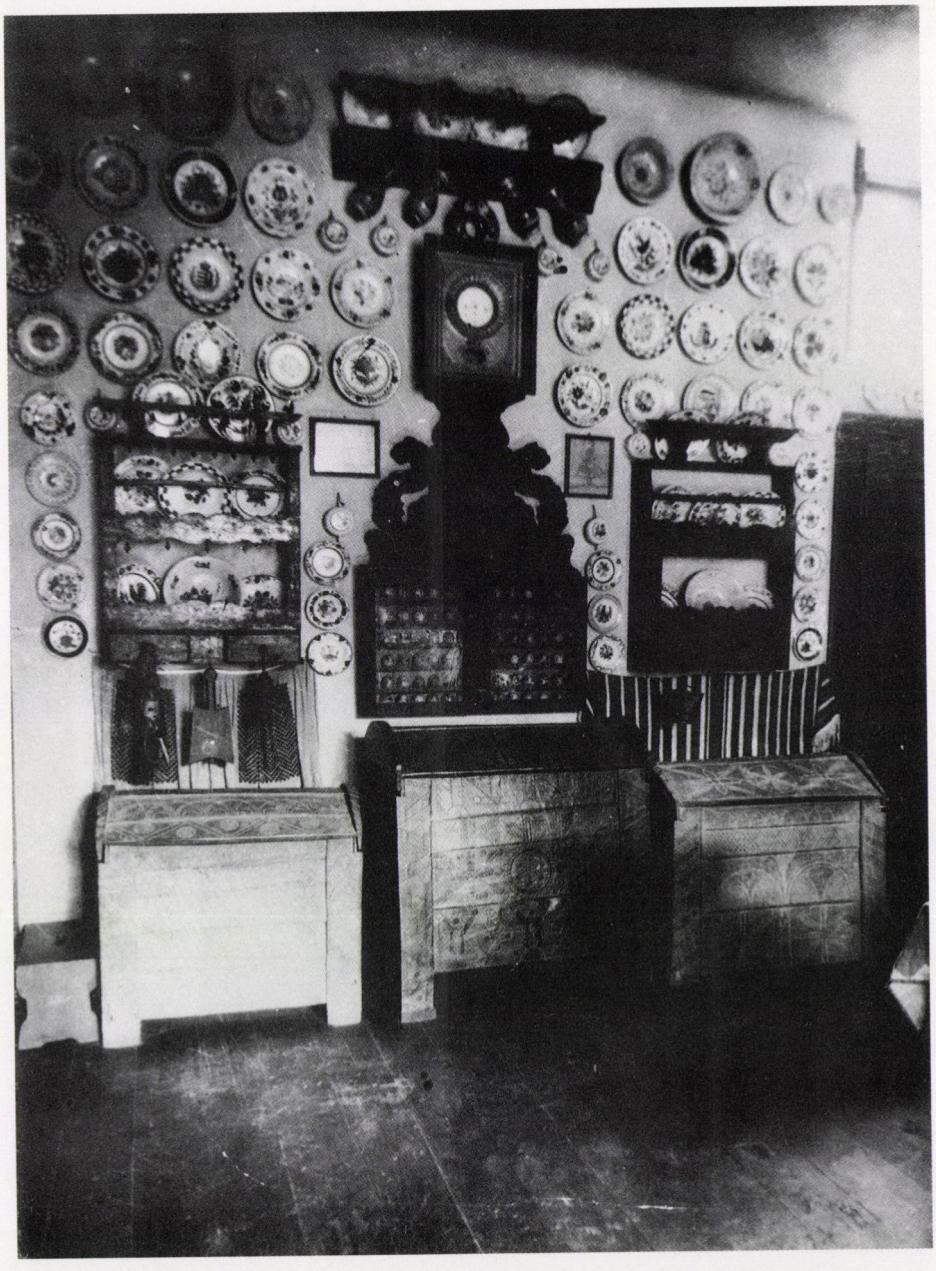
Elek Artúr

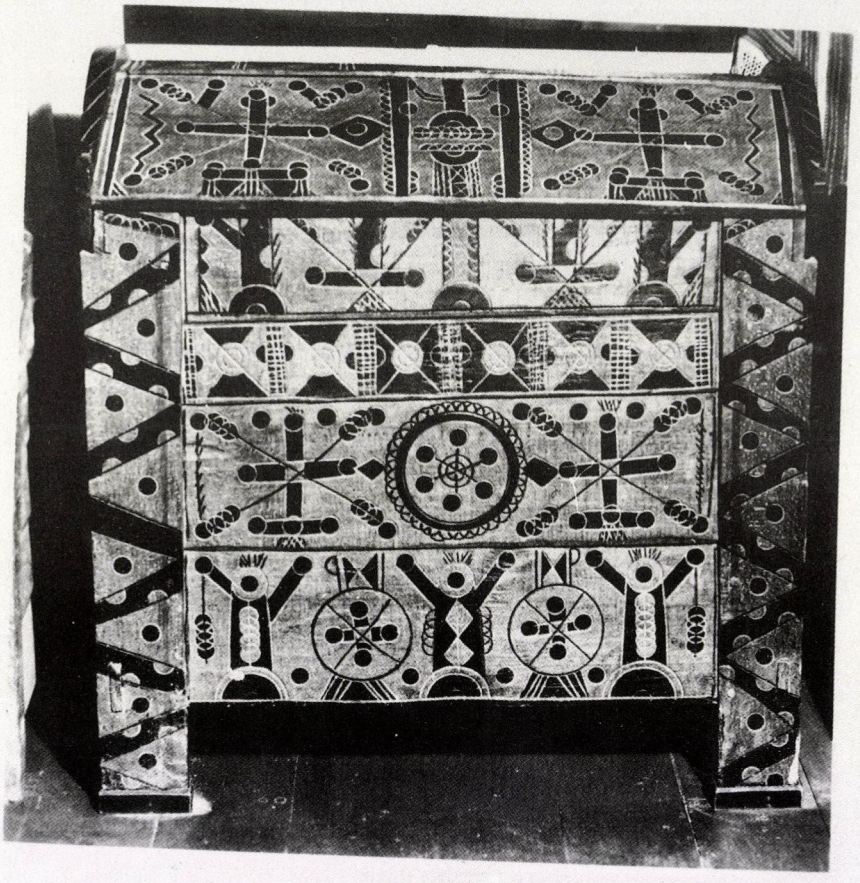
Fülep Lajos zengővárkonyi évei kezdetén

Zengővárkonyi viselet. (A képen Becző Éva, D. Szabó József és Bognár Józsefné Henckirály Éva)

Fülep Lajos néprajzi gyűjteményének részlete a zengővárkonyi könyvtárszobában

A három „szökröny" legszebbike

A Montague-ifjakat ábrázoló angol festmény